

SVMMAE VIRTVTVM, AC VITIORVM,

TOMVS PRIMVS.

GVILIELMO PERALDO EPISCOPO LVGDVNENSI, ORDINIS PRAEDICATORVM, AVTHORE.

LVGDVNI,
SVB SCVTO COLONIENSI.
1546

SVMMAE VIRTVTVM GENERALIS DISTINCTIO, *cum summaria ordinataq́; declaratione rerum in eadem comprehensarum.*

PRIMVS iste Tomus, eò quòd de Virtutibus tractaturus est, SVMMA VIRTVTVM vocatur: & sectatur in quinque partes principales.
Prima est de Virtute in communi.
Secunda, de tribus virtutibus Theologicis.
Tertia, de quatuor virtutibus cardinalibus.
Quarta, de donis.
Quinta, de beatitudinibus.

PRIMA PARS PRINCIPALIS DE VIRTVTE IN COMMVNI, HABET XIII. CAPITVLA.

Capitulum primum, Quòd expediat virtutem commendari.

Capitulum secūdum, De notificatione virtutis.

Capitulum tertiū, De descriptionibus virtutis.

Capitulum quartum, De triplici virtutis commendatione.

Capitulum quintum, Quòd virtus sit optimum præsentis vitæ & bonitas aliarū rerum.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS DIVIDITVR IN QVATVOR TRACTATVS.

¶ Tractatus primus vnicum continens capitulum, est de numero & ordine Theologicarum virtutum.

¶ Tractatus secundus de Fide, xxx habet capitula.

Cap.

Capitulũ duodecimũ, de errore illo qui ponit animas non de nouo creari: qui diuersificatur in quatuor oppositos errores.

Capitulum decimumtertium, de errore illo qui ponit animas esse angelos apostatas.

Capitulum decimumquartum, de errore illo qui ponit duas animas esse in corporibus humanis.

Capitulum decimumquintũ, de errore illo qui ponit omnes animas simul fuisse creatas.

Capitulum decimumsextum, de errore illo qui ponit animas de semine traduci sicut & corpora.

Capitulum decimumseptimũ, de errore illo qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam.

Capitulum decimumoctauum, de errore illo qui cõdemnat Ioannem Baptistam: in quo tanguntur xvj. quæ pertinent ad commendationem Ioannis.

Capitulum decimumnonũ, de erroribus negantibus pluralitatem vel æqualitatem diuinarum personarum.

Capitulum vigesimum, de erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam & iustitiam. Et primo de errore illorũ qui filij Dei incarnationem negant.

Capitulum vigesimumprimum, de errore illorum qui dicunt animã perire cum corpore: in

re: in quo immortalitas animæ probatur.

Capitulũ vigeſimũſecundũ, de errore illorum qui negant corporum reſurrectionem.

Capitulum vigeſimumtertiũ, de errore illorum qui dicunt vnumquéq; in fide vel lege ſua poſſe ſaluari.

Capitulũ vigeſimumquartũ, de errore illorum qui negant æternitatem pœnæ futuræ.

Capitulum vigeſimumquintũ, de errore ponentium animas in charitate migrantes, nulla pœna purgatoria puniri: qui error tres habet ſibi errores annexos. Et primò de errore illorum qui dicunt nullum peccatum eſſe veniale.

Capitulum vigeſimumſextum, de ſecundo errore, illorum ſcilicet qui dicunt quòd quando dimittitur culpa, dimittatur tota pœna.

Capitulum vigeſimumſeptimum, de tertio errore illorum qui dicũt quòd ſuffragia Eccleſiæ non proſint mortuis.

Capitulũ vigeſimumoctauum, de cauſis errorum, quæ ſunt octo.

Capitulum vigeſimumnonum, de diuerſitatibus fidei, quæ enumerantur.

Capitulum triceſimum, de quibuſdam quæ faciunt fidem commendabilem.

¶ Tractatus tertius, de Spe, ſex habet capitula.

Capitulum primũ, eſt de ordine dicendorũ

in isto tractatu. Et de descriptionibus spei.

Capitulum secundum, est de commendatione spei.

Capitulum tertium, de his quibus spes adiuuatur. Et distinguitur in quatuor species meditationum seu considerationum.

Prima est directè in Deum.

Secunda, circa ea quæ pro Deo agimus vel sustinemus.

Tertia, circa Dei beneficia generalia vel specialia, corporalia vel spiritualia.

Quarta, circa sanctorum merita, quæ subdiuiditur in quatuor alias species.

Prima est circa mediatorem Dei & hominũ IESVM Christum.

Secunda, circa mediatricem, scilicet beatam Virginem: vbi etiam habetur multũ de ipsius misericordia.

Tertia, circa angelos.

Quarta, circa sanctos.

Capitulum quartum, de his quæ spei aduersantur, scilicet de desperatione & confidentia in creaturam. Et de quatuor causis desperationis.

Capitulum quintum, de rebus sperandis: & de descriptione beatitudinis. De duodecim etiam quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. Et de duodecim fructibus ligni vitæ. Et multiplici materia futuri gaudij.

gaudij. Et de differẽtia futuri gaudij ad præsens. Et de duodecim cognitionibus intellectis per duodecim stellas quæ sunt in corona sponsæ.

Capitulum sextum, de diuersitatibus spei: quæ spes detestabilis est ex quatuor, & commendabilis ex tribus.

¶ Tractatus quartus de Charitate, xviij. habet capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de descriptionibus Charitatis.

Capitulum secundum, de his quæ pertinent ad commendationem charitatis.

Capitulum tertium, de ordine dicendorum de amore Dei. Et primò de his quæ incitant ad amandum Deum.

Capitulum quartum, de his quæ valere possunt ad hoc vt aliquis ametur à Deo.

Capitulum quintũ, de modo amandi Deũ.

Capitulum sextum, de diuersis speciebus diuini amoris.

Capitulũ septimũ, de signis diuini amoris.

Capitulum octauum, de ordine dicẽdorum de amore proximi. Et primò de his quæ incitant ad amandum proximum.

Capitulum nonum, de his quæ incitãt pro-

ximum vt amet nos.

Capitulum decimum, de modo amãdi proximum.

Capitulum vndecimum de ordine dicendorum de diuersis speciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum.

Capitulum duodecimum, de amore inter virum & vxorem, & de sexdecim quę ad hunc amorem hominem inducant.

Capitulum decimumtertium, de amore bonorum.

Capitulum decimumquartum, de dilectione inimicorum: & de octo quæ ad hunc amorem hominem inducant.

Capitulum decimumquintum, de vera amicitia: & de quatuor quæ sunt attẽdenda in eligendo aliquem in amicum, & de duodecim pertinentibus ad veram amicitiam.

Capitulum decimumsextum, de quadruplici ordine charitatis.

Capitulum decimumseptimum, de his quæ aduersantur charitati.

Capitulum decimumoctauum, de diuersis gradibus charitatis.

TERTIA PARS PRINCIPALIS DIVIDITVR IN SEX TRACTATVS.

Tractatus primus est de quatuor virtutibus cardinalibus in communi.

Secund

tur. Secundò agitur de memoria & obliuione. Tertiò de prouidentia. Quartò tangitur quædam diuisio Prudentiæ, secundum Senecam, & distinguitur quadruplex ordinatio. Quintò diuiditur prudentia in prudentiam, circunspectionem, cautionem & docilitatem, & agitur de illis. Et de docilitate dupliciter. Primò prout ad eam pertinet docere: & tanguntur duodecim quæ faciunt ad hoc vt aliquis debito modo doceat, & tria quæ doctor debet attendere in sua doctrina. Secundò agitur de docilitate prout ad eam pertinet addiscere: & tanguntur septem quæ valent ad hoc vt aliquis bene addiscat.

Capitulum vj. de his quæ Prudentiæ aduersantur: & de duodecim stultitijs eorum qui peccant.

¶ Tractatus tertius de temperantia tredecim habet capitula.

Capitulum primum, de ordine cardinalium virtutum adinuicem, & ordine dicendorum in hoc tractatu.

Capitulum secundum, de diuersis acceptionibus huius nominis Temperantia.

Capitulum tertiũ, de descriptionibus Temperantiæ.

Capitulum quartum, de commendatione eiusdem.

Capitulum quintũ, de partibus Temperantiæ,

tiæ, secundum Tullium: & de prima eius parte, scilicet continentia: vbi tanguntur duodecim quę nobis dissuadent inordinatum amorem voluptatũ, & duodecim damna quæ nobis faciunt voluptates.

Capitulum sextũ, de descriptione Clementiæ: & quòd principi maximè sit necessaria: & quòd duodecim sunt quæ possunt incitare principes ad clementiam.

Capitulum septimum, de Modestia.

Capitulum octauum, de partibus Temperantiæ, prout ipsa est virtus regens animam circa delectationes sensuum, & ordine dicendorum de eis.

Capitulum nonum, de Sobrietate: vbi nomen Sobrietatis primò distinguitur: secundò sobrietas commẽdatur: tertiò de officijs eius tangitur.

Capitulum decimum, de diuisione Temperantiæ, quæ attenditur circa delectationes secundum tactum: & de illa parte temperantiæ, quæ pertinet ad membra generationi deputata, potest vocari continentia quæ describitur, commendatur & diuiditur.

Capitulum vndecimum, de continentia virginali: vbi primò nomen virginitatis distinguitur. Secundò describitur. Tertiò commendatur. Quartò tanguntur quatuor quæ timenda sunt virginibus. Quintò agitur de tri-

plic

plici aureola; scilicet prædicatorum, virginũ, & martyrum. Et tangũtur quinq; causæ propter quas multùm competit officio prædicationis abrenuntiatio propriorum.

Capitulum duodecimum, de Castitate: & primò de continentia viduali.

Capitulum decimumtertiũ, de castitate ministrorum Ecclesiæ: vbi octo tanguntur causæ quare castitas multùm eis competat.

Capitulum decimumquartum, de continentia coniugali: vbi primò destruitur error illorum qui damnant matrimonium.

Capitulum decimumquintum, de commendatione matrimonij.

Capitulum decimumsextum, de modo contrahendi matrimonium.

Capitulum decimumseptimum, quòd opus carnale sit illicitum, & quòd licitum: vbi quædam tanguntur quæ faciunt ad hoc vt opus carnale fiat sine culpa & meritoriè. Et quædam quæ requirunt inseparabilitatem matrimonij.

Capitulum decimumoctauum, de temperantia delectationum secundum visum, auditum, & olfactum.

¶ Tractatus quartus de Fortitudine, diuiditur in decem partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in

hoc tractatu, & de distinctione nominis Fortitudinis.

In secunda, de descriptionibus eiusdem.

In tertia, de commendatione fortitudinis.

In quarta, de his quæ iuuant Fortitudinem.

In quinta, diuisiones Fortitudinis ponuntur, & numerus specierum ostenditur. Et de prima specie, scilicet securitate agitur, vbi multa solatia contra timorem mortis & alia terribilia tanguntur: vbi etiam tangitur de timore inordinato, & de securitate commendabili & reprehensibili.

In sexta agitur de patientia, quæ subdiuiditur in sex capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de Patientia: & de descriptionibus Patientiæ: & de merito eius ac distinctione nominis.

Capitulum secundum, de commendatione patientiæ.

Capitulum tertium, de his quæ iuuant patiétiam: vbi agitur de tribulatione, & de multiplici eius vtilitate.

Capitulum quartum, de diuisione patientiæ in patientiam diuinæ correctionis, humanæ persecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

Capitulum quintum, de tentationibus dæmonum: vbi primò ostéditur quòd dæmones impug

impugnent homines. Secundò vtilitas tentationum. Tertiò tangitur de varijs modis tentandi quos habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur: & de octo adiutorijs eius qui tentatur.

Capitulum sextum, de alijs diuisionibus Patientiæ.

In septima parte agitur de Constantia: vbi tanguntur sex quæ pertinent ad Cōstātiam, & alia sex quæ videntur facere ad instabilitatem.

In octaua parte agitur de Perseuerātia, quæ & describitur & commendatur.

In nona parte agitur de Magnanimitate.

In decima parte agitur de Fiducia & magnificentia: vbi vtraq; describitur, & officia Magnificētię tam in pace quàm in bello ostenduntur.

¶ Tractatus quintus, de Iustitia, diuiditur in xvj. partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iustitiæ distinguitur.

In secunda parte de descriptionibus Iustitiæ.

In tertia parte, de commendatione Iustitiæ.

In quarta parte agitur de diuisionibus Iustitiæ.

In quinta parte agitur de Latria, & religione,

ne, prout Tullius religionem ſumit: & de vtriuſq; deſcriptione: de latriæ commendatione & diuiſione: de partibus eius, ac quadruplici officio religionis.

In ſexta parte agitur de Dulia, quæ ſubdiuiditur in tria capitula.

Capitulum primum de ordine dicendorum de Dulia, & nominis dulię diſtinctione ac deſcriptione.

Capitulum ſecundum de ſpeciebus duliæ.

Capitulum tertium, de errore illorum qui dicunt Eccleſiam idolatrare circa ſanctos & imagines ſanctorum.

In ſeptima parte agitur de Oratione: quæ etiam ſubdiſtinguitur in x. capitula.

Capitulum primum de ordine dicendorum de Oratione, & de diuerſis acceptionibus huius nominis Oratio.

Capitulum ſecundum, de deſcriptionibus Orationis.

Capitulum tertium, de cōmendatione eiuſdem.

Capitulum quartum, de præparatione Orationis.

Capitulum quintū, de impedimentis ipſius.

Capitulum ſextum, quando ſit orandum.

Capitulum ſeptimum, vbi ſit orandum.

Capitulum octauum, quomodo ſit orandum.

Capitulum nonum, quid in oratione ſit petendum.

Capitulum decimũ, de ſpeciebus orationis.

In octaua parte agitur de laude Dei, vbi etiã tanguntur neceſſaria intẽdendi laudi diuinæ.

In nona parte agitur de gratiarum actione Deo exhibenda: vbi de octo quæ poſſunt hominẽ incitare ad gratiarum actionem: & de beneficijs pro quibus homo debet regratiari Deo.

In decima parte agitur de Obedientia, quæ ſubdiuiditur in ſeptem capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de Obedientia & deſcriptionibus eiuſdem.

Capitulmm ſecundum, de commendatione obedientiæ.

Capitulum tertium, de his quæ poſſunt iuuare Obedientiam.

Capitulum quartum, de gradibus Obedientiæ.

Capitulum qnintum, de partibus obedientiæ.

Capitulum ſextum, de his quæ aduerſantur obediẽtię, & de duodecim malis quæ propria voluntas homini facit.

Capitulum ſeptimum, de errore illorum qui dicunt ſoli Deo obediendum eſſę, & non homini.

In

In vndecima parte agitur de diſciplina, quæ etiam ſubdiuiditur in ſeptem capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de diſciplina, & diuerſis acceptionibus huius nominis diſciplina.

Capitulum ſecundum, de his quæ poſſunt incitare ad correctionem faciendam.

Capitulum tertium, de impedimentis correctionis.

Capitulum quartum, de modo faciendi correctionem.

Capitulum quintum, de his quæ poſſunt incitare ad libenter recipiendum correctionem vel diſciplinam.

Capitulum ſextum, de patribus diſciplinæ: & primò de Ieiunio, & eius commendatione. Secundò de ſpeciebus eius. Tertiò de his que debent ipſum comitari.

Capitulum ſeptimum, de erroribus circa diſciplinam: & primò de errore illorum qui dicunt nullum eſſe excommunicandum. Secundò, de errore illorum qui dicunt maleficos non eſſe puniendos pœna temporali.

In duodecima parte, agitur de Aequitate & Pietate, prout Tullius & Macrobius eam accipiunt.

In tertiadecima parte, agitur de gratia: vbi oſtenditur quæ ſint cauēda danti vel accipienti beneficia: & de vindicatione.

In quartadecima parte agitur de misericordia, quæ subdiuitur in septem capitula.

Capitulum primũ, de ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem.

Capitulum secundum, de commendatione misericordiæ.

Capitulum tertium, de his quæ possunt iuuare misericordiam.

Capitulum quartum, de diuisionibus ad misericordiam pertinẽtibus: & de operibus misericordiæ per ordinem. Primò de specialibus: vbi tanguntur octo incitantia ad compatiendum Cruxifixo pro nobis, deinde de corporalibus.

Capitulum quintum, de quo sit eleemosyna facienda.

Capitulum sextum, cui sit dãda eleemosyna.

Capitulum septimum, quomodo sit danda eleemosyna.

In quintadecima parte agitur de his quæ omnibus debemus: vt est dilectio, veritas & fides, & præcipuè de Veritate, de qua primò ostenditur quid sit, prout est pars iustitiæ.

Secundò tanguntur aliqua quę ad amorem veritatis incitant.

Tertiò destruitur error illorum qui dicunt veritatem non esse iuramento firmandam.

In sextadecima parte agitur de Fide, prout fides idem est quòd fidelitas.

Tracta

¶ Tractatus sextus tertiæ partis principalis vnum continens capitulum est de diuisione Virtutum cardinalum, secundum Macrobium.

QVARTA PARS PRINCIPALIS

¶ Tractatus de Donis diuiditur in duodecim partes.

In prima parte agitur de ordine dicendorum de Donis: & quare vocentur dona.

In secunda agitur de commendatione donorum, & eorum numeri manifestatione.

In tertia agitur de dono timoris, quæ subdiuiditur in quatuor capitula.

Cap. j. de ordine dicendorum de dono timoris, & de præscriptionibus timoris.

Capitulum ij. de commendatione eiusdem.

Capitulum tertium, de speciebus timoris.

Capitulum quartum, de his quæ possunt incutere timorem, quæ sunt duodecim: & de viginti quæ sunt attendēda circa extremū iudicium, & de acerbitate, varietate, & infirmitate pœnarum infernalium.

In quarta parte aditur de dono Pietatis.

In quinta parte agitur de dono Scientiæ.

In sexta parte agitur de dono Fortitudinis.

In septima parte agitur de dono Consilij.

In octaua parte agitur de præeminentia vitæ Contemplatiuæ respectu Actiuæ.

In nona agitur de distinctione contemplationis à simplici consideratione & cogitatione: & de speciebus considerationis & contemplationis.
Et primò ponuntur quæ dicit Bernardus de hac materia in libro de consideratione.
Secundò quę dicit Richardus de sancto Victore in libro de Contemplatione.
In decima parte, agitur de duodecim quę præparant hominem ad diuinorum contemplationem: & de octo gradibus secundum Bernardum, quibus viri contemplatiui ascẽdunt. Item, de septem gradibus secundum Augustinum, & de diuersis speciebus visionum.
In vndecima parte agitur de dono intellectus.
In duodecima, de dono Sapientiæ.

QVINTA PARS PRINCIPALIS.

¶ Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes.
In prima parte, agitur de ordine dicendorum in isto tractu & de descriptione Beatitudinis.
In secunda agitur de quinq; quæ attendenda & admiranda sunt circa doctrinam illam quæ est compendium nouæ legis.
In tertia parte, primò ostenditur quid sit paupertas spiritus.
Secundò, quare pauperes spiritu sint beati.
Tertiò, quare regnum cœlorum sit eorum.

Quar

Quartò, cui dono paupertas ſpiritus adaptetur.

In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ ſubdiuitur in quinq; capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorum de humilitate: & de eius deſcriptione.

Capitulum ſecundum, de commendatione humilitatis.

Capitulum tertium, de cauſis humilitatis.

Capitulum quartum, de ſignis humilitatis, & his quæ valent ad humilitatem.

Capitulum quintum, de diuiſionibus ad humilitatem pertinentibus.

In quinta parte, agitur de Paupertate.

In ſexta parte, agitur de Manſuetudine, quæ primò deſcribitur.

Secundò, oſtenditur quare Mites ſint beati: vbi tanguntur ſexdecim pertinentia ad commendationem manſuetudinis.

Tertiò, quare manſueti poſsidebunt terram.

Quartò, cui dono manſuetudo adaptetur.

In ſeptima parte, agitur de Luctu, qui primò deſcribitur.

Secundò, ſpecies eius diſtinguuntur.

Tertiò, oſtenditur quare lugentes ſint beati: vbi tangitur de his quæ ad commendationem luctus ſiue lachrymarum pertinent.

Quartò, de impedimentis lachrymarum.

Quintò, cui dono luctus adaptetur.

In octaua parte agitur de Esurie iustitiæ.
In nona, de misericordia.
In decima, de munditia cordis, quę primò describitur.
Secundò tangitur de his quæ eam efficiũt vel custodiunt.
Tertiò ostenduntur quinq; causæ propter quas munditia maximè decet ministros ecclesiæ: vbi etiam tanguntur duodecim quæ faciunt ad commendationem munditiæ.
Quartò agitur de partibus munditiæ.
Quintò, quod donum ei adaptetur.
In vndecima parte agitur de Pace, quæ primò describitur. Secundò commendatur. Tertiò tanguntur duodecim quæ valẽt ad pacem habendam. Quartò agitur de his quę paci aduersantur. Quintò ponuntur diuisiones ad pacem pertinentes. Sextò ostenditur quid sit beatitudo illa quæ cõmendatur verbo illo, Beati pacifici. Septimò quare pacifici sint beati.
Octauò quod donũ ei adaptetur.
In duodecima parte agitur de Patientia persecutionum.

FINIS.

REVERENDISSIMI AC EXIMII SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS *Guilielmi Peraldi Episcopi Lugdunensis, ex sacro Ordine Prædicatorum, in Tomum Primum, qui* SVMMA VIRTVTVM *appellatur,*

PROLOGVS.

CVM circa vtilia studere debeamus, exemplo Salomonis dicentis: Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnẽ meam, vt animam meã transferrẽ ad Sapientiam, deuitaremq́; stultitiã, donec viderem quid esset vtile filijs hominũ. Eccl. ij. Vtilia etiam docere debeamus, exemplo Domini dicentis Esaiæ. 48. Ego Dominus Deus tuus, docens te vtilia. Virtutibus verò nihil sit vtilius in hac vita hominibus. Sap. 8. Circa virtutes specialiter versari debet studium & doctrina: præcipuè cùm sine studio & doctrina virtus vix vel nũquam haberi possit. Senec. Virtus sine studio sui esse non potest. Bernar. Primum opus virtutis est doceri. Virtus cũ humilitate vult doceri, cum labore quæri, cum amore haberi: nec aliter vel doceri, vel quæri, vel haberi potest. Item Senec. Citò nequitia surripit: difficile virtus inuẽta est, ducem rectoremq́; desiderat; sine magistro vitia

discuntur. Idem. Erubescimus discere bonã mentem : & turpe est huius rei quærere magistrum: desperandum est posse casu tantum bonũ nobis influere: præcipua pars Philosophię est (quæ circa virtutes versatur) studiosis minimè negligenda. Vnde Senec. dicit Philosophiam studium esse virtutis. Ideò ego minimus de Ordine fratrum Prædicatorum desideraui colligere aliqua, quæ diffusè in scripturis inueniuntur de Virtutibus. Quod cùm dissuaderet mihi ingenij paruitas & materiæ difficultas. (Materias enim grandes ingenia parua non sustinent, vt ait Hieronymus) præualuit superioris authoritas, qui hoc onus mihi iniunxit: cui non ausus fui cõtradicere, sciẽs quod omnis potestas à Deo est : & qui potestati resistit Dei ordinationi resistit. Rom. 13. Et in memoria habens illud verbum Saluatoris, Luc. 10. Qui vos audit, me audit: verbum à ministro eius dictum habui, acsi de cœlo sonuisset. Fiduciam ergo habens in Deo quòd vellet mihi ministrare quod per ministrum suũ à me dignabatur exigere: cùm tamen sciret me nisi ab ipso hæc habere nõ posse. Incassum enim laborat in doctrina virtutum, qui aliunde eam sperandam putat, quàm à Domino virtutum, ad gloriam Domini nostri IESV Christi qui est Virtus & Sapientia Dei Patris, ausus sum aggredi Tractatũ Virtutũ, ad vtilitatẽ humilium. Superbi enim dimittẽdi sunt sibi: quia separatum est cõuiuium eorũ. Osee 4. Dedignantur enim sedere ad cõmunem mensam cum alijs, scripta cõmunia contemnentes. Vnde eoipso quòd aliqua scriptura humilibus publicatur, superbis abscondit. Facies enim eorum nimis inflata non sinit eos videre quæ ab alijs videntur. Matth. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Superbi

eru

erubescunt aliquid dicere, ex quo semel dictum est: cùm tamẽ dicat Senec. quòd nunquam nimis dicitur quod satis non dicitur, quibusdam remedia demonstranda, quibusdam inculcanda sunt. Greg. Oportet sępe reminisci quod modus cogit obliuisci. ¶ Superbi nolunt aliquid dicere, postquam bene illud sciunt: cùm tamen Socrates inquirenti cuidam quomodo posset optimè dicere, dixit: Si nihil dixeris, nisi quod bene scieris. Augustinus in lib. de Vtilitate credendi: Miseri homines quibus cognita vilescunt, & nouitatibus gaudent: libentius discunt, qum norunt, cùm cognitio sit finis discendi: malunt vesci, quàm saturari, cùm finis voluptatis sit nec esurire, nec sitire. ¶ Nec de solis Scripturis sacris testimonia volui assumere in opere isto: sed etiam de scripturis Philosophorũ. Iuxta verbum Senec. In aliena castra transiens, nõ tanquam transfuga, sed tanquam explorator. Nec hoc reprehensibiliter. Sicut enim dicit Augustinus in lib. de Doctr. Christiana: Si Philosophi aliqua fortè vera & fidei nostrae accommoda dixerunt, non solùm formidanda non sunt, sed etiam ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicãda. Et Exod. 12. Aegyptij ab Hebraeis pręcepto Domini spoliantur. ¶ In principio verò operis, de Virtute in communi aliqua tangere volui. Secundò prosequemur de tribus Virtutibus Theologicis. Tertiò de quatuor Cardinalibus. Quartò de donis. Quintò de beatitudinibus.

PROLOGI FINIS.

PRIMA PARS PRINCIPALIS DE VIRTVTE IN COMMVNI.

Quòd expediat Virtutem commendari.

CAPVT PRIMVM.

SI SEPARAVERIS pretioſum à vili, quaſi os meū eris. Hierem. 15. Pretioſum eſt anima. Prouer. 6. Mulier animā viri pretioſam rapit. Ideò filius Dei ſeipſum pretiū animarum poſuit, ne animæ nobis vileſcerent. Pretioſæ etiā ſunt virtutes. Bern. Veræ diuitiæ non ſunt opes, ſed virtutes, quas ſecum cōſcientia portat, vt in perpetuum diues fiat. Vile verò eſt corpus: animi enim pōdus ac pœna eſt, vt ait Senec. Imò quod plus eſt, factus eſt immūditiеs & materia propinqua vermium. 1. Mach. 2. Gloria impij, ſtercus & vermis. Gloria impij vocatur corpus. Vilia etiā ſunt bona temporalia etiam quæ pretioſiora videntur. Aurum enim & argentū (ſecūdum Bern. in quodam ſermone de Aduētu) ſunt terra rubra & alba, quæ ſolus error hominum facit, aut magis reputat pretioſa. Sapient. 7. Omne aurum in cōparatione ipſius, arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Pretioſum à vili ſeparat, qui pretioſitatem virtutum oſtendit, & temporalium vilitatem, & animam ab amore temporaliū ſeiungit, & ad amorem virtutum inducit: & talis quaſi os Dei eſt. Saluator enim os ſuum aperiēs, doctrinā ſuam à cōtemptu temporaliū inchoauit, dicens Matt. 5.

Beati pauperes &c. Et de amore virtutis subdidit: Beati qui esuriũt & sitiunt iustitiã &c. Vnde doctrina quæ cõtemptum temporalium inducit, & ad amorem virtutis allicit, quasi processisset ex ore Dei habenda est. Frater Guido Cartusiensis: Rationalis creaturę vera perfectio est, vnamquãq; rem tanti habere quãti habenda est. Sene. Quid tam necessarium quàm pretia rebus imponere? Secundum Senec. tres sunt partes moralis doctrinæ. Prima rebus dignitates distribuit, & pretia imponit: maximè vtilis. Secũda impetum animi reprimit. Tertia actionem regit: ostendens quando vnumquodq;, & vbi, & quemadmodum agi debeat. Ideò commendationi virtutis in hac prima parte operis insistemus, vt eius pretiositas appareat, & vt ad amorem eius homines alliciantur. Magna enim pars bonitatis est, vt ait Seneca, velle fieri bonum. Et August. Socratis sententia est, quibus hominibus satis persuasum esset vt nihil mallent se esse quàm bonos viros, his reliquam facilem esse doctrinam. ¶ Virtus commendatione indiget: quia hæc thesaurus est absconditus in agro cordis: qui ideo non quæritur, quia ignoratur. Matth. 13. Est etiam velut lapis pretiosus qui cõculcatur ab his à quibus virtus eius ignoratur. Ecclesi. 6. Quasi lapidis virtus probatio erit illis: hoc est ictu de sapientia, quæ est de sapore virtutum condita sciẽtia, quem reprobant & despiciunt qui eius virtutem non agnoscunt. Matth. 7. Neq; mittatis margaritas ante porcos, ne fortè cõculcẽt eas pedibus suis. ¶ Ex ignorantia pretiositatis virtutis accidit, quòd ipsa adeò despicitur, quòd si esset venalis, non inueniretur qui eam emeret. Senec. Bona mens nec cõmodatur, nec venditur. Et puto si venalis esset, non haberet emptorem; at mala quotidie

emi

emitur. Greg. Carnalium mentes bona penſare non valent,niſi quæ carnaliter vident. Aug. Vix eſt aliquis qui diligat interiora bona quæ ſola diligenda ſunt: cæteris autem ad neceſsitatem vtendum,non ad gaudiũ perfruendum eſt. ¶ Virtus, quia non agnoſcitur,ideò à Deo non petitur nec accipitur,qui paratus eſt eã dare ſi eſſet qui deſideraret eam accipere. Hebr.12. Contemplantes nequis deſit gratiæ Dei. Et 1.Pet.1. Sperate in eam quæ vobis offertur gratiã. Extentam habet Deus manũ dexteram ad largiendum bona ſpiritualia,ſed non eſt qui accipiat. Omnes enim ad ſiniſtram aſpiciunt, vt inde temporalia recipiant. ¶ Commendationi verò virtutis aliqua, quæ pertinent ad eius notificationem, breuiter præmittemus.

De notificatione Virtutis. CAP. II.

NOTANDVM ergo quòd nomẽ Virtutis antiquitus fuit ſolius fortitudinis, vt ait Tullius. Ratio verò huius hęc eſt:quia nõ ſtatim innotuit hominibus virtuoſitas aliarum virtutũ:ſed virtuoſi ſemper apparuerũt,qui laboribus & doloribus non facilè vinci potuerunt. Sed pòſt experientia docuit, animum habere multa certamina contra diuitias,delicias & honores,quorũ victoria difficilis eſt & vtilis: vnde & virtuoſi nominati ſunt,qui tales vincere potuiſſent. ¶ Item notandum, quòd nomen Virtutis in canone Sacræ ſcripturæ vt frequẽtius ſumitur pro fortitudine, vel pro potentia, vel pro opere mirabili. Ratio autem prout hîc de ea intendimus. Sed quod Philoſophi in morali doctrina virtutem vocant, Scriptura ſacra, vt frequẽtius, gratiam nominat. Ratio

tio

tio autem huius diuersitatis hæc est. Virtus dupli cem habet comparationē. Vnam ad id à quo est, scilicet ad Dei liberalitatem, cuius donum est: & sic dicitur gratia. Et est gratia donum à Deo gratis datum, habentem se Deo gratum faciens, & opus eius Deo gratum reddens. Aliam comparationē habet Virtus ad id quod ab ea est, scilicet ad opus suum: & sic vocatur Virtus: & sic nominant eam Philosophi, faciem habētes ad donum Dei, & dorsum ad datorē. August. 4. lib. Confess. Dorsum habebam ad lumē, & ad ea quæ illuminant faciem, & ipsa facies, qua illuminata cernebam, non illuminabatur. Philosophi fuerūt propriæ gloriæ amatores, & diuinæ gloriæ neglectores, de proprijs viribus confidentes, conditori suo gratias non agentes. secundum illud dictum de ipsis Rom. 1. Non sicut Deum glorificauerūt, aut gratias egerunt, sed euanuerūt in cogitationibus suis. Sancti verò faciē habentes ad lumen, in lumine Dei agnoscunt insufficientiam suam. 2. Corint. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficiētia nostra ex Deo est. Item agnoscūt boni ad quam tendimus eminentiam, quòd supra vires nostras est. Vnde super illud Matth. 11. Regnū cœlorum vim patitur &c. dicit Glossa, Grandis violentia est in terra nasci, & cœlum rapere, & habere per virtutem quod per naturā non possumus. Agnoscunt etiam hostium inuisibiliū præeminētiam, secundum potestatem & statum malitiæ. Iob. 40. Non est potestas super terram quæ comparetur ei. Nos quasi locustæ sumus, & ipsi velut gigantes. Nume. 13. Vidimus monstra filiorum Enac, de genere giganteo: quibus comparati locustæ videbamur. Origenes: Vult Dominus Iesus mirabiles res facere: vult enim de locustis superare gigan

tes,& de his quæ in terra sunt, cœlestes vincere nequitias. Ideo sancti intelligentes adiutoriũ gratiæ adeò eis esse necessariũ, vt sine eo nihil possint, neq; bonum agere, neq; tueri: oportet enim gratiã præuenire vt velint, & subsequi ne inaniter velint. secundum Greg. Parum enim prodest homini bonum velle, nisi tentanti postea possit resistere, & tueri bonũ quod acquisitũ est: omnia Deo attribuunt, & radicem meriti, virtutẽ scilicet & præmiũ, non videntes nec in se nec in alio bonum aliquod, nisi gratiam Dei. 1. Corinth. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Et Ioannes testatur se vidisse Iesum plenũ gratia. Ioan. 1. Et Angelus Mariam plenam gratia nominat. Luc. 1. Et Gabriel monet natũ ex sterili, Ioannem vocari, quod gratiam sonat. Luc. 1. Anima ex se sterilis secũdum naturam, non potens ad meritum regni ęterni, gratiam Dei reputare debet tam meritum quàm præmiũ. Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Glos. Confitendum est gratiam Dei vitam æternam vocari: quia his meritis redditur quę gratia contulit homini. Simile Ioan. 1. Gratiam pro gratia. Et initium boni & finis gratia est. August. in lib. de Correctione & gratia: Desiderare auxiliũ gratiæ, initium gratiæ est. Psal. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Apocal. 4. Viginti quatuor seniores mittebant coronas suas ante thronũ, ostendendo sedenti in throno deberi honorem quòd coronas recepissent. Rom. 9. Non est volentis, neq; currentis, sed miserentis Dei. Esa. 26. Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine. Rom. 7. Velle adiacet mihi: adiacet inquam quasi infirmum: perficere autem bonum nõ inuenio. 1. Corint. 15. Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Philip. 2. Deus est enim qui operatur in nobis

bis & velle & perficere. Io. 15. Sine me nihil potestis facere. ¶ Et notandum quòd virtus dicitur à vi, vnde Dominus vocat virtuosos violentos, Matth. 11. Violenti rapiunt illud. Et Luc. 16. loquens de regno cœlorum: Omnis enim in illud vim facit. ¶ Virtuosus tripliciter vim facit sibi. Primò ardua aggrediendo, & quæ sunt supra hominem. Secundò aduersa patiendo. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Tertiò à placitis abstinendo. Genes. 8. Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Ideo quasi cum quadam violentia oportet hominem ab his quæ sibi placent compesci. Ouidius in Epistolis: Est virtus placitis abstinuisse bonis. Vel dicitur virtus quasi viri status, siue virilitas. virtus enim est perfecti animi & ad rectas operationes robusti: sicut virilis ætas est corporis robusti & perfecti. ¶ Item notãdum quòd, sicut dicit Tullius in lib. de Officijs, Virtus & honestas nomina diuersa sunt: res autem subiecta prorsus eadẽ. Honestum verò est quod sua vi ad se nos allicit & dignitate trahit: vt idem Tullius dicit in 1. Rhetor. Honestus verò dicitur aliquis eo quòd nihil habeat turpitudinis: vt dicit Isi. in lib. Etymologiarum. Et subdit: Nam quid est honestas, nisi honor perpetuus, & quasi honoris status? Vnde hominibus virtuosis & honestis honor maximè exhibendus est. ¶ Inueniuntur in scripturis multæ descriptiones virtutis: de quibus ad ipsius maiorẽ declarationẽ aliquas ponemus, & exponemus.

De descriptionibus Virtutis. CAP. III.

VIRTVS sic describitur in libro de Spiritu & anima. Virtus est habitus mẽtis bene institutæ. Et intellige mẽtem bene in-

ſtitutam, ad ſimilitudinem regni quod bene inſtitutum eſt, ſi rectè in eo conſolatur, & rectè imperetur, & rectè obediatur. Sic mens bene inſtituta eſt, cùm ratio rectè conſulit, voluntas recte imperat, & vires ſubiectæ voluntati rectè obediunt. Hanc bonam inſtitutionem virtus in mente facit. Ipſa enim rationem illuminat, & voluntatem de ſeruitute vitiorum ad imperium ſublimat. Sine virtute mens pueriliter regitur. Vnde væ ei. Eccleſiaſt. 10. Væ tibi terra cuius rex puer eſt. Sine ea regnum mentis ſimile eſt regno Roboam, qui potius acquieuit conſilio iuuenum imprudentium, quàm conſilio ſenum. 3. Reg. 21. Sic vbi virtus non eſt, derelicto conſilio rationis, ſenſibus acquieſcitur: vbi virtus nō eſt, quod debuit in homine ſeruire, imperat, nō ſine magna inordinatione. Prouer. 19. Nō decet ſeruū dominari principibus. Et eiuſdem 30. Per tria mouetur terra: id eſt, turbatur: & quartum quod nō poteſt ſuſtinere, per ſeruum cùm regnauerit. Virtus facit in regno mētis partem nobiliorē regnare, & tunc beata eſt anima. Eccl. 10. Beata eſt terra, cuius rex nobilis eſt. Ipſa ſolium iudicij rationi reddit: ex quo ſequitur diſsipatio omnis mali. Prouerb. 20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, intuitu ſuo diſsipat omne malum. Virtus veram nobilitatem in anima perficit, quam natura inchoauit. De initio nobilitatis, ait Seneca: Quis eſt generoſus? Ad virtutem à natura bene diſpoſitus. De perfectione dicit Hieronymus: Sola apud Deum libertas eſt, non ſeruire peccatis: ſumma apud eum nobilitas, clarere virtutibus. Item virtus ſic deſcribitur ab Auguſtino, in lib. de quantitate animæ: Virtus eſt æqualitas quædam vitæ vndique conſonans rationi. Virtus vitæ æqualitatem

tem facit: quia secundum Senecam, animum reddit asperis blandisque inuictum, neutri se fortunæ submittentem, quem nulla vis frangat, quem nec attollet fortuna, nec deprimat. Tullius: Preclara est æqualitas in omni vita: idem qui semper vultus, eademque frons: vt de Socrate accepimus. Virtus in vtraque fortuna par est: virtutem materia non mutat, nec peiorem facit dura aut difficilis: nec meliorem, hilaris & læta: vt ait Seneca, virtus per omnia consonat rationi. Vnde Bernardus in epistola ad fratres de monte Dei: Virtus est ad iudicium rationis vsus liberæ voluntatis. Seneca: Humanis virtutibus regula vna est ratio recta. ¶ Virtus etiam sic describitur à Philosopho: Virtus est habitus animi, modo naturæ cōsentaneus rationi. Ad opera virtutū, Primò incitat nos natura. Secundò, ratio. Tertiò, gratia. Verbi gratia: Natura incitat vt subuenias proximo indigenti. Idem etiam ratio dictat, quia similis indigentia potest tibi accidere, in qua velles idem tibi fieri. Gratia verò hoc suadet tibi, quia proximus est, Dei imago, Dei filius: vel ad hoc creatus, vt in æterna beatitudine sit tibi socius. De instinctu naturæ dicit Tullius: Sunt nobis innata virtutum initia, quæ si adolescere liceret & pateremur, nos ad beatitudinem cum diuino munere ipsa natura perduceret. Idem: Nos igniculos natura datos extinguimus. Si quis autem obijciat, quòd ad opus patientiæ non incitamur à natura, quod videtur potius esse contra naturam. Respondet Seneca, quòd materia boni contra naturam est, vt vulnerari, & subiecto igne tabescere, sed bonum nunquam. Seruare enim animum infatigabilem inter ista, quod est opus virtutis, se-

cundum naturam est: quia nullum bonum sine ratione est, vt ipse ait. Sequitur autem ratio naturam. Bernardus: Omnis virtus homini naturalis est. Idem: Virtus quoniam naturæ res est, cùm venit in animum, aliquando non venit sine labore, sed venit in locum suum, & fideliter sedet, & bene cum ea natura conuenit. Seneca: Virtus secundum naturam est: vitia verò inimica sunt & infesta. Et secundum Aristotelem, Virtus non est præter naturam. Chrysosto. verò in quadam homilia dicit, quòd virtus animi est rectè de Deo sentire, & rectè inter homines agere. ¶ Virtus etiam sic describitur Philosopho: Virtus est habitus voluntarius in medietate consistens quo ad nos. Medietas ista attenditur inter superfluitatem & indigentiam. Vnde idem Philosophus dicit, quòd virtus est medietas duarum malitiarum: huius quidem secundum superfluitatem, huius verò secundum indigentiam. Boetius: Virtutes medium tenent: si vel vltrà vel citrà quàm oportuerit fiat, à virtute disceditur. Hæc autem medietas in virtutibus cardinalibus inuenitur: in virtutibus verò theologicis nõ videtur posse inueniri. Remigius: Ea quę sunt purè delectationes animæ: id est, quæ sunt animæ secundum se, non determinantur secũdum superfluum & diminutum. Cant. 1. Adolescentulę dilexerunt te nimis. ergo nimietas dilectionis in Deum non videtur esse superfluum vel vitium. Quo ad nos dicitur esse hæc medietas: quia determinando hanc medietatem, habendus est respectus ad personam operantis. Alicui enim esset parum quod alij esset nimiũ, vel ecõuerso. Aug. in lib. de lib. arb. sic describit virtutem: Virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur,

tur, quam Deus in nobis operatur. Virtus dicitur bona eo modo quo albedo dicitur color albus: nõ ideo quòd albedo colori inhæreat vt accidens, sed color est ipsa albedo: sic est virtus bonitas mentis mentem bonam faciens. Virtus etiam bona est: quia ducens ad summum bonum. Virtute etiam rectè viuitur: vitam autem rectam intellige quæ extenditur ad Deum principium, & Deum finem, Deo qui est principium omnium bonorum de omnibus bonis gratias agendo. iuxta illud 1. Thessalonic. 5. in omnibus gratias agite. Et gloriam eius in omnibus quærendo: ad hoc enim creati sumus. Deuter. 26. Faciet te Dominus excelsiorem cunctis gentibus quas creauit in laudem & nomen & gloriam suam. Esaiæ 44. In gloriam meam creaui eum. 1. Corint. 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud agitis, omnia in gloriam Dei facite. Vita eius qui sibi solum vult viuere, tantùm quæ sua sunt quærens, & ad gloriam Dei non attendens, nõ est recta, imò curua, cùm in se reflectatur. Item non est recta quæ declinat quasi in latus per superfluitatẽ vel indigentiam. Virtutes cardinales obliquitatem quæ est secundum superfluitatem vel indigentiam excludunt: Theologicæ verò curuitatem quæ est vbi vita reflectitur in vtilitatem proprij subiecti, non ordinata ad finem vltimum. Virtutes ergo cardinales cum theologicis vitam rectam efficiunt. Item cùm rectum sit cuius medium non exit ab extremis: extrema autem vitæ nostræ cùm sit Deus principium, & Deus finis, vita recta est quę sicut est à Deo & ad Deũ: ita & sub Deo humiliter implens eius imperium, sicut ab eo habuit initium & ab eo expectat præmium. Vitam verò hic intelligas qua-

tuor partes conuersationis: scilicet cogitatio-nem, affectionem, locutionem, & operationem. Rectitudo verò horum est cùm non discordant à regula legis diuinæ quæ nobis indicat diuinam voluntatem. Huic autẽ rectitudini opposi-tum est peccatum, prout describit illud August. dicens: Peccatum est dictum, vel factum, vel con cupitum contra legem Dei. Per concupitum ve rò intellige cogitationem & affectionem. Item vita recta est cùm voluntas in nullo dissentit ab eo quod ratio rectè sentit. Voluntate enim re-ctè viuitur, voluntate peccatur, vt dicit Augusti-nus: Ratio recta regula est voluntatis. Bernar-dus super illud Canti. Recti diligunt te. Illũ ve-rè rectum corde dixerim, qui & rectè in omni-bus sentiat, & à recto quod senserit in nullo dis-sentiat. ¶ Virtute etiam nemo male vtitur pro-priè loquẽdo. Si quis tamen obijciat de illo ver-bo Isid. Interdum male vsæ virtutes vitia ge-nerant. dicendum est quòd virtus potest esse oc-casio alicuius mali, sed nunquam actus eius erit abusus: sicut accidit in potentijs naturalibus quibus homo potest bene vti vel abuti. Per hoc quod subditur, quam Deus in nobis sine nobis operatur: patet quòd hæc descriptio est intelli-genda de virtute gratuita: præcedens verò vir-tus est habitus voluntarius &c. intelligenda est de virtute consuetudinali. Aliæ verò descriptio nes positæ ferè omnes possunt intelligi & de gratuita & de consuetudinali. Siquis verò obij-ciat de illo verbo Aug. Qui fecit te sine te, non iustificat te sine te. Vnde videtur quòd Deus nõ operetur in nobis virtutẽ sine nobis. Respõdẽdũ est, quòd Deus iustificat hominẽ sine homine coo parãte, sed nõ sine homine adoperãte: sicut sol il luminat domũ cùm aliquis aperit fenestrã nõ ſi

ne

ne homine adoperãte, tamẽ sine homine cooperãte: homo enim nõ cooperatur soli illuminãdo domũ. Sic verus sol infundit virtutes nobis præparatis ad earum susceptionem: non tamen cooperamur illi in illa infusione.

De triplici Virtutis commendatione. CAP. IIII.

SEQVITVR de cõmendatione Virtutis. Et notandum quòd virtus est primò commẽdabilis à dignitate dantis. Retinuit enim Deus donationẽ eius ad manum suam. Psal. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Virtus fructus est Spiritus sancti. Gal. 5. Fructus spiritus est Charitas, gaudium pax &c. Ex nobilitate arboris fructus bonitatẽ agnosce. Arbor bona fructus bonos facit. Matt. 7. ergo optima optimos. ¶ Secundò à dignitate eorũ quibus datur: hoc enim donũ nõ est nisi bonorũ & amicorũ Dei: tẽporalia bona & etiã naturalia corporis vel animæ cõmunia sunt bonis & malis, amicis Dei & inimicis. Et frequẽter mali & inimici Dei potius in talibus abundant quàm amici Dei. Ex quo apparet nõ esse vera bona. Si enim vera bona essent, potius daret ea amicis quàm inimicis. Aug. in primo lib. de Ciuitate Dei: Ista temporalia bona & mala voluit Deus bonis & malis esse cõmunia, vt nec bona cupidius appetãtur quæ mali quoq; habere cernũtur, nec mala turpiter euitẽtur, quib. & boni plerunq; afficiũtur. Itẽ Aug. in eodẽ lib. 20. Profectò salubriter discimus, nõ magnipẽdere seu bona seu mala quę videmus esse bonis malisq; communia, & illa bona quærere quæ bonorum, & illa mala maximè fugere quæ propriè sunt

malorum. Item Augustinus in eodem: Pulchritudinem idcirco Dominus largitur etiam malis ne magnum bonum videatur bonis. Deserto itaque bono bonorum proprio, lapsus est factus ad bonorũ minimũ non bonis propriũ, sed bonis malisq; cõmune. ¶ Tertio quasi à situ: quia possessio est valde bona bene sedẽs. Bene sedet possessio quæ propinqua est ciuitati: melius quæ infra muros ciuitatis: optimè quę infra muros propriæ domus tuta est, & ab hostibus & à ciuibus. Peroptimè sedet virtus quę est in secreto cordis. Seneca: Hũc dicito, hũc habe beatũ, nõ quẽ vulgus vocat, sed cui omne bonũ in animo est. Itẽ Sene. Sapiẽs intra se omne bonũ terminabit. Et dicit quòd quidã capta patria, & vxore, & liberis amissis, cùm ex incẽdio publico solus & tamen beatus exiret: interroganti victori, Nunquid aliquid perdidisset: Nihil, inquit, perdidi, bona mea mecum sunt.

Quòd Virtus sit optimum præsentis vitæ & bonitas aliarum rerum. CAP. V.

QVARTO cõmẽdabilis est comparatione aliorum bonorum. Et primò facta cõparatione ad bona præsentia. Secũdo ad futura. ¶ Secundũ comparationẽ primã virtutis optimum dicitur. Hebr. 13. Optimũ est gratia stabilire cor. Aug. in libro, de moribus Ecclesiæ: Erit, inquit, hominis optimum quod animam optimã facit: nemo autẽ dubitauerit quin virtus animã faciat optimã. Et Iacob. 1. Omne datũ optimũ &c. Datum optimũ, virtus vel gratia dicitur: respectu cuius simpliciter bona dicuntur quæ communia sunt nobis & brutis, vt fortitudo corporis, agilitas, pulchritud

tudo, sanitas, & ea quæ pertinent ad corporis sustentationem, vel ornatum, vel protectionem. Bona meliora sunt bona animæ quæ tamen animam non reddunt de necessitate, bonam, quæ similiter sunt cõmunia bonis & malis, vt sciẽtia & similia. Optimum verò virtus vel gratia. Perfectũ, gloria. 1. Corin. 13. Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Virtus non solũ bona est, sed etiam bonitas bonum faciens necessariò possessorem suum. Aristotel. in lib. de eligendis: Si hoc facit bonum id cui adest, illud autem non facit, quod facit magis est eligendum, vel quod melius & principalius facit bonum: & siquidem hoc facit animam, illud autem corpus. Non sic dignitates & diuitiæ, quæ vt frequẽter malos faciũt possessores suos, vel magis malos ostendunt. Boet. Collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, sed potius prodit & ostendit indignos. Ecclesiast. 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Sene. Multum est non corrumpi diuitiarum contubernio. Ideo virtus multũ appetenda esset, tanquam propria bonitas: sed tanta est hodie hominum stultitia quòd de propria bonitate non curant, cum in omnibus suis bonitatem quærant. Seneca: Nihil est cuique se vilius. Augustinus: Bona vis habere, & bonus non vis esse. Idem: Quid est quòd te velis malum habere? Nihil omninò. Non vxorem, non filium, non seruum, non tunicam, postremo non caligam, & tamen vis habere malam vitam. Rogo te præpone vitam tuam caligæ tuæ. Idem: Quid te offendit vita tua, quam solam vis malam, vt inter omnia bona tua tu solus sis malus? Idem: Adeò cæcitas mentis inualuit, adeò homo interior obsurduit, vt omnia velit habere bo

na præter seipsum. Plus deberet homo amare bonitatē sui, quàm totū mūdū. Cùm enim homo præualeat toti mūdo, bonitas eius bonitatis mundi totius præualet. Sene. In homine nihil ad rem pertinet, à quàm multis salutetur, quàm pretioso incubet lecto, quàm perlucido poculo bibat, sed quàm bonus sit. Hoc autē debet mouere hominē ad amorē propriæ bonitatis, quòd sicut ipse quādo bonus est, melior est omnibus creaturis visibilibus: sic quādo malus est, peior est illis: quia nō solùm malus est malitia pœnæ, sed etiam malitia culpæ, ipse debitor est mortis tēporalis & æternæ. In hoc deterioris cōditionis est serpētibus & bufonibus. ¶ Nec solùm virtus bonitas est hominis, sed etiam est bonitas operū. Plus enim valet vna eleemosyna, vel aliud bonū opus ex virtute vel gratia procedens, quàm mille sine gratia. Si aliquis mille annis faciat opera de genere bonorum sine gratia, nō meretur regnū æternū: quod tamē meretur vnico bono opere ex gratia facto. Senec. Vnus dies hominum eruditorum plus valet, quàm imperiti longissima ætas. Qui faciunt opera de genere bonorum sine gratia, picturas habent bonorum operum, non bona opera. Sene. Apud sapientes sunt honesta, apud vulgus simulachra rerum honestarum. Opus de genere bonorum sine gratia factum, lumen esse videtur, & tamen non est verè lumen. Matth. 6. Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Tale opus simile est ligno putrido, quod his qui in tenebris sunt lucidum videtur. Tale opus videtur esse aurum, cùm sit aurichalchum. Bernard. Melius est pallens aurum, quàm fulgens auricalchum. Qui habet abundantiam talium operū est quasi diues, cùm nihil habeat. Prou. 13. Item opus tale est velut cadauer exanime

me. Vnde anima cuius sunt opera talia, est velut mulier infœtrix, omnes fœtus suos pariēs mortuos. Quid est fides quę nō operat ex dilectione, nisi cadauer exanime? Quod de fide informi dicitur, verū est de omnib. operib. informib. quæ scilicet sine gratia fiūt. Homo absq; gratia est velut arbor syluestris ferēs fructus quib. porci infernales pascūtur. Gratia verò est velut ramusculus cœlestis qui huic arbori insertus facit eam ferre fructus optimos, qui lætificēt Deum & angelos. Luc. 15. Gaudiū erit in cœlo super eo peccatore pœnitētiā agēte &c. ¶ Nec solùm virtus est bonitas operū, sed etiā rerū tēporaliū. Bonū enim rerū tēporaliū, est laudabilis vsus earū qui virtutis est vel gratiæ. Vnde malis temporalia bona nō sunt, cùm malè illis vtūtur. Sen. Stulto nulla re opus est, nulla enim re scit vti. Eccl. 13. Bona est substātia, cui nō est peccatū in cōscientia. Sicut sanguis in corpore humano non est bonus, si sit materia infirmitatis, vnde euacuādus est: sic temporalia nō sunt bona his quibus sunt materia infirmitatis spiritualis. Sen. Dicis, pecuniam perdidi. O te felicē si cum ea auaritiā perdidisti: sed si manet illa apud te, es tātum felicior, quo tanto malo materia subducta est. Prou. 1. Vsquequo stulti ea quæ sibi sunt noxia cupiēt? Fit iusto Dei iudicio, vt cùm aliquis malus est, verè domino illa mala sint ei quibus ipse dominatur, quasi vindicātia creatorē suū. ¶ Virtus etiā mala pœnæ in bona cōuertit: iuxta verbū Senec. Eccle. 8. Qui custodit præceptū, nō experietur quicquā mali. Nō est mala aduersitas viro iusto, cùm sit ei materia coronæ æternæ. Et vt breuiter dicatur, Virtus siue gratia est totū verū bonū hominis in vita ista. Vnde glos. Aug. super illud Psal. Signatū est super nos lumen &c. dicit de lumine gratiæ.
Hoc

Hoc lumē est totū & verū hominis bonum. Sine gratia non est homini verè bonum, vel bonum naturæ, vel bonum fortunæ. Bernard. Si quis callidus est ingenio, si viget arte, si præeminet intellectu, instrumenta sunt hæc tam vitiorum quàm virtutū. Senec. Non viuere bonum est, sed bene viuere: bene autem viuere virtutis est. Tullius: Quod rectum & honestum est, & cum virtute, id solum bonū arbitror. Nunquid potest cuiquam malo bonum esse, aut potest quisquam in abundātia bonorū esse non bonus? Senec. Doce non esse positum bonum vitæ in spatium eius, sed in vsu: vsus autem rectæ virtutis est. Sapiēs: Omnia quæ extra nos sunt dona, quæq; hominibus fortè cōtingunt, non ideo laudantur, quòd habuerit quis ea, sed quòd his honestè sit vsus. Aug. Non vtiliter in tēpore viuitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate viuatur.

Quòd Virtus sit propriè bonum nostrum, possessio libera & sufficiens. CAP. VI.

VIRTVS, secundum Philosophos, bonum nostrum est propriè, cùm bona fortunæ sint bona aliena à nobis. Hoc bonum nulla vis à nobis excutit, iuxta verbū Senecæ, Non potest auferri ab homine, nec in vita, nec in morte. Tullius: Omnia alia caduca sunt: virtus vna est, altissimis defixa radicibus. Tullius: Hæc demum sapientia est vt omnia tua in te posita esse dicas, humanosq; casus virtute inferiores putes. Sene. Non est tuum fortuna quod fecit tuum. Boetius in libro Consolat. Nunquam tua faciet esse fortuna, quæ natura rerum à te facit esse aliena. Seneca: Periturum est, nempe quod aduentitium fuit.

fuit. Idem: Quid stultius est, quàm in homine aliena laudare: quid eo dementius qui circa se miratur ea quæ ad alium protinus transferri possunt? Non faciunt meliorem equum aurei freni. Augustinus in libro Soliloquiorum: Deus per quē dicimus aliena esse quæ aliquādo nostra, & nostra esse quæ aliquando aliena putauimus, accipe me ab istis fugientem famulum tuum: quia & ista me quando fugiebam à te acceperunt alienum, ad te mihi redeundum esse sentio, nihil aliud scio nisi fluxa & caduca spernanda esse, & certa & æterna requirenda. Senec. Ratio arbitra est bonorum & malorū: aliena & hesterna pro vilibus habet, omne illi bonum in animo est. Habacuc 2. Væ qui congregat nō sua. Non sua vocat temporalia. Senec. Huc cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta, omnia alia Deo vota missurus vt contentus sis temetipso, & ex te nascentibus bonis. ¶Itē virtus possessio libera est, quæ possidet bona temporalia in subiectione, est aliqua vel fortunæ vel ipsarum diuitiarū vel eorum quibus occasione diuitiarū indiget. Sene. Incipit esse fortunę subiectus, si quis partem sui foris quærit. August. Venditis rebus nostris nullum magis earum accipimus pretium, quàm nosipsos. Implicati enim talibus non eramus nostri. Sene. Minus quàm seruus est qui seruos timet. ¶Item virtus possessio est habenti sufficiens. 2. Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea. Senec. Virtus nudo homine contenta est. Idem: Sapiens se contentus est, non vt velit esse sine amico, sed vt possit. Item Seneca: Se contentus est sapiens ad bene viuendum, non ad viuendum: ad hoc enim rebus multis illi opus est, ad illud tantùm animo sano & erecto & despiciente fortunā. Idem: Virtus nullo eget, & præter

ter summum bonum extrinsecus instrumēta non quærit. Econtrario, diuitiæ terrenæ multis indigent. Boet. O angustas inopesq; diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cæterorum paupertate non veniunt. Idem: Verū illud est, permultis illos indigere, qui permulta possident. Homo absq; virtute vel gratia, est regio egestatis. Aug. in lib. Confess. Defluxi à te ego, & erraui: erraui Deus meus nimis deuius à stabilitate tua in adolescentia mea, & factus sum mihi regio egestatis.

Quòd Virtus sit magnæ iucunditatis & dignitatis. CAP. VII.

ITEM Virtus bonū est & magnæ iucunditatis & magnæ dignitatis. Boet. de Consol. Nunquam sine pœna sunt vitia, nunquam sine præmio sunt virtutes. Seneca: Rerum honestarum pretium in ipsis est: hoc pretium est mentis lætitia. Idem: Rectè factorum verus fructus est in ipsis: nec vllum virtutum pretium dignum ipsis extra ipsas est. Bernard. Delectationes non perdimus, sed mutamus à corpore ad animam, à sensibus ad conscientiā. Item Greg. super Iob 1. Filij per domos conuiuiū faciunt, dum virtutes singulæ iuxta modū propriū mentē pascunt. Econtrario curre per singula, tot inuenies animæ tormenta quot vitia, vt ait August. Gaudium virtutis est velut fons gaudij in domo propria nascēs. Senec. Existimas me detrahere tibi multas voluptates, qui fortuita submoueo, qui dulcissima spei oblectamenta censeo deuitanda: imò ecōtrà volo tibi nunquam deesse lætitiā: volo illam tibi domi nasci: nascitur si intra teipsum sit. Idem:

Tu

Tu iudicas eum gaudere qui ridet: animus debet esse alacer & fidens, & super omnia rectus. Ecclesiast. 30. Non est oblectamentū super cordis gaudium. Sene. Conculca ista quæ extrinsecus splendent, & de tuo gaude. Quid est autē hoc de tuo: de teipso, & tui optima parte. Idem: Viri boni gaudium est ex bona conscientia, ex contemptu fortuitorum, ex honestis consilijs, ex rectis actionibus, ex placito vitæ & continuo tenore vnam prementis viam. Idem: Hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac perfusoriam voluptatem, & quodcunq; inuentitium est gaudium, fundamento caret: hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est, & quod plus pateat introrsus. Idem: Fundamētum bonæ mentis est non gaudere vanis. Fundamentum hic esse dixi culmen, cùm ad summa peruenit qui scit quo gaudeat, qui felicitatem suam in aliena potestate non posuit. Item Seneca: Improbæ voluptates non sunt solidæ, non sunt fideles: etiam si non nocent, fugiunt: potius aliquod bonum mansurum circunspice. Sola virtus præstat gaudium perpetuum, securum: etiam si quid obsistat nubium, materia interuenit qua infra feruntur nec vnquam die vincunt. Greg. Absit vt tanta sit delectatio in vitijs quanta est in virtutibus. ¶De dignitate virtutis dicit Boet. Non virtutibus ex dignitate: sed ex virtutibus dignitati honor accessit. Idem: Virtuti propria dignitas inest. Virtus est beatitudo, vel felicitas præsentis vitæ. Beatitudo virtutum de fonte coelestis beatitudinis, amicis Dei in hac valle miseriæ stillatur. Vnde 2. Corinth. 12. dicit glos. Augustini: In regione intelligibilium beata vita in fonte suo bibitur: inde aliquid aspergitur huic humanæ vitæ, vt in tentationibus huius seculi

tem

temperanter, fortiter, iustè, prudenterq; viuatur. Tullius: In quo virtus est, nihil ei deest ad bene ac beatè viuendum. Macrobius: Solæ virtutes faciunt beatum, nullaq; alia via quisquam hoc bonum adipiscitur. Seneca: Ratio recta & consummata felicitatē hominis impleuit: hoc vnum bonū hominis est, quod qui habet, etiam si alijs destituitur, laudandus est: quod qui non habet, in aliorum omnium copia damnatur. Rationem verò rectam & cōsummatam facit virtus. Vnde Augustinus dicit in libro Soliloquiorum, quòd virtus est ratio recta vel perfecta: id est rationis rectitudo vel perfectio.

Quòd status Virtutum assimilatur paradiso terrestri & cœlesti. CAP. VIII.

VIRTVS seu gratia quasi paradisum facit in corde hominis. Eccl. 40. Gratia Dei sicut paradisus in benedictionibus. Assimilatur cor vbi gratia est, paradiso & terrestri & cœlesti. ¶ Terrestri tripliciter, scilicet amœnitate, fœcūditate, & securitate. ¶ Amœnitatē & fœcunditatē ibi faciunt quatuor virtutes, velut quatuor flumina paradisi mentem irrigantes. Vnde Glos. Greg. super illud Genes. 2. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum &c. quatuor flumina paradisum irrigant: quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnaliū æstu temperatur. Eccl. 40. Super omnē aquam viriditas, & ad oram fluminis. Altitudo verò facit securitatē: quia sicut paradisus terrestris in alto situs est pertingens vsq; ad lunarem circulū: sicut dicit gl. Strab. super illud Genī. 2. Plantauerat Deus paradisum voluptatis: sic cor

vbi

vbi Dei gratia est,in alto situ est. Sene. Talis est sapientis animus, qualis mundus supra lunam: semper illic serenũ est,quod non est alieni muneris: nec arbitrij alieni est,quod non dedit fortuna,non eripuit. ¶ Paradiso verò cœlesti in quatuor assimilatur. Primo,in hoc quod est Dei habitatio. Placet enim Deo habitare in anima virtutibus ornata. Hieronym. Nihil quietius,nihil purius ea mente debet esse, quæ in Dei habitaculum præparanda est: quem non auro templa fulgentia,nõ gemmis altaria distincta delectant: sed anima ornata virtutibus. Prouerb. 8. Deliciæ meæ,esse cum filijs hominũ. Bern. Animã huiusmodi cœlum vocat,dicens: Nec mirũ si cœlum hoc libẽter inhabitat Dominus Iesus, quòd non quomodo cæteros dixit tantùm vt fieret,sed pugnauit vt acquireret,occubuit vt redimeret. Secundò in hoc quòd est locus luminis. Iob 38. Nosti per quam viã spargitur lux. Glos. iustitia est lux. Tertiò, quia locus est ordinati amoris. Breuis enim & vera diffinitio Virtutis, est ordo amoris: vt ait Aug. in lib. de Ciuitate Dei. Quartò,quia locus est gaudij. Esa. 51. Ponam desertũ eius delicias, & solitudinẽ eius quasi hortũ Domini. Cor hominis antequam sit in gratia Dei, est velut desertũ, sed per gratiã fit quasi hortus Domini. Ista quatuor in paradiso cœlesti inueniuntur. Est enim Dei habitatio, locus luminis, & ordinati amoris, & gaudij. ¶ Contraria verò quatuor prædictis cor peccatoris faciunt quasi infernum, cùm sit habitatio dæmonũ, & habeat tenebras ignorantiæ & culpæ, & ignem prauæ concupiscentiæ, & vermẽ remordentis conscientiæ. Hæc enim quatuor sunt in inferno. Væ illis qui multis laboribus & expensis sibi faciunt infernum. Væ illis qui potius eligunt habitare in

inferno, quàm in paradiso. Mira insania talium qui infernum præoccupant, quasi timerent se nimis tardè peruenturos ad eum.

De præexcellentia gaudij Virtutis respectu gaudij mundani. CAP. IX.

ET notandum quòd gaudium virtutis quadrupliciter pręcellit respectu gaudij mundani. ¶ Primò in continuitate. Homo carnalis nō semper sedet ad mēsam corporalem, sed homini virtutis secura mens est quasi iuge conuiuium. Prouerb. 15. Iob. 20. Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Hypocrita est mundus exterius deauratus. Aug. in lib. Confess. Si quid arrisisset prosperum, tædebat apprehendere: quia penè prius quàm teneretur auolabat. Gaudium mundanū venit de foris, & facilè impeditur & discontinuatur. Seneca vitam virtutis luci comparat, vitam verò mundanam fulgori, dicens: Magna existimas esse quæ relicturus es &c. Proposuisti illam securitatem ad quam iturus es, retinet te huius vitæ fulgor à qua transiturus es tanquam in sordida & obscura casurum: erras. Ex hac vita ad illam ascenditur, quod interest in splendorem & lucem, cùm hæc certam originem habeat atq; suam, ille niteat ex alieno: hoc interest inter hanc vitam & illam, hoc fulgore veniēte extrinsecus percussa est, statim crassam faciet illi vmbram, quicquid obstiterit, illa suo lumine illustris est, fulgor est luminis repercussio. ¶ Secundò in puritate. Dulcedo enim felicitatis humanæ multis amaritudinibus respersa est. iuxta verbum Boetij: Homo enim carnalis vnam amaritudinem habet ex dilatione deliciarum quas vehemen

hementer appetit: aliam ex defectu quem inuenit in vsu earum: vbicunq; enim caro quærit refectionem, inuenit defectionem, iuxta verbum August. Excessum etiam in sumendo delectabilia sequitur duplex amaritudo, scilicet remorsio conscientiæ & grauamen naturæ. Senec. Voluptas quo auidius hausta est, citius in contrarium recedit. Ecclesiast.31. Amaritudo animæ vinum multum potatũ. Gaudiũ verò virtutis purũ est, nõ respersum tot amaritudinibus. August.in lib. Conf. Tu semper aderas misericorditer sæuiens, & amarissimis aspergens offensionibus omnes illicitas iucunditates meas, vt ita quærerem sine offensione iucundari: & vbi hoc possem, nõ inuenirem quicquam præter te Domine. ¶Tertiò in dignitate. Gaudiũ enim virtutis est de ijs de quibus dignũ est gaudere. Vnde super illud Gal.5. Fructus Spiritus, est charitas, gaudium. dicit gl. id est, elatio animi de his quæ digna sunt gaudij: gaudiũ mundi de indignis est. Senec. In voluptate nihil est magnificum, nihil quod naturam Deo proximã deceat, membrorũ vilium ac turpium ministerio veniens, exitu fœda. Prouerb.3. Stultorum exultatio ignominia. Item 15. Stultitia est gaudium stulto. Et Dominus gaudenti Hierusalem, flens ait: Si cognouisses & tu. Luc.19. innuẽs cæcitatem causam esse illius gaudij. Prouerb.2. Qui lætãtur cum malefecerint, & exultãt in rebus pessimis. Aug. Quid est seculi gaudiũ? breuiter dico. Seculi lætitia est impunita nequitia: scilicet luxuriari, in spectaculis vagari, ebriositate ingurgitari, turpitudine fœtere & nihil mali pati: hoc gaudiũ deterius est dolore. Peius est enim gaudere de iniquitate, quàm dolere de corruptione, vt ait Aug. ¶Quarto in salubritate gaudiũ virtutis salubre est faciẽs contẽni gaudia va-

na. Ecclesiast. 1. Vbi multa est sapientia, multa est indignatio. Vbi enim sapor virtutum sentitur, iucunditas carnalis despicitur: quia gustato spiritu, desipit omnis caro, iuxta verbū Augustini. Item facit triumphare de diabolo. Vnica enim ratio vincendi inimicum, est lætitia spiritualis, vt ait Antonius. Ecclesiast. 30. Iucunditas cordis hæc est: vita hominis & thesaurus sine defectione sanctitatis. Qui gaudium sentit in vita bona, perseuerare potest in ea: econtrario in mœrore animī deijcitur spiritus. Prouerb. 15. Deijcietur inquam ab altitudine virtutum. Gaudium verò mundi noxium est. Nec mirum, cùm sit à Deo maledictum. Luc. 6. Væ vobis diuitibus, qui hic habetis consolationem vestram &c. Si quis non audeat gustare cibum ab aliquo sancto maledictum, quanto minus maledictum à Deo? Gaudiū illud hominem infatuat: vt patet in Salomone, qui non prohibuit cor suum quin omni voluptate frueretur. Ecclesiast. 2. Et infatuatus est. 3. Regum 11. Iob 28. Sapientia non inuenitur in terra suauiter viuentium. Hoc gaudium in dolorem vertetur. Prouerb. 14. Extrema gaudij luctus occupat.

De his quæ faciunt ad gaudium Virtutis.

CAPVT X.

ET notandum quòd octo sunt quę facere videntur ad gaudium eius in quo virtus est. ¶Primò conscientiæ puritas. Animus enim generosus potius quiescit in lecto conscientiæ, quando est mundus, quàm quando est immundus naturaliter abhorrens immunditiam. Vnde super illud Gal. 5. Fructus Spiritus, est charitas, gaudium. dicit gl. id

id est puritas animi. ¶ Secundò sanitas virium animæ quam gratia facit. Anima sanata maiorem quietem habet. Prouerb. 16. Dulcedo animæ sanitas ossium: id est, virium. Chrysost. Gratia est sanitas mentiũ. ¶ Tertio libertas. Peccator ligatus est ante aduentũ gratiæ seruitute peccati, vt non possit facere quod vult superior pars rationis. iuxta illud Prouerb. 5. Iniquitates suę capiũt impium, & finibus peccatorum suorum quisq; constringitur. August. in lib. Confess. Suspirabam ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate: velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me, quippe ex voluntate peruersa facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Gratia verò Spiritussancti aduenie ns libertatem in homine facit. 2. Corinth. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. ¶ Quartò quies à cruciatu tumultuosarum cogitationũ & inordinatarum affectionum, & à cruciatu vermis conscientiæ. Ab illis enim vis gratiæ cor liberat. Omnes qui illicita appetunt, vel in hoc mundo aliquid videri volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur, vt ait Grego. Sancti verò, quia nihil huius mundi appetũt, nullis proculdubio in corde tumultibus opprimuntur, vt idem Greg. ait. Item mali cruciantur in corde inordinatis affectionibus. August. in lib. Confess. Iussit Deus, & sic est vt pœna sibi sit inordinatus animus. Alij cupiditate cruciantur, quasi fame & siti insatiabili bonorum temporalium, qui cruciatus non cessat, nisi Dei gratia famem & sitim huiusmodi sedet. Senec. Si vis animum in perpetua voluptate esse, non voluptatibus adijciendum est, sed cupiditatibus detrahendum August. Qui biberit de

fluuio paradisi, cuius gutta vna maior est quàm Oceanus, restat vt in eo sitis mūdi huius extincta sit. Alij autē timore cruciātur habentes caput tremulū sicut cāpana. Iob. 15. Sonitus terroris semper in auribus eius: & cùm sit pax, ille semper insidias suspicatur. Alij cruciantur inuidia, amittentes quicquid alij lucrantur: alij exuruntur ira. Has affectiones gratia cessare facit: vnde animus quiescit & iucundus est. Item peccatorē vermis cōscientiæ cruciat. Hiere. 2. Scito & vide quàm malū & amarū est reliquisse te Dominū Deum tuum. Aug. Tale bonū est Deus, vt nemini eum deserenti bene sit. Hæc est prima vindicta quam sumit Deus de peccatore, non sinens dedecus culpæ esse sine decore vindictæ. Seneca: Scelera etiam si non sunt deprehensa cùm fierent, solicitudo cum ipsis abijt. Poë. Prima est hæc vltio, quòd se Iudice nemo nocēs absoluitur. Cum gratia hunc vermem cessare facit, animus quiescit, sicut aliquis melius quiescit in lecto suaui quàm spinis pleno. Cant. 1. Lectulus noster floridus. Lectulus inquam conscientiæ. De cōscientia potest dici, quod dixit Philosophus Zeno de vxore: Vxor, inquit, aut perpetuale refugium est, aut perenne tormentum. Quintò conuenientia virtutis cum natura. Bene enim conuenit natura cum virtute: iuxta verbum Bernard. Chrysost. Gratia est cordis delectatio. Prouerb. 3. Lux iustorū lætificat. Lux iustorum gratia est quæ naturæ coniuncta lætificat. ¶ Sextò iucunditas boni operis. Psal. In custodiēdis illis retributio multa. gl. non tantùm pro eis in futuro reddetur pręmiū: sed & hîc in eorū custodia magnum est gaudiū. Cuius gaudij ratio potest esse quòd opus virtutis est in medietate: natura verò in medijs delectatur, & in extremis cōtristatur: vt visus delectatur in viridi

ridi colore qui medius est inter album & nigrum. Sicut mulier naturaliter gaudet cùm appetit filium: si autem peperisset bufonem, vel aliud contra naturam, doleret: sic anima gaudet quando bonum opus fecit, tanquam fructum sibi competentem: & contristatur de malo opere, tanquam de foetu contra naturam. Ioan. 17. *Mulier cùm parit &c.* propter gaudium, dicunt virtutes. Esaiæ 3. Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur. In operibus enim earum quædã spiritualis refectio est. ¶ Septimò discretum regimèn corporum. Hi in quibus virtus est, non habent tot molestias ex parte corporis, & diutius viuunt, quia corpus discretè regunt. Ecclesiast. 25. Beatus qui habitat cum muliere sensata. Mulier sensata est caro disciplinata. Seneca: Potest nostra prouidentia longiorem prorogare huic corpusculo moram, si voluptates quibus maior pars perit poterimus regere & coërcere. ¶ Octauo quòd boni voluntatem suam conformant voluntati diuinæ. Vnde sicut volũtas Dei impletur, ita volũtas eorum. August. Iugum Christi suaue est, & onus eius leue: quia qui huic iugo subiectus est, cætera ei subiecta sunt, & nihil ei repugnat. Non habent mali pacem, qui Deo resistũt. Ioël. 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Seneca: Vir bonus quicquid ei acciderit æquo animo sustinebit: scit enim hoc accidisse ex lege diuina ex qua vniuersa procedunt. Via virtutis in principio habet aliquid difficultatis: quia incõsueta est. Hierony. Insuauem & asperã fecit nobis viam virtutum longa consuetudo peccandi. Dulce est lumen, & delectabile oculis videre solem. Ecclesiast. 11. & tamen lux solis contristat oculos tenebris assuetos; sic via virtutum in principio est.

molesta, sed pòst iucunda efficitur gratia & assuetudine. Bernard. Facillimum esset & delectabile adiuncto Dei amoris condimento secundum naturam viuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Tullius: Optima forma viuendi eligenda est, quam iucundam reddet assuetudo. Glos. super illud. Matt. 11. Iugum meum suaue est. Angusta est via quæ ducit ad vitam: quia non nisi angusto initio incipitur: processu verò temporis ineffabili delectationis dulcedine dilatatur. Prouerbior. 4. Ducam te per semitas æquitatis quas cùm ingressus fueris, non arctabitur gressus tui. Seneca: Initium eundi ad virtutes arduum est: quia hic primum imbecille mentis, & ægrè est inexperta formidare: itaq; cogenda est vt incipiat, deinde non est acerba medicina, protinus enim delectat dum sanat. Aliorum remediorum post sanitatem voluptas est philosophia, pariter & salutaris & dulcis est.

De commendatione Virtutis, facta comparatione ab bona futura.

CAPVT XI.

COMPARATIONE ad futura bona cõmendabilis est Virtus multipliciter. ¶Primo, quia signũ est quo distinguuntur recipiendi ad gloriam æternã à non recipiendis. Ephe. 4. Nolite contristare Spiritum sanctum in quo signati estis &c. Apocal. 3. Ecce dedi ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere, quia modicã habes virtutem: id est, humilem virtutem. De defectu huius signi conqueruntur damnati in inferno. Sapientiæ 5. Virtutis, inquiunt, nullum quidem

dem signum valuimus ostendere. ¶Itē virtus pignus & arra est hæreditatis æternæ. Ephes.1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Quidam tamen codices melius habent, arram. Glos. Interest inter arram & pignus : quia pignus quando datur, soluto eo pro quo ponitur, aufertur. Arra verò est cum de ipso pretio datur aliquid quod non est auferendum, sed complēdum. Virtus vel gratia est arra beatitudinis: quia quædā inchoatio eius est. 2. Corint. 1. Signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. ¶Item vnctio est ad regnum : non ad regnū Franciæ, sed ad regnū gloriæ. Serua vnctionē, securus es de regno. 1. Io. 2. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. hanc vnctionem facit Deus ipse. 2. Corinth. 1. Qui vnxit nos, Deus est. Nec solum vnctio est ad regnum futurū: imò per ipsam viri sancti vitam ducunt regiam in præsenti. Lucæ 18. Regnum Dei intra vos est. Rom. 13. Regnū Dei nō est esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritusancto. Non solum regnum Dei dicitur esse in cordibus sanctorum: quia Deus in eis regnat, cuius imperio in omnibus obediunt : sed etiam quia ipsi quodammodo regnant ad Dei similitudinem. Omnia enim & prospera & aduersa seruiunt eis, & cooperantur in bonum. Seneca : Si vis omnia tibi subijcere, subijce te rationi. Idem: Vis habere honorem magnum, imperium dabo tibi, impera tibi. Bernard. Non putent diuites huius seculi fratres Christi possidere sola cœlestia, quia audiunt Christum dicentem : Beati pauperes &c. possident & terrena. Fideli homini totus mundus diuitiarum est. Planè totus, quia tam prospera quàm aduersa opus ipsius æquè omnia seruiunt

ei & cooperantur in bonum. Sapient. 17. Omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant. ¶ Item virtus vel gratia pretium est regni cœlestis. Roman. 6. Gratia Dei vita æterna. Macrobius: Quāquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum virtutis est præmium: tamen illa diuina virtus stabiliora quædam prĕmiorū genera desiderat. Virtus est pretiū quodammodo ipsius Dei. August. in lib. de Ciuitate Dei: Præmiū virtutis erit ipse qui virtutem dedit.

De commendatione Virtutis, authoritate Saluatoris. CAP. XII.

QVINTO commendabilis est virtus authoritate Saluatoris, qui virtutem monet quærere cùm bona terrena consulat relinquere. Matt. 6. Primùm quærite regnū Dei, & iustitiā eius &c. Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus &c. August. Cùm ea quę Deus laudat & promittit ab illo petitis, securè petite. Illa enim Deo propitio cōcedūtur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite, vt si prosint, det: si scit obesse, non det. Quid enim obsit vel prosit, medicus nouit, non ægrotus. Amatores virtutis Christus beatos prædicat, cùm contemptores temporalium beatos dicat. Matt. 5. Beati pauperes spiritu &c. Et in eodem: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. ¶ Cum Christus pauperrimus esse voluerit, quantum ad bona temporalia, tamē quantum ad virtutes ditissimus voluit esse. vnde Ioannes refert

se vid

se vidisse eum plenum gratiæ. Io. 1. Et in eodem: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Præmiserat Deus diuersos sanctos in mundum ad diuersas virtutes ostendendas: tandem venit ipse in propria persona eas docere, & per experientiam addiscere. Greg. in Moral. Ad ostẽdendam innocentiam venit Abel. Ad docendam munditiam venit Enoch. Ad insinuandam longanimitatem spei & operis venit Noë. Ad manifestandam obedientiam venit Abraham. Ad demonstrandam coniugalis vitæ castimoniam venit Isaac. Ad insinuandam laboris tolerantiam venit Iacob. Ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam venit Ioseph. Ad ostendendam mansuetudinẽ venit Moyses. Ad insinuandam cõtra aduersa fiduciã venit Iosue. Ad ostendendam inter flagella patientiã venit Iob. Magisterium mansuetudinis & humilitatis sibi ascribit Saluator. Matt. 11. Discedite à me, inquit, quia mitis sum, & humilis corde. Et eiusdem 10. docet prudentiam: Estote, inquit, prudentes. Et Lucæ 21. sobrietatem: Attendite vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Io. 13. charitatem & humilitatẽ, in ablutione pedum. Eiusdem 15. charitatem. Cæteras virtutes similiter docet, sicut patebit, cùm de singulis virtutibus tractabitur. Addiscere etiam eos voluit per experientiã. Vnde Lucas ostendit eum profecisse sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines. Luc. 2. Et ad Hebræos 5. Cum esset filius Dei, ex his quæ passus est didicit obedientiam. Non parum efficax est exemplum virtutum Christi. August. Exemplo virtutum Christi nostra vitia curantur, vt id quod ostendit esse faciendum, non solùm sine murmure, sed etiã cum delectatione faciamus.

De

De commẽdatione Virtutis à multiplici suo effectu. CAP. XIII.

SEXTO commẽdabilis est virtus à multiplici suo effectu. Vnus effectus eius est quòd à malis defendit. Vnde quidam dixit, virtutem dici eo quòd vi tueatur possessorẽ suum. Ideo Dominus exponere noluit post passionem suam discipulos periculis antequã virtute muniti essent. Luc. 24. Sedete in ciuitate quousq; induamini virtute ex alto. Señ. Nullus cõtra fortunam inexpugnabilis murus est: intus instruamur, si pars illa tuta est, pulsari homo potest, capi nõ potest. Tullius: Mors terribilis est his quibus cum vita omnia extinguuntur. Sapiẽtis animus virtutibus omnibus & manibus septus est. ¶ Item virtus etiam bona temporalia discretè disponit. Vnde Aug. Deus ostendit in opulẽtissimo & præclaro imperio Romanorum quãtum valerent ciuiles etiã sine vera religione virtutes, vt intelligeretur hac addita homines fieri ciues alterius ciuitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. Vnicum vitium, vt superbia, vel ira, vel odium, occasio est quandoq; destructionis vnius regni: E contrario virtus vna occasio est conseruationis. ¶ Item virtus felicem commutationem facit in anima. Stabulum enim conuertit in templum, desertum in cœlum, habitationem dæmonum in Dei habitaculum. Esa. 35. In cubilibus in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami & iunci, & erit semita, & via sancta vocabitur. Hoc fit cum anima virtutibus ornatur in amœnum Dei habitaculum, quæ prius erat habitaculum dæmonum. Conscientia peccat

peccatoris bestialiter viuentis, quasi stabulum est. Bern. Puto iumenta dicerẽt si loqui fas esset: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est. August. Domine, meritò dedignaris inhabitare corda infidelium, fornacem corruptionis, domos luteas, cloacam immũditiæ. Cõscientia etiam peccatoris quasi desertum est. Ioel. 2. Quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti. ¶ Item virtus siue gratia animam abominabilem peccato à Deo decoram efficit, quòd eius decorem rex gloriæ concupiscit. Psal. Corrupti sunt, & abominab. &c. Item cõcupiscit rex decorem tuum. ¶ Gratia deformitatem diabolicam expellit, & decorem diuinum introducit. Decorem animæ habentis gratiam, sol & luna mirantur: quia decor illorum decore illius vincitur. Væ illis qui de hoc decore non curant, cùm tamen in omnibus suis decorem quærant. August. Cum iniquis omnia sunt pulchra, & ipsi sunt turpes. Diogenes, cùm illi domum suam homo turpis formæ ostenderet, omnibus in ea locis lapidibus & auro nitentibus, in faciem Domini expuit, dixitq́; , aliud vilius in domo illa non respexisse. Simile huic accidit in peccatore decorem proprium negligente, & in alijs pulchritudinem exquirente. Item virtus vel gratia lux est, eum in quo est non sinens periculose errare. 1. Io. 2. Vnctio eius docet vos de omnibus. Sine hac luce homo in periculo est in mundo isto. Esaiæ 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Sine hac luce non habet homo veram lætitiam. Tobiæ 5. Quale gaudiũ mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli nõ video? ¶ Item virtus hominem pretiosum facit. Prouerb. 16. Pretiosi spiritus vir eruditus. Sicut prudẽtia hominem reddit pretiosum, sic & tem-

perant

perantia. Eccl. 26. Omnis ponderatio non est digna continentis animæ. Idem intelligendum est de cæteris virtutibus. ¶ Vnde virtus similis est virtuti quæ dicitur esse in lapidibus pretiosis, quæ vnum modicũ lapidem prævalere facit multis magnis lapidibus communibus. Sic vnus homo virtutem habens videtur prævalere multis hominibus virtutem non habentibus. Ecclesiast. xvj. Melior est vnus timens Deum, quàm mille filij impij. Ex hoc perpendi potest fatuitas hominum qui tantum desiderant meliorationẽ rerum suarum, de sui melioratione non curantes, nolentes laborare vt virtutes habeant quæ adeò meliorarent eos. Ad ostendendam pretiositatem hominum in quibus virtus est, designati sunt viri virtutis, scilicet xij. patriarchæ vel xij. apostoli, in xij. lapidibus pretiosis qui fuerunt in rationali. Exod. 28. Et in duodecim lapidibus pretiosis qui erunt in fundamento spiritualis Hierusalem. Apocalyp. 21. ¶ Item virtus mira efficit. De mirabilibus eius effectibus patebit cùm de singulis virtutibus agetur. Sed quantum ad præsens, ipsa operatur mira in cœlo, in mundo, in inferno, & in corde humano. In cœlo, quia regno cœlorum vim facit, dum illis, qui per peccatum illud sibi clauserant, illud aperit. In mundo, quia hominem ne in mari huius mundi mergatur custodit. Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas. Esaiæ 43. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non obruent te. Ab igne etiam tribulationis defendit. Esaiæ 44. Cùm ambulaueris in igne, non combureris. Ipsa est ros, eos qui fidem habent Trinitatis, in fornace Babylonica custodiẽs. Daniel. 3. In inferno: quia ignem infernalem, quantum ad illum in quo est, extinguit, vt nihil possit ignis

ille

ille in eum in quo gratia vel virtus est. In corde verò humano: quia plus potest vna gutta gratiæ ad extinguendum ibi ignem concupiscentiæ, quàm totus mūdus. Plus etiam valet ad repletionem cordibus humanis, quàm omnes diuitiæ mundi. Vna gutta gratiæ Pharaonem infernalem cum exercitu vitiorū submergit in amaritudine contritionis, quasi in mari rubro. Hæc sola cor humanum replere potest. Act. 2. Repleti sunt omnes Spiritusancto. Io. 3. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternū. Sine gratia anima, est sicut terra sine aqua, quæ in puluerem euanescit. Psal. 1. Non sic impij, nō sic &c. Anima sine gratia, est quasi terra maledicta, spinas & tribulos germinans. Gen̄. 3. Homo absq; gratia est velut inermis in medio inimicorum suorum positus, qui vndiq; sagittatur: nocent enim ei & prospera & aduersa. Thren̄. 3. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signū ad sagittam. ¶ Item gratia vel virtus vita spiritualis est. Homo sine gratia est velut mortuus. Ecclesiast. 9. Melior est canis viuus leone mortuo. Glos. Canis viuus, pauper iustus, leo mortuus, potens iniquus. Homo sine gratia quasi nihil reputatur. Esa. 40. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. Gentes sunt generaliter viuentes. Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus &c. Esaiæ 41. Omnes gentes quæ pugnant aduersum te, erunt quasi non sint. Esse laudabile, & quod alicuius valoris est, esse gratiæ est. 1. Corint. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Ipsa potentia recipiendi gratiam videtur præualere toti mundo, cuius signum est quòd damnatis potius videretur expedire esse in statu in quo gratiam possent recipere quàm totum mundū habere. Homo sine gratia vel virtute

tute est velut arbor arida incẽdio infernali apta. Lucæ 23. Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet? Eccles. 6. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne fortè elucidatur virtus tua per stultitiam. Et subditur: Et relinquaris velut lignum aridum in eremo. Figura hominis absq; gratia, est ficus maledicta à Domino, & arefacta. Matt. 21. Vita gratiæ multum est amanda. Cùm enim triplex sit vita: naturæ scilicet gratiæ & gloriæ, vita naturæ valorem suum habet ex vita gratiæ. Señ. Non viuere bonum est, sed bene viuere. Vita naturæ viuunt & dæmones & animæ damnatę quibus bonum esset non esse. Vita vero gloriæ acquiritur per vitam gratiæ. Filius Dei vitam gratiæ morte sua voluit restaurare, & ad sustentandam eam pabulo doctrinæ vel exemplo ferè xxxiij. annis voluit in miseria huius mundi manere. ¶ Itẽ virtus vel gratia hominem super se leuat. Threñ. 3. Leuauit se super se. Señ. O quàm contempta res est homo nisi supra humana surrexerit. Itẽ, virtus non solum grata est Deo, imò est ipsa gratia hominem faciens gratum Deo & opera eius. Sine ea nullus Deo gratus est: cũ ea nullus potest esse quin sit Deo gratus. Vnica gutta gratię si in diabolo esset, ipsum Deo gratũ faceret. Omnes in quibus gratia nõ est, filij sunt iræ. Gratius est vnicũ opus ex gratia factũ, quàm infinita absq; gratia. Ex hoc perpẽdi potest fatuitas eorũ quibus gratia grata non est, qui vel mala sua vel bona contẽptibilia ei pręponũt. Señ. Adeò gratiosa est virtus, vt insitũ sit malis probare meliora. Señ. in epistolis: Errare mihi visus est qui dixit: Gratior est pulchro veniens ex corpore virtus. Non enim vllo honestamento eget: ipsa magnũ sui decus est, & corpus suum consecrat.

Secund

SECVNDAE PARTIS PRINCIPALIS, de tribus Virtutib. Theologicis, Tractatus primus vnicum continet capitulum, in quo succinctè de numero & ordine earum in communi agitur.

DICTVM est de Virtute in cõmuni: nũc dicẽdum est de speciebus virtutũ. Et primò de Theologicis, scilicet Fide, Spe, & Charitate. De quibus 1. Corint. 13. Nunc manẽt fides, spes, charitas. His scientia & prophetia militant: vt dicit ibi glossa. August. in libro de Trinitate dicit quòd propter ista tria in animo ædificanda omnium diuinorum librorũ machinamenta consurgunt. Ideò verò prius dicetur de theologicis quàm de cæteris: quia theologicæ ordinant animam ad finem supremum: cæteræ verò circa ea quæ sunt ad finem illum. In intentione verò operantis prior est finis his quæ sunt ad finem. Secundum enim naturam finis, sumuntur ea quæ sunt ad finem. Causa finalis causa causarum est. Secundum enim exigentiam finis causa efficiens elegit materiã, & in materia electa intendit acquirere formam competentem fini. Verbi gratia: Qui vult facere instrumentum ad secãdum, eligit materiam duram. Si enim esset mollis, potius cederet quàm secaret. In materia verò dura acquiritur forma acuta: si enim obtusa esset, non esset penetratiua, neq; idonea ad secandũ. Sic finis in intentione operãtis, prior est his quę sunt ad finem, tanquam quædam causa motiua ad illa. Et virtutes Theologicæ quæ ordinant ad finem supremum, priores sunt cæteris virtutibus

quæ disponunt animã ad ea quæ sunt ad finem.
¶ Tres verò sunt,quia necesse habemus finis bonitatẽ cognoscere & desiderare, & aliquam fiduciam obtinendi habere, vt scilicet agnoscamus quò debeamus tendere, & velimus venire, & speremus posse peruenire Non enim tentanda sunt quæ omninò effici non possunt. vt ait Sapiens:Fide bonitatem finis agnoscimus, Charitate desideramus, Spe fiduciam obtinendi habemus. Cùm tria exigantur ad bene operandum, scire, posse, & velle,& scire nostrũ propter peccata sit diminutum in vi rationabili, & posse in irascibili, & velle inordinatum in concupiscibili,fides supplementum est cognitionis in rationabili,spes supplementum fortitudinis in irascibili,charitas est ordinatiua voluntatis in concupiscibili. ¶ Fide cognoscimus supremũ finem,siue summũ bonum esse bonum se communicans.Ex qua cognitione duæ affectiones oriuntur:scilicet spes,ex eo quòd cognoscitur liberalissimus bona sua cõmunicando,& desiderium,ex eo quòd cognoscitur esse bonum,quo nihil melius potest desiderari.Bonum enim est quod desideratur ab omnibus, vt ait beatus Dionysius.Etiam secundum Aristot.Omnia bonum exoptant.Vita hominis absq; lumine fidei vaga est, nesciens quò tendat.Ioan.12.Qui ambulat in tenebris,nescit quò vadat.Homo absq; fide ad molam temporalium istorum circuit ad modũ Samsonis exoculati.Iudic.16.æterna nec cognoscens, nec cupiẽs.Psal.In circuitu impij ambulant. Itẽ:Viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Eccl.10.Labor stultorum affliget eos qui nesciunt ad vrbem pergere. Threñ.4.Errauerunt cæci in plateis.Fide homo in via dirigitur. Et quia via ardua est, spe omnipotẽti innititur. Et per charitatẽ suauitate

tate summi boni trahitur. Trahit enim sua quenque voluptas. Cāt. 8. Quæ est ista quæ ascēdit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum? Aug. in lib. de lib. arb. Tanta est iucunditas diuini aspectus, quòd nō potest videri sine amore. ¶Harum triū virtutū est mentē virginē castam exhibere Christo. Virginitas enim mētis (vt ait August.) cōsistit in hoc quòd fides sit integra, spes solida, & charitas syncera. Et vt ait idem Aug. in lib. de Doctrina Christiana: homo fide, spe, & charitate subnixus, & eas inconcussè retinens, nō indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Et subdit: Multi per hæc tria etiā in solitudine sine codicibus viuunt. Fides (vt ait August.) nos Deo supponit, spes erigit, charitas vnit. Fide agnoscimus nos sub Deo esse, & debitores esse seruitij. Spes nos eleuat vt audeamus aggredi quod supra vires nostras est. Charitas verò nos facit vnum esse cum Deo. Amor enim est vis vnitiua, vt dicit Dionysius. Inter virtutes theologicas prius de Fide dicetur: quia actus fidei prior est actu spei & charitatis: vt patebit inferius.

Secundæ partis principalis de tribus Virtutibus Theologicis, TRACTATVS SECVNDVS DE FIDE.

De ordine dicendorum in hoc tractatu, & de necessitate Fidei. CAP. I.

DE Fide verò hoc modo dicemus. ¶Primò ostendemus necessitatem huius virtutis. Secundò descriptiones eius ponemus. Tertiò, de vnitate fidei tangemus. Quartò, commendationi ipsius

insistemus. Quintò, tangetur de articulis. Sextò de erroribus & causis errorum. Septimò, ad diuersitates fidei descēdemus. ¶ Circa primū, notādū quòd cū homo sit ab aliquo, & sub aliquo, & ad aliqd, & supra aliqua, necesse habet cognoscere illū à quo est, ne sit de tāto beneficio ingratus, & per consequens cæteris beneficijs indignus. Bern. Ingratitudo est ventus vrēs, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Item, necesse habet cognoscere eum sub quo est, ne sit inutilis seruus, & per cōsequēs ira Domini pœna dignus. Prouer. 14. Acceptus est regi minister intelligēs: iracundiam eius inutilis sustinebit. Matth. 25. Seruum inutilem proijcite in tenebras exteriores. ¶ Circa illum verò sub quo est, necesse habet cognoscere & eius maiestatē, vt sciat eū glorificare. Maiestas est quod significatur per hoc aduerbium, summè: cùm dicitur: summè potens, summè sapiens, summè bonus. Et quæ sit eius voluntas, vt sciat ei ad eius beneplacitum seruire. Et iustitiam, & misericordiam eius in seruos suos, & exhibitam & exhibendam iustitiam in offendentes, misericordiam in debito modo seruientes. ¶ Item necesse habet cognoscere illud ad quod est. Sine hac cognitione erit in mari huius mundi quasi sopitus gubernator amisso clauo. Prouerb. 23. Et nesciet se dirigere: nescit se regere qui ignorat quò debeat tendere. In exilio etiam huius mundi quasi in patria appetit manere. Greg. Qui peregrinationem pro patria appetit, inter dolores dolere nescit. Item in itinere præsentis vitæ & fatigabitur, & quiete finis frustrabitur. August. in libro Confes. Domine fecisti nos, ad te inquietum est cor nostrū donec requiescat in te. ¶ Necesse etiā habere cognoscere à quo teneat ea supra quę positus

situs est, ne sit infidelis seruus in his in quibus solum ministerium habet, sibi vsurpans dominium, vel alij quàm debeat seruitium reddens: & ita qui pro fidelitate fuerat remunerandus, pro fidelitate sit puniendus. Matth. 25. Euge serue bone & fidelis quia super pau. &c. Et Lucæ 16. Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Alienum est bonum transitorium, nostrum est bonum æternum. Bernard. in quodam sermone de aduentu: Terrenæ diuitiæ nec vestræ nec nostræ sunt Et paulò post: Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Psal. Homo cùm interierit nõ sumet omnia, nec descendet cum eo gloria eius. ¶ Conuenientissimus verò modus cognoscendi prædicta per fidem est: nec mirandum est si oportet habere cognitionem per fidem de patre inuisibili à quo sumus, cùm etiam de parentibus carnalibus aliter cognitio haberi non possit: vt ostendit Greg. 4. libr. dialog. his verbis: Audenter dico, quia sine fide neque infidelis viuit. Si eundem infidelem percontari voluero, quem patrem vel quam matrẽ habuerit, protinus respõdet illũ atq; illã: quẽ si statim requirã vtrum nouerit quando conceptus sit, vel viderit quãdo natus fuerit, nil vel vidisse, vel nouisse minimè fatebitur: & tamẽ quod non vidit, credit. Itẽ si de ipso suo visibili corpore credũt quod minimè viderũt, cur inuisibilia nõ credũt, quę corporaliter videri non possunt? ¶ Iste modus cognoscẽdi & Deo est gloriosus, & homini meritorius, & laude dignus: & hunc requirit natura eorum quæ cognoscẽda sunt, & etiã natura eorũ qui cognituri sunt. ¶ Quis Deo sit gloriosus, ex hoc patet quòd gloriosum est principi si simplici verbo eius credatur absque cautione pignoris, vel

iuramenti, vel fideiussoris. Ignominiosum verò est ei si simplici verbo eius non credatur. Etiam cuilibet viro notæ bonitatis & sufficientis facultatis molestum est, si simplici verbo eius non credatur: quanto magis Regi gloriæ qui nec falli, nec fallere potest, displicet si non credatur verbis eius sine cautione rationum quam quærunt gentiles, vel cautione signorum quam quærunt Iudæi? 1. Corint. 1. Iudæi signa petunt, Græci sapientiam quærunt. ¶ Quantum Deus offendatur per hoc ostendit. Matth. 12. & 16. Generatio mala & adultera signum quærit. Eiusdem 17. O generatio incredula & peruersa vsquequo patiar vos? Hippocrates & Pythagoras induxerunt hanc legem discipulis suis, vt non essent ausi in sententijs suis interrogare, propter quid: sed esset eis pro ratione dicentis authoritas: quanto magis authoritas diuina pro ratione habenda est? Meritorius etiam est homini hic modus cognoscendi. Cum enim homo assentit Deo in his quæ non sunt sensui manifesta, nec per se nota intellectui, nec violentia necessariæ probationis ostensa, libera est assensio illa, & ideò meritoria: assensio verò qua homo assentit vel manifestis sensui, vel per se notis intellectui, vel necessariò probatis, meritum non habet, quia quasi coacta est. Vnde gloss. super illud Hebr. 10. Habẽtes fiduciam in introitum sanctorum, in sanguine Christi &c. Fides non habet meritum vbi humana ratio, id est humanus sensus præbet experimentum. Quæ gratia est creditori si sub bona cautione credat verba alicuius? ¶ Item hic modus cognoscendi laude dignus est. Non est virtuosum videre lucidum, sic nec credere quod manifestè probabile est. Sed virtuosum & laude dignum est credere Deo in

his

his quæ sensus vel ratio videtur dissuadere. Sicut fecit Abraham, de quo legitur Roma. 4. quòd contra spem in spem credidit. Glossa: Prior Spes secundum naturam fuit, dum iuuenis ex iuuencula secundum naturam sperauit sobolem, nec tamen habuit: modò contrarium illi spei sperauit, scilicet vt vetulus ex vetula sterili generaret. De eodem habes Genes. decimoquinto. dicit Dominus Abrahã: Qui egredietur de vtero tuo, habebis eum hæredẽ. Et ibidem: Suspice cœlum & numera stellas si potes: sic erit semen tuum. Impossibilia poterant hæc videri, cùm Dominus conclusisset Saram. Gen. 16. Et cùm ipsa consenuisset, & Abraham vetulus esset. Eiusdem 18. Et tamen credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Eiusdem 15. Similiter beata Virgo beatificatur, Lucæ primo, quæ credidit angelo in illa sublimi promissione: Beata, inquit, quæ credidisti &c. Econtrario verò Moyses & Aaron puniuntur de incredulitate. Numeri 20. Quia non credidistis mihi vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram quam daturus sum eis. Et Zacharias similiter punitur. Lucæ 1. Ecce, inquit angelus, eris tacens, & non poteris loqui vsq; in diem quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis. Eccles. 16. In gente incredibili exardescit ira. Et Apocal. 21. Timidis & incredulis pars illorum erit in stagno igne ardenti, & sulphure, quod est secũda mors. Natura eorũ quæ cognoscẽda sunt requirit hũc modũ cognitionis, cùm quædã eorũ sunt præterita, quædã futura. Et cũ quædã sint in cœlo, quædã in inferno. Quomodo enim de his omnib. cognitio haberi poterit, nisi per fidem? Præterea Deus, de quo hæc cognitio

principaliter est, lucē habitat inaccessibilē quam nullus vin dit hominū, nec videre potest. 1. Timoth. vj. Exod. 33. Nō videbit me homo, & viuet. Esaiæ 45. Verè tu es Deus abscōditus. Io. 1. Deū nemo vidit vnquā, nisi vnigenitus filius qui est sinu patris, ipse enarrauit. Et Matthæi vndecimo: Nemo nouit filium, nisi pater: neq; patrem quis nouit, nisi filius, & cui filiius voluerit reuelare. ¶ Credendum est ergo de Deo filio enarranti, & his quibus filius enarrauit, cùm à nobis in præsenti videri non possit. Et secundum verbum Hiliarij, soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit. Bene credit Deo, qui credit sanctis in quibus Deus loquitur. Nec mirandū est si necesse habemus credere Deo de se, cùm homini de interioribus suis necesse habeamus credere. 1. Corint. 2. Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spirtius hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Et subditur: Nos autem non spiritum mundi huius accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Glos. Amb. Manifestum est cogitationes à nullo sciri, nisi ab animo nostro. Non timeas viris sanctis credere assen sum tuum, cùm Dominus eis crediderit sensum suum. 1. ad Corinthios. 2. Nos autem sensum Christi habemus. Gregorius etiam in quarto libro dialogorum dicit: Quisquis incredulitate inuisibilium solidus non est, debet proculdubio maiorum dictis fidem præbere, eisq; per Spiritum sanctum inuisibilium experimētum habentibus credere. Nam stultus est puer, si matrē ideò existimat de luce mētiri, quia ipse nihil aliud quàm tenebras carceris nouit. Loquitur Gregorius de puero nato, & nutrito in carcere, cui mater quæ grauida de eo posita fuit in carcere, de luce solis

lis quam ipsa quandoq; nouit,loquitur. ¶ Natura etiam eorum qui cogniturí sunt, hunc modum cognitionis requirit. Cognitio enim ista pertinet ad communitatem hominum, imò ad vniuersitatem. Est enim cognitio necessitatis, sine qua non est salus. Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Multi verò sunt qui capaces non sunt rationum, quibus eis persuadere possint ea quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deum: vnde oportet eos credere his qui talium sunt capaces. Bruta animalia non sunt Dei perceptibilia: sic nec homines animales capaces sunt eorum que Dei sunt, nisi credendo viris spiritualibus. 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. vbi ostendit gloss. Aug. quòd animalis est quis, vel in vita, vel in sensu. Vita animalis est quã intra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet, eo quòd ipse Deo regẽdũ se nõ subijcit. Animi verò sensu quis animalis est: quia de Deo iuxta corporum fantasiam, vel legis literam, vel rationem physicam iudicat. Iste modus cognoscendi supplet defectus aliarum cognitionum. Si alicui deficit visus, necesse habet credere alij de via & de alijs quæ ad visum pertinent. Si est intellectus parui & rudis, necesse habet credere his qui habent magnum intellectum & exercitatum. Discentem enim oportet credere. Ergo cùm prædicta sensui nõ subiaceant, & intellectus humanus, secũdũ verbũ Philosophi, se habeat ad diuinã essentiã sicut visus noctuæ ad solẽ, necesse est per fidẽ talia cognosci. Pręterea cùm Deus altissimus sit, nõ est possibile reperire scalã sufficiẽtis ratiõis, qua quilibet ad eũ attingat. Nõ attingit Nanus quocũq; attingit Gigas: nec attingit qui est parui intellectus, ad comprehendendum per

rationes omnia ad quæ attingit qui est magni intellectus. ¶ Item qui nõ appropinquat rei subtili, non potest eam videre: licet ille qui propinquus est eam videat. Sic homines qui in sensibilibus commorantur, non appropinquantes studio vel exercitatione ad ea quæ sunt inuisibilia, non possunt ea agnoscere quæ agnoscũt qui studio & exercitatione appropinquãt. Philos. Imperiti velut longè distantes speculantur. ¶ Item intellectus grossus subtilia videre non potest. Qui habet turbidũ oculum, nõ videt pilum quem videt qui habet clarum: nõ videt visus humanus, quicquid videt aquilinus. Non potest ergo cõmunitas hominum cognoscere quæ necesse est cognosci accedentib. ad Deum, nisi per fidem. Fides est qua intellectus humanus Deo subditus est, qui indubitanter subiectionem ei debet, sicut & affectus cum ab eo similiter sit. Nulla enim ratio est quare potius intellectus ab hac subiectione sit exemptus, q̃ affectus. Et cùm duę sint partes legis Dei, scilicet testimonia & mandata: intellectus credit testimonia, sicut affectus implet mãdata. Item cùm intellectus induendus est gloria sicut & affectus, & gloria ipsius intellectus principalis videatur esse: secundũ id quod dicit gloss. super illud Psal. Ostendam illi salutare meum: id est, Christum in maiestate. Hæc visio est tota merces. Intellectus hic gratia fidei induendus. Quomodo enim fieret in futuro à Deo gloriosus, nisi in præsenti Deo esset gratus vel gratiosus?

De descriptionibus Fidei. CAP. II.

OSTENSA necessitate fidei ponendæ sunt descriptiones eius. Prius tamen notandæ sunt diuersæ acceptiones huius nominis fides, vt appareat quo

quomodo hic fidem accipiamus. Fides quãdoq; dicitur sponsio. 1. Timot. 5. Quia primam fidem irritam fecerunt. Quandoque fidelitas. Prouerbiorum vigesimo: Virum fidelem quis inueniet? Quandoq; conscientia. Roman. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quandoq; creditum, vel collectio creditorum. Vnde Athanasius: Hæc est fides catholica. Quãdoq; sacramentum fidei. Aug. ad Bonifaciũ: Quid est paruulos habere fidẽ, nisi fidei sacramentum? Quandoq; fides informis. 1. Cor. 13. Et si habuero omnem fidẽ, ita vt montes transferã &c. Quãdoq; fides viua sic sumitur hic, & secundum hoc sic describitur Heb. 11. Fides est substãtia rerũ sperãdarũ, argumentũ nõ apparentiũ. ¶Fides substãtia est. Substantia stat sub accidentibus ea supportans & sustinens, & non eget alio subiecto. Sic fides in ædificio spirituali substat totum ædificium supportans & sustinens, non egens virtute aliqua quæ eã præcedat. Ipsa est firma petra supra quam sapiens ædificat domum suam. Matt. 7. & eiusdem 16. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Petram vocat firmitatem fidei in Petro. Hoc fundamentum non timet, nec pluuiam, nec flumina, nec ventos. Nec mirum. Innixum enim est primæ veritati. Fides enim innititur primæ veritati. Matthæi 7. Descẽdit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit: fundamenta enim erant supra firmam petram. Pluuia quæ desursum venit, est impugnatio aëreæ potestatis. Flumina quæ de mõtibus descendunt, sunt persecutiones potẽtũ. Venti dicuntur omnium tentationum genera. De hoc fundamento legitur 1. Corint. 3. Vt sapiens architectus fundamentum posui. Glos. id est fidem Christi. Et paulò post: Fundamentum aliud

aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, Iesus Christus, id est, fides Christi. Apocalyp. 21. Fundamẽtum primum iaspis. Iaspis viridis est coloris, & fugat fantasmata, & fidem significat, quæ viriditate æternorum oculos cordis delectat, & vanitatem huius mũdi quæ quasi fantasma est, fugat, dum fugitiuam esse indicat. August. O munde immunde quid strepis? quid auertere conaris, tenere vis fugiens, quid faceres si maneres? Absq; fundamento fidei vanum est ædificium spirituale: id est, vadens in nihilum. Sap. 13. Vani sunt omnes homines in quibus nõ subest scientia Dei. Scientia Dei seu cognitio fides est. Sine hoc fundamento est ædificium spirituale quasi supra arenã, quod necesse habet corruere ad descensum pluuiæ, vel impetum fluminis, vel venti. Matth. 7. Descendit pluuia, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit. ¶ In descriptione fidei res sperandæ ponuntur: quia digniores sunt inter ea quę sunt fidei, & quia sunt finis. Sicut enim fides bonum inchoat, sic adeptio rerum sperandarũ consummat. Actus verò sperãdi potius nominatur ibi quàm diligẽdi, quia immediatus est ad actum fidei: & quia sic notatur absentia eorum, de quibus est fides, diligi possunt & præsentia & absentia, sed non sperantur, nisi absentia vel futura. Fides autem dicitur substantia rerum sperandarum: quia causa est vt res quæ sperantur in futuro, in nobis subsistant. In præsenti etiam quodammodo facit eas in nobis subsistere. Per fidem enim futura bona menti nostræ quodammodo sunt præsentia. Per eam etiam quæ inuisibilia sunt quodammodo vidẽtur. Propter primum, dicitur substantia rerum sperandarum: propter secundum, dicitur argumentum

non apparentium. Glos. Fides propriè est de his quæ non videntur. De visis enim non est fides, sed agnitio. Et subditur: Hæc est laus fidei, si quod creditur non videtur. Fides dicitur argumentum non apparentium, quia est inuisibilium certitudo: vt dicit glos. super Galat. v. ipsa est probans nõ probatum: dedignatur enim esse conclusio. Tria sunt quæ sequuntur ex hoc argumento, scilicet articulorum certitudo, vitæ rectitudo, premij æterni celsitudo. De primo iam habitum est. De secundo habetur Roman. 1. Iustus autem ex fide viuit: id est, vitam suam regit & disponit. De tertio, Ioan. 3. Qui credit in filio, habet vitam æternam. Fides nobis primò proponitur. Secundò vitæ rectitudo assumitur, ex quibus vita æterna concluditur. Ex certitudine fidei infertur vita æterna, tanquam ex imperfecta argumentatione. Io. 6. Qui credit in me, habet vitam æternam. Ex fide verò cum vitæ rectitudine, quasi ex perfecta argumentatione vita æterna infertur. Ex fide cum vitæ prauitate concluditur mors æterna. De qua conclusione Ezechielis 7. Fili hominis fac conclusionem: quoniam terra plena est iudicio sanguinum: & ciuitas plena iniquitate. Iacob. 2. Quid proderit fratres mei, si fidem se dicat quis habere, opera autem non habeat: nunquid poterit fides saluare eum? secundum Chryso. Fides maiorum est argumentum fidei minorum. Confirmatur enim fides in minoribus per hoc quòd tot & tam sancti homines eam tenuerunt. ¶Et notandum quòd ad viuam fidem duo pertinent, scilicet primam veritatem cognoscere, & in ea tanquam summum bonum vel beatitudinem tendere. Quantum ad primum, dicitur fides argumentum non apparentium. Quantum

tum ad secundum, dicitur substantia rerum spe- randarum. Item fides sic describitur ab August. In lib. de Prædestin. sanct. Fides est cogitare cum assensione ea quæ ad Christianam pertinent religionem. Et Isidorus: Fides est qua veraciter credimus. Chrysost. dicit quòd fides est sanctissimæ religionis fundamētum. Religio (vt ait Isidorus) est appellata, quòd per eam vni Deo religamus animas nostras ad cultum diuinum seruiendi vinculo. Magistraliter etiam sic describitur: Fides est virtus qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, rectè firmiterq; creduntur. Bernard. in libro de Consideratione: Fides est voluntaria quædam & certa prælibatio necdum propalatæ veritatis. ¶ Et notandum quòd quatuor videntur facere ad hoc quòd fides viua, licet sit cognitio, virtus sit. Primum est, quòd actus ipsius multùm habet à voluntate. Sicut enim ille qui multum amat aliquem, voluntarius est ad credendū bona de eo, mala verò de eo credere non vult: Sic ille in quo est amor Dei intensus, voluntarius est ad credendum de Deo omnia quorum credulitatem credit esse placitam Deo: vnde sine ratione sufficienti assentit talibus. 1. Corint. 13. dicitur, quòd charitas omnia credit. ¶ Secundum est, quia consentit his in quæ difficile est consentire. Vnde sicut diligere inimicum, virtutis est, cùm ad dilectionem illam meritum eius qui diligitur non iuuet, sed potius repugnet: sic consentire Deo in his quæ contra rationem videntur esse, virtutis est. ¶ Tertium est, quòd fides viua radius viuus est procedens à fonte vitæ, à sole scilicet intelligentiæ. De quo Sapien. 5. Sol intelligentiæ non est ortus nobis. Fides mortua est sicut lumen solis, quod est in locis obum-

bratis, non habens calorem. Fides verò viua non solum lucet, sed etiam calefacit: nec solum lumen est ostendendum, sed etiam vita mouens: scilicet ad faciendum bonum & declinandum à malo. Cui videtur concordare quod dicit Aristotel. de Diuina scientia, quòd plus est virtus quàm ars. ¶Quartum est, quòd mira operatur, vt infrà patebit. Marci vltimo: Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur. Sicut impetuositas fluminis tunc primò apparet cùm fluuius inuenit obstaculum: sic fidei virtuositas, cùm aliquid impugnans habuerit. ¶Item fides sic potest describi: Fides est digna Deo credulitas. Credulitas digna Deo est, credere ei propter se & super omnia. Vnde super illud 2. Corinthiorum 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. dicit glos. quòd cogitare est initium fidei, assentire autem summæ veritati propter se & super omnia, est eius complementum. Et notandum, quòd licet fides viua non assentiat primæ veritati principaliter propter rationes: tamen rationes possunt esse introductiuæ ad eam. Sed postquam ipsa introducta fuerit, dicit sicut dixerunt Samaritani mulieri Samaritanæ: Iam non propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus, & scimus, quia hic est saluator mundi. Io. 4. Aug. in libr. de Correctione & gratia: Aliud est adiutoriũ sine quo aliquid non fit, & quo aliquid fit: nam sine alimentis non possumus viuere: non tamẽ afferũt alicui alimẽta, quòd viuat qui mori voluerit, quasi causa sine qua non fit vel ratio non fit. Fides viua in anima est, vel speculum creaturarum, vel miracula, vel rationes, vel doctrina: sed lux infusa desuper principalis causa est, quòd intellectus

con

consentiat firmè in ea quæ sunt fidei. Vnde Augustinus dicit, quòd fides est illuminatio mentis ad summam veritatem. Et super illud Marci 9. Credo Domine, adiuua meam incredulitatem. dicit glos. Credulitas nostra infirma est, nisi sit innixa adiutorio Dei.

Quòd vna sit vera fides. Et quòd illa sit Christiana multis argumentis ostenditur.

CAPVT III.

SEQVITVR de vnitate fidei, in qua legitur Eph. 4. Vnus Dominus, vna fides. Quinq; verò videntur facere ad vnitatem fidei. Primò hoc, quòd illud de quo principaliter est fides vnum est. Vnde super illud, Vna fides. dicit glos. Vnum & idem est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur: id est, vniuersalis. Deus de quo fides est principaliter vnus est, & non mutatur. Exod. 20. Audi Israel, Deus tuus vnus est. Psal. Non erit in te Deus recedens. Iaco. 1. Apud quem non est transmutatio. Hierony. Nec fides mutatur. Tob. 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab illo. ¶ Secundò hoc, quòd fides est lumen infusum desuper, & nõ est à probabilitate rerum quæ creditur: ideò nõ diuersificatur secundum diuersitatem rerum creditarum. Ipsa est lucerna quam Dei sapiẽtia accendit ad recuperandam drachmam perditam. Luc. 15. glos. Drachma est nummus certæ quantitatis habens imaginem regis. Drachma perdita est homo qui ad imaginẽ Dei creatus, in peccatũ lapsus est. Ad eãdem lucernam possunt di-

uersa

uersa uideri, & vna fide diuersa credi. ¶ Tertiò hoc, quòd vna est ratio credendi in omnibus articulis, scilicet prima veritas, cui fides vna semper principaliter innititur. Credulitas quæ per rationes est, secundum diuersitates rationum debet diuersificari: sed non sic est in fide. ¶ Quartò hoc, quòd natura hominum vna & eadem est apud omnes: ergo & naturalia hominum eadem debent esse apud omnes: sed intellectus debet Deo de iure naturali obsequiū fidei: ergo fides vna & eadem debet esse apud omnes: vnica ergo est vera fides. ¶ Quintò hoc, quòd affectiones quas affectus hominis debet Deo, eædem sunt apud omnes: ergo & eadem ratione quod debet intellectus Deo, idem erit apud omnes. Præterea affectionum causæ sunt apprehensiones præambulæ: vt timoris causa est apprehensio diuinæ potentiæ vel iustitiæ: spei causa est apprehensio diuinæ liberalitatis, vel misericordiæ: amoris causa est apprehensio diuinæ bonitatis: ergo cùm affectiones istæ eædem sint apud omnes, & apprehensiones quæ sunt causa illarum eædem erunt apud omnes. Apprehensiones verò de Deo in præsenti oportet esse fidei, propter paruitatem intellectus hominum, sicut prius ostensum est: ergo vera fides vna & eadem est apud omnes. Præterea aut aliquod obsequium debet Deo intellectus humanus, quod sine eius iniuria non possit non soluere, aut nullum. Sed dicatur quòd nullum, ostenditur hoc esse falsum, per hoc quòd simili ratione nec affectus aliquod obsequium deberet Deo, nec etiam corpus: ergo Deus non esset Dominus verus, cùm nullum seruitium deberetur ei. Præterea conqueritur Dominus de subtractione seruitij affe-

ctus. Malach. 1. Si pater ego sum, vbi est honor meus? & si dominus ego sum, vbi est timor meus. Præterea certum est cuilibet habenti rationem bene dispositam, quòd sine Dei iniuria non potest dici Deum non esse adorandum, vel venerandum, vel timendum, vel amandum. Præterea omnis secta igne & ferro persequitur sentientes contraria fidei suæ, etiã potius quàm fures vel raptores. Philosophus etiam dicit, eos qui dicunt Deos non esse adorandos, pœna indigere. Relinquitur ergo quòd aliquod certum seruitium intellectus debetur Deo, quod specialiter consistit in credẽdo illi. Aliud enim obsequium secundum intellectum non videtur ei posse soluere vniuersitas hominum. Cogitare solum siue bonum, siue malum, non videtur meritoriũ esse vel demeritorium: alioqui Deus qui omnia mala videt pessimus esset: ergo assensus vel dissensus cogitationi adueniens, meritum vel demeritum facit. Assensus possibilis vniuersitati hominum circa illa quæ de Deo sunt fidei est: ea autem quæ homo tenetur credere de Deo, non sunt infinita. Sunt ergo aliqua certa quæ quilibet adultus nisi sit mente alienatus tenetur credere de Deo. Vnde Hebræorũ 11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Vbi dicit gl. Sine hac fide nemo vnquam saluari potuit. Si quis tamen obijciat quòd non est necesse eadem credi de Deo ab omnibus propter paruitatem intellectus quorundam, vel propter defectum doctrinæ vel gratiæ: sed sufficit quædã de Deo credi ab vno, & alia ab alio. Ad hoc dicendum est, quòd nullus est adultus nisi sit mente alienatus: cuius intellectus capax esse non possit eius quod est Deum esse timendum, honorandum,

dum, amandum, & in eo esse sperandum: & numquam fuit mundus quin habuerit doctrinam sufficientem ad huiusmodi credenda. Vnde Gregorius loquens de parabola illa quæ est de operarijs in vineā missis, Matthæi 20. dicit, Paterfamilias conditor noster est qui habet vineam vniuersalem ecclesiam, quæ ab Abel vsq; ad vltimum electum qui in fine nasciturus est, quot sanctos protulit, tot palmites misit. Hic pater exijt ad excolendam vineam mane hora tertia, sexta, nona, vndecima, operarios conduxit: quia à mundi huius initio vsq; ad finem ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non desistit. Gratia etiam non deest alicui adulto sanæ mentis ad prædicta, nisi culpa eius impediat. Si quis tamen esset in loco vbi doctrinam circa talia non posset habere, verisimile est nisi culpa sua hoc impediret, occultam inspirationem ei vicem doctrinæ supplere, vel per creaturarum pulchritudinem de conditore & rectore vniuersitatis admoneri. Est igitur vna fides vera omnium verè fidelium, licet inter eos aliqui plura, aliqui pauciora de Deo explicitè credant. Omnes tamen parati debent esse credere Deo in omnibus quæ vel per se, vel per viros fide dignos eos docere vellet. Debent etiam omnes credere omnia illa esse vera quæ prophetę & alij homines spiritu Dei edocti crediderunt & docuerunt. Omnes autē sectæ quantum ad ea in quibus non cōueniunt cum illa & vera vnica fide, errores sunt.

Argumenta quibus fides Christiana vnica & vera ostenditur.

Illa verò vera & vnica fides, fides Christiana est: sicut multipliciter potest ostendi.

Et primo miraculorũ cõfirmatione. Nulla enim alia secta habet miracula ad sui cõfirmationem. Miracula huius fidei ab Abel filio Adã facta legũtur. De quo legitur Geñ. 4. Respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Quomodo respexit, alia translatio determinat, quæ sic habet: Inflammauit Deus super Abel & super munera eius. Ignis enim de cœlo oblationẽ eius incendit: vt legitur factũ Eliæ in Carmelo. 3. Reg. 17. Et in Leuit. 9. sub Moyse. Deinde subsecuta sunt miracula sub Noë, & sub Abraham, & sub alijs vsq; ad legẽ Moysi: & in gente Hebræorũ multiplicata sunt, & ab exitu Aegypti vsq; ad ingressum terræ promissionis consolata sunt gentẽ illam, & donec gens illa deseruit hanc fidem, non deseruerunt eam miracula. Tãdem cum hac fide in Apostolis miracula translata sunt ad Ecclesiam ex Iudæis & gentibus collectum. Miracula verò quibus hæc fides confirmata est, talia fuerunt, quòd solus Deus ea facere poterat: sicut fuit statio solis & lunæ ad spatium xij. horarum ad præceptum Iosue ministri Dei obediente Domino voci hominis. Iosue 10. Et regressus solis tempore Ezechiæ. Esa. 38. Et obscuratio solis luna xv. in Passione Domini facta: propter quam philosophi qui Athenis erant, non valentes inuenire naturalem causam illius obscurationis, inducti sunt ad hoc vt dicerẽt quòd Deus naturæ patiebatur: & constituerunt aram illi Deo ignoto, de qua Actuum 17. Quis dubitat de hoc quòd ille solus cursum solis mutare potest qui instituit? Item notitia linguarum data Apostolis, & illuminatio subdita, quia hi qui erant idiotæ docti facti sunt secundũ promissionem eis factam à Christo. Io. 14. Paracletus autem Spiritussanctus quem mittet Pater in nomine

mine meo, ille vos docebit omnia &c. Lucæ 21. Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. ¶Item roboratio Apoſtolorum, qui cùm adeò debiles eſſent quòd Petrus qui maior videbatur eſſe, ad vocem vnius ancillæ, dum mori timuit vitam negauit, virtute Spiritusſancti induti ex alto adeò fortes facti ſunt vt nullum timerent. Lucæ vlt. Sedete in ciuitate quouſq; induamini virtute ex alto. Non timebant eos qui iam Dominum eorum occiderant. Act. 4. Non poſſumus, inquiunt Petrus & Ioannes, quæ vidimus & audiuimus non loqui. Item ſubiugatio mundi per paucos ſimplices. Bernard. Licet magna & diuina planè fuerint miracula quæ Dominus geſſit in terris: hoc tamē ſuper omnia alia enituit, quòd in paucis ſimplicibus totum mundum & omnem eius altitudinem ſibi ſubiugauit. Item coniunctio fidei cum ratione quaſi per totum mundum, quod eſt vnum trium operum mirabilium Dei quæ enumerat Bernar. dicēs: Tria opera, inquit, fecit omnipotens illa maieſtas in aſſumptione noſtræ carnis, ita ſingulariter mirabilia, & mirabiliter ſingularia, vt talia nec facta ſint, nec faciēda ſint amplius ſuper terram. Coniuncta ſunt quippe adinuicē Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. Multi etiam mortui reſuſcitati ſunt & à Chriſto & à fidelibus in nomine Chriſti. Quis autē dubitat quòd Deus ſolus qui homini vitam dedit, poteſt ei eam reddere poſtquam eam amiſit? Ioan. 10. Poteſtatē habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam. Quomodo purus homo hoc poſſet? Poſita enim anima iam non eſſet homo qui eam poſſet ſumere. Cùm enim anima ponitur, homo deſinit eſſe. Qui verò non eſt, ſe reficere non poteſt. In

nomine etiam Christi cæci sunt illuminati, leprosi mundati, paralytici & alij infirmi insanabiles secundum naturam sanati. Quæ omnia cùm Deus qui solus ea facere potuit, ad confirmationem dictæ fidei fecerit, & certissimum sit Deum nolle testificari mendacium aliquod, nec velle miraculis homines inducere in errorem, nec eos subtrahere à cultura sua, & sic diminuere gloriam suam: manifestum est veram fidem esse fidem Christianã, quam Deus sic confirmare voluit. Nullus enim intellectus bene dispositus hoc reciperet, quòd prima veritas posset esse mendax, vel vellet esse causa erroris sibi contumeliosi. De hac testificatione dicitur 1. Io. 5. Qui non credit filio, mendacem facit patrem: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Item Ioan. 5. Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam, ea ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibent de me: quia Pater misit me. Item eiusdem 15. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et eiusdem 14. Pater in me manens ipse facit opera. Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Alioquin propter ipsa opera credite. Si quis tamen dicat miracula illa non esse facta ad fidei testificationem: Patet hoc falsum esse per modum quo miracula facta sunt. Et exempli causa pauca miracula ponamus. Matthæi 9. dicit Christus: Vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, & surrexit &c. Patet ex ipsa litera miraculum illud factum esse in testimonium fidei. Et Actuum 3. dixit Petrus

claudo ex vtero matris suæ: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et sequitur: Et protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ, & exiliens stetit & ambulabat. Et de Dionysio Areopagita legitur, quòd cùm disceptaret cum Paulo, fortè pertrãsijt cæcus per viã coram eis, & statim ait Dionysius Paulo: Si dixeritis huic cæco: In nomine Dei tui, vide, & viderit: ego credam statim. Sed ne vtaris verbis magicis: quia fortè nosti verba quæ habent huiusmodi efficaciam: ego præscribam tibi formam verborum. Hanc, inquit, formam verborum dices ei: In nomine Iesu Christi nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit & ascendit in cœlum, vide. Et vt omnis tolleretur suspicio, præcepit Paulus Dionysio vt ipse eadem verba proferret. Et in ea verborum forma dixit Dionysius cæco vt videret: & statim vidit, & confessus est Dionysius se credere. De probatione per miracula, dicit Petrus Act. 2. Iesum Nazarenũ virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & prodigijs & signis quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis. Et Berñ. in sermone de Ascensione, ostendit Christum perfecisse probationem dominij sui, cùm in cœlum ascendit, his verbis: Cùm Iesus se dominũ vniuersorum quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno probasset: non restabat nisi vt aëris & cœlorum se Dominum probaret. Terra eum Dominum cognouit: quia ad vocem virtutis eius cùm clamaret voce magna, Lazare veni foras: mortuum reddidit, cognouit mare, quia solidũ se præbuit sub pedibus eius. Cognouit infernus, cuius ipse portas æreas & vectes ferreos confregit & Satanam ligauit.

Sic quam qui in ore piscis cum ipso pisce stateram inuenire prædixit, proculdubio & maris,& omnium quæ in mari sunt, Dominus fuit. Qui mortuos suscitauit,leprosos mūdauit,cæcos illuminauit, omnes effugauit infirmitates, Dominus omnium fuit, & eadem manu qua fecerat quæ defecerant reficiebat. Ad perficiendam igitur fidei nostræ integritatem restat, vt videntibus discipulis per medium aëris Dominus ascendat, & tunc probabitur,quia dominus vniuersorum es, etiam tibi profectò debebitur, vt in nomine tuo omne genu flectatur. ¶ Circa miracula verò notabile est,quòd ministri Christi post passionem eius in nomine ipsius maiora miracula fecerunt quàm Christus fecisset, sicut ipse promiserat. Ioan.14. Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet,& maiora horū faciet. Maius fuit, quòd ad vmbrā Petri sanabantur infirmi. Act.5. quàm quòd ad tactum vestimenti eius mulier fluxum sanguinis patiens sanata est. Matth.9. Item longè fuit maius quòd duo latrones qui veneno sumpto mortui erant, suscitati sunt tunica beati Ioānis Euangel.posita super eos.Item Dominus in Euangelio legitur tres mortuos suscitasse:sed de beato Andrea legitur,quòd quadraginta submersos suscitauerit. Item sancti non solùm viui, sed & mortui fidem istam miraculis confirmauerunt. Et vt vno verbo dicam, quasi vniuersitas rerum fidem istam mirabiliter confirmauit. Vnde Greg. in Homilia Epiphaniæ: Omnia inquit, elementa authorem suum venisse testata sunt:vt enim de his quidem vsu humano loquar, Deum hunc cœli esse non cognouerunt, quia protinus stellam miserunt. Mare cognouit:quia sub plantis eius se calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit,quia lucis

lucis suæ radios abscondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius scissa sunt. Infernus cognouit: quia hos quos tenebat mortuos reddit, & tamen hunc quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum esse minimè cognoscunt, & duriora saxis scindi ad pœnitentiam nolunt: eumq; confiteri abnegant, quem elementa (vt diximus) aut signis aut scissionibus Deum clamant. ¶ Secundò potest ostendi veritas fidei Christianæ testium exceptione, omni maiorum multitudine, & primò producamus in medium Ioannem Baptistam, qui à prophetis prædictus fuit. In Psal. Paraui lucernam Christo meo. Esaiæ 40. Vox clamantis in deserto &c. Et Malach. 3. Ecce ego mittam Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Hunc Deus miraculosè nasci fecit in mundo isto ex sanctis parentibus. Cùm Elisabeth esset sterilis, & ambo præcessissent in diebus suis. Lucæ 1. vt ferret testimonium Christo. Ioan. 1. Hic venit in testimoniũ &c. Quis dubitat de hoc quod Deus non ideò fecit eum nasci miraculosè in mundo isto vt testimonium perhiberet mẽdacio. Ioan. 5. Vos misistis ad Ioannem, & ipse testimonium perhibuit veritati. Eius conceptio & natiuitas pronuntiata sunt ab Angelo. Lucæ 1. Hic in vtero materno testimoniũ dedit Christo. In eodem: Ecce vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, ait Elisabeth: Exultauit infans in gaudio in vtero meo. Sine omni dolo fuit testimonium illud. Ipse tantæ sanctitatis fuit, quòd Iudæi miserunt ad eum Sacerdotes & Leuitas, vt scirent ab eo vtrum ipse esset Christus. Ioan. 1. Et credidissent ei, si dixisset se esse Christũ. Io. 5. Vos voluistis exultare ad horam in luce eius, vt

crederetis ipsum esse Christum, dicit glossa interlinearis. Quanto magis debuerunt credere ei ferenti testimonium alij? efficacius enim est testimoniū quod aliquis perhibet alij, quàm quod perhibet sibi. Ioan. 5. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum nō est verum. Sanctitas Ioannis non solùm Christianis, sed etiā gentilibus & Iudæis nota est. Testimonium eius multùm efficax est ad confundendum Iudęos. Ideo post illud Psalm. Paraui lucernam Christo meo. subditur: Inimicos eius induam confusione &c. Qualiter Christus testimonio Ioannis confuderit Iudæos, habes Matthæi 21. Baptismus, inquit, Ioannis vnde erat: de cœlo, an ex hominibus? & illi cogitabant intra se, dicentes: Si dixerimus de cœlo, dicet nobis: quare ergo non credidistis ei? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. De testimonio Ioannis de Christo habes Ioan. 1. Qui post me venturus est ante mè factus est. Ante, scilicet dignitate, quia prior me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et post: Cuius non sum dignus vt soluam corrigiam calciamenti eius. Item: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & manentem super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem, & manentem semper eum: hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui. quia hic est filius Dei. Aliud testimonium est Ioannis Euangelistæ: Vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Vidimus, id est cognouimus: per miracula, per vocē elapsam de cœlo, per Transfigu-

figurationem, Resurrectionem, Ascensionem, Spiritussancti missionem, gloriam eius talem & tantam, vt decet vnigenitũ Dei Patris. Et 1. Ioan. 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ & vita manifesta est, & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis. ¶Fidei nostræ testimonium dant Deus, & homo, & Angelus. De primo habemus 1. Ioan. 5. Tres sunt qui testimoniũ dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritussanctus. Et subditur: Si testimonium hominum accipimus: testimonium Dei maius est. secũdum glossam Pater perhibuit testimoniũ Christo dicendo: Hic est filius meus dilectus. Filius in Transfiguratione, ostendendo potentiam deitatis, & speciem beatitudinis. Spiritussanctus, super Christum in specie columbæ descendendo, & in nomine Christi corda discipulorum implendo. ¶Testimonium verò hominum talium fuit qui notæ fuerunt sanctitatis, mundi contemptores, nullum hominem timentes, qui veritatem fidei morte propria ausi sunt cõfirmare, cùm manifestum sit quòd nullus sani capitis morte mendacium auderet confirmare. Etiam homines mendaces in morte veritatem confitentur. Etiam ipse Christus veritatem fidei morte propria confirmauit. Hoc signum speciale tanquam certissimũ promittebat ipse Iudæis. Matthæi 12. & 16. Generatio, inquit, mala & adultera signum quærit, & non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus &c. Cùm omnino duæ res peccatum faciant, scilicet timor & cupiditas: vt dicit gl. super illud Psal. Incensa igni & suffossa.

quæ

quæ causa posset esse mendacij in illis qui transitoria bona contemnebant, & mala lætanter sustinebant? Philip.3. Omnia arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam. Actuum 20. Spiritus sanctus per omnes ciuitates, protestatur mihi, dicens: Quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent, sed nihil horum vereor. Si quis verò dicat sanctos noluisse decipere, sed deceptos fuisse. Quomodo potuit Christus decipi circa suum esse, cùm natura rationalis maximè habeat cognoscere se esse? August. in libro de Anima & spiritu: Nihil tam nouit mens vel anima, quàm id quod sibi præsto est: nec menti vel animæ quicquam magis præsto est quàm ipsa sibi: nihil ergo tantum nouit quantum se esse. Quomodo ergo Christus decipi poterat cùm dicebat Ioan. 8. Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Item 10. Ego & Pater vnum sumus. Item cùm naturæ rationalis per se notæ sint operationes suæ, Anima enim per se cognoscit se credere, vel intelligere, vel diligere: quomodo poterat decipi, circa illud Ioã. 8. Ego principium, qui & loquor vobis: ipse sciebat se simpliciter omnium quæ creata erant principium fuisse. Lucæ 8. Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui virtutem de me exisse. Item quomodo Paulus circa cœlestia bona decipi potuit, qui raptus est vsq; ad tertium cœlum, vbi audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui. 2. Corinth. 12. ¶ De testimonio hominum de Christo legitur Actuum 10. Nos testes sumus, ait Petrus, omnium quæ fecit Iesus in regione Iudæorum & Hierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis

qui

qui manducauimus & bibimus cum illo postquàm resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Testimonium verò istud tam citò Deus cõfirmauit. Vnde subditur: Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritussanctus super omnes qui audiebant verbum. Testimonium Petri de Christo habes similiter Matthæi 16. Tu es Christus filius Dei viui. Et Ioannis 6. Ait Petrus: Nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei viui. ¶Fidei nostræ testimonium dedit Angelus in Christi Conceptione. Luc. 2. Item in eius Natiuitate. Lucæ 2. Ecce Angelus Domini stetit iuxta illos &c. Et pòst: Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum. Item & facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis exercitus. Item in Resurrectione. Matthæi, Marci, & Lucæ vlt. Ioan. penult. Item in Ascensione. Act. 1. ¶Fides ista testimonium habet, & à domesticis, & ab extraneis. Exod. 8. Magi Pharaonis deficientes, in tertio signo compulsi sunt confiteri, digitus Dei est hic. Deuteron. 32. Non enim est Deus noster vt dij eorum, & inimici nostri sunt iudices. Et Matthæi 9. Videntes turbæ Christum mirabilia operantem, dixerunt: Nunquam sic apparuit in Israël. Et Ioannis 9. Illuminatus cæcus à Natiuitate, dixit: A seculo non est auditum quod quis aperuit oculos cæci nati. Et Ioannis 11. Ipsi pontifices & Pharisæi dixerunt: quid facimus? quia hic homo multa signa facit: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et Iosephus qui semper fuit Iudæus sapientissimus in

Veteri lege, qui captus fuit in vltima captiuitate Hierusalem facta per Titum & Vespasianum, tale testimoniũ dedit Christo: Fuit eisdem temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen eum virũ dicere fas sit. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor eorum qui libenter quæ ventura sunt audiunt, & multos ex gentibus sibi adiunxit: Christus hic erat. Item post crucem his qui ab initio eum dilexerant, apparuit, eis iterum visus secundum quod prophetæ vel hæc vel alia de eo futura prædixerant. Sed vsq; in hodiernũ diem Christianorum qui ab eo dicti sunt, & nomen perseuerat, & genus. ¶ Hodie etiam fidei nostræ aliæ sectæ testimonium perhibent eam post suam alijs præferẽdo. Vnde cum testimonium quod pro se perhibent nullum reputemus, testimoniũ eorum quod alicuius valoris est pro fide nostra est. Item nobiles Philosophi in his quæ de Deo noscibilia sunt fidei nostræ, testimonium perhibent: vt circa hoc, quòd vna sit prima causa, & quòd æterna sit summæ potentiæ, summæ sapientiæ, summæ bonitatis. Vnde quantũ ad ista fides nostra ex intimis Philosophiæ sumpta est disciplinis, iuxta verbum Boëtij in Proœmio libri de Trinitate. ¶ Fidei etiam nostræ testimoniũ perhibet vniuersitas creaturarum, quãtum ad ea quæ de Deo cognoscibilia sunt. Hoc enim quòd vnus est mundus, attestatur quòd vnus sit Deus. Accedat quæcunq; vis creatura, & faciat alium mundum tantum & talem qualis est iste mundus, & dicam, Quia Deus est. Perpetuitas creaturarum attestatur æternitati creatoris, cùm omnis causa potẽtior sit suo effectu. Magnitudo verò eius potentiæ, pulchritudo, sapientiæ vtilitas creaturarum bonitati. ¶ Tertiò potest ostendi veritas fidei nostræ per hoc quòd reuelationes & prophetias habet.

habet. Reuelationes habuit ante legem: vt sub Noë, Abraham, & Iacob. vt patet ex lib. Genes. quæ multiplicatæ sunt lege suscepta. Nume. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum. at nō talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei. Deuter. 4. Non est alia natio tam grandis quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster. Adest cunctis obsecrationibus nostris. Psal. Non fecit taliter omni nationi &c. Et Baruch 4. Beati sumus Israël: quia quæ placent Deo, nobis manifesta sunt. ¶ Prophetiæ quas habet fides nostra multum confirmant eam. Vnde cum Ioannes Baptista misisset discipulos ad Christum ad certificandum eos de Christo. Matth. 11. Dominus certificauit eos, ostendendo prophetiā esset impletā quam prædixerat Esaias de aduentu eius. Esa. 35. Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Vnde ait Dominus discipulis Ioannis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis; cæci vident, claudi ambulant &c. Item Esaiæ 41. Dicit Dominus ad deos non veros, Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dij estis vos. Reuelationes & prophetiæ cum hac fide translatæ sunt in Ecclesiam collectam ex gentibus: vt patet in reuelatione illa excellenti, de qua 2. Corint. 12. quæ Paulo facta est vsq; ad tertium cœlum rapto. Et in Ioanne cui reuelata sunt tot mysteria, quæ in Apocal. continentur. Iudæi verò modo non habent reuelationes vel prophetias, quia hanc fidem deseruerunt. ¶ Quartò, per hoc quod fides nostra dignissima de Deo sentit. Aug. Pruden

dentum est æstimare & fidelium, quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Aliæ sectæ malè sentiunt vel de Dei omnipotentia. Sicut qui negant Deum posse corpora nostra suscitare, vel naturam nostram potuisse sumere. Alij de eius bonitate, vt qui negant lapsos in peccatum per pœnitentiam posse redire ad Deum. Alij de eius iustitia: vt qui negant Deum vindicaturum peccata: aut qui dicunt eum saltem non vindicaturum æternaliter. Fides verò nostra omnipotentiam Dei prædicat, & summam eius sapientiam & bonitatem. ¶ Quintò per hoc quòd fides nostra de homine probabiliora sentit, & quæ magis deceant creaturam rationalem. Dicit enim eum ad imaginem Dei creatũ. Genes. 1. Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Ad similitudinem etiam Dei monet viuere. Ephes. 5. Estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ad gloriam similem diuinæ gloriæ promittit peruenire. 1. Ioan. 3. Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit nobis quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Gens Iudæorum & gens Mahometi sentiũt indigna de Dei magnificentia, dum gens Iudæorum sperat solam affluentiam temporalium à Deo, & gens Mahometi solas delicias corporales quantũ ex promissione legis eorum. Vtraq; autem spes dicta videtur esse hominum qui in vanum acceperunt animas suas, & ferè est brutalis. Cùm anima inuisibilis sit, bonis inuisibilibus remuneranda est: nec natura rationalis bonis se inferioribus beata fieri potest. August. Beata vita inuenitur cùm id quod est hominis optimum, & amatur, & habetur, quod deterius esse quàm ipse homo non potest: quisquis quod seipso deterius est, sequitur, fiet ipse deterior.

Fides

¶ Fides etiam Christiana hominem ad maiorem perfectionem perducit, quantum ad Deum, & quantum ad proximum: quãtum ad Deum, quia de Deo prædicat quæ maximè timorem Dei nobis incutiunt, & ad spem maximè erigunt, & Dei amorem in nobis maximè accendunt. Ostendit enim districtissimã iustitiam Dei in rebelles ipsius & vindictam æternam miræ acerbitatis, quod efficacissimum est ad timorem incutiendum. ¶ Item ostendit liberalitatem Dei qua filio proprio propter nos non pepercit, propter quod nullus locus desperationis in nobis relinquitur. Roma. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo nõ cum illo omnia nobis donauit? Item beneficium redemptionis, quod est maior ignis ad accendendum cor nostrum, quàm esset totus mundus ad accendendum curpus nostrum si totus arderet, cordibus nostris immittit amorem: quid magis idoneum ad incendendum & inflãmandum diuinum amorem in nobis? Non accenditur melius ignis quàm igne: nec est maior ignis spiritualis amore quo filius Dei amauit nos. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: quantum ad proximum, quia dilectionem iubet ad inimicos extendere, & nostra proximo communicare: & si necesse est, etiam animam pro eo ponere. Matth. 5. Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos &c. 1. Ioan. 3. Quia habuerit substantiã mundi huius, & viderit fratrem suũ necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? In eodem: In hoc cognouimus charitatẽ Dei: quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. ¶ Sexto

per successum quem habuit populus qui hanc fidem suscepit, dum secundum eam vixit, & deiectionem ipsius: vel dum fidem istam deseruit, vel dum secundum eam non vixit. Vt enim omittamus de alijs, quis sufficeret narrare nobiles triũphos quos habuit populus iste in paucis vincẽs infinitos, iuxta promissionem Domini. Leuit. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis &c. persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. persequentur enim de vestris quinq; centum alienos, & centum ex vobis decem millia. Quando autem malè se habebant in fide, vincebantur. Leuit 26. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mãdata &c. corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Et paulò pòst: Terrebit vos sonitus folij volantis &c. Et Iosue 7. Non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui contaminatus est hoc scelere. Deut. penult. Beatus es tu Israel. quis similis tui popule, qui saluaris in Domino? scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuę Deus tuus. Item Iudic. 5. Deus eorum pugnauit pro eis, & vicit, & non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Domini Dei sui. Quotiescunq; autem præter ipsum Deum suum alterũ coluerũt, dati sunt in prædã, & in opprobriũ, & in gladium. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli virtutem resistendi. Cùm igitur fides Christiana tot habeat veritatis suæ augmenta, inexcusabiles sunt tot argumentis nolentes acquiescere, & meritò punientur. Valde incredulus est, cui tot testimonia facere fidem non possunt. Valde ponderosus est vel valde debilis quẽ tot appodiationes sustẽtare nõ sufficiũt Nec mir

mirũ si offenditur prima veritas, quãdo tot pignoribus signorũ vel aliarũ probationũ ei non creditur, cùm paucioribus testibus crederetur vni Iudęo vel Saraceno. De punitione infidelium, legitur Deut.18. Prophetã suscitabo eis de medio fratrũ suorũ similẽ tui &c. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existã. Quod verbum assumit Petrus Actu.3. dicẽs: Omnis anima quę nõ audierit prophetã illũ, exterminabitur de plebe. Eiusdẽ 4. Non est in alio aliquo salus, nec nomen est aliud sub cœlo datũ hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Et Io.3. Qui non credit, iam iudicatus est: quia nõ credit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autem est iudicium, id est causa damnationis, dicit Aug. quia lux venit in mundũ, & dilexerũt homines tenebras magis quàm lucem. Et eiusdẽ 8. Si nõ credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Et eiusdẽ 15. Si nõ venissem, & locutus eis nõ fuissem, peccatũ nõ haberent: nunc autẽ excusationẽ nõ habent de peccato suo. Esa.60. Gens & regnũ quod non seruierit tibi, peribit. Matth. vlt. Qui non crediderit, condemnabitur. Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, nõ potest intrare in regnum Dei. 1. Corint. 14. Ignorans ignorabitur.

De commendatione Fidei CAP. IIII.

SEQVITVR de cõmẽdatione Fidei. Notandũ ergo quòd fides Deo multùm placet, diabolo displicet, homini multũ prodest. De primo Eccl. 1. Beneplacitum est Deo fides & mãsuetudo. Hæ duæ virtutes multũ placẽt Deo in homine: quia fides Deo subijcit intellectũ, mansuetudo affe-

ctū: vnde Dominus hominē mãsuetū & fidelē diligit quasi suū. Fides adeò placet Deo quòd sine ipsa nihil placet ei. Heb. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Omnes infideles filij iræ sunt. Vnde Io. 3. Qui incredulus est filio, nō videbit vitā æternā, sed ira Dei manet super ipsum. Oculi diuinæ misericordiæ nō respiciūt nisi vbi est fides Vnde propitiatoriū nō excedit arcā. Exod. 25. Arca significat populū fidelē quē propitiatio diuina nō excedit. Remissio enim peccatorū nō est extra fidem Ecclesiæ. Hier. 5. Domine oculi tui prospiciunt fidem. Vbi amor, ibi oculus. Ioan. 6. Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille. Credere in Deum est speciale opus Dei: & quia Dei donū, & quia Deo valde acceptum: nec mirum si multum placeat Deo fides, cùm ipsa primū obsequium faciat Deo. Signum huius placentiæ est hoc, quòd Deus tantū facit pro fide. Matth. 8. Vade, dixit Iesus Centurioni, Et sicut credidisti, fiat tibi. Hiero. Cuiqȝ sicut credit ita fit. Fides Deo placet etiam sine sacramentis: vt patet in Abraham, qui ante sacramentum Circuncisionis per fidem Deo placuit. Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Sacramenta verò sine fide Deus quasi non reputat. Gal. 5. In Christo Iesu neqȝ circuncisio aliquid valet, neqȝ præputium: sed fides quæ per charitatem operatur. Fides porta est per quam princeps vniuersorum intrat ad cor hominis. Ezech. 46. Sine ea non videtur Dominus dominium habere in corde, cùm non habeat ibi ingressum. Ipsa est porta aurea per quam intrauit in mentem Virginis lux & decus vniuersæ fabricæ mundi. Prius enim intrauit filius Dei in mentem Virginis, quàm in ventrem. Lucæ 1. Beata quæ credidisti: quia perficien

ficientur in te quæ dicta sunt tibi à Domino. Aug. in libro de Virginitate: Beatior fuit Maria percipiendo fidem Christi, quàm cōcipiendo carnem Christi. Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde quàm carne gestasset. Porta fidei morti & authori mortis clausa est: nec infernalis exercitus præualebit aduersus eam. Vnde super illud Matth. 16. Et portæ inferi: dicit gloss. Qui intimo cordis amore fidem Christi percipit, quicquid ingerit extrà, facile vincit. Hæc porta sanguinem agni debet habere & in superliminari & in vtroque poste, ne exterminator menti noceat. Exod. cap. 12. Superliminare tinctum debet esse sanguine Christi, vt intuitu humilitatis Christi & passionis eius mens superbiam caueat. In vtroq; etiam poste debet esse sanguis agni, vt exemplo Christi, nec aduersa mens timeat, nec prospera concupiscat. ¶Fides porta est tabernaculi, scilicet militantis Ecclesiæ, vbi hostia offerenda est. Leuit. 17. Homo quilibet de domo Israël, qui occiderit bouem, aut ouem, siue capram in castris, siue extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit. Nec mirum si fides valde est Deo grata: quia sine fide Deus non colitur, cùm de eo non cognoscatur quare timendus sit, vel amandus, vel obsequio honorandus. ¶Fides thesaurum absconditum regni cœlestis quem daturus est Dominus seruientibus sibi hominibus ostendit. ¶Fides primum Dei hostem, scilicet sensum humanum occidit. Hostis iste in sapientibus huius mundi est fortissimus hostis Dei, qui significatus est per cinifes, quorum plaga non legitur curata. Exod. 8. Cinifes de puluere terræ educti, argumenta sunt philosophorum de subtili terre-

no sensu prodeuntia qui oculū fidei lędunt. Vnde gloss. Orig. Hoc animal corpus cui insederit acerbissimo terebrat stimulo, vt quem volantē videre quis non valet, sentiat stimulantem. Hoc ergo animal arti dialecticæ comparatur quę minutis & subtilibus verborū stimulis animas terret, & tanta calliditate circumuenit, vt deceptus non videat nec intelligat vnde decipiatur. Hæc plaga non curatur. Idola enim philosophorum remanserunt, cùm Idola gentium destructa fuerunt, vt ait quidam.

¶Fides intellectum captiuat in seruitium Christi. 2. Corinth. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Fides in arce mentis, scilicet in intellectu insigne regium ponit, scilicet filium in cruce pēdentem de morte, & de mortis authore triumphantem.

¶Item fides matrimonium inter animam & Deum initiat. Osee 2. Sponsabo te mihi in fide quod charitas consummat. 1. Corinth. 6. Qui adhæret Domino, vnus spiritus est cum illo.

¶Fides est velut animus argēteus positus in digito sponsæ. Ornamentum enim est à Christo datū rationi quæ per digitum intelligi potest: quia discretiua est. Annulus nec excedere debet, nec excedi: sic fides nec excedere debet, nec excedi. Non enim debet Christo attribuere alter quid, quod eius non sit: nec de eo negare quod ipsius sit. In argento verò intellige quòd fides candore puritatis & luce salutaris veritatis debet resplendere, & suauitate syncerae confessionis debet resonare. Argentum enim candidum est & resonat.

¶Item fides virginitas est mentis intellectum à corruptione erroris seruans & vndique protegens; sicut annulus digitum cingit ex omni

par

parte. ¶Fides quantum proprio sensui detrahit, tantum intellectum diuini sensus capacem facit: sicut Sapiens dicit de propria voluntate, quòd tantum virtuti adijcies, quantum propriæ voluntati detraxeris. Qui vult venire post Christum, debet abnegare semetipsum: iuxta verbum Domini. Matth. 16. & quantum ad proprium sensum & quantum ad propriam voluntatem. ¶Fides primogenita est inter virtutes: ideò meritò à Deo benedicta. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ioan. 20. & Luc. 10. Beati oculi qui vident quæ vos videtis: quod de visu fidei intelligendum est. Gal. 3. Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham: propter prædicta non est mirũ si fides Deo placet. ¶Diabolo verò multum displicet: nec mirum, cùm ipsa ei cultum & honorẽ qui ei in mundo exhibebatur, abstulerit: ipsa diabolum expulit ab hominibus, & quantum ad animas, & quantum ad corpora. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Mar. vlt. Signa autẽ eos qui crediderint hæc sequẽtur, In nomine meo dæmonia eijcient. hæc est quæ diabolo resistit. 1. Pet. vlt. Cui resistite fortes in fide. Ipsa est scutũ, ignea tela inimici extinguens. Ephes. 6. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela inimici ignea extinguere. Ipsa est lorica totum hominem interiorem à diabolo protegens. 1. Thessalonic. quarto: Sobrij simus, induti loricam fidei. Ipsa caput serpentis infernalis, quod est error vel infidelitas, conterit. Genesis 3. Ipsa conteret caput tuum. Ecclesiast. 25. Non est caput nequius super caput colubri. Sicut caput noui hominis fides. scilicet diligentissimè custodiendum est. secundum illud Matth. cap. decimo: Estote prudentes sicut serpentes: sic ad destruendum caput serpẽtis

infernalis, scilicet errorem, maximè est conandũ. Et in primo peccato angeli, & in primo peccato hominis error videtur fuisse. Esa. 14. Ero similis Altissimo. Gen. 3. Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus &c. Fides diabolum de arce mentis expellit, ponens ibi vexillum Christum in cruce pendentem, quod multum diabolo displicet. Cùm enim superbissimus sit, multum displicet sibi cùm ab arce mentis expellitur, & cum vexillũ illud exosum ei sit, eo quòd in cruce deuictus fuerit: hoc vexillũ timet hostis, sciens adesse regis præsentiam. Non enim dat regale vexillum exercitui, nisi rex præsens fuerit. Vidēs ergo illud, de victoria desperat, sciens se contra regem dimicare. Item quia diabolus in cruce deuictus fuit, multum timet crucē. Ber. Nullus dæmon propè stare poterit, videns gladium in quo deiectus est: crucem scilicet. Fides lux est valde exosa latroni infernali. Ioan. 3. Qui male agit, odit lucem. Iob 34. de latronibus: Cùm subitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipse est vt falsus mercator volēs homines decipere: ideò tenebras quærit. Et est velut deformis adulter, qui nō vult se ad lucē ostēdere. Iob 24. Oculus adulteri obseruat caliginē. Fides oculus est quem coruus infernalis multum quærit eruere: sicut coruus visibilis primò currit ad oculum cadaueris. Nec mirum, cùm fides diabolum & eius insidias detegat. Sine fide hostis inuisibilis non videtur: & ideò non cauetur. Oculum fidei diabolus seruientibus sibi velat, ne videāt quò ducātur, sicut solēt oculi velari his qui ducũtur ad patibulũ. Quidā senex dicit in Vitis Patrum: quādo operiuntur oculi animalis, tunc circuit ad molendinum, alioquin non ambulat in circuitu molæ: sic diabol

bolus si operuerit oculos mentis, in omne pecca tum humiliat hominem. Iudic. 16. Sampson eru tis oculis ad molam circuit. Fides est oculus dex ter animæ, quo amisso homo ad pugnam inu tilis est: ideò hostis inuisibilis fidem multũ cona tur destruere. 1. Reg. 11. In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dex tros. Cuius intentio erat quòd dextris oculis erutis, cùm operirentur sinistri scuto, ipsi inuti les fierent ad pugnam. ¶ Fides diabolo non ces sat contumeliam facere, ipsa ostendit eum nul lius creaturæ dominũ esse, & authorẽ totius ma li, & propter culpam suam iam iudicatum. Io. 16. Princeps mũdi huius iam iudicatus est: ideò non est mirum si fides multum exosa est diabo lo. ¶ Fides est valde vtilis homini: ipsa est lux tenebras infidelitatis expellẽs: vbi fides nõ est, tenebræ sunt. Exod. 10. Factæ sunt tenebræ hor ribiles in vniuersa terra Aegypti. Et subditur: Vbicunq; habitabãt filij Israel, lux erat. ¶ Fides inter opera recreationis prima est, in minori mundo, homine scilicet, sicut lux in maiori mun do prima fuit. Genes. 1. post creationem cœli & terræ, subditur: Fiat lux &c. ¶ Fides columna nubis est de Aegypto tenebrarum errorum intel lectum potenter educens. Exod. 13. Fides colum na est fulciens cor hominis. Vetus enim homo qui per ea significatus est, habet caput tremu lum, & oculos caligantes: sed fides viua, & ocu lum intellectus illuminat, & cordi vacillanti fulcimentum præstat. Est enim fides fida & salu taris credulitas. Bern. in 5. libro de considera tione. In his quæ fidei sunt omninò cauenda est confessio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumq; est fidei opinio reuocet in quæstionem. Opinio enim si habet assertio

nem,temeraria est:fides si habet hæsitationem, infirma est. ¶Et notandum quòd columna illa ex parte filiorum Israël lucida erat: ex parte verò Aegyptiorum,tenebrosa:sic fides fidelibus lux est,quam infideles tenebras reputant:maximè quantum ad ea quæ pertinent ad incarnationem filij Dei, & liberationem generis humani. Ipsi sunt quasi noctuæ lucem reputantes tenebras. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malū,& malum bonum:ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Fides videtur eis stultitia, cùm tamen sit verè sapientia. 1. Corin. 1. Quod stultum est Dei,sapientius est hominibus. Fides est lucerna ad quam in nocte vitæ præsentis ambulatur. 2. Corint. 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. August. in libr. de Fide, ad Petrum: Si quis non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem. ¶Fides cæteris virtutibus lumen ministrat. Ipsa est stella matutina, solem iustitiæ & intelligētiæ præueniens. Per eam oritur dies gratiæ, quem sequetur dies gloriæ. Ipsa est stella cardinalis nauigantibus per mare huius mundi, portam ostendens & patriam. Ipsa est stella reges spirituales ad Saluatorem adducens. Matthæi 2. Ipsa est prima gemma in corona intellectus,quæ ex quinq; luminibus fabricatur. Corona intellectus est lumē salubris cognitionis. Iob 31. Librum scribat ipse qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circundam illum quasi coronam mihi. ¶ A sole intelligentiæ quasi quinq; radij luminis viui fluunt super intellectum nostrum: scilicet lumen fidei,consilij,prudentiæ, intellectus,& scientiæ. Diuersitas verò horum luminum videtur sic posse ostēdi. Anima ad tria habet comparationem:scilicet ad principium à quo est,scilicet ad Deum, & ad opera quo

quorum ipsa est principium, & ad ea quæ dant ei occasionem vt sit principium eorum, instruendo scilicet eius intellectũ, vel mouendo affectum siue volũtatem. Signa naturalia vel positiua intellectum instruunt: bona & mala inquantum talium, talia mouent affectum. Fides est lumen illuminans intellectum circa principium, à quo est anima ostẽdens ei Dei maiestatem, & iustitiam, & misericordiã Dei in creaturas rationales. Donum verò consilij & virtus prudentiæ illuminat animum circa opera, quorũ ipsa est principium. Ad consilium pertinet deliberare an aliquid sit faciendum. Ad prudentiam verò pertinet prouidere vt opus fiat eo fine quo debet, & vestire illud alijs debitis circunstantijs: prudentia verò prouidere debet vt opus agenti sit fructuosum, Deo gratum, proximo lucens per bonum exemplum. Et sicut alterius scientiæ est cognoscere an expediat aliquem sanari, alterius verò cognoscere qualiter aliquis sit sanandus, quia primum pertinet ad theologiã, secundũ ad medicinam: sic aliud lumen est donũ consilij quàm prudentia. Donũ verò sciẽtiæ propriè pertinet ad bonum & malũ, inquantũ mouẽt affectũ nostrũ. Vnde à tali materia denominatur. Gen. 2. cùm dicitur lignum scientiæ boni & mali. Et eiusdẽ 3. *Eritis* sicut dij, scientes bonum & malum. Ad hoc donum pertinet cognoscere deceptiones, quas bona præsentia & mala quæ non sunt vera bona, vel vera mala faciunt hominibus. ¶ Tripliciter fallũt homines bona tẽporalia. Primò quia faciũt eos credere quòd ipsa habeãt suauitatem verã & magnã, cùm aliter sit. Sic fallũtur voluptuosi. Eccl. 7. Inueni amariorẽ morte mulierem. hæc mulier voluptas carnalis est, & tẽporalis. Secũdo faciũt credere quòd in eis sit copia, cùm inveri

veritate exinaniant possessores suos. Luc.1. Diuites dimisit inanes. Tertio faciũt credere quòd sit honor quod est ignominia. Luc.16. Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Propter has deceptiones cupiunt homines non vera bona pro veris bonis. Fugiunt etiam mala pœnæ præsentis, quæ non sunt vera mala, pro veris malis quæ sunt mala culpæ & mala futura. Ad donũ verò intellectus pertinet cognoscere signa naturalia & positiua, scilicet creaturas quæ sunt quasi libri naturales, & sacramenta, quæ sunt quasi signa positiua, & situs, & formas, & ornatus ecclesiarum, & ministrorum, & habitus religiosorum, & similia inquantum pertinent ad salutem animarum. Quæ significatio præcipuè est ratione similitudinis. Verbi gratia: Homo per terram significatur ratione similitudinis, vt intelligat homo se ad modum terræ esse sterilem, nisi excolatur, & quòd super nihil tẽporale debet esse fundatus: sed Deo inniti, & quòd desuper irrigari debet rore gratiæ & pluuia doctrinæ. ¶ Item fides est initium vitæ spiritualis. Per fidem enim habitat Christus in cordibus nostris. Ephes. 3. Qui vita est, vt ipse ait Io. 14. Et sicut vnumquodq; vitium mors spiritualis est: sic vnaquęq; virtus vita est. Vnde dicitur Rom.7. de prudẽtia spiritus quòd vita est. ¶ Fides vita est intellectus. Est enim viuus radius à vero sole procedens, sufficiens ad producendum fructũ boni operis, sicut arbor viua fructus ex se producit. Ipsa etiam est causa residui vitæ spiritualis. Ipsa causa amoris est, qui dicitur vita animæ. Vnde super illud Galat.v. Fides quæ per dilectionem operatur: dicit glos. Opus fidei dilectio est. Bern. ad fratres de Monte Dei: Vita animę amor Dei. Hunc fides concipit, spes

part

parturit, Spiritussanctus format & viuificat, la⸗ctat lectio, meditatio pascit, oratio confortat & illuminat. Amor Dei dici potest vita: quia opera bona ideò sunt Deo accepta & remuneratione digna, quia ex amore Dei processerũt: & in hoc attendi potest vita eorum. Fides ergo causa est dilectionis, & per dilectionem causa est operum. Vnde ipsa est prima pars vitæ gratiæ, & causa totius residui vitæ. Ideò bene dicitur Rom. 1. Et Hebr. 10. quòd iustus est ex fide viuit. Et Gal. 2. In fide viuo filij Dei. Vita etiam gloriæ ex fide erit. 1. Io. 5. Vitam habebitis æternam, qui credi⸗tis in nomine filij Dei. Extra fidem nihil viuit: in mari mortuo nihil viuere potest, sed ante fa⸗ciem fidei ibit mors. Habacuc 3. Ipse est lux quæ oritur his qui sunt in vmbra mortis &c. Esa. 9. Habitãtibus in regione vmbræ mortis &c. ¶ Ante faciem eius ibit triplex mors. Prima mors cul pæ. Prouerb. 5. Per misericordiam & fidem pur⸗gantur peccata. Galat. 2. Ex operibus legis non iustificatur homo, nisi per fidem Iesu Christi. Ro man. 1. Iustificati igitur ex fide &c. Actuum 10. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorũ accipere per nomẽ eius omnes qui credunt in eum. In hoc omnis qui credit iustificatur. Secunda est mors temporalis, quæ in portam vitæ æternæ per fidem conuerti⸗tur. Augustin. 13. libro de Ciuitate Dei: Tantam Deus fidei gratiam præstitit, vt mors quam con stat vitæ esse contrariam, instrumẽtum fieret per quod transiretur ad vitam. Ioan. 11. Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Intel. Cre⸗dens etiam mortuus viuit, sicut non credens etiã viuus mortuus est. Tertia mors æterna. vnde Io. 11. Omnis qui viuit, & credit in me, non mo⸗rietur in æternum. ¶ Item fides est initium salu⸗

tis humanæ, vt dicit Aug. Et causa totius salutis est aspectus ille Christi in cruce exaltati, qui sanat à morsu serpentum infernalium. Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hoc significatum est Numeri 21. Roman. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum, & in corde tuo credideris, quia Deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris. ¶ Fides est fundamentum omnium bonorum, vt dicit August. Vnde videtur ruinam quærere, qui sine ea vult ædificare. Rom. 11. Tu autem fide stas. 1. Corint. 16. Vigilate & state in fide. Ecclesiast. 2. Qui timetis Dominum, credite illi, & nõ euacuabitur merces vestra. Esaiæ 7. Si non credideritis, non permanebitis. In fide stabile est ædificium: cum fides in aliquo destruitur, funditus bonum in eo destruitur. Senec. Nihil retinet qui fidem perdidit. Qui sine fide est, omni vero bono vacuus est. Vnde de quodam Iudæo qui propter defectum hospitij in templo Apollinis iacebat; dæmones qui ibi conuenerant requisiti à magistro suo, quis ibi iaceret: Responderunt, Vah vah, vas vacuum, sed signatum: vt refert Gregorius in dialogo. Ille non habebat fidem Christianam: sed sibi in nocte impresserat signum crucis, quia viderat Christianos sic facientes: vnde cùm non haberet veram fidem, vacuus erat omni bono. ¶ Item fides est radix omnium bonorum. Cæteræ virtutes sunt radices suorum operum: sed ipsa est radix cæterarũ virtutum. Si hæc radix auellatur, cæteræ virtutes arescunt. August. super Ioan. Sicut in radice arboris nulla prorsus apparet species pulchritudinis & decoris: & tamen quicquid est in arbore pulc

re pulchritudinis & decoris, ex illa procedit. Si ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquidve beatitudinis anima susceptura est, procedit. Item Gregorius: Sicut rami sine radice virtutis arescunt: ita quælibet opera, licet bona videantur, nulla sunt si à fidei soliditate disiungũtur. ¶ Fides hominem filium Dei efficit. Galat. 13. Omnes filij Dei estis per fidem. Io. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri &c. 1. Ioan. 5. Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Augustinus de fide ad Petrum: Sine fide nemo potest ad filiorum Dei numerum peruenire. ¶ Fides est quæ viam ostendit regni. Vnde Augustinus super illud Roman. 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem. Bona ante fidem inania sunt: ita enim mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet verè bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, verè bonum opus non erat. bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Idem de fide ad Petrum: Sine fide omnis labor hominis vacuus est. Tale quippe est, vt sine vera fide quisq; velit Deo placere: quale si quisq; tendens ad patriam in in qua scit se bene victurum, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus sectetur errorem quo non ad beatam vitam perueniat, sed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, sed cadenti interius inferatur. Idem: Si bona videbantur antequam crederes, currebas quidem: sed præter viam currendo, errabas potius quàm perueniebas. ¶ Itẽ fides videtur esse mater cæterarum virtutum genitura: vt tangit glos. interli. super illud Matth. 1. Abrahã genuit Isaac. &c. ¶ Item fides habet primum congressum in bello spirituali; secundum illud Prudẽtij,

H. 4. Prima

Prima petit campum dubia sub sorte duelli, Pugnatura fides. ¶Fidei in scriptura sacra specialiter victoria adscribitur. Vnde de sanctis dicitur Heb.11.quòd per fidem vicerunt regna. Vicit fides & regnum inferni,& regnum cœli, & regnũ mũdi. Regnum inferni vicit,cùm fidelibus Christus cõtriuit portas æreas,& vectes ferreos confregit, & quotidie infernũ vincit, dum oratio fidelium animas à porta inferi eripit, & dum ignẽ infernalem quantum ad eos qui verè fideles effi ciuntur,extinguit. Legitur etiam de beato Gregorio, quòd cùm quodam tempore ante palatia Traiani, qui imperator fuerat,transiret:recordatus clementiæ eius, amarissimè flere cœpit, & pro eo tandiu ante altare sancti Petri flens orauit, donec obdormiuit, & ad eum dormientem vox dixit, Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum: sed decætero caueret, ne pro aliquo infideli defuncto orare præsumeret. Regnum cœli etiam vicit: quia quasi quadam violentia illud acquirit. Per fidem enim sancti adepti sunt repromissiones. Hebr.11.Pet.1. Reportantes finem fidei salutem animarum vestrarum. Item vincit mundum.1. Ioan.5.Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Fides vincit mundum, in quibusdam mundum subijciendo,in alijs eum abijciẽdo. Subijciendo vincunt mundum, qui remanentes in mundo terrena sibi subijciunt, & dominãtes eis faciunt quodammodo se altiores,& ad impugnandum inimicum potentiores. Faciunt enim inde largas eleemosynas. Qui modus impugnandi diabolum valde efficax est. Vnde super illud Psal. Misericordia mea,& refugiũ meum,dicit Augustinus: De nulla re sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Et Eccles.29. dicitur de eleemosyna:

na: Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit. E contrario cupidi & auari non sibi terrena subijciunt, sed potius se terrenis, super humeros suos ponentes ea quæ male acquirunt, & quasi se viuo sepelientes, similes talpæ super humeros suos ponēti terram quam fodit. Secundò modo vincunt mundum, qui rebus mundi pro amore Christi renuntiant, qui ad modum luctantium se terrenis spoliant, ne diabolus habens quo eos teneat, deijciat eos & deuincat. Lucæ 14. Omnis ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quę possidet, nō potest meus esse discipulus. Fides vincit mundū, id est, ea quæ sunt in mundo: scilicet diuitias, delicias, & honores. Diuitias vincit, dum ostendit corpus nostrum latronem esse morti condemnatum: de quo patet quòd nō decent eum deliciæ. Senec. Omnes capitali supplicio condemnati sumus. Ecclesi. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Esaiæ 11. Et erit fides cinctorium renum eius. Diuitias vincit, dum ostendit eas esse in muscipulam diaboli. Aug. Præda quam vis rapere, in muscipula est: tenes alienum, & teneris à diabolo. Item diuitias vincit, dum æternas longè meliores eis ostenditur. Hebr. 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam. 1. Timot. vlt. super illud, Sectare iustitiam, pietatem, fidem, dicit glos. Qui veram fidem de Deo habet, non cupit in miserijs seculi diues fieri: nec pluris est ei mundus, quàm Deus. Gregorius: Vilescunt temporalia, dum considerantur æterna: honores vincit, dum plenos confusione eos esse ostendit. Phil. 3. Gloria in confusione eorū qui terrena sapiunt. Bern. Omnis purpura illusionis est, postquā Domino in purpura

illusum est. Hæc tria Moyses fide vincit. Vnde ad Heb. 11. Fide Moyses factus grādis, negauit se filiū esse filię Pharaonis: ecce contēptus honoris. Magis eligēs affligi cum populo Dei, quàm tēporalis peccati habere iocunditatē: ecce contēptus deliciarum. Maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorū improperiū Christi: ecce contēptus diuitiarū. Aspiciebat enim in remunerationē. De hac victoria mundi dicitur 1. Io. 5. Quis est qui vincit mundū, nisi qui credit quoniam Christus est filius Dei viui? quod intelligendū est de illo qui hoc credit fide viua. De fide enim mortua dicit Bern. Nec mirū videri potest si nequaquam vincit fides, quæ nec viuit. ¶ Et notādum quòd mūdus quasi duabus manibus nobiscū pugnat, scilicet dextera prosperitatis, & sinistra aduersitatis: prosperis scilicet alliciens, & aduersis terrens: quem ille vincit qui credit quòd Christus est filius Dei. Qui enim hoc credit, cum filius Dei fuerit summè bonus, nouit quoniam in ipso non fuit defectus veri boni, nec præsentia veri mali. Vnde cùm in eo temporalis prosperitas defuerit & aduersitas affuerit, cognoscere potest quòd temporalis prosperitas nō est verū bonum, nec tēporalis aduersitas verum malum: vnde nec illa est appetenda, nec ista timenda. Aug. Omnia bona terrena contempsit homo Christus, vt contemnenda monstraret, & omnia mala terrena sustinuit quæ sustinenda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. ¶ Idem fides regna vincit faciēdo ne peccatum in nobis regnet. Rom. 6. Non regnet peccatū in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Fides est scutum triangulare quo circundat nos veritas Dei. Vnus angulus est fides de pœnis æternis. Alius de bonis

ætern

æternis. Tertius fides Christi mediatoris. Fides ostendit iis qui sunt in pugna spirituali ex vna parte regnum eis paratũ si vicerint, ex alia parte patibulum infernale eis paratum si victi fuerint: & sic causa est strenuè pugnãdi & vincẽdi. Ber. Quid est quòd nõ optamus etiã per medios enses, si oporteat declinare tantam miseriam ad tantam accelerare gloriam, nisi quòd mortua est fides nostra?

¶Fides ostendit CHRISTVM pugnãtibus. Et hoc tripliciter. Primo vt strenuum ducem strenuè agendi exemplum dantem. Secundò, vt fortissimum adiutorem. Tertiò, vt liberalissimum remuneratorẽ. Primò modo ostendit ipse se Apostolis cum essent clausi in domo propter metum Iudęorũ, ostendens eis manus & latus. Lucę vlt. Et Io. penul. & 16. Confidite, ego vici mundum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. August. Magna consolatio membris ex capite. Gregor. Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil est adeò durum quod non æquo animo toleretur. Hebr. 12. Recogitate eum qui talẽ sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum cõtradictionem, vt nõ fatigemini animis vestris deficiẽtes. Secũdo modo ostendit se Christus Stephano pro eo lapidãdo, qui vidit gloriã Dei, & Iesum stantem à dextris eius, tanquam paratum ad adiuuandum. Act. 7. 1. Corint. 10. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tẽtatione prouentũ, vt possitis sustinere. Iosue 1. Cõfortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quia tecũ est Dominus. Iob. 17. Pone me Domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Fides ponit Deum iuxta hominem, imò infra hominem. Per fidem enim habitat Deus in cordibus nostris

vnde ipse pugnans in homine triumphat. 2. Paral. 20. Non est pugna vestra: sed Domini. Et post: Non eritis vos qui dimicabitis: sed tātummodo confidenter state, & videbitis auxiliū Domini super vos. Bern. Quotiēs tentationibus resistis, quotiēs vincis malignum, noli proprijs tribuere viribus: noli in te, sed magis in Domino gloriari: quando enim fortis ille armatus tuæ cederet infirmitati? Tertio modo ostendit se Deus Abraham. Gen̄. 15. Noli, inquit, timere, ego protector tuus, & merces tua magna nimis. August. Labor te terret, vide mercedem. Bern̄. Vtrunque mihi es Domine Iesu, & speculū patiēdi, & præmium patienti: fides determinat nobis & locum pugnæ spiritualis, & tēpus. De loco dicit Bern̄. In mūdo isto quasi in stadio certaminis positi sumus, vbi Christus mortuus est. Quisquis ergo hic liuorem vel plagam non susceperit, in futuro iudicio miles inglorius apparebit. Tempus verò militare est tempus præsentis vitæ. Io. 7. Militia est vita hominis super terram. Fides ostendit hostes cum quibus pugnare habemus, & modum pugnandi quem habent. Fides etiam ostendit & Deū, & angelos bonos, & malos aspicientes certamen nostrum. Boni aspiciunt, vt si vicerimus gaudeant: mali, vt si victi fuerimus irrideāt. 1. Corint. 4. Spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Homo sine fide est quasi homo cæcus qui pugnat cum vidente. Fides radix sapientiæ. Ecclesiast. 1. Gregorius vocat eam sapientiam in primo Moralium: Fides est sapientia illa quam non vincit malitia. Sapient. 7. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter. A fine inquam cogitationis vsque ad finem operis. Fines enim ostendit cogitationem malam esse velut caput serpentis infernalis, cui fortiter resistendū est

est. Hieronym. Lubricus est antiquus serpens, & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Item, fides attingit à fine:id est à creatione mūdi, vsq; ad finem:id est vsq; ad extremum iudicium. Per beneficium creationis inuitans homines ad Dei seruitium,& per districtionem iudicij exterrens à Dei offensa. Item fides attingit à fine vsq; ad finem,à cœlo,scilicet vsq; ad infernum,à delectationibus transitorijs separans homines amaritudine suppliciorum infernalium, & amaritudines quæ occurrunt in seruitio Dei dulcorans magnitudine præmiorū. Greg. Si dulcia quærimus, necesse est vt amara toleremus. Ecclesiast.1. Vsq; in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Sic sapientia disponit omnia suauiter, guttas amaritudinum præsentium immensa dulcedine futurorum bonorum condiens. Fides dicit illud Esaiæ 38. In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Nunc habitat in cœlo, nunc in inferno. Ipsa descendit in infernum viuens, ne descendat moriens. Fides triumphat de vitijs, alia aqua lachrymarum submergendo, alia igne infernali exurendo, alia fame ieiuniorum & alijs afflictionibus effugando, & sacerdoti ea exponendo,vt præ erubescentia & confusione ab homine recedant. Fides à Deo fortitudinem recipit. 2. Paralipom. 16. Præbet fortitudinem his qui perfecto corde credunt in eum. Fide Deus ab hostibus protegit. Eiusdem 20. Credite in Dominum Deum vestrum, & securi eritis. Item à periculis eripit. 1. Machabæor. 2. Ananias, Azarias, Misael credētes liberati sunt de flamma. Fides miracula facit. Marci 16. Signa eos qui crediderint, hæc sequentur, In nomine meo &c. Matthæi 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic,transi

hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Et Marc. 12. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Ioan. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio ipse faciet, & maiora horum faciet. Heb. 11. Fide transierunt mare rubrum tanquam per aridam terram. & pòst: Fide muri Ierícho corruerunt. Matthæi 9. Fides tua te saluam fecit: dictum est mulieri patienti fluxum sanguinis. Et Marci 10. dictum est cæco: Vade, fides tua te saluum fecit. Etiã fidei informi fiunt miracula. Vnde cùm Alexãder venisset ad montes Caspios, & petijssent filij captiuitatis x. tribuum licentiam egrediendi ab eo, ipse cognita causa inclusionis eorum, quòd scilicet recessissent apertè à Deo Israël vitulis aureis immolando, & per prophetas Dei prædictum eos à captiuitate non redituros: respondit quòd arctius includeret eos. Cumq; angustas vias eorum obstruere vellet molibus bituminatis: videns laborem humanum non sufficere, orauit Deũ Israël vt opus illud compleret: & accesserunt ad se inuicem prærupta montium, & factus est locus immeabilis. Et vt ait Ioseph. Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli? etiam fides informis triumphare facit. Sicut videtur accidisse Alexandro, cui per somnium Deus apparuit in habitu summi sacerdotis, dum adhuc Alexander in Dio ciuitate Macedoniæ esset constitutus: dumq; cogitaret vtrũ Asiam posset obtinere, iussit eum confidere: nam ipse exercitum eius perduceret, & principatum Persarum ei traderet. Qui promissioni eius credidit, & secundum fidem suam factum est ei. Vnde cùm ipse Alexander iratus Iudæis veniret Hierosolymam, & pontifex Iudæorum præcepto Domini pontificalibus indutus, & reliqui

facerd

sacerdotes cum eo legitimis stolis induti obuiam exirent ei extra ciuitatē, Alexander intuens antistitem pontificali stola insignē, & super cidarim laminā in qua scriptum erat nomē Domini, descendit de equo, & adijt eum solus, & nomē Domini adorauit, & pōtificē veneratus est. Et obstupuerunt principes exercitus putantes mētem regis ludificatā. Solus Parmenio quæsiuit ab eo cur sacerdotē gentis Iudææ adorasset: respōdit, Non hunc adoraui, sed Deum cuius principatū sacerdotij gerit: nam per somniū in tali habitu Deum conspexi. ¶ Item fides vsq; ad Deum attingit. Vnde. Aug. Fides est res audax & improba, perueniens quò nō pertingit intelligētia: ipsa ascendit super Cherubin, & volat super Seraphin senas alas habentia. Esa. 6. Bernar. Quid nō inueniat fides? Attingit inaccessa, deprehēdit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ipsam denique æternitatē suo illo vastissimo sinu quodammodo circūcludit. ¶ Fides est virtus probata quæ corripit insipiētes. Sap. 1. Ipsa est cōmunis via salutis, & sapiētibus, & insipientibus: ipsa in fornace præsentis tribulationis non læditur, sed melioratur. 1. Pet. 1. Vt probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro quod per ignem probatur. Ipsa ordinat & regit totā vitam præsentem. Vnde Apostolus Hebr. 11. Opera antiquorū patrum quibus vel Deo placuerunt, vel hominibus mirabiles extiterunt, fidei attribuit, exempla ponens de diuersis libris Veteris testamenti. Apocalyp. 13. Hæc est patiētia & fides sanctorum. Et hæc commendatione fidei sufficiant: licet multa ad eius laudem pertinētia deficiāt. Apostolus ad Hebr. 4 1. Laudes fidei non cōpleuit. Deficiet, inquit, tempus me enarrantem de Gedeon &c. Vnde non est mirum si nos eas non expleamus.

De Articulis Fidei. CAP. V.

SEQVITVR de Articulis fidei. Sunt autem articuli modicæ partes fidei prout fides nominat ea quæ creduntur; sicut articulos dicimus modica membra in corpore humano. Arctamur ad articulos credendos, & ipsi crediti arctant nos ad timorem Dei, vel amorem, vel aliam affectionem in Deum. ¶Et notandum quòd non omnia credenda dici possunt articuli fidei. Sunt enim quædam quæ fidem antecedũt, vt quæ sunt iuris naturalis, sicut est hoc, quòd proximo non est nocendum. Quædam verò consequuntur fidem: vt antichristum esse futurũ. Et licet tam hæc quàm illa sint credenda: tamē non sunt articuli fidei, vt videtur quibusdam quòd nō sint articuli nisi sint de Deo. ¶Item notandum quòd inter credenda quædam sunt de Deo, quædam de alijs. Inter ea verò quæ sunt de Deo, quædã sunt de Deo sine respectu creaturarũ, quædam de Deo per respectum ad creaturas. Quæ sunt sine respectu creaturarum, sunt vnitas essentiæ, singularitas in nobilitate, & supereminentia: contra quæ blasphemauit Manichæus ponēs duo principia, bonorũ scilicet & malorum, & duos principes lucis & tenebrarum, & duo regna, æternitas, simplicitas, immutabilitas, personarum Trinitas, & earundem æqualitas. hæc sunt quasi septem stellæ in dextera Christi. Apocal. 1. Fides enim illuminans circa ista septem, donum Christi est. Inter ea verò quæ dicuntur respectu creaturarum, principalia sunt Dei potentia, sapientia, bonitas vel benignitas. Consequentia verò ad hæc sunt, creatio, recreatio, & similia. Ex apprehensione verò potentiæ, sapi-

sapiētiæ, & bonitatis oriuntur quasi omnes partes diuini cultus. Ex apprehensione diuinæ potentiæ adoratio & veneratio. Ad adorationem pertinēt humiliatio nostra exterior vel interior, qua recognoscimus nos subesse Deo ad saluandum vel perdendum iure plenissimo. Exterius fit hæc recognitio in curuatione, genuflexione, prostratione, & cum exprimimus verbo nostrā subiectionem ad dominatissimam potētiam Dei. Interius verò fit hęc recognitio, dum cogitamus prauitatem nostram diuinæ maiestati subiectam. Ad venerationem verò pertinet quod ad Deum nō nisi loci pręsumimus accedere, vel sacra loca intrare, vel sacra contrectare. Item ad eandem pertinet sacrorum locorum decor, vasorum & ornamentorum & illuminarium apparatus, & celebritas diuini officij. ¶Ex sapiētia verò Dei cuncta lucidè intuente oriuntur timor & pudor, & solicitudo declinandi ea quæ Deo displicent, & quærēdi ea quæ Deo placēt. ¶De bonitate verò primò oritur amor: & si referatur bonitas ad operationes, quatuor fortitur nomina. Primò vocatur gratuita beneficentia, inquantū gratis tribuit bona sua. Secundò misericordia, inquātum tollit vel leuit mala nostra. Tertiò iustitia, inquantum vlciscitur mala. Quartò, largitas remunerans obsequia. ¶Ex bonitate Dei primo modo nominata oriūtur quatuor partes diuini cultus ex radice vnius virtutis procedentes, quæ dici potest gratitudo vel deuotio. Prima pars est gratiarumactio. Secunda benedictio, seu bonorum imprecatio. Tertia laudatio. Quarta glorificatio, quæ est beneficiorum Dei prædicatio ad alios. ¶Ex misericordia verò oriuntur multæ partes diuini cultus procedentes ex radice vnius virtutis, quæ est spes veniæ vel gratiæ. Prima pars

h 5

est deprecatio pro malis tollendis vel leniendis. Secũda, oratio pro bonis obtinendis. Tertia afflictio, vt ieiunium. Quarta, eleemosyna. ¶Ex iustitia per donũ timoris oriuntur, pœnitẽtia de præteritis, & cautela à malis futuris inquantum referuntur ad fugiendam diuinam vltionẽ. ¶Ex largitate obsequia remunerante oritur spes remunerationis, ex qua est omnis diuinus cultus, inquantum via est ad mercedem æternam. ¶Inter credenda verò quæ sunt de alijs rebus à Deo, Primum est, quòd nihil numinis est in alijs rebus à Deo. Secundum, mundi inchoatio cum vniuersis quæ de eo sunt. Tertium, creatio animarũ in corporibus. Quartũ, earum immortalitas. Quintum, singularitas corporum contra pluralitatem Pythagoricam. Sextum, resurrectio corporum. Septimum, loca tormentorum futurorum, scilicet Infernus & Purgatorium. Octauum, sacramenta. Nonum, gratia. Decimum, liberum arbitrium. Circa ista inueniuntur errores. ¶Item notandum quòd articuli fidei collecti sunt in tribus locis, scilicet in Symbolo Apostolorum, quod dicitur submissè, & in illo Symbolo quod cantatur in Missa, quod à sanctis cõpositum est: & in Symbolo Athanasij, quod cantatur ad primam, scilicet, Quicunq; vult. Primum factum fuit ad instructionem Ecclesiæ, quando nouella erat. Aliud pòst, hæresibus ortis, ad explanationẽ primi, & expugnationem quarũdam hæresum ortarũ, & maximè contra illam quæ dicebat adorationem Spirituisancto non esse tribuendam: vnde cõtrarium multũ exprimitur in illo Symbolo. Tertiũ verò factum fuit contra alias hæreses, & maximè contra illas quæ erant cõtra incarnationem Filij & resurrectionem mortuorum. Primum ideò dicitur submissè: quia quãdo factum fuit, nõ ita publicè

fiebat

fiebat fidei protestatio. Alia verò duo alta voce: quia facta fuerunt cõtra hæreticorum proclamationem, & quia tunc publica erat fidei protestatio. Primũ Symbolum dicitur ad Primam & ad Completoriũ duplici ratione. Primò, quia altera harum horarũ principium diei est, altera noctis. In principio ergo diei & in principio noctis dicitur, Credo in Deũ: quia fides est principiũ omnis boni. Secundo quia fidei professio valet ad effugandos dæmones qui diurnis & nocturnis actibus insidiãtur, & eisdem horis, eisdem rationibus à laicis fidelibus dicendũ esset. A religiosis tamẽ dicitur quãdo frater morti appropinquat ad dæmones effugandos qui fini hominis insidiantur, secundum illud Geñ. 3. Tu insidiaberis calcaneo illius. ¶ Possumus autem distinguere Symbolum Apostolorũ in duodecim articulos, sicut duodecim fuerũt Apostoli qui cõposuerũt. Fides verò horũ duodecim articulorũ est velut corona duodecim stellarũ in capite spõsæ: in intellectu scilicet. Apoc. 12. ¶ Primus articulus pertinet ad Patrem, sex sequentes ad Filiũ. Primus illorum est secundũ deitatẽ, quinq; alij secundũ humanitatẽ, & quinq; vltimi pertinent ad Spiritũ sanctum. Primus articulus est, Credo in Deũ Patrẽ omnipotentẽ, creatorẽ cœli & terræ. Et notandũ quòd non est idẽ credere Deo, & credere in Deũ. Deo credit, qui credit esse vera quæ ab eo dicũtur: & hoc modo possumus dicere quòd aliquis credit Petro & Paulo. Credere in Deum est credendo diligere, & credẽdo in eum ire. Vnde Glos. Aug. super illud Rom. 4. Credẽti in eum qui iustificat impiũ &c. Quid est credere in Deũ? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & membris eius incorporari. Fides ostendit homini Deum esse summum bonum; ideo gressu amo-

ris

ris & boni operis habens fidem tendit in Deum. Ex iam dictis patet, quòd ille qui in peccato mortali est, mentitur, cum dicit: Credo in Deum. si intendit illud dicere in propria persona. Aliud est si intendat hoc dicere in persona Ecclesiæ fidem eius profitendo. Ad declarationem verò huius verbi, Credo in Deum: additur in symbolo sanctorum vnum, cùm dicitur, Credo in vnum Deum. Sequitur, Patrem omnipotentem. Omnipotentia in tribus attenditur, scilicet in amplitudine potentiæ: potest enim quæcunq; vult facere. Secundo in hoc quòd ad agendum nullo indiget. Tertio in hoc quòd à nullo prohiberi potest. Et attende hanc coniunctionem, Patrem omnipotentem, valde dulcem esse verè fideli. Patri enim non deest bona voluntas ad filios, præcipuè patri misericordiarum, qui minus obliuiscitur filiorum suorum quàm mater. Esaiæ 49. Omnipotenti verò non deest potestas implendi illam bonam voluntatem. Patris omnipotētiam non videntur credere, qui relicto Deo adhærent diabolo, credentes se fame morituros si Deo seruierint: quasi diabolus vel melioris voluntatis, vel maioris potestatis sit ad prouidendum his qui sibi seruiunt, quàm Deus. Sequitur, Creatorem cœli & terræ. Creare est de nihilo aliquid facere. Ad declarationem huius verbi, dicitur in Symbolo sanctorum, Factorem cœli & terræ, visibilium & inuisibilium. Quæ expressio facta est contra illam hæresim quæ dicit visibilia esse à principe tenebrarum, inuisibilia verò à Deo.

¶Secundus articulus est, Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominū nostrum. Et est sensus: Credo &c. id est, fide tendo in Iesum Christum, fidem habeo de ipso quòd ipse sit Iesus, id est, saluator eorum qui ei adhærent, ideo ei adhæreo.

hæreo. Et iterum quia fidem habeo quòd ipſe ſit Chriſtus: id eſt vnicus & benignus. Bernardus: Omnino propter manſuetudinem quæ prædicatur in te, currimus poſt te Domine Ieſu auditis quòd pauperes non ſpernas, peccatores nō horreas. Item credo quòd ſis filius Dei cui ſeruire honor eſt. In hoc quòd dicitur filius Dei, inſinuatur quòd ipſe ſit Deus. Sicut enim filius hominis homo eſt non alterius ſpeciei: ſic filius Dei Deus eſt. Sequitur: Vnicum Dominum noſtrum. Chriſtus Dominus noſter eſt duplici iure, ſcilicet iure creationis & iure redemptionis. Creatura neceſſariò eſt creatoris, cùm eam gratis fecerit & ex nihilo. Tribus de cauſis aliquis habet ius in re, quæ fit vel quia eam facit, vel quia pretio eius fit, vel quia materia ex qua fit ipſius eſt: ſed nulla harum cauſarum aliquod habet dominium in creatura, niſi creator. Contra vniuerſale dominium Chriſti peccare videntur, hi qui volūt dominari, & qui contra voluntatem Dei terrenis dominis nolunt obſequi. Qui aſcēdit ſuper occaſum, Dominus nomen eſt illi. Ille ſolus pro domino habendus eſt qui ſuſcitare poteſt hominem, ſi in eius ſeruitio mortuus fuerit. Non libenter ſequitur miles dominum illum qui non poteſt ei reſtituere equum ſuum ſi in ſeruitio eius eum amiſerit. ¶Primus inter articulos pertinentes ad filij humanitatem eſt hic, Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto: natus ex Maria virgine. Chriſtus conceptus eſt de Spirituſancto: id eſt, Spirituſſancti operatione: quia Spirituſſanctus ſeparauit à beata Virgine quod puriſsimum erat in ea, & formauit inde corpus Chriſti, & inſtanti animam infudit, vt tam citò eſſet verus homo & verus Deus. Non fuit anima infuſa circa 40. diem à conceptione, ſicut dicitur fieri in alijs.

Imò

Imò fuit vir ab ipsa cõceptione. Hiere. 31. Nouũ creauit Dominus super terrã, fœmina circũdabit virum &c. Christus in cõceptione culpam cauit, in natiuitate verò matri suæ damnũ virginitatis nõ intulit, nec ei doloris causa fuit. Mansit enim mater eius virgo post partũ, & sine dolore eum peperit: in quo dedit exempla alijs vt benignè sese habeant erga matres suas, nec sint eis causa doloris vel depauperationis. ¶ Secundus articulus pertinens ad humanitatẽ est, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Attendere debet fidelis quanta pro eo sit passus, & à persona quæ indigna erat etiam vita, cùm esset infidelis. Cruci etiam affixus est, quod erat vilissimum genus tormentorum, in qua perseuerauit vsq; ad mortem, vt fideles à cruce pœnitentiæ ad suggestionem diaboli non descendant. Sepultus est, licet corpus eius non esset dandum corruptioni, secũdum illud: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Volens in ista absconsione alijs assimilari. ¶ Tertius articulus pertinens ad humanitatem, est, Descẽdit ad inferna: & hoc secũdum animam, vt extraheret suos qui in limbo erant. Et attende peruersitatem hominis qui non vult Christum sequi in cœlum qui hominem secutus est in infernum. ¶ Quartus est, Tertia die resurrexit à mortuis. Si Christus mortuus sua virtute resurrexit: verisimile est quòd ipse iam viuens mortuos suscitare possit. ¶ Quintus est, Ascẽdit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotẽtis: inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Si Christus ascẽdit in cœlum, ascẽdent post eum qui ei adhærẽt. In eodem enim hospitio membra recipientur in quo caput receptum est: Christus secundum quod homo, sedet à dextris Patris, quia est in potioribus bonis eius; secundum

dum verò quòd Deus est, cõregnat æqualis ei. vt tãgit Glos. super illud Psal. Sede à dextris meis. Christus sibi & suis ad dexterã Patris locum elegit: quia in dextera sunt delectationes eius vsq; in finem. Inde vẽturus est iudicare viuos & mortuos: id est, bonos & malos, vel illos qui in aduẽtu suo viui reperiẽtur, qui in momẽto moriẽtur, & postea resurgẽt, & illos qui prius erãt mortui. Magna fiducia erit fidelibus quòd frater eorum iudicabit. Ioan. 5. Pater nõ iudicat quẽquam, sed omne iudiciũ dedit filio. ¶ Primus articulus pertinens ad Spiritũsanctum est, Credo in Spiritũsanctum, sanctam Ecclesiam catholicã. Credo: id est, fide tendo in Spiritumsanctum. Qui fidem habet quòd Spiritussanctus magnę bonitatis & suauitatis sit his in quibus habitat, præparat se ad hoc quòd sit eius habitaculum: hic per gratiã, in futuro per gloriam. Sap. 12. O quàm bonus & suauis est Domine spiritus tuus in nobis. Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. ¶ Ad Spiritũsanctum tria pertinent in præsenti, & duo in futuro. Cùm enim ipse sit bonitas, ad eum pertinet destructio malitiæ: bonitas enim cõtraria est malitiæ. Vnde ad eũ pertinet sanctificatio. ideò dicitur: Sanctam Ecclesiam catholicã. Et pertinẽt ad eundem articulum hæc duo: Spiritumsanctum, sanctam Ecclesiam catholicã. Credere enim debemus quòd Spiritus ipse sanctus sit, & quòd Ecclesia sancta sit ab eo. ¶ Item ad Spiritumsanctum pertinet sanctorum cõmunicatio, vnio membrorum in corpore Ecclesiæ & ad caput & adinuicem: sicut spiritus humanus in corpore humano membra viuit, cuius vnionis signum est sacramentum Dominici corporis. Item ad Spiritumsanctum pertinet cõmunio quam habent sancti adinuicem, in hoc quòd sunt socij in lucro. quod tãgit Dauid, dicẽs:

Par

Particeps ego sum omnium timentium te &c. In cõmunione ergo sanctorum tria intelligamus ad quæ pertinet secũdus articulus. Sacramentum cõmunionis mystici corporis quod est Ecclesia. Communionem sanctæ societatis, ex qua accidit quòd quilibet qui est de Ecclesia, verè partẽ habet in omnibus bonis quæ fiunt in Ecclesia, per quam viam aliquis de facili ditatur. Ad quam etiam communionem sequi debet cõmunicatio tam bonorum quàm malorum temporalium, vt mala proximorũ nobis assumamus per compassionem, & bona nostra eis communicemus per eleemosynarũ largitionem. Item ad Spiritumsanctum pertinet remissio offensionum, cùm ipse sit benignitas, ad quod pertinet tertius articulus, Peccatorum remissionẽ. Credere enim debemus quòd peccata remittuntur in Ecclesia per baptismum & pœnitentiam & alia sacramẽta: nec solùm semel remittit Spiritussanctus peccata homini, sed quotiescunq; verè quis pœnitet. ¶ Ad bonitatem etiam Spiritussancti pertinet remuneratio tam in corpore quàm in anima. Ad remunerationem corporis pertinet quartus articulus, Carnis resurrectionem. Ad remunerationem animæ quintus, Vitam æternam. Qui carnis resurrectionem fideliter credit, non timet miserum corpus expendere in seruitio Christi ex quo sperat se recepturum illud cum quadruplici gloria claritatis, impassibilitatis, subtilitatis, & agilitatis. Item qui fidem habet de vita æterna, solicitus debet esse quomodo illi prouideat. Si cum tanta solicitudine prouidetur huic miseræ vitæ de qua nemo certus est per diem: quãta solicitudo debet esse prouidendi illi vitæ de qua certum est quod erit æterna? Ibi nec locus erit mendicandi, vt manifestum est in diuite epulone. Lucæ 16. Et in fa-

tuis

tuis virginibus. Matth. 25. Nec locus laborãdi, nec aliquid mutuo accipiendi. In vita enim prę-senti vix est aliquis cuius paupertati non consu-latur aliquo istorũ triũ modorũ. Ibi verò qui si-bi non prouiderit, egestatem æternam patietur, vt nec guttam aquæ modicam habere possit. Et notandum quòd Aug. in lib. de fide, ad Petrum, enumerat 40. firmiter credenda & indubitanter tenenda quæ causa breuitatis hîc nõ posuimus.

De erroribus qui catholicæ fidei aduersantur. Et primò de errore illorum qui negãt Deum esse. CAP. VI.

SEQVITVR de erroribus qui fidei catholicæ aduersantur. Et primò dicetur de errore illo quem tangit Dauid, dicens: Dixit insipiens in corde suo, Non Deus. ¶ Et notandũ quòd hi qui sunt in errore isto, omni bono sunt indigni, quia largitori omnis boni ingrati: vnde indigni sunt disputatione qua laborãt ad destructionẽ erroris eorũ, ipsi meritò sunt à Deo despecti, cùm ipsi Deũ nõ reputẽt: & ideo à correctione sunt valde remoti. Eccles. 7. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quẽ ille despexerit. Tum quia Dei misericordia immensa est, & quia scriptum est, Responde stulto iuxta stultitiã suã, ne sibi sapiens esse videatur. Prou. 26. Ad extirpationem huius erroris aliqua dicimus. ¶ Error iste nõ solũ est insipiẽtia, imò insania. Quę maior insania quàm dicere, illud nõ esse quod causa est omnibus vt sint? Cum insano verò nemo solet philosophari ad destructionẽ errorũ ipsius. Philosophus: Stultũ est de quolibet cõtraria opinionibus proferẽte esse solicitum. Item

Philos. Nō oportet omne problema, nec oēm positionē desiderare: sed quā dubitabit aliqs indigētiū rationis & nō pœnæ vel sensus. Nā q dubitat vtrū oporteat deū ɏeri, & parētes honorare, vel nō, pœna indigēt: qui autē vtrū nix alba, vel nō, sensu. Verè qui Deū nō agnoscūt, pœna indigēt, vt qui in bonis positi nō agnoscūt bonorum omniū largitorē, in malis positi agnoscāt malorum liberatorē. Greg. Oculos quos culpa claudit pœna aperit. Esa. 28. Sola vexatio tātummodo dabit intellectū auditui. Hier. 16. secūdū aliā trāslationē: Per omne flagellū & dolorē erudieris Hierusalē. Et Tob. 11. Recuperauit visum Tobias, cū filiꝰ eiꝰ liniuisset oculos eius felle. Et 2. Mac. 19. Antiochus Deū recognouit in tormētis à Deo positus, dicēs: Iustū est subditū esse Deo, & mortalē nō paria Deo sentire. Pœna timorē incutit: timor verò initiū sapiētiæ est. Proue. 1. Qui in errore isto sunt, rusticissimi & ignobilissimi sunt: vnde verbis erudiri nō possunt. Prou. 29. Seruus verbis erudiri nō potest: quia quod dicis audit, & respōdere cōtēnit. Verè cōtēptus siue volūtas in causa est, vel potiꝰ in culpa est, ꝙ tales nō credūt Deū esse. Animo enim inuito nihil facile suadet. Ignobilis animi est & ingrati nolle agnoscere benefactorē suū: nobilis verò animi est, multū desiderare agnoscere eū à quo beneficia recipit. Sicut patet in paupere illo de quo legiť in vita diui Nicolai: cui cū S. Nicolaus multiplici iniectione auri in domū eius paupertati ipsius cōsuluisset, ꝓposuit deinceps vigilare donec sciret qs esset q aurū in domū illius tam cautè proiecisset. Patet ergo valde ingratos esse, q negāt Deū esse à quo incessanter beneficia recipiūt, nec infinitis testibus hoc credere volūt. Tale est hoc acsi aliquis nollet credere ignē esse à quo tamē incessanter

ter vehemēter caleſieret.Pſal.Nō eſt qui ſe abſcōdat à calore eius.Ber.in lib.de diligēdo Deū: Inexcuſabilis eſt infidelis ſi non diligit Deū toto corde,tota anima, tota virtute.Clamat intus ei innata iuſtitia:quia ex toto ſe illū diligere debeat,cui totū ſe debere nō ignorat. Idem : Infidelē vrget iuſtitia naturalis,ſe totū tradere illi à quo ſe totū habet,&ex ſe toto diligere. Nullꝰ eſt q̄ cōpos ſit mētis ſuæ q̄ non poſsit agnoſcere ꝙ ipſe nō ſemper fuit,& cùm nō fuit,nihil boni habuit:ergo eſſe ſuū & qcq̄d boni habet,ab alio habet:ergo vel à ſolis parētib.carnalibus,aut non: ſi à ſolis parētibus carnalibus,illi nō ſemper fuerūt : vnde ab alijs habuerunt,& illi ſimiliter ab alijs,donec ꝑueniāt ad aliquē qui ſemper fuit,à quo primꝰ pater carnalis initium habuit , à quo etiā habuit vt poſſet aliū generare. Cōſtat enim ꝙ parētes carnales nō habēt à ſe ꝙ generēt filiū, cùm quādoq; generēt quādo nolēt generare, & q̄nq; non generēt cùm vellent, & cùm vellēt generare filiū q̄nq; generāt filiā. Neſcit etiam mater quō filius in ea generetꝰ:ſicut quædā laudabilis mater quæ dixit filijs ſuis 2.Mac.7.Neſcio, inq̄t,qualiter in vtero meo appáruiſtis:neq; enī ego ſpiritum & animā donaui vobis,& vitā, & ſingulorū mēbra nō egoipſa cōpegi. Si verò nō à ſolis parētibus carnalibus eſſe ſuū habuit, ſed à parētibus carnalibus corpus, & à patre ſpirituū ſpiritū,ſecūdū illud Ariſt.in lib.de Animal. Intellectus diuinitus ab extrinſeco aduenit,cùm primus pater carnalis qui nō ſemper fuit, ab aliquo qui ſemper fuit totum eſſe ſuū acceperit,& quòd aliquid boni poſſet habere,&quòd aliquid boni poſſet conferre : patri illi qui ſemper fuit, omne bonum debetur, quod à nobis habetur qui verè Deus eſt. Magna eſt ergo ingratitudo

illum non agnoscere, cuius beneficia non cessamus recipere: nec solum per parentes carnales beneficia ipsius recipimus, sed etiam per alias creaturas. Collatio verò beneficiorũ ipsius quædam exhortatio est ad amorem ipsius. August. lib. 10. Confes. Cœlum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndiq; mihi dicũt vt te amem, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. ¶Error iste est quem odire debent quicquid odire potest, cùm interimat patrem omnium. Vnde debemus eum odire sicut aliquis odit eum qui patrem eius interimit. Qui in hoc errore sunt, dæmonibus quantum ad hoc deteriores etiam videntur, qui saltem Deum credunt esse. Iacobi 2. Tu credis quoniã vnus est Deus, bene facis, & dæmones credunt & contremiscunt. Qui in hoc errore sunt, inuanum videtur accepisse animam suam, cùm Deũ nõ agnoscant. Ad quem cognoscẽdum ratio eis data est. Propter quod enim rationem habẽt potius quàm bruta animalia, si tantum illa quæ sensibus corporis subiacent, agnoscũt sicut & illa. Vnde Dominus iustissimè posset tales punire sicut puniuit Nabuchodonosor. Daniel. 4. Ab hominibus eijcient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua. Fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus in regno hominũ, & cuicũq; voluerit, det illud. Bernard. super Cantic. An non tibi videtur ipsis bestijs quodammodo bestialior esse homo ratione vigens & ratione non vtens? Magna fatuitas dubitare de fonte ex quo apparet fluuius cõtinuè perseuerans. Fonti indeficienti attestatur fluuij continuitas, & certissimum iudicium creatoris est cõtinuus fluxus creaturarũ. Et notandũ quòd ad cognoscendũ Deũ esse, natura incitat.

Hoc

Hoc idē omnis scriptura indicat, & omnis creatura clamat. De primo, Io. Damasce. Cognitio existēdi Deum nobis naturaliter inserta est. Intātum verò præualuit malitia hominū naturæ, vt quosdā in irrationabilissimū & omniū malorū pessimū perditionis barathrū deduceret, vt dicant non esse Deum. Deum esse, vox omnium est. Apud enim omnes nationes instinctus naturæ habetur. Vox autē omnium, vox naturæ est: iuxta verbum Sapientis. Secundum manifestum est: quia & scriptura gentilium, & Iudæorū, & Christianorū affirmat Deū esse. Doctrina etiam nobilissimorū philosophorū hoc indicat, vt Platonis, Arist. Tullij, Sen. & similium. Scriptura Iudæorum in principio asserit omnia à Deo etiam creata. Scriptura Christianorū in principio euāgelij Ioan. per Deum verbum asserit omnia esse facta. Omnis etiam creatura clamat Deum esse, vt ostendit Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: exceptis propheticis vocibus. Mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobilitate visibiliū omniū pulcherrima specie quodāmodo tacitus & factū se esse, & nō nisi à Deo ineffabiliter atq; inuisibiliter fieri se non potuisse proclamat. Idem 10. lib. Confess. Interrogaui de Deo meo, cœlum, solem, lunā, stellas, neq; nos sumus Deus quē quæris, inquiūt: & dixi omnibus qui circūstāt carnē meā, Dicite mihi de Deo aliquid: exclamauerūt voce magna, Ipse fecit nos. Interrogatio mea, intētio mea, & respōsio eorū: species eorū, flores, & alia quæ terra producit quæ est infimū elemētorū, & pedibus omniū calcatur, speciē nobis talē ostēdunt qualē nullus homo qui dignissima creatura est, & qui rationē habet, cuius est discernere, posset facere: vnde ostēsione illius speciei apparet maiorē hominē esse qui talia facit. Terra

enim p se talia facere nõ potest. Sicut mater nõ parit nisi aliũde receperit: sic terra aliunde recipit quòd talia producat. Aug. in lib. de Trinitate: Sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mũdus grauidus est causis nascẽtiũ. Ostẽsione ergo speciei suæ exclamat flos se à Deo factũ esse, cùm nulla creatura nec etiã rationalis eum possit facere. Matth. 6. Cõsiderate lilia agri &c. Dico autẽ vobis quòd nec Salomõ in omni gloria sua coopertus est, sicut vnũ ex istis. Quod de flore dictum est, intelligatur de alijs creaturis. August. in lib. de Vtilitate credẽdi: Nõ frustrà intueri oportet & inaniter pulchritudinem cœli, ordinem syderum, vicissitudines temporum, in quorum consideratione non curiositas est exercẽda, sed gradus ad æterna faciẽdus. Sap. 13. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horũ videri. Iob. 12. Interroga iumenta & docebunt te, & volatilia cœli & indicabũt tibi: loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabũt pisces maris. Quis ignorat q omnia hæc manus Domini fecerit? Ro. 1. vbi loquitur Apostolus de philosophis, Deus, inquit, reuelauit eis. gl. Ambros. Vt Deus qui natura inuisibilis est etiã à visibilib. posset sciri, opus fecit quod opificẽ visibilitate sua manifestauit, vt p certũ incertũ posset sciri, & ille esse omniũ Deus crederetur qui hoc fecit quod ab alijs impossibile est fieri. Et subditur ibi in textu: Inuisibilia enim ipsius à creatura mũdi, per ea quę facta sunt, intellecta cõspiciũtur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Dũ sumus in hoc mũdo inferiori, quasi p quãdã scalã creaturarũ ad cognitionẽ creatoris oportet nos ascẽdere. Ber. Sanè hac scala cœli ciues non egent, sed nos exules: quia creatura cœli in verbo conspicit facta per verbũ, nec opus habet; ex

his

his quæ facta sunt factoris notitiã mẽdicare. Esa. 40. Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc qui eduxit in numero militiam eorũ. Et glos. Aug. sup cap. ad Ro. 1. Philosophe totũ cõsiderasti rerũ ordinẽ, & nõ vis attẽdere q mũdus opus Dei sit, idolũ opus fabri. Si faber idolo sicut dedit figuram daret & cor, ab ipso idolo faber adoraretẽ. Ex quo seqtur, inexcusabilẽ esse q creatorẽ suũ nõ adorat, q eũ præcreaturis visibilibus honorauit dãdo ei rationẽ. Cùm homines agnoscãt animã esse p effectus ipsius in corpore, vt est vita sensus, motus, licet ipsa inuisibilis sit, & omninò insensibilis: quare sifr non agnoscũt ipsi creatorẽ esse in mũdo p eius opa. Amb. sup cap. 1. ad Ro. Sicut ex motib. & administratione corporis animã quam nõ vides intelligis: sic ex administratiõe toti⁹ mũdi & regimine oĩm creatorẽ Philosophi intellexerũt. Sen. in lib. de naturalib. quæstionib. Quid est Deus meus, inqt, vniuersi. Sic se habet Deus regẽdo vniuersum sicut mẽs regẽdo corp⁹ pprium. Noli ergo de Deo dubitare etsi eũ nõ videas, sicut nõ dubitas de anima etsi eam nõ videas: certissimũ habeas multa esse quæ tñ inuisibilia sunt. Inuisibilia sunt causa visibilibus vt cognoscãtur. Vnde Greg. 4. lib. dialogorum: Nulla visibilia nisi per inuisibilia videntur. Ipse corporeus oculus nihil corporeum videret, nisi hunc res incorporea ad videndum acueret. Nam tolle mentem quæ non videtur, & incassum patet oculus qui videbat. Si oculi per se videbant, cur descẽdente anima non vident? Item in hoc mundo visibli nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest. Bernard. Nobilem hospitem habes ô caro, & nobilem valde, tota salus tua pendet ex eius salute: da honorem hospiti tanto; diligenter attende quid hospi-

tis huius præſentia largiatur. Ipſe eſt qui retribuit oculis viſum, auditum auribus præſtat. Deniq; diſceſſus probat quid præſentia conferat. Itē cùm ad fidē faciendā de parentibus carnalibus ſola fama publica ſufficiat, nec teſtes ſuper hoc requirātur, nec aliæ probationes, maximè cùm parētes carnales nobiles ſunt, nec cedūt ad dedecus filio, & cùm ſperat ſe ſucceſſurū eis in magna hæreditate, quæ cauſa eſt quòd cum tāta difficultate ſit fides aliquib. de patre cœleſti qui nobiliſsimus eſt, & à quo tanta ſperatur hæreditas? ¶ Prӕterea ſecundum conſiderationē Sapientis, cui conſequens eſt maius bonum, hoc magis eſt eligendum: ſi autē conſequētia ſunt mala, cui conſequens eſt minus malum, hoc magis eligendum eſt. Sed ex eo quòd aliquis credit Deum eſſe, conſequens eſt magis bonū quàm ex eo quòd aliquis credit Deum nō eſſe ſi bonum ex hoc ſequitur: & ſi malum inde ſequeretur, minus malum ſequeretur. ergo magis eligendum eſt quòd homo credat Deum eſſe, quàm quòd credat Deum non eſſe. Media propoſitio ſic poteſt manifeſtari: Si aliquis credat Deum eſſe, & eſt, ſequitur inde vitæ æternæ remuneratio. 1. Ioan. 5. Habebitis vitam æternam qui creditis in nomine filij Dei. Poſito autem per impoſsibile quòd Deus non ſit, nullum ſequetur malum poſt præſentem vitam, ex eo quod aliquis credit Deum eſſe, quia non erit qui eum puniat. Ille verò qui credit Deum non eſſe, ſi ipſe eſt, magnū malum habebit, quia mortem æternam. Poſito autem per impoſsibile quòd Deus non ſit, nullum lucrū in futuro habebit aliquis, ex eo quòd credidit Deū nō eſſe: ergo maius bonū cōſequēs eſt ad hoc quòd aliquis credit Deū eſſe, quàm ex hoc quòd aliquis credit Deū nō eſſe. & ſi malū ſeque

retur

retur ex his credulitatibus,minus malũ sequeret ex eo quòd aliquis credit Deũ esse,q̃ ex alia credulitate. ¶Itẽ inter ea quę inceperũt esse,nihil est cuius ortũ causa non præcesserit:sed causa quæ pręcessit omne quod incępit esse,nõ est de numero eorũ quæ incęperũt esse. Sic enim pręcessisset seipsam, quod est impossibile : ergo aliqua causa est quę nũquã incœpit esse,Sed quod nõ incœpit esse,nõ desinit esse.Esse enim quod habet ex se,amittere non potest. Seneca : Periturum est, nempe quod aduẽtitiũ fuit:ergo aliqua causa est sine principio,& sine fine,& hoc indubitãter est Deus. ¶Itẽ Ioan.Damasce.Creabilia siue creata omninò ab aliquo cõdita sunt:oportet antẽ cõditorẽ increabilem esse. Si enim & ipse creatus est, omninò ab aliquo creatus est,quousq; deueniamus ad aliquid increabile. Probatio autẽ hæc Io. Damasce. supponit quòd Philosophis probatũ est,q̃ in causis non est processus in infinitũ. Vnde demõstrato aliquo causato sic potest procedi: Aut causa huiusmodi habet causã,aut nõ. Si nõ, est ergo causa ita quòd nõ causatũ:ergo est prima causa. Si autẽ habet aliã causam,& illa causa aliam,cùm in causis nõ sit processus in infinitum,ad vltimum inuenietur aliqua causa quę ita est causa quòd nõ causatum:vnde & prima causa est Deus. Præterea potentia agendi quæ est in igne, & sole,& alijs creaturis visibilibus non est potẽtia libera:ideò cùm aliquis grauatur ab igne , vt cùm domus eius cõburitur, vel ab æstu solis:si discretus est,nõ rogat ignẽ vel solem vt cessent. Potẽtia enim eorũ est vt potẽtia ministrorũ qui necesse habent implere imperiũ dominorũ quibus subiecti sunt. Cõstat ergo aliã potẽtiã superiorẽ esse quæ libera est,cui hæc potẽtia subiecta est : & hæc est potẽtia Dei cuius volũtatẽ

necesse habẽt implere dictę creaturæ: nec possũt cessare ab operatione indicta eis à Deo, nisi Dei volũtas aliter ordinaret: sicut accidit qñ sol & luna steterũt p spatiũ 12. horarũ. Iosue 10. & in regessu solis tẽpore Ezechiæ. Esa. 38. Et in fornace Babyl. qñ pueros in igne positos ignis non lęsit. Dan. 3. Itẽ potẽtia agẽdi quæ est in elementis & alijs creaturis visibilib. absq; sapiẽtia & discretiõe, est quæ sit illarũ creaturarũ, & tamẽ opera earũ discretissimè fiũt: ergo necesse est sapiẽtiam aliquã esse à qua operatiões earũ ordinatæ sint. ¶ Ad hoc autem nõ sufficit aliqua sapiẽtia creata, cùm nec ad cognitionem earum videatur sufficere. Est ergo aliqua sapientia increata infinita à qua est ordinatio vniuersorũ. Io. Damasce. Sit omnia generari casus cuius erit ordinare: & hoc si videtur, demus cuius erit obseruare & custodire. Item ipsa creationis permanẽtia, & conseruatio, & gubernatio docet nos: quoniam est Deus qui hanc vniuersitatem consistere facit, & cõtinet, & conseruat, & semper ei prouidet: qualiter vtiq; contrariæ naturæ, ignis dico & aquæ, æris ac terræ in vnius mundi consummationem adinuicẽ conuenissent, & indissolubiles permansissent, nisi aliqua omnipotens virtus ea concordasset, & semper indissolubilia conseruaret. ¶ Itẽ cùm visibilia sint causæ aliquorum, aut sunt causæ primæ aut non. Causæ primæ esse non possunt. Sunt enim omnia composita, vnde necessariò præcessit ea aliquid quod ea cõposuit. Præterea partes sunt quædã causa totius, & pars est naturaliter prior suo toto: ergo necesse est aliquid incompositũ & simplex quod omnia composita pręcessit, à quo omnia sunt cõposita. ¶ Itẽ in eis quæ creata sunt quædã sunt corruptibilia quæ principium habuerũt & finẽ sunt habitura,

quædã verò habent perpetuitatẽ quæ principiũ habuerunt, sed finẽ non sunt habitura: ergo cùm causa abundare debeat ab eis quorũ est causa, & causa eorũ habebit æternitatẽ, vt sit sine principio & sine fine. ¶ Item omnis potentia creata determinata est circa esse, & operatur circa materiam existentẽ, & nullatenus transcendit esse vt de nihilo aliquid possit facere: ergo oportet aliquam potentiã increatam esse quæ infinita sit, & transcendat esse, & de nihilo fecerit illud ex quo creaturę operãtur. ¶ Itẽ cùm in rebus sit inuenire quædam bona & quædam meliora, aut non erit perfectio in vniuersitate rerũ, aut necesse est aliquid esse optimũ. Item cùm appetitus summi boni naturaliter in anima sit, nullus autẽ motus naturalis frustrà sit. Frustrà autẽ esset appetitus ille, nisi aliquid esset summũ bonum: ergo aliquid est summum bonum. Hoc autem non est nisi Deus. ¶ Item secundũ Aristot. Magis eligendũ est quod natura est, eo quòd nõ est natura, vt iustitia iusto: hec enim natura, illud autem acquisitum est. Est igitur aliquid quod est sua bonitas, & sua iustitia, omnibus illis quæ bona sunt per participationem præferendum. Item nihil quod mutabile sit optimum est. In mutatione enim aliquid boni amittitur, & aliquid acquiritur quod optimo accidere non potest. Item dicit August. quòd in omni re quæ mutari potest, nonnulla mors est ipsa mutatio: mors autem optimo accidere non potest. Omnis autẽ creatura mutabilis est: ergo nulla creatura optimum est: aliquid tamen optimum est, aliter non esset perfectio in vniuersitate rerum: ergo aliquid increatũ est. Aug. super 1. ad Rom. Viderunt summi Philosophi quos cæteris non immeritò fama atq; gloria prælatos cernimus, quicquid mutabile est non esse summum

Deum:

Deum; & ideo omnē animā mutabilē esse, quia speciē trāscenderūt: deinde viderūt omnē speciē in re quacūq; mutabili quæ naturaliter est, omneq; vniuersi mūdi corpus non posse esse nisi ab illo qui incommutabilis & simplex est: quia non aliud est illi esse, aliud viuere, aliud intelligere, aliud beatū esse: sed quod est illi viuere, intelligere, beatū esse, hoc est illi esse. Propter hāc incommutabilitatē & simplicitatē intellexerūt eum & omnia bona fecisse, & à nullo fieri potuisse. Item cùm modico corpori hominis regēdo ratio sit accōmodata quo ipsum regatur, qua impedita vel omnino amissa, corpus periclitatur, vel in puluerem redigitur, verisimile est rationē aliquē esse qua vniuersitas fabricæ mūdi regatur. ¶ Itē cum ratio quæ in homine est agnoscat se esse & non semper fuisse, & causam aliquam habuisse quæ eā præcesserit, causa autē rationis irrationabilis esse nō potuerit: necessariò rationē humanam & quācunq; aliam rationē quæ esse incœpit, præcedit aliqua ratio quæ esse non incœpit: & hæc ratio Deus est qui vniuersitatem rerum regit. Vnde Seneca in lib. de naturalibus quæstionibus: Nostri melior pars est animus: ideo extra animum nulla est pars, totus est ratio.

De errore idololatriæ. Et primò de descriptione idololatriæ. secundò de causis eius. tertiò de speciebus. & quartò de destructione erroris idololatriæ. CAP. VII.

DICTVM est suprà de errore eorū qui Deū esse negant. Nunc dicendū est de errore eorum qui creaturas deificāt, qui error idololatria dicitur. Primò ostendemus quid sit idololatria. Secūdò

tâ genus de causis. Tertiò de speciebus. Quartò de destructione eius intêdemus. ¶ Notandû ergo ꝙ latria est summæ venerationis cultus soli Deo exhibêdus. Vel latria est volûtaria professio diuinæ maiestatis. Ideo latria verò est cultus Deo debitus creaturæ exhibitus. Et dicitur quasi idololatria: non quia iste cultus semper idolo exhibeatur, sed quia freqûeter, vel quia idolo primo, est exhibitus. Et notandû ꝙ idolû quandoq; dicitur lignû, vel alia res sic figurata: quâdoq; verò dicitur côiunctû ex imagine & dæmone præsidente. Et sic sumitur 1. Cor. 7. vbi dicit Apostolus quòd nihil est idolum in mundo. Illud enim quod putabât esse idolum, personâ scilicet subsistentê ex simulachro & spiritu præsidente, nihil erat. ¶ Item notandû quòd inter idola gentilium quædâ imagines erant tantû ad memoriâ & repræsentationê aliquorû in quibus nihil numinis esse credebatur: aliæ verò erât qui credebantur esse habitacula deorû, id est dæmoniorû. Omnes enim dij gentium dæmonia. In quibus dæmones decipiebât homines dâtes eis respôsa ac si in ipsis habitarêt, inducti ad hoc sacrificijs & honoribus quæ eis exhibebâtur. In qbusdâ etiâ imaginibus credebât gentiles aliquâ virtutê esse infusam, eo quòd sub certis horis funderêtur, vel sculperentur, vel fabricarêtur: sicut Mathematici mentiuntur, homines trahere mores ex hoc quòd tali hora, vel tali nascuntur. Similis error inuenitur in quibusdâ vetulis nomine Christianis, quæ dicût imagines lx. annos à factione sua virtutem sortiri, & decætero habere eam. Imagines prædictas quas non credebant solum esse imagines, vocauit Mercurius Deos factitios, scribês librum de Deo Deorum: Proaui, inquit, nostri inuenerunt artem quæ deos efficerent; & quoniam animas

facere

facere non poterant, inuocãtes animas deorum, eas indiderunt imaginibus factis. ¶Possumus autem octo rationes seu causas ostendere quibus idololatria vel inducta est vel augmẽtata. ¶Vna causa fuit, dolor nimiùs de amissione alicuius amici. Pater enim amisso filio nimiùm dolens imaginem filij fieri fecit, vt ei esset qualecunq; solatium. Vnde Sapient. 13. Acerbo luctus dolens pater, cito sibi rapti filij fecit imaginem. Ac illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est. Hãc primam causam idololatriæ ostendit Gregor. super illud Lucæ 11. In beelzebub principe dæmoniorum &c. dicens: Ninus rex Niniue Belo patre suo mortuo statuam fecit quam summa reuerentia honorauit, ita vt etiam reis ad eam fugientibus parceret: vnde progressu temporis homines cœperunt eam venerari vt Deum, & multiplicare: & quidam vocauerunt Bel, alij Baal, alij Baalim, alij Beelzebub secundum varietatem linguarum. ¶Alia causa fuit vesana superbia principum, qui non attendentes infirmitatem suam voluerunt se vt deos honorari, vt Nabuchodonosor qui præcepit Holoferni principi militiæ suæ, vt omnes deos terræ exterminaret, vt ipse solus Deus diceretur ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Iudith 2. Principes superbi imagines suas faciebãt adorari ab his qui erãt subiugati ab eis. Vnde Sapient. 14. Tyrannorum imperio colebantur figmenta: & hos quos palàm homines honorare non poterant, propter hoc quòd longè essent, è longinquo figuram illorum allatam euidentem

dentem imaginē regis quem honorare volebant fecerunt, vt illum qui aberat tanquam præsentē colerent. Aliqui etiam vt diuina stirpe nati viderentur, diuinos honores parentibus detulerunt, deferriq; iusserunt: vt dicit Glos. super 14. Sap. ¶ Tertia causa fuit adulatio, seu desideriū quod habebant minores acquirēdi gratiam maiorum. Sapient. 14. Affectui aut regibus deseruientes homines incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Per hoc quod dicitur affectui, tangitur prima causa iam habita: per hoc quod dicitur regibus, tertia causa, de qua etiam dicit Glos. Per populos & regiones paria sacra suscepta sunt, dum homines grati esse in suos principes cupiunt. August. in libr. 10. de Ciuitate Dei. Multa vsurpata sunt de cultu diuino quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. ¶ Quarta causa fuit amor reipublicæ. Vnde dicit Glos. ibidem. Alio loco dicit Cicero, quòd in plerisq; ciuitatibus acquirēdæ virtutis gratia, vt libētius gratia Reipublicæ periculum adirent, optimos quosq; viros fortium honore deorum immortalium esse cōsecratos: hinc Romani Cæsares suos consecrauerunt, & Mauri suos Reges. ¶ Quinta, decor vel operis humani, vel alterius creaturæ. De primo Sapientiæ 14. Multitudo hominum adducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum existimauerunt. De secundo Sapient. 13. quando locutus est de stellis, sole, & luna, subditur: quorum si specie delectati deos putauerunt, sciant quāto his dominator eorum speciosior est. ¶ Sexta, potentia quam crediderunt supereminere in his quos deos putauerunt, vt dæmones crediderunt potestatem habere in homi-

nes, & res humanas, & etiam in elementa. Cùm erroris occasio fuit quòd credebãt dæmones sanare læsiones corporũ dum ab eis cessabãt. Credebãt etiam eos sedare mundi turbationes, dum eas facerent cessabant. Credebant etiã eos prænoscere futura: quia prædicabant eis mala quæ Dei permissione ipsi erant illaturi hominibus, & malorum cessationes, quod non erat mirum. ¶ Item alia causa huius erroris fuit, quòd facere videbantur quædam opera quæ verè naturalia erant: sed imperitis videbantur esse supra naturam. Tale opus est subita generatio ranarum, & pediculorũ, & vermiũ in quibus natura operatur. Dęmonibus tamẽ procurãtibus quòd hæc citius fiant, cõiungendo vel cõmiscẽdo ipsas naturas rerũ, & addendo aliqua semina, quæ semina naturã adeò adiuuãt ꝙ opus tardũ acceleratur: ita ꝙ creditur nõ esse opus naturæ quæ tardius operari cõsueuit: sicut factũ est in signis quæ facta sunt à magis Pharaonis. ¶ Septima, cęca cupiditas hominũ, qui tantũ sunt curiosi sciendi vel cupidi aliqua acquirẽdi vt seipsos vẽdant dæmonibus, vt cupiditatem suam possint adimplere. ¶ Octaua, voluptas & lasciuia quæ erant in festis idolorum: vacabãt enim idololatræ delicijs & ludis, quæ multũ alliciebãt homines ad idololatriã. 1. Cor. 10. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. ¶ Et notandum multas esse species idololatriæ. Quædam est cultus dæmonum, alia luminũ, vt solis & lunæ vel stellarum: tertia, elemẽtorum: quarta, hominũ: quinta, animalium irrationalium: sexta, imaginũ vel alterius operis humani: septima, tẽporis vel partium eius. Est etiam idololatria aliarum rerum. ¶ Et notandum quòd idololatria ideo peccatum magnum est; quia Deo honorem suum aufert, &

creaturæ cuius nõ est confert, & æquat creaturã creatori. Si pro modico furto vel rapina quam aliquis facit homini, meretur exiliũ, vel mortẽ, vel aliam magnã pœnam, quanta pœna dignus est, qui diuinũ honorem Deo surripit? ¶ Duplex autẽ rapina est in peccato idololatriæ. Vna eius qui honorem Dei Deo aufert, & alij offert. Alia eius qui honorẽ diuinum sibi oblatum suscipit. ¶ Idolorũ cultura omnis mali causa est, & initiũ, & finis. Sap. 13. Glos. Cum enim mens à creatore se auertit, omnibus implicatur sceleribus. Aggrauatur autem peccatũ idololatriæ ex vilitate rei in quam transfertur honor diuinus. Maius enim peccatum est cùm honor iste transfertur in quadrupedes aut reptilia, quàm quãdo in homines: & quãdo in imagines hominum, aut animaliũ, q̃ quãdo in homines vel animalia. Rom. 1. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrũ, & quadrupedũ, & serpentũ. Gl. Ambr. Quãta est stultitia eorum apud quos plus potest imago q̃ veritas, & potiores sunt mortui quàm viui? Psal. Mutauerunt gloriã suã in similitudinẽ vituli comedẽtis fœnũ. Tanto magis cõtumeliosum est Deo, quanto vilior est creatura quæ ei æquatur, & magis contra rationem est. ¶ Contumelia etiam fit humanæ naturæ quando creaturæ inferiori se subdit. Refert Aug. in lib. de vera religione, quòd Socrates occisus fuit, quia noluit adorare idola, quia erant tantum opus hominis, & dixit se prius adorare canẽ qui erat opus naturæ, cùm causa nobilior sit suo effectu. Multum est contra rationẽ quòd homo adoret opera manuum suarũ. Illa species idololatriæ qua homo adorat creaturam, se manifestè inferiorem homines reddit infelicem & maledictum & derisione

dignũ. De primo Sap.13. Postquã præmissum est de sole, & luna, & stellis quæ aliqui rectores orbis terrarum & deos putauerũt, subditur: Sed in his adhuc minor est querela. Et paulò post: Infelices autẽ sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerũt deos opera manuũ hominũ. De secũdo Deut. 27. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile abominationẽ Domini, opus manuum artificum, ponitq; illud in abscondito. Sap.14. Per manus autem quod fit idolũ, maledictũ est, & ipsum & qui fecit illud. De tertio Hiere.10. Non est spiritus in eis, vana sunt, & opus risu dignũ. Irrisione digni ostẽduntur qui sunt in hoc genere idololatriæ. Sap. 13. vbi sic legitur: Nõ erubescit loqui cum illo qui sine anima est, & pro sanitate quidẽ infirmũ deprecatur, & pro vita mortuũ rogat, & in adiutoriũ inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest. Et Esa.44. Medietatẽ eius cõbussi igne, & de reliquo eius idolũ faciã: ante truncũ ligni procidã, pars eius cinis est. Quibus verbis vilitas materiæ ostẽditur ex qua fit idolũ, & vilitas materiæ in quam redigitur. De materia eadem habes Baruch 6. Subtrahũt ab eis sacerdotes aurum & argentũ: dant autẽ & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant. Itẽ: cùm receperint illud à meretricibus: ornant deos suos. Et subditur ibi multũ de vilitate & impotẽtia idolorum: Hi, inquit, nõ liberabuntur ab ærugine & tinea. Item: habet in manu gladiũ & securim, se autẽ de bello & latronibus non liberat. Itẽ: oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introeuntiũ. Et paulò post: Lucernas accendunt illis, & quidẽ multas, ex quibus nullam videre possunt. Itẽ: nigrę sunt facies eorum à fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum & supra caput eorum volant noctuæ

& hir

& hirundines. Item: sine pedibus in humeris portantur ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Mirum erit si idola iuuare possunt, cùm nec preces auxilio indigentium posßint audire, nec defectum eorum intelligere. Vnde subditur in Baruch: Cùm audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui, quasi posßint sentire qui non habent motum. Psal. Os habent & non loquētur &c. Et Baruch eodem cap. Cùm superuenerit illis prælium & mala, cogitant sacerdotes vbi se abscōdant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeat, quoniam dij sunt qui nec de bello se liberant, neq; de malis se eripiunt? Item: sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dij illorum lignei, argentei, & inaurati. ¶ Post idololatriam illam quæ est cultus illarum creaturarum quæ manifestè sunt homines inferiores, destruenda est illa idololatria quæ est cultus dæmonum, quæ valde detestabilis est. Primò quia demones hostes Dei sunt, & magis displicet Deo cùm honor eius transfertur in eos, quàm quando ad alias creaturas. Et etiam magis periculosa homini. Cùm enim dæmones hostes sint humani generis, & cultoribus suis fiant familiares, ipsi sunt eis familiares inimici. Nulla autem pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ideo dicit Augustinus in libro 83. quæstionum: Nihil tam contrarium Christiano, quàm si curam artibus magicis adhibeat. Tunc enim eos recipit familiares qui damnationem animarum quærunt. Item Augustinus 19. libro de Ciuitate Dei: Magna Dei misericordia necessaria est, ne quisquam cùm bonos angelos se amicos habere putat, habeat malos dæmones factos amicos, eosq; tanto nocentiores quanto astutio-

res aut fallaciores patiatur inimicos. Periculosum est valde ei credere qui mendacissimus est. Ioan. 8. Ipse est mendax, & pater eius. Praeterea daemones licet sublimes sint conditione naturae: inferiores tamen sunt etiam brutis animalibus deiectione culpae: cùm miseri sint non solùm miseria poenę, sed etiam culpae, imò inferiores videntur esse simpliciter caeteris rebus quae sunt. Vnde diabolus non esse dicitur. Iob 18. Habitent, inquit, in tabernaculo illius socij eius qui non est. ¶ Multipliciter autẽ potest ostendi quòd spiritus illi non sint colendi. Primò quia aut ipsi sunt boni, aut sunt mali. Si boni sunt, offenduntur, cùm honor qui soli Altissimo exhibendus est, eis exhibetur. Non enim potest eis placere tanta cõtumelia & iniuria Domini eorum. Praeterea si boni sunt, non placabuntur malitia offerẽtium eis honorem alienum. Quis bonus & discretus honorem reputet, & non magis derisionem, si quis mentiatur eum esse regem vel episcopum, cùm non sit? Sic si sunt boni spiritus & discreti, erubescent honorem Altissimi sibi exhiberi. Iuxta enim verbum Sapientis, Qui falso praedicatur, necesse est vt suis laudibus erubescat. Item quanto quis maiorem honorem indebitum sibi vult impendi: tanto ipse superbior & vanior est: vt clericus si honorem sacerdotalem vult sibi impendi, superbus est: si episcopalem, superbior: ergo si ipsi volunt sibi impendi summum honorem, superbissimi & vanissimi sunt. Si verò ipsi sunt mali, indigni sunt & honore isto & alio. Itẽ aut ipsi praestant beneficia cultoribus suis de suo, aut non. De suo nõ possunt. Vnica enim potentia est increata, vt in sequẽtibus ostendetur. A qua & sub qua sunt omnia: & cùm eos creauit Deus, nõ à se eos alienauit, nec

à pot

à potestate sua eos exemit. Ipsi ergo à Deo sunt & Dei sunt, & beneficia si qua præstãt cultoribus suis, dona Dei sunt ad hoc data vt dentur. Igitur ipsi sunt vt nuntij & deferentes dona illa. Nũtij verò & deferẽtes beneficia nõ sunt habendi vt domini, nec deificãdi: sed gratia reddẽda est ipsi Deo eorũ. Bernardus loquẽs de bonis spiritibus: Honoremus, inquit, eos quantum debemus: totus tamen ei reddatur amor & honor noster, à quo tam ipsis quàm nobis est totum: vnde honorare possumus, vel amare, vnde honorari amarive mereamur. Loca remota à fonte ita habent aquã ab ipso sicut & loca fonti proxima: licet aqua fontis primo proueniat ad loca proxima, & per ea ad loca remota. Sic cum vnicus sit fons omniũ bonorũ Deus: ita habẽt bona sua ab eo creaturæ, quæ remotæ sunt ab eo dissimilitudine: sicut & illæ quæ sunt propinquę ei dissimilitudine: vt sunt spirituales creaturæ. Deo ergo soli debetur totus honor & gloria. ¶ Item aut potẽtiæ quibus possunt spiritus isti dare beneficia cultoribus suis, sunt potẽtiæ irrationales siue naturales: sicut potẽtia calefaciendi quæ est in igne quæ ex necessitate sic operatur: aut sunt potẽtiæ liberè agẽtes seu rationales. Si primo modo nulla gratia debetur eis propter illa beneficia, nec propterea sunt colẽdi. Tales enim potentiæ operantur per modũ seruiẽtis, vt ait Sapiẽs. Si vero liberè agunt, aut consulunt voluntatẽ diuinã cultoribus suis dãdo beneficia, aut nõ. Si sic, ergo se habẽt vt dispẽsatores secundũ voluntatẽ domini sui dispẽsando bona ab eo accepta: nõ ergo habendi sunt vt domini, & multo minus vt dij. Si autẽ nõ cõsulunt volũtatẽ Dei, nõ curãtes vtrũ Deus hoc velit vel nõ, indiscretè dispẽsant: nec videntur curare de rectitudine operum suorum,

cùm nō respiciāt ad voluntatē Dei, quæ regula est bonorū operū, & ideò sunt mali. Si quis verò dicat quòd isti spiritus placandi sunt ab hominibus, quia ab eis sunt offensi. Si boni sunt, non debent ab hominibus offendi, nisi propter peccata. Si autē propter peccata ab eis sunt offensi, per recessum à peccatis maximè deberent placari. Contrariorū enim cōtrariæ sunt causæ. Si verò iustificatio eorum non placat eos, sed manet adhuc ira eorum donec offerantur eis carnes & sanguis animaliū, ira talis non est ira diuina, sed potius ira leonum, aut aliarum bestiarū quæ non quiescunt donec aliquid prædæ ceperint. vnde si propter hanc iram colendi sunt, & diuino honore digni, deificemus ergo leones & alias bestias. ¶Item aut placato Altissimo & amico existente mortalium, potest ira huiusmodi deorum eis aliquid nocere, aut non potest. Si sic, non videtur Altissimus esse omnipotens, cùm coërcere non possit illos deos ne noceant amicis suis. Si verò non potest eis nocere, nō est timēda ira eorum amicis Dei, nec ira eorū sacrificijs placāda. Præterea nulla potentia aliquid potest cōtra beneplacitū Dei. Nulla enim est quæ non redigeretur in nihilū, nisi à Dei potentia à qua accepit esse, in ea retineretur: ergo in tuto est omnis homo qui Dei fauorem habet, vel gratiā. Non est ergo necesse gratiam istorum deorum sacrificijs quærere gratia Altissimi obtenta. ¶Itē spiritus isti qui falso dij vocantur, si mali sunt, aut Altissimus compescit malitiā ipsorū, aut non. Si compescit malitiā eorū, non est malitia eorum timenda. Si verò permittit eos exercere malitiā suam, aut hoc facit ignorantia, aut quia non curat, aut iudicio quia videt expedire. Ignorantia non est: cùm enim ipse sit sapientissimus, ignorantia in

eum non cadit. Iterum nō accidit hoc quòd ipse non curet de malis quæ fiunt in mūdo: cùm enim ipse sit rex iustissimus, non potest non curare de malis quæ fiunt in regno suo. Ergo quando permittit hos spiritus in mortales sæuire, ipse facit hoc iudicio, quia videt hoc mortalibus expedire: ergo nō est timenda malitia eorum mortalibus. ¶Itē cùm spiritus iam dicti potestatē habeant ab Altissimo, aut illam potestatē comitātur sapiētia & iustitia moderātes eam, aut nō. Si sic, cùm ipsi sint sapiētes & iusti, ipsi nō irascūtur mortalibus bonis, nec nocēt eis: peccatoribus verò nūquam sunt placati, nisi à peccatis recedant. Inutile ergo est eis sacrificia offerre tam bonis quàm malis quantū ad eorū placationē: sed mali si volūt eos placare, recedāt à peccatis suis. Si verò sapiētia & iustitia nō comitantur eorū potestatē: ergo potestas eorū est vt gladius in manu furiosi: vnde si propter hanc potestatē aliquis eos deos reputat, reputet ergo Deum si quem viderit furiosum in manu tenētem gladiū. Mira fatuitas eum Deum reputare quem homo cognoscit esse sine sapiētia & bonitate. Belluinū est potius quàm diuinum, potestate vti absq; sapiētia & iustitia. ¶Item potestas eorū aut ligata est, aut nō est ligata. Si non est ligata, mirū est quomodo nō occidunt omnes contemptores sacrificiorū eorum. Præterea longè videtur esse à sapientia & bonitate Dei, ponere gladium in manu furibundi, dando potentiam cui homo non posit resistere maligno, nisi ipse eam velit compescere. Si verò ligata est, ille qui tenet eam ligatam obsequijs est placandus, non ipsi. Cùm aliquis tenet aliquam bestiam ligatam, ille orandus est, vt bestiam compescat ab his qui sæuitiam bestię timēt, & non ipsa bestia. ¶Item cùm cultura illorum deorum extermina-

ta sit à terra promissionis iussu Dei Hebræorum, & iterum de regno Christianorũ, etiam de Aegypto vbi omnes colebantur, & de vrbe Romana, maximè de templo quod Pantheon vocabatur, quod erat vnum templum omniũ deorum: cõstat hoc factum fuisse à maiori potẽtia quàm esset potentia eorum. Lucæ 11. Cùm fortis armatus custodit atrium suũ, in pace sunt omnia quæ possidet: si autẽ fortior eo superueniens vicerit illum, vniuersa eius arma auferet &c. Illa ergo potẽtia aut fuit diuina, aut humana. De diuina ergo ipsi erãt aduersarij Dei & mali. Si verò humana, ergo magis timenda est humana potestas eis quàm potestas eorũ hominibus. ¶ Et notandum quòd aliqui peruenerunt ad tantam fatuitatem vt crederent deos huiusmodi partitos fuisse totum orbem. Sed puerile est dicere Altissimum sortem misisse pro diuisione illa, cùm sors non habeat locũ nisi vbi est ignorantia, quæ in Altissimũ qui sapientissimus est, nõ cadit. Si verò ipsi Altissimo incõsulto sortẽ miserunt, nihil iuris per hoc habuerũt in orbem terrarũ. Si verò de beneplacito Altissimi, quod ridiculũ est, quomodo de partibus illis exterminati sunt? ¶ Item aut amicitia est inter deos huiusmodi, aut nõ. Si est ergo vnus eorum, amat cultores alterius: nec propter cultores suos proprios inimicus erit cultoribus aliorum, nec cõtra illos iuuabit cultores suos. Si verò non est amicitia, sed odiũ: ergo ipsi mali sunt. Quia aut est iustum odiũ inter eos, aut nõ iustum. Si iustũ, ergo ipsi sunt iustè odiendi, & ita sunt mali. Si iniustum, illud non possunt ipsi habere nisi sint mali. Malitiã etiam eorũ ostẽdit, quòd cultores suos iuuãt in eis quæ mala sunt, vt patet ex scriptis Magicis, vbi docetur quomodo consilio talium spirituũ viri vel mulieres nimio amore intendan

tendantur, vel quomodo alia scelera possint perpetrari. ¶ Si quis verò dicat tales spiritus nō esse honorandos honore diuino, sed honore qui eis cōpetit, quia apud Deum possunt impetrare vel procurare aliquod beneficium eis qui eos honorant. Hoc planè cōcedendum est, & hæc est assertio fidei catholicæ. Quid si spiritus boni honorandi sunt tanquam amici Dei, nō tanquam domini vel dij, sed tanquam serui Altissimi, quorū ministerio multa beneficia possunt nobis prouenire, & spes suffragij in eis potest poni: sed nō debemus eos reputare authores salutis, sed potius impetratores: nec sacrificiū faciendum est eis. Eo enim quòd aliquis alicui sacrificat, eū cui offert authorē sanctitatis confitetur, & eum inuocat ad sanctificandū illum pro quo illud sacrificiū offertur. Item facto profitetur se esse in manibus illius cui sacrificat ad perdendū vel ad saluandū: sicut animal illud est in manibus suis ad occidendum vel perdendū. Ista verò soli Altissimo attribuenda sunt. Mali verò spiritus non sunt honorandi, qui apud Deū nullū bonū nobis impetrare possunt. Non sunt etiā timendi amicis Dei cùm non possint eis nocere. ¶ Consequēter tangendum est aliquid de illa specie idololatriæ quæ est cultus luminū. Et notandū quòd hi qui sunt huius erroris, dicunt mortales subiectos esse soli, & lunæ, & stellis, etiā quantū ad sapientiā vel ignorātiam, & quantū ad mores bonos siue malos. Et dicunt cœlestia lumina secundum situs suos seu cōstellationes causam esse morū bonorū vel malorū in hominibus. Quod multis modis patet esse falsum. Primo, quia non propter stellas homo, sed stellæ propter hominē factæ sunt. vt dicit Greg. Item haberi potest ex principio Geñ. vbi sic legitur: Fiant luminaria in firmamēto cœli &c. Et

subditur: Vt illuminēt terram. Illuminatio terræ causa fuit quare fierēt. vnde subditur ibidē: Et posuit eas in firmamēto cœli vt lucerent super terram. Propterea Iosue iubēti sol & luna obediūt. Iosue 10. Ergo cultoribus Dei sol & luna subiecta sunt, & nō ipsi cultores Soli & lunæ. Item & sol & luna naturaliter operātur in hominibus ea quæ ipsi eis imponunt, aut sciēter & voluntariè. Si naturaliter operatio illa seruilis est, propter quod dicit Philosophus quòd natura operatur per modū seruiētis. Vnde virtus sic operās ignobilis est respectu virtutis liberè operātis, quæ potest super vtrūq; oppositorū, scilicet super suum operari & suū nō operari: quod autē ignobilius est, non est causa rei nobilioris: ergo virtus naturalis luminū cœlestium nō efficiet sapientiā, vel virtutes, vel bonos mores, vel quascūq; artes in hominibus, cùm hæc sint nobiliora virtute naturaliter operāte quā ponūt in dictis luminibus. Si verò sciēter & volūtariè operātur prauos mores vel errores in hominibus: ergo ipsa mala sunt, & Deo inimica. Præterea malitia ista aut est eis innata, aut est acquisita. Si innata, ergo sunt mala naturaliter: hoc autem impossibile est quòd aliquid sit naturaliter malū. ¶ Præterea cū nihil sit in eis naturaliter quod Deus nō creauerit in eis, Deus illā malitiā creasset, quod longè est à Dei bonitate. Si verò acquisita: ergo corrupti sunt & mutati à suo statu naturali quantū ad spiritū, quē secundū istū errorē necesse est ponere in eis: hæc autē corruptio nō potest esse in eis secundū spiritum, cùm corpora eorum sint incorruptibilia. In substantijs enim ex spiritu & corpore cōpositis, quales filij qui sunt huius erroris credūt esse cœlestia lumina, necesse est nobiliorē esse statū spirituū quàm corporū. Præterea creaturæ rationales

cùm

cùm aliquid voluntariè operantur, primo intelligunt & desiderãt: ex quo sequeretur lumina illa cœlestia mala esse quæ desideraret malos mores esse in hominibus. Item hic est modus operandi substãtiarũ quæ cõpositæ sunt ex spiritu & corpore, vt primo operentur in seipsis operationes merè spirituales, vt est intelligere & desiderare: secũdo in corporibus sibi cõiunctis operationes corporales, vt est motus, & per illas iterum alias in corpora aliena, & iste ordo operationũ semp procedit quasi ingrossando & quasi per elongationẽ à spirituali subtilitate & nobilitate. Vnde si iste est modus cœlestiũ luminũ operandi in homines, per hãc viã nõ poterãt imprimi nisi corporales dispositiones ignobiles in hominibus, & nõ sciẽtiæ & virtutes. Præterea diuersitas hominũ qui eadẽ hora nascũtur & mores habẽt diuersos, ostẽdit falsa esse quę dicuntur ab his qui sunt in hoc errore de cœlestibus luminibus. Dicunt enim eũ qui sub tali constellatione nascitur, talẽ hominẽ futurũ, & qui tale opus sub tali hora inci piet, prosperaturũ. Manifestè autẽ videtur quòd nati vna & eadem hora, vel aggresi opus aliquod, diuersos habent euentus. Falsum est ergo quod prædicti idololatræ de effectibus cœlestiũ luminũ dicunt. ¶Itẽ cõstellationes seu positiones stellarũ, aut sunt tantùm signa euentuũ inferiorũ, aut sunt signa & causæ. Si tantum signa, aut comitãtur res de necessitate, aut non. Si sic, cùm signa euerti nõ possunt, vel mutari, erũt ipsi euẽtus ineuitabiles, & omnia de necessitate eueniẽt mortalibus. Si nõ, erunt signa ista possibilia separari ab his quorum sunt signa: ergo poterunt fallere: ergo nõ est sciẽtia de significationibus eorũ. Sciẽtia enim & ars nõ sunt de fallibilibus. Si verò signa sunt & causæ istorum euentuũ, erunt euentus

rerum

rerum necessarij, cùm causæ istæ sint necessariæ: motus enim cœlorũ cum suis dispositionibus necessarius est immutabilis. Figura enim cœli & positio stellarum futura cras hac hora, nullo modo auerti possunt quin sint futura cras: & similiter se habet de omni dispositione cœli & cœlestiũ: ergo omnes euẽtus quorum causa est cõstellatio sunt ineuitabiles. ¶ Prȩterea qui luminibus cœlestibus seruiebãt, aut intẽdebant seruire spiritibus qui præsidebãt huiusmodi corporibus, aut cõpositis ex corporibus & spiritibus, aut corporibus inanimatis. Si solis spiritibus, eisdem rationibus potest destrui hæc species idololatriæ quibus cultus dæmonum prius destructus est. Si verò corporibus inanimatis, vanè & ignominiosè ei seruiebant, cùm nec seruitiũ eorũ nec seruitores agnoscerẽt, nec in remuneratione eorũ intendere possent. Si verò cõpositis, cõposita erant animalia, vt ipsi credebãt: ergo vel rationalia & intelligentia, aut nõ. Si non, ergo ignobilia erant homine: animal enim rationale nobilius est irrationali: peruertebatur ergo naturalis ordo cùm homo colebat animal irrationale. ¶ Præterea cùm tãta distãtia esset huiusmodi animaliũ ab hominibus vt nullus clamor hominũ ad ea posset attingere, idem erat acsi surdis tales preces fierẽt. Præterea impossibile est quòd deitas sit in eo quod nõ intelligit. Intelligere enim est illud in quo maximè spiritus creatus Deo assimilatur. Si verò rationabilia & intelligibilia, impossibile est eos deos esse, cùm secundũ astronomos ipsimet fiant infortunati & non liberi à malis, & impediantur casu aut oppositione fortiorum signorum. Diuinitas enim semper est libera & inuicta, & impedimentum signũ est impotentiȩ. ¶ Vltimo tangendũ est de illa specie idololatriæ quæ est cultus militiæ

cœli

cœli: de qua frequenter loquitur ſcriptura ſacra, Adorãs militiã cœli, ſiue ſit vir, ſiue mulier, iubetur lapibidus obrui. Deuter. 17. De militia cœli habes 4. Reg. 21. & 23. Et Eſa. 34. Et Sophon. 1. Act. 7. Et notandũ quòd militiã cœli vocauerũt qui huius erroris fuerũt, multitudinẽ ſpirituum, quorũ quoſdam dicebant præeſſe cœlo ſtellato, alios autem Saturnio & circulo eius: alios alijs planetis & circulis eorũ: alios verò pręeſſe igni, alios mari, alios terræ, & vtebantur inuocationibus huiuſmodi ſpirituũ prout credebant cõgruere maleficijs ſuis. Impietas autẽ huius erroris manifeſta poteſt eſſe ex hoc, quòd inuocationes huiuſmodi ſpirituũ æquè fiebant ad bona facienda & ad mala. Vnde ſi ſpiritus illi exaudiebãt illos & in bonis & in malis: ipſi erant mali. Si verò in bonis tantum, mendaces erant libri eorũ, & ſcriptores eorũ, & ipſi ſpiritus ſecundum ipſos quorum reuelatione ſe talia ſcripſiſſe ſcripſerunt.

De errore principali Manichæorum. Et primò authoritates & rationes quibus ipſi innituntur, eis ſubtrahuntur. dein ponuntur authoritates & rationes quibus error ille deſtruitur. CAP. VIII.

SEQVITVR de errore Manichæorũ, qui vt ait Aug. in lib. de natura boni, ſenſum perdiderũt ſtudio cõtradicẽdi. Hi ponũt duo principia: vnum principium boni, alterũ mali. Vnus ſecũdum eos princeps lucis eſt, cuius habitatio eſt regio lucis ſuper iſta viſibilia. Alter eſt princeps tenebrarũ ex aduerſo, cuius habitatio eſt regio tenebrarũ, & vterq; princeps habet ſecundũ eos populum

pulum suũ. Manichæi ad principem tenebrarum ponũt esse corruptibilia & mutabilia. ¶Iste error valde contumeliosus est & creatori & creaturis. Creatori, quia magnã partẽ regni sui & gloriæ suæ ei aufert, dum aufert ei dominiũ creaturarũ visibiliũ quæ plures videntur esse quàm inuisibiles. Creaturis etiã contumeliosus est quas subtrahit dominio tam honorabili: & subdit eas tam vili seruituti, vt est seruitus diaboli. Vnde error iste valde odibilis est & creatori & creaturis. Huic errori primo subtrahemus authoritates & rationes quibus innititur, ostendendo authoritates impertinentes esse ad eius cõfirmationem, & rationes infirmas, vt sic facilius corruat. Authoritates verò quibus innituntur, hæ sunt. Legitur Genes. 1. Post creationẽ cœli & terræ, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Ex quo ipsi inferunt non fuisse Deum benignum qui opus suum incœpit à tenebris, non intelligentes tenebras non esse alicuius rei existentiam, sed lucis absentiam. Vnde non oportet ponere aliquem authorem tenebrarum, cùm tenebræ nihil sint nisi lucis absentia. Nec minus laudabilis est mũdi creator si à nihilo incœpit, imò hoc commendat eius potentiam, quòd ex nihilo lucem & alia creauit. Per hoc enim ostẽditur per se potẽs operari sine materia præiacente vel instrumento, quod proprium est omnipotentis. Item Matthæi 4. legitur de diabolo, quòd ostendit Christo omnia regna mundi, & gloriã eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Ex quo inferunt: omnia ergo regna mundi diaboli erãt, cùm omnia Christo promiserit. Quæ probatio ridiculosa est, cùm diabolus sit mendax & pater eius. Ioan. 8. Et cùm Ouidius primo de Arte amandi dicat; Pollicitis diues quilibet esse potest. ¶Item

Mat

Matth. 6. Dicit Christus: Nemo potest duobus dominis seruire: vocans diabolum dominum, eo quòd sit dominus mundi, vt ipsi aiunt: ergo ipse est Deus vel creator ipsius. Quæ argumentatio nulla est, cùm reges gentium dominētur eorum. Lucæ 22. qui tamen non sunt dij vel creatores. Præterea diabolus dominus est vsurpatione iniustè detinens alienum, secundum illud Lucæ 13. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas, ecce, decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati? ¶Item legitur Matth. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere. Ex quo inferunt: ergo mala non possunt esse ab eodem principio à quo sunt bona: ergo sunt duo principia, vnum bonorum, & aliud malorum. Sed sermo veritatis quo vtuntur ad confirmationem falsitatis materiam ministrat confusionis eorum. Licet enim arbor bona non faciat fructum malum: tamen nihil prohibet fructum quem arbor bona bonum produxit, pòst putrefieri & corrumpi: & nemo adeò fatuus est, cùm videt diuersa poma in arca vel in mensa, quorum alia putrida sunt, alia sana, quòd propter hoc credat ea non posse esse ex eadem arbore. Præterea multæ mulieres sunt hodie corruptæ quæ tamē virgines natæ sunt, nec aliquis credit duas mulieres nō habere posse vnam matrem, eo quòd vna virgo alia corrupta sit. Sic nihil prohibet diabolum esse bonū creatione & factum à Deo: malum verò sua peruersa voluntate. ¶Item Ioan. 8. Vos ex parte diabolo estis. Ex quo inferunt: ergo diabolus est creator eorū. Sed non sequitur. Pater enim dicitur aliquis alterius, vel quia ab eo habet substantiā, vel quia ab eo habet mores, suscipiendo eius doctrinam, vel imitando vitā. hoc tertio modo, scilicet per imitatio

tationem diabolus erat pater eorum, imitabantur enim eum. Sic Paulus 1. Corinth. 4. ostēdit se patrē Corinthiorū qui eius susceperant doctrinā, dicens: Vos vt filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euangeliū ego vos genui. Hunc sensum Dominus insinuat in hoc, quòd eos qui sunt ex Deo distinguit ab his qui non sunt ex Deo per auditū diuini verbi, dicēs: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Obedientia diuini verbi ostendit qui per gratiā sint filij Dei: inobediētia verò qui filij diaboli. ¶ Itē Ioan. 14. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: diabolus princeps huius mūdi dicitur: ergo mundus est ab eo. Sed nō sequitur. Non enim omnes principes sunt dij vel creatores. Præterea ipse princeps erat vsurpatiuè, vnde iudicio à mūdo erat eijciendus. Ioan. 12. Nunc iudiciū est mundi, nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Eiusdem 16. Princeps mundi huius iam iudicatus est. ¶ Item Ioan. 18. Dicit Christus: Regnum meū non est de hoc mūdo: ergo Christus nō est rex huius mūdi: ergo mundus regnum diaboli est. Sed dicendum quòd regnū Christi fideles vocātur, qui non sunt de hoc mūdo, quia nō sunt dediti mundanis: sunt tamē in mundo, sed quasi exulantes & æternum regnū Christi desiderantes. Ioan. 15. Si de mūdo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Fuerūt ergo quādoq; Apostoli de mundo, scilicet de amatoribus mundi, sed iam nō erant. Item Ioan. 17. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mūdo. Regnū etiā Christi in quo ipse perfectè regnat,

regnum

regnum cœleste est, vbi nihil fit nisi beneplacitũ suũ, de quo potest intelligi verbũ prædictũ. ¶Itẽ legitur 2. Corint. 4. In quibus deus huius seculi excæcauit mẽtes infi delium: diabolus ergo deus huius seculi est. Sed ad hoc satis respondet Paulus 1. Corinth. 8. dicens: Scimus quòd nullus est Deus, nisi vnus: nam & si sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra, siquidem sunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia. Diabolus ergo nũcupatiuè solùm deus vel dominus est, & non secundũ veritatem. Venter etiã aliquorũ deus vocatur. ad Phil. 3. vbi dicitur, Quorum deus vẽter est: non tamen vẽter creator eorũ est. Item 1. Io. vlt. Mundus totus in maligno positus est: ergo malignus fecit mundum. Sed nõ sequitur: nõ enim dicitur quòd mũdus à maligno cõditus sit, sed in maligno positus: id est, in potestate maligni: amatores enim mũdi qui mũdus dicũtur, supposuerũt se seruituti maligni. ¶Item legitur Eph. 2. Eramus natura filij iræ: ergo eramus natura mali, ergo natura est mala, ergo à principio malo. Ad quod dicẽdum, quòd sicuti cõtingit patrẽ carnalẽ adeò irasci filio propter magnitudinem culpæ eius, vt ira illa extẽdatur etiã ad filium filij quantũ ad priuationem hereditatis vel alterius beneficij quod esset ei daturus, nisi fuisset culpa patris: sic Deus adeò iratus fuit primis parẽtibus propter magnitudinem peccati eorum, vt ira illa extẽderetur vsq; ad filios eorum quantũ ad priuationẽ visionis diuinæ. Nullus enim homo dignus fuit videre faciem Dei vsq; ad Christum, in quo Deus pater sibi bene cõplacuit, per quem credentes in eum perfectè sunt recõciliati Deo. In verbo ergo Apostoli natura dicitur nõ prout est primò instituta, sed pro natiuitate qua nati sumus à parenti-

bus qui peccauerũt, à quibus habebamus ꝙ filij iræ essemus. ¶ Causam quare valde magnum fuit peccatũ primorũ parentum, tãgit Aug. 14. lib. de Ciui. Dei, dicẽs: In paradiso tãto maior inobediẽtia fuit, quãto id quod præceptũ est, nullius difficultatis fuit: vbi enim magna est inobediẽtię pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnam satis explicet quantũ malum sit nõ obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tãto terrẽte supplicio? ¶ Rationes quib. innituntur Manichæi hæ sunt. Dicunt enim: si Deus bonus creauit ista corruptibilia, aut potuit ea facere incorruptibilia, aut nõ. Si non potuit, impotẽs fuit. Si potuit & noluit, inuidus fuit. Sed mira est consequentia ista ꝙ Deus inuidus fuerit, si facere vel dare noluit quod potuit. simile enim est acsi diceret: fuit inuidus, si nõ prodigus, vel indiscretus. Sapiẽtiæ est moderari potestatẽ & volũtatẽ. Insipiẽs est qui omnia vult quæ potest. Sũmæ bonitatis fuit, ꝙ visibilia ista fecit. Sapiẽtiæ verò fuit, ꝙ voluit ea finẽ habere, vt manifestũ fieret ea habuisse principium & esse quod poterãt amittere aliunde habuisse, & sic essent via veniendi ad cognitionẽ Dei: voluit enim Deus bona trãsitoria esse, ne quis adhęreret eis, bonis permanẽtib. neglectis. Aug. O mũde immũde quid strepis? quid auertere conaris, tenere vis fugiẽs, quid faceres si maneres? Itẽ, peccare est spreto incõmutabili bono cõmutabilib. adhærere. ¶ Alia ratio eorũ est, ꝙ vidẽt multa noxia inter creaturas quæ nullã videntur habere vtilitatẽ: vt sunt serpẽtes, muscæ, araneæ, quæ nõ vident eis esse à Deo. Sed certè nulla creatura est quæ non habeat vtilitatẽ, licet aliqũ lateat. Aug. in lib. 11. de Ciuit. Dei: Venena ipsa quę per incõueniẽtiã perniciosa sunt, probè adhibita, in salubria medicamẽta vertũtur: ne-

qua

quaquam à cõtrario etiam hæc quibus delectantur, sicut cibus & potus, & ista lux, immoderato & importuno vsu noxia sentiũtur. Vnde nos monet diuina prouidẽtia, non res insipienter vituperare, sed vtilitatẽ rerũ diligẽter inquirere: & vbi nostrum ingeniũ, vel infirmitas deficit, ita credere occulta: sic erant quædam quæ vix potuimus inuenire, quia ipsa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio. Idem lib. 11. Quid igne flãmante, vigẽte atq; lucẽte pulchrius? quid calefaciẽte, curãte, coquẽte vtilius, quãuis nihil sit eo vrẽte molestius? Creaturæ vtiles sunt discretè vtẽtibus, noxiæ indiscretè vtentibus. ¶ Inter creaturas quædã sunt creatæ in nutrimẽtum, vt herbæ & fructus arborum. Quædã in adiumentũ, vt iumẽta. Quædã ad humiliãdum hominẽ: vt muscæ & pulices à quibus homo non potest se defendere. Aug. Homo dicit tibi conuitiũ, & tumes, & iratus es: pulicibus resiste vt dormias. Quædã ad eruditionẽ, vt formica. Prou. 6. Vade ô piger ad formicã, & considera vias eius, & disce sapientiã. Quædam ad puniendum peccatores, vt gehenna. Quædam ad exercitium patientiæ nostræ, vt serpentes. Quædam ad cõsolationẽ vel delectationẽ, vt flores. Bern. Quãta largitus est nobis Deus ad sustentationẽ, quanta ad eruditionẽ, quanta ad consolationem, quanta ad correctionem, quãta ad delectationẽ? ¶ Alia ratio eorum est, quòd vident multa in hoc mũdo inordinatè fieri propter quod eis videtur quòd Deus nõ sit huius mũdi rector, nec dominus, neq; creator. ¶ Ad quod dicẽdũ ꝙ vniuersitas creaturarũ in mũdo isto ordinata est: & vt ait Philosophus, Nulla res est cuius ortũ legitima causa & ratio nõ præcedat. Iob 5. Nihil fit in terra sine causa. Etiam aues viles non moriuntur in mundo isto

sine Dei prouidentia. Matth. 10. Nónne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadet super terrã sine patre vestro? As, assis, est nomẽ põderis quod nõ solent põderatores diuidere propter sui paruitatem. Eccl. 5. Ne dicas coram angelo, Non est prouidentia: qui angelus tibi deputatus est à Deo ad custodiam: ne fortè iratus Dominus super sermones tuos dissipet cuncta opera manuum tuarum. Et in eodem: Si videris calumnias egenorum, violenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior alius est: & super hoc quoq; eminẽtiores sunt alij, & insuper vniuersę terræ rex imperat seruiẽti. Aug. Omne quod in terra fit ab intelligibili aula summi imperatoris, procedit iusta permissione, salubri ordinatione, vel efficaci volũtate. Bona Deus volendo ea efficit: mala verò iustè permittit fieri, & salubriter ordinat. ¶ Tripliciter autem mala sunt ordinata etiam mala culpæ. Primo modo, quia habent secum mala pœnæ, vt nõ sit dedecus culpæ absq; dedecore pœnæ vel vindictæ. Iudas ita sedet in inferno, sicut lapis pretiosus in auro. Aug. in lib. de lib. arb. Nullo interuallo tẽporis ista diuiduntur, vt quasi alio tempore nõ faciat quod debet, & alio patiatur, ne vel temporis puncto vniuersalis naturæ pulchritudo turpetur, vt sit in ea peccati dedecus sine dedecore vindictæ. Secũdo quia bona cõparata malis pulchriora apparent. Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: Mala volũtas quæ ordinẽ naturæ seruare noluit, non ideò iusti Dei leges omnia bene ordinantis effugit: quia sicut pictura cum colore nigro, loco suo posito, ita vniuersitas rerum, si quis possit intueri, etiam cum peccatoribus pulchra est, quãuis eos per seipsos consideratos sua deformitas deturpet. Tertio, quia

quia prosunt bonis. Ro.8. Scimus quoniā diligētibus Deū omnia cooperātur in bonum. Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: Deus sicut naturarū bonarū optimus creator est: ita malarū voluntatū iustissimus ordinator, vt cùm illæ malè vtantur naturis bonis, ipse etiā bene vtatur voluntatib. malis. Itaq; fecit vt diabolus institutione illius bonus, voluntate sua malus in inferiorib. ordinatus illuderetur ab angelis eius: id est, vt prosint tentationes eius sanctis quibus obesse desiderat: & quoniā De⁹ cùm eū cōderet, futuræ malignitatis eius nō erat ignarus, & prȩuidebat quæ bona de malo eius esset facturus. Prȩterea Psal. ait: Draco iste quem formasti ad illudendū ei: vt in eoipso quòd fecit eum, licet per bonitatē suā bonū, iam per suā præsentiā præparasse intelligatur quomodo illo vteretur & malo: neq; enim Deus vllū non dico angelorū, sed vel hominum crearet quem malū futurū esse prȩsciisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorū vsibus cōmodaret. Bern. Iucundū Dei iudiciū, quòd ille superbus malleator humiliū nesciens eis coronas fabricat perpetuas, omnes impugnādo & omnibus succūbēdo.

¶ Alia ratio eorū est, q̄ si causa est immutabilis, erit immutabilis effectus. Sed hoc nō est verum vniuersaliter. Nō enim necesse est q̄ effectus assimilet̄ causæ efficiēti volūtariè operanti: imò fœdus pictor interdū pingit imaginē pulchrā, & pictor pulcher interdum pingit imaginem turpem.

¶ Alia ratio est, quòd cōtrariorū cōtrariæ sunt causæ: vnde cùm secundū eos bonū & malū sint contraria, erūt à cōtrarijs principijs, scilicet in principio bono & principio malo. Ad quod dicēdū quòd illud verbū, cōtrariorū cōtrariȩ sunt causæ: nō est verū vniuersaliter. Causa enim efficiēs volūtariè operās potest esse causa cōtrario-

tum. Idē enim pictor potest facere imaginē albā & imaginē nigrā, & pulchrā & turpē. Ro. 9. An nō habet potestatē figulus luti ex eadē massa facere aliud qdē vas in honorē, aliud verò in cōtumeliā? Sed causa naturaliter operās quę operaẗ secūdū similitudinē, dās speciē suā patiēti, nō potest esse causa cōtrariorū: cùm nō habeat in sé cōtrarias species seu formas. Præterea malū nō est cōtrariū bono, sed boni priuatio: vnde nō est necesse aliquid existēs ponere eius principiū. Io. 1. Sine ipso factū est nihil. Aug. in lib. Soliloquiorū: Deꝰ qui paucis ad id quod verè est refugiētibꝰ ostēdit malum nihil esse. Idē 12. lib. de Ciuit. Dei: Malæ volūtatis causa efficiēs nihil est. Et iterū: Nemo quærat causam efficiētē malæ volūtatis. Nō enim est efficiens, sed deficiēs: quia nec illa est effectio, sed defectio: deficere enim quod ab eo summè est ad id quod minꝰ est, hoc est incipere habere volūtatē malā. Quod idē Aug. exclamat in lib. de lib. arb. dicēs: Peccare est spreto incōmutabili bono, bonis cōmutabil. adhærere. Idē in lib. de natura boni: Deꝰ non plātauerat arborē malā in paradiso, sed ipse erat melior q eā tāgi prohibebat. Nō est ergo peccatū malæ naturæ appetitio, sed melioris desertio. ¶ Itē cū duplex dicaẗ esse malū, malū scilicet pœnæ, & malū culpæ. De malo pœnæ cōstat ꝙ bonū est, cū sit punitiuū & destructiuū mali culpę, & à Deo pōt esse, cū ad iustitiā eiꝰ ptineat punire offensas suas, & hoc cedat Deo ad gloriā. Aug. 12. lib. de Ciui. Dei: Cùm in pœnis est natura vitiosa, excepto eo ꝙ natura est, etiā hoc ibi bonū est quòd impunita nō est: hoc enim est iustū, & omne iustū ꝓculdubio bonū. Itē in lib. de natura boni: Peccātes ordinantur in suppliciis: quæ ordinatio quia naturæ eorū nō cōpetit, pœna est: sed quia culpę cōpetit, iustitia est. Itē cùm

alicui

alicui pœna debita redditur nulla, est iniquitas apud Deũ: quia melius ordinatur natura vt iustè doleat, q̃ in peccato impune gaudeat. Malũ etiã culpæ est in natura bona: & ideò malũ est, quia naturæ bonæ nocet. Aug. 12. lib. de Ciuita. Dei: Etiã vitio valde magna valdeq; laudabilis ostẽditur ipsa natura. Cuius enim rectè vituperatur vitiũ, proculdubio natura laudatur: nã recta vitij vituperatio est, q̃ eo honestatur natura laudabilis. Itẽ si naturæ bonæ non essent, eis vitia nocere nõ possent. Num qd eis nocẽdo faciũt, nisi q̃ adimũt integritatẽ, pulchritudinẽ, salutẽ, virtutẽ, & qcqd bonæ naturę p vitiũ detrahi siue minui cõsueuit? Quòd si omninò desit, nihil boni adimẽdo, nõ nocet, ac per hoc nec vitiũ est. Nã esse vitiũ & nõ nocere, esse nõ potest. Idẽ in lib. de natura boni: Nõ potest esse dolor in naturis bonis: hoc enim ipsum quod resistit vt doleat, quodãmodo recusat nõ esse quod erat, quia bonũ aliquod erat. Itẽ in animo dolorem facit volũtas resistẽs potestati maiori: in corpore dolorem facit sensus resistẽs corpori potẽtiori. Dionys. Nõ est natura mala, sed hoc est naturę malũ, nõ posse quæ sunt naturę perficere. Damasce. Malitia nõ substãtia aliqua est, neq̃ substãtiæ idioma, id est proprietas, sed accidẽs, scilicet ex eo quòd secundũ naturã volũtariè est euersio. Idioma vel proprietas dicitur quod inest substãtię secundũ primã institutionẽ naturę, quod nõ est peccatũ. Damasc. Omnia quæcũq; fecit Deus ita manẽtia quẽadmodũ creata sunt, bona sunt valde: volũtariè autẽ secedẽtia ab eo quod secũdũ naturã ad id quod præter naturã est veniẽtia, in eo quod malũ est. Fiunt igit secũdũ naturã omnia seruiẽtia naturę, & obedientia sunt conditori. Quando igtur voluntariè aliqua creaturarũ effrenata & inobediens faciẽ-

ti eã fit,in feipfa cõftituit malitiã. ¶ Malũ culpæ eſt actus deficiẽs vel imperfectus,& eſt velut fructus degener. Ab eadẽ vite poteſt eſſe vua labrufca. Eſa. 5. dicit de vinea fygnagôgæ: Expectauit vt faceret vuas,& fecit labruſcas. Et Hier. 2. Ego plantaui,& vineã electã omne ſemen verũ: quomodo ergo conuerſa eſt in prauum vinea aliena? Eundẽ patrẽ poſſunt habere filius degenerans, & filius ſecundũ generoſitatẽ patris viuens. Sic ab eodẽ poſſunt eſſe bonus actus, ſcilicet ex libero arbitrio. Sed malus actus qui eſt actus imperfectus, eſt ab eo nõ defectu, ſicut eadem potentia gradiendi poteſt eſſe principiũ rectæ ambulationis & claudicationis: ſed claudicationis eſt principiũ ipſa deficiens. Diony. Bonũ in quibuſcũq; perfectè ineſt, perfecta facit & integra & pura & optima: minus verò ipſum participãtia & imperfecta ſunt bona & mixta per defectũ boni. Itẽ defectus formæ eſt priuatio ordinis: hoc non omnino malum, ſed minus bonum. Item malum eſt infirmitas & defectus boni: & ſicut ex ſtipite arboris inflexibili eſt virga flexibilis, eo quod virga eſt tenuis & infirma: ſic ex Deo inflexibilis ad malum eſt liberum arbitriũ flexibile ad bonum & malũ. Ad bonũ, quia ex Deo bono: ad malũ, quia ex nihilo. Aug. in de lib. fide, ad Pet. Quia Deus ſummè bonus eſt, dedit omnibus naturis quas fecit vt bonę ſint. Ideò naturę factæ ex Deo proficere poſſunt, quia eſſe cœperũt. Ideò deficere, quia ex nihilo factę ſunt. Idẽ in lib. de lib. arb. Ideò poſsibilitas ad defectũ eſt in creatura: quia à non eſſe in eſſe procedit. Secũdum Damaſcen. Quęcunq; creata ſunt alterabilia ſunt, vel ſecundũ corruptionẽ, vel ſecundũ electionẽ, vel volũtatẽ. Secundum corruptionem, corruptibilia iſta: ſecũdũ electionẽ vel volũtatẽ, ſpirituales ſubſtantiæ:

tiæ. ¶Et notãdũ quòd actus qui est peccatũ, malus est, cùm sit miseriç adductiuus. Diony. Nõ est malum puniri, sed malũ est dignũ pœna fieri. Est etiã malus qui Deũ ostẽdit bonũ conmutabile ei præeligendo. Peccamus enim præeligẽtes, vt dicit Aug. & hæc præelectio contumeliosa est. Item malus est: quia potẽtiã & à qua est corrumpit, diminuẽdo habilitatem eius ad bonum. Iusto enim iudicio Dei fit, cùm potẽtiã Domini à quo est offendit, vt ipsa corrumpatur ab actu qui ab ea est. Et sicut virga flexibilis ad dexterã & sinistram, si frequenter flectatur ad sinistram, remanet magis inclinata ad partẽ illã: sic liberum arbitrium si frequenter inclinetur ad malũ, pronum fit ad illud, & magis elõgatur à bono. Item est malus: quia legi diuinæ est contrarius, & ita volũtati diuinæ nõ subiectus. secundũ illud Aug. Peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum contra legem Dei. Item est malus, quia imperfectus respectu actus qui deberet exire à tali potentia, scilicet libero arbitrio: est enim quasi brutalis actus qui in cane vel in leone non esset malus actus, qui in libero arbitrio malus est. Et ponit exemplũ Dionys. de ferocitate leonis & ira canis. Ira enim in cane bona est, cũ sit animal custoditiuũ & ad ipsum ptineat extraneũ abigere. Ferocitas etiã nõ est mala in leone cũ naturã eius nõ corrũpat: quod enim nõ corrũpit naturã, nõ est malũ. vt ait Dionys. Itẽ malus est actus: quia est in habẽte rationẽ à quo ordinari debuit, & nõ ordinatur: vnde in puero nõdũ habẽte vsum rationis malus nõ esset, nec in insano qui rationẽ haberet omninò impeditã. Dionys. Malũ dæmoni est cõtra deiformẽ intellectũ esse, animæ contra rationem, corpori contra naturã. Et licet actus malus deficiẽs sit prædictis modis: tamen adhuc non est

omnino priuat⁹ bonitate, cùm principiũ eius & finis sit bonũ. Itẽ Dionyſ. Principiũ enim eius eſt liberũ arbitriũ, quod bonũ eſt: finis eius eſt bonũ aliquod tranſitoriũ: nemo em̃ malũ reſpiciẽs facit quæ facit, vt ait idẽ Dion. Et propter bonũ ſunt omnia, & quæcũq; ſunt bona, & quæcunq; ſunt cõtraria: vt ipſe ait. Et ponamus exẽplũ in cõmeſtione cibi vetiti, quę bona eſt in præſenti, quia delectabilis, licet in futurũ occaſio ſit maioris triſtitiæ, & poteſt eſſe expediẽs etiã ipſi agẽti in caſu. Vnde Aug. Audeo dicere ſupbis eſſe vtile cadere in aliquod apertũ manifeſtumq; peccatũ, vnde ſibi diſpliceãt qui iã ſibi placẽdo ceciderãt. Salubrius enim ſibi Petrus diſplicuit quãdo fleuit, q̃ placuit quando prę ſumpſit. Vnde verũ eſt quod dicit Dion. q nihil exiſtẽtiũ priuaт vniuerſaliter bono. Et iterũ: quod per omnem modũ bono priuatũ eſt nũquã nuſquã, neq; erat, neq; eſt, neque erit, neq; eſſe poteſt. Eſt etiam malus actus ordinatus, vt prius oſtẽſum eſt. Diony. Factis malis optimè & pulchrè diuina prouidentia vſa eſt ad noſtrã aut aliorũ formationẽ aut vtilitatẽ. ¶ Subtractis erroris Manichæorum authoritatib. & rationib. quibus innitũtur, ponẽdæ ſunt authoritates & rationes quibus ipſe directè deſtruiт, & quibus oſtẽditur vnicũ eſſe principiũ à quo ſunt omnia viſibilia & inuiſibilia. Et primò ponẽtur authoritates: quia, vt ait Aug. in lib. de morib. Eccl. naturæ ordo ita ſe habet, vt cùm aliquid dicimus, rationẽ præcedat authoritas: nam infirma videri ratio poteſt, quę cũ reddita fuerit, authoritatẽ poſtea per quã infirmetur aſſumit. Legiт Matt. 6. Reſpicite volatilia cœli &c. Et ſubditur: Et pater veſter cœleſtis paſcit ea. ergo cib⁹ corruptibilis quo aues paſcũт à patre cœleſti eſt: non ergo ſola incorruptibilia ab eo ſunt. Item

Mat

Matth. 5. Si fœnũ agri quod hodie eſt,& cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit:quãto magis vos modicæ fidei? ergo decor quo herba prati veſtitur, à Deo eſt. Eiuſdem 5. dicitur de patre cœleſti, quòd pluit ſuper iuſtos & iniuſtos:ergo pluuia eſt ab eo. Item Chriſto venti & mare obediũt tanquã domino. Matt. 8. Ergo ipſe erat Dominus maris:ſimili ratione aliarum rerum viſibilium. Item eiuſdem 14. & 15. Ipſe panes multiplicat quibus paſcitur populus:ſed eiuſdẽ potentiæ eſt panes ſic multiplicare, & de nouo facere: ergo panes corruptibiles ab ipſo poterant eſſe. Item Marci 5. Vitam mortalem amiſſam reddidit filiæ archiſynagogi. Et vnico filio viduæ. Luc. 7. Et Lazaro. Ioan. 11. ergo non ſolùm incorruptibilia:ſed & corruptibilia ab ipſo ſunt. Et Marci 10. legitur:Ab initio creaturæ maſculum & fœminam fecit eos Deus. Item Lucæ 11. dicit Phariſæis:Quod intus eſt veſtrûm, plenum eſt rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod deforis eſt, etiam id quod deintus eſt fecit? Ergo ab eodem principio eſt anima & corpus. Lucæ 3. vbi texitur genealogia Chriſti, dicitur: Qui fuit Adam, qui fuit Dei. Adam ergo fuit filius Dei:fuit ergo à Deo, & non à diabolo. Item Ioan. 1. dicitur de Deo:Omnia per ipſum facta ſunt. Ego viſibilia & inuiſibilia. Et poſt:Mũdus per ipſum factus eſt. Et iterum:In propria venit, & ſui &c. Non erant ſui per gratiam cùm eſſent mali, ergo ſui erant creatione. Item mutauit aquã in vinũ corruptibile. Io. 2. ergo etiam corruptibilia ſunt ab ipſo. Roman. 11. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei &c. Et paulò poſt ſubditur:Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Præterea 1. Cor. 10. Domini eſt terra & plenitudo eius. Epheſ. 2. Ipſius factura ſu-

mus

mus &c. Eiusdẽ 3. In Deo qui omnia creauit. Colos. 1. In ipso cõdita sunt omnia quæ sunt in cœlo & in terra visibilia & inuisibilia. & 1. Tim. 4. In nouissimis tẽporib. discedẽt quidã à fide &c. Et subditur, prohibentium nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiẽdum cũ gratiarum actione fidelibus. Heb. 1. Initio tu Domine terram fundasti &c. Et in eodem: Quem cõstituit hæredem vniuersorum. Act. 4. Domine, tu fecisti cœlum & terram. Et 17. eiusdem: Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cùm sit dominus. Et canonica Iudæ: Solum dominatorẽ & dominũ nostrũ Iesum Christum negãtes. Et Apoc. 10. Iurauit per viuentẽ in secula seculorũ, qui creauit cœlum & omnia quę in eo sunt, & terrã, & omnia quæ in ea sunt, mare & omnia quæ in eo sunt. Et Petrus in lib. cle. Totius mundi machinã cùm vna esset domus, in duas regiones diuisit Deus, vt superior regio angelis, inferior verò hominibus præberet habitaculum. In symbolo etiã Apostolorũ dicitur, Creatorem cœli & terræ. In hoc etiam cõueniunt nobiscũ nobiles philosophi. Plato loquens de Deo, Genitorẽ, inquit, vniuersitatis tam inuenire difficile est, quàm inuẽtũ dignè profari. Boet. lib. Cõsolat. O qui perpetua mundũ ratione gubernas, Terrarũ cœliq; sator. Sene. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Sciet enim hoc accidisse lege diuina ex qua vniuersa procedunt. ¶ Nunc ponendæ sunt rationes ad destructionem dicti erroris. Dicunt Manichæi, lucẽ & tenebras non posse esse ab eodem principio. Sed eadem ratione vox & silentium erunt à contrarijs principijs. Sic enim se habet silentium ad vocem vt tenebræ ad lucem. Vnde August. irridendo Manichæos, ait: Si est gens tenebrarum pugnans

gnans

gnans contra Dei lucẽ: quare nõ est gens silẽtiorum pugnans cõtra vocẽ? Item si lux est à bono Deo, visus qui melior est luce, cùm lux propter visum sit, & sine visu inutilis sit, erit à Deo: quis dubitat eũ cui seruit lumẽ candelæ præualere lumini illi? Et si visus & lux quę maximè est visibilis, sunt à Deo: eadẽ ratione auditus & audibile, olfactus & odorabile, gustus & gustabile, tactus & tangibile: ergo omnia corruptibilia corpora sunt à Deo. Itẽ cùm viuere sit melius quàm fulgere, si nihil potest fulgere sine Deo, multominus nec viuere, vt ait Aug. Ergo omnia vitã habẽtia sunt à Deo. Itẽ Aug. in lib. de duabus animabus: Sensibus omnibus intelligẽtia præstat & excellit: ergo intelligibilibus sensibilia inferiora sunt. Demẽtia igitur est cùm omnis vita & omnis anima solo intellectu percipi queat, sol autẽ & luna & omnis lux mortalibus oculis cernit, quãlibet animã Deo authore priuare, & ꝙ lux bono Deo tributa dicatur. Itẽ aut ista corruptibilia sunt purè mala, aut mixta & bono & malo: ergo sunt quantũ ad bonum à bono principio: quãtum ad malũ, à malo. ergo aliquod corruptibile à bono principio est. Præterea ergo secundũ hoc est aliqua societas lucis ad tenebras, & aliqua cõuentio Christi ad Belial: cuius contrariũ ostẽditur 2. Cor. 6. Sic verò sunt purè mala. Cõtrà cũ bonũ tripliciter dicat, honestũ, delectabile, expediẽs: hæ tres species boni inueniunt in his corruptibilibus. Honestũ, vt pascere esurientẽ, dare potum sitiẽti, & cætera opera misericordię quæ cõmendat Dominus. Matt. 25. Delectabile, vt cum conungit cõueniens cum cõuenienti. Expediens, vt cum infirmi bibũt potiones amaras, salubres tamen, vel causa sanitatis vtũtur, vel secãtur: ergo omnẽ spem boni possumus inuenire in his corruptib

ruptibilibus:ergo nō purè mala sunt. Itē quilibet sensus dicit aliquod bonū in eis, vt gustus dicit aliquod bonū vinū. Io. 2. Tu autē bonū vinū seruasti vsq; adhuc. Dicit auditus vocē aliquā bonam. Dicit visus formā aliquam bonā. Dicit tactus vestē aliquā bonam & suauē. Dicit odoratus aliquem odorē bonū. Ergo sicut ille qui negat niuē esse albam, sensu indiget: Sic Manichæi omni sensu vidētur indigere. Ipsi vidētur esse & cæci & surdi, & alijs sensibus indigētes: nec digni sunt vt cōtra errorē eorum disputetur. Arist. Non oportet omne problema nec omniū positionē cōsiderare: sed quam dubitabit aliquis rationis indigentiū & nō pœnę vel sensus. Videtur quòd ipsi velint hominibus oculos eruere, & nō solùm oculos, sed omnē sensum eis auferre. vnde multū sunt odiendi quantū ad hanc malitiā. Videntur etiam bestijs bestialiores esse: cùm bestiæ inter hæc corruptibilia, quędam bona sibi à quibusdā malis distinguant: hæc fugiendo, illa appetēdo. ¶ Itē cognitio boni bona est: ergo cùm lux bona sit, cognitio lucis bona est: ergo in illis corruptibilibus quę possunt lucē cognoscere, aliquid boni est: ergo nō sunt purè mala. Itē legitur Matt. 6. Benefacite his qui oderūt vos &c. vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui solē suū facit oriri super bonos & malos: ergo pater cœlestis facit bonū malis, faciendo solē suum oriri super eos: ergo mali sunt receptibiles boni ipsius. Sed potentia recipiendi bonū bona est: ergo ipsi habēt aliquid boni: ergo nō sunt purè mali. ¶ Itē corruptibilia ista aut ideò mala sunt quia possunt corrumpi, aut alia de causa. Si quia possunt corrumpi: ergo creata sunt mala. Omnia enim à Deo possunt dissolui quæ ab eo sunt composita. Facilius enim est destruere quàm construere: vt

 ait

ait Philosophus. Io. Damasce. Omne quod incipit esse, finit secundũ naturã. Greg. Esse omniũ quæ de nihilo sunt in nihilũ tẽderet, nisi ea oĩm author manu regiminis retineret. Omnia itaq; creata, nec per se subsistere, nec mouere prçualẽt. Quod dicit Greg. sic potest probari. Quod semel requiritur ex necessitate ad essentiã alicuius rei, semp ad eã requiritur: sed prima causa requirebatur ad hoc quòd hæc anima esset quãdo primo fuit: per aliã enim causam nõ potuit à nõ esse in esse adduci: ergo semp prima causa ad hoc ꝙ illa anima sit, requirit. Itẽ si nõ potuit illa anima esse in a, nisi ꝑ primã causam: ergo eadẽ ratione nec in b, nec in c, & sic de vnoquoq; instanti in quo ipsa fuit: ergo prima causa requiritur ad esse huius animæ: eadem ratione ad esse vniuscuiusq; creaturæ. Itẽ sicut inchoatio Dei est à sole visibili: sic eius continuatio. & si desinat esse sol, vel lumẽ eius iuxta ipsum intercidat, desinit totũ lumen esse in aëre. Sic posito ꝙ prima causa desinat esse vel cesset à cõseruatione rerũ quas creauit, omnes desinunt esse. Sicut vita corporis inchoationem habet ab alia: sic & cõtinuationem. Vnde recedẽte anima à corpore, desinit corpus viuere: sic si prima causa desineret esse, cũcta desinerẽt esse. Itẽ sicut ascẽsus lapidis in aëre nõ potest fieri propria virtute: sic nec ꝑmanẽtia ipsius ibidẽ. Non minoris virtutis est in bono inchoato perseuerare, ꝙ̃ illud inchoare. Ouidius in Epistolis: Nõ minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. Sic nõ minoris est virtutis creata in esse cõseruare, quàm creare. August. Deus ex nihilo omnia fecit, & si se subtraheret, in nihilũ redigerentur. Et Plato introducit Deum loquẽtem ad nobiliora opera sua, dicentem ea natura dissolubilia, voluntate verò sua indissolubilia. Si

verò

verò sunt mala, alia de causa: aut sunt mala quia variabilia, aut propter aliud. Si quia variabilia: ergo animæ quæ sunt à principio bono erũt malæ: cùm sint variabiles ab ignorãtia ad scientiã, à gaudio ad tristitiã, ab iniustitia ad iustitiã. Lucæ 15. Gaudiũ erit angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Ex hoc verbo constat quòd aliquis potest peccare & malus fieri: & qui iam peccator est, per pœnitentiã fieri bonus. Sed cuius erit hæc variatio? Aut purè boni, aut purè mali. Purè malum nullatenus potest fieri bonũ, cùm sit essentialiter malum: vnde si desinit esse, malũ desinit esse. Neq; purè bonũ secundũ eos potest fieri malũ: ergo perit pœnitẽtia. Aug. Nũquàm negauerũt Manichæi dari veniã peccatorum, cùm fuerit ad Deũ quisq; cõuersus: quæro ex illis duobus generibus animarũ, cuius sit pœnitere peccati? & scio hoc ne illius animæ posse quæ malefacere, nec illius quæ benefacere potest. Dic etenim anima quam de substantia Dei asserũt, quomodo nihil ex me mali si ego perperàm feci? Aut quomodo rectè pœnitet si ego nõ feci? Audi partẽ alterã. Quomodo ex me nihil boni est cui bona volũtas inest? Aut quomodo me rectè pœnitet si nõ inest? Mihi autẽ satis est sic scire quòd Manichæi errãt: aut scio pœnitendũ esse peccati. Si verò mala sunt, quia corporalia & visibilia: ergo sol & luna & stellæ mala essent, cùm sint corpora visibilia. Si verò mala sunt propter cõtrarietatẽ quam habẽt: ergo cum summè bonũ habeat contrarietatem cum summè malo, summum bonum erit malũ. Si verò propter contrarietatem quam habent adinuicẽ, mala dicuntur: sicut aliqua dicentur mala, quia contrarietatem & bellum habent cum aliquibus: sic & bona dicenda sunt propter conuenientiã & pacẽ, quam

habent

habent cum alijs, vel bona simpliciter, vel bona quantum ad hoc: ergo non erunt purè mala. Et si odium inter aliqua corruptibilia malitiæ attestatur: amor qui inter aliqua inuenitur, bonitati attestabitur. Prҿterea cùm bonũ sit quod desideratur ab omnibus: vt ait Dionysius. Et secundum Arist. omnia bonũ exoptent, & omnia appetant esse sui conseruationem: esse vniuersaliter est bonum. Dolor qui inuenitur etiam in animalibus irrationabilibus cùm occiduntur vel læduntur, attestatur amori quem habẽt ad suũ esse. ¶ Præterea cùm sit scriptum in corde hominis, quòd sicut bona sunt facienda, ita mala sunt destruenda: si corruptibilia ista sunt mala, destructio illorum est bona: ergo contrarietas vel potestas destruendi se inuicẽ bona est. Item si corruptibilia ista mala sunt, quia destructiua sui inuicẽ, necessariò esse eorum bonũ est: ergo cùm Manichæi ponũt quòd mala sunt quæ sunt destructiua sui inuicẽ: per cõsequens ponũt quòd ipsa sunt mala & bona. Itẽ si principiũ malum, per se potest esse causa malorũ: ergo semper potest esse causa eorum: ergo potest perpetuare ea: ergo perpetua & non solum corruptibilia possunt esse à principio malo. Itẽ cùm aliqua mors iusta sit, secundũ illã sententiã domini, Matt. 26. Omnes qui gladium acceperint, gladio peribũt: ergo mors potest esse à Deo, & corruptio: ergo corruptibilia possunt esse à bono principio. Itẽ corruptio istorũ corruptibiliũ, aut est bona, aut est mala. Si bona: ergo est à Deo bono: ergo corruptibilia possunt esse ab eo. Si mala, sed cuius corruptio mala est, ipsum quoq; bonum, iuxta verbum Sapiẽtis: ergo ipsa sunt bona: ergo possunt esse à Deo bono. Item principiũ malum aut est mutabile aut non. Si non est mutabile, ergo non erunt potius mu-

mu

stabilia ab eo, quàm à principio bono. Prætereà immutabilitas nō solū pertinet ad bonū, imò ad optimum. Dionys. Proprium est optimi esse semper idipsum. Sen. Necesse est eadem placere, cui nisi optima placere nō possunt: Deo scilicet. Diony. Malū quidē instabile est. Itē nō sunt immobilia & semper sic habētia mala: ait idē Dion. Nō est ergo principiū mali immutabile. Itē cùm sapientia bonū sit, nō erit in summo malo. Stultus autē vt luna mutatur. Ecclesi. 27. Sen. Stultitiæ nihil cōstat, nihil diu placet. Si verò principium mali mutabile est: ergo habet aliquā cōpositionē ad minus quæ est proprietatis ad subiectū. Vbi enim est mutatio & recessus alicuius proprietatis & accessus alterius, necesse est etiam ibi esse aliquam essentialem compositionē. Nihil enim est agens & patiens, secundum idem. Ergo oportet aliquid esse in eo quo agit dādo esse eis quorum est principium, & aliquid quo recipit proprietatē quæ ei aduenit cùm mutatur. Si autem compositū est, ergo cōpositū ab aliquo quod est eius principiū: aliud autē principiū habere non potest, nisi principiū bonū: ergo est à bono principio: sed ab eo nō potest esse nisi bonū fuit: ergo ab eo factū bonum, sed postea factū est malū. Et hoc est quod veritas dicit Ioan. 8. Ille homicida erat ab initio: ergo habuit initium. Et subditur: Et in veritate non stetit. In bona enim voluntate non perseuerauit. Item Luc. 10. Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Fuit ergo aliquando bonus & in cœlo: sed peccauit, & de cœlo cecidit. Item radix omnium malorum est cupiditas. 1. Timoth. vlt. Ergo ante cupiditatem non est malum, sed antè est naturaliter potentia à quo exit actus cupiditatis: ergo potentia illa non est mala; ergo natura ipsius diaboli bona est.

est. Præterea si principium mali non habet principiũ, ergo habet esse & non ab alio: sed hoc nõ solummodo boni est, sed etiam melioris: melius enim est quod natura est, quàm acquisitiuũ: ergo principiũ mali nõ solũ bonũ est, sed etiã melius his quæ esse incœperunt. Item propriũ est Altissimi, à nullo aliquid tenere, nulli aliquid debere, nulli subesse: absit ergo vt talia malo conueniant. Præterea, impossibile est duo esse principia absolutè. Si enim aliquid est principium absolutè, est primum. Si autem est primum, non habet prius vel coæuum. Vnde Dionys. Omnis dias siue dualitas non est principiũ: monas autẽ siue vnitas erit totius diadis, id est dualitatis principium. Item, oppositorũ oppositæ sunt causæ: ergo si principium boni est ens, principium mali est non ens. August. 12. lib. de Ciuitate Dei: Et naturæ quæ summè est, qua faciẽte sunt quæcunq; sunt contraria naturæ, non est nisi quæ non est. Item aut principium boni & mali in aliquo conueniunt, aut in nullo. Si in nullo, ergo nec in esse, nec in potentia: ergo si principium boni est, principium mali non est. Et si principiũ boni est, omnipotens principium mali est, nihil potens: ergo nullius rei principium. Si verò conueniunt in aliquo, vt in eo quod est esse, & viuere, & intelligere, & posse: non est ergo purè malum quod in tot cõuenit cum summè bono. Dionys. Si omninò bonũ consumpseris, neq; essentia est, neq; vita, neq; concupiscentia, neq; motus, neq; aliquid aliud. Præterea aut in aliquo differunt, aut non. Si non, ergo sunt idem principium & non duo principia. Si verò in aliquo differũt: hæc differentia videtur esse in malitia voluntatis. Posito enim quòd voluntas eius sit bona, iam habet pacem & amicitiam cum summo bo-

no,& non contrarietatem. Sicut enim pax est ho minibus bonæ voluntatis, Lucæ 2. sic & angelis bonæ voluntatis. Iam imago Dei relucet in eo, cùm in eo sit & potentia, & sapiētia, bonitas siue bona voluntas: vnde relinquitur quòd à Deo sit. Similitudo enim inter aliqua ostendit ea eandem vel similem causam habere, vel vnum esse causam alterius. Præterea si principium mali in aliquo differt à principio boni, & in aliquo conuenit: ergo ipsum habet aliquid & aliquid: ergo est compositū: ergo non est principium primum. Illud enim est prius à quo compositum est. Item constat quòd principiū bonum est perfectum, & sine aliquo defectu. Matt. 5. Pater vester cœlestis perfectus est. Damas. Deus perfectus est, & indeficiens, & secundū bonitatem, & secundū sapientiam, & secundum virtutem, sine principio, infinitus, æternus, incircunscriptibilis, & simpliciter per omnia perfectus: ergo potentia ipsius non habet defectum, nec admixtionē impotentiæ: ergo nihil est quod non subsit illi potentiæ: ergo dominium eius vniuersale est: & nihil est exceptū ab eius iurisditione: ergo si principiū malum habet potestatē aliquā, potestas illa est à Dei potētia & sub ea. Matt. vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, ait Christus. Et Rom. 13. Non est potestas nisi à Deo. Et vt vno verbo dicamus, Dei potentia omnipotentia est. Apoc. 4. Sanctus sanctus sanctus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Eiusdē 5. Magna enim & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Et 16. Domine Deus omnipotens vera & iusta iudicia tua. Et 21. Dominus Deus omnipotēs, templū illius est. Et Matt. 19. dicitur, quòd apud Deū omnia possibilia sunt. Et Luc. 1. Non erit impossibile apud Deū omne verb

verbũ:imò quod plus est, omnia possibilia sunt credenti in eum. Matt.9. & Matt.17. Nihil impossibile erit vobis. Manifestũ est ergo ex prædictis diabolum non esse exemptum à potestate Dei. Vnde Luc.10. Ecce dedi vobis potestatẽ calcandi super omnem potestatem inimici. Non est ergo diabolus principiũ malum æternũ quod sit à se: sed natura eius à bono principio est, & ab institutione prima bona: sed à corruptione voluntatis est in eo malitia. ¶Præterea cùm Deus sit incircunscriptus, non sic capitur vno loco quòd non possit esse in alio: nec potest esse locus sine eo, quod nõ esset si duo essent principia. Damasc. Quomodo dijs multis existentibus incircunscriptibile seruabitur quod in Deo dicimus? Vbicunq; enim fuerit vnus, nequaquã erit alter. Itẽ cum castra destruantur propter diuersitatem Dominorũ: quomodo non esset iam mundus dissolutus si essent diuersi Domini? Damasc. Qualiter à multis gubernabitur mundus, & non dissoluetur & corrumpetur pugna in gubernãtibus considerata? Et subdit: Si autẽ dixerit quis, quoniã vnusquisq; parti principatur, quid est quod ordinat & permanentiã eius facit? illud vtiq; erit Deus magis. Itẽ si multos diceremus deos, necesse esset differentiam in multis considerari. Si enim nulla est differentia in eis, vnius magis est & non multi. Si autem differentia est in eis, vbi est perfectio? Siue ei secundum bonitatem, siue secundum virtutem, siue secundum sapientiam, siue secundum tempus, siue secundum locum defecerit à perfectione, nequaquam erit Deus. Item non minus pertinet ad Deum bonitas, quàm potentia vel sapientia: ergo sicut ridiculum esset ponere aliquem Deum sine potentia vel sapientia: sic ridiculũ est ponere Deum sine bonitate. Diony-

Neq; diuinum malum est, neq; malum diuinum. Præterea, impoſsibile eſt perfectã eſſe ſapiẽtiam & potentiã abſq; bonitate. Impotentia enim eſt ſi nõ poteſt velle bonũ cognitum. Si autẽ poteſt velle bonum, non eſt ſine aliqua bonitate. Poſſe enim velle bonũ, bonũ eſt. ¶ Item duo ſunt principia: aut principium malum eſt inuiſibile ſicut bonũ, aut eſt viſibile. Si eſt viſibile, eſt corpus, & ita cõpoſitum: ergo habuit initiũ. Si verò inuiſibile, ergo per ea quæ facta ſunt cõſpicitur, ſicut & principium bonũ. Cùm ergo eſſe principij per ſe eorum quę facta ſunt agnoſcatur: per quid cognoſcetur multitudo principiorum, niſi multitudine eorum quæ facta ſunt? ergo tot ſunt ponẽda principia quot ſunt res factæ. Si verò contrarietate rerum quæ factæ ſunt cognoſcatur diuerſitas principiorũ: ergo omnia cõtraria erunt à contrarijs principijs: ergo album & nigrũ non erũt ab eodem principio, neq; calidum & frigidum, & ſic de alijs contrarijs: vnde oportebit multo plura principia quàm duo poni. Itẽ potẽtia Dei & ſapientia, de quibus conſtat, ſufficiunt ad creationem omniũ, & ipſa mors etiam poteſt eſſe ad eius bonitatem. Multoties enim valde vtilis eſt homini, vt viris ſanctis, quibus eſt finis miſeriæ & porta gloriæ: vnde multũ deſideratur ab eis, vt in Paulo patet Philip. 1. Deſiderium habeo diſſolui &c. Etiam mors malorũ eſt à iuſtitia Dei. Luc. 12. Timete eum qui poſtquam occiderit habet poteſtatem mittere in gehennam. De potẽtia verò alia non poteſt conſtare per aliquem proprium effectum eius. Quanta ergo fatuitas eſt, Deo omnipotẽti propter illam potentiã ſomniatam auferre dimidium regni ſui & gloriæ ſuæ? Quis eſt qui neſciat quòd duo poſſunt habere eundem patrem, vnus tamen eorum eſt ſanus & alter

alter æger, & filio existente infirmo pater potest esse sanus, & ab eadem radice potest esse & spina & rosa? Præterea quotidie videmus hoc in corporibus, corpus quod sanum est fieri ægrum, & cõtrario. Idem etiam necesse habemus concedere de animabus: anima enim peccando potest fieri mala, & pœnitentiã agendo potest fieri bona. Alioquin pro nihilo monetur aliquis ad agendum pœnitentiã. Matth. 3. Agite dignũ fructum pœnitentiæ. Et eiusdem 4. Pœnitentiam agite: ergo potest accidere in spiritibus corpori non vnitis, vt qui boni sunt natura, fiant mali malo cõsentiẽdo. Vnde 2. Pet. 2. Si Deus Angelis peccantibus nõ pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarũ tradidit cruciandos in iudiciũ reseruari &c. Et canonica Iudæ Angelos qui nõ seruauerunt principatum suum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis ęternis sub caligine reseruauit. ¶ Et aduertendum est, quoniã sapientia Dei noluit quòd aliqua diuersitas creaturarum contrarietatẽ principiorum posset ostendere. Prima diuersitas in rebus est substantiæ & accidentis: sed vnũ istorũ inest alteri, scilicet accidẽs substantiæ. Substãtia verò causa est accidentis, nec possunt esse à contrarijs principijs cùm tãta sit eorũ conuenientia & adhærentia, & maximè cùm nulla sit societas lucis ad tenebras, nec cõuẽtio Christi ad Belial. 2. Corint. 6. Alia est diuersitas materię & formę, quarũ cõuenientia manifestè indicat ea nõ esse à diuersis principijs. Alia est diuersitas substantiæ corporeæ & incorporeæ. Sed cùm substantia incorporea perfectior sit corporeæ, & conueniat cum ea ad perficiendum vnũ, vt in arboribus est vegetabile, in brutis animalibus sensibile, & in omnibus anima rationalis: manifestum est quòd

non sunt à contrarijs principijs. Alia diuersitas est corruptibilis. Sed nec ista diuersitas ostendit cõtraria esse principia, cùm corruptibilitatẽ inueniamus nõ solũ in corporibus, sed etiã in substãtijs incorporeis, vt in vegetabili, & sensibili: imò quædã corruptibilitas videtur esse in omni creatura à prima cõditione ipsius. Quia sicut ait Augustin. in lib. de Ciuit. Dei: omnis creatura mutabilis, quia de nihilo facta. Præterea corruptibile & incorruptibile cõueniunt ad vnũ perficiendũ: vt corpus & anima ad perficiẽdũ hominẽ: & est naturalis amor vnius ad alterũ, quod indicat separatio vnius ab altero, quæ cum dolore fit: ex quo manifestũ est ea non esse ex cõtrarijs principijs. ¶Itẽ si duo sunt principia, vnũ boni & alterum mali: aut creare pertinet ad principiũ boni sicut ad principiũ mali, aut nõ. Si nõ, aut principium mali ex materia quæ sit à principio bono operabitur, aut nihil omninò operabitur. Si nihil omninò, ergo non erit principium. Si ex materia creata à bono principio, quod tamẽ fiet non erit purè malũ, cũ materia sit bona. ¶Præterea forma quæ erit à principio malo, mala erit, nec conueniet materiæ bonæ vt faciat vnũ cum ea. Si verò creare est vtriusq; principij, aut bonũ principiũ habebit hoc à malo, aut malũ à bono, aut vtrũque ab altero. Dion. Si malum æternũ est, & creare potest, & est, & agit: vnde ei hoc, aut ex bono, aut ex malo, aut ambobus ex alia causa? Si bonũ principiũ hoc habet à malo, malũ tãtũmodo erit principiũ & nõ bonũ. Si malũ à bono tantũ, bonum erit principiũ & nõ malũ. Si ambo ex alia causa, illa magis erit principiũ. Itẽ cùm operatio sit secũdum virtutẽ, & virtus secũdum essentiã: si operatio creandi cõmunis est duobus principijs, vna virtus cõmunis erit illis à qua erit ista operatio,

ratio,& vna essentia siue vnũ essentiale ad quod pertinebit virtus ista. Et si illud erit principium malum, purè malum, cùm habeat bonũ sibi essentiale. Si verò illud est malum, nõ erit principium bonũ summè bonũ, cum habeat malum sibi essentiale. Præterea si duo principia in aliquo essentiali cõueniunt,& in aliquo alio differũt, vtrũq; cõpositum est: ergo neutrũ est principiũ simpliciter, cùm aliquid sit prius à quo compositum est. ¶Præterea malũ videtur esse cõtra naturã principij. Ad principiũ enim pertinet facere, non destruere: malũ verò destructiuũ est. Dionys. Malo natura est corrũpere & perdere. Itẽ malum secundum quod malũ nullius est generatiuũ vel nutritiuũ, aut omninò factiuũ, aut saluatiuũ: ergo malum non est primũ principiũ. Item bonũ inquantum bonũ est ex se diffusiuũ, vt ait Dionys. quia multiplicatiuũ est: ergo cùm malum bono sit contrarium secũdũ quod malum, nõ erit multiplicatiuũ, sed potius retentiuũ vel cõtractiuũ: ergo nõ erit principiũ. Item corruptio naturaliter est posterior generatione: ergo potentia corrumpendi erit potẽtia generandi. Quæ enim est proportio actus ad actum,& eadem est potentiæ ad potentiam: ergo destructiuũ boni naturaliter est posterius principio boni: ergo malũ & bonũ non sunt principia coæua. Item priuatio naturaliter posterior est habitu: ergo destructiuũ boni naturaliter est posterius bono. Item aut sunt aliqui spiritus mali à principio malo, aut non. Si non, sed cõstat quòd sunt aliqui spiritus mali ex Euangelio in multis locis. Matth. 12. Cùm immundus spiritus exierit &c. Et paulò pòst: Et assumit septẽ spiritus nequiores se. Et Lucæ 8. de quodam dicitur, Ruptis vinculis agebatur à dęmonijs in deserto. Et interrogauit illum Iesus, quod tibi nomen est?

at ille dixit: Legio. quia intrauerāt multa dæmonia in eū. Aut igitur sunt æterni spiritus illi, aut non. Si sic, nō sunt ergo tantum duo principia à quibus sint omnia alia. Præterea cùm boni spiritus creati sint, verisimile est quòd & mali spiritus sint creati. Absit enim quòd hæc nobilis cōditio non esse ab alio sit in malis spiritibus & non in bonis. Si verò creati sunt: ergo aut ex principio bono, vel ex malo. Si à bono, ergo tunc erant boni: sed pòst facti sunt mali, sicut asserit veritas fidei catholicæ. Si verò à principio malo: ergo ab eo nō solummodo sunt corpora, sed etiā spiritus: nec solùm corruptibilia, sed etiā incorruptibilia. Item dicit Senec. in lib. de Naturalib. quæstio. Deus est quo maius excogitari nō potest. Et sicut ait Augu. in lib. de fide, ad Pet. Deus est immensus virtute, non mole. Virtus ergo Dei est, qua maior excogitari non potest: sed maior est virtus quę summè malum potest destruere, quàm quæ nō potest: ergo virtus diuina potest summè malum destruere: ergo summè malū habuit principium, & potest finem habere: ergo non est primum principium. ¶ Præterea ad bonitatem pertinet non solùm velle bonum facere, sed etiā velle malum destruere, & magis malum magis velle destruere: ergo maximè malum maximè velle destruere: ergo cùm summè bonum habeat potestatem illud destruendi, iam illud destruxit tanquàm radicem omnis mali. Securis enim ad radicem arboris à sapiente ponitur, non ad ramos: hac radice extirpata omne malum cessat. Item Deus excedit intellectum nostrū: potentior enim est agendo, quàm nos intelligendo: sed intellectus noster attingere potest tam regionem tenebrarum, quàm regionem lucis: ergo Deus nō est exclusus à regione tenebrarum; nec inclusus in

regio

regione lucis, vt dicunt Manichæi. Quod manifestè ostenditur 1. Corinth. 6. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritussancti qui in vobis est? Et eiusdẽ 3. Nescitis quia templum Dei estis vos, & spiritus Dei habitat in vobis? Et subditur: Qui violauerit templum hoc, disperdet illum Deus. Græci verò sic habent: Qui corruperit templum hoc, corrumpet illum Deus. Deus ergo nõ est exclusus à regione tenebrarum. Nec membra illa mala sunt in quibus Deus habitat, & quorum violationẽ vindicat. Nec omnis corruptio mala est ex qua Deus corrũpentes bonos corrũpit. Item cùm magis conueniat aliquid cum quolibet, quàm aliquid cum nihilo, quod potest per se ex nihilo aliquid facere, potest quodlibet ex aliquo facere: ergo quicunq; potest creare, est omnipotens. Verisimile est quòd potentia quæ extendit se ad ea quæ non sunt, extendat se ad omnia quę sunt: ergo cum mancipiũ malum non sit omnipotens, nõ potest creare. Item si duo sunt principia: aut vtrunq; erit imperfectum, aut alterum erit superfluũ. ¶ Item dicit Damas. Contraria sunt inuicem bonũ & perniciosum, & sui inuicem corruptiua, & in se inuicẽ & cum se inuicẽ non subsistentia. Et subdit: Necesse est duorum esse alterum: vel tangere & corrumpere se inuicem, vel esse quid medium in quo nec bonũ nec malum erit: velut quædam maceries separans ab inuicem vtraq;, & non duo, sed tria erunt principia. Item necesse est horum alterũ vel pacificare, quod illud quod malum est nõ potest: vel pręliari, quod id quod perfectè bonum est, non potest, vel quod malum est quidẽ præliari, & quod bonum non ex aduersario præliari, sed corrũpi, vel semper cõtristari, vel malum pati. Itẽ beatus est cui omnia optata succedũt: sed si summũ bonum habet

habet aliquid sibi cōtrarium, non omnia optata sibi succedunt: ergo nō est beatū. Item Deus bonus aut potest cohibere mala quæ fiunt à principio malo suis, & vult, & sic cohibet: aut potest, & non vult: si non est summè bonus, aut vult, & nō potest, & tunc est impotens. Item cùm bonum sit quod desideratur ab omnibus, vt dicit Dionysius, ergo malum est quod oditur ab omnibus. Sicut ergo Deū diligit quicquid diligere potest, vt ait Aug. & ipse diligit omnes quos creauit, nisi ipsi fiant mali, & inter eos est mutuus amor: sic mutuū odiū erit inter eos qui sunt à malo principio, & ipsi odiēt malum principiū, & ipsum eos. Ergo mirū est si iam non destruxit eos. Non potest ergo stare regnū tale nullo amore cōpactū. Itē cum ipsum summè malū sit, ergo vult malum & sibi & suis, & non modicū malum, cum nō sit modicū malus: quomodo permittit ergo suos viuere? Item aut princeps iste vel gens eius aliquid amat, vel nihil. Si nihil, ergo nec seipsum, quod nō est verisimile. Si enim esset superbus, esset & amator gloriæ suæ. Præterea si nō potest amare: ergo nec odire. amare enim & odire contraria sunt & nata fieri circa idē. Præterea principium bonum & quæ ab eo sunt, dicūtur odire mala & amare bona: ergo principium malum odit bona & amat mala. Si verò amat aliquid, ergo vult ei quod optatur esse bonū: sed aliquem velle quod ipse opinatur esse bonū, quoddam bonū est: ergo principiū mali habet aliquod bonū: ergo nō est summè vel purè malū. Item ridiculum est dicere aliquid non esse bonum, quia nō est vbiq; : ergo ridiculum est dicere quòd nō sit bonū: quia non semper, vel quia est corruptibile. Præterea si nō facit aliquod malum, hoc quod habet principiū, ergo neq; hoc quod ipsum habet finem, vel quod est cor

est corruptibile. Item cum non sit malum nisi respectu boni, & summũ malum, & ea quæ sunt ab eo sint purè mala, nihil est malum respectu alicuius eorũ: ergo si ipsa sunt mala, ipsa erunt mala: vel quia nociua summè bono, vel bonis quę sunt ab eo: sed non quia sint nociua summè bono. Ei enim nihil potest nocere: quia vt dicit Augustin. Non est Deus inuiolabilis, si aliquid potest ei nocere. Item non possunt nocere bonis quæ sunt à principio bono, cum illa sint purè bona nullius mali susceptibilia, & cùm princeps eorum tanquàm summè potens eos seruare posſit, & tanquàm summè bonus velit: ergo non sunt mala, quia bonis nociua: ergo simpliciter loquẽdo non sunt mala. Præterea natura bona nõ potest cogi à mala vt consentiat malo: cum bonũ potentius sit, quàm malum. Si autẽ voluntariè potest cõsentire malo, ergo bonũ natura volũtate potest fieri malum: ergo nõ est necesse ponere aliquam naturam essentialiter malam à qua sint aliæ naturæ malæ: sed omnis natura à principio bono est & ab institutione bona: sed voluntate postea facta est mala, sicut fides catholica dicit. Item summũ malum cum fecit visibilia ista, aut fecit ea ex bonitate vel ex malitia. Si ex bonitate, ergo aliqua bonitas erat in eo: ergo non erat purè malum. Si ex malitia fecisset, non esset tanta pulchritudo, nec tanta vtilitas, nec tãta ordinatio in eis. Item princeps tenebrarum est aut bonus sibi, aut malus. Si bonus, ergo nõ est summè malus, cum alicui sit bonus. Si malus sibi, ergo est malus malo: ergo ipse est cõtrarius malo: sed esse contrarium malo est bonum, ergo aliquid habet boni, & non est summè malus. ¶ Item summum malum aut est malum malitia culpæ, aut malitia pœnæ. Si pœnæ, sed summũ malum pœnę videtur esse gehenna:

na: ergo vel ipsum non est maximum malum, vel est ipsa gehenna. Si fortè dicatur quòd summum malum est miseria suorũ, sicut bonum summũ est beatitudo suorũ: Contrà, delectatio est cõiunctio conuenientis cum conuenienti: ergo ea quæ sunt à summo bono, & sunt eius capacia, vt sunt creaturæ rationales, delectationẽ habent cum cõiunguntur ei, eo quòd sint cõuenientia illi. Similiter ea quæ sunt à summo malo, si sunt eius capacia & cõiunguntur ei, cùm sint cõuenientia cum eo, habebunt in eo delectationẽ. Item cùm ipsa sint purè mala & ament omne malum, amor verò amanti suaue faciat quod amatur, gehenna etiam suauis esset his qui in ea erunt si amarent eam, & placeret eis: ergo summũ malum delectabile erit malis qui ab eo sunt. Si verò ipsum est malũ malitia culpæ, culpa non potest esse nisi vbi est lex. Vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio. Rom. 4. Ergo summum malum legi alicui subiectum est, cuius transgressione malum est factum. ergo non est primum principium. Præterea operatio qua ipsum operatur malum, aut naturalis est, aut voluntaria. Si naturalis, ergo nõ est culpabilis. Augustin. Peccatum sine voluntate esse non posse, omnis mens apud se conscriptum legit. Si verò voluntaria est, & habet potentiã liberã faciendi malum, vel declinandi à malo, cùm potẽtia declinãdi à malo sit bona, aliquid boni est in eo: ergo non est summè malum. Item cùm aliquid horum corruptibiliũ destruitur, nõ intendit agens destructionem, sed generationẽ. Et est certamẽ quod est inter creaturas: certamen est quasi liberalitatis. Verbi gratia: Cùm agit ignis in ligna & facit inde carbones, intendit ignis dare speciẽ suam materiæ in quam agit, & semper in corruptione remanet aliquid vtile. Etiam post destructionem quam

quam facit ignis qui vehementissimè videtur destruere, remanet cinis, qui habet vim mundificatiuam: ergo corruptibilia ista nō sunt purè mala. Præterea licet corruptibilia ista non possint seruare speciem suam in seipsis: tamen in recompensationem huius habent potētiam dandi speciem suam alteri materiæ & multiplicandi eam, quod non habent incorruptibilia. Sol nō efficit alium solem, nec Angelus Angelum, sed ignis causa est ignis. Bona ergo sunt etiam corruptibilia. Multi sunt qui non minus amarent vaccam vnam, licet mori posset, quæ valde fœtosa esset, de qua mille alias habituri essent, quàm vnam sterilem quæ mori non posset.

De alijs erroribus Manichæorum, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui est in distinctione ciborum. CAP. IX.

POST destructionē erroris Manichæorum quantum ad radicem ipsius, licet rami nō soleant proficere radice destructa, secundum illud Osee 9. Radix eorū exiccata est, fructum nequaquam faciāt. Tamen aliqua breuiter dicemus cōtra aliquos errores qui velut rami à radice venenata de qua iam tactū est, processerunt. ¶ Vnus error est distinctio ciborum. Dicūt enim aliquos cibos non esse comedendos, vt carnē & caseum. Alius est quòd lex vetus data est à principe tenebrarum, & quòd mala fuit. Tertius est, quòd patres Veteris testamenti mali fuerunt & damnati sunt. Quartus quòd nō creantur animæ de nouo quæ corporibus infundātur. Alius error est quòd Christus veram naturam humanam non assumpserit. Vltimus, de quo ad præsens dicere intendimus,

dimus, quòd Ioãnes Baptista malus fuerit. Sunt multi alij errores eorum, sed adeò irrationabiles quòd indigni sunt vt ad eorũ destructionem ratiocinatio fiat. ¶Primo errori occasionẽ dare potuit, quòd Dominus terræ maledixit, Genes. 3. Ideò carnes animalium quæ de fructu terræ pascuntur, dicunt nõ esse comedendas. Pisces bene comedunt qui in aqua nutriũtur, cùm nõ legant Dominũ aquis maledixisse. Sed hæc ratio nulla est. Si enim carnes animalium comedendæ non sunt, quia de fructu terræ viuunt: multo fortius ipsi fructu terræ comedendi non essent: propter quod enim vnumquodq; est tale, illud magis est tale: fructus autem terræ omnis secta comedit. Rom. 13. Qui infirmus est, olus manducet. Glos. Infirmus est qui cibos discernit: hic olus manducet, in cuius esu omnis secta consentit. Præterea maledictio terræ quam Dominus fecit, fuit quòd fertilitatẽ eius abstulit. Et ibidẽ post illam maledictionem subditur: In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Vnde noluit Dominus quòd propter illã maledictionẽ dimitteret homo comedere, vel quæ ex terra nascerẽtur, vel quæ ex ea nutrirentur. ¶Item dedit occasionem huic errori, quòd caro per peccatũ de carne nascitur, vt ipsi dicunt. Sed fatuum est dicere carnem animalium brutorũ per peccatũ nasci: cum vbi non est lex, non sit præuaricatio. Rom. 4. Item illud Rom. 14. Bonum est non manducare carnem, nec bibere vinũ. Sed si propter verbum illud carnẽ comedere dimittunt: eadem ratione deberent dimittere bibere vinũ. Item quòd viri sancti leguntur à carnibus abstinuisse, sed ipsi non ideò abstinuerunt quia iudicarẽt quòd nõ possent sine peccato comedi: sed quia quãdoq; sunt occasio concupiscẽtiæ vt excedant, sicut & vinũ quandoq;.

Tamen

Tamen non sequitur ex hoc quòd vino non sit vtendum. 1. Tim. 5. Noli adhuc aquã bibere, sed modico vino vtere propter stomachũ tuũ & frequentes tuas infirmitates. Et Eccl. 31. Si bibas vinum moderatè, eris sobrius. Et paulò post: Exultatio animæ & corporis vinũ moderatè potatũ. Sicut aliquibus infirmis secundũ corpus abstinẽdum est à carnibus & vino: non tamen sequitur propter hoc quòd caro & vinũ infirma sint vniuersaliter corpori: sic eadem infirma sunt quandoq; etiam spiritui: aliquibus enim sunt occasio peccãdi. Sunt multæ causæ quare à delicatis abstinẽdum est, quæ in tractatu de vitio gulæ assignatæ sunt, & aliquæ tangẽtur in tractatu de virtute Sobrietatis. Sicut diuitiæ malæ nõ sunt, etsi à viris sanctis contemnatur: sic caro mala non est, si à viris sanctis quãdoq; comedatur. Glos. super illud Rom. 14. Olus manducet. Crassitudo carniũ & deliciosæ epulæ prouocãt corpus ad libidinẽ. Quandoq; aliquis abstinet à talibus: quia sibi videt expedire vel ne proximũ scãdalizet. 1. Cor. 10. Omnia mihi licẽt, sed nõ omnia expediũt. Omnia mihi licẽt, sed nõ omnia ædificãt. Sed qui abstinet, nõ debet dãnabiles iudicare eos qui talibus vtuntur. Ro. 13 Qui nõ mãducat, mãducantẽ nõ iudicet. ¶ Itẽ occasionẽ dedit huic errori, quòd nõ legũt Christum carnes comedisse. Sed licet hoc non legeretur, tamen non sequeretur propter hoc quòd non comedisset: multa enim facta sunt quæ non scripta sunt. Io. vlt. Sũt & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros, Et quòd comederit agnũ paschalẽ, potest haberi ex Euãgelio Mat. 14. Vbi est, inquit, refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducem? Pascha vo-

catur agnus paſchalis. Lucæ 22. Vbi eſt diuerſorium vbi paſcha cum dicipulis meis mãducẽ? Et paulò poſt: Deſiderio deſideraui hoc paſcha mãducare vobiſcum. Quòd autem licitum ſit comedere carnes & alios cibos ſine diſtinctione, probari poteſt his teſtimonijs Noui Teſtamẽti. Legitur Luc. 10. In eadem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Et Matth. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominẽ. Et ad Ro. 14. Scio & confido in Domino Ieſu, quia nihil cõmune ſiue immundũ per ipſum, niſi ei qui exiſtimat cõmune eſſe illi cõmune eſt. In eodem: Omnia quidem munda ſunt. Et 1. Corinth. 10. Omne quod in macello venit: id eſt vẽditur, mãducate, nihil interrogãtes proper conſciẽtiã. Domini eſt terra & plenitudo eius. Et iterũ: Si quis infideliũ vocat vos ad cœnã, & vultis ire, omne quod apponitur vobis mãducate, nihil interrogantes propter cõſciẽtiam. Et 1. Tim. 4. Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendũ quod cũ gratiarum actione percipitur. Et ad Titũ 1. Omnia munda mundis. Item probatum eſt ſuperius omnia creata fuiſſe à Deo: nihil verò immundum à Deo creatũ eſt: caro ergo animaliũ immũda nõ eſt: ergo nõ eſt abſtinẽdũ à carne propter carnis immũditiã. Præterea ſi nõ eſt vtendũ carnibus talium animalium in cibum: ergo nec lana, nec pellibus eorum eſt vtendum in veſtitum.

De errore ponente legem veterẽ datã à principe tenebrarum & malam. CAP. X.

SEQVITVR de ſecundo errore qui ponit legem veterẽ eſſe datam à principe tenebrarum & malam eſſe. Cui errori occaſionem dedit legis grauitas. Viſum eſt enim aliquibus non fuiſſe Deum benignũ qui tam graue onus

onus populo imposuit. Ad quod dicendũ ꝙ corda Iudæorum erecta erant per præsumptionem. Vnde dicebant, Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat. Exod. 19. Respondit vniuersus populus simul, Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Eiusdem 24. habetur idem. Vnde humiliandi fuerunt graui onere legis, vt videntes insufficientiã suã humiliati ad auxiliũ gratiæ currerent. Dominus enim humilib. dat gratiã. 1. Pet. vlt. Dedit etiam occasionem huic errori iustitia quæ fiebat in veteri lege: quam aliqui mentiuntur crudelitatem. Vnde dicũt nõ fuisse Deum benignũ, qui legem tam crudelem dedit. Ad quod dicendũ est quòd cùm principiũ sapientiæ sit timor Domini. Prou. 1. perfectio verò sapientiæ sit amor Dei, secũdũ illud Eccl. 1. Dilectio Dei honorabilis sapiẽtia. Prima lex debuit sapiẽtiã inchoare, timorẽ Dei ꝑ iustitiã incutiẽdo. Secunda lex debuit sapiẽtiã ꝑficere, ad amorẽ multis admonitionib. & promissionib. & beneficiorũ exhibitionib. incitãdo. Vnde iustitia in veteri lege debuit abũdare: iustitia verò nõ est crudelitas, sed bonitas: vt in tractatu Iustitiæ ostẽdet. In illa verò iustitia latebat misericordia. Qui enim corrigebãtur pœna tẽporali, euadebãt æternã. Incorrigibiles verò amittebãt potẽtiã Deũ offendẽdi & pœnã suã in futuro augẽdi: vnde misericorditer cum eis agebatur. Si enim diutius viuerẽt, diutius peccarent, & in futuro grauius punirẽtur. In hoc etiam ꝙ transgressores legis Moysi ita grauiter puniebantur, nobis misericorditer ostendebatur, quàm grauiter punientur transgressores legis datæ per filium Dei. Hebr. 10. Irritam quis faciẽs legẽ Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testib. morit: quã tomagis putatis deteriora mereri supplicia ꝗ filiũ Dei cõculcauerit?

¶ Item dedit occasionẽ huic errori illud Apostoli Ro.5. Lex subintrauit vt abũdaret delictũ. Et illud eiusdẽ 7. Nũc soluti sumus à lege mortis. Et vocatur ab Apostolo lex vetus, lex mortis. Vnde visum est ab aliquibus ꝙ lex mala fuerit. Et dicẽdũ est ad secundũ ꝙ lex illa mortis fuit suis transgressoribus: sed lex vitæ fuit suis obseruatoribus. Lex vitæ fuit intentione dantis: sed lex mortis fuit vitio transgredientis. Vnde subdit ibi Apostolus: Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Et paulò post subdit: Inuẽtum est mihi mãdatum quod erat ad vitam: intellige ex intẽtione dãtis, hoc esse ad mortẽ. Apostoli alijs erant odor mortis in mortẽ, alijs odor vitæ in vitam. 2. Cor. 2. nõ tamen erãt mali. Occasio fuit prohibitio legis multitudinis peccatorũ. Sicut enim dicit Glos. super illud ad Rom. 7. Occasione accepta peccatũ per mãdatũ operatum est in me omnem concupiscentiã. Talis est nostra carnalitas, vt ardentius desideret prohibita: quibus non memoratis, iaceret quasi sopita. Item Glos. Frenatus est concupiscentiæ fluuius oppositis obicibus legis, sed non siccatus: imò quia de se non de gratia homo præsumpsit. Aucta est concupiscentia opposita lege: & quæ prius eum ducebat obice nullo, obruit eum obice obrupto. ¶ Triplici ratione peccata abundauerunt lege data, in his in quibus nõ erat gratia. Primò, quia sicut dicit Amb. diabolus videns legem in auxilium hominibus datam, magis exarsit iracundia aduersus hominem, & magis instituit legem vertere in perniciem, cum primo quasi securè possidens minus tentare. Gregorius: Illos pulsare negligit quos quieto se possidere sentit. Secundò quia homo naturaliter appetit libertatem, & fugit seruitutem. Et iuxta verbũ Senecæ, Natura

tuinax est, animus humanus, & in contrariũ atque arduum nitens. Natura semper aduersatur sibi aduersanti. Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Prou. 9. Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Hiero. Quicquid non licet, magis desideratur: & quod raritate dulce est, assiduitate in amaritudinẽ vertitur. Et super illud Ro. 7. Peccatũ occasione accepta per mãdatum seduxit me. dicit gl. Ex prohibitione vbi charitas deficit, desiderium mali crescit, quo aucto dulcius fit quod prohibetur. Tertio, quia prohibitio erat occasio frequentis recordationis rei prohibitæ. Recordatio verò irritatiua est cõcupiscentiæ. Illud autem verbũ, Lex subintrauit vt abundaret delictũ: intelligendũ est consecutiuè. Hoc enim consecutũ est ex lege data quãtum ad illos qui gratiã nõ habebãt, & viribus suis cõfidebãt, quòd amplius peccauerũt: & hoc ipsum eis expediebat. Vnde gl. Aug. Nõ crudeliter hoc fecit Deus, sed cõsilio medicinæ. Aliquãdo enim homo videtur sibi sanus, & ægrotat: & quia nõ sentit morbũ, medicũ nõ quærit. Augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus cuius & totũ sanatur corpus. Magnũ ergo Dei consiliũ fuit vt per legẽ abundaret delictum, vt in austeritate suam intelligentes infirmitatẽ, infirmi ad medicũ cõfugerent, vt auxiliũ gratiæ quærerẽt. Sicut Deus creãs diabolũ, malignitatis eius futuræ nõ ignarus, præuidebat quæ bona de malo eius esset facturus: vt dicit Aug. Sic dãs legẽ veterẽ ad mentẽ custodientiũ eã, nõ ignarus transgressionũ quæ abundaturæ erãt, præuidit quæ bona de malo transgredientiũ esset facturus. Itẽ lex subintrauit vt abũdaret delictum quantum ad cognitionẽ. Si enim lex non fuisset, peccatum lateret. Vnde Rom. 7. Peccatũ nõ cognoui nisi per legẽ. Et sicut radius solis

non est malus, licet ostendat pulchritudinem nō ciuam quam aliquis appetit: & sicut sciētia medicinæ non est mala quæ ostendit venenum esse mortiferū, quamuis eo aliquis abutatur ad mortem suam vel alterius: sic lex non est mala, licet sit occasio mali. Item occasionem dedit huic errori veteris legis cessatio Visum est enim aliquib. quòd si bona fuisset, nō cessasset. Præterea modo peccaret qui seruaret eam: ergo tunc peccabāt qui eam seruabāt. Ad quod dicendū est ꝙ vetus lex cessare debuit quātum ad illa quæ erant figuratiua futurorū, sicut vmbra lumine veritatis adueniēte, & sicut promissiones solutione facta. Nec cessauit lex tanquā mala, sed cessit meliori quantū ad prædicta moralia: tamē quæ erant de iure naturali māserunt. Item occasionē dare potuit prędicto errori ꝙ Deus dator illius legis apparuit in flāma rubi. Esa.3. Et rapuit Heliam in curru igneo. 4. Re.4. Vnde visum est aliquibus ꝙ nō fuerit benignus Deus, qui sic apparuit, & ministrū suū sic rapuit. Ad quod dicendū: speciē ignis idoneā esse, vt Deus in illa appareat, vel in illa significet. Vnde Spiritussanctus super discipulos in specie ignis apparuit. Act.2. Et de ipso dicit ab Heb. 12. Deus noster ignis cōsumēs est. Peccata enim consumit & purgat. Et Lucæ 12. Ignem veni mittere in terram &c. Et Io.1. Ipse baptizabit vos in Spiritu sancto & igne. Non est ergo mirandū si in flamma rubi apparuit. ¶ Nunc multis authoritatibus Noui Testamenti ostendemus legē veterem esse bonā & datam à Deo. Legitur Matthæi 5. Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas: non veni soluere legem, sed adimplere. Si data fuisset à principe tenebrarum, non impleuisset eam. Et ibidem: Amen dico vobis, donec trāseat cœlum

& terra tota, vnum aut vnus apex non præteribit de lege donec omnia fiãt. Et eiusdem 7. Omnia quæcũq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Ergo lex & prophetæ bona sunt, sicut illud mandatum bonũ est. Eiusdem 22. dicitur de mandato dilectionis Dei: In his duobus mãdatis tota lex pẽdet & prophetæ: ergo lex & prophetæ bona sunt, cùm sint ad dilectionẽ Dei & ꝓximi. Et Lucę 10. In lege quid scriptũ est? At ille respondẽs, dixit: Diliges Dominũ Deũ tuũ &c. & proximũ tuũ sicut teipsum. Dixitq́; illi: Rectè respõdisti, hoc fac & viues. Ergo præcepta legis obseruata vitã cõferebãt. Itẽ Mat. 19. Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata. dixit illi: Quę? Iesus autẽ dixit: Nõ homicidiũ facies, Nõ adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Quæ constat mandata esse veteris legis. Exod. 20. Ergo mandata veteris legis vitam conferebant æternam. Item Mar. 7. Bene irritum fecistis mandatum Dei vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum & matrem tuam. Ibi mandatum Moysi, Dei mandatum dicitur. Itẽ Luc. 2. Vt sisterent cũ Domino, sicut scriptũ est in lege Domini. Lex Domini vocat lex vetus. Et eiusdẽ 16. Habent Moysen & prophetas, audiãt illos. Itẽ Luc. vlt. O stulti & tardi corde ad credendũ in omnibus quæ locuti sunt prophetæ. Et paulò post: Incipiẽs à Moyse & omnibus prophetis, interpretabat illis in omnib. scripturis quæ de ipso erãt. Et iterũ: Necesse est impleri omnia quæ dicta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Et Io. 5. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in illis vitã æternã habere, & illæ sunt quæ testimoniũ perhibẽt de

me. Et eiusdem octauo: Est pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est. Et Roman. 1. quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. Et eiusdem 7. Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Et in eodem: Scimus quia lex spiritualis est. Ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo. 1. Thessalonic. 5. Prophetias nolite spernere. Et 1. Timoth. 1. Scimus quia bona est lex si quis ea legitimè vtatur. Et ad Hebræos, cap. primo: Multifariam multisq; modis olim loquens Deus in prophetis: nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Actu. cap. primo: Oportet impleri scripturam quam prædicit Spiritussanctus per os Dauid. Eiusdem cap. secundo, dicitur de eo: Cum esset propheta &c. prouidēs loquutus est de Resurrectione Christi. Et eiusdem cap. tertio: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Ergo Iesus fuit filius Dei veteris legis: ergo lex vetus non fuit à principe tenebrarum. Item Actuum cap. tertio: Vos estis filij prophetarum & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros: ergo testamentum veteris legis erat à Deo ordinatum. Item eiusdem cap. decimo: Verbum misit Deus filijs Israel annuntians pacem per Iesum Christum: hic est omnium Dominus. Et paulò post subditur: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent. Et 2. Pet. 1. Habetis firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ ardenti in caliginoso loco. Ergo cùm propheticus sermo lucerna sit, non est à principe tenebrarum. Item in eodem: Non voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritusancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.

De

De errore illo qui damnat patres Veteris Testamenti. CAP. XI.

ERROR ille qui ponit quod patres Veteris Testamẽti mali fuerũt,& sunt dãnati,sequitur. Cui errori occasionẽ dedit ꝙ legũtur aliquãdo peccasse. Sed si ideo dãnati credũtur,eadem ratione credendum erit ꝙ Petrus & Paulus dãnati sint,qui quãdoq; peccauerũt. Itẽ occasionem dedit huic errori,ꝙ leguntur in infernũ descẽdisse. Gen.37. Descẽdã ad filiũ meum lugẽs in infernũ,ait Iacob. Et Esa.38. dixit Ezechias: In dimidio dierũ meorũ vadã ad portas inferi. Ad quod dicẽdũ ꝙ ob peccatũ primorũ parẽtum ianua regni clausa fuit toti generi humano. Quod figuratũ est in hoc ꝙ flãmeus gladius positus est ante paradisum. Gene.3. quasi prohibens ingressum. Descendebãt ergo antiqui patres in orã inferni, vbi manebãt felici spe cõsolati, sed nõ descẽdebãt in inferni profundũ vbi nulla est redemptio. Nec habebant pœnã materialẽ, sed solũ carebãt visione Dei. Ad quẽ locũ Christus descendit,& inde suos liberauit, vt legitur Act.2. Quẽ Deus suscitauit solutis doloribus inferni: iuxta quod erat impossibile teneri illũ ab eo. Et in eodem: Quoniã non derelinques animã meã in inferno &c. ¶Potest autẽ probari testimonijs Noui Testamẽti antiquos patres bonos fuisse & saluatos. Mat.8. Multi ab oriente & occidente veniẽt,& recũbẽt cum Abrahã, Isaac, & Iacob in regnũ cœlorũ. Ergo Abrahã, Isaac,& Iacob ingressi erãt vel ingressuri regnũ cœlorũ. Itẽ Dño trãsfigurato apparuerũt Moyses & Helias loquẽtes cum eo. Mat.17. si dãnati fuissent, cõstat ꝙ in

trāsfiguratione Domini nō apparuissent, ad quā tres tātum apostolos sibi familiarissimos admisit. Itē eiusdē 23. Ecce ego mitto ad vos prophetas. Et eiusdē 22. dicit de Christo, Quomodo Dauid in spiritu vocat eū Dominū, dicēs: Dixit Dominus &c. Et Luc. 16. Lazarus mortuus ab angelis deportatus est in sinū Abrahæ: ergo Abrahā nō erat dānat⁹. Et paulò post: Vidit à lōge Abraham & Lazarū in sinu eius. Itē cōmendātur patres veteris testamēti. ad Heb. 11. & de Moyse dicit specialiter Heb. 3. Moyses quidē fidelis erat in tota domo eius. Moysen fuisse nūtiū Dei, & legē datā esse Deo inspirāte, ostēderunt miracula facta p Moysen. ¶ Et notādū q lex illa valde sapiēter tradita fuit. Primò ostēdūtur omnia creata à Deo esse. Secūdò ostēditur iustitia Dei in pœna p peccato primorū parētū inflicta, & in diluuio, & in subuersione Sodomorū, & flagellatione Aegyptiorū. Tertio interserit obediētia patrū, & beneficia Dei eis exhibita. Per primū apparet creaturas nihil numinis habere: & sic nullus locus idololatriæ relinquit. Per secūdū terretur popul⁹ à legis trāsgressione. Per tertiū allicit ad eius impletionē. Cōsequēter verò dat lex in terrore. Sine timore enim magno nō poterat populus separari ab erroribus inueteratis. ¶ Inter hęc verò quę in lege pcepta sunt quędā manifestè ptinēt ad honorē Dei & vtilitatē proximi: quędā verò signa sunt futurorum: quædā verò quæ vident esse sine ratione. Pręcepta sunt propter idololatriā, cui abolēdæ magna pars legis intēdit. Multa enim præcepit Deus sibi offerri, ne idolis offerrentur. De Abrahā dicitur Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit vt videret diē meū: vidit, & gauisus est. Iac. vlt. commendantur prophetæ. Exēplū, inquit, accipite laboris & patientiæ.

tiæ

stiæ, prophetas qui locuti sunt in nomine Domini. Et Iacob 2. cōmēdatur multū Abrahā: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiā, & amicus Dei appellatus est. Et in eodem: Abraham pater vester nónne ex operibus iustificatus est? Commēdatur etiam Gal. 3. Et 1. Petri 3. commendatur Sara: Sic, inquit, sanctæ mulieres sperantes in Deo, nō in ornatu vestiū ornabant se subiectæ proprijs viris: sicut Sara obediebat Abrahæ. Et Loth cōmendatur 2. Pet. 2. Et iustū Loth oppressum à nefandorum iniuria eripuit &c. habitans apud eos qui de die in diē animam iustam iniquis operibus cruciabant. Patet ergo quòd boni fuerunt antiqui patres & saluati.

De quarto errore qui ponit animas non de nouo creari: qui diuersificatur in quatuor oppositos errores. CAP. XII.

SEQVITVR de quarto errore, qui ponit animas de nouo nō creari quæ corporibus infunduntur. Qui error diuersificat in quatuor oppositos errores. Primus ponit in corporibus non esse animas nisi angelos apostatas, seu dæmones qui in eis includuntur vt agant ibi pœnitentiam, & successiuè possunt esse in diuersis corporibus: vt si pœnitentiam non agunt in vno corpore, agant illam in alio. Secundus ponit duas animas esse in corporibus. De quo errore loquitur August. in libro de duabus animabus. Tertius ponit animas creatas simul fuisse. Quartus ponit animas sicut corpora seminari. Licet autem hi quatuor errores diuersi sint: tamen in hoc conueniunt quòd veritati fidei catholicæ contradicunt, quæ asserit animas creari, & creando

do corporibus infundi, & infundendo creari. Quam veritatem confirmat illud Psal. Qui finxit sigillatim corda eorum. Glos. id est, creauit animas singulas per se ex nihilo. August. in ecclesiasticis dogmatibus: Credendum est & firmiter tenendum, quòd animæ non sunt ab initio creatæ, vt Origenes fingit: nec cum corporibus seminantur, vt Luciferiani, & Cyrillus, & quidã Latinorum affirmant: sed dicimus animam infundi & creari simul in corpore compacto & formato, vt viuat in vtero homo.

De errore primo qui ponit animas esse angelos apostatas. CAP. XLII.

ALLI qui sunt primi erroris aliqua verba Sacræ scripturæ adducunt ad confirmationẽ ipsius impertinentia: tamen ad propositum si verè intelligantur. Legitur Matt. 10. Ite ad oues quæ perierũt domus Israël. Oues illas intelligunt angelos apostatas ad quos solos saluandos missus est filius Dei, vt aiunt, secundũ illud Matt. 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed si inspiciãtur quæ præcedũt, apparet ridiculosam esse hanc expositionẽ. Christus enim missurus Apostolos ante passionẽ suã prohibuit eis ne irent ad gentes vel Samaritanos, ne Iudæi haberẽt occasionẽ repellendi eum: ideo dixit eis, In viã gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis, sed potius ite ad oues &c. Vnde patet oues istas de quibus loquitur esse Iudæos. Si enim intelligerẽtur secundũ expositionẽ eorũ: oues quæ perierũt, id est dæmones, vel spiritus qui de cœlo ceciderũt, essent in gẽtibus & Samaritanis sicut & in Iudæis: vnde nõ fuissent

prohib

prohibēdi Apostoli à prædicatione eorū. ¶Item legitur Lucæ 16. de villico iniquitatis qui amotus est à villicatione sua, quod ipsi exponunt de diabolo, quē dicūt fuisse præpositū aliis angelis, & prudenter gratiam illorū acquisiuisse de seruitio Deo debito relaxando eis: sed propter peccatum suum fuisse amotum, & Michaëlem pro eo fuisse substitutū, & eum cum complicibus suis de cœlo fuisse eiectū, & corpora fabricasse, quæ, secundū eos, inhabitāt spiritus qui de cœlo ceciderunt. Sed quod sequitur in fine illius parabolæ non concordat expositioni eorum: scilicet quòd Dominus laudauit villicū iniquitatis: absit enim quòd Deus diabolū laudauerit. Itē legitur Io. 4. Nemo ascendit in cœlū nisi qui descēdit de cœlo. Ex quo ipsi inferūt solos spiritus qui de cœlo descederunt saluandos. Sed patet quòd nulla est expositio eorum, per id quod sequitur verbum prædictū, Filius hominis qui est in cœlo. Cōstat enim quòd Christus se vocat filium hominis. Matt. 8. Filius hominis non habet vbi caput suū reclinet. Et 24. eiusdem: Estote parati, quia qua hora nō putatis filius hominis vēturus est. Vnde impertinens est illud verbum ad angelos Apostatas: sed tempore quo Christus dicebat verbū illud, cùm nondum esset ianua regni aperta per passionē ipsius, nullus adhuc purus homo ascenderat in cœlum vel ascendere poterat, nisi solus filius hominis qui de cœlo descenderat in carne assumpta visibilis hominibus apparendo, qui erat in cœlo patri æqualis inquātum Deus, ascendere poterat in cœlū in humanitate: & iam ascenderat: id est, à Deo alius erat secundum diuinitatem, vt pater. Solus etiam Christus erat ascensurus in cœlum, scilicet caput cum membris. Rationes quibus innitatur error ipse non

ponim

ponitus: quia vel non sunt, vel nullius ꝓbabilitatis sunt. ¶Error verò iste tria ponit, quorũ falsitas de facili potest ostẽdi. Ponit enim dæmones esse saluãdos, ponit animas nõ esse, & ponit dæmones esse incarceratos in corporibus humanis. Primũ verò multis authoritatibus potest destrui. Legit Mat. 3. Paleas cõburet igni inextinguibili: ergo pœna malorũ erit æterna: sed dæmones maximè sunt puniẽdi: ergo pœna eorũ erit æterna. Ad idẽ possunt adduci testimonia sacræ scripturæ quæ sequunt. Matt. 25. Discedite à me maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in eodẽ: Hi ibunt in supplicium æternũ: iusti autẽ in vitã æternã. Et 2. Thessal. 1. dicitur de nõ obediẽtibus Euãgelio Christi, Qui pœnas dabũt in interitu æternas. Et in canonica Iudæ: Quibus procella tenebrarũ conseruata est in æternũ. Et in eadẽ: Angelos qui non seruauerunt suũ principatũ, sed dereliquerũt suũ domicilium, in iudiciũ magni Dei, vinculis æternis sub caligine reseruauit. Ergo vincula dæmonũ æterna sunt, & ipsi reseruantur in iudicio magni Dei puniẽdi. Vincula æterna ista sunt, obstinatio eorum, & sententiæ diuinæ inflexibilitas. Item 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudicium cruciandos reseruari. secundum gl. rudentes sunt funes quibus nautæ vela suspendunt. hic verò dicuntur rudentes immundorũ spirituum conamina, qui mox vt flante superbia impulsi se aduersus creatorẽ erexerunt, ipsis elationis conatibus in abyssi profundum sunt rapti. ¶Ad ostendendũ verò falsitatẽ illius erroris qui ponit animas nõ esse: sufficiũt verba Euãgelij, & aliarũ scripturarũ Noui Testamẽti, quæ in tot locis cõtrariũ exprimunt, quorũ aliqua

qua ponemus. Legitur Matth. 6. Nónne anima vestra plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? Et eiusdem 10. Nolite timere eos qui occidũt corpus, animã autẽ nõ possunt occidere &c. Et eiusdem 11. Inuenietis requiẽ animabus vestris. Item 16. Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur: animæ verò suæ detrimentũ patiatur? Itẽ 22. Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Et 26. Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Item Io. 10. Potestatẽ habeo ponẽdi animã meã, & potestatẽ habeo iterum sumẽdi eam. Et Iaco. 5. Qui cõuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animã eius à morte. Et 1. Pet. 1. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis. Eiusdem 4. Fidei creatori cõmendant animas suas. Et Apocal. 6. Vidi subtus altare animas interfectorũ propter verbũ Dei. Error verò tertius valde odibilis est Deo & hominibus quantũ ad hoc ꝙ ponit dæmones esse in hominibus. Deo ideò quia cõtumeliam magnã ei facit, cùm vituperat hominẽ nobilissimã eius creaturã quam creauit ad imaginẽ & similitudinẽ suam. Geñ. 1. Et eiusdem 9. Ecclesiast. 17. Et 1. Corint. 11. dicitur: Vir imago & gloria Domini est. Homini: quia magnam contumeliam facit ei, cùm dicit eum dæmonium habere. Hoc reputauit sibi Christus contumeliosum. Ioan. 8. cùm diceretur ei à Iudæis: Samaritanus es tu, & dæmonũ habes. vnde subdit: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Imò quod plus est, qui sunt huiusmodi erroris homines, reputãt dæmones incarceratos, cùm ipsi diaboli potius reputandi sint imitando eos in obstinatione. Ioan. 6. Ego duodecim vos elegi: & vnus ex vobis diabolus est. Secundum errorem

istum,

istũ, vt videtur, Dominus potius debuit dicere
& omnes demones estis, quàm, vnus ex vobis
diabolus est. Quod autẽ falsum sit quod ipsi po
nunt, patet ex hoc quod legitur Rom.9. de Esa
& Iacob, cùm nondum nati essent, aut aliqu
egissent boni, aut mali: ostẽdit ibi Apostolus
patet ex his quæ præcedũt & sequũtur, ꝙ E
& Iacob ante natiuitatẽ suã nihil boni vel m
egerint, propter quod vnus eorũ à Deo dilig
tur, & alter odiretur. Nõ erant ergo angeli a
statæ in eis qui inclusi essent ad pœnitentiã a
dam ibi de peccatis quæ fecissent antequã i
derẽtur. Itẽ si angelus malus est in malo hom
ergo bonus angelus est in bono: ergo in Ch
fuit angelus bonus: ergo non est verũ quod
tur ad Hebr.2. de filio Dei, quòd nusquã an
apprehendit, sed semẽ Abrahæ apprehẽdit
assumpsit ergo angelicã naturam. Si verò
tur quòd in Christo nõ fuit nisi spiritus di
hoc non potest dici, cùm scriptũ sit Io.12.
anima mea turbata est. Et Matth. 26. Tr
anima mea vsq; ad mortem. Turbatio e
tristitia non cadit in Deum. Item verbu
Geñ.1. Faciamus hominem ad imaginẽ &
tudinem nostram: & præsit piscibus & c
detur esse verbũ volentis punire vel in
re eum qui crimen commisisset, sed poti
tis facere quod nondũ erat, & volenti
norare cùm iam factus esset. Item si spir
nis fuisset antequã infunderetur corpor
torem suũ offendisset, hoc fecisset scien
Peccatum enim non posset esse sine
Omnis mẽs apud se cõscriptũ legit,
Et si hoc fuisset, nullus alius melius
ipse spiritus. 1. Corint.2. Quis scit h
sunt hominis, nisi spiritus hominis

est: Et in lib. de anima & spiritu: Nihil tam nouit mens, vel anima, quantū id quod sibi præsto est: nec menti vel animæ quicquam magis præsto est, quàm ipsa sibi: ergo nihil tam nouit quàm se. Si verò dicat quod spiritus obliuiscitur cùm corpori infunditur quę prius sciebat, ridiculū est quòd Deus spiritū includat corpori ad agendā pœnitentiā ibi, cùm sciat ipsum obliuisci quàm citò erit ibi, malum quod fecit. ¶ Quomodo enim potest agere pœnitētiam de malo quod ignorat? Initiū salutis cognitio est peccati, vt ait Sen. Ergo qui peccatum ignorat, viam salutis etiam inchoare non potest. Itē dixit Plato animas introeuntes in hanc vitam portari ab eo spiritu qui est super introitū poculo obliuionis, antequā intrent corpora, nullam huius rei ostentationē faciēs: vt ait beatus Irenęus in libr. contra hæreses. Et quærit à Platone, vnde hoc sciret. Si enim anima eius potata erat poculo obliuionis, nō reminiscebat nec spiritus, nec poculi, nec quòd aliquid sciuisset, nec oblitus fuisset: & si ista reminiscebat, eadem ratione & alia. Itē Irenæus: Si hoc quod in breuissimo tēpore visum est, vel in fantasmate cōceptū est, & ab anima sola per somniū posteaquàm cōmixta sit corpori, & inde vniuersa membra dispersa cōmemoraret: multo magis ipsorum reminisceretur in quibus tēporibus tantis & vniuerso præteritæ vitæ seculo immorata est. Item dixerūt quidā, ipsum corpus esse obliuionis causam. Sed quærit Irenęus: Si hoc est, quomodo anima quod per semetipsam videt reminiscitur, & renuntiat proximo? Item nec ex quæ olim agnita sunt, aut per oculos, aut per auditum meminisset anima in corpore existens si esset corpus obliuionis causa. Anima enim in obliuione existens nihil aliud cognoscere posset nisi quod in

præsenti videret. ¶Item quomodo diuina discerent, & meminisset ipsorum existens in corpore? ¶Item cùm non sit corpus fortius quàm anima, non amitteret anima scientiã suam propter corpus. Præterea non est verisimile, cùm corpus organum sit animæ, quòd scientiã suam ei auferat. Non solet enim instrumentũ scientiã suã auferre artifici, Iam enim potius esset impedimentũ quàm instrumentum. Præterea raptus est Paulus vsq; ad tertium cœlũ. 2. Cor. 12. & tamẽ rediens ad se memor fuit visionis suæ: quod nõ fuisset si corpora necessariò obliuionẽ inducerent. Item si corpus obliuionẽ inducit, potius inducere debet obliuionem eorum quæ cognoscuntur viribus illis secundum quas anima vnitur corpori, quàm eorum quæ intellectu agnoscuntur, secundũ quę nõ vnitur anima corpori. Præterea autẽ spiritus apostata potestatem habet viuificãdi corpus, aut nõ. Et videtur quòd nõ, secundum ea quæ ponit error iste: ponit enim quòd cùm diabolus duo homini corpora fabricasset, nõ potuit per xxx. annos vitalem spiritũ illis corporibus infundere: sed accedẽs ad misericordiã Altissimi, duos angelos ab ipso quæsiuit. Præterea si spiritus malus potest corpus viuificare, aut potestas illa est voluntaria, aut naturalis. Nõ videtur esse voluntaria, vt scilicet voluntatẽ suam corpora viuificet: hoc enim solius Dei est. Io. 5. Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat: sic & filius quos vult viuificat. Si verò naturalis, non videtur hic aliter facere quàm forma & perfectio ipsius corporis. Et hoc etiam dicit Philosophus, quòd anima est actus primus siue perfectio prima physici seu naturalis corporis organici in potentia vitã habẽtis. Si verò est spiritus qui est in corpore, corporis est perfectio: inconueniens est dicere quòd

spirit

spiritus ille tempore sit prior, quàm ipsum corpus: pfectio enim rei nō potest esse prior tēpore quàm eius inchoatio: nec forma prior est tēpore, quàm eius materia, cùm forma sit actus, materia sit potētia: actus enim nō potest precedere potentiā suā. Imago quæ ceræ imprimit nō potest prior esse tēpore, quàm possibilitas ipsius ceræ ad receptionē ipsius imaginis. Præterea vbi scriptura sacra dicit diabolū intrasse in hominē, cōstat quòd ipse erat prius homo viuēs, sentiēs, intelligēs: vt patet in Iuda. Io.13. Vbi legitur quòd post buccellam introiuit in eum sathanas. Et Matt.12. Intrātes habitāt ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus: loquitur de dæmonibus. Vnde cōstat quòd ante ingressum erat homo. Itē cùm expellebātur dæmonia ab hominibus: cōstat quòd remanebāt homines viuētes, sentientes, intelligentes. Lucæ 11. Erat Iesus eijciens dæmoniū, & illud erat mutum: & cùm eiecisset dæmoniū, locutus est mutus. Ergo aliquid erat in eo, præter dæmoniū, quo viuebat, sentiebat, discernebat. Hoc autē animā vocamus, quod scilicet est in homine principium viuēdi, sentiendi, & discernēdi. Item vbi Euangelium loquitur de dæmonibus qui erant in hominibus: nō dicit eos in hominibus puniri, sed potius eos homines punire: nec eos vexari, sed potius vexare. Matthæi 15. Filia mea male à dæmonio vexatur. Et Luc.6. Qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. Dæmones verò expulsionem ab hominibus cruciatum reputabant, & non inhabitationem hominum. Vnde dicunt Christo expellenti eos, Matth.8. Fili Dei cur venisti ante tempus torquere nos? Vnde ergo habent quòd angeli apostatæ inclusi sint in corporibus humanis vt agant ibi pœnitentiā? Item error iste destruit

resurrectionē corporū. Si enim corpora solūmodo carceres sunt spirituum saluandorum, non est verisimile quòd spiritus illi corpora sua debeāt resumere cùm beati efficiētur: incarceratio enim & glorificatio non videtur simul debere esse. Itē natura non appetit quod sibi contrariū est: ergo si corpus à prima institutione pœna est spiritus inhabitantis, non habebit spiritus ille naturalem appetitum ad corpus: ergo separatio eorum non faciet naturaliter dolorem in morte. Item omne quod contra naturam per violentiam detinetur, naturaliter appetit liberari: ergo si spiritus illi violenter detinentur in corporibus, naturaliter appetent liberari: ergo homines in quibus sunt naturaliter appetunt mori: ergo appetitus mortis naturalis est homini, quod cōstat esse falsum. Itē natura nō agit contra se: ergo si corpus à prima cōditione sui pœna est spiritus inhabitātis: spiritus non erit eius naturalis perfectio. Itē constat quòd Deus nō dedit spiritibus potentias quæ essent otiosæ, si ipsi debito modo se haberēt: sed potentię viuificandi & sentiēdi otiosæ essent in eis si ipsi debito modo se haberent; quia non includerentur corporibus: extra corpus verò otiosæ sunt: ergo illæ potentiæ non sunt datæ spiritibus qui peccauerunt à creatione. Si verò post datæ sunt, cùm hæ virtutes specie differant ab intellectu qui est in spiritibus qui sunt substantiæ separatæ: spiritus quorum sunt hæ virtutes specie differunt ab aliis spiritibus. Item aut boni angeli habent illas potentias, aut non habent. Si habēt eas, otiosè habēt, cùm secundū eas nō vniantur corporibus sine quibus exercere nō possunt operationes taliū potentiarum. Si verò non habent eas: ergo specie differunt ab illis spiritibus qui vniūtur corporibus, cùm non habeant

habeant potētias illas quas ipsi habēt quæ sunt specie differentes à potentijs eorum: & cùm angeli boni sint substantiæ perfectæ non natæ fieri partes essentiales alicuius totius, spiritus verò qui vniuntur corporibus, nati sunt esse partes essentiales ipsius hominis. Si verò dicatur omnes angelos cecidisse de cœlo & malos esse in corporibus inclusos, vt quidam hæretici dixerūt, hoc non est verisimile. Cùm enim Deus spiritus sit, oportet aliquos ministros eius esse spirituales. Gregor. Dubitare non debes inuisibilem Deum inuisibilia obsequia habere: debent quippe ea quæ ministrāt ad similitudinem eius tendere cui ministrant. Scriptura etiam Euangelij manifestè obuiat huic errori, quæ distinguit inter angelos Domini & angelos diaboli. De angelo Domini habes Matt. 1. Angelus Domini apparuit Ioseph. Simile habes Matt. 2. Et eiusdem 4. habes, quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei. Et 18. Angeli eorū semper vidēt faciem patris mei qui in cœlis est: quod de malis angelis intelligi nō potest. Et eiusdē 22. Sunt sicut angeli Dei in cœlo. Et 28. eiusdē: Angelus Domini descēdit de cœlo. & Luc. 1. Dicit Gabriel: Ego sum Gabriel qui asto ante Deū. Cōstat ergo ꝙ sunt aliqui angeli Dei. & patet quòd sunt diuersi ab angelis diaboli de quibus Matth. 25. Qui paratus est diabolo & angelis eius. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Matth. 6. Maximè Deo & diabolo, qui contrarij sunt. Præterea legitur Apocal. 12. quòd draco traxit tertiā partem stellarum: stellę vocantur angeli, quorū tertiā partē traxit diabolus: quia aliqui peccato eius cōsenserunt, & non omnes. Itē aut spiritus qui sunt in corporibus humanis vnū faciūt cum corporibus, aut nō. Si nō, ergo non faciunt aliquid vnum. Vnum enim &

aliquid sunt cōuertibilia: ergo homo non est aliqua species creaturæ. Si verò vnum faciūt: ergo aliquo genere vnionis: ergo vel vnū cōtinuatione sicut partes carnis vnū faciūt: aut cōtiguatione, sicut os & caro, vnum faciunt: aut vnum per cōmixtionē, sicut ex diuersis elemētis fit vnū elementatū: aut vnum per impreſsionē, sicut figura & cera vnū faciūt; aut vnum secundū exigentiā naturalē, sicuti materia & forma vnū faciūt compositū. Exigit enim materia formā vt suā perfectionē, & forma materiā vt suum perfectibile: aut vnū quātū ad operationē, sicuti artifex & instrumentū vnā habent operationē. Primo modo nō: vnū enim cōtinuatiōe nō sunt, nisi ea quę habēt dimensionē longitudinis, & latitudinis, & spiſsitudinis. Vnde cùm spiritus simplex sit, ex eo & corpore non fiet vnū per continuationē. Eodem modo neq; vnū per contiguationē. Contiguatio enim similiter nō est nisi eorū quæ habēt dimensionē. Itē neq; per cōmixtionē: quia quæ vtūtur sic desinūt esse actu, licet maneant virtute: vt elementa in elementato. Spiritus verò & corpus in homine manēt actu. Itē nec per impreſsionē: quia forma impreſſa nō subsistit sine eo cui imprimit: anima verò destructo corpore subsistit. Item si secundū exigentiā naturalē, vt spiritus sit vt forma, corpus verò vt materia, forma & materia immediata quæ vocat necessitas simul sunt tēpore, & neutrū tēpore procesſit reliquū. Vnde secundū hoc spiritus tēpore nō præcesſerūt corpora in quibus sunt inclusi: materia verò quæ non est immediata præcedere potest formā. Cū enim nō sit perfectè aptata, aptari oportet eā antequā adueniat forma eius pfectiua: sed forma quæ est pfectiua quàm citò est, pfecta est. Et cùm sit melior & nobilior ꝙ materia, nō decet eā esse otio-

sam

iam propter defectum materiæ: vt scilicet primo existēs materiā vel instrumētū expectet otiosa. Si enim sapiētia humana nō vult artificem otiosum esse ꝑpter defectū materiæ vel instrumēti, quāto magis sapiētia diuina hoc nō permittet? Si qs tamē obijciat animas erutas à corpore otiosas esse quātū ad viuificationē & sensum propter instrumēti defectū. Dicēdū est quòd culpa earū occasio fuit huius defectus, sed nō fuit hoc secūdū primā ordinationē creatoris: imò si nūquam peccassent, nunquam defectū organi paterētur. Itē neq; vnū quātū ad operationē. Ex his enim quæ sic vniuntur nūquam fit vnū aliquid secūdū substantiā: vt ex nauta & naui nō fit aliquod tertiū, ex anima verò & corpore fit vnū secūdū substātiā, scilicet homo. ¶ Itē bonitas Dei cuncta fecit propter creaturæ vtilitatē, non propter suā, cùm bonorū nostrorū nō egeat: sed ea quæ purè corporalia sunt nō videtur fecisse propter eorū vtilitatem, cùm nullius boni perceptiua sint: ergo fecit ea ꝑpter creaturæ spiritualis vtilitatē. Sed nō videt quòd propter vtilitatē illius creaturæ spiritualis quæ purè est spiritualis. Illa enim non videtur egere creatura corporali: ergo propter vtilitatē creaturæ, quæ est partim corporalis & partim spiritualis. Si ergo corporalia creata sunt secundū primā ordinationē creatoris, ergo creatura partim spiritualis & partim corporalis est secūdū primā ordinationē creatoris. Homo ergo factus fuisset, licet nullus Angelus corruisset. Itē sicut omnia sunt à Deo vt primo principio: ita omnia sunt ad Deū tanquam ad finē supremū. Quę autē propinquiora sunt Deo similitudine, immediatè ad eū ordinantur: vt creaturæ spirituales. Quæ autē magis distant ab eo similitudine: mediatè ad Deū ordinantur, vt corporales creaturæ. Creaturæ verò

purè corporales non videntur posse ordinari ad Deū per purè spirituales cū quibus habēt discōuenientiam. ¶Est igitur creatura partim spiritualis & partim corporalis. Homo, scilicet per quē creaturæ corporales ad Deum ordinātur. Et hoc tripliciter. Vno modo, quia in homine est inuenire quasi naturā omnis creaturæ: quia corporeū, vegetabile, sensibile, rationabile, vnde in eius beatificatione quasi natura omnis creaturæ beatificatur. Secūdo, quia homo positus est quasi medius inter creatorē & creaturas corporales, secūdum dignitatē Deo inferior, creaturis illis superior, & vt Deo ministret, & sibi ab illis ministretur. Tertio, quia cùm homo ratione corporis quo similitudinem habet cum omnibus corporalibus creaturis capax sit bonitatis eorū, manifestè apparet quòd ratione animæ, qua Deo similis est, capax esse potest beatitudinis diuinæ. Vnde in lib. de Anima & spiritu: Fecit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciē eius spiraculum vitæ, dans ei sensum & intellectū, vt per sensum lutū sibi sociatū viuificaret, & per intellectū regeret, vt per intellectū intus ingrederetur & contemplaretur Dei sapientiam, & per sensum foris egrederetur & cōtemplaretur opera sapiētiæ. intellectu intus illustrauit, sensu foris decorauit, vt in vtroq; refectionē inueniret. Intus ad felicitatē, foris ad iucunditatē. ¶Itē in eodē: Si tam disparē naturā carnis & animæ ad vnā foederationē atque amicitiā Deus cōiungere potuit, nequaquam erit impossibile ei rationabilē spiritū qui vsq; ad cōsortiū terreni corporis humiliatus est cum eodem corpore glorificato, vt sit ei gloriæ quod fuit ei sarcinæ, ad consortiū beatorū spirituū qui in sua puritate persliterūt, exaltare. ¶Itē in eodē: Plenē fuit miraculo quòd tam diuersa & tam diuisa ab-

inui

inuicem, adinuicē potuerunt cōiungi; nec minus mirabile fuit, quòd limo nostro Deus seipsum cōiunxit, vt sibijnuicem vnirentur Deus & limus, tanta sublimitas & tanta vilitas: nihil enim Deo sublimius & nihil limo vilius. Mirabilis fuit cōiunctio prima, mirabilis & secunda, nec minus mirabilis erit & tertia, cùm homo, & Angelus, & Deus vnus erit spiritus.

De Errore qui ponit duas animas esse in corporibus. CAP. XIIII.

ERROR ille qui ponit duas animas esse in corporibus humanis, sequitur: quarū vnā dicit partem Dei esse, alterā de gēte tenebrarum, quam Deus nō cōdidit, quę mala est & propria carnis, & omnia bona hominis tribuit illi bonæ animæ, omnia verò mala illi malæ animę. Bonā animā dicūt esse arborē bonā quæ nō potest facere fructū malū: animā verò malā, malam arborē quæ nō potest facere fructū bonū. Bonas verò missas esse ad reprimēdā malitiā gētis tenebrarū. Hūc errorē destruit Aug. in lib. de duabus animabus: & in lib. cōtra Fortunatū quendā Manichæorū presbyterū. Et hæc sunt verba Aug. in lib. de Duabus animab. Quæro ergo ab eis: vtrū peccasse videretur, de cuius manu dormiētis scripsisset alius aliqd flagitiosum? quod quis dubitet eos esse negaturos? Quæro etiā si aliqs valētior alterius vigilantis & sciētis, sed omninò nolentis manu aliquid mali fecisset, vtrū vigilās & sciēs, sed nolēs, vllo peccati nomine teneretur? Respōdebunt nihil istum omninò peccasse. Quid si dormiens ille iam sciret quid alius de manu facturus esset, & de industria plus ne expergisceretur à

somno sedaret: nunquid ei quicquam somnus ad innocentiã suffragaretur? Respõdebũt quòd nõ. Quid si alius vigilãs & sciẽs, volẽs superatus est vt aliquẽ prętẽta defensione deciperet: quid ei vt peccato careat profuit in potẽtia, quãuis resistere nõ valeret? Quibus cõcessis colligo nusquã nisi in volũtate esse peccatũ. Et subdit, Peccatũ sine volũtate esse nõ posse, omnis mẽs apud se cõscriptũ legit. Volũtas verò, vt ipse dicit ibidẽ, est animi motus cogente nullo ad aliquid vel nõ admittendũ, vel adipiscendũ. Peccatũ verò est volũtas retinendi vel cõsequendi quod iustitia vetat. Et subdit, has duas diffinitiones volũtatis & peccati recipiẽs Manichæorũ hæresim cõdẽnat. Nam illud malũ genus animarũ si antequam bonũ misceretur nõ habebat aliquã volũtatẽ, sine peccato erat atq; innocens. Quòd si voluntas inerat, ergo volebat aliquid adipisci vel nõ admittere. Illud autem aut bonũ erat, aut bonũ putabatur: sed nihil tale in suo genere erat: ergo illud bonũ quod extra erat appetebat: ergo bonã voluntatẽ habebat. ¶ Prętereа opinionẽ boni habebat: ergo nõ erat summè malũ. Et paulò pòst: Nunc illud genus videamus quod ita ipsi laudant vt ipsam Dei substantiã dicãt esse. Et cùm manifestũ sit nõ peccare animas in eo quòd nõ sunt tales quales esse nõ possunt: vnde iam cõstat animas alias nõ peccare: relinquitur vt nõ tribuãtur peccata nisi bono generi animarũ & substãtiæ Dei. Præterea nũquam negauerũt, dari veniã peccatorũ cum fuerit quisquam ad Deũ cõuersus. Negant etiam malum genus animarũ bonũ posse fieri & regnũ Dei possidere. Restat igiť vt nõ solũ ipsas quas de substãtia Dei perhibẽt: sed ipsas solas peccare fateãtur. Sed dicũt quòd mali cõmixtione coguntur: sed si illa cogũtur vt resistere nõ possint

non peccāt. Si possunt, & propria voluntate cō-sentiūt, Cur hoc malum in summo bono cogimur per eorū doctrinā inuenire? Summū bonū vocat animā quam dicūt esse de diuina substantia. Contra Fortunatū sic destruit hunc errorem Aug. In primis, inquit, summū errorem puto Deū ex aliqua parte esse violabilem, aut coinquinabilem, aut corruptibilem credere: & hoc vestrā hæresim affirmare scio, sed non his verbis. Dicitis enim Deum omnipotentē cùm videret quāta labes & vastitas immineret regnis suis nisi aliquid aduersæ genti opponeret & ei resisteret, misisse hanc virtutē, de cuius cōmixtione cum malo & gente tenebrarū mundus sit fabricatus. Hinc esse quòd hic animæ bonæ laborāt, errant, corrūpuntur, vt necessariū haberent liberatorē qui eas ab errore purgaret, & à cōmixtione solueret, & à seruitute liberaret. Sed nephas puto credere Deū omnipotentem aliquam aduersam gentē timuisse aut necessitatem esse passum, vt nos in ærūnas præcipitaret. Item in eodē. Si enim potest aliquid nocere Deo, nō est inuiolabilis. Si non potest aliquid ei nocere: quid ei erat factura gens tenebrarū contra quam dicitis bellum gestum esse à Deo ante mundi constitutionē? Responde ad illud breuissimū. Si poterat ei nocere, nō est inuiolabilis: si nō poterat, crudeliter huc nos misit vt nos ista patiamur. ¶ Item in eodē: Quæro à te quomodo habeamus peccata si natura contraria nos cogit facere quod facimus? Qui enim cogitur aliquid necessitate facere, nō peccat. Item quæro de indulgentia peccatorū cui detur: nobis aut genti tenebrarum? Si genti tenebrarū, regnabit & ipsa cum Deo. Si autem nobis, manifestum est quòd voluntate peccauimus. Nihil enim mali fecit qui nihil sua voluntate fecit. Idem in eodem: Prudentum

est

est æstimare & fidelium quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Quę ergo erit illa vbi asseritur vel virtus Dei, vel pars aliqua Dei, vel sermo Dei posse cōmutari, violari, corrumpi, ligari? An ea vbi dicitur & omnipotentē Deū & omnē ipsius naturam & substantiam, nulla parte posse vnquam corrūpi? Item qui inuoluntariè peccat, nō peccat. Si quis enim cæteris mēbris ligaretur ab aliquo & manu eius falsum scriberetur sine eius propria voluntate: quæro si hunc hominem posset iudex falsitatis crimine cōdemnare? Quid ergo anima quę Dei pars est, cùm liberū arbitriū non habeat, mali fecit, vt adeò puniatur, aut pœnitentiam agat, aut veniā mereatur? Item si neq; malum, neq; peccatū nisi à natura contraria esse potest, pœnā ipsa sola potest mereri: nō anima in qua nō est peccatū, nec anima quæ nō peccauit iussa est pœnitere. Nonne stultū & plenū dementiæ est vt gens tenebrarū peccauerit vt me pœniteat de peccatis, qui possum dicere secundum fidem nostrā, quid feci? quid cōmisi? qui cùm tuis regnis vastitas immineret, necessitate oppressus sum, cui resistere non potui. Itē iniquè fuit voluntas mittendi animā ad tantas miserias, cùm Deo noceri nō posset. An Deus summè misericors vt modum imponeret naturæ contrariæ, ideo nos immoderatos efficere voluit? Ad verba ista nesciuit Fortunatus quid dicturus esset. Vnde dixit Aug. ei: Ego noui nō te habere quid dicas, & me cùm vos audirē in hac quæstione nunquam inuenisse quòd dicerē, & tamen fuisse admonitū diuinitus illū vt errorē relinquerē. ¶ Error iste, quātū ad hoc quòd ponit animas bonas esse de substantia Dei, facilè potest destrui. Cùm enim substātia diuina simplicissima sit, vt prius ostēsum est, nō habet partes: vnde si dat alicui substantiā suam,

dat

dat totũ: ergo eſt Deus perfectus. Item ex ſimpliciſsimo ſecũdum ſubſtantiã nõ poſſunt eſſe animæ, cum differãt ſecundũ ſubſtantiã. Hũc errorẽ deſtruit gl. Aug. ſuper illud Geñ. 2. Inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculum vitæ. Non ſunt, inquit, audiendi qui putant animã partẽ eſſe Dei. Si enim hoc eſſet, nec à ſe, nec ab vllo decipi poſſet, nec ad malũ faciẽdum vel patiendum cõpelli, nec in melius nec in deterius mutari. Idẽ in lib. 83. Queſtionum: Aliud eſt veritas, aliud anima. Veritas enim falſitatẽ non habet, anima autẽ falſitatẽ habet: ergo nõ eſt veritas, nec de veritate, licet ſit à veritate. Itẽ in lib. de Anima & ſpiritu: Anima non eſt pars Dei. Probat hoc mutabilitas quam incurrit. Deus enim immutabilis eſt: hæc ſæpe mutata eſt pro culpa quãdoq; damnata: pro pœna quoq; fit miſericordia, cùm in Deo ſit omnipotentia, & omniũ ſciẽtia, & ſumma bonitas: in eo nõ habet locũ violentia propter omnipotentiã, neq; ignorãtia propter omniũ ſciẽtiã, neq; malitia propter bonitatẽ ſummã: ergo ſi anima eſt de diuina ſubſtantia, nec violentia, nec ignorantia, nec malitia in ea locũ habebit. Præterea ſi eſſet de diuina ſubſtantia, nõ eſſet creatura. Nam creatura eſt de nihilo: eſſe verò de nihilo, & eſſe de Deo oppoſita ſunt maxima diſparatione. Item ſi animæ ſunt de diuina ſubſtantia, quomodo differunt à filio Dei qui ſimiliter eſt de diuina ſubſtãtia? Itẽ cùm omne totũ maius ſit ſua parte, ſi animæ partes ſunt diuinæ ſubſtantiæ, cũ animæ mittuntur ad corpora, diminuitur diuina ſubſtantia: ergo & diuina potentia. Potentia enim ſequitur ſubſtantiã, aut eſt ipſa ſubſtantia: ergo Deus non remanet omnipotẽs. ¶Itẽ ſi diuina ſubſtantia habet partes, aut omnipotẽtia ita eſt totius vt etiã partiũ, aut ita totius quòd nõ partium. Si primo

modo;

modo:ergo animæ quæ sunt partes,ipsius habẽt omnipotentiã.Si secundo modo,ergo non remanet omnipotẽtia in Deo tot partibus ei detractis quot sunt animæ:nõ enim remanet totũ vbi tot partes detrahuntur. Itẽ si diuina substantia habet partes,aut omnes partes sunt eiusdẽ naturæ, aut nõ:si sunt eiusdẽ naturę,& omnipotẽtia est vnius partis,erit etiã & omniũ aliarũ. Si verò diuersarum,qui illas diuersas naturas cõiunxit, ille potius Deus erit. Item si animæ sunt partes diuinæ substantiæ,nõ habuerunt initiũ:ergo nõ sunt factæ,cuius cõtrariũ dicitur Luc.11. Quod intus est vestrum,plenũ est rapina & iniquitate.& subditur;Stulti, nõne qui fecit quod deforis est,etiã id quod deintus est fecit. Id quod deintus est plenũ iniquitate,non potest intelligi nisi de anima.

De Errore qui ponit omnes animas simul fuisse creatas. CAP. XV.

ERROR ille qui dixit omnes animas simul fuisse creatas,sequitur.Contra quem errorem sic potest obijci.Constat quòd habebãt animæ potẽtiam cognoscendi & volẽdi antequam corporibus infunderentur. Si omnes à principio creatæ sunt: ergo cùm nõ haberẽt eas otiose,merebantur vel demerebantur.Si merebantur,debuerũt in bonitate cõfirmari sicut & Angeli.Si demerebantur, obstinati sunt facti sicut Angeli qui peccauerũt: & peccatũ earũ fuit irremissibile, sicut & Angelorum malorũ.Item si habuerunt potentiã cognoscendi & volendi cùm cognoscerent carnẽ corruptam cui vniebãtur:aut voluntariè vniebantur, & tunc erat in eis peccatũ actuale:aut inuoluntariè, & tũc iniustè cum eis agebatur,cùm corpori

spacꝫ

maculanti ea vniebantur. Ad hunc errorem destruendũ pro magna parte aptari possunt authoritates & rationes quæ positæ sunt ad destruendum errorem illum qui ponit Angelos apostatas esse in corporibus humanis.

De Errore qui ponit animas de semine traduci vt corpora. CAP. XVI.

SEQVITVR de Errore illo qui ponit animas seminari vt corpora, id est, cum semine traduci decisione facta ab anima sicut & à corpore. Contra quẽ primò est quod legitur Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. ait Adam per Spiritũsanctum: si esset anima de anima sicut os de osse, & caro de carne, debuit hoc Spiritussanctus dicere. Vnde gl. Aug. super prædictum verbum: Si aliud, inquit, fiebat in fœmina quàm in viro, vt à carne animata anima eius duceretur non sicut viri, aliũde corpus, aliũde anima quod aliter fiebat scriptura facere nõ debuit, ne ita factum putaremus sicut iam didiceramus: quia ergo nõ dixit, ex anima viri factam animã mulieris, innuit nihil aliud putãdum quàm quod de viro fuerat dictum, scilicet inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitæ. Gen. 2. secundum glos. Augu. Inspirare est flare, vel sufflare. Flare vero hîc dicitur flatum facere, id est animã facere. Itẽ legitur Eccl. 12. Antequam reuertatur puluis in terrã suã vnde erat, & spiritus redeat ad illũ qui dedit illũ. Et Esa. 57. Flatus ego faciã. Et Arist. in lib. de Animalib. dicit quòd solus intellectus diuinitus ab extrinseco prouenit. Præterea cùm anima rationalis immortalis sit, nõ est corruptibilis per corporis corruptionẽ: ergo non est ge

est generabilis per eius generationē. Sicut enim se habet generatio ad generationē: sic corruptio ad corruptionē. Item cùm anima simplex sit, non potest anima ab alia esse per decisionē: sicut corpus per decisionē est à corpore. Item si anima seminatur cum corpore, cùm irrita fluunt sine cōceptibus semina, quomodo perit anima immortalis? vt ait Aug. ad Optatū. Item corruptibilibus substantijs quæ non possunt conseruare speciem suā in se, specialiter datum est multiplicare speciem suā, vt sic cōseruetur in alio. Ergo cùm anima rationalis nō sit corruptibilis, nō est hoc datum ei: ergo non est anima rationalis ab anima. Item propinquissimū æterno est perpetuū: ergo cū anima rationalis perpetua sit, immediate ipsa est à Deo qui æternus est. Non videmus aliquam substantiā perpetuam cui pura creatura conferat esse: ergo nec animæ rationali cōferet. Itē potētia creandi solius Dei est, vt prius ostensum est: anima verò rationalis per creationē est: ergo à solo Deo est. Quòd anima rationalis per creationem sit, ostendi potest sic: Aut anima rationalis ex nihilo est, aut ex aliqua materia præexistente. Si ex nihilo, ergo per creationē. Creare enim est aliquid facere ex nihilo. Si verò est ex materia præexistente, materia illa necessariò erat sub aliqua forma. Cùm enim materia corporalis nō sit sine aliqua forma, nec spiritualis erit sine aliqua forma: ergo vel erat corporea, vel non erat corporea. Si corporea erat, nō poterat ergo ex illa fieri anima quæ est incorporea substantia: simplex enim non fit ex cōposito, nec cōpositum ex simplici. Si verò erat incorporea, aut viuebat, aut nō viuebat. Si nō viuebat, erat ergo substantia incorporea nō viuēs, quod falsum est: nulla enim inuenitur substantia incorporea nō viuēs. Si verò viuebat:

in creatura inuenire coæternū, cùm non inueniamus in ea æternū: sufficit vt ad similitudinē inueniamus coæuum. splēdor est de igne, & tamen coæua sunt. Similiter imago in aqua & virgultū natū super aquā coæua sunt. Da mihi ignē sine splendore, & credo patrē fuisse sine filio. Itē inuenitur similitudo Trinitatis in sole, vbi habes substantiam, & radiū, & calorem. Substantia solis à nulla creatura est, radius de sole nascitur, calor ab vtroq; progreditur. Item habes similitudinē Trinitatis in magnitudine, pulchritudine, & vtilitate creaturarum. In magnitudine apparet potentia quæ patri appropriatur: in pulchritudine sapientia quæ appropriatur filio: in vtilitate bonitas quæ appropriatur Spirituisancto. Item in corpore humano est similitudo quædam Trinitatis. Est enim in eo vita, sensus, affectus. In anima verò rationali expreßior inuenitur similitudo Trinitatis quàm in prædictis, cùm ipsa dicatur Dei imago. Et secundū Aug. ipsa est Trinitatis imago secundū intellectum, voluntatē, & memoriam. Vnde Aug. in sermone de imagine: Non solū sufficit intellectus, nisi sit voluntas in amore Dei: nec duo sufficiunt, nisi memoria addatur, qua semper in mente intelligentis & diligentis maneat Deus. Vel possumus aliter similitudinem Trinitatis in anima assignare: vt scilicet intellectus qui dicitur materialis vel poßibilis, Patri assimiletur. Intellectus verò qui dicitur intellectus in actu, vel formatus, assimiletur Filio. Et sicut Filius à Patre procedit, & est eius verbum, vel imago, vel speculum: sic intellectus formatus est quasi verbum, & speculum, & imago, & ordine intelligentiæ est post intellectū materialē. Prius enim est intellectum esse, quàm intelligere se vel aliud. Affectus verò Spirituisan-

cto assimilatur. Possumus etiam aliter similitudinem Trinitatis in anima assignare: vt scilicet intellectus agens Patri assimiletur, qui secũdum philosophos se habet ad species intelligibiles manifestandas sicut lux ad colores. Et sicut operatione lucis corporalis species coloris abstrahitur quodãmodo, & pupillæ cõiungitur: sic operatione intellectus agẽtis lumẽ intelligẽtiç diffundentis & abstrahẽtis species intelligibiliũ à formis sensibilibus, cõiunguntur species illç intellectui possibili, & fit intellectus formatus, qui filio assimilatur. Affectus verò assimilatur Spiritui-sancto. ¶Et notandũ quòd secũdum quosdã, anima non est suæ potentiæ: & secũdum hoc minus est expressa similitudo Trinitatis in anima, cùm tres personæ sint diuina essentia. Anima verò licet habeat tres potẽtias tamen illæ tres potentiæ non sunt idem quod essentia animæ. Secundum alios verò anima suæ potẽtiæ est, & secundum hoc expressior est similitudo Trinitatis in anima. Et pro hac opinione facit quod legitur in lib. de Spiritu & anima. Sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: hæc omnia in anima non aliud sunt quàm ipsa. Item super Ecclesiast. 17. dicit gl. Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritussanctus, nõ tres dij, sed vnus Deus tres habens personas: ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tres animæ, sed vna anima. Item August. in lib. de Trinitate: Admonemur si vtrũq; videre possimus, hæc in anima existere substantialiter, non tanquã in subiecto. Item Damas. Anima non habet præter seipsam intellectũ. Item cùm prima materia sit ipsa potentia ad susceptionem formarum naturalium: eodem modo anima erit ipsa potentia ad susceptionem specierum, cùm videatur esse

simpl

simplicior, & Dei imago sit. Præterea hę tres potentiæ animæ, intellectus, voluntas & memoria, aut sunt accidentalia animæ, aut essentialia. Si accidentalia, ergo non differt anima rationalis nisi accidentaliter ab eo à quo corpus bruti animalis viuificatur & sensificatur. Si verò sunt essentialia, aut sunt tres partes essentiæ animæ, aut vnumquodq; illorum est tota essentia animæ. Si sunt partes, aut anima erit velut aceruus congregatus ex his potentijs non coniunctis adinuicem, quod non potest esse: aut illæ potentiæ erunt coniunctæ & compactæ adinuicem, quod similiter non potest esse: cùm operationes illarum potentiarum sint diuisæ abinuicem. Si verò vnaquęq; illarum potentiarū est tota essentia animæ, habetur propositū, scilicet quòd tres potentiæ animæ sint ipsa anima. ¶ Itē cùm eiusdem sit actus cuius est potentia: eiusdem erit intelligere in potentia, cuius est intelligere in effectu: ergo idem erit intellectus posſibilis & intellectus formatus. Item cùm nemo posſit amare incognitum, eiusdem erit cognoscere & amare: ergo idem secundum substantiam erit, intellectus & affectus. Item aſsignatur similitudo Trinitatis in creaturis, secundum hæc tria, modum, speciem, ordinem. August. 11. libro de Ciuit. Dei: *A Deo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, sine quibus nihil rerum inueniri vel cogitari potest.* Idem in eodem: Nobis Trinitas in suis operibus intimatur. Nam si quæratur, vnde sit ciuitas quæ sursum est, Deus eam condidit: si vnde sit sapiens, à Deo illuminatur: si vnde sit felix, Deo fruitur, subsistens modificatur, contemplans illustratur, inhærens iocundatur: cùm videt, amat: in Trinitate Dei viget, in veritate lucet, in bonitate Dei gaudet. Idem in eodem:

In his rebus quę infra nos sunt, quoniam & ipsę nec aliquo modo essent, nec aliqua specie continerentur, nec aliquem ordinem vel appeterent vel tenerent, nisi ab illo factæ essent qui summè sapiens est, qui summè bonus est, tanquã per omnia quæ fecit mirabili stabilitate currentes: quasi quædam eis alibi magis, alibi minus impressa vestigia colligamus. In nobis autem ipsis eius imaginem contuentes tanquam ille minor Euangelicus filius qui rediens ad se, ait: Quanti mercenarij &c. ad nosmetipsos reuersi surgamus, & ad illum eamus à quo peccando recesseramus: ibi esse nostrum non habebit mortem, nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionem.

De erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam & iustitiam. Et primò de errore illorum qui filij Dei incarnationẽ negant.

CAPVT XX.

VLTIMO inter errores qui catholicæ fidei aduersantur, dicendum est de erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam & iustitiam. Inter quos causa breuitatis tantum de sex tangemus, licet sint multo plures. Primus est error eorum qui negant filij Dei incarnationem. Secundus eorum qui dicunt animam perire cum corpore. Tertius eorum qui negant resurrectionem corporum. Quartus eorum qui dicunt vnumquenq; in fide vel lege sua saluari, ex quo credit eam bonam & Deo placentẽ. Quintus eorum qui dicunt animas quæ in mortali decedũt nõ puniendas essentialiter. Sextus eorũ qui dicunt animas quæ in charitate decedũt, nulla pœna purgatoria

ria puniẽdas. ¶Primi Dei misericordiam ac iustitiam metiri volunt secundum misericordiam & iustitiam hominum. Ideo misericordiam Dei reputant stultitiam. 1. Corinthior. 1. Verbum crucis pereuntibus stultitia est. Et iustitiam reputant furorem. Prouerbiorum 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ. Ipsi non attendunt illud verbum Domini Esaię 55. Sicut exaltantur cœli à terra: sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris. Vniuersæ viæ Domini sunt misericordia & veritas. Isti detrahunt Dei potentiæ, dum dicunt Deum non potuisse hominem fieri: quod si verum esset, Deus omnipotens non esset. Lucæ 1. Nõ erit impossibile apud Deum omne verbum. Et Matthæi 19. Apud Deum omnia possibilia sunt. Cùm sententia sit omnium rectè philosophantium hominem esse deificandum participatione deitatis: quid mirum si Deus factus est homo participatione humanitatis? Isti cõtradicunt diuinæ bonitati, nõ in radice, sed in ramo ipsius, dum negant tantum Dominum de ipsa potuisse procedere, blasphemantes contra eius immensitatem, quam volunt limitare in effectu ipsius. Fons iuxta possibilitatem suam riuum emittit, & sol secundum virtutem suam lumen & calorem vbiq; diffundit. Magna ergo fatuitas est asserere de immenso fonte diuinæ bonitatis beneficium incarnationis non potuisse procedere. Ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos: sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Secundum fontem fluit riuus, cùm stilla misericordiæ in multis sanctis hoc potuerit, vt pro redemptione captiuorum se venderent: quid potuit in fonte misericordiæ eius immẽsitas? ¶Iterum cum scintilla charitatis ma-

trem faciat exponi pro filijs, quid potuit fornax immensæ charitatis in Saluatore? Si quis verò dicat quòd non decuit Dei maiestatem tantum descendere, & tot, & tanta pati: Respondendum est, quòd nihil magis decet Dei bonitatē quàm misereri & amare. Misereri gloriosissimum est. Vnde qui sunt dicti erroris, dum Deū volunt honorare, honori eius detrahunt: magnitudo enim eleemosynæ honor est miserantis, & magnitudo doni honor dantis. Sapiens: Deū maximè imitabitur qui nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Præterea gloriosissimi sunt triumphi patientiæ. Prouerb. 16. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Sen. Magnanimi est iniurias in summa patientia pati. Itē cùm Deus pręcipiat se ab homine ex toto corde diligi, Deut. 6. cōueniēs fuit vt & ipse hominem diligeret, vt igne dilectionis suæ ignem amoris in homine accēderet. Dauid: Exurge Domine in pręcepto quod mādasti. Sen. Ego tibi mōstrabo amatoriū sine medicamento, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Præterea cùm diuinitas omninò impossibilitas sit quando inconueniens est, si natura humana diuinæ associata in eadē persona passa est, cùm pati virtuosissimū sit: & pœna quam natura humana in Christo passa est, nihil sit respectu glorię quā habet, quę nō est finē habitura: & venerationes quas Christo exhibet populus Christianus, multo maiores sunt quàm cōtumeliæ & illusiones quas ei intulit populus Iudaicus. Ad destructionem dicti erroris sufficere possunt quæ prius habita sunt, vbi ostensa est veritas fidei Christianæ, & vbi ostensa est veritas humanæ naturæ in Christo, & veritas diuinæ naturæ. Et ideo ad destructionem aliorū errorū transeamus.

De

De Errore dicentium animam perire cum corpore. CAP. XXI.

ET primò destruemus errorem illum qui ponit animã perire cum corpore, ostendendo animarum immortalitatem. Qui error tangitur Sapientiæ 2. Dixerunt impij cogitãtes apud se, Non rectè exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus. Huic errori occasionem dare potuit illud Ecclesiast. 2. Vnus est interitus hominis & iumentorũ, & ęqua vtriusq; conditio. Sed vt dicit Greg. Salomon in illo lib. diuersas personas in se suscipit, & quandoq; dicit quod mens imperita sentit, vt in verbo proposito: quandoq; verò quòd ratio bene disposita decreuit. vt eiusdem 6. Quid habet, inquit, amplius stulto sapiens, & quid pauper, nisi vt pergat illuc vbi est vita? Et eiusdem 9. Corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur. Non perit ergo anima malorum cum corpore. Et in eodem: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos quò tu properas. Item eiusdem vlt. Antequam reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Spiritus ergo bonorum cum corpore non perit, sed ad Deum redit. ¶ Item occasionem dare potuit huic errori quod dicitur de Deo 1. ad Timoth. 6. Qui solus habet immortalitatẽ. Vnde secũdum hoc videtur quòd anima non sit immortalis. Sed ibi dicitur im-

mortalitas immutabilitas, quam non habet creatura per naturã, cùm ex nihilo facta sit, & secundum accidentia nata sit mutari: sed tamen creatura potest habere perpetuitatem & esse immortalis, prout immortalitas dat priuationem finis. Item dicto errori potuit dare occasionẽ quòd spiritus irrationalis in brutis perit cum corpore: vnde poterit alicui videri quod spiritus rationalis in homine pereat cum corpore. Sicut enim spiritus irrationalis, forma & perfectio est in corpore bruti: sic spiritus rationalis forma & perfectio est in corpore humano. ¶ Ad solutionem huius notandum est, quòd est quædam forma quæ totaliter innititur & incumbit suæ materiæ, & non regit eam, neq; sustinet, sed sustinetur ab ea, & talis est forma corporalis in rebus inanimatis. Quędam verò forma est quæ regit materiã suam & quodammodo sustinet eam. Et hæc subdiuiditur: quia quædam est cuius operatio nõ est extra materiã illam, vt est vegetabile in plantis, & sensibile in animalibus brutis: & hæc perit cũ corpore. otiosum enim esset eam manere post corpus, cum non haberet operationem sine corpore. Quædam verò forma est cuius principalis operatio non est in materia, nec per materiam, vt anima rationalis secundum operationem intellectiuam: & ideo separabilis est à corpore. Et est simile in luce ignea & luce Solis. Esse enim lucis radij solaris existentis in aëre non dependet ab aëre. Vnde sole subtrahente radium remanet solus aër. Sic Deo subtrahente à corpore spiritum, remanet solum corpus. Vnde destructo aëre, adhuc remanet radius: quod possumus videre per interpositionem alicuius trãsparentis, vt est crystallus in loco aëris scilicet posita. Verbi gratia: Sit aliquis locus vndiq; conclusus, excepta illa

parte

parte per quam ingreditur solaris radius, qui ibidem ingressus totum aërem ab illo loco contentum reddit luminosum. Destruatur iste aër per immissionem alicuius corporis transparentis, vtputa massæ crystallinæ: licet aër inde deficiat, radius tamen ibi manet quod apparet in crystallino ibi existente. Manet enim radius illuminans crystallum. Sic est in vnione animæ rationalis ad corpus. Esse enim eius non dependet à corpore, & ideo non perit cum corpore. Lux verò ignea è duobus modis scilicet in carbone & in flamma. In carbone est lux materiæ grossæ & terrestris: & inde est quòd non est radiosa, id est, de se non immittit radiũ immutantem aërem vicinũ: lux verò in flamma vnitur materię subtiliori quæ est vapor resolutus à corpore, scilicet à carbone inflammato, & est lux in flamma radiosa: vtraq; tamen lux tam in carbone quàm in flamma innititur materiæ, ita quòd deficiẽte materia lux deficit. Sic est de vegetabili & sensibili: vegetabile enim deficit deficiente corpore, cuius perfectio est, similiter & sensibile. ¶ Ad ostendendum quòd anima nõ perit cum corpore, non multum vtemur authoritatibus Sacræ scripturæ, cùm error ille locum non habeat in eis qui scripturas Sacras nouerunt & eas receperunt: quia quasi infinitæ sunt authoritates in Sacra scriptura, quibus error iste destrui potest: sed testimonijs nobilium Philosophorum, & rationibus potius vtemur. Falsitatem huius erroris ostendit Tullius, dicens: Non est lugenda mors quam immortalitas consequetur. Idem loquens de eo qui rectè vixit: Ex hac vita, inquit, discedit tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim tantùm diuersorium nobis, non habitandi dedit. Idem in Questionibus Tusculanis: Quid

nisi illud vitale quod intra nos est, dumq́; mole corporis premitur, in cœlestis regionis contemplatione se transire illuc ad inhabitandum post depositionem ipsius auolet? Item in Rhetorica: Probabile videtur sapientibus pœnas esse paratas apud inferos. Item Seneca in lib. de Naturalib. quæstionib. Si volumus tranquillè degere, anima in expedito habenda est, siue illam insidiæ, siue morbi petant. Quid aliud debeo, quàm exeuntem hortari, & cum omnibus bonis emittere? vade fortiter, vade feliciter, nihil dubitaueris reddere. Non de re, sed de tempore quæstio est. Facis quod quandoq; faciendum est. Rerum natura quæ te genuit expectat, & locus melior ac tutior. Item Mercurius: Animæ, inquit, post dissolutionem cogentur credere pœnis, quæ in vita noluerunt credere verbis. Plato etiam in Timæo dicit animam post dissolutionem varijs affligi pœnis. His testimonijs Philosophorum patet quòd anima rationalis non perit cum corpore. Rationibus verò multipliciter potest idem ostendi. Et primò per iustitiã Dei, quæ si est, reddet tam bonis quàm malis secundum eorum merita, bonis præmia, malis pœnas. Ecclesiast. vlt. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium. Sed retributio ista non fit in præsenti, cùm mali hîc floreant & boni opprimantur. Iob 21. Quare impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq́; diuitijs? Et Hieremiæ 12. Quare vis impiorum prosperatur, bene est omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt? Et in Psal. Vsquequo peccatores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? ergo ista retributio erit post hanc vitam. Manent ergo animæ post mortem. ¶Idem potest ostendi per Dei bonitatem: quia cùm Deus singulariter sit bonus, maximè tamẽ bonus est amicis suis, &

maxi

maximè amat amantes se. Prouerb.cap.8. Ego diligentes me diligo. Hoc autem verum non esset si anima periret cum corpore, nec esset alia vita post istam. Amici enim Dei in hac vita sunt egentes, angustiati, afflicti. Hebræ.11. Et 1. Corinth.15. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si non esset alia vita, verum esset quod dicunt peruersi Iudæi Malach. 3. Vanus est, inquiunt, qui seruiunt Deo: & quod emolumentum quia custodiuimus pręcepta eius? Non esset emolumentum, vt videtur, sed detrimentum in hac vita affligi, si in futuro non sperarent amici Dei pro hac afflictione delectari, & vtilius esset eis bonis præsentibus adhærere, & in eis delicatè viuere, quàm Deo adhærere, & mandata eius obseruare. Item potest ostendi quòd anima cum corpore non pereat per sapientiam Dei quę non potest fallere nec falli. Falleret autem eos qui credunt contemptum præsentis vitæ consulendo & præsentium bonorum si non sequeretur alia vita melior & alia bona meliora. Matth.19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes &c. Et Ioannis 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Item quòd anima non pereat cum corpore, ostenderunt qui hoc per experientiam nouerant, qui à morte suscitati fuerũt, vt Christus & Lazarus, & illi de quibus legitur ad Hebr.11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. ¶ Item etiam ostendunt virtutes quas mortui operãtur. Vnde Greg. in iiij. lib. Dialog. Pẽsa qualiter animæ viuunt illic vbi viuunt, quorũ hîc & mortua corpora in tot miraculis viuunt. Si igitur vitam animæ manẽtis in corpore deprehendis ex motu membrorum, cur non perpendis vitam animæ

post

post corpus, etiam per ossa mortua in virtute miraculorum? Idem ostenditur per ordinem quem habet homo inter creaturas. Est enim creatura media inter iumentum & Angelum: Vnde communicat cum iumento in corporis mortalitate, & cum Angelo in animæ immortalitate. Grego. lib. iiij. dialog. Homo sicut in medio creatus est vt esset inferior Angelo, superior iumẽto: ita aliquid habet cõmune cum summo, & aliquid commune cum infimo, immortalitatem scilicet spiritus cum Angelo, mortalitatẽ verò corporis cum iumento. Idem ostenditur per similitudinẽ quam habet anima cum prima materia. Sicut enim prima materia se habet ad omnes formas sensibiles & corporales: ita se habet substantia intellectiua ad formas intelligibiles & spirituales. Ergo sicut prima materia non est corruptibilis ab aliqua forma sensibili vel corporali: ita substantia intellectus non erit corruptibilis ab aliqua forma intelligibili & spirituali, & multo minus à forma corporali, cùm propter sublimitatem suæ essentiæ talis corruptio non possit ad eam attingere. Relinquitur ergo quòd ipsa sit incorruptibilis & immortalis. ¶Item omne quod destruitur, aut destruitur separatione formæ à materia, aut à diuisione partium integraliũ, aut destructione subiecti seu deferentis, aut absentia causæ. Separatione formæ res destruitur dupliciter: aut diuisione formæ quæ non manet separata, vt cum diuiditur anima rationalis à corpore, cùm diuisio dicitur mors: vel diuisione formæ quæ non manet separata, vt in extinctione ignis, & hæc diuisio vocatur propriè corruptio. Diuisione partium integralium fit destructio, vt cùm ligna & lapides destruuntur, destruitur domus. Destructione verò subiecti, vt destructo pariete destruitur pictura

ctura quæ erat in eo & quantitas. Destructione deferentis destruitur quod deferebatur: vt fracto vase effunditur liquor qui in eo erat. Absentia causæ fit destructio, vt sole subtracto destruitur dies. Primo modo non potest destrui anima rationalis: non est composita ex materia & forma, vt ostensum est prius vbi destructus est error qui ponit animas cum corporibus seminari: ergo nõ potest fieri in ea diuisio formæ à materia. Præterea si diceretur quòd esset ex materia & forma cõposita, adhuc potest ostendi quòd forma illius non potest destrui, quia non habet contrariũ quo destruatur. Anima enim potens est intelligere omnia: quod non esset verũ si aliquid esset ei contrarium. Anima enim non esset receptibilis illius nec similitudinis eius: ergo nõ posset intelligere ipsum. Præterea visus nullam formam visibilem habet sibi cõtrariã: ergo nec intellectus aliquam formã intelligibilem habet sibi contrariã. ¶ Item non potest destrui anima rationalis destructione partiũ integraliũ, cùm simplex sit, & careat huiusmodi partibus. Item destructione subiecti non potest destrui: quia si poneretur eius subiectũ, nõ poneretur aliud quàm corpus, ipsa autem nõ se habet ad corpus vt accidens ad subiectum. Est enim perfecta substãtia: receptibilis enim est secũdum se oppositorũ manens intransmutata secundum essentiã, quod propriũ est perfectæ substantiæ. Si quis tamẽ obijciat de superficie quæ quãtitas est, non substantia, quæ tamẽ recipit cõtrarios colores: Dicendum est quòd ipsa non recipit colorem secundum se, sed secundum virtutẽ subsistentem corporeæ substantiæ: sed anima rationalis secundum se receptibilis est oppositorum, non secundum naturam corporis cui vnita est, vt virtutis & vitij, scientiæ & ignorantiæ, & multorum

torum aliorum, quæ cùm sint spiritualia nõ reci piuntur in ea secundum naturam corporis. Item non potest destrui anima destructione deferentis, cùm non indigeat indeferenti, sicut liquor vase indiget quo contineatur. Item non potest destrui absentia causæ, quia à prima causa immediatè fluit, cuius absentia nihil destruitur, vel cuius præsentia semper adest omnibus, & nunquam est absens: quantum enim in se est, semper influit in creaturas esse & permanentiam: ergo anima rationalis nullo modo potest destrui, cùm nullo prædictorum modorum destructibilis sit, nec alius modus destructionis possit inueniri. Item omne esse mortale paulatim debilitatur & deficit, donec veniat ad vltimum defectum qui est mors: virtus autem intellectiua sua duratione inualescit & proficit, vt quanto est antiquior tanto sit ad intelligendum validior: ergo habet esse immortale. ¶ Item virtus quæ non habet finem in operatione, non habet finem in tempore: virtus verò intellectiua non habet finem in operatione: non enim determinata est ad intelligenda tot, quin adhuc plura possit intelligere: ergo non habet finem in tempore. Item virtus corruptibilis læditur à vehementi subiecto, vt visus à vehementi lucido: intellectus autem non læditur à vehementi intelligibili, imò magis con fortatur: ergo non est corruptibilis. Item ex conditione obiecti cognoscitur conditio potentiæ, & ex conditione potentiæ conditio substantię: cùm ergo obiectum virtutis intellectiuæ sit vniuersale incorruptibile, virtus intellectiua incorruptibilis est. ¶ Augustinus in libro Soliloquiorum, sic probat immortalitatem animæ: Omnis, inquit, substantia comprehensiua veritatis inquantum est veritas, est immortalis: sed anima rationalis

est

est huiusmodi: ergo est immortalis. Veritatem hîc intellige essentiam rei inquantum est abstracta à materia & omnibus materialibus conditionibus, vt apprehenditur homo cùm prædicatur de omnibus hominibus. ¶Item omnis substantia cuius operatio non dependet à corpore, ipsa non dependet ex corpore: sed operatio substantiæ intellectiuæ non dependet ex corpore, scilicet intelligere: ergo nec substantia intellectiua dependet ex corpore: ergo est separabilis à corpore, & potest viuere sine eo. ¶Item virtus cuius operatio impeditur à corpore, non dependet à corpore: sed talis est virtus intellectiua. Quanto enim corpori se plus immergit per solicitudinẽ & amorem temporalium delectationum: tanto intelligit obtusius & tardius. Quanto autem se elongauerit, tanto clarius & facilius: ergo ipsa non dependet à corpore. Præterea si intellectus dependeret à corpore, sequeretur confortatio eius ad confortationem corporis, & debilitatio ad debilitationem. Aliter tamen est. Nam in senectute est corporis debilitatio & intellectus confortatio. Sicut enim iuniores melius sentiũt, sic seniores melius intelligunt. Iob 12. In antiquis est sapientia. Si quis tamen obijciat quòd intellectus videtur dependere ex corpore, cùm eius operatio impediatur ægritudine corporis, vt patet in phreneticis. Similiter intellectus sensu & imaginatione indiget, cùm non fiat sine illis. Dicendum est quòd aliud est virtutem impediri à læsione, aliud ex occupatione. Intellectus impeditur occupatione animæ circa opus alterius virtutis, sed non læditur: vt visus, vel auditus exterior occupans animam circa exteriora impedit vt illa hora non vacet intellectiuæ operationi. Sic in laborãtibus phrenesi, vel similibus passionibus, sunt sicut

somn

somnia fixa & adhærentia propter infectiones difficile separabiles. Et quemadmodum somnia mentem tenent circa fantasmata occupatam : sic illæ alienationes operationem intellectus, mentem occupando expediunt. Expurgata autem huiusmodi infectione, intellectus tanquam nihil passus læsionis ad proprias operationes reuertitur. Ad secundum dicendum quòd licet intellectus nõ fiat in nobis sine sensu & imaginatione: tamen est sine illis. Et ponit simile Augustinus: Ad portum non deuenitur nisi per nauem, est tamen esse in portu sine naui. Vel potest distingui duplex facies virtutis intellectiuæ : inferior, & superior: quantum ad inferiorem, indiget intellectus sensu & imaginatione: quantum verò ad superiorem, secũdum quam est nobilis perfectio & potissima, intellectus non indiget : illuminatur enim à prima veritate. ¶Item potest ostẽdi quòd anima rationalis non pereat cum corpore, multis aliis modis. Primo sic. Cum nullus motus naturæ sit frustrà, omne quod naturaliter mouetur non est naturali impossibilitate prohibitũ à fine ad quem mouetur: ergo cum anima rationalis naturaliter appetat beatitudinem, non est impossibile ei assequi eam: sed impossibile est quòd eam assequatur in bonis præsentis vitæ: ergo ipsa manet post præsentem vitam. Quòd in bonis præsentis vitæ beatitudinem non assequatur, sic potest ostendi : Possessores bonorum corporalium, aut amant ea, aut non amant. Si non amant, ergo sunt eis oneri, & non assequuntur felicitatem in eis. Si verò amãt ea, ergo sunt vniti eis per amorem, & sunt obnoxij omnibus passionibus quibus illa subiacent. Amans enim necessariò compatitur amato propter vnionem amoris si passio rei amatæ ad ipsum per apprehensionem peccauerit.

uebat:ergo erat vel Deus, vel angelus, vel anima, vel animal, vel planta, quod eſt incõueniẽs. ¶ Itẽ materia illa rationalis erat antequã ex ea anima fieret, aut nõ. Si nõ, ſed facta eſt rationalis cùm ex ea anima facta eſt: ergo habẽs vitã irrationabilẽ materia animæ erat: quid ergo à pecoris ſpiritu diſtabat? vt ait Aug. Si verò erat rationalis, ergo iam vel angelus, vel anima erat. Præterea ſi eſſet ſpiritualis materia ſicut corporalis oporteret ꝙ ipſa eſſet cõtinua exiſtẽs, vbicunq; eſt aliqua ſpiritualis ſubſtãtia: vel quòd tot eſſent materiæ quot ſunt ſpirituales ſubſtãtię, cùm ipſæ ſint ſeparatæ abinuicem. Præterea cùm illa virtus animæ quæ dicit intellectus, operetur per abſtractionẽ à materia, ipſa virtus immaterialis eſt: ergo & ipſa anima immaterialis eſt. Operatio enim ſequitur naturam virtutis & virtus naturam ſubſtantiæ. Non eſt igitur anima ex materia præexiſtẽte, ſed ex nihilo: ergo & per creationẽ, & ita à ſolo Deo. ¶ Itẽ potentia rei effectæ ſubiecta eſt ſuæ cauſæ efficiẽti: potẽtia verò animæ rationalis, ſcilicet liberum arbitrium, nulli puræ creaturæ ſubiecta eſt, cùm à nulla poſsit cogi: ergo nulla creatura pura cauſa efficiens eius eſt. Solus ergo Deus creator eſt animarum, vt fides catholica aſſerit.

De quinto errore qui ponit Chriſtum nõ habuiſſe verã humanã naturã. CAP. XVII.

SEQVITVR de quinto errore qui ex errore Manichæorũ proceſsit, qui ponit Chriſtum nõ habuiſſe veram humanam naturam. Cui errori occaſionem dedit illud Philip. 2. Et habitu inuentus vt homo. Ex hoc enim infe-

rũt Christũ fuisse vt hominẽ,& nõ verè hominẽ. Sed simili ratione possunt dicere eum fuisse quasi vnigenitum Patris, & non verè vnigenitum, cùm scriptum sit Ioan.1. Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre. Ideo potius dicendnm est quòd hæc dictio, vt, vel quasi, non semper est nota improprietatis vel similitudinis: imò aliquãdo expressiua est veritatis, vt in verbis prædictis. Dederunt etiam occasionem dicto errori quædam opera miraculosa quæ Christus legitur fecisse: vt quòd de vtero materno clauso exiuit, & quòd super mare siccis pedibus ambulauit. Matth.14. Sed opera quæ Christus miraculosè fecit diuinæ naturæ ostendunt veritatem, & non humanæ naturæ probant falsitatem: & sicut opera supra naturã attestãtur eius deitati, sic defectus & eius infirmitates quæ in Sacra scriptura leguntur, attestantur veræ eius humanitati. Sicut esuries de qua legitur Matth. 4. Cùm ieiunasset 40. diebus & 40. noctibus postea esurijt. Et eiusdem 21. Mane reuertens in ciuitatem esurijt. Et 26. Cœpit contristari & mœstus esse. Et pòst: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Habuit ergo veram animam, eadem ratione & veram carnem. Et Io. 4. Iesus ex itinere fatigatus sedebat super fontem. Et eiusdem 11. Lachrymatus est Iesus. Et 12. Nunc anima mea turbata est. Præterea si veram humanam naturam non habuit, nõ fuit verus homo. Vnde nõ verè mortuus est, nec verè resurrexit. Cuius contrarium habetur Lucæ vlt. Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Eiusdem 18. Postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget. Authoritates verò quibus manifestum est eum verum hominem fuisse, hæ sunt quæ sequuntur. Matt.1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid

uid &c. Et eodem: De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Et iterum: Inuenta est in vtero habens de Spiritusancto. Et pòst: Peperit filium suum primogenitum. Et Lucæ 7. Venit filius hominis manducans & bibens. Erat ergo verè homo qui manducabat & bibebat. Et eiusdem vlt. Palpate & videte, quoniã spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et iterum: Et cùm manducasset coram illis, sumens reliquias dedit eis. Et Ioan. 1. Verbum caro factum est. Eiusdem 10. Potestatem habeo ponendi animam meam: ergo habebat veram animam, eadem ratione & veram carnem. Item Roma. 1. Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Et eiusdem 9. Ex quibus Christus secundum carnem. Ad Hebr. 7. Ex Iuda ortus est Dominus noster. Act. 1. Conuescens præcepit eis &c. Et isdẽ 10. Nobis qui manducauimus & bibimus cum illo. 1. Ioan. 1. Quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ. Eiusdem 4. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum venisse in carne, ex Deo est. Et 2. Ioan. Multi seductores exierunt in mundum istum qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne &c. Et pòst: Qui non confitetur Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & antichristus: cùm Christus veritas sit: secundum illud Ioan. 14. Ego sum via, veritas, & vita. Non est verisimile eum falsitate humanæ naturæ homines decepisse.

¶ Item cùm verè sit mundi redemptor, secundum illud ad Titum 2. Qui dedit semetipsum pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate, verum pretium soluit. Pretium verò pœna erat, cuius debitor erat genus humanum. Ergo verè pœnã sustinuit: ergo verũ corpus habuit. Nõ est

ergo verisimile quòd redimendo genus humanum falsam monetam soluerit. Præterea si corpus Christi verum corpus non fuit, sed vmbra corporis, quomodo verum est illud Phil. 2. Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem &c. Et illud 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis. Et illud Apoc. 1. Lauit nos à peccatis in sanguine suo. Et quod legitur Ioan. 13. de ablutione pedum apostolorũ. Ablutio enim contactum requirit. Si verò dicatur corpus illud coeleste fuisse, ergo impossibile fuit, quod ex diuersis locis Euangelij constat esse falsum. Præterea secundũ hoc nõ est verum quod legitur ad Heb. 2. quòd semen Abrahę apprehẽderit. Secundũ hoc etiam nunquam comedit vel bibit, cuius contrarium prius ostensum est.

De errore illo qui condemnat Ioannem Baptistam. Et de cõmendatione ipsius Ioannis. CAPVT. XVIII.

SEQVITVR de errore sexto qui ex errore Manichæorum processit, qui condemnat Ioannem Baptistam. Cui errori occasionem dedit quod legitur Matt. 11. Cùm audisset Ioannes in vinculis opera Christi: mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Ex quo inferunt Ioannem dubitasse de Christo, cùm interrogauerit, & propter dubitationem condemnatum esse. Sed non sequitur si interrogauit quòd dubitauerit. Interrogauit enim Christus cuius esset imago denarij & superscriptio, Matth. 22. non tamẽ de hoc dubitauit. Item non sequitur, si dubitauit quòd propter hoc damnatus fuerit: non enim omnis dubitatio

damnabilis est. Potuit dubitare vtrum Christus in propria persona descensurus esset ad inferos, & inde extracturus amicos suos, an per alium hoc esset facturus. ¶ Quòd propter illam dubitationē dānatus non sit, patet per hoc quòd Christus postquam nuntij Ioannis redierant, tantum testimonium dedit Ioanni vocans eum angelum & plusquam prophetam, & dicens quòd inter natos mulierū maior illo non surrexit. Et verisimile est quòd Ioannes sibi illud nō interrogauerit, sed discipulis suis qui de Christo dubitabant, volens eos per Christum certificari: quos Christus certificauit, ostendens signum impletum quod dederat Esaias de aduentu Christi. Esa. 35. Deus, inquit, ipse veniet & saluabit nos: tūc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt &c. Vnde Dominus ait: Cæci vident, claudi ambulant &c. Potuit etiam dare occasionem huic errori, quòd Ioannes Baptista non secutus fuit Christū. dicunt enim ꝙ si bonus fuisset, eum secutus fuisset. Sed hoc non sequitur. Multi enim boni fuerunt, qui tamen Christum corporaliter secuti nō sunt. Noluit Christus quòd Ioannes eū corporaliter sequeretur, ne testimoniū eius suspectum haberetur: & plus profuit ad confirmationem fidei testimonium quod Ioannes in absentia Christi tulit, quàm si illud in eius præsentia tulisset. *Simile* habes Matth. 5. de illo qui à dæmonio liberatus erat, qui rogauit Christum vt esset cum eo. Iesus autem non admisit eum, sed ait illi: Vade in domū tuam ad tuos, & nuntia illis quanta tibi Deus fecerit. Et abijt, & cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Iesus: & omnes mirabantur. Plus profuit prædicatio eius in absentia Christi, quàm profuisset in eius præsentia. Vt autem manifesta fiat falsitas istius

erroris, ponamus commendationes Ioannis quæ à scripturis sacris possunt haberi, quæ 16. sunt. ¶Prima est, quòd à prophetis est prænuntiatus. vt Esa. 40. Vox clamantis in deserto. De eodem habes Matth. 3. Et Mar. 1. Item prænuntiatus est Malac. 3. Ecce ego mitto angelum meum. De eodem habes Matth. 11. Hic est de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum. Item prenuntiatus est in Psal. Paraui lucernam Christo meo. De eodem habes Ioan. 5. Ipse erat lucerna ardens & lucens. ¶Secunda est, quòd angeli nuntiatione præuenta est eius conceptio & natiuitas: & nõ cuiuscunq; angeli, sed eius qui Christi conceptionẽ prænuntiauit. Luc. 1. Ego sum Gabriel qui asto ante Deum. ¶Tertia est, quòd de parentibus sanctis miraculosè natus est. Luc. 2. Erant iusti ambo &c. Et post: Non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. ¶Quarta est, ꝙ antè fuit sanctus quàm natus. Luc. 1. Spiritusſancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. ¶Quinta est quòd fuit propheta, ita quòd in vtero prophetare incœpit, dũ exultando in vtero, testimonium Christo dedit. Luc. 1. Vt facta est vox salutationis tuæ auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Absq; dolo fuit testimoniũ illud. Nec solum fuit propheta, sed etiam plusquam propheta. Matth. 11. Quia Christum digito demonstrauit. Ioan. 1. ¶Sexta est, quòd fuit angelus nomine & virtute, licet non natura. Matth. 11. Chrysost. Puto si non est audacia dicere, quòd gloriosior est Ioannes quia homo fuit, & propter meritum virtutis angelus est vocatus, quàm si nomine & natura angelus fuisset. ¶Septima est, quòd Christum baptizare meruit. Matth. & Luc. 3. ¶Octaua est, quòd vocem patris audire digna

dignus fuit, dicẽtis: Hic est Filius meus dilectus. Matth. 3. ¶ Nona est, quòd Spiritum sanctum super Christum in specie columbæ descendentem vidit, & dictũ est ei à Patre: Super quem videris spiritum descendẽtem & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. ¶ Decima est, quòd tria merita quibus debetur aureola, habuit: virgo enim, & martyr, & prędicator fuit. ¶ Vndecima est, quòd sanctitas eius & Iudæis, & gentibus, & Christianis manifesta fuit. ¶ Duodecima est, quòd carnis suæ fuit perfectissimus dominator. Luc. 1. Vinum & siceram non bibet. Matth. 3. Esca eius erat locustæ & mel syluestre. Et 11. Venit Ioannes nõ manducans, neq; bibẽs. Suprà 3. Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum. Matth. 11. Quid existis in desertum videre? hominem mollibus &c. ¶ Tertiadecima est, quòd ipse fuit mundi maximus contemptor. Vnde erat in deserto vsq; ad tempus ostensionis suæ ad Israel. Luc. 2. ¶ Decimaquarta est, quòd regni cœlestis prædicator: ante ipsum qui prædicabãt, terram promittebant. Luc. 16. Lex & prophetæ, vsq; ad Ioannẽ, supple prędicauerũt. Lex autẽ terrena promittebat: ex eo verò regnũ Dei euangelizatur. Matth. 3. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum &c. ¶ Decimaquinta est, quòd ipse vitiorum fuit zelatissimus persecutor: zelus iste fuit ei mortis occasio. Mar. 6. ¶ Decimasexta est, quòd post Christũ & beatã Virginem dies natiuitatis eius solennis est.

De errorib. negãtibus pluralitaté vel æqualitaté diuinarum personarum. CAP. XIX.

DESTRVCTIS erroribus ptinẽtibus ad diuinã essẽtiã vel eius vnitatẽ, destruẽdi sunt errores pertinẽtes ad personarum

trinitatem vel æqualitatem. ¶Ad destructionem verò horum errorum, sufficit ponere testimonia sacræ scripturæ, quæ ostendunt personarum trinitatem vel æqualitatem. Nullum enim genus ostensionis conuenientius est in his quæ sunt supra rationem, quàm per sacram scripturam. In talibus enim soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit, iuxta verbum Hilarij. August. in lib. de Trinitate: Omnes catholici tractatores, qui de Trinitate scripserunt, quæ Deus est, hoc intendunt secundum scripturas docere quòd Pater, Filius, & Spiritussanctus vnius sint substantiæ & inseparabili æqualitate vnus sit Deus. Ioan. Damasc. Dominus per legem & per prophetas prius, deinde verò per vnigenitum filium suum secundum quòd posibile est, nobis suijpsius manifestauit cognitionem. Diuina igitur quæ tradita sunt nobis per legem, & per prophetas, & per apostolos, & euangelistas, suscepimus & reueremur nihil vltra inquirentes. Prouerb. 30. Ne addas quicquam verbis illius. Quod specialiter seruandum est in his quæ sunt supra rationem. August. Cùm res naturaliter obscura modulum nostrum vincit, & aperta diuina scriptura non subuenit, temerè diffinire humana coniectura præsumit. Eccle. 5. Nec temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermones coram Deo: Deus enim in cœlo, & tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui. Intelligēdū de Deo, de quo & vera dicere periculosum est. Pluralitas personarum insinuatur Gen. 1. vbi loquitur Pater ad Filium & Spiritumsanctum, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Non potest enim dici quòd loquatur ad angelos, cùm angeli nō sint creatores. Item eiusdē 18. Vbi Abraham

tres

tres vidit, & vnũ adorauit. Itẽ insinuat in verbo illo Psal. Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virt⁹ eorũ. Itẽ ibi: Benedicat nos Deus Deus noster: benedicat nos Deus. Trina nominatio Dei, trinitatẽ ꝑsonarũ insinuat. Itẽ Esa. 6. Vbi Esaias audiuit Seraphin clamantia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus. In hoc ꝙ dicitur ter sanctus, insinuat personarum trinitas. In hoc verò quòd dicitur Deus, essentiæ vnitas. Simile habetur Apoc. 4. de animalibus quæ plena erant oculis, ꝙ requiẽ nõ habebant die ac nocte dicẽtia, Sãctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotẽs. Expressè verò ꝑsonarũ trinitas ostẽdit Matth. vlt. vbi dicit Christus: Docete omnes gẽtes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Et Io. 10. habet de duabus, Ego & Pater vnũ sumus. Et eiusdẽ 14. de tribus, Paracletus Spiritussanctus quẽ mittet Pater in nomine meo &c. Item eiusdem 15. Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritũ veritatis qui à patre procedit &c. Et 1. Io. vlt. Tres sunt qui testimoniũ dant in cœlo, Pater, Verbũ, & Spiritussanctus: & hi tres vnum sunt. Item Rom. 8. Spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in vobis. Et Gal. 4. Misit spiritum filij sui in corda vestra. De generatione verò Filij à Patre dicit in Psal. Ego hodie genui te. Itẽ, Ante luciferũ genuite. Et Prou. 8. dicit de sapientia increata: Ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erãt abyssi, & ego iam concepta eram. & Eccle. 24. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Et Michææ 5. dicitur ad Bethleem: Ex te egredietur qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis eius. ¶ De deitate verò filij habetur Esa. 7. Vocabitur nomen eius

Emanuel. Et Matthæi 1. idem verbum sumitur. Et sequitur: Quod est interpretatum, nobiscum Deus. Et Esa. 9. dicitur, Paruulo nobis nato. Vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, Deus fortis &c. Eiusdem 35. Deus ipse veniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum &c. Et Baruch 3. Hic est Deus noster, non æstimabitur alius aduersus eum &c. Et pòst: In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas. Omnipotentia non potest esse nisi in Deo. Et Ioan. 1. dicitur: Et Deus erat Verbum. Et pòst: Omnia per ipsum facta sunt. Et iterum: Et verbum caro factum est. Ex quibus verbis manifestè apparet Christum verum esse Deum. Et eiusdem 5. dicit Ioannes de Christo: Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Et ad Romanos 9. Ex patribus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Item ad Hebræos 1. dicitur de Filio: Per quem fecit & secula. Et iterum: Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Et Philip. 2. Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Item cùm in cognitione eius consistat vita æterna, secundum illud Ioannis decimoseptimo: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum: patet ipsum esse Deum. Vita enim æterna est beatitudo. Beatitudo verò est in summo bono. Ad idē facit quòd credenti bus in se dat vitam æternam. Ioannis decimoseptimo: Dare enim vitam æternam solius Dei est. Et 1. Ioannis vltimo: Scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in filio eius vero: hic est verus Deus, & vita æterna. Et Act. 10.

Annuntians pacem per Iesum Christum, hic est omniũ Deus. ¶ Quòd in Christo non solum esset natura humana, sed etiam diuina, patet ex eis quæ leguntur in Ioanne in diuersis locis. Primo ex hoc quod legitur eiusdem 3. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo: filius hominis qui est in cœlo. Erat ergo in cœlo Christus, cùm verba illa loqueretur in terris: quod non erat secundum humanam naturã, sed secundum diuinam. Ad idem facit ilud Io. 8. Antequam Abraham fieret ego sum: non enim ante Abrahã fuerat, secundũ humanã naturã. Et Luc. 10. Videbã sathanam quasi fulgur cadẽtem de cœlo. Hoc nõ erat secundũ humanã naturam, cùm sathanas de cœlo cecidit. Io. 8. Ego principiũ qui & loquor vobis. ¶ De Spiritusancto legitur Genes. 1. Spiritus domini ferebatur super aquas. Et Iob 26. Spiritus eius ornauit cœlos. Ex quo verbo patet spiritũ illũ esse Deũ. Ornatus enim cœlorum à Deo fuit. De eodem spiritu habetur in Psal. Spiritu principali confirma me. Et iterum: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Item: Sapien. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Ex quo similiter patet eum Deũ esse. Nulla enim creatura orbem terrarũ replet. Item Esaiæ 44. Effundam spiritum meum super semẽ tuum. Et eiusdem 11. Requiescet super eum spiritus Domini. Et 61. Spiritus Domini super me. Et Matthæi 1. dicitur de beata Virgine: Inuenta est in vtero habens de Spiritusancto. Cùm fides catholica pro certo habeat beatam Virginem non concepisse de creatura aliqua, patet Spiritumsanctum cuius operatione concepit, creaturam non esse. Ad idem Matthæi 3. Ipse vos baptizabit in Spiritusancto. Cùm interior baptismus seu mundatio peccatorum solius

Dei sit, Spiritussanctus qui interius mũdat, Deus est. ¶ Item in eodem: Vidi spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Non fuit spiritus ille creatus: quia spiritus creatus qui in Christo erat sanctior esset omni alio spiritu creato. Item eiusdem 10. Non enim vos estis qui loquimini: sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Aut dicitur spiritus patris spiritus à patre creatus. Et sic omnis spiritus esset spiritus patris. Aut dicitur spiritus patris qui est de substantia patris vt pars eius, quod non potest esse, cùm substantia diuina simplicissima sit: aut qui est ipsa substantia patris, & sic est Deus. Ad idem facit quod legitur eiusdẽ vlt. Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Nisi Spiritussanctus esset Deus vt Pater & Filius, non preciperet Deus baptizari in nomine Spiritussancti, vt in nomine Patris & Filij. Item Ioan. 16. Expedit vobis vt ego vadã. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Non expediret quòd propter aduentũ Spiritussancti Christus recederet à discipulis, nisi Spiritussanctus esset Deus vt Christus. Ad idem Ioan. penult. Accipite Spiritumsanctum: quorum remiseritis peccata, & remittuntur eis: nisi Spiritussanctus esset Deus, non fieret per eum remissio peccatorum. Ad idem Roman. 5. Charitas Dei diffusa est per Spiritumsanctũ: cùm charitas donum Dei excellentissimum sit, non datur nisi à Deo. Item 1. Corinth. 2. Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei. Et post: Quae Dei sunt, nemo cognoscit nisi spiritus Dei. Ille spiritus necessariò Deus est. Scrutari enim omnia profunda Dei, non est alicuius creaturae. Item eiusdem 3. Nescitis quia templum Dei estis vos, & spiritus Dei habitat in vobis? Et post: Templum

plum Dei sanctum est, quod estis vos. Et eiusdem 6. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritussancti qui in vobis est? Vnde cùm fideles templum sint solius Dei,& sint templum Spiritussancti, Spiritussanctus Deus. Item eiusdem 12. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus, non posset esse idem spiritus creatus in omnibus sanctis. Et paulò pòst: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Et ostendit Apostolus Spiritumsanctum esse Deum, subdens: Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ &c. hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Item 2. Corinthior. 1. Qui dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Et Ephes. 1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. Non potest esse pignus hæreditatis æternæ spiritus creatus, cùm eam non valeat. Item 1. Ioan. vltim. dicuntur Pater,& Verbum, & Spiritussanctus vnum esse: ergo si Pater & Verbum sunt Deus, Spiritussanctus est Deus. Ad idem facit quòd viuificare ei attribuitur. Ioan. 6. Spiritussanctus est qui viuificat. Viuificare enim vita spirituali, solius Dei est. Et eiusdem 3. dicitur de eo: Spiritus vbi vult spirat. Spirare vbi vult, non est spiritus creati. ¶Procedit autem Spiritussanctus à Patre & Filio. De processione Spiritussancti à patre, habes Ioan. 15. Spiritum veritatis qui à Patre procedit. Græci verò negãt Spiritumsanctum procedere à Filio, eo quòd istud non inueniatur expressè in canone Sacræ scripturæ. Nos verò hoc concedimus, quia Spiritussanctus vocatur spiritus Christi. Roman. 8. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Galat. 4. Misit Deus spiritum Filij sui in corda nostra. Secundum Græcos, licet Spiritussanctus sit spi-

ritus Christi: tamen non procedit ab eo, sed est ad eum: vnde quasi in medio est, & filius quasi in termino. Sed pro fide nostra facit quod dominus Matthæi vlt. Spiritum sanctum vltimò nominat, dicens: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Et Io. similiter 1. Canon. vlt. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritussanctus. Ad idē videtur facere quod dicit Christus: ille de meo accipiet. Ioan. 16. Ad idem facit hoc, quòd filius dicitur imago Patris potius quàm Spiritussanctus. Coloss. 1. Qui est imago Dei inuisibilis: quia non solùm habet essentiam communem cum Patre: sed etiam assimilatur Patri, in hoc quòd produxit ex se personam sicut & Pater. Præterea in anima quæ imago Dei est, vt patet ex diuersis locis Scripturæ sacræ, lux cognitionis quæ filio appropriatur, quædam causa est amoris qui Spirituisancto appropriatur. Item cùm in sole vestigium Trinitatis inueniatur. Vnde Deus dicitur Sol iustitiæ. Malach. 4. Et sol intelligentiæ. Sapient. 5. Calor est à radio solis, non radius à calore: sic & Spiritussanctus à filio procedit. Et hoc concesserunt etiam quidam doctores Græcorum, vt Athanasius in symbolo fidei. Et Didymus maximus doctor eorum in libro de Spiritusancto. Et Cyrillus episcopus, & Ioan. Chrysost. Quorum testimonia ponit Magister in primo Sententiarum. ¶ Aequalitas verò personarum ostendi potest per hoc quòd idem est in Deo esse, & esse magnum: ergo cùm essentia diuina in tribus personis indifferens sit, & magnitudo indifferens est: ergo æqualitas est in personis. Item vnica est diuina essentia & simplicissima: ergo non potest ibi locum habere inæqualitas. Aequalitas

tas Patris & Filij specialiter ostenditur ab August. per illud quod dicit Filius. Ioan. 16. Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Ad idem facit illud quod legitur eiusdē 3. Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu eius. Et Matthæi 11. Et Lucæ 10. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et Ioan. 17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Probat idem Augustin. hoc modo: Homo pater si potuisset æqualem filium genuisset. Quis ergo audet dicere quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiam quòd si posset homo, maiorem melioremq; seipso gigneret filium: sed Deo maius vel melius quicquam esse non potest. Deus ergo cur nō æqualem annis filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas: neq; omnipotentia defuit, aut fortè noluit? ergo, quod absit, inuidit: sed non inuidit æqualem, ergo sibi genuit. Aequalitas verò Spiritussancti cum Patre & Filio sic potest ostendi: Optimus optimum lucidissima cognitione notum non amare non potest: ergo Pater necessariò amat filium, & non minus quàm amandus sit: ergo cùm summè sit amandus, summè amat eum: ergo amor Patris ad filium summus est: ergo Spiritussanctus, qui est amor, ille est æqualis Patri & Filio. Item cùm inter Patrem & Filium debeat esse amor, maximus erit amor primi patris à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Itē cum nō sit minor patris benignitas quàm fœcūditas, nō erit minus donum amoris procedens ab eius benignitate, quàm eius partus pertinens ad eius fœcunditatē: ergo nō erit minor Spiritussanctus filio. Itē si non est minor Filius Patre qui à solo Patre procedit: non erit minor Spiritussanctus Patre vel Filio qui ab vtroq; procedit. Aug. Ma-

gna

gnā misericordia Dei, donū dat æquale sibi; nā Spiritussanctus donū est. ¶Et notandū quòd aliqua similitudo Trinitatis inuenitur in creaturis, sed non est creatura quæ in omnibus Trinitati assimiletur: sed quædā creaturę assimilātur ei in quibusdā, quædā in alijs. Vnde gl. Aug. super illud Hebr. 1. Qui cùm sit splendor gloriæ. Non possunt cōparari tēporalia æternis integra collatione: sed tamen possunt aliqua tenui & parua similitudine coæua coæternis cōparari. Nec mirum, cùm non sit vmbra similis omnino corpori cuius est vmbra, nec vestigiū simile est omnino pedi. Et ostēdemus similitudinē Trinitatis in diuersis creaturis. Vna & eadē vox est diuersę dictiones: vt hæc vox, Amor, est nomen proprium cuiusdā sancti, & est nomen commune, & est verbum: non mireris ergo si tres personæ sint vna essentia. Itē in rebus sensibilibus inuenis subiectū & varietatē accidentiū quæ circūuestit illud, & naturalem amorem subiecti ad naturalia eius accidentia. Subiectū similitudinē habet cum Patre, cùm sit causa accidentium, sicut Pater ex se produxit filium. Varietas verò accidentium subiectum manifestans, est quasi verbum. Amor verò subiecti ad naturalia accidentia assimilatur Spirituisancto: quem amorem ostēdit hoc quòd subiectum tendit ad locum sibi competētem, fugiens locum naturæ suæ contrarium: & natura quærit quæ pertinēt ad exteriorē decorē, vt est cortex, & frondes in arboribus, pili in animalibus, ordinatio, figura, color. ¶Itē similitudo Trinitatis habetur in materia, & forma, & cōplexu horū. Itē in igne in quo inuenis ignis speciem, lucem & calorem, & sunt ignis & lux coæua, licet sit lux ab igne: sicut Pater & Filius sunt æterni, licet Filius sit à Patre. August. Quid possumus

in crea

uenit. Ergo nec in isto casu felicitatem in bonis istis assequuntur. ¶ Item nobiliori virtuti nobilior competit perfectio. Ergo cùm vires animæ quibus homo antecellit bruta animalia, nobiliores sint viribus illis quas communicat cum brutis, eis competit perfectio nobilior. Ergo felicitas alia erit animæ rationalis secundum vires illas nobiles, quàm sit ea quæ est secundum vires inferiores quæ est in bonis præsentis vitæ, ¶ Præterea cùm nobilis pars animæ habeat proprias suas operationes, & propria gaudia, & propriam libertatem & securitatem, habebit ipsa propriam felicitatem, non in bonis corporalibus, cum ipsa separata sit à corpore, vt iam ostẽdetur: sed in bonis spiritualibus. ¶ Item quicquid est morti obnoxium non est beatum: ergo cùm homo in præsenti vita subditus sit necessitati moriendi, in ea non est perfectè beatus. ¶ Item omnis virtus omninò separata à corpore, non est corruptibilis corruptione corporis: sed vires quæ sunt propriè animæ rationalis, intellectus scilicet & voluntas, omninò sunt separatæ à corpore: ergo non sunt corruptibiles corruptione coporis: Maior multipliciter probatur. Primò sic. Vis vinta corpori siue operans per organum, operatur secundum proprietatem & possibilitatẽ organi tantùm: vt visus non iudicat de sapore, vel sono: sed de colore, quia color pertinet ad naturam oculi. Nullum autem organũ corporale possibilitatem habet ad incorporalia. Nulla ergo vis operans per organum corporale est cognitiua nisi corporalium tantùm. ¶ Præterea operatio intellectus est per abstrationem à materia & materialibus cõditionibus: sed omnis operatio est secundum naturam virtutis à qua egreditur: ergo intellectus est ab-

stractus à materia, & non habet organum corporale. ¶ Item nulla virtus incorporata, id est parti corporis determinata, siue operans per organum est cognitiua sui: non enim potest referri vel reflecti supra se: vnde nec oculus se videt, nec imaginatio se imaginatur: cùm ergo intellectus se intelligat, nō est incorporatus alicui, scilicet parti corporis determinatæ vnitus.

¶ Item quod cognoscitur est in cognoscēte secundum naturam cognoscentis, & non secundum naturam agnoscentis: & non secundum naturā rei cognitę: & generaliter quod recipitur in aliquo, est in recipiente secundum naturam recipientis. Cùm ergo corporalia, & materialia sint in intellectu secundum modum immaterialem, scilicet denudata à materia & materialibus conditionibus, intellectus immaterialis est, & non incorporatus alicui parti corporis. ¶ Item cùm voluntas quæ est propria animæ rationalis libera sit, flexibilis, & ad ea quæ sunt delectabilia corpori, & ad ea quæ sunt corpori contraria, vt sunt macerationes carnis, & ipsa mors corporalis: manifestum est quòd voluntas illa à corpore separata est, vnde non est cum corpore corruptibilis. ¶ Item non est necesse rectorem nauis mori cùm nauis dissipatur, nec militem occidi cùm equus cui insidet occiditur, nec artificem perire, licet aliquod de instrumentis eius quo ad aliquam operationem ignobilem vtitur, defecerit: sic non est necesse quod spiritus rationalis pereat, licet corpus quod est eius organum quantum ad aliquas eius operationes minus nobiles pereat. ¶ Prçterea nihil creatum est propter ignobilius & vilius se: ergo anima rationalis nō est principaliter creata propter operationes viriū quas habet cōmunes cum brutis, vel propter

bona

bona ista corporalia quia viliora sunt: ergo nō est necesse eam perire, licet non possit exercere operationes illas minus nobiles circa bona ista corporalia. ¶ Item cùm anima rationalis nobilior sit quacunq; creatura corporali, & Deus cōmunicauerit esse perpetua alicui creaturæ corporali vt corporibus cœlestibus ipse communicauit, illud etiam animæ rationali. Item Deus cùm communicauerit animæ rationali intelligere nō solum creaturam corporalem, sed etiam creaturam spiritualem & ipsum creatorem, ipse communicauit ei esse perpetuum: cùm capacitas Dei per intelligentiā lōgè melior sit perpetuitate essendi. ¶ Item cùm dederit Deus creaturæ rationali vt possit habere amicitiā cum Deo, lex verò amicitiæ requirat bonorum communionem: verisimile est quòd cōmunicauerit ei immortalitatē. ¶ Præterea quis fidelis amicus à morte amicū suū non seruet si potestatē habeat? ergo verisimile est quòd Deus amicos suos seruet à morte qua omninò pereant. Mors corporalis amicorū Dei nō est mors, sed potius somnus vel trāsitus ad meliorē vitā. Io. 11. Lazarus amicus noster dormit. Et Matt 22. Nō est De' mortuorū, sed viuētiū. ¶ Itē quæ à solo Deo in esse producūt, ppetua sunt, nisi sint accidētia vel formæ depēdētes à materia: sed anima rationalis nō est accidēs, nec forma dependēs à materia, sed à solo Deo est p creationem, vt prius ostēsum est: ergo ipsa habet esse ppetuū. Quòd ipsa nō sit accidēs, sic probat: Nullū accidēs nobili' est substātia: sed omne mouēs & regēs substātiā est nobilius & actualius & virtuosius substātia quam mouet & quam regit: ergo nullū tale est accidēs: sed talis est anima rationalis: ergo ipsa nō est accidēs. Quòd verò nō sit forma à materia depēdēs, pri' ostēsum est. ¶ Pos-

sumus etiam vti ad destructionem dicti erroris ostensione qua vsus est quidam religiosus contra philosophum quendam qui negabat animam esse immortalẽ. Aut anima, inquit, est mortalis. aut immortalis. Si anima mortalis est, & credis eam esse immortalem, nullum tibi inde prouenit incommodum, Si autem immortalis est, & credis eam esse mortalem, aliquod potest tibi inde venire incõmodũ: ergo melius est vt anima credatur esse immortalis, quàm mortalis. Quia secundum Sapientem, si propositis duobus istius sit consecutiuum bonum, illius verò malum: magis est eligendum cuius consecutiuum est bonum, quàm illud cuius consecutiuum est malum. Et iuxta verbum quod Tullius refert in lib. de Senectute, Catonẽ dixisse: Si anima mortalis est, qui credunt eam esse mortalẽ nõ erũt post hanc vitã qui nos confundãt. de cõtraria opinione Si verò sit immortalis, nos qui sumus huius opinionis poterimus eos cõfundere qui contrariæ opinionis sunt. Et hæc cõtra dictũ errorẽ sufficiant.

De errore negantium resurrectionem corporum. CAP. XXII.

SEQVITVR de errore illorum qui negant corporum resurrectionem. ¶ Ad destructionem verò huius erroris, Primo ponemus testimonia sacræ scripturæ, deinde rationibus vtemur. Legitur Exod. 3. Deus patrũ nostrorũ, Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Iacob misit me ad vos. Quo verbo vtitur Dominus Matt. 22. ad probationẽ resurrectionis, subdẽs: Nõ est, inquit, Deus mortuorũ, sed viuentiũ. Glos. probat ꝑ hoc animas post mortẽ permanere. Nõ enim diceretur Deus

non existentium:&sic introducitur etiam corporum resurrectio, quæ cum animalibus bona vel mala quæ gesserant recipient, Item Iob 19. Scio quòd redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et eiusdẽ 15. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit. Et Esaiæ 26. Viuẽt mortui tui. Et Ezech. 27. Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere terræ euigilabunt. Ionæ 3. Subleuabit de corruptione vitam. 2. Mach. 7. Rex mũdi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ retributione suscitabit. Et in eodem: E cœlo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio: quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Eiusdẽ 12. Iustè & religiosè de resurrectione cogitãs. Mat. vlt. Multa corpora mortuorum qui dormierãt, surrexerunt. Ioan. 5. Procedent qui bona fecerũt in resurrectionẽ vitæ. Eiusdẽ 11. Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. 1. Cor. 6. Deus & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam. Eiusdem 15. Si resurrectio mortuorum non est, neq; Christus resurrexit. Ibidem: Insipiens quod tu seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Item in eodem: Omnes quidem resurgemus. Item: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Et 2. Corinth. 4. Scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum illo suscitabit. Ephes. 4. Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Philip. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ &c. 1. Thessal. 3. nolumus vos ignorare de dormientibus. Iac. 5. Aurum & argentum nostrum æruginabit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Erit ergo caro no-

stra in futuro. Act. 26. Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? Rationibus sic potest corporũ resurrectio suaderi. Omnẽ iustitiã iudicis iusti in cuius terra multa fiũt digna præmio & supplicio, quẽ nec fallit ignorantia, nec prohibet impotẽtia, necesse esse quãdoq; cõuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est: ergo eius iustitia quãdoq; cõuertetur in iudiciũ. Sed hoc non fit in præsenti vniuersaliter, cùm mali floreant & boni opprimãtur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus vnicuiq; prout meruerit. Ergo hominibus qui sibi seruierunt mercedẽ reddet, quod fieri non potest nisi ipsi resurgãt. Tali argumẽto vsus est Barnabas ad probandam resurrectionem philosophis qui erant Romæ: vt legitur in libro Clementis. Iustum est, inquit, quemlibet seruientem alicui remunerari, & inde vt prius. ¶ Si quis tamen dicat, homines posse remunerari in animabus sine corporum resurrectione, non valet responsio. Cùm enim anima sine corpore homo sit, nec remuneratio animæ sine corpore est remuneratio hominis. Præterea cum homo seruierit Deo & corporalibus operibus, & spiritualibus, & non minus Deus sit liberalis remunerãdo, quàm homo seruiendo, vtroq; modo & in corpore & in anima debet remunerari. Item similium meritorum apud eũdem iudicem similis debet esse remuneratio. Ergo cum Christus seruando patri in corpore & anima, meruerit in corpore & anima remunerari: alij similiter Deo seruientes similem remunerationem merebuntur. 1. Corint. decimoquinto: Si resurrectio mortuorum non est, neq; Christus resurrexit. Itẽ in Psal. Nunquid enim vanè constituisti omnes filios hominum? Vanè siue frustrà sunt cõstituti, si participes non sunt beatitudinis, si moriuntur

non

non resurrecturi. Præterea si corpus animæ compatitur: quare non conregnabit & glorificabitur? Item cùm anima naturaliter appetat esse in corpore quod ostendit, dolor qui in separatione & omnis appetitus naturalis in perfecta animæ beatitudine debeat impleri, corpus tradetur ei sine quo appetitus eius naturalis non impleretur. Præterea cùm constat animæ perpetuæ non sufficere organum, necessario corruptibile ex prima ordinatione corpus humanum non fuit tale: ergo cùm per Christum restauratio perfecta fiat, perpetuum corpus animæ tradetur: fiet ergo resurrectio corporũ. ¶ Item cùm aliquæ actiones corporales sint meritoriæ, vt opera misericordiæ, de quibus legitur Matth. 25. caro sicut socia animę est in merito: sic socia debet esse eius in præmio: & ex quo partem pretij soluit, partem debet habere lucri: quod non erit nisi caro resurgat, ergo ipsa resurget. Item corpus humanum finis est cæterorum corporum: ergo cùm inter cætera corpora quædam habeant esse, perpetuum corpus humanum habiturũ est esse perpetuum. Finis enim melior est his quæ sunt ad finem: quod autem est diuturnius, melius est. Item corpora quæ habent esse perpetuum, habẽt illud ex Dei bonitate, & ad creaturæ vtilitatem ad vtilitatem Dei, cùm ipse bonorum nostrorum non egeant nec ad vtilitatem creaturæ purè corporalis, cùm illa nullius boni sit perceptiua. Item non principaliter ad vtilitatem creaturæ purè spiritualis, cum illa creatura corporali non egeat: ergo ad vtilitatem creaturæ partim spiritualis & partim corporalis quæ non videtur esse nisi homo. Si verò aliquæ creaturæ corporales propter hominem habẽt esse perpetuum; multo fortius homo ha-

biturus est esse perpetuum. Item aut corpus humanum se habet solum ad animam vt organum ad tempus necessarium, aut non. Si primo modo, quæ causa est quòd anima tantum doleat, cùm illud organum graue & onerosum separetur ab ea quod non est amplius ei necessarium? quis sapiens doleat cum à naui exit ad portum securum? Si verò nō se habet vt organū solùm, sed vt materia cum qua anima perficit speciem vnam rerum & creaturam nobilissimam: cum creaturæ minus nobiles esse perpetuum habeant, homo etiam esse perpetuum habiturus est. Itē cùm anima rationalis habeat aliquas vires quæ sine corpore non possunt perfici, vt prius ostensum est: aut ipsa non perficietur omnino in futuro, aut corpus ei iterū vnietur. ¶ Itē duæ causæ vnionis animæ ad corpus assignantur à Gregorio Nazianzeno: vna, vt per agones certaminum quæ ei insunt aduersus terrena, cœlestis gloriæ hæreditatem acquirat, &. sicut aurum igne præsentis vitæ ærumnarum probetur examine. Alia causa est, vt hanc deteriorem naturam corporis secum trahat, ac sursum supernis sedibus collocet: vnde vna causa vnionis eius est bonum animæ, alia bonum corporis: vtraque autem causa requirit vt corpus resurgat. De prima patet. Iustum est enim vt caro quæ fuit socia in certamine, socia etiam sit in gloria. De secunda idem manifestum est.

De errore illo qui dicit vnumquēq; posse saluari in sua fide vel lege. CAP. XXIII.

SEQVITVR de errore illo qui ponit vnumquenque saluari in sua fide vel lege, ex quo credit eam esse bonam & Deo placentem. Cui errori occasionem dedit quòd cogita

gitauerunt tantam paucitatem esse saluandorum si soli Christiani boni saluarentur. Dixerũt enim: Cùm Deus nõ sit minus pronus ad miserandum quàm ad puniendum, quomodo tam pauci saluabuntur, scilicet Christiani, & illi non omnes, sed solùm boni qui pauci sunt respectu malorum? Multitudo etiam Iudæorum & gentilium damnabitur: quare ergo Dei misericordia tantam multitudinem creauit, cùm præuideret eam dãnandam? ¶Et dicendum est contra huiusmodi errorem quòd non est mirum si pauci sint saluandi comparatione eorum qui sunt damnandi: viliorum enim semper est maior multitudo, quàm pretiosorum: vt ferri & plumbi, quàm auri & argenti: & lapidum communiũ, quàm gemmarũ: & quercuũ, quàm cedrorũ vel palmarũ. Et maior est aceruus paleæ quàm grani, & maior numerus stultorũ ꝗ̃ sapiẽtũ. Eccl. 1. Stultorum infinitus est numerus. Sic multi sunt vocati, pauci verò electi. Matth. 20. Præterea cùm in tanta multitudine hominum pauci sunt reges temporales: quid mirũ si pauci habituri sunt regnũ cœleste? Itẽ cùm pauci ad regnũ cœlorũ venire curẽt: quid mirũ si pauci perueniunt? Quomodo enim peruenient si peruenire nolũt? Itẽ quid mirũ si pauciores ascendant in cœlũ ꝗ̃ descẽdãt in infernũ, cum facilus sit descendere quàm ascendere? Et si pauciores intrant per angustam portã paradisi, quàm per latam portam inferni. Matthæi 7. Intrate per angustam portam: quia lata est porta & spatiosa via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam.

☛ Quòd angusta porta & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

FAlsitas dicti erroris sic potest manifestari. Si aliquis volens corporaliter ambulare, nolet

præuidere vitæ pericula cum posset, sed oculis clausis aut auersis à via vellet incedere, meritò imputaretur sibi si quid ei mali ex hoc accideret. Itē si quis vellet ire ad aliquē locū viā ignorans, & peritum habens qui viam ostēderet, & ducatum præberet, & nollet sibi viam ostendi vel ducatum præberi: meritò imputaretur ei si quid mali ei ex hoc accideret. Hæc duo cuiuslibet animus bene dispositus audita approbat: ergo cum pericula spiritualia magis sint periculosa, & ideo magis cauenda: si quis circa illa negligēs fuerit, præuidenda vel præcauenda meritò ei imputabitur cum periculum ceciderit ex negligentia quærendi viam veritatis & salutis, vel ductu propriæ rationis, vel quærēdo ab aliquo quam circa eam credit esse adeò instructum, vel implorando diuinum auxilium, cum aliud consilium ei desit negligentia est culpabilis & damnatione digna. Vnde de illo qui ignorans est ex negligentia huiusmodi: verum est illud 1. Corint. 14. Ignorans ignorabitur. Dauid: Noluit intelligere vt bene ageret. Glos. potuit intelligere vt bene ageret, sed noluit: itaque veniam non habet. Ambrosius: Qui possent scire si vellent studium adhibere, non nescientes se contemptores iudicabuntur. Si verò aliquis seductor sub prætextu catholici doctoris alicui simplici errorem prædicet, piè credendum est quòd Deus cor simplicis auertet, ne ille errore sibi periculoso credat, nisi negligentia eius vel alia culpa obsistat; custodit enim Deus omnes diligentes se, vt legitur in Psal. Et Prouerb. 2. Custodiet rectorum salutem & proteget simpliciter gradientes. Idem intelligendum est in illo casu in quo aliquis inuenit doctores contrarios: vnum fidelem, & alium infidelem; nec sufficit

ex

ex proprio sensu, vel ex dictis eorũ, vel ex vita discernere cui potius credendũ sit. Dei enim misericordia ei nõ deerit, nisi in pulsando ad eã negligens fuerit. Infideles verò negligentes valde sunt, & inuestigãdo per seipsos salubrẽ veritatẽ, & inquirẽdo ab alijs, & implorãdo diuinum auxilium, & in faciendo veritatẽ quam ipsi nouerunt. Qui verò negligit facere bonũ quod nouit faciendũ, non meretur accipere notitiã faciendi id quod nondũ nouit. Qui verò in talento intellectus quod iam accepit fideliter negotiatur, dignus est vt talento eius addatur. Matth. 25. ¶ Si verum esset quod ponunt qui sunt prædicti erroris, nihil esset virtus vel vitium simpliciter. Credenti enim de virtute quòd esset vitiũ, vitiosum esset agere secundũ virtutẽ. Et credenti de vitio quòd esset virtus, esset virtuosum agere secundũ vitium. Secundũ hoc idem valeret error erranti quod veritas eam cognoscenti. ¶ Quædam vtilia ad destructionem dicti erroris, Require suprà in cap. vbi ostensum est quòd vnica sit fides vera. ¶ In hoc verò quòd Deus creauit tantã multitudinem hominũ quam præuidebat esse dãnandã, mirari debeo diuitias bonitatis Dei, quę tantæ multitudini tot & tanta dedit bona, cùm tamẽ præuideret eos futuros ingratos. Mireris etiam peruersitatẽ hominũ qui largitorẽ omniũ bonorũ donis eius impugnãt. Nec solũ ad Dei misericordiã debes habere oculum: sed etiã ad Dei iustitiam quæ non minor est quàm eius misericordia, quæ illos quos misericordia creat, pascit, & regit, & seruat, ingratos de acceptis beneficijs meritò damnat. Quid mirum si iustitia peccatoribus reddit quod meruerũt? Nemo miratur de hoc quòd ignis calefacit vel sol illuminat, vel Dei misericordia bonis beneficia tribuit: sic

sic mirari non debes si iustitia Dei eos qui rebel les sunt Deo, punit. Nō miratur aliquis si quod seminat aliquis hoc metat: sic mirandum non est si peccatores mala metant quæ semināt. Eccl. 7. Noli facere mala, & non te apprehendent. Et iterum: Non semines mala in sulcis iniustitię, & nō metes ea in septuplum. Galat. 6. Quæ semina uerit homo, hæc & metet. Augustinus: Dicet aliquis: si Deus vellet, isti boni essent: sed melius voluit vt quod vellent essent: si boni, non infructuosè: si mali, non impune. Ecclesi. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et paulò pòst: Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & mors, bonum & malum quod placuerit ei, dabitur illi. Mirari etiam debes sapientiam & bonitatem Dei, qui poenis malorum vtitur ad bonum electorum. Inæstimabile enim gaudium erit electis in futuro cùm perfectè agnoscent pulchritudinem diuinæ iustitiæ: quam tanto plus amabunt, quanto amplius agnoscent: & tāto amplius gaudebunt, quāto amplius agnoscent & amabunt. Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Itē: Misericordiam & iudicium cātabo tibi Domine. Duplex erit materia cantus saluatis, scilicet misericordia electorum, & iudicium reproborum. Gregorius: Omnipotens Deus quia pius est, miserorū cruciatu non pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes ęterno supplicio deputati sua quidē iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebūt: scilicet vt iusti omnes & in Deo videāt gaudia quæ pcipiūt, & in illis respiciāt supplicia quę euaserūt: quatenus tāto magis in eternum diuinę gratię debitores se esse cognoscāt, quāto in
æter

æternum mala puniri conspiciunt quæ eius adiutorio vicerunt.

De errore illorum qui dicunt animas in mortali peccato decedentes non puniri æternaliter. CAP. XXIIII.

SEQVITVR de errore eorũ qui dicũt animas, quæ in peccato mortali decedũt nõ puniendas æternaliter. Qui error valde periculosus est: funditus enim destruit sapiẽtiam, & bonitatem in cordibus hominum, cùm euacuet timorẽ Domini, qui est principiũ sapiẽtiæ, Prouerb. 1. Et sine quo nõ est iustificatio. Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatũ: nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Error iste dum impunitatẽ hominibus promittit, pronitatem ad peccandum in eis efficit. Impunitas enim est nutrix transgressionum: vt ait Bernar. Huic errori occasionem dare potuit illud Matth. 7. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. & illud Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit: tantũ date ei tormentum & luctum. Non esset, inquiunt, mẽsura pœnę secundũ mensurã culpæ, si peccato momẽtaneo pœna æterna redderetur. Sed verba prædicta sic intelligenda sunt, vt fiat comparatio in genere, vt qui multũ peccauit multũ puniatur, & qui minus peccauit, minus, & qui amplius amplius: non quod sit necesse pœnam esse æqualem culpæ secundũ durationẽ, imò pœna quantũ ad durationẽ multo maior potest esse, quàm culpa. Sicut multipliciter potest ostẽdi. Et primo per pœnas ab humano iure positas quæ multo amplius durãt quàm peccata pro quibus inflicta sunt, durauerint. Aug. 21. lib.

lib. de Ciuitate Dei. Octo genera pœnarũ in legibus esse scribit Tullius, damnũ, vincula, verbera, talionẽ, ignominiã, exilium, mortẽ, seruitutẽ. Quid horũ est quòd in breue tempus pro cuiuslibet peccati celeritate coërcetur, vt tãta vindicetur morula, quanta deprehenditur perpetratum, nisi fortè talio? Demum bellum acquirit perpetuam seruitutẽ. Præterea cùm perpetratio peccati vulneratio spiritualis sit, quid mirũ si à vulneratione breuissimi temporis relinquatur vulnus multæ durationis, aut etiam mors à qua non est regressus ad vitam miraculosè? Item cùm perpetratio peccati casus sit in profundũ: quid mirũ si casus iste breuissimo tempore fiat, & tamen qui sic cecidit in profundo multo tempore maneat? Item cùm perpetratio peccati trãsgressio sit legis, non est mirum si mutilatio quæ perpetua est naturaliter pro illa infligatur, cùm etiam perpetratio peccati ligatio sit peccantis. secundũ illud Prouerb. 5. Funibus peccatorum suorum quisq; constringitur: non est mirũ si ille qui ligatus est breui tempore diu ligatus maneat. Itẽ cum peccator breui voluptate se vendat: quid mirum si emptori eius acquiratur ius perpetuũ? Præterea cùm non minor sit Dei iustitia quàm misericordia, nec minus sit æterna: quare miratur quis q; Dei iustitia æternaliter puniat malos, & nõ miratur quòd Dei misericordia æternaliter remuneret bonos, cùm pariũ causarum pares soleant esse effectus? Præterea per se notũ est, quòd qui addit super peccatũ suum cõtumaciã, seu impœnitentiã, auget meritò & pœnã: & quantũ durat iniuria, debet durare & pœna: quia ergo existẽs in inferno addit super peccatũ suum cõtumaciã vel impœnitẽtiã (nulla enim vera pœnitẽtia vel emendatio est apud inferos) & tamdiu durat Dei

iniuria,quãdiu ei nõ emendatur:meritò durabit semper ipsius pœna. Præterea peccator peccauit in suo æterno vsq; ad mortẽ in peccato perseuerãdo:ideo meritò punietur in ęterno Dei. Pet. 4. lib. Dialog. Scire velim quomodo iustum sit vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. Greg. Hoc rectè diceretur si districtus iudex non corda hominũ,sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerũt, quia cum fine vixerũt. Nam voluissent vtiq; si potuissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim, quia in peccato semper viuere cupiũt,qui nunquã desinũt peccare dũ viuunt. Ad magnã ergo iudicantis iustitiam pertinet vt illi nunquã careãt supplicio,qui in hac vita nunquã voluerunt carere peccato. August. Quia æternã habere voluit peccati perfruitionẽ,æternã inueniet vindictæ seueritatẽ. Item maculatio imaginis diuinæ semper manebit in anima damnati: vnde cùm peccatum quantũ ad maculã semper maneat, pœna peccati meritò semper manebit. Aug. Meritò in cœlesti ciuitate imaginẽ ipsorũ ad nihilũ rediget Deus,qui in sua terrestri ciuitate imaginẽ ipsius ad nihilũ redegerũt. Itẽ quãtò minus bonũ est Deo quod ei præfertur,tãto maior ei cõtumelia infertur. Cùm ergo omne quod est vel esse potest in infinitũ,minus bonũ sit, Deo quicquid ei præferatur, infinita cõtumelia infertur ei: omni autẽ mortali peccato aliquid ei pręfert. Peccare enim est, secundũ Augustinũ, spreto incommutabili bono bonis commutabilibus adhærere. Omni ergo mortali peccato infertur Deo infinita contumelia: merito ergo à Deo pro quolibet mortali infertur infinita pœna. Item si quis peccaret in aliquem æqualem sibi, aliquantum peccaret in eum; & si simile peccatum

comm

committeret in maiorẽ, magis peccaret, vt si in sacerdotẽ: & si in maiorem sacerdote, vt in episcopum, & tunc magis peccaret: ergo si peccat in Deum qui in infinitũ maior est quolibet puro homine, in infinitum magis peccat. Cum ergo infinitum sit peccatum in quo quis contemnit Deum, meritò infinita pœna ei debetur. Itẽ obligationes & trãsgresſiones proportionales sunt: qui enim æqualiter tenentur ad aliquid faciendum, æqualiter peccãt non faciẽdo illud: sed obligatio qua quis tenetur Deo obedire & seruire, infinita est: ergo culpa trãsgresſionis est infinita. Quòd obligatio sit infinita, sic probatur: Nõ est posſibile quòd creatura rationalis liberet se à debito obediendi vel seruiẽdi Deo: cùm ergo obligatio illa sit intransibilis, infinita est. ¶Præterea si quis dedisset mille marcas gratis alicui, aliquantulum esset obligatus ei: ergo cùm solus oculus vel linguã in infinitũ pretiosior sit mille marcis auri, in infinitum magis obligatus est homo Deo ratione solius oculi vel linguę, quàm esset ratione mille marcarum auri. Quid ergo erit de obligatione quæ est ratione totius corporis, & quid de illa quæ est ratione animæ, quæ in infinitum est melior corpore? Patet ergo quòd obligatio obediendi vel seruiendi Deo infinita est. Item si anima rationalis non deberet durare nisi per diem vnam: tamen esset obligata Deo ratione diurnæ vitæ aliquanta obligatione: & si per duas dies, ratione vitæ duorũ dierum esset obligata duplo maiori: & sic ascendendo. Ergo ratione infinitæ vitæ obligata est Deo obligatione in infinitum maiori. Cùm ergo obligatio infinita sit, culpa transgresſionis est infinita: & ideo meritò debetur ei infinita pœna. Item cùm opera Dei vniuerso completa sint, opera iusti-

stitia eius diminutionem non habebit: & sicut retributiones eius perpetuæ erunt, ita & vindictæ & pœnæ perpetuæ erunt. Præterea cùm mala merita omninò nostra sint, bona verò merita ferè omninò sint Dei, magis debentur nobis de iustitia pœnæ malorum meritorum, quàm bonorum præmia: ergo magis sumus puniẽdi de iustitia pro malis meritis, quàm remunerandi pro bonis. Si ergo æternaliter pro bonis aliquis est remunerandus æternaliter, pro malis erit aliquis puniẽdus. Item proportionalia sunt peccata pœnis: si ergo non est comparatio peccati ad peccatum, nõ erit comparatio pœnæ ad pœnam. Cùm ergo non sit comparatio peccati eius qui furatus est ouem, & peccati eius qui occidit hominem innocentem, non erit comparatio pœnæ ad pœnam: ergo si pœna primi peccati est temporalis, pœna secundi erit perpetua: ergo Deus aliquos perpetuo punit. Si fortè ad hoc dicatur quòd licet possibile sit aliquem mereri pœnam æternã: tamen clementia Dei non sustineret eum puniri tanta pœna. Quærimus ab eo, vtrum sustineret Deus eum puniri aliqua pœna, vel nulla? Si nulla, euacuatur de iustitia. Si aliqua, ergo vel temporali vel æterna. Si æterna, habeo propositum. Si temporali, cùm pœna temporalis cõparatione æternæ minus sit quàm leuatio vnius festucæ de terra, respectu excoriationis vel detrũcationis capitis. Sicut iudex deridendus esset si eum qui meruisset excoriationem vel capitis detruncationem puniret, leuatione festucæ de terra: sic ridiculosa esse videretur Dei iustitia, si debitorem pœnæ æternæ puniret sola pœna temporali: vnde adhuc euacuaretur Dei iustitia. Item legitur Esaiæ vlt. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur. Hieronymus: Ignis

ille tandiu succenditur quandiu habet materiam quã vorax flãma pascatur. Materia ista mala voluntas est quæ semper viuet in damnatis: ideo ignis ille nunquam extinguetur. August. Voluntas punitur siue supplicio animi, siue corporis, vt quæ delectatur in peccatis, ipsa plectatur in pœnis. Iob 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamẽ consumetur. Gl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pœna. Itẽ non consumetur in morte: sed vt sine fine crucietur, viuere sine fine compellitur. In Psal. Mors depascet eos. Gl. Hoc dicitur à simili iumẽtorum quæ non radicitus herbas vellunt, sed summitates capiunt: vnde iterum herbæ nascuntur ad pastum. Sic & illi morte repasti reuiuiscunt, quia non deficiunt. Greg. Morte immortali morientur impij. Bernard. in Epistolis: Ob hoc inflexibilis & obstinatæ mentis punietur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate. Authoritates Noui Testamẽti quæ pœnarum æternitatem ostendunt, require suprà in cap. vbi destruitur error eorum qui ponũt animas non esse in corporibus humanis, sed dæmones inclusos, vt ibi agant pœnitentiã. ¶Item meritò pœna æterna punientur, qui gloria æterna à malo reuocari noluerunt. ¶Itẽ cùm bonitas Dei summè odiat malum, sicut summè diligit bonum: ipsa æternaliter puniet malum, sicut æternaliter remunerabit bonũ. Itẽ in præsenti tẽpus est operandi: in futuro verò non erit tempus operandi, sed pro opere facto hîc mercedẽ recipiẽdi. Eccl. 19. Quodcunq; potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos quò tu properas. Non metet ibi aliquis quod hîc non seminauit.

nauit:ergo qui malè vixit hîc, & in malitia vitam finiuit,non ſaluabitur. Matth.7. Nunquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic ex malitia vitæ quam hîc aliquis habuit,nō colligit ibi dulcedinem præmij. Merita etiam ibi mutari non poterunt. Eccleſiaſt.11. Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocunq; loco ceciderit,ibi erit. Gregor.4.lib. Dialog. Qualis hinc quiſq; egreditur, talis in iudicio præſentatur. Et vt breuiter dicamus,vita præſens diſponit de futura: vnde cùm futura vita ſit ſine fine, eo quòd animæ ſint immortales:præſens vita præparat futuræ vel miſeriam ſine fine,vel felicitatem ſine fine.

De errore ponētium animas in charitate decedētes,nulla pœna purgatoria puniri. Et primo de errore illorum qui dicunt nullū peccatum eſſe veniale. CAP. XXV.

SEQVITVR de errore illo qui ponit animas eorū qui in charitate decedunt, nulla pœna purgatoria in futuro puniēdas. ¶ Qui error habet tres errores ſibi annexos. Primus eſt,ꝙ nullū peccatum eſt veniale. Secundus eſt,ꝙ quādo dimittit̄ culpa, dimittitur & pœna:quòd ſi decedat,nulla pœna purgatoria punietur. Tertius,quòd ſuffragia eccleſiæ nō proſint mortuis. ¶ Circa primū errorem notandū eſt ꝙ qui ſunt illius erroris nō ſentiūt de Domino in bonitate, cùm credant eū pro quacunq; offenſa ſeruis ſuis iraſci ad mortē. Dicunt enim omne peccatū eſſe mortale. Et eſt error iſte improbabiliſsimus. Non enim eſt veriſimile quòd pater miſericordiarū pro quacunq; offenſa filios ſuos exhære-

det. ¶ Item verisimile est quòd sicut habet gladium mortis æternæ quo vtitur in seruos maleuolos pro magnis offensis: sic habeat virgam correctionis vel purgationis transitoriæ, qua pro leuibus offensis vtatur in filios suos. Et sicuti non omnis infirmitas vel vulnus corporale ad mortem est: sic nec omnis infirmitas spiritualis mortalis est. Item sicut non omnis casus corporalis est ad confractionem colli: ita nec omnis casus spiritualis ad mortem est. Prouerbiorum 24. Septies in die cadet iustus, & resurget. Poëta: Qui cadit in plano, vix tamen hoc euenit vnquam: Sic cadit vt tracta surgere possit humo. Non proijciuntur vasa pretiosa omnino pro quacunq; inquinatione, sed purgantur. Sic nec animæ. Et si in morte in aliqua immunditia inueniuntur: non tamẽ pro quacunq; damnantur. Item si omne peccatum mortale est, cum omne dictum, vel factum, vel concupitum contra legem sit peccatum: omne factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei erit peccatum mortale: ergo ieiunare vel eleemosynam dare propter inanem gloriam, erit mortale peccatum. Et breuiter cùm aliquid fiet de quo lex Dei dicit ne fiat, erit mortale peccatum: quòd si verum est, nullus erit sine mortali peccato. Item cùm opus virtutis sit, immediatè opus vitij seu peccatum erit: quod erit in superfluitate vel diminutione: si verò omne tale opus est mortale peccatum, ergo quicunq; in cibo excedet & potu mortaliter peccabit. Item cùm malum sit priuatio modi, vel spei, vel ordinis, omne opus quod erit priuatum modo seu mensura debita, erit mortale peccatum: peccatum enim & mortale peccatum conuertibilia sunt secundum hunc errorẽ. Ergo quicunq; nimis amat

filios

filios suos, mortaliter peccat. Item cùm dicere alicui conuitium subitò ante perfectam deliberationem rationis malum sit: sic erit similiter mortale peccatum. Et idem erit in alijs operibus prohibitis, quòd ante perfectam rationis deliberationem mortalia peccata erunt. Et secundum hoc nullus est in præsenti vita qui vniuersaliter caueat à mortali peccato. Præterea in multis locis loquitur Sacra scriptura de peccato, quæ non possunt intelligi de illo mortali. Et exempli causa de paucis tangemus. Legitur Prouerbiorum 10. In multiloquio non deerit peccatum. non potest hoc intelligi de mortali peccato: quia multotiés est multiloquium sine mortali. Item Ecclesiast. 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Et Matthæi 12. de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij: ergo omne verbum otiosum peccatum est: sed non omne verbum otiosum est mortale peccatum: ergo aliquod peccatum est veniale. Item 1. Corinth. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnũ, stipulam: vniuscuiusq; opus manifestũ erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Ligna, fœnum, stipula, venialia grossiora vel leuiora intelliguntur: sicut patet ex his quæ sequuntur, Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauerit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Item legitur 1. Ioan. 1. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos sedu-

cimus, & veritas in nobis non est. De mortali peccato nõ videtur hoc posse intelligi, cùm illud non sit in amicis Dei. Item eiusdem 5. distinguit Ioannes peccatum ad mortem, & peccatum non ad mortem. Est ergo aliquod peccatum mortale, & aliquod quod non est mortale. Item in Psalm. Omnis homo mendax: quod mendacium mortale intelligi non potest. Et Ecclesiast. 7. De negligentia tua purga te cum paucis.

De errore ponentium quòd quando dimittitur culpa, dimittitur & pœna, propter quod non oportet purgari. CAP. XXVI.

CIRCA secundum errorem, notandũ quòd error iste valde periculosus est, cùm occasionem det peccatoribus ad Deũ tardius conuertendi. Facit enim paris conditionis quantum ad impunitatem eos qui conuertuntur in fine vitæ suæ, & eos qui conuertuntur in iuuentute: nulla enim pœna secũdum eos vtriq; post mortem punietur. Error iste valde est improbabilis. Si enim sacramentum pœnitẽtiæ delet vniuersaliter culpam & pœnam, sicut sacramentum baptismi: sic sacramentum baptismi non iteratur, ne facilitas veniæ homines faciliores faciat ad peccandum: sic sacramentum pœnitentiæ non debet iterari. Item ad quid monet Euangelium ad faciendum dignum fructum pœnitentiæ Matth. 3. si cùm aliquis pœnitet, vniuersaliter dimittitur ei pœna sicut & culpa? Pœnitentia dum aliquis est in mortali non est meritoria: postquam mortale dimissum est, non videtur esse necessaria quantum ad solutionem à pœna, cùm iam ille qui peccaverit secundum eos nullius pœnæ sit debitor, quia ergo

ergo tantum scriptura sacra monet ad pœnitentiam. Item quæ causa est quòd his qui magis peccauerunt maior pœnitētia iniungatur, si tota culpa cum tota pœna dimissa est? Item constat quod antiqui patres multa pœna puniti sunt, & in exilio huius mundi, & etiam post mortem, licet culpa mortalis esset eis dimissa. Fuerunt enim in inferno, donec Christus eduxit eos: secundum illud Osee 13. Morsus tuus ero inferne. Act. 2. Quem Dominus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum teneri ab eo. Et Apocal. 1. Fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni. Et ad Coloss. 2. Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat cōtrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, expolians principatus & potestates traduxit confidenter. Et in Psalm. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Si illi debitores fuerunt pœnæ post dimissionem culpæ: videtur quòd non semper dimittatur tota pœna. ¶Præterea si hoc esset, videretur euacuari iustitia Dei, & esse dedecus culpæ sine dedecore debitæ vindictæ. Item pœna proportionalis est culpæ: sed cùm peccator non imponit finem culpæ suæ debetur ei pœna infinita & acerbior secūdum quod culpa maior fuerit: ergo cùm peccator pœnitendo imponit finem culpæ, debetur ei pœna finita & transitoria, & maior vel minor secundum quod culpa maior vel minor fuerit. Præterea cùm Deus pater potius voluerit quòd proprius filius pœnam transitoriam pro genere humano solueret, quàm quod ipse eam remitteret, non est verisimile quòd ita de facili pœnam peccatoribus remittat: quin saltem pœna transitoria eos puniat. Bernard. Qui non parcit filio, nun-

quid parcet figmento ? nunquid parcet seruo nequam? Si fortè dicatur quòd pœnitentes de peccatis in præsenti puniendi sunt in futuro: non ergo Dei misericordia magis propitia erit his qui differunt conuersionem suam vsq; in finem vitæ, quàm his qui in iuuentute conuertuntur: cùm à primis pœnam non exigat, & ab alijs exigat: & sic benignior erit Deus in contemptores benignitatis suæ, quàm in alios. Rom. 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ¶ Falsitas huius erroris apertè apparet ex illo verbo 1. Corinth. 2. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem: ergo aliqui saluandi in futuro punientur. Præterea nonne aliquis decedere potest cum nimio amore filiorum vel præsentis vitæ inuitus moriens, quem mors non videtur purgare cum eam volens non recipiat, qui necessariò post mortem purgabitur, & sic purgatus saluabitur? In Psalm. Trāsiuimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.

De errore ponentium quòd suffragia Ecclesiæ non prosint defunctis. CAP. XXVII.

CIRCA tertium errorem qui ponit suffragia Ecclesiæ non prodesse mortuis, notandum quòd valde detestabilis est cùm in mortuos sæuiat. Quantum enim in se est, succursum Ecclesiæ aufert mortuis qui igne purgatorio cruciantur. Ipse facit cōtra illud Ecclesiast. 7. Mortuo ne prohibeas gratiam. Si peccaret qui prohiberet eleemosynam dari ei quem crederet esse indigentem, vel etiam de quo dubitaret vtrum esset

esset indigens: multo fortius peccant isti qui impediunt ne subueniatur eis qui igne cruciantur. Prouerb.3. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefac. Falsitas huius erroris in parte apparere potest ex prædictis, cùm prius ostensum sit aliquem posse decedere cum venialibus, & cum debito pœnæ transitoriæ pro mortali: quia verisimile est quod Ecclesia pœnã illam possit soluere pro illis qui decesserũt exemplo capitis sui, scilicet Christi qui peccata nostra tulit super lignum. 1. Pet. 2. Galat. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Christi. Item cùm ad preces sanctorum aliquibus det Deus gratiã, & remittat pœnam æternam, verisimile est quòd ad preces eorũ remittat pœnam purgatoriam. Item ad lachrymas Mariæ & Marthæ suscitauit Iesus Lazarum. Ioan. 11. Et ad preces Petri suscitatur Thabita à morte. Actuum 9. Ergo ad orationes sanctorum remittitur pœna purgatoria mortuis. Ad idem facit quod legitur 2. Machab. 12. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et 1. Corint. 15. Si mortui non resurgunt, quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis? Baptizari pro mortuis est facere opera quæ habent purgare. Et 1. Ioannis 5. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti peccatum non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Cùm pro peccatis maximis viuentium rogandum sit, vt Stephanus rogauit pro lapidatoribus suis, & Christus pro crucifixoribus suis, non videtur intelligendum esse de oratione pro viuis. quod dicit Ioan. Non pro illo dico vt roget quis, sed pro mortuis. Pro defunctis in

mortali non est orandum vt saluentur: sed pro defunctis in veniali. Vnde super illud, Est peccatum ad mortem: non pro illo &c. dicit interli. Qui in hac vita non corrigitur, post mortem eius frustrà venia postulatur. Item Iacob. vlt. Orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua: cùm oratio effusa in terra in cœlo poneretur, iuxta verbum Gregorij, eodem modo & in Purgatorio operabitur. ¶ Ad idem valet quod legitur beatus Andreas dixisse domino cùm Deus differret exaudire eum orantem pro quodam sene qui in peccato carnis vsq; ad septuagesimum annum fuerat; Domine Deus pro mortuis obtinemus pietatem tuam: & nunc iste qui te nosse desiderat, cur non saluabitur? Tunc venit vox de cœlo ad eum, dicens: Obtines Andrea pro sene. Si ad preces beati Andreæ Deus homini inueterato in peccato dedit gratiã, verisimile est quòd ad preces Ecclesiæ remittat pœnam purgatoriam. Præterea quid obstat quod preces Ecclesiæ his qui decesserunt in charitate non possunt valere, cùm Ecclesia sit in quo mereri potest? Illi autem qui in charitate decesserũt, cum sint amici Dei, in statu sunt in quo sunt digni hoc beneficio. Habent enim Dei gratiam, & eius gloriam expectant. Adhærendo etiam corpori Ecclesiæ tanquam membra dum viuerent dignos se fecerunt, & quodammodo meruerunt vt tales preces eis valerent si pro eis fierent. Cibus corporis cõmunis est omnibus membris quæ sunt in corpore. Vnde cùm illi qui sunt in Purgatorio membra sint Ecclesiæ & maximè indigentia, merita Ecclesiæ se debent extendere ad eos. Præterea eodem Spiritusancto viuificantur membra illa, quo viuificantur membra quæ adhuc sunt super terrã; ergo remissio culpæ vel pœnæ

quæ

quæ donum eſt Spiritusſancti debet ſe extendere ad ea. Quod innuitur à Domino Matth. 12. Qui dixerit, ait Dominus, contra Spiritũ ſanctum verbum, non remittetur ei neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. In qua ſententia, vt ait Grego. in iiij. libro Dialog. datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari: quod enim de vno negatur, conſequenter de quibuſdam conceditur. Sed tamen hoc de paruis minimisq; peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſsiduus otioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab iſtis agitur qui culpam qualiter declinare debeant ſciunt. Præterea hoc ipſum pertinet ad gloriam Dei, quòd ad preces ſanctorum tales mortui à pœna liberentur. Deus enim glorioſus eſt in ſanctis ſuis. Nec eſt contrarium diuinæ iuſtitiæ, quod ipſe impleat voluntatem amicorum ſuorum, qui voluntatem ipſius pro poſſe ſuo implent. Idem enim velle idemq; nolle, ea demum vera amicitia eſt, vt ait Sapiens 1. Ioannis 3. Si cor noſtrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus ad Deum, quòd quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus.

De cauſis eorum, quæ ſunt octo ad præſens.

CAPVT XXVIII.

DESTRVCTIS erroribus qui catholicæ fidei aduerſantur, tangendum eſt de cauſis errorũ. De quibus octo aſsignare ſufficiat. ¶ Prima eſt, ignorãtia capacitatis intellectus humani. Quidam enim non attendentes limitatum

tatum esse intellectum humanum, credunt eum capacem esse omnium: & ideo credunt illud non esse quod ab eo non capitur. Sicut si aliquis crederet circulum solis omnia continere, ipse crederet illa non esse quæ infra circulum illum non continentur. Similis error est in illis qui credunt non posse esse scientiam de magnitudine solis, & lunæ, & stellarum, quia ipsi non habent eam. ¶ Secunda est auersio intellectus à credendis, & ab his quæ possunt hominem inducere ad credendum, & conuersio ad errores. Quidam enim sic amant errores suos, vt contraria eis non velint cogitare, vel audire. Prouerb. 18. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Non est datum homini videre post tergum suum, nec videre sine intuitu: sic nec intelligere ea à quibus intellectus se auertit. Nolunt audire qui sunt in erroribus aliquid de miraculis, nec sacra eloquia, nec rationes doctorum quibus possent ad veram fidem induci: ideo non est mirum si remanent in erroribus suis. ¶ Tertia est rerum subtilitas, & intellectus grossities. Qui turbidum habet visum, pilum qui ab aliis videtur non videt, sed non ideo contendere debet eum ibi non esse: non videt visus humanus quicquid videt aquilinus. ¶ Quarta est distantia à credendis: quidam enim commorantur in sensibilibus qui longè sunt à credendis quæ sunt inuisibilia, non appropinquantes ad illa, nec studio, nec exercitatione: ideo non est mirum si illa non vident. Ipsi sensum volunt habere ducem ad credenda qui cæcus est quantum ad ea: vnde sic disputant de spiritualibus, sicut cæci de coloribus. Bern. super Cant. Quomodo lux incassum circumfundit oculos clausos vel cæcos: sic animalis homo non percipit ea quæ sunt

spiri

ſpiritus Dei. Augu. Deus lux eſt non corporum, ſed mentium: hanc lucem qui nõ videt, eſt quaſi cæcus in ſole. ¶ Quinta eſt negligentia quærendi Dei adiutorium ad ea credenda. Fides non eſt naturalis, imò eſt ex electione diuinæ bonitatis, & donum gratuitum. Si eſſet naturalis, eadem eſſet apud omnes: nec eſſet tanta diſſenſio de ipſa quanta eſt: ideo à Deo petenda eſt. Marci 9. Credo Domine adiuua incredulitatem meã. Eph. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt. Et 1. Ioan. 5. Dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verum Deum. Sicut ſol non videtur niſi ex lumine ſuo: ſic ſol intelligentiæ non videtur niſi ex lumine ſuo, ſcilicet ex luce gratiæ quam infundit. Sed aliqui ſunt vt veſpertiliones ſolem nõ videntes de nocte quando volant, quia tunc ſol non lucet ſuper terram, de die verò eum nõ vident, quia tunc dormiunt: Sic iſti ſolem intelligentiæ ideo nõ vident, quia in nocte ſunt, cùm ipſe eis non luceat, lucem gratiæ infundendo: non tamen propter hoc affirmare debent eum non eſſe. ¶ Sexta eſt obſtaculum peccati. Quidam enim immunditia operum ſuorum quaſi obiectum manuum lumen ſolis intelligentiæ à ſe repellunt. Ioan. 24. Ipſi rebelles fuerunt lumini. ¶ Septima eſt ſuperbia quæ eſt velut inflatio faciei interioris. Auguſt. in 7. libro Confeſſ. Timore meo ſeparabar à te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos. Bernard. ſuper Cant. Superbo oculo veritas non videtur, ſyncero patet. Et ſuper illud Hierem. 49. Arrogantia tua & ſuperbia cordis tui decepit te. dicit gloſ. Omnis hæreticus arrogans: quia ſuperbia facit hæreticum, non ignorantia. Aug. Superbia meretur illudi. Habacuc 2. Quomodo vinum potantem decipit, ſic erit ſuperbus. Vnde Greg. de

ſuper

superbis: Tanto, inquit, à Dei luce longè sunt, quanto apud se humiles non sunt. ¶ Octaua est affectio inordinata intellectum trahens ad contraria fidei: vt timor inordinatus, vel amor, vel odium. Affectio inordinata est velut lippitudo respectu oculi interioris: August. Si quis alteri digito solem ostenderit, & videre non potuerit, culpet potius oculi lippitudinē quàm digiti ostensionem. Hanc lippitudinē purgari oportet. Aug. Purgandus est animus vt prospicere illam lucem valeat. Timor multos retraxit ne crederent in Christum. Qui enim credebant in Christo, despiciebantur ab alijs, & extra synagôgam fiebant: ideo qui gloriam amabant, & cōtemptum istum timebant, nolebant ad Christum cōuerti. Ioan. 5. Quomodo credere potestis qui gloriam abinuicem recipitis, & gloriam quæ à solo Deo est non quæritis? Amor etiam diuitiarum & timor amittendi locum & gentem, Iudæos impediuit ne in Christum crederent. Amor diuitiarum oculus est auarorum, & amor diuitiarum est oculus voluptuosorum. Zachar. 5. dicitur de impietate: Hic est oculus eorum in vniuersa terra. Prouerb. 21. Lucerna impiorum peccatum. Ideo auaro videtur aliquid licitum quod alijs non videtur: quia auaritia est lucerna ei: secundum eam enim iudicat. Et luxurioso videtur illa quam nimis amat pulchra, cùm sit deformis: quia amor facit eum errare in iudicio illo. Odium etiam intellectum multorum à fide auertit. Multi Valdenses odientes prælationem clericorum dicunt Deo obediendum esse, & non homini. Aliqui etiam ex eis dicunt solis prælatis bonis esse obediendum. Dicunt etiam ordinem non esse necessarium, ad hoc quòd aliquis liget vel soluat. Et quòd nō sit necesse vt aliquis cōfiteatur peccata sua sacerdoti.

Et quòd relaxationes quas episcopi consueuerunt facere non valent. Nec suffragia Ecclesiæ prosint mortuis. Item timentes errores suos per iuramenta propalari: dicunt in nullo casu esse iurandum. Item timentes se occidi: dicunt in nullo casu esse hominē occidendum. Sic transierunt hæretici in affectum cordis.

De diuersitatibus fidei, quæ enumerantur.

CAPVT XXIX.

VLTIMO in tractatu de Fide descendendum est ad diuersitates fidei, & specialiter ad has diuersitates descendemus quæ sunt fides viua & fides mortua: fides ficta & fides non ficta siue probata: fides magna & fides modica: fides explicita & fides implicita.

De Fide viua & Fide mortua.

FIdes viua est quæ potens est elicere debitas operationes, quę scilicet per charitatē operatur. Galat. 5. Fides verò mortua est quæ impotēs est ad debitas operationes. Iacob. 2. Si fides non habeat opera, mortua est in semetipsa. Fides viua videtur differre à mortua: sicut flammæ lux in candela viua differt à lumine quod remanet post extinctionem candelæ, quod præ sui prauitate insufficiens est ad regendos gressus, & ad ostendendum laqueos vel foueas, & ad discernendum quid pulchrum, quid deforme. Item fides viua videtur se habere ad mortuam sicut lumen diei ad lumen noctis: vel sicut lumen radij viui solaris calorem habentis, ad lumen quod est in vmbra tenebrosum & sine calore. Item fides viua non solùm tenebras ignorantiæ expellit: sed etiam torporem excutit. Fides verò mortua

tua, est sicut animal mortuum: nec se ad aliud potens mouere motu qui sit perfectus, vt est gressus: licet in cadauere tremor vel palpitatio quãdoq; remaneat. Item sicut carboni viuo musca timet insidere: sic tentator fugit eum qui est fidei viuæ non habens fiduciam quod ei possit præualere. 1. Pet. vlt. Cui resistite fortes in fide. Et Iacob. 4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Fides mortua minus potẽs videtur esse quàm dubitatio. Si quis enim dubitet de aliquo cibo vel potu vtrum sit venenatus: sola dubitatio cohibebit eũ ne cibum vel potum illum sumat. Fides autem mortua non cohibet homines à prohibitis delectationibus, quæ ad modum veneni mortem animæ inferunt. Item fides mortua, fides dęmonis esse videtur, nõ hominis. Vnde super illud ad Titum 1. Confitentur se nosse Deum, factis autẽ negant. dicit glos. August. Nolite tanquam de fide securi esse. Adiungite fidei rectæ vitã rectam, vt Christum confiteamini verbis vera dicendo: & factis bene viuendo. Nam si confitemini verbis & non factis: fides talium propriè fides est dæmoniorũ. ¶ Item Aug. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis: imò fides Christianorũ qui Deum non timent inferior videtur esse fide dæmonum. Illi enim Deum timent. Iacob. 2. Tu credis quòd vnus est Deus, benefacis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Aug. Vtinam quomodo dæmones iudicem: sic homines agnoscerent saluatorem. Ecce dæmones viderunt, & tremuerunt: homines viderunt, & occiderũt. Fides mortua facit ad augmentum culpæ & pœnę. Ad augmentum culpæ: quia cùm sit cognitio, aggrauat culpam: sicut ignorantia attenuat. Augmentata autem culpa augmentatur & pœna. Bernard. Ad cumulum damnationis videtur nobis relicta fides

des futuræ promiſsionis. Fides mortua in malo Chriſtiano videt̃ ſe habere ſicut obligatio religionis in apoſtata monacho, qui deterioris cõditionis videt̃ eſſe quàm ſi nunquã fuiſſet monachus. Et ſicut natura bona in angelo malo. Honorabile eſt valde eſſe angelum bonum: ignominioſiſſimum verò eſt angelum eſſe malum. Sic valde ignominioſum eſt eſſe malum Chriſtianum: licet ſit valde honorabile eſſe Chriſtianum bonum. Fides mortua ficus eſt maledicta fructus non habens. Matth. 21. Fides verò viua arbor eſt florens per firmum propoſitum ſeruiendi Deo: & folia debita habens, ſcilicet ſermonem qui ſit ad ædificationem fidei, & det gratiam audientibus loquẽdo: & fructum debitum bonorum operum proferens. 2. Corinth. 13. Si eſtis ex fide, ipſi vos probate per opera. Fides mortua eſt velut cadauer exanime Deo oblatum. Iac. 2. Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: ita & fides ſine operibus mortua eſt. Bern. ſuper Cant. Quid fides quę non operatur ex dilectione, niſi cadauer exanime? Bene honoras Deum munere fœtido: bene placas Deum tuæ fidei interfector. Fides mortua ſignum eſt proditionis. In iudicio enim fides illa oſtendet eum in quo fuit fuiſſe Chriſtianum. Ex alia parte opera mala oſtendent eum fuiſſe Chriſti inimicum. Fides illa oſtendet quòd fidelitatem Chriſto debuit: opera verò mala, quòd fidem ei nõ exhibuit, & per conſequens proditor fuit. Chriſtianus malus habẽs fidẽ mortuã, ſecum habet literas ſuæ dãnationis. Per fidẽ enim ſcriptũ eſt in corde eius, ꝙ qui talia peccata agunt: regnũ Dei nõ poſſidebũt. In libro verò cõſciẽtię ſuę inuenieť ſcriptũ ſcriptura facta ꝓpria manu ꝙ ipſe talia fecerit. Quædã eñ notæ ex malis operib. relinquũtur in corde hominis. Vnde

Gl. Origen. super illud Rom. 2. Cogitationũ accusantiũ aut defendẽtium. Sciendũ, inquit, ꝙ in illa die cogitationes accusabũt animas vel defendẽt. Nõ vtiq; cogitationes quæ tũc erũt: sed istæ quæ nunc sunt in nobis: quarũ notæ quædã & signacula relinquentur in corde nostro velut in cera. Quæ in occulto cordis posita in illa die reuelari dicuntur.

De Fide ficta, & non ficta.

FIdes ficta est fides fragilis, scilicet fides eorũ qui ad tẽpus credũt & in tẽpore tẽtationis recedunt. Mat. 13. De fide nõ ficta legitur 1. Timot. 1. Finis præcepti, est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

De Fide magna, & Fide modica.

SEquitur de magnitudine & paucitate fidei. Ad magnitudinẽ verò fidei quinq; videntur pertinere. Primo, vt homo de Deo magna sentiat, vt cẽturio, Mat. 8. qui credebat Christũ solo verbo posse sanare seruũ suum, & se indignũ esse vt Christus intraret sub tectũ ipsius. Vnde dictũ est de eo à Domino: Nõ inueni tantã fidẽ in Israel. Secũdo, vt homo bona trãsitoria intuitu bonorũ ęternorũ cõtẽnat. Heb. 11. Fide Moyses grãdis factus negauit se esse filiũ filiæ Pharaõnis: magis eligẽs affligi cũ populo Dei, q̃ tẽporalis peccati habere iocũditatẽ: maiores diuitias ęstimãs thesauro Aegyptiorũ improperiũ Christi: aspiciebat enim in remunerationẽ. Tertio, vt homo in aduersis de Deo confidat. Matth. 14. Modicę fidei, quare dubitasti? Eiusdem 16. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei? Quarto, vt homo ad longã credentiã bona sua Deo tradat. Magni enim principes lõgã credentiã requirũt. Esa. 25. Qui crediderit, non festinet. Et Prouerb. 20. Hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo

mo benedictione carebit. Et Eccles. 20. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo huiusmodi. Quinto, in hoc vt cũ homo aliqd petit à Deo, & non statim accipit: non propter hoc à proposito desinat. Matt. 15. Dictũ est mulieri orationi instãti: O mulier, magna est fides tua; fiat tibi sicut vis. Ad impetrandũ multũ valet fidei magnitudo. Aug. super Ioannẽ: Quantũuis vas fidei attulerit quis ad fontẽ, tãtũ implet. Et Ber. super Cant. Magna siquidem fides magna meretur.

De Fide explicita, & Fide implicita.

Consequẽter dicendũ est de illa diuersitate fidei, quæ est fides explicita & implicita. De qua breuiter notandũ q prælati debẽt habere fidẽ explicitã de omnib. credẽdis. Ad eos enim pertinet illud 1. Pet. 3. Parati semper ad satisfactionẽ omni poscẽti vos rationẽ de ea quæ in vobis est fide & spe. Simplices verò debẽt habere fidẽ explicitã de aliquibus articulis, & de omnibus implicitam, vt scilicet credant verum esse omne quod credit ecclesia, ita quòd in nullo ei contradicant in particulari.

De quibusdam qui faciunt fidem commendabilem. CAP. XXX.

In summa notãdũ est, q sex sunt quæ faciũt ad hoc q fides sit cõmẽdabilis. Primũ est, simplicitas. In his eñ quæ fidei sunt, qui ambulat simpliciter, ambulat cõfidẽter. Prou. 10. Amb. Auferãtur argumẽta vbi fides quæritur: nõ eñ recipienda sunt argumẽta fidei cõtraria. In his quę fidei sunt, peccatoribus credit, nõ dialecticis: iuxta verbũ eiusdẽ Amb. Ber. in lib. de Cõsideratiõe: Intelle

ctus, inqt, si signata fidei tentet irrũpere: reputat effractor, scrutator maiestatis. Ad fidei simplicitatem monemur. Exod. 20. Si altare lapideũ feceris mihi: nõ ædificabis illud de sectis lapidibus. si enim leuaueris cultrum tuum super eo, polluetur. Acumen ingenii quod per cultrum intelligitur, super altare fidei leuãdũ nõ est, vt ingenium nostrum in his quæ fidæi sunt, authoritati Sacræ scripturæ præferamus. Secundum est viuacitas. Tertium, magnitudo: de quibus dictũ est prius. Quartum, est feruor. Mat. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinâpis: dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Gl. Fidem perfectam grano sinâpis comparat, quæ sit in facie humilis, & in pectore feruens, vilis videntibus: nec vllarum virium apparens, sed pressuris trita quod intus habet ostẽdit. Quintũ est integritas, vt omnes Articuli credantur explicitè vel implicitè, de quibus habitũ est prius. Sextũ est stabilitas, ꝙ nõ facile relinquat fidem suã. Tob. 2. Vitã illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suã nunquam mutant ab illo. Vnde valde reprehensibiles sunt illi qui videntes aliquem hæreticum vel magnæ abstinentiæ, vel libenter dantem eleemosynas, credunt propter hoc eum esse sanæ fidæi, & dimittunt fidem suam in qua tandiu vixerunt, & quam parentes eorum tenuerunt pro fide illius, nõ acquiescẽtes cõsilio Salomônis, Prou. 1. Audi, inquit, fili mi disciplinam patris tui: & ne dimittas legẽ matris tuę. Qui isto modo decipiũtur, non attendũt quòd nihil prohibet eũ qui habet manũ sanã & os sanũ, habere oculũ infirmũ. Sic nihil prohibet illũ qui abstinens est, & qui libẽter dat eleemosynas, habere oculũ fidei corruptũ. Sicut qui iã est in possessione rei, nõ de facili

dim

dimittit eam sibi auferri: sic non debet homo de facili relinquere fidẽ in qua nutritus est. In tali casu qui citò credit, leuis est corde. Ecc. 19. Nõ debet homo moueri si aliquos hæreticos videat vel abstinentes, vel misericordes: cum multo plures inueniuntur tales qui sunt fidei catholicæ: vel si aliqui qui sunt fidei catholicę inueniantur mali. Multi enim magnæ malitiæ sunt inter hæreticos: sed occultant eam qualiter possunt: nec mirum, cùm etiam seipsos occultent.

Secundæ partis principalis de tribus virtutibus Theologicis,

TRACTATVS DE SPE.

De ordine dicendorum in isto tractatu. Et de descriptionibus Spei. CAP. I.

POST tractatum Fidei, agendum est de Spe, hoc modo. Primò, descriptiones Spei ponentur. Secundò, commendationi eius insistetur. Tertio, tãgetur de his quibus spes adiuuatur. Quartò, de his quæ spe aduersantur. Quintò, de rebus sperandis. Sexto, ad diuersitates spei descendemus. ¶ Spes sic describitur tertio libro Sententiarũ, à Magistro: Spes, inquit, est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & ex meritis præcedentibus. ¶ Prima pars huius descriptionis haberi potest ex glossa Haymonis super illud Romanorum quinto: Probatio verò, spem. Spes, inquit, est certa expectatio gloriæ futuræ. ¶ Et notandum quòd spes quandoque sumitur pro re quam speramus: vt ad Titum 2. Expectantes beatam spem. Quandoque verò

pro certitudine glorię futurę. vt Rom. 5. F...
tio verò spem. Gl. prima, certitudinē gloriæ fu...
ræ. Quādoq; pro virtute: vt 1. Cor. 13. Nunc ma...
nent fides, spes, charitas. Quandoq; pro motu
virtutis: & ita describitur hic. Item notandum φ
sicut duo sunt vbi est expectatio corporalis. In...
cedit enim animus ad aliquid absens vt fiat præ...
sens: vnde expectans dicitur quasi extra rem p...
situs spectans. Est etiam ibi permanentia in lo...
quantum ad corpus. Sic duo sunt vbi est ex...
ctatio spei. Est enim intentio animi ad futur...
beatitudinem: quam intentionem Augustinu...
libro de Ciuit. Dei vocat aspectum, ostend...
aspectum talem ad spem pertinere. Prius est fi...
quit, sanos oculos habere, quod fit per fi...
deinde aspicere, quod fit per spem. Item est
permanentia in loco spirituali qui Deus est
qua permanentia legitur Ioann. 15. Mane...
me, & ego in vobis. Et 1. Ioan. 4. Qui ma...
charitate, in Deo manet, & Deus in eo.
Deo per peccatum recedit: non habet ex...
tionem ... spem requiritur. ¶ Ite...
tandu... certitu... ...ionis q...
po... ...et ad f...
...tur ti...
...et ad...
...positu...
...a. ¶ Ite...
circa illa...
motum...
...qui ser...
...out dec...
vocat...
ex De...
cōsid...

his qui sibi debito modo seruirent. Ipse verò verax est promissa soluens. Vnde spes quasi duabus basibus innititur: Dei liberalitati, quæ sibi seruiẽtes remunerat vt decet eã: & Dei iustitiæ, quæ sibi seruientibus soluit quæ promisit. Et ad hæc duo pertinẽt duæ particulæ vltimæ descriptionis propositæ. ¶ Item notandum quòd motum spei quandoq; præcedunt merita in actu, vt in eo qui in charitate est, & bona opera facit quibus sperat se habiturum beatitudinẽ. Quãdoq; verò merita præcedũt motum spei: non in actu, sed in sola intẽtione: vt in illo qui est in peccato mortali, qui interim facit boni quicquid potest, vt Deus illustret cor suum ad pœnitẽtiam, qui sine præsumptione sperat habiturũ beatitudinem. Cogitat enim se per gratiã Dei ad hoc habiturum merita, quibus beatitudo debeatur. ¶ Describitur etiã spes ab Augustino in libro de Ciuit. Dei, hoc modo: Spes, inquit, est qua quis ad id quod credit se peruẽturũ, præsumit. ¶ Potest etiam sic describi: Spes est appetitus excellentis boni cum fiducia obtinendi.

De commendatione Spei. CAP. II.

EQVITVR de his quę pertinent ad cõmendationem Spei. ¶ Notandum ergo quòd ad spei comm[illegible]onem, Primò valere pot[illegible]d scriptura sacra [illegible]d spem. Multi[illegible]endit vtilitatem [illegible] in te qui nouerũt [illegible]no, & fac bonitatẽ. [illegible]t. Itẽ, Sperate in eo [illegible] Itẽ Mat. 14. Habete

fiduciam. Et iterum Ioann. 17. Confidite, ego vici mundum. Nec solum scriptura, sed etiam natura videtur ad spem monere. Naturaliter enim qui debilis est & timet cadere, alicui rei adhæret & innititur: vt patet in puero qui cùm eleuatur ad standum, & æstimat se casurum, statim adhæret alicui rei. Sic naturalis ratio dictat animæ agnoscenti debilitatem & insufficientiam suam, quòd fortiori se adhærere debeat & inniti. Secundo hoc quòd scriptura sacra totiens beatos asserit sperantes in Domino. Psal. Beati omnes qui confidunt in eo. Item: Beatus vir qui sperat in eo. Item: Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius. Proue. 16. Qui sperat in Domino, beatus est. Esa. 30. Beati omnes qui expectant eum. Verè beati qui sperant in Domino: optata enim eis succedunt. Tertio hoc ꝙ spes omnipotenti innitiť. Isa. 50. Quis ambulauit in tenebris: in tenebris inquã aduersitatis. & nõ est lumẽ ei: fulgur scilicet prosperitatis. speret in nomine Domini, & innitatur super Deũ suũ. quia spes omnipotenti innititur: ideo firma est, & nõ timet ruinam. Dauid: Qui cõfidunt in Domino, sicut mons Sion. Spes est quę dicit, Dominus firmamẽtum meũ. Spes proiicit se in Deũ: ipse verò non est ita crudelis vt se subtrahat, & sperãtem in se cadere permittat. iuxta verbũ Aug. Quare Deus totiẽs nos ad innitẽdũ sibi moneret, si supportare nos nollet? Nõ est illusor Deus, vt se ad supportandũ nos offerat, & nobis innitẽtibus ei, in ruinã nostrã se subtrahat. Ro. 5. Spes autẽ nõ cõfundit. Gl. Aug. Cõfundiť, qui quod sperabat nõ inuenit: sicut cõtingit illi qui sperat in homine. Hæc autẽ spes nõ cõfundit quæ est in Deo, qui nec fallit, nec fallere potest. In Psal. In te sperauerũt, & nõ sunt cõfusi. Itẽ: Deus meus in te cõfido, non

non

non erubescã. Itẽ: In te Domine speraui, non cõfundar in ęternũ. Ecc. 2. Null⁹ sperauit in eo, & confusus est. Vanitatis est, nõ præstare fulcimentũ innitẽti: sed veritatis est nõ negare fulcimentum innitenti. Vnde cùm Deus veritas sit, innitẽti sibi se nõ subtrahit. ¶ Quarto, quòd spes est velut arbor sita in optimo loco: adhæret enim diuinæ bonitati. Vnde abundanter sentit effectum eius. Thren. 3. Bonus est Deus sperãtibus in eum. Spes est iuxta fontẽ diuinę misericordię. Ideo misericordiæ diuinæ beneficia nõ cessant influere ei. Dauid: Ego in misericordia tua speraui. Item: Sperantẽ in Domino misericordia circundabit. Itẽ: Fiat misericordia tua Domine super nos quẽadmodũ sperauimus in te. Itẽ: Oculi Domini super metuentes eũ, & in eis qui sperant super misericordia eius. Et iterũ: Ego sicut oliua fructifera speraui in misericordia Dei in æternũ. Spes arbor benedicta est, fructus vberes habens, cùm à misericordia Dei abundanter irrigetur. Ier. 17. Benedictus vir qui cõfidit in Domino. Et subditur: Erit quasi lignũ quod transplantatur super aquas, quod ad humorẽ mittit radicẽ suam, & nõ timebit cũ venerit æstus. Psal. Erit tanquã lignũ quod plãtatũ est sec⁹ decursus aquarũ. ¶ Quinto cõmẽdabilis est spes à multiplici suo effectu. Effectus vn⁹ ipsius est securitas. Dauid: In Deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi homo. Meritò secur⁹ est sperãs in Domino: protector enim est Dominus omniũ sperãtiũ in se. Dauid: Domin⁹ protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Deus sperãti in se, pro muro est vndiq;. Dauid: De⁹ in circuitu populi sui. De⁹ est ei turris fortissima. Prou. 18. Turris fortissima nomẽ Dñi: ad ipsum cõfugiet iustus, & exaltabitur. Nomen Domini filius Dei dicitur. Esa. 30. Ecce nomẽ Domini veniet de lõginquo.

Ipse est sperantibus in se altissimum refugium. Ipse etiã est eis vrbs fortitudinis. Esa. 26. Vrbs fortitudinis nostræ Sion saluator: ponetur in ea murus & antemurale. Murus est virtus diuinitatis: antemurale meritũ humanitatis. Vtrũq; facit ad securitatẽ nostrã. ¶ Itẽ spes meretur intelligẽtiam, & Dei auxiliũ. De primo, Sap. 3. Qui confidunt in illo, intelligẽt veritatẽ. Et Prou. 17. dicitur de expectante futura bona: Quocũq; se vertit, prudẽter intelligit: agnoscit enim etiã aduersa diligẽtib. Deũ cooperari in bonũ. De secũdo, in Psal. In ipso sperauit cor meũ, & adiutus sum. ¶ Item spes liberat, vel tribulationẽ amouendo: vt patet in Susanna, Dan. 3. quæ flens suspexit ad cœlum. Erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. Et in Psal. legitur: In te sperauerũt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. Vel liberat patientiam dando: qui modus liberationis melior est. Greg. Melius liberat cùm patientiam dat. Spes patienter facit portari onus præsentis miseriæ. Gene. 49. Vidit requiem quòd esset bona, & terram quòd esset optima, & suppo suit humerum suum ad portandum. 2. Machab. 7. Pereuntes septem filios sub vnius diei tempore cõspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat. Et Act. 28. Propter spem Israel, catena hac circundatus sum. Greg. in Moralibus: Ille bene nouit in exterioribus miseriis subsistere, qui scit de spe interna semper gaudere. ¶ Item spes saluat. In Psalm. Qui saluos facis sperantes in te. Prouerbio. 29. Qui sperat in Domino, saluabitur. Rom. 9. Spe enim salui facti sumus. ¶ Item Spes columna est totum spirituale ædificium sustentans: qua deficiente, totũ spirituale ædificium corruit, & mens in barathrum desperationis concidit. Hæc columna

in Cain defecit, cùm Domino ait, Geñ. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniã merear. Itẽ spes galea salutis est, caput interioris hominis, scilicet intentionẽ illæsam custodiẽs. 1. Thess. 5. Induti galeã spem salutis. Spes etiã ancora est animã seruãs, ne à procellis tentationũ à Deo abrũpatur. Heb. 6. dicit Apostolus, loquẽs de spe: Quam sicut ancorã habemus animæ, tutam ac firmam. Gl. Aug. Si videris te fluctuare in mari isto: noli abrũpi ab ancora antequã intres in portũ. Fluctuat nauis in ancoris: sed nõ lõge à terra proijcitur: nec in æternũ fluctuabit, etsi ad tẽpus fluctuat. Itẽ spes hominẽ fortẽ efficit. Esa. 30. In silẽtio & in spe erit fortitudo vestra. Et eiusdẽ 40. Qui sperant in Domino: mutabũt fortitudinem. Fortitudinẽ inquam propriã, in fortitudinem diuinã. Felix commutatio ista quam facit qui sperat in Domino. Dũ enim de viribus suis diffidit, & de adiutorio Dei cõfidit, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit. Dei enim adiutoriũ paratũ est ei, prout de ipso confidit. Ber. super. Cañ. Nil omnipotentiã verbi clariorem reddit, quàm ꝙ omnipotẽtes facit omnes qui in se sperãt: deniq; omnia possibilia sunt credẽti. Idẽ in sermonibus: Quatenus in bonis Domini fiduciæ pedẽ porrexeris, eatenus possidebis. ¶ Item spes baculus est valde necessarius peregrinãtibus in via præsentis vitę. Qui huic baculo innititur, non corruit. In Psal. Non delinquent omnes qui sperant in eo. Item non fatigatur, vel debilitatur Esa. 40. dicitur de sperãtibus in Domino: Assument pennas: vt aquilæ currẽt, & non laborabunt: ambulabũt, & nõ deficient. In Psalm. Sperans in Domino non infirmabor. ¶ Item spes in possessionem regni cœlestis animam ante Christum quodammodo introducit.

Vnde

Vnde ad Hebr. 6. dicit Apostolus : Spem incedentem vsque ad interiora velaminis. Et super illud Psal. Spera in Domino. dicit Gl. Spes est introit⁹ fidei. Et subditur in Gl. Per spē enim initiatur ad videndū illud quod creditur. ¶ Spei fit promissio illa, Esa. 58. Sustollā te super altitudinē terræ : & cibabo te hæreditate patris tui Iacob. ¶ Conuersatio spei in cœlis est. iuxta verbum Apostoli Phil. 3. Ipsa nobis existentibus in hac vita mortali, immortalitatē attingit. Sap. 3. Si corā hominibus tormēta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. ¶ Spes in æternitatem animā erigit: & idcirco nulla mala quæ tolerat exterius sentit. Iuxta verbū Greg. in Moralibus: Spes in præsenti tēpore quod est quędā vigilia solēnitatis æternæ, nō ieiunat : sed quasi iuge cōuiuiū celebrat, cùm securitatē habeat: vt prius ostensum est. Secura enim mens quasi iuge cōuiuiū. Prou. 15. ¶ Spes de illis tribus quæ vidit Ezechiel scripta in libro, 2. c. carmē ibi assumit, lamentationes relinquens dono sciētiæ & pietatis, & de dono timoris. Ipsa est cui Deus dedit in nocte carmina. Iob 35. nocte inquā pręsentis aduersitatis. ¶ In Psal. In die mādauit Dominus misericordiā suā, & nocte canticū eius. Spes in hyeme præsentis exilii habet quasi vernū tempus. Ipsa enim nos aduersis ridere facit : iuxta verbum Aug. Ipsa facit nos gaudere inter dolores: animus autem gaudens, ætatem floridam facit. Prouerb. 17. De gaudio eius legitur Roman. 12. Spe gaudentes. Et Matthæi quinto : Gaudete & exultate : quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Prouerbiorum decimo : Expectatio iustorum lætitia. Gaudium verò ipsius communiter dicitur gaudium spei, & nondum rei : & est ex certa expectatione gloriæ repromissæ. ¶ Aliud est

est gaudium quod est de præsentia bonorum, de quibus dignum est gaudere. Gaudiũ spei est sicut arra æterni præmij, & prægustatio futuræ suauitatis. ¶ Spei concessum est intrare in hortum voluptatis, & inde afferre odores ad cõdiendam amaritudinem præsentis aduersitatis. Spes inter opprobria gloriatur. Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Ipsa in deserto mundi delicijs affluit. Cantic. vltim. Quæ est ista quæ ascendit de deserto delicijs affluens? Ecclesiastic. 2. Qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia. Ipsa damna temporalium rerum non reputat. Ad Hebr. 10. Rapinam bonorum vestrorũ cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Ipsa est quæ dicit illud Psal. Quid mihi est in cœlo: & à te quid volui super terram? Ipsa est in labore, requies: in æstu tribulationum, temperies: in fletu, solatium. De eius solatio legitur ad Hebr. 6. Vt fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenẽdam propositam spem. Dauid: Hæc me consolata est in humilitate mea. ¶ Et notandum quod non est omnino idem gaudium & solatium. Qui enim consolatur, non ex toto à tristitia est immunis: sed quasi mixtura in se patitur, dum mala nũc cor eius pungunt, nunc bona vngunt. Prouerb. 27. Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consilijs dulcoratur. Consolatio spei est doloris aut timoris, aut alterius affligentis affectionis repressio, vel mitigatio, spe diuini consilij vel auxilij vel alterius beneficij. Spei est illud verbũ Hierem. 31. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo. Si merces modica laborem mercenarii tolerabilem reddit: quid

quid facere debet seruis Dei merces æterna? Iac.5. Agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens. Interl. Si ille pro fructu terræ quem sperat, tam patienter expectat: quanto magis nos pro cœlesti? Spes est gemma gratissima. Prouerbio. 17. Gemma gratissima expectatio præstolantis. Præstolans, id est de longe expectans, est qui bona æterna expectat. Expectatio verò eius quæ est spes, gemma gratissima est: & propter pretiositatem, & quia spes ad modum gemmæ perlucida est, & peruia visui interiori vt per eam videantur cœlestia bona. Spes elisos & prostratos erigit. Dauid: Dominus erigit elisos. Prouerb. 29. Qui sperat in Domino, subleuabitur. Ipsa vires reparat. Sicut enim aliquis timore succumbendi hostibus, viribus cordis destituitur, & dat se hostibus nihil rebellionis opponens. Et mulier videns sanguinē suum vel alienum, statim stupefacta dicit, totum perditum est, & totum mortuum est: sic ex spe victoriæ vires homo resumit. Prouerbiorum 24. Si desperaueris in die angustię lapsus: imminuetur fortitudo tua. Daniel.10. In visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil remansit in me virium. Ad Hebr. 2. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Et Iosue 1. cap. dictum est, Confortare, & esto robustus. Ecclesiast.7. Sapientia confortabit sapientem &c. Item mola est sine qua non fit vera cordis contritio. Ipsa est mola interior, quæ cor eleuat & sustinet. Timor verò mola est superior, quæ cor conterit, vt ipsum contritũm & humiliatum Deus nõ despiciat. Spes ab inferioribus nos fulcit, ne sub pondere tribulationũ deficiamus. Timor verò à superiori nos comprimit, ne exufflemur, aut rapiamur vento tẽtationis. Has duas

molas

molas contingit Dauid, dicens: Ab altitudine diei timebo: egò vero in te sperabo. Altera harum non valet sine reliqua. Glos. Gregor. super illud Deuteron. 24. Non accipias loco pignoris inferiorem & superiorem molam. Superior & inferior mola, spes & timor. Spes ad alta subuehit: timor autem cor inferius premit. Vna mola sine altera inutiliter habetur. In peccatoris ergo pectore semper Domini spes & formido coniungitur: quia incassum misericordiam sperat, si iustitiam non timeat: & incassum meruit qui non confidit. Loco ergo pignoris mola superior aut inferior non tollitur: quia qui prædicat peccatori, tanta dispensatione disponere prædicationem debet, vt non relicta spe timorem subtrahat: nec subtracta spe timorem relinquat. ¶Item spes hostes nostros confundit. Iob 6. Confusi sunt, quia speraui. ¶Sexto commendabilis est spes à periculo sui contrarij, scilicet desperationis. 2.Reg.2. An ignoras quòd periculosa sit desperatio? ¶Desperatio periculum est à quo nō quæritur exitus. Prouerbiorum 18. Impius cùm in profundum vitiorum venerit, contemnit: id est, ex toto se negligit. Sicut spes facit vt naufragus in mediis brachia iacet aquis: sic desperatio facit vt homo in nullo se iuuet. Desperans dicit malum verbum, & pugnæ totaliter credit: vt pugil victus desperans infelix est. Sicut ille qui sperat in Domino beatus est. Eccle. 14. Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua. Desperans est velut arbor radicitus euulsa. Iob 19. Quasi auulsæ arbori abstulit spem meam. Desperatio abyssus est à qua vix vel nunquam est reditus. In Psalm. Descendunt vsq; ad abyssos. Nulla plaga videtur esse magis desperabilis

plaga

plaga desperationis. Ierem. 15. Factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis. Cũ cætera peccata sint inflexiones cordis ad malũ, peccatũ desperatiõis fractura cordis est. Ier. 30. Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

De quatuor speciebus considerationum quibus spes adiuuari potest: quarum prima est in Deum: secũda circa quæ pro Deo agimus. tertia circa beneficia Dei: quarta circa suffragia Sanctorum. CAPVT III.

SEQVITVR de his quibus spes adiuuatur: & assignabimus quatuor species meditationum quibus spes potest adiuuari. Prima species est directè in Deum. Secũda est circa ea quę pro Deo agimus vel sustinemus. Tertia, circa beneficia Dei generalia vel specialia, corporalia vel spiritualia. Quarta est circa suffragia Sanctorum.

Quòd ex septem considerationibus in Deum spes adimitur. SPECIES I.

PRimam possumus subdiuidere in septẽ species. Quarum prima est in Deum, inquãtum creator est. Naturaliter amat artifex opus suum, adeò vt vix possit audire ꝙ ei detrahatur. Vnde verisimile est quòd creator amet opera sua, & specialiter hominẽ, quem ad imaginẽ & similitudinẽ suam creauit. Gẽ. 1. Sap. 11. Diligis omnia quę sunt, & nihil odisti eorũ quę fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti. Sperare ergo debet homo de eo qui dedit ei vt sit, quòd paratus sit dare ei vt bene sit. ¶ Secunda est in Deũ inquantum Dominus est. Naturaliter amant homines ea quæ sua sunt, & conseruant ea: & si ea

perdiderint, gaudent cum ea recuperant. Vnde verisimile est quòd Deus velit conseruare illos qui boni sunt: & peccatores quos perdidit, velit recuperare. Ad quod pertinent parabolæ de recuperatione ouis perditæ & drachmæ perditæ. Luc. 15. vbi dicitur: Ita dico vobis, gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis qui nō indigēt pœnitētia. Et Sap. 11. dicitur: Parcis omnibus, quoniam tua sunt. Et Ezech. 18. Ecce omnes animæ meę sunt. Et quibusdam interpositis subditur: Nunquid voluntatis meæ est, dicit Dominus, mors impij, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Inter homines eandem fidē quam debet seruus domino, debet & dominus seruo. Sicut infidelis est seruus si nō subueniat domino cum subuenire debet: sic infidelis est dominus si nō subueniat seruo, cū inimici domini impugnāt eū, & nō sufficit eis resistere. Ideo certissimè sperare debet qui ab hoste inuisibili impugnatur, si tētatio supra vires eius est, quòd Deus ei in succursum veniat, nisi per culpam eius hoc steterit: vel quia ipse negligēs mittēdo ei nuntiū orationis fuerit, vel infideliter vltro se reddiderit. 1. Corint. 10. Fidelis est Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouētum, vt possitis sustinere. Legit de beato Martino, quòd cùm inter Alpes incidisset in latrones, & vnus latronū eū ferire vellet: alius ictū feriētis cōtinuit. Et cum postea latrones quærerent ab eo an timuisset, dixit se nunquā magis securū fuisse: quia sciebat misericordem Deūm maximè in tentationibus affuturum. Bern. Cùm sentio te iratum, tunc spero te propitium: quia cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. ¶ Tertia consideratio est conside-

ratio bonitatis diuinæ: cui cum summa sit, summè placet bonitas, summè displicet malitia. Vnde verisimile est quòd parata sit iuuare eos qui volunt malitiam deserere, & bonitati adhærere. Sap. 14. Odio sunt Deo impius & impietas eius. Et Eccl. 12. Altissimus odio habet peccatores. Et Prouerb. 12. Qui bonus est, hauriet sibi gratiam à Domino. ¶ Quarta est consideratio misericordię diuinę. Deus enim cùm sit summè misericors, non minus vult miseros à miseria liberare quàm ipsi liberari. August. loquens de illo verbo, Petite & accipietis. Non tantum, inquit, hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescat humana pigritia: plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Misericordia Dei quandoq; peccatori offert etiā quod peccator petere nō audet: vt ostēdit Aug. in latrone qui Domino ait: Memēto mei cùm veneris in regnum tuum. Luc. 23. Cōsiderabat, inquit, facinora sua: & pro magno habebat si vel ei in fine parceretur. Deus autē cōtinuò inquit: Hodie mecum eris in paradiso. misericordia obtulit quod miseria distulit. Aug. in lib. Cōf. Domine vna est spes, vna fiducia, vna firma ꝓmissio misericordia tua. Dauid: Domine in misericordia tua speraui. Itē, Melior est misericordia tua super vitas. Bern. super Cantica: Meū meritū, miseratio Domini: non planè sum meriti inops quādiu ille miserator affuerit. ¶ Tres alias species cōsiderationis in Deum, innuit Bern. in sermone illo: Misericordias Domini in æternum cantabo. Tria, inquit, cōsidero in quibus tota spes mea cōsistit. Charitatē adoptionis, veritatē promissionis, potestatē redditionis. Idē, Scio cui credidi, & certus sum quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax est in promiss

misione, quia potẽs in exhibitione. Hic est funiculus triplex qui difficile rumpitur, quẽ nobis à patria nostra in hunc carcerẽ demissum firmiter obsecro teneamus, vt ipse nos subleuet, ipse trahat & pertrahat vsq; ad conspectum gloriæ magni Dei. De charitate adoptionis legitur 1. Io. 3. Videte qualẽ charitatẽ dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur & simus. Multum debet mouere homines ad hoc quòd de Deo sperent, hoc, quòd Deus pater eorum est. Bern. loquẽs de Dominica oratione: Mihi, inquit, dictatur oratio, cuius principium dulce nomine paterno sequentiũ petitionũ obtinendarũ præstat fiduciã. Et gl. Matt. 6. super hoc nomẽ Pater: In hoc, inquit, datur fiducia: quid negabit filijs, qui iam dedit quod pater est? Et Luc. 11. Si vos cũ sitis mali nostis bona data dare filijs vestris &c. quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritũ bonum petẽtibus se? Ad hãc cõsideratione pertinet parabola de filio prodigo, Luc. 15. vbi filius ad patrem rediens, cum osculo & amplexu recipitur, solenne conuiuium celebratur, symphonia cum choro auditur. & subdit pater misericordiarum: Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Ad eandem considerationem pertinet illud Matth. 6. Nolite soliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. Cùm natura doceat animalia bruta vt prouideant fœtibus suis, & naturalis ratio dictet hominibus, vt prouideant filijs suis: verisimile est quòd pater cœlestis non desit filijs suis consilio eius & auxilio indigentibus. Promissiones etiam Dei qui mentiri non potest, quæ in scriptura continentur multum pos-

sunt iuuare spem. Dauid: Memor esto verbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti. Rom. 15. Vt per patientiā & consolationē scripturarū spem habeamus. Item potestas Dei considerata, multum potest spem iuuare: cui æquè facile est liberare à magnis periculis vt à paruis, & saluare in paucis sicut in multis, & solo verbo potest implere promissiones suas. Ecclesiast. 8. Sermo illius potestate plenus est.

Quòd ex consideratione bonorum quæ pro Deo facimus, & malorum quæ pro Deo sustinemus, spes adiuuatur. SPECIES II.

Sequitur de illa specie considerationis quę est circa ea quę pro Deo agimus vel sustinemus. Bona opera quæ fecimus considerata specie iuuant. Vnde in Psal. Sacrificate sacrificiū iustitię, & sperate in Domino. Sic potest homo sperare in Domino, si sacrificiū iustitiæ prius obtulerit. ad Tit. 2. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectātes beatā spem. Greg. in Moralibus: Cū opus crescit, premii fiducia proficit. Securus est de re qui bonum pignus apud se habet. Sic securi sunt de regno futuro q habēt pignus: spem scilicet. 2. Cor. 1. Qui dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ad Eph. 1. Qui est pignus hęreditatis nostræ. Item, securus est qui habet bona opera quasi quædam pignora. Greg. in Moral. Sancti viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis suæ pignora intra spei cubiculum clausa tenent. Securus potest esse de regno futuro, cui iam in pręsenti datū est super seipsum regnare. Bern. Non est via ad regnum sine primitiis regni: nec sperare potest cœleste regnū, cui non super propria membra regnare adhuc donatur. ¶ Mala etiam quæ pro Deo sustinemus cōsiderata, spem adiuuant.

Rom.5. Tribulatio patientiam operatur: patientia probationem: probatio autem spem. Greg. in Moral. Bonorum mens quò duriora pro veritate tolerat, eò æternitatis præmia sperat. Idē: Tanto spes in Deum solidior surgit: quanto pro illo quisq; grauiora pertulerit. Sen. Vires animi nunquam certam sui fiduciam dare possunt, nisi cùm multæ difficultates hinc & illinc apparuerint, & aliquādo propius accesserint. Ille qui fudit sanguinem suum, cuius dentes crepuerūt sub pugno, cum magna spe descendit ad pugnam: multum adijcit sibi virtus lacessita. Certus est de requie, venalis est qui pretium habet apud se. Sic certus est de regno futuro qui multas tribulationes pro Christo sustinuit, quibus regnum cœlorum emitur. Act.14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Matt.5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. ¶ Et notandum quòd cùm bona quæ pro Deo agimus, vel mala quæ sustinemus, consideramus, ea Dei gratiæ attribuere debemus, exemplo Pauli dicentis 1. Corint.15. Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Quòd ex consideratione beneficiorum Dei spes adiuuatur. SPECIES III.

SEquitur de illa specie cōsiderationis quæ est circa beneficia. Quā possumus subdistinguere in quatuor species. Prima est circa Dei beneficia generalia & spiritualia: vt est redēptio mūdi, & alia beneficia quę ad salutē humani generis pertinent. Ad hanc considerationem pertinet illud Rom.8. Qui proprio Filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus donauit illū: quomodo nō cū illo omnia nobis donauit? Et ad Tit.2. Qui dedit

semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Bernar. Domine, quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis quia reputas eũ? Deniq; mittis vnigenitum tuum, immittis Spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid vacet in cœlestibus, ab opere solicitudinis nostræ etiam illos beatos spiritus propter nos mittis in ministerium. Item Bernard. super illud Cant. 2. Columba mea in foraminibus petræ. Clauus penetrans, clauus reserans factus est mihi, vt videam volũtatem Domini: quod enim videam per foramen, clamat clauus, clamat vulnus. Idem: Patet arcanum cordis per foramina corporis. Idem: Patet illud magnum pietatis sacramentum: patent viscera misericordiæ, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Idem: In quo clarius quàm vulneribus tuis eluxisset: quòd tu Domine suauis & mitis & misericors: maiorem enim miseratione̅ nemo habet, quàm vt animam suã ponat quis pro addictis & dãnatis. ¶ Secunda cõsideratio est circa beneficia spiritualia particularia. ad quod pertinet illud Bernard. super Cant. Omnino, inquit, propter mãsuetudine̅ quæ in te prædicatur, currimus post te Domine Iesu, audientes quòd non spernas pauperem, peccatorem non horreas: non horruisti confite̅tem latronem, non lachrymantem peccatrice̅, non Chananæam supplicantem, nõ deprehensam in adulterio, non sedentem in teloneo, non supplicantem publicanum, non negantem discipulum, nõ persecutore̅ discipulorum, nõ ipsos crucifixores tuos: in odore horũ vnguentorũ currimus. Tertia cõsideratio est circa beneficia corporalia generalia: vt est creatio mundi, gubernatio, suste̅tatio. Ad hãc cõsideratione̅ pertinet illud Matt. 6. Respicite volatilia cœli quæ nõ serũt, neq; me-

tunt,

tunt, neq; congregant in horrea, & Pater vester cœlestis pascit eа: nónne vos magis pluris estis illis. Et post: De vestimento quid solliciti estis: considerate lilia agri &c. Quarta cõsideratio est circa beneficia corporalia & spiritualia, de quibus in scriptura legitur: vt est conseruatio trium puerorum in fornace. Daniel. 3. Et liberatio Susannæ. Eiusdem 13.

Quòd ex cõsideratione meritorum & suffragiorũ sanctorũ spes adiuuat, SPECIES IIII. Quæ subdiuiditur in alias quatuor species cõsiderationum.

SEquitur de illa specie considerationis quæ est circa merita Sanctorũ vel suffragia, quam in quatuor species subdiuidere possumus. Prima est circa mediatorẽ Dei & hominũ Iesum Christũ. Secũda, circa mediatricem, scilicet beatã Virginem. Tertia circa angelos. Quarta, circa sanctos.

Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum Christi spes adiuuatur.

SPECIES PRIMA.

PRima multum spem roborat, ad quam pertinent authoritates Sacræ scripturæ. Bernard. super Cant. Puto iam spernere me non poterit Christus os de ossibus meis, & caro de carne mea. Aug. in lib. de Ciui. Dei: Gratia, inquit, Dei non potuit gratius commendari, quàm vt ipse vnicus Dei filius in se incõmutabiliter manens, indueerit hominem, & spem dilectionis suæ daret hominibus, homine medio: qua ad illum ab hominibus veniretur, qui tam longe erat iustus ab impijs, beatus à miseris. Greg. Præbet apud Deũ homini fiduciam Deus homo: est nobis spes magna pœnitentibus, quia aduocatus noster factus est iudex noster. 1. Ioannis 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Chri-

stum iustum : & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Rom. 8. Qui est ad dexteram Dei: qui etiam interpellat pro nobis. Ipse secundum quòd homo, postulat: secundũ quòd Deus, dat. Dauid: Accepisti dona in hominibus. Christus dicitur accipere dona in hominibus : quia merito eius dantur ecclesiæ dona charismatum. Vnde ecclesia in fine orationum petit orationem suam exaudiri per Dominum suum Iesum Christum. Et ad Heb. 7. dicitur de ipso quòd in perpetuum saluare potest, accedens per semetipsum ad Deũ semper viuens ad interpellandum pro nobis. Eiusdem 9. Iesus introiuit in ipsum templum vt appareret vultui Dei pro nobis. In Psal. Respice in faciem Christi tui. Respiciens Deus Pater quàm charè ecclesia constitit filio, suæ parcit ecclesiæ. Item in Psal. Scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum : Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. Et super illud Psal. Saluum fac populum tuum Domine. dicit gl. Ecce quanta spes credentium, cùm pro eis orat passus pro eis, & iudex est, & aduocatus.

Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum beatæ Virginis spes adiuuatur.

SPECIES II.

Consideratio etiã mediatricis nostræ multam fiduciam potest nobis dare: ipsa enim est dulcedo, & spes nostra, vt cantat ecclesia. Ipsa est mater sanctæ spei. In ipsa est gratia omnis viæ & veritatis, & omnis spes vitę & virtutis. Ecc. 24. Ad hanc cõsiderationem & ad præcedentẽ pertinet illud Bern. Securum habes accessum ô homo ad Deum vbi habes filium ante patrem, & ante filium matrem. Filius ostendit Patri cicatrices & vulnera: mater ostendit filio pectus & vbera. nec vlla potest esse repulsa, vbi tot charitatis occurrunt

runt insignia. Beata virgo gratiæ thronus est, in qua scilicet fons gratię quieuit. Heb. 4. Adeamus cum fiducia ad thronū gratiæ eius, vt misericordiam consequamur. Iere. 14. Solium gloriæ tuæ recordare, & ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. Solium glorię est beata Virgo. Ipsa enim thronus eburneus est. De quo 4. Regum 10. & 2. Paralip. 9. Ipsa est stella maris. Luc. 1. Et nomē virginis Maria, quod interpretatur stella maris. Ipsa naufragantes in mari huius mūdi, cum aliud consilium aut auxilium deficit, ad portum salutis dirigit. Sicut est quædam stella quæ nos naufragantes in mari visibili cum tempus obscurū est, ad portum dirigit. Bern. super illud Euāgelium, Missus est angelus Gabriel. Si insurgunt, inquit, venti tentationū, si incurris scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariā. Et paulò post: In periculis, in angustijs, in rebus dubiis, Mariā cogita, Mariam inuoca, non recedat à corde, non recedat ab ore: & vt impetres eius auxilium, nō deseras cōuersationis exemplum. Ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans nō erras: ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenis. & sic in temetipso experiris quòd meritò dictum sit, Et nomen virginis Maria. Ipsa data est mundo quasi aquæductus, per quem gratiæ à Deo descendant. Ecclesi. 24. Sicut aquæductus exiui à paradiso. Bernard. loquens de ipsa: Vehementia, inquit, desiderij, feruore deuotionis, puritate orationis fontem attingit pietatis, vt hauriat super angelos quod refunderet hominibus aquam viuam. Idem: Præterea tāto tempore fluenta gratiæ defuerūt: quia nondum intercesserat aquæductus. Ipsa est collū, caput ecclesię, scilicet Christū, corpori eius cōiun-

gens. Qui ipsi per amorem nō adhæret, non adhærebit capiti: sicut nec corpus adhæret capiti collo amoto. Cant. 6. Collum tuum sicut turris eburnea. Collum est beata virgo quātum ad mediationem. Turris verò est quantum ad defensionem. Ipsa enim est virga directionis, errantes in via præsentis vitæ salubriter dirigens. Item est virga in signū clementiæ à vero Assuero mundo extenta. Esther 4. Assuerus interpretatur beatitudo. Ipsa est etiā virga Moysi, à Pharaone infernali & eius exercitu Israëlitas liberans. Exo. 4. Et cordibus aridis & duris aquam deuotionis prouidēs. Num. 20. Ipsa est virga de radice Iesse egressa, id est de incendio diuini amoris. Esa. 11. Iesse enim interpretatur incendium. Ex magnitudine diuini amoris fuit quòd Deus mundo dedit beatam virginem, quę occasione peccatorum habet gratiam quam habet apud Deum. Nunquam enim fuisset mater Dei, nisi peccatores fuissent: quia non fuisset necesse: ideo parata est eam expendere in peccatores. Vnde securè possunt accedere peccatores ad eam tanquam ad suam quodammodo, quia sibi datam. August. in oratione ad beatam Mariam: O maria, inquit, multum audeo, multum gaudeo, multumq; gaudium multam mihi facit audaciam: mira loquar, sed sic est. Nos enim tibi teq; nobis mira vicissitudo confœderat: vt scilicet pro nobis habeas illud esse quod es: nos verò per te id esse quod sumus. Si enim nulla præcessisset nostra transgressio, non esset secuta nostra redemptio. Et si necessarium non esset redimi, non esset necessarium te párere redemptorem. Vt quid enim nescium peccati pro peccatoribus páreres, si deesset qui peccasset: vt quid mater fieres Saluatoris, si nulla esset indigentia salutis? ¶Ipsa est virga quæ florem

nouum

nouum protulit,& fructum sufficientem ad mundi redemptionem, & ad electorum æternam refectionem. Ipsa est quæ mœstis consolationis vinum prouidet. Ioan.2. Vinum, ait ipsa filio suo, non habent. Ipsa est Dei cellaria, de qua familia Dei meritò gaudet. Cant.1. Introduxit me rex in cellaria sua. Et subditur in persona fidelium: Exultabimus & lætabimur in te. ¶Ipsa est aurora furibus infernalibus tremebunda. Can.6. Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora consurgens? Iob 24 Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipsa est pulchra vt luna. Can.6. Luminare enim noctis est, lucens eis qui sunt in nocte peccati. Ipsa est mediatrix luminis. Luna recipit lumen à sole, & dat mundo, cùm mundus propter aliquod interpositum sibi & soli non potest illud recipere à sole: sic beata Virgo lumen gratiæ recepit, cùm mundus non esset dignus illud recipere. Bernard. Cùm tu dignus non eras cui filius Dei daretur, datus est Mariæ: vt per eam acciperes quicquid haberes. Ipsa propinqua valde est peccatoribus, sicut luna inter planetas propinquior est terræ. ¶Pulchritudo eius est vt pulchritudo lunæ: quia his qui sunt in nocte peccati pulchra apparet propter magnitudinē misericordiæ suæ: ad quam tales maximè habent oculos. Ecclesiast.24. Sicut oliua speciosa in campis. Cantic. 4. Pulchriora sunt vbera tua vino. Bernard. in sermonibus: Nos quidem, inquit, in cæteris virtutibus congaudemus tibi: sed in misericordia tua potius nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur: sed misericordia miseris sapit dulcius. Hanc amplectimur charius, recordamur sæpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim quæ totius mundi reparationem

obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam: cui dictum est, Ne timeas Maria: inuenisti enim gratiam quam quærebas. Quis ergo misericordiæ tuæ ô benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsq; in diem nouissimum inuocantibus eam vniuersis subuenit. Latitudo replet orbem terrarum, vt tua misericordia quoq; sit plena omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem. Et profundum eius sedentibus in tenebris & vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cœlum impletum est, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cœlestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima & pijssima charitas, & affectu compatiendi & subueniendi abundat effectu æquè locuples in vtroq;. Ad hunc ergo fontem sitibunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulum tota solicitudine miseria nostra recurrat. Idem: Sileat misericordiam tuam virgo beata, si quis est qui eam inuocatam in necessitatibus sibi meminerit defuisse. Misericordia eius non defuit etiam Theophilo. ¶ Fuit Theophilus in quadam vrbium Siciliæ tam prudenter & vtiliter res ecclesiasticas dispensans, quòd eum mortuo episcopo dignum episcopatu omnis populus acclamauit. At ille contentus vicedominatu alium maluit ordinari episcopum: à quo ab honore suo iniustè depositus, ad tantam impatientiam deuenit vt conducto quodam Mago Hebræo ad recuperandum honorem suum, opem quæreret à principe dæmoniorum. A quo iussus est negare filium Dei, & matrem eius cum omni proposito Christiani; & ipsam abnegationem scribere, & sigillatam

latam

latam tradere. & sic eius seruitio se addixit. Qui in crastinum recuperato honore suo, non multum pôst ad se reuersus in ecclesia beatę Marię omni pœnitentia se affligendo, primò sibi piam Dei matrem reconciliauit, eaq; sibi apparentè abrenuntians diabolo, Christumq; verum filium Dei, & ex Maria virgine natum, & omne Christiani propositum profitens, per eam etiam Christi filij eius gratiam recuperauit. Et ad iudicium indultę sibi veniæ rursum ei dormienti apparens Christi mater, etiam scriptum abrenuntiationis quod signatum diabolo dederat super pectus eius reposuit. Quo Theophilus recepto, in crastinum die Dominica coram episcopo & omni ecclesia pandens ordinem rei, omnes ad stuporem & laudem Dei & genitricis Christi Mariæ commouit, & in eodem loco quo sibi pia virgo apparuit, perstans, ibidem post triduum mortuus est & sepultus. ¶ Item beata Virgo est electa vt sol. Can. 6. Sicut enim sol est luminare, par sibi non habens, toti mundo sufficiẽs: sic beata virgo nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Ipsa lucet fulgore miraculorum vbique terrarum: non sic alij sancti qui aliquot annis post transitum suum fulserunt miraculis: & hoc in specialibus locis. Suffragia verò beatæ virginis vsque in diem iudicij non cessabunt. Ecclesiast. 24. Vsque ad futurum seculum non desinam. ¶ Ipsa est terribilis hostibus infernalibus, vt castrorum acies ordinata. Can. 6. Ideo fideles in tentationibus suis frequenter debent eam inuocare. Non sic timent hostes visibiles quamlibet multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum patrocinium & exemplum. Fluũt & pereunt sicut cera à facie ignis vbicunq; inuenerint huius nominis crebram recordationem, deuotam

inuoc

inuocationem;folicitã imitationẽ. Ipsa est mulier cõterens caput serpentis infernalis. Genes. 3. Sed sunt qui videntur velle quòd ipsa conterat caudam, qui non in principio tentationis eam inuocant. Ipsa est arca testamẽti. Exo. 25. In hac arca posuit Deus thesaurũ quem mundo contulit. Ad hanc arcã recurrit ecclesia in necessitatibus suis. Ipsa est arca nõ solum plena, sed etiam superplena. Bern. super illud, Spiritus sanctus superueniet in te. Cur in eam, inquit, iam plenam superuenturum asserit Spiritum sanctum, nisi vt adueniente spiritu, plena sibi: ipso quoq; superueniẽte, nobis superplena & supereffluens fieret? Ipsa præter coronam quam sibi meruit, meruit etiam peccatoribus ad eam recurrẽtibus propitiationẽ. Vnde super coronam arcæ fuit propitiatorium. Ipsa est mulier gratiosa inueniẽs gloriam his pro quibus eam quærere voluerit. Prouerb. 11. Ipsa etiam est mulier bona: de qua Prouerb. 18. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum: & hauriet iucũditatẽ à Domino. Antequam ipsa esset magna, fuit penuria bonorũ spiritualium in mundo. Eccl. 36. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ipsa est mater nõ solum filij Dei naturalis: sed etiã omnium filiorum Dei per gratiam. Vnde quod Dominus dixit discipulo quem diligebat de ipsa, Ecce mater tua. Ioan. 19. intelligendum est de quolibet quem Christus diligit. Et Can. 8. mater vocatur. Quis mihi det te fratrem meũ, sugentem hubera matris meæ, scilicet Mariæ. Ideo frequẽter dicendum est ei illud quod cantat ecclesia, Monstra te esse matrẽ. Indigebat mundus matre propter prauitatem pusillanimitatis & defectuum multiplicitatem. Ipsa adiutrix est pusillanimũ. Vnde dicit ei ecclesia, Iuua pusillanimes. Nolite timere pusillus grex; quia cõplacuit matri vestræ dari

vobis

vobis regnum. Ipsa est mater misericordię. Bern. Quando misereri non poterit mater omnipotentiæ? quando misereri nollet mater misericordiæ? Idem: Reuolue totam seriem Euangelij: & si quid asperum, si quid durum inueneris in Maria, deinceps eam suspectam habeas, & ad eam accedere verearis. Ipsa est mater pulchræ dilectionis. Ecclesiast. 24. non amans filios suos fatuo amore, vt aliquæ matres faciunt. Omnes filios Dei qui sunt in mundo isto, quasi gestat in visceribus pietatis, exhibens eis vbera consolationis. Cant. 3. Pulchræ sunt mammæ tuæ. In eodem, Pulchriora sunt vbera tua vino. Sicut Christus est ostium regni cœlorum. Ioan. 10. ita ipsa est fenestra ipsius. Vnde cantat ecclesia, Intrent vt astra flebiles, cœli fenestra facta es. Ipsa figurata est per fenestram arcæ, quam Hebræi dicunt fuisse crystallinam, per quam habuit transitum columba quæ cessationem diluuij iudicauit, & spem salutis attulit. Item ipsa est fons terram ecclesiæ irrigans & fœcundam reddens. Can. 4. Fons hortorum &c. Fons in vallibus inuenitur: & beata Virgo humilibus est familiaris. Loca fonti vicina, florida solent esse & viridia: sic familiares beatæ virgini florent virtutibus, & virent bonis operibus. Eccles. 40. Super omnem aquam viriditas.

Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum angelorum spes adiuuatur.

SPECIES III.

SEquitur de illa specie considerationis quæ est circa angelos, ad quam pertinent illa verba Sacræ scripturæ, quæ nobis indicant beneuolentiam vel beneficentiam angelorum. vt est illud Lucæ 15. Gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente. Et illud Psal.

Angelis suis Deus mandauit de te:vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Bernard.loquens de hoc verbo : Quantam,inquit,debet tibi hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia , deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia. Idem:Quid sub tantis custodibus timeamus nec superari nec seduci? Minus autem seducere possunt.Fideles sunt,prudentes sunt. Quid trepidamus?tantum sequamur eos,adhęreamus eis,& in protectione Dei cœli commorabimur. Hierony. Magna est dignitas animarum,vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiã sui angelum delegatum. Bern.loquens de illo verbo Esa.62. Super muros tuos Hierusalem cõstitui custodes. Benignus es,inquit, Domine,qui non es contentus nostrorum fragilitate murorum:sed ipsis hominum custodibus angelicam custodiam supponis. Ad eandem considerationem pertinet illud Matth.18. Videte ne contemnatis vnum ex pusillis istis : angeli enim eorum semper vident faciem patris mei qui in cœlis est.Itẽ illud Heb.11. Nónne omnes administratorij spiritus sunt in ministerium , nisi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?Et Exod.24.Ecce ego mitto angelum meũ qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quem paraui. Et Tob.5. Angelus Domini comitetur vobiscũ. Eiusdẽ 12. Quando orabas cum lacrymis, ait Angelus Tobiæ, ego obtuli orationẽ tuam Domino. Et Lucæ 16. Factum est vt moreretur mẽdicus,& portaretur ab angelis in sinũ Abrahæ. Et Apoc.12. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone.Bern.super Cant.Bene tecum agitur ô mater ecclesia:bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ;de cœlo & de terra venit auxilium tibi.

Quòd

Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum aliorum Sanctorum & sanctarum spes adiuuatur. SPECIES IIII.

SEquitur de illa specie considerationis quæ est circa sanctos, ad quam ptinet illud Iob 4. Ad aliquem sanctorum conuertere. Et illud Psal. Léuaui oculos meos in mõtes: vnde veniet auxiliũ mihi. Montes spirituales, sancti sunt. Et illud Bern. Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus. Auxiliũ sancti, exemplum eius, confusionem nostrã. Auxilium: quia potens in terra, potentior est in cœlis antè faciẽ Domini Dei sui. Si hic dum adhuc viueret misertus est peccatorib. & orauit pro eis: nũc tãto amplius quãto verius cognoscit miserias nostras. Orat pro nobis patrem: quia beata illa patria charitatẽ eius nõ immutauit, sed augmentauit: & nũc induit potius sibi viscera misericordiæ cùm ante fontẽ misericordiæ assistat. Bern. super Cant. Nõ ambigo ego quin apostoli & apostolici viri tantò in morte potẽtius sponsam protegant & custodiant, quantò in ipso amplius confortatus est principatus eorũ. Cum charitas sanctorũ in via modica sit respectu charitatis eorum in patria: secundum illud Esa. 31. Dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Ierusalem. verisimile est ꝙ sancti qui in hoc mũdo tantum amauerũt peccatores quòd pro salute eorũ se morti exposuerũt, multi sint parati iuuare eos modo in his quę ad salutẽ eorũ pertinẽt, nisi per culpam eorum steterit. Vnde multã deberemus habere fiduciã in eis, & specialiter in illis quorum pietatis plura argumenta habemus: sicut in illis qui in hac vita mortali leguntur fuisse eminẽtis pietatis: vt de beato Nicolao legitur, quòd erat valde cõpatiẽs, & sup afflictos piã gestans

viscera. Et beatus Martinus diuisit palliũ pauperi, & in illis q̃ morte imminẽte petierũt Deũ propitiũ fieri his qui memoriã eorum agerẽt: vt beata Catharina quæ Christo ait: Fac misericordiã, meã agẽtibus memoriã. Et in his de quorum tũba manat oleũ ad iudiciũ pietatis eorũ: vt de tũba beati Nicolai, & de tũba beatę Catharinæ.

De his quæ aduersantur fidei, scilicet desperatione & confidentia in creaturam: & de causa desperationis. CAP. IIII.

SPEI verò videntur aduersari, diffidẽtia de Deo siue desperatio, & confidẽtia in creatura. ¶ Desperatio hominẽ reddit maledictũ, & protectione Dei indignũ. Eccl. 2. Væ dissolutis corde, qui nõ credũt Deo, & ideo nõ protegẽtur ab eo. Desperãs est similis Cain: caput cordis habet tremulũ, vagus & profug⁹ est, à procella tẽtationis, à terra viuẽtiũ proiect⁹: eò q̃ nõ habet ancorã spei qua retineat. ¶ Desperatio est peccatũ in spiritũsanctũ. Vnde super illud Gen. 4. Maior est iniq̃tas mea &c. dicit gl. Desperatio est blasphemia in Spiritũsanctũ, quæ nõ remittitur neq; in hoc seculo, neq; in futuro: quia aut putat Deũ nolle dimittere, aut nõ posse: tãquam aut omnia nõ possit, aut inuideat saluti. De desperatiõe, require suprà in c. de Cõmendatione spei. in fine. Et in tractatu de Acedia, secũda parte. c. 15. ¶ Cõfidentia verò in creatura triplex est. Prima est præsumptio siue cõfidẽtia de se. Secũda cõfidẽtia in homine. Tertia, cõfidẽtia in re inferiori homine: vt in diuitijs. De prima dicitur Prou. 28. Qui cõfidit in corde suo, stult⁹ est. Verè stult⁹ est homo de se p̃sumẽs, cũ homo ex se nõ sufficiat, neq; ad subsistẽdum, neq;

neq; ad bene viuẽdũ. Tripliciter est homo insufficiẽs ad subsistẽdũ. Primo, quia secundum verbũ Greg. esse omniũ quæ de nihilo sunt in nihilũ tẽderet, nisi ea omniũ author manu regiminis retineret. Secũdo, quia nõ est sufficiẽs defendere se ab hostibus suis, imò à dęmonibus citò perimeretur, nisi à Dño protegeret. Thre. 3. Misericordia Dñi quia nõ sumus cõsumpti. Bern. Si boni spiritus se à nobis elõgauerint, impetũ malignorũ spirituũ sustinere qs poterit? ¶ Tertio, quia cibo indiget sine quo vita eius deficeret: quæ insufficiẽtia nõ est in angelo, imò nec in lapide. David: Esurientes & sitiẽtes anima eorũ in ipsis defecit. Itẽ ad bene viuendum tripliciter insufficiens est. ¶ Primo, quia nõ sufficit ex se bonã vitã inchoare. 2. Cor. 15. Nõ q sufficiẽtes simus aliqd cogitare ex nobis quasi à nobis. Cogitatio primum opus esse videt. Potest homo p peccatũ se occidere, sed non potest se occisum suscitare. Sap. 16. Homo p malitiã occidit animã suã. Osee 13. Perditio tua Israel, tantũmodo ex me auxiliũ tuum. ¶ Secũdo, insufficiẽs est in bono inchoato pseuerare. Gre. Citò bonũ amittit, nisi à largiẽte custodiat. ¶ Tertio insufficiens est in bono inchoato pficere. Ber. sup illud Cant. 1. Trahe me post te, dicit in psona ecclesiæ: Dñe, scio me nequaquam posse peruenire ad te, nisi gradiẽdo post te: sed ne hoc quidẽ nisi adiuuer à te: ideo precor vt trahas me post te. Beatus siquidẽ est, cuius est auxilium abs te. Homo præsumẽs de se, maledictus est. Esa. 5. Væ qui sapiẽtes estis in oculis vestris. De præsumptione ista, require in tract. de Superbia. 3. parte. c. 5. ¶ Cõfidẽtia verò in homine fallax est, & hominẽ cõfundens. Esaiæ 20. Confundẽtur ab Aethiopia spe sua. Et eiusdem 36. Ecce, confidis super baculum arundineũ confractum istũ, super

Aegyptũ: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manũ eius, & pforabit eã. Sic Pharao rex Aegypti omnibus qui confidunt in eo. Hiere. 9. Vnusquisq; à proximo se custodiat: & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Confidentibus in homine Sacra scriptura in multis locis maledicit. Hierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Et Esaiæ 31. Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium &c. & non sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non exquisierunt.
¶ Confidentia etiam in rebus inferioribus valde periculosa est. Greg. super Iob: De creatore desperasset, si spẽ in creatura posuisset. Idem: Quasi in aquis defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. Sap. 5. Spes impij quasi lanugo quę à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur. Iob 8. Spes hypocritæ peribit. Et paulò post: Sicut tela aranearũ fiducia eius. Gloss. Greg. Tela aranearum studiose texitur, flatu venti dissipatur: sic quicquid hypocrita exudat fauoris aura tollit. Item Iob 31. Si putaui aurum robur meum: & obrizo dixi, Fiducia mea: supple, male mihi accidat. Glos. Obrizum est rudis auri moles. Prouerb. 11. Qui cõfidit in diuitijs suis, corruet. Ecclesiast. 31. Beatus diues qui non sperauit in pecuniæ thesauris. Et 1. Tim. 6. Diuitibus huius seculi præcipe non sperare in incerto diuitiarum: sed in Deo viuo. Cùm aurum & argentum vix securè possint esse etiam in arcis seratis: fatuus & q ex his securitatem vult sibi facere. Quomodo enim possunt dare securitatem quam non habent? & cùm bona transitoria mentiantur non soluendo quod promittunt: fatuum est in eis fiduciam habere. Esa. 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio

dacio protecti sumus. Mendacio protegebatur Goliath, cui dicit Dauid 1. Reg. 17. Tu, inquit, venis ad me cum hasta, gladio, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini. Hasta, clypeus & gladius promittebant ei victoriã, quam tamen non habuit.

De quatuor causis desperationis.

ET notãdum quòd quatuor sunt quæ possunt esse causa desperationis. ¶ Primũ est peccati magnitudo, vel multitudo. Genes. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Sed fatuum est propter multitudinem vel magnitudinem peccati desperare: cùm vbi superabundauit delictum, superabundet & gratia. Rom. 5. Et maior miseria amplius soleat mouere misericordiã. Abyssus enim miseriꝗ abyssum inuocat misericordiæ. Bern. Peccaui peccatũ grãde: turbabitur cõscientia, sed non perturbabitur. vulnerum enim Domini recordabor. Idẽ: Quid tam ad mortem quod non Christi morte soluatur? Aug. 10. lib. Cõfessio. loquẽs ad Deũ patrem: Meritò, inquit, mihi spes valida in Christo est, quòd sanabis omnes languores meos per eum qui sedet ad dexterã tuã, & te interpellat pro nobis: alioquin desperaui: multi enim & magni sunt languores mei. Multi enim & magni sunt: sed amplior est medicina tua. Idẽ in eodem: Ille tuus vnicus redemit me sanguine suo: non calũnientur mihi superbi: quoniam cogito pretium meum. Maiorem malitiam in homine diuina bonitas, quæ summa est, magis odit, parata eã destruere, & eũ qui vult eã deserere, adiuuare. ¶ Secũdũ est multitudo tentationum. Quidam putãt se esse desertos à Deo, quia non dat eis quietem à tentationibus: cùm potius tentatio signum diuini amoris sit. Est enim eruditio filiorum Dei. Iudic. 3. Hæ

ſunt gentes quas reliqt Deus, vt in his erudiret Iſraelē. Prou. 13. Qui diligit filiū ſuum, inſtāter erudit eum. Multiplicatio tentationum ſignum eſt quòd aliquis de manibus dæmonū euaſerit. Dū aliquis eſt in carcere, vnicū habet cuſtodem vel duos: ſi verò euaſerit, omnes eum inſequuntur. Sic dū aliquis captus eſt à diabolo: nō tātum eum dæmones perſequuntur, quantum cùm euaſerit. Dauid: Domine, quid multiplicati ſunt, qui tribulant me? Greg. Illos pulſare negligit, quos iure quieto poſsidere ſe ſentit. Præterea quod videtur eſſe impugnatio, potius eſt defenſio: vt patet in Paulo, in quo impugnatio caſtitatis erat defenſio humilitatis. 2. Corinth. 12. Ne magnitudo reuelationū extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. ¶ Tertiū eſt frequens caſus vel recidiuatio. Sed fatuum eſt credere infirmitatem humanam plus poſſe cadēdo, quàm Dei virtutem releuando. Frequens caſus cùm ad humilitatem valeat, quodammodo facit vt homo ad fortitudinem accedat. Humilitas enim triumphare facit, ſicut ſuperbia facit corruere. Vnde Bernar. ſuper Cant. Superbia ſiue iam exiſtens, ſiue nondum, ſemper erit cauſa ſubtractæ gratiæ. Nunquid qui humilibus dat gratiam, humili auferet datā. Humilitas Deo dat gloriā: & ideo per conſequēs ſuper eū ponit pugnā. Eiuſdē enī eſt gloria victoriæ & pōdus pugnæ. Superb⁹ præſumit, ideo cadit: humilis in Deo cōfidit, ideo vincit. Petr⁹ præ cęteris cecidit, q præ cæteris præſumpſit. ¶ Quartū eſt nimia triſtitia. Prou. 15. In mœrore animi deijciet̄ ſpiritus. Deijciet̄, inquā, in profundū deſperationis. Eccl. 14. Felix qui nō habuit animi triſtitiā, & nō excidit à ſpe ſua. Ideo non eſt continuè habenda memoria peccatorum; nec continuè cogitanda Dei iuſtitia: imò quan

quãdoq; respirãdũ est in Dei misericordia. Greg. Considerãtes quòd Deus pius sit, peccata vestra nolite negligere. Cõsiderãtes quòd iustus sit, nolite desperare. Idem: Oportet etiam de Dei semper nos miseratione confidere, & de nostra infirmitate formidare. Isidorus: Benign⁹ est Deus, & seuerus: si tantũ benignus esset, eius benignitatem contemneremus: si tantum seuerus, desperaremus. Et notandum quòd ea quæ dant occasionem desperationi, aduersantur spei: quæ verò spem adiuuant, de quibus dictum est prius, remedia sunt contra desperationẽ.

De rebus sperandis, & descriptione beatitudinis. De 12. quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. De 12. fructibus Ligni vitæ, de multiplici materia gaudii futuri, de differẽtia futuri gaudii ad præsens, & de 12. cognitionibus intellectis per 12. stellas quę sunt in corona sponsæ. CAP. V.

NVNC dicendũ de rebus sperandis, quæ sunt gloria animæ, & gloria corporis. De quibus Esa. 61. In terra sua duplicia possidebũt. Et Prou. vlt. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicib. Hę sunt duæ stolæ, quarũ vnã iam habẽt sancti, & alteram expectant. Apocal. 6. Datæ sunt illis singulæ albæ stolæ, & dictum est illis vt requiescerent adhuc tempus modicũ donec compleantur conserui eorum. In his duabus stolis beatitudo attenditur. Beatitudo verò est, vt ait Boet. status omnium bonorum congregatione perfectus. Idẽ: Perfecta felicitas est, quicquid velis adesse, & omne quod nolis abesse. Aug. in lib. de moribus

ecclesiæ: Beata vita est, cùm id quod est hominibus optimũ, & amatur & habetur. Item Aug. in Enchiridion: Ille beatus est, qui omnia quæ vult habet, nec aliquid vult quod non decet.

De XII. quæ valere possunt ad cognoscendum magnitudinem futuræ gloriæ.

DVodecim sunt quibus cognoscit̃ quàm magna erit gloria fideliũ, licet hîc humiles sint & abiecti. ¶ Primũ est hoc, quòd Deus ita charè vendit gloriam istam etiã amicissimis suis. Petrus emit eam martyrio crucis, Paulus amputatione capitis. Et verisimile est quòd ipse nõ deceperit eos, cũ sit amicus fidelissimus: imò quod plus est, ipsemet emit gloriã istã charissimè amicis suis, scilicet crucis ignominia. Vnde verisimile est ineffabiliter magnã esse gloriã illã quam Christus tanta ignominia emit. ¶ Secũdũ est gloria pulchritudinis quam videmus in inferioribus creaturis cùm Domino placet decorare eas. Liliũ in hyeme vile apparet, & quasi nullius pulchritudinis: in æstate verò cũ Domino placet decorare illud, mirabilis est pulchritudinis. Idem videmus in pratis. Matth. 6. Considerate lilia agri quomodo crescunt. Et subditur: Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Et post: Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanũ mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? ¶ Tertium est, gloria pulchritudinis quam videmus in his quæ sapientia artificum fiunt. Videmus enim quòd ex lignis, & lapidibus, & metallis, quæ quando de terra sumuntur paruam habent pulchritudinem, fiunt opera miræ pulchritudinis: vt patet in gloria Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat &c.

&c.nō habebat vltra spiritū. Quam ergo gloriā habebūt amici Dei, cū Deo placuerit eos decorare secundū magnitudinē sapiētiæ suæ? ¶ Quarto potest apparere magnitudo eius gloriæ ex verbis sanctorū quibus Deus reuelauit eā, vt est illud Esa. 64. Oculus nō vidit, Deus absq; te, quę præparasti expectantibus te. Et 1. Corinth. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus his qui diligunt eum. Et Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurā gloriā quæ reuelabitur in nobis. Et 1. Cor. 4. Id quod in pręsenti est momētaneū & leue tribulationis, supra modū in sublimitate æternæ gloriæ pōdus operabitur in nobis. Genes. 15. Ego sum merces tua magna nimis. Exod. 33. ait Moyses ad Dominum: Ostende mihi gloriam tuam. Qui respōdit ei, ostendam tibi omne bonum. Prouerb. 11. Desideriū iustorum omne bonum. Dauid: Nimis honorati sunt amici tui Deus. ¶ Quinto potest apparere magnitudo gloriæ, per hoc quod legitur Matt. 17. in trāsfiguratione Domini factū, quòd resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Voluit em̄ ibi Dominus ostendere gloriā quam habitura sunt corpora nostra in resurrectione. ¶ Sexto honor quē contulit Christus cruci quæ ei seruiuit. August. super Psal. Crux de pœnis latronum trāsiuit ad frōtes imperatorum. Quid faciet Deus fidelibus suis qui tantum honorē contulit tormentis suis? Ambro. super Beati immaculati: Si opprobrium tuum gloria est, Domine Iesu, quanta est gloria tua? Tuæ igitur participatione gloriæ quid erimus, cuius sumus opprobrio gloriosi? ¶ Septimo honor quo Christus honorat sanctos suos modò in terris. Maior enim reuerentia exhibetur pul-

neribus vel ossibus sanctorũ, vel etiã panniculis quibus induti fuerũt, & exhibeat maximis principib. huius mũdi. Vnde verisimile est quod multũ sit eos honoraturus in coelis, qui facit eos tãtum honorari in terris. ¶ Octauo, per hoc quòd in gloria eorum erit similis gloriæ Dei. Iuxta illud 1. Ioan. 4. Filij Dei sumus, sed nondum apparet quid erimus: sed cùm apparuerit, scimus quoniã similes ei erimus. Verisimile est quòd creatura illa quę in naturalib. similis Deo extitit, & operãdo Dominũ imitata est, multũ debeat decorari cùm Deo in gloria assimilabitur. Rom. 8. Quos prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui. ¶ Nono, locus in quo Christi benignitas vult eos esse. Ioann. 12. Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Et eiusdem 17. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecũ, vt videant claritatem meam. Luc. 22. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnũ, vt edatis & bibatis super mẽsam meã. ¶ Decimo, quòd regnum habebunt. Matth. 25. Venite benedicti, Patris mei percipite regnũ &c. Apo. 22. Et regnabunt in secula seculorum. ¶ Vndecimo, coronæ pretiositas. In Psalm. Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Lapis iste pretiosus, Deus est. Hæc est illa pretiosa margarita quam qui inuenit, vendit omnia quæ habet, & emit eam. Matth. 13. circa coronã istã nõ solũ attende lapidis valorẽ, sed & splẽdorẽ. Est enim splendor glorię. Heb. 1. Qui cùm sit splendor gloriæ. Apoc. 21. Ciuitas non eget sole, nec luna, vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit eam. Attendę etiam coronæ decorem, quàm decenter scilicet corona conueniat capiti: caput enim cordis ad eam & propter eam factum est. Augustinus in libro Confes. Domine, fecisti nos ad te: & inquiet

inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. ¶ Duodecimo, hoc quòd Deus eos ministerio proprio honorabit. Lucæ decimosecundo, Præcinget se, & faciet illos discumbere: & transiens ministrabit illis. Hæc ministratio erit diuinæ faciei, in qua sit summæ letitiæ ostensio. Dauid: Lætificabis eum in gaudio cũ vultu tuo. Iob 33. Videbit faciem eius in iubilo. Nũc facies illa nobis abscondita est. Dauid: Quia magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Iob 26. Qui tenet vultũ solij tui, & expandit super illum nebulam suam. Magnitudinem etiam gloriæ saluandorum osten dit hoc, quòd Deus vocat ecclesiam sponsam suam. ¶ Erit enim gloria sponsæ, vt decebit regem cœlestem sponsam ipsius. Quæ gloria describitur in Psal. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Cant. 4. Veni de Libano spõsa mea, veni de Libano: veni coronaberis. Itẽ quòd fideles dicuntur filij Dei, & filij charissimi. Eph. 5. Estote imitatores Dei sicut filij charissimi. Vnde erit gloria eorum, vt decebit tantũ patrẽ. De qua gloria Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Itẽ quòd fideles dicũtur dij, in Psal. Ego dixi, dij estis. Sicut de aliquo dicitur, quòd ipse est rex vel archiepiscopus, eo quòd regem vel archiepiscopum habeat in sua voluntate: sic amici Dei in futuro dij erunt propter vnionem voluntatum cum Deo. 1. Corinth. 5. Qui adhæret Domino, vnus spiritus est. Amicitia est vnio amantium. Aug. Talis est quisq; qualis eius dilectio. Si terram diligis, terra eris: Deum diligis: quid dicam, Deus eris. Non audeo hoc dicere ex me: sed scripturas audiamus. Ego dixi, dij estis.

De duodecim quæ electi habebunt, qui intelliguntur 12. fructus Ligni vitæ.

Et

ET notandũ ꝙ duodecim erũt in electis post generalẽ resurrectionẽ quæ possunt intelligi per duodecim fructus ligni vitæ: de quib9 Apoc. vlt. legit. ¶ Primũ est sanitas absq; infirmitate, Psal. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Esa. 60. Occupabit salus muros tuos. ¶ Secundũ est iuuētus sine senectute. Psal. Renouabitur vt aquilę iuuētus tua. Quasi in ætate xxx. annorũ semper manebũt. Eph. 4. Donec occurramus omnes in virũ perfectũ, in mẽsurã ętatis plenitudinis Christi. 1. Thess. 4. Rapiemur obuiã Christo in aëra: & sic semper cũ Domino erimus. ¶ Tertiũ est satietas sine fastidio. Hic nõ satiat oculus visu, nec auris auditu. Eccl. 1. Sed tũc in bonis implebitur desideriũ tuũ. In Psal. Satiabor cũm apparuerit gloria tua. Esa. 49. Nõ esurient, neq; sitiẽt amplius. Greg. Satiati desiderabimus, ne satietas generet & fastidiũ: desiderãtes satiabimur, ne cum anxietate sit desideriũ. ¶ Quartũ est libertas, ad quã faciũt corporis agilitas & subtilitas. ¶ Corpus enim nõ detinebit vel propria grauitate vel alterius corporis oppositione. Aug. in lib. de Ciuitate Dei. xxij. Vbi solet spiritus, ibi erit protinus & corpus. ¶ Quintũ est pulchritudo absq; deformitate. Pulchritudo corporis cõsistit in claritate, & situ debito, & figura membrorũ. Sap. 3. Fulgebũt iusti. Matt. 13. Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris mei. Phil. 3. Saluatorem expectamus Dominũ nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humanitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. ¶ Sextum est impassibilitas, ad quam immortalitas pertinet. Esa. 49. Non cadet super eos sol, neque vllus æstus. Esaiæ 25. Præcipitabit mortem in sempiternum. ¶ Septimum abundantia sine indigentia. Deuter. 8. Rerum omnium abundantia

perf

perfruêris. Iudi.18. Tradet vobis Deus locum in quo nullius rei est penuria. Greg. Nihil exterius quod appetatur: nihil inferius quod fastidiatur. ¶ Octauū est pax absq; perturbatione. ¶ Nonum securitas sine timore. Esaiæ 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Psal. Qui posuit fines tuos pacem. ¶ Decimum est cognitio absque ignorantia. 1. Corint. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autē facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autē cognoscam sicut & cognitus sum. ¶ Vndecimū, gloria absq; ignominia. Col. 3. Cùm Christus apparuerit in vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. ¶ Duodecimum est gaudiū sine tristitia. Apoc. 7. Absterget Deus omnē lacrymā ab oculis eorum. Item Esa. 25. Auferet Dominus Deus omnē lacrymā ab omni facie, & opprobrium populi sui. Itē Esa. 65. Obliuioni enim traditæ sunt angustiæ priores. Et eiusdem lib. Lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Matt. 25. Intra in gaudiū domini tui. In verbo intrādi innuit magnitudo gaudij, quòd hominē vndiq; cinget. Io. 16. Iterū videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

Quòd gaudium electorum proueniet quasi à sex partibus.

ET notandū quòd gaudiū electorū proueniet quasi à sex partibus. Primo, à beata Trinitate. Secundo, à loci amœnitate. Tertio, à iocunda societate. Quarto, à corporis glorificatiōe. Quinto, ab inferno. Sexto, à mundo. De primo legitur Esa. 33. Regem in decore suo videbunt. Eccl. 11. Dulce lumen & delectabile est oculis videre solem. In visione regis triplex gaudium erit eis.

Primum

Primum erit in videndo faciem diuinam, quod erit summum gaudiũ. Aug. Si mali possent, mallent Deum in inferno videre & in pœnis, quàm extra pœnas Deum non videre. Chryſ. Ego multo grauiores quàm gehẽna eſt dico cruciatus remoueri & abijci ab illa gloria: nec puto ita acerba esse gehennæ incẽdia, vt sunt illa quibus torquetur is qui arcetur à conſpectibus Dei. Bern. Reuera illud eſt verũ & solũ gaudiũ, quod non de creatura, ſed de creatore concipitur, & quod cùm poſſederis nemo tollet à te: cui comparata omnis aliũde iocunditas meror eſt, omnis ſuauitas dolor eſt, omne dulce amarũ, omne decorum fœdũ, omne poſtremo quodcũq; aliud delectare poſsit moleſtũ, cùm Dei bonitas in infinitũ excedat omnem bonitatẽ creatã. Delectatio quæ erit in perceptione immediata illius bonitatis in infinitũ melior erit omni perceptione creatæ bonitatis. In Pſal. Faciẽ tuã Domine requirã. Io. 17. Hæc eſt vita ęterna, vt cognoſcãt te solũ verum Deũ, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ. Et in Pſal. illo, Qui regis Iſraël: triplicatur illud, Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Et ſuper illud Pſal. Oſtendã illi ſalutare meum. dicit Gl. Hæc viſio eſt tota merces: viſio qua Deus videtur facie ad faciem, tertium cœlum eſt. Et iſte eſt paradiſus, ſi dici poteſt, paradiſorũ: vt dicit gl. Aug. ſuper 2. Corint. 12. Ibi beata vita in fonte viuo bibitur, inde aliquid aſpergitur huic humanæ vitæ. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Omnes deliciæ quæ ſunt in mundo iſto, minimæ guttæ ſunt, quæ à fonte illo fluxerunt. Væ inimicis Dei qui guttas illas in terra lingũt, fonte ſuauitatis contempto. Ierem. Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ. Minus ſunt omnes deliciæ quæ fuerunt in mundo, & erunt vſq; in diem

Iudicij, respectu illius suauitatis, q̃ sit vna gutta aquæ respectu totius maris: cùm tãta inueniatur delectatio in portiũcula creaturæ, quãta inuenietur in ipso creatore. Frater Guido Carthus. Si diuinæ bonitatis vestigiorũ vestigia tantum habẽt suauitatis, quid habet ipse fons suauitatis Deus? August. 4. lib. Cõfes. Plus delectant, quàm singula, si sentiri possent omnia: sed longe his melior qui fecit omnia. Secundum gaudium erit vidẽdo humanitatẽ Christi. Bern. Plenum prorsus omni suauitatis dulcedine, videre hominẽ hominis conditorem. Tertium gaudium erit in cõsideratione vnionis humanæ naturæ ad diuinam. Mirabile enim gaudium erit electis, cùm agnoscent quòd frater eorum secundũ carnem verè Deus est. Magnitudo huius gaudij potest perpendi ex gaudio quod solent habere parẽtes, cùm filij eorum fiunt episcopi vel archiepiscopi. Tanta erit vnitas capitis & membrorum, quòd membra honorẽ sui capitis suum reputabunt: sicut caput hominis bona vel mala membris suis illata sua reputat.

Quòd electis proueniet triplex gaudium ab amœnitate loci.

ITem à loci amœnitate triplex gaudium electis proueniet. Primo à claritate loci. Tob. 13. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam claritatem Ierusalem. Apoc. 22. Nox vltrà non erit. Et secundum Philosophum, ante corpus in quo est diuersitas luminis, est aliud supra in quo est vniformitas luminis per totum. Illud corpus est cœlum empyreum in quo est lumen continuum. Secundo à loci puritate. Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationẽ faciens. Tertio à loci latitudine. Baruch 3. O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. Senec.

Ab vltimis litoribus Hispaniæ vsq; ad Indos paucissimorum dierum spatium iacet, si nauem ferat ventus: at cœlestis illa regio per xxx. annos velocissimo syderi viam præstat.

Quòd electis proueniet triplex gaudium ex societate aliorum saluatorum.

ITem ex societate proueniet triplex gaudium. Primo ex multitudine. Apoc. 7. Vidi turbam magnã quam dinumerare nemo poterat. Secundo ex nobilitate illius societatis in qua erit beata Virgo, & angeli, & sancti, & sanctæ, qui omnes reges & reginæ erũt. Vnde Filius Dei dicitur venisse de regalibus sedibus, Sap. 18. Plus deberẽt homines laborare solum vt possent esse vna die cũ beata Virgine, quàm multi laborent pro æterna gloria. Hier. ad Eustochiũ: Egredere quæso paulisper de carcere & papilione corporis, vt in ostio stans videas gloriã Dei pertrãsire: præsentis laboris ante oculos tuos pinge mercedem quam nec oculus vidit &c. Qualis erit illa dies, cũ tibi Maria mater Domini choris occurret comitata virgineis, cũ post rubrũ mare submerso cum suo exercitu Pharaône, tympanũ tenens præcinet responsuris, Cantemus Domino: gloriose enim honorificatus est &c. Tertiò de amicabilitate societatis illius. Tanta enim charitas inter eos quòd gaudia aliorũ sua reputabũt. Esa. 31. Dixit Dominus cuius ignis in Sion, & caminus eius in Ierusalem. Propter magnam charitatem hæreditas illa omnibus vna est, singulis tota, iuxta verbum Greg.

Quòd electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato.

ITem à corpore glorificato quadruplex proueniet gaudiũ. Primũ, à corporis pulchritudine. Secundũ, ab eius subtilitate. Tertiũ, ab eius agilitate.

litate. Quartũ, ab eius impassibilitate. Primum erit in corpore respectu eius quod erit iuxta se: vt scilicet alia corpora glorificata in aspectu eius delectentur. Secundũ respectu eius quod erit infra se: vt scilicet corpora inferiora corpori glorificato cedant. Tertium, respectu eius quod erit supra se, vt ad spiritum suum perfectam possit habere obediẽtiam. Quartum, ad id quod erit contra se, ne ab aliquo possit lædi.

Quòd electis proueniet triplex gaudium ab inferno.

ITẽ ab inferno triplex gaudiũ electis ꝓueniet. Primo, ex hoc ꝙ infernũ euaserũt. Secũdo ex hoc ꝙ hostes eorũ cruciabuntur ibi. Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictã. Tertio, ex hoc quòd peccatũ quod maximè nocuit hominibus, clausum erit in inferno. Post diem iudicij erit in inferno peccatum quasi proprio loco: non enim poterit remanere neq; in cœlo, neque in terra, quin ad vltimum descendat in infernum.

Quòd à mũdo ꝓueniet electis triplex gaudiũ.

ITẽ à mũdo ꝓueniet electis triplex gaudiũ. Primo, ex hoc ꝙ à pœnali miseria huius exilij liberati erũt. Bern. Trãsire de morte ad vitã, vitæ gaudiũ duplicat. Verisimile est ꝙ multũ gaudeat de hac liberatione q dicebat: Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus est. Secũdo, de hoc ꝙ à naufragio liberati erũt. Si naufragi qui de mari exierũt tantũ gaudẽt: verisimile est quòd multũ gaudeant qui tot naufragia passi, à mari huius mũdi periculosissimo euaserũt. Bern. Periculum probat transeuntiũ raritas, & pereũtium multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus vix vna perit: in mari huius mundi de quatuor nauibus vix vna ad portũ salutis peruenit. Tertio, ex hoc, quòd cùm ipsi tantæ infirmitatis essent:

tamẽ de tãto hoste triũphauerunt. Iob 41. Nõ est potestas super terrã quæ cõparetur ei qui factus est vt nullũ timeret. Nos sumus vt locustæ, hostes nostri vt gigãtes. Aug. in lib. Conf. Quanto, inquit, maius periculũ fuit in prælio: tãto est gaudiũ maius in triũpho. Sic est in nauigãtibus. Nã post pericula & misericordias naufragij, exultãt nimis, quoniã timuerũt nimis. ¶ De gloria futura dicit Aug. in lib. de Ciuit. Dei, Quãta erit felicitas: vbi nullum erit malum, nullũ latebit bonũ: vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nã quid aliud agatur, vbi nec vlla desidia cessabitur, nec vlla indigentia laborabitur? Nescio. Idẽ in eodẽ: Vera ibi gloria erit, vbi nec laudantis errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor qui nulli negabitur digno, nulli defertur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus. Vera pax, vbi nihil aduersi nec à seipso, nec ab aliquo patietur. Præmiũ virtutis erit ipse qui virtutem dedit: eiq; seipsum qui melius & maius nihil esse posset, promisit. Ipse finis erit desideriorũ nostrorũ qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Idem in eodẽ: In illa ciuitas magnum bonũ in se videbit, quòd nulli superiori nullus inferior inuidebit: sicut nunc non inuident archangelis angeli cæteri, tanquã nollet vnusquisq; esse quod nõ accepit, quàm nec in corpore vult oculus esse q̃ est digitus. Idẽ; Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine sine fine. Nam quis alius noster est finis, nisi peruenire ad regnũ cuius nullus est finis? Item Aug. loquẽs de summo bono: Qui hoc bono fruet, quid erit illi, & quid non erit? Erit quicquid volet: quicquid nolet, nõ erit. Itẽ Bern. loquẽs de cœlesti ciuitate: O ciuitas

tas cœlestis, mansio secura, patria cōtinens totū quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam habentes indigentiam. O quàm gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei.

Quòd gaudium futurum differt à præsenti in multis.

ET notandū quòd gaudium futurū à præsenti differt in hoc, quòd ipsum est plenū gaudiū & perfectū. Io. 16. Petite & accipietis, vt gaudiū vestrum sit plenum. 1. Cor. 13. Cum venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Item gaudiū futurum est securū. Aug. in lib. de moribus. ecclesiæ: Summū bonū tale esse debet quod non amittat homo inuitus: quippe nemo potest confidere de tali bono quod sibi eripi posse sentit, etiamsi retinere illud amplectique voluerit: quisquis enim de bono quo fruetur nō cōfidit, in tāto timore amittēdi beatus esse quis potest? Itē gaudium futurū est purum gaudiū, cum hic dolore risus misceatur. Prou. 14. Esa. 25. Aufert Dominus omnem lacrymā &c. Hæc tria insinuantur Esa. 25. vbi sic legitur: Faciet Dominus exercituū omnibus populis in mōte hoc cōuiuiū pinguiū, conuiuiū vindemiæ, pinguiū medullatorū, vindemiæ defecatæ. In pinguedine, intellige plenitudinē: in medulla, securitatem quæ infra ossa absconditur: in defecatione, puritatē. Cōuiuium illud est cœna magna, de qua legitur Lucæ 14. quam Deus pater ab æterno præparauit, Filius verò fercula addidit: gaudium scilicet quod erit in aspectu humanæ naturæ quā assumpsit: Spiritus sanctus pigmenta suauitatis ministrat. Ipse est fluuius nectareus lætificans ciuitatem Dei. Psal. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sola inuitatio huius cœnæ beatum reddit. Apocal. 19. Beati qui ad cœnā nuptiarū Agni vocati

sunt. In hac cœna est vnum ferculum quod solū sufficeret. Ioan.14. Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Solus odor huius cœnæ qui datur sanctis prçsentiri plus valet quàm totum gaudium mundi.

De triplici materia gaudij electorum, & xij. cognitionibus intellectis per xij. stellas coronæ mulieris in Apocalypsi.

ITem notandum quòd triplex materia illius gaudij intimatur nobis. Num. 13. in fructibus illis quos attulerunt exploratores de terra promissionis, qui fuerūt ficus, vua, & malogranata. In ficu dulcedinē deitatis intellige. Prouerb. 27. Qui seruat ficū, comedet fructus eius: & qui custos est Domini sui, glorificabitur. In vua, Christi humanitatem in torculari crucis expressam. In malogranatis, sanctorum ordinatam societatem. Ordinatè enim se habēt grana in malogranato. Itē Apoc. 12. insinuātur nobis gaudia xij. in corona xij. stellarum quæ erat in capite mulieris. Duodecim stellæ sunt xij. cognitiones quæ electos lætificabūt: tres pertinētes ad Patrē, & Filiū, & Spiritūsanctū, & nouem ad nouē ordines beatorū spirituum. Vel has xij. stellas intellige tres dotes animæ, scilicet Dei visionē, eiusdē dilectionem, & boni excellētissimi vel arduissimi cōprehensionē: quæ comprehensio gloriosissima est: & quatuor dotes corporis, scilicet claritatē, vel potius pulchritudinē, subtilitatē, agilitatem, impassibilitatem, & satietatē quinq; sensuum. Secundū quosdam tertia dos animç est delectatio quç est effectus visionis & amoris.

De diuersitatibus spei, quæ detestabilis est ex quatuor, & commendabilis ex tribus.

CAPVT VI.

NOTANDVM est ergo quòd est spes detestabilis, & est spes cōmendabilis. Spes detestabilis quadruplex est. Prima, est maledicta. Secunda, præsumptuosa. Tertia est vana. Quarta, mendax vel falsa. ¶ Prima est quæ Deum ideò offendit, quia de magnitudine misericordiæ eius confidit. Vnde Bern. in sermonibus: Est infidelis fiducia solius vtiq; maledictionis capax, cùm videlicet in spe peccamus. Hæc peccat in bonitatem Dei. Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ¶ Secunda est cùm aliquis sperat se facturum cùm voluerit quod vires eius excedit: vt cùm aliquis præsumit se conuersurum à malis suis cùm voluerit. Eccl. 29. Repromissio nequissima multos perdidit. Spes vana est, cū fiducia ponēda in creatore in creatura ponitur. De quo require suprà 5. cap. in eodem tractatu. Esaiæ 59. Confidunt in nihili. Spes falsa est, cùm quis sperat quod futurum non est: vt cùm quis promittit ibi longam vitam, qui citò moriturus est, vt ille cui dictum est, Stulte hac nocte repetent animā tuam, Luc. 12. Esa. 28. Posuimus mendacium spem nostram. ¶ Ad hoc quòd spes commendadilis sit, tria operātur. Primum est, si in solo Deo ponatur. Hester 14. Exaudi vocem illorū qui nullam aliam spem habent. Secundum, si assit meritum, vnde quod speratur, præsumatur. Bernard. super Cant. Integra ecclesiæ consolatio, cùm non solum quid sibi sit expectandum: sed vnde sit præsumēdum, nouerit. Tertium, si in tribulatione spes non deficit, sed vires suas ostendit. Iob 13. Etiam si ceciderit super me, in ipso sperabo. In Psal. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc, ego sperabo. Item notandum

quòd est spes primæ authoritatis, quæ in solo Deo ponẽda est. Et est spes suffragij quę ponẽda est in sanctis inquantũ sunt amici Dei. Spes quę in solo Deo ponitur subdiuidi potest in spem veniæ, gratiæ, & gloriæ. Spes verò gloriæ subdiuidi potest in expectationem gloriæ animæ, & gloriæ corporis, de quibus prius dictum est.

Secundæ partis principalis de tribus virtutibus Theologicis.

TRACTATVS QVARTVS DE CHARITATE. CAPVT I.

CHARITATIS descriptiones primò ponendæ sunt. Secundo, commẽdationi eius insistetur. Tertio, agetur de dilectione Dei: Quarto, de dilectione proximi. Quinto, de ordine charitatis. Sexto, de his quæ aduersantur charitati. Septimo, de gradibus diuersis ipsius. ¶ Notandũ ergo quòd charitas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. 1. Timo. 1. Vbi dicit gl. Hic diffinit Apostolus charitatem. Charitas est finis, inquam, consummationis, non cõsumptionis. Plenitudo enim legis est dilectio. Rom. 13. August. Legis & omnium diuinarũ scripturarum plenitudo est, dilectio rei qua fruendũ est, & rei quæ nobiscum ea re frui potest, id est Dei & proximi. Idem: Ille sanctè & iustè viuit, qui ordinatam habet dilectionem: ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod est diligẽdum, aut æquè diligat quod minus vel amplius diligendum est, aut minus vel amplius quod æquè diligendum est. Idem: Si non voles omnes paginas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia secreta scripturarum

pen

penetrare, tene charitatē vbi pendent omnia. Idē in lib. de disciplina Christiana: Vt nemo excusationem habeat in die iudicij, voluit Deus, sicut scriptum est, consummare & abbreuiare verbum super terrā. Hoc ipsum verbum cōsummatum & abbreuiatū, non obscurū Deus esse voluit. Ideo breue, ne nō tæderet legere. Ideo apertū, ne quis dicat, Non mihi licuit intelligere. Thesaurus est magnus diuinarum scripturarum: hic thesaurus absconditus est in agro. si piger eras ad perscrutandum thesaurum, non sis piger vnam margaritam sub lingua ferre, & quò vis securus ambula. Hæc est margarita ista: Diliges &c. Matt. 22. Vel finis præcepti est charitas: quia gratia charitatis habendæ est præceptum: sicut sanitas est finis medicinæ. August. Timor est medicamentum: charitas sanitas. Sicut initium est sapientiæ timor Domini, Prouerb. 1. sic dilectio finis est sapientiæ. Ecclesiast. 1. Dilectio Dei honorabilis sapientia. Chrysost. Finis annūtiationis est amor. Vnde Christus qui venit legem implere, specialiter fuit prædicator amoris. Luc. 12. Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt accendatur? Et in fine vitæ suæ mortalis inculcauit discipulis præceptum de dilectione, vt habetur Io. 15. Hoc est, inquit, præceptū meū, vt diligatis inuicem &c. Item: Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Item: Mandatum nouum do vobis &c. Eiusdem 13. Sequitur, ex corde puro &c. Tria hic tanguntur quæ ad charitatem disponunt. Fides non ficta, scilicet fides vera & catholica, non illa fides quam sibi hęretici fingunt. Et spes quæ per conscientiā bonam intelligitur: quia vt dicit Gl. Aug. Ille sperat qui bonam conscientiā gerit: quē vero pungit mala cōscientia, retrahit à spe. Et puritas cordis. Oportet enim cor deputari ab

amore mundi, vt impleatur amore Dei. Vnde super illud Psal. Diligite Dominum omnes sancti eius, dicit glos. Disce non diligere mundum, vt discas diligere Deum. Auerte, vt conuertaris: funde, vt implearis. August. Bono implendus es: funde malum. Putas quia melle te vult implere Deus: si aceto plenus es, vbi mel pones? Si quis verò obijciat, quòd omnes virtutes simul infunduntur, vnde non videtur vna virtus esse causa alterius vel prior altera: Potest dici quòd hoc referendum est ad opera virtutũ, quorum vnum est prius altero & causa ipsius. Ideo enim quia credimus Deum liberalissimum, speramus in eo: & quia de liberalitate ipsius speramus, eum diligimus. Vel potest dici, quòd licet virtutes simul sint tempore, tamen vna prior est altera causalitate: sicut splendor ab igne est, & tamen ignis & splendor simul sunt tempore. Hoc exẽplum ponit August. super principiũ ad Hebr. Sed iterum obijcitur: Quomodo charitas sit ex fide & spe, cum charitas dicatur esse radix omniũ bonorũ? in glossa August. super verbum prius positum, Finis praecepti est charitas. & super illud Gal. 5. Fructus Spiritus est charitas &c. Dicit gl. Aug. Caput virtutum praemisit; id est, charitatẽ. Quae enim alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas; sine qua virtutes caeterae non reputabuntur esse virtutes, & ex qua nascuntur vniuersa bona? ¶ Ad solutionem huius videtur esse distinguendus triplex ordo virtutũ, scilicet ordo plantationis, ordo meritoriae operationis, & ordo reparationis. In ordine plantationis prima est fides. Primo enim docenda sunt quae sunt fidei, deinde quae sunt timoris & spei. Heb. 11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est: & inquirentibus se, remunerator sit. In

ord

ordine operationis meritoriæ est charitas quasi illam imperãs. In omni enim ordinata operatione, primum est amor siue desiderium finis, & ex illo omnes mediæ operationes, vt apparet in ædificatione domus, cuius causa est amor inhabitationis ipsius: ex quo amore non solum est ædificatio, sed etiam ea quæ ad ædificationem iuuãt, vt inquisitio operariorum. In operando igitur meritoriè prior & principialis est charitas, & primò mouẽs: fides enim ei deseruit tanquam lucernam preferẽs, ostendens quid & qualiter operari debeat. Illuminatio enim adiutorium est in opere, & illuminator & adiutor & non principalis operator. In ordine verò reparãdi in virtutibus affectiuis, prior videtur esse humilitas. Si enim omnis peccati est initium superbia, vt habetur Eccl. 10. omnis correctionis principiũ erit humilitas. Huic consonat quòd reparator humani generis posuit primam virtutem, humilitatem, Matth. 5. dicens: Beati pauperes spiritu. Pauperes spiritu dicũtur humiles, secundum gl. ¶ Charitas inter tres virtutes quæ ordinant ad Deum, propinquior est fini, scilicet Deo: vnde Deum habet pro fine & pro materia. diligit enim Deum propter se, & cùm fides finem videat, spes illuc tẽdat (est enim spes insecutio, sicut timor est fuga) charitas est vnio cum fine. Vnde cùm finis optimũ sit, & à fine habeant quòd sint bona ea quæ sunt ad bonam finem: charitas primo habet bonitatẽ inter virtutes, & per eam habent bonitatẽ cæteræ. Et secundum hoc intelligendum est quod dicit glos. super 1. Tim. 1. quòd charitas est radix omniũ bonorũ: inquantũ scilicet sunt bona. Et illud similiter super Galat. 5. Ex charitate nascitur omnia bona: inquantum scilicet sunt bona. Et sicut radix humorem mittit ad ramos, sic charitas bonitatẽ ad

opera cæterarũ virtutũ. Aug. in sermone de Charitate: Sicut radix omnium malorũ est cupiditas: ita radix omnium bonorũ est charitas. Humilitas etiã potest dici radix virtutũ, secundum illam proprietatem qua radix est pars arboris, infima terræ adhærens. Sic humilitas cõsiderans infirmitatem suam: sub Deo collocat se in loco infimo. Fides etiã potest dici radix: quia radix est in arbore quasi os in animali. Per radicẽ ingreditur ad arborẽ nutrimentũ arboris: sic per fidem bonum ingreditur ad animam. Item charitas sic describitur à Magistro, lib. iij. Sententiarum: Charitas, est dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deũ, vel in Deo. In Deo dicitur, propter illos qui iusti sunt, qui manẽt in Deo per gratiam. Propter Deum dicitur quantum ad illos qui nondum sunt iusti, qui adhuc amandi sunt vt iusti fiant, & in Deo per gratiã maneant. Aug. Qui amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint amare debet. Item Aug. sic describit charitatem: Charitas, est virtus qua videre Deũ, perfruiq; eo desideramus. Et est hæc descriptio secũdum digniorẽ actũ charitatis. Potest etiã sic charitas describi: Charitas est virtus qua vnaquæq; res tanti habetur quãti habenda est. Vnde charitas pondus æquum est: sicut statera dolosa est cupiditas. Prouerb. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquũ voluntas eius. Temporalia quæ in veritate parum pretiosa sunt, quæ Apostolus reputauit vt stercora, multum ponderant in statera cupiditatis: ideo verè dolosa est. Osee 12. Chanaan in manu eius statera dolosa. Hæc statera etiam meritò abominatio est Deo: cùm diuitiæ & honores quæ abominabilia sunt Deo, ibi præponderant veris bonis. Luc. 16. Quod autem est apud homines, abomina

minatio est apud Deũ. In libro de Spiritu & anima dicitur, quòd charitas est cõcordia mentium, & societas electorũ, vita beata animarum & angelorum: quia nec animæ, nec angeli nisi per charitatem viuunt.

De cõmendatione Charitatis. CAP. II.

AD cõmendationem Charitatis, primò valere potest hoc, quòd Spiritussanctus in Scriptura sacra totiẽs monet ad ea quæ charitatis sunt. 1. Corint. 14. Sectamini charitatem. Et eiusdem 16. Omnia opera vestra in charitate fiant. Eph. 3. In charitate radicati & fundati. Eiusdem 4. In charitate crescamus. Item 5. Ambulate in dilectione. Philip. 1. Oro vt charitas vestra magis ac magis abundet. Col. 3. Super omnia charitatem habentes. 1. Pet. 4. Ante omnia mutuã in vobismetipsis cõtinuam charitatem habentes. Secundo cõmendabilis est comparatione cæterarum virtutum. Ad quod pertinet illud 1. Corint. 13. Maior autẽ horum est charitas. August. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces. Ideo oleo charitas comparatur, quod supereminet alijs liquoribus: sic charitas superexcellit alijs virtutibus. Propter eandem causam charitas aurũ dicitur, quod inter metalla preciosius est. Apocal. 3. Suadeo tibi emere à me aurũ ignitum & probatũ, vt locuples fias. Huic auro comparando intendere debent in nundinis huius mundi hi quibus dictum est Luc. 19. Negotiamini dum venio. Nec solum aurũ est charitas: sed etiã aurea reddit ea quæ cõtingit. Et hæc est vna virtus charitatis, quòd plũbea efficit aurea. Opera enim de genere bonorũ sine charitate fa-

cta quasi plumbea sunt: parui scilicet, vel nullius valoris: facta verò ex charitate, quasi aurea sunt, quia pretiosa valde. 3. Reg. 6. Nihil erat in templo quod non auro tegeretur. Opera ex charitate facta, sunt quasi vestis deaurata qua ecclesia ornatur. In Psalm. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Propter eandem excellentiam dicitur etiam charitas ignis. Luc. 12. Ignem veni mittere in terrã. Ideo Spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis descendit, vt in cordibus hominum ignem istum succẽderent. vnde Bern. Venit super discipulos Spiritus sanctus in linguis igneis, vt linguis omnium gentium verba ignea loquerẽtur, & legem igneam linguæ igneæ prædicarẽt. Thren. 1. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me. Ignis inter elemẽta virtuosior est: sic charitas virtuosior est cæteris virtutibus. Hieron. Qui perfectè amatur, totam sibi vndiq; amantis vendicat voluntatem, nihilq́ est imperiosius charitate. 2. Corint. 5. Charitas Christi vrget nos. ¶ Ignis ferrum quasi ignem efficit: sic charitas eos in quibus est, vt ignem efficit. Ecclesi. 48. Surrexit Elias propheta sicut ignis, & verbũ eius quasi facula ardebat. Nescit ignis esse otiosus: sic secũdum verbũ Greg. amor Dei nunquam est otiosus. Operatur enim magna si est: si autem operari renuit, amor non est. Ignis charitatis est illuminãs & splendens, & ad splendorem æternum perducẽs. Greg. in Moral. Non clarescit anima in fulgure æternæ pulchritudinis, nisi (vt ita dixerim) hic prius arserit in officina charitatis. Hic est ignis ille quo spiritus angelici ardent. Ignis iste in cinerem humilitatis redigit. In hunc cinerem redegerat illum qui dicebat Genes. 18. Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Carbo ignitus cum mortuis car-

bon

bonibus positus, aut extinguitur, aut eos viuificat. Sic viri sancti igne charitatis succensi morti se exposuerunt, vt mortuos in peccatis viuificarent. Ignis tendit sursum: sic illi qui vehementer accensi sunt, igne charitatis cupiunt dissolui & esse cum Christo. Philip. 1. & mortem habent in desiderio, & vitā in patientia. Charitas est ignis, quo Apostoli suauiter arserunt. vt ait Greg. ipsa est speciale donum Dei, qui & ignis dicitur. Deuter. 4. Hebr. 13. Deus noster ignis consumens est. Greg. in Homil. Deus ignis consumens dicitur: quia flammis sui amoris incendit mētes quas impleuerit, & à vitiorum sordibus mundas reddit, & peccatorum rubiginem consumit. Bernar. super Cant. Ignis qui Deus est, cōsumit quidem, sed non affligit: ardet suauiter, desolatur feliciter. Est enim verè carbo desolatorius: sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, vt in anima exhibeat vicem vnctionis. Greg. in Homil. loquens de illo verbo Lucæ 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quid esse dilectionem credimus, nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? Tanto amplius rubigo peccati consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. ¶ Charitas etiam est mater omnium virtutum, vt ait glos. Ambros. super illud Rom. 14. Vnusquisq; in suo sensu abundet. Mater, inquam, educatione. imò ipsa ad omnes se habet vt mater. Bernard. Bona mater charitas, quę siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens sicut filios diligit vniuersos. Cùm te arguit, mitis est: cum blanditur, simplex est. Piè solet sæuire, sine dolo mulcere, patienter nouit irasci, humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & angelorum, non solum quæ in terris, sed

sed etiam quæ in cœlis sunt pacificauit. Ipsa est quæ Deum homini placans, hominē Deo recōciliauit. Charitas patiēs est, benigna est, licet læsa, licet offensa: si cōuersus fueris ad illam, obuiabit tibi quasi mater honorificata. Itē charitas enumeratur prima inter fructus Spiritussancti. Galat. 5. Fructus, inquit, spiritus, charitas &c. Ibi dicit gl. Aug. Caput virtutum præmij. vocans charitatem caput virtutum. Ibi etiam dicit glos. Hier. Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatū, nisi charitas sine qua cæteræ virtutes non reputabuntur esse virtutes? Verè primus fructus charitas. Antequam enim ipsa assit: nullus fructus est Deo gratus. Osee 9. Radix exiccata est, fructum nequaquam faciēt. Radix exiccata est, cupiditas, quam Apostolus dicit radicē malorū omnium. 1. Timoth. 6. Vbi verò charitas est, ibi multus fructus. Ioan. 15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Qui manet in charitate, in Deo manet. 1. Ioan. 4. Item charitas est primum bonum animæ. Primum enim bonū animæ est Deo adhærere: Deo autem adhærere non valemus, nisi dilectione, vt ait August. in lib. de moribus ecclesiæ, & in lib. Cōfess. Mihi autē adhærere Deo, bonum est: quia si non manebo in illo, nec in me potero. Vbi charitas nō est, potest esse species boni: sed non verum bonum. August. Dantur & alia per Spiritūsanctum munera: sed sine charitate nihil prosunt. Senec. Apud sapientes sunt honesta; apud vulgus simulacra rerum honestarum. Vbi charitas adest, nihil est malum. Ecclesiast. 8. Qui custodit mandatum, non experietur quicquam mali. Quod de mandato dilectionis specialiter verum est. August. Vbi charitas, quid est quod possit obesse? Vbi autem non est, quid est quod possit prodesse? Item charitas est

est gratia gratiarum. Aliæ virtutes sine ea gratæ non sunt. Et quia gratis non operantur. Iustitia enim reddit debitum: amor redimit incõmodum quod imminet: spes emit cõmodum quod obtinere intendit. Et quia non sufficiunt animam Deo reddere gratã, vel etiam sua propria opera absq; charitate Deo grata facere nõ possunt. Charitas verò gratis operatur. Bernar. super Cant. Purus amor mercenarius non est, purus amor de spe vires non sumit, & tamen diffidentiæ damna non sentit. ¶ Charitas etiam animam Deo reddit gratam, & sua propria opera & cæteras virtutes, & opera etiam earũ si à charitate fuerint imperata. Ipsa enim imperatrix est inter virtutes, & quæ imperant ab ipsa, Deo grata sunt, & à se reputat imperata. Item charitas locus luminis est. 1. Io. 2. Qui diligit fratrẽ suum, in lumine manet. Amor mundi excæcat, sed amor Dei illuminat. Extra charitatẽ tenebræ sunt. Vnde ibidẽ dicitur: Qui odit fratrem suũ, in tenebris est: vbi autẽ tenebræ sunt, ibi non est verũ gaudiũ. Tob. 5. Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo? ¶ Itẽ charitas est locus securitatis & gaudij. Bern. Deus charitas est: quid pretiosius? Et qui manet in charitate, in Deo manet. quid securius? Et Deus in eo, quid iucũdius? August. Deus charitas est: breuis laus, & magna laus. Breuis in sermone, & magna intellectu. Si numeras, vnũ est: si appẽdas quantũ est, Deus dilectio est. Itẽ dulcius dilectione nihil est. Aug. Dilectio dulce verbũ, sed dulcius factũ. Cùm amor sit causa omnis iucũditatis: sine amore enim nihil iucũdũ. Charitas quę est amor summi boni magnã habet iucũditatẽ. Vnde inter fructus spiritus, statim post charitatem enumeratur gaudium. Quomodo sine gaudio potest esse quòd Deus ametur debito modo, cùm ipse præsens sit

vbi sic amatur. Pręsentia enim boni amati incenda est. August. in epistola ad Macedoniũ. Tanto nobis melius est, quãto magis in illum imus, quo nihil melius. Imus autẽ nõ ambulando, sed amando: quem tanto habemus praesentiorem, quanto eũdem amorẽ quo in eum tẽdimus poterimus habere puriorẽ. Idem super epistola Ioã. Homil. 10. Quid tibi iubet Deus? dilige me: amaturus es honorem & fortè non perventurus. Quis me amavit, & non ad me pervenit? quisquis me quaerit, cum ipso sum: non ad me ambitur per aliquam viam. Ipse amor tibi praesentem me facit. Greg. In Moralib. Qui mente integra Deum desiderat, profectò iam habet quem amat: neq; enim quisquam posset Deum diligere, si hunc quem diligit non haberet. ¶ Charitas locus est verae quietis. August. Non potest anima nisi in eo quod diligit requiescere. Aeterna autem requies nõ datur ei, nisi in dilectione Dei qui solus aeternus est: & ipsa est perfecta sanctificatio, & sabbatum sabbatorum. Charitas etiam vita est. 1. Ioan. 3. Nos scimus quoniam trãslati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Sine charitate nihil vivit vita gratiae: sed omnia sunt mortua, omnia arida. 1. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte. Et super 1. ad Corinth. 13. dicit glos. Sicut corpus sine anima mortuum est: sic anima sine charitate mortua deputabitur. Charitas est calor vitalis, quo extincto nihil spiritalis vitae relinquitur. Prosper de vitã contemplativa dicit, quòd charitas est vita virtutum. ¶ Ipsa etiam est mors vitiorum. Sicut enim fluit cera à facie ignis: sic pereunt vitia à facie charitatis. Cant. vlt. Fortis est vt mors dilectio. Qui videtur esse magni valoris in seculo, & charitatem nõ habet: quasi leo mortuus, aut nullius valoris est. Ecclesi. 9. Melior est canis

canis viuus, leone mortuo. 1. Corint. 13. Si habuero prophetiam &c. charitatem autem non habuero, nihil sum. Nihil, inquã in valore. Charitas etiã est vita operũ. Greg. Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis. Item charitatem habens ditissimus est. Aug. Attende quanta est charitas: quæ si desit, frustrà habentur cætera: si autem assit, habentur omnia vel in se, vel in alijs. Idem in quodam sermone de charitate: Charitas est dulce & salubre vinculum mentium, sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. ¶ Quatuor de causis diues est qui habet charitatem. Primo, quia ipsa charitas thesaurus est charissimus: vt non solum chara, sed ipsa charitas expressiuè possit dici. Sicut de filio Dei dicitur Heb. 1. quòd sit splẽdor gloriæ. Et Sap. 7. Candor lucis æternæ. Hic est thesaurus absconditus in agro cordis, pro quo emendo vniuersa essent vendẽda. Matt. 13. Hũc thesaurum non potest auferre ianitor mundi: mors scilicet, cùm alios auferat. Sine hoc thesauro non prosunt alij thesauri. De comparatione huius thesauri nullus pœnitebit, cùm valorem eius perfectè agnoscet. Cant. vlt. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione: quasi nihil despiciet eam. Quanto quis charius emit thesaurũ istum: tãto amplius lucratur. Hoc thesauro, thesaurus Dei acquiritur. Secũdo, quia qui habet charitatem, habet Deum: ideo diues est. Ioan. 4. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet. August. Aurum habens in arca, diues est: Deum habens in conscientia, diues est: coniunge aurum & Deum, arcã & conscientiã. Tertiò, quia opera ex charitate facta, sunt quasi aurea: cùm sint valde pretiosa, regni scilicet æterni meritoria. Ideo bene monet Apostolus, vt omnia

opera nostra in charitate fiant. 1. Cor. 16. Quanto, quia charitas aliena bona sua fecit. August. Vis mercedem habere de alieno: gaude inde, & mercedem tibi inde comparasti. August. Pensent inuidi quantum bonum est charitas quæ sine labore nostro aliena bona nostra facit. Anima habens charitatem est sicut nobilis auis, quæ pede amoris prædam capit. Pes animæ, amor est, vt Aug. ait, qui si rectus est, dicitur charitas: si curuus, dicitur cupiditas. Qui sine charitate sperat se ad regnum cœlorum peruenire: similis est illi qui absque pede vult incedere. Hic est pes ille de quo Iosue 1. Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri, tradam vobis. Charitas particeps est omnium timentium Deum, custodientium mandata eius. Charitas est communicatio Spiritussancti: de qua 2. Corinth. vlt. qua illi qui habent Spiritumsanctum, omnia habent communia. Ipsa est societas illa de qua loquitur Ioan. 1. cano. 1. Quod vidimus, & audiuimus, annũtiamus vobis: vt & vos societatẽ habeatis nobiscũ. Qui charitatem non habet, quãtum ad Deũ excõmunicatus est. 1. Cor. vlt. Si quis nõ amat Dominũ nostrũ Iesum Christũ, sit anathema. Gl. id est, separatus à Deo, vel condemnatus. Vita sanctorum negotiatio est. Matth. 13. Simile est regnum cœlorũ homini negotiatori &c. Quicunq; charitatẽ habet, particeps est in omni lucro quod fit in ecclesia. Vnde charitati potest dici illud Prouerb. vlt. Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu supergressa es vniuersas. Antiquum prouerbium Socratis fuit, Amicorum omnia esse communia. Vnde cum quidam pauper diceretur corã eo amicus cuiusdam diuitis, ait: Cur ergo iste pauper, ille diues est? Amicus enim nõ est qui particeps fortunę nõ est. Cor in quo charitas est, est

est quasi hortus in quo omnes iusti & boni quasi arbores coelestes per amorem infixę sunt, vnde et fructificant. Quid ergo mirum si multum habeat fructum? Charitas bonum proprium est bonorum, cùm cæteræ virtutes communes sint bonis & malis. August. Charitas est fons proprius & singularis bonorum. Item hæc sola est quæ diuidit inter filios regni, & filios perditionis. In libro Prosperi: Charitas Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum atque sanctorum, cùm cæterę virtutes bonis & malis possint esse communes. Item charitas nunquam excidit: cùm fides & spes euacuentur. 1. Corint. 13. Quod tripliciter potest intelligi. Primo, quòd in morte non amittitur. Qui enim amat Deum in præsenti, cùm eum non videt; multo plus amabit eum in futuro, cùm eum videbit. Ipsius in præsenti est meritum: ipsa ergo in futuro erit in præmium. Ioan. 12. Scio quia mandatum eius vita æterna. Quod specialiter est verum de mandato dilectionis. Secundo de opere charitatis, quod non excidit charitate manente. Charitas est arbor à qua non excidit nec flos, nec folium, nec fructus. In hac arbore pendent omnia bona. Matth. 22. In his duobus mandatis vniuersa Lex pendet, & Prophetę. Loquitur de duobus mandatis de dilectione. Flos vnus arboris, scilicet vnum propositum charitatis, est super millia auri & argenti. Charitati bene conuenit illud Ecclesiast. vicesimoquarto: Flores mei fructus honoris. Fructu huius arboris pascitur Deus ab homine, & ex eo viuitur in paradiso. Tertio, de habente charitatem, qui in morte non excidit: id est, non ex toto cadit: quia licet moriatur mundo, viuit tamen Deo. Vnde mors amicorum Dei, dormitio vocatur. Ioannis 11. Lazarus amicus noster

dormit. Item charitas maior est omnibus sacrificijs. Mar. 12. Diligere proximũ tãquam se, maius est omnibus holocautomatib. & sacrificijs. Charitas præ cęteris virtutibus Deo placet, & diabolo displicet, & homini prodest. ¶ Charitas meritò multum Deo placet: cùm Deus ei super omnia placeat. Gl. super illud Psalm. Exultate iusti in Domino. Placet Deo cui placet De⁹. Ideo Deus aliquos spernit, quia ipsum spernunt. Esa. 32. Væ qui spernis: nõnne & ipse sperneris? Deus amat amantes se. Prou. 8. Ego diligẽtes me, diligo. Io. 14. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligã eum, & manifestabo ei meipsum. Sola charitas Deum habet charũ: & ideo meritò inter virtutes præcipuè chara est Deo, & opera eius specialiter meritoria sunt, & secundũ eam præmium mensuratur: vt qui maiorẽ habet charitatem, maius habeat præmium: & qui minorem, minus. Non habet Deum charum qui pro minori pretio dat vel dimittit eum quàm valeat. Non habet auarus Deum charum, qui lutum diuitiarum ei præponit. Habac. 2. Vel qui congregat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Non habet etiam Deum charum voluptuosus qui delectationem momentaneam præponit ei. Greg. Momentaneum est quod delectat, æternum quod cruciat. Non habet charum Deum pompaticus, qui pro vento vanæ gloriæ Deum deserit. Et vt breuiter dicamus: non habet Deum charum, qui nõ diligit eum super omnia, cùm ipse omnibus præualeat. ¶ Charitas specialiter diabolo displicet. Vnde Greg. super Ezech. Antiquus inimicus castitatẽ in nobis si sine charitate viderit, nõ timet: quia ipse carne nõ premitur, vt luxuria dissoluatur. Abstinentiã nõ timet, quia ipse cibo nõ vtitur qui necessitate corporis

non

non vrgètur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi charitas desit qua diuitiarum subsidijs, nec ipse eget. Valde autem in nobis charitatem veram: id est amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, & nimis cõcordiæ nostrę inuidet: quia hanc nos tenemus in terra quam ipse tenere nolens amisit in cœlo. Item Greg. Non curat antiquus hostis vt terrena nobis tollat: sed vt charitatē auferat. Charitas etiā habenti ipsam multū prodest, sine ea nihil vtile est. 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Qui charitatem non habet, est sicut æs sonans quod aliis prodest, sed sibi nō prodest, imò se cōsumit. Sic in eo qui charitatem non habet diminuuntur bona naturalia, & minus idoneus fit ad bene operandum, vitam suam inutiliter expendit. Vbi verò charitas est, omnia prosunt. Ro. 8. Scimus quoniam diligētibus Deum, omnia cooperantur in bonū. ¶ Vtilitatē charitatis ostendit Apostolus 1. Cor. 13. dicens: Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperàm &c. Vbi enumerantur septem bona quæ charitatem comitantur, & octo mala à quibus hominē seruat. Duo prima bona sunt patiētia & benignitas, de quibus Grego. patientiam & benignitatem præmisit: quarum altera illata à proximis mala æquanimiter portat: altera, sua bona proximis desiderabiliter impendit. Pœna quippe interrogat si quietus quis veraciter amat, vt ait idem Greg. Benigna etiam debet esse charitas: id est, egenis larga. Greg. Mens sanctorū in tētationis prælio munita patientiæ clypeo, & gladio amoris accincta, ad mala ferēda sumit fortitudinē, & ad rependenda bona erigit

vnitatem. Tertium bonum est, congaudere veritati: id est bonis proximi. Quartum est, mala eius sufferre, compatiendo & supportando. Quintum est, omnibus Deo credere. Sextum, omnia sperare. Septimum est, diu expectando Dominum sustinere. Duobus primis facit charitas vt bene nos habeamus in his quæ nostra sunt, mala propria patienter portando, & bona propria liberaliter largiendo. Duobus sequentibus facit vt nos bene habeamus ad ea quæ sunt proximi, bonis congaudendo, & mala comportando. Tribus vltimis, vt nos bene habeamus ad Deum, cui debemus fidem, eò quòd sit prima veritas: & spem, eò quòd sit summa bonitas: & sustinētiam longam, eò quòd sit omnipotens: & magnitudinem præmij recompensare potest quod tardus soluit. August. Charitas ideo tolerat in præsenti vita, quia credit omnia de futura vita. Et suffert omnia quæ hic inueniuntur: quia sperat omnia que ibi promittuntur. ¶Primum malum à quo charitas seruat, est, æmulatio, siue inuidia, quę putredo ossium dicitur. Prouerb. 14. Est enim vehemens corruptio animæ, ex qua prouenit vt ipsa in malis proximi delectetur, & bonis contristetur, quæ naturaliter in bonis deberet delectari, & in malis contristari. Secundum est, peruersa actio. Qui charitatem habet, habet Spiritum sanctum qui benignè agit: qui verò sine charitate est, habet spiritum malignum qui perperàm agit reddendo mala pro bonis, miseros opprimendo, bonis detrahendo, cùm potius bonis addendum esset. Bona enim oportet crescere, mala autem minui: & miseri eleuandi sunt, non amplius opprimendi. Tertium est, inflatio: id est, dilatio propria vsque ad proximi compromissionem quæ solet habere scissuram; vt ait beatus Bernardus.

dus. Prouerb. 28. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. Iactantia est dilatatio exterior; præsumptio, cordis dilatatio interior. Quartum est ambitio, cùm aliquis quærit sui exaltationem per proximi deiectionem. Similis est illi qui faceret de hominibus scabellum pedum suorum, vt sic altior cęteris appareret. Quintum est, intimus amor proprij boni, ex quo solet sequi quòd homo non curat de bono proximi. Phil. 2. Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorũ. 1. Cor. 10. Nemo quod suum est quærat. Et in hoc est multũ corruptũ genus humanũ: quasi enim in naturã versum est hominibus quęrere propria cõmoda, & negligere aliena. Sextũ est, irritatio siue prouocatio ad irã. Aliqui quãdo vident domum proximi igne cõburi: exemplo illius suam cõburunt, cùm potius deberent conari ad eius defensionẽ: qui valde fatui sunt. Eccl. 7. Ira in sinu stulti requiescit. Sapiens non permittit ibi eam quiescere, sed statim ab ea se expedit: sicut carbonẽ de sinu suo tam citò excuteret si in eam insilijsset. Septimũ est, maligna cogitatio, vt quę est de vindicãdis iniurijs. Qui iniuriam sibi factã cogitat, quasi ferrum in vulnere tenet. Esa. 1. Auferte malum cogitationũ vestrarum &c. Octauum est, gaudere super iniquitate. quod est diabolicũ, & signum magnæ corruptionis & elongationis à Dei similitudine: cui iniquitas summè displicet. Prouerb. 24. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas. Et eiusdem 17. Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

¶ Item charitas est via excellentior. 1. Corint. 12. Adhuc vobis viam excellentiorem demonstro. Ipsa est gratia Domini nostri Iesu Christi. 2. Corinth. vltim. Magisterium eius Christus professus est. Ioannis decimoquinto: Hoc est præ-

ceptum meum, vt diligatis inuicem. Charitate discipulos suos voluit agnosci. August. In charitate dinoscentur discipuli Christi, nõ in prophetia, fide, & alijs. Ioan. 13. In hoc cognoscent omnes quòd discipuli mei estis, si dilectionem ad inuicem habueritis. Hanc ipse Saluator maximam in se habuit. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet: quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Eph. 21. Propter nimiã charitatem qua dilexit nos &c. ¶ Charitas est vinculum, quo solo Deus ligari potuit. Magister Hugo de sancto Victore: O charitas, quàm magnum est vinculum tuum, quo etiam Deus ligari potuit. Si ergo contra Dominum fortis fuisti: multo magis contra homines præualebis. Hoc vinculo Deus tractus ad terram, descendit & etiam vsque ad inferos. Nullum vinculum eum ad columnam tenere potuisset, si charitatis vinculum defuisset. Nullum ferrum in cruce eum detinuisset, nisi charitas affuisset. Sicut lapis positus ad ostium monumẽti non potuit eum ad monumentũ detinere: amor salutis nostræ & ad columnam & in cruce eum detinuit. Vinculo charitatis ligatus erat cùm dicebat Genes. 18. Num celare potero Abraham quæ gesturus sum? Et eiusdem 19. dictum est ad Loth: Festina, & salua re ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. Esaiæ 58. Non est qui consurgat & teneat te. Charitatis vinculum solui non potest, neque igne, neque aqua, neque gladio. Roman. octauo, Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia &c. Et in eodem: Certus sum, quia neque mors, neque vita &c. poterit nos separare à charitate Dei. Hoc est vinculum quo ea coniunguntur, quæ interuallis locorum disiunguntur. Charitas vinculum

est

est perfectionis, de quo Col. 5. Super omnia autē hæc, charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Glos. Ambros. Magis studendum est ei virtuti quæ maior omnibus est. Ibi etiam dicit gloss. quòd charitas omnia ligat ne abeant. Charitas est vinculum perfectionis. Ligat enim membra ecclesiæ adinuicem Deo. Hierem. 13. Agglutinaui mihi omnem domum Israel, & omnem domum Iuda. Deutero. 10. Patribus tuis conglutinatus est Deus, & amauit eos. In hac ligatione est perfectio ecclesiæ. Item charitas eum in quo est, filium Dei efficit. Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. 1. Ioann. 4. Qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est. Et eiusdem 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus Pater, vt filij Dei nominemur, & simus. ¶ Item charitas vnctio est qua filii Dei inunguntur in signum regni futuri. Qui hac vnctione inuncti sunt, edocentur à Deo, sicut Salomon edoctus est à Domino postquam in regem vnctus est. 3. Regum 4. de qua vnctione legitur 1. Ioann. 2. Vos vnctionem habetis à Sancto, & nostis omnia. Intellige necessaria ad salutem. Et in eodem: Vnctio eius docet vos de omnibus. Prouerbiorum decimosexto, Diuinatio, id est diuinus sermo in labijs regis, in iudicio non errabit os eius. Ioan. decimoquinto, dicitur de Spiritu sancto, quem habet qui charitatem habet. Ille vos docebit omnia. Et eiusdē 6. Erunt omnes docibiles Dei. Et Matthæi 23. Vnus est magister vester qui in cœlis est. ¶ Quòd ille qui charitatem habet, non erret errore periculoso, potest esse verum duabus de causis: vel quia legem abbreuiatam habet in corde suo, scilicet charitatem. De qua Augustin.

Lex, inquit, charitatis super omnes libros est. Et Hieronymus Seleuciæ: Hęc sententia ad breuiarium totius iustitiæ Dominico ore profertur. Vel quia charitas hominem Dei amicum facit: Lex verò amicitiæ requirit vt amici sibi inuicem non negent consilium sicut nec auxilium. Vnde Deus habentem charitatem, non permittit errare errore periculoso: si ille quod in se fuerit fecerit vt veritatē agnoscat. Charitas vnctio est omnem lethalem infirmitatem sanās. August. Timor est medicamentum: charitas sanitas. Huic sanationi attestatur bona dispositio gustus interioris: habenti enim charitatem, sapiunt res vt sapere debent. Item charitas vestis nuptialis est: de qua Matth. 22. Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Quasi admiratur Dominus inueniens aliquem in ecclesia absq; veste charitatis. Cuius admirationis quinque possunt assignari causæ. Prima est, quòd Dominus tantum expendit vt sponsa sua ecclesia hanc vestem haberet, cùm aliæ vestes fiant vel de pilis animalium, vel corticibus herbarum, vel interioribus vermium vt vestes sericę. Huic vesti voluit Dominus materiam ministrare quasi de visceribus suis, cùm lateris sui apertione amorem suum nobis ostēdit vt amore eius ad eum reamandum accenderemur. Bern. Clauus penetrans, clauus reserans factus est mihi, vt videam voluntatem Domini: quod nisi videam per foramē, clamat clauus, clamat vulnus. Idem: Patet arcanum cordis per foramen corporis. Secunda est, quòd ecclesia scit hanc vestem summè placere sponso suo. Vnde vestem inconsutilem quæ figura erat huius vestis, noluit diuidi. Ioan. 19. licet corpus suum permiserit perforari. Augustinus: Tunicam hominis iam iudicati in cruce

pendentis carnifices Pilati nō sunt ausi conscin dere eam: & tu niteris charitatem Dei, imò charitatē quæ Deus est separare. Tertia, quòd istam vestem est ostēsura ecclesia in illa magna curia, & nescit qua hora sit vocanda. Matt. 25. Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit. Ideo semper deberet esse parata. Mat. 24. Et vos estote parati &c. Sed sunt qui tunc primò volunt ordiri hanc vestem quādo deberet succidi. Esa. 38. Dum adhuc ordirer, succidit me. Qui discretus est, quęrit lanā & linū quàm cito potest, vt hanc vestem possit sibi texere. Prou. vlt. Quæsiuit lanam & linum &c. Lana & linum sunt beneficia nobis à Christo exhibita secundū humanitatem & deitatem. Quarta causa est, quòd ecclesia scit quòd si hæc vestis ei defuerit, turpitudo eius toti mundo manifestabitur. Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Apoc. 16. Beatus qui custodit vestimēta sua, ne nudus ambulet, & videant homines turpitudinē eius. Quinta est, quòd ecclesia scit quòd nō licet alicui intrare in regnū cœli, absq; hac veste. Esther. 4. legitur quòd non licebat intrare aulam Assueri indutū sacco. Saccus est timor seruilis, cum quo nemo intrat regnū cœlorū. Et notandū quòd cùm vestis esse soleat laudabilis à pretiositate materiæ, & à studio artificis, & à calore, & à suauitate, & à fragrātia vestis, ista simul ex omnibus his causis est laudabilis. Hæc vestis pro materia habet Dei beneficia: imò quodammodo ex visceribus Christi materia eius ministrata est, vt prædictum est. De studio artificis habetur in Psalm. Annuntiate inter gentes studia eius. Si Deus mille annis studuisset, nunquam modum conuenientiorem ad ascendendum amorem suum in nobis inuenire potuisset. Color verò huius vestis

pur

purpureus est. Prouerb. vltim. Byssus & purpura indumentum eius. Suauitas verò huius vestis tanta est vt vocetur vnctio. 1. Ioan. 2. De odore eius habes Cant. 1. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Nardus herba calida charitatem significat, cuius odor cœlos penetrauit, & filium Dei incarnari fecit. Odor huius vestis benedictionem Patris cœlestis impetrat. Genes. 27. Statimq; vt sensit vestimentorum eius fragrãtiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei sicut odor &c. De odore vestium, habes Cant. 4. Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. ¶ Charitas vestis nuptialis dici potest: quia matrimonium quo filius Dei vnitus est humanæ naturæ sorori nostræ, multum requirit vt vestem charitatis habeamus. Si enim matrimonia quæ fiunt quotidie, inimicos amicos efficiunt: quomodo hoc excellens matrimonium homines ad amorem Dei non accenderent? Solent fieri vestes nuptiales propter nuptias: sed nuptiæ filij Dei & humanæ naturæ factæ sunt propter hanc vestem: scilicet propter charitatem in homine augendã. Vestis charitatis omnem turpitudinem operit. 1. Pet. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Hæc vestis contra aduersa munit: quia fortis est vt mors dilectio. Cant. vltim. Ipsa etiam ornat. Est enim vestis purpurea optimè sedens super byssum castitatis. Prouerbiorum vltimo: Byssus & purpura indumentum eius. Charitas est fortitudo & decor. Fortitudo, inquãtum munit: decor, inquantum ordinat. Prouerbiorum vltim. Fortitudo & decor indumentum eius. Ipsa est vestis polymita, varietate bonorum operum distincta: secundum illud Psalm. Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate. Item charitas

ritas currus igneus est, subleuans interiorem hominem in paradisum spiritualem: vt de Elia legitur 4. Reg. 2. cap. Ipsa etiam est iugum suaue: de quo legitur Matt. 11. Tollite iugum meū super vos &c. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. ¶Propter sex causas iugum charitatis suaue est. ¶Primo ex sui natura. Augustin. Omnia sæua & immania prorsus facilia & propè nulla efficit amor. Si super hoc iugum posset poni pondus inferni: vt scilicet cum amore ipsius portaretur, suaue esset propter hoc: quia charitas difficilia reddit facilia. Comparat Augustin. charitatem bigę, dicens: Quod iumentum per se non veheret, vehit in bibiga duplicatum. Genes. 29. Videbantur Iacob dies pauci præ amoris magnitudine. Bernar. Auis quæ in plumis & sine alis seipsam ferre non potest, onere plumarum & alarum addito, sine labore aduolat: sic panis durus qui per se transire non potest, adiutorio lactis vel alterius liquoris colabile fit in gutture. Charitas quasi volare facit homines in via paradisi. Bernar. Qui amat ardentius, currit velocius, & peruenit citius. In libro de Spiritu & anima, dicitur quòd amor est per desiderium currens, atque per gaudium requiescens: per desiderium in appetendo, & per gaudium in perfruendo. Charitas etiam est bonorum laborum condimentum. ¶Secundo, quia Deus subijt istud iugum, & super illud tulit onus crucis. Zelus enim Domini exercituum faciebat hoc. Ideo gloriosum & suaue est esse sub hoc iugo. Magna enim gloria est sequi Dominū. Ecclesiast. 23. Bernar. O iugum sancti amoris quàm gloriose laqueas, quàm suauiter premis. ¶Tertio, quia adhuc Deus vult nobiscum esse, sub iugo isto maiorem partem portans. Non est iugum

vni

vnius tantũ, sed multorũ. Dicit tibi Deus: Tolle iugum meum ex vna parte, & ego tollã ex altera: paratus est enim Deus iuuare illos qui amore ipsius difficilia aggrediuntur. ¶ Quarto, quia ea quæ trahuntur ad hoc iugum, quasi aurea sunt, imò auro pretiosiora: quia regni cœlestis meritoria, vt patet ex promissis. ¶ Quinto, quia istud iugum à graui iugo liberat: scilicet à iugo carnis vel mundi. Esa. 10. Computrescet iugum à facie olei: id est charitatis, quæ ad modum olei suauis est. 2. Corint. 6. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Bernard. loquens de illo verbo Luc. 14. Iuga boum emi quinq;. Iumentis, inquit, conuincitur homo bestialior, qui iuga necessitatis quinque sensuum propria subeat voluntate. Bernard. Quid causamur subijsse? arguamus magis emisse: nam vt mercedem pro opere suo quis tribuat, inauditum est. quid iuga boum emit, *cui iugum* suaue gratis offertur? quid est potius quinq; eligere quàm vnũ? quis potest seruire quinq; prædonibus? Oculus, inquit, meus deprædatus est animam meam. Sexto, quia qui charitatem habet, voluntatem suam voluntati diuinæ conformat. Vnde sicut voluntas Dei impletur: sic & voluntas ipsius. Et sicut Deo cuncta subiecta sunt: sic & habenti charitatem quodammodo cuncta sunt subiecta. August. in libro de Vtilitate credendi: Iugo Christi qui subiectus est, subiecta habet cætera: & non laborat, quia non resistit quod subiectum est. Senec. Vir bonus æquo animo sustinebit quicquid ei acciderit. Scit enim hoc accidisse lege diuina ex qua vniuersa procedunt. Mali non habent pacem, quia Deo resistunt. Iob 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Si pluit, displicet malis. Si aliquanto tempore siccitas fit, iterum displicet eis. Item charitas bitumẽ est

quo

quo arca ecclesiæ bituminata est. Gen. 6. Absq; hoc bitumine in periculo esset. Aquæ etiã tribulationũ penetrarent eam. Charitas etiam cementum est quo lapides viui in ædificio ecclesię adinuicem connectuntur. Sine hoc cemẽto ecclesia esset quasi aceruus lapidum: non esset idonea Deo ad habitandum, nec contra hostes ecclesiæ haberet debitam resistentiam. Hierem. 26. Ierusalem in aceruum lapidũ erit. ¶ Charitas est chara vnitas. Quàm chara sit vnitas ipsius, patet ex hoc quòd diuisio ei opposita Deo detestabilis est. Prouerb. 6. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius. Et illud septimũ est: qui seminat inter fratres discordias. Dionys. in lib. de diuinis nominibus. Amor est quædam vnitiua & continuatiua virtus, superiora mouens ad inferiorum prouidentiam: æquiformia, id est æqualia in socialem vicissitudinem: & nouissima & subiecta, ad meliorem & suprà positorum conuersionem, id est cõformationem. Amor inter affectiones animæ maximè Deo assimilat. Bern. super Can. Solus est amor ex omnibus animæ motibus & sensibus, in quo potest creatura etsi non ex æquo, suo respondere authori, vel de simili mutuam rependere vicem: & si minus diligit creatura, quoniam minor est: tamen si ex toto se diligit, nihil deest vbi totum est. Eadẽ verba habẽtur in libro de spiritu & anima, vbi subditur: Renũtians ergo cunctis affectionibus alijs, tota soli incumbat amori, effundens se totam in amorem ipsius, cui respondere habet in reddendo amorem. ¶ Charitas virtus est, cuius altitudo vsq; ad altissimum attingit. Spiritum enim hominis Deo vnit. Latitudo eius quasi per totum mundum se extendit: quia membris Christi quæ dispersa sunt per mundũ, hominem coniungit.

git. Aug. Extende charitatē per totum orbē si vis Christum amare: quia mēbra Christi per orbē iacent. Lōgitudo eius opera cæterarū virtutū vsq; ad finē vltimū extendit. Profunditas eius infimis mēbris Christi seruitiū impēdendo cōdescendit. secundū doctrinā Io. 13. Si ego laui pedes vestros, Dominus & magister vester: & vos debetis alter alterius lauare pedes. ¶ Et notandū quòd sacri Doctores videntur dicere, quòd sola charitas sit virtus. Hieron. Vt breuiter, inquit, cōplectar virtutis notionē, Virtus est charitas qua diligitur quod diligendū est. Et in libro de spiritu & anima, sic legitur: Cùm prudenter, modestè, fortiter & iustè amor & odium instituuntur: in virtutes exurgunt, prudentiā scilicet & temperantiā, fortitudinē atq; iustitiā. Aug. in lib. de moribus ecclesiæ. Si virtus ad beatā vitā nos ducit, nihil esse virtutē omnino affirmauerim, nisi summum amorē Dei. Nāq; illud, quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu quātum intelligo dicitur. Itaq; illas quatuor virtutes, quarum vtinam res ita haberent homines in mentibus suis, vt nomina sunt in ore omnium. Sic etiā diffinire nō dubitē, & vt Temperātia sit amor integer se præbēs ei quod amatur. Fortitudo, facile tolerans omnia propter quod amatur. Iustitia, soli amato seruiēs, propterea rectè dominans. Prudētia, amor ea quibus adiuuamur ab ijs quibus impedimur sagaciter seiungens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus: quare etiam diffinire licet, vt Temperantiam dicamus amorem Deo sese integrum incorruptumq; seruātem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facile perferentem. Iustitiam, amorem tantum seruiētem, & ob hoc bene imperantem cæteris quæ homini subiecta sunt.

Prudentiam, amorem bene discernentem ea quibus adiuuetur ab his quibus impediri potest. Idē in eodem : Nihil aliud est bene viuere, quàm toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: à quo existit vt incorruptus in eo amor atq; integer custodiatur, quod est temperantiæ : vt nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis: nulli alij seruiat, quod est iustitiæ: vigilet discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolúsve surrepat, quod est prudentiæ. ¶Possumus autem quatuor rationes assignare, quare nomen Virtutis charitati potuit appropriari vt ipsa diceretur singulariter virtus. ¶Vna causa potuit esse, quia charitas inter virtutes excellentior est : ideo antonomasicè virtus dici potuit : sicut Roma antonomasicè Vrbs dicitur. Alia causa potuit esse: quia antequam charitas adsit, nulla vera virtus est. Si verò charitas adsit, nulla virtus deest. Quòd nulla vera virtus adsit si charitas desit, patet: quia virtus est qua bene viuitur. Bene viuere verò est (vt ait August.) Bene viuendo ad beatitudinem tendere : quod non est sine amore beatitudinis, qui amor charit...s est. Quòd nulla virtus desit vbi charitas adest, patet : quia amor dignior est affectione animæ, quæ si ordinata fuerit, aliæ affectiones, vt timor, dolor, & spes inordinatæ non remanebūt, maximè cùm apud amorē sit summa potestas & imperium in regno animæ, & eius sit regnū illud ordinare: apprehensiones verò non se habent modo indebito, cùm affectiones se habeant debito modo. Sunt enim apprehensiones causæ affectionum, vnde amore ordinato simpliciter mens ordinata est. ¶Tertia causa potuit esse: quia amor summi boni quodammodo ad omnē virtutem pertinet, inquantū virtus comparatur ad finē suum: licet amor iste

A

sit proprius motus charitatis. Sine amore enim summi boni nõ est vera virtus. Verbi gratia: Si quis abstineat vt bursam impleat, vel vt sanitatem acquirat, vel causa inanis gloriæ: nõ est hoc abstinẽtię virtutis, sed tunc solũ quãdo fit amore summi boni. Ideo dicitur Matt. 6. Tu autẽ cùm ieiunas vnge caput tuũ oleo. Secundũ gl. Caput suũ, scilicet Christũ, ieiunans vngit oleo charitatis, qui pro amore eius se macerat, & quod sibi subtrahit, alteri largitur. ¶ Quarta causa potuit esse: quia sicut aliquis dicitur odire nõ solũ affectu, sed etiã effectu: secundũ quẽ modum dicitur, Qui diligit iniquitatẽ, odit animã suã. Odit inquã effectu: sicut aliquis dicit diligere nõ solum affectu, sed etiã effectu: secundũ quẽ modũ dicitur 1. Ioan. vlt. Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Et 2. Ioan. Hæc est charitas vt ambulemus secundum mandata eius. Sic dilectio Dei ad vniuersitatẽ virtutũ pertinet, sicut & obseruatio mãdatorũ Dei. Sic nihil aliud est virtus, ꝙ id quo Deus diligit. Et hęc de laudibus charitatis sufficiãt. Si cui verò hæc nõ sufficiũt, diligenter studeat in 1. canonica Ioan. De quo dicit Greg. ꝙ omne quod loquitur, igne charitatis vaporatur. Et in Euangelio eiusdẽ. Et 1. ad Cor. 13. Vbi multa de laudibus huius virtutis inueniet.

De ordine dicendorum de amore Dei. Et primo de his quæ incitant ad amandũ Deum.

CAPVT III.

POST commendationem Charitatis, agẽdum est specialiter de amore Dei, de quo hoc modo agetur. ¶ Primo dicetur de incitamentis diuini amoris. ¶ Secundo de modo amandi Deũ. ¶ Tertio

tio de diuersis speciebus diuini amoris. ¶ Quarto de signis ipsius. ¶ Circa primum notandum est quòd ad amandum Deum incitat Sacra scriptura, incitat & natura, incitat gratia nobis à Deo exhibita, & gloria nobis à Deo promissa, incitat & vniuersa creatura. ¶ Scriptura sacra incitat in multis locis. Deuteron. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Eiusdem 11. Ama Dominum Deum tuum &c. Ecclesiast. 13. Omni vita tua dilige Deum. Mat. 22. Diliges Dominum Deum tuum &c. Simile habes Lucæ 10. & 1. Ioan. 4. Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. ¶ Natura ad idem incitat. Bernard. in libro de diligẽdo Deo. *Inexcusabilis, inquit, est omnis infidelis si non diligit* Dominum Deum suum toto corde, tota *anima, tota virtute* sua. Clamat nempe intus ei *innata* & non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui & totum se debere non ignorat. Si naturaliter amat filius patrẽ à quo habet partẽ corporis sui: quãto magis amare debet Deũ qui corpus eius & animã ex nihilo fecit? August. Amãdus est generator: sed præponendus est creator. Ecclesiast. 7. In tota anima tua dilige eum qui te fecit. Bernard. in sermonibus: Parúmne, inquit, tibi videtur? hoc cogita, qualem te fecit. Nempe secundum corpus, egregiam creaturam: secundum animam, magis imagine creatoris insignem, rationis participem, beatitudinis æternæ capacem. Porrò ambo cohærere sibi fecit artificio incomprehensibili, sapientia inuestigabili: nec antè promeruit, qui antè non fuit: nec spes retributionis fuit, quoniam bonorum nostrorum non eget. ¶ Et notandum quòd multum potest incitare hominem ad amandum Deum, quòd Deus eum

fecit, si quis diligenter attendat quantum beneficium fuerit quòd corpus ei dedit: quot enim sunt membra in corpore, tot beneficia inueniet magna. Et pro minimo mẽbro plus deberet homo Deũ amare, quàm multi ament eum pro cunctis beneficijs quæ ab eo receperũt. Si quis amisisset oculum, quãtum amaret eum qui sibi illum restitueret? Et si quis meruisset amittere eum, quantum amaret eum qui sibi oculum conseruaret? Nec minus amandus est qui eum ab initio dedit, & qui datum conseruauit, cùm multoties vtendo eo contra Deum, eum amittere meruerit. Non minus est amandus qui dat capam nouam, quàm qui inueteratam perditam restituit. Quod dixi de oculo, de alijs membris cogita. Si verò tantum amandus est qui dedit corpus: quantum amandus est qui dedit animam quæ in infinitum est melior corpore? Si amisisses vsum rationis, quantum amares eum qui tibi illum restitueret? Quãto ergo amandus est qui tibi rationẽ ab initio dedit? Item si meruisses mortem, siue separationem animæ à corpore, quantum amares eum qui tibi eam remitteret? Quãtum ergo amandus est ille qui mirabiliter corpus & animam cõiunxit, & hanc coniunctionẽ tibi seruauit cùm peccando mortem multoties meruisses? Bernardus: Valde omnino mihi amãdus est per quem sum, viuo & sapio. Dignus planè est morte qui tibi Domine Iesu recusat viuere. Idem in libro de diligendo Deo: Vt quid, inquit, non amaret opus artificem, cùm haberet vnde id posset? Et cur nõ quantum omnino posset, cùm nihil omnino nisi eius munere posset? Ad hoc etiam quòd homo amet amplius factorem suum, cogitare debet quòd Deus ad imaginem & similitudinem suam fecit illum. Genes. 1. Filius qui similior est patri,

solet amplius amare patrem, & ab eo plus amari. Figura etiam quam naturaliter habet corpus humanum, incitat ad amandum Deum. August. in libro, de disciplina Christiana: Belluas Deus prostratas in faciem fecit, pastum quærentes de terra: te in duos pedes erexit, tuam faciem sursum attendere voluit. Non discordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem sursum & cor deorsum. Fac sursum cor, ne mentiaris in domo disciplinæ. Quid est sursum habere cor, nisi quod prius est dictum, Dilige Dominum Deum tuum &c. Disciplinæ domus est ecclesia Christi: vt dicit August. in eodem libr. ¶ Gratia etiam nobis à Deo exhibita incitat ad Dei amorem, & maximè gratia redemptionis. De qua 2. Corinth. 8. *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi*: quoniam propter vos egenus factus est cùm esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Gal. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me: non sum ingratus gratiæ Dei. Sic habet litera vna Ecclesiast. 29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris. Dedit enim pro te animam suam. Licet multum possit hominem incitare ad amandum Deum, quòd ipse eum fecit: tamen multo amplius debet eum incitare, quòd ipse eum refecit. Vnde Bernardus in libro de diligendo Deo: Infidelis se totum ei debere non ignorat, quem sui totius non ignorat authorem. Quid ergo ego qui Deum meum teneo vitæ meæ non solum gratuitum largitorem, largissimũ administratorem, pium consolatorem, solicitũ gubernatorem, sed insuper etiã copiosissimũ redemptorem, æternum conseruatorem, ditatorem, glorificatorem? Idem in eodem: Infidelem ratio vrget, & iustitia naturalis totum se tradere illi à quo se totũ habet, & ex se toto debere diligere quem

profectò fides tanto plus iudicat amandum, quantum & eum pluris meipso æstimandum intelligo: quippe qui illud non solum mei, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Idem in eodem: Si totum me debeo pro me facto: quid addam pro me refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus quàm factus. Siquidem nō solum de me, sed de omni quoq; quod factum est, scriptum est, Ipse dixit, & facta sunt. At verò qui me tantum etiam semel dicendo fecit, in reficiendo profectò & dixit. Multa & gessit mira, & protulit dura: nec tantùm dura, sed etiam indigna. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit: in secundo, se: & vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo & debebo: quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi me millies rependere possem, quid sum ego ad Dominum? Idem super Cantic. Super omnia reddit te amabilem mihi, bone Iesu, calix quem bibisti opus redemptionis nostræ. Hoc omninò amorē nostrum facile vēdicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo Saluator: nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis author assumpsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in factis obseruatores, in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Idem loquens de opere redemptionis: Quid adhuc, inquit, dormitat tua affectio? imò non dormitat, sed mortua est si huic non respondet beneficio. Anselmus in libro Meditationum: Ecce Domine quia me fecisti, debeo meipsum amori tuo totum: quia me redemisti, debeo meipsum amori tuo totum: quia tanta promittis, debeo meipsum amori tuo totum,

tum,imò tãtum debeo plusquàm meipsum,quanto tu maior me es pro quo dedisti teipsum. Cum ignis nõ accendatur melius quàm igne: ignis diuini amoris quem nobis Deus ostendit in redemptione humani generis maximè deberet incitare nos ad amãdum Deum. Chrysostomus: Non est, inquit, aliquis omnino, nõ pater, non mater, non amicus, non alius quispiam qui ita nos aliquãdo dilexerit, quemadmodum ipse qui fecit. Bern. in sermonibus: O duri & indurati & obdurati filij Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemẽs amator, qui pro vilibus sarcinulis tam pretiosas merces expendit. ¶ Ad amandum Deum incitat gloria amantibus Deum specialiter promissa & præparata. 1. Corint. 2. Oculus nõ vidit &c. quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Iac. 1. Accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Mirum est quomodo amor noster Deo euadere potest: quia si venalis est, nullus Deo charius emet: dabit ei pro illo regnũ æternum. Si est dandum, nullus dignior eo est quàm Deus, cùm ipse sit summè bonus. Vnde nulli potius quàm ei debet dari. Si verò violentiam requirit, nullus maiorem violentiam pro eo faciet quàm ipse. Petit enim eũ quasi gladio euaginato. Aut enim eum amabis, aut æterna morte interficieris. Dauid: Nisi cõuersi fueritis, ab amore scilicet immũda, ad amorẽ Dei, gladiũ suũ vibrauit. Aug. in lib. Conf. Domine, quid tibi sum ipse vt amari te iubeas à me, & nisi hoc faciam irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? ¶ Ad amandũ Deũ incitant omnes creaturę. Aug. 10. lib. Conf. Coelum, & terra, & omnia quæ in eis sunt ecce vndiq; mihi dicũt vt te amem, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. Dupliciter dicunt

creaturæ nobis vt Deum amemus. Vno modo; ostendendo eum dignissimũ amore nostro. Bonitas enim vniuersitatis creaturarum ostendit creatorem esse optimum, & ideo amore dignissimũ. Secundo, quia creaturæ sunt dona Dei & beneficia Dei. ¶ Ad incitandum verò aliquẽ ad amandum alium, efficacior est donatio quàm locutio. Etiam terrena & cœlestia fecit Deus propter hominem, vt patet ex principio Genes. Vbi postquam de creatione hominis locutus est Deus, subditur: Et præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs terræ, vniuersæq; creaturæ. Et postquam locutus est de luminaribus cœli, subditur: Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos, & luceãt in firmamento cœli, & illuminent terram. Cum secundum ligna exardescat ignis, Ecclesiast. 28. magnus deberet esse ignis diuini amoris qui pro lignis Dei tot habet Dei beneficia, quot sunt creaturæ. De his lignis legitur Leuit. 6. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subijciens ligna mane per singulos dies. Illos qui non incitantur ad Deum amandum tot & tantis beneficijs accusare poterunt etiam feræ quæ beneficia sentiunt, vt ait Seneca. Ecce etiam canes amant benefactores suos. Refertur etiam de quodam leone quem quidam miles à serpente liberauit, quòd à milite recedere noluit: quid ergo excusationis habebunt, qui deserentes redemptorem suum, serpenti infernali adhærent? Si lapides cauãtur à guttis aquæ assiduè cadentis, quam excusationem habebunt corda dura quæ non emolliunt assidua Dei beneficia? Quasi infinitæ sunt creaturæ quarum vnaquæq; sufficeret ad monendũ hominem ad amorem alterius hominis si eam sibi dedisset. Quomodo ergo non sufficiũt vniuersæ creaturæ

ad

ad accendendum hominem ad amorẽ Dei? ¶ Ad amãdum Deũ incitare possunt & bona & mala. De bonis, iam ostensum est quæ vniuersa sunt Dei dona. De malis verò facile est idem ostendere, cùm sint flagella patris misericordiarũ erudientis filios suos ex amore paterno procedẽtia. Apoc.3. Ego quos amo, arguo & castigo. Heb.12. Quem diligit Deus, castigat. Et non solum mala pœnæ possunt incitare ad Dei amorẽ: sed etiam mala culpæ quæ Dei misericordia dissimulat in his qui nondum pœnitent, vt saltem quandoq; pœniteant, vel remittit his qui pœnitent, vel à quibus custodit eos qui sibi adhærent. August. in lib. de Virginitate: Vos, inquit, vt ardentissimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquam omnino dimissum quicquid à vobis non est illo regente commissum. Multo fortius debes diligere illum qui quæcunq; flagitiosis ad se conuersis dimisit, in ea cadere non permisit. Quid habes quod non accepisti? aut qua peruersitate minus diligis à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic habenda tanquam dimittantur à quibus Deus custodit ne committantur. Noli modicum diligere, quasi à quo tibi modicum dimissum est: sed potius multum dilige à quo tibi multum tributum est. Si enim diligit cui donatum est ne redderet: quanto magis diligere debet cui donatum est vt haberet? ¶ Et notandum est quòd cùm quatuor de causis aliquid soleat diligi, scilicet de causa attinentiæ, vel quia in eo deliciæ inueniũtur, vel quia beneficijs iam datis amari meruit, vel quia beneficia ab eo sperantur, his quatuor de causis amandus est Deus. ¶ Causa attinentiæ, cùm ipse sit pater. Matthæi 23. Patrem nolite vocare vobis super terram. Vnus est enim Pater vester qui

in cœlis est. Et qui erat pater, factus est frater. Matt. vlt. Nũtiate fratribus meis vt eant in Galilæam. Et qui erat dominus, factus est seruus. Bernar. loquens de filio Dei incarnato: Non hoc loco, inquit, prædicatur magnus dominus & laudabilis nimis: sed paruus dominus & amabilis nimis. Paruulus vtiq; qui natus est nobis, ipse voluit nasci in mundo isto & quasi fieri de terra nostra vt amabilior esset nobis: non enim solent homines amare dominos de terra aliena. Ipse voluit in similitudinem hominum fieri, vt hominibus esset amabilior. Similitudo enim ad amorem facit. Eccles. 13. Omne animal diligit simile sibi. Ipse humanam naturam diuinæ voluit associari in vna persona, nunquam ab ea separandam in signũ amoris, vt sic saltẽ amaremus à quo agnosceremus nos amari. ¶ Deus etiam amandus est à nobis, quia in eo sunt summæ deliciæ. Psal. Delectationes eius in dextera tua vsq; in finẽ. ¶ Item amãdus est, quia beneficijs suis hoc meruit. Bern. in lib. de diligendo Deo: Multum meruit Deus de nobis, qui etiam immeritis seipsum dedit nobis. Quid enim melius seipso poterat dare vel ipse? Ego, si Dei meritum quęritur, illud est præcipuum: quia ipse prior dilexit nos. 1. Ioannis 4. Dignus planè qui reametur: præsertim si aduertatur quis, quos, quãtumq; amauerit. Quis enim? nónne is cui omnes spiritus confitentur? Deus meus es tu: quoniam bonorum meorũ non eges. Vera huius charitas maiestatis: quippe non quærentis quæ sua sunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? Cùm adhuc, inquit, inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Dilexit ergo Deus & gratos & inimicos. Sed quantũ? Sic Deus dilexit mundum, ait Ioannes, vt Filium suũ vnigenitum daret. Sic meruit iustus impijs, summus imis,

mis, omnipotens infirmis. Idem in eodem: Vt paucis quod dictum est repetã, prior ipse dilexit nos tantus, & tantum, & gratis, tantillos & tales. Item amandus est à nobis propter beneficia quæ ab eo speramus. De quibus require in tractatu Spei. cap. 5. ¶ Item notandum est quòd ad amorem Dei nos incitare potest amicitiæ eius vtilitas, & inimicitiarũ eius damnositas, & amici huius fidelitas. ¶ Vtilitas, quia nihil fructuosius esse potest quàm à Deo diligi, iuxta verbum Bernar. Ipse diligentibus se peccata remittit. Luc. 7. Remittũtur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Ipse eos erudit. Ecclesiast. 2. Diligite Deũ, & illuminabuntur corda vestra. Greg. Interdum compunctionis ardore tantæ subtilitatis est vis amoris, vt hanc nec ipse animus possit comprehendere, qui hanc illuminatus meruit habere. Ipse eos custodit. Psal. Custodit dominus omnes diligentes se. Ipse ad suauitatem suæ contemplationis etiã in præsenti admittit. Greg. in Moral. Si quis ad contemplationis studium properat: semetipsum prius subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis est vis amoris, qui hanc dum à mundo extrahit, in alto subtollit. ¶ Vtilitas huius amici sicut & aliorum amicorum in necessitate apparet, vt in infirmitate à qua ipse potest liberare, cùm alij amici non possunt: & in morte, quando alij amici defunctum deserunt, & amicus iste eũ suscipit. Psal. In voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me. Et in iudicio vbi nõ habebit amicũ cui Deus erit inimicus. Ecclesi. 20. Fatuo non erit amicus. Omnia sunt amica ei, cui Deus est amicus: quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonũ. Rom. 8. ¶ Inimicitiarũ etiã Dei damnositas incitare potest ad amandum Deũ. Omnia enim

sunt

sunt inimica inimicis Dei:etiam ipsimet sunt sibi inimici. In Psal. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. In futuro verò magis apparebunt hæ inimicitiæ quãdo pugnabit orbis terrarum contra incensatos. Sapient. 5. Greg. Offenso creatore omnis creatura damnatũ habet odio. Ipsimet si esse posset vellent se non esse. Ipsi etiam sancti qui tantum amauerunt peccatores in præsenti, lætabuntur cùm viderint vindictam. ¶ Fidelitas etiã huius amici ad idem potest incitare. Eccl. 6. Amico fideli non est comparatio: & non est digna ponderatio argẽti & auri. ¶ Alij amici quadrupliciter inueniuntur infideles. ¶ Primo, quia aliquando non amant, licet amentur: sed non sic est de amico isto. Prouerb. 8. Ego diligentes me diligo. Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum. ¶ Secundo, quia tempore aduersitatis desinunt amare. Ecclesiast. 6. Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in tempore tribulationis. Sed non est sic in amico isto. Prouerb. 17. Omni tempore diligit qui amicus est, Christus scilicet, & frater in angustijs cõprobatur. ¶ Tertio, quia qui amãt viuos, inimici fiunt mortuorum, spoliantes eos bonis suis. Ecclestast. 6. Est amicus qui conuertitur ad inimicitias: amicus verò iste in morte specialiter ostendit se esse amicum: spiritum enim qui de habitaculo corporis exit, in cœleste habitaculum recipit. ¶ Quarto, quia amici patris inimici fiunt filiorum: sed amicus iste propter patrem filios amat, quandoq; vsq; in decimam generationem. Exod. 20. Ego sum Dominus Deus tuus &c. faciens misericordiam in millia his qui diligunt me. Et vt breuiter dicam, Beatus est qui Dominum debito modo amat: & væ illi qui eum debito modo non amat. Aug. 4. lib. Confes. Beatus

tus, qui amat te, & amicum in te, & inimicũ propter te. Solus enim nullum charum amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui non amittitur: te nemo amittit, nisi qui dimittit. Idem: Hæc omnia bona sunt: sed væ tibi si amaueris condita, & deserueris conditorem. Idem 8. lib. de Trin. Cum aliqua non amentur nisi quia bona sunt: pudeat eis inhærendo non amare ipsum bonum vnde bona sunt.

De his quæ valent ad hoc vt aliquis ametur à Deo. CAPVT IIII.

DICTO de his quæ possunt hominem incitare vt Deum amet, dicendum est de his quæ faciunt ad hoc vt aliquis ametur à Deo. ¶ Septem verò sunt quæ ad hoc valere possunt. ¶ Primum est sapientia. Sapient. 7. Sapiẽtia infinitus thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Et in eodem: Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Nouit Dominus quòd de amicitia stultorum prouenit damnũ & dedecus, ideo non vult habere amicitiam cum stultis. Prouerb. 14. Acceptus est regi minister intelligens. ¶ Secundum est munditia quæ effectus est sapiẽtiæ. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est: id est, pudicum faciens. Propter munditiam vocatus est Ioannes discipulus quem diligebat Iesus. Io. vlt. Prouerb. 22. Qui diligit cordis munditiã propter gratiam labiorũ suorum, amicum habebit regem. Cant. 6. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia. Puritate enim delectatur. Sap. 6. Incorruptio facit proximũ esse Deo. ¶ Tertiũ est mansuetudo quæ multum assimil

milatur Deo, cuius bonitatē alicuius malitia non perturbat: & ideo Deo amabilem facit, propter mansuetudinē. Moyses qui erat mansuetissimus super omnes homines qui morabantur super terram, Num. 12. specialiter amicus Dei fuit. Ecclesiast. 45. Dilectus Deo & hominibus Moyses. ¶ Quartum est liberalitas quæ multum assimilatur Deo, qui ex liberalitate fecit quicquid fecit, creaturas rationales vt eis daret: alias creaturas, vt eas daret. Senec. Qui dat beneficia, Deum imitatur. Maximè verò Deum imitabitur qui pauperibus nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Liberalitas ratione similitudinis, hominem reddidit Deo amabilem. 2. Corint. 9. Hilarem datorem diligit Deus. ¶ Quintum est, humilitas propter quam Dauid fuit vir secundum cor Dei. 1. Reg. 15. Matth. 9. In signum amoris quem habet Deus ad humiles, Deus amplexatus est paruulum. Et Beniamin frater minimus, Gen. 43. vocatur amantissimus Domini. & Deuteron. 33. ¶ Sextum est dilectio. Diligit enim Dominus eos qui se diligunt: alioquin esset infidelis. Bernar. in epistolis: Nemo se amari diffidat qui iam amat. Libenter Dei amor nostrū quem præuenit subsequitur. Nam quomodo reamare pigebit, quos amauit necdum amātes? ¶ Septimū est temporalių cōtemptus. Matt. 19. Si vis perfectus esse &c. Gl. interli. In dilectionem Dei. Senec. Nemo dignus Deo qui opes nō contempserit. Temporalia amata inquinant. Iuxta verbum Bernar. Ideo anima temporalia amās quasi inquinata, indigna est Dei amore. August. in lib. Soliloquiorum: Si alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure se tibi non daret si aliud à te quicquam præter se amari cōperisset. Sic qui in bonis cōtemptibilibus amorem suū ponit, Dei amore est indignus.

De

De modo amandi Deum. CAP. V.

SEQVITVR de modo amandi Deum. Modus autem diligendi Deum, est sine modo diligere: vt ait. Bern. in libro de diligendo Deo. Idem ad fratres de monte Dei: In dilectione Dei nō alia ratio, nō alia discretio est: nisi vt sicut ille cùm dilexisset nos, in finem dilexit nos: sic si fieri potest, nos in infinitum diligamus eum. Sicut beatus vir qui in mādatis eius cupit nimis. Sed cùm nullum finē vel terminū habere debeat deuotio amantis: tamē terminos suos & fines & regulas habere debet actio operātis. Idem etiam ostendit modū amandi Deū esse, vt amemus eum quantū possumus, dicens ita: Deus meus, adiutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidem iusto, sed planè nō minus posse meo: qui & si quantum debeo nō possum, non possum tamē vltra quàm possum. Potero verò plus cùm plus donare dignaberis: nūquam tamē prout dignus haberis. ¶ Modus etiā amandi Deum ostenditur Deut. 6. his verbis: Diliges Dominū Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Itē Matt. 22. Diliges Dominum Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mēte tua. Verba Deut. vidētur pertinere ad illas tres vires animæ, quæ sunt, vis rationalis, vis cōcupiscibilis & irascibilis. Fortitudo enim quę tertio loco ponitur, ad irascibilem pertinet. Verba verò Matthæi vidētur pertinere ad illas tres vires animę: quę sunt intellectus, volūtas, & memoria. Vnde mens cuius est memorari, tertio loco ponitur. Lucas vero 10. vtrūq; videtur tangere, dicēs: Diliges Dominū Deum tuum

ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Et accipias idem per hoc quod dicitur, ex omnibus viribus tuis: & per hoc quod dicitur in Deuter. ex tota fortitudine tua. ¶Et notandum quòd secundum Greg. ista verba, Ex toto corde tuo &c. & ad inculcationem ponuntur. Secundum Aug. totalitas ista aliter accipienda est prout competit statui patriæ: aliter prout competit statui vitæ. Secundum quòd cōpetit statui patriæ, attenditur in hoc totalitas ista, quòd omnes motus animæ ad Deum referantur: & sic non impletur in vita præceptum illud: nisi forsitan ad tempus breue à viris perfectissimis. Tamen secundum Aug. ideo præcipitur: quia non recte curritur si quò currendum est nesciatur. Quomodo autē sciretur si nullis præceptis ostenderetur? Et in præcepto affirmatiuo potuit præcipi quòd nō potest in vita impleri: quia præcepto affirmatiuo non obligatur quis vt illud impleat semper: sed vt impleat illud loco & tempore. Nullum verò præceptum negatiuū potuit esse simile huic. Illud enim obligat vt semper impleatur: & ideo necessariò hominem faceret transgressorem. Bern. Mandata impossibilia non fecerunt transgressores homines, sed humiles. Secūdum verò quòd competit statui vitæ, totalitas ista in hoc attēditur, quòd nullus motus sit in anima amori Dei cōtrarius, nec aliquid præter Deū propter se ametur. Ad primum pertinet illa expositio August. Toto corde. id est intellectu, sine errore: tota anima. id est, voluntate, sine cōtradictione: tota mēte. id est, memoria, sine obliuione. Ad secūdum pertinet quod dicit August. in lib. 1. de doctrina Christiana, cum ait. Toto corde, tota anima, tota mēte, nullam vitæ nostræ partem reliquit quæ vacare debeat, &

quasi

quaſi locum dare & alia re velit frui: ſed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit. Frui, eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam: vt ait Aug. Idē Aug. in libro Soliloquiorum: Ego non puto vllarū rerum vocandam cupiditatem quę propter aliud requirūtur. Idem in eodē: Iam certe oſtendiſti nihil aliud me amare, ꝗ̄ ſapiētiam. Siquidē quod nō propter ſe amat, nō amatur. Ego autē ſolā per ſe amo ſapientiā: cætera verò adeſſe mihi volo, vel deeſſe timeo propter ipſam. Loquitur de ſapientia increata. Contra totalitatem ſiue perfectionem amoris diuini, ſolus ille amor eſt, quo amatur aliquid prę ter Deum non propter Deum. Auguſt. 10. lib. Confeſſionum: Domine, minus te amat qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Modus ergo amandi Deum eſt, vt ipſe ametur ſuper omnia, & propter ſe. Secundum Bernardum verò ſic exponitur verbum prius poſitum, Diliges &c. toto corde: id eſt, ſapienter: tota anima, id eſt dulciter: tota virtute, id eſt fortiter vel perſeueranter. Idem: Diſce Chriſtiane à Chriſto, queadmodū diligas Chriſtū. Diſce amare dulciter, prudēter, fortiter: dulciter, ne illecti: prudēter, ne decepti: fortiter, ne oppreſsi ab amore Domini auertamur. Idē, Non abduci blāditijs, nec ſeduci fallacijs, nec iniurijs frangi: toto corde, tota anima, tota virtute diligere eſt. Idē exponēs ꝙ̄ ſit amare dulciter, ſapiēter, & fortiter. Dulciter, inquit, amat, qui Chriſto paſſo cōpatitur, cōpūgitur & mouetur. Sapienter amat, qui ab eccleſiaſtici ſenſus puritate nulla deuiat veriſimilitudine, & qui diſcretionis metam nulla ſuperſtitione, vel leuitate, vel ſpiritus feruentioris vehementia deſerit. Amor fortis eſt, cùm nec vlla vi

laborum, vel tormentorũ, vel etiam metu mortis iuſtitia deſeritur. Item toto corde Deũ diligit, qui gloriam in ſolo Deo quærit. In corde enim magnanimitas pertinens ad vim iraſcibilem intelligitur. Anima verò poteſt referri ad concupiſcibilem, cuius eſt velle. Mens verò cuius eſt meditari, ad rationalem. Totis ergo his tribus viribus aliquis Deum amat, cùm vis rationalis à ſolo Deo deſiderat, & ab eo ſolo ſe poſſe ſapiẽtem fieri credit: & cùm vis concupiſcibilis reputat Deum gaudium ſuum, & in illo ſolo gaudere quærit, & cùm vis iraſcibilis in illo ſolo gloriari deſiderat, aliam gloriam contemnens. Item notandum quòd toto corde ſiue intellectu Deum amat, qui intellectum ſuum in obſequium Chriſti captiuat, & qui ſtudium ſuum Chriſto dat, & ad viſionem Dei toto deſiderio anhelat. De primo legitur 2. ad Corin. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectũ in obſequium Chriſti. Et notandum quòd quadruplex debet eſſe captiuatio intellectus noſtri. ¶ Prima, vt in his quæ ſunt fidei, Deo obediamus. Hilarius: Soli Deo de ſe credendũ eſt, qui ſe ſolus nouit. Secũda, vt male de nobis, & bene de proximo ſentiamus. Sen. Quod homines libẽter faciunt de alijs, de te apud te male exiſtima. Tertia, vt ſenſum ſuperioris noſtri, ſenſui noſtro præferamus: quod maximè faciendũ eſt in religione. Ber. Lignũ in paradiſo ſciẽtiæ boni & mali, cenſura diſcretionis eſt in conuerſatione religionis penes patrem ſpiritualem, qui dijudicat omnia, ipſe à nemine iudicatur, ipſius eſt diſcernere, aliorũ obedire. Quarta, vt circa noſmetipſos intendẽtes, ab alijs oculos auertamus. Bern. Temetipſum ſolicitè cuſtodi: & vt temetipſum cuſtodias, ab omnibus oculos auerte. Chriſto ſtudium ſuum dat, qui ea quibus

bus adiuuamur in Deum ab eis quibus impedimur, sagaciter secernit, quod est prudentiæ: vt dicit August. Item qui doctrinam Christum nescientem fastidit. Bernard. Si disputes, aut conferas, non sapit mihi nisi sonuerit ibi Iesus. Item qui in creaturis Deum intelligit. Aug. Væ illis qui diligunt nutus tuos pro te. Nutus tui sunt omne creaturarum decus. Tota anima, siue tota voluntate amat, qui perfectè obedit, quem nec timor mali trāsitorij exterret, nec amor boni trāsitorij ab obedientia retrahit. Tota mente, seu memoria Deum diligit, qui ea quæ Deo displicent, & ab amore eius impediunt, obliuioni tradit: vt sunt iniuriæ nobis illatæ, quæ dum recogitantur, sunt quasi ferrum in vulnere, quod vulneris sanationem impedit. Itē qui ea quæ ad honorem Dei pertinent & salutem animarū memoriæ infigit: & quem magnus amor Dei de alio quàm de Deo diu cogitare non finit: sicut solet accidere fatuè amantibus, qui non possunt obliuisci id quod amant. Bernar. super Cant. O amor impetuose, qui præter te cogitare aliud nō finis. Deus vult habere amorē cordis nostri integrum. Prou. 24. Præbe fili mi cor tuum mihi. Leuit. 3. Omnis adeps Domini erit iure perpetuo. Aug. in sermone: Totum exigit te qui fecit te. Sed noli tristis esse, quasi nihil vnde gaudeas remaneat in te. Ex hoc em̄ diligit te, q̄ diligis Deū ex toto corde. Nec mirū si De⁹ velit habere cor integrū, cùm sufficiat illud implere. ¶ Et notandum q̄ amor Dei debet esse rectus, strenuus & lætus, desiderijs plenus. Rectus, vt Deus propter se ametur, nō propter tēporalia. Aug. 15. lib. de Ciuit. Dei. Boni ad hoc vtūtur mūdo, vt fruātur Deo. Mali autē cōtrà, vt fruant mūdo vti volūt Deo. Aug. Vti est id quod in vsum venerit, refer-

re ad obtinendum illud quo fruendum est: alias abuti, est nō vti. ¶ Amor quo aliquis amat Deū propter tēporalia, cōtumeliosus est Deo. ¶ Temporalia enim præfert ei. Propter quod enim vnumquodq; amatur, illud magis amatur. Item est quasi amor meretricius. Meretrix enim amatorem suum depauperatū abijcit. Hier. 3. Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel. Hoc accidet tempore antichristi, quando Christus erit quasi pauper: spoliabuntur enim qui ei adhærebūt. Amor talis etiam est caninus. Canis enim os nudatum carne deserēs, strenuus debet esse. Poëta: Amor odit inertes. Itē: Militiæ species amor est, discedite segnes: Non sunt hæc timidis signa ferenda viris. Item: Audacem faciebat amor: Item: Nil certe est quod nō effreno captus amore ausit. Lætus etiam debet esse, dum tolerat dura pro eo quem amat. Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu cōcilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. desiderijs plenis: cùm enim maior ignis fit, scintillæ desideriorum ex ipso emicant. Daniel. 9. Vir desideriorū es. Esa. 26. Anima mea desiderabit te in nocte. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Bernard. super Cant. Anima amans fertur voti, & trahitur desiderijs. Item amor facundus est. Poëta: Facundum faciebat amor. Philosophus: Verborum abundantiam transmittit affectio. Amans suipsius obliuiscitur. Augustinus de verbis Domini, Oblita est anima seipsam, sed amando mundum. Nunc obliuiscatur se, sed amando artificem mundi. Item amans dolores corporis nō sentit. Bernard. 2. Non mirum si exul à corpore dolores non sentiat corporis: neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non

non amittitur: nec deest dolor, sed contemnitur. Item amor dignitatis est nescius. Bernar. in libro de consideratione: Amor dominum nescit. Agnoscit mater filium & in insulis. Idem super Can. Anima amans maiestati oculos claudit, aperit voluptati. Idem loquens de anima ardenter amante, Proprio inebriatur amore, vt maiestatem non cogitet. Qui enim respicit terram, & facit eam tremere, & ista se ab eo postulat osculari, ebriá ne est? Ebria prorsus. Amor etiam omnia vincit. Bernar. super Cant. Præceps amor nec iudicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subijcitur. Item: Quid violẽtius triumphat de Deo? Amor. Quid tamẽ tam nõ violentũ quàm amor? Quæ ista vis, quæso, tam violẽta ad victoriam? tam victa ad violentiam? Bern. super Cantic. Magna est & violenta vis charitatis, ipsum affectum Dei attingens & penetrans, & velut sagitta iecur eius transfigens. Cant. 4. Vulnerasti cor meũ soror mea sponsa.

De diuersis speciebus diuini amoris.

CAPVT VI.

NOTANDVM quòd quadruplex est amor Dei. Primus est naturalis, quo amore omnes amant Deum & boni & mali. August. in libro Soliloquiorum: Deus, quem amat omne quod amare potest, siue sciens, siue nesciẽs. Secũdus est amor quo aliquis amat Deũ, eo quòd cognoscit eum sibi necessarium. In Psal. Diligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentũ meum, & refugium meũ &c. Tertius est amor quo aliquis Deũ amat propter delicias quæ in eo sunt. Sap. 8. Et

amator factus sum formę illius. Quartus est amor amicitiæ quo aliquis amat Deũ eo quòd dignissimus sit amore: qui amor est purè gratuitus. Bernard. super Cantic. Amat castè, qui ipsum quem amat quærit, non aliud quicquam ipsius. Item super Cant. Amor per se sufficit: is per se placet & propter se, ipse meritum, ipse præmiũ est sibi. Tres vltimas species amoris videtur tangere Bernard. in lib. de diligẽdo Deo, his verbis: Natura ita condita fuit, vt habeat iugiter necessarium protectorem quem habuit & conditorem, vt quæ nisi per ipsum non valuit esse, sine ipso nec valeat subsistere: quod sanè ne de se creatura ignoret, & sibi, quod absit, arroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor tribulationibus exerceri, vt cũ defecerit homo, & subuenerit Deus, ab homine vt dignum est honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Fit itaq; hoc modo, vt homo qui præter se neminem diligere nouerat, etiam Deum vel propter se diligere incipiat, qui in ipso nimirum, vt sæpe expertus est, omnia possit quæ posse prosit, & sine ipso possit nihil. Amat ergo Deum, sed propter se, nõ propter ipsum. At si frequens ingruerit necessitas, ob quam & frequens ad Deum fiat conuersio, & à Deo frequẽs liberatio conferatur. Nónne & si fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum, per totiens liberari emolliri necesse est ad gratiam liberantis quatenus homo Deum diligat, non propter se tantum, sed propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari: frequentando, gustari, gustando, probari: quoniam suauis est Dominus. Ita fit vt ad diligendum purè Deum, plus iam ipsius

alliciat gustata suauitas, quàm vrgeat nostra necessitas. Suauitatē potes intelligere vel eius delectabilitatem, vel benignitatem.

De signis diuini amoris. CAP. VII.

DECEM sunt signa quibus perpendi potest vtrum aliquis amet Deum. ¶ Primum est, cùm aliquis libēter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus. Vnde super illud Ioann. 20. Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum. dicit glos. Non dicit quem: quia hoc in animo agere solet vis amoris, vt quem semper cogitat, nullū alium ignorare credat. Sapi. 6. Cogitare de illa, sensus est consummatus. loquitur de sapientia increata. ¶ Secundum est, cùm aliquis est libenter in domo Dei. Lucæ 2. dicitur de Anna quòd non discedebat de tēplo, quæ meruit interesse præsentationi Domini in templo. Et Christus cùm esset XII. annorum, inuentus est in templo. Lucæ 2. qui matri suæ & Ioseph ait: Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse? Et super illud Matth. 21. Intrauit Iesus templum. dicit glo. Ingressus vrbem, primò templum adijt: dans formam religionis, vt quocunque imus, primùm domum orationis, si ibi est, adeamus. Chrysost. Proprium erat boni filij, vt veniens, primò ad domum curreret Patris. Tu autem imitator Christi factus cùm in aliquam ingressus fueris ciuitatem, primò ante omnem actum ad ecclesiam curras. ¶ Tertiū est, cùm aliquis de Deo vel cum Deo libēter loquitur. De hoc habemus exēplum in Magdalena quæ Christū dilexit multū: cuius verba quæ habentur in euāgelio, vel de Deo vel cum Deo fuerunt. Vnde habes Io. 11. Domine, in-

quit, si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus. Alia tria habes Ioann. penult. Tulerunt, inquit, Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Et paulò post: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollam. Et iterum: Venit Maria Magdalena annūtiās discipulis, quia vidi Dominum, & hęc dixit mihi. 1. Pet. 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei. Et super illud Roma. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? Dicit Chrysost. Hic amantium mos est, vt amorem suum silentio tegere nequeant: sed necessarijs & charis suis efferunt & produnt, & flammas infra pectus suum cohibere non possunt. Enarrant frequentius, vt ipsa assiduitate narrādi solatium amoris sui capiant, & refrigeria immensi ardoris assumant. Sic ergo facit hic beatissimus amator Christi. ¶ Quartum est, cùm quis libenter Deum audit, & audita ab eo retinet memoriter. Luc. 2. Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Eiusdem: Magdalena sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. ¶ Quintum est, cum quis libenter dat pro Deo. Cant. vlt. Si dederit homo omnem substantiam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Et Luc. 7. dicit Dominus de Magdalena post beneficia eius enumerata, Dimittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multū. 1. Ioan. 3. Qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Sextum est, cùm aliquis pro Deo libēter patitur. Eccl. 2. In igne probatur aurum & argētum: homines autem receptibiles in camino humiliationis. Ioann. 18. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Greg. in

a prima parte Moralium: Pœna quippe interrogat si quietus quis veraciter amet. ¶ Septimum est, cùm mandatis Dei aliquis obedit. 1. Ioann. 5. Hæc est charitas Dei vt mandata eius custodiamus. Item 2. Ioan. Hæc est charitas vt ambulemus secundum mandata eius. Ioann. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Specialiter signum diuini amoris est, si quis seruat illud mandatum, quod Saluator specialiter dicit suum. Ioann. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. 1. Ioann. 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat fratrē suū. Maximè amor pauperū signū est diuini amoris. Illi enim nō amātur ꝓpter se, sed propter Deū. Prou. 19. A paupere & amici quos habuit separātur. In eodē: Fratres hominis pauperis oderunt eum, & amici procul recesserunt ab eo. ¶ Octauū est, cùm quis amat quæ Deo placēt, & odit quæ Deo displicēt. Ad primū monemur exēplo Christi, Matt. 12. Quicunq; fecerit voluntatē Patris mei qui in cœlis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ad secundū, exēplo Dauid: Iniquos odio habui. Idem: Nonne qui oderūt te Domine oderā, & super inimicos tuos tabescebam &c. Item: Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Item: Vidi præuaricātes, & tabescebam. Ambrosius super Beati immaculati. Si is qui non relinquit parentes propter nomen Dei, non est Deo dignus; quanto magis qui diligit eius inimicos acceptus Deo esse non poterit? Hieronymus in epistolis: Nationes aduersariorum immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clementem porrigimus manum. Ambrosius in Hexameron: Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulauimus iniurias? ¶ Nonum est, cùm quis fri-

gescit à solicitudine & amore mũdi. Gregorius: Tanto frigescit quis à curis seculi, quanto surgit ardentius in amorem Dei. Item Iacob qui angelum tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero amore sublimia respicit, iam in hunc mũdum duplicibus desiderijs incedere nescit. ¶ Decimum est, cùm aliquis magnum honorem exhibet ministris Dei: sicut qui eos spernit, Deum spernit. Matth. 18. Sic qui eos honorat, Deum honorat. Ecclesiast. 7. In omni virtute tua dilige Deũ qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

De his quæ incitant ad amãdum proximum.

CAPVT VIII.

NOTANDVM quòd licet debeamus amare Deum, & nos, & proximum: tamen non habemus speciale præceptum de amore nostri: nec specialis tractatus erit hic de amore illo, eo ꝙ amare Deũ sit amare seipsum. Vnde Aug. Ille solus se nouit diligere, ꝗ Deũ diligit. Siquidẽ ille se satis diligit, ꝗ sedulò agit vt summo & vero fruatꝰ bono: quod si nihil aliud est quàm Deus, quis cũctari potest, quin sese amet qui amator est Dei? Item Aug. Cùm illa dilectione quam Deus imperat, debeat homo diligere Deũ, & seipsum, & proximum: non tamẽ ex hoc tria præcepta data sunt: vt intelligatur nullã esse aliam dilectionem, qua quisq; diligit seipsum, nisi quòd diligit Deum. Qui enim aliter diligit se, potius se odisse dicendus est. ¶ De amore verò proximi hoc modo dicetur. ¶ Primò dicetur de illis quæ possunt incitare ad hoc vt amemus proximum. ¶ Secun-

do de his quæ possunt valere ad hoc vt amemur à proximo. ¶ Tertio de modo amãdi eũ. ¶ Quarto de diuersis speciebus huius amoris ¶ Circa primum notandum quòd ad amandum proximum, Primò potest nos incitare sacra scriptura quæ totiens ad hoc monet. Leuit. 19. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Et in eodem: Diligetis aduenam quasi vosmetipsos. Et Deuter. 10. Amate peregrinos. Matth. 22. & Lucæ 10. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ioan. 13. Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem. Idem 15. Et 1. Ioan. 4. Charissimi, diligamus nos inuicem. Et specialiter illa scriptura deberet nos incitare ad hoc, quæ ostendit præceptum de dilectione proximi, specialiter esse præceptum Saluatoris. Ioan. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem &c. Legitur in vita beati Ioannis Euangelistæ, quòd cùm ipse deuenisset ad vltimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiã deferretur, nec posset plura docere verba, ad quamlibet pausam hoc dicebat: Filioli, diligite alterutrum. Tandem discipuli & fratres qui aderant audientes quòd eadem verba semper diceret, dixerũt: Magister, quare semper hæc loqueris? qui respõdit. Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit. ¶ Hoc præceptum lucidum est & breue, vtile & leue. Tale siquidem debuit esse præceptũ optimi præceptoris. Dionys. Optimi est optima adducere. Lucidũ debuit esse, ne quis dicat: non mihi licuit intelligere. Breue, ne quis dicat: tædet me legere. Lucidum decuit esse præceptũ eius qui erat Lux vera. Io. 1. & Psal. Præceptũ Domini lucidum illuminans oculos. Decuit verbũ æternum in incarnatione abbreuiatum abbreuiare legem. ¶ Decuit etiam vtile esse præceptum illius qui

ad

ad hoc venerat, vt se totum vtilitatem nostram expenderet. Hieronymus: O nimiam Dei clementiam, ô ineffabilem Dei benignitatem: præmium nobis pollicetur, si nos mutuo diligamus, & si nobis ea præstemus inuicem quibus inuicem indigemus. Et nos superbo simul & ingrato animo ei renitimur, cuius imperium beneficium est. Decuit etiam esse leue præceptum benignissimi domini. Matthæi 11. Iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue. Verè leue est hoc præceptum, cùm à quolibet possit impleri, & à paupere & à diuite, ab infirmo & sano. Non est necesse emere oues & boues, vel ire vltra mare vt hoc præceptum impleatur. Deut. 30. Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum &c. sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illum. Dicebat præceptum eius qui venerat legem implere, esse legis plenitudinem: plenitudo autem legis, est dilectio. Rom. 13. ¶ Secundo potest incitare ad amorem proximi, amor quem videmus inter animalia irrationabilia eiusdem speciei. Ecclesiast. decimotertio: Omne animal diligit simile sibi. Et post: Omnis caro ad similem sui coniungetur. Si lupus, & leo, & serpens non exercerent illam ferocitatem in animalia quæ sunt suæ speciei quam exercent in alia, quid dicendum est de homine qui desæuit in alium hominem, nisi quòd ferocior est lupo, leone, & serpẽte? Etiã ipsa aqua quæ naturaliter habet pugnã cum igne, pacẽ habet cũ alia aqua quæ est eiusdẽ speciei cũ ea. ¶ Tertio fraternitas naturalis quæ est inter omnes homines. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus non esse proximos, nisi qui de eisdẽ parẽtib. nascũtur: Adã & Euã intẽdamus, & omnes fratres sumus.

Idem

Idem 12. lib. de Ciuit. Dei. Nihil tam discordiosum vitio: tam sociale naturę, quàm genus humanũ. Propterea Deus voluit creare parentẽ vnum de quo multitudo propagaretur: vt hac admonitione etiam in multis concors vnitas seruaretur. Quòd verò illi fœmina ex eius latere facta est, etiam hinc satis significatum est, quàm chara mariti & vxoris debeat esse coniunctio. Malac. 2. Nunquid non pater vnus est omnium nostrũm? quare ergo despicit vnusquisq; vestrũm fratrem suum? Voluit Deus vnicum hominẽ primò formare, ex quo omnes procederent, vt tanquã fratres omnes homines se amarent. Non sic legimus factum in angelis, vel animalibus brutis. Dilectio est debitum naturale, quo vnus homo obligatus est alteri; à quo debito nullus absoluitur quantumcunq; ab eo soluatur. Vnde super illud Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis, dicit glos. August. Sola charitas est quæ etiam reddita semper detinet debitorem. Senec. Hæc societas diligenter & sanctè est obseruanda, quæ nos omnes omnibus miscet & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. Plurimũ quoq; ad interiorem societatẽ amicitiæ colendã proficit. Omnia enim cum amico communia habebit, qui multa cum homine. Ius cõmune generis humani videtur contineri in illis duobus mandatis; Quod ab alio tibi oderis fieri, vide tu ne aliquãdo alteri facias. Tob. 4. & Matt. 7. Quæcunq; vultis vt faciãt vobis homines; & vos eadem facite illis. Item Senec. Mihi ab illis subtilius præcipi malo, quid amico præstare debeam, quid homini, quàm quot modis dicatur amicus, & homo quàm multa significet. Idem: Sapientiæ homo pro amico est: stultitiæ amicus non est pro homine. ¶ Quartò, fraternitas

amator factus sum formæ illius. Quartus est amor amicitiæ quo aliquis amat Deũ eo quòd dignissimus sit amore: qui amor est purè gratuitus. Bernard. super Cantic. Amat castè, qui ipsum quem amat quærit, non aliud quicquam ipsius. Item super Cant. Amor per se sufficit: is per se placet & propter se, ipse meritum, ipse præmiũ est sibi. Tres vltimas species amoris videtur tangere Bernard. in lib. de diligẽdo Deo, his verbis: Nã natura ita condita fuit, vt habeat iugiter necessarium protectorem, quem habuit & conditorem, vt, quæ nisi per ipsum non valuit esse, sine ipso nec valeat subsistere; quod sanè ne de se creatura ignoret, & sibi, quod absit, arroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor tribulationibus exerceri, vt cũ defecerit homo, & subuenerit Deus, ab homine vt dignum est honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Fit itaq; hoc modo, vt homo qui præter se neminem diligere nouerat, etiam Deum vel propter se diligere incipiat, qui in ipso nimirum, vt sæpe expertus est, omnia possit quæ posse prosit, & sine ipso possit nihil. Amat ergo Deum, sed propter se, nõ propter ipsum. At si frequens ingruerit necessitas, ob quam & frequens ad Deum fiat conuersio, & à Deo frequẽs liberatio conferatur. Nónne, & si fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum, per totiens liberari emolliri necesse est ad gratiam liberantis quatenus homo Deum diligat, non propter se tantum, sed propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari: quoniam suauis est Dominus. Ita sit vt ad diligendum purè Deum, plus iam ipsius

allic

alliciat gustata suauitas, quàm vrgeat nostra necessitas. Suauitatē potes intelligere vel eius delectabilitatem, vel benignitatem.

De signis diuini amoris. CAP. VII.

DECEM sunt signa quibus perpendi potest vtrum aliquis amet Deum. ¶ Primum est, cùm aliquis libēter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus. Vnde super illud Ioann. 20. Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum. dicit glos. Non dicit quem: quia hoc in animo agere solet vis amoris, vt quem semper cogitat, nullū alium ignorare credat. Sapi. 6. Cogitare de illa, sensus est consummatus. loquitur de sapientia increata. ¶ Secundum est, cùm aliquis est libenter in domo Dei. Lucæ 2. dicitur de Anna quòd non discedebat de tēplo, quæ meruit interesse præsentationi Domini in templo. Et Christus cùm esset XII. annorum, inuentus est in templo. Lucæ 2. qui matri suæ & Ioseph ait: Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse? Et super illud Matth. 21. Intrauit Iesus templum. dicit glo. Ingressus vrbem, primò templum adijt: dans formam religionis, vt quocunque imus, primùm domum orationis, si ibi est, adeamus. Chrysost. Proprium erat boni filij, vt veniens, primò ad domum curreret Patris. Tu autem imitator Christi factus cùm in aliquam ingressus fueris ciuitatem, primò ante omnem actum ad ecclesiam curras. ¶ Tertiū est, cùm aliquis de Deo vel cum Deo libēter loquitur. De hoc habemus exēplum in Magdalena quæ Christū dilexit multū: cuius verba quæ habentur in euāgelio, vel de Deo vel cum Deo fuerunt. Vnde habes Io. 11. Domine, in-

quit, si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus.
Alia tria habes Ioann. penult. Tulerunt, inquit,
Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum.
Et paulò post: Domine, si tu sustulisti eum, dicito
mihi, & ego eum tollam. Et iterum: Venit Maria
Magdalena annūtiās discipulis, quia vidi Dominum,
& hęc dixit mihi. 1. Pet. 4. Si quis loquitur
quasi sermones Dei. Et super illud Roma. 8.
Quis nos separabit à charitate Christi? Dicit
Chrysost. Hic amantium mos est, vt amorem
suum silentio tegere nequeant: sed necessarijs &
charis suis efferunt & produnt, & flammas infra
pectus suum cohibere non possunt. Enarrant
frequentius, vt ipsa assiduitate narrādi solatium
amoris sui capiant, & refrigeria immensi ardoris
assumant. Sic ergo facit hic beatissimus amator
Christi. ¶ Quartum est, cùm quis libenter Deum
audit, & audita ab eo retinet memoriter. Luc. 2.
Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens
in corde suo. Eiusdem: Magdalena sedens secus
pedes Domini, audiebat verbum illius. Ioan. 14.
Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui
diligit me. ¶ Quintum est, cum quis libenter dat
pro Deo. Cant. vlt. Si dederit homo omnem substantiam
pro dilectione, quasi nihil despiciet
eam. Et Luc. 7. dicit Dominus de Magdalena
post beneficia eius enumerata, Dimittuntur ei
peccata multa: quoniam dilexit multū. 1. Ioan. 3.
Qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit
fratrem suum necessitatem habere, & clauserit
viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei
manet in eo? Sextum est, cùm aliquis pro Deo
libēter patitur. Eccl. 2. In igne probatur aurum
& argētum: homines autem receptibiles in camino
humiliationis. Ioann. 18. Calicem, quem dedit
mihi Pater, non vis vt bibam illum? Greg.
in

in prima parte Moralium: Pœna quippe interrogat si quietus quis veraciter amet. ¶ Septimum est, cùm mandatis Dei aliquis obedit. 1. Ioann. 5. Hæc est charitas Dei vt mandata eius custodiamus. Item 2. Ioan. Hæc est charitas vt ambulemus secundum mandata eius. Ioann. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Specialiter signum diuini amoris est, si quis seruat illud mandatum, quod Saluator specialiter dicit suum. Ioann. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. 1. Ioann. 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat fratrē suū. Maximè amor pauperū signū est diuini amoris. Illi enim nō amātur ꝓpter se, sed propter Deū. Prou. 19. A paupere & amici quos habuit separātur. In eodē: Fratres hominis pauperis oderunt eum, & amici procul recesserunt ab eo. ¶ Octauū est, cùm quis amat quæ Deo placēt, & odit quæ Deo displicēt. Ad primū monemur exēplo Christi, Matt. 12. Quicunq; fecerit voluntatē Patris mei qui in cœlis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ad secundū, exēplo Dauid: Iniquos odio habui. Idem: Nonne qui oderūt te Domine oderā, & super inimicos tuos tabescebam &c. Item: Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Item: Vidi præuaricātes, & tabescebam. Ambrosius super Beati immaculati. Si is qui non relinquit parentes propter nomen Dei, non est Deo dignus: quanto magis qui diligit eius inimicos acceptus Deo esse non poterit? Hieronymus in epistolis: Nationes aduersariorum immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clementem porrigimus manum. Ambrosius in Hexameron: Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulauimus iniurias? ¶ Nonum est, cùm quis tri-

gescit à solicitidine & amore mũdi. Gregorius: Tanto frigescit quis à curis seculi, quanto surgit ardentius in amorem Dei. Item Iacob qui angelum tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero amore sublimia respicit, iam in hunc mũdum duplicibus desiderijs incedere nescit. ¶ Decimum est, cùm aliquis magnum honorem exhibet ministris Dei: sicut qui eos spernit, Deum spernit. Matth. 10. Sic qui eos honorat, Deum honorat. Ecclesiast. 7. In omni virtute tua dilige Deũ qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

De his quæ incitant ad amãdum proximum.

CAPVT VIII.

NOTANDVM quòd licet debeamus amare Deum, & nos, & proximum: tamen non habemus speciale præceptum de amore nostri: nec specialis tractatus erit hic de amore illo, eo quòd amare Deũ sit amare seipsum. Vnde Aug. Ille solus se nouit diligere, qui Deũ diligit. Siquidẽ ille se satis diligit, qui sedulò agit vt summo & vero fruatur bono: quod si nihil aliud est quàm Deus, quis cũctari potest, quin sese amet qui amator est Dei? Item Aug. Cùm illa dilectione quam Deus imperat, debeat homo diligere Deũ, & seipsum, & proximum: non tamẽ ex hoc tria præcepta data sunt: vt intelligatur nullã esse aliam dilectionem, qua quisque diligit seipsum, nisi quòd diligit Deum. Qui enim aliter diligit se, potius se odisse dicendus est. ¶ De amore verò proximi hoc modo dicetur. ¶ Primò dicetur de illis quæ possunt incitare ad hoc vt amemus proximum. ¶ Secundo

do de his quæ possunt valere ad hoc vt amemur à proximo. ¶ Tertio de modo amãdi eũ. ¶ Quarto de diuersis speciebus huius amoris ¶ Circa primum notandum quòd ad amandum proximum, Primò potest nos incitare sacra scriptura quæ totiens ad hoc monet. Leuit. 19. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Et in eodem: Diligetis aduenam quasi vosmetipsos. Et Deuter. 10. Amate peregrinos. Matth. 22. & Lucæ 10. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ioan. 13. Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem. Idem 15. Et 1. Ioan. 4. Charissimi, diligamus nos inuicem. Et specialiter illa scriptura deberet nos incitare ad hoc, quæ ostendit præceptum de dilectione proximi, specialiter esse præceptum Saluatoris. Ioan. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem &c. Legitur in vita beati Ioannis Euangelistæ, quòd cùm ipse deuenisset ad vltimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiã deferretur, nec posset plura docere verba, ad quamlibet pausam hoc dicebat: Filioli, diligite alterutrum. Tandem discipuli & fratres qui aderant audientes quòd eadem verba semper diceret, dixerũt: Magister, quare semper hæc loqueris? qui respõdit. Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit. ¶ Hoc præceptum lucidum est & breue, vtile & leue. Tale siquidem debuit esse præceptũ optimi præceptoris. Dionys. Optimi est optima adducere. Lucidũ debuit esse, ne quis dicat: non mihi licuit intelligere. Breue, ne quis dicat: tædet me legere. Lucidum decuit esse præceptũ eius qui erat Lux vera. Io. 1. & Psal. Præceptũ Domini lucidum illuminans oculos. Decuit verbũ æternum in incarnatione abbreuiatum abbreuiare legem. ¶ Decuit etiam vtile esse præceptum illius qui ad

ad hoc venerat, vt se totum vtilitatem nostram expenderet. Hieronymus: O nimiam Dei clementiam, ô ineffabilem Dei benignitatem: præmium nobis pollicetur, si nos mutuo diligamus, & si nobis ea præstemus inuicem quibus inuicem indigemus. Et nos superbo simul & ingrato animo ei renitimur, cuius imperium beneficium est. Decuit etiam esse leue præceptum benignissimi domini. Matthæi 11. Iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue. Verè leue est hoc præceptum, cùm à quolibet possit impleri, & à paupere & à diuite, ab infirmo & sano. Non est necesse emere oues & boues, vel ire vltra mare vt hoc præceptum impleatur. Deut. 30. Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum &c. sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illum. Dicebat præceptum eius qui venerat legem implere, esse legis plenitudinem: plenitudo autem legis, est dilectio. Rom. 13. ¶ Secundo potest incitare ad amorem proximi, amor quem videmus inter animalia irrationabilia eiusdem speciei. Ecclesiast. decimotertio: Omne animal diligit simile sibi. Et post: Omnis caro ad similem sui coniungetur. Si lupus, & leo, & serpens non exercerent illam ferocitatem in animalia quæ sunt suæ speciei quam exercent in alia, quid dicendum est de homine qui desæuit in alium hominem, nisi quòd ferocior est lupo, leone, & serpẽte? Etiã ipsa aqua quæ naturaliter habet pugnã cum igne, pacẽ habet cũ alia aqua quæ est eiusdẽ speciei cũ ea. ¶ Tertio fraternitas naturalis quæ est inter omnes homines. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus non esse proximos, nisi qui de eisdẽ parẽtib. nascũtur: Adã & Euã intẽdamus, & omnes fratres sumus.

Idem

Idem 12. lib. de Ciuit. Dei: Nihil tam discordiosum vitio: tam sociale naturę, quàm genus humanũ. Propterea Deus voluit creare parentẽ vnum de quo multitudo propagaretur: vt hac admonitione etiam in multis concors vnitas seruaretur. Quòd verò illi fœmina ex eius latere facta est, etiam hinc satis significatum est, quàm chara mariti & vxoris debeat esse cõiunctio. Malac. 2. Nunquid non pater vnus est omnium nostrûm? quare ergo despicit vnusquisq; vestrûm fratrem suum? Voluit Deus vnicum hominẽ primò formare, ex quo omnes procederent, vt tanquã fratres omnes homines se amarent. Non sic legimus factum in angelis, vel animalibus brutis. Dilectio est debitum naturale, quo vnus homo obligatus est alteri, à quo debito nullus absoluitur quantumcunq; ab eo soluatur. Vnde super illud Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. dicit glos. August. Sola charitas est quæ etiam reddita semper detinet debitorem. Senec. Hæc societas diligenter & sanctè est obseruanda, quæ nos omnes omnibus miscet & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. Plurimũ quoq; ad interiorem societatẽ amicitiæ colendã proficit. Omnia enim cum amico communia habebit, qui multa cum homine. Ius cõmune generis humani videtur contineri in illis duobus mandatis; Quod ab alio tibi oderis fieri, vide tu ne aliquãdo alteri facias. Tob. 4. & Matt. 7. Quæcunq; vultis vt faciãt vobis homines, & vos eadem facite illis. Item Senec. Mihi ab istis subtilius præcipi malo, quid amico præstare debeam, quid homini, quàm quot modis dicatur amicus, & homo quàm multa significet. Idem: Sapientiæ homo pro amico est: stultitiæ amicus non est pro homine. ¶ Quarto, fraternitas

nitas spiritualis, de qua August. in lib. de disciplina Christiana: Omnes quidem fratres secundum quod homines sumus: quāto magis secundū quod Christiani sumus? Ad id quod homo es, vnus pater fuit Adam, vna mater fuit Eua: ad id quod Christianus, vnus pater est Deus, vna mater ecclesia. Hæc fraternitas tanto est melior fraternitate naturali, quanto meliorem habet Patrem Deum. Matthæi 23. Et patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim Pater vester qui in cœlis est. Item quanto melior est mater ecclesia matre carnali: est melior hæreditas cœlestis quàm temporalis. Heb. 10. Rapinam bonorū vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscētes vos habere meliorē & manētem substantiā. Si amandi sunt fratres qui diuidendo hæreditatem portionem vniuscuiusq; minorem faciunt: quantum amandi sunt fratres illi qui portionem vniuscuiusq; augent? Quanto enim plures erunt electi, tanto amplius gaudebunt. Plus enim gaudebit vnus electorum de gloria animæ alterius, quàm de gloria proprij corporis. ¶ Quinto debet incitare ad amorem proximi exemplum Christi. Non enim est despiciendus quem Christus ita charum habuit quòd pro eius redemptione mori voluit. Appende proximum tuum hoc pretio ne tibi vilescat. Apocalyp. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Ad Titū 2. Qui dedit semetipsum pro nobis. Exemplo suo voluit Christus nos ad hoc incitare, cùm dicit Ioan. 15. Sicut dilexi vos. ¶ Sexto exemplum angeli qui adeò amat hominem, vt custodiat eum in omnibus vijs suis. Non est despiciendus homo ab homine, qui adeò charus est angelo. Matthæi 18. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis quia angeli

geli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est. ¶Septimo, quia fraterna dilectio tantum placet Deo. Ecclesiast.25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes. ¶Octauo, similitudo quam habet proximus ad Deum. Licet aliquis amet omnes filios amici sui: tamen specialem habet amorem ad eum qui amplius amico suo est similis. Sic licet ad omnia opera Dei amorem habere debeamus: tamen specialiter ad hominem, quem constat esse factum ad imaginem & similitudinem Dei. Genes.1. ¶Nono, quia membrum est corporis cuius Christus est caput.1. Corinth.12. Vos estis corpus Christi. Non amat caput qui non amat membra. ¶Decimo, quod membrum est eiusdem corporis, cuius & ipse: naturaliter verò amor est inter membra vnius corporis. Roman. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. ¶Vndecimo, emolumentũ multiplex quod sequitur ex hac dilectione.Ecclesiast. 4. Melius est duos esse simul, quàm vnum. Habent enim emolumentum societatis suæ. ¶Quinq; sunt emolumenta huius sanctę societatis. Primum est victoria. Vnde subditur Ecclesiast. 4. Si quis præualuerit contra vnum: duo resistunt ei. Prouerbiorum 18. Frater qui iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Goliath inuitat ad singulare certamen.1. Regum 17. E contrario Moyses ait Exod. 32. Si quis est Domini, iungatur mihi. Amb. Omnis pugna vnanimiter aggressa victoriam parit. Secundum est, bonorum abundantia. Quod enim homini deest in se, habet in amico suo: & ad quod impotens erat per se, potens efficitur eo sibi coniuncto.

Tul

Tullius de Amicitia: Virtutũ amicitia adiutrix à natura data est, nõ vitiorum comes: vt quæ solitaria non posset virtus ad ea quæ summa sunt peruenire, cõiuncta & cõsociata cum altera perueniret. Tertiũ est impetratio eius quod in oratione petitur. Matt. 28. Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacunq; petierint: fiet illis à Patre meo qui in cœlis est. Quartum est mutua exhortatio. Eccles. 4. Vnus enim quomodo calefiet? Quintũ consolatio. Prou. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilijs anima dulcoratur. Tullius de Amicitia: Solem de mũdo tollere videntur, qui amicitiam de vita tollunt: quia nihil à Deo melius habemus, nihil iucundius. Item Tullius: Quoniam res humanæ fragiles sunt & caducæ, semper acquirendi sunt quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate enim beniuolentiaq; sublata, omnis est de vita ablata iucunditas. ¶ Duodecimo damnum quod facit fraternum odium vel discordia. Hoc enim facit in corpore ecclesiæ quod facit diuisio, continuitatem in humano corpore, ex qua sequitur dolor magnus & quãdoq; mors. Ideo Saluator multum rogat pro vnitate ecclesiæ. Ioan. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi: vt sint vnum sicut & nos. Item in eodem: Non pro eis rogo tantùm: sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint.

De his quæ valere possunt ad hoc vt quis ametur à proximo. CAPVT IX.

EST notandum quòd licet vtrũq; sit appetendum, & amare proximum, & amari ab ipso: tamen magis appetendum est amare, quàm amari. Beatius est magis dare, quàm accipere.

pere. Actuum 20. Qui solùm amari volũt, ignem esse volunt in domo proximi sui, & ipsi in domo propriæ conscientiæ frigore pereunt. Ipsi etiam pretiositatem proximis suis & bonis eorum desiderant, de pretiositate verò sua bonorum propriorum non curant. Charitas enim, vt prius ostensum est, pretiositas est hominis & operum ipsius. ¶ Et notandum quòd multa sunt quæ valere possunt ad hoc vt aliquis ametur à proximo. ¶ Primum est modestia in sermone. Ecclesiastici 20. Sapiens in verbis amabilem se facit: gratiæ autem fatuorũ effundentur. ¶ Secundum est similitudo, quæ multũ facit ad amorem, & sicut dissimilitudo ad odium. Eccles. 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt. Amb. super psalmum, Beati immaculati. Est insitum bonis, vt vnusquisq; virtutes suas in alijs amet. E contrario, Oderunt hilarem tristes, tristemq; iocosi. Virtus etiam hominem amabilem reddit. Tullius de Amicitia: Nihil est virtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad diligendum. Quippe cùm propter virtutem & probitatem etiam eos quos nunquam vidimus quodãmodo diligamus. Item in eodem: Tanta est vis probitatis, vt eam vel in eis quos nunquã vidimus, vel quod maius est, in hoste diligamus. Valet etiam ad hoc quòd aliquis ametur specialiter, virtus mansuetudinis. Ecclesiast. 3. Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super gloriam hominũ diligeris. Mansuetudo ad modum adamantis habet virtutem attractiuam. Ezech. 3. Vt adamantem & silicem dedi faciẽ tuam. Valet etiã ad hoc quòd aliquis ametur, fidelitas. Ecclesiast. 33. Si est seruus fidelis tibi, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic tracta eum. Ecclesiast. 27. Dilige proximum, & coniungere fide cum illo. Et eiusdem 6. Ami-

co fideli nulla est cõparatio. Et iterũ: Amicus fidelis medicamentũ vitæ & immortalitatis. Valent etiã ad idẽ obsequia & beneficia. Terentius in Andria: Hoc tẽpore obsequiũ amicos, veritas odium parit. Ignis amoris lignis beneficiorũ debet nutriri, alioquin deficit. Obsequia etiã feras ad amorẽ incitãt, & inimicos amicos efficiunt. ad Rom. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ: si sitit, potũ da illi. Hoc enim faciẽs carbones ignis congeres super caput eius: id est, cor eius accendes ad te amandũ. ¶ Notandũ tamẽ quòd beneficia nõ parãt amicitiã, nisi cùm discretè dantur. Eccl. 20. Fatuo non erit amicus, & nõ erit gratia in bonis illius. qui enim edunt panẽ illius, falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum? Neq; enim quod habendum erat ab alio, scilicet directo sensu, distribuit: similiter & quod nõ erat habendum, ipse indiscretè dat danda & similiter nõ danda: propterea sapiẽtia dicitur esse mater pulchræ dilectionis. Eccl. 24. Discretio enim requiritur ad acquirendũ amicum. Senec. Nullum habet maius malum occupatus homo & bonis suis obsessus, quàm quòd amicos sibi putat quibus nõ ipse est: quòd beneficia sua efficacia iudicat ad conciliandũ amicos, cùm quidã quo plus debẽt, magis oderint. Quid ergo? Beneficia non parant amicitias? Parant, si accepturos licuit eligere: si collocata, non sparsa sunt. Itaq; dum incipio esse mentis tuæ, interim hoc cõsilio sapientum vtere, vt magis existimes pertinere ad rem quis, quàm quid acceperit. Tullius in Rhetorica: Melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocatum est. Inter omnia maximè valet ad hoc quòd aliquis ametur, si ipse primò amauerit. August. Nulla est maior ad amorẽ inuitatio, quàm præuenire amando. Et nimis durus

rus est amicus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere. Senec. in epistolis: Quæris quomodo amicũ facturus sis citò? Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamẽto, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Item vt ameris, amabilis esto.

De modo amandi proximum. CAP. X.

NOTANDVM quòd scriptura sacra triplex exemplar nobis ministrat ad ostendendum quomodo proximum amare debeamus. ¶Primũ est, amor quo Christus amauit nos. Ioan. 15. Hoc est præceptum meũ, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos. ¶Secundũ est, amor quo amamus nosmetipsos. Matt. 22. & Luc. 10. Diliges proximũ tuũ sicut teipsum. ¶Tertium est, amor quem habent mẽbra eiusdẽ corporis adinuicẽ. ad Rom. 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autẽ mẽbra non eundẽ actũ habẽt: ita multi vnũ corpus sumus in Christo. De eodẽ habetur 1. Cor. 12. ¶Et notãdum circa primũ ꝙ Christus amauit nos amore gratuito, scilicet amore gratis dato, non præcedẽtibus meritis nostris reddito. 1. Io. 4. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum: sed quando ipse prior dilexit nos. Sic amare debemus proximum. Non sic faciant qui nolunt amare nisi eos quibus se primo agnoscuntur amari. Matth. 5. Si diligatis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Item amauit nos Christus amore tecto: quia non propter vtilitatem suam, sed propter nostram: non vt à nobis acciperet, sed vt nobis daret. Seneca in epistolis: Amicus qui vtilitatis causa assumptus est, tandiu pla-

valde est vtrum prosperitas, an persona diligatur. Amissio felicitatis, vim interrogat amoris. Qui in aduersitate proximũ despicit, apertè conuincitur quòd hunc in prosperis nõ amauit. Sen. de remedijs fortuitorũ: Multi illũ comitãtur, mel muscæ sequuntur, cadauera lupi, frumenta formicæ: prædã sequitur illa turba, non hominem. Sen. in Epistolis: Quod tu beneficio tuo scire nõ potes, paupertatis beneficio scies. ¶Illa veros certosq; amicos retinebit. Discedet, quisquis nõ te, sed aliud sequebatur. Boëtius in lib. Cõsolat. Hæc aspera fortuna tibi certos sodalium vultus ambiguosq; secernit, discedẽs suos abstulit, tuos reliquit, & nunc amissas opes queri desine, quod pretiosissimum diuitiarum genus est amicos inuenisti. Ecclesiastic. 12. Non agnoscetur in bonis amicus, nec abscondetur in malis inimicus. Ecclesiast. 6. Est amicus secundũ tempus suum, & non permanebit in tempore tribulationis. Item in eodem: Est amicus socius mensæ, & nõ permanebit in die necessitatis. Ecclesiast. 37. Est amicus solo nomine amicus. Sunt aliqui etiã qui parua occasione de amicis efficiuntur inimici. Ecclesiast. 6. Est amicus qui conuertitur ad inimicitiam. Tullius: Nihil turpius est quàm cum eo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris. Ambr. Constans debet esse amicitia, & perseuerare in affectu: nec puerili modo amicos mutare vaga quadam sententia. Tullius: Sodales vetustos nunquam sequentium nouitate fastidias. Procul autem sit videre amicis vti quasi floribus tandiu gratis quandiu recentibus. Ecclesiastic. 9. Non derelinquas amicum tuum antiquum: nouus enim non erit similis illi. Vinum nouum, amicus nouus: veterascet, & cum suauitate bibes illud. Amicitia est necessarium vitæ hum

humanae praesidiũ: sicut temerè assumi non debet, sic semel rectè apprehensum sperni non cõuenit.
¶ Circa secũdum exemplar notãdum quòd illud mandatũ, Diliges proximũ tuum sicut teipsum. dupliciter potest intelligi. Vno modo sic: id est ad quod teipsum: scilicet ad gratiam in praesenti, & gloriam in futuro. Vel in ipso teipsum: id est in Deo. August. de doctrina Christiana: Quisquis rectè diligit proximum, hoc cum eo debet agere, vt etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Vel sic potest intelligi, vt sit sensus: Hoc facias proximo quod tibi vis fieri: quod autem non vis tibi fieri, ei non facias. vt haec duo praecepta iuris naturalis quorũ vnum habes Matt. 7. aliud Tob. 4. sint expositiua huius mandati. Isido. in lib. differentiarũ: Duo sunt erga proximi dilectionem seruanda, vt beneficij impensione foueatur, & nulla malitia laedatur.
Non dicitur, Diliges proximũ tuum plusquam teipsum. Videtur plusquam seipsum proximum velle diligere, qui curationi propriae non sufficiens, curam proximi sui cupit assumere. Bernar. super Cant. Tu frater cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeò tenera atq; arundinea quatinus omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni doctrinae circumferatur vento, imò cui tanta est charitas vt vltra mandatum quidem diligas proximum tuum plusquam teipsum: & rursum tantilla, vt contra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia contrahatur, ambitione protrahatur, suspicionibus inquietetur, conuitijs exagitetur, curis euisceretur, honoribus timeat, liuore tabescat. Tu, inquam, ita in proprijs teipsum sentiẽs, qua nunc dementia, quaeso, aliena curare aut ambis, aut acquiescis

Audi quid consulat cauta vigilq; charitas: Non quod alijs, inquit, sit remissio, nobis autē tribulatio: sed ex æqualitate. Noli nimiū esse iustus: sufficit vt diligas proximum sicut teipsum. Greg. in Moral. Magna cura necessaria est prædicatori vt timoris laceratione se mordeat: ne proximum iuuando se deserat, ne alios erigens cadat. Et notandum quòd cùm præceptū sit vt proximū sicut nos diligamus: qui se nō diligit, proximum diligere nescit. Aug. in lib. de verbis Domini: Vide si iam nosti diligere teipsum, & cōmitto tibi proximum quem diligas sicut teipsum. Si autem non nosti diligere te, timeo ne decipias proximū sicut te. Idem in lib. de disciplina Christiana: Si te interrogem vtrū diligas te: Respōdes, quia diligas: quis enim se odit? ergo non diligis iniquitatem: nam si diligis iniquitatē, odis te. Non ego dico, Psalmistum audi: Qui diligit iniquitatē, odit animam suā. Idem in eodem: Qui diligis iniquitatē, quomodo tibi volebas cōmitti proximū vt diligeres eū tāquam te, homo qui perdis te? Si enim teipse sic te diligis vt perdas te: sic profectò perditurus es eum quem diligis sicut te. Nolo ergo quenquam diligas: vel solus peri, aut corrige dilectionem, aut respue societatem. ¶ In summa notandum est, quòd modus amandi proximum, est vt amemus eum super res transitorias & citra Deum & propter Deum. Vnde qui proximū diligit debito modo, Deū plus diligit propter quem proximum diligit. Et ideo manifestum potest esse quomodo illud verū est. ad Rom. 13. Qui diligit proximū, legem impleuit. Et ad Galat. 5. Omnis lex in vno sermone cōpletur, Diliges proximum sicut teipsum. Implens enim mandatum de dilectione proximi, implet mandatum de dilectione Dei. August. ad Macedonium: Nemo esse potest

veræ

veraciter amicus hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis. Item Aug. Inter quos amicos nõ est rerum diuinarum cõsensio, nec humanarũ plena esse potest: necesse est vt aliter quàm oportet humana existimet qui diuina cõtemnit: nec hominem rectè diligere nouit, quisquis eum nõ diligit qui hominem fecit. Greg. in Moral. Per amorem Dei amor proximi gignitur, & per amorẽ proximi, Dei amor nutritur. Fons qui in alto oritur de facili ad loca inferiora deriuatur. Sic amor si primò Deo integrè detur, deinde ad proximũ recte dirigatur, vt scilicet proximus propter Deum ametur. Tunica Christi inconsutilis quæ vnitatẽ ecclesiæ designabat, desuper erat cõtexta. Io. 19. Amore enim Dei firmata debet esse dilectio proximi. Aug. 4. lib. Conf. Domine, beatus qui amat te, & amicum in te, & inimicũ propter te. ¶ Circa tertium exemplar notãdum quòd decem sunt in quibus amor qui est respectu proximi, imitari debet amorẽ membrorũ eiusdem corporis. ¶ Primò in hoc, quòd vnum membrũ non inuidet alij membro, licet non habeat officiũ quod illud habet. Si enim omnia membra vnicũ haberent officium, essent quasi vnum membrum. 1. Corint. 12. Si totum corpus oculus: vbi auditus? & si totum auditus: vbi odoratus? Et post: Si essent omnia vnũ membrũ, vbi corpus? Et ad Rom. 12. Omnia membra non eundem actum habent. Sic non debet aliquis inuidere proximo suo habẽti gratiam quam ipse non habet. Aug. in lib. de Virginitate, Duobus malis, hoc est Superbia & Inuidia, diabolus est. Itẽ in lib. de disciplina Christiana: Auertat Deus pestem inuidiæ ab animis omnium hominum. Inuidia diabolicum vitium est: habet matrem suam, scilicet Superbiam: suffoca matrem, & non erit filia. ¶ Secundo in hoc, quòd mẽbrum

vnum officiũ suum sibi non appropriat, sed gratis alijs cõmunicat. Oculus est oculus omnibus mẽbris. Idem intellige de cæteris mẽbris. Sic debet aliquis cõmunicare gratiã quam habet proximo suo. Ad Rom. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autẽ alter alterius membra. Et in eodem: Necessitatibus sanctorũ cõmunicãtes. Sed hodie loco huius gratuitæ cõmunicationis, abundat venalitas in ecclesia Dei. Michææ 3. Principes eius in muneribus iudicabãt, & sacerdotes eius in mercede docebãt, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. ¶ Tertio, vnũ membrum læsum ab alio se non vindicat. Sic debet esse inter membra ecclesiæ. Ad Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes. ¶ Quarto, mẽbra infirmiora amplius honorãtur. 1. ad Corint. 12. Quæ videntur mẽbra corporis infirmiora esse, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra corporis, his honorem abundantiorẽ circundamus: sic non debemus despicere eos qui infirmi videntur. Ad Rom. 12. Honore inuicem præuenientes. Amb. Nõ est fraternus amor, nisi mutuis se præueniat obsequijs. ¶ Quinto vnum membrum alij compatitur & congaudet. 1. ad Corint. 12. Si quid patitur vnum membrũ, cõpatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent cætera membra. Sic fideles debent gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. ¶ Sexto, vnũ membrũ sibi reputat fieri quod fit alij, siue sit bonum, siue malum. Si lædatur pes, os conqueritur: si lauẽtur pedes, os regratiatur. Luc. 7. Intraui in domum tuam, & aquã pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Sic vnus fideliũ reputare debet sibi fieri quod fit alij. Vnde caput ecclesiæ dicit, Matth. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis,

mihi

mihi fecistis. Sen. in epistolis loquēs cuidam amico suo: Mihi id expedit, quod tibi, aut non sum amicus, nisi quicquid agitur ad te pertinens, meū est. Cōsortium omniū rerū inter nos facit amicitia, nec secūdi quicquam singulis est, nec aduersi. In cōmune viuitur. ¶ Septimo, vnū membrū pro alio læsioni se exponit: vt manus pro oculo. Sic debent facere fideles, exemplo capitis qui scapulis suis obūbrauit nobis in cruce, ictum recipiens quem humanū genus debebat recipere. ¶ Octauo cibum quem vnum membrum recipit, omnibus mēbris cōmunicatur. Si verò aliquod membrum amplius debito de illo sibi retinuerit, ad malum suū illud retinet. Est enim ei materia apostematis, vel alterius infirmitatis. Sic etiā est inter fideles. Eccl. 5. Est alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: diuitiæ cōseruatę in malum Domini sui. ¶ Nono, vnum membrum multum timet ab alio separari. Nec mirum, cùm separatum ab alio sit inutile. Nō enim iam viuificatur à spiritu à quo viuificantur cætera mēbra. Sic fideles timere debent separari à corpore ecclesiæ. August. Nihil sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. ¶ Decimo, totū corpus tremorem & horrorem patitur, ad separationem vnius membri à se: sic corpus ecclesiæ timere debet cùm videt aliquem fidelem separari à se vel per mortē, vel per excōmunicationem. Psal. Dedisti metuentibus te significationem vt fugiant à facie arcus. Pœna præsens significatio est futuræ. Cum aliquis præsenti pœna punitur, cogitare debemus qualiter Deus percutiet vbi non parcet, ex quo ita percutit vbi parcit.

De diuersis speciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum. CAP. XI.

PRIMO de amore parētum dicturi sumus. ¶ Secundo, de amore inter virum & vxorem. ¶ Tertio de amore bonorum. ¶ Quarto de amore inimicorū, ¶ Quinto, tangemus aliquid de vera Amicitia. ¶ Circa primum notādum, quòd amor parentum multum Deo placet, qui tantum parentum nomen diligit, quòd seipsum patrem iusserit dici, vt ait Hieronymus. Homini etiā multum prodest. Tempus enim viuēdi extēdit: iuxta verbum eiusdem. Basilius: Parentes nostros vt propria viscera diligamus. Ad hunc amorem nō est necesse multum homines incitare, cùm natura ad hoc incitet. Superuacuum est in id nos impelli in quod nos imus. Amor tamen iste nō debet esse amori Dei contrarius, sed subiectus. Matthæi 10. Qui amat patrem & matrem plusquam me, non est me dignus. Gregor. in homil. Ametur in hoc mundo quilibet aduersarius: sed in vita Dei contrarius nō ametur, etiam propinquus. Hieron. in epist. Honora patrem tuum, sed si te à vero patre non separat. Tandiu scito carnis copulam, quandiu ille suū nouerit creatorem. Amor Dei dominari debet in homine, nō amor carnalis. 1. Reg. 2. Reprehendit Dominus Heli de hoc quòd filios suos ei prætulisset: Quare calce abiecistis victimam meā, & munera mea quæ præcepi vt offerrentur in templo: & honorasti magis filios tuos quàm me? Et 2. Mach. 7. legitur de quadam bona matre, quòd filios septem pereūtes sub vnius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat. In ea verè vincebat amor Dei amorem filiorum. Et Abraham paratus fuit filium proprium occidere propter Deum. Genes. 22. Et Leuitæ propinquos suos occidere ad præceptum Moysi serui Dei.

Exod.

Exod.32. & Luc.14. legitur: Si quis venit ad me, & nõ odit patrem suum, & matrẽ, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam, id est temporalem vitam, non potest meus esse discipulus. Non sunt agnoscendi propinqui secundum carnem, si salutem impediant. Hiero. in epistolis: Ecce, inquit, aduersarius Christum in pectore tuo conatur occidere, licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus vbera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in lumine iaceat per calatũ perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Idem: Gladiũ tenet hostis vt perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo. Matth.5. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Maximè in his qui viam perfectionis aggressi sunt, non debet dominari amor carnalis. Vnde Dominus cùm diceretur ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærẽtes te. Respondit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Matt.12. Bern. in sermonibus: Quandiu de mundo sumus, debitores constat nos esse parentibus: At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum solicitudine liberi sumus.

De amore inter virum & vxorem.

CAPVT XII.

DICENDVM de amore qui est inter virũ & vxorem. Col.3. Viri diligite vxores vestras, & nolite esse amari ad illas. ¶Et notandum quòd 16. sunt per quæ possunt viri induci ad amandum vxores suas. ¶Primum est, exemplum Christi. Eph.5. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus

stus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Et potest hæc similitudo in duobus attendi. Primò in hoc quòd desideret salutẽ vxoris. Christus enim pro salute ecclesiæ mortuus est. Secundo in hoc, quòd si adulter, & post pœniteat, eam misericorditer recipiat. Osee 3. Dilige mulierem dilectam amico, & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israël, & ipsi respiciũt ad Deos alienos. Et Ierem. 3. Tu fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. August. Quid tibi durum videtur, vt post adulterium reconcilietur coniunx? si fides assit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Item non erit turpis nec difficilis etiam perpetrata & purgata adultera recõciliatio coniugum: vbi per claues regni cœlorum non dubitatur fieri remissio peccatorũ: non vt post Christi diuortium adultera reuocetur, sed vt post Christi consortium & adultera nõ vocetur. ¶ Secundum est hoc, quòd corpus mulieris est ipsius viri: vnde debet amare illud tanquam suũ. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. 1. Corinth. 7. Ad Ephes. 5. Viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. ¶ Tertiũ est, quòd vir & vxor sunt velut vna arbor. Sicut planta & ramus qui plantæ inseritur vnam arborẽ efficiunt & vnum fructum ferunt, & neuter illorum sufficiens est ad ferendum fructum illum: sic nec vir, nec vxor sufficiens est ad generandam prolem: vnde deberent amorem inuicẽ habere, sicut ramus insitus adhæret plantæ. Matth. 19. Iam non sunt duo, sed vna caro. ¶ Quartũ est, quòd mulier de costa viri formata est. Noluit Deus formare mulierẽ de limo terræ sicut virũ: imò de carne & osse viri, vt vir amaret eam tanquam seipsum, eo quòd de ipso

facta

facta esset. Gen. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Ephes. 5. Qui suã vxorem diligit, seipsum diligit. Et post in eodem: Vnusquisq; vxorem suam sicut seipsum diligat, vxor autem timeat virum suũ. ¶ Quintum, quòd amorem ei promisit, cùm anulum in manu eius posuit, & cùm ad missam in praesentia Dominici corporis osculum ei dedit, ad minus secundum consuetudinẽ aliquarum ecclesiarum. Osculum enim signũ est amoris & pacis. In anulo verò qui nec digitũ excedit, nec exceditur, sed ei adaequatur, intelligitur quòd amore carnali illi soli debet adhaerere. Et sicut anulus aliũ digitũ cum digito illo in quo positus est capere nõ potest, sic amor viri ad aliã mulierẽ diuidi non debet. Ideo autem ponitur anulus in digito illo in quo est vena quae vsq; ad cor protenditur, quia coniuges ex corde debẽt amare se, & nõ solum signis exterioribus. ¶ Sextũ est, quòd cõsanguinei cõiugum propter coniugiũ eorum mutuò se amant. Vnde mirũ est cùm tot propter eos ament se, si ipsi se nõ amẽt. Quãdoq; patria vna vno matrimonio ad cõcordiã reducitur: vnde mirũ est quomodo inter personas illas quae matrimonio cõiunctae sunt discordia durare potest. ¶ Septimũ est, quòd vxor patrẽ & matrẽ & alios propinquos suos propter virũ dimisit, & ei adhaeret. Vnde infideliter agit si hãc nõ amet. Hier. 2. dicit Dominus ad sponsam suã: Recordatus sum tui, miserãs adolescẽtiã tuã, & charitatẽ desponsationis tuae, quãdo secuta es me in deserto. ¶ Octauũ est, quòd nisi ament se, in magna miseria erũt. Prouerb. 27. Tecta perstillãtia in die frigoris, & litigiosa mulier cõparãtur. Sicut nõ quiescit homo subiecto perstillãti, praecipuè si tẽpus frigidũ sit, sic nõ quiescit vir cũ vxore si litigiũ inter eos fuerit. Philosophus: Vxor est

aut perpetuale refugiũ, aut perenne tormentum. ¶ Nonũ est, quòd multum placet Deo & hominibus amor cõiugũ. Eccl. 25. In tribus beneplacitũ est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrũ, amor proximorũ, & vir & mulier sibi bene cõsentiẽtes. ¶ Decimũ est, quòd vxor est solatiũ homini à Deo datum. Gen. 2. Non est bonũ hominẽ esse solum. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quàm vnum &c. Item in eodem: Væ soli. Non reputatur solus qui nobilius contraxit matrimoniũ, cuius anima per castitatem vel virginitatẽ Deo grata ei matrimonio est cõiuncta. Sed fornicator vel cõcubinarius reputatur solus, quia à Deo est maledictus: qui cùm videt mulierẽ fornicariam, desolationẽ suam potius videt quàm solatiũ. Videt enim gladiũ quo diabolus interficit eum. ¶ Vndecimum est, quòd vxor est velut quoddam ornamentum hospitij. Eccl. 26. Sicut sol oriens in mundo in altissimis Dei: sic mulieris bonæ species in ornamentũ domus eius. Prouerb. 12. Mulier diligẽs, corona est viro suo. Et Eccl. 26. Gratia super gratiã, mulier sancta & pudorata. ¶ Duodecimũ est, quòd vxor est adiutoriũ à Deo homini datũ. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriũ simile sibi. Ipsa vxor iuuat virũ in prolis procreatione & educatione, & hospitij gubernatione, in bonorũ temporaliũ multiplicatione, & cõseruatione, & saluatione animę ipsius viri. Eccl. 36. Qui possidet mulierẽ bonã, bonam inchoat possessionem. Hic innititur, quòd quasi nihil habeat qui tenet hospitium, nisi habeat mulierem bonã quæ sua ei custodiat. Concubinariæ enim solent furari hominibus qui tenent eas, ea quæ ipsi habent. Et subditur: Adiutoriũ secundũ illum est, & columna vt requies. Vbi innuitur quòd bona vxor sustentamentũ sit hospitij. Sicut col

columna corruente corruit domus: sic vxore bona moriente destruitur hospitium. Et in eodẽ: Vbi non est sepes, diripietur possessio: & vbi non est mulier, ingemiscit egẽs. vel maritus qui pauper efficitur amissa bona vxore, vel pauper qui declinat illuc causa eleemosynæ, non inueniens q sibi det eleemosynã. Mulieres eñi magis solẽt esse misericordes ꝗ̃ viri. Homo fornicator vxorẽ nõ habẽs, est velut auis absq; nido, nesciẽs cui sua cõmittat. Eccl. 36. secũdũ literã vnã: Cui credit, q nõ habet nidũ? ¶ Tertiũdecimũ est fructus pretiositas. Matt. 12. Ex fructu arbor cognoscit. Vnus fructus huius arboris prævalet omnib. mũdi diuitijs. Multũ ergo amãda est arbor talis quę fert fructũ tã ꝑtiosum. ¶ Quartũdecimũ est sacramẽti matrimonij dignitas, quod institutum est à Deo in paradiso, & in statu innocẽtiæ quod Dominus prohibet separari, quia author fuit ipsius. Mat. 19. Quod Deus coniũxit, homo nõ separet. Cui credere videt vinculũ carnalis ꝓpinqtatis. Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhęrebit vxori suæ. Pręterea sacramẽtum magnũ est: ego autẽ dico & in Christo & in ecclesia. Eph. 5. ¶ Quintũdecimũ est, ꝙ hominẽ ea parte q̃ infirmior est custodit, scilicet ex parte carnis. Mat. 26. Spirit⁹ quidẽ prõptus est, caro autẽ infirma. ¶ Sextodecimo, diabolũ ea parte qua fortior est vincit. Iob. 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De amore bonorum. CAP. XIII.

SCIENDVM quòd bonos debem⁹ amare quasi attinerent nobis omni genere parẽtelæ, exẽplo Domini dicentis Matt. 12. Quicunq; fecerit volũtatẽ Patris mei q in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Ipsi sunt amãdi vt Dei filij, & fratres nostri. Rom. 8. Qui-

cunq; Spiritu Dei agũtur, hi sunt filij Dei. Et in eodẽ: Si autẽ filij Dei, & hæredes: hæredes quidẽ Dei, cohæredes autẽ Christi. Debẽt etiam boni se amplius amare: quia sunt in aliena patria. Solent enim se amare qui sunt eiusdem patriæ quãdo sunt extra patriam suam acsi essent fratres. Ad idem etiam facit quòd mali habent eos exosos: vnde si ipsi nõ amẽt se adinuicẽ, absq; amicis erunt. Io. 17. Ego dedi eis sermonẽ meum, & mũdus eos odio habuit, quia de mundo non sunt. Et Io. 15. Si de mũdo fuissetis, mũdus quod suũ erat diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, ideo odit vos mundus.

De dilectione inimicorũ. Et de octo quæ ad huiuc amorem hominem inducant.

CAPVT. XIIII.

INIMICORVM dilectio, quã Dominus pcepit Mat. 5 Diligite, inqt, inimicos: vestros pertinet ad dilectionẽ cordis. Deinde subdit de dilectione operis & sermonis. Bene facite his qui oderũt vos, & orate pro persequẽtibus & calũniantibus vos. Grego. Ille preces suas multũ valere facit, qui eas pro inimicis effundit. Et notandũ q in mandatis Dei nihil est mirabilius, quàm quòd præcipitur diligere inimicos. vt ait Aug. Ideo licet multa sint dicta pertinẽtia ad dilectionẽ inimicorum, in tractatu de Ira: tamẽ hic aliqua tãgemus ptinẽtia ad idem. Insipientibus enim impossibile videtur, q ipsi amẽt inimicos suos: si tamẽ haberent aliquãtulum sapiẽtiæ, possibile eis appareret. Sapientiam enim nõ vincit malitia. Sap. 7. ¶ Et notandũ q octo sunt, quæ si attẽdantur, satis patebit nõ esse ita difficile diligere ini-

micā vt multi credūt. Apparebit etiā quòd hoc nō sit potius dedecus,sed honor potius. ¶Primū est status inimici qui tibi iniuriat⁹ est,& nō vult satisfacere. Est enim spiritualiter mortuus.Ipse enim quasi insanus manus in se iniecit,quādo tibi iniuriam intulit. Sap.16. Homo per malitiam occîdit animā suam. Noli insanire in fratrē tuū mortuum,sed potius ei compatere. Crudeliores vidētur fuisse qui Christo mortuo nō pepcerūt, quàm qui viuum vulnerauerunt. Vnde lācea dicitur dira,cùm claui dicātur dulces. Quis adeò cæcus est qui nō intelligat dedecus nō esse si qs de mortuo nō vult se vindicare? ¶Secūdū est, vtilitas iniuriæ illatæ.Persecutores enim nostri, iuxta verbū Psal.circundāt nos sicut apes. Ad modum enim apū nos pūgūt tribulationibus: sed in futuro fauū nobis æternę beatitudinis pręparāt: iuxta illud Psal.Qui tribulāt me , exultabunt si motus fuero :ego autē in misericordia tua speraui.Eccl.1.Vsq; in tempus sustinebit patiens , & postea redditio iucūditatis. ¶Tertiū est,quòd dilectio inimicorum nobis est vtilior ꝗ amicorū. Ipsa valet ad spiritualiū vulnerum sanationem. Aug.Ego ad inimicorū dilectionē vos commoneo:quia ad sananda peccatorū vulnera nullum medicamētum vtilius esse cognosco. Ipsa etiam multum facit ad perfectionē & cumulum bonitatis. Vnde Matth.5. post illud , Diligite inimicos vestros.Subditur : Estote perfecti sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. August.in Enchirid. Magnificentissimæ bonitatis est,vt tuum quoq; inimicum diligas , & ei qui tibi malum vult , & si potest facit : tu semper bonum velis atque facias cùm possis. Ipsa etiam magnam mercedem meretur. Lucæ sexto,Si diligitis eos qui vos diligunt,quæ vobis gratia? Veruntamen diligite

inimicos vestros &c. & erit merces vestra magna. ¶ Quartũ est, ꝙ Deo gratior est. Aug. Qui dilexerit inimicos, hic erit Dei amic⁹: nec solum amicus, sed & filius. sumptũ est de Mat. 5. & Lu. 6. post illud: Diligite inimicos vestros. Sequitur: Et eritis filij Altissimi. Item Aug. Quãta gratia per nos serui digni non sumus, & inimicorum dilectione Dei filij efficimur. Chryso. super Mat. Nihil est quod sic Dei similem faciat, vt malignis atque lædentibus esse placabilem. ¶ Quintum est, quòd diabolo hæc dilectio est molestior. Magis enim elõgat ab eius similitudine qui odio obstinato hominem persequitur. Greg. Stultũ est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. ¶ Sextũ est, ꝙ dilectio id quod odiẽdũ est inimico, magis destruit, ꝙ̃ aliquid aliud. Ipsa eñ est ignis inimicitiã inimico adnihilãs. Rom. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum &c. sic enim carbones congeres super caput eius. Ipsa etiã gladius est, inimicum interficiens, dum de inimico amicum facit. Chrys. Sustine ad tempus inimicum tuum, & bene faciet. Postmodum autem victũ, beniuolẽtia tua amabis eum quasi amicum tuũ. Idem: Omnis inimicitia beneficiorum assiduitate compescitur. Greg. Miles Dei aduersitatis bello deprehensus, & scutũ patientiæ debet anteferre ne pereat, & ad præliandum prõptus amoris inferre iacula, vt vincat. Cuius amaturę summã Paul⁹ breuiter insinuat, dicẽs: Charitas patiẽs est, benigna est. Cũ verò vnũ ex vtroq; defuerit, charitas nõ est: si videlicet malos absq; benignitate tolerãs, non amat: aut rursus se sine patientia exhibens, negligit, tolerat quos amat. ¶ Septimũ est, quòd nõ potes ex proposito nocere proximo tuo, quin tibi noceas. August. Quòd malitia tua alteri non noceat, fieri potest: quòd autem

autem tibi non noceat, fieri non potest. Non est dedecus alicui si nō vult inquinare manus suas se vindicando, vel si nō vult inquinare os suum conuitium pro cōuitio reddendo, imò honor est & signum nobilitatis animi. Prou. 20. Honor est homini qui separat se à contētionibus. ¶ Octauum est, quòd ille qui tibi iniuriatur, magis iniuriatur Deo, quàm tibi, qui hoc ei prohibuit, qui maius ius habet in te, q̄ tuipse. Si ergo Deus differt vindicare iniuriā, & non est ei dedecus, non erit tibi dedecus, imò honor, si exemplo Domini vis non vindicare te in pręsenti. Eccl. 23. Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

De vera amicitia, & quæ sunt attēdenda in eligendo aliquem in amicum, & de pertinentibus ad veram amicitiam. CAP. XV.

SEQVITVR de vera amicitia. Amicitiam sic describit Tullius in Rhetoric. Amicitia est erga aliquem volūtas bonarum rerum illiusipsius causa quem diligit, cum pari eius voluntate. Idem in libro de Amicitia: Amicitia nihil aliud est, nisi omnium diuinarū humanarumq; rerum cum beneuolentia & charitate consensio. Hæc amicitia multum appetenda est. Eccl. 25. Beatus qui inuenit amicum verum. Tullius in libro de Amicitia: Omnibus rebus humanis anteponenda est amicitia. Nihil enim tam naturæ aptum, tamq; conueniens ad res secundas vel aduersas. Idem in eodem: In hoc præstat amicitia propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolentia tolli potest: ex amicitia nō potest. Sublata enim beneuolentia, nomen amicitiæ tollitur, propin-

quitatis manet. Prou. 18. Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater. Item Tullius: Quid dulcius erit, quàm quòd habeas cum quo audeas loqui vt tecum? Quis enim esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes q illis æquè vt tuipse gauderet? Aduersa verè difficile esset ferre sine eo, qui etiam illas grauius quàm tu ferret. Ab illis inter quos est vera amicitia, perfectè impletur illud mãdatũ, Diliges proximum tuũ sicut teipsum. Verus enim amicus habet amicum suum tãquam alterũ se. Tullius: Verum amicum qui intuetur tãquam exemplar aliquod intuetur sui: quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictu difficilius est, mortui viuũt. Amicitia in periculis subuenit. Prou. 25. Gratia & amicitia liberant. ¶ Et notandum quòd in eligendo aliquem in amicum quatuor sunt attendẽda. Primum est, discretio eius. Amicitiæ enim stultorũ solent esse nociuæ. Prou. 14. Amicus stultorum similis efficietur. Secundum est bonitas. Tullius in lib. de Amicitia. Hoc primùm sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse. Tertium, vt ille non sit iracũdꝰ. Prou. 22. Noli esse amicus homini iracũdo. Homo iracũdus est velut lignũ ignium quod esurijt tãgentẽ se, & est velut lignũ spinosum, quod pũgit amplectentẽ se. Ideo licet sit amãdus, tamẽ familiaritas eius timenda est. Præterea amicitia eius non durat. Vinculum enim amoris igne iræ in eo esurietur. Quartũ est, ne sit superbus. Superbus enim nescit esse socius, sed vult dominari. Prou. 11. Vbi fuerit superbia, ibi erit contumelia. ¶ Item notandum quòd multa sunt quę ad veram amicitiam pertinẽt; de quibus causa breuitatis tantũ 12. tangemus. ¶ Primũ est, voluntatũ identitas. Tullius; Idem velle, idem nolle, eadẽ-

mum

ctorum vera est amicitia. ¶Secũdum est cõmunicatio cõsiliorũ. Prou. 25. Causam tuam tracta cum amico tuo. Amb. Nihil occultat amicus si verus est, effundit animum in amicum suum. Tullius in libro de Amicitia: His amicitiæ funibus vtendũ arbitror, vt cùm emẽdati fuerint mores amicorũ, sit inter eos omnium rerum, consiliorum, voluntatum sine vlla exceptione cõmunitas. ¶Tertiũ cõmunicatio rerum. Vnde Philosophus, cùm diceretur ei de quodam: Ille amicus illius est, Cur inquit, illo diuite pauper est? Amicus non est qui fortunæ particeps non est. Tamen amicus dãdo amico suo, attẽdere debet & propriam facultatem, & vires amici sui. Non enim debet onerare amicũ honore vel onere, quod supra vires eius sit. Tullius in libro de Amicitia: Tãtum cuiq; tribuẽdum est primum, quãtum ipse efficere possis, deinde quantũ ille quẽ diligis & adiuuas possit sustinere. Itẽ notandũ quòd sicut dicit Tullius, Nimis exile est & exiguũ ad calculos vocare amicos, vt par sit ratio datorum & acceptorum. Neq; enim verendum est, ne quid excidat, ne quid in terram defluat, aut ne plus æquo in amicitiã cõferatur. ¶Quartũ est secreta admonitio. Eccl. 19. Corripe amicum tuum. Sæpe enim fit commissio. Cauendum tamẽ est ne correptio sit contumeliosa. Eccl. 19. Est correptio mendax in ira contumeliosi. Verè mendax est. Mentitur enim se correptionem facere, cùm potius sit conuitiatio. Tullius: Monere & moneri est officium veræ amicitiæ: ita tamen quòd adulatione careat admonitio, & cõtumelia obiurgatio. ¶Quintum est manifesta laudatio: non tamen in facie amici, vel coram domesticis ipsius. Hoc enim est adulatoris. Vnde Matth. 11. Dominus laudauit Ioannẽ postquam discipuli Ioannis ab eo re-

cesserãt. Chryso. Blãditores in facie laudãt, vel corã domesticis: vir autẽ sapiẽs quãdo laudat in facie, flagellatur in corde. ¶ Sextũ est: nec turpia rogare, nec ad preces amici turpia facere. iuxta verbũ Tullij prius positũ, nõ debet ad preces amici iniuriã facere proximo. Eccl. 6. Noli fieri pro amico inimicus proximo. Tamẽ aliqd potest honestè fieri pro amico quod homo nõ faceret honestè pro se. Tullius in libro de Amicitia: Multa quæ nostri causa nũquam faceremus, causa amicorũ facimus: quę in nostris rebus nõ satis honestæ, in amicorũ fiũt honestissimæ. ¶ Septimũ est, paritatem seruare. Tullius in lib. de Amicitia: Maximum est in amicitia superiorẽ parem esse inferiori. Hierony. super 12. prophetas: Amicitia pares aut accipit aut facit: vbi inęqualitas est, & alterius eminẽtia, alterius subiectio: ibi non tam amicitia est, quàm adulatio. Prou. 13. Qui despicit amicum suum, peccat. ¶ Octauum est, amicum in aduersis non deserere. Prou. 17. Omni tempore diligit qui amicus est. Eiusdem 12. Qui negligit dãnum propter amicũ, iustus est. Eccl. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate illius, vt in bonis illius læteris. ¶ Nonum est, arcanũ non detegere. Eccl. 27. Qui denudat arcana, amici fidem prodit, & non inueniet amicum ad animum suum. ¶ Decimum est, peccatũ eius celare. Prou. 17. Qui celat delictum, quærit amicitias. ¶ Vndecimum est, petitioni amici sine dilatione acquiescere Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. ¶ Duodecimum est, vtilia ei magis quàm placẽtia dicere. Prouerb. 11. Simulator ore decipit amicum suum. Et eiusdem 16. Vir iniquus lactat amicum suum. Item eiusdem 29. Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, rete

expan

expandit gressibus eius. Sen. in libro de beneficijs: Dic illis non quod volunt audire, sed quod velint semper audisse. Idē in epistolis: Amici vitia frangenda sunt: nō amo illū, nisi offendero: an ꝓfecturus sim, nescio: malo successum mihi quàm fidē deesse. Itē notandū ꝙ quinq; sunt quæ amicitiā solēt dissoluere, Conuitiū, improperiū, superbia, mysterij reuelatio, plaga dolosa. Ecc. 22. Mittens lapidem in volatilia, deijciet illa: id est, disperget: & qui conuitiatur amico suo, dissoluit amicitiam. Ad amicum etsi produxeris gladiū, nō desperes: est enī regressus. id est, recōciliatio ad amicū. Si aperuerit os triste, durè tecum loquēdo, non timeas. est enim cōcordatio pristinæ suæ amicitiæ: excepto cōuitio, & improperio, & suꝑbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa. In his omnibus effugiet amicus. Cōuitiū dicitur aliquod verecundum, quod tamē nō est peccatū: vt cū obijcitur amico ꝙ sit leprosus, vel seruus, vel aliquid simile. Improperium est, cum crimen obijcitur: vt cùm dicitur alicui quòd sit latro. Superbia vocatur superflua dominatio. Prouerb. 25. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum. Eiusdem 26. Sicut noxius est qui mittit lanceas & sagittas in mortem: ita vir qui fraudulenter nocet amico suo: & cùm deprehensus fuerit, dicit, Ludens feci. Pythagoras, Amicum lædere nec ioco quidem oportet.

De ordine Charitatis. CAP. XVI.

QVADRVPLEX est ordo charitatis. ¶ Primus est, secūdum prioritatem & posterioritatem, qui attenditur inter

amorem Dei & amorem proximi. Amor enim Dei prior est quàm amor proximi. Vnde Exod. 20. Primò ponuntur mandata pertinentia ad amorem Dei, deinde quæ pertinent ad amorem proximi. Amor Dei causa est amoris proximi. Proximus enim amatur, quia Deus hoc pręcipit. Pręterea Deus finis est dilectionis proximi. Finis verò mouet causam efficientem. Secundus ordo attenditur in hoc quòd amentur quæ amanda sunt, & non amētur quæ amanda non sunt. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Ille sanctè & iustè viuit, qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod est diligendum. Omnis peccator in quantum est peccator nō est diligendus: omnis homo inquantū est homo, est diligēdus. ¶ Tertius ordo iuxta verbū Aug. in eodē lib. in hoc attenditur quòd non æquè diligatur quod minus vel amplius diligēdū est: aut min⁹ vel amplius, quod ęquè diligēdū est. ¶ Et notandū quòd aliquis dicitur magis diligi tripliciter. Primo modo, quia ad maius diligitur, scilicet ad maiorē gloriā. Sic vniuersaliter magis diligendus est qui magis bonus est. Secundo qui diligitur maiori affectu. Tertio qui minori affectu. Ordo dilectionis secundum magis & minus attēditur inter illa quatuor quæ enumerat Aug. in lib de doctrina Christiana, dicēs: Quatuor diligēda sunt. Vnū quod supra nos est, scilicet Deus. Alterū quod nos sumus. Tertium est quod iuxta nos est, scilicet proximus. Quartū quod infra nos est, scilicet corpus. Cùm nos & proximū enumerat Aug. inter diligenda: nos & proximū videtur intelligere excellētiorē partem nostri, & proximi animā, scilicet propter hoc quòd corpus ponit postea quarto loco. Gregor. 1. parte Moral: Cum rectè diligimus, nihil in rebus

rebus conditis anima nostra charius amamus. Idem in Moralibus: Magnæ mercedis est à morte eripere carnem quandoq; morituram. Quanti ergo meriti est animam à morte liberare in cœlesti patria semper victuram? Item iste ordo attenditur inter ea quæ enumerat Ambrosius super illud Cant. 2. Ordinauit in me charitatem: Multorum, inquit, charitas inordinata est: quod in primo est, ponunt tertium vel quartum. Primo Deus diligendus est: secundo, parentes, inde filij, pòst domestici: q si boni sunt, malis filijs præponendi sunt. ¶ Ordo diligendi secundum affectum variatur secundum bonitatem vel propinquitatem eorum qui diliguntur, vel etiam secundum vtilitatem ecclesiæ. Magis enim bonus alijs paribus magis diligendus est quantum ad affectum. Item propinquior alijs paribus affectu maiori diligendus est. Item vtilior ecclesiæ alijs paribus maiori affectu diligendus est. Et idem intelligendum est etiam quantum ad effectum. Melior enim, vel propinquior, vel ecclesiæ vtilior alijs paribus magis est eligendus. ¶ Sed dubitari potest, vtrum bonitas propinquitati circa diligenda præualeat, vel ecõuerso. Et videtur quòd bonitas præualeat propinquitati, secundum illud Ambrosij: Domestici si boni sunt, malis filijs præponendi sunt. Item dicit Beda super illud Lucæ octauo, Mater mea & fratres mei hi sunt &c. non iniuriosè negligit matrem, nec mater negatur etiã quę de cruce cognoscitur, sed religiosiores copulæ mẽtium monstrãtur quàm corporum. Gregorius: Magis debemus diligere quos ex sacro fonte suscepimus, q̃ quos de carne nostra genuimus. Et dicẽdũ quòd bonus extraneus p̃ponẽdus est filio malo, quãtũ ad spiritualia beneficia, vel etiã quantũ ad tẽporalia:

ralia: tanta poteſt eſſe bonitas extranei vel vtilitas eccleſiæ. Item dubitari poteſt de hoc quod Ambroſius parentes filijs præponit in ordine diligendorum. Cùm enim natura magis incitet ad amorem filiorũ, quàm ad amorẽ parẽtum: magis vidẽtur filij diligẽdi, quàm parẽtes: gratia enim nõ eſt oppoſita naturæ. Ad idem videtur facere illud 2. Corint. 12. Non debẽt filij parẽtibus theſaurizare, ſed parẽtes filijs. Itẽ quòd radix humorem mittit ad ramos, & non econuerſo. Et eſt dicendum, quòd parẽtes magis diligẽdi ſunt quàm filij, alijs paribus & quantũ ad affectũ & quantũ ad effectum. Et ad hoc incitat natura inſtituta & reſtituta, licet nõ deſtituta. Tamẽ hũc ordinẽ variare poteſt filij bonitas. Poſſet enim eſſe adeò bonus quòd eſſet prꝑponẽdus patri. Itẽ eccleſię vtilitas, vel filij neceſsitas, vel propinquitas. Poſſet enim filius eſſe adeò vtilis eccleſiæ, quòd potius ſubuenire deberet aliquis ei quàm patri ſuo. Itẽ ſi eſſet filiusfamilias, poſſet eſſe quòd potius deberet ei aliquis prouidere quàm patri. Poſſet etiã eſſe adeò indigens quòd citius eſſet ei ſubueniendũ quàm patri. Aug. ad Marcellinũ: Charitas quæ tanquã nutrix fouet filios ſuos, nõ ordine amandi, ſed ordine ſubueniendi, infirmiores fortioribus anteponit, quos tales vult eſſe, quales in illis ſunt quos non contemnendo, ſed de his confidendo interim præterit. ¶ Et notandum eſt, quòd parentes diligendi ſunt affectu dupliciter: ſcilicet quantum ad exhibitionem honoris, & quantum ad exhibitionẽ neceſſariorũ. Quantum ad primum, parentes videntur eſſe ſemper præponendi filijs, niſi forſitan filius carnalis fieret pater ſpiritualis. Quantum verò ad ſecundum, ordo poteſt variari ex aliqua prædictarum cauſarum. Item notandum quòd affectu debemus

mus omnem hominem diligere. Effectus vero potest suspendi ex causa. August. Charitas non intermittatur: officia pro tempore exhibeantur. ¶ Quartus ordo attenditur secundum has differẽtias propter se & propter aliud. Creator propter se amandus est: creatura verò propter Deũ. De hoc ordine dicit August. 15. libro de Ciuitate Dei: Cùm omnis creatura bona sit, amari potest & bene & male. Bene, scilicet ordine custodito: male, ordine perturbato. Quòd in laude quadam cerei breuiter versibus dixi: Hæc tua sunt, bona sunt, quia tu bonus ista creasti: Nil nostrum est in eis, nisi quòd peccamus amantes Ordine neglecto pro te quod conditur à te. Itẽ 9. libro de Trinitate: Amanda est creatura, sed ad creatorem amor refertur: non tam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, Cùm propter se creatura amatur: tunc nõ vtentẽ adiuuat, sed corrũpit fruentẽ. Inferiori creatura vtendum ad Deũ, pari tibi fruendũ: sed in Deo sic teipso, non in teipso frui debes: sed in eo qui te fecit.

De his quæ Charitati aduersantur.

CAPVT XVII.

CHARITATI videtur aduersari superfluus amor nostri, vanus amor mundi, odiũ proximi, & generaliter damnabilis offensa Dei. ¶ Circa primum notandũ quod signum est quòd aliquis habeat superfluũ amorẽ sui, cùm ea quæ pertinent ad Deum & ad proximum suum, negligit: propria verò, diligenter defendit: & specialiter cùm defendit sua mala. 1. Cor. 10. Nemo quod suum est quærat. Philip. 2. Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. Greg. in Moralib.

lib. Plus Deo se amare conuincitur, qui neglectis his quæ eius sunt, propria tuetur. Idem in Pastoralibus: Qui vult praua agere, & tamen ad hæc cæteros tacere, ipse sibimet testis est, quia plus se veritate appetit diligi, quam contra se nõ vult defendi. ¶ Superfluus amor sui efficit hominem ciuem Babylonicæ ciuitatis. August. 14. lib. de Ciuitate Dei: Fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui vsq; ad contemptũ Dei, cœlestẽ verò amor Dei vsq; ad cõtemptũ sui. Illa in gloria sua exaltat caput suũ, hæc dicit Domino Deo suo: Gloria mea & exaltans caput meũ. ¶ Amor sui radix est multorũ malorum. Vnde super illud 2. Timot. 3. Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi &c. dicit gl. Aug. Ex eo quòd seipsos non Deũ amant: quasi à radice hæc quæ sequuntur mala oriũtur. Chrysost. Omnium malorum causa est amor sui, & radix & fons. Item amor sui hominem excæcat adeò vt non videat seipsum. Bern. Amor vel odium, veritatis nescit iudicium. Gregor. super Ezech. Vehementer claudit oculos amor priuatus. Ex quo fit, vt hoc quod nos agimus, & graue esse non æstimamus, plerũq; agatur à proximo, & nobis nimis detestabile esse videat. Amor iste amor videtur esse, cùm verè sit odium. Vnde August. super illud Io. 12. Qui amat animã suam, perdet eam. Magna & mira sententia, quẽadmodum sit hominis in animã suam: amor vt pereat, odium ne pereat. Si male amaueris, odisti: si bene oderis, tunc amasti. Item: Aug. in quodã sermone: Si perit homo amando se, profectò inuenitur negando se. Disce amare te, non amando te. secũdum Chrys. Animã amare, est desideria animæ inconuenientia facere. Eccl. 18. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius; faciet te in gaudium

inimicis tuis. Qui nimis amat se, perdit se. Vult enim esse in otio vbi corrumpitur: sicut vestis in arca reposita, à tineis comeditur. Psal. Omnes sicut vestimentũ veterascent. Item delicijs implet se nimis, qui se nimis amat, & sic perdit se. Ex hoc enim celerius moritur. Eccl. 37. Propter crapulam multi obierunt. Qui nimis amat se, nimis solicitè seruãdo se, perdit se. Sicut qui nimis seruat frumentum suum, amittit: quia corrumpitur. Vnde super illud Matt. 18. Qui voluerit animã suã saluã facere, perdet eam: dicit gl. interlin. Ac si agricolæ dicatur: frumentum si seruas, perdis: si seminas, renouas. ¶ Circa vanum amorẽ mundi notandũ, quòd amare mundum, est quasi amare adulterium. Vnde Iac. 4. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mũdi inimica est Deo? Quicunq; ergo voluerit esse amicus seculi huius: inimicus Dei cõstituitur. Et 1. Io. 2. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. vbi dicit gl. Vnum cor duos aduersarios sibi amores non rapit. Esa. 28. Coangustatũ est stratũ, ita vt alter decidat, & palliũ breue vtrũq; operire non potest. Charitas pallium est posteriora tegens. Peccata enim præterita abscondit, ne Deus ea ad puniendũ videat. Prou. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Ipsa supereminet cæteris virtutibus, vt pallium superponitur cæteris vestibus. Ad Coloss. 3. Super omnia charitatẽ habentes. Amor mundi, adulterat animã: amor fabricatoris mundi, castificat animam: vt dicit August. in libr. de verbis Domini. Idem in lib. Conf. Amicitia huius mundi, fornicatio est abs te. Idem super epistolam Ioannis: Si mundi amor in te habitet, non est quo amor Dei intret. Cùm exhauseris cor tuũ amore terreno, hauries amorẽ diuinum.

Amor mundi principium est omnium malorum. Vnde super 1. Io. 2. dicitur gl. Sicut dilectio Dei est fons omnium virtutũ: ita dilectio mundi omniũ vitiorum. Amare mundum, est amare proditorẽ. Mundus enim dicit dæmonibus: Quẽcunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Matt. 26. Prouerb. 27. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulẽta odientis oscula. Itẽ amare mundũ, est amplecti immundũ. Aug. super Io. Si delectat te mundus, semper vis esse immũdus. Si autem iam te non delectat hic mundus: iam tu es mũdus. Si autem fueris mundus, non remanebis in mundo. Chryso. super Matt. Sicut difficile est arborem iuxta viam positã, fructus suos vsq; ad maturitatẽ seruare: Sic difficile est virum fidelem iuxta istum mundum viuentem in actibus suis vsq; ad finem iustitiam tenere. Nam in via à transeuntibus fructus rapitur. Recede à via, & plantare in loco secreto: vt nec mundus tecum habeat commune, nec tu cum mundo. Ecclesiast. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Itẽ amare mundũ, est amare periculũ. Aug. Ama seculũ, absorbebit te. Amatores suos vorare nouit, nõ portare. Eccl. 3. Qui amat periculũ, in illo peribit. Aug. ad amatores mũdi: Cuius rei causa militatis? maior ne esse poterit spes vestra mũdo, quàm vt amici mundi sitis? Ibi quid non fragile, quid nõ plenum periculi? Itẽ per hęc pericula peruenitur ad maius periculum. Item in epistola ad Anastasiũ: Mũdus iste periculosior est, blandus quàm molestus: & magis cauẽdus cùm se allicit diligi, quàm cùm admonet, cogitq; contẽni. Amare seculũ, est amare locũ tormẽtorũ. Aug. in lib. de verbis Domini: Abijce à te diuitiarũ onera, abijce vincula volũtaria, abijce anxietates & tædia quæ se pluribus annis inquietãt. Bern. in sermonibus: Di-

uit

uitiarũ amor insatiabilis, lõge amplius desiderio torquet animã, quàm refrigeret vsu suo: vtpote quarũ acquisitio quidẽ laboris, possessio timoris, amissio plena doloris inuenitur. Itẽ amare mundum est amare diaboli dominium. Aug. in lib. de agone Christiano: Mittit diabolus foras, quãdo ex toto renũtiatur huic mũdo. Sic enim renũtiat diabolo qui princeps est mũdi. Itẽ mũdũ amare, est in domo igne succensa velle manere. Totus enim mũdus in maligno positus est. 1. Io. 5. Mundus est fornax Babylonica igne succensa. Dan. 3. Bern. Domus ardet & ignis instat à tergo, & tu mones non egredi, vel iam egressum regredi. ¶ De tertio quod aduersatur charitati, scilicet odio proximi, require in tractatu, de Ira. Chryso. Si inimicitiæ semel occupauerint animos, omnia quæ dicuntur, quæ audiuntur, quæ fiunt, ita accipiũtur & intelliguntur, vt ad maiores & lõgiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni de inimico dicitur, nõ creditur. Si quid mali, hoc solum creditur, & confirmatur. ¶ Circa quartũ notandũ est, quòd omnis offensa Dei mortalis inquantum à Deo diuidit, aduersatur charitati quę à Deo venit. Esa. 59. Iniquitates vestræ diuiserant inter vos & Deum vestrum.

De diuersis gradibus Charitatis.

CAPVT XVIII.

NOTANDVM ergo quòd diuersi sunt gradus charitatis. Est enim charitas incipiẽs, proficiens & perfecta. Aug. super epistolam Ioan. Perfecta charitas hæc est: vt quis paratus sit etiã mori pro fratribus. Sed nũquid mox vt nascitur iam prorsus perfecta est? imò vt perficiat, nascitur: cùm fuerit

nata, nutritur: cùm fuerit nutrita, roboratur: cùm fuerit roborata, perficitur: cùm ad pfectionē venerit, dicet, Cupio dissolui, & esse &c. Phil. 1. Charitas operibus pietatis nutritur, tribulationibus & cōsolationibus roboratur, consilijs perficit. ¶ Et notandū q̄ sex sunt quæ valēt vt charitas proficiat, & proficiēdo ad perfectionē perueniat. ¶ Primum est, q̄ homo magnū desideriū proficiēdi habeat. Magna enim pars profectus est, velle proficere, vt ait Bern. Aug. Nostrū non progredi iam reuerti est. Cesset omnis ignauia: si volumus non redire, currendū est. Leo papa: Incidunt periculum qui proficiēdi perdiderūt appetitū. Bern. in epistolis: Indefessum proficiēdi studium, ingis & conatus ad perfectionē, perfectio reputat. Quòd si studere perfectioni est esse perfectum, profectò nolle proficere deficere est. ¶ Secundū est quòd à creaturis inferioribus ad creatorē amorem suum recolligat. Solent abscindi rami arboris noui inferius, vt totum crementū suum ponat superius. Greg. Nō sufficit proficere homo ad vtraq; diuisus. Genes. 49. dicitur ad Rubē: Effusus est sicut aqua, nō crescas. Aug. in 2. lib. Confessionū: Ab vno te aduersus, in multa euanui. Exarsi enim aliquādo satiari inferius in adolescētia: & syluescere ausus sum variis & vmbrosis amoribus. ¶ Tertiū est, vt doctrinæ intēdat. Sicut paruulus absq; sumptione cibi crescendo non proficit: sic anima sine doctrina deficere potius quàm proficere solet. Eccl. 21. Filia fatua in deminoratione fiet. In Psal. Esurientes & sitientes anima eorū in ipsis deficit. ¶ Quartū est, meditatio, & præcipuè illa quæ versat circa beneficia à Deo vel à proximo recepta, vel circa alia incitantia ad amorē Dei vel proximi. De quibus dictum est prius. In Psal. In meditatiōe mea exardescit ignis. ¶ Quintum

tum est, oratio. Bern. Amorem Dei in homine à gratia gentiũ lactat lectio, meditatio pascit, oratio cõfortat & illuminat. ¶Sextum est, tentatio, Greg. in Moral. Electorũ desideria in prosperitate deprimũtur, aduersitate proficiũt: sicut ignis flatu premitur vt crescat, & vnde quasi extingui cernitur, inde roboratur, cùm per tentationẽ humilitas proficit. Prospera est ipsa aduersitas quæ mentẽ ab elatione custodit. ¶Et notandũ est ꝙ nullus ad tantam perfectionem peruenit in vita ista ad quantam vellet peruenire. Ambro. super Luc. Nemo est qui tantũ virtutis apprehendat, quantũ desiderat: quia omnipotẽs Deus interiora discernens, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, & ex hoc homo quod apprehendere conatur & non valet, in illis se non eleuat quæ valet. Item notandum quòd sicut dicit August. perfecta charitas nec cupiditatem habet seculi, nec timorem seculi, per quas duas ianuas intrat & regnat inimicus, qui primò timore, deinde charitate pellendus est. 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorẽ. Glo. Timorem illum, scilicet quo timet quisque sciens opera iustitiæ: ne veniat districtus iudex, & se minus castigatũ dãnet. ¶Item notandũ quòd sex sunt species perfectionis. ¶Prima est perfectio sufficientiæ: de qua Matth. 5. Estote perfecti sicut Pater vester cœlestis perfectus est. ¶Secunda est comparationis quam debent habere clerici respectu laicorum. Genes. 6. Noë erat perfectus in generationibus suis: id est cõparatione eorũ qui erãt de generatione sua. ¶Tertia est ordinis, ad quã tenẽtur in sacris ordinibus constituti, ad quam pertinet continentia. Esa. 52. Mundamini qui fertis vasa Domini. ¶Quarta est professionis quæ pertinet ad religiosos. Matt. 19. Si vis perfectus esse, va-

de & vende omnia quę habes,& da pauperibus. ¶ Quinto est prælationis. Io.10. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Greg. in homil. Cùm incomparabiliter longe melior sit anima qui viuimus à terrena substantia quam possidemus: qui non dat pro ouibus suis substantiã suã, quomodo pro his daturus est animam suam? ¶ Sexta est securitatis: qui hanc habent, cupiunt dissolui, & esse cum Christo. Ad Philip. 1.

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus,

TRACTATVS PRIMVS, de ipsis Virtutibus cardinalibus in communi.

Quare iste quatuor virtutes dicantur cardinales. CAPVT. I.

DICTO de tribus virtutibus Theologicis, dicendũ est de quatuor cardinalibus. De quibus habetur Sap. 8. Sobrietatẽ, inquit, & prudentiã docet, & iustitiam, & virtutẽ: quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Sobrietatem vocat, quã vsitato nomine vocamus temperantiam. Virtutem vocat, quam communiter vocamus fortitudinẽ. Alias duas vocat nominibus nobis vsitatis. De his hoc modo agetur. ¶ Primò dicetur quare dicantur cardinales: licet nõ meminerim me legisse eas sic vocari in canone Sacræ scripturæ, vel à prophetis, vel sacris expositoribus. Secũdo, numerus earũ ostẽdetur. Tertio, de singulis agetur. Quarto, diuisio earum quam Macrobius ponit subnectetur. ¶ Circa primũ notandũ, ꝙ quatuor de causis possumus intelligere eas dici cardinales. Primo propter stabilitatem. Cardo stabilis

man

manet, licet ostium in eo vertatur. Prouerb. 26. Sicut ostium vertitur in cardine suo: sic piger in lectulo suo. Sic hę quatuor virtutes stabiles sunt, licet ea circa quæ versantur, scilicet ea quibus vtendum est, sint mutabilia: hæ quatuor virtutes animam quasi quadratam reddunt, & ideo stabilem vndiq;. Figura enim quadrata vndiq; stabilis est Hebr. 13. Optimum est gratia stabilire cor. Prudentia animam tenet in veritate vtili: ne per ignorantiam, vel errorem, vel curiositatem ab ea recedat. Temperãtia tenet eam in necessitate, ne per superfluitatem vel diminutionem ab ea recedat. Fortitudo tenet animũ in quadam æqualitate, ne aduersitas eum deijciat. Iustitia in proximi vtilitate, vt ei non noceat: sed potius vtilitati eius intendat. ¶ Secundo, quia sicut ostiũ cardini innititur: sic tota conuersatio bona his quatuor virtutibus innititur: quæ conuersatio consistit in faciendo bonũ, & patiendo malum. Bern. Bonam vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare vsq; ad mortẽ. Conuersatio bona quantũ ad duo prædicta quasi ostium est quo intratur ad vitam beatam. Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ cœlorum. ¶ Tertio, propter præeminentiam quam habent respectu cæterarum virtutum. Cardines enim dicuntur primæ partes cœli, vel terræ, vel maris. Deuter. 30. Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde retrahet te Deus. 1. Regum 2. Domini enim sunt cardines terræ. Iob 36. Cardines quoq; maris operiet. Sic virtutes istæ primæ sunt respectu aliarum virtutum. Et sicut cardinales præsunt clero, & summus pontifex per eos ardua operatur: Sic hæ virtutes excellentiam habent respectu aliarum virtutũ, & anima per eas agit ardua

opera in quibus salus consistit. Et sunt hæ virtutes cardinales ornatus cõuenientissimus cardinalibus: vnde specialẽ amorem debẽt habere ad eas. ¶ Quarto propter principalitatem. Cæteræ enim virtutes ad has aliquo modo reducuntur. Præterea istæ virtutes principales motus viriũ animæ dirigunt. Prudẽtia actũ rationalis, qui est discernere inter bonũ & malũ, vel inter duo bona quod melius, vel inter duo mala quod magis malũ. Tẽperantia dirigit actum concupiscibilis, qui est velle bonũ delectabile. Fortitudo actum irascibilis, qui est aggredi arduum, & sustinere quod est difficile ad sustinendum. Istæ ergo tres virtutes, tres actus principales trium virium animæ dirigunt quantum ad se: sed iustitia actus illos dirigit respectu proximi. Ipsa enim circuit omnes vires, vt dicit gl. Isid. super Gen. 2.

De numero prædictarum virtutũ. CAP. II.

DICENDVM de numero prædictarum virtutum, qui officijs earum satis potest declarari. Vnde notandum quòd Prudentia cæteris lumen præfert. Temperantia animã perficit respectu eius quod infra nos est. Fortitudo respectu eius quod contra nos est. Iustitia respectu eius quod est iuxta nos vel supra nos, respectu proximi vel Dei. Aug. Prudẽtia est, eligere quod eligendũ est. Fortitudo, nullis auelli molestijs. Tẽperantia, nullis illecebris. Iustitia, nulla superbia. In lib. de spiritu & anima: Prudentia est in eligendis, temperantia in vtendis, fortitudo in tolerandis, iustitia in distribuendis. Tullius in lib. de offic. Honestas à quatuor partibus manat. Vna cognitionis. Altera communitatis. Tertia magnanimitatis.

tia. Quarta, moderationis. Cognitio pertinet ad prudentiam. Communitas ad iustitiam. Magnanimitas ad fortitudinē. Moderatio ad temperantiam. Hæ quatuor virtutes videntur esse contra quatuor effectus originales, quos Beda distinguit, scilicet ignorantiam, infirmitatem, concupiscentiam, malitiā vel malignitatem. Prudentia cōtra ignorantiam. Fortitudo contra infirmitatē. Temperantia contra concupiscentiam. Iustitia contra malitiam vel malignitatem. ¶ His quatuor virtutibus quasi quatuor lapidibus pretiosis constat corona sponsæ Christi. Prudentiam habet à parte anterioris, vt caueat à futuris. Iustitiam à posteriori, vt satisfaciat de præteritis. Temperantiam à dextris, ne eleuetur in prosperis. Fortitudinem à sinistris, ne succumbat in aduersis. ¶ Cùm virtus sit circa bonum, secundum verbum Sapiētis. Quadrupliciter verò peccat anima circa bonū, scilicet vel eligēdo quod apparet bonū, cùm nō sit: vel illud quod verè bonum est, acsi non esset bonū, fugiēdo, eo quòd molestum sit: vel appetendo quod simpliciter est bonum, cùm sibi non sit bonum, eo quòd nō sit cōmensuratum: vel appetendo quod proximo est malum, eo quòd bonum sibi. Prudentia est contra primum quæ prodit & manifestat nō esse bonum quod apparet esse bonum. Fortitudo est contra secundum, quæ amplectitur quod molestum est tanquam bonum expediens: vt est medicina amara, vel incisio in corpore propter salutem corporis facta. Temperantia cōtra tertium, quæ cauet superfluum. Iustitia est contra quartū, quæ cauet proximi nocumentum. Prudentia cauet errorem qui est principium errorum maiorū. Fortitudo excludit timorem seculi. Sapiens: Fortitudinis est, non nisi turpia timere. Temperantia excludit cupiditatem seculi.

Hæc duo principia sunt omnis peccati. Vnde gl. super illud Psal. Incensa igni & suffossa. Omne peccatum duæ res faciūt, scilicet cupiditas & timor. Iustitia seruat amorē proximi. Est enim vinculum societatis humanæ: vt ait Senec. in lib. de quatuor virtutibus. Prudentia discutit quæ fallunt. Temperantia cōpescit ab his qui irritant & alliciūt. Fortitudo sustinet quæ exterrent. Sen. in epistolis: Linienda sunt quæ me exterrent, cōpescenda quæ me irritant, discutienda quæ fallunt. Iustitia timet quod est timendum, & amat quod est amandum. Tull. in lib. de Offic. Nemo potest esse iustus, qui mortē, qui dolorē, qui exiliū, qui egestatem timet. Prudentia facit vt homo bene se habeat ad vera vel falsa. In prospicientia enim veri solertiaq; versatur. iuxta verbū Tull. in lib. de Offic. Temperātia & fortitudo, vt bene se habeat ad prospera & aduersa. Iustitia, vt bene se habeat ad Deum & proximū. Prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia secūdum aliquā acceptionem sui: accipiūtur enim diuersimodè, vt patebit cùm de singulis agetur. vidētur operari circa vnū & idem opus meritoriū. Prudentia eligit quod agendum est. Temperantia cauet ne quid nimis. Fortitudo ne quid parū. Iustitia opus ordinat ad debitū finē. Prudentia prouidet speciem. Temperātia & fortitudo modum. Iustitia ordinē. ¶ Numerus harū quatuor virtutū designatur in multis locis in Scriptura sacra. ¶ Primo in quatuor fluminibus paradisi. de quibus legit Gen. 2. vbi dicit gl. Greg. Quatuor flumina paradisum irrigant: quia de his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. ¶ Secundo in quatuor coloribus quibus decoratæ sunt cortinę tabernaculi. Exod. 26. quę signant has quatuor virtutes in quibus decor ecclesiæ

clesiæ cōsistit. Hiacynthus aërei vel cœlestis coloris, pertinet ad prudentiā, qua Deū & angelos specialiter imitamur. Byssus habēs candorē pertinet ad temperātiam, quæ candidam & mundam reddit animā. Purpura sanguinei coloris pertinet ad fortitudinē, quæ parata est sanguinē pro Christo fundere. Coccus ignei coloris pertinet ad iustitiam, propter zelum ipsius. ¶ Tertio in quatuor speciebus quibus conficiebatur vnguentum quo tabernaculū & vasa ipsius & ministri vngebantur. De quibus habetur Exod. 30. Myrrha prima pertinet ad temperantiam, quæ est in iuuentute. Tunc enim laudabilior est. Cinamômū, quod est cinerei coloris, quod cùm frāgitur in modum nebulæ, spiramentū visibile emittit, vt dicit glos. super Exod. 20. pertinet ad humilitatem, quæ est omnis iustitia. Matthæi 3. Sic decet nos implere omnem iustitiam: id est, perfectam humilitatem. Casia quæ crescit in aquis, pertinet ad prudentiam, quæ in aquis doctrinæ nutritur. Calamus arbor aromatica pertinet ad fortitudinem, quæ aduersa tolerādo dat odorē suauitatis, vt species aromaticæ cùm cōteruntur redolēt. His quatuor, addito oleo diuini amoris, conficitur vnguentum bonæ famæ suauissimè redolens. Eccl. 6. Melius est nomen bonū quàm pretiosa vnguēta. ¶ Quarto, quatuor virtutes sunt quasi quatuor rotæ in curru igneo quo subleuātur amici Dei. 4. Reg. 2. Currus iste igneus est cōuersatio ardenter amantium Deum. ¶ Quinto, cōmendatur numerus harum virtutū figuris quatuor animalium, aquila, vitulo, leone, homine. De quibus Apocal. 4. & Ezech. 1. In aquila figuratur prudentia, cuius est vigilare in rebus discernendis. vt ait Aug. Aquila enim visum habet acutum. In vitulo temperantia. Vitulus enim immolabatur in lege. Tempe-

rantia verò exhibet corpora noſtra Deo hoſtiã viuentẽ.ad Rom.13.In leone fortitudo. Prou.30. Leo fortiſsimus beſtiarũ ad nullius pauebit occurſum. In homine iuſtitia, quæ vinculum eſt humanæ ſocietatis; vt dictum eſt prius. Voluit Dominus quatuor eſſe Euãgeliſtas, & quatuor Euangelia, ad deſignandum quòd illi qui doctrinam Euãgelicam docent, & qui eam tenent, his quatuor Virtutibus pollere debeant.

Tertiæ partis principalis de quatuor Virtutibus Cardinalibus, TRACTATVS SECVNDVS DE PRVDENTIA.

De ordine dicendorum in iſto tractatu, & de diuerſis modis quibus ſumitur nomẽ Prudentia. CAPVT I.

INTER has virtutes primò agetur de Prudẽtia quæ animas dirigit, de qua hoc modo agetur. Primò, diſtinguẽtur diuerſi modi quibus hoc nomẽ Prudentia ſumitur. Secũdo, deſcriptiones eius ponentur: & quomodo ipſa ſit virtus, oſtendetur. Tertio, tangetur de diuerſis eius actibus. Quarto, cõmendationi eius inſiſtetur. Quinto, tangetur de ſpeciebus eius. Sexto, de his quæ aduerſantur. ¶ Circa primum notandum quòd hoc nomẽ Prudentia quãdoq; ſumitur pro eo quod apparet eſſe prudentia, cùm nõ ſit. Sic ſumitur ad Rom. 8. vbi dicitur: Prudentia carnis, mors eſt. Gloſ. Prudentiam carnis habet quis, cùm ſtudioſius implet quæ carnis ſunt, appetendo bona temporalia & fugiendo mala, & cùm naturas rerum tantum ſequitur. Prudentia verò ideo dicitur cùm res ſtulta ſit: quia ita videtur ſecularibus hominibus. Simil

militer quãdoq; sumitur pro sapiẽtia apparenti. vnde subditur in eodẽ cap. Sapiẽtia carnis inimica est Deo. Et 1. ad Corint. 3. Sapiẽtia huius mũdi stultitia est apud Deum. Quandoq; autẽ sapiẽtia dicitur diuinarũ & humanarum rerum cognitio. secundum verbũ Sen. in epistolis. Et Tull. in lib. de Offi. Et ista cognitio subdiuiditur in tres partes, moralem scilicet, & naturalẽ, & rationalem. vt tangit Sen. Prudentia verò dicitur sciẽtia operandorum. Vnde Damascenus diuidit animã rationalem in duo. In id quod est in ea contemplatiuũ, & id quod est in ea actiuũ. Contemplatiuum est quod excogitat res prout habẽt esse. Actiuum verò quod consiliatiuũ est, quod agenda dirigit. Et vocat cõtemplatiuũ, intellectum: actiuũ verò, rationẽ. Et dicit sapientiã pertinere ad cõtemplatiuum: prudentiã verò ad actiuum. Quãdoq; authores pro eodem videntur sumere prudentiã & sapientiã. vnde Prouerb. 16. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens. Quandoq; verò sapientia sumitur pro cognitione diuinorum, & prudentia sumitur pro cognitione humanorũ. Vnde super illud Psal. Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam. dicit glos. Sapientia ad diuinas res pertinet. Et pòst subditur: Prudentia scilicet de moribus. Et nota quòd mos est habitus ex quo sine præmeditatione est frequentia operum. Vel ab eo quod est mox: quia mora est ex ea operatio. Vel dicitur à mora, id est à diuturnitate assuefactionis. August. verò distinguit inter sapientiam & scientiam, in lib. de Trin. Hæc est, inquit, sapientiæ & scientiæ recta distinctio, vt ad sapientiam pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis: ad scientiam verò temporaliũ rerum cognitio rationalis. Sapientia etiam sumitur pro sapida sciẽtia, aut pro scientia

sapore

sapore virtutū condita. Boel.6. Sapientia doctrinæ secūdum nomē est eius. Sapida enim est: sicut nomen eius à sapore dictum videtur. Sapiens, Sinum oportet facere habituū fluentem delectationem & lætitiam. In hoc differt literatus malus à sapiēte: quia literatus malus gaudet de hoc quòd scit opponere & respōdere de his quæ pertinent ad mores. Sapiens verò de hoc quòd illa sunt. Bern. in sermonibus: Inuenisti planè sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius seculi desiderabilia paruipēdas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiā, si tibi horum singula sapiūt prout sunt. Quandoq; verò sapiētia dicitur cognitio de Deo quasi per saporem eius habita, vt cùm aliquis gustauit & vidit quàm suauis est Dominus. Et hæc cognitio differēs est ab illa qua aliquis credit Deum esse suauem: quia scriptura hoc dicit, sicut differt cognitio quam habet aliquis de dulcedine vini per gustum ab illa quæ est per auditum. Prudentia etiam quandoq; sumitur pro virtute. Et hoc multipliciter: vel pro virtute, scilicet gratuita: vel pro virtute ex multis operationibus acquisita. Item quandoq; sumitur largè, vt comprehendat omnes virtutes cognitiuas. Et sic videtur eam sumere Tullius, dicens: Prudentia est rerum diuinarum & humanarum cum ratione bene viuendi iuncta cognitio. Rationem bene viuēdi, intellige discretionem bonæ vitæ. Prudentia enim est cognitio directiua bonæ vitæ. Quandoq; verò strictius sumitur, vt non cōprehendat fidem vel donum consilij, vel intellectus, vel scientiæ.

De descriptione Prudētiæ. Et quomodo Prudentia sit virtus, cum videatur esse scientia.

CAPVT II.

PRVDENTIA sic describitur ab August. in lib. de Moribus ecclesiæ: Prudentia est amor ea quibus adiuuatur in Deũ ab his quibus impeditur, sagaciter eligens. In lib. vero de spiritu & anima dicitur, quòd prudẽtia est scire quid anima debeat facere. Super illud Mat. 15. Erãt qui manducauerũt quatuor millia. dicit gl. Greg. Prima, scilicet prudentia, est cognitio rerum vitandarum & appetendarum. Et potest esse sumptũ de verbis Tullij in lib. de Offic. dicẽtis: Prudentia est appetendarũ fugiendarũq; rerum sciẽtia. Describitur etiam sic prudentia in libro de requie mentis. Prudentia est rerum bonarũ & malarũ cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatione, scientia. Tullius eam sic describit in Rhetoricis: Prudentia est rerũ bonarũ & malarum & vtrarũq; scientia. Hæc virtus discernit bona à malis, & bona abinuicẽ, ostẽdendo quod sit melius: & mala abinuicẽ, ostendendo quod sit maius malum. Sed quæritur quomodo Prudentia virtus sit, cùm videatur esse sciẽtia secũdum multas descriptiones eius prius positas? Ad quod videtur posse responderi, quòd Prudentia gratuita virtus est, quia est radius viuus à vero sole procedens. Cognitio quam habent mali circa ea quæ pertinẽt ad mores, cognitio est quasi mortua, inualida ad mouendum voluntatẽ vt bono cognito consentiat, vel dissentiat à malo cognito. Sed prudentia virtus nõ solum est lumen illuminans intellectum, sed etiã calefacit effectum: nõ solum enim ostendit quid, quando, & qualiter sit agendum, sed etiam mouet volũtatem vt appetat bonum post iudiciũ, vel fugiat malum. Rom. 8. Prudentia Spiritus, vita. Prudentia verò virtus con-

suet

suetudinalis ex frequentia operum relicta, nõ est idem cum scientia, quæ est cõmuniter de his quæ sunt circa operationes voluntarias. Operationes verò ex quibus ipsa vt est virtus relinquitur, sunt singulares discretiones de singularibus fugiendis vel appetendis: nõ secundum quòd sunt in imaginatione tantum, vel opinione, sed secundum quòd sunt subiecta sensui. Accidit enim de multis, quòd minus mouent ad hoc quòd fugiantur vel appetantur dum sunt in imaginatione, quàm dum sunt in sensu: habitus verò relictus ex his singularibus discretionibus potentior est ad mouendum voluntatẽ vt cõsentiat bono, vel dissentiat à malo, quàm sciẽtia moralis quæ est cõmuniter de his quæ pertinent ad mores. Et videtur differre alter horũ habituum à reliquo: sicut sciẽtia musicę quam habet aliquis magister artiũ qui legit musicã in scholis, qui tamẽ nesciret cantare responsoriũ vnũ, differt à cognitione quam habet ille qui habet magisterium organizandi, in quo nõ solum est relictus habitus ad cantandum quantũ ad vim apprehensiuã, sed etiã quantũ ad vim motiuã & imperantẽ motum & exequẽtem. Similis differentia est inter habitum quem habet magister in medicina, qui scit legere libros medicinæ & pertinentes ad practicam & pertinentes ad theoricam, qui non habet cõsuetudinem operandi. ¶ Et notandũ quòd nõ est aliquis prudens prudentia virtute, eo quod sit prudens prudentia solum intellectu. Imò oportet quòd ipse sit prudens intellectu, & affectu, & opere. Vnde vsus scripturæ & vsus cõmuniter loquẽtium habent, vt imprudentes dicãtur qui imprudenter operantur: licet prudenter intelligant quid, & quãdo, & quomodo sit agendũ. Vnde prudentia virtus consuetudinalis non relinquitur in aliquo, nisi qui

prud

prudenter se habuit d:u, prudenter intelligendo, prudenter volendo, prudenter agendo. Iob 12. In multo tẽpore prudentia. Qui habet prudentiam virtutẽ, habitũ habet ad prudenter discernẽdum, prudenter volendum, prudenter agendũ. Ad hoc etiã quòd prudẽtia sit virtus, videtur facere hoc, quòd ipsa est cognitio boni vel mali, & talis boni vel mali quod difficile est discernere: vt vitij, quod præcẽdit speciẽ virtutis. Ad hoc etiã quòd ipsa sit virtus, videtur facere actus liberæ volũtatis præcedens eius cognitionẽ, quam Aug. vocat amorẽ discernendi ea quibus adiuuamur in Deũ, ab his quibus impedimur. Cognitio pertinens ad prudentiã non est cognitio effecta per violentam probationem: sed est cognitio credulitatis, cuius cõsensus est sine necessaria coactione. Poterit etiã videri alicui quòd sic tẽperantia ordinat vim cõcupiscibilẽ ad delectationes sensuũ: ita prudẽtia vt est generalis ad virtutes cognitiuas ordinet volũtatẽ liberi arbitrij ad operationes quæ pertinent ad vim rationalẽ. Volũtas enim liberi arbitrij penes quam est summa potestas in anima, ita potest se inordinatè habere circa operationes intellectus vel rationis, sicuti respectu sensuũ. Vnde sicut necessariæ sunt aliquæ virtutes quæ ordinent eam respectu sensuũ: sic necessaria est aliqua virtus quæ ordinet eã respectu intellectus. Et sicuti volũtas respectu eorũ quæ sunt delectabilia secundũ sensum, potest esse & virtuosa & vitiosa: sic voluntas quæ est respectu cognitionũ videtur posse esse & virtuosa & vitiosa, vel poterit forsitã videri alicui quòd hoc sit quod Sen. intelligit in epistolis nomine Philosophiæ, dicens: Sapientia bonũ perfectum est mentis humanæ: Philosophia sapiẽtiæ amor est & affectio. Item illud quasi cõsistit inter philosophiam & sapientiam interesse.

Neq;

Neq; enim fieri potest vt idem sit quod affectatur & quod affectat: quomodo multū interest inter auaritiam & pecuniam, cum illa cupiat, hæc concupiscatur: sic inter Philosophiam & sapientiam. Idem: Alij Philosophiam studiū virtutis esse dixerūt, alij studium corrigendæ mentis. A quibusdam dicta est appetitio rectæ rationis.

De diuersis actibus siue officijs Prudentiæ. Et de duodecim stultitijs quibus imprudentes in bello spirituali succumbunt. CAP. IIII.

SEQVITVR de diuersis actibus seu officijs prudētiæ. Notandum ergo quòd ad prudentiā pertinet actus aliarū virtutū dirigere. Prouerb. 15. Vir prudens dirigit gressus suos. Ipsius est ostendere quid, quando, & quomodo sit agendum. Ipsius est prouidere vt opera nostra sint Deo grata, nobis vtilia, proximo non iniuriosa. Ad eam videtur pertinere discretio illa de qua dicit Bern. super Cant. Est discretio non tam virtus quàm quædam moderatrix virtutum, & auriga, ordinatrixq; affectuū, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitiū erit. Et intelligas ibi eam virtutē vocari, inquantum dirigit proprios actus separatos ab actibus aliarū. Aurigam verò virtutum inquantū alias virtutes dirigit in actibus suis. Eius est moderari feruorē præcipitantē. Bern. super Cant. Virtus discretionis absq; charitatis feruore iacet, & feruor vehemēs absq; discretionis temperamēto præcipitat. Ideoq; laudabilis est cui neutrum deest, quatenus feruor discretionem erigat, & discretio feruorē regat. Prudentiæ est prouidere vt operibus nostris Deus glorificetur, & nobis præmium acquiratur, & exem-

plum

plum bonum proximo præbeatur. Ad prudẽtem pertinet nollet fallere,& falli nõ posse. Mat.10. Estote prudẽtes sicut serpẽtes, & simplices sicut colũbæ. Prudẽtes, vt falli nõ possitis: simplices, vt fallere non velitis. Sen. in lib. quatuor principaliũ virtutũ: Prudens fallere nõ vult, falli non poterit. Itẽ prudentiæ est, res secundũ veritatem existimare, nõ secundũ multorũ opinionẽ. Sen. in eodẽ lib. Quisquis prudẽtiã sequi desideras, tunc per rationẽ rectè viues. Si omnia prius existimes & perpẽses, & dignitatem rebus nõ ex opinione multorũ, sed ex earũ natura cõstituas. Itẽ quæcunq; ex rebus transitorijs possides, nõ mireris: nec magnũ existimes quod caducũ est. Ipsius est non ꝙ multis, sed quibus placeas, cogitare: nec quis dicat, sed quid dicatur attẽdere. Sen. in lib. de quatuor virtutibus, cap. de prudentia. Non te moueat dicẽtis authoritas: nec qs, sed quid dicat intendito: nec quàm multis, sed qualibus placeas cõgitato. Itẽ prudentiæ est quæ nobis commissa sunt, ad Dei gloriã & vtilitatẽ ecclesiæ dispensare. Mat. 24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudens &c. Et Luc. 12. Quis, putas, est fidelis dispẽsator & prudens? Sene. Non apud te quæ habes tanquã aliena seruabis: sed pro te, tãquam tua, & dispenses & vtaris. Item prudẽtiæ est cauere ne aliquid leuiter inchoetur, vel inchoatum ante perfectionem de facili relinquatur. Sen. eodem libro: Scito in quibusdam te debere perseuerare quia cœpisti: quædam verò nec incipere in quibus perseuerare sit noxiũ. Idẽ in epistolis: Melius est vt proposita custodias, quàm vt honesta postponas. Ipsius est mutabilitatem cauere. Senec. in lib. de quatuor virtutibus. cap. de Prudentia: Si prudentiam amplecteris, vbique idem eris, & prout rerum aut temporis varietas exi-

git, ita te accommodes tempori, nec te in aliquibus mutes, sed potius aptes, sicut manus quæ eadem est & cùm in palmam extenditur, & cùm in pugnum constringitur. Eccl. 27. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur. Item prudentiæ est turpia in occulto sicut in publico cauere. Sen. in eodem: Id opta quod optari coram bonis potest. Item ipsius est humilem statum diligere. Sen. in eod. Ne altiori te rei imponas, in qua stanti tibi tremendum, ascendenti cadendum sit. Ipsius etiam est in prosperis potiusquàm in aduersis consultè agere. Sen. in eodem: Tunc consilia salutaria aduocato cùm tibi alludit vitæ prosperitas, tunc te velut in lubrico retinebis ac sistes. Potius indiget lumine qui incedit per loca lubrica, quàm qui incedit per arida. Item prudentiæ est non solùm interiora, sed etiam exteriora ordinare. Prouerb. 17. In facie prudentis relucet sapiētia: oculi stultorum in finibus terrę. Ecclesiast. 19. Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo. Item prudentiæ est actus rationis ordinare. Primus actus rationis est cogitare, quem dum prudentia ordinat, nō solū cogitationes noxias, sed etiā otiosas cauet. Ierem. 4. Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Sen. Cogitationes vagas & inutiles & velut somno similes nō recipies: quibus si animū tuū nō oblectaueris, cùm omnia disposueris, tristis remanebis. Ratio etiā dicitur habere quatuor partes prout ad sensibilē cōparatur: scilicet inuentiuam, siue inuestigatiuam, iudicatiuam, memoratiuam, & interpretatiuam. Rationem inuestigantem prudentia ordinat, dum eam cohibet ab inquisitione inutilium

lium vel nimis difficilium. Prouerb. 23. Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere nō potes. Ibidem: a Prudentiæ tuæ pone modum. Seneca: Illud quære quod potes inuenire: id disce quod potes scire. Ecclesiast. 3. Altiora te ne quæsieris. Et paulò post: In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Ro. 12. Nō plus sapere q̄ oportet sapere. Esa. 19. Confundentur qui operabantur linum, plectentes & texentes fila subtilia. Item prudentia rationem inquirentem dirigit, dum causam factorum requirere facit. Sen. in tract. de quatuor virt. cap. de Prudentia. Cuiuscunq; facti causam require: cùm initia inueneris, exitus cogitabis. Item rationem dirigit inquirentem, dum eā ex alijs alia conijcere facit, vt ex præsentibus futura. Sen. Consilium peritorum ex apertis obscura existimat, & ex paruulis magna, ex proximis remota, ex partibus tota. Idē: Si prudēs esse cupis, in futurum prospectum intende. Dirigit etiam rationem inquirentem quantum ad ordinem sciendi, & studium, & finem. Bernard. super Cant. Scire ea prius ampliusq; curato quę sensętis viciniora saluti. Idem: Scias modum sciendi, vt scias quo ordine, vt id prius quod maturius ad salutem: quo studio, vt id ardentius quo vehementius ad amorem: quo fine, vt tantum ad ædificationem tui vel proximi. Idem: Sunt qui scire volunt eo fine tantum vt sciant: & turpis curositas est. Alij vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est. Alij vt scientiam suam vendant, aut pro pecunia, vel pro honoribus, & turpis quæstus est. Alij vt ædificent, & prudentia est. ¶ Rationem iudicantem prudentia multipliciter dirigit. Primo dum eam cohibet à quibusdam iudicijs quæ ei non sunt licita: vt est

iudicium de incertis, quod prohibetur. Matth. 7. Et Lucæ 6. Nolite, inquit, iudicare. Gloss. Duo sunt in quibus iudicium temerarium cauendum est. Sunt enim quædam media & incerta quo animo fiant, quę bene & male possunt fieri. Nescimus enim qualis futurus sit qui nūc apparet malus, de cuius correctione desperare, eumq́ quasi abiectū reprehēdere, temerariū iudiciū est. 1. Cor. 4. Nolite ante tēpus iudicare. Itē cohibet rationē à iudicio vsurpatiuo, quod est quādo aliquis iudicat personā quæ sibi subiecta nō est. gl. super Matt. 7. Temerariū iudiciū est, quādo quibus nō est cōmissum iudiciū iudicant. Ro. 14. Tu quis es qui iudicas alienū seruū? Itē prudētia rationē iudicantem dirigit, dum eam à leuitate, vel nimia tarditate credendi custodit. Et omnibus enim, & nulli credere vitiū est, vt ait. Sen. Qui leuiter credit, vitiose agit. Eccl. 30. Qui citò credit, leuis est corde. Senec. Prudentis proprium est, examinare consilia citò facili credulitate ad falsa prolabi. Prudens non nisi iudicio credit, & non nisi examinatam sententiam in consensum credulitatis admittit. Seneca: Opiniones tuæ iudicia sint: Sicut in disputationibus non admittimus nisi manifestè vera, vel quæ vis probationis extorserit, sic in consensum credulitatis non debemus admittere nisi vel manifesta, vel ea de quibus sit nobis plena fides: quod præcipuè seruandū est in his quæ nō expedit nobis credere: vt sunt mala quæ nobis dicūtur de proximo, quæ amorem nostrū ad proximum lædere solēt, & dare occasionem despiciendi proximū. Item prudentia rationem iudicātem dirigit, dum eam cohibet ne vel dubia temerè deffiniat vel verisimilia affirmet: Sen. De dubijs nō diffinias, sed suspēsam tenę sententiā. Nihil inexpertū affirmes:

quia non omnẽ quod est verisimile, statim verũ est: sicut & sępius, quod primũ incredibile videt, non cõtinuò falsum est. Crebrò faciẽ mẽdacij veritas tenet: crebrò mẽdaciũ facie veritatis occultatur. Nã sicut aliquãdo frontẽ tristẽ amicus, & blãdã adultor ostẽdit: sic verisimile coloratur, & vt fallat conatur. ¶Rationẽ etiã memorãtẽ prudentia dirigit, dum salubria facit reminisci, & noxia obliuisci. Salubria ad reminiscendum sunt, vt beneficia Dei vel proximi: noxia, vt iniuriæ proximi. Itẽ inter bona præsentia mala facit reminisci contra elationem superbiæ, & inter mala præsentia bona cõtra deiectionẽ nimiã. Eccl. 11. In die bonorum ne immemor sis malorũ, & in die malorum ne immemor sis bonorũ. Rationem etiã prout eius est sermonẽ interpretari quod excogitauit, prudentia dirigit, dum sermonẽ moderatur. Prou. 10. Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Eccl. 21. Labia imprudẽtũ stulta narrabũt: verba autẽ prudentiũ statera põderabũtur. Sen. Sermo tuus non sit inanis: sed aut suadeat, aut moneat, aut consuletur, aut præcipiat. Lauda parcè, vituperato parcius. Similiter enim reprehensibilis est nimia laudatio vt immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimonium veritati, non amicitiæ reddas. Cum cõsideratione promitte: plenius quàm promiseris præsta. Prudentis est taciturnitatem amare. Prou. 11. Vir prudens tacebit. Eccle. 19. Est tacens, & ipse est prudens. ¶Prudentia etiam rationem dirigit circa ipsam prudentiam, vt non prudentiæ suæ innitatur, nec facile se credat prudentiam habere. Prouerb. 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Rom. 12. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Item Esaiæ 5. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & co-

ram vobiſmetipſis prudentes. Item ad prudentiam pertinet prouidere ne totum tempus detur actioni. Seneca: Non ſemper in actu ſis: ſed interdum animo tuo dato requiem, & requies ipſa plena ſit ſapientiæ ſtudijs & cogitationibus bonis. Bernardus in libro de conſid. Non te totum nec ſemper des actioni: ſed conſiderationi aliquid tui & cordis & corporis ſequeſtra. Conſideratio ipſius actionis partes benigna præſumptione ſuas facit, præagendo quodammodo & præordinando quæ agenda ſunt neceſſario. Sanè ne forte quæ præuiſa & præmeditata poterant eſſe proficuo, præcipitata magis pericula fiāt. Item prudentia inſidias præcauet. Auguſtinus: Prudentia eſt in præcauendis inſidijs. Ipſa etiam in bello ſpirituali triumphat. Exemplum habemus de hoc in Chriſto. Cuius prudentia percuſsit ſuperbum. Iob viceſimoſexto. Ipſe tribus verbis ſcripturæ ſacræ in deſerto diabolum proſtrauit. Matthæi 4. Prouerbuerbiorum viceſimoquarto: Vir ſapiens, fortis eſt: & vir doctus, robuſtus & validus: quia cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus vbi multa conſilia. Eccleſiaſt. nono: Ciuitas parua &c. Et ſubditur: Inuentus eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam. Et ſubiungit Salomon: Dicebam ego ſapientiam meliorem fortitudine. Et in eodem: Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica. Et Sapientiæ quinto: Melior eſt ſapientia, quàm vires: & vir prudens magis quàm fortis. Eiuſdem ſeptimo: Sapientiam non vincit malitia. Et viceſimoquarto, E contrario ſtultitia vel imprudentia in bello ſpirituali ſuccumbit. Baruch 3. Quoniam non habuerunt ſapientiam, perierunt propter ſuam inſipientiam. Tullius in Rhetoric

toricis: Parua foris sunt arma, nisi sit consilium domi.

De stultitijs quibus prudentes in bello spirituali succumbunt.

DE stultitijs verò quasi innumeris quibus imprudentes in bello spirituali succumbũt, causa breuitatis paucas enumeremus. ¶ Prima est eorũ qui ante pugnã se armare nolũt: sed tũc primò arma accipiũt, cũ dolorẽ vulnerũ sentiũt. Tunc primo patientiæ vel humilitatis clypeum sumunt, cùm gladio maligno linguæ venenatæ sunt vulnerati. Eccl. 2. Præpara animã tuam ad tẽtationẽ. Præparatio ista est excogitatio de modo resistendi tentationi, quod faciendũ est ante tentationẽ. Semper enim deberẽt incedere armati qui sunt inter hostes suos. Modũ conuenientissimum resistendi tentationi quæ est per linguas venenatas Christus ostẽdit, in summa taciturnitate blasphemias persecutorum audiẽs. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum. In Psal. Ego tanquam surdus non audiebam &c. ¶ Secũda est eorũ qui sumunt arma nimis onerosa, præcipuè cùm nõ habeant eorũ cõsuetudinem, qui quãdoq; eorũ ponderositate deijciuntur, vt qui nimis ieiunant vel orant. Dauid arma Saul deposuit, quia ponderosa erant, & non habebat eorũ consuetudinem, & leuibus armis vicit. 1. Reg. 17. ¶ Tertia est eorũ qui in ipso conflictu arma sua proijciunt, quando ea fortiter tenere deberent, scilicet patientiã & humilitatem. Vnde dictum est Boetio: Talia tibi contuleram arma, quæ nisi prior abiecisses, inuicta te firmitate tuerentur. ¶ Quarta est eorum qui ex ea parte qua debiliores sunt & qua magis à diabolo impugnantur, minus se muniunt, cùm contrariò esset faciendum. Qui videt

se ad auaritiam pronum esse, multum deberet conari ad largitionem eleemosynarum: vt faciunt qui lignorũ tortuosa dirigũt. iuxta verbũ Philosophi. multũ enim inflectunt ea in contrariũ, vt sic ad rectitudinẽ reducant. ¶ Quinto est eorum qui nolunt resistere hostibus in loco vbi facilius possent. Ad portas castri hostibus resistẽdum est, aut in aliquo loco alto & arcto vbi paucitas multis resistat. Et non tunc primò resistendum est, quando totum castrum vel totam terram occupauerunt. Sic ad portas sensuum hostibus spiritualibus est resistendum. In alto etiam eminentiæ vitę ponere nos debemus: quod altum multis occupationibus faciendum est angustum, vt hosti via non pateat, & ibi hosti resistendum est. Sic Eliachim præcepit obtineri ascensus montium per quos via poterat esse in Hierusalẽ: vt legitur Iudith 4. ¶ Sexta est eorum qui nolunt hostem interficere dum paruulus est, non attendentes illud Psal. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petrã. Tales nolũt hosti resistere donec fuerint ab eo interfecti. Poëta: Principijs obsta, serò medicina paratur. Hiero. Lubricus est anguis serpens: & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Gen. 3. dictum est serpenti de muliere, Ipsa conteret caput tuum. ¶ Septima est illorum qui contra suos pugnant, & hostes suos amicos reputant. Cũ peiores inimici quos habemus sint proprius sensus & propria volũtas: cõtradictiones quæ proprium sensum impugnant, & persecutiones quæ impugnãt propriã voluntatẽ, sunt adiutoria nobis à Deo missa contra pessimos hostes nostros. Vnde contra suos pugnant qui talibus repugnant. Econtrario fauores hominum & applausus, hostes nostri sunt qui nos decipiunt, licet hoc multi non intelligant. Prouer. 7. Vade

contra

contra virum stultum, & nesciet. ¶ Octaua est eorum qui de prope volunt pugnare cum hoste qui ex propinquitate vires assumit, & ex elongatione vires amittit: vt est fornicatio, & cętera vitia ad voluptatem pertinentia. Ideo dicitur Corinth. 6. Fugite fornicationem. ¶ Nona est eorum qui fugiendo hostem vitare volunt, qui fugientes magis insequitur. Vt faciunt illi qui aduersa huius mundi nimis timent. Senec. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitum incommodum magis instat cedenti & auerso. Multũ miratus fuit Iosue vidẽs populũ Domini fugientẽ. Iosue 6. Domine Deus, inquit, quid dicã videns Israelẽ hostibus suis terga vertentẽ? ¶ Decima est illorũ qui cùm pugnãdum esset cõtrarijs, pugnãt similib. vt odio cõtra odium, garrulitate cõtra garrulitatẽ, stultitia cõtra stultitiam. Potius amore cõtra odium pugnãdum est, sicut aqua pugnatur contra ignem. Prouerb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Taciturnitate contra garrulitatem. Sapiens: Garrulo non respondere, conuitium est. Ecclef. 8. Ne litiges cum homine linguato; neque struas in ignem ipsius ligna. Sapientia contra stultitiã. Prou. 26. Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris. ¶ Vndecima est illorum qui laborant in impugnatione hostium suorum, quos gloriosius sine ictu possent vincere patiendo. Prou. 17. Melior est vir patiẽs viro forti &c. Et eiusdem 20. Ne dicas, Reddam malum pro malo: expecta Dominum, & liberabit te. Liberabit, inquã, à labore & periculo vindicãdi te. Prȩterea ad plenũ vindicabit te, hostẽ tuũ patibulo infernali tradẽdo. ¶ Duodecima est illorũ q iuuant hostem suũ, ad sui interfectionẽ. Greg. Nõ est timendus hostis qui nõ potest vincere nisi vo

lentē. Sicut diabolus non potest vincere nisi volentem: ita nec occidere nisi iuuantem. Diabolus cordi gladium applicat, quando malā cogitationem immittit. Impingis & infigis gladium cordi tuo, quando consentis, & sic diabolum iuuas. Item diabolum iuuat, qui sciens volens vadit ad foueam in qua diabolus vult eum præcipitare. Prou. 23. Fouea profunda meretrix. Deberet proponere qui tentatur de peccato carnis quòd non ibit ad locum vbi illud committat, nisi diabolus illuc eum portet. Item diabolū iuuat qui gladium ei conducit quo ab eo interficiatur: vt qui dat aliquid mulieri vt peccato suo consentiat.

De commēdatione Prudētiæ. CAP. IIII.

DICTO de officio Prudentiæ, insistendū est cōmēdationi ipsi⁹. Et notandū quòd multa quæ dicta sunt de officio prudētię, valere possunt ad eius cōmēdationē. Præter illa vero, Primo facit ad eius commendationem multiplex admonitio quam scriptura sacra facit ad eam. Mat. 10. Estote prudentes &c. 1. Pet. 3. Estote prudentes &c. Prouerb. 4. In omni possessione tua acquire prudentiam. Prouerb. 4. Attēdite vt sciatis prudentiam. Eiusdem 16. Acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. ¶ Secundo, quòd filius Dei ore proprio eam docere voluit. Prouerb. 2. Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia. Nec solo ore eam docuit, sed opere, persecutores prudenter declinando. Ioannis 8. Iesus autē abscondit se, & exiuit de templo. ¶ Tertio, quia ipsa est nobilis species cognitionis. Prou. 9. Scientia sanctorum prudentia. Vnde ad cōmēdationem eius faciūt quæ pertinēt ad commendatio

tionē sapiētiæ de qua habetur multū in libris Salomonis, quasi ferè p totū, & specialiter Prou. 3. vbi dicit, Beatus homo qui inuenit sapientiā, et qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione auri & argēti. Et in eodē: Lignū vitæ est his qui apprehēderint eam. Et eiusdem 8. Melior est sapientia cunctis opibus pretiosis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Et eiusdē 16. Posside sapientiā quæ melior est auro. Et 19. Vbi nō est sciētia, animæ nō est bonū. Et Sap. 8. Omne aurū cōparatione sapientiæ arena est exigua, & quasi lutū æstimabitur argentū in cōspectu illius. Eiusdē 10. Vani sunt homines in quibus non subest scientia Dei. Eiusdē 9. Si quis erit cōsummatus inter filios hominum, si ab illo fugerit sapientia tua, in nihilum computabitur. Esa. 30. Diuitię salutis, sapiētia & sciētia. Osee 6. Scientiam Dei volui plusquam holocaustum. Sapientia Deum lætificat. Prouerbior. 10. Filius sapiens lætificat patrem suum. Et eiusdem 14. Acceptus est regi minister intelligens. Eccles. 20. Homo prudens placebit magnatis. Hominē etiā à periculo liberat. Prouerb. 11. Iusti liberabuntur scientia. Simile habetur Ecclesiast. 9. Liberauit vrbem per sapientiam suam. Ipsa etiam hominem in bono conseruat. Prouerb. 2. Prudentia seruabit te. Item domum ecclesiæ roborat. Prouerbior. 24. Domus prudentia roborabitur. Sapientiam astutia diaboli non superat. Esa. 9. Non nocebunt, & nō occident in vniuerso monte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini. Loquitur de serpentibus, per quos intelligere potes serpentes infernales. Serpens ex virga Moysi factus, serpentes Magorum deuorat. Exodi cap. 7. Sapientia enim sanctorum astutiam diaboli superat. Astutiæ diaboli mul-

tæ sunt, quas ponit Greg. in Moralibus: Intuetur, inquit, inimicus generis humani vniuscuiusq; mores cui vitio sint propinqui, & illa apponit ante faciẽ ad quæ cognoscit facilius inclinari mentẽ, vt blandis ac lætis moribus sæpe luxuriã, nonnunquã vanam gloriam: asperis verò mentibus iram, superbiã vel crudelitatẽ proponit. Ibi ergo decipulã ponit vbi esse semitã mentis cõspicit. Psal. In via hac qua ambulaui, absconderunt superbi laqueũ mihi. Idem in eodem: Sæpe antiquus hostis postquã menti nostræ tentationũ certamẽ inflixerit, ab ipso suo certamine ad tẽpus recedit: nõ vt suæ malitiæ finẽ præbeat, sed vt corda quæ per quietẽ secura reddiderint, repẽte rediens facilius inopinatus irrũpat. Idem: Antiquus aduersarius cũq; accuset mala non inuenit, ipsa ad malũ bona inflectere quærit. Cũq; de operibus vincitur, ad accusandũ verba perscrutatur. Cùm nec in verbis accusationem repetit, intentionẽ cordis fuscare cõtendit. Idẽ: Quia diabolus fructus arboris in hyeme & in ęstate virides conspicit: quasi vermẽ ponere ad radicem quærit. secundũ Greg. Antiquus hostis bona nostra insequitur tribus modis. Aliquando in bono opere intentionẽ polluit, vt omne quod in actione sequitur, impurũ sit. Aliquãdo verò intentionem vitiare nõ pręualens in ipsa actione homini quasi se insignẽ proponit, vt securior factus deuicto vitio quasi insidijs perimatur. Aliquando verò nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat: sed opus bonum in fine actionis illaqueat. Idem in Moralibus: Sæpe de ipsa victoria bellum agitur, vt cum immunda cogitatio vincitur, victoris animus elatione pulsetur. ¶ Quarto facit ad commendationẽ prudentiæ, quòd ipsa videtur esse perfectio nobilioris potentiæ, quàm

temp

temperantia vel fortitudo. Vis enim rationalis quam ipsa perficit, videtur esse nobilior cõcupiscibili & irascibili quæ tẽperantia & fortitudine perficiũtur: quod autem nobilior inest, melius est & magis eligendũ. ¶ Quinto prioritas quam habet respectu cæterarũ virtutũ. Virtus enim cognitiua videtur præcedere affectiuã. August. Vt maius est voluntatẽ Domini facere q̃ nosse: ita prius est nosse q̃ facere. Idẽ: Initiũ obedientiæ est quid præcipiatur velle cognoscere, & pars est obsequij didicisse quod facias. ¶ Sexto magisteriũ quod habet respectu cæterarũ virtutũ. Ad eã enim pertinet illa discretio. De qua dixit Antonius: Discretio cõseruat omnes virtutes, & fit genitrix & custos moderatrix virtutũ, & perducit fixo gradu intrepidũ monachũ ad Dominũ: quia nulla virtus potest perfici & stare sine discretione: sine hac posse videtur potius nocere homini quàm prodesse. Gregor. Virtus quo plus se posse cõspicit, eò sine moderamine ratiõis deterius in præceps ruit. Sine prudẽtia, quasi de lumine tenebras incurrimus. Greg. Qui importunè radios solis aspicit, tenebrescit, & inde nihil videre cõpellit, vnde amplius videre conatur: vnde nosmetipsos dũ plus iusto discutimus, & ipso discretionis studio indiscretius erramus. Sine hac si virtus teneaẽ, intermittitur: cùm verò per hãc intermittitur, melius teneẽ. Greg. in Moral. Plerũq; virtus cũ indiscretè tenetur, amittitur: cùm discretè intermittiẽ, plus tenetur. Ex studio nãq; arcus distẽditur, vt in suo tẽpore cum vtilitate tendatur. Idẽ: Nõ eadẽ res est semper virtus: quia per momẽta tẽporũ sæpe merita mutãtur actionũ. Vnde fit vt cùm quid bene agimus, plerũq; melius ab eius actione cessemus: & laudabilius ad tempus deserat, quod in suo tẽpore mens laudabiliter teneb

nebat. Bern. in sermonibus: Non in facto laus est: sed in eo quemadmodum fiat. Ethnicus: Insani sapiens nomen feret, æquus iniqui Vltra quàm satis est virtutũ si petat ipsam. ¶ Septimo quòd ipsa bona Domini nobis commissa multiplicat: sine ipsa inutiliter, imò damnabiliter absconduntur vel dissipantur. Ad absconsionem pertinet parabola de talentis, Matth. 25. Et parabola de seruis quibus tradidit paterfamilias decem talenta. Luc. 16. De dissipatione verò habetur Luc. 16. de villico qui diffamatus est apud dominum suum, quasi dissipasset bona illius. Et Prouerb. 21. Thesaurus desiderabilis & oleum in habitaculo iusti, & imprudẽs homo dissipabit illud. ¶ Octauo, quòd prudentia se habet ad spiritum rationalem iudicantem: sicut assessor discretus & fidelis, quo assistente laudabiliter iudicatur. Si verò defuerit, peruertitur iudicium. Prouerb. 28. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniã. ¶ Nono, quòd ipsa est lucerna in viam paradisi dirigens. Qui non habet prudentiam, licet sit magnæ & altæ scientiæ, similis est homini in altum respicienti, & vbi pedem suum ponat non videnti, qui de facili potest corruere. Aug. super illud 1. Corinth. 8. Scientia inflat. Præponenda est scientia scientiæ. Melius enim est scire infirmitatem nostram, quàm naturas rerum. Laudabilior est animus cui nota est infirmitas sua, quàm qui ea nõ respecta syderum vias scrutatur & terrarũ fundamẽta & fastigia. Idem super Gen. 2. De forma & figura cœli multi disputant: quas res maiori prudentia nostri omiserunt authores: discentibus ad beatam vitam non profuturas, occupantes quod peius est multum pretiosa & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Si affuerit prudentia verè

verè poteſt homo ſapiens reputari. Si verò defuerit, verè poteſt homo ſtultus reputari. Prudentiam verò intellige, cognitionem operandorum. Prou. 14. Callidi eſt intelligere viam ſuam: quid ſcilicet agēdum ſit. & imprudētia ſtultorum errans. Ignorat enim quid agendum ſit. Et in eodem: Fatuitas ſtultorum imprudētia. id eſt, ignorantia agendorū. ¶ Decimo quòd animalia irrationalia etiā minima docent nos eam: vt ſerpentes, & formicę, & ſimilia. Sen. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Prouerb. 30. Quatuor ſunt minima terræ, & ipſa ſapientiora ſunt ſapiētibus: Formicæ populus infirmus, quæ præparant in meſſe cibum ſibi: Lepuſculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum: Regē locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas: Stellio manibus nititur, & moratur in domibus regum. In formica commendatur nobis prouidentia. In lepuſculo qui eſt animal timidū velociter fugiens, & in petra collocans cubile ſuum, diffidentia de proprijs viribus, & cōfidentia in Deo, quæ reperitur in hominibus timoratis. In locuſta verò quæ ſaltat, & poſt ſaltū decidit, ardēs deſideriū æternorū cum deſideratione propriæ infirmitatis. In ſtellione qui eſt lacertulus quaſi depictus & ſtellatus, qui alas nō habet, ſed manibus nititur, diligētia in operatione quæ defectū ſupplet naturę. Vt enim dicit gl. ingenioſi per negligentiā in imis remanēt: ſed ſimplices quos ingenij poena nō adiuuat, ad obtinēda regni æterni moenia virtus operationis leuat. Et qui natura tardi ſunt ingenio, ſolertia induſtriæ ſuæ ad diuinarum notitiam ſcripturarum, vel ad virtutū gratiā quibus coelum mereantur, attingunt. ¶ Prudentia defectus ſupplet: ſicut prouidentia ſupplet infirmitatem formicæ. Prudens

enim tẽpus necessitatis præoccupat, prouidendo sibi tẽpore opportuno. Item prudẽs in Deo confidens, fortitudinem suam in Dei fortitudinem mutat. Esa. 40. Qui sperãt in Domino, mutabũt fortitudinẽ. Itẽ quod per se non potest, multitudine efficit: sicut multitudo locustarum concors egreditur ad depascendum viridia. Supplet etiã prudens diligentia, quod minus habet à natura. Serpens docet nos etiam prudentiam astutia sua. Matth. 10. Estote prudentes sicut serpentes. ¶ Et sunt sex astutiæ serpentis, quibus prudentia sanctorum debet assimilari. ¶ Prima est, quòd caput suum summè custodit, pro eo cætera membra exponẽdo. Nec immeritò: cum capite illæso viuat quantũcunq; cætera membra lædãtur. Sic sancti pro Christo qui est caput eorũ, se & sua exponere non timẽt. Prou. 12. Qui negligit damnũ propter amicũ, iustus est. Phil. 3. Quæ mihi fuerũt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Nec mirũ si sanctimonia pro Christo exponunt: quia eo saluo, omnia sunt eis salua, etiã capilli. Matt. 10. Capilli capitis vestri numerati sunt. 2. Machab. 7. E cœlo ista possideo: sed propter Dei leges nunc ista despicio, quia ea me ab ipso receptutum spero. ¶ Secunda est, quòd serpens se in arcto foramine ponit vbi pellem veterem deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ se ponũt, vbi pellem veteris hominis deponunt. Eph. 3. Deponite vos secundum pristinã conuersationẽ veterem hominem qui corrumpitur secũdum desideria carnis. Et nota quòd duo exiguntur ad hoc quòd serpẽs in foramine pellẽ deponat, scilicet foraminis angustia. Si enim esset latũ, sine difficultate trãsiret, & veterẽ pellem retineret. Et stabilitas foraminis: nisi enim esset stabile, potius foramen secum ferret, quàm

pel

p̄ ellē ibi relinqueret. Sic pellē *veteris* cōſuetudinis nō deponunt in clauſtro, qui in eadē libertate volūt eſſe in clauſtro in qua fuerint in ſeculo. Itē qui manētes in ſeculo nullā habent propoſiti firmitatē, in pœnitētijs quas agūt de facili ſecum diſpēſantes. ¶ Tertia eſt, ꝙ ſerpēs vnā aurē terra obſtruitur & aliā cauda, ne vocē incantatoris audiat: ſecundū illud Pſal. Sicut aſpidis ſurdæ & obturātis aures ſuas. Sic ſancti viri aurē vnā obſtruunt memoria mortis, & aliam conſideratione propriæ fragilitatis, & ne ſuggeſtioni diaboli acquieſcant, attendētes ex quot & qualibus cauſis perire poſſunt. Eccl. 7. Memorare nouiſsima tua, & in æternū non peccabis. Qui caſtrū corporis ſui luteum intelligit, nō præſumat facere guerrā cum omnipotente. ¶ Quarta eſt, ꝙ ſerpens calcaneo *mulieris* inſidiatur. Gen. 3. Sic ſancti, illi qui cōſequitur opera carnis inſidiantur, ex eo oſtendētes deſideria carnis fatua eſſe. Iob 3. Quaſi vna ex ſtultis mulieribus locuta es. Aug. Deliciæ carnis hic nō ſatiant, & in futuro damnāt. Vbicūq; caro quærit refectionē, inuenit defectionē. Greg. Qui præſenti ſuauitate capitur, quaſi per amœna prata ad interitū ducitur. ¶ Quinta eſt, quòd propter inimicitias quas habet cum homine, habitat in deſerto, vel latet ſub ſpinis, vel herbis. Sic viri ſancti agnoſcentes inimicitias quas habet mūdus cum eis, fugiunt eum. 1. Ioan. 3. Nolite mirari, ſi odit vos mundus.

De ſpeciebus Prudentiæ, & triplici eius diuiſione: de memoria & obliuione, de prouidentia, de diuiſione prudentiæ ſecundum Sen. de diuiſione eius in prouidētiā, circumſpectionē, cautionē, docilitatē. De xij. quæ

iuuãt ad hoc quòd aliquis bene doceat, & de tribus quæ doctor debeat attendere in sua doctrina, & de septem quæ valet ad hoc vt quis bene addiscat. CAPVT V.

SEQVITVR de speciebus Prudentiæ. Notandũ ergo quòd prudentia prout comprehendit omnem salubrẽ cognitionẽ siue virtutem cognitiuam, Primo modo videtur posse distingui in virtutẽ cognitiuam diuinorũ & humanorũ. Virtus verò cognitiua diuinorũ, triplex videtur esse. Prima acquiescit authoritati, scilicet fides. Secunda rationi, scilicet donum intellectus. Tertia est animũ diuinam suauitatẽ gustãdo experiri, scilicet donum sapiẽtiæ. De duabus primis dicit August. in libro de Vtilitate credẽdi. Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi. De tertia dicitur in Psal. Gustate & videte &c. Prima cognitio de Deo, statui incipientium sufficit. Secũda competit statui proficientiũ. Tertia statui perfectorũ. Bern. ad fratres de mõte Dei. Sunt animales, qui nec ratione per se agũtur, nec affectu trahũtur: & tamẽ authoritate promoti, vel doctrina cõmoniti, vel exẽplo prouocati approbãt bonũ vbi inueniũt, & quasi cæci, sed ad manũ tracti sequũtur. Sunt rationales qui per rationis iudiciũ & naturalis scientiæ discretionẽ habent cognitionẽ boni & appetitũ, sed nondũ habẽt affectũ. Sunt perfecti qui spiritu agũtur, qui à Spiritusancto plenius illuminãtur: & quia sapit eis bonũ cuius trahuntur affectu, sapientes vocãtur. ¶ Virtus verò cognitiua humanorũ, vel est cognitiua rerũ quæ propter hominẽ à Deo factæ sunt, quæ specialiter attẽdit bonũ & mal

malũ in eis, quę videtur esse donũ scĩetię: vel attenditur circa ea quę ab homine propter Deum agenda sunt. Quæ duplex est: scilicet prudentia sumpto nomine strictè: & hæc attenditur circa agẽda cõmuniter. Et donũ cõsilij, quod attendit circa ardua, quæ propter arduitatẽ suã non sunt in præcepto, circa quæ maximè pręcipitatio cauẽda est. ¶ Videtur etiã prudẽtia posse distingui, sicut Seneca scientiã moralẽ diuidit. Cuius pars vna rebus pretia imponit, rectè existimãs vnamquãq;. Secunda affectus ordinat, impetus animi refrenãs. Tertia, quid, quando, vbi, & queadmodum agi debeat, determinat. Secundũ Tulliũ verò in Rhetoricis, distinguitur prudẽtia in memoriã, intelligẽtiã, ꝓuidentiã. Memoria est per quã animus repetit illa quæ fuerunt. Intelligẽtia est, per quã ea prospicit quę sunt. Prouidẽtia est per quam futuri aliquid videtur antequã factum sit.

De Memoria & Obliuione.

AD memoriã monemur, Eccl. 1. Memẽto quæ ante te fuerũt. Memoriæ mortui viuũt. Memoriæ illa pars vitæ nostræ quę pręterit, manet: sine hac quasi perdita est. Sen. Qui nil de præterito cogitat, vitam perdidit. Memoria thesaurus est cognoscibiliũ. Ipsa est velut quoddã seruatoriũ, in quo veritas vtilis quàm ratio inuestigãdo cœpit, fideliter seruat. Animus obliuiosus est velut locus vbi quicquid repositũ fuerit moritur. Obliuio enim est, quasi quędã mors. Greg. 1. parte Moraliũ: Sicut mors quod interficit, cogit vt nõ sit in vita: ita obliuio hoc quod intercipit agit, vt non sit in memoria. Animus obliuiosus est quasi stomachus cibum receptũ reijciẽs. Greg. in homil. Cibus mentis sermo Dei est, & quasi acceptus cibus languente stomacho reijcitur, quando auditus sermo in vẽtre memoriæ nõ tenetur.

Quisquis alimēta non retinet,huius profectò vita desperatur. ¶ Et notandū q̄ multa sunt quorū memoria specialiter est laudabilis, de quibus causa breuitatis decē ponamus. ¶ Primo laudabilis est memoria beneficiorum, & maximè memoria creatoris & redēptoris nostri. Eccl. vlt. Memēto creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meā cōmemorationē. Exod. 13. Memētote diei huius in qua egressi estis de Aegypto. Eccl. 29. Gratiā fideiussoris ne obliuiscaris. Posuit enim animam suam pro te. Bern. ad fratres de monte Dei: Scit, quicūq; habet sensum Christi, quantū Christianę pietati expediat, quantū seruū Dei, seruū redemptionis Christi deceat, & vtile ei sit vna saltē aliqua diei hora passionis ipsius ac redēptionis attētius recolligere beneficia, ad fruendū suauiter in cōscientia, & recolendū fideliter in memoria. Memoriā etiā beneficiorū acceptorum vidētur habere animalia irrationabilia. ¶ Secūdo memoria mandatorum Dei. In Psal. Et memores sunt mandatorū ipsius ad faciendū ea. Deut. 6. Erunt verba hæc quę ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consurgens. Numeri 15. Dices ad filios Israël, vt faciant sibi fimbrias per quatuor angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordētur omniū mādatorum Dei. Iosue 1. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Ecclesiast. 3. Altiora te ne quæsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcipit tibi Deus, hæc cogita semper. ¶ Tertio memoria iustitiæ quam Deus exercuit in transgressores mandatorum suorum. In Psal. Memorabor iustitiæ tuæ solius. Ecclesiast. 38. Memor esto

esto iudicij mei, sic enim erit & tuum. ¶ Quarto memoria belli spiritualis, in quo tot & tanti ceciderunt: quæ valet ad hoc vt cautiores simus. Iob 40. Memento belli, & non addas amplius quicquam loqui. Hier. Ne in præterita castitate confidas: nec Dauid sanctior, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapiẽtior. Memento semper quòd paradisi colonũ mulier de possessione sua eiecerit. ¶ Quinto memoria diuinæ misericordiæ, vtilis in tribulatione positis, ne desperẽt. Eccl. 51. Memoratus sum misericordię tuę Domine. 1. Mach. 4. Mementote quomodo salui facti sunt patres nostri in mari rubro. ¶ Sexto memoria laudabilis vitæ sanctorũ quam imitari debemus. Greg. Facta præcedentiũ patrũ cõsideremus, & nõ erunt grauia quæ toleramus. Io. 15. Memẽtote sermonis mei quẽ ego dixi vobis: nõ est seruus maior Domino: si me persecuti sunt, & vos persequẽtur. ¶ Septimo memoria aduersitatis in prosperitate. Eccl. 18. Memẽto paupertatis in die abundantiæ. ¶ Octauo memoria status honorabilis à quo quis degenerauit: vt est nobilitas parẽtum, vel carnalium, vel spiritualium: vel propria nobilitas spiritualis à qua quis decidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantum memineris, vt cum claritate generis, morum sanctitate contendas, & cum nobilitate corporis animi nobilitate proficias. Esa. 51. Attendite ad petram de qua excisi estis &c. Attendite ad Abraham patrem vestrum. Apoc. 2. Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam. ¶ Nono memoria in eo qui ad prosperitatẽ deuenit, eorum qui in aduersitate eius socij fuerunt. Gen. 40. Memento mei cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimo memoria propriorũ peccatorum ad dolendum pro eis. Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine

animæ meæ. ¶ Item notādum quòd quatuor sunt quorū obliuio videtur esse laudabilis. Primo obliuio iniuriarū. Leuit. 19. Non memor eris iniuriæ ciuiū tuorū. Animus obliuiosus beneficiorum & tenax iniuriarū est velut colatorium feces retinens, & quod purum est exire permittens. Secundo obliuio beneficij alteri dati. Hæc enim est lex beneficij inter duos, vt ait Sapiens, quòd alter statim debet obliuisci dati, alter memor accepti esse. Tertio obliuio delectationum quas aliquis habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita delectando in ipsis: mente reuertitur in Aegyptum, vt filij Israël. Num. 11. Recordamur pisciū quos comedere solebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres. Hoc est etiam respicere retro, vt vxor Loth. Genes. 19. quæ versa est in statuam salis. Luc. 17. Memores estote vxoris Loth. Hoc etiam est habere idôla apud se, vt Rachel. Genes. 31. Quarto obliuio rerum temporalium quæ ad contemplatiuos perfectos pertinet. Phil. 3. Quæ quidem retrò sunt obliuiscens: ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum. Macrob. loquens de temperantia perfectorum: Temperātia, inquit, est terrenas cupiditates non reprimere, sed potius obliuisci. ¶ Item notandū quòd quinq; sunt quæ videntur facere ad bonitatem memoriæ. Primum est sicca cōplexio. Siccitas enim est dispositio conueniens ad tenacitatē impressionum, sicut humiditas est dispositio conueniens ad receptionem earum. Secūdum est exercitiū circa vnum vel pauca, nō circa multa. Vnde pueri quamuis sint humidi, firmiter in memoria retinent: quia animæ eorum non occupantur circa multa sicut animæ maiorum. Eccl. 38. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Tertium est, placentia rei cognitæ.

Hanc

Hanc caufam innuit Plato effe in tenera ætate, quare ea quæ addifcuntur firmiter in memoria retinētur. Tenacior, inquit, & fortè maior in illa ætate cognitionis delectatio cognita mentibus altius infigit. Quartū eft nouitas. Horatius: Quo femel eft imbuta recens, feruabit odorem Tefta diu. Ideo vtilia citò addifcenda effent. Memoria enim impleta fuperuacuis, vtilia difficilius retinet. Senec. in epiftolis: Liberaliū artium cōfecratio verbofos fibi placētes facit: & ideo nō difcentes neceffaria, quia fuperuacua didicerunt. Quintum eft, infixio memoriæ longa ruminatione facta. Senec. Certis ingenijs immorari & innutriri oportet, fi velis aliquid trahere quod in animo fideliter fedeat. Itē cùm multa percurreris, vnum excipe quod illo die decoquas. ¶ Et notandum, quod nō habet bonam memoriā, fcriptura deberet fupplere eius defectum. Eccl. 38. Sapientiam fcribe in tempore vacuitatis. Scripfit Dominus decalogum bis populo Iudæorū in tabulis lapideis. Exod. 31. & 34. Sunt qui nihil ponunt in memoria, fed omnia in fcripto. Sunt alij qui confidentes in memoria fua, nihil cōmendant fcripturæ: & vtrunq; vitium eft. Pythagoras: Caue ne armarium doctius quàm pectus habeas. Seneca: Diftrahit librorum multitudo. Itaq; cùm legere non pofsis quantum habueris, fatis eft habere quantum legas. Bernar. ad fratres de monte Dei: Non tantummodo agendum eft vt cum aliqua delectatione vel fine grandi naufea dies tranfigatur: fed etiam vt de peracta dieta ad profectum mentis femper aliquid in cōfcientia refideat, aliquid quotidie in thefaurum cordis congeratur. Bern. De quotidiana lectione aliquid in vētrem memoriæ dimittendum eft, quod fidelius dirigatur, & furfum reuocatum crebrius ruminetur,

quod proposito cõueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animũ vt aliena cogitare non libeat. Hieron. Fatuum est propter confidentiam memoriæ nihil scripto commendare: quia in memoriam primo senectus incurrit, vt ait Senec.

De Prouidentia.

SEquitur de Prouidentia, ad quam monemur exemplo formicæ. Prouerb. 6. Vade, inquit, ad formicam, ô piger, & cõsidera vias eius, & disce sapientiã: quæ cùm nõ habeat ducem, nec præceptorem, nec principẽ, parat æstate cibum sibi. Et Gen. 41. exemplo Ioseph qui septẽ annis fertilitatis congregari fecit quæ erant necessaria septem annis sterilitatis futuræ. Prouerb. 19. Qui cõgregat in messe, filius sapiens est. Deuteron. 32. Vtinam saperent, & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent. Prouidentia valde vtilis est. Tob. 9. dixit Tobias Zachariæ: Si meipsum tradam tibi seruum, non ero cõdignus prouidentiæ tuæ. Sen. Qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidet. Prouidentia, vel mala futura vitat, vel temperat, vel animo præparat vt ea leuius ferat. Greg. Eo periculum vitari non potest, quo non potuit præuideri. Senec. Propone animo tuo & mala futura & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Greg. in homil. Minus iacula feriunt quæ præuidentur, & nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hæc per præscientiæ clypeum munimur. Item in Moral. Tanto quisq; minus aduersitate vincitur, quãto contra illam præsciendo paratus inuenitur. Item in Pastoralibus: Hostis callidus tãto liberius pectus percutit, quanto nudum à prouidentiæ lorica deprehendit. Item dum cõtra ictum quisq; paratior redditur, hostis qui se inopinatũ credidit, eo ipso quod præuisus est eneruatur.

De

De diuisione Prudentiæ secundum Sen.

SEneca in lib. de quatuor virtutibus principalibus, tangit diuisionem Prudentiæ similem diuisioni Tullij iam positæ, dicens: Si prudens fueris, animus tuus tribus temporibus dispensetur, præsentia ordina, futura prouide, præterita recordare. Sunt aliqui qui futura ordinant quæ non sunt in sua potestate: præsentia verò cõfusa & inordinata relinquunt. Act. 1. Non est vestrũ nosse tempora, vel momẽta quæ pater posuit in sua potestate. Bern. Quid de futuro miser tam temerariæ præsumis, tanquam pater tempora & momẽta in tua & non in sua magis posuerit potestate? Tales vitã quam habent volunt perdere, & quam non habent proponũt vtiliter dispensare. Illam partẽ vitæ quam Deus iam dat, in cõtumeliã Dei volunt expendere: illam verò quam Deus nondum eis dedit, volunt Deo dare, & de illa gratiã Dei acquirere. ¶ Et notandum quòd ordo secundum Aug. 19. de Ciuit. Dei, est pariũ dispariũq; rerum sua cuiq; loca tribuẽs dispositio. Et facit multum ordinatio ad quietem mentis. Aug. in lib. Confess. Minus ordinata quieta sunt, ordinata quiescunt. Idẽ: Iussit Deus, & sic est, vt pœna sibi sit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare se & suos & sua. Quantum ad se, ordinabiliter ille viuit (iuxta verbũ Bern.) qui in conuersatione sua solicitè cõseruat vias suas, & in cõspectu Domini, & in cõspectu proximi cauens sibi à peccato, & proximo à scandalo. ¶ Quadruplex verò ordinatio debet esse in homine. Prima est cõsiderationis. Bernar. in lib. de cõsideratione: Consideratio tua à te inchoet, ne frustrà extẽdaris in alia te neglecto. Secũda est affectionis præcipuè illius quæ alijs supereminet: scilicet dilectionis. Cantic. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia est negotio-

rum secundum diuersitates tempor ū. Bern. ad fratres de monte Dei. Mane præteritæ noctis facà temetipso exactionē, & venturæ diei tu tibi indicito canonem: vespere præteritæ diei rationem exige, & superuenientis noctis fac indictionem. Sic districto non vacabit lasciuire aliquādo: singulis horis secundum communis instituti canonem sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus sic exoluat omne debitum spiritus Deo, corpus spiritui, vt si quid fuerit intermissum, si quid neglectum, si quid imperfectum, suo loco, suo modo, suo tempore non habeat impunitum vel irrecompensatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianum sacrificium orationum vel lectionis, studium conscientiæ quotidianæ discussioni, emendationi, compositioni pars sua Dei neganda non est. Quarta est ordinatio pertinens ad pugnam spiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debet esse ad certamina sibi competentia. Temperantia, cùm ad mensam acceditur. Prudentia, cùm quid agendum sit, tractandum est, & sic de cæteris virtutibus. Greg. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mentem certamini ante certamē parat. Anima virtutes habens dæmonibus terribilis est, vt castrorū acies ordinata. Cant. 5. Prouerb. 24. Cum dispositione initur bellum. Suos debet homo ordinare, ostendendo quid vnicuiq; sit agendum, & quid vnicuiq; sit habendum. Propter primam ordinationē regina Saba admirata est ministros Salomonis. 3. Regum 10. Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis &c. & ordinem ministrantium &c. non habebat vltrà spiritum. De secunda ordinatione habes Esaiæ 38. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Debet etiam homo sua ordinare,

nare, vt vtiliter expẽdantur vel vtiliter retineantur. Eccles. 7. Pecora tibi sunt, attende illis: & si sunt tibi vtilia, perseuerent apud te.

De alia diuisione Prudentiæ.

PRudentia à quibusdam diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentiã, circunspectionẽ, cautionẽ, docilitatẽ. Quarũ specierũ numerus sic videtur posse manifestari. Cognitio salubris quæ ad prudentiã pertinet, considerari potest absolutè prout est in cognoscẽte, vel prout distribuitur alteri. Est enim thesaurus nobilis qui distributus suscipit incrementũ. Et sicut dicit Aug. in lib. de doctr. Christia. omnis res quæ dando deficit, nondum habetur & nõ datur: nondum habetur, quomodo habenda est? Secundũ ergo quòd prudẽtia dirigit circa distributionẽ sciẽtiæ seu cognitionis salubris, est hæc species eius docilitas. Secũdum vero quòd absolutè consideratur vt est in cognoscente, tres habet species. Cùm enim sit lumẽ rationem perficiẽs ad videndũ quæ agẽda sunt: ratio autẽ perfectè nõ videt nisi videat remota vt propinqua, & nisi videat res interius & nõ solũ superficialiter, & nisi res videat vndiq; & nõ solum ex parte vna: prudentia speciẽ vnam habet qua vidẽtur remota, scilicet prouidentiã, quæ sic dicta est eo quòd procul videat. Et potest extẽdi nomen prouidentiæ ad memoriã & prouidentiã, quas ponit Tull. Ratio enim procul videt, siue præuideat futura, siue præterita. Simili modo nomen memoriæ quãdoq; extenditur ad futura. vt Eccl. 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Aliã speciẽ habet prudentia qua ea quæ vidẽtur superficialiter bona, agnoscũtur esse mala, scilicet cautionẽ. Aliã etiã habet qua vndiq; videt, scilicet circũspectionem. Prouidentia proprio sumpto nomine, est præsens notio futurũ

pert

pertractans euentū. Huius officiū est, ex prӕteritis & prӕsentibus futura perpēdere. Boet. in lib. Consolationū: Non quod ante oculos situm est, sufficit intueri: rerum exitus prudentiā metitur. Imprudēs viā respicit qua iturus est: prudēs verò finem viӕ attendit. Si dicatur imprudenti, Veni mecū, ducā te honorificè & per viā pulcherrimā: paratus est ire, nō requirēs amplius. prudēs verò requirit quò ducēdus sit. Et si dictum ei fuerit, ad suspendiū, nō vult illuc ire, nec eques, nec pedes, nec per viā amoenā, nec asperā. Si verò dictum ei fuerit, quòd ad locum vbi regnabit, paratus est illuc ire pedes etiam per vias asperas. Qui sine prouidentia est, est sicuti homo debilem habens visum qui ea quӕ sunt iuxta oculū videt, remota vero aliquātulū nō videt. ¶ Circūspectio est contrariorum vitiorū cautela. Officiū huius virtutis est, per diligentem cōsiderationem inter cōtraria vitia mediū tenere. Ad hanc virtutē pertinet sic libertatē seruare, vt fugiendo auaritiā, prodigalitatem nō incurramus: & sic recedere à temeritate, quòd in timiditatē nō cadamus. Ad illud quod est circūspectionis monet nos Salomon Prou. 4. dicēs: Omni custodia serua cor tuū. Dicturus custodia, prӕmisit omni: ne hinc hostibus fores claudas, & aliūde aditū pandas. Circūspectio cōmendatur nobis. Ezech. 1. vbi dicitur quòd totū corpus plenū erat oculis. Et Apocal. 4. vbi legitur quòd animalia plena erant oculis antè & retrò. Ouid. In vitium ducit fuga culpӕ si caret arte: Dum stulti vitant vitia, in cōtraria currunt. Ad circūspectionem etiā videtur pertinere, cùm aliquis est vndiq; cinctus malis, minus malum eligere. Greg. in Moral. Qui murorū ambitu vndiq; ne fugiat clauditur: ibi se in fugā prӕcipitat vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio est discernere

à virt

à virtutibus vitia virtutum speciem præferētia. Isid. Quædam vitia virtutum speciem præferūt: vnde semper perniciosius suos sectatores decipiunt, quia se sub velamine virtutis tegunt. Nam sub prætextu iustitiæ crudelitas agitur, & remissa segnities mansuetudo creditur. Cicero: Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæ quæ latent in similitudine officij. Greg. in Moral. Plerunq; vitia colore virtutū tincta tāto nequiora sunt quanto & esse vitia minimè cognoscuntur. Hostis nostri malitia cautè se arte palliat: vt plerūq; ante deceptæ mentis oculos, culpas virtutes fingat, vt inde quis quasi expectet præmia, vnde æterna dignus est inuenire tormēta. Cautio apparēs bonum interius inspicit, & malitiam ibi perpendit. Senec. Qui decipiūt nihil habent solidi, tenue est mendaciū, perlucet si diligenter inspexeris. Qui sine cautione sunt, frequēter incurrunt illam maledictionem Esa. 5. Væ qui dicitis bonū malum, & malum bonū. ¶Docilitas est prudentia erudiendi imperitos, quæ cōmendatur nobis exemplo Salomonis 3. Reg. 3. Cui cùm Dominus dixisset, Postula quod vis vt dem tibi: ipse docilitatem videtur prætulisse omnibus, dicens: Dabis seruo tuo cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in sua doctrina.

NOtandum quod XII. sunt quæ videntur facere ad hoc vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinā salubrē. ¶Primū est, si ipse laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Christia. Non obedienter auditur, qui seipsum non audit. Greg. in Moral. Cū imperio docetur quod prius agitur, quàm dicitur. Nam doctrinæ subtrahit quis fiduciā quando cōscientia prępedit linguā.

Vita

Vita debet iuuare doctrinam, non impedire. Et primò debet, qui docet, informare se in doctrina, postea alios. Prouerb. 5. Bibe aquam de cisterna tua, & fluēta putei tui. Et pòst subditur: Deriuentur fontes tui foras. De hoc require in tract. de Superbia. cap. De appetitu magisterij. Secūdum est, vt authoritatem magisterij Deo, nō sibi attribuat. Aug. in lib. de doctrina Christia. Quoniam Christus seminat, ego qui sum vix cophinus seminantis, in me ipse ponere dignatur quod velit spargere. Nolite ergo attendere ad vtilitatē cophini: sed ad charitatē seminis & potestatē seminatoris. Idem in eodē: Christus est qui docet, cathedram in coelo habet, schola eius in terra est. Schola ipsius corpus eius est: caput docet mēbra sua: lingua loquitur pedibus suis. Idē super Cano. Ioā. Magisteria forinsecus, adiutoria sunt & admonitiones: cathedram habet in coelo, qui corda docet. ¶ Tertiū est, vt doctrinæ orationē præmittat. Aug. in lib. de doct. Christia. Si regina Esther pro suæ gētis tēporali salute locutura apud regē, orauit vt in os eius cōgruum sermonē Dominus daret: quanto magis orare debet vt tale munus accipiat qui pro æterna hominū salute in verbo & doctrina laborat? Idem in eodē: Agat eloquēs quātum potest cùm bona & iusta & sancta dicit, vt intelligenter & libenter, vt obedienter audiatur: & hoc se posse si potuerit, & quantum potuerit pietate orationum magis quàm oratorum facultate non dubitet, vt orando pro se & pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam doctor. ¶ Quartū est, vt sententiam plus amet quàm verba. Aug. Bonorū ingeniorū insignis est indoles, in verbis verū amare, nō verba. Idem in eodem: Vtrū ignoscere producta syllaba tertia aut correpta dicatur, non multum curat qui pro pecca-

tia Deum petit vt ignoscat: sed tamen eo magis inde offenduntur homines, quo infirmiores sunt, & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt. Idem in eodem: Quid prodest clauis aurea, si aperire quod volumus non potest? & quid obest lignea, si potest, quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est? Idem: Cauendum est ne diuinis grauibusq; sententijs dum numerus additur, pondus detrahatur. Ad numerum, prout hic sumitur, intelligas pertinere proportionem syllabarum, metrũ & colores rhetoricos. Item Aug. in eodem: In authoribus nostris hoc mihi plus placet, quòd ibi rarissimè eos inueni numeros: satis est enim ei propter quod agitur vt verba cõgruentia, non oris eligantur industria, sed pectoris sequãtur ardorem. Sen. Oratio quæ veritati dat operam, incõposita esse debet & simplex. Idem: Oratio quę sanandis mentibus adhibetur, descendere in nos debet. Idem: Nõ delectent verba vestra, sed prosint: si tamen cõtingere eloquentia non solicito, potest: si autem parata est, aut pro vero constat, assit, & res pulcherrimas prosequatur: sit talis, vt potius res, quàm se ostẽdat. Alię artes ad ingenium pertinent, hic animi negotium agitur. Non quærit æger medicũ eloquentẽ, non quærit quare gratuletur sibi quòd inciderit in medicũ disertum, sed si ita cõpetit vt ille idem qui sanare potest, comptè de his quæ faciẽda sunt differat, hoc tale est quale si peritus gubernator etiam formosus est. Quid aures meas scabis? quid oblectas? curare debes morbum veterem, grauem, publicum: tantum negotij habes, quantum in pestilentia medicus: circa verba occupatus es, vide si sufficis rebus. August. in lib. Confess. Didiceram perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi vtiles & inutiles; verbis autem ornatis &

inorn

inornatis ſicut vaſis vrbanis & ruſticanis vtroſq; cibos poſſe miniſtrari. ¶ Quintũ eſt, vt in ſcripturis ſenſus authoris requiratur. Aug. 1. lib. de doctrina Christiana, loquens de illo qui aliud in ſcripturis ſentit, quàm ille qui ſcripſit: ea tamen ſententia deceptus quæ ædificat charitatem, dicit quòd ita fallitur acſi quiſquam deſerẽs viam, eò tamen per agrum pergat, quò via illa perducit: corrigendus eſt tamẽ, & quàm ſit vtile viam non deſerere demonſtrandum eſt, ne in conſuetudine deuiandi etiam in tranſuerſum aut peruerſum ire cogatur. Deinde innuit cauſam quare cauendum ſit hoc in ſcripturis, dicẽs: Titubabit fides, ſi diuinarum ſcripturarũ vacillat authoritas. ¶ Sextum eſt, vt in ſcriptura Sacra nõ vbiq; myſterium requiratur. Auguſt. 16. lib. de Ciuit. Dei. Non ſanè omnia quæ geſta narrãtur, ſignificare aliquid putanda ſunt: ſed propter illa, quæ aliquid ſignificant, & ea quæ nihil ſignificant attexuntur. Solo vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſsit, etiã cætera aratri mẽbra ſunt neceſſaria. Et ſoli nerui in citharis & cæteris vaſis muſicis aptãtur ad cantum: ſed vt aptari poſsint, inſunt & cætera quæ nõ percutiuntur à canentibus, ſed ea quæ percuſſa reſonant, his cõnectuntur. Ita in prophetica hiſtoria dicuntur & aliqua quæ nihil ſignificant, ſed quibus adhæreant ea quæ ſignificant, & quodammodo religentur. ¶ Septimũ eſt, vt diuidendo mediocritas ſeruetur. Senec. in epiſtolis: Philoſophiã in partes non in fruſta diuidam. Diuidi enim eam non cõcidi, vtile eſt: nam comprehendere quemadmodũ maxima ita minima, difficile eſt. Item partes eius quod diuiſum eſt, innumerabiles eſſe & paruulas nõ oportet. Idẽ: Vitij habet nimia quod nulla diuiſio: ſimile confuſo eſt quicquid vſq; in puluerẽ ſectum eſt. ¶ Octauum

eſt

est, inter tarditatem & præcipitationē medium in proferendo seruare. Sen. in epistolis: Philosophi pronuntiatio sicut vita debet esse composita: nihil ordinatum est, quod præcipitatur & properat. Idem: Aequè stillare illam nolo, quàm currere. Non extendat aures, nec obruat. Idem: Inopia verborum & exilitas minus intentum auditorem habet, tædio interruptæ tarditatis: facilius tamen insidet quod expectatur, quàm quod præteruolat. Deniq; tradere homines discipulis præcepta dicuntur. Non traditur quod fugit. Quomodo omninò regere potest, qui regi non potest? Idem: Remedia non prosunt, nisi immorentur. Idem: Dicendi celeritas non satis decora est philosophiæ, quæ ponere debet verba, non proijcere. Idem: Quemadmodū sapienti viro incessus modestior cōuenit: ita oratio pressa, non audax. ¶ Nonum est, vt dicendo veritatem non deserat. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Minus intelligantur, minus placeant, minus moueāt quæ dicuntur, vera tamen dicantur & iusta. ¶ Decimū est, vt doctrina facilè sit aperta. Aug. in lib. de doct. Chr. Quid prodest locutionis integritas quam nō sequit intellectus audiētis, cū loquēdi omnino nulla sit causa si quid loquimur nō intelligāt, propter quos vt intelligāt loquimur. Prou. 19 Doctrina prudētū facilis. Eccl. 4. Ne abscōdas sapiētiā in decore eius. 1. Corin. 14. Si incertā vocē det tuba, quis preparabit se ad præliū. Idem in eod. Volo in ecclesia quinq; verba sensu meo loqui vt & alios instruā, quàm decē millia verborū lingua. Amb. Melius est vt nos intelligāt populi, q̄ vt cōmendēt grāmatici. Aug. 4. lib. de doct. Christ. Quæ vix intelligūtur vel rarò, si aliqd vrget vel nūquam, omnino in populi audiētiam mittēda sunt. ¶ Vndeci-

mum est, vt doctrina sit breuis. Eccl. 21. Verba sapiētū statéra pōderabūtur. Aug. in lib. de doct. Christ. Sicut ingratus est qui cognita obnubilat: sic onerosus est qui cognita inculcat. Ouid. Quicquid praecipies, breuis esto: vt citò dicta Percipiant animi dociles, doceantq́; fideles. Omne superuacuū pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum est, vt doctrina sit vtilis. Seneca in epistolis: Etiam si multum esset aetatis, parcè dispensandum erat, vt sufficeret necessarijs: nunc quae dementia est, superuacua dicere in temporis egestate? Doctrina moralis debet esse contra pestem aliquam, & finaliter ad aedificandam dilectionem Dei & proximi in hominibus. Sen. in epistolis: Aliquid quotidie aduersus paupertatem, aliquid aduersus mortem auxilij compara: nec minus aduersus caeteras pestes. August. in lib. de doct. Christ. Legis & omnium diuinarū scripturarum plenitudo, & finis, est dilectio rei qua fruendum est, & rei quae nobiscum ea re frui potest. Et paulò post: Quisquis igitur scripturas diuinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu non aedificet geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. ¶ Item notandum quòd doctor in doctrina sua tria debet attēdere: scilicet vt instruat, placeat, & ad agendum moneat. August. in 4. lib. de doct. Christ. Dixit quidam eloquens, & verum dixit, ita debere dicere eloquentem vt doceat, vt delectet, vel flectat. Deinde addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriae. Docendi necessitas in rebus est constituta quas dicimus: reliqua duo modo quo dicimus. Qui ergo dicit, cùm docere vult, quamdiu non intelligitur, nondū se existimet dixisse quod vult ei quem vult docere. Si verò intelligitur,

quo

quocunq; modo dixerit, dixit. Quòd si delectare vult eum cui dicit aut flectere, interest quomodo dicat: sicut autem vt teneatur ad audiẽdum delectandus est auditor, ita flectẽdus vt moueatur ad agendũ: & sicut delectatur si suauiter loqueris, ita flectitur si amet quod polliceris, timeat quod miraris, oderit quod arguis. Item August. in eod. Quis audeat dicere aduersum mendaciũ in defensoribus inermem debere cõsistere veritatem? vt scilicet qui res falsas persuadere conantur, nouerint auditorem vel beneuolũ, vel attentũ, vel docilem facere: isti autẽ nõ nouerint, & illi falsa apertè dixerint: similiter isti vera sic narrẽt vt audire tædeat, intelligere nõ pateat, credere postremò non libeat. Illi fallacibus argumẽtis veritatem oppugnẽt, afferãt falsitatẽ: isti nec vera defendere, nec falsa valeant refutare. ¶ Item notandum quòd doctor sacræ scripturæ nõ debet esse timidus vel remissus. August. in lib. de disciplina Christ. Qui timuerit ne semen cadat in terrã malam, non perueniet ad bonam. Iactamus semina, spargimus semina: sunt qui contemnunt, sunt qui reprehendunt, sunt qui irrident. Ista si nos timuerimus, nihil habemus seminare, & in messe habemus esurire. 2. ad Timot. 4. Prædica verbũ: insta opportunè, importunè. Matt. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docẽs in synagogis eorum. Mar. 7. Circuibat Iesus castella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docens in templo. ¶ Item notandũ quòd secundum quosdam docilitas est virtus dirigens hominem tam in addiscendo, quàm in docendo.

De his quæ valent ad hoc vt quis benè addiscat.

ET secundũ hoc sciẽdũ est, quòd septẽ suntque vident valere ad hoc vt aliqs bene addiscat

maximè scripturam sacram. ¶ Primum est, vt homo bene viuat. Aug. Errat quisquis veritatē se cognoscere posse putat, si adhuc nequiter viuat. Eccl. 1. Concupiscēs sapientiā, serua iustitiam, & Dominus præbebit eam tibi. Eiusdem 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt, & veritas ad eos qui operantur illam reuertetur. Apoc. 3. Collyrio inunge oculos tuos vt videas. gloss. Collyrio oculi vt videamus inunguntur, cùm ad cognoscendam veri luminis claritatem, intellectus nostri aciē medicamine bonæ operationis adiuuamus: qui male viuunt, quasi spurcitia manuum suarum lumen diuinæ sapientiæ à se prohibent. ¶ Secundum est oratio. Cùm sapientia donum Dei sit, non debet aliquis tentare rapere eam violētia studij Deo irrequisito. Iac. 1. Si quis indiget sapiētia, postulet eam à Deo. Aug. Oratione melius soluuntur dubia, quàm inquisitione alia. ¶ Tertium est humilitas, & hoc quantum ad quatuor. Primo, quātum ad hoc vt nullā doctrinam contemnat. Sen. Primum documētum est, vt nullam doctrinam contemnas. Secundo vt à nullo addiscere erubescas. Sen. de 4. virtutibus: Esto sapientiæ cupidus ac docilis: quæ nosti, sine arrogantia impartire postulanti: quæ non nosti sine occultatione ignorātiæ tibi postula impartiri. Etiam à malis debet homo addiscere. Aug. in lib. de doct. Chri. Audiuntur vtiliter qui vtiliter non agunt: sua enim quærere student, sed sua docere non audent: & ita cathedra Moysi cogit eos bona discere etiam non bona facientes. Theophilus Lector Origenis ita botrum carpat, ne spinam attingat. Qui solum à bonis volunt addiscere, similes sunt illis qui solum in scyphis argenteis vel aureis volunt bibere, & tantū in saccis purpureis vel aliter pretiosis frumentum

datum

datum recipere, quorum sitis vel fames miserah da non est. Tertiò quantum ad hoc vt homo non erubescat consiteri se nescire quod nescit. August. Non erubescendum est homini se nescire quod nescit, ne dum scire se mentitur, nunquam scire mereatur. Quartò, quantum ad hoc vt humilem modum loquendi quem habet sacra scriptura, non contemnat. August. ad Volusianum. Modus dicendi qui sacra scriptura contexitur, omnibus est accessibilis, quamuis paucissimis penetrabilis. Idem: Inuitat omnes humili sermone quos non solum manifesta pascit, sed etiam secreta exercet veritate. Idem 3. lib. confes. Institui animam intendere in scripturis sanctis: sed mihi visa est sancta scriptura indigna quā Tullia ni dignitati comparare: tumor enim meus fugiebat modum eius, illa autem erat quæ cresceret cum paruulis. Sed ego dedignabar esse paruulus & turgidus, fastu grandis mihi videbar. Item in eodem lib. Mira profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blādiens paruulis: sed mira profunditas Deus meus, mira profunditas, horror est intendēti in eam. ¶ Quartū est, librorū emēdationi intendat. Aug. 2. lib. de doct. Christiana: Codicibus emēdandis primitus debet inuigilare solertia eorū qui scripturas diuinas nosse desiderant. ¶ Quintum est, vt homo sit diligens scripturas sacras indagādo. Ad quod primo necessarius est timor Dei. Prouerb. 1. Timor Domini principium sapientiæ. Ipse inquirentem à malo seruat. Prouerb. 14. Sapiens timet & declinat à malo. Et ibidem: Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Item nihil negligit. Eccl. 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Secundo mansuetudo, vt homo credat authoritati diuinæ scripturæ. Augu. 2. lib. de doct.

Christia. Ante omnia opus est Dei timore ad cognoscendam eius voluntatem, deinde mitescere opus est pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ quasi nos melius sapere meliusque percipere possumus: sed cogitare potius & credere id esse melius & verius quod ibi scriptum est, etiamsi lateat, quàm illud quod nos per nosipsos sapere possumus. Ber. ad fratres de monte Dei: In omnibus scripturis legenti, initium debet esse timor Domini. August. 2. lib. de doct. Christiana: In omnibus canonicis scripturis, timentes Deum & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Quo ordine verò procedendum sit indagando scripturas sacras, August. eodem lib. determinat, dicens: Erit diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notasque habuerit: etsi nondum ad intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas quæ vocantur canonicæ: nam cæteras securius leget fide veritatis instructus. Et infrà: In scripturis quærentium voluntatem Dei, prima obseruatio est nosse canonicas scripturas: etsi nondum ad intellectum, legendo tamen mandare memoriæ, vel omnino incognitas non habere. Deinde ea quę in eis apertè posita sunt vel pręcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertius diligentiusque inuestiganda sunt, quæ tanto in eis quisque plura inuenit, quanto est intelligentia capacior. In his enim quæ apertè in scripturis posita sunt, inueniuntur omnia illa quæ continent fidem, moresque viuendi, spem scilicet & charitatem. Tunc verò facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea quæ obscura sunt aperienda & discutienda pergendum est, vt ad obscuriores locutiones

nes illustrandas, de manifestioribus sumātur exempla, & quædam cæterarum sententiarum testimonia dubitationem in cæteris auferant. In qua re memoria valet plurimum. ¶ Inquisitio verò dupliciter fit. Quandoque ab alio quærendo ad quod pertinet illud Augustini, secundo libro de doctrina Christiana, dicentis: Nulla res magis memoriæ mandanda est, quàm illa verborum locutionumq; genera quæ ignoramus, vt cùm peritior occurrerit quæri possint. Quandoque aliquis per se inquirit in scriptura, & tunc cauenda est ei temeritas, ne scilicet ignota pro notis habeat, hisq; temerè assentiat. ¶ Hæc enim præsumptio est, quam effugere qui volet, adhibebit ad res considerandas tempus & meditationem. Augustinus in libro de Vtilitate credendi: Duæ sunt personæ laudabiles in religione. Vna eorum qui iam veritatem inuenerunt, quos etiam beatissimos iudicare necesse est. Alia eorum qui studiosissimè & rectissimè inquirunt. Primi sunt in ipsa possessione: alij in via qua tamen certissimè perueniatur.

¶ Tria verò enumerantur alia genera hominum profectò improbanda ac detestanda. Vnus est opinantium, id est eorum qui se arbitrantur scire quæ nesciunt. Alterum siquidem qui sciunt se nescire, sed non ita quærunt vt possint inuenire. Tertium verò eorum qui nec scire se existimant, nec quærere volunt. Item cauenda est in inquirendo curiositas, quæ est, non magnæ vtilitati nimiam operam impendere. Seneca: Quid te torques in illa quæstione quam vtilius est contempsisse, quàm soluere? Cauenda est etiam ibi instabilitas. Sene. in epistolis: Vide ne lectio authorum multorum, & omnis

generis voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Cauenda est etiam rixandi libido, quæ peritos in arte logica multum solet vexare. August. 2. lib. de doctrina Christiana: Disputationis disciplina ad omnia genera obscura quæ in literis sanctis sunt penetranda, plurimum valet: tantum ibi cauenda est rixandi libido, & puerilis quædam ostentatio aduersarium decipiendi. 2. ad Timot. 2. Noli verbis contendere. August. 4. lib. de doct. Christiana: Verbis contendere, est non curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni alterius præferatur. Item cauenda est ibi nimia velocitas in transcurrendo: non enim videt animus transcurrendo latentem sententiam. Nihil magnum rerum ipsa natura citò effici voluit, præposuitq; pulcherrimo cuiq; operi difficultatem: nascendi quoque hanc legem fecit, vt maiora animalia visceribus parentũ diutius continerentur. Arist. dicit in lib. de natura animalium: Elephas fœmina prægnãs est duobus annis, quæ est animal magnum. Item Sapiens: Omnia nostra dum nascuntur, placent. Sed redeamus ad iudicium. Citò scribendo non fit vt bene scribatur. Bene scribendo fit vt citò, sed tunc maximè cùm facilitas illa cõtigit, resistamus & prouideamus, vt offerentes equos frenis quibusdam coërceamus. ¶ Et notandum quòd secundum August. 2. lib. de doctrina Christiana, duabus causis non intelliguntur quæ scripta sunt: si aut ignotis, aut ambiguis signis obteguntur. sunt autem signa propria vel translata. Propria dicuntur cum his tribus signandis adhibentur propter quas sunt instituta: vt cùm dicimus bouem, intelligentes illud animal. Translata sunt, cùm ipsæ res ad aliquid aliud signandũ vsurpantur: vt cùm dicimus

bou

bouem, intelligentes Euãgelistam. Contra ignota signa propria, magnum remedium est linguarum cognitio, & varietas interpretationũ. Contra ignota signa translata remedium est cognitio rerum ad quas signandas trãsferũtur. Aug. 3. lib. de doct. Christiana, cõtra ambiguitatẽ signorum dat remedium: Homo, inquit, timẽs Deũ, volũtatẽ eius in scripturis sanctis diligenter inquirit. Et ne amet certamina pietate mansuetus, præmunitus etiam scientia linguarum, ne in verbis locutionibusq; ignotis inhæreat, præmunitus etiam cognitione quarũdam rerũ necessariarũ, ne vim, naturámve earum quæ propter similitudinem adhibentur, ignoret, adiuuante etiam codicum varietate, quam solers emendationis diligentia procurauit, veniat ita instructus ad ambigua scripturarum discutienda atq; soluenda. Et paulò post: Cùm verba propria faciunt ambiguam scripturam, primò videndum est, ne male distinxerimus aut pronuntiauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum esse prouiderit, quomodo distinguendũ aut quomodo pronuntiandũ sit, consulat regulã fidei quam de scripturarũ planioribus locis & ecclesię authoritate percepit. Quòd si ambæ vel etiã omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis, & secundum fidem sonuerint, textus ipse sermonis à præcedentibus & sequentibus partibus restat consulendus, vt videamus cui sententiæ de pluribus quæ se ostendunt ferat suffragium, eamque sibi contexi patiatur. ¶ Et notandum, quòd qui legit scripturas, laborare debet vt eas memoriter teneat & intelligat. Sed tamẽ alterũ nõ fieri, præeligẽda videtur esse intelligẽtia memoriæ. Aug. 4. lib. de doct. Christiana: Sunt qui scripturas legũt, & negligũt. Legũt, vt teneãt; negligũt, vt intelligãt; quibus sine du-

bio præferendi sunt qui verba eorum minus tenent, & sui cordis oculis vident sensum earum. Sed vtriusq; ille melior, qui & cum vult dicit, & sicut oportet intelligit. ¶ Sextum est, vt homo sit assiduus in studẽdo. Hier. Diuinæ scripturæ semper in manibus & iugiter in mente voluantur: nec sufficere putes mandata memoriæ tenere, & operib. obliuisci. Idẽ: Diuinas scripturas sæpius lege, imò nunquã sacra lectio de manu tua deponatur. ¶ Septimũ est, vt de sapientia à Deo accepta non sit ingratus, sed datorẽ suum glorificet. Eccl. vlt. Danti mihi sapientiam dabo gloriam.

De his quæ aduersantur Prudentiæ. Et de 12. stultitijs eorum qui peccant. CAP. VI.

VIDETVR aduersari Prudentiæ, primò stultitia, quæ est rerum appetendarum & vitandarum non quælibet, sed vitiosa ignorantia. vt ait Aug. in lib. de libero arbitrio. Est autem ignorantia vitiosa, si assit affectatio nesciendi quæ agenda sunt vel vitanda, vel negligentia sciendi. Bern. in lib. de 12. gradibus humilitatis: Frustrà, inquit, sibi de infirmitate vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberius peccent, libenter ignorant vel infirmantur. August. super illud Psalm. Noluit intelligere. potuit intelligere, vt bene ageret: sed noluit, & ita veniam non habet. Greg. in Moral. Nescire, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Bern. in epistolis: Multa nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discẽdi desidia, aut verecundia inquirendi. Et quidem huiusmodi ignorantia non habet excusationẽ. Secũdo videtur aduersari prudentiæ virtuti vitiosa prudentia vel sapientia, quæ videtur posse distingui

in tres species. ¶Prima est, prudētia siue Sapientia carnis: de qua ad Roman. 8. Sapientia carnis inimica est Deo. Et in eodem: Prudentia carnis mors est. id est, causa mortis æternæ. Vbi dicit glos. Prudentia carnis est, cùm quis studiosius implet quæ carnis sunt. August. in lib. de quantitate animæ: Est noxium genus artium quo animi valetudo sauciatur. Idē: Odore & sapore mirè diuidere pulmenta, & quo lacu piscis captus sit nosse dicere, quædam est miseranda peritia. Sen. in epistolis: In mēbris alius pretiosas aues scindit & per pectus, & circunferens eruditam manum in frusta excutit. Infelix qui huic vni rei viuit, vt altilia decenter secet: nisi quòd miserior est qui hoc voluptatis causa docet, quàm qui causa necessitatis discit. Addisce ab his quibus dominici palati notitia subtilis est, qui sciūt cuius rei sapor illum excitet, cuius delectet aspectus. Et hæc prima species sapientiæ vitiosæ ad delicias pertinet. Vnde super illud 2. Corint. 1. Non in sapientia carnali. dicit gl. quæ est voluptates diligere, labores vitare. ¶Secunda species est sapientia terrena, quæ pertinet ad diuitias. Baruch 3. Filij Agar qui exquisierunt prudentiā quæ de terra est. ¶Tertia species est sapientia diabolica pertinens ad honorem vel malitiam. Diabolus enim primò honorem diuinum appetijt, pòst homini malignè inuidit. Ierem. 4. Sapientes sunt vt faciant mala. Glos. malitiosi. De his tribus speciebus sapientiæ tangitur Iac. 3. Non est, inquit, sapientia ista desursum: sed terrena, animalis, diabolica. Animalem vocat sapientiam carnis. Sapientiæ terrenæ aduersatur sapientia filij Dei pauperis facti, in principio doctrinæ suæ paupertatē commendātis. Matt. 5. Beati pauperes spiritu. Et candem

con

consulentis. Matth.19. Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Sapientiæ carnis videtur apponi sapientia sanctorum, quæ secundum August. est hîc temporaliter cruciari, & in æternum delectari. Sapientiæ verò diabolicæ sapientia humiliati: de qua Ecclesiast. 11. Sapientia humiliati exaltabit caput illius. Sed contra illud quod dictum est forsitan obijciet aliquis: Quomodo aliqua sapientia possit esse vitiosa, cùm omnis sapiētia à Domino Deo sit? Ecclesiast. 1. & Baruch 3. Hic adinuenit omnē viam disciplinæ. ¶Etiam sciētia mali bona est. Si scientia mali mala esset, & eum in quo est malū efficeret, Deus qui omnia mala scit magis malus esset quàm cæteri. Ad hoc dicēdum est quòd sapientia vitiosa pro magna parte sui sapientia non est, sed error: sicut dicit Aug. quòd disciplina mali nō est disciplina. Et super illud Rom. 8. Prudentia carnis mors est. dicit gloss. Prudentia dicitur, cùm res stulta sit: quia ita videtur secularibus hominibus. 1. Cor. 3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Mors manifestè ostendit sapientiam huius mundi stultitiam esse. Sapiētia terrena stultitia esse ostēditur: cùm ille qui tantū in cōgregatione diuitiarū laborauit, nudus in terra ponitur. Iob. 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Sapiētia carnis stultitia esse ostēditur, cùm caro delicijs enutrita vermibus esca datur. Sapiētia diabolica stultitia esse ostēditur, cùm ille qui voluit esse super alios, sub terra positus, ab hominibus, porcis & canibus conculcatur. Eccl. 11. Si annis multis vixerit homo, & in omnibus his lætus fuerit meminisse debet tenebrosi temporis: id est, mortis. & dierū multorum, scilicet vitæ futuræ quæ nō habebit finē. qui cùm venerint, vanita

nitatis arguentur præterita. ¶Et notãdum quòd secundũ Greg. in 1. parte Moraliũ: Huius mũdi sapiẽtia est, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt vera ostẽdere, quæ vera sunt falsa demonstrare. Scientia etiam aliqua licet sit vera scientia, vitiosa potest dici ratione studiositatis quæ eã præcedit. Vnde super illud Ro. 8. Prudẽtia carnis mors est. dicit gl. quę est cùm quis studiosus implet quæ carnis sunt. Vel potest dici vitiosa propter vsum vitiosum eius. Eccl. 19. Est prudentiæ nequitia, & in ipsa execratio: vsus enim nequaquã eius execrabilis est. ¶Et notãdum quòd disciplina mali dupliciter potest intelligi. Vno modo vt ille genitiuus notet materiã de qua est disciplina: & sic disciplina mali bona est, & à Deo est. Vel sic vt notet finem ad quem est disciplina: & sic est disciplina mali, id est, ad malum: mala est, inquãtum est ad malũ, & est ab homine vel diabolo. Et idẽ intellige de illo verbo Eccl. 21. Non est sapientia nequitiæ disciplina: disciplina enim nequitiæ si sit ad vitandum nequitiam, bona est: si ad faciendum, inquantum talis, mala. Item videtur quodãmodo prudentiæ aduersari animi præsumptio vi elatis. Aug. loquens de illo verbo Apostoli, Dicẽtes se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. ad Ro. 1. Si dicendo, inquit, te esse sapientem stultus factus es: dic te esse stultum, & sapiẽs eris. Matt. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. 1. Corint. 3. Si quis inter vos videtur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat vt sit sapiens. Prouerb. 26. Vidisti hominem sibi sapientem videri: magis spem illo habebit insipiens. Gregor. 3. parte Moralium: Valde difficile est vt is qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat, & rectè prædicantibus credat. Gregor. in

Moral

Moral. Quia prima stultitia angeli elatio cordis fuit, vera sapientia efficitur hominis, humilitas suæ æstimationis. Item prudentiæ quodammodo aduersari videtur concupiscentia inordinata. August. primo lib. Cōfes. Spargis pœnales cæcitates supra illicitas cupiditates. Psalm. Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Item prudentiæ videtur quodammodo aduersari societas insipientium. Prouerb. 13. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus autem stultorum similis eis efficietur. Sen. in epistolis: Rem facillimam ratio exigit, secūdum naturam suam viuere: sed hanc difficilem facit communis insania. Vocatur insania, insipientia eorum qui se reputant sapientes. Simplicē stultitiam habent qui nesciunt quæ scienda essent, & ignorantiā suam agnoscunt: sed qui ignorantiam suam nō agnoscūt, quasi insani sunt. Insanus enim credit se esse sapientem, cùm sit valde stultus. Miserabilis est cæcitas eorum qui cæcitatem suam etiam non agnoscunt: quibus accidit sicut cuidam fatuæ de qua loquitur Sen. in epistolis suis: Ad pastā, inquit, vxoris meæ fatuam scis hæreditarium onus in domo mea remansisse. Hæc fatua subitò desijt videre. Incredibilem rem narro tibi, sed veram: nescit se esse cæcam. Inde pædagogum suum rogat vt migret, ait domum tenebrosam esse. Hoc quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se auarum esse intelligit, nemo cupidum, cæci ducere quærūt. Nos sine duce erramus, & dicimus: non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter in vrbe viuere potest: non ego sumptuosus sum, sed vrbs magnas expensas exigit. Quid nos decipimus? non extrinsecus malum nostrum, intra nos est, in visceribus sedet: ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia

nos

nos ægrotare nescimus. ¶ Et notandum quòd secundum communem modum loquendi, & secundum modum etiam loquendi quem habet sacra scriptura, insipientia, vel imprudentia, vel stultitia non solum pertinent ad intellectum, sed etiam ad voluntatem & operationem. Vnde stultus est omnis peccator: & maxima stultitia est peccare, & maxima sapientia rectè viuere. Chrysostomus: Sapientia est, non eloquia Dei scire, sed secundum eloquia Dei viuere, & eloquia Dei timere. Iob 28. Dicit homini diuinitus esse ostensum quòd timor Domini ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia. Ecclesiastæ vltimo: Finem loquendi omnes pariter audiamus: Time Deum, & mandata eius obserua. Loquela est ad sapientiam edocendam: sermo enim proprius nuntius est rationis doctæ. Homini indocto magis conuenit tacere, quàm loqui. Finis ergo loquendi: id est, illud ad quod finaliter est loquela, est sapientia consummata, quæ consistit in timore Dei & obseruatione mandatorum eius. Sine timore Dei nihil sapientiæ videtur haberi, cùm timor Domini principium sit sapientiæ. Prouerbiorum 1. Sicut non reputaretur sapiens qui non timeret furari vel rapere in terra illius domini qui districtissimè faceret iustitiam: sic non est sapiens qui non timet offendere Dominum illum qui nobilissimam creaturam damnauit irrecuperabiliter pro vno peccato superbiæ. Lucæ 10. Videbam sathanam quasi fulgur cadentem de cœlo. Et pro peccato primorum parentum, totum genus humanum damnauit exilio & temporali morte. Et pro peccato luxuriæ, totum mundum, exceptis octo personis, aquis diluuio submersit. ¶ Et notandum quòd licet valde necessarium sit

sit sapienter intelligere, quia occasio est vt homo sapienter velit & sapienter operetur: & insipienter intelligere valde sit periculosum, eo quòd sit occasio insipienter volendi & insipienter agendi: tamen sapere vt est in solo intellectu, nō est Deo gratum, nec homini meritorium, nisi attingat voluntatem vel operationem. Nec insipientia in solo intellectu damnabilis est, donec attingat voluntatem vel operationem: vt scilicet insipienter velit, vel insipiēter agat. Qui sapiens est solo intellectu, insipiens verò voluntate & operatione, insipientius videtur se habere quàm si non haberet sapientiam in intellectu. Sicuti duobus incedentibus per viam publicam, si deuient in viam quæ mittat eos in manus latronum qui eos iugulent, vnus sciēter, alius nesciēs, stultior in hoc reputabitur qui sciens deuiauerit, quàm qui nesciens. Et insipienter vadit, qui de die corruit vel offendit, quàm qui de nocte. Iob 5. Per diem incurrent tenebras, & quasi nocte sic palpabunt in meridie.

De xij. stultitijs quibus peccantes mortaliter adhærent.

ET notandū quòd qui mortaliter peccat, multum stultè agit. Et tāgemus xij. stultitias quę in eo qui peccat possunt assignari. Prima est, ꝙ ipsemet se excæcat. Sap. 2. Excæcauit eos malitia eorum. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Secunda est, quòd seipsum diabolo illaqueat. Iob 18. Immisit in rete pedem suum. Greg. Qui pedes in rete mittit, non cùm voluerit eijcit: sic qui in peccatis se deiecit, non mox cùm voluerit surgit. Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisquis constringitur. Qui peccat volens, vincitur ab hoste crudeli qui nō miserebitur. Greg.

Debi

Debilis est hostis qui non vincit nisi volentem. Ipse etiam volens se præcipitat. Matth. 4. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Glos. In quo infirmus ostenditur, quòd nulli nocere possit, nisi prius ille se deorsum miserit. Tertia est, quòd quasi insanus in seipsum manus inijcit infligendo sibi vulnus insanabile. Eccles. 21. dicitur de peccato: plagæ illius non est sanitas: imò quod plus est, seipsum occidit. Sapiens. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Ecclesiast. 21. dicitur de peccato: Dentes leonis dentes ipsius interficientis animas hominũ. Peccatum dicitur mors animæ: quia à Deo separat qui est vita. August. Vera mors est quam homines non timent: separatio animæ à Deo quæ est beata vita animarum, vel quia aufert vtilitatem vitæ præteritæ & præsentis. Bern. super Cant. Quàm mitius me priuares ô amara mors vitę vsu, quàm fructu. Nam vita sine fructu, grauior mors. Denique duo mala parantur arbori infructuosæ, securis & ignis. ¶ Quarta est, quòd bona sua proijcit. Osee 7. Proiecit Israël bonum. Qui cadit per mortale peccatum, omnia bona quæ vnquam fecit amittit. Bona etiam quæ agit in statu illo vera bona non sunt: quia non sunt sibi meritoria: qui mortale peccatũ committit, quasi ignem in propria domo ponit qui omnia destruat. Luc. 10. Tangitur de duabus stultitijs modò dictis, vbi legitur de illo qui incidit in latrones, qui despoliauerunt eum, & plagis impositis abierũt semiuiuo relicto. ¶ Quinta est, quòd se charissimè emptum à Deo, diabolo vilissimè vendit. 1. Petr. 1. Non corruptibilibus auro & argento redempti estis &c. sed pretioso sanguine Agni &c. Prouerb. 10. Cor impiorum pro nihilo. Esa. 52. Gratis venundati estis. ¶ Sexta

est, quòd ab authore omnium bonorum recedit: ideo non est mirum si malè sit ei. August. Tale bonum est Deus, vt nemini eum deserenti bene sit. Osee 7. Væ eis, quoniam recesserunt à me. August. in lib. Soliloquiorum: Deum relinquere, idē est quod perire. ¶ Septima, quòd cum omnipotente guerram facere præsumit: quæ guerra citò finita esset, si misericordia Dei permitteret quòd diabolus eum iugularet. Thren. 3. Misericordię Domini quia nō sumus cōsumpti. ¶ Octaua est, quòd ei seruit cuius gratiam acquirere nequit. Greg. Stultū est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. Quanto aliquis ei amplius seruierit, tanto amplius ipse eū torquebit. ¶ Nona est, quòd ipse sibi locum tormēti afficit. Affligitur enim peccator in corde suo. Hier. 2. Scito & vide, quia malū & amarū est reliquisse te Dominum Deum tuum. Qui peccat, quasi sarcinā super se ponit qua in præsenti grauetur, & in futuro in infernū præcipitetur. Aug. Quid est mors? depositio sarcinæ grauis: sed si alia sarcina non portetur qua homo in gehennā præcipitetur. ¶ Decima est, quòd ipse in inferno portam facit. Matt. 16. Portæ inferi non præualebūt aduersus eam. Portæ inferi dicūtur peccata mortalia: quia qui in eis decedunt, in puncto ad inferna descendunt. Iob 21. Sicut qui ad portam est, propinquus est Domui. ¶ Vndecima est, quòd portam paradisi sibi obstruit, & regnū cœlorum modico pretio vendit, similis Esau, qui pro lenticula vēdidit ius primogenituræ suæ. Gen. 25. Bern. Væ væ, raptor est ad modicū parens, quòd æternæ felicitatis aditum intercludit. ¶ Duodecima est, quòd ad suspendium sciens & volens vadit: quis nō reputat insanum eum qui requisitus quò vadat, & respondet, suspendere me vado?

do? Sic nullus sapiens reputandus est qui in mortali peccato est, cum singulis diebus vnam diætã magnam faciat ad infernale suspendium. Eccl. 6. Quid habet amplius stulto sapiens, & quid pauper, nisi vt pergat illuc vbi est vita? Hic discernit verè inter sapientes & stultos, quòd sapiẽtes vadunt ad vitam æternam. Stulti verò ad mortẽ æternam. De stultitijs singulorum peccatorum, require in tractatu, de Vitijs.

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus,

TRACTATVS TERTIVS DE TEMPERANTIA.

De ordine virtutum cardinalium adinuicem, & ordine dicendorum in hoc tractatu.

CAPVT I.

DICTO de Prudẽtia quæ est inter cardinales virtutes, cùm ordinet cæteras, & sit in vi rationali quæ videtur esse nobilior concupiscibili & irascibili, quia ea discernitur homo ab animalibus brutis: dicendum est de aliis tribus. Et primò de Temperantia & Fortitudine, quàm de Iustitia: quia temperantia & fortitudo ad iustitiam disponũt & præparãt, sicut cupiditas quam temperantia refrenat, & timor cui fortitudo resistit, iustitiam à suo officio impediũt. Et prius dicetur de Tẽperantia quàm de Fortitudine: quia temperãtia animũ ordinat ad id quod est infra se, scilicet ad bona quæ corpori seruiũt: fortitudo ad id quod est contra, scilicet aduersa. Item temperantia regit homo seipsum, fortitudine & iustitia alios. Prius verò & homini vtilius est regere se,

quàm regere alios. Senec. Si vis omnia tibi subijcere, subijce te rationi: multos enim reges, si ratio te rexerit. Item temperantia refrenat concupiscentiam animæ circa bona modica & inferiora, fortitudo verò roborat eam circa bona ardua. Illa spiritualem descensum animæ cohibet: ista spiritualem ascensum promouet. Cohibitio verò à spirituali descensu est prior ascensu spirituali. Item temperantia est in concupiscibili: fortitudo verò in irascibili. Operatio verò concupiscibilis naturaliter videtur esse prior quàm operatio irascibilis. Vis enim concupiscibilis est appetitiua boni delectabilis. Irascibilis est appetitiua boni ardui expedientis: vt est medicina vel scissura quæ fit propter salutem corporis. Bonum verò expediens bonum est secundum quid: bonũ verò delectabile, bonũ simpliciter, & propter illud est bonum expediens. Vnde appetitus boni delectabilis naturaliter est prior appetitu boni expedientis, & est naturalis. Aristot. in libro de naturis animalium: Omnia naturaliter appetunt delectationem. Item vis concupiscibilis motiua est secundum apprehensionẽ boni: vis irascibilis secundum apprehensionem mali. Sicut enim per apprehensionem boni expectati in concupiscibili fit motus cupiditatis, & per eius adeptionem seu coniunctionem fit quies vel gaudium in anima: sic per apprehensionem mali quod aliquis opinatur sibi affuturum, est timor in irascibili: & per illationem mali quod prius timebat, siue per ablationem boni quod cõcupiscebat, fit perturbatio vel ira in irascibili, & sequitur appetitus vindictæ. Vnde dicit Auicenna, quòd vis concupiscibilis est imperans moueri vt appropinquetur ad ea quæ sunt necessaria aut vtilia appetitu delectamenti. Irascibi-

ſcibilis verò eſt vis imperans moueri ad repellendum id quod putatur nociuum aut corrumpens appetitu vincendi. Vnde cùm bonum prius naturaliter ſit, quàm malũ: malum enim dicitur aliquid, ſecundum Aug. quia adimit bonum, vel nocet bono, operatio concupiſcibilis quæ eſt ſecundũ apprehenſionẽ boni, prior eſt naturaliter, quàm operatio iraſcibilis quę eſt ſecundũ apprehẽſionẽ mali. Præterea primus inſultus à diabolo factus primis parẽtibus videtur fuiſſe cõtra temperantiã. Et in pugna Chriſti prima tentatio fuit contra virtutẽ temperantiæ. Prima etiã pars vitæ noſtræ aſſueſcit voluptatibus, quarũ refrenatio ad temperantiam pertinet. Propter iſtas cauſas meritò tẽperantia fortitudini præponetur: & ſecundũ hunc ordinẽ modò oſtenſum numerãtur quatuor virtutes, ſuper illud Matt. 15. Erant qui manducauerant quatuor millia hominum. Gloſ. quatuor, propter quatuor virtutes quibus rectè viuitur: prudentiã, temperantiã, fortitudinẽ & iuſtitiã. Eodẽ etiã ordine enumerãtur Gen. 2. in gl. ſuper illud: qui diuiditur in quatuor capita. De temperãtia verò hoc modo dicetur. Primo diuerſæ acceptiones huius nominis temperantia aſsignabuntur. Secundo deſcriptiones eius ponẽtur. Tertio ea quæ pertinẽt ad eius commendationẽ. Quarto agetur de partibus temperantiæ.

De diuerſis acceptionibus huius nominis Temperantia. CAPVT II.

NOTANDVM quòd nomen Temperantiæ tripliciter accipitur. Primo pro temperãtia in generali, ad quam pertinet cauere circa omne opus virtutis, ne quid parum vel nimis fiat. Ad eã per-

tinet moderari opus virtutis illo modo de quo loquitur Horat. Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines. Quos vltra citraq; nequit consiste re rectũ. Sic sumere videtur nomen temperantię Bern. in lib. de consideratione: Temperantię est, inquit, non solum iustitiæ, sed & fortitudini, & prudentiæ, modum imponere. Secundo modo dicitur temperantia virtus animi impetus non rectos cohibẽs. Sic sumitur à Tullio in prima Rhetorica. Tertio dicitur temperantia virtus animã regens circa delectationes corporales, siue circa delectationes quinq; sensuũ. Gl. super Matt. 15. Tẽperantia est refrenatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant. Et Aug. dicit temperantiam esse in coërcendis delectationibus prauis.

De descriptione Temperantiæ. CAP. III.

TEMPERANTIA sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Temperantia est rationis in libidinem atque alios non rectos animi impetus firma & moderata dominatio. Libidinẽ hic intellige cupiditatẽ carnalis delectationis. Alios impetus animi nõ rectos intellige, vt cupiditatẽ habẽdi, vel proximo nocendi. His cupiditatibus ratio animi dominatur: non q̄ motus in eis non surgãt, sed quia cùm emergũt nõ fit processus ad cõsensum. ¶Et notandũ q̄ secundũ Tulliũ in lib. de Offic. duplex est vis animę. vna est ratio, altera est appetitus quę animũ rapit. Rationis est dominari, appetitus obtẽperare. Tullius in lib. de Offic. sic describit tẽperantiã: Tẽperantia est dominiũ rationis in libidinẽ & in motus alios importunos. Secundũ Aug. verò in lib. de moribus ecclesiæ: Tẽperantia est amor sese integrũ Deo incor

incorruptūq; seruans. Secundū Macrobiū: Temperantia est nihil appetere pœnitēdum, in nullo moderationis legem excedere, sub iugo rationis cupiditatē domare. Item Aug. dicit in lib. de Libero arbitrio, quòd temperātia est affectio coërcens & cohibens appetitum ab his quæ turpiter appetuntur. ¶Et notandū quòd modus à quo moderatio dicitur, quadruplex est. Primus est, restrictio inordinati appetitus in vi cōcupiscibili quæ prona est ad cōcupiscendum delectabile temporale, vel in vi irascibili quæ impetuosa est ad repellendum nociuū vel corrumpens. Secūdus consistit in priuatione eius quod est nimis & parum. Tertius in hoc quòd opus debitis circunstantijs induatur: & huius tertij modi secundus modus pars est. Quartus modus est, à quo virtus modestiæ dicitur, quam Tullius ponit tertiam partem temperantiæ. De quo infrà dicetur.

De cōmendatione Temperantiæ. CAP. IIII.

AD cōmendationem temperantiæ, primò facit quòd ipsa homini honorē suū custodit. Honor hominis est libertas volūtatis quæ apprehenso delectabili, potest illud velle vel non velle. Genes. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. In brutis est seruitus appetitus huic libertati opposita: apprehenso enim delectabili accenditur cōcupiscentia eorum, nec habent in potestate sua eam extinguere vel temperare. Qui virtutē temperantiæ habet, viuit vt homo qui eam non habet vt brutū. Hieron. Qui post carnē ambulant in ventrem & libidinem proni, quasi irrationabilia iumenta reputantur. In Psal. Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis.

¶ Secundo, quòd ipsa hominē spiritualiter circūcidit, & inter eos qui sunt de populo Dei, & qui non sunt, verè discernit. Seneca lib. de quatuor virtutibus: Continentiam si diligis, circūcide superflua, & in arctum desideria constringe. Continentiam ibi vocat temperātiam. Ierem. 4. Circūcidimini Domino, & auferte præputiū cordium vestrorū. Deuter. 30. Circūcidet Dominus Deus tuus cor tuū, & cor seminis tui, vt diligas Dominum Deū tuum in toto corde tuo. Temperantia opprobrium Aegypti, scilicet mūdi superfluum, aufert à populo Dei. Iosue 5. Hodie abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Amb. Ipsa cauet ne quid nimis. Sapiens: Id arbitror primo esse vtile in vita, Ne quid nimis. ¶ Tertio, quòd familiarē Deo reddit. Sap. 6. Incorruptio facit proximum Deo. Temperantiæ est, vt amor Deo incorruptus atq; integer custodiatur: secūdum Aug. in lib. de moribus ecclesiæ. Ipsa Deo seruat integrū cor, quod ipse specialiter requirit. Prouerb. 23. Præbe fili mi cor tuū mihi. Aug. 10. lib. Cōfess. Domine, per continentiā colligimur in vnum à quo in multa defluximus. Minus enim te amat qui tecum aliquid amat quod non propter te amat. Ipsa assimilat hominē Deo qui spiritus est, eum spiritualem faciendo. Sen. in lib. de quatuor virtutibus card. de Continētia: Desideria tua paruo redime: quia hoc tantum curare debes vt desinant, atq; ita quasi ad exemplar diuinum compositus à corpore ad spiritum quantum potes abducere. Ipsa filios Dei quasi ablactat, separando eos à solatio temporalium deliciarum: quod Deo valde gratum est. Gen. 21. Abraham in ablactatione Isaac facit conuiuium magnum. Ipsa ad contemplationem Dei præparat. Aug. Temperantia est amor ab amore inferioris pulchritudinis nos remouēs, &

& eleuās ad superiorem. Item in lib. Soliloquiorum: Vnum est quod tibi possum præcipere: nihil nobis plus penitus esse fugiendum, quàm ista sensibilia: cauendumq; mognopere dum hoc corpus agimus, ne quo eorum visco pennæ nostræ impediantur, quibus integris atq; perfectis opus est vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus, quæ se nec ostendere quidem dignatur in hac canea inclusis, nisi tales fuerint vt ista, vel effracta vel dissoluta possint in auras suas euadere. Temperantia Deo thronum eburneum præparat, significatum per thronum eburneum quem fecit rex Salomon. de quo 3. Reg. 10. & 2. Paralip. 9. Ipsa etiam in domo eburnea eum delectat. In Psalm. A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Ipsa Dei tabernaculum sanctificat. Psal. Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus. Et vt vno verbo dicamus, adeò placet, quòd sine ipsa nullus Deo placere potest. ad Rom. 8. Qui in carne sunt, Deo placere nō possunt. ¶ Quarto, quòd ipsa frenum est quo corpus humanum à spiritu regitur. Sine quo spiritus corpori periculosè præsidet: sicut aliquis periculosè insidet equo sine freno, si equus sit indomitus, & aqua vel aliud periculum sit propinquum. De hoc freno Senec. dicit: Impone concupiscentiæ tuæ frenum. ¶ Quinto, quòd ipsa diabolum offendit multum sicut oppositū eum gaudere facit. Ecclesiast. 18. Post cōcupiscentias tuas nō eas, & à voluntate tua auertere. Si enim præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te gaudium inimicis tuis. Temperantia diabolum in arido ponit, vbi non habet requiem. Matt. 12. Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Intemperātia verò diabolo locum quie-

tis parat, scilicet humidũ. Vnde Iob 40. dicitur, Dormite in locis humentibus. Temperantia libe rat ab hoste qui diu hominem possedit, scilicet à voluptate cui à cunabulis assueuit. Sapiens: Vsus ægrè dediscitur. Idem: Difficile est repellere passionem vitæ cõtemporaneam. Temperantia hostem cauet, cuius ingressus pacificus videtur: scilicet voluptatem blandientem. Sen. Voluptates inter res vilissimas præcipuè extirpa, quæ more latronum ad hoc nos amplectuntur vt iugulent. Ipsa in prosperis custodit vbi maius periculum est. Greg. Cùm omnis fortuna timenda sit, magis prospera timenda est quàm aduersa. Hæc enim sæuiendo erudit, illa blandiendo seducit. Ipsa vitia carnalia quæ maioris sunt infamiç extinguit. ¶ Sexto, quòd ipsa est stola prima. Luc. 16. Proferte citò stolam primam. Ipsa est vestis de bysso. Prouerb. vlt. Byssus & purpura indumentũ eius. Ipsa candor est quasi materialis respectu aliarum gratiarum. Ipsa est principium spiritualis pulchritudinis, quæ consistit in candore & rubore. Cant. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corinth. 15. Qualis cœlestis tales & cœlestes. ¶ Septimo, quòd vas corporis syncerũ custodit. Sapiens: Syncerum nisi vas, quodcunq; infundis acescit. 1. Thessal. 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra &c. vt sciat vnusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore. Ipsa honestatem prouidet illi parti hominis quæ magis ea indiget, scilicet carni. ¶ Octauo, quòd hominem munit ea parte qua infirmior est, scilicet ex parte carnis. Matth. 26. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Ipsa etiam à deceptione hostis familiaris custodit. Boet. Nulla verò pestis efficacior ad nocendum quàm familiaris inimicus. Et vt vno verbo comprehendamus,

mus, non est digna ponderatio continentis animæ, id est temperatæ. Ecclesiast. 26. Quod vocamus cōmuniter temperantiam, vocat Sen. continentiam. Temperantia turpitudinem fugit, & sic munditiam seruat. Sen. si continentiam diligis, turpia fugito antequam veniant, nec quenquam alium vereberis plus quàm te, omnia tolerabilia præter turpitudinem crede. Ipsa decorem prouidet motibus nostris. Sen. Si continens es, & animi tui & corporis motus obserua ne indecori fiant. Nec ideo illos contemnas, quia latent: nam nihil differt si nemo videat, dum tu illos videas.

De partibus Temperantiæ secundum Tullium. Et de prima eius parte, scilicet continentia: & de duodecim quæ nobis dissuadent inordinatum amorem voluptatum.

CAPVT V.

NOTANDVM quòd secundum Tullium in prima Rhetorica, Temperantia tres habet partes. Prima vocatur ab eo Continentia, secunda Clementia, tertia Modestia. Prima videtur regere animum quantum ad appetitum boni. Secunda, quantum ad appetitum alieni mali. Tertia, quantum ad exteriora horum iudicia. Continentia, vt ait Tull. est per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Continentia verò sic sumpta videtur posse diuidi sicut cupiditas, quam ipsa refrenat, diuiditur: & quæ habet duas species, scilicet inordinatū appetitum delectandi, & inordinatū appetitū habendi. Sic cōtinentia videtur habere duas partes: vnā quæ refrenat appetitū voluptatum, & aliam quæ refrenat appetitū diuitiarum.

Ad

Ad quod videtur pertinere quod dicit glos. super illud Lucæ 6. Beati pauperes. ecce temperantia temperantiam vocat paupertatem spiritus, qua refrenat appetitum diuitiarũ. Has duas partes cõtinentiæ tangit Senec. dicens: Hac mediocritatis linea continentiam obseruabis, vt nec voluptati deditus, prodigus & luxuriosus appareas, nec auara tenacitate sordidus aut obscurus existas. ¶ Circa illam partem continentiæ quæ appetitũ voluptatum refrenat, notandum quòd duodecim sunt quæ nobis dissuadent inordinatũ amorem voluptatum. ¶ Primum est locus in quo sumus. Aug. In valle miseriæ sumus, vbi eò magis flendum quo minus flemus. Idem: Nescimus quo fine claudimur in hoc exilio: nõ eiecit Deus hominem vt hic faceret alium paradisum. ¶ Secundum est, tempus in quo sumus. Bern. Vniuersum tempus pœnitẽtiæ vigilia quædam est solennitatis magnæ & æterni sabbati quod præstolamur. Vigilia nõ est tempus deliciarũ, sed festum. ¶ Tertium est exemplum Christi & sanctorum. Bern. Christus qui non fallitur, elegit quod carni molestius est: id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum: & quisquis aliud docet, vel suadet, ab eo tanquam à seductore cauendum est. 2. ad Corint. 11. In fame & siti, in ieiunijs multis. Quartum est exemplum eorum quibus amor voluptatum nocuit: vt exemplum matris Euæ, de qua Genes. 3. Vidit mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum &c. & tulit, & comedit. Exemplum Salomonis, de quo Eccl. 2. Non prohibui cor meũ quin omni voluptate frueretur: propter quod infatuatus est. 3. Reg. 3. ¶ Quintum est periculum in acquirẽdo sumptus deliciarum: multoties enim acquiritur vel per mortem propriam, vel per mortem alterius. Noluit Dauid bibere aquam

aquam quam sibi attulerant tres fortes: sed libauit eam Domino, dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinē hominū istorum qui profecti sunt, & animarū periculum bibam? Melius esset sine periculo tantum panem & aquā sumere, quàm cum periculo delicias habere. 2. Machab. 5. Iudas secesserat in desertum locum, ibiq; inter feras cum suis vitam in montibus agebat, & fœni cibo vescentes demorabantur ne participes fierēt coinquinationis. ¶ Sextū est, labor qui est in præparando. Epicurus voluptatis assertor omnes libros suos impleuit oleribus & pomis & cibis vilibus, dicens his esse viuendum: quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparentur: maioremq́; pœnam habent inquirēdo, quàm voluptatē in abutendo. ¶ Septimū est, voluptatum breuitas. Senec. Voluptas est breuis, fastidit obiecta: quo auidius hausta est, citius in contrarium recidens. ¶ Octauum est, earū indignitas. Sen. In voluptate nihil est magnificū, aut quod naturam proximam Deo deceat. Non est animi virilis, sed puerilis, voluptates carnales amare. Ideo lacte significatur in Scriptura sacra carnalis voluptas, quod est cibus puerorum: non decet in ætate virili vel senili à mammillis lac sugere. Gen. 18. Postquam consenui, voluptati operam dabo? ¶ Nonum est penuria fratrum nostrorū & filiorum Dei. Non decet Christianū delicias quærere, cùm sciat Christum in tot membris suis necessaria non habere. ad Hebr. 11. Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Iniqua est partitio, quòd inter filios Dei alij superflua habeant, alij necessarijs indigeant. Bern. Clamant nudi, clamāt famelici,

&

& conqueruntur: Nobis, inquiũt, fame & frigore miserabiliter laborantibus, quid cõferunt tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manicis? nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur quod inutiliter expenditis. Idem: Inueniunt otiosi quo delectentur, & nõ inueniunt miseri quo sustententur. ¶ Decimum est, voluptatum impuritas. habent enim multam amaritudinem annexam. Rectè Deus cõgregationes aquarum appellauit maria. Gen. 1. Multitudini enim delectationum est annexa multitudo amaritudinum. Boet. Dulcedo felicitatis humanæ multis amaritudinibus respersa est. Iob 30. Esse sub sentibus delicias reputabam. Ecclef. 7. Inueni amariorem morte mulierem. Hæc est voluptas carnis animam separans à Deo: & ideo amarior est morte corporis quæ corpus ab anima separat. Cùm enim Deus melior sit anima, separatio eius erit deterior. ¶ Vndecimum est, voluptatum vanitas. Eccl. 11. Adolescentia & voluptas vana sunt. Vanum est quod non confert plenitudinem cõtinenti. Hieron. Voluptas habita, famem, non satietatem parit. Eccl. 1. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Ioan. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. August. Anima humana delectationis auida ex quo recessit ab vnitate, cùm rerum qualitate nõ possit, rerum varietate satiari desiderat. Ecclef. 2. Dixi in corde meo: Vadam, & affluam delicijs, & fruar bonis. & vidi quod hoc quoq; esset vanitas. ¶ Duodecimũ est, eorum noxietas. Nocent autem homini multipliciter. ¶ Primo, quòd multoties sunt corpori occasio mortis vel infirmitatis. Senec. Voluptatibus maior pars corporum perit. Idem: Corpus suggerit vanas voluptates, breues, pœnitendas, ac nisi magna moderatione temperentur, in contrarium

habit

abituras. Idem: Ipsę voluptates in tormēta ver-
untur. ¶ Secundo, quia hominem in seruitutem
ponunt. Senec. Voluptatibus se immergunt, qui-
bus in cōsuetudinem adductis carere nō possunt:
& ob hoc miserrimi sunt, quòd eò peruenerunt
quòd illis quæ sunt superuacua, facta sunt neces-
saria. Voluptas amantibus se quinq; iuga supra-
ponit, scilicet consuetudines delectationum quæ
sunt secūdum quinq; sensus. Luc. 14. Iuga boum
emi quinq;. ¶ Tertio in hoc quòd corpus spiri-
tui contumax reddit. Prouerb. 29. Qui delicatè à
pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum
contumacē. Voluptas carni concupiscenti aduer-
sus spiritum in adiutorium fit: vnde multoties spi-
ritus succumbit. Bern. Si concupiscentia ceperit
habere irritamenta, fiunt duo contra vnū, & peri-
clitatur conscientia. ¶ Quarto, quia licet videa-
tur esse medicamentum: tamen facit ad infirmita-
tis augmentum. Greg. in Moral. Ipsum medica-
mentum in vulnus vertitur: quia exquisito reme-
dio, paulò diutius inhæretur, ex eo grauius de-
cimus quòd prouide ad refectionem paramus.
¶ Quinto, quia multum à salute impedit. Ipsa est
quasi forte glutinum. Lucæ 14. Vxorem duxi, &
ideo non possum venire: hæc est voluptas carnis.
¶ Sexto, obliuionem inducit. Ecclesi. 5. Non satis
recordabitur dierū vitæ suæ, eo quòd Deus occu-
pet delicijs cor eius. ¶ Septimo, hominē à sapien-
tia impedit. Iob 38. Sapientia non inuenitur in
terra suauiter viuentium. ¶ Octauo, sterilitatem
bonorum operum inducit. Esa. 47. Et nunc audi
hæc delicata. Et paulò post: Veniēt tibi hæc duo
subito in die vna, sterilitas & viduitas. Ipsa homi-
nem quasi paralyticū efficit. Ierem. 31. Vsquequo
dissolueris delicijs filia vaga? Deut. 28. Tenera
mulier & delicata quæ super terram ingredi non
vale

valebat, ipsa virilitatẽ aufert. Esa. 19. Erit Aegyptus quasi mulieres. Ipsa fluuius est in quo Pharao infernalis masculos vult proijci. Exod. 1. Ipsa est aqua Aegyptijs in sanguinem versa. Exod. 7. ¶ Nono, hominẽ loquacem facit. Ipsa est fluuius ranas ebulliens. Exod. 8. ¶ Decimo, reddit hominem incompatientem: vt patet in epulone Euangelico. Luc. 16. Amos 6. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. ¶ Vndecimo, melioribus diuitijs priuat, scilicet spiritualibus. Bern. Delicata est diuina consolatio, & non datur admittentibus alienam. Columba aquam refugit, aquam scilicet carnalis voluptatis. Gen. 8. Bern. loquens de illo verbo, Nisi ego abiero, paraclêtus non veniet. Ioan. 17. Quis, inquit, audeat decætero carnis illecebris fantasticis deditus paraclêtum expectare? ¶ Duodecimo, in pœnã æternam cõmutatur. Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentũ & luctum. Aquæ inferiores in mare mortuũ descendunt. Iosue 3. Voluptates enim tẽporales ad amaritudinem æternam ducunt. Multa quæ valent ad refrenandum amorem diuitiarum, inuenies in tract. de Auaritia. De paupertate etiam spiritus quæ amorem diuitiarũ refrenat, dicitur in tractatu de Beatitudinibus: ideo hic ea quæ pertinent ad refrenationem huius amoris prætermittimus.

De descriptione Clemẽtiæ. Et quòd principi sit maximè necessària: quot sint etiam quæ possint incitare principem ad clementiam.

CAPVT VI.

CLEMENTIA est virtus per quam animus in odium alicuius temerè concitatus benignitate retinetur. De his quę valent ad refren-

efrenandum odium, multa inuenies in tractatu
le Ira. secundũ Sene. Clemētia est tēperantia ani
ni in potestate vlciscendi, vel lenitas superioris
duersus inferiorem in pœnis cōstituendis. Et no
ãdũ quòd licet clemētia necessaria sit omnibus,
naximè tamē principibus. Vnde Dominus pri-
num principem populi sui Moysen constituit,
jui erat vir mitissimus sup omnes homines qui
norabantur in terra. Num. 12. & 3. Reg. 20. legi
ur: Audiuimus quòd reges domus Israel clemē
es sunt: Hester 13. Volui potentes nequaquam
buti magnitudine, sed clementia & lenitate gu
ernare subiectos. Et Esaiæ 16. Emitte agnum
Domine dominatorē terræ. Et de Christo legitur
Matt. 21. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus. Et
ex eius vocabitur lex clementiæ. Prouer. vlt. In
gnum etiam clemētiæ inunguntur reges Chri-
iani & ecclesiæ prælati. Sen. Nullum ex omni
us clemētia magis quàm regem aut principem
ecet. Idem: Clementia efficit vt inter regem ty-
annumq; discrimen sit, id est differentia. ¶ Item
otãdum quòd clementiæ virtus mediocritatem
ruat in parcendo & in vlciscendo. Sen. Tam
nnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli.
Iodũ tenere debemus: sed quia difficile tempe-
mentũ est, quicquid plus æquo futurum est in
artem humaniorem præponderet. In arca erat
rga Aaron cum mãna. ad Hebr. 9. Ille enim qui
æest quãdoq; debet parcere, quandoq; vltio-
sumere. ¶ Virga Assueri extēsa signũ erat cle
ētiæ. Hester 8. Ad clementiã ptinet maximè tē
erãtia in vltione propriarũ iniuriarũ. Sen. Quē-
lmodũ magni animi nō est q de alieno liberalis
t, sed ille q quod alteri donat, sibi detrahit: ita
ementē voco nō de alieno dolore facilē, sed eũ
cũ suis stimulis exagitet nō prosilit, q intelli-

gıt magni animi esse iniurias in summa patiētia pati,nec quicquā esse gloriosius principe impune læso. Vltimo duas res præstare solet:aut solatiū affert ei q accepit iniuriā,aut in reliquū securitatē. Principis maior est fortuna,quā solatio egeat, manifestiorq; vis quā vt alieno malo sibi viriū opinione quærat. Hoc dico,cū ab inferioribus petitus violatusq; est:clemētia principē seruat,ne impatiētia vel aliqua alia inordinata affectione vitionē precipitet. Tullius in lib. de Off. Optādum est vt qui prosunt reipublicæ, legū similes sint, quę ad puniēdū nō iracūdia,sed æquitate ducūtur. Ad principē verò clemētē pertinet illud verbū Sen. In hac tāta facultate rerū nō ira me ad iniqua supplicia cōpulit, nō iuuenilis impetus, nō temeritas hominū & cōtumacia quæ sępe trāquillissimis quoque pectoribus patientiā extorsit. Clemētiæ est causas parcēdi quærere. Sen. Alterius ætate prima motus sum, alterius vltima: quoties nullā inueni misericordiæ causam,mihi peperci. ¶Itē notādū quòd 12. sunt quæ possunt valere ad incitandū principes ad clemētiā. ¶Primū est,exēplū excelsi principis,scilicet Dei. de quo Ioel. 2.legit,q ipse benignus & misericors est,& pręstabilis super malitia. Et Sap. 12. Parcis omnibus,quoniā tua sunt. Sen. Si Deus placabilis est,& delicta potētiū nō statim fulminibus persequit:quāto ęquius est hominē hominibus præpositū,miti animo exercere imperiū. ¶Secundū est exēplū creaturarū inferiorū,vt exēplū quod ponit Sen. de rege apū:Iracūdissimæ,inquit, ac pro captu corporis pugnacissimæ sunt apes ; & aculeū in vulnere relinquūt. Rex ipse sine aculeo est. Noluit ipsum natura nec sæuū esse,nec vltionē magno cōstaturā petere,telūq; detraxit,& irā eius inermē reliquit. Exēplar hoc hominib. regibus

ous ingens. Pudeat ab exiguis animalib. nõ trahere mores, cùm tãto moderatior hominũ anim⁹ esse debeat, quãto vehemẽtius nocet. ¶ Tertiũ est naturalis nobilitas animorũ q̃ regẽdi sunt. Sen. Remissius imperãti melius paretur: cõtumax est anim⁹ humanus, & cõtrariũ atq; arduũ nitẽs, faciliusq; sequit̃ q̃ ducitur. ¶ Quartũ est, q̃ clemẽtia naturæ humanæ cõgruit: crudelitas verò videt̃ esse cõtra naturã humanã & quasi bestialis. Sen. Quid istud, delectari sono catenarũ, quocunque vetũ est multũ sanguinis fundere, aspectu suo terrere & fugare? quæ alia vita esset, si leones vrsiq; regnarẽt, si serpẽtib. in nos, ac noxiosissimo animali cuiq; daret̃ potestas? ipsa rationis inexp a natura abstinet suis, & tuta etiã inter feras similitudo morũ est. Arist. in lib. de natura animaliũ, dicit q̃ nõ est auiũ vnius speciei vt se comedant. Sen. Ferina rabies est sanguine gaudere, ac vulnerib⁹, ac abiecto homine in syluestre animal trãsire. ¶ Quintũ est, humani sanguinis pretiositas quo parcissimè vtẽdum est. Sen. in epistolis: Clementia sanguini alieno tanquam suo parcit, & scit homini non esse homine prodigè vtendum. Item vtens verbis quæ competũt clementi principi: Conditum, inquit, imò strictum apud me ferrum est: summa parsimonia etiam vilissimi sanguinis. Vtinam gladius spiritualis ecclesiæ strictus esset, & vsus eius, parcus. Et subdit Sen. Seueritatem abditam ad clemẽtiam in procinctu habeo. Greg. Nazianzenus ad Imperatorem: A Christo tibi in homines vita & venia, potestas mortis indulta est, & gladius tibi datus est, non tam vt opereris quàm commineris, quàm etiam depositum quoddam incruentum & impollutum restituas commendanti. ¶ Sextum est, finis propter quem principes sunt con-

ſtituti:vt ſcilicet medeātur generi humano. ideo dicebat Sen. quòd nō minus turpia ſunt principi multa ſupplicia, quàm medico multa funera. 2. ad Cor. 10. Poteſtatē dedit nobis Deus in ædificationem, & nō in deſtructionē veſtrā. Idem: Sapiens multa remittet, multos parum ſani, ſed ſanabilis ingenij ſeruabit. Agricolas bonos imitabitur, qui non tantū rectas proceraſq; arbores colūt, ſed illis quoq; quas aliquā deprauauit cauſa, adminicula quibus regantur applicāt: alia circuncidūt, quaſdā infirmas vitio loci, nutriūt: videbit quod ingeniū, qua ratione tractādū ſit. Idē: Princeps alios ex ciuibus ſuis, quia vtiles boniq; ſunt, libens videat: alios in numerum relinquat, quoſdā eſſe gaudeat, quoſdā eſſe patiatur. ¶ Septimum eſt, quòd oppoſitū clemētię, ſcilicet crudelitas, hoſtes multiplicat. Sen. in lib. de clementia: Volūtas oportet antè ſæuiēdi, q̄ cauſa deficiat. Alioquin quēadmodū præciſæ arbores plurimis ramis repullulant, & multa ſatorū genera vt dēſiora ſurgant recidūtur: ita regia crudelitas auget inimicorum numerum tollendo. parentes enim liberiq; eorū qui interfecti ſunt, & propinqui & amici in locū ſingulorū ſuccedūt. ¶ Octauum eſt, quòd crudelitas audaciā malefaciendi dat. Sen. Temperatus timor cohibet animos: aſsiduus verò & acer & extrema admonēs, in audaciam iacentes excitat, & omnia experiri ſuadet. Acerrima virtus eſt quam vltima neceſsitas extendit. Idē: Videbis ſæpe cōmitti, quia ſępe vindicatur. Idē: Summa prudētia, ſummi viri & rerū naturæ peritiſsimi maluerunt velut incredibile ſcelus & vltra audaciam poſitum præterire, quàm dum vindicant oſtendere fieri poſſe. ¶ Nonum eſt, quòd clementia principi ſecuritatem dat. Sen. Errat ſi quis exiſtimat ibi tutū eſſe regem,

:m, vbi à rege nihil tutum est. Securitas securi-
te mutua pascẽda est. Non est opus latera mon
um abscindere, multiplicibus se muris turri-
ısq; sepire. saluum regem clementia in aperto
ræstabit. vnũ est inexpugnabile munimentũ,
nor ciuium. Prouerb. 11. Clementia præparabit
itam, & sectatio malorum mortem. ¶ Decimum
st, quòd clementia regnum roborat. Prouer. 20.
Aisericordia & veritas custodiunt regem, & ro
oratur clementia thronus eius. ¶ Vndecimum
st, quòd bonitatem & principis & populi con-
ımmat. Prou. 16. Clementia regis quasi imber
rotinus. Sicut imber tẽporaneus est ad germi
ationẽ: sic serotinus est ad maturationem. Tem
oraneus inchoat quod serotinus consummat.
ic clementia regis benefica est his qui malè se
ıbent, quod est consummatæ bonitatis, & facit
t populus vitã suam bene consummet. Multi
ıim bene finiũt vitã suam, qui male finiuissent
si clemẽter cum eis actum fuisset. ¶ Duodecimũ
t, quòd clementia facit vt princeps temporalis
futuro iudicem vniuersalẽ clementẽ inueniat,
cundum illud Lucæ 6. In qua mensura mensi
eritis, remetietur vobis. Ad illud potest refer-
illud Prouerb. 11. prius positum: Clementia
ræparabit vitam.

De Modestia. CAPVT VII.

TVLLIVS in prima Rhetoric. Modestiã sic depingit: Modestia est, per quam pudor honestatis puram & stabilẽ cõparat authoritatẽ. Et innuitur in hac descriptione causa & effectus modestiæ. Pu
or enim qui est timor turpitudinis vel fuga rei
ıdecentis, declinãdo indecẽtiã in exteriorib. ef-

ficit ordinationē exteriorē quæ modestiæ est: & sic cōparatur authoritas seu grauitas pura nō habēs admixtionē sui cōtrarij, scilicet vtilitatis & stabilitatis: nō eñ est momētanea, sed ꝑmanēs. Et notādū ꝙ ordinatio interior q̄ est cū ratio p̄est & appetit⁹ obtēperat, causa est exterioris ordinationis: inordinatio verò interior q̄ est cū appetitus nō subest rationi, causa est exterioris inordinationis. Vnde cùm animus est iratus, aut metu cōmotus, aut nimis volūtatē appetēs, exteriora mutātur, cor accēsum stimulis iræ palpitat, corp⁹ tremit, lingua ꝑpeditur, facies ignescit. Vnde verū est illud Poetæ: Deprehēdas animi tormēta latētis in ægro Corpore, deprehēdas gaudia, sumit vtrūq; inde habitū facies. Ordinatio vel inordinatio exterior signū est interioris. Ecc. 19. Amictus corporis, & risus dētiū, & ingressus hominis enūtiāt de eo. Greg. in Pastoralib. Intus est custodia q̄ cōposita seruat exterius mēbra. Qui ergo statū mētis ꝑdidit, foris in incōstātia motionis fluit, atq; exteriori mobilitate indicat, ꝙ nulla interius radice subsistat. Notādum ꝙ modus à quo modestia dicitur, est tenere decorē. Et est decor iste respectu aspect⁹ hominū. Ad cognoscēdū verò aliqd decorū vel nō, attendendū est an sit naturæ cōsentaneū, & an sit persona dignū quæ hoc agit vel cum qua agitur. Attēdendū est etiā ad cōgruentiā tēporis vel loci. Decorū est in homine quod est cōsentaneū naturæ excellēti hominis, & est indecēs in homine aliquid quod nō esset indecēs in bruto. Itē aliquid est indecēs in ꝑsona prælati, quod nō esset indecēs in persona priuata. Aliquid etiam indecēs est, quia deest cōgruentia temporis. secundum illud Eccl. 20. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit eam in tempore suo. Et ponit exemplū Tullius

is de duobus collegis seu cōiudicibus, scilicet aride & Sophocle, coram quibus sedentibus ro tribunali cùm transiret quidam iuuenis pulher, dicit Sophocles socio suo, O puerū pulchrū. Cui parides: Prætorem decet habere nō solum manus, sed & oculos continentes. Si Sophocles verbum prædictū in Attelarum probatione dixisset, iusta reprehensione caruisset. Tullius: Vitiosum est derisoriè delicatū inferre sermonem. Ratione etiam loci aliquid indecens est: vt in sacro loco fit aliquid indecenter, quod alibi fieret decenter. ¶ Item notādum quòd modestia indecētiam cauet in verbo, in risu, in motu corporis, in mēbrorū situ, in habitu vel cultu, in occupatione vel actu. De indecētia in verbo, risu, & motu, tāgit Sen. in lib. de 4. Virt. dicēs: A verbis turpibus abstineto: quia licētia eorū imprudentiam nutrit. Sermones vtiles magis quàm facetos & affabiles ama, rectos potius quàm obsecūdātes: miscebis interdū serijs iocos, sed tēperatos & sine detrimento dignationis & verecundiæ. Nam reprehensibilis risus est si immoderatus, si pueriliter effusus, si muliebriter factus. Odibilem hominem facit risus, aut superbus & elatus, aut malignus & furtiuus, aut alienis malis euocatus. Si ergo tempus iocos exigit, hos cum dignitate sapientiæ gere: non erit tibi sterilis, sed grata vrbanitas. Vrbanitas tua sine dente sit, ioci tui sine vilitate, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu, quies tibi non desidia erit. Idē in eodē: Nō sis aliorū curiosus scrutator, neq; acerbus reprehēsor, sed sine exprobratione corrector, ita vt admonitionem hilaritate præuenias, & errori facile veniam dato, nec extollas quenquam, nec deijcias: requirenti facile responde, contendenti facile cede, nec in

iurgia execrationesque discedas. Idem in eodem: Rari sermonis sis ipse, sed loquentium patiens: seuerus ac serius, sed hilares non asperans. Circa motum corporis cauenda est nimia tarditas & nimia celeritas. Seneca: Si continens es, & animi tui & corporis motus obserua, ne indecori sint. De indecentia in motu corporis vel situ membrorum, tangitur Esaiæ 3. Pro eo, inquit, quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorũ ibãt, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebãt, decalcabit Deus verticem filiarũ Sion. Ezec. 24. Lateribus & humeris impingebatis. Prou. 6. dicitur de homine apostata: Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Et in eodẽ dicitur: Sex sunt quę odit Deus, & septimũ detestatur anima eius, Oculos sublimes. Iob 15. Currit aduersus Deũ erecto collo. In habitu vel cultu iste modus habendus est, vt vitetur agrestis & inhumana negligentia, & habeat mũditia, nõ tamẽ nisi exquisita. Hier. Ornatus & sordes pari modo fugiẽda: quia alterũ delicias, alterũ gloriam redolet. Sen. Non splendeat toga, nec sordeat. 1. ad Timot. 2. Volo mulieres orare in habitu ornato, cũ verecundia & sobrietate ornantes se. In occupatione verò attendẽdum est ad naturam: ad quid scilicet aliquis à natura sit dispositus. Qui enim debilis est corpore, & ingeniosus, & viuacis memoriæ, non militiam, sed studium literarum sectari debet. Fatuum enim est naturæ repugnare, & illud sequi quod nõ possit assequi. ¶ Attẽdendum est etiã ad ætatem. Aetas enim adolescentiæ labore animi vel corporis est exercenda, & authoritati sensuum subijcienda. Debẽt enim adolescẽtes senes vereri, cõsilio eorum regi, & exemplo informari. Senibus verò labo-

res

:s corporis videtur esse minuēdi. Animus verò
is exercendus est: consilio debent alios iuuare,
: exēpla imitatione digna eis ministrare. Priua
e personę est pari iure cum ciuibus viuere: prę-
iti verò est æstimare se gerere personā ciuita-
.s, retinere decus, seruare leges.

De partibus Temperantiæ prout ipsa est virtus regens animam circa delectationes sensuum, & de ordine dicendorum de eis.

CAPUT VIII.

DICTO de partibus temperantiæ secundū Tullium, dicendum est de partibus tēperātiæ prout tēperātia virtus est regēs animā circa delectationes sensuū. Notandū ergo quòd illæ partes tē-
rātiæ quæ regūt animā circa delectationes q̄
nt secundū gustum & tactū, satis sunt notæ &
ominatæ, quæ sunt sobrietas & cōtinētia. Illæ
itē partes quę ptinēt ad delectationes quę sunt
cūdū visum & auditū & olfactum, non sunt ita
otæ nec habent specialia nomina. Et potest esse
causa vtilitas dictarū virtutū: quia duo sensus,
ilicet gustus & tactus, pertinēt ad esse: tres alij
ertinent ad bene esse. Mediāte gustu assumitur
uod per vim nutritiuā corpori vnitur: & sic cō
ruatur esse indiuidui. vnde gustus est ad con-
ruandū esse indiuidui. Mediāte verò tactu per
m generatiuā trāsfundit quod erat in vno cor-
ore in aliud corpus: & sic fit multiplicatio indi
duorū, & saluatur esse speciei in multis indiui-
uis, quod nō posset saluari in vnico, cùm indiui
uū sit corruptibile. Itē tactus & gustus sunt prin
ipales sensus, alij verò tres sunt ordinati ad il-
os. Visu enim & auditu & olfactu nutrimētum à

longe agnoscitur, quod gustu de prope agnoscitur. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, quod auis rapax est acuti visus, quoniã indiget vt cibum suũ videat à remotis. Visu etiam, auditu, & olfactu agnoscitur de longe destructiuum corporis, vel delectabile secundũ tactũ quod de prope tactu decernitur. Prius vidit mulier quòd bonũ esset lignum ad vescendũ, quàm de illo gustaret. Gen. 4. & prius vidit David mulierem lauãtem se ex aduerso, ꝙ adulterium cum ea cõmitteret. 2. Reg. 11. Item sicut dicitur in lib. de natura animalium, Sensus tactus in homine subtilis est plus quàm alij sensus, & post ipsum gustus. Cęteri sensus in homine sunt hebetiores, quàm in alijs animalibus. Item dicitur in eodem libro, quòd sensus visus in omnibus animalibus est supra auditum, & sub his olfactus. Tactus & gustus operantur secundum propinquitatem obiecti, alij secundũ distãtiã. Vnde delectationes quę sunt secũdũ tactum & gustũ, maiores sunt quàm quæ sunt secundũ alios tres sensus. Et pronitas ad operationes & delectationes secundum illos duos sensus maior est, ꝙ secũdũ alios tres. Et vitia quæ sunt circa operationes & delectationes illorum duorum sensuum magis sunt periculosa: ideo virtutes quæ sunt contra illa vitia, magis sunt necessariæ & magis notæ, & habent specialia nomina. Inter virtutes verò pertinentes ad delectationes quinque sensuum, primo prosequemur de sobrietate. Secundo de continentia. Tertio tangemus de illa temperantia quæ est circa delectationes aliorum trium sensuum.

De ordine dicendorum de Sobrietate. De diuersis acceptionib. huius nominis Sobrietas. De eius cõmẽdatione ac officiis. CAP. IX.

CIRCA Sobrietatē verò primo distinguemus diuersas acceptiones hui⁹ nominis sobrietas. Secūdo ponemus ea quæ ptinēt ad eius cōmēdationem. Tertio tangemus de officijs ipsius. Circa primū notandū q nomē sobrietatis quadrupliciter sumit in Sacris. Quādoq; eni sumit large pro tēperātia, quæ est vna quatuor cardinaliū virtutū. vt Sap. 8. Sobrietatē, ait, & prudētiam docet &c. ad Tit. 2. Sobriè, & iustè, & piè &c. ¶ Secūdo sumit pro tēperātia quæ est generalis: vt ad Titū 2. Iuuenes hortare vt sobrij sint. gl. in omnibus. ¶ Tertio sumit pro tēperātia quæ est circa potū & cibū. vt ad Titū 2. Adolescētulas, vt viros suos amēt, filios suos diligāt: prudētes, castas, sobrias. Gl. in cibo & potu. ¶ Quarto sumit sobrietas p tēperātia circa potū tantū, & sic ebrietas est ei opposita. Sic sumit Eccl. 31. Aequa vita hominib. vinū in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobri⁹. Tertio modo sobrietas hic sumit, scilicet pro tēperātia circa cibū & potū, & circa delectationes quæ sunt secūdū gustū.

De commendatione Sobrietatis.

AD cōmēdationē verò hui⁹ virtutis notādū q sobrietatē suadet nobis natura, scriptura, vniuersa creatura. ¶ Natura modicitate oris humani suadet nobis mediocritatē in sumptiōe cibi & pot⁹. Homo eni in cōparatiōe sui corporis parui oris est: vt dicit Arist. in lib. de natura animaliū: Oris verò modicitate suadet nobis natura caritatē in sumēdo cibū & potū: vnicū eni os habemus, cū duos oculos & duas aures habeamus. Breuitate vero delectatiōis quę nō habet nisi in trāsitu cibi, dissuadet nobis sumptuositatē ciborum delectabilium. Bern. in sermone: Huius tam modicæ partis, scilicet gutturis, tam exigua delectatio quanta paratur. solicitudine, quamtam

deinde

deinde molestiam parit: hic & morbi varij generantur. Idem: Etiam dissuadet nobis corruptio cibi & potus, quæ fit postquam in stomachum descenderunt. Ioël. 1. Vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine: perijt enim ex ore vestro. Non sic est in alijs sensibus: non enim corrumpitur res pulchra quæ videtur, cùm semel visa fuerit: nec res odorifera, cùm semel odorẽ eius aliquis perceperit. Naturales appetitus animæ non sunt deliciarum. Ecc. 29. Initium vitæ hominis, aqua & panis. Eandẽ escam assignauit Deus homini & brutis. Gen. 1. Ecce, inquit, dedi vobis omnem herbam afferentẽ semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem sui generis, vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terræ. Sen. Considerate quantum natura poscat, & quantum cupiditas expetat.
¶ Scriptura verò sacra dupliciter suadet nobis sobrietatem, scilicet admonitionibus multis, & sanctorum exemplis. De admonitionibus verò paucas ponere sufficiat. 1. ad Thes. 5. Vigilemus, inquit, & sobrij simus. Et in eodẽ: Nos qui diei sumus, sobrij simus. 2. ad Timot. 4. Ministerium tuum imple, sobrius esto. 1. Pet. 4. Estote itaque prudẽtes, sobrij &c. Eiusdem 5. Sobrij estote, & vigilate &c. De exẽplis hæc pauca ponere sufficiat. Dan. 1. dicũt pueri bonæ indolis: Dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum, cibo regio contempto. Dan. 10. Triũ hebdomadarum diebus panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinũ non introierunt in os meũ. Matt. 3. & Marc. 1. dicitur de Ioanne Baptista, ꝙ esca eius erat locustæ & mel syluestre. Et Luc. 1. Vinum & siceram non bibet. Bern. super Cãtic. Abstinebo à carnibus, ne dũ nimiũ nutriunt carnem, simul & carnis nutriãt vitia. Panem ipsum

cum

cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandũ tædeat. Et de beato Nicolao legit, ꝙ cùm lacte aleret, quarta & sexta feria semel tantũ in die mãmillarũ lac sugebat. Omnis etiã creatura sobrietatẽ suadet, quia in omni creatura est modus & mensura. secundũ illud Sap. 11. Omnia in mẽsura, & numero, & pondere disposuisti. ¶ Itẽ ad cõmendationẽ sobrietatis valere potest, si ostẽdat quot & quãti sunt eius effectus, & ꝙ̃ periculosus est homini eius defectus. ¶ Notandum ergo ꝙ sobrietas valet ad sanitatẽ, secundũ illud Eccl. 31. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Sen. in epistolis: Simplex erit ex causa simplici valetudo: multos morbos, multa fercula fecerũt. Chrys. sup epistolã ad Heb. Nihil sic salutẽ, nihil sic sensuum acumẽ operatur, nihil sic ægritudinẽ fugat, sicut moderata refectio. Item sobrietas valet ad vitæ diuturnitatẽ. Eccl. 37. Qui abstinens est, adijciet vitã. Itẽ sobrietas valet ad iucũditatẽ & corporalẽ & spiritualẽ. Eccl. 31. Exultatio animę & corporis vinũ moderatè potatũ. Greg. in Moralib. Si à carne hoc quod libet abscindimus, mox in spiritu hoc quod delectat inuenimus. Homo sobrius delectabiliter viuit, & dormiẽdo & vigilãdo. Eccl. 31. Somnus sanitatis in hoĩe parco: dormiet vsq; mane, & anima ipsius cũ ipso delectabit. Homo sobrius differt comedere donec esuriat, & tunc etiã panis & aqua delectabiliter ei sapiũt. Aug. in lib. de verbis Domini: Vix fastidiosus satiaris, nescis quomodo sapit quod fames accẽdit. Sen. in epistolis: Solus panis bonus fiet, & tibi eũ tenerũ & similagineũ fames reddet. Ideo nõ est antè edendũ ꝙ̃ illa imponat. Expectabo ergo, nec antè edã ꝙ̃ aut bonũ panẽ habere potero, aut malũ fastidire desiero. Bern. in epistolis: Prudẽter sobrieq; cõuersanti, satis est

ad omne condimentū sal cum fame. Sapiēs: Desiderij condimentum, sal cum fame. Sap. Desiderijs omnia condiuntur. Darius in fuga cùm aquā turbidam ex cadaueribus inquinatam bibisset, negauit vnquā se bibisse iucundius. Bernard. ad fratres de mōte Dei: Panis furfureus & simplex aqua, olera vel legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt: sed in amore Christi & desiderio æternæ delectationis ventri bene morigerato gratanter ex his satisfaçere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperum ex his vel aliquo horum delectabiliter satisfaciunt naturæ? Facillimum quippe & delectabile esset adiuncto amoris Dei condimento, secundum naturam viuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Chrysost. Conferamus, inquit, mensam diuitis & mediocris: discutiamus vtrosq; conuiuas: qui magis, quæso, sunt, qui purā veramq; mensæ capiunt voluptatem? illíne qui cœnas prādijs iungunt, quiq; ventris distensione rumpuntur, atq; oppressione ciborum suorū premūtur, in quorū corpore vino inundante velut naufragij cuiusdā fluctu obruta anima necatur, vbi nec oculus, nec lingua, nec pes proprijs deseruit officijs, sed omnia membra corporis vini vinculis iacent vincta grauius quàm catenis, vbi nec sopor eis ad quietem datur, nec ad salubritatem cedit. Idem Chrysosto. Hi qui in delicijs & luxurijs vitam ducunt, resoluta quidem corpora & omni cera molliora circunferunt, atque infirmitatibus repleta, quibus ad cumulum malorum podagræ tremor & immatura senectus accidit, & est eis vita semper in medicis & in medicamentis. Sensus autem tardi graues & obtusi & quodammodo iam sepulti. Idem. Quis hæc iucunda dicat

&

& grata, qui tamē nouerit quid sit iucunditas & voluptas? Voluptas à prudētibus ita diffinit: Voluptas est, cùm quis suis desiderijs fruitur. Vbi verò desiderijs frui non potest, dum vel ægritudo non sinit, vel satietas ipsa desiderij facit ea quæ onerosa sunt ingrata, sine dubio etiam voluptas in eis pariter & iucūditas perit. Idē: Considera ægros qui fastidio perurgentur, quomodo quāuis suaues & lauti cibi apponātur, oneri eis magis sunt, quàm voluptati: sicut cùm per abundantiā cupiditas fuerit extincta, pariter & voluptas & iucūditas perimit: quia nō tā ciborū gratia, quàm desiderij gignit satisfactio voluptatē. Vnde anima satiata calcabit fauum. Prou. 27. Itē de petra melle saturauit eos: quandoquidem post multā itineris fatigationē & laborem sitis, aquis frigidis ex saxo fluentibus fruebātur, easq; cum multo desiderio hauriebant. Hoc ipso ergo quòd dulcissimæ, & desiderabiliter potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appellauit. Igitur dubitari nō potest quòd simplicior victus & mēsa mediocris plurimum iucunditatis habeat & voluptatis. Et econtrario diuitum mensæ execrabiles & horridæ, & morborum & cōtaminatione plenæ, in quibus molesta sunt hæc quæ delectabilia videntur. Item sobrietas gratiā hominū comparat, sicut eius oppositum hominibus exosum reddit. Ecclef. 31. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponūtur, & nō cùm māducas multū odio habearis. Item Deum glorificat. 1. ad Corint. 10. Siue comeditis, siue bibitis, siue aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. glos. Si quid manducas & bibis, sumis ad refectionem corporis reparationemq́; membrorum, gratias tribuens ei qui tibi tribuit mortali & fragili ista supplementorum solatia; Cibus tuus & potus

laud

laudat Deum. Sobrietas etiã in cõuiuijs nostris, Deum pascit, prouidẽdo ibi puritatẽ in qua ipse delectatur. Cãt. 2. Qui pascitur inter lilia. Item sobrietas munditiam prouidet vbi maximè immunditia displicet: scilicet in ore & ad mensam. Inter membra in ore maximè displicet immunditia. In mensa etiam multũ placet munditia. 2. Paralip. 14. Proponũtur panes in mẽsa mundissima. Et Leuit. 24. iubẽtur duodecim panes propositionis statui super mẽsam purissimã. Sobrietas ornamentum mensæ est. Bern. ad fratres de monte Dei: Si manducas, mensam tuam per se satis sobriam sobrietas tua perornet. Itẽ sobrietas offensam Dei cauet, vbi maximè cauẽda est, scilicet cùm bonis Dei vtimur. Magna iniquitas est cum Deo hostiliter agere cùm in mensa eius sumus. Cauent latrones ne noceant aliquot diebus his cum quibus comederunt. Item sobrietas seruat rationis libertatẽ, quam eius oppositũ impedit. Eccl. 31. Ne comprimaris in conuiuio vini. Hierony. in epistolis: Qui inebriatur, & mortuus est, & sepultus. Aug. Non est aliud ebrietas quàm manifestissimus dæmõ. Huiuscemodi enim vir cùm se bibere putat vinũ, bibitur à vino. Sobrietas pessimam seruitutẽ excutit, scilicet seruitutem corporis quod ad seruiendũ datum est spiritui, & nobilitatem animæ seruat. Eccl. 10. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriã. Item sobrietas membrum valde nobile regit, os scilicet: sensum etiam pertinentẽ ad esse, scilicet gustũ dirigit, circa quem vitiũ valde periculosum est. Destructiuum enim esse potest ipsius, & esse occasio magnæ infirmitatis, vel mortis. Item sobrietas opus necessitatis regit, in quo sine ipsa frequẽter erratur & à iuuenibus & à sen

à senibus. Item ad intelligentiā præparat. Vnde Dan. 1. Pueri qui cibos regios contēpserūt grossis cibis cōtenti, intelligentiores cæteris inuenti sunt. Itē vigilantiā seruat ad quā Deus monet. Matt. 24. & 25. & 26. Et Luc. 21. Et Marc. 13. Vnde notabiliter sobrietas & vigilia sociantur. 1. ad Thess. 4. Vigilemus, inquit, & sobrij simus. Et 1. Petr. 5. Sobrij estote, & vigilate. Item ministerio Dei idoneum efficit. Vnde 1. ad Timot. 3. vbi ostenditur qualis debet esse minister Dei, dicitur: Sobrium, ornatum &c. Et ad Titum 1. Prudentem, sobriū, iustum &c. Itē ab igne infernali, scilicet luxuria seruat. Vnde pueri qui abstinentes fuerūt, à fornace Babylonica illæsi exierunt. Dan. 3. Sobrietas filios Dei fugiētes Aegyptios infernales, per siccum ad terrā promissionis perduxit. Exod. 14. Filij Israël ambulauerunt per siccū &c. Qui sobrietatē non habēt, in aquis voluptatū submerguntur. Sobrietas primū congressum habet in bello spirituali. Sine ipsa cæteræ virtutes frustrà pugnant. Glos. super Matt. 4. Nisi gula prius refrenetur, frustrà contra alia vitia laboratur. Qui poplite flexo aquā biberunt, non permissi sunt ire ad bellum cum Gedeone. Iudic. 7. Poplite flexo aquā bibit qui voluptuose comedit. Itē sobrietas diabolo aufert ingressum in homine: & sic videtur ei auferre dominium. Non videtur dominus esse castri qui non habet ibi ingressum. Sobrietas diabolum in arido ponit vbi ipse non quiescit. Matt. 12. Ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Piscis infernalis in arido positus palpitat: vt de pisce Tobiæ legitur Tobiæ 6. Esaiæ 50. Computrescent pisces sine aqua. Fames lupum de nemore exire facit: sic sobrietas diabolum de homine. Ipsa carni concupiscenti aduersus spiri-

tum victualia aufert, & igni concupiscentiarũ ligna subtrahit vnde diminuitur vel deficit. Ipsa carnem in potestate sua habet. Gen.16. Ecce ancilla in manu tua est, vtere ea vt libet. Ipsa enim ad modum lapidis pretiosi hominem custodit, ne cibus vel potus ei noceat. Si sobrietas desit dum corpus repletur, anima euacuatur, homo depauperatur. Prouerb. 21. Qui diligit epulas, in egestate erit. Deus blasphematur. Glos. super illud 1. ad Corint. 10. Siue comeditis, siue bibitis &c. Si modum naturę debitum immoderatione voracitatis excedis, & vinolentia te ingurgites, quantascunq; laudes lingua sonet, vita blasphemat. Item venter deificatur. ad Phil.3. Quorum Deus venter est. Porta oris aperta, exercitus vitiorum ingreditur. Iob 30. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me. Sine sobrietate mensa homini est in laqueum. Ecclesiast.9. Sicut pisces capiũtur hamo, & aues comprehendũtur laqueo: ita capiuntur homines tempore malo. Tempus malum & periculosum est homini non habenti virtutem sobrietatis tempore prandij. Sap.14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

De officijs Sobrietatis.

SObrietatis officia duo sic distingui possunt. Vnum est cauere excessum in cibo. Aliud est cauere excessum in potu. Senec. Ede citra saturitatem, bibe citra ebrietatem Luc.21. Attendite ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Crapula quandoq; sumitur pro excessu cibi solũ, vt in prædicto verbo. Quãdoq; verò cõmuniter pro excessu in cibo, vel potu: vt Eccles.37. Propter crapulã multi obierunt: qui autẽ abstinens est, adijciet vitã. Et in Psal. Tanquã potẽs

crap

crapulatus à vino. Similiter nomen ebrietatis quandoq; sumitur pro excessu in potu solum: vt ad Rom. 13. Nõ in comessationibus & ebrietatibus. Gl. Briam genere masculino dicimus calicẽ aptum potationi, à quo dicitur ebrietas, quæ est nimia potatio vini. Quãdoq; verò nomẽ ebrietatis sumitur cõmuniter pro excessu in cibo vel potu. ¶ Et notandũ quòd sobrietas nõ ponit modũ siue mensurã solũ circa quãtitatẽ cibi, vel potus, sed ponit modũ quantũ ad omnes circũstantias. Qui enim sobrius est, sumit cibum & potũ quantum debet, & quãdo, & quomodo debet. ¶ Vnde possumus distinguere quinq; officia sobrietatis. Primum est, cauere ne statutum prandendi terminum præueniamus. Qui tempus præuenit, nõ expectat donec salsa præparata sit, scilicet fames, vnde cibum insipidum comedit. Eccles. 10. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes comedunt in tempore suo. ¶ Secundum est, cauere ne cibos lautiores quæramus. Senec. Victus sit tibi ex facili re: nec ad voluptatem, sed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet, non sapores. Desideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes vt desinant. ¶ Tertium est deuitare studiositatem præparandi cibos. Studiose cibos præparare, est hostis nostri gladium acuere. Cibus enim delicatus est gladius quo caro vtitur contra spiritum. 1. Petr. 2. Obsecro vos tanquã aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs quæ militant aduersus animam. ¶ Quartum est, nimium appetitum cibi vel potus refrenare. August. Fieri potest vt sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur. Insipiẽs autem fœdissimæ gulæ flãma in vilissimũ cibum ardescat; & satius quisque more Domini

maluerit piscibus vesci, quàm lenticula more Esau. Non propterea continentiores nobis sunt pleræque bestiæ, quia vilioribus escis aluntur. ¶ Quintum est, mensuram refectionis non excedere. Ezech. 4. Cibus tuus quo vesceris erit in pondere. De hac materia require in tractatu, de vitio Gulæ. Solet autem quæri vtrum quælibet ebrietas seu quilibet excessus in cibo vel potu virtutē sobrietatis destruat: quòd si verum esset, omnis excessus in cibo vel potu mortale peccatum esset: virtutē enim eius non destruit, nisi mortale peccatum. Ad hoc dicendū quòd duplex est modus siue mensura ad sobrietatem pertinens. Vnus attenditur in commensuratione naturæ. Vnde mēsuratè sumit cibū vel potū, qui sumit quod necessariū est & sufficit naturę. Immoderatè verò, qui sumit plus quàm necessarium est. Et iste excessus potest esse & venialis & mortalis. Vnde nō omnis talis excessus destruit virtutē sobrietatis. Alius modus attenditur in cōparatione boni tēporalis ad ęternū. Vnde secundū hoc modum seruat quis in sumēdo cibū & potū, quādo temporale bonū non præfert vel æquat æterno bono. Immoderatè verò se habet sumēdo cibum & potum, cùm temporale bonum præfert vel æquat æterno. ¶ Et talis excessus mortale est peccatum, & destruit virtutem sobrietatis.

De diuisione Temperantiæ quæ est circa delectationes quæ sunt secundum tactum. Et de illa parte temperantiæ quæ pertinet ad membra generationi deputata, quæ potest continētia appellari, ac eius descriptione, commendatione & diuisione.

CAPVT X.

DIC

DICTO de sobrietate quæ est temperantia circa delectationes secundum gustum, dicendum est de temperantia illa quæ attenditur circa delectationes secundum tactum. Multiplex verò est delectatio secūdum tactum. Quædam est in suauitate vestiū, quædā in suauitate lectorū, quædā in suauitate vnguentorū, quędā in suauitate balneorū. Quædā verò in carnali cōtactu, quæ duplex est: quædā pertinēs ad mēbra generationi deputata, quædam pertinēs ad cætera mēbra. Temperātia verò circa delectationes prædictas vocari potest cōtinentia. Maximè verò vsitato sermone, cōtinentia vocatur tēperātia illa quæ cauet illicitas delectationes secundū tactum quo ad mēbra quæ generationi deseruiūt, quæ sic describitur: Continentia est abstinētia ab omni coitu illicito. Et est hæc virtus multū necessaria: regit enim membra illa in quibus maximè sęuit cōcupiscentia: mouētur enim quādoq; homine inuito vel dormiente. Et dicitur in lib. de natura animaliū, quòd accidit hominibus & quadrupedibus coitū desiderantibus subitò spermatizare, quibusdā ad tactū mutuum, alijs ad solum aspectū. Horū membrorum effrenatio multū periculosa est, vt ostēsum est in tractatu de vitio Luxuriæ. Cùm generatio sit ingressus in esse, ipsa est velut quædā porta diligenter custodienda. Cuius Deus vult Dominus esse: ideo in mēbro generationi deputato, specialiter voluit signū suū ponere, scilicet circūcisionē. Circūcisio specialis figura videtur fuisse cōtinentiæ. Cōtinētia in Scriptura sacra multū nobis suadetur. Exod. 10. Renes vestros accingetis. 4. Reg. 4. Accinge lumbos tuos. Iob 38. Accinge sicut vir lumbos tuos. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti.

ad Ephes. 5. State succincti lumbos vestros. Continentia zona aurea est sponsæ regis cœlestis ad decorem data. Daniel. 10. Ecce vir vnus vestitus lineis, renes eius accincti auro obrizo. Apocal. 1. Vidit Ioannes similem Filio hominis præcinctum ad mammillas zona aurea. Eiusdem 15. Exierunt septem angeli præcincti zonis aureis circa pectora. Zona aurea circa mammillas vel pectora, est continentia cordis. Aurum obrizum circa renes, est continentia carnis. Aurum in igne seruatur: continentia igne luxuriæ non læditur. Ad commendationem continentiæ faciunt ea quæ valent ad detestationẽ luxuriæ. De quibus require in tractatu de Luxuria. ¶ Et notandũ quòd tres sunt partes continentiæ. Inter continentes enim qui à coitu illicito abstinent, quidam sunt qui ita abstinent à coitu illicito, quòd vtuntur licito, quorum continentia dicitur coniugalis. Quidã verò non solum abstinent ab illicito, sed etiam à licito. Quod contingit in duplici statu. Vel in eis qui habent integritatem carnis, quorum continentia dicitur virginalis: vel in eis qui habent carnem corruptam, quorũ continentia dicitur vidualis quãtum ad personas illas quæ fuerunt in matrimonio. Quantum verò ad personas quæ nõ fuerunt in matrimonio, non habet speciale nomen quo vocetur.

De continentia virginali, & primo de distinctione nominis virginitatis ac eius descriptione, de eius commendatione, de his quæ virgines timere debeant, de triplici aureola, & quinq; causis propter quas multum competit officio prædicationis abrenuntiatio propriorum. CAPVT XI.

INTER has verò tres species cōtinentię, primò dicetur de virginali, quæ cæteris prior est & tēpore & dignitate. De qua hoc ordine dicetur. Primo, ostendetur quot modis nomen virginitatis sumitur. Secundo, descriptio virginitatis ponetur & exponetur. Tertio, cōmendationi eius insistetur. Quarto, de his quæ specialiter virginibus sunt timenda. Quinto, tangetur de triplici aureola virginitati debita.

❧ De distinctione nominis Virginitatis.

Circa primū notandū quòd nomē virginitatis quadrupliciter sumitur. Quādoq; pro incorruptione fidei. 2. ad Corint. 11. Despondi vos vni viro virginē castam exhibere Christo. Gl. Aug. *Virginitas cordis fides est incorrupta.* Quādoq; carnis integritas. Vnde gl. August. super verbum prædictum: Virginitas carnis corpus est intactū. Idem cōtra Iulianū: Pudicitia est res mētis, virginitas corporis. Quandoq; autem pro pudicitia mētis cum integritate carnis, quantū ad propositum seruandi eam. Sic virginitas mansisset in Lucia, si inuita fuisset corrupta. Quādoq; verò pro pudicitia mentis cum integritate carnis, non solum in proposito seruandi eam, sed etiā in re. Et virginitas sic sumpta excellenter accipitur: & habentibus virginitatē talem, cōuenit deferre anulum aureū in ecclesia militante, in signum quòd sunt spōsæ Christi. In triumphante verò ecclesia merito huius virginitatis aureola reddetur.

❧ De descriptione Virginitatis.

Circa secūdum notandum quòd virginitas sic describitur: Virginitas est in carne corruptibili perpetua incorruptionis meditatio: id est, propositū seruandi perpetuam incorruptionem.

Carnē verò corruptibilem, intellige carnē possibilem corrūpi: siue necessario corrumpatur, vt in statu peccati: siue possibilem corrumpi & non corrumpi, vt fuit caro Adam in statu innocētiæ. ¶Et notandū quòd corruptio carnis quæ accidit ei quæ habet propositū cauēdi carnis corruptionem omnino cōtra suam voluntatem, non priuat eam aureola. Vnde dixit Lucia: Si inuitā me violaueris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Aufert tamē insignia quæ dantur specialibus spōsis Christi in ecclesia militante, vt est anulus aureus. Aug. Virgines quæ corruptæ sunt semel, nō audeant sacris virginibus adæquare. Leo papa: Famulæ Dei quę oppressione barbarica integritatem perdiderūt pudoris, laudabiliores erunt si se incōtaminatis non audeant cōparare virginibus. Ratio huius est, quia in militāte ecclesia operamur secūdum iudiciū humanū, quod est secundum illud quod apparet. In triūphāte verò secundum diuinum. Deus autē intuetur cor. 1. Reg. 16. Vnde cùm nō appareat quòd inuita sit corrupta, non defert insignia virginalia. Corruptio verò carnis ex voluntate mentis proueniens, siue cum culpa, vt extra matrimoniū, siue sine culpa, vt in matrimonio, priuat anulo aureo in præsenti, & aureola in futuro. Corruptio verò mentis si per pœnitentiā reparata fuerit, & finale propositum seruandi carnis integritatem affuerit, non priuat anulo aureo in præsenti, nec aureola in futuro. Integritas vero carnis in ea quæ carnis opus appetit, nō est digna aureola. Hieron. Nihil prodest carnē habere virginalem, si mente quis nupserit. Aug. de virginitate: Felicior mihi videtur nupta mulier, quàm nuptura virgo: habet enim iam illa quod ista cupit, præsertim si nondum sponsa cuiusquam fuit. Illa vni studet placere cui data est:

hæc

hæc multis, incerta cui placere, cui danda est. Hæc vni pudicitiã cogitationis defendit à turba, quòd nõ adulterum, sed maritũ quærit in turba.

De commendatione Virginitatis.

NOtandum quòd virginitas est pretiosus thesaurus absconditus in agro corporis. Matthæi 13. Pretiositas huius thesauri tãta est vt ipse non solum sit pretium gloriæ æternæ, quæ omnibus electis est cõmunis, sed etiã specialis gloriæ. Debetur enim ei nõ solum aurea, sed etiã aureola. Exod. 25. præceptũ est vt fieret mẽsa, & super mensam corona, & super coronam coronula, qua figurata est aureola. Istum thesaurũ qui inuenit, abscõdit: quia qui eius pretiositatẽ intelligit, seculo renũtians monasteriũ sibi eligit, vbi in abscondito faciei Dei viuit. Bern. Necesse habemus abscõdere si quid habemus boni: quoniã thesaurum regni cœlorũ qui inuenit homo abscondit: propter quod in claustro & syluis abscõdimur. Nec hoc infructuose. Credo enim hic esse si quartam partẽ eorũ quæ facit in seculo actitaret, qui non vt sanctus adoraretur, reputaretur vt angelus. Nunc autẽ quotidie tanquam negligẽs increpatur. Thesaurus iste regno cœlorum similis est. Vita enim virginũ cœlesti vitæ multũ assimilatur. Matt. 25. Simile est regnũ cœlorũ decem virginibus. Virginitas ponit in statu cœlesti, quantũ ad incorruptionẽ carnis. Matt. 22. In resurrectione neq; nubent neq; nubentur: sed erũt sicut angeli Dei. Bern. loquẽs de castitate, cuius dignior species est virginitas: Hæc sola in hoc mortalitatis loco & tempore quendam statum immortalis gloriæ repræsentat. Hæc instar odoriferi balsami quo condita cadauera incorrupta seruantur, sensus & artus cõtinet & stringit. Virgines designatæ sunt per pelles hyacinthinas quæ in taberna-

culo superiores fuerunt. Exod. 26. Et ibi dicit gl. Bedæ. Hyacinthus est cœlestis coloris. Et subditur: Per pelles ergo hyacinthinas exprimi virtus illorum qui mortificatis illecebris carnis, cœlestem in terris vitã gerunt, & inter homines positi angelicam puritatem imitantur: quia neq; nubent, neq; nubentur. Et subditur: Meritò ergo pelles hyacinthinæ supremum locum tenent, & color cœlestis cœlo proximũ. Cyprianus: Imaginem eius qui de cœlo est, portat virginitas. Amb. super illud ad Corint. 7. Bonũ est homini sic esse. Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis assimilantur. Maior tamẽ victoria est virginum quàm angelorum. Angeli enim sine carne viuũt: homines verò virgines in carne triumphant. Hieron. In carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis. Bern. in epistolis: Angelus habet virginitatem, sed non carnem. Sanè felicior quàm fortior in hac parte. Optimus & optabilis valde ornatus ille, qui & angelis possit esse inuidiosus. Renuit angelus adorari à Ioanne virgine. Apoc. vlt. Vide, inquit, ne feceris: conseruus tuus enim sum. Virgines etiam similes regno cœlorum sunt diuina in habitatione. Deus enim habitat in cœlis. Regnum cœlorum absconditum est. Mira res cum terra in cœlo recludi debeat, in virginibus cœlum terræ includitur. Esa. 50. Induam cœlos tenebris, & ponam saccum operimẽtum eorum. Lucæ 12. Regnum Dei intra vos est. ¶ Vita virginum vita regia est, cùm ipsæ sint sponsæ regis cœlestis, & ideo reginæ. Ipsæ etiam regnant in regno sui corporis. Virgines enim figuram tenẽt ecclesiæ triumphantis, ideo non consecratur nisi virgo, licet episcopus consecretur qui virgo non est. Sanctitas enim virginis, sanctitatem signat

eccl

ecclesiæ triumphantis, cùm sanctitas episcopi significet sanctitatem ecclesiæ militantis. Virginibus competit illud 2. ad Corint. 4. Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Virginitas thesaurus est niueus. Iob 38. Nunquid ingressus est thesauros niuis? Thesaurus est propter pretiositatem. Ecclesiast. 26. Non est digna ponderatio continentis animæ. Niueus propter puritatem. Virgines propter puritatem lilio comparantur. Cantic. 2. Sicut lilium inter spinas &c. Item: Qui pascitur inter lilia. ¶Et notandum quòd virginitas flos est, qui si debito modo seruetur, non decidit: quem ventus vanæ prosperitatis non deijcit, nec hyems aduersitatis lædit. Hunc Ioannes euangelista ferè centum annis seruauit. Hic est flos qui omnem fructum terrenum excedit, cum etiam fructui coniugali componatur. hac occasione beatus Matthæus occisus est, quia noluit consentire vt Iphigenia quæ virginitatem vouerat, cuidam regi nuberet. Flori virginitatis Deus pro fructu accedit. Sapient. 3. Felix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. Super hunc florem Spiritussanctus quiescit. Esaiæ 11. Flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini. Virgo non est arbor sterilis & maledicta: sed terreno fructui præponit cœlestem, & carnali spiritualem. Esaiæ 56. Non dicat eunuchus: ego lignum aridum. Ibidem promittit Dominus nomen eunuchis melius à filijs & filiabus. Non est angelus arbor sterilis vel maledicta etsi fructum carnalem non habeat. Hieron. Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum. ¶Et notandum quod lilium sex habet folia candida, & aliqua grana quasi aurea. Velut sex folia in virgine sunt

sex quæ valent ad conseruationem incorruptionis. ¶ Primum est sobrietas, quod folium lacerat: excessus in cibo & potu, quasi quædam spina, quæ via est ad luxuriam. Loth inebriatus perpetrauit incestum. Gen. 19. Prouerb. 20. Luxuriosa res est vinum. ¶ Secundum est labor. Quasi spina lacerans est quies ignauiæ, vel otiositas quæ est via ad luxuriam. Ezech. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomiæ sororis tuæ, superbia, saturitas, panis, & abundantia, & otiũ. ¶ Tertiũ est habitus asper & humilis. Bern. in epist. Vt ætatẽ teneram ordinis asperitas teneat, memẽto quòd asperior carduus pannũ facit leniorem, & cõuersatio cõsciẽtiam. Velut spina lacerans est superbus habitus vel mollis, quæ via est ad luxuriam. Nume. 25. Filij Israël fornicati sunt cum mulieribus Moabitarum quæ se ornauerant. 1. ad Timot. 2. Non in tortis crinibus, aut auro, vel margaritis, vel veste pretiosa: sed quod decet mulieres promittentes pietatem. ¶ Quartum est, custodia sensuũ, præcipuè illorũ qui nobis remota ostendunt, vt est visus vel auditus. Velut spina lacerans est curiositas videndi vana vel audiendi noua, quæ via est ad luxuriam. vt patet in Dina filia Iacob, quæ egressa vt videret mulieres regionis illius, corrupta est à Sichem filio Emor. Gen. 34. ¶ Quintum est, modestia sermonis. Velut spina lacerans est loquacitas, vel turpitudo sermonis. Seneca: A verbis turpibus abstineto, quia licentia eorum imprudentiã nutrit. Prouerb. 7. Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio pręparata ad capiẽdas animas garrulas. 1. ad Corint. 5. Nolite seduci: Corrumpunt enim bonos mores cõfabulationes pessimæ, vel colloquia mala. Hieron. Sit sermo virginis prudens, modestus, & rarus: nec tam eloquẽtia pretiosus, quàm pudore. ¶ Sextum est

fuga

fuga occasionum peccandi. Velut spina lacerans est nimia domesticitas: virgo debet esse aliquantulum syluestris. Syluestria animalia solent habere pulchriorẽ pellem quàm domestica. Opportunitas peccandi via est ad luxuriam: vt patet in Thamar corrupta ab Amon fratre suo, quia sola cum solo fuit in thalamo. 2. Reg. 13. Genes. 18. Ne stes in omni loco circa regionem. Bernar. Solent virgines quæ verè virgines sunt, semper esse pauidæ & nũquam esse securæ: & vt caueant timenda, etiam tuta pertimescere. Quasi grana aurea sunt tres modi diligendi Deum, quos distinguit Bernar. dicens: Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppressi ab amore Domini auertamur. Vel grana aurea possunt intelligi motus diuini amoris ex diuersis causis procedentes. Amandus enim est Deus, quia creator, quia recreator, quia remunerator. ¶ Item virginitas principium est spiritualis pulchritudinis. Pulchritudo sponsæ sicut & pulchritudo sponsi consistit in candore & rubore. Cantic. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corint. 15. Qualis cœlestis, tales & cœlestes. Dignior verò species candoris spiritualis est virginitas. Bernard. Candor lucis æternæ est sapientia, & candidam oportet esse animam in qua ipsa sedere elegerit. Virginitas thronus eburneus veri Salomonis est. 3. Reg. 10. Fecit Salomon thronum de ebore grandem. Virginitas animam Dei sponsam efficit. Vnde Leuit. 21. dicitur de summo sacerdote, Virginem ducet vxorem. 3. Regum 1. Quæramus domino nostro regi adolescentulam virginem. Esther. 2. Quærantur regi puellæ virgines. Psal. Adducentur regi virgines. Virginitas omnibus modis Deo cõiungit. vnde Cantic. 5. dicitur virgini

gini à Christo: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. Eiusdem 4. Venit de Libano sponsa mea &c. Libanus interpretatur candidatio. Virginitas Deo & hominibus grata est. Ecclesiast. 40. Aedificatio ciuitatis confirmabit nomen, & super hanc mulier immaculata computabitur. Hierony. Multum distat inter puritatẽ virginalis animæ nulla contagione pollutæ, & sordes eius quæ multorũ libidini subiacuit. Isid. Quidam in iuuentute luxuriosæ viuentes, in senectute continentes fieri delectantur: & tunc eligunt castitati seruire, quando libido seruos habere contempsit. Virginitas velut campus est totius picturæ spiritualis: super eam picturam aliarum gratiarum ponit Deus. Ecclesi. 25. Gratia super gratiã, mulier sancta & pudorata. Virginitas Dei amicum & familiarem reddit. Vnde Ioannes virgo specialiter vocatur discipulus quẽ diligebat Iesus. Ipse tanquam familiaris Christo supra pectus Domini recubuit. Ioan. 13. Deuter. penult. Amantissimus Domini habitabit cõfidenter. Sapient. 6. Incorruptio facit esse proximum Deo. Beda super Lucã: Sicut Christus in summa pace natus est, vt se pacem diligere ostenderet: Ita de virgine natus est, vt se virgineũ decus diligere monstraret. Ad literam, Christus toto tempore vitæ suæ fuit virgo, & virginem matrem habere voluit, & virginem patrem Ioseph creditur virgo fuisse, & Ioannes familiaris eius virgo fuit. Psal. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Virgines dulcius & tenerius à Deo diliguntur. Vnde Ioannes virgo positus est ad patres suos, tam extraneus à dolore mortis, quàm à corruptione carnis noscitur alienus. vt dicitur in prologo super Ioannem. Non enim transijt de mundo per dolorẽ martyrij, vt alij sancti & apostoli.

stoli. Virgines merito in Deo delicias inueniunt, quia amore eius delicias carnis relinquũt. Bern. in epistolis: Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt: sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur: vbi curiosa ciborum diuersitas, vbi diuitis supellectilis discolor varietas, oculos pariter pascit & cœlestis panis ieiunam deserit mẽtem. Num. 31. dicit Moyses: Mulieres quæ nouerũt viros in coitu, iugulate: puellas autem & omnes fœminas virgines reseruate. mitius agens cum virginibus, quàm cum corruptis. Virginitas agnum sequitur quocunq; ierit. Apocal. 14. Ipsa etiam cantat canticum nouum, quod alijs cantandum non conceditur. Ad literam: solent virgines dulcius cantare quàm corruptæ. Apocal. 14. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem &c. & subditur: Et nemo poterat dicere canticum illud, nisi illa centum &c. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt. Greg. in Pastoral. Singulariter canticum Agno cãtare, est cum eo in perpetuum præ cęteris fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere. Virgines enim sunt superior pars ecclesiæ. Cyprianus: Virginitas est portio illustrior gregis Christi. August. Nunc vobis, virgines, sermo est, ad quarũ quo gloria sublimior maior & cura. Apocal. 14. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno. Hiero. Si virgines primitiæ sunt: ergo viduæ, & quæ in matrimonio sunt erunt post primitias. Idem: Ecclesia matrimoniũ non damnat, sed virginitati subijcit. Idem: Virgo maioris pretij apud Deum est, dum id contemnit quod si fecerit non delinquit. Idem: Plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt quod sibi non fuit imperatum. Item Hierony. loquens de illo verbo Apostoli 1. ad

Cor

Corint.7. De virginibus præceptũ Domini non habeo. Quare, inquit, præceptum Domini nõ habet de virgine? Et respondet, quia maioris meriti est quod non cogitur & offertur. Virginitas difficile seruatur, & ideo maioris meriti est. Idem: Libido honestas mentes libẽtius persequitur. Et iterũ: Libido virginibus maiorem parit famem. Dulcius enim æstimatur quod nescitur. Virginitas expeditum & liberum reddit ad seruiendum Deo. 1. ad Corint. 7. Qui sine vxore est, solicitus est quę Domini sunt &c. Et subditur: Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta in corpore & spiritu. Hieron. Si nil aliud esset, & nulla merces virginem amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Osee 10. Diuisum est cor eorũ, nũc interibunt. Virgines habet Deus tanquam proprios seruiẽtes. Vnde ad virginitatẽ ptinet illud Cant. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Virginitas in veste immaculata Deo ministrat. Apoc. 14. Sine macula sunt ante thronũ Dei. Et competit illud Eccl. 24. In habitatione sancta coram ipso ministraui. Luxuria vestem corporis maculat. In canonica Iudæ: Odiẽtes eam quę carnalis est maculatam tunicã. Esa. 9. Vestimentũ mixtũ sanguine erit in cõbustionẽ & cibus ignis. Virgo castrũ debilissimũ tenet toto tempore vitæ suæ contra illum. De quo scriptũ est Iob 41. Nõ est potestas in terra quæ cõparetur ei. Et ideo merito super alios coronatur. Nõ coronabitur nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Tim. 2. Virginitati debetur fructus cẽtesimus, cũ cõtinẽtiæ viduali debeatur fructus sexagesimus, & cõiugali tricesimus. Matt. 13.

De his quę specialiter virgines timere debẽt.

NOtandum quòd sex sunt virginibus multum timenda. ¶ Primum est superbia. Aug. in lib. de

de virginitate: Nō solum prædicāda est virginitas vt ametur, verūetiā monenda ne infletur. Idem in eodē: Superbia amplius amplioribus insidiatur. Nō ego talibus magnā curam humilitatis ingero, in quibus superbia ipsa confunditur: quo magis inest alicui vnde sibi placeat, eò magis vereor ne sibi placendo illi displiceat. Qui superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Idem in eodem: Metuo tibi vehemēter, ne cùm te agnū quocunq; ieris secuturā esse gloriaris, eū per tumorē superbiæ sequi per angusta ne possis. Et iterum: Bonū virginitatis quanto magnum video, tanto ei ne pereat futuram superbiam pertimesco. Bern. super Missus est: Pulchra permixtio virginitatis & humilitatis: nō mediocriter placet Deo illa anima in qua humilitas commēdat virginitatē, & virginitas exornat humilitatē. Potest placere humilitas quæ virginitatē deplorat amissam: sine humilitate audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. Maria virginitatē oblita gloriatur de humilitate, & tu negligendo humilitatem blandiris tibi de virginitate. Aug. in lib. de virginitate: Facilius sequuntur agnum, & si nō quocūq; ierit, certe quocūq; potuerint, coniugati humiles, superbientes virgines. ¶ Secūdum est fatuitas. Hanc fatuitatem specialiter intelligo defectum charitatis. Si dilectio Dei est honorabilis sapientia, Eccl. 1. defectus diuinæ dilectionis est detestabilis fatuitas. Magna fatuitas nō cauere defectū illius rei, sine qua cætera nō prosunt. Fatuæ virgines nō sumpserunt oleū secum cum lampadibus. Matt. 25. Ber. in epist. Castitas sine charitate, lampas est sine oleo: subtrahe oleum, lampas nō lucet: tolle charitatem, castitas non placet. Exempla quòd magis teneantur virgines & castæ personæ diligere Deum &

proximũ, quàm aliæ. Primũ exemplũ est istud. Magis tenetur diligere medicũ ille qui semper cõseruatus est ab eo in sanitate, quàm ille qui incidit in pluribus infirmitatibus, & postea sanatus est ab eo. Si qui cõseruatus est à Deo in virginitate, vel in castitate, magis tenetur diligere. Item magis tenetur diligere ille aliquẽ dominũ qui dedit ei equum bonum, qui bene & sanè duxit & reduxit eum, quàm ille qui habuit ab eo equum licet bonũ, tamen cecidit & læsit eum. Itẽ magis tenetur diligere ille qui multa bona recepit ab aliquo domino, quàm ille qui recepit ab eo debita dimissa. ¶ Tertiũ est tepiditas quæ solet accidere in virginibus ex hoc quòd considerant se parũ peccasse. Cõtra quod dicit Aug. in lib. de virginitate: Quoniã veritas dixit quòd ille cui modicũ dimittitur modicũ diligit: vos vt ardentissimè diligatis cui diligendo à coniugiorũ nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquàm omninò dimissum, quicquid à vobis nõ est illo regente cõmissum. Multo ardentius debes diligere illum qui flagitiosis ad se conuersis, quæcunq; dimisit, in ea te cadere non permisit. Quid habes quod nõ accepisti? aut qua gratuitate minus diligis à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic habenda tanquam dimissa, à quibus Deus custodit ne committantur. Noli modicũ diligere, quasi à quo tibi modicũ dimissum est, sed poti⁹ multũ dilige, à quo tibi multũ tributũ est. Cõtra hãc tepiditatẽ valet virginib. si habeant frequẽter vinũ sacræ scripturæ, quod est vinũ germinãs virgines. Zac. 9. id est affectiones virginales. Ad idem valet meditatio Dominicæ passionis. Thre. 1. Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda. Istud torcular fuit pressura crucis. In hoc torculari fuit pressa vua illa, de

qua

qua Gen. 49. Lauabit in vino stolã suã, & in sanguine vuæ palliũ suũ. 1. Mach. 6. Ostēderũt elephãtis sanguinē vuæ & mori, ad acuēdos eos in præliũ. Hoc vinũ Dei amore inebriat. Psal. Calix meus inebriãs q̃ preclarus est. ¶ Quartũ est macula peccati, q̃ in virgine est macula in gloria. Macula turpior est in veste alba: virginitas est vestis alba. Vnde bysso comparat. Prou. vlt. Byssus & purpura indumentũ eius. Ideo macula peccati valde indecēs est in virgine. Hier. Pręclara est virginitas & pudicitiæ virtus, si nõ alijs macularũ lapsibus infirmet. Qui virginitatē carnis habēt cũ corruptione mētis, similes sunt sepulchris quę exteri⁹ apparēt hominib. speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorũ. Mat. 23. Hier. Nihil prodest virginitas corporis vbi operatur corruptio mētis. Idē: Illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mētē cogitatio, nec carnē libido cõmaculat. Ad cauendã maculam peccati necessariũ esset sponsæ Christi frequēter inspicere in speculo. Speculũ est scriptura sacra. Greg. Specula sunt Dei præcepta, quibus animæ sanctæ semp aspiciũt. Et si quæ in eis sunt fœditates deprehendunt. Cant. 6. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & residens super fluēta plenissima. Colũba lacte lota est spõsa Christi cũ puritate virginali quæ per fluēta sacrę scripturæ sedet, vt vmbram accipitris infernalis videat. Hieronym. in epistolis: Tanto maiori studio placendi opus est, quanto maior est ille cui placendum est. Impossibile est nunquam Deo placere, si quicquid ei placeat ignorat. Fieri potest vt & obsequendi voto offendat, si quomodo obsequi debeat, antè non didiscit. Aliud speculum est vita sponsi. Bernard. super Cantic. Vtrunque es mihi, Domine Iesu &

ſpeculum patiendi,& præmium patienti. Cum ſpeculo etiam neceſſaria eſt ablutio quæ per confeſsionem fit: vnde cum lauatorio erant ſpecula. Exo.38. Bern. in epiſtolis: Audi cui places, ama vnde places: ama cõfeſsionem ob quam amaris, ama confeſsionem ſi affectas decorem. Cõfeſsioni iungitur decor. Pſal. Confeſsio & pulchritudo in conſpectu eius. Lota facie, humilitate confeſsionis grata eſt Deo confeſsio laudis. Cant.2. Oſtende mihi faciem tuam. Ibidem: Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. ¶ Quintum eſt, diuiſio cordis. Aug. loquens de virginibus: Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus eſt in cruce: totum teneat in animo veſtro, quicquid noluiſtis occupari connubio. Væ duplici corde. Eccl.2. Duplici corde eſt virgo, quæ ſcilicet vult placere & Deo & mũdo. Greg. Nemo poteſt in vna eadẽq; re omnipotenti Domino atq; eius hoſtibus gratus exiſtere. Nam Deo amicum ſe denegat, qui eius placet inimico. Bern. in Epiſtolis: Volẽs placere hominibus, Deo nõ places. Si nõ places, nõ placeas. Signũ quod virgo cor diuiſum habeat & velit mundo placere, eſt exterior ornatus. In Pſal. Omnis gloria filiæ regis abintus. Amb. de virginitate: Deiecta decoris cura plus placet, & hoc ipſum quod vos nõ ornatis, ornatus eſt. Hie. in epiſtolis: Satis pulchram Deo crede faciem: ſed hominib. apparere pulchra nõ ſtudeas. Bern. in epiſtolis: Filiæ Babylonis quarum verè gloria confuſio eſt, induuntur purpura & byſſo, & ſubinde conſcientia pannoſa iacet: fulgent monilibus, & ſordẽt moribus. Econtrà, Tu foris pannoſa, intus ſpecioſa reſplendes: ſed diuinis aſpectibus, non humanis. Idem: Decor qui cum veſte induitur, & cũ veſte deponitur, veſtis proculdubio

eſt

est nõ vestitũ. Tu ergo noli æmulari in vanitatibus & medicamentibus pulchritudinem alienã vbi perdiderunt suam. Indignũ tibi iudica formã à pellibus murium & operibus vermiũ mutuari: tua tibi sufficiat. Ille est verus propriusq; cuiusq; rei decor, qui nulla interiacente materia per se inest. Idem: Vides sæpe auro, argento, lapidibus pretiosis, & omni deniq; cultu regio nõ tã ornatas quàm onceratas. Vides post se longas trahẽtes fimbrias, & densas pulueris nubes excitãtes in aëra. Hæc nõ te moueãt: tu illæ illa in morte deponent, te tua sanctitas non relinquet. Non sunt sua quæ portãt; & cùm interierint nõ sumẽt omnia. Mũdus cuius sunt, illis exeuntibus retinebit.

¶ Sexto timendũ est ne desit perseuerantia. Aug. in lib. de virginitate: Sequimini agnum tenendo perseueranter: quod vouistis, ardenter facite cùm potestis, ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil potestis vt redeat. Virginitas amissa non recuperatur, si lampas confracta non reintegratur. Amos 3. Virgo Israel profecta est in terram suam, nõ est qui suscitet eam. Cum alí quæ amisit virginitatem, si totum mundum daret pro ea, & totus esset aurum, non recuperaret eã. Bern. in epistolis: Studeto perseuerantiæ quæ sola coronat. Idẽ: Scias diabolũ soli semper pseuerantiæ insidiari, quã solã virtutũ nouit coronari.

¶ De triplici aureola, scilicet prædicatorum, virginum, & martyrum.

Sequitur de aureola quæ est additio ad gloriam electis debitam. Et notandum quòd multis modis potest fieri additio ad gloriam. Vno modo per augmentum charitatis secundũ quam mensuratur præmium: vnde charitate augmẽtata maior gloria debetur. ¶ Secundo in resurrectione per gloriam corporis. Vnde super illud

Exod.25. Et super illam alterã coronam aureolam. dicit gl. Corona aurea labio mensæ apponitur, cùm in scriptura dicimus egredientes de corpore animas in cœlis æterna recipere præmia. Hæc aureola superponitur, cùm in Scriptura dicitur quòd ei sublimior gloria in receptione corporũ seruetur. ¶ Tertio per opera supererogationis, siue per impletionem consiliorum. Vnde dicit quædam gl. super prædictum verbum Exod. Corona aurea. additur, cùm per euangelium his qui mãdata custodiũt vita æterna promittitur. Matt.19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Huic corona aureola supponitur, cùm dicitur: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Triplex autem est additio gloriæ, quæ communiter aureola dicitur. Prima est, quæ debetur his qui excellenter officium prædicationis exercent, Vnde super prædictum verbum Exod. dicit Interlin. In hoc figuratur remuneratio eorum qui in doctoribus excellũt: excellentia verò ista secũdũ quosdam in hoc attẽditur, quòd cũ prædicatione sit illud opus supererogationis quod est abrenuntiatio propriorũ, quę supererogatio fuit in primis ecclesiæ prędicatoribus, scilicet apostolis. ¶ Et notandum est quòd quinq; de causis multũ cõpetit officio prędicationis abrenuntiatio propriorũ. ¶ Prima, ne hi qui contemptũ tẽporaliũ prædicãt, hoc facere videantur vt ea soli habeant. ¶ Secunda est, quia qui habent officium prædicationis, oculi sunt ecclesiæ. Oculos autem expedit longe esse à terra: modicũ enim terræ oculo iniectum multũ impedit visum. Sic amor terrenorum multum impedit spiritualem visum. Eccl. 20. Encænia & dona excæcant oculos iudicum. ¶ Tertia est, quia secũdum Dei ordinationem officio prædicatio-

nis

nis debita est ministratio necessariorum à subditis: vt probat Paulus 1. ad Cor. 9. Quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam? Et paulò post: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Et iterum: Deus ordinauit his qui euangelium annũtiant de euãgelio viuere. Item Gal. 6. Communicet is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Matth. xi. 10. Nolite possidere aurum &c. Et subditur: Dignus est operarius cibo suo. Hier. Considerandum est quòd vni operi nostro duplex merces debetur: vna in via, alia in patria. Vna quæ nos in labore sustinet: altera, quæ nos in resurrectione remuneret. Beda: Hic merces inchoatur & in coelo perficitur. Idem: Qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. Deut. 12. Non alligabis os boui triturãti. Luc. 9. Nihil tuleritis in via. In signum quòd prædicator non debet ferre secũ necessaria: sed alius debet ei ministrare. Fert alius pulminar diacono lecturo Euangelium. Cant. 2. Læua eius sub capite meo. ¶ Quarta est, quia exercentes prædicationẽ specialiter reputantur operarij in vinea Dei: vnde prouisio eorum specialiter pertinet ad dominum vineæ. De operarijs habetur Matt. 9. Messis quidem multa, operarij pauci. Et eiusdẽ 20. Misit operarios in vineam suam. Nõ reputat Deus operarios illos qui tantum propter corpus laborant: sicut non reputat dominus vineæ vindemiatorẽ qui nõ diligit nisi quod comedit. Chrys. Opera nostra sunt opera iustitiæ, non vt agros colamus, nõ vt diuitias acquiramus. Idẽ: Sicut nemo conducit operariũ vt hoc solum faciat quod manducat: sic nos non ideo vocati sumus vt hæc sola operemur quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. Et

sicut mercenarij totã diẽ impẽdit circa opus, mo dicã horã circa cibũ: Sic nos omne tẽpus debemus impẽdere circa gloriã Dei, modicã partem circa terrenos vsus. Beda: Tanta prędicationi debet esse fiducia in Deo, vt pręsentis vitæ sumptus nõ ferat. ¶ Quinta est, vt liberius operi pdicationis possint intẽdere maximè vtili. Qui enĩ habẽt diuitias, vel toto vel in parte sunt diuitiarũ, nec pprij seruientes possunt esse Dei. Vnde Matt. 6. Non potestis Deo seruire & mammonæ. Mammona Syra lingua diuitię. Chrysost. Diuitiæ à seruitute Dei nos expellunt in suam captiuitatem. Vnde diuites dicuntur viri diuitiarum in Psalm. Seneca: Nostri essemus si nostra non essent. ¶ Secunda additio gloriæ, quæ aureola dicitur est illa quæ debetur virginitati. De qua gloss. super Exod. 21. Ad hanc coronam pertinet canticum nouum quod virgines tantũ corã agno cõcinũt, & quæ sequuntur quocunq; ierit. Et super illud Apoc. 14. Cantabant quasi canticum nouũ ante sedẽ. dicit interlin. id est, de integritate animę & corporis exultabũt. ¶ Tertia additio ad gloriã quæ aureola dicitur, est illa quæ debetur martyrio. Prima videtur pertinere ad vim rationalẽ & ad virtutẽ prudẽtiæ secundum illã speciẽ prudẽtiæ quæ dicitũ docilitas, quæ videtur dignior species prudentiæ. Excellentissimũ verò opus pertinens ad virtutẽ docilitatis, videtur esse euãgelizare. Hoc opus est valde difficile. Vnde super illud 1. ad Cor. 1. Non misit me Deus baptizare, sed euãgelizare. dicit gl. Aug. Perfectè baptizare etiã minus docti possunt: perfectè autẽ euangelizare, multò difficilioris & rarioris est operis. Ad hoc quòd aliquis perfectè euangelizet, oportet quòd totus à Spiritu sancto occupetur: vt scilicet sciẽtia sit in intellectu, charitas in affectu, dulcedo

in sermone, lux boni exẽpli in opere. Opus istud angelicum est. Luc. 2. Euangelizo vobis gaudiũ magnum, dixit angelus. Imo quodãmodo diuinũ est opus. Ad illud enim Deus in mundum venit. Esa. 61. Euãgelizare mansuetis misit me. Marc. 1. Eamus in ciuitates & vicos proximos vt ibi prędicẽ: ad hoc enim veni. Vnde cùm istud opus excellentissimũ sit & quasi supra hominẽ, nõ est mirum si exercentes opus istud, supra cæteros homines remunerent, maximè si excellẽter illud exerceant, scilicet totaliter illi officio dediti syncerè & liberè. Synceritas in hoc attẽditur, vt exerceatur sine cupiditate temporalis lucri. Libertas in hoc, quòd sine timore temporalis dãni. Exercentes hoc officiũ hic præhonorãdi sunt, & similiter in futuro præhonorabũtur. 1. ad Tim. 5. Qui bene pręsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborant verbo & doctrina. Et super illud ad Eph. 1. Vt sciatis quę sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos. dicit Glos. Quoddam incremẽtũ habebunt summi doctores, vltra illud quod omnes communiter habebunt. Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiũt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sicut claritas stellarum excedit claritatem firmamenti: sic claritas doctorum claritatẽ cęterorum. Ipsi habebunt coronã non solũ pro se, sed etiam pro alijs qui per eos saluati fuerint. Vnde super illud Phil. 4. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudiũ meum & corona mea. Dicit glos. Amb. Per quos in præsenti lætificor, & in futuro coronabor. Discipulis enim in agone victoribus, dignus erit corona magister aureola. ¶ Secunda videtur pertinere ad vim concupiscibilẽ & ad virtutẽ temperantiæ secundum illam par-

tem eius quæ dicitur cõtinentia virginalis. Virginitas triumphat de concupiscētia illa quæ sæuior est. In membris enim generationi deputatis maximè sæuit concupiscentia. Ipsa refrenat maiorem delectationē quæ sit: illam scilicet quæ est secundũ tactũ, & excellenti modo: integritate scilicet carnis, vel incorruptione seruata. Ipsa etiã gloriã filiorũ amore Dei contēnit: vnde non est mirũ si gloria eius in futuro cumuletur. ¶ Tertia aureola videtur pertinere ad vim irascibilem & ad virtutem fortitudinis. Martyrio enim superatur mors quæ est maximum terribilium. Vnde nõ est mirum si martyres præ cęteris remunerantur. Et vt vno verbo dicaĩ, in carne præter carnē viuere, euãgelizare, mortem nõ timere, supra hominē esse videtur. vnde meritò horũ operum fiet remuneratio super cæteros. Aureola videtur pertinere ad virtutē iustitiæ: qui hoc triplex meritum habent, speciales imitatores Christi sunt in presenti vita, & speciales imitatores eius erũt in gloria. Christus fuit virgo prædicator, & martyr. Et Ioan. Baptista à quo incœpit euãgelizatio regni cœlestis. Decebat vas integrũ esse & syncerũ p virginitatē in quo repositũ erat balsamũ cœlestis sapiētię dispēsandũ p pdicationē, & cãdori mũditiæ sociari decuit cãdorē sapiētiæ: & vt nullus loc? remaneret dubitationi, veritatē doctrinæ necesse fuit cõfirmari morte. Nullus enim sani capitis auderet mēdaciũ morte propria confirmare.

De Continentia viduali. CAP. XII.

DICENDVM est de alijs duabus partibus continentiæ. Et primo de illa quæ est abstinentia ab omni coitu post experientiam carnalis operis. Hæc enim continentia dignior videtur esse cõtinētia cõiugali, cũ ei deb

debeat fructus sexagesimus. Mat. 13. Similior etiã videtur esse virginali cõtinentiæ, cùm abstineat ab omni coitu sicut & ipsa. Hæc species verò cõtinentiæ cùm non habeat nomẽ propriũ quo nominetur, quãdoq; vocatur castitas: quod nomẽ generalius solet accipi pro continẽtia quacũq;: quãdoq; verò nominatur cõtinẽtia vidualis, quę est species ipsius. Abstinentia enim ab omni coitu in carne corrupta quædã est vidualis, vt illorũ q fuerunt in matrimonio: quędã verò nõ est vidualis, vt illorũ qui nõ fuerũt in matrimonio, vt sunt ministri ecclesiæ. Ad cõmendationẽ castitatis facit illud Bern. in epistolis: Quid castitate decorius, quę mundũ de immũdo cõceptũ semine, de hoste domestico, angelũ deniq; de homine facit? Differũt quidẽ inter se homo pudicus & angelus, licet felicitate, nõ virtute. Sed & si illius castitas felicior, huius tamẽ esse fortior cognoscit. Multa etiã de his quæ posita sunt ad cõmendationẽ continentiæ in genere vel virginitatis, referri possunt ad commendationẽ castitatis. Castitas vero vidualis cõmendatur exemplo turturis quæ vni marito associetur in tota vita sua: vt legitur in lib. de natura animaliũ. Hanc etiam cõmendat Apostolus 1. ad Cor. 7. dicens: Dico autẽ innuptis & viduis: bonũ est illis si sic permaneãt sicut & ego: quòd si non se continent, nubant; melius est nubere, quàm vri. De hoc commendatur Iudith 15. eiusdẽ: Confortatũ est cor tuum, eo quòd castitatem amaueris, & post virũ tuum alium nescieris, ideo eris benedicta in æternũ. ¶ Ad castitatẽ vidualẽ incitare potest personã relictã vnitas quæ fuit & carnalis & mẽtalis, inter eam & comparẽ suũ dum viueret. Fuerũt enim duo in carne vna. Gen. 2. & Matth. 19. Et subditur: Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro: ergo persona relicta quasi semi

si semimortua est. Vnde satis rationabile est vt nõ multũ adhæreant huic seculo: sed magis cogitet de alio in quo iam est quasi dimidia, & in breui tota futura. Vnde Aug. 4. lib. Cõfes. loquẽs de quodã amico suo defuncto: Bene dixit quidã de amico suo, Dimidiũ animæ suæ: nã ego sensi animam meã & animã illius vnam fuisse in duobus corporibus: & ideo horrori erat mihi vita, quia nolebã dimidius viuere. Bern. super Cant. loquẽs de fratre suo Gerardo defuncto: Cùm essemus cor vnũ & anima vna, hæc meã pariter & ipsius animã pertransiuit gladius, & scindẽs mediã partem locauit in cœlo, partem verò in cœno dereliquit. Ego ista portio misera in luto iacens, truncata parte sui & parte potiori. Ad vidualem etiã castitatẽ incitare potest oppressio filiorũ quam facere solet secũdi mariti filijs qui fuerunt de primo marito. Et tribulatio experta quam habent qui sunt in coniugio. 1. ad Cor. 7. Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Gl. Pro necessarijs rebus prouidendis sibi & filijs. Ad idem incitare potest impedimentũ Deo seruiendi. 1. ad Cor. 7. Hoc ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueũ vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimẽto Domino obseruandi. Si quis autem &c. ¶Et notandum quòd castitas vidualis specialiter commendabilis est in iuuene quæ modicum fuit cum viro, cùm postea toto tempore vitæ suæ continet. De hoc cõmendatur Anna Luc. 2. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis VII. à virginitate sua. Et hæc vidua vsq; ad annos LXXXIIII. Hier. Perfectæ virtutis indiciũ est, renuntiare subito ex parte voluptati, fugere notas carnis illecebras, & calentis adhuc ætatis flãmas fidei ardore extinguere. ¶Et notandũ

quòd

quòd mulier quæ vidualem castitatem vult seruare, debet occasiones peccādi declinare. Vnde legitur de turture in libr. de natura animalium, quòd in æstate se mittat ad loca frigida: in hyeme verò nō apparet, sed manet in nido. Hieron. Parū castitati credo sine suis appendicijs. ¶ Tria videntur esse appendicia castitati viduali. ¶ Primum est, non euagari, sed vel in propria domo manere, vel in templo orare. De quo commendatur Anna Luc. 2. Quæ non discedebat de templo ieiunijs & obsecrationibus seruiēs die ac nocte. Euagatio in viduis reprehenditur. 1. ad Timot. 5. Simul otiosæ discunt circuire domos: non solùm autem otiosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet. ¶ Secundum est, ciborum asperitas. 1. ad Tim. 5. Vidua quæ in delicijs est, viuens mortua est. Gl. viuens inquam vita corporis, mortua est in anima. ¶ Tertiū est, vestium humilitas. Vnde Gen. 38. legitur de Thamar, quòd deposita veste viduitatis assumpsit alium habitū quando voluit carnali operi intendere. Ornatus qui tolerabilis est in ea quę necesse habet placere viro suo, non est tolerabilis in vidua, quæ ad hoc solùm studere debet vt placeat Deo.

De castitate ministrorum ecclesiæ. Et de octo causis quare castitas multum eis competat.

CAPVT XIII.

NOTANDVM ergo quòd castitas multum decet eos. vnde etiam apud Gentiles, sacerdotes castitatem amplectebantur. Plato in Timæo: Sacerdotijs prediti apud Athenas separati à cætero populo manebant, ne cōtagione aliqua corū castitas pollueretur. Castitas figuraliter suadetur ministris

nistris ecclesiæ. Exo.12. vbi comesturis agnũ paschalẽ dicitur, Renes vestros accingetis. Itẽ eiusdẽ 29. Indues, inquit, tunicis lineis, & cinges baltheo Aaron & filios eius. Itẽ Leuit.16. Feminalibus lineis verẽda celabit, accingetur zona linea. Minister ecclesiæ castus, est vnus illorum trium qui bene incedunt. Prou. penult. Tria sunt quæ bene gradiũtur, & quartum quod incedit feliciter. Enumeratur secundo loco gallus succinctus lumbos. Sap. 4. O quàm pulchra est casta generatio cum claritate dignitatis, scilicet ecclesiasticæ. Thren. 4. Cãdidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte. Candor niueus vel lacteus est vera castitas. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti. ad Eph. 6. State succincti lũbos vestros in veritate. Et 1. ad Timot. 3. vbi describitur quales debeãt esse ministri ecclesiæ, dicitur ꝙ oportet episcopũ esse pudicũ. Et paulò post dicitur quòd diacones similiter oportet pudicos esse. Et eiusdem 5. Te ipsum castum custodi. Et 1. Petr. 1. Propter quod succincti lũbos mẽtis vestræ, sobrij, perfecti, sperate in eam quæ offertur vobis gratiã. Et ad Titũ 1. dicitur de episcopo, ꝙ oportet episcopũ esse cõtinentẽ. ¶ Et notandũ ꝙ octo causæ assignari possunt, quare castitas multũ competit ministris ecclesiæ. ¶ Prima est, quia ipsi debẽt Deũ placare. Eccl. 44. In tẽpore iracũdiæ factus est recõciliatio. Placare verò nõ possunt nisi placeãt. Placere verò nõ possunt si carnaliter viuãt. ad Ro. 8. Qui in carne sunt, Deo placere nõ possunt. Ber. Væ filijs iræ qui nondũ recõciliati, recõciliationis alienæ negotiũ quasi gẽs quæ iustitiã fecerit apprehendunt. ¶ Secunda est, quia ipsi sunt loco Dei, ideo viuere debẽt vt Deus: spiritualiter scilicet, nõ carnaliter. Deus enim spiritus est. Io. 4. Apoc. 1. Vidit Ioãnes similẽ Filio hominis, præ-

cinctũ ad mãmillas zona aurea. Similis Filio hominis est vicarius Christi, qui zonam aureã cõtinentiæ debet habere. ¶ Tertia est, quia ipsi angelicum officiũ habẽt, eidẽ Domino seruientes cui & angeli: ideo & puritatẽ angelicam habere debent. Vnde Malac. 2. dicitur de sacerdote, Angelus Domini exercituum est. Exo. 19. Sacerdotes qui accedũt ad Dominũ, sanctificẽtur ne percutiat eos. ¶ Quarta est, quia ipsi intẽdunt spirituali generationi quæ mũda & sancta est: ideo nõ decet eos intẽdere generatiõi carnali quę immũda est. Nec expedit eos habere filios carnales: ne dum solicitudo & amor eorum diuiduntur ad eos, minuãtur ad filios spirituales. Ioannes euangelista virgo maiorẽ solicitudinẽ & dilectionẽ habebat ad filios spirituales, quàm ad carnales. 3. Ioan. Maiorẽ horũ nõ habeo gratiã, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. ¶ Quinta est, quia ipsi cõtractant Sancta: ideo oportet eos sanctos esse, maximè quantũ ad carnis munditiã. 1. Reg. 21. Nõ habeo panes laicos ad manũ, sed tantũ panẽ sanctũ: si mũdi sunt pueri, maximè à mulieribus, mãducẽt. Leuit. 21. Incẽsum Domini, & panes Dei sui offerũt: & ideo sancti erũnt. Itẽ in eodem: Homo qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Macula valde turpis, luxuria est: hanc maculam dedit Salomon in sua gloria. Eccles. 47. Item Leuitic. 22. Homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ sanctificata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino. 1. Reg. 7. Sanctificauerunt Eleazarum, vt custodiret arcam Domini. 1. Paralipom. 15. Sanctificati sunt sacerdotes & leuitæ, vt portarent arcam Domini. Esa. 52. Mundamini qui fertis vasa Domini. ¶ Sexta est, quia eos oportet mundare alios, ideo

Ideo oportet eos esse valde mūdos. Eccl. 34. Ab immundo quid mundabitur? 2. Paralip. 29. dictū est Leuitis: Sanctificamini, mundate domum Domini. Neemiæ. 12. Mundati sunt sacerdotes & Leuitæ, & mundauerunt populum. 1. Mach. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, & mundauerunt sancta. ¶ Septima est, quia ipsi habent sponsam nobilissimam, scilicet sapiētiam: ideo facilius sponsa vel concubina carnali carere possunt. Sap. 8. Hanc amaui, & exquisiui illam à iuuentute mea, & quæsiui sponsam eā mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Prou. 7. Prudentiā voca amicā tuam, vt custodiat te à muliere extranea. Homines quasi immersi in balsamo sapiētiæ, immunes sunt à corruptione. Eccl. 24. Quasi balsamum nō mixtū odor meus. In Psal. Eloquia Domini eloquia casta. Ab effectu. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primū quidē pudica est: id est, pudicū faciēs. Hieron. Ama sacras literas, & carnis vitia non amabis. ¶ Octaua est, quòd ipsi ministri sunt Altissimi: ideo decet vt ipsi sint proprij ipsius. Decet enim dominū tantum habere proprios seruiētes quod nō habet similiter potestatē in corpore eorum. 1. ad Cor. 7. Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

De continentia cōiugali. Et primo de destructione erroris illorum qui damnant matrimonium. CAPVT XIIII.

SEQVITVR de continentia coniugali. Circa quam primò destruetur error ille qui matrimonium damnat. Secundò, matrimonium commēdabitur. Tertiò, ostendetur qualiter sint matrimonia

cont

contrahenda. Quarto, quia continentia coniugalis abstinet à carnali opere illicito, & vtitur licito, & ostẽdetur quod opus carnale sit licitum, & quod illicitũ. ¶ Circa primum verò primo ponemus testimonia Noui testamenti, quibus dictus error innititur. Secundo authoritates & rationes quibus falsitas dicti erroris conuincitur. Qui sunt huius erroris, vocantur Cathari: vel à catho cuius posteriora osculantur, in cuius specie Luciferum dicunt sibi apparere. Vel à catha quod est fluxus: fluunt enim per diuersa vitia: ponunt enim naturã corporis malã esse, & esse à principio malo debere eã omnibus modis purgari, vt citius à natura mala liberemur: vnde nolũt fluxũ illũ matrimonio restringi. Ipsi dicũt opus carnale quod tamẽ ab vxore exercetur, fornicationẽ esse, vtẽtes ad hoc probandũ illo verbo 1. ad Cor. 7. Propter fornicationẽ vnusquisq; vxorem suã habeat: ergo est fornicatio cum vxore. Sed verbũ dictũ sic est intelligendũ. Propter fornicationẽ &c. nõ propter fornicationẽ faciendã, sed euitandã. Simile ad Ro. 4. Christus traditus est propter delicta nostra nõ faciẽda, sed destruenda. Et est vulgaris modus loquendi: vnde dicitur aliquis ferre pelliceũ propter frigus; nõ propter frigus faciendũ, sed repellendũ. Item in eodem: Hoc autẽ dico secundum indulgentiã, non secundum imperiũ: ergo peccatũ est matrimoniũ, cùm indulgeatur. Praeterea post dicit ibidem Apostolus: Volo omnes homines esse sicut meipsum: id est continentes. Et dicendũ est quòd indulgentia ibi nõ accipitur pro venia, sed pro concessione minoris boni. Minus enim bonum est matrimoniũ, quàm virginitas vel castitas. Vtrũq; bonũ est, & donũ Dei. Vnde subdit Apostolus; Vnusquisque proprium donum habet ex Deo. Alius

quidem sic, alius verò sic. Propter hoc ergo dicit quòd vult omnes homines esse sicut se: quia vellet eos non solùm bonos esse, sed etiam meliores. Item in eodē dicitur: Bonū est homini mulierem nō tangere: ergo malū est eam tangere. Nō sequitur, sicut non sequitur: bonū est non bibere vinum, ergo malum est bibere vinū. Item in eodem: Qui habēt vxores, sint tanquā nō habētes: ergo malū est cum eis commisceri. Sed hoc non sequitur: sicut nō sequitur, Qui emunt, sunt tanquam nō possidētes, quod ibidē legitur: ergo nō debent comedere de fructibus agri empti. Qui habet vxorē est tanquā non habens, si debitū reddit & nō exigit. Item Dominus monet ad relinquendū vxorē, Luc. 18: Nemo est qui relinquit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorē, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore &c. Et eiusdem 14. Si quis venit ad me, & nō odit patrem suum & matrem suā & vxorē suam &c. non potest meus esse discipulus: ergo vxor est relinquenda & odio habēda. Ad quod dicendū quòd vxor est relinquenda & odiēda eo modo quo & pater & mater, vt scilicet si vult trahere aliquē ad idololatriā, vel hæresim, vel aliud peccatū, nō cōsentiatur ei: tamen si bene se habeat, amanda est sicut pater & mater. 1. ad Cor. 7: Si quis frater vxorē habet infidelē, & hæc cōsentit habitare cum illo, nō dimittat illā. ¶ Licet autē dictus error iam in sua radice destructus sit, vbi fuit destructus error Manichæorū, qui ponit duo principia prima, vnum bonum, & aliud malū, à quo dicit esse ea quæ sunt corruptibilia, à quo errore hic error ortum habuit: tamen manifestè falsitas eius conuinci potest testimonijs scripturæ quæ sequūtur. Mat. 19. Pharisæis interrogantibus Christum, an liceret

dimit

dimittere vxorem suam quacunq; ex causa. Ipse præmisso testimonio Genes. intulit, Quod ergo Deus cõiunxit, homo nõ separet. Ostendens manifestè matrimoniũ esse à Deo, & non esse ab homine separandũ. Patet ergo quòd matrimonium est bonũ. Itẽ Luc. 1. dicitur de Zacharia & Elizabeth vxore eius, ꝙ ambo erãt iusti ante Deũ, incedentes in omnibus mãdatis & iustificationibus Domini, sine querela, & ꝙ angelus Gabriel Zachariæ nũtiauit hæc: Elizabeth vxor tua pariet tibi filiũ. Et paulò post: Et Spiritusancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Nõ est ergo matrimoniũ malũ in quo sancti homines fuerunt, & ex quo fructus tam bonus procesit. Et Io. 2. Maria interfuit nuptijs, & Iesus, & discipuli eius ad eos vocati sunt, & fecit ibi Iesus initiũ signorũ suorũ. Non honorasset Christus tot modis nuptias si malæ essent. Item ad Rom. 7. Mulier viuẽte viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro. Si autem fuerit mortuus vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum altero viro. Item 1. ad Cor. 7. Vxori vir debitum reddat: similiter & vxor viro. Et in eodẽ: Nolite fraudari adinuicem, nisi fortè ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum. Et iterum: His qui in matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Et paulò post: Et vir vxorẽ non dimittat. Item in eodem: Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorẽ. Si autem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit. Item in eodem: Qui matrimonio iungit virginẽ suam, bene facit: & qui nõ iungit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libe-

rata est à lege viri: cui vult, nubat, tantùm in Domino. ergo etiam secundæ nuptiæ sunt licitæ. Itē ad Ephes. 5. Viri diligite vxores vestras &c. In eodem: Vnusquisq; vxorem suam sicut seipsum diligat. Et 1. ad Timo. 2. Mulier seducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem. Item 4. Spiritus manifestè dicit: quia in nouissimis temporibus discedēt quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiū mendaciū, & cauteriatā habentiū suam conscientiā, & prohibentium nubere &c. Et eiusdē 5. Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Itē ad Hebr. vlt. Honorabile cōiugium in omnibus: supple sit: & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. id est, damnabit. Bern. Omni immunditiæ habenas laxat, qui nuptias damnat. Idem: Rara est in terris continentia, neq; pro tantillo quęstu exinaniuit se Filius Dei, formam serui accipiens. In hac approbatione matrimonij conueniunt nobiscum tam Iudæi quàm gentiles. Gentiles enim in veneratione habuerūt coniugium, & filios qui nō erant nati de coniugio, illegitimos iudicabant. In hoc autem conueniūt nobiscum sapientissimi, vt Salomon Prouerb. 19. Domus & diuitiæ dantur à parentibus: à Domino verò propriè vxor prudens. Seneca etiam vxorem habuit, vt apertè habetur in eius epistolis. Et notandū q̄ illi qui sunt huius erroris, dicūt mulierē damnari si prægnās decedat vel in partu. Quod manifestè patet esse falsum in Elizabeth, Luc. 1. quæ prægnans erat cùm salutauit eam beata Virgo: & tamen repleta est Spiritusancto, & infans exultauit in vtero eius: quæ si decessisset in partu, saluata esset. Partus enim pœnam habet, non culpam.

De

De commendatione Matrimonij. CAP. XV.

SEQVITVR de commẽdatione matrimonij. ¶ Et notandũ quòd duodecim sunt quibus matrimonium potest commendari fidelibus qui vtrunq; testamentum recipiunt. ¶ Primum est, authoritas instituentis illud. Cùm alios ordines instituerit aliquis sanctus, vt Augustinus vel Benedictus, ordinẽ matrimonij instituit ipse Deus qui errare non potest. Vnde si culpabilis est qui ordinem beati Benedicti transgreditur: constat quòd valde culpabilis est qui transgreditur ordinem matrimonij à Deo institutum. ¶ Secundum est, locus in quo institutum est, scilicet paradisus. Institutũ enim est immisso sopore in Adam. Gen. 2. Et raptus est Adã in spiritu, & interfuit curiæ cœlesti, & ibi agnouit virtutẽ matrimonij, & cuius rei esset sacramentum. Et erat Adam tũc corpore in paradiso terrestri, mente verò in paradiso cœlesti. Vnde super Genes. dicit gl. August. Extasis recte intelligitur ad hoc immissã, vt mens Adæ particeps Angelicæ curiæ & intrans in sanctuarium Dei nouissima intelligeret: vnde euigilans prophetico spiritu eructauit, Hoc nunc os ex ossibus meis &c. Hæc verba cum Adæ scriptura fuisse dicat, Christus in Euãgelio Deũ dixisse declarat. Mat. 19. vt intelligamus per illã extasim Adã diuinitus hæc dixisse. ¶ Tertiũ est antiquitas. Non enim de nouo institutus est ordo iste, imò antiquitate excedit omnẽ ordinẽ in terris institutũ. ¶ Quartũ est, status. Institutũ enim est in statu innocẽtię in illo felici tempore in quo homo nondũ peccauerat. ¶ Quintũ est, ꝙ hunc solũ ordinẽ saluauit Deus

tempore diluuij. In arca enim tantū saluati sunt Noë & vxor eius, & tres filij eius & vxores eorum. Si qui erant cōcubinarij, si quae meretrices, omnes a diluuio sunt submersi. ¶ Sextum est, quod beata Virgo hūc ordinē intrare voluit, licet [illegible] posuisset seruare virginitatē: quod nō [illegible] ad honorē matrimonij: noluit filius carnem [illegible] assumere, donec fuit in matrimonio. Matrimonium pallium est quo beata Virgo vsa est, quo occultauit coelestem conceptum. Sub quo pallio latere voluit filius Dei: sub hoc pallio celatum est diabolo ministerium redemptionis nostrae. Infelices & maledictae sunt illae quae potius eligunt [illegible] cōfusione diaboli, quàm in ordine beatae Virginis. Confusio diaboli est status meretricum, quae quandoq; peccant cum patre, quādoq; cum filio, quandoque cum duobus fratribus vel cognatis, quandoq; cum solutis, quandoq; cum cōiugatis, quandoq; cum sacerdotibus, quandoq; cum religiosis, quandoq; cum leprosis. Infelices etiā sunt adulterae quae matrimonio non deferunt, [illegible] non timent pallium beatae Virginis inquinare. ¶ Septimum est, quòd Deus voluit honorare nuptias sua praesentia & matris suae, & discipulorum suorum. Ioan. 2. Vbi inueniunt concubinarij quòd Christus vel beata Virgo in domibus eorum comederit? Diabolus potius in domibus eorum inhabitat, cui de corporibus suis sacrificia faciunt. Sicut enim qui continenter viuunt, corpora sua Deo sacrificant, iuxta illud ad Roma. Obsecro vos per misericordiā Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Sic qui luxuriosè viuunt, corpora sua sacrificant diabolo. Quomodo habitaret Deus vbi exercetur opus illud quod plus Deo foetet & angelis eius, quàm aliquod cadauer hominibus foeteat? ¶ Octauum

est,

est, quòd Dominus nuptias voluit honorare. Primo aperto miraculo quod fecit coram discipulis suis. Ipsum verò miraculum quo aqua mutata est in vinum, ostendit cuius virtutis sit matrimonium. Aqua enim vilis est, vinum pretiosum. Sic opus carnale absq; matrimonio vile quid est: opus vero matrimoniale pretiosum. Vnde infelices sunt concubinarij qui aquam foetentem vino pretioso praeeligunt, potius volentes exercere opus illud extra matrimoniū cum peccato, quàm in matrimonio sine peccato. Infelices etiam sunt illi qui vinum bonum & purum habent, & relinquunt illud pro vino prauo quasi felle mixto. Hi sunt illi qui proprias vxores habēt & alienis adhaerent. ¶ Nonum est, excellens benedictio quam ecclesia facit coniugibus iuxta altare ad missam in praesentia Dominici corporis. Qui potius vult esse cōcubinarius quàm legitimus maritus, ipse potius vult habere maledictionem quàm benedictionē. Quandiu enim est in peccato, maledictus est quicquid agat. In Psal. Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Concubinarij videntur velle maledictionem, & meritò illam habebunt. Dicetur enim eis illud Mat. 25. Discedite à me maledicti in ignē aeternū. His autē qui bene se habent in matrimonio dicetur illud Matt. Venite benedicti Patris mei &c. ¶ Decimū est, pretiosus fructus qui ex matrimonio sequitur. Generantur enim inde filij huius seculi qui pòst per adoptionē fiunt filij Dei. Si quis haberet vineam quae annuatim ferret mille modios vini, valde amaret eam. Quantū ergo amādum est matrimoniū, vnde pueri procreātur, cùm puer vnus praeualeat toti vino quod in mūdo est. Ex matrimonio generantur virgines. Vnde si virginitas multum amanda est, & matrimoniū multum amādum est,

Hieron: Laudo coniugiū, quia virgines generat, lego de spinis rosam, & de cōcha margaritā. Valde infelices sunt meretrices quę operi carnali intendunt, & tamē quia exponendo se omnibus se ita inquināt, nō sunt dignæ vt Deus det eis fructum prolis. Mira fatuitas, non cessant seminare, licet videant se nullum fructum inde colligere. Meretrices habent officiū in mundo isto iugulandi homines pro denario & denario. Vix inter latrones inuenitur aliquis, quē tale officium velit habere. Ipsæ adiutrices sunt damnationis humanæ, sicut & dæmones. Quid dicent in die iudicij, si quæratur ab eis vbi sunt filij eorū? Ipsæ damnabuntur quasi eos occiderint. Exponendo enim se omnibus quasi suffocauerint eos. § Vndecimum est, quòd matrimoniū est vnū de septem sacramētis ecclesiæ. Si quis in aqua baptismi lutum proijceret, vel alio modo sacramēto baptismi cōtumeliā faceret, nō esset parum culpabilis. Sic nec parum culpabilis est qui adulterando sacramēto matrimonij cōtumeliam facit. § Duodecimū est, virtus magna matrimonij, quæ multis potest ostendi. Primo per hoc quòd opus carnale, quod sine eo esset mortale, cum eo est veniale, vel omninò sine peccato. Secūdo per hoc quòd remediū est cōtra mala quæ ex meretricio sequūtur cōcubitu, quæ sunt sterilitas, prolis interfectio, incestus. Tertio per hoc quòd adeò efficax est ad cōcordiā faciendam, quæ adeò placet Deo, sicut discordia multū ei displicet. Tota patria vna vno matrimonio quādoq; ad cōcordiā reducitur. Prouerb. 6. Sex sunt quæ odit Deus, & septimū detestatur anima eius. Septimū quod detestātur, est ille qui seminat inter fratres discordias. Quarto per hoc quòd defendit hominē ex ea parte qua diabolus magis fortiter impugnat. Iob 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De

De modo contrahendi Matrimonium.
CAPVT XVI.

NOTANDVM ergo quòd ille qui vult cõtrahere matrimonium, Primò debet habere intentionem ad Deũ: vt scilicet cõtrahat desiderio generãdi filios secũdum carnẽ, qui pòst fiant filij Dei per adoptionem. In illis enim qui Deũ excludũt ab intentione sua, potestatem habet dæmonium. Tob. 6. dixit angelus Tobiæ minori. In eos qui coniugiũ ita suscipiunt, vt Deũ à se & à sua mente excludant, & suę libidini ita vacẽt, sicut equus & mulus in quibus nõ est intellectus, habet super eos dæmoniũ potestatem. Et in eodem: Accipies virginẽ cum timore Domini, & amore filiorum magis quàm libidinis ductus. Itẽ eiusdem 8. dixit Tobias minor: Nunc Domine tu scis quoniã nõ luxuriæ causa accipio vxorẽ meã, sed sola posteritatis dilectione in qua benedicatur nomẽ tuum in secula seculorũ. ¶ Secundo debet eligere vxorem similẽ sibi, nobilem si nobilis est, ignobilem si est ignobilis. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriũ simile sibi. De costa viri formauit Dominus mulierem, ne posset vnus contra alterũ gloriari se esse de nobiliori genere. Non formauit Deus mulierẽ de capite ne crederetur formata ad dominationẽ. Neq; de pede, ne crederetur subijciẽda in seruitutem: sed de costa, vt habeatur tanquam socia. Poëta: Si qua voles aptè nubere, nube pari. Paritas ista nõ solum attẽdenda est quantũ ad nobilitatẽ, sed etiã quantũ ad iuuentutẽ & pulchritudinem. Quãdo enim iuuenis & pulchra nubit seni & deformi, habet eum exosum & adultera efficitur. Paritas ista bene in anulo ostenditur: qui si

strictior sit, digito non congruit: si latior, decidit. Sic se habet inter coniuges si sint dispares: quia vel simul manētes nō sunt cōcordes, vel vnus ab altero discedit. ¶ Tertio, vt cum tali contrahat quę sit de progenie bona. Non debet ducere filiā vsurarij vel raptoris. Hæc enim fuit vna de causis diluuij. Videntes enim filij Dei filias hominū quòd essent pulchræ, acceperunt vxores sibi ex omnibus quas elegerāt. Gen. 6. Filij Dei vocantur qui erāt de stirpe Seth: filij hominū qui erant de stirpe Cain. ¶ Quarto quòd persona cum qua cōtrahit sit bona & prudēs, quod est vnū de magnis donis Dei. Prouerb. 19. Domus & diuitiæ dantur à parētibus: à Domino verò propriè vxor prudens. Eccl. 26. Mulieris bonæ beatus vir. Et in eodem: Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis. Et in eodem: Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. 1. Corint. 6. Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem.

Quod opus carnale sit illicitum & quod licitum. Et quot & quæ requirantur ad hoc quòd opus carnale fiat sine culpa & meritoriè. Et quot sint quæ requirant inseparabilitatem matrimonij. CAP. XVII.

SEQVITVR videre de opere carnali, quod sit illicitum & quod licitū. Poterit tamen videri alicui quòd opus illud nunquam fiat sine culpa. ¶ Primò, per hoc quòd dicit Aug. in lib. de fide ad Pet. Sine libidine non est parentum concubitus. ¶ Secūdo per hoc quod dicit gl. Hieron. super illud 1. Pet. 3. Vt non impediantur

orat

orationes vestræ. Impediri orationes officio coniugali cōmemorat: quia quotiescunq; vxori debitum reddo, orare nō possum. Videtur enim secundum gl. illam, redditio debiti semper habere culpam, cùm semper orationem impediat. ¶ Tertio per hoc quod dicit gl. super illud 1. Corint. 6. Qui fornicatur, in corpus suum peccat. Hic propriè seruit anima corpori: sed vbi anima quæ debet dominari corpori, seruit ei, videtur esse peccatū, cùm sit ibi priuatio debiti ordinis. ¶ Quarto per hoc quod dicit gl. ibidem: Sic totus homo absorbetur à carne, vt iam dici non possit ipse animus suus esse, sed simul totus homo dici possit caro. ¶ Quinto per hoc quòd semper in illo opere videtur esse immoderata delectatio. Et dicēdum est quòd opus illud exerceri potest sine omni culpa, & etiā meritoriè, in tribus casibus. ¶ Primus est, cùm fit causa prolis suscipiēdæ & ad cultum Dei educandæ, cum alijs debitis circunstantijs. Aug. Cōcubitus necessarius est causa generandi: inculpabilis & solus nuptialis. Iste concubitus solus dicitur esse nuptialis, quia principaliter institutū est matrimoniū ad suscipiendum prolem. Et hæc prima institutio & principalis dicitur fuisse facta in officium. Secunda eius institutio fuit in remedium, scilicet ad fornicationē euitādam. ¶ Secundus casus est cùm petenti redditur debitū. Aug. reddere debitū coniugale, nullius est criminis. In hoc casu iustitia mouet. ¶ Tertius casus est, cùm aliquis exigat opus illud vt caueat compari suo ne in peccatū cadat: vt cùm aliquis sciens vxorem suā verecundam & nunquam petiturā debitum, & timet de casu eius, debitum exigit. Et in hoc casu pietas mouet. Si verò aliquis exerceat opus illud vt impleat cōcupiscentiam suam, culpa est ibi quādoq; venialis, quandoq; mortalis.

Ven

Venialis, quando concupiſcentia ita ſubiecta eſt rationi quòd nõ cognoſceret eam niſi eſſet coniunx ſua. Mortalis verò, quãdo adeò immoderata eſt cõcupiſcentia quòd cognoſceret eam, licet nõ eſſet ſua. Et in hoc caſu intelligitur illud verbum quod dicit gloſ. ſuper 1. ad Corint. 7. Omnis vehemẽs amator, propriæ vxoris adulter eſt. Et ibidem dicit gl. Aug. Coniugalis cõcubitus generandi gratia nõ habet culpã: cõcupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamẽ cum cõiuge, habet culpã propter thori fidẽ venialem. In verbo verò Aug. in lib. de fide, ad Pet. libido dicitur concupiſcentia inordinata quæ pœna eſt, & nõ ſumitur pro culpa vel veniali vel mortali. ¶ Ad aliud dicendum quòd oratio ſumitur quãdoq; pro quolibet bono opere. Vnde gl. ſuper 1. Theſſal. vlt. Non deſinit orare qui non deſinit bene agere. Quandoq; pro oratione vocali: quãdoq; verò pro actu interiori, cum anima in Deũ afficitur. Et iſte actus excellens animę impeditur opere carnali. Si enim animæ vires ordinentur, generatiua videtur eſſe infima: vis verò ſecũdum quam anima afficitur in Deũ, ſumma videtur eſſe: vnde nõ eſt mirũ ſi operationes illarũ viriũ ſibi non conſociantur. Idem intelligendũ eſt de illuminatione prophetica quę tunc nõ habet fieri. Hieron. ſuper Matt. Cõnubia legitima carent peccato, nõ tamen tempore illo quo cõiugales actus gerũtur: præſentia ſancti Spiritus dabitur, etſi propheta eſſe videatur qui officio generationis obſequitur. Gloſſæ verò quæ ſunt ſuper illud 1. Corint. 6. Qui fornicatur &c. intelligendæ ſunt nõ de cõiugali facto cum debitis circunſtantijs, ſed de opere libidinoſo vbi ratio vincitur. Ad illud autẽ quod immoderatione delectationis obijcitur, dicẽdum eſt quòd ex quo Adam peccauit, nõ fuit coniugale opus ſine ali-

qua

quã immoderatione: sed quædam immoderatio est quæ pœna est solum, & prouenit ex inordinatione sæuiẽtis cõcupiscentiæ. Sed ex quo aliqua prædictarũ trium causarũ, prius inchoatur opus illud, & nõ propter delectationem, & delectatio manet infra fines suos, scilicet in vi brutali, nec trahitur ratio vt delectationi consentiat, non est delectatio illa peccatum. Aquæ enim inferiores à superioribus sunt diuisæ firmamento virtutis.

Quot & quæ requirãtur ad hoc quòd opus carnale sine culpa sit, & meritorium.

ET notandum quòd multa requiruntur ad hoc quòd opus carnale sine culpa sit & meritorium. ¶ Primum est, vt fiat in eadem specie. Natura enim est vis rebus insita ex similibus procreãs similia. Vnde si fiat opus illud in alia specie, est peccatũ contra naturã: quod tangitur Exod. 22. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Et Deut. 27. Maledictus qui dormierit cum aliquo iumento. ¶ Secundum vt fiat in organo dissimili. Si vero fiat in organo simili, est peccatum contra naturã: quod tangitur Rom. 1. Nam fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est cõtra naturã. Similiter & masculi relicto naturali vsu fœminę exarserũt in desiderijs suis, in inuicẽ masculi in masculos turpitudinem operantes. ¶ Tertium est, vt fiat in organo ad hunc vsum deputato: cõtra quod est pollutio extraordinaria quam tãgit Gl. super prædictum locum. Rom. 1. Qui cum ipsa cõiuge alio modo quàm licet dormierit, operatur cõtra naturã. ¶ Quartum est, vt nõ fiat modo bestiali, sed modo quẽ decet rationalem naturã: modo scilicet idoneo infusioni seminis, quantum ad virũ, & receptioni seminis, quantũ ad fœminã. Cõtra hoc verò est illud peccatũ cõtra naturam quod enumerat Methodius

dius inter causas diluuij, dicēs: Mulieres in vesaniā versæ supergressæ viris abutebantur. ¶ Quintum est, vt personæ inter quas hoc opus exercetur non sic se habeant quòd vna sit radix à qua alia processerit, vel processerint ab vna radice è proximo. Hoc enim multū valet ad societatē quę multū est conseruatiua humani generis. Per hoc enim quòd matrimoniū contrahitur cum persona non attinente, initur societas inter cōsanguineos vtriusq; personæ cōiugum qui sibi nō attinebāt. Si hoc opus exerceretur cum attinentibus, haberent homines suspectam cohabitationē vxorum suarū cum suis propinquissimis, & cum propinquissimis ipsarum: sic in magna parte periret societas humana cōseruatiua humani generis. Contra hoc est peccatū incestus peccatū valde detestabile, quod etiā exemplo brutorū animaliū nobis dissuadetur. Vnde legitur in lib. de natura animalium, quòd camelus cooperto capite matris eius super eam saltauit, & operimēto sublato matrem cognoscens, turpitudinis opere quod inceperat intercepto, descēdit & ingeniatorem interfecit. Similiter cùm fieret equo & matri eius, cognoscens matrem sibi suppositam, subito fugit. ¶ Sextum est, quòd personæ inter quas hoc opus exercetur, vnitę sint inseparabiliter: nō enim sufficit vt cōsentiāt vno cōsensu sicut fornicatores.

De inseparabilitate Matrimonij.

HAnc inseparabilitatē primò videtur requirere, quia matrimoniū sacramentum est figuratiuum matrimonij spiritualis, quod est inter Christum & ecclesiam. Ephes. 5. Sacramentū hoc magnū est: ego autem dico in Christo & ecclesia. Vnde cùm illud matrimoniū sit inseparabile, & matrimonium carnale inseparabile debet esse. ¶ Secundo fructus ad quem est matrimonium est indiu

ndiuisibilitas. Destruitur enim proles si diuida-
ur. 3. Reg. 3. Dixit mulier cuius filius erat viuus
d regem qui eum iusserat diuidi: Obsecro Domi
e mi, date illi infantem viuum, & nolite interfi-
ere eum. Si quis tamē obijciat quòd quādo sunt
lures filij, potest fructus diuidi. Dicendum est
uòd nec tunc diuidi potest quin omnes sint filij
atris sicut & matris, & omnes teneātur tam pa-
i quàm matri, & tam pater quàm mater omni-
us. ¶ Tertio, fidei integritas, sine qua nō est se-
ura societas. Si separari deberent, non cōfideret
nus coniugum de altero: nec vnus fidelis esset
teri quantum ad bonorum cōmunicationem.
rouerb. vlt. legitur de forti muliere: Confidit in
cor viri sui. ¶ Quarto, magnitudo amoris qui
t inter ipsos: maximus enim videtur esse inter
nores qui sunt ratione carnis, cùm etiam amo-
patris vel matris videatur præualere. secūdum
ud Matt. 19. Propter hoc relinquet homo pa-
em & matrem, & adhærebit vxori suæ. Cum
qua vnio corporū inseparabilis sit, vt mixtio
qua: mentalis vnio videtur debere esse insepa-
bilis, & maximè videtur de illa quæ est mari-
lis amoris, quæ maxima & familiarissima vi-
tur esse. Præterea si omni tempore diligit qui
nicus est, nulla aduersitas separare debet ami-
iam cōiugum. ¶ Quinto societas cōsanguineo-
m cōiugum, ipsis mediantibus contracta, quæ
parabitur si matrimoniū eorū dissoluatur, sicut
ediātibus illis sociati fuerint: quæ societas cùm
eò sit Deo valde grata, ab homine separanda
n est. Contra vnitatē inseparabilem, est pecca-
m fornicationis. ¶ Sextū est, vt illud opus exer
atur inter personas quæ sint vnitæ singulari-
r. Vnica enim vnici debet esse. Ad quod facit
agnitudo amoris. Si enim maximus amor car-
nalis

nalis & familiarissimus est inter eos, cum vnica debet esse amor ille. Quod enim per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit: hæc singularitas vnitatis in anulo ostenditur, qui vnicũ digitũ capit. Si quis tamen obijciat quia vnus debeat multas habere, vt sic multiplicentur cultores Dei, cùm vnus homo sufficiat multas fœcundare. Respondendum est, quòd Deus nõ attendit tantùm multiplicationẽ generis humani quantum ad numerũ, quantũ attendit eius multiplicationẽ quantum ad meritum, & vt frequentius qui generantur non sunt veri cultores Dei. Eccl. 15. Non cõcupiscit Deus multitudinẽ filiorum infideliũ & inutilium. Luc. 23. Venient dies in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui nõ genuerũt. Licet paucissimi essent cultores Dei tempore primorũ parentũ: tamen noluit Dominus ordinare vt Adam haberet duas vxores simul, vt sic citius multiplicaretur genus humanum. Præterea primus quem genuit Adam malus fuit, scilicet Cain. Vnde patet quòd citius genuit imitatorem diaboli, quàm cultorẽ Dei. Præterea animalia magna, vt dicicitur in lib. de natura animalium, raro generant. Elephas enim fœmina cessat triennio post partũ à coitu: & camela per annũ. Paucos etiam generant, quia vnicũ fœtum: cùm animalia parui corporis generent multos, vt ibidem legitur. Sic homo maximus dignitate inter animalia, non est mirum si rarò & paucos filios generet. Præterea quãdoq; qui sufficit multas fœcundare, vix sufficit vni & proli eius sine periculo animæ suæ necessaria prouidere. Legitur in lib. de nat. animalium, de aquila, quòd valde grauatur in nido, ita quòd venari nõ possit: & ideo nõ sufficit pascere plus quàm duos pullos: vnde tertiũ ouum proijcit, vel tertiũ pullũ. Si quis verò obijciat quòd

falt

saltem in principibus qui sufficiunt prouidere tolerabile erit quòd vnus habeat plures. Dicendum est quòd frequentius isti minus sufficiunt prouidere vxori & filijs suis sine periculo animarum suarum, quàm alij. Præterea multiplicatio dominorum destructio est terrarum. Multiplicatis heredibus sequitur diuisio regnorum quam consequitur desolatio eorum. Matt. 12. Omne regnum in se diuisum, desolabitur. Multiplicatis principibus multiplicantur mala super terram. 1. Mach. 1. legitur de Alexãdro qui diuisit regnũ suum pueris nobilibus qui secum erant nutriti à iuuentute. Et subditur: Obtinuerunt pueri eius regnum vnusquisq; in loco suo, & imposuerunt sibi diademata post mortem eius, & filij eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala super terram. Quando aliquis princeps habet multas vxores successiuè, vix est pax inter filios qui sunt ex illis vxoribus. Præterea nollet princeps vxorem suam ab alio fœcundari etiam si ipse non posset eam fœcundare. Vnde nec ipse velle debet etiã cùm vxor sua sterilis est, ex alia fructum habere: hoc enim est de iure naturali, vt non faciat alij quod sibi non vult fieri. Præterea vix perfecta pax seruari posset, si vnus plures haberet. Conquesta est Sara Gen. 16. quòd ancilla sua Agar contemneret eam, cui ipsa virum suum communicauerat. Et Lia dixit Racheli: Parúm ne tibi videtur, quòd præripueris maritũ meum mihi? Gen. 30. Contra hanc singularitatẽ est peccatũ adulterij. ¶ Octauum est, vt non moueat ad opus carnale delectatio, sed vel bonum prolis, vel iustitia, vel pietas. de quibus prius tactum est. ¶ Nonum est, vt opere inchoato ratio non trahatur ad consentiendum delectationi. Vnusquisque enim temperatur à concupiscentia tua

attractus & illectus. Iac. 1. ¶ Decimũ est, vt eligatur tempus in quo licet opus illud exercere: abstinendum enim est ab illo opere tẽpore mẽstruorum Leuit. 16. Si coierit vir cum muliere tẽpore sanguinis mẽstrualis, immũdus erit. Eiusdẽ 28. Ad mulierẽ quæ patitur mẽstrua, nõ accedes. & dicit Aug. quòd tũc abstinendũ est ab illo opere propter prolis corruptionẽ. Hieron. dicit ꝙ tunc cõcipiuntur mẽbris dãnati, cæci, claudi, leprosi. Itẽ tẽpore sacro. Aug. Propter dies processionis & ieiuniorum aliquãdo nõ licet cõuenire: quia etiã à licitis abstinẽdum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Itẽ tẽpore quo vxor grauida est. Vnde elephas prægnãtem fœminam nõ tãgit: vt legitur in lib. de natura animalium. ¶ Vndecimum est, vt locus sacer caueatur: non enim est exercendum illud opus in loco sacro.

De Temperãtia delectationum secundum visum, auditum, & olfactum. CAP. XVIII.

DICTO de Temperantia delectationum, quæ sunt secundum gustum & tactum, dicendum est de Temperãtia quæ est secũdum visum, auditum, & olfactum. Et notandum quòd cùm visus in omnibus animalibus sit supra auditũ, & sub visu olfactus, vt legitur in lib. de natura animalium, periculosior visus esse videtur nisi refrenetur, quàm auditus, & auditus quàm olfactus. Vnde scriptura multũ suadet nobis refrenationẽ visus. Eccl. 9. Ne respicias mulierem multiuolam. In eod. Virginem ne conspicias. Item: Noli circunspicere in vicis ciuitatis. Et iterum: Ne circũspicias speciẽ alienã. Eiusdẽ 25. Ne respicias mulieris speciẽ. Et 41. Ne respicias mulierẽ alie-

ri viri. Causas quare visus sit periculosus, requi-
e in tract. de Luxuria. cap. de Aspectu mulierũ.
De refrenatione visus & auditus, habetur Esa.
3. Qui obturat aures suas ne audiat sanguinẽ, &
laudit oculos suos ne videat malũ, iste in excel
is habitabit. Visus & auditus videntur habe-
e curiositatem quasi insatiabilem. Eccl. 1. Nõ sa
iatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
Greg. Graue curiositatis est vitium, quæ dum cu
iuslibet mentẽ ad inuestigandam vitam proximi
xterius ducit, semper ei sua intima abscõdit, vt
liena sciens, se nesciat. Idẽ: Curiosi animus quan
o peritus fuerit alieni meriti, tanto fit ignarus
ui. ¶ Et notãdum quòd auditus à multis est tem
erandus. ¶ Primò à musicis instrumentis. Iob
1. Tenent tympanum & citharam, & gaudent
d sonitum organi. Ducũt in bonis dies suos, &
punctò ad inferna descendunt. Esa. 5. Citha-
, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinũ in con
uijs vestris, & opus Domini non respicitis. An
gonus Alexandri pædagogus citharam eius
egit, adiecitq; dicens: Tuæ ætati iam regnare
nuenit, pudeatq; in corpore regni voluptatem
xuria dominari. ¶ Secundo à lasciuo cantu vel
olloquio mulierum. Vnde Eccles. 9. dicitur de
ltatrice: Ne audias illam, ne fortè pereas in
ficacia illius. Et in eodẽ dicitur de muliere alie
: Colloquium illius quasi ignis exardescit.
Tertio à malis proximi. Ecclesiastici 28. Sepi
res tuas spinis, & noli audire linguam detra
ntem. ¶ Quarto à bonis proprijs quæ adula
res solent hominibus ad memoriam reducere.
neca: Si continens es, adulationes euita:
que tibi tam triste laudari à turpibus, quàm
udari ob turpia. Idem: Difficillimum opus
ntinentiæ est, assensiones adulatorum repel-

lere, quorum sermones animum quadam voluptate resoluunt. ¶ Quinto à suauitate proprij cantus. Gregor. Dum blanda vox quæritur, sobria vita deseritur. ¶ Olfactus etiam temperandus est à suauitate odorum: cùm scriptum sit Esa. 3. Erit persuaui odore fœtor. Vna pœna infernalis erit fœtor sulphuris. In Psalm. Ignis, sulphur, & spiritus procellarum &c. Esa. 30. Flatus Domini quasi torrens sulphuris succẽdens eam.

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, TRACTATVS QVARTVS DE FORTITVDINE.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Fortitudo. PARS I.

DICTO de Prudentia & temperantia, dicẽdum est de Fortitudine. De qua hoc modo dicetur. Primò ponẽtur diuersæ acceptiones huius nominis fortitudo. Secundo, diuersæ descriptiones fortitudinis. Tertio, ea quæ pertinent ad eius commendationem. Quarto, dicetur de his quæ iuuant fortitudinem. Quinto, de partibus ipsius. ¶ Circa primum, notandum est quòd nomen fortitudinis sumitur quandoq; pro fortitudine corporali, qualis fuit fortitudo Samsonis. Hæc fortitudo videtur esse potentia facile agendi, & difficile à contrario patiendi. Quandoque verò pro fortitudine animi: & sic sumitur quadrupliciter. Vno modo generaliter, & secundũ hoc fortitudo reperiri potest in omni vi, & omnis virtus fortitudinem habet respectu vitij sibi contrarij:

vt

vt continẽtia contra luxuriam. Prouerb. vltimo: Accinxit fortitudine lumbos suos. Ad fortitudinem istam pertinet in omni opere meritorio facere ne quid minis, sicut ad temperantiam generalem pertinet facere ne quid nimis. Alio modo nomen fortitudinis sumitur largè: non tamen ita generaliter sicut prius. Et fortitudo hoc modo attenditur circa difficilia in passionibus, siue sint exteriores passiones, siue interiores. Exteriores passiones sunt contumelię, damna rerum, & molestię corporis ab alio illatę. Passiones interiores illæ dicũtur cõtra quas certamẽ habet tẽperantia: vt sapores gustui, & ea quę appetitui sensibili passiones inferũt. De his passionib. dicit Philosophus, quòd difficiles sunt & contẽporaneæ vitæ. Sic accipitur fortitudo super illud Prouerb. vlt. Mulierẽ fortẽ quis inueniet? Gloss. Mulier fortis, ecclesia quæ pro amore spõsi prospera, & aduersa contẽnit. Cõtẽnere prospera, tẽperantiæ est. & Tullius in lib. de Officijs dicit quòd fortis animus & magnus duabus rebus maximè discernitur: quarũ vna in rerũ externarum despiciẽtia ponit: altera res est, vt sit ita affectus animo vt res gerat magnas & maximè vtiles: sed vehementer arduas, & plenas laborum & periculorum. & August. in libro de libero arbitrio dicit, quòd fortitudo est affectio animæ, qua omnia incommoda & damna rerum non in potestate nostra constitutarũ contemnimus. Res non in potestate nostra constitutæ sunt quæ nobis inuitis auferri possunt. Tertio modo strictius sumitur pro fortitudine, scilicet quæ attenditur circa ea quæ sunt difficilia in passionibus exterioribus, ita quòd non comprehendit temperantiam. Et sic sumitur ab Augustino in libro de moribus ecclesiæ: Amor, inquit, ille de quo lo-

quimur, quem tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, non appetendis istis temperans, in amittendis fortis inuenitur. Quantò strictissimè sumitur secundum quòd non attenditur circa quodcunq; difficile in passionibus exterioribus, sed tantùm circa exteriores passiones quæ corpori infliguntur, & non extendit se ad damna rerum. Et sic videtur Aristot. sumere Fortitudinem in Ethicis.

De descriptionibus Fortitudinis. PARS II.

CIRCA secundum notandum est quòd fortitudo sic describitur ab Aug. in lib. de moribus ecclesiæ: Fortitudo est amor omnia facile tolerans propter illud quod amatur. Sed videtur hæc descriptio non solum cōuenire fortitudini, sed etiam fidei, spei, charitati, & timori. De fide enim legitur 1. Pet. vlt. Cui resistite fortes in fide. gloss. quæ est tanquam murus. De spe, ad Heb. 6. Fortissimum solatium habeamus qui confugimus ad tenendam propositam spem &c. gloss. quod nos faciat in omni aduersitate fortes, volentes ad horam pati, vt in æternum regnemus. De charitate, 1. ad Cor. 13. dicitur ꝙ omnia suffert. Et Cant. vlt. Fortis est vt mors dilectio. De timore, Iob 4. Vbi est timor tuus? vbi formido tua? Gloss. Has virtutes congruo ordine ponit. sicut in via seculi audacia fortitudinem, timor debilitatem parit: ita in via Dei timor fortitudinem. Ad hoc dicendum est quòd fides, spes, & charitas & timor faciunt aliquem fortem ad aggrediendum terribilia, vel sustinendum difficilia, & aliter fortitudo, quia actus illi propriè sunt à fortitudine

originaliter. Et fortitudo facit fortem formaliter ad aggrediendum terribilia & sustinendum difficilia. Prædicta verò fortem faciunt eo modo quo accidit in certamine mundano, quòd brauium quod proponitur in medium certantibus, dum videtur ab eis & speratur haberi, & desideratur, motiuū est vt virilius certent: Sic præmium æternum dum per fidem aspicitur, & per spem speratur, & per charitatem desideratur hominem excitat vt fortius certet. Timor etiam filialis siue castus cuius causa est amor, dum timet separari à Deo quem amat, ex hoc ipso plus Deo coniungitur, & fortius ei adhæret. ¶ Fortitudo sic describitur super illud Mat. 15. Erant quatuor millia hominum qui manducauerant. Glo. Fortitudo est firmitas animi contra molestias seculi. Tullius verò in 1. Rhetoric. sic eam describit: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborū perpessio. Idē in 2. Rhetor. Fortitudo est magnarū rerum appetitio, & humilium contēptio, & cum ratione vtilitatis laborum perpessio. Item fortitudo est rationabilis aggressio terribilium cum cōstanti eorū perpessione. Macrobius: Fortitudinis est animū supra periculi metum agere, nihilq; nisi turpia metuere, vel prospera vel aduersa tolerare. Aristot. Fortitudo est virtus difficillimorū in passionibus operatiua gratia boni. Et loquitur Aristoteles de passionibus siue molestijs exterioribus.

De commendatione Fortitudinis.

PARS III.

NOTANDVM ergo ꝙ ad cōmēdationem Fortitudinis potest valere, Primò frequēs admonitio quam sacra scriptura facit de ipsa. Iosu. 1. Confortare, & esto robustus. Simile

habetur Deu.31. & 3. Reg. 2. & Dan.10. Ist Tob. 4. Forti animo esto. Simile eiusdẽ 7. ¶ Secũdo, quod virtus fortitudinis plus videtur habere virtuositatis cæteris virtutibus. Vnde nomen virtutis antiquitus fuit solius fortitudinis, vt ait Tullius. ¶ Tertio, quòd hæc virtus multum competit statui in quo sumus. Mundus enim iste locus est laboris & certaminis: ideo in vita valde necessaria est nobis fortitudo. Ad Galat. 6. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. Eccl. 9. Quodcunque potest facere manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapienita erunt apud inferos quò tu properas. Bernar. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus. Ecclesiast. 3. Tempus belli & tempus pacis. Tempus belli est in præsenti. Militia est vita hominis super terram. Iob 7. Vnde illa pars ecclesiæ quæ in terris est, militans ecclesia vocatur. Quæ fortitudine debet esse induta in præsenti. Prouerb. vltimo: Fortitudo & decor indumentum eius. Esaiæ 52. Induere fortitudine tua Sion. Si sine fortitudine sit, necesse habet fugere hostes suos tãquam inermis. Thre. 1. Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. ¶ Virtus fortitudinis etiam inseparabilis est. Totus enim mundus non posset vincere vnum hominem in quo esset vera fortitudo animi. Seneca: Facilius est gentem vnam quàm virum vnum vincere. Sine fortitudine animi quasi nihil est fortitudo corporis. Ecclesiastæ 9. Verti me ad aliud, vidique sub sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum. Esaiæ 1. Erit fortitudo vestra vt fauilla stupæ. & eiusdem 30. Erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem. Virtus fortitudinis Deum lætificat. Neemiæ. 8. Gaudium enim Domini est fortitudo

do vestra. De hostibus triumphat. 2. Reg. 22. Accinxisti me fortitudine ad prælium, incuruasti resistentes mihi subtus me. Homini bona sua seruat. Lucæ 11. Cùm fortis armatus custodiat atrium suum, in pace sunt cuncta quæ possidet. Item hominem ditat. Prouerbiorum 10. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium diuitias parat. Eiusdem 11. Robusti habebunt diuitias. Et 21. Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger semper in egestate erit. ¶ Item hominem glorificat, sicut ignauia hominem vilificat, Prouerb. 12. Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis seruiet. Ipsa etiam regnum cœlorum violenter occupat. Matth. 11. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

De his quæ iuuāt Fortitudinē. PARS IIII.

QVÆ iuuāt Fortitudinem, videntur duodecim esse. ¶ Primo iuuat eam maiorum exhortatio. Deut. 20. Appropinquante iam prælio stabit sacerdos ante faciem, & sic loquetur ad populum: Audi Israel, vos hodie cōtra inimicos vestros pugnam committitis, ne pertimescat cor vestrum &c. Et 2. Machab. cap. vltimo, legitur de Machabæo, quòd armauit socios suos non clypei & hastæ munitione: sed sermonibus optimis & exhortationibus. Et in eodem: Exhortati itaque Iudæ sermonibus bonis valde, statuerunt dimicare & confligere fortiter. ¶ Secundo exempla robustorum. Vnde 2. Machabæorum 6. Hoc modo vita decessit Eleazarus, memoriam mortis suæ exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

¶ Tertio exercitatio. Bern. ad fratres de monte Dei: Rusticus duros habet neruos, fortes lacertos. Exercitatio hoc fecit, sine ea corpore mollescit. Volũtas facit vsum, vsus exercitium, exercitiũ vires in omni labore suo ministrat. ¶ Quarto fides, mercedem fortiũ operũ ostendendo. 2. Paral. 15. Confortamini, & non dissoluantur manus vestræ. Erit enim merces operi vestro. ¶ Quinto timor. Prou. 14. In timore Domini fiducia fortitudinis. Timor illud expellit propter quod vel solũ vel maximè timendũ est, scilicet peccatum. Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatum: ideo meritò hominem reddit securum. Item timor hominem facit purè operari, quod valet ad fortitudinem. Iob 16. Mundis manibus addet fortitudinem. Præterea timor facit hominẽ in se deficere, ideo in Deo roborat. Bern. in sermonibus: Vtilis prorsus infirmitas quæ medici manum re quirit, & salubriter in se deficit, quam perficit Deus. Idem super Cant. Optanda infirmitas quæ Christi virtute cõpensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed etiam penitus destitui & deficere à memetipso, vt Domini virtutum virtute stabiliar? ¶ Sexto spes. Esa. 30. In silentio & spe erit fortitudo vestra: spes fortem efficit, omnipotenti inniti faciendo. Ad Phil. 4. Omnia possum in eo qui me confortat. ¶ Septimo charitas. Et hoc dupliciter. Vno modo adiutoriũ proximi ha bẽdo. Prou. 18. Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quàm vnum. Habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Et in eodem: Si quis præualuerit contra vnum, duo resistunt ei. Secundo modo veritati adhærendo. Gregorius in Moralibus: Qui veritati inhæret, vanitati nullo modo succumbit:

bit: quia dum forti pede cogitationis intus intentionem fixerit, omne quod foras mutabiliter agitur, ad arcē mētis minime pertingit. ¶ Octauo sapientia. Prou. 24. Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus &c. Greg. in Moral. Valde fortitudo destituitur, nisi per consilium fulciatur. ¶ Nono temperantia quæ in prosperis seruat. Greg. in Moral. Nulla aduersitas deijcit quem prosperitas nulla corrūpit. Idem: In hac vita qui nulla prospera appetit, nulla aduersa pertimescit. Primum pertinet ad temperantiā: secundum ad fortitudinem. ¶ Decimo disciplina corporis quæ hostem domesticum debilitat. Bern. Quid mirum si hoste debilitato, tu fortior efficeris? ¶ Vndecimo, eleemosyna. Prouerb. 22. Victoriā & honorem acquiret qui dat munera. Eccl. 29. dicitur de eleemosyna. Super scutum potentis & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. ¶ Duodecimo, oratio, quæ multum valet ad fortitudinem. De cœlo enim fortitudo est. 1. Machab. 3. Exod. 17. Cùm leuaret manus Moyses vincebat Israël.

De partibus Fortitudinis. Et primo de securitate: de duodecim solatijs contra timorem mortis: de timore inordinato, & securitate commendabili & reprehensibili.

PARS V.

NOTANDVM ergo ꝙ Tullius in 1. Rhetoric. quatuor partes eius assignat, scilicet magnificentiā, fiduciā, patientiā, perseuerantiā. Macrobius verò septē partes eius tangit, Magnanimitatem, fiduciam, securitatē, magnificentiam, constan

stantiam, tolerantiam, firmitatem. Quidam verò sex tantummodo partes assignant: scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, patientiam, constantiam, magnificentiam. Et satis rationabiliter videntur posse poni hæ sex partes fortitudinis. Fortitudo enim debilitatem animi expellit, & magnitudinem animi efficit. ¶ Quòd debilitatem expellat, patet ex hoc, quòd fortitudo debilitati opponitur. Quòd magnitudinem animi efficiat, patet ex hoc, quòd fortitudo dicitur magnanimitas. Sen. in lib. de quatuor virtutibus principalibus. Triplex verò est debilitas animi. Prima est, nimia pusillaminitas à malo futuro, quæ timiditas vocari potest. Quæ dissuadetur, Ecclesiastici septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo. Et reprehenditur, Matthæi 8. Quid timidi estis modicæ fidei? Secunda est nimia passibilitas à malo presenti, quæ est quasi quędam teneritudo vel mollities, cuius signum est facilitas dolendi, quæ infirmitas est in quibusdam qui conqueruntur secum durè agi vel sibi dura verba dici. Tertia est instabilitas, quæ similis est debilitati virgæ subtilis quæ de facili in omnem partẽ flectitur. Contra has tres infirmitates, tres sunt partes fortitudinis. Securitas contra timiditatem. Patientia cõtra teneritudinẽ. Cõstãtia cõtra instabilitatem. ¶ Fortitudo in quãtũ animi magnitudinem efficit, tres habet partes. Ipsa enim quãtum ad actus suos habet principium, medium, & finem. Quantum ad principium, pertinet ad eam magnanimitas, quæ est rationabilis aggressio terribilium: quantum ad medium, fiducia quæ est certa spes perducendi ad finem rem quæ inchoata est: quantum ad finem, magnificentia quę est rerum quæ geruntur felix cõsummatio.

De

De Securitate.

INter has sex partes fortitudinis, primò de securitate prosequemur, quæ est intimiditas mali. Iuxta illud Arist. in Ethic. Fortis est intimidus mali. Et describitur sic: Securitas est habitus secundũ quem imminentes incommoditates & rei inchoatæ affines non formidantur. Et coarctat hæc descriptio securitatem ad intimiditatẽ quæ est post rei inchoationem. Securitas commendatur nobis in leone. Prouerb. 28. Iustus vt leo confidẽs absq; terrore erit. Eiusdem 30. Leo fortissimus bestiarũ ad nullius pauebit occursum. ¶ Et notandũ quòd secundũ Philosophũ, quæ cõgregata sunt in homine secundũ rationem, dispersa sunt in brutis secundũ naturã: vt castitas in elephante, liberalitas in leone. Vnde dicitur in lib. de natura animaliũ, quòd vulpes sequuntur leonem, quia est animal cõmunicatiuũ prędæ. Mansuetudo vero in agno. Esa. 53. Quasi agnus corã tondẽte se, obmutescet. Modestia irascẽdi in columba. Ierem. 25. Facta est terra in desolationẽ à facie colũbæ, & à facie iræ furoris Domini. Gl. Greg. Quia in Deo nulla furoris inæqualitas reperitur, furorẽ Domini iram colũbæ nominauit. Vt enim vim diuinæ districtiõis imperturbabilẽ demõstraret, & iram dixit & colũbæ. ¶ Securitas cõflictũ habet cum timore. Securitatis officium est, cõtra aspera fortunę solatiũ dare. De quibus solatijs ait Sen. lib. de remedijs fortuitorum. De cuius verbis pauca ponamus: Morieris, inquit. Et respõdet. Hac cõditione intraui vt exirẽ. Morieris. Gentium lex est, quod acceperis reddere. Morieris. Peregrinatio est vita: cùm multũ ambulaueris, diu redeundũ est. Itẽ morieris. Stultũ est timere quod vitare non possis. Istud non effugit etiam qui distulit. Morieris. Nec primus, nec

vlti

vltimus. Omnes te antecesserunt, omnes te sequętur. Item peregrè morieris. Ego quod debeo soluere paratus sum: videat fœnerator quò me appellet. Item iuuenis morieris. ¶ Optimum est, antequam optes mori. Optimum est mori cùm iuuat viuere. Iuuenis moriar. Fortassis alicui malo te subdet fortuna: & si nulli alij, certe saltem senectuti. Insepultus iacebis. Quid aliud respondeam, quàm Virgilianum illud, Facilis iactura sepulchri? Si nihil sentio, non pertinet ad me iactura corporis sepulti: si sentio, omnis sepultura tormentum est. Quid interest, ignis an fera me consumat, an tempus? omnium vltima sepultura, non defunctorum cura, sed viuorum inuēta est sepultura, vt corpora & visu fœda & odore amouerentur. Idem in libr. de naturalib quæstionib. Nihil refert quàm minax mors veniat: quod à nobis petit, minimum est. Et hoc senectus à nobis ablatura est: hoc auriculæ dolor, hoc humoris corrupti abundantia. Pusilla res est hominis vita, sed ingens res est contemptus vitæ. Hanc qui contempserit, securus videbit maria perturbari. Illa inferorum regna retegātur, stabit super illam voraginem intrepidus, & fortasse quò debebit cadere, prosiliet. Quid ad me quàm magna sint quibus pereo, ipsum perire non magnum est: si volumus tranquillè degere, anima in expedito est habenda, siue illam insidiæ, siue morbi petant. Idem in eodem: Nihil interest vtrum me lapis vnus elidat, an toto monte premar. Item egregiè Vagellius: Si cadēdum, inquit, mihi est, coelo me cecidisse velim.

De duodecim solatijs contra timorē mortis.

Contra timorem mortis possunt valere duodecim solatia quæ ex scripturis diuersis colliguntur. ¶ Primum est, quòd ipsa mors hostē nostrum

strum familiarem occidit,scilicet corpus. ad Galat.5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Sapiens: Nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. ¶ Secundum est, quòd ostium nobis efficit in carcere immundo in quo capti detinemur, in corpore scilicet. In Psal. secũdum aliam literam: Educ de carcere animam meam. Sed sunt quidam adeò assueti miseriæ huius carceris vt nihil timeant tantum in hoc carcere, quàm ostium vel exitũ. Seræ & repagula ab incarceratis odio solent haberi, & non liber exitus. ¶ Tertium est, quòd nos expedit ab onere cophini immunditia pleni. Sapient.9. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. ¶ Quartum est, quòd nos expedit vel finem imponit peregrinationi laboriosæ & amaritudinibus plenæ. Greg. Quid est vita mortalis, nisi via? & quale sit, fratres mei, perpendite in via lassari, & viam nolle finiri. Idem: Vita præsens laboribus plena est: cum luctu agitur, & tamen cum lacrymis dimittitur. Ecclsiast.20. Melior est mors, quàm vita amara. ¶ Quintum est, quòd lentum equum omni genere vitiorum vitiosum nobis occidendo, dextrarium optimum nobis restitui facit. Equus vitiosus, corpus est. Ab hoc equo expediri desiderabat Paulus, ad Rom.7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tribus de causis timet miles equum suum amittere: vel quia non est securus de emenda, vel quia capi timet equo amisso, vel propter equi bonitatem. Nulla verò harum trium causarum est in casu proposito. Securus enim est de emenda seruus Dei. Ambrosius: Mori non timeo, quia bonum dominum habeo. Et 2. Machabęorum 7. dixit vnus de septem fratribus: De cœlo, inquit, ista

ista possideo:sed propter legẽ Dei ista despicio, quia me ea recepturũ spero. Nõ timet etiam seruus Dei capi equo amisso:tũc enim de manibus hostium liberatus est. In Psal. Laqueus contritus est,& nos liberati sumus. Equus iste etiam adeò vitiosus est, vt optandum sit seruo Christi ab eo expediri. ¶ Sextũ est, præsentis vitæ periculum. Mors portus est periculosæ nauigationis in mari huius mundi, iuxta verbũ Bern. periculũ probat transeuntiũ raritas,& pereuntiũ multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus non perit vna: in mari huius mundi, de quatuor nauibus vix euadit vna. ¶ Septimũ est mortis necessitas. Sen. Nullus est perniciosior hostis, quàm quẽ audacẽ angustię faciũt. Paria conantur magnus animus ac perditus. Cogitemus nõ quantum prope mortẽ perducti sumus, omnes reseruamur ad mortẽ: nec de re, sed die quæritur. Nõnne cõtẽneres eũ qui inter morituros cõstitutus, beneficij loco peteret vltimus ceruicẽ amputari. Idẽ facimus, magni ęstimamus tardius mori. Idem in lib. de naturalibus quæstionib. Nullũ maius solatiũ mortis, q̃ ipsa mortalitas. ¶ Octauũ est, moriẽdi cõtinuitas. Senec. Quid times quod quotidie experiris. Idẽ quotidie morimur, tota die aliqua pars vitæ demitur,& tũc quoq; cùm crescimus, vita decrescit. ¶ Nonũ est, mortis propinquitas. Chrys. Signati post modicum morituri sumus. Quare ante modicũ in causa Dei cum gloria non morimur, vt fiat voluntariũ quod futurum est necessariũ? Senec. Nemo tam immitis est, qui malit semper pendere, quàm semel cadere. Idem: Erras si in nauigatione sola putas minimum esse qua morte vita diuiditur. In omni loco æquè tenuè interuallũ est. Non vbiq; se mors tam prope ostendit, vbique tam prope est. ¶ Decimum est mors

Chri-

Christi.ad Hebr.12. Curramus ad propositũ certamen,aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Aug. Magna cõsolatio est membris ex capite, quòd Christus qui est sapiẽtia Dei patris,gaudiũ mundi fugit, & ad mortẽ voluntariè venit,certissimũ argumentum est quòd mors seruis Dei timenda non sit. ¶ Vndecimum est,amantissimi & sapientissimi patris potestas. Hoc solatiũ exhibuit Dominus discipulis suis,dicẽs eis post suam resurrectionẽ: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Matt.vlt. Magna consolatio est filijs Dei,quòd persecutionis virga est in manu patris eorum. Patris inquam,misericordiarum cuius sapiẽtiam nihil latere potest,cuius potẽtiam nihil potest superare. Vnde verisimile est quòd persecutor non affliget filios eius, nisi quantũ pater videbit eis expedire. Esa.10. Virga furoris mei Assur. Matt.10. Nónne duo passeres asse væneũt,& vnus ex illis nõ cadet super terrã sine patre vestro. ¶ Duodecimũ est, sequẽs immortalitas. Tullius: Non est lugenda mors quam immortalitas cõsequitur. Eccl.7. Melior est dies mortis,die natiuitatis. Duabus de causis melior est seruis Dei dies mortis,die natiuitatis. Vna est;quia mors est egressus à miseria, natiuitas vero ingressus est ad miseriã:melior est egressus à miseria quàm ingressus ad miseriam. Sapiens: Mors bona si nõ est, finis tamẽ illa malorum est. Sen. Mors malorum omniũ remediũ est. Secunda est, quia mors est porta gloriæ seruis Dei. Ipsa est inchoatio beatæ Vitæ: vnde est nobilior mors quàm sit natiuitas secundũ corpus. Vnde transitus sanctorũ, natale eorũ vocatur ab ecclesia. In Psalm. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Verè pretiosa, quià est re-

gni æterni pretium. ¶ Sequitur de quibusdā aliis solatiis quæ tangit Seneca in libro de remediis fortuitorum. Exulabis. Et respondet, Patria est vbicūq; bene es. Illud autem per quod bene es, in homine, non in loco est. Si sapiens est, peregrinatur: si stultus, exulat. Dolor imminet. Si exiguus est, feramus: leuis est patiētia. Si grauis est, feramus: non leuis est gloria. Dura res est dolor, imò tu mollis. Non sum potens, gaude: iniuriam facere non poteris. Pecuniā perdidi, fortasse illa te perdidisset. O te felicem, si cum illa auaritiā perdidisti. Sed si manet illa apud te, es tamen vtcunq; felicior, quòd tanto malo materia subducta est. Pecuniam perdidisti: & illa quàm multos. Eris nūc in via expeditior, domi tutior. Exonerauit te fortuna, si intelligis, & tutiore posuit loco. Damnum putas, remedium est. Pecuniam perdidisti: nempe quam vt tu haberes, alius antè perdiderat. Oculos perdidi: quàm multis cupiditatibus via incisa est. Oculi incitamēta sunt vitiorū duces scelerū. Amisi liberos. Stultus es qui fles mortem mortalium. Periere perituri. Habebant illi cuius essent magis quàm tui. Educandos tibi fortuna mandauerat: recepit illos, non abstulit. Naufragium feci. Cogita non quid perdideris, sed quòd euaseris. Nudus exij. Sed existi. Omnia perdidi: sed cum omnibus perire potuisti. In latrones incidi: noli conqueri quòd incideris, gaude quòd effugeris. Amicum perdidi, alium quære, & ibi eum quæras vbi inuenias. Quære inter liberales artes, inter honesta & recta officia, quære in laboribus. Ad mensam res ista non quæritur. Perdidi amicum, fortem animum habe: si vnum, erubesce: si vnicum, quid tu in tanta tempestate ad vnam ancoram stabas? Bonam vxorem amisi. Inuenies, si nihil quæris nisi bonā

vxo

vxorem. Soror bona non poteſt recuperari, nec mater. Vxor aduentitiũ bonũ eſt. Non eſt inter illa quæ ſemel vnicuiq; cõtingunt. Multos tibi numerare poſſum, quibus bonã vxorẽ lugẽtibus cõtigit melior. Cõtra aſpera huius mũdi abũdantius conſolatur ſcriptura, & ſpecialiter doctrinã Saluatoris qui ad conſolandũ miſeros in mundũ iſtum venit. Eſa. 61. Ad annuntiandum mãſuetis miſit &c. vt cõſolarer omnes lugẽtes. De conſolationibus habes Matt. 5. & 10. & Luc. 6.

De Timore inordinato.

SEcuritas timorem inordinatũ expellit. Cõtra quem dicit Senec. in epiſtolis: Nos ad præſentia non aptamur: ſed cogitationes in longinqua præmittimus. Itaq; prouidentia maximum bonum conditionis humanæ, in malum verſa eſt. Ferè pericula quæ vident fugiunt, cùm effugere ſecurum ſit nos, & venturo torquemur & præterito. Multa bona noſtra vitio noſtro nobis nocent. Timoris tormentum memoria reducit, prouidentia anticipat: nemo tantum præſentibus miſer eſt. Idem: Plura ſunt quæ nos terrẽt, quàm quæ premunt: & ſæpius opinione, quàm re laboramus. Illud tibi præcipio, ne ſis miſer ante tempus, cùm illa quę velut imminentia expauiſti, fortaſsis nunquam ventura ſunt. Quædã magis torquẽt quàm debeant: quædã torquent, cùm omnino nõ debeant: quædam antè torquẽt quàm debeant. Idem: Reſpice an certa argumẽta ſint futuri mali: plerunq; ſuſpicionibus laboramus, & illudit nobis illa quæ conficere bellum ſolet, fama. Non coarguimus illa quæ nos in metum adducunt: nec excutimus, ſed trepidamus: & ſic vertimus terga, quemadmodum illi quos puluis motus fuga pecorum fugauit castris, aut quos aliqua fabula ſine authore ſparſa

conterruit. Nescio quomodo vana magis conturbant: vera enim modum habent. Quàm multa expectata nunquam comparuerunt, etiam si futurum est: quid iuuat dolori suo occurrere? satis citò dolebis cùm venerit, interim tibi meliora promitte. Idem: Spe metum tempera: alius dicat, fortasse non veniet: tu dic, quid si veniet? videbimus vtrum veniat: fortasse pro me venit, & mors ista vitam honestabit. Contra timorem inordinatū multum valet sapientia. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sapient. 8. Econtrario est de stultitia. Senec. Stultitia nihil pacatum habet, ad omnia pauet, & ipsis terretur auxilijs.

De securitate cōmendabili & reprehensibili.

ET notandum quòd est securitas commendabilis, & est securitas reprehensibilis. De commendabili dicitur Prouer. 15. Secura mens quasi iuge conuiuium. Gregor. in Moral. Quasi continuatio refectionis, est tranquillitas securitatis. Idem: Iustis initium retributionis est ipsa plerunque in obitu securitas mentis. Idem: Quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquam vitæ æternæ præmia percipiat, hic iam initia securæ in perpetuum securitatis degustat. Securitas ista videtur esse sequela virtutum. Gregor. in Moral. Dum virtutes menti lætitiam pariūt, quandam etiam securitatem gignunt. ¶ Ad securitatem primò valet puritas conscientiæ. Conscientia pura meritò secura est, cùm à peccato purgata sit propter quod solùm vel maximè timendum est. Bern. O vita secura, vbi pura consciētia, in quam via secura, vbi absq; formidine mors expectatur, imò exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum deuotione. Secundo, diuturnitas pœnitentiæ. Greg. In pœnitente cum longa

mor

mœroris anxietate fuerit formido consumpta, quædam iam de præsumptione veniæ securitas nascitur. Tertio cōtemptus boni trāsitorij. Greg. in Moral. Mira securitas cordis, aliena nō quærere. Aug. in lib. de lib. arbitr. Nemo securus est in his bonis quæ potest inuitus amittere: virtutem autem & sapientiam nemo amittit inuitus. Qui bona transitoria contemnit, mala pœnæ transitoriæ non metuit. Senec. Desines timere si sperare desieris. Quarto integer amor interni & æterni boni. Vnde super illud Prouerb. 28. Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit. dicit glos. Iusti securitas leoni comparatur: quia cùm quaslibet aduersitates insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit, & scit quòd vincit, quia illum diligit quem nemo inuitus amittit. ¶ Securitas reprehensibilis est securitas temeraria: vt est securitas eorum qui ita sunt securi in mari huius mundi, quasi iam essent in portu, & ita sunt securi dum adhuc bellum durat quasi iam triumphassent. 3. Regum 20. Ne glorietur accinctus æquè vt discinctus. Bernard. in sermonibus: Nusquam est securitas, fratres, neque in cœlo, neque in paradiso, multominus in mundo. In cœlo cecidit angelus sub præsentia deitatis. Adam in paradiso de loco voluptatis. Iudas in mūdo de schola Saluatoris. August. in libr. Confess. Nemo securus debet esse in vita ista quæ tota tentatio nominatur. Hieronym. in epistolis: Nulla securitas est vicino serpente dormire. Qui habent hanc securitatem, facile à diabolo vincuntur. Hieronym. in epistolis: Timor virtutum custos est, securitas ad lapsum facilis. Iudi. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Hieronym. Noli nimis esse securus: nimia securitas mentis tempestas est. Gregor. in

Moral. Sæpe quem certamen suæ tentationis superare non valuit, sua securitas deterius strauit: & vnde se pertimescit quandoque cadere, inde accipit fortiter stare. Idem: Sancti viri sic de spe sunt certi, vt tamen semper sint de tentatione suspecti. Quæ securitas vbi etiam excellentia sunt dona Dei, vt est diuina reuelatio, possunt esse homini occasio ruinæ. 2. ad Cor. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi &c. Glos. Augustin. Quomodo securus agnus egreditur, vbi aries sic periclitari metuit? Gregor. In paradisum duceris, & ab angelo sathanæ tentaris. Item securitas reprehensibilis, est securitas cum negligentia. Gregor. in homil. Plerique pigri remanent ad exercenda bona præcipua: quia valde sibi securi sunt quòd nulla commiserint mala grauiora. Idem in Moral. Dum mens secura redditur, in torporem laxatur. Idem: Mater negligentiæ solet esse securitas. Item reprehensibilis est securitas incauta. Gregor. in Moral. Multis sæpe graue periculum, incauta securitas fuit econtrario. Prouerbior. 11. Qui cauet laqueos, securus erit. Gregor. in Moral. Sæpe mens dum in se virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario inopinatæ culpæ telo perforatur, & inde à Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquauit. Item securitas reprehensibilis est eorum qui pericula futura non præuident. De securitate talium, Iob 21. Domus eorum securæ sunt & pacatæ &c. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. De improuisione talium, Prouerbiorum 28. Viri mali non cogitant iudicium. De securitate malorum, Ecclesiast. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, filij hominum

minum absque timore vllo perpetrant mala. In eodem: Sunt impij qui ita securi sunt quasi iustorum facta habeant. Securitatem cum improuidentia habebat, cui dictum est, Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te. Lucæ 12. Item illi de quibus eiusdem 17. Edebant & bibebant, vxores ducebant & dabantur ad nuptias vsq; in diem qua intrauit Noë in arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Et in eodem: Similiter factum est in diebus Loth, edebant &c. Et pluit ignem & sulphur de coelo, & omnes perdidit. Talis etiam securitas fuit Ierosolymitis, quibus Dominus ait Lucæ 19. Et quidem in hac die quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis &c. Et 1. ad Thessal. 5. Cùm dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus.

De Patientia. PARS VI. sex habet capitula.

De ordine dicendorum de Patientia. de descriptionibus Patientiæ & merito, ac distinctione nominis eius.

CAPVT I.

SEQVITVR de Patientia, de qua hoc modo dicetur. Primo ponentur descriptiones eius. Secundo, ea quæ pertinent ad eius commendationem. Tertio, agetur de his quæ iuuant patientiam. Quarto, ponentur eius diuisiones. ¶ Circa primum notandum quòd patientia est æquanimis malorum illatorum tolerantia. Et potest sumi hæc descriptio à verbis Gregorij super illud Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Greg. Vera patientia est,

aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui irrogat mala, nullo animi dolore moueri. Et super illud Iob 4. Vbi fortitudo tua, patiētia tua, & perfectio viarum tuarum? dicit glos. In fortitudine proficit qui mala aliena immotus tolerat. ¶ Describitur etiam sic: Patientia est virtus contumeliarū, & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans. Vel sic: Patientia est omniū passionum molestarum aliunde illatarum victoriosa perpessio. ¶ Item sic describitur à Tullio in 2. Rhetoric. Patientia est honestatis aut vtilitatis causa, rerum arduarum & terribilium voluntaria ac diuturna perpessio. Honestatis causa est perpessio: vt cùm quis pro fide Christi potius eligit mori, quàm negando eam saluare vitam suam. Vtilitatis vero causa: vt cùm quis pro salute regis mori eligit. Volūtaria verò ideo dicitur: quia qui omnino inuitus patitur, nō habet laudem vel meritū. Ideo dicitur 1. Pet. 4. Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt nō Christianus erubescat, diuturna dicitur: quia ad verum patientem pertinet vt patiēdo perseueret. ¶ Si quis obijciat quòd passio exterius illata non videtur voluntaria esse, & ideo nec meritoria. Dicēdum est, quòd quædam sunt passiones intrinsecus natæ: tamen per apprehensionē extrinseci boni vel mali mouentis: vt gaudium, spes, timor, dolor. Et hæ passiones possunt esse à voluntate eius qui patitur, tanquam à causa efficiente vel non resistente, quæ indubitanter possunt esse meritoriæ. August. 14. lib. de ciuit. Dei: Cupiditas, lætitia, metus, tristitia, voluntates sunt. Recta voluntas bonus est amor, & peruersa malus est amor. ¶ Amor fugiens quod ei aduersatur, timor est: idq; si acciderit sentiens, tristitia est; animi dolor

qui

qui tristitia nominatur, dissensio est. Quædam verò passiones sunt extrinsecus illatæ: vt molestia corporis, vel contumelia verbi. Et passiones non sunt voluntariæ à voluntate eius qui patitur tanquam à causa efficiente. Tamen possunt quodammodo dici voluntariæ voluntate consentiente & non contradicente. Voluntas verò sustinendi seu recipiendi eas, secūdum quosdam, meritoria est etiam aureæ & aureolæ, si tamen sit coniuncta passioni: aliter verò non est meritoria aureolæ. Secundum alios passio quæ quodammodo est voluntaria, est meritoria, prout meritorium dicitur quod de debito fit magis debitum. Dicitur enim mereri secundum alios multipliciter. Vno modo est impetrare aliquid de congruo: sic boni merentur alijs gratiam. Alio modo de indebito facere debitum: & mereri hoc modo pertinet ad gratiam mediante actu liberi arbitrij. Tertio modo, mereri est de debito facere magis debitum: sic meretur quis actu exteriori, vel passione meretur aureolam, inquantum ex charitate eam suscipit, & non ipsa voluntate suscipiendi. Plus enim dicit susceptio voluntaria, quàm voluntas suscipiēdi. Ponit enim actualem passionem, & voluntatem circa ipsam susceptionem: tamen forsitan non exigitur quòd tunc sit actu voluntas, sed sufficit quòd voluntas illa fuerit ex qua hæc susceptio est voluntaria, dummodo patiens maneat in charitate. ¶Et notādum quòd patientia quandoq; largè sumitur, quandoq; strictè. Patientia largè est circa omne difficile & circa omnem tentationē. Iac. 1. Beatus vir qui suffert tentationē. Strictè verò est circa passiones extrinsecus illatas: actus verò patientiæ est recipere passionē, ita quòd animus nec succumbit, neq; vindictam inferentis appetat.

De commendatione Patientiæ. CAP. II.

AD commendationem Patientiæ. Primò facit frequẽs admonitio, quam facit Sacra scriptura ad patientiam. Ephes. 4. Obsecro vos in Domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & patientia. 1. Thes. 4. Patiẽtes estote ad omnes. 1. Tim. 6. Homo Dei sectare patientiam. Hebr. 12. Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Iac. 5. Patientes estote fratres vsq; in aduentum Domini. ¶ Secundo, quia patiẽtia valde gloriose triumphat. Ad gloriam triumphi eius facit quòd ipsa sine ictu vel repercussione vincit. Nõ leuaret vnã festucam ad hostes feriendos: sed tela eorum retundit, & in corde hostiũ mittit. In Psal. Gladius eorum intret in corda ipsorum. Persecutoris gladius in cor eius intrat, quia animam eius occidit. Patientia vincit homo persecutores, & dæmones, & seipsum. De persecutoribus patet in beato Vincentio, qui vicit Datianum. Vnde dixit ei: Videbis me plus posse dum torqueo, quàm possis ipse qui torques. De dæmonibus verò, idem patere potest quos patientia martyrum eiecit de dominio huius mundi. Legitur de quodã sene monacho eremita, quòd cùm quidam homo malo spiritu arreptus eum fortiter in maxilla percussisset, & senex mox alterã præbuisset, diabolus statim recessit. Similiter legitur de filia cuiusdam primarij dæmoniũ habente, quòd cùm quidam discipulus senũ venisset ad domum in qua ipsa erat, puella à dæmonio vexata, dedit alapam ei: ille autem præbuit ei mox & aliam. Dæmon autem coactus clamauit, quòd violenta

mand

mandata Dei expellerent eum inde, & statim cu rata est puella. ¶ Patientia vincit non seipsum, quod genus vincendi est rarissimũ. Est etiam nobilissimum. Sen. in lib. de Naturalib. quæstionib. Innumerabiles sunt qui populos, qui vrbes habuerũt in potestate, paucissimi qui se ad gloriam huius triumphi. Primo facit quòd hostis familiarissimus eo vincitur. Nulla verò pestis efficacior ad nocendum quàm familiaris inimicus. Secũdo, quòd patiens hostem superat, qui iam est secum in arce. Difficilius verò est hosti resistere cùm intrauit castrũ vel arcem, quàm si sit extra. Vnde super illud Prouerb. 16. Melior est vir patiẽs viro forti &c. dicit glos. Minor est victoria vrbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur. Tertio, quia qui fortior est in fortiori, fortior est in minus forti: & cùm aliquis multas vrbes expugnauit, si postea seipsum superauerit, nobilior erit triũphus vltimus pręcedẽtibus, quo victor vrbiũ seipsum deuincit. Ad gloriã huius triũphi etiam facit, quòd cùm in alijs triumphis pugnet homo totus cõtra hostem, hic non pugnat nisi quasi dimidius. Patientia sancti vicerunt regna. Patientia hominem reddit inuincibilem. Vnde super illud Iob 4. Vbi est fortitudo tua &c. Qui se vincit, cõtra omnia fortis est. Vnus homo verè patiens à toto mundo vinci nõ posset. Sen. Facilius est gentem vnã, quàm vnum hominẽ vincere. Idem loquens de quodam qui vicit ignem, & duos reges patiẽtia sua: Ego nõ dubito quin magis laudem trunca illa manus manci meruerit, quàm cuiuslibet fortissimi, quam saluã fecit hostium flammarumq; cõtemptor, & manũ suam in hostili foculo distillantem spectauit, donec iussum est vt inuito ignis eriperetur: hoc tanto magis puto quãto rarius est hostẽ amissa manu vicisse, quàm armata.

Fecit

Fecit bellum inermis & mancus, & illa manu trũca duos reges vicit. Poëta: Maxima virtutum patiẽtia pugnat inermis, Armatosq́ solet vincere sæpe viros. ¶ Legitur quòd Socrates positus in carcere, cùm essent qui permitterẽt eum fugere, noluit exigere: sed remansit vt duarum rerum grauissimarũ hominibus metum auferret, mortis scilicet, & carceris. Sancti maximè videntur gloriari in his quæ sunt patientiæ. Galat. vlt. Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini. 2. Corint. 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis &c. Rom. 5. Gloriamur in tribulationibus. ¶ Tribus de causis electi gloriantur in tribulationibus. Primò, quia viros strenuos magis decet tribulatio, quàm prosperitas. Sicut militi gloriosius est esse in exercitu, quàm in balneo. Boëtius: Vir sapiens molestè ferre non debet quoties in certamẽ forte adducitur. Sic virum fortem non decet indignari quoties bellicus increpuit tumultus. Sen. in epist. Quis enim malit, quisquis vir est, somnum suum classico quàm symphonia rumpi? Secundo, quia in hoc assimilãtur Christo, cui assimilari magnæ gloriæ est. Eccles. 18. Magna gloria est sequi Dominum. Bern. super Cant. Quanta gloria est sponsę assimilari spõso: nihil gloriosius reputat quàm Christi portare opprobrium. Idem: Grata ignominia crucis, sed ei qui crucifixo ingratus non est. Gloriosum est militi deferre arma regis: sic gloriosum est Christiano deferre stigmata Christi. Galat. 6. Nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Iesu Christi in corpore meo porto. Aug. Stigmata appellauit, quasi notas pœnarum de persecutionibus quas patiebatur. Stigma enim dicitur punctum, vel nota aliquo ferro facta. Tertio, quia tribulatio ostendit eos esse amicos Dei. Apocalyp. 3. Ego quos amo, corrigo, & castigo.

Tert

¶Tertio magnum dominium patientiæ. Patienti seruiunt persecutores. Prouerb.12. Qui stultus est, seruiet sapienti. Nullus adeò seruiuit beato Vincentio vtiliter, vt Datianus, fabricando ei coronam regni æterni. Et in Psal. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronam æternam. Patientiæ seruiunt æstus & hyems, & omnia aduersa mundi. Sterilitas agrorum implet eius horrea, sterilitas vinearum cellaria. Fures & raptores & alia hominibus noxia seruiunt ei. Ignis domos aliorum exurens ædificat patientiæ domum in cœlis. Ad eam pertinet illud Psalm. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Ipsa confringit potentias, arcum, scutum, gladiũ & bellum. Omnia enim ista in obsequium eius conuertuntur. Ipsa mors seruit ei, tenebrosum carcerem corporis confringendo. Mors clauis regia est, quam Deus exhibet ad liberandum amicos suos à carcere corporis. Ipsa porta est per quam amici Dei effugiunt è manibus persecutorum ad Dei misericordiam. Prouerb.14. Sperat iustus in morte sua. Patientia dominatur homo sibijpsi. Lucæ 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hoc dominium attenditur in hoc quòd ipsa cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu vindictæ. Cohibet similiter exteriorem. Linguam enim cohibet à contumelia, manum à violentia. Vnde sicut dicitur de garrulo quòd non potest tenere linguam suam, de homine verò modesto in verbis, contrarium dicitur: Sic patiens potens est seipsum cohibere & interius & exterius ab his quæ pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc dicitur patiens animam suam possidere. In homine impatiente dominatur ira vel furor, & eum possidet. ¶Quarto quòd hominem ditat. Patiens

sap

sapienter agit ad hoc vt debita sua soluat. Ipse sapienter acquirit, sapienter custodit, & multiplicat: sapienter debita soluit, nihil de suo in solutione expendendo, sed faciendo vt hostes sui ea soluant, dum iniurias ab eis illatas patienter sustinet, quæ sunt velut aurum & argentum & lapides pretiosi, quibus à debitis suis absoluitur. Iob 37. Ab aquilone aurum veniet. Ipse de his quæ nullius valoris videntur esse, debita sua soluit: vt sunt mala pœnæ, mors scilicet, infirmitas, & similia. Mors enim ei pretiosa est. In Psal. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Quid pretiosius quàm mors per quam fit vt omnia delicta dimittantur, & merita cumulatius augeantur? Patiens de hoc quod necesse habebat expendere, à debitis suis se absoluit, & insuper regnum cœlorum emit: vt patet in martyribus, quorum mors per quam necessariò transituri erât, ab omni pœna eos absoluit, & regnum cœlorum eis acquirit. Patiens sapienter acquirit: quia sine suo labore, labore scilicet persecutoris qui materiam coronæ perpetuæ ei ministrat. Et in hoc est melior vir patiens viro forti. Prouerb. 16. Fortis enim multo labore diuitias spirituales acquirit, vigilando, ieiunando, peregrinando. Patiens etiam conseruando sapienter agit. Si enim persecutor in aliquo temporali damnificat hominem patientem, ipse quæ sibi remanent, maximè spiritualia, diligenter custodit. Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. E contrario impatiens si ei auferatur aliquid terrenum, ipse proijcit spiritualia bona. Prouerb. 19. Qui patiens est, non sustinebit damnum. Eccl. 2. Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Patiens etiam multiplicando sapienter agit. Ipse enim mala in bona conuertit. Ipse de

mal

malis commodum suum facit. Ipse non experitur quicquam mali. Eccl. 8. Qui custodit preceptum, non experietur quicquam mali. Esa. 3. Dicite iusto, quoniam bene &c. Patiēti in omnibus aduersis bene accidit. quia iuxta verbum Greg. nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Patientia ariditate paupertatis vberius fructificat. Ipsa ad modum vrsi verberibus impinguatur, & vt Salamandra, de igne tribulationis viuit. Et ad modum asini pungitiuis pascitur, & vt struthio ferrū & alia dura comedit. Quia gaudet patientia duris. Ipsa ad modū piscis marini aquis tribulationum nutritur. Et lapides in panes conuertuntur: quibus enim impatientes lapidantur, patientes pascūtur & ædificantur. Patientiæ donum à Deo datum est vt alat suos in fame. Fames enim est eorum refectio. Patientia est desertum & hortus voluptatis. Patientia est velut aurum quod igne tribulationis deputatur. Homo impatiens est vt palea quæ ibi exuritur. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Sicut aurum sub vno igne rutilat, palea fumat, & vbi paleæ comminuuntur, frumenta purgantur: Ita vna eademq́; vis irruens, bonos probat, purificat, malos damnat, vastat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant, boni Deum precando laudant. ¶ Quinto quòd iram Dei & proximi mitigat. Prouerb. 25. Patientia lenitur princeps. Bern. Vapulem sanè vt male operans, si mihi flagella in merita computentur: forsitan miseretur flagellato, qui in me non inuenit meritum quod remuneret. Prouerb. 15. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitata. ¶ Sexto, quòd Christo vicem reddit. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius. In Psal. Quid retribuam

Dom

Domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Vult Christus vt aliqua patiamur pro eo, sicut ipse passus est pro nobis. Vnde cùm comedisset de pisce asso, dedit reliquias discipulis suis. Lucæ vlt. Piscis assus est Christus passus. Voluit Christus cõmunicare discipulos passioni suæ. ad Colossens. 1. Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. ¶ Septimo, quòd hominem quasi martyrem facit. Greg. Sine ferro vel flammis martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter cõseruamus. ¶ Octauo, quòd mira facit. Greg. Ego virtutem patientiæ signis & miraculis maiorem puto. Si patientiam habens aliquid mortiferum biberit, non ei nocebit. Sermo venenatus quem audit, in medicinam ei vertitur. Patienti nox aduersitatis vt dies illuminabitur: ita cùm claret, videt in nocte aduersitatis sicut in die prosperitatis, vel etiam clarius. Et implet Dominus illam promissionem. Esa. 43. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina nõ operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris. homo patiens est vt rubus ardens absq; læsione. Exod. 3. Homo patiẽs est vt pueri quos Deus in igne Babylonicæ fornacis illæsos seruauit. Daniel. 3. Ita accidit homini patienti, sicut accidit beato Tiburtio, qui cùm nudis plantis incederet super carbones ardentes, videbatur ei quòd super roseos flores incederet. Prouerb. 6. Nunquid potest homo ambulare super prunas, & non comburentur plantæ eius? homo patiens hoc potest. ¶ Nono, quòd patientia multum ad sapientiam facit. Prouerb. 14. Qui patiẽs est, multa gubernatur sapientia. Homo impatiẽs nõ solùm est stultus, sed quasi insanus, quia ira furor breuis est. Prou. 19. Doctrina viri per patientiã noscitur. Greg. Tanto quis ostenditur minus doctus, quanto minus

pat

patiēs cōuincitur: cùm Dominus qui sapientissimus est, sit patiētissimus, in fine mūdi iniurias suas vindicaturus est. Qui magis patiēs est, magis sapiēs est, & magis Deo assimilatur. Prou. 14. Impatiēs operabitur stultitiā. In eodē: Qui impatiēs est, exaltat stultitiam suam. ¶ Decimo, quòd patientia statui huius exilij multum congruit. Apoc. 13. Hæc est patientia & fides sanctorum. ad Heb. 10. Patiētia vobis necessaria est, vt volūtatem Dei faciētes reportetis promissionem. Ministri Dei qui sunt de ecclesia militanti multum indigent patientia, sicut illi qui sunt in bello multum indigent scuto vel alijs armis. 2. ad Corinth. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia. Et inter ea quæ charitatis sunt, primo ponit Apostolus patientiam. 1. ad Corint. 13. Charitas, inquit, patiens est, benigna est. Qui in hac vita est absque patientia, est quasi homo sine capa in tempore pluuiali, & sicut homo inermis in medio hostium suorum. ¶ Vndecimo, quòd patientia vestis purpurea est, valde decens in electis Dei. Col. 3. Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. Patientia vltima ponitur quasi ordinans & protegens cæteras virtutes. Prouerb. vlt. legitur de hac purpura; Byssus & purpura indumentum eius. ¶ Duodecimo quòd ipsa animam perficit. Vnde super illud Iob 4. Perfectio viarnm tuarum. dicit Gloss. De patientia perfectio nascitur. Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. Habent cæteræ virtutes opus perfectum quantum ad sufficientiam: sed patientia quantum ad excellentiam. Patientia vitam feliciter consummat. Ipsa enim efficit ne vir iustus in tormentis deficiat. ¶ Tertiodecimo, quòd ipsa est ra

dix cæterarum virtutum. Vnde dicit Glo. super illud Lucæ 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Patientia est radix & custos omnium virtutum, quia sicut radix portat plantam cum ramis suis & fructu, ita patientia portat omnia onera quæ sibi imponuntur. ¶ Decimoquarto, quòd ipsa rosa est quantum ad redolentiam & ruborem martyrij. Patientes enim dicere possunt illud: Propter te mortificamur tota die. Martyrium patientiæ quandoque durat 40. annis, cùm martyrium beati Laurentij paruo tempore finitum sit. De redolentia dicit Gregor. in Moralibus: Sicut aromata odorem suum cùm incenduntur expendunt; Ita viri sancti omne quod de virtutibus redolet in tribulationibus innotescunt. August. in lib. de Ciuit. Dei: Non qualia, sed qualis quisque patiatur, interest. Nam pari motu exagitatum vel exhalatum, horribiliter, tenuiter, & suauiter fragrat vnguentum. ¶ Decimoquinto, quòd valde efficax est ad acquirendum coelum. Hier. Non nisi per patientiam impletur quod dicitur, Regnum coelorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Matthæi 11. Vnde cùm in aliis beatitudinibus fiat promissio de futuro, patientibus dicitur regnum coelorũ esse de præsenti. Matt. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum. ¶ Decimosexto, quòd animi magnitudinẽ ostendit. Sen. Magni animi est, iniurias in summa patientia pati.

De his quæ iuuãt Patiẽtiã, de Tribulatione, & multiplici eius vtilitate. CAP. III.

TRIA verò videntur multũ iuuare patiẽtiã, scilicet scriptura sacra, oratio, sancta meditatio. ¶ Scriptura sacra. Vnde in Psal. Parasti

rasti in cōspectu meo mēsam aduersus eos q tribulāt me. Mēsam inquā, scripturæ. Prou. 30. Omnis sermo Dei clypeus ignitus est sperātib. in se. Oratio multū iuuat eā, cū patiētia vel eius ꝑfectus donū Dei sit. Vnde in Psal. Ab ipso patiētia mea. Et iterū: Tu es patiētia mea. Itē oratio gratiā impetrat qua tribulatio refrigeratur. Eccl. 18. Nónne ardorē refrigerabit ros? Hier. 17. Dicitur de ligno plātato iuxta aquas, ꝙ non timebit cū venerit æstus. Ideo Dominus Matth. 26. Appropinquante tribulatione passionis, discipulos monet ad orandum: Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationem. Et Luc. 21. prædicta tribulatione ante iudicium ventura monuit eos ad orandū: Vigilate, inquit, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere quæ ventura sunt. Esaiæ 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorem. In Psalm. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Iac. vlt. Tristatur aliquis vestrum, oret. Meditatio etiam iuuat patientiam. Præuenit enim tribulationem, & ad eam præparat maximè meditatio de his quæ fidei sunt. Vnde fides & patientia sociantur ad Hebr. 6. Imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabūt promissiones. Et Apocal. 13. Hic est patientia & fides Sanctorum. De præparatione ista, tangitur Eccl. 2. Præpara animam tuam ad tentationem. Psal. Ego autē in flagella paratus sum. ¶ Meditatio verò præparans ad tribulationem, diuidi potest in quinque species. Quarum prima versatur circa exempla. Secunda, circa ea quæ fecimus. Tertia, circa ea quæ meruimus. Quarta, circa persecutores. Quinta, circa tribulationes. ¶ Prima subdiuiditur in tres species. Quarū prima est circa malos qui tot & tāta patiunt, vt peccata sua ꝑficiāt, qui quotidia

nis cruciatibus cruciatum merentur æternum. Eccl. 21. Via peccātium complantata lapidibus, & in fine illius inferi, & tenebræ, & pœnæ. Sap. 5. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. Ambulauimus vias difficiles, dicēt mali. Libenter sustinere debent boni pro vita beata, quæ sustinēt mali pro morte ęterna. ¶ Secūda est circa alios qui pro minimis bonis, scilicet transitorijs tot & tanta sustinent. Iac. 5. Ecce agricola expectat, pretiosum fructum terræ patiēter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinū: patientes estote & vos &c. ¶ Tertia, circa bonos. Tob. 2. Hanc tentationem permisit Deus euenire illi, vt posteris daretur exemplū patiētię eius, sicut & sancti Iob. Et post: Nō est cōtristatus cōtra Deū, quia plaga cæcitatis euenerit ei. Iac. 5. Exemplum accipite fratres exitus mali & longanimitatis, laboris & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis. Hiero. Quis sanctorum sine patientia coronatus est? à cunabulis ecclesiæ nō defuit iniquitas premens, & iustitia patiens. Greg. Facta præcedentium patrum consideremus, & non erunt grauia quæ toleramus. ¶ Inter exempla verò sanctorum præcipuum est exemplum Christi, ad Heb. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Exemplum Christi est quasi scutum quoddam cordiū nostrorum. Thre. 3. Dabis eis scutū cordis laborem tuum. 1. Pet. 4. Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Bern. super Cant. Vtrūq; es mihi Domine Iesu; & speculū patiēdi, & præmiū patientibus; vtrūq; fortiter prouocat ac vehemēter accendit.

dit. Idem super illud Cant. 1. Fasciculus myrrhæ &c. Habete illū semper: nō retro in humeris, sed antè præ oculis, ne portantes & nō odorātes, & omnes premat & odor nō erigat. Vidētes angustias Domini, leuius vestras portabitis. Greg. Si ipse hinc sine flagello non exijt qui sine peccato venit: quomodo flagellis digni non erunt qui huc cū peccato venerūt? Passio Christi lignū est aquas tribulationū dulcorās, signata ligno illo quod à Domino ostēsum est Moysi vnde aquæ dulcoratæ sunt. Exo. 15. Greg. Si passio Dominī ad memoriā reuocetur, nihil adeò durū quod nō æquo animo toleretur. Elephantis ostendebatur sanguis vuæ & mori, ad acuendum eos in prælium. 1. Mach. 6. Et Dominus ostendit manus & latus discipulis in tribulatione positis. Luc. vlt. Et aspectus serpentis ænei sanabat à morsibus ignitorū serpētiū. Num. 21. Aspectus enim Christi in cruce irā & impatientiam sanat. ¶ Ad secūdam speciē meditationis quæ versatur circa ea quæ fecimus, pertinēt verba Sacræ scripturæ quæ sequuntur. Gen. 42. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrē nostrum. Michææ 5. Irā Domini portabo, quoniā peccaui ei. Poeta: Leniter ex merito quicquid patiare ferēdū est. Greg. in Moral. Tūc illata cōuitia bene toleramus, cùm in secreto mentis ad male perpetrata ecurrimus. Idem: Tantò quis patientius ferrum medici tolerat, quāto putridū esse cōspicit quod cat. Idem: Per hoc quod culpæ pondus cognoitur, afflictionis pœna alleuiatur. Idem: Patienr iniuriā illatā tolerat, qui piè meminit quod tasse adhuc habeat in quo debeat ipse tolera Idem: Considerata infirmitas propria mala nō excusat aliena. Idem in Pastoralib. Si quis incommoda quæ portantur considerat, ea

quæ ab altero sustinet leuius portat. ¶ Ad tertiũ quę est circa ea quæ meruimus, pertinet illud Greg. Leue quidẽ videtur quòd iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus quòd peius est quod meremur. Habac. 3. Ingrediatur putredo ossibus meis, & subter me scateat vt requiescã in die tribulationis. ¶ In quarta meditatione attendendus est status persecutoris qui est quasi insanus vel freneticus in seipsum manum iniiciens, in cor suum primo gladium mittens. Fratri vel filio insano vel frenetico debetur compassio, non odium vel indignatio. Hanc meditationem inuenit Gloss. Bedæ super illud Luc. 6. Benedicite maledicentibus vobis &c. Medicus animarum quos ad curandos proximos instruit, omnia quæ ad salutem proximorum valere possunt tolerare præcepit, vt tãquam à filijs ægrotãtibus vel freneticis, si salus illorum id exigat, multa patiatur, donec infirmitas transeat. ¶ Item attendendum est quòd persecutor virga est patris misericordiarũ: illis qui patientes sunt est aurea: impatientes verò habebunt ferream, quæ tanquam vas figuli confringet eos. Virga ista in signum clementiæ extenditur filijs Dei: vnde non est odienda, sed potius amplectenda. Esther 5. Osculata est Esther virgã aureã quam ostẽdit ei Assuerus. Qui virgã patiẽter sustinent, tormentũ malitiæ euadũt. Sap. 3. Et nõ tanget illos tormentum malitiæ siue mortis. ¶ Item attendendum est in hac meditatione, quòd licet persecutor in præsenti filios Dei pungat, tamen in futuro eis mellificat. In Psalm. Circumdederunt me sicut apes &c. Apes etsi inferant compunctionis dolorem, amantur tamen, quia ministrant mellis dulcedinem. Similiter amandi sunt persecutores, & toleranda est punctura ad

tem

tempus propter iucunditatem quæ ex ea sequitur. Ecclesiastici. Vsque ad tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Gregor. Si illic dulcia appetimus, necesse est vt prius hic amara toleremus.

De Tribulationibus.

SEquitur de quinta meditatione quæ circa tribulationes versatur. In qua primò attendẽdũ est, à quo sit tribulatio. A Deo enim est. Eccl. 11. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Et ita cum ipsa sit à summo bono, indubitanter ipsa bona est & amanda. Ipsa est munus datum à Deo qui amantissimus est: vnde chara habenda est. Solent homines chara habere quæ dantur eis ab amicissimis suis, licet sint parui valoris. Ioann. 18. dicit Dominus Petro: Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Tribulatio potio est data à sapientissimo & fidelissimo medico. Vnde non est timendum infirmo de excessu. Quomodo enim excederet qui sapientissimus est & fidelissimus? 1. ad Corinthios 10. Fidelis enim Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. In Psalm. Congregans sicut in vtre aquas maris. Mensurat enim amaritudines tribulationis. Exodi decimoquinto: Stetit vnda fluens. Iob cap. 38. Circundedi mare terminis meis, & posui vectem & ostia, & dixi, Hucusque venies, & non procedes amplius? ¶ Secundo attendendum est quòd non solum tribulatio est à summè bono, sed etiam in summè bono fuit: ex quo manifestum est ipsam bonam esse. In eo enim nihil potuit esse nisi bonũ. Augustinus: Omnia terrena bona contẽpsit homo Christus, vt cõtemnẽda monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinẽda præcipiebat, vt nec in illis quæreret fe-

licitas, nec in istis timeretur infelicitas. Idem: Vnicus ille de Patris substantia natus, aequalis Patri, in forma Dei, Verbum quo facta sunt omnia, non habebat vbi flagellaretur: ad hoc autem carne indutus est, vt sine flagello non esset. Qui flagellat vnicũ sine peccato, relinquet adoptatũ qui est cũ peccato. ¶ Tertio attẽdendũ est quòd tribulatio ad summũ bonũ ducit, & ideo indubitáter est bona. Greg. Mala quae nos hic premũt, ad Deum ire cõpellunt. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ coelorũ. ¶ Et notandũ quòd cùm tribulatio bona sit, licet amara, ipsa nõ est proijcienda, vt faciunt quidã similes illi qui ascendẽs in arborem nucis, inueniens amaritudinem in cortice fructus, eum proijcit, & ideo non gustat de dulcedine nuclei. Sic aliqui infelices tribulationẽ proijciunt, cùm eius amaritudinem sentiunt. Sap. 3. Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est. Prouerb. 5. Tene disciplinam, & ne dimittas eam. ¶ Potius condienda est tribulatio quasi quadruplici salsa. ¶ Prima est, consideratio aeternorum suppliciorum, quae salsa est pungitiua: generat enim timorem. Dedit Dominus metuentibus se, significationem vt fugiant à facie arcus. Arcus inquam, diuini iudicij. Haec significatio est tribulatio.: quia homines futura mala non timent. ideo Dominus adhibet pręsentia mala propter quę velint nolint doleant, vt dolor pręsentium introducat timorem futurorũ. In Psal. Apprehendite disciplinam. Gl. etiam si fugiat. Disciplina praesentis tribulationis tabula est, apprehendentes eam à naufragio liberans: sed in futuro tribulatio apprehendet & submerget illos qui eam nunc fugiunt. Iob 27. Apprehendet eum quasi aqua inopia. Virga Moysi proiecta versa est in colubrum, Exod. 4.

Sic

Sic tribulatio proiecta in mortem &c. 15. Qui increpationes odit, morietur. Virga non occidit. Prouerb. 23. Si percusseris eum virga, non morietur. Sed coluber occidit. Ideo recte in virga intelligitur poena transitoria: in colubro mors aeterna. ¶ Secunda salsa est consideratio aeterni praemij. Haec est quasi aromatica. Greg. Consideratio praemij minuit vim flagelli. ¶ Tertia est, consideratio passionis Christi. Aug. Magna consolatio membris ex capite. 2. ad Timot. 2. Si compatimur, & conregnabimus. Bernar. Nunquid Christus socium tribulationis à communione sua patietur arceri. Se confidens in cruce latro, eadem die cum eo fuit in paradiso.

De multiplici Tribulationis vtilitate.

QVarta est multiplex vtilitas tribulationis. Et primo ponamus septem vtiles effectus tribulationis, secundũ septẽ proprietates ignis. Tribulatio enim per ignem in scriptura sacra consueuit significari. Psalm. Igne me examinasti. ¶ Notandum ergo quòd tribulatio ad modum ignis illuminat. Thren. 3. Ego vir videns paupertatẽ meam, in virga indignationis eius. Gregorius: Oculos quos culpa claudit, poena aperit. Danielis 4. Septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Altissimus in regno hominum. Et subditur: Post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos ad caelum leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Haec illuminatio figurata est in illuminatione Tobiae, qui felle posito super oculos eius visum recepit. Tob. 11. In amaritudine fellis. intellige amaritudinẽ tribulationis. Tribulatio fugat stultitiam ab homine, & verã sapientiã introducit. Prou. 22. Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinae fugabit eam. Iob. 27. Sa-

dix cæterarum virtutum. Vnde dicit Glo. super illud Lucæ 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Patientia est radix & custos omnium virtutum, quia sicut radix portat plantam cum ramis suis & fructu, ita patientia portat omnia onera quæ sibi imponuntur. ¶ Decimoquarto, quòd ipsa rosa est quantum ad redolentiam & ruborem martyrij. Patientes enim dicere possunt illud: Propter te mortificamur tota die. Martyrium patientiæ quandoque durat 40. annis, cùm martyrium beati Laurentij paruo tempore finitum sit. De redolentia dicit Gregor. in Moralibus: Sicut aromata odorem suum cùm incenduntur expendunt; ita viri sancti omne quod de virtutibus redolet in tribulationibus innotescunt. August. in lib. de Ciuit. Dei: Non qualia, sed qualis quisque patiatur, interest. Nam pari motu exagitatum vel exhalatum, horribiliter, tenuiter, & suauiter fragrat vnguentum. ¶ Decimoquinto, quòd valde efficax est ad acquirendum coelum. Hier. Non nisi per patientiam impletur quod dicitur, Regnum coelorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Matthæi 11. Vnde cùm in alijs beatitudinibus fiat promissio de futuro, patientibus dicitur regnum coelorũ esse de præsenti. Matt. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum. ¶ Decimosexto, quòd animi magnitudinẽ ostendit. Sen. Magni animi est, iniurias in summa patientia pati.

De his quæ iuuãt Patiẽtiã, de Tribulatione, & multiplici eius vtilitate. CAP. III.

TRIA verò videtur multũ iuuare patiẽtiã, scilicet scriptura sacra, oratio, sancta meditatio. ¶ Scriptura sacra. Vnde in Psal. Parasti

asti in cõspectu meo mẽsam aduersus eos q tri-
bulãt me. Mẽsam inquã, scripturæ. Prou. 30. Om
is sermo Dei clypeus ignitus est sperãtib. in se.
Oratio multũ iuuat eã, cũ patiẽtia vel eius pfe
tus donũ Dei sit. Vnde in Psal. Ab ipso patiẽtia
mea. Et iterũ: Tu es patiẽtia mea. Itẽ oratio gra-
ã impetrat qua tribulatio refrigeratur. Eccl. 18.
Nõnne ardorẽ refrigerabit ros? Hier. 17. Dicitur
e ligno plãtato iuxta aquas, q non timebit cũ
uenerit æstus. Ideo Dominus Matth. 26. Appro
nquante tribulatione passionis, discipulos mo
t ad orandum: Vigilate, inquit, & orate ne
tretis in tentationem. Et Luc. 21. prædicta tri
latione ante iudicium ventura monuit eos
orandũ: Vigilate, inquit, omni tempore oran
:, vt digni habeamini fugere quæ ventura
it. Esaiæ 19. Clamabunt ad Dominum à facie
bulantis, & mittet eis saluatorem. In Psalm.
tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Iac.
. Tristatur aliquis vestrum, oret. Meditatio
am iuuat patientiam. Præuenit enim tribula-
nem, & ad eam præparat maximè meditatio
his quæ fidei sunt. Vnde fides & patientia
iantur ad Hebr. 6. Imitatores eorum qui fide
patientia hæreditabũt promissiones. Et Apo
13. Hic est patientia & fides Sanctorum. De
paratione ista, tangitur Eccl. 2. Præpara ani-
m tuam ad tentationem. Psal. Ego autẽ in fla-
a paratus sum. ¶ Meditatio verò præparans
ribulationem, diuidi potest in quinque spe-
. Quarum prima versatur circa exempla. Se-
da, circa ea quæ fecimus. Tertia, circa ea quę
uimus. Quarta, circa persecutores. Quinta.
a tribulationes. ¶ Prima subdiuiditur in tres
cies. Quarũ prima est circa malos qui tot &
patiuntur, vt peccata sua pficiãt, qui quotidia

nis cruciatibus cruciatum merentur æternum. Eccl. 21. Via peccātium complantata lapidibus, & in fine illius inferi, & tenebræ, & pœnæ. Sap. 5. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. Ambulauimus vias difficiles, dicūt mali. Libenter sustinere debent boni pro vita beata, quæ sustinēt mali pro morte ęterna. ¶ Secūda est circa alios qui pro minimis bonis, scilicet transitorijs tot & tanta sustinent. Iac. 5. Ecce agricola expectat, pretiosum fructum terræ patiēter ferens, donec accipiat tēporaneum & serotinū: patientes estote & vos &c. ¶ Tertia, circa bonos. Tob. 2. Hanc tentationem permisit Deus euenire illi, vt posteris daretur exemplū patiētię eius, sicut & sancti Iob. Et post: Nō est cōtristatus cōtra Deū, quia plaga cæcitatis euenerit ei. Iac. 5. Exemplum accipite fratres exitus mali & longānimitatis, laboris & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis. Hiero. Quis sanctorum sine patientia coronatus est? à cunabulis ecclesiæ nō defuit iniquitas premens, & iustitia patiens. Greg. Facta præcedentium patrum consideremus, & non erunt grauia quæ toleramus. ¶ Inter exempla verò sanctorum præcipuum est exemplum Christi, ad Heb. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Exemplum Christi est quasi scutum quoddam cordiū nostrorum. Thre. 3. Dabis eis scutū cordis laborem tuum. 1. Pet. 4. Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Bern. super Cant. Vtrūq; es mihi Domine Iesu, & speculū patiēdi, & præmiū patientis: vtrūq; fortiter prouocat ac vehemēter accendit.

lit. Idem super illud Cant. 1. Fasciculus myrrhæ &c. Habete illũ semper: nõ retro in humeris, sed antè præ oculis, ne portantes & nõ odorãtes, & omnes premat & odor nõ erigat. Vidẽtes angustias Domini, leuius vestras portabitis. Greg. Si ipse hinc sine flagello non exijt qui sine peccato venit: quomodo flagellis digni non erunt qui nuc cũ peccato venerũt? Passio Christi lignũ est quas tribulationũ dulcorãs, signata ligno illo uod à Domino ostẽsum est Moysi vnde aquæ ulcoratæ sunt. Exo. 15. Greg. Si passio Domini d memoriã reuocetur, nihil adeò durũ quod nõ quo animo toleretur. Elephantis ostendebatur nguis vuæ & mori, ad acuendum eos in prælium. 1. Mach. 6. Et Dominus ostendit manus & tus discipulis in tribulatione positis. Luc. vlt. : aspectus serpentis ænei sanabat à morsibus nitorũ serpẽtiũ. Num. 21. Aspectus enim Chri- in cruce irã & impatientiam sanat. ¶ Ad secũm speciẽ meditationis quæ versatur circa ea æ fecimus, pertinẽt verba Sacræ scripturæ æ sequuntur. Gen. 42. Merito hæc patimur, ia peccauimus in fratrẽ nostrum. Michææ 5. Domini portabo, quoniã peccaui ei. Poeta: uiter ex merito quicquid patiare ferẽdũ est. eg. in Moral. Tũc illata cõuitia bene tolera-s, cùm in secreto mentis ad male perpetrata urrimus. Idem: Tantò quis patientius ferrum lici tolerat, quãto putridũ esse cõspicit quod it. Idem: Per hoc quod culpæ pondus cognom, afflictionis pœna alleuiatur. Idem: Patien- niuriã illatã tolerat, qui piè meminit quod asse adhuc habeat in quo debeat ipse tolera- Idem: Considerata infirmitas propria mala nõ excusat aliena. Idem in Pastoralib. Si quis incommoda quæ portantur considerat, ea

quæ ab altero sustinet leuiùs portat. ¶ Ad tertiũ quę est circa ea quæ meruimus, pertinet illud Greg. Leue quidẽ videtur quòd iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus quòd peius est quod meremur. Habac. 3. Ingrediatur putredo ossibus meis, & subter me scateat vt requiescã in die tribulationis. ¶ In quarta meditatione attendendus est status persecutoris qui est quasi insanus vel freneticus in seipsum manum inijciens, in cor suum primo gladium mittens. Fratri vel filio insano vel frenetico debetur compassio, non odium vel indignatio. Hanc meditationem inuenit Gloss. Bedæ super illud Luc. 6. Benedicite maledicentibus vobis &c. Medicus animarum quos ad curandos proximos instruit, omnia quæ ad salutem proximorum valere possunt tolerare præcepit, vt tãquam à filijs ægrotãtibus vel freneticis, si salus illorum id exigat, multa patiatur, donec infirmitas transeat. ¶ Item attendendum est quòd persecutor virga est patris misericordiarũ: illis qui patientes sunt est aurea: impatientes verò habebunt ferream, quæ tanquam vas figuli confringet eos. Virga ista in signum clementiæ extenditur filijs Dei: vnde non est odienda, sed potius amplectenda. Esther 5. Osculata est Esther virgã aureã quam ostẽdit ei Assuerus. Qui virgã patiẽter sustinent, tormentũ malitiæ euadẽt. Sap. 3. Et nõ tanget illos tormentum malitiæ siue mortis. ¶ Item attendendum est in hac meditatione, quòd licet persecutor in præsenti filios Dei pungat, tamen in futuro eis mellificat. In Psalm. Circumdederunt me sicut apes &c. Apes etsi inferant compunctionis dolorem, amantur tamen, quia ministrant mellis dulcedinem. Similiter amandi sunt persecutores, & toleranda est punctura ad

tem

tempus propter iucunditatem quæ ex ea sequitur. Ecclesiastæ. Vsque ad tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Gregor. Si illic dulcia appetimus, necesse est vt prius hic amara toleremus.

De Tribulationibus.

Sequitur de quinta meditatione quæ circa tribulationes versatur. In qua primò attendēdū est, à quo sit tribulatio. A Deo enim est. Eccl. 11. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas, à Deo sunt. Et ita cum ipsa sit à summo bono, indubitanter ipsa bona est & amanda. Ipsa est munus datum à Deo qui amantissimus est: vnde chara habenda est. Solent homines chara habere quæ dantur eis ab amicissimis suis, licet sint parui valoris. Ioann. 18. dicit Dominus Petro: Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Tribulatio potio est data à sapientissimo & fidelissimo medico. Vnde non est timendum infirmo de excessu. Quomodo enim excederet qui sapientissimus est & fidelissimus? 1. ad Corinthios 10. Fidelis enim Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. In Psalm. Congregans sicut in vtre aquas maris. Mensurat enim amaritudines tribulationis. Exodi decimoquinto: Stetit vnda fluens. Iob cap. 38. Circundedi mare terminis meis, & posui vectem & ostia, & dixi, Hucusque venies, & non procedes amplius? ¶ Secundo attendendum est quòd non solum tribulatio est à summè bono, sed etiam in summè bono fuit: ex quo manifestum est ipsam bonam esse. In eo enim nihil potuit esse nisi bonū. Augustinus: Omnia terrena bona contēpsit homo Christus, vt cōtemnēda monstraret, & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinēda præcipiebat, vt nec in illis quæreret se

licitas, nec in istis timeretur infelicitas. Idem: Vnicus ille de Patris substantia natus, aequalis Patri, in forma Dei, Verbum quo facta sunt omnia, non habebat vbi flagellaretur: ad hoc autem carne indutus est, vt sine flagello non esset. Qui flagellat vnicũ sine peccato, relinquet adoptatũ qui est cũ peccato. ¶Tertio attẽdendũ est quòd tribulatio ad summũ bonũ ducit, & ideo indubitanter est bona. Greg. Mala quae nos hic premũt, ad Deum ire cõpellunt. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ coelorũ. ¶Et notandũ quòd cùm tribulatio bona sit, licet amara, ipsa nõ est proijcienda, vt faciunt quidã similes illi qui ascendẽs in arborem nucis, inueniens amaritudinem in cortice fructus, eum proijcit, & ideo non gustat de dulcedine nuclei. Sic aliqui infelices tribulationẽ proijciunt, cùm eius amaritudinem sentiunt. Sap. 3. Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est. Prouerb. 5. Tene disciplinam, & ne dimittas eam. ¶Potius condienda est tribulatio quasi quadruplici salsa. ¶Prima est, consideratio aeternorum suppliciorum, quae salsa est pungitiua: generat enim timorem. Dedit Dominus metuentibus se, significationem vt fugiant à facie arcus. Arcus inquam, diuini iudicij. Haec significatio est tribulatio: quia homines futura mala non timent. ideo Dominus adhibet praesentia mala propter quae velint nolint dolent, vt dolor praesentium introducat timorem futurorũ. In Psal. Apprehendite disciplinam. Gl. etiam si fugiat. Disciplina praesentis tribulationis tabula est, apprehendentes eam à naufragio liberans: sed in futuro tribulatio apprehendet & submerget illos qui eam nunc fugiunt. Iob 27. Apprehendet eum quasi aqua inopia. Virga Moysi proiecta versa est in colubrum, Exod. 4.

Sic

Sic tribulatio proiecta in mortem &c. 15. Qui increpationes odit, morietur. Virga non occidit. Prouerb. 23. Si percusseris eum virga, non morietur. Sed coluber occidit. Ideo recte in virga intelligitur poena transitoria: in colubro mors aeterna. ¶ Secunda falsa est consideratio aeterni praemij. Haec est quasi aromatica. Greg. Consideratio praemij minuit vim flagelli. ¶ Tertia est, consideratio passionis Christi. Aug. Magna consolatio membris ex capite. 2. ad Timot. 2. Si compatimur, & conregnabimus. Bernar. Nunquid Christus socium tribulationis à communione sua patietur arceri. Sic confidens in cruce latro, eadem die cum eo fuit in paradiso.

De multiplici Tribulationis vtilitate.

QVarta est multiplex vtilitas tribulationis. Et primo ponamus septem vtiles effectus tribulationis, secundū septē proprietates ignis. Tribulatio enim per ignem in scriptura sacra consueuit significari. Psalm. Igne me examinasti. ¶ Notandum ergo quòd tribulatio ad modum ignis illuminat. Thren. 3. Ego vir videns paupertatē meam, in virga indignationis eius. Gregorius: Oculos quos culpa claudit, poena aperit. Danielis 4. Septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Altissimus in regno hominum. Et subditur: Post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos ad coelum leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Haec illuminatio figurata est in illuminatione Tobiae, qui felle posito super oculos eius visum recepit. Tob. 11. In amaritudine fellis. intellige amaritudinē tribulationis. Tribulatio fugat stultitiam ab homine, & verā sapientiā introducit. Prou. 22. Stultitia colligata est in corde pueri, sed virga disciplinae fugabit eam. Iob. 27. Sa-

piētia nō inuenietur in terra suauiter viuētium. Interlin. Nā si verè saperēt, in hoc exilio potiùs lugerent. Gl. Qui vsq; adhuc vitæ voluptatibus pascitur, ab æternę sapiētiæ intellectu separatur. Aurū verò terræ Heuilath optimū est: quod interpretatur, dolens. Gen. 2. Eccl. 24. Qui emittit disciplinā sicut lucē. Esa. 28. Tantū sola vexatio dabit intellectū auditui. Thren. 1. De excelso misit ignē in ossibus meis, & erudiuit me. Ier. 6. Secundum translationem LXX. per omnem dolorem & flagellum erudieris Hierusalē. Prou. 29. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Eccl. 22. Fagella & doctrina omni tempore sapiētia. id est, causa sapientię. Efficacior verò ad erudiēdum videtur esse aliquando disciplina verberū, quàm disciplina verborū. Vbi enim nō potest disciplina verborū, additur disciplina verberū. Itē Eccl. 22. Pungens oculū deducit lachrymas: & q pūgit cor, profert sensum. ¶ Secūdo emollit vt ignis cerā, vel omninò liquefacit vt ignis metalla dura. Iob 22. Deus molliuit cor meū. Psal. Liquefacta est terra sicut cera. Cera igne modico emollitur, & veterē imaginē deponit, & nouā recipit: sic corda nō indurata modica tribulatione emolliūtur, & vetustatē vitiorū deponūt, & nouitatem virtutū assumunt: corda verò dura non liquefiunt ad ignem tribulationis, nisi sit tribulatio magna mortē inferens vel cōminans. Tunc vetustas vitiorum deponitur, & corda parata sunt fluere in omnem modulum & formam rectè viuendi, omnino parata stare sacerdotis mandato. Tunc fit ibi felix commutatio dexteræ excelsi: vas enim ignominiæ commutatur in vas gloriæ, & serui diaboli efficiuntur filij Dei. Prouerb. 12. Verte impios, & non erunt. Iob 28. Auro locus est in quo conflatur. Hic locus est ignis

trib

tribulationis. ¶ Tertio tribulatio hominem roborat: sicut ignis roborat laterem, quem tamen videtur comburere. ad Romanos 5. Tribulatio patientiam operatur: tribulatio roborat indurando sanctos, vt dentes leonis infernalis, qui sunt hæretici, malorum suggestores, detractores & persecutores nihil possint in eos dentibus diaboli. dicitur Esaiæ 3. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis? Patientia martyrum multos dentes extraxit de ore diaboli, quia visa patientia sanctorum multi ad Christum conuersi sunt. ¶ Quarto tribulatio destruit, & quasi adnihilat vincula amoris quibus aliquis ligatus est mundo. Vnde Danielis tertio, Tres pueri qui ligati missi sunt in fornacem, inuenti sunt soluti. Vnde accidit in homine qui tribulationem patitur, sicut accidit cùm Christianus populus obsideret quoddam castrum quod tenebant Saraceni. Opposuerunt enim Saraceni quendam Christianum nobilem captũ machinæ, sperantes quòd in eam partem iacere nolent lapides. Illo autem clamante, vt propter eum non desisterent ab impugnatione, cœperunt Christiani lapides iacere, & primo lapidis ictu ruptus est funis quo ille ligatus pendebat. Vnde ille cadens in fossatum abstractus est à Christianis, & sic liberatus est, qui verè potuit Domino dicere, Dirupisti Domine vincula mea. Catena illa quæ nos ligatos tenet, est amor viuendi: iuxta verbum Senecæ. Aliquando verò vno ictu tribulationis tædet aliquem viuere, & mortẽ desiderat, cadẽs in profundũ humilitatis. Ecclesiast. 41. O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti. Sicut adhæret cibus vasi in quo decoquitur nisi moueatur, & amittit saporem debitum & colorem: sic cor hominis

adhæret huic mundo per amorẽ,nisi tribulationẽ patiatur, secundũ illud Psal. Cõglutinatus est in terra vẽter noster. Nec est modica vtilitas separatio ab amore mũdi, cùm totũ & solum malum hominis sit amor mũdi. Iuxta verbũ Aug. Greg. Ipse mũdus dum tot amaritudinibus cruciat, dũ calamitates ingeminat, quid aliud nisi vt non ametur clamat? Nisi tribulationes essent, homines Deũ obliuiscerentur, bonis tẽporalibus contenti. Greg. Electis suis Deus iter asperũ facit, ne dum delectẽtur in via, obliuiscãtur eorũ quę sunt in patria. Baruch 4. Delicati mei ambulauerunt vias asperas. Tribulatio est velut absinthiũ, quo hi qui sunt paruuli spiritualiter, à tẽporali consolatione separantur, sicut pueri aliqua amaritudine à lacte separari solent. ¶ Quinto tribulatio hominem probat. Eccl. 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Eiusdem 2. In igne probatur aurum & argentũ, & homines receptibiles in camino humiliationis. Iob 23. Probabit me quasi aurum quod per ignem trãsijt. Tob. 12. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret. In Psalm. Probasti cor meum, & visitasti nocte, igne me examinasti &c. Greg. Nemo vires suas in pace cognoscit. Si bella desunt, virtutum experimenta non prodeunt. Idem: Improuidus miles est qui se fortem in pace gloriatur: nemo quippe quantum profecit, nisi inter aduersa, cognoscit. ad Rom. 5. Patientia probationẽ operatur. Gen. 27. Accede fili mi vt tangã te, & probẽ vtrũ sis filius meus, an nõ. ¶ Sexto purgat. Io. 16. Omnem palmitẽ qui fert fructũ, purgabit eum vt fructũ plus afferat. Malach. 3. Sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Gregor. Quod flagellum grano, quod lima ferro, quod

fora

fornax auro, hoc tribulatio viro iusto. Sed de quibusdã potest dici illud Ierem. 6. Frustra conflauit conflator: Malitiæ enim eorum non sunt consumptæ: argentũ reprobum vocate eos, quia Deus proiecit eos. Maledictum ferrum quod ex lima contrahit rubiginẽ. Non aurũ, sed paleã se ostendit qui in igne tribulationis non purgatur, sed per impatientiam crematur. Matth. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. ¶ Septimò tribulatio admodũ ignis desiccat ab aquis deliciarũ, & sic conseruat. Greg. in Pastoral. Cor Salomonis idcirco funditus sapientiam deseruit, quoniã ipsum nulla disciplina exterius custodiuit. Tribulatio est vt myrrha à putrefactione custodiẽs. Hæc Paulum custodiuit ne superbiret. 2. ad Corinth. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Sathanæ qui me colaphizet. Tribulatio viris Israëlitis murus est à dextris & à sinistris. Exodi 14. Erat aqua filijs Israël quasi murus ad dextram & ad læuam. Tribulatio sepit viam inferni, ne electi per eam incedãt. Osee 2. Sepiã viam tuam spinis, & sepiam eam maceria. Tribulatio hominem seruat à furibus infernalibus. In hominibus voluptati deditis vitia abundant. Esaiæ 26. Iustitiam non fecimus in terra nostra: ideo non ceciderunt habitatores terrę: id est, peccata. ad Rom. 7. Scio quòd habitat in carne mea peccatum. Adam in delicijs quasi in aqua dulci computruit. In tribulatione verò quasi in aqua salsa seruatur homo à putrefactione. Greg. Liber homo per cibum sibi mortem intulit, & reductus ad veniam sub disciplina melius viuit. Idẽ: Quo nos Deus durius ex dispensatione percutit, eo amplius ex pietate custodit. Idem: Electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo

custodit, cùm quasi percutiendo deserit. Sic facit Deus ecclesię sicut Alexandrũ fecisse legitur, qui cinxit quoddã nemus igne propter serpẽtes. Sic Christus igne tribulationis ecclesiã cingit, propter serpentes infernales. ¶ Præter effectus prædictos habet tribulatio multos alios effectus. ¶ Primus est quòd sanat. Ipsa est medicina sanãs eos qui sponte eam recipiunt: eos verò qui eam recipere nolunt, inquinat: effunditur enim super eos. David: Calicem salutaris accipiam. Idem: Effunde iram tuam super eos qui te non nouerunt. Eccles. 28. Altissimus de terra creauit medicinam, & vir sapiens non adhorrebit eam. Inuoluẽda est hæc medicina quasi sub quadam nebula præsentis vtilitatis, ne homo abhorreat eã: vel admiscenda est ei, zuchara æternæ dulcedinis. ad Hebr. 12. Omnis disciplina in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Tribulatio est velut cauterium factum in membro minus nobili ad sanandum membrum magis nobile: molestia corporis infirmitatem sanat mentis. Eccles. 10. Curatio cessare faciet peccata maxima. Prouerb. 13. Legatus fidelis, sanitas. Fideliter agit tribulatio cum eo cui Dominus mittit eam: operatur enim ad eius vtilitatem, non ad voluntatem. Eccles. 31. Infirmitas grauis sobriam reddit animam. Prou. 27. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oscula. Cauteria videtur esse vulnera, cùm tamen potius sint remedia. Sic tribulatio videtur esse aduersitas, cùm potius sit remedium à Deo datum. Eccles. 7. Melior est ira risu. Ira, inquam, aduersitatis, risu prosperitatis. Dicit Greg. de beato Benedicto, qui propter tentationem carnis proiecit se in spinis, quòd vulnere

ιere corporis sanauit vulnus mentis. Idem: Quis ιescíat quòd multo melius est ardere flammis ebrium, quàm igne vitiorum? & tamen cùm febre corripimur, quia vitiorum æstu qui occupare nos poterat considerare negligimus, de percussione murmuramus. Idem: Durum non æstimes esse quod pateris, dum æternis cruciatibus ab interna passione liberaris. Idem: Diuina dispensatione agitur, vt proliχiora vitia proliχior ægritudo exurat: item tribulatio hominem incitat vt Deum requirat. Esaiæ 26. Domine, in angustia requisierunt te. In Psalm. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Idem: Cùm occideret eos, quærebant eum. Osee 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. In Psal. Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Exod. 22. Vrgebant Aegyptij Israëlitas exire de Aegypto. Et filius prodigus fame vrgente cùm redijt ad patrē suum. Luc. 15. Item accelerare facit. In Psal. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. ad Hebr. 4. Festinemus ingredi in illam requiē. Sal tem deberet qui à Deo flagellatur, intelligere quòd iumentū percussum videtur agnoscere, scilicet quòd percutiatur, quia erat extra viā: vnde redit ad viā, vel quia nimis lentè incedebat, vt gressum acceleret. Sic qui flagellatur à Deo si extra viā erat per mortale peccatū, debet redire ad viam deserendo peccatum: si in via erat, sed lentè incedebat pauca bona agendo, accelerare debet gressum plura bona agendo. Item tribulatio consolationem meretur. Esaiæ 61. Vt ponerent consolationem lugentibus Sion. In Psalm. Secundum multitudinem dolorum meorum &c. Idem: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Deut. 8. Afflixi te penuria, & dedi tibi

man

manna. Item tribulatio virtutes iuuat. Hierony. Adiutrix virtutum est tribulatio. Ipsa valet ad timorem, dum pœnas futuras facit intelligi. Gregor. Si Deus tam asperè percutit vbi parcit, quàm asperè percutiet vbi non parcet? Idem: Districtus iudex quanta illic districtione feriet quos reprobat, si hic cruciat quos amat. Luc. 23. Si in viridi hoc faciũt, in arido quid fiet. Ier. 25. Cùm noluerint accipere calicem de manu tua vt bibant, dices ad eos: Bibentes bibetis &c. quia ecce, in ciuitate in qua inuocatũ est nomen meũ, ego incipio affligere, & vos quasi innocentes, & immunes eritis? non eritis immunes. 1. Petr. 4. Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non credunt euangelio? Item valet ad spem. ad Rom. 15. Vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Meritò spem habet de regno æterno, qui monetam habet qua ipsum emitur. Moneta ista ab electis non reprobanda, est tribulatio. Iob v. Increpationem Domini ne reprobes. Item valet ad charitatem, dum facit intelligi quid pro nobis filius Dei fecerit, cùm pro nobis morti se exposuit. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet &c. Item valet ad humilitatem. Iob 6. Sagittæ Domini in me sunt; quarum indignatio ebibit spiritum meum. Item valet ad pietatem. Homo enim in delicijs nutritus, nescit alijs compati. Ierem. 44. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua. Et subditur: Non est transfusus de vase in vas. De vase inquam iustitiæ, in vas misericordiæ. Filius Dei compassionem didicit patiendo. Hebr. 4. Non habemus pontificẽ qui nõ possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia. Item tribulatio signum est diuini amoris. Apocal. 3.

Quos

Quos amo, arguo & castigo. Aemulare ergo, & age pœnitentiã. Prou.13. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Eccl.30. Qui diligit filiũ suum, assiduat ei flagella, vt lætetur in nouissimo suo. ad Hebr.12. Quẽ diligit Deus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In eodem: Quis filius quem non corripiat pater? Et iterum: Si extra disciplinam estis cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filij estis. August. Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. Idem: Noli esse iniquo sensu & puerili, vt dicas, plus amat pater meus fratrem meum, cui permittit facere quicquid vult, quàm me: quia si me mouero cõtra eius iussionem, flagella inuenio: potius gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas. Illis ad tempus parcit quos in æternũ damnabit. Idem: Quid mirum si flagellat custodiẽs paruulos Dominus, quos grãdes quærit hæredes? Idem: Non timeas flagellari, sed exhæredari. Greg. Nisi correctis Deus hæreditatẽ dare disponeret, erudiri eos per molestias nõ curaret. Idem: Ne queraris de verbere, dum nescis quæ te maneant præmia in retributione. Tribulatio in præsenti ex pietate datur. Gregor. Ideo Deus hic quibusdam parcit, vt eos in perpetuum feriat: ideo autem hic ferit, non parcendo, vt in æternum parcat. In Psalm. Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in adinuẽtiones eorum. Amos 3. Tantummodo vos cognoui ex omnibus congregationibus terræ: idcirco visitabo super vos iniquitates vestras. 2. Machab. 6. Non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere: magni beneficij indicium est. Greg. Electi quiq; timent, ne vltio quæ suspendit, in fine grauior sequetur. Feriri paterna

correctione desiderant,& dolorem vulneris salutis medicinā putāt. Gaudere debet infirmus, cùm videt cœlestem medicum intromittere se de eius infirmitate, & ex hoc sperare salutem. Illi qui in omnibus in mundo isto prosperantur, sunt quasi infirmus desperatus cui nihil quod petat negatur. Greg. Desperatis ægris, medici quicquid poposcerint dari præcipiunt: & eis qui reduci possunt ad salutem, quæ appetunt dari cōtradicūt. Idem: Continuus successus temporalium, est certum futuræ calamitatis indicium. Vitulus mactandus liber ad pascua mittitur. Greg. Iniustus ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus vtitur: quia & vituli qui mactandi sunt, in liberis pascuis relinquuntur. Iustus à delectationis transitoriæ iucunditate restringitur, quia etiā nimirum vitulus ad laboris vsum deputatus, sub iugo retinetur. ¶ Aliquādo quod videtur esse misericordia, verè est ira: & quod videtur esse ira, verè est misericordia. Aug. ad Marcellinū: Cui licētia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: quia nihil infelicius felicitatis peccantiū, qua pœnalis nutritur impietas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. Sed peruersa & aduersa cordà mortalium felices res humanas putāt, cùm tectorū splēdor attēditur, & labes nō attēditur animorum: cùm theatrorū moles extruūtur, & effodiūtur fundamēta virtutū: cùm gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cum ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria vix habent pauperes. Hęc si Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius: si impunita dimittit, tūc punit infestius: cùm verò euertit subsidium vitiorum & copiosas libidines inopes reddit, misericorditer aduersatur. Esa. 25. Misereamur impio. Et subditur:

tur. Et nō discet facere iustitiā. Aug. in 2. lib. Confes. Tu semper aderas misericorditer seruiens, & amarissimis aspergēs offensionibus omnes illicitas iucunditates meas, vt ita quærerē sine offensione iucūdari. Idē: Percutis vt sanes, & occidis nos ne moriamur abs te. Idem 5. lib. Patiebar in cupiditatibus meis amarissimas difficultates, te tanto magis propitio, quantò minus sinebas mihi dulcescere quod non eras. Idem 7. libr. Acies conturbata & tenebrata mentis meæ acri collyrio salubrium dolorum de die in diem sanabatur. Ezech. 16. Auferetur zelus meus à te, & requiescam, nec irascar amplius. Osee 4. Non visitabo super filias vestras cùm fuerint fornicatæ. Item tribulatio Dei socium efficit. secundum illud Psalm. Cum ipso sum in tribulatione. Et iterum: Iuxtà est Dominus his qui tribulato sunt corde. Bern. Quantūcunq; sæuiat tribulatio, nō putes te derelictū, sed memineris scriptum esse, Cum ipso sum in tribulatione. Et Dan. 3. Vidit Nabuchodonosor in fornace cum tribus pueris quartum similem filio Dei. Esa. 43. Cūm ambulaueris per aquas, tecum ero. Gregor. Da mihi semper tribulationem, vt semper possis esse mecum. Item tribulatio est quasi via strata & munda, cum prosperitas via sit lutosa. Vnde cùm Deus de prosperitate educit hominem, & ponit in statu aduersitatis, deberet lætari, dicens cum David: Eduxit me de lacu miseriæ, de luto fecis; & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Item tribulatio hominem praedicare facit. In Psalm. In tribulatione dilatasti mihi. Sine tribulatione homines dormiunt somno pigritiæ: sed tribulatio excitat eos, vt ignis in domo succensus, & vt aqua nasum subintrans. Matthæi 8. Domine, salua

nos,perimus. Augustin. Ideo premiantur iusti in ecclesia,vt pressi clament,clamantes exaudiantur,exauditi glorificẽt Deum. Itẽ tribulatio virtutem perficit. 2. ad Corint. 12. Virtus in infirmitate perficitur. ¶ Tribulatio multis modis facit perfectionem virtutis. Primo,quia purgat virtutes vt ignis aurum. Gregor. Fornax tribulationis ligna vitiorum incinerat, & aurum purgat. Secundo, quia hostem debilitat, corpus scilicet. Tertio, quia magnitudo tribulationis occasionem dat vt Deus gratiam augeat. 1. ad Cor. 10. Fidelis est Deus qui non permittet vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tẽtatione prouentum:id est, virtutis augmentum. Quarto, quia secundum verbum Senecæ,multum adijcit sibi virtus lacessita. Et secundum Gregorium, ignis flatu premitur vt crescat. Item tribulatio patienti debita soluit. Luc. 6. Dimittite, & dimittetur vobis. Cùm capti apud Saracenos mendicare cogantur redemptionem suam, fatui sunt capti à diabolo,si aurum & argentum vnde possunt se redimere, gratis sibi oblata recusant. Prouerb. 13. Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ. Tribulationes,diuitiæ propriæ hominis dicuntur, quia homo occasio earum fuit. Thren. 3. Nõ humiliauit ex corde suo,& abiecit filios hominum. Sap. 1. Deus non fecit mortem. Eccl. 2. Omne quod tibi applicitũ fuerit,accipe. ¶ Et notandum quòd magna Dei misericordia est,quòd pro pœnis futuris recipit retributiones præsentes. Tale enim est ac si ille cui debentur marcæ auri & argenti, reciperet pro eis fabas vel lapillulos quibus facta est computatio: plus enim est faba vna respectu marcæ argenti,quàm translatio præsens respectu pœnæ futuræ. Ezechiel. 4. Diẽ pro anno dedi tibi. ¶ Tribulatio succursus

est

est homini à Deo missus. Quod tripliciter ostendi potest. ¶Primo sic: Si domus alicuius igne esset succensa, quam per se non sufficeret extinguere, aquam sibi oblatam cum gaudio susciperet, & obsequium non persecutionem reputaret: quanto magis cùm domus conscientiæ succensa est igne concupiscentiæ, aquam tribulationis debet reputare succursum, & non aduersitatem vocare, quia non est aduersus eum: sed prosperitatem, quia pro ipso est. Sed sunt aliqui qui fugiũt, cùm nihil eos persequatur. Prouerb. 28. Fugit impius nemine persequente. ¶Secundo sic: Si aliquis ab hostibus suis duceretur super equum velocem ad locum vbi esset occidendus, gratum haberet si quis equum illum vulneraret vel occideret, vt sic ab hostibus liberaretur, & hoc reputaret succursum, non nocumentum: quantum ergo gratus debet esse ei qui corpus suum lasciuum in quo ad mortem æternã ducitur, infirmitate vel alio modo lædit vt sic à dæmonibus liberetur? Prou. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem. ¶Tertio sic: Si duellum committeres cum aliquo, & videres hostem tuum tibi præualere, gratum haberes si quis hostem illum debilitaret intantũ vt ei præualere posses. Quasi duellum est inter carnem & spiritum. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Galat. 5. Vnde ille qui videt præualere carnem aduersus spiritum, magnas gratias debet agere Deo si infirmitate vel alia tribulatione carnem eius debilitet, vt à spiritu superetur. Iob 40. Memento belli, nec vltra addas loqui. Greg. Acsi diceret, tanto te ad disciplinam patris exhibe placidum, quanto te prospicis ad bella infirmum. Si occulti hostis contra te bellum consideras, quicquid à me pateris non accusas. ¶Item tribulatio sanctis

occasio est pugnæ, & per consequens victoriæ & coronæ. 2. Timot. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Gregor. Inimicus humani generis callidè insidians, fraudem quam contra sanctum Iob parauerat, pertulit: quia sancto viro quot occasiones intulit, quasi tot causas victoriæ ministrauit. Sapient. 10. Certamen forte dedit ei vt vinceret. Non est timenda tribulatio electis Dei, cùm Deus eam mittat illis, vt ab eis vincatur. Item tribulatio pondus est ad quod præmium cœleste traditur nobis: ideo non est optanda eius diminutio. 1. Corinth. 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. ¶ Item tribulatio materia est coronæ nostræ. Bernard. Si pœnitentia nostra crudeli miseratione minuitur, paulatim gemmis corona nostra priuatur. Iac. 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Tribulatio præsens vertetur in gaudium, ita quòd pro vna gutta tribulationis, erunt quasi mille modi gaudij. Ioan. 16. Vos contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Baruch 4. Qui induxit nobis mala, ipse rursus adducet nobis sempiternam iucunditatem cum: same nostra. Esa. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meã parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Mutatio ista tribulationis in gaudium, figurata est Io. 2. in mutatione aquæ in vinum. Præeligẽda est aqua tribulationis in vinum gaudij mutãdo, vinum gaudij temporalis mutando in aquam æternę tribulationis. De hac mutatione habes Luc. 16. in diuite & Lazaro.

zaro. Bern. Ego sanè diuitem de quo Saluator facit mentionem in Euangelio, in nullo audio accusari, nisi quòd induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè : si crudelitatis eum arguimus, quòd substantiam mundi habens & videns fratrem suum egere, clauserit viscera sua ab eo : quid dicturi estis qui tot videtis Lazaros esurientes & nudos, & plus de iumentis vestris & eorum phaleris, quàm de illorum miseriis cogitatis? Sed ad tremendum iudicium Abrahæ veniamus. Memento fili quòd receperis bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Verum vtrunque est, negari non potest, fer sententiam, quia paucis expressa est summa negotij. Ille bona & iste mala excepit : nunc autem hic consolatur, tu autem cruciaris. Expergiscimini ebrij & flete: terribilis in iudicijs Deus super filios hominum. Hæccine est cruciatuū causa tota, quòd in seculo bona receperat? Ita planè : neque enim nos ad hoc de paradiso voluptatis diuina animaduersio eiecisse videtur, vt alterum sibi hic paradisum adinuentio humana pararet. Legitur, Ioannem Euangelistam virgas & lapides communes in aurum & lapides pretiosos conuertisse. quis virgas illas & lapides illos, si indubitanter crederet ea conuertenda esse in aurum & pretiosos lapides, non amaret? ¶ Item tribulatio virga Moysi est, in qua mirabilia fiunt. Per eam aqua de petra educitur. Aqua, inquam, lacrymarum, de cordibus duris & quasi petrinis. Per ipsam etiam veri Israëlitæ à Pharaone infernali & eius exercitu liberantur. Tribulatio seruos Dei liberat ab hostibus : sicut flagellis pecora ad castrum vrgentur, ne à prædonibus rapiantur. ¶ Tribulatio locus est quem filius Dei elegit in hoc mundo ad manendum. Bernardus s

Christus qui non fallitur, elegit quod carni est molestius. Id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum: & hic est locus filiorum Dei in mundo isto. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur propter iustitiam. 2. Timot. 3. Qui cor nobile haberet, potius eligeret esse cum filijs Dei in tribulatione, quàm cum damnatis in temporali prosperitate. Heb. 11. dicitur de Moyse, quòd negauit se esse filiũ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Dauid: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Si aqua amara transeundo per terram dulcis efficitur, & si vinum transiens per garyophyllos garyophyllatum efficitur, & vinum in quo abluuntur reliquiæ, sanctũ reputatur: tribulationes quæ per Christum transierunt & alios sanctos, quasi sanctæ habendæ sunt. Sanctitatis vero earum signa esse videntur mirabilia quæ ipsi operantur. Qui enim mortui fuerũt in delicijs viginti annis vel amplius, superueniente eis forti tribulatione suscitantur. Nullæ reliquiæ in mundo isto tot & tantas infirmitates sanare videntur vt tribulationes, per hoc quòd in Christo fuerunt: & crux iam videtur esse vncta, eo quòd in Christo qui vnctus est fuit. Vnde cruces in consecratione ecclesiarum oleo inunguntur. Bern. loquens de illo verbo, Qui fingis laborem in præcepto. An non labor fictus, iugũ suaue, crux inuncta. ¶ Et notandum quòd cùm tribulatio in Scriptura sacra per aquam designetur: vt Cant. vlt. Aquæ multæ nõ potuerunt extinguere charitatem. Septem sunt effectus vtiles tribulationis secundum proprietates aquæ. Primus est, quòd hostes spirituales submergit, vitia scilicet & dæmones. Exod. 15. Operuit

misit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit. Secundus est, quòd fideles nutrit sicut aqua pisces. Esa. 50. Computruerunt pisces sine aqua. Et notandum quòd aqua amara dulces nutrit pisces & magnos. Cete grandia non inueniuntur nisi in mari. Aliæ aquæ nutriunt pisciculos: sic homines magnæ virtutis nutriuntur in aquis tribulationum. Tertius est, quòd munit sicut aqua munit castra quæ cingit. Vnde Iob 3. dicitur de amicis Iob, Nemo ei loquebatur verbum: videbant enim dolorem esse vehementem. Quartus est, quòd aqua eleuat nauem dum crescit. Gen. 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime à terra. Sic tribulatio electos Dei exaltat & proficere facit. E contrario dicitur de malis. Iob 17. Cor eorum longè est à disciplina, propterea non exaltabuntur. Quintus est, quòd ad modum aquæ mundat. Vnde sponsæ regis celestis vestem de bysso præparat. De qua Apoc. 19. Datum est ei cooperire se byssino candido & splendenti. Apocal. 7. Hi qui sunt amicti stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixit illi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna. Sextus est, quòd vinum temporalis gaudij temperat ne cordibus debilibus noceat. Vinum enim gaudij temporalis homines infatuat si bibant illud purum. vt patet in Salomone, Ecclesiast. 2. Non prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur. Septimus est, quòd ignem libidinis extinguit: vt patet in monacho illo qui de luxuria tentabatur, quem abbas suus iussit ab alijs infestari, qui postea interrogatus super illa tentatione, respondit: Mihi viuere non licet, & fornicari libet. ¶ Item notandum, quòd tribulatio ad multiplicationem bonorum iuuat. Exod. 1. Quanto magis opprimebant eos, tanto magis

multiplicabitur. Item in bono sustetat. Eccl. 36. Sustine sustentationes Dei. Sustentationes sunt tribulationes. Greg. in Moralib. Ipso infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, vt mira manu artificis per subuenientia flagella releuemur. E contrario prosperitas in malo sustentat. Greg. in Moralib. Difficilius malum corrigitur quod prosperitate fulcitur. Idem: Qui à Deo auertitur & prosperatur, tanto perditioni fit proximus quanto zelo disciplinæ inuenitur alienus. Item tribulatio ad Deũ trahit. Bern. super Cant. Trahimur cum tribulationibus, & tentationibus exercemur. August. Cùm molestiæ in huius vitæ fragilitate crebrescunt, æternã requiem nos desiderare compellunt. Mundus quippe iste periculosior est blandus quàm molestus, & magis cauendus est cum se illicit diligi, quàm cùm admonet cogitq; cõtemni. Tribulatio viam electorum asperam efficit, ne eos magis diu pergere, quàm citò peruenire delectet. secundum verbum Greg. Tribulatio porta est regni cœlorum. Hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam. Lucæ vlt. Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriã suam. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ cœlorũ. Et vt vno verbo dicamus, adeò vtiles sunt tribulationes, quòd hi qui eas sustinent, beati à Domino reputantur. Lucæ 6. Beati qui nunc fletis, quoniam ridebitis. Matt. 5. Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiam &c. Iob 5. Beatus qui corripitur à Domino. Iac. 1. Beatus vir qui suffert tentationem. Eiusdem 5. Ecce beatificamus eos qui sustinuerũt. 1. Pet. 3. Si quid patimini propter iustitiam, beati. Eiusdem 4. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: ideo tribulatio cum gaudio est suscipiẽda. Act. 5. Ibant apostoli gaudentes à conspectu cõcilij &c.

Iac.1. Omne gaudium existimate fratres, cùm in varias tentationes incideritis. 1. Pet. 4. Communicantes Christi passionibus, gaudete: vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Mat. 5. Gaudete & exultate, quoniã merces vestra multa est in cœlis. Simile Lucæ 6.

De diuisione Patientiæ in patientiam diuinæ correctionis, humanæ persecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

CAPVT IIII.

CONSEQVENTER ponendæ sunt diuisiones pertinentes ad patientiam. Notandum ergo quòd ad patiẽtiam pertinet patiẽter ferre Dei correctionem, hominum persecutionem, dæmonum impugnationem. Scriptura verò sacra multum beatificat patienter sustinentes prædicta. ¶ Sustinentes Dei correptionem beatificantur. Iob 5. Beatus vir qui corripitur à Domino. Correptio Dei procedit ex magno amore. Esaiæ 11. Egredietur virga de radice Iesse. Iesse interpretatur incendiũ. Respuere Dei correptionem, periculosum esse valde. Eccl. 21. Qui odit correptionẽ, minuetur vita. Eiusdem 21. Qui odit correptionem, vestigiũ est peccatoris. ¶ Dei correptio est ægritudo corporis, quæ cum gaudio recipienda est, quia vtilissima. Multum enim debilitat hostem familiarẽ, corpus scilicet, & subdit spiritui. Cùm infirmior, tunc potens sum. 2. Corint. 12. Et in infirmitate experitur homo virtutem animi. Senec. Non in mari tantum, aut prælio vir fortis apparet: sed exhibetur etiam & in lectulo virtus. In Vitis patrum, cùm quidam peteret à Ioanne eremita vt sanaret eum à terriana. Respondit:

Rem-

Rem tibi necessariā cupis abijcere. vt enim corpora nitro, ita anima languoribus & castigationibus purificatur. Et quidam senex infirmanti discipulo dixit: Ne cōtristeris ex infirmitate vel plaga corporis. Si enim ferrū es, æruginem amittis. Si verò aurum es, per ignem probatur, à magnis ad maiora proueheris. Et cùm quidam miles rogaret quendam virum sanctum vt à morbo liberaret eum cum precibus suis: vir sanctus audito ab eo quòd melior esset in ęgritudine, & deuotior quàm in sanitate, dixit: Oro Dominum vt seruet te in statu in quo melior es. Dicebat quidam quòd cùm Deus dat infirmitatem alicui, si pro ea seruiret ei centum annis, non esset nimis. Prou. 20. Liuor vulneris absterget mala. Eccl. 11. Malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ. Idem etiam dicebat, quòd diues est Christianus qui non habet nisi vnam solam febrem quatuor accessionum, vel etiam solam ephimeram, dum solū sciat & velit de illa cum Deo negotiari. Aegritudo corporis citatio est de pace facienda cum Deo si fuerit ad mortem peremptoria, si non fuerit dilatoria. Pax verò ad quam est citatio, valde honorabilis est peccatori: omnes enim offensæ ei à Deo remittuntur, & insuper pax eius regno coelorum quasi emitur. Gaudere debet qui infirmatur de hoc quòd vilis domuncula eius incipit destrui, cùm spem habeat domum regiam se habere in coelis. 2. ad Corint. 5. Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habeamus domū non manufactam, sed æternam in coelis. ¶Et notandum quòd super illud Matt. 9. Confide fili, remittūtur tibi peccata tua. Ostendit glos. Bedæ, quòd quinq; modis infirmitates contingunt. Primo, vt merita iustis per pa-

tient

tientiam augeantur. vt Iob 2. Secundo, ad custodiam virtutum, vt in Paulo. 2. Corint. 12. Tertio, ad corrigẽda peccata, vt lepra Mariæ. Num. 12. Quarto, ad gloriam Dei, vt cæco nato. Ioan. 9. & Lazaro. Eiusdem 11. Quinto ad initiũ pœnæ, vt Herodi. Act. 12. Patienter persecutiones beatificantur. Matt. 5. Beati, inquit, qui persecutionem patiuntur &c. Persecutor præparat tibi coronam æternam. Noli odire vel repercutere fabricatorem coronæ tuæ. In Psal. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Fabricauerũt inquam, coronam. Sustinentes dæmonum impugnationes beatificantur. Iac. 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit &c.

De tentationibus dæmonum. Et primò quòd dæmones tentent homines: de vtilitate tentationum, de modo tentandi quem habet tentator, & de modo repugnandi quem debet habere qui tentatur. CAP. V.

CIRCA tẽtationes, Primò ostendemus quòd dæmones impugnẽt homines. Cùm enim ipsi sint inuisibiles, & pugna eorum inuisibilis est, nec agnoscitur nisi oculis cordis. Ignorantia verò eius periculosa est homini. Non enim repugnat qui se impugnari ignorat. Grande periculum est habere iuxta se hostem suũ si homo hoc nesciat. Hieron. Tunc maximè impugnaris, cùm te impugnari nescis. Secundo ostendemus vtilitates tentationum vt magis patienter sufferantur. Tertio, tangemus de modo impugnandi quem habet tentator. Quarto, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur. ¶ Circa primum notandum

quod

quòd impugnatio quam diabolus facit homini. Primò certificari potest ex 3. Genes. vbi serpens mulierẽ decepit, & Deus ibidem ostendit impugnationem istam esse duraturam, dicens ad serpentem: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. ¶ Secundo ex lib. Iob 1. & 2. cap. vbi Sathan petijt à Domino vt permitteret eum impugnare Iob. Et eiusdem 7. legitur: Militia est vita hominis super terram. & alia translatio habet, tentatio est vita &c. Item Matt. 4. & Luc. 4. vbi diabolus Dominum tentauit. Et secundum August. assumpsit diabolus formam humanam, quod permisit Dominus, vt tentatio nobis certior fieret. 1. ad Corint. 7. Reuertimini ad idipsum ne tẽtet vos sathanas. Matt. 27. Vigilate, ne intretis in tentationem. ad Ephes. 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem &c. Act. 5. Cur tentauit sathanas cor vestrum. Et de beato Martino legitur, quòd multoties diabolus ei apparuerit in forma humana. Similiter de beato Antonio, cui apparuit in forma pueri nigri, & in forma etiam animalium diuersorum generum. Simile legitur de multis alijs sanctis. August. in sermonibus: Præmonitos vos esse volo, neminem super terram absq; tentatione victurum; vt cui fortè tollitur aliqua, aliam securus expectet.

De vtilitate Tentationum.

CIrca secundum notandum quòd tentatio ad multa vtilis est: Primò erudit. Ecclesi. 34. Qui non est tentatus, quid scit? Iterum: Qui nõ est tentatus, qualia scit? Et iterùm: Qui nõ est tentatus, pauca recognoscit. Iudic. 3. Hæ sunt gentes quas reliquit Dominus vt his erudiret Israëlem. Secundo humiliat. Greg. Dum vitia nos tentant, proficientes in nobis virtutes humiliant. Idem:

Iebus

lebusæum Israël tolerat, vt humana mens de se humilia sentiat dum minima non superat. Tertio negligentiam repellit. Glos. super illud, Proba me Deus, & tenta me. Ideo dicit tenta: quia nisi tentaret, negligentes essemus. Quarto, virtuti addit. Seneca: Multum adijcit sibi virtus lacessita. In Vitispatrum dixit quidam abbas: Cruda tegula si mittatur in flumē, statim dissoluitur, cocta non. Ita est homo habens sapientiam carnalem qui non est tentationum igne decoctus. Quinto seruat. Greg. Nisi Psalmista per tribulationes se melius seruari nosset, non diceret, Proba me Domine, & tenta me. Idem in Moral. Cùm per tentationem humilitas proficit, prospera est ipsa aduersitas quæ mentem ab elatione custodit. Idem: Cùm tentamur vitijs, diuina dispensatione nobiscum agitur, ne virtutibus quibus proficimus extollamur. 2. ad Corint. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Greg. in Moralibus: Tunc interius bene custodimur, cùm per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquando vitijs, aliquando pressuris. Nec tentatio exterior culpans perficit, quia interior intentio sursum trahit. Nec sursum interior intentio in superbiam eleuat, quia tentatio exterior humiliat. Sic magno ordine cognoscimus in interiore profectu quid accepimus, in exteriore defectu quod sumus. Sexto virtutem hominis notificat. Deuter. 13. Tentat vos Deus vester vt palàm fiat vtrū diligatis eum, an non. Septimo, Deum glorificat. Psal. Eruā te, & glorificabis me. Octauo populum ædificat. Tob. 2. hanc tentationem deus permisit euenire illi, vt posteris daretur exēplum patientiæ illius. Nono, ei qui tentatur in præsenti honorem acquirit. Vnde legitur de beato Antonio quòd cum quadam nocte à dæmoni-

bus

bus esset laceratus, subito radius quidam lucis & dæmones & tenebras effugauit, statimq́; sanatus Christum præsentem intelligens, dixit: Vbi eras Iesu bone, vbi eras? quare principio non affuisti, vt curares vulnera mea? Et vox ad eum ait: Antoni hic eram: sed expectabam videre certamen tuum. Nunc autem quia viriliter dimicasti, in toto orbe te faciam nominari. Decimo, in futuro coronat. 2. ad Tim. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Et Iac. 1. dicitur de sufferente tentationem, quòd cùm probatus fuerit accipiet coronam vitæ. Tob. 3. Hoc autem pro certo habet omnis qui colit te: quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur.

De modo impugnandi, quem habet tentator.

SEquitur de modo impugnandi, quem habet tentator. Notandum ergo quòd modi impugnandi quos habet quasi infiniti sunt. Vnde Paulinus episcopus Augustino: Hostis noster cui mille nocendi artes, tam varijs expugnandus est talis quàm impugnat insidijs. tamen nos causa breuitatis de paucis dicemus. Bern. quatuor species impugnationis eius distinguit loquẽs de illo verbo Psal. Scuto circumdabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno &c. His verbis significatæ sunt quatuor tentationes quibus vndiq; circumdati necesse habemus scuto Domini circumdari antè & retro, à dextris & à sinistris. Timor afflictionis nocturnus est & planè tenebrosus, quia abscondit ab oculis quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriam quæ reuelabitur in nobis. Sed facile hunc radius veritatis exulat. Ingerit enim oculis cordis peccata quæ fecimus, nunc æterna supplicia, nunc æterna præmia, nunc ea quæ pro nobis pertulit Christus. Ergo ad lucem tam multiplicis veritatis

is nox recessit. Sed time sagittã quę in die leuiter volat, sed non leue vulnus infligit. Hæc sagitta vana est gloria, quam oportet cauere feruētiores, ne deserant scutum veritatis. Quid enim tam cōtrarium vanitati? Deinde subdit: Primò à sinistris pulsat diabolus pusillanimitate. Deinde à dextris humanis laudibus. Si sic nō proficit, dicit: Viribus deijcere nequeo, sed fortè decipere possum alicuius ingenio proditoris. Negotium perambulans in tenebris est ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis. Cōtempsit, ait, vanam gloriam, quoniam vana est: fortè solidius aliquid affectaret, fortè honores, forte diuitias. Quid si veritas inuestigat hunc proditorem, & negotium arguit tenebrarum: Non restat callido inimico contra eos quos videt omnibus modis diligere iustitiam & odisse iniquitatem, nisi vbi iniquitatem palliet virtutum imagine. Quos enim perfectos boni nouit amatores, malum eis sub specie boni non mediocris, sed perfecti suadere conatur, vt facile qui currit incurrat. 2. ad Corinth. 11. Ipse sathanas transfigurat se in angelum lucis. Sola autem est veritas quæ palliatam detegit falsitatem: iuxta verbum Bernardi. Item Gregor. Quatuor, inquit, has tentationes in generali statu ecclesiæ haud difficile diligens considerator inueniet. Timor nocturnus nouellã adhuc exercebat ecclesiam, quando omnis qui occidebat seruos Deî arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Deinde persecutione cessante, & die reddita, turbauit eam grauius & afflixit sagitta volans: quoniam exierunt aliqui de ecclesia inflati spiritu carnis suæ inanis & volatilis gloriæ cupidi, &

volentes sibi facere nomen linguas suas magnificando, diuersa & peruersa dogmata prædicauerunt. Atquidẽ nunc pax à paganis, pax ab hæreticis: sed nõ pax à filijs falsis. Omnes Christiani ferè quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Ipsa quoq; ecclesiasticæ dignitatis officia, in turpem quæstum & tenebrarum negotia transiere: nec in his animarũ salus, sed luxus quæritur diuitiarum. Superest vt iam reueletur homo peccati, filius perditionis antichristus, dæmonium nõ modo diurnum, sed etiam meridianum, quod nõ solum transfigurat se in angelum *lucis*, sed extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur. Nimirum insidiatur acrius calcaneo matris ecclesiæ à qua caput suũ dolet esse contritum. Sed ab hoc quoq; incursu ecclesiam electorũ veritas liberabit, propter eos breuians dies, & dæmonium meridianum destruens illustratione aduẽtus sui. ¶ Item notandũ quòd secundum Greg. in Moral. quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nanq; suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersariũ, delectatio per carnem, cõsensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Heua delectata est, Adam consensit, qui etiam requisitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Quatuor etiam modis peccatum cõsummatur in opere. Prius nanq; latens culpa agitur, postmodum verò ante oculos hominum sine cõfusione reatus aperitur, dehinc in cõsuetudinẽ ducitur, ad extremum quisque vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Notandum

quòd

quòd diabolus tanquam præsumptuosus libenter suadet id quod temeritatis est & præsumptionis. Vnde mulierẽ incitauit ad hoc vt iudicaret de facto superioris,&de intẽtione præcipiẽtis, dicens: Cur præcepit vobis Dominus &c. Gen.3. Quorum vtrunq; temerarium est. Item in impugnationibus suis multum mendacio vtitur. Vnde mulieri post eius responsionem mentitus est, dicens: Nequaquam moriemini. Et Mat.4. Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Iob 8. Ipse mẽdax est & pater eius. Cùm ipse vult aliquem deijcere in peccatum, ipse promittit ei quòd citò resurget. Esa.51. Dixerũt animæ tuæ, Incuruare, vt transeamus. Bern. Noli acquiescere dicenti, Incuruare vt trãseamus: non est enim transiturus, sed te grauiter oppressurus. His verò qui sunt in peccato longam vitam repromittit, quæ repromissio nequissima multos perdidit. Eccl. 19. ¶ Et notandum quòd diabolus quinq; modis decipit hominem qui est in statu pœnitẽtiæ, suadendo ei vt onus illud abijciat. ¶ Primo mẽtiendo exonerationẽ quòd nõ est exoneratio, sed leuis oneris in grauissimũ cõmutatio: vt festucæ in trabẽ vel montẽ. Vnde qui tentatur debet dicere sic tẽtanti, Si onus deposuero, nũquid sine onere ero? Cui quæstioni si plenè respõdere voluerit tẽtator, dicet, Imò ponetur sup te mõs: scilicet infernalis pœna, quæ pœna grauior est monte. Apoc. 6. Dicent montibus, Cadite super nos &c. Bonum est ergo leue onus pœnitentiæ ferre, vt tantum onus possit vitari. Apocalypsis 2. Non mittam super vos aliud pondus, tamen id quod habetis tenete. ¶ Secũdo decipit, ea quæ diuisim portanda sunt simul ostẽdendo, dicens, Quomodo posses hoc portare tot annis? Cui dicendum est, Hodie cum adiutorio

Dei portabo hoc & cras, tandem cum adiutorio Dei portabo leuius propter assuetudinem. Sic vbi fallit compositio, soluit diuisio. Matt. 6. Sufficit diei malitia sua. ¶ Tertiò decipit, virtutem hominis à Dei virtute diuidendo, dicens, Tu debilis es, nullo modo posses hoc portare. Cui dicendum est: si intelligis mea virtute sola, verum dicis, quia dicitur Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Si verò intelligis quòd non possim Dei virtute adiutus, mentiris. ad Phil. 1. Confidimus in domino Iesu, quoniã qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. Eiusdem 4. Omnia possum in eo qui me confortat. ¶ Quartò decipit, spoliationem mentiendo exonerationẽ. Sicut latro quandoq; simplicem scholarem exonerat à capa sua. Aurũ vel lapides pretiosos debes reputare pœnitentiam quam tibi vult diabolus auferre. Vnde debes cauere eum tanquam spoliatorem rei pretiosissimæ. Apoc. 3. Suadeo tibi emere aurum &c. Aurũ emere, est fructũ pœnitentiæ præparare. ¶ Quintò, quęrẽdo põdus diminuere ad quod gaudiũ cœleste tibi tradendũ est. 2. ad Corinth. 4. Id quod in pręsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Item diabolus supra pectus suum graditur sicut serpens, qui solebat erectus incedere, nunc supra pectus graditur. A Deo enim auersus est diabolus, qui ad Deum conuerti debuit, & in eis proficit qui à Deo auertũtur, qui scilicet oculos suos statuerũt declinare in terrã. Dan. 12. dicitur de iniquis iudicibus, quòd declinauerũt oculos suos, ne viderẽt cœlum, neq; recordarẽtur iudiciorũ iustorũ. ¶ Itẽ diabolus terrã comedit: vt dicitur de serpẽte, Gen. 3. Amatores enim terrenorũ deuorat. Esa. 65. Serpenti puluis panis eius.

Iob

ob 18. Abscondita est in terra pedica eius. Esa.
:4. Laqueus super te qui habitator es terrę. Ecō
:rario dicitur Prouerb. 1. Frustra iacitur rete an-
:e oculos pennatorum. Idem calcaneo insidiatur.
Gen. 3. Calcaneus est pars extrema & infima in
corpore. Est etiam à posteriori, vnde raro ab ocu
lis videtur. Et quia retro est, & quia ab oculis lō
ge est diabolus, calcaneo, id est extremæ parti
ecclesiæ maximè insidiabitur: in fine enim mūdi,
scilicet tempore antichristi, maxima erit tribula-
tio ipsius. Vnde tunc implebitur illud Iob 40.
Stringet caudam suam quasi cedrū. quod dicitur
de Behemoth, cum cauda stringitur eleuatur.
Cauda ergo Behemoth stringetur, cū in fine mū-
di antichristus eleuabitur. Calcaneo etiam diabo
lus insidiatur: quia in fine vniuscuiusq; maximè
conatur hominem vincere: sciens quia si tunc ho
minen non vicerit, nunquam postea ab eo vince
tur. Greg. Sciendum quòd plerunq; eis quos cō
perit, tunc grauiores culpas ingerit, cùm præsen
tis vitæ termino illos propinquare cognoscit. Fi
ni etiā actionis insidiatur diabolus. Greg. Diabo
lus aliquādo nec intentionē vitiat, nec in itinere
supplātat: sed opus bonum in fine actionis illa-
queat. ¶ Itē diabolus calcaneo, id est, infimę parti
insidiatur, carni scilicet. Iob 40. Fortitudo eius
in lūbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris
eius. Et in eodem: Fœnum quasi bos comedet.
Fœnum vocat homines carnales. Omnis enim
caro fœnum. Esa. 40. Habac. 1. Incrassata est pars
eius. Diabolus portis sensuum insidiatur. 1. Iudic.
9. Appropinquans Abimelech ostio, ignem sup-
ponere nitebatur. Item diabolus ex illa parte ex
qua homo sibi minus cauet impugnat: & sic cal
caneo insidiatur. Ipse circuit, si fortè inueniat
quem deuorare possit. Iob 1. Circuiui terram.

& perambulaui eam. 1. Pet. 5. Tanquam leo rugiens circuit &c. Diabolus otiosos & seruos percutit. Ezech. 38. Ascendam ad terram sine muro, veniam ad quiescentes habitantesque securè. Iob 40. dicitur de Behemoth: Circundabunt eum salices torrentis. Salices torrentis sunt homines infructuosi in aquis deliciarum plantati qui circa diabolum sunt, & diabolus quasi spatiatur cum eis. Iudic. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Item diabolus semina bonorum rapit, sciens illud Bernardi, *Modica sementis detractio, non modicum est messis detrimentum.* Matthæi 13. Quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illa. Ipse in negligentibus zizaniam seminat. Matthæi 13. Cùm dormirent homines venit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. In Vitaspatrum dicebat quidam senex quòd tres sunt virtutes sathanæ quæ præcedunt vniuersa peccata. Prima obliuionis, secunda negligentiæ, tertia concupiscẽtiæ. Prima generat secundam, secunda tertiam, & sic corruit homo. ¶ Item diabolus vnanimes dispargit, & sic vincit. Matthæi 12. Qui non colligit mecum, dispargit. Item tortuose incedit, & ideo valde difficile est præcognoscere quò tendit. Prouerb. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartũ penitus ignoro. Et vnum illorum trium est via colubri super petram. Gloss. Viam colubri vocat venenati hostis astutiam, quæ insidiari non desinit quos in petra fundatos esse cõspicit. Item diabolus quod delectabile est præponit, quod molestum supponit: primo quasi vngit, & postea pungit. Eccles. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo, sic homines capiuntur tempore malo, scilicet tempore tentationis. Pisces capiuntur esca

hamo

amo superposita. Item circa impugnationem diaboli, attendenda est impugnationum varietas, impugnandi continuitas, impugnationis vniuersitas. Diabolus varijs impugnationibus impugnat, vt quem nõ superat vna, superet alia: vt patet Mat. 4. in tentationibus Domini. Cõtinue etiam impugnat, vt quasi tædio victus homo succumbat. Greg. Diabolus assidua tentatione nos tentat, vt saltem tædio vincat. Dan. 3. Non cessabant ministri regis succẽdere fornacem. Vniuersalis etiam est eius impugnatio. Impugnat enim & diuites & pauperes, & iuuenes & senes: vnde dicitur vti sagena, quæ est rete totam aquam occupans. Habac. 1. Totum in hamo subleuauit, & traxit illud in sagena sua. Item in eodem: Expãdit sagenam suam, & semper interficere gẽtes nõ cessat. Et licet omnes impugnet, magis tamen eos qui ad Deum cõuertuntur. August. in sermonibus: Quotidianis discimus experimentis eos qui cõuerti deliberãt, tentari acrius à cõcupiscentia carnis, & vrgeri grauius in operibus luti & lateris, qui Aegyptum egredi, Pharaonem effugere moliuntur. Ideo accedenti ad seruitutem Dei dicitur, Ecclesiast. 2. Præpara animam tuam ad tentationẽ. Iob 19. Obsederũt in gyro tabernaculũ meũ. In Psal. Circumdederũt me sicut apes. Eccl. 9. Extruxit munitiones per gyrum. Greg. de diabolo: Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit. Hie. Appropinquãte salute appropinquat & tẽtatio. Greg. in Mor. Lucẽ rectitudinis vmbra sequit tẽtationis. Idẽ in eodẽ: Post lucẽ æstus seqtur, quia post illuminationẽ diuini numinis, tẽtationis certamẽ augetur. In Psal. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Sicut aliquis dũ est captus in carcere vnicũ habet custodem vel duos, si verò euaserit, om-

nes eum insequuntur: sic dum quis captus est à diabolo, non tantũ eum dæmones persequuntur quàm cùm euasit. Vnde quidam eremita vidit vnum solum diabolum sedentem in porta ciuitatis, & vidit abbatiam in qua vnicuiq; monacho assistebat diabolus. Cùm verò quæreret ab angelo ductore quare hoc esset. Respõdit: quia in ciuitate illa omnes faciunt voluntatem diaboli, sufficit ibi vnus diabolus: sed cùm in hac abbatia omnes sint boni, necesse est vt vnicuiq; vnus assistat. ¶ Item magis impugnat diabolus eos qui præsunt, quàm cæteros. 1. Reg. 31. Totum pondus prælij versum est in Saul. Item impugnat etiam hominem secundum complexionem, vel mores, vel statum ipsius. Vnde in Psal. Iuxta iter scãdalum posuerũt mihi. Diabolus eos qui sunt in deserto paupertatis incitat ad iram vel impatientiam. Vnde tentatio eius talibus est ventus vrẽs. Deuter. 8. dicitur de solitudine in qua fuerunt filij Israel, quòd in ea erat serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Ierem. 3. Vẽtus vrens in vijs quæ sunt in deserto. Exod. 10. Ventus vrens leuauit locustas. Et subditur: Et nihil omnino virens relictum est in terra. Locustæ sunt motus superbiæ, qui postquã in homine religioso inualuerint, nihil viride in eo remanet. Ezech. 17. Nónne cùm tetigerit eam ventus vrens, siccabitur? Ionæ 4. Præcepit Dominus vento calido & vrenti, & percussit sol super caput Ionæ, & æstuabat. His verò qui sunt in prosperitate, suadet diabolus pigritia. Et talibus est tentatio diaboli vt ventus aquilo. Eccles. 43. Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit crystallus ab aqua. Quandoque vero diabolus Deo permittente hoc ad probationem & profectum amicorũ suorũ suscitat, quasi ventũ vehement-

mentē, vt videatur omnia cōcutere. Iob 1. Ventus vehemens irruit à regione deserti, & cōcussit quatuor angulos domus. Et Ionæ 1. Misit Dominus ventum magnū in mare, & facta est tempestas magna. Et Matth. 8. Motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. ¶ Item diabolus quãdoq; impugnat aggerē cōportãdo, vt cùm bonorū pauperū procurat ditationē, vt sic mali efficiãtur. Habac. 1. Ipse super omnē munitionem ridebit, cōportabit aggerem, & capiet eam. Ipse de potētibus triumphat adiutus potentia eorum cōtra ipsos, dum ea abutuntur, contra animas suas ea vtentes. Habac. 1. Ipse de regibus triumphabit, & tyrãni ridiculi eius erunt. Tyrãni sunt simiæ diaboli, dum in subditos sibi desæuiunt, sicut & diabolus seruiētes sibi torquebit. ¶ Item diabolus immisericorditer impugnat. vt patet in Iob cui abstulit sua & suos, afflixitq; ipsum in propria persona. Et si in aliquo videtur parcere, in eo intendit impugnare: vt patet in vxore Iob, quam ei reliqt, per quam postea eum impugnauit. Vnde dixit illi vxor sua cùm ipse amisisset & sua & suos, & percussus esset hulcere pessimo, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere. Iob 2. Irrisio est. id est, si perseueraueris in benedictione tua, morieris. Eccl. 7. Iustus perit in iustitia sua. Malach. 3. Vanus est, qui serui it Deo. Greg. Duobus modis diabolus impugnat homines, tribulatione vt frãgat, persuasione vt molliat. Victus ergo de tribulatione recurrit ad artem qua Adam vicit. Prou. 7. Multos vulneratos deiecit. Dicitur de muliere. ¶ Item diabolus illos quos videt feruentes ad bonum, incitat ad hoc quòd excedant vt de alto possit eos præcipitare, quod valde periculosum est. Bernardus super Cantic.

Non habet callidus hostis machinamētū efficacius ad tollendū de corde dilectionē, quàm si effi ciere possit vt in ea incautè & non cum ratione ambuletur. Eph. 5. Videte fratres quomodo cautè ambuletis. 1. Pet. 4. Nolite peregrinari in seruore qui ad tentationem vobis fit.

De modo repugnandi diabolo.

SEquitur de modo repugnandi diabolo. ¶ Et notandum quòd modus conuenientissimus repugnādi serpēti infernali, est cōtritio capitis eius. Quem modū docet Dominus Gen. 3. loquens ad serpentē de muliere, quæ figuram tenet ecclesiæ. Ipsa cōteret caput tuū. Serpēs caput præ cæteris mēbris custodit. Et nō est caput nequius super caput colubri. Eccl. 25. ideo conari debet homo ad eius cōtritionē. Caput verò eius potest intelligi superbia, vel principiū tentationis, vel peccatum cordis antequam extrà exierit. Contritio capitis, scilicet superbiæ, multū valet ad repugnandū ei. Et hāc facit humilitas, quæ multū valet ad triūphandum de diabolo. Humilitas enim ad modū astuti luctatoris dum videtur se deijcere, hostem facit corruere. Ipsa est quæ euadit laqueos diaboli. Inde beatus Antonius retulit se vidisse omnes laqueos diaboli super terram extentos. Et cùm suspirans dixisset, Quis hos poterit trāsire? audiuit vocem dicentem, Humilitas sola, ô Antoni, pertransit. Humilitas gloriā victoriæ totam Deo attribuit, & propter hoc totum pondus prælij eidem imponit. Cuius enim est victoriæ gloria, eiusdē est pugna. Humiles Deus iuuat, sicut econtrario superbis resistit. Iacôbi 3. & 1. Pet. 5. Ideo non est mirum si ipsi triūphent. Humilitas Deum quodammodo vincit. Gregorius in Moralibus: Quotidie tela tentationum eius accipimus: sed & nos contra illum iacu-

la

la mittimus, si confessi tribulationibus humilia respondemus. Prouerb. 15. Responsio mollis frangit iram. ¶ Caput etiam serpentis est conterendum, quia in principio tentationis est resistendum. Ouid. Principijs obsta, sero medicina paratur Cum mala per longas conualuere moras. Greg. in Moral. Si tentationi in corde nascenti festinè non resistitur, hac eadem qua nutritur mora roboratur. In Psal. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petrã. Diabolus quasi paruulus est in principio tentationis, vnde tunc facilius potest occidi. In morte primogenitorũ liberati sunt filij Israël de seruitute Pharaonis. Exod. 12. Primogenita Pharaonis infernalis sunt principia tentationũ: quibus si viriliter resistatur, liberatur homo citò à diabolo. Itẽ caput serpentis conterendũ est: quia peccatũ destruendum est, cùm in corde est, antequam extrà per locutionẽ vel operationẽ processerit. Si cogitatio mala cor intret, tam citò pugnandum est contra eam, & specialiter orando. Greg. in homil. Quanto grauiori tumultu cogitationũ carnalium premimur: tanto orationi debemus insistere ardentius. Non simus eradicatores cogitationum, sed luctatores contra eas: vt dixit quidam senex de antiquis patribus, vt legitur in Vitis patrum. In eodem: Dixit quidam abbas, Si cogitationem non habes, spem non habes: quoniam si cogitationes habes, opera habes. In eodem: Interrogatus abbas pastor de immundis cogitationibus: respondit, Nunquid gloriabitur securis sine eo qui incidit in ipsa. Tu ergo non eis porrigas manus, & otiosæ erunt. Idem cuidam abbati: Sicut capsa plena vestibus si dimissa fuerit longo tempore, putrescunt vestes in ea: ita sunt & cogitationes in cordibus nostris, si nõ fecerimus

eas

eas corporaliter tēpore longo, exterminantur & putrefiunt. Idem ad abbatē Ioseph: Sicut si quis claudat serpentē vel scorpionē in vase & obturet illud, procedente tēpore serpens moritur: ita malignæ cogitationes quæ studio dæmonū pullulant, patientia eius cui immittuntur paulatim deficiunt. In eodem: Quidam frater dixit abbati suo: Quare non recedunt à me tentationes? & dixit ei senex, Quia vasa earundem passionū intra te sunt. Hæc vasa intelligi possunt ipsæ concupiscentiæ, secundum quas cogitationes in corde oriuntur: vbi enim amor, ibi oculus. Quidam frater interrogauit senem quēdam, Quid faciam quia multæ cogitationes solicitant me, & nescio quomodo repugnem eis? Qui respōdit, non repugnes cōtra omnes, sed contra vnā quæ caput est aliarū. Cōtra immundas cogitationes valet confessio, quæ eas sanctis patribus manifestat. Vnde quidam seniorum cuidam impugnato à spiritu fornicationis, dixit: Fili, ne abscondas cogitationes tuas: ita enim confusus immundus spiritus discedit à te. Nihil enim ita confundit & allidit virtutem dæmonū, quomodo si quis secreta immundarum cogitationum reuelauerit sanctis ac beatissimis patribus. Specialiter expedit ne cogitationes iracundiæ ad verba procedant. Vnde quidam frater requisiuit abbatem Isaac, quare dæmones eum ita timerēt: qui respōdit, Ideo me timent dæmones, quia ex quo factus sum monachus statui apud me ne iracūdia mea extra guttur meum procederet. ¶Item notandum quòd ad repugnandum diabolo multum valet sapientia, cum ipse astutia maximè impugnet. Vnde Dominus diabolū tentantem cum paucis verbis sacræ scripturæ confusum repulit. Matt. & Luc. 4. Sapient. 5. Melior est sapiētia quàm vires. Eiusdē 8.

Sapientiā non vincit malitia. Eccl.9. Melior est sapientia, quàm arma bellica. Esa.11. Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini. Error principium est tentationum difficilium: ideo multum necessaria est sapientia militi Christi, vt ab errore caueat. 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint. Ad repugnandū diabolo multum valet fides. Ephes. vltim. In omnibus sumentes scutum fidei. Et 1. Petr.5. Cui resistite fortes in fide. Fides ostendit militibus Christi sanguinem eius, vt sic in prælio exacuantur & vincāt. 1. Machab.6. Elephantis ostenderunt sanguinē vuæ & mori, ad acuendum eos in prælium. Apocalyp.12. Ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Fides etiam eis ostendit pœnam paratam si victi fuerint. Greg. in Moral. Solerter inuigilandum est, vt cum culpa blandiri inchoat, ad quātum interitum mens trahatur agnoscat. Item ostendit eis coronam paratam si vicerint. Apoc.2. Vincenti dabo edere de Ligno vitæ. In eodem: Vincenti dabo manna absconditum. ¶ Item ad triumphandū de diabolo multum valet fiducia de Deo. Exod.14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Numer.14. Dominus nobiscum est, nolite timere. 2. Paral.20. Non est vestra pugna, sed Dei. In eodem: Tantūmodo confidenter state, & videbitis auxiliū Domini super vos. Esa.41. Ne timeas, quia ego tecum sum. Et 43. simile Ierem.20. Dominus mecum est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadēt & infirmi erunt. Rom.8. Si Deus pro nobis, quis contra nos. Ad repugnandum etiam diabolo multum valet oratio. Mat.27. Vigilate & orate ne intretis in tentationē. Ad idē etiam multū valet misericordia.

2. Pet.

2.Pet.2. Nouit Deus pios de tentatione eripere. Et super illud Psal. Misericordia mea & refugiũ meũ. dicit Gl. De nulla re ita vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Eccl. 29. dicit de eleemosyna: Sup scutũ & sup lanceã potẽtis pugnabit pro te aduersus inimicũ tuum. Homines etiam incompatiẽtes & indignãtes peccatoribus permittit Deus corruere in peccatũ. ¶ Itẽ ad superandum diabolũ, multum valet timor Domini. Eccl. 32. In tẽtatione Deus timentẽ se seruabit, & liberabit à malis. In Vitispatrũ abbas Amon dixit cuidam fratri interrogãti ab eo aliquem sermonẽ: Vade, & fac talẽ cogitationẽ tuam, qualẽ faciũt iniqui qui sunt in carcere. Illi enim interrogant homines, vbi est iudex, & quãdo veniet, & in ipsa expectatione pœnarũ suarum plorãt. Sic & monachus debet animã suã obiurgare, dicens: Væ mihi, quomodo astare habeo ante tribunal Christi, & actuum meorũ reddere rationẽ? Si sic semp meditatus fueris, poteris saluus esse. Timor Dei negligentiã expellit quæ multos facit corruere. Eccl. 7. Qui timet Deũ nihil negligit. Timor Dei etiã solicitũ hominẽ reddit, & quasi paratum ad prælium. 1. Machab. 12. pręcepit Ionathas suis vigilare & esse in armis paratos ad pugnam. Item timor Dei offensam cauet⁹; quod multũ valet ad hoc quòd Deus hominẽ iuuet, & sic de hoste triumphet. Deut. 23. Quãdo egressus fueris aduersus hostes tuos ad pugnã, custodies te ab omni re mala. 1. Cor. 9. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Item timor occasiones peccãdi cauet, vt est familiaritas eorum qui mala suggerunt, qui sunt quasi habitus diaboli. Iob 41. Habitus eius prunas ardere facit. Item occasio mali est aspectus rei delectabilis. Gen. 3. Vidit mulier lignum quòd esset bonũ, &

& ad vescendum suaue &c. ¶ Amor etiam mun-
di occasio est, vt quis à diabolo superetur. Non
est mirum si à diabolo capitur qui voluntariè pe
des suos in rete eius mittit. Retia diaboli sunt
tēporalia ista. Iob 18. Immisit in rete pedes suos,
& in maculis eius ambulat. Sapient. 14. Creatu-
ræ Dei factæ sunt in odium, & in tentationē ani-
mæ hominum, & muscipulam pedibus insipien-
tium. Item ad superandū diabolum multum va-
let constantia. Ephes. 3. Nolite locum dare dia-
bolo. Iac. 4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis.
Itē ad hoc valet spiritualis lætitia. 1. Machab. 3.
Præliabatur Israël prælium cum lætitia. Anto-
nius: Vnica ratio vincendi inimicum, est lætitia
spiritualis. 1. Reg. 4. dicūt Philisthijm figurā te-
nentes dæmonum, Væ nobis, non enim fuit tan-
ta exultatio heri & nudiustertius. Et notandum
quòd quādoq; diabolus nos impugnat molestijs,
quādoq; delicijs. Cùm impugnat molestijs, non
est fugiendū. Bonæ enim sunt & vtiles, & fugien
tes magis grauāt. Iosu. 7. Mi Domine Deus, quid
dicam videns Israëlē hostibus suis terga verten-
tem? Sen. Quemadmodum perniciosior est hostis
fugientibus: sic omne fortuitū incommodum ma
gis instat cedenti & aduerso. Sallustius. Fugien-
tes sæpius videas capi aut occîdi. Fortissimum
idemq; tutissimum. Bernard. in epistolis: Sola
causa qua perdere possis victoriam, fuga est. Fu-
giendo poteris illam amittere, moriendo nō po
tes: & beatus si pugnando moriaris, quia mor-
tuus mox coronaberis. Væ autem tibi si decli-
nando, pugnam perdis & victoriam simul & co-
ronā. Idem in epistolis: O verè tuta pro Christo
cum Christo pugna, in qua nec vulneratus,
nec prostratus, nec cōculcatus, nec millies si fie-
ri possit occisus fraudaberis à victoria, tātum ne
fugi

fugias. Idem: Libentius insequitur aduersarius fugientem, quàm sustineat repugnantem. ¶ Impugnatio verò quæ fit delicijs, vincitur fugiendo. 1. Corint. 6. Fugite fornicationem. Impugnatio per molestias vincitur patiendo. Illa quæ fit per delicias, percutiendo virga disciplinæ. Prou. 23. Si percusseris eum virga, non morietur. Sen. in epistolis: Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Sciet enim hoc accidisse lege diuina ex qua vniuersa procedunt. Idem: Voluptates inter res vilissimas præcipuè extirpa, quę latronum more in hoc nos amplectūtur vt strangulent. ¶ Et notandum quòd cùm habeamus bellum contra astutiores & fortiores nobis, necessarium est nobis adiutorium. Et enumerantur octo adiutoria. Primum est, cœlestis doctrina. In Psal. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Prouerb. 24. Vir doctus robustus & validus. Sapient. 8. Per sapientiam in multitudine bonus videbor, & in bello fortis. Secundum est, diuina confortatio quæ multū valet ad fortitudinē, & ad hoc quòd aliquis vincat: sicut disconfortatio multū facit ad hoc quòd aliquis vincatur. Daniel. 3. Corrobora Iosue, & conforta. Dan. 10. Confortare, & esto robustus. Tertium est, refrenatio hostium ne tantum nos impugnent quantum vellent: vt patet in Iob, quem sathan non poterat ad voluntatem suam impugnare donec à Deo fuit ei hoc concessum. 1. Corint. 10. Fidelis est Deus qui non permittet vos tētari supra id quod potestis. Quartum est, mira Dei protectio, quæ promittitur Esaiæ 43. Cùm transieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te. Sic protecti sunt tres pueri in fornace Babylonica. Dan. 3. Quintum est, mira hostiū impugnatio. Exo. 14. Fugiamus Israelē: Deus

Deus enim pugnat pro eis contra nos. Sextum
est,miræ virtutis collatio,vt Moysi.Exod.34.&
Eliæ 4. Reg. 19. data est virtus ieiunandi 40.
diebus : sicut mira virtus corporalis data fuit
Samsoni. Septimum est,armatura mirabilis,quę
habenti nihil nocere possit.Qualis armatura est
patientia quæ data fuit beato Vincentio & Lau
rentio. Octauum est,angelorũ custodia,quam vo
cat Dominus sepem.Esa.5.Auferam sepem eius,
& erit in direptionem. Angeli sancti dæmones
compescunt. Tob.8. Raphaël religauit dæmo-
nium in deserto. & 4. Reg.6. dixit Eliseus ad
ministrum suum : Noli timere, plures enim no-
biscum sunt,quàm cum illis.

De alijs diuisionibus Patientiæ. CAP. VI.

CONSEQVENTER po
nendæ sunt aliæ diuisiones perti
nentes ad patientiam.Et sumitur
diuisio prima secũdum ea à qui-
bus patimur.Quædam enim pa-
timur ab extraneis:quædã verò
notis,tamen inimicis.Quædã verò ab amicis,
quæ molestius sustinemus.Psal.Si inimicus meus
maledixisset mihi &c. Sustinuissem vtiq;. Alia
sumitur secundũ ea quæ patimur, quæ sunt cõtu
meliæ verborũ,molestiæ corporũ, & dãna rerũ.
Cõtumeliæ verborũ patiẽter tolerãdæ sunt. Sũt
enim velut aurũ & argentũ quibus ditamur : ad
Heb.11.Maiores diuitias ęstimãs thesauro Aegy
ptiorũ improperium Christi. Ad cõtumelias de-
bet homo se habere vt surdus. In Psal. Ego autẽ
tanquã surdus nõ audiebam, & sicut mutus &c.
Debet etiam homo immobilis permanere.2.Re-
gi 14. Sicut angelus Dei,sic est Dominus meus
rex, vt nec benedictione vel maledictione mo-

neatur. Ille qui maledicit, reputandus est vt nuntius à Deo missus, vt scilicet abstergat maculas eius cui maledicit. Gregor. Idcirco Dominus linguas detractorum in electos laxat, vt si quid in eis elationis surrexerit, lingua detractoris tradat. Multum vilipendit Deus malos, quando de lingua eorum facit absterforium fordium bonis. Prouerbior. 11. Qui stultus est, seruiet sapienti. 2. Regum 16. dixit Dauid cùm Semei ei malediceret: Dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. Et dicit glos. Gregor. Qui verborum contumelijs pressus virtutem patientiæ seruare non sufficit, factum Dauid ad memoriam reuocet: quē cùm Semei conuitijs vrgeret, & armati proceres vlcisci contenderent, ait: Quid mihi & vobis filij Saruiæ &c. dimittite eum vt maledicat &c. Quibus verbis indicat quòd pro peccato Bersabee insurgentem contra se filium fugiens, reduxit ad animum malum quod fecit: & contumeliosa verba, non tam conuitia quàm adiutoria esse credidit, quibus se purgari sibiq; misereri posse iudicauit. Tunc enim illata conuitia bene toleramus, cùm in secreto mētis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur quòd iniuria percutimur, dū conspicimus quòd peius meruimus: sicq; fit vt cōtumelijs gratia magis quàm ira debeatur, quarum interuētu Deo iudice pœna grauior declinatur. Dicēti verba cōtumeliæ cōpati debemus, quasi insano verba extranea loquēti. Sen. Dicis, male de te loquūtur: moueret si hoc iudicio facerēt, nunc morbo faciūt. Hieron. Apud Christianos non est miser qui patitur contumeliā, sed qui facit: beatū debet se reputare cui mali maledicunt. Matt. 5.

Bea

Beati estis cùm maledixerint vobis homines. 1. Pet. 4. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Exemplum huius patientiæ habemus in Christo. Esa. 53. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. Matt. 27. Cùm accusaretur à principibus sacerdotū, nihil respondit. De patientia ad molestiam corporum habetur Matth. 5. Si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe ei & alteram. De patientia ad damna rerum, habetur ibidem: Qui vult contendere tecum in iudicio, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. De hac patientia commendat quosdam Apostolus ad Hebræos 10. Rapinam bonorum vestrorū cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorē & manentem substantiam. ¶ Alia diuisio sumitur secundum causas propter quas patimur. Quandoq; enim quis patitur ex culpa sua. In quo casu magis patienter sustinet. Quandoque verò sine culpa sua: & tunc magis molestè sustinet, dicens: Si meruissem, non sustinerem molestè: nunc verò non est mirum si molestè sustineam, cùm hoc non meruerim. Cui dicendum est quòd ipse secundum hoc potius vult esse similis latronibus quàm sanctis. Latrones enim propter culpā suā patiūtur ea quę sustinent: sancti verò sine culpa. 1. Pet. 2. Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiēs iniustè. In eodem: Quæ est gratia si peccantes & colaphizati sufferatis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc gratia est apud Deum. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiam, beati. In eodem: Melius est benefacientes si velit voluntas Dei pati, quàm malefacientes. Eiusdem 4. Nemo vestrum patiatur, quasi homicida, aut

fur, aut maledicus, aut alienorũ appetitor: si autem vt Christianus, non erubescat. ¶ Alia diuisio patiẽtiæ est talis. Est patiẽtia culpæ, & est patientia naturæ, & cõsuetudinis longæ & gratiæ. Prima triplex est. Quædam est remissionis: vt cùm quis sustinet nõ sustinẽda, vt scilicet se redigi in seruitutem diaboli. 2. ad Corint. 11. Sustinetis si quis vos in seruitutem redigit. Prou. 12. Manus quæ remissa est, tributis seruiet. Hæc patientia est quasi asinina. Asinus non discernit quid sibi imponatur, vtrum aurum vel lutum. Alia est seruilis timoris: vt cùm aliquis timore disciplinæ, vel quia erubescit exire de claustro sustinet aspe ritatẽ religionis, & non amore Dei. Et talis patientia solet esse cum murmure propter defectũ vnctionis gratiæ, sicut rota murmurat si vncta nõ fuerit. Eccl. 33. Pręcordia fatui quasi rota carri. ¶ Tertia est patientia hypocritarũ, figurata in patientia latronis mali qui cum Domino passus est. Patiẽtia verò naturæ est quam habet aliquis ex strenuitate naturali, vt sunt multi milites qui licet non habeant charitatẽ, tamen prius sustinerent mortẽ quàm fidem negarent patientia naturali. Patientia laboris inuenit Alexãder exercitum suum, cùm eum probaret, ducens illum sub torrida zona per dietã sine potu, vsq; ad fluuium quendam. De patientia cõsuetudinis longę dixit quidam: Quod male fers, assuesce, feres. Tullius: Optima forma eligenda est viuẽdi, quam iucundam reddet assuetudo. ¶ Patientia verò gratiæ triplex est. Quædam est incipientium: quædam perficientium, & quædam perfectorum. Incipientium est sustinere mala quæ eis inferuntur patienter. Proficientium verò est sustinere ea non solum patienter, sed etiam libenter. Perfectorum verò non solum libenter, sed etiam lætanter.

Hos

Hos tres gradus patiẽtiæ possumus agnoscere in Paulo. Primus habetur 2. ad Cor. 4. Tribulationem patimur, sed non angustiamur, scilicet per impatientiã. Secundus eiusdem 12. Ego libẽtissimè impendã, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. Tertius ad Galat. vlt. Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Et notandũ quòd qui habet perfectam patientiam, cùm mala ei inferũtur, lætatur: inferẽti compatitur, & beneficium largitur, & Deo regratiatur. De primo habes Act. 5. Ibant apostoli gaudentes &c. 1. Pet. 3. Communicantes Christi passionibus gaudete. De secũdo, 2. Pet. 1. In patientia pietatem. Greg. in homil. Patientia vera est quæ & ipsum amat quem portat. Nam tolerare & odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamen furoris. De tertio Luc. 6. Benedicite maledicentibus &c. 1. ad Cor. 4. Maledicimur & benedicimus, & blasphemamur & obsecramus. De quarto exemplũ habemus in Tobia, cap. 2. quòd immobilis in Dei timore permãsit, gratias agens Deo omnibus diebus vitæ suæ. Et beatus Laurẽtius: Gratias ago tibi Domine Iesu, quia hostia tua effici merui. Qui ad ignẽ tribulationis Deo gratias agunt, similes sunt altilibus, quæ cum ad ignem assantur, pinguedine sua se superfundunt. Et sicut pinguedo assata grauioris est saporis quàm elixa: sic gratiarum actio gratior est Deo quando personat in his qui sunt in tribulatione, quàm si personat in his qui sunt in prosperitate.

De Constantia. PARS VII.

CONSTANTIA est stabilitas animi firma, & in proposito perseuerans. Et notandum quòd est constantia generalis quæ attenditur in perseuerantia propositi, quæ omnẽ

virtutem circuit: & est constantia specialis, quæ attenditur circa res terribiles & ad sustinendum difficiles, quæ lædunt naturam. Et hæc constantia pertinet ad fortitudinem. ¶ Item notandum quòd constantia est seruare medium inter mutabilitatem seu leuitatem & pertinaciam, quorum vtrunq; reprehensibile est. 2. ad Corint. 1. Nunquid leuitate vsus sum? Numer. 19. legitur de filijs Israël, quòd ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium eius figebant tabernaculum. Sic à proposito recedendum est, cùm creditur Deo displicere, & in eo perseuerandum est cùm creditur ei placere. ¶ Item notandum quòd sex videntur pertinere ad cōstantiam. ¶ Primum est, stabilitas intellectus quæ variatur secundum diuersas species cognitionum. Quædam enim stabilitas est in his quæ sunt fidei. Ad quam monemur 1. ad Corint. vlt. Vigilate, & state in fide. ad Ephes. 4. Non simus paruuli fluctuātes, & circūferamur omni vento doctrinæ. Tob. 2. Vitā illam expectamus quam Deus daturus est his qui fidē suam nunquam mutant ab illo. ¶ Secundum est, grauitas seu ęquanimitas in vtraq; fortuna. Tullius: Præclara est æqualitas in omni vita, idemq́; semper vultus, eademq́; frons, vt de Socrate accepimus. Econtrario cor stultorum dissimile erit. Prouerb. 15. ¶ Tertium est, stabilitas circa ea quę desiderantur. Sen. in epist. Ante omnia hæc cura, vt cōstes tibi. Quoties experiri voles an aliquid actum sit, obserua an eadem velis quæ heri. Mutatio voluptatis indicat animū naturæ atq; alibi apparere prout tulit ventus. Non vagatur quod fixum atq; fundatum est. Quidam adeò sunt inconstantes, vt constantia eorum hęc esse dicatur, scilicet esse instabiles. Poëta: Quod petijt, spernit: repetit quod nuper omisit. Item: Diruit, ædificat,

tat, mutat quadrata rotundis. ¶ Quartum est, abilitas loci, quæ multum facit ad stabilitatem nimi. Bernard. ad fratres de monte Dei. Impossibile est: hominem fideliter figere in vno anium suum, qui non prius alicui loco perseuerantr affixerit corpus suum. Nam qui ægritudinem nimi migrando de loco ad locum effugere nititr: sic est sicut qui fugit vmbram corporis sui, ipsum fugit, seipsum circunfert, locum mutat, on animum, eundem vbiq; se inuenit: nisi quòd eteriorem ipsa facit mobilitas, sicut lædere solet grum qui circũferendo concutit. Senec. in epiolis: Animum debes mutare, non cœlum. Quid iraris, nihil tibi peregrinationes prodesse, cùm circũferas? Præmit te eadem causa quæ expu t. Onus animi tui deponendum est. Non antè llus tibi placebit locus. Vadis huc atq; illuc, excutias insidens pondus, quod ipsa iactaone incommodius fit, sicut in naui omnia imota minus vrgent, inæqualiter conuoluta ciis eam partem in qua incubuerunt demergunt. lotu ipso noces tibi. Aegrum enim concutis. c cùm istud exemeris malum, tunc omnis mutio loci iucunda est. Magis quis veneris, quàm iò interest. Idem: Primum argumentum comositæ mentis existimo, posse consistere, & secum orari: lapis quadratus stabilis est: sic homo ne ordinatus est stabilis. Et econtrario male dinatus, instabilis. Poëta: Romæ Tybur amo ntosus Tybure Romam, In culpa est animus i se non effugit vnquam. Cœlum non animum utant qui trans mare currunt. Seneca: Non nualescit planta quæ sæpe transfertur. Ad loci ibilitatem multum monet scriptura. Eccles. 10. spiritus potestatem habentis super te ascende, locum tuum ne dimiseris. Eccl. 11. Confide in

Deo,& mane in loco tuo.Facile enim est in oculis Dei subito honestare pauperem. Lucæ 9. In quācunq; domū intraueritis,ibi manete, & inde ne exeatis.Eiusdem 10. Nolite transire de domo in domum.1.ad Corint.15. Fratres stabiles estote & immobiles. 1.ad Thessal.4.Rogamus vos fratres vt operam detis vt quieti sitis. 2.ad Thes.3. Scitis quemadmodum oporteat imitari nos:quoniam non inquieti fuimus inter vos. Instabilitatem reprehendit Paulus in quibusdam mulieribus.1.ad Timot.5.Otiosæ,inquit,discūt circūire domos &c. Instabilitas quantum ad locum,Deo displicet : homini verò est damnosa & periculosa. Ierem.14. Dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & Domino non placuit. Prouerb. 27. Sicut auis transmigrans de nido suo : sic vir qui relinquit locum suum. Sicut auis transmigrans de nido suo damnificatur in pullis suis, & homo locum suum relinquēs in bonis suis. Dina egressa vt videret mulieres regionis illius, corrupta fuit. Genes.33. & Semei egrediens de Ierusalem fuit occisus.3.Reg.2. ¶ Quintum est,firmitas contra ventos tentationum. De qua commendatur Ioannes,Matt.11.& Luc.7.Quid existis in desertum videre arundinem vento agitatam? In Psal. Non sic impij, non sic:sed tanquam puluis &c. Ecclesiast.5.Non ventiles te in omnem ventum. ¶Sextum est, stabilitas in occupatione seu operatione. Sen. Melius est vt proposita custodias, quàm vt honesta proponas. ¶Item notandum quòd constantia seu stabilitas est valde admirabilis in statu præsentis vitæ quæ ita instabilis est.Iob 14. Nunquam in eodem statu permanet. Difficile est folium arboris stabile esse, dum flatu venti percutitur. Greg. in Moralib. Humana anima quot tentationes patitur, quasi tot flati-

bus

us monetur. Idem in eodem: Qui arbor fuit in
onditione, folium à semetipso factus est in ten-
atione: sed pòst stipula apparebit, in deiectione.
stabilitas etiam quædam imago est æternita-
is. Ipsa ponit hominem quasi in statu angelico.
.Reg.14. Sic est Dominus meus rex sicut ange
us Dei, vt nec benedictione nec maledictione
noueatur. ¶Item notandum quòd sex videntur
acere ad instabilitatem. ¶Primum est stultitia.
Eccl.27. Stultus vt luna mutatur. Sen. in epist.
Quid est sapiētia? Semper idem velle atq; nolle.
Non potest cuiquam semper idem placere, nisi
ectum. Nesciunt homines quid velint, variatur
quotidie iudicium, ac plerisq; agitur vita per lu-
um. Idem: Quid colluctatur cum animo nostro,
nec permittit nos quicquam velle? Nihil liberè
volumus, nihil semper. Stultitia est, cui nihil con-
stat, nihil diu placet. ¶Secundum est peccatum.
Gen.4. dictum est Cain post homicidium: Vagus
& profugus eris super terrā. In eodē: Ecce eijcis
me hodie à facie tua, & ero vagus & profugus in
terra. Esa.57. Cor impij quasi mare feruens quod
quiescere nō potest. Thren.1. Peccatum peccauit
Ierusalem: propterea instabilis facta est. Iob 11. Si
iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris à te,
tunc lauare poteris faciem tuā absq; macula, &
eris stabilis. In Psal. Non dabis in æternum flu-
ctuationem iusto. ¶Tertiū est impatientia. Boët.
in lib. Consolationum: Quis est ille tam felix, qui
cùm dederit impatiētiæ manus, statum suum mu-
tare nō optet? Quartum defectus timoris. Timor
animū stabilem reddit, sicut lapides superpositi
asseribus eos custodiunt ne à vento moueantur,
vel sicut ancora nauem stare facit. Eccl.25. Ti-
mor Domini super omnia se superposuit. Greg.
Ancora mentis pondus timoris. ¶Quintum est

defectus dilectionis boni. Amor boni animum stabilem reddit, sicut radix profunda arborem. Ecclesiast.34. Qui implantatus est, abfidabit nequitia. Senec. Non vagatur quod fixum atq; fundatum est. ¶Sextum est duplicitas animi. Iac.1. Vir duplex animo, incõstans est in omnibus vijs suis. Vir duplex est animo, qui vult hic gaudere cum mundo, & in futuro cum Domino. Hieron. Deceptus es charissime, si & hic vis gaudere cum seculo, & postea regnare cum Christo. Et notandum quòd homo instabilis, quasi lunaticus est. Mat.17. Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est. Et est similis homini erranti, qui quãdoq; vadit huc, quandoq; illuc. Cano.1. Iudæ: Sydera errantia quibus caligo tenebrarum reseruata est in æternum. secundum glos. Sydera errantia, sunt apostatæ.

De Perseuerantia. PARS VIII.

BREVITER hic agetur de Perseuerantia, quia aliqua de ea dicentur in tractatu de Acedia cap. de vitio Imperseuerãtiæ, & rectè post Constantiam. Est enim Perseuerantia, permanẽtia, sicut & constantia: vnde communicat cum constantia. Tamen in hoc differt: quia constantia est permanentia in proposito: perseuerantia verò permanentia in bono, siue continuatio boni. Constantia cauet leuem transitum à proposito vno in aliud: perseuerãtia verò cauet discontinuationem vel imperfectionẽ seu defectum debiti finis. Et describitur sic Perseuerãtia magistraliter: Perseuerãtia est permanentia in bono, diuturna vel finalis. Tull. verò in 1. Rhetoric. sic eam describit: Perseuerantia est in ratione bene con-

iderata, stabilis & perpetua permansio. Et notan-
lum quòd est perseuerantia generalis & specia-
is. Generalis attenditur in continuatione boni,
& circuit omnem virtutem. Specialis verò atten-
itur circa terribilia & difficilia, ad sustinendum
juæ lædunt naturam, quæ pertinet ad fortitudi-
iem, ad quam monemur. Hebr. 12. In disciplina
rero, inquit, perseuerate. Item notandum, quòd
juædam est perseuerãtia finalis, quædam est non
inalis. Non finalis est, quãdo aliquis longo tem-
ore perseuerat in bono, tamen postea cadit per
nortale. Finalis verò perseuerantia dupliciter
icitur. Vel finalis proposito, vel finalis actu. Fi-
alis verò proposito fit finalis actu, in his quæ
ermanent in bono. De perseuerantia finali actu,
icit August. quòd multi eam habere possunt,
ullus amittere: incipit enim esse finalis actu in
rmino vitæ. Et notandum quòd perseuerantia
gulariter datur homini per bona merita. Vnde
los. super illud Psal. Retribuet mihi secundum
stitiam meã. dicit, Pro fide, & spe, & alijs bonis
beribus reddet Deus perseuerantiã. Ideo autem
ctum est regulariter: quia virtutes communiter
imo dantur in aliqua quãtitate, secũdo per bo-
a opera merentur augeri, tandem perfici: tamen
icui, vt Christo, datæ sunt virtutes in statu per-
ctionis, quæ neq; augẽtur nec intẽduntur. ¶ Ad
mendationem perseuerãtiæ, Primò valere po-
st frequens admonitio quam scriptura facit ad
rseuerandum. Iudic. 18. Nolite negligere, noli-
cessare. 1. Corint. 7. Vnusquisq; sicut vocauit
eus, ita ambulet. In eodem: Vnusquisq; in qua
ocatione vocatus est, in ea permaneat. Eius-
m 9. Sic currite vt cõprehendatis. Gal. 5. State,
nolite iugo iterũ seruitutis cõtineri. 1. Ioan. 2.
nctionẽ quam accepistis à Deo, maneat in vo-
bis.

bis. Apocal.2.Id quod habetis, tenete donec veniam. ¶ Secundo promissio quæ fit perseuerantibus. Apoc.2.Esto fidelis vsq; ad mortē, & dabo tibi coronam vitę.Rom.11. Vide in te bonitatem Dei,si perseueraueris in bonitate. Mat.10.& 24. Qui perseuerauerit vsq; in finē,saluus erit. Bern. in epistolis:Scias diabolum soli semper perseuerantiæ insidiari, quam solam virtutum nouit coronari. Idem in eodem : Studete perseuerantiæ, quæ sola coronatur. ¶ Tertia comminatio quæ fit non perseuerantibus, scilicet ablatio coronæ. Apocalyp.3.Tene quod habes,& nemo accipiat coronam tuam. ¶ Quarto exempla. Primo exempla Dei. Genes.2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod fecerat. Deuter.32. Dei perfecta sunt opera. Secundo exemplum Christi hominis. Ioan.17. Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Tertio exempla sanctorum. Iob 27. Iustificationem meam quam cœpi tenere,nō deseram.2.Timot.4.Bonum certamē certaui, cursum cōsummaui. Actuum 20.Non facio animam meam pretiosiorem quàm me,dummodo consummem cursum meum. ¶ Quinto, cōmendabilis est perseuerātia à suo effectu multiplici. Primus est, quòd à Deo impetrat quod vult. Luc.11. Si perseuerauerit pulsans, etsi non dabit ei eo quòd amicus eius sit:propter improbitatem tamē eius surget, & dabit ei quotquot habet necessarios. Eiusdē 17. de iudice iniquo,qui licet Deū non timeret, nec homines reuereretur:tamē fecit quod vidua voluit,propter eius improbitatē. Matt.16. Misereor turbæ, quia iam triduo perseuerat mecum. Greg. Quæsiuit Maria Magdalena prius, & minime inuenit:perseuerauit vt quæreret, vnde contigit vt inueniret.Idem : Sic quippe quod poposcerat obtinere Anna meruit, quia se post

lacr

lacrymas in eodem mentis rigore seruauit. Tobiæ 3. Sara in oratione persistens, & cum lacrymis Deum deprecans, exaudita est. Et Apostoli perseuerãtes in oratione, Spiritum sanctum acceperunt. Act.1. Hi omnes erãt vnanimiter in oratione perseuerantes &c. ¶Secũdus est, quòd perseuerantia bona acquisita custodit, sicut in perseuerantia destruit. Prouerb.19. Qui mollis est & dissolutus, frater est opera sua dissipantis. Aug. Perseuerantia magnum donum Dei est, quo dona cætera conseruantur. ¶Tertius est, quòd difficilia & aspera, facilia & suauia facit. Bernard. In epistolis: Subito procedenti de vmbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit: sed postquàm ab his dissuescere, & ad illa se paulisper assuescere cœperit, vsus tollit difficultatem, inuenitq; facile esse quod impossibile antè putauit. ¶Quartus est, quòd nihil imperfectum relinquit. Sen. Non despero in durato: nihil est quod non impugnet pertinax opera et intenta ac diligens cura. Videmus debiles mulieres senilis ætatis, perseuerando peregrinationes longas perficere. Item videmus naturam cõtinuè operãdo, ex modica nuce additione imperceptibili magnam arborem efficere: & aquam quæ adeò mollis est, lapidem adeò durum perseuerantí percussione excauare. ¶Quintus est, quòd perseuerantia virtutem operanti ministrat. Sen. Perseuerandum est, & assiduo labore robur addendum est. ¶Sextus, quòd meretur apprehendere præmium. 1. ad Corint. 9. Vnus accipit brauium, scilicet perseuerans. Bern. Perseuerantia est singularis filia summi regis, virtutum finis & consummatio. Chrysost. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratias, nec laudem fortitudo. Deniq; non qui incœperit,

perit, sed qui perseuerauerit saluus erit. Idem: Incipere multorum est, finire paucorum: semper in principio delectatio est, in fine probatio. Idem: Assueuerunt multi in initio feruentes esse, in fine remitti & dissolui: quæ vtilitas est seminum florentium, & postea tabescẽtium. Greg. in Moral. Incassum bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia etiam frustrà velociter currit, qui priusquam ad metas veniat deficit. & super illud Matt. 10. Qui perseuerauerit &c. dicit glos. Non cœpisse vel fecisse, virtutis est: sed perficere. Vnde cauda hostiæ iubetur offerri Leuit. 3. Ornatus virtutum, est vestis vsq; ad talos, si perseuerantia fuerit. Sine ea vestis est inhonestè decurtata. Vltimus dies perseuerantis plus videtur ei valere, quàm quicunq; præcesserunt. Si enim illa die defecisset, præcedentia perdidisset.

De Magnanimitate. PARS IX.

MAGNANIMITAS quandoq; sumitur pro fortitudine. Et attenditur non solum in aggrediendo terribilia, sed etiã in sustinendo. Et pertinet ad eam non solum aggressio arduorum, sed etiam processus & consummatio eorum. Senec. in lib. de quatuor Virtutibus: Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, cum magna fiducia viues. Quandoq; magnanimitas dicitur terribiliũ spontanea & rationabilis aggressio: sic accipitur à Macrobio. ¶ Item notandum quòd homo magnanimus terribilia seu difficilia aggreditur propter cõmunem vtilitatẽ, vel propter honestatẽ, non propter cupiditatem vel gloriæ vanitatẽ: non enim decet vt cupiditate vincatur, qui metu nõ frangitur. Tullius: Nihil tam

ang

angusti animi est, tamq; parui, quàm amare diuitias. Macrobius: Virtutis fructum sapiẽs in conscientia ponit, minus perfectus in gloria. Item ad magnanimum pertinet cauere non solum timiditatem, sed etiam temeritatem. Non enim debet homo absq; causa offerre se periculis. In adeundis periculis imitari debemus medicorum consuetudinem. Illi enim leuiter ægrotantes leuiter curant: grauioribus autem morbis ancipites curationes adhibere coguntur. In tranquillo tempestatem optare dementis est: tempestati autẽ cùm euenerit subuenire, sapientis. Poëta: Vis consilij expers, mole ruit sua. Senec. in libro de quatuor Virtutib. Eris magnanimus, si pericula nõ appetas vt temerarius, nec formides vt timidus. Tull. Turpis fuga mortis, omni morte peior. Ad magnanimitatem pertinet, ardua opera appetere, & magnitudinem boni vel mali transitorij superare. Primum innuit Tullius: Te, inquit, animo excelsum natura creauit. Audita de magnanimitate, tibi statim insedit oratio: id est, intimè sedit vel placuit. Magnitudo boni trãsitorij superatur contemnendo: magnitudo vero mali transitorij non timendo. Sen. in epistolis: Animus nunquam maior est, quàm vbi aliena seposuit & fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo. Idem in epistolis: Magni animi est magna, cõtemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Illa enim vtilia vitaliaq; sunt, hæc eo quo superfluũ nocent. Sic segetem nimia sternit vbertas, sic rami onere franguntur. Sic ad maturitatem nõ peruenit nimia fœcunditas. Idem animis quoq; euenit, quos immoderata felicitas rumpit, qua nõ tantum in aliorum iniuriam, sed etiam in suam vtũtur. Idem in eodem: Magnus ille est qui fictilibus vtitur quemadmodum argẽto. Nec minor

nor est quidem qui sic argento vtitur quemadmodum fictilibus. Idem in eodem: Scitote tam bene homines culmo, quàm auro tegi: contemnite omnia quæ superuacuus labor velut ornamentum aut decus posuit: memẽtote præter animum nihil esse mirabile, cui magno nihil est magnum. Idem in lib. de Naturalibus quæstionib. Magna ista, quia parui sumus, credimus multis rebus, non ex sua natura, sed ex humilitate nostra magnitudo est. Idem in lib. de Clementia: Magni animi est, iniurias in summa patiẽtia pati. Ad magnanimitatem pertinet iniurias receptas vilipendere, & inimico cùm est in potestate hominis parcere, & fraudes & dolos vitare. Senec. in lib. de quatuor Virt. Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi iniuriam fieri. De inimico dices, Non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit. Cùm illum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse. Scito enim magnũ & honestum vindictæ esse genus ignoscere. Palàm aggredere, non geres conflictum nisi indixeris. Nam fraudes & doli imbecillum decent. Magnanimitas videtur posse distingui in tres partes: scilicet in cordis altitudinem, latitudinem & longitudinem. Cor altum est quod in aduersis non deijcitur, sed eleuatur. Cuius exemplum habes in Gallis, quorum cristæ eleuantur cum ira eos ad pugnandum accendit. Senec. in epistolis: Non est mirum in tranquillitate non concuti: illud mirare, ibi extolli aliquem vbi omnes deprimuntur: ibi stare, vbi omnes iacent. Vel cor altum est, cor honores transitorios despiciens. Cor verò latum, est cor despiciens magnitudinẽ diuitiarum. Sen. in epist. Ille ingentis animi est, qui diuitias circũfusas sibi multũ diuq; miratus quòd ad se venerint, ridet: suasq; magis audit esse, quàm sentit. Cordis longit

gitudo est per quam vincitur tædium longæ expectationis, vel longitudo molestiæ & laboris. Quidam sunt breues animo statim volẽtes quod fieri desiderant, statimq; volentes transire quod molestum sustinent: similes agricolis qui iacto semine, statim metere vellent.

De Fiducia & Magnificentia, descriptione vtriusq;, & de officijs magnificentiæ tam in pace quàm in bello. PARS X.

SEQVITVR de Fiducia & Magnificentia. Fiducia est certa spes animi producendi ad finem rem inchoatam. De fiducia bona vel mala, require in tractatu de Spe. Magnificentia vero quandoq; dicit negotiorũ difficiliũ & præclarorũ cõsummatio. Et sic sumitur à Macrobio. Quãdoq; verò sic sumitur magnificẽtia quod ad eã ptinet, nõ solũ cõsummatio præclarorũ negotiorũ, sed etiã inchoatio eorũdẽ. Et sic sumit à Tullio in 1. Rhetor. Vnde sic describit eam: Magnificẽtia est rerum magnarũ & excelsarũ cum animi ampla quadam & splẽdidissima propositione, cognitio atq; administratio. Nec loquitur de magnanimitate, imò sub magnificentia comprehendit eam.

De officijs Magnificentiæ.

DIstinguũtur verò officia magnificentiæ tam in pace quàm in bello. In pace, secundũ Platonem, tria ad eam pertinent quantum ad prælatos. Primũ est, vt sic vtilitatem ciuium tueãtur, vt quæcũq; agunt, ad eam referãt cõmodorum suorum obliti. Secundũ est, totum corpus ciuitatis curẽt, ne dum partẽ aliquã tueantur reliquam deserant. Vt enim tutela, sic procuratio reipublicæ ad vtilitatẽ eorum qui commissi sunt, nõ eo-

rum quibus cõmissa est, gerẽda est. Hæc duo documenta Platonis recitat Tull. in lib. de Offic. Qui parti vrbis cõsulunt, partẽ deserunt, perniciosissimã seditionem in ciuitatem inducũt. Tertium est, vt concionẽ caueãt. Dicit enim Plato similiter facere eos qui inter se contendunt quinã potius ciuitatem administrent, vt si nautæ certarent tempore tempestatis quis eorum potissimum gubernaret. ¶ Officia verò magnificentiæ in bello, nouem assignantur. Primum est, ea intentione suscipere bella, vt sine iniuria in pace viuatur. Aug. in lib. de Ciuitate Dei: Constat pacem belli esse optabilem finem. Idem ad Bonifacium: Pacem debet habere voluntas, bellum necessitas. Idem ad eũdem: Bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo in bello pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Secundum est, ante aggressionem belli diligentem adhibere præparationem in clientulis, municipijs, sumptu & armis. Senec. Longa belli præparatio celerem affert victoriam. Omnia autem prius experiri, quàm armis certare sapientem decet. Iuxta verbum Philosophi. Tullius in lib. de Officijs: Cùm sint duo genera decertandi: vnum per disceptationem, alterum per vim: illud proprium hominis, hoc beluarum: confugiendum est ad posterius, si superiore vti non licet. Tertium est, ne temerè desperes propter ignauiam, aut propter cupiditatem nimis confidas: in periculum enim ducit immoderatus amor habendi. Quartum est, plus turpitudinem quàm mortẽ horrere, plus ad honestatem quàm ad salutem tẽporalem & alia commoda spectare. Quintum est, copias suas crebris laboribus exercere. Poeta: Variam semper dant otia mentem. Sextum est, postquam ad bellandũ ventum est, hor-

tand

tando bonam indolem erigere, modò laudibus animos afficere, modò admonitionibus desidiam discutere. 2. Machab. vltim. Exhortati inde sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi iuuenem confortari, statuerunt dimicare & confligere fortiter. Septimum est, in concursu ad primos impetus accurrere, inclinatis opem ferre, labentes fulcire. Octauum est, habita victoria seruare eos qui non crudeles fuerunt. Nonum est, fœdera & promissa hostibus seruare: exemplo Reguli, qui captus præstito iuramento quòd rediret, missus est Romam pro captiuis commutandis: qui vt venit, videns captiuos non esse reddendos, cùm retineretur ab amicis, ad suppliciū redire maluit, q̄ ad fidē hosti datam fallere, vt narrat Tull. in libro de Officijs.

Tertiæ partis principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, TRACTATVS QVINTVS DE IVSTITIA.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Iustitia. PARS I.

PRIMO ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Iustitia. Secundo, diuersæ eius descriptiones. Tertio, eius cōmēdationes. Quarto, ipsius diuisiones. Quinto, tangitur de opposito ipsius.

¶ Circa primum notandū quòd iustitia quādoq; valde largè sumitur, scilicet pro bonitate. secūdū hoc dicit Augu. duas partes esse iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonū. Et super illud Heb. 1. Dilexisti iustitiā. dicit Gl. Omne bonum. Sic sumitur Mat. 6. Quærite primū regnū Dei,

& iustitiam eius. Gl. Iustitia regni est omnia quæ Christus docuit obseruare. Eiusdem 13. Fulgebũt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sic etiam su mitur cùm dicimus impium iustificari. Quandoque etiam sumitur nomen iustitiæ minus largè, scilicet pro virtute reddẽte vnicuiq; quod suum est, & sic sub iustitia pietas videt cõtineri. Quãdoq; autem sumitur strictius, prout attenditur in inflictione pœnarum. Sic videtur iustitia esse opposita pietati vel misericordiæ. Sic sumit hoc nomen iustitia Bern. dicens: Nullũ nomen Dei est quod nõ sonet aut iustitiã aut pietatẽ. Et notãdũ ꝙ iustitia etiã prout est virtus cardinalis, quodãmodo generalis est, sicut & prudẽtia generalis est quo ad directionẽ. Dirigit enĩ opera cæterarũ virtutũ. Iustitia verò generalis est quo ad imperium. Potest enim imperare opera cæterarum virtutum: non sufficit tamen ad exequẽdum ea vel ad eliciendum sine cæteris virtutibus.

De descriptionibus Iustitiæ. PARS II.

CIRCA secundũ notãdũ ꝙ Tullius in 1. Rhet. sic describit Iustitiã: Iustitia est habitus animi cõmuni vtilitate seruata, suam vnicuiq; tribuens dignitatem. Iustitia multum attendit communem vtilitatem. Vnde quãdoq; punit hominem plusquàm meruit propter publicam vtilitatem. Tullius: Primum fundamentum iustitiæ est, ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati seruiatur. Ambros. in lib. de paradiso: Iustitia magis alijs quàm sibi prodest, & vtilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. Iustitia etiam cuiq; suam dignitatem tribuit: quia vnicuique tribuit, quod dignũ ei est tribui, siue quod ei debetur.

betur. Illud autem debitum quandoq; est fœdere naturali, quandoq; etiam ratione officij vel prælationis, vt obedientia debetur prælatis: quandoq; verò ratione meriti, vt cum pœna vel premium redditur his qui meruerunt. Macrobius dicit quòd iustitiæ est, vnicuiq; seruare quod suũ est. Aug. verò in lib. de lib. arb. dicit: Iustitiã quid dicã esse, nisi virtutem qua sua cuiq; tribuuntur? Et super illud Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiã. dicit Gl. Iustitia est, sua cuiq; tribuere, sibi & proximo & Deo. Seneca in libro de 4. Virtutibus, dicit: Quid est iustitia, nisi naturę tacita cõuentio in adiutoriũ multorũ inuenta? Idẽ in eodẽ: Iustitia diuina lex est, & vinculũ societatis humanæ. Isido. sic describit eam: Iustitia est ordo & ęquitas qua homo cũ vnaquaq; re bene ordinat: ordo dicit cõueniens rei vel collocatio. secũdũ Anselmũ sic describit: Iustitiã est rectitudo volũtatis propter se seruata. Voluntatis dicitur, quia lapis cùm descendit, rectè agit faciẽdo quod debet: tamen nõ dicitur iustus esse, quia hoc non facit voluntatè. Rectitudo verò quę est iustitia, non est cuiuscunq; appetitus, sed appetitus rationabilis qui est cum discretione. Si enim aliquis impediat ab ingressu domus aliquem volentem intrare, vt innocentem ibi occidat: ignorans tamen quid ille ibi acturus sit, non reputatur ipse in hoc iustus. Non dicitur etiam aliquis iustus propter rectitudinẽ intellectus vel operis, si desit rectitudo volũtatis. Itẽ si aliquis coactus reddat pecuniã quam abstulit, vel causa inanis gloriæ, non est propter hoc iustus, sed si amore iustitiæ hoc faciat. Ideo ergo bene dictum est, quòd iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata. ¶ Et notandum quòd cùm rectum sit in quo medium non exit ab extremis, vbi est rectitudo iu-

ſtitiæ, aliquid eſt vt medium, & aliqua
ma. In iudicio verò hoc manifeſtum e
dex medius eſt inter partes, qui non deb
nare ad dexteram vel ad ſiniſtrā. Gener
rò tria conſiderari poſſunt vbi eſt iuſti
cet quod redditur, cui redditur, & per q
ditur. Per quod redditur eſt vt medium,
ſunt vt extrema. ¶ Deſcribitur etiā iuſti
ſtitia eſt virtus conſeruatrix humanæ ſo
& vitę communitatis. Societatē, id eſt c
tionē homin: ſic ſeruat iuſtitia, dum ho
habitant: obtinet vnus agros vel alias p
nes quibus eget alius, ideo cōcitaretur i
ſeditio, niſi iuſtitia adeſſet, quæ vnicuic
redderet. Vitæ autem cōmunitatē cuſto
eundem modum viuēdi plures ſectantu
caturam, vel militiam, quæſtus vnius
tertius lucrum, quæ res liuorem mouer
ſtitia adeſſet. Item iuſtitia ſic deſcribitu
guſt. in lib. de moribus eccleſiæ: Iuſtitia
ſoli amato ſeruiens, & propterea recte
Item 19. libro de Ciuitate Dei: Qui ſu
fert ei à quo emptus eſt, & tradit ei qui
bet in eo iuris, iniuſtus eſt: & qui ſemeti
fert dominanti Deo à quo factus eſt, &
lignis ſpiritibus, iniuſtus eſt. Bernard. i
diligendo Deo: Infidelem ratio vrget
naturalis, totum ſe tradere illi à quo tot
bet. ¶ Et notandum quòd ſecundū Aug.
doctrina Chriſtiana: Sicut ratio rotund
dem eſt in magno diſco & in cumulo ex
à puncto medio omnes lineæ pares in
ducātur: ita vbi aliquis parua iuſtè geri
nuitur iuſtitiæ magnitudo.

De commendatione Iuſtitiæ. PAR

NOTANDVM ergo quòd iustitiam commendat natura, commendat & scriptura. ¶ Natura tripliciter. Primo, quia rectitudo quam dedit corpori humano monet ad rectitudinem iustitiæ. Eccles. 7. Hoc inueni quòd fecerit Deus hominem rectum. Bern. super Cant. Rectus Dominus Deus noster, & nō est iniquitas in eo. Rectus itaq; Dominus hominem rectum fecit. Idem: Statur dedit Deus homini rectā, forsitā vt ista corporea rectitudo exterioris viliorisq; figmēti, hominē illū interiorē qui ad imaginē Dei factus est spiritualis, suæ seruandæ rectitudinis admoneret, decor limi deformitatē argueret animi. Quid enī indecētius quàm curuū recto corpore gerere animū? ¶ Secundo, quia ea quæ sunt iustitiæ pro magna parte naturaliter in corde hominis scripta sunt. Aug. in libro Conf. Furtum certè punit lex tua Domine, & lex scripta in corde hominū, quam nec ipsa quidem delet iniquitas. quis enim fur æquo animo furem patitur? Tullius in 1. Rhetoric. Iustitiæ initium est à natura profectū, deinde quædā in cōsuetudinem ex vtilitatis ratione venerunt, postea res & à natura profectas, & à consuetudine probatas legū metus & religio sanxit. Naturæ ius est, quod nō opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit: vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem. Seneca in epistolis: Hæc societas diligenter & sanctè nobis obseruanda est, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. ¶ Tertio, quia natura docet etiam bruta animalia multa eorum quæ ad iustitiam pertinent vt innocentiam, concordiam, pietatem ad animalia sui generis.

¶ Scriptura etiam multis modis iustitiam nobis commendat. Primo, multum ad eam monendo. in Psal. Sacrificate sacrificium iustitiæ. Sap. 1. Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Eccl. 4. Vsque ad mortem certa iustitia. Eiusdem 5. Ante obitum operare iustitiam. Idem 18. Ante iudicium para iustitiam. Ezech. 45. Rapinas intermittite, & iudicium, & iustitiam facite. 1. Timot. 6. Homo Dei sectare iustitiam. ¶ Secundo, ostendendo eos esse beatos qui iustitiā esuriunt. Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. ¶ Tertio, beatos ostendendo qui aliquid pro iustitia patiuntur. Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam &c. Et 1. Pet. 3. Si quid patimini propter iustitiam, beati. ¶ Item ad commendationem iustitiæ hoc facit, quòd hæc virtus multū Deo est grata, & homini multū necessaria. Primum in multis locis ostendit scriptura. In Psal. Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Item acceptabis sacrificiū iustitiæ. Prou. 15. Qui sequitur iustitiā, diligetur à Domino. Eiusdem 16. Initium vitæ bonæ facere iustitiam: accepta autem apud Deum magis quàm immolare hostias. Act. 10. In omni gente qui timet Deum & operatur iustitiā, acceptus est illi. E contrario iniustitia multū displicet ei. vnde Deut. 25. post illud, Nō habebis in sacco diuersa pondera &c. subditur: Abominatur eum Dominus qui facit hæc, & aduersatur omnem iniustitiam. Iustitia expresse nominatur inter illa quatuor quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Sap. 8. Ipsa adeò necessaria est, vt nec etiam latrones omnino ea carere possint. Tullius in lib. de Off. Tanta est vis iustitiæ, vt nec illi quidem qui maleficio & scelere pascuntur, sine vlla iustitiæ particula viuere possint. Iustitia adeò vtilis est, vt nihil vtile reputetur, quo

ipsa

ipsa amittitur. Vnde super illud Psalm. Rapinas nolite concupiscere. dicit Gl. O lucra damnosa, inuenis pecuniam, perdis iustitiam. Iustitia adeò vtilis est, vt cum ea vtilia sint quæ maximè noxia videtur, vt mors. Num. 23. Moriatur anima mea morte iustorum. Iustitia non solum est homini necessaria in vita, sed etiam in morte: nec solũ in præsenti, sed etiam in futuro. Iustitia in præsenti vita à malo pœnæ custodit. Daniel. 6. Conclusit ora leonũ, & nõ nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuẽta est in me. Tẽporalia bona tribuit. Prou. 13. Iustitia eleuat agentẽ. Eccl. 20. Qui operatur iustitiã, ipse exaltabitur. Econtrario dicitur in Psal. de quibusdam, Propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Et Eccl. 10. Regnũ à gente transfertur in gentẽ, propter iniustitias &c. Item à malo culpæ defendit, propter quod lorica dicitur. ad Ephes. 6. State, inquit, induti loricam iustitiæ. Item appetitum boni transitorij restringit, ideo vocatur zona. Eccl. 45. Circumcinxit Aaron zona iustitiæ. Et Esa. 11. Et erit iustitia cingulum lumborũ eius. Item iustitia homini pacem dat: & sic Deo in homine locum præparat. In pace enim factus est locus eius. In Psalm. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esa. 32. Erit opus iustitiæ pax. In Psal. Iustitia ante eum ambulabit. Item: Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia necessaria est in morte: quia virum iniustum mala capient in interitu, vt dicitur in Psalm. Econtrario verò sperat iustus in morte sua. Prouerbiorum 14. Iustitia in futuro necessaria est, & maximè in illo districto iudicio in quo iustitia Dei iudicabit, quæ iustitiam condemnare non poterit. Genesis 30. Respondebit mihi cras iustitia mea. Prouerb. 10. Nihil proderunt thesauri impietatis; iustitia verò liberabit à

morte. Difficile erit homini habenti ini
imò intolerabile, apparere tunc coram
stitia. Psal. Ego in iustitia apparebo in c
tuo. Idem: Non permanebunt iniusti an
tuos. Item: Iniusti punientur. Item: Iniu
disperibunt. ¶ Ad cõmendationem ius
valere potest pręeminentia quam ipsa
spectu aliarum cardinalium virtutum.
vt ait Tullius, maximus est splendor ho
Et Plato dicit de ea, quòd si ipsa consp
miros spectantibus sapientiæ excitaret
Iustitia finis videtur esse aliarum car
virtutum. Vnde propinquior videtur
cedi saluti & coronæ quæ specialiter &
ptura sacra attribuuntur. In Psalm. R
mihi Dominus secundum iustitiam mea
Tu benedices iusto. Prouerb. 10. Benedi
mini super caput iusti. Eiusdem 11. Semi
stitiam merces fidelis. Item 12. In semita
vita. Sap. 1. Iustitia perpetua est & imm
iniustitia autem mortis acquisitio. Eccl
Salus animæ in sanctitate iustitiæ. 2. ad
Reposita est mihi corona iustitiæ.

De diuisionibus Iustitiæ. PARS

NOTANDVM quò
dum quosdam iustitia d
in seueritatem & libera
Seueritas virtus est debi
plicio coërcens iniuriam
ralitas verò est virtus
ciorum erogatrix, quam pro affectu b
tatem, & pro effectu beneficentiam voc
consistit hæc virtus tota tribuendo &
buendo. Benignitatem verò diuidunt in

partes: ſcilicet religionem, pietatem, innocentiam, amicitiam, reuerentiam, concordiam, miſericordiam. Secundum Macrobium ad iuſtitiam pertinent innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secundum Tullium verò in 1. Rhetoric. ad iuſtitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obſeruantia, veritas. Quidam verò iuſtitiam diuidũt in quinque partes, ſcilicet in obedientiam quæ eſt reſpectu ſuperioris, & diſciplinam quę eſt reſpectu inferioris, & æquitatẽ quæ eſt reſpectu paris, & veritatẽ & fidem quæ pertinent ad omnes. Gloſ. verò ſuper illud Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligũt &c. aliam innuit diuiſionem iuſtitiæ, dicens: Philoſophi in tres partes diuidunt iuſtitiam. Vnam in Deum, quæ pietas dicitur. Alteram in parentes vel reliquum humanũ genus. Tertiam in mortuos, vt his exequiarum iura ſoluantur. Sed Dominus legis oraculum & philoſophiæ faſtigium ſupergreſſus, in eos quos qui læſerint pietatis porrexit officium. Secundum Senec. verò in libr. de quatuor virtutibus, duo pertinent ad iuſtitiam, ſcilicet velle omnibus prodeſſe & nulli nocere. Amabis, inquit, Deum, ſi in hoc illum imitaberis, vt velis omnibus prodeſſe, & nulli nocere: tunc te virum iuſtum appellabunt omnes. Et hæc duo videntur concordare duobus præceptis iuris naturalis, quorum alterum habes Tob. 4. Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquãdo alteri facias. Reliquum Matt. 7. Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Sed quia nulla prædictarum diuiſionum perfectè tangere videtur ea quæ ad iuſtitiam pertinent, generalior videtur ponenda eſſe diuiſio iuſtitię. Et quia virtute iuſtitiæ reddimus

vnic

vnicuique quod debemus, diuidetur i
cundum ea quæ debemus & quibus c
¶ Notandum ergo quòd quędã debem
bus, vt dilectionem, veritatem, & fidem
verò non omnibus, & inter ea aliquid
superiori, aliquid inferiori, aliquid pari
quid speciale debemus nobis specialiter
ctis: vt parentibus, & patriæ beneuolis,
bitum soluit pietas, prout Macrobius &
de ea loquuntur. Item debemus aliqui
beneficia conferunt: scilicet gratiam, d
quitur Tullius. Et aliquid his qui mala
scilicet vindicationem, de qua idem lo
aliquid etiam his qui mala ferunt vel s
scilicet misericordiam.

De Latria & religione, prout Tullius nem sumit, & de vtriusq; descriptio triæ commendatione & diuisione, bus eius, ac quadruplici officio rel

PARS

INTER ea verò que
riori debentur, aliquid
soli Deo debetur, & ali
nõ soli Deo. Soli Deo de
tria. Vnde gl. super illud
Dominũ Deum tuũ ado
illi soli seruies. Grecè latria dicitur, ser
tine. Seruitus communis Deo & homini
cunq;, Græcè dicitur dulia. Illa verò c
Deo debet, latria distinctè: vnde idolola
quod soli Deo debet, idôlo dat. ¶ Prim
partes iustitię de latria prosequemur. Qu
latria Grȩcè dicit, videt à Tullio religio
Quam ipse sic describit; Religio est quæ s

ris cuiusdā naturæ, quam diuinā vocant, curam ceremoniamq; affert. In hoc quòd dicit curā, innuit cultum interiorē. In hoc quòd dicit ceremoniā, exteriorē cultū qui signū est interioris. Isid. 8. lib. etymol. dicit, quòd religio appellata est, quia per eam vni Deo religamus animas nostras ad cultum diuinum vinculò seruiendi. Hæc religatio fit in principio vniuscuiusq; religionis: vt in baptismo, vbi initiatur Christiana religio: vel in specialibus religionibus, cùm quis obligat se ad ea quæ religionis sunt. Secundum Aug. verò 10. lib. de Ciuit. Dei: Religio dicta perhibetur à religendo Deum quē amiseramus negligētes. Et secundum hoc religio respicere videtur statū peccati, & non statum innocentiæ. Deut. 26. Dominum elegisti hodie vt sit tibi Deus. Latria verò sic describitur: Latria est cultus Deo debitus & exhibitus. Vel sic: Latria est voluntas impendendi Deo cultum debitum. Adorationē latriæ commendat nobis multiplex exhortatio quam scriptura sacra facit de ea. In Psalm. Venite adoremus, & procidamus ante Deum. Item: Adorate Dominum in atrio sancto eius. Idem: Adorate Dominum omnes angeli eius. Matt. 4. Dominū Deum tuum adorabis. Ad idem valent exempla sanctorum, vt exemplū Christi, de quo Luc. 22. Positis genibus orabat, dicens &c. Et Matt. vlt. dicitur de vndecim discipulis, quòd videntes Iesum adorauerunt. Apocalyp. 4. legitur de viginti quatuor senioribus, quòd procidebant ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum. Item eiusdem 15. Vigintiquatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt &c. Et eiusdem 7. Omnes angeli stabant in circuitu throni &c. & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio & claritas. ¶ De adoratione

ratione etiam vigintiquatuor seniorum, habetur eiusdem 11. Item legitur de beato Bartholomæo, quòd centies flexis genibus exorabat Deum per diem, & centies per noctem. Et de Iacobo minore, quòd tantùm iacebat super genua sua orans quòd genua habebat vt calcaneum, similem duritiam habens in eis duritiei camelorum. Gloria adorationis est quam sibi Deus specialiter retinere voluit. De hac dicitur Esa. 42. Gloriam meam alteri non dabo. Eccl. 35. Bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. Gloria ista significata est per thymiama, de quo Exod. 30. Sanctum sanctorum vobis erit thymiama. Talem compositionem non facietis in vsus vestros, quia sanctũ Domino est. Homo quicunq; fecerit simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Obsequium istud multum placet Deo. Eccl. 35. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsq; ad nubes propinquabit. Et notandũ quòd licet adoratio latriæ soli Deo sit exhibenda: tamen dicitur exhiberi illi homini qui est filius Dei, sed quasi per accidens. Non enim exhibetur ei inquantum est homo, sed inquantum est filius Dei: sicut dicitur de homine illo, quòd creauit stellas, quas tamẽ non creauit inquantũ homo, sed inquantũ Deus. ¶ Et notandũ quòd triplex est cultus Deo debitus. Primus est, cordis. Secundus est, oris. Tertius, operis. Cultum cordis specialiter vocat Glos. cultum, super illud Exod. 20. Non adorabis ea, neque coles. Aliud est, inquit, colere, aliud est adorare. Potest quis inuitus adorare, vel adulando regibus idololatris, vel tormẽtis victus, cùm sciat quia idõlum nihil est. Colere verò est toto his affectu & studio mancipari. De cultu interiori dicit

Isid

Isido. 8. lib. Etymol. Tria sunt quæ in religionis cultu ad colendum Deum in hominibus perquiruntur: fides, spes, charitas. August. in Enchirid. Fide, spe, & charitate colimus Deum. Item August. loquens de theosebia siue pietate, quæ est cultus Dei, dicit quòd consistit in cognitione Dei & dilectione, cum debita subiectione. Et super illud 1. Corint. 12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, dicit glos. loquens de illo verbo Iob secundum vnam literam 28. Ecce pietas est sapientia: vbi litera nostra habet, Timor Domini ipse est sapientia. Pietatem, inquit, hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur theosebia: & quis cultus est, nisi amor & cognitio eius? Cultus interior Deo debitus in duobus videtur cõsistere, scilicet in cognitione & affectione. Cognitio verò ad cultũ Dei pertinẽs est, vt credulitas qua creditur Deo sicut Deo credendũ est, scilicet propter se & super omnia: sicut enim primæ veritati credendũ est. Itẽ credulitas qua credimus de Deo digna Deo: vt summã potentiã, summã sapientiã, summã bonitatem, & consequentia ad hæc, vt quòd ipse est omniũ bonorũ creator & conseruator, mũdi gubernator, hominis recreator, seruientiũ sibi liberalissimus retributor: eorũ verò qui pertinaciter rebelles ei sunt, zelãtissimus vltor. Inter affectiones verò pertinẽtes ad cultum Dei, Prima videtur esse timor, & non qualiscunq; timor, sed talis timor quali timendus est ille cuius potentiæ nullus potest resistere, cùm sit summa: cuius sapiẽtiæ nihil potest abscõdi, cùm sit summa: & cuius bonitas cum summa sit, summè odit malitiã, & sine fine puniet eam in eis quos pertinaces in ea inuenerit: Timendus est ergo super omnia. ¶ Secunda est spes non qualiscunque, sed talis qualis

lis ponenda est in eo cuius potētiæ facil
liberare ab omni miseria, cuius sapienti
sima est miseria nostra. Abyssus enim mi
inuocat abyssum misericordiæ nisi agn
& cuius bonitati proprium est misereri
& parcere, quæ etiam propter liberalit
fecit quæcunque fecit, quia omnia fecit
dū: in ipso ergo super omnia sperandū e
tia amor, & non qualiscunq; amor, sed t
li amādus est qui optimus est in se, & id
re dignissimus, qui etiam fons est omn
norum, à quo suscepimus omnia bona q
mus vel habuimus, & à quo suscepturos
ramus quicquid boni suscepturi sumus.
re & amore dicit Seneca in lib. de quat
tutibus: Quisquis iustitiā sectari desider
Deum prius, & ama, vt ameris à Deo
dicitur in Psal. Sperent in te omnes qui
nomen tuum. Nomē Domini agnoscunt
ui eius esse volunt, à quibus spes specia
quiritur. ¶ Cultus oris est vocalis profe
iestatis diuinæ qua fideles faciunt frequē
orando, laudando, benedicendo, gratias
do. Culus operis est, vt cùm aliquis op
gnoscit singulare dominium Dei, quo
sia ore recognoscit, Christo dicens: Tu s
minus. Dominium istud quantū ad pers
stras recognoscimus Deo, genuflexione,
stratione. Esa. 45. Mihi curuabitur om
Mich. 6. Curuabo genu Deo excelso. Q
ad nostra verò, oblatione alicuius part
rum illorum quæ ab eo accepimus. De
Profiteor hodie coram Domino &c. trad
bis terrā lacte & melle manantē. & id ci
ro nunc tibi primitias frugū terræ quā D
dedit mihi. Ad cultum operis pertinebā

cia veteris legis quę fiebāt de animalibus, quorū immolatione sacrificātes ostendebāt plenissimè Deo se esse subiectos, etiā ad occidendū. Morte enim animaliū ostendebant Deum eos occidere posse, & eos mortē meruisse, & sperabant misericordia Dei mortē propriā quā meruerāt in mortem animaliū commutare. Et notandū ꝙ sacrificiū soli Deo debetur. vnde Aug. 10. lib. de Ciuit. Dei: Sacrificiū certe nullus hominū est qui audeat dicere deberi, nisi Deo. Multa deniq; de cultu diuino vsurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamē vt quibus ea deferūtur, homines habētur, qui dicūtur colēdi & venerādi. Si autē eis multū additur, & adorādi. Quis verò sacrificandū censuit, nisi ei, quē Deū aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Et subdit: Sacrificiū visibile sacrificij inuisibilis sacrū signū est. ¶ Et tāgit sex species sacrificij spiritualis. Primum sacrificium est cordis cōtritio. In Psal. Si voluisses sacrificiū, dedissem: vtiq; holocaustis nō delectaberis. Sacrificiū Deo, spiritus &c. Aug. Intueamur quēadmodum vbi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit velle sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificiū contriti cordis. ¶ Secundū sacrificium est cordis igne diuini amoris inflammati. De quo August. Deo suauissimum incensum adolemus, cùm in eius conspectu pio sanctoq; amore flagramus. ¶ Tertiū sacrificiū corporis propter Deū mortificati. Rom. 12. Obsecro vos per misericordiā Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuentē &c. ¶ Quartum est, sacrificiū corporis pro Deo proprio sanguine cruētati. Aug. Deo cruētas victimas cedimus, quādo vsq; ad sanguinē pro eius veritate certamus. ¶ Quintum est, sacrificiū lau-

dis. de quo in Psal. Nunquid manducabo carnes taurorũ, aut sanguinem hircorũ potabo? Immola Deo sacrificiũ laudis. ¶ Sextũ est, sacrificiũ misericordiæ quo miseriæ proximi volumus subuenire. Hebr. 6. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Itẽ Aug. eodẽ libro dicit, quod sacrificiũ res diuina est. Et videtur velle quod verum sacrificium opus sit misericordiæ. Verum sacrificiũ est opus quod fit propter Deũ, vt homo à miseria releuetur, & Deo adhærẽdo beatus efficiat. Vnde dicit: Verũ sacrificiũ est, omne opus quo agitur vt sancta societate inhæreamus Deo, relatũ ad illũ finem quo veraciter beati esse possumus. Et subdit: Vera sacrificia opera sunt misericordiæ: siue in nosipsos, siue in proximos, quæ referuntur ad Deum. Opera verò misericordiæ non ob aliud fiunt, nisi vt à miseria liberemur; ac per hoc vt beati simus: quod non fit nisi bono illo, de quo dictũ est, Mihi adhærere Deo bonũ est. Idem in eodẽ: Ipsa misericordia qua homini subuenitur, si nõ propter Deũ fit, non est sacrificiũ. Ad cultum etiã operis pertinet thurificatio quæ ostẽdit affectum nostrũ integrè in Deũ esse dirigendũ, quasi in omne bonum, sicut totus fumus thuris tendit sursum. Exod. 33. Ego ostendã omne bonum tibi. ¶ Et notandum quod religionis quam Tullius ponit partẽ iustitiæ, quæ idẽ videtur esse quod latria secundũ quosdam, quadruplex est officium. ¶ Primum est perpetrati sceleris pœnitere. Hoc videtur esse primum sacrificiũ Deo acceptũ post mortale peccatũ. In Psal. Sacrificiũ Deo spiritus &c. Secundũ est temporaliũ mutabilitatẽ paruipendere. Postquã enim anima Deo æterno se religauit religione fidei, spei, & dilectionis, spe æternorum despicit transitoria. Senec. Nemo dignus

Deo

Deo qui opes non contempserit. ¶ Tertium est, vitam nostrã Deo committere. Qui enim agnoscit per fidẽ se habere vitã suam à Deo, vult illã ei offerre,& oratione,& obsequijs impetrat eam à Deo dirigi. Tob. 4. Omni tẽpore benedic Dominum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat,& omnia consilia tua in ipso permaneant. ¶ Quartũ est, veritatẽ dicere de his quæ ad religionẽ pertinent. Fidelis primo debet habere pœnitentiã de his quæ agnoscit se fecisse contra Deum & contra se. Secundo, despicere ea quæ agnoscit esse infra se. Tertio, Deo committere se. Quarto, his quæ sunt iuxta se veritatem dicere quam accepit de religione sua.

De Dulia. PARS VI. Quæ habet 3. capitula.

De ordine dicendorum de Dulia,& nominis duliæ distinctione ac descriptione.

CAPVT I.

DICTO de cultu Latriæ qui soli Deo debetur. Dicẽdum est de his quæ alijs superioribus debentur. Et inter ea aliquid est quod soli debetur creaturæ, vt est reuerentia seu honor duliæ. Aliquid vero, quod debetur & creatori & creaturæ, vt obedientia. Et primo dicetur de honore seu reuerentia duliæ. De qua hoc ordine agetur. Primo ostendetur quid sit reuerentia seu honor duliæ. Secundo tangetur de diuersis speciebus duliæ. Tertio de errore illorum qui ecclesiam dicunt idololatrare, adorando diuersos sanctos & imagines sanctorum. ¶ Circa primum vero est notandum quod hoc nomen dulia quandoque communiter sumitur pro seruitute quæ exhibetur Deo vel creaturę. Vnde du-

lia Græcè, seruitus Latinè dicitur:&
citur seruus. Gl. super illud Matth. 4.
Deum tuum adorabis, & illi soli seruie
cõmunis Deo & homini & cuicunq;,
citur dulia. Quãdoq; autẽ nomẽ dulia
tur ad honorẽ creaturæ debitum: & se
sic describitur, Dulia est cultus vel ho
ræ debitus & exhibitus. Dulia videtu
vel in toto vel in parte cum reuerẽtia
mitur in prima diuisione iustitię prius
sic describitur: Reuerẽtia est virtus pe
uibus vel aliqua prælatione sublimat
honorificationis cultũ exhibẽs. ¶ Et
quòd revereri tripliciter accipitur. V
cit motũ qui est fugiẽdo seu resiliẽdo a
ne alicuius rei in propriã paruitatẽ.
iste motus, timor reuerentiæ. Et huic
riori respondet exterius elongatio ve
humiles personę elongãt se ab his qui
gnitate positi, non audentes ei appro
Quandoq; verò reuereri dicit honorẽ
quis exhibet alij gratia dignitatis, ad
dum quòd ei subiectus sit & paratus
eius sequi: vt est assurgere venienti, a
denti, inclinare transeunti, incedentem
genuflexio. Quandoq; comprehendit
moris reuerentię, & honorẽ. Et sic sum
illud Hebr. 12. Patres carnis nostræ
eruditores, & reuerebamur eos. Gl. R
cùm timore honorem impendere. Tu
cunda diuisione prius posita, in parte
duliæ comprehendit sub illa parte iu
dicitur obseruãtia, quam sic describit:
tia est, per quam homines aliqua digni
cedẽtes cultũ & honorẽ dignãtur. ¶ Itã
quòd hoc nomen honor multipliciter

Quandoq; pro dignitate. Hebr. 5. Nec quisquam sumit sibi honorẽ: sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Quandoq; verò honor dicitur quod exhibetur alicui gratia superioritatis, ad ostẽsionem subiectionis, vel propter prioritatem, vel naturæ dignitatẽ, vel excellentiã in aliqua gratia propter superioritatẽ. vt Rom. 13. Cui honorẽ, honorem. 1. Pet. 2. Regem honorificate. Propter prioritatẽ temporis: vt Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Propter dignitatẽ naturæ: vt Exod. 20. Honora patrẽ tuum & matrẽ tuam, & Malach. 1. Si ego pater, vbi honor meus. Propter excellentiam in aliqua gratia honor exhibẽdus est omnibus, quia debemus credere quòd omnes nos excedant in aliqua gratia. 1. Pet. 2. Omnes honorate. Rom. 12. Honore inuicem prȩuenientes. Glos. Aliter non est fraternus amor, nisi in mutuis se præueniant obsequijs. Eph. v. Subiecti inuicẽ in timore Christi. Phil. 2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Glos. Aug. Non hoc ita debemus arbitrari, vt nos æstimare fingamus: sed verè æstimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonum nostrum quo illo videmur superiores esse, non sit occultum.

De speciebus Duliæ. CAPVT II.

SEQVITVR de speciebus duliæ. Notandum ergo quòd dignissima species duliæ est honor qui debetur humanæ naturȩ quã filius Dei assumpsit. Specialiter verò honoranda est humana natura in Christo propter inhonorationem quam in cruce sustinuit: secundum illud Philip. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad

mortem: mortem autem crucis. Propter
Deus exaltauit illum &c. Propter hoc e
tione ecclesiæ fit adoratio crucis, in qu
exhibetur honor ille, est Christus passu
minia verò est causa illius honoration
adoratione humanæ naturæ à filio De
ptæ, dicit glos. August. super illud Psal
rate scabellum pedum eius, quoniam
est. Sciendum quia in Christo terra est, i
ro quæ sine impietate adoratur. Hæc sp
liæ, hyperdulia vocatur, quæ soli hu
Christi exhibetur. Vnde glos. super illuc
Adorate scabellum pedum eius &c. Du
ratio est, quæ etiã creaturę exhibetur. Q
species habet: vnam quę indifferenter o
alteram quæ soli humanitati Christi ex
¶ Post naturam humanam à filio Dei as
exhibendus est honor beatæ Virgini, i
ex qua filius Dei carnem assumpsit. Da
Dei genitricis imaginis non materiam,
ram adoramus. Figuram hic intellige fig
siue significatũ per imaginem. Et subdit
Honor enim qui est ad ipsam, ad eum qui
incarnatus est reducitur. Hoc ideo dic
propter filiũ adoratur Mater. ¶ Tertio e
dus est honor beatis angelis, & sanctis c
in statu gloriæ, ab his qui sunt in statu
Status enim miseriæ inferior est statu
Matt. 11. Inter natos mulierum non surre
ior Ioanne Baptista: qui autem minor e
gno cœlorum, maior est illo. ¶ Quarto e
dus est honor his qui præsunt in ecclesia
te: qui scilicet sunt in gradu superiori,
qui sunt in gradu inferiori. Qui enim pr
loco Dei sunt: & ideo honor vel cultus
hibendus est. Vnde & dij vocãtur. Exo. 2

non detrahes: & principi populi tui non maledices. Præcipuè verò honor exhibendus est his qui præsunt ad spiritualia. 1. Tim. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè hi qui laborant in verbo & doctrina. ¶ Quinto exhibẽdus est honor amicis Dei etiam in statu viæ qui sunt notæ sanctitatis. Vnde qui se reputant peccatores, cum genuflexione suffragia solent petere à talibus. Status enim eorum secundum suam reputationẽ inferior est statu aliorum: sicuti status serui à statu filij vel domini. Filius domini à seruis dominus solet vocari. Matthæi 15. Non est bonum sumere panem filiorum & dare canibus. Canes vocat peccatores: filios iustos. Et subditur: Etiã Domine: nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mẽsa dominorum suorum. Intellige illos dominos qui prius vocati sunt filij. De hoc honore dicitur Esa. 49. ad ecclesiam: Vultu in terra demisso adorabunt te. Item notandum quòd honor quãdoq; exhibetur creaturæ absolutè: quandoq; Deo absolutè: quãdoq; verò honor respicit relationẽ seu cõparationem creaturæ ad Deum. Et de illo honore sciendum est, quòd potest exhiberi Deo in creatura: vt in imagine eius, vel in ministro eius, vel in templo materiali, vel spirituali, vel in altari, vel in alijs rebus quæ ad cultũ Dei pertinẽt: & est honor latriæ. Et Deus est id cui propriè exhibetur honor ille: creatura verò est medium vel occasio aliqua cogitandi de Deo, & afficiendi in eum, & signo exteriori iudicãdi affectum illum. Si verò honor ille exhibeatur creaturę cõparatione Dei, honor duliæ est, & Deus est vt causa illius honoris: creatura enim siue cõsideretur absolutè, siue inquantum imago Dei, vel ministrãs ei, vel associata ei in vna persona, nõ fuit sic ab ęterno, sed incœpit

esse: vnde non videtur ei exhibenda re
latriæ. ¶Et notandum quòd reuerētia qu
tur rebus Deo dedicatis, vt loco sacro,
templo vel cœmeterio, vel his quæ perti
ornatum templi, vel sacro tempori, vid
quidam timor quo timemus intrare temp
vel non sanctificati, vel appropinquare
vel alijs rebus sacris, vel contrectare re
vel inquinare nos in loco vel tempore s
violentiam inferre sacro loco, vel cōmu
ra ibi exercere. de hoc timore legitur G
Quàm terribilis est locus iste? non est h
nisi domus Dei &c. Malach. 2. Leui à
minis mei pauebat. Cùm Dominus sanc
sanctitatem vult appropinquari ad eius
rium. Exo. 28. Aaron sanctificatus minist
Qui verò Deum non ostendit sanctum,
sterium eius in sanctitate appropinquan
ostendet eum sanctum pro immunditia su
pœnam recipiendo. Leuit. 10. Arreptis N
Abiu filij Aaron thuribulis, imposuerunt
& incensum desuper, offerentes coram
no ignem alienum, quod eis præceptū n
egressusq; ignis à Domino, deuorauit
xitq; Moyses: Hoc est quod locutus est
nus, Sanctificabor in his qui appropinqu
Non legitur Christum in Euangelio in
tantam iram per zelum ostendisse, quan
dit cùm vidit quòd templo non exhibeb
bita reuerentia. Ioan. 2. & Matth. 22. T
pletum est illud, Zelus domus tuæ com
Marc. 10, legitur, quòd non sinebat vt qu
transferret vas per templum. 1. Corint. 3.
templum Dei violauerit, disperdet illum
Traditur de Pompeio, quòd postquam
cum eo erant prophanauerūt templum &

erunt equos in porticu templi, nunquam pòst gnauit quin vinceretur, qui hactenus fuerat tunatissimus. & Heliodorus volens templum liare, diuinitus flagellatus est. 2. Machab. 3.

e errore illorũ qui dicunt Ecclesiam idololatrare circa Sanctos & imagines Sanctorũ.

CAPVT III.

SEQVITVR de errore illorum qui dicunt ecclesiam idololatrare, quia ponit in ecclesijs imagines, & adorat diuersos sanctos. Qui error occasionẽ potuit habere ex illo verbo Exod. 20. Non facies tibi sculptile, neque nem similitudinẽ &c. Non adorabis ea, neq; es. Item in Psal. Confundantur omnes qui ado t sculptilia. Esther 3. legitur de Mardochæo, od solus non flectebat genua, nec adorabat an, cùm omnes serui regis qui in foribus pa- j morabantur hoc facerent: sic enim eis præce at imperator. & Dan. 3. Tres pueri noluerunt rare statuam Nabuchodonosor. Item Apo- yp. vlt. dixit angelus Ioanni cùm cecidisset ad es eius vt eum adoraret, Vide ne feceris: con- us tuus sum & cõfratrum tuorum. ¶Sed con- rium manifestè ostenditur ex hoc, quòd Domi imagines Cherubin præcepit fieri. Exod. 25. ias etiam vidit Dominũ sedentem super so- n excelsum. Esaiæ 6. Seraphin stabant super d. & Ezechiel vidit imagines quatuor anima- n. Ezech. 1. & Ioannes, Apoc. 4. Quas figuras t sancti minutis literis scripserunt, quantum llos qui legem sciunt: sic picturis vel sculptu quasi grossis literis scribi potuit, quantum ad cos qui legem nesciunt. Sicut enim scripturæ

literæ ſunt clericorum:ita picturæ vel ſc
literæ laicorum. Licet ergo eccleſiæ hab
gines : nec eſt hæc reuocatio idololatria
tius reuocatio ab idololatria. Et ſicut D
voluit ſibi ſacrificia fieri, vt filios Iſraël
ret à ſacrificijs quæ idôlis fiebant : ita i
ſolebant fieri dijs qui colebantur, volen
ſia homines ab hoc reuocare, voluit i
fieri in eccleſia, ad rememorandum fact
ria digna. Damaſ. Quia non omnes noſc
ras, nec lectioni vacant, patres excogi
velut quoſdam triumphos imaginibus
Prohibuit autẽ Moyſes fieri ſculptile vel
dinem falſorũ deorum,ad adorandum v
dum. Vnde ſubdidit: Nõ adorabis ea,ne
Nec fuit intentio ſua prohibere omninò,
ſimilitudo fieret,vel nullũ ſculptile,cùm
cõtrarium fecerit,vt in Cherubin. Exod.
ratio verò quam Moyſes prohibuit fier
ræ,adoratio latriæ fuit, non adoratio du
illud verò quod dixit angelus Ioanni, V
feceris. Dicendum eſt quòd hoc dixit
exemplum humilitatis, exemplum ſcili
giendi honorem huius, cùm alicui exhib
ad oſtendendum ſublimitatem humanæ
in Chriſto ſublimatæ. Greg. Timet ange
rari ab humana natura quam videt in D
matã. Vel quia periculoſa eſt talis adora
pter facilem declinationẽ in idololatriam
Aug. loquens de angelis venientibus ad
ham : Duplici,inquit, de cauſa aliquis eſ
dus à bono:vel propter maius bonum ag
dum, vt Deus reuocauit volentem ſepe
trem ſuum. Matt. 8. Vel propter facilem d
tionem in malum. Et notandum quòd ſpi
ſubſtantiæ, licet corporeæ non ſint, tam

possunt corporeis imaginibus illarũ rerum
uibus quãdoq; legũtur apparuisse: vt angeli
pparuerunt Loth & Abrahã, assumptis cor-
ous humanis in figura humana depinguntur.
notandum quòd propter hoc quia angelus
næ transfigurat se in angelum lucis vel in
iẽ Christi, si appareat aliquis alicui in specie
li vel Christi, & non constet ei cui apparet
t angelus vel Christus, adorare potest Chri-
simpliciter, vbicunq; ipse sit recognoscendo
filiũ Dei æternũ, omnipotentem: non tamen
t adorare eum in eo qui ei apparet, nisi sub
ione, scilicet si ipse est Christus. Matt. 24. Si
dixerit vobis, Ecce hic est Christus vel illic,
e credere. Item exhibere potest debitã reue-
ĩ omnibus beatis angelis Dei vbicũq; sint:
erò qui apparet nõ simpliciter, sed sub con-
e, scilicet si est de beatis angelis Dei.

ratione. PARS VII. quæ habet decem
pitula.

rdine dicendorum de oratione. Et de
ersis acceptionibus huius nominis Ora-

CAPVT I.

POST latriã & duliam tractabitur de oratione. Ab eo enim cui cultum latriæ vel duliæ impendimus, oratione beneficium impetramus. Et honor latriæ vel duliæ efficacem reddit orationem:
um illud Ecclesiast. 35. Qui adorat Deum
ectatione, suscipietur: & deprecatio illius
d nubes appropinquabit. Præterea oratio-
dammodo Dei maiestatẽ profitemur: dum
fectibus nostris supplendis, ad eum quasi
ad

ad fontẽ bonitatis orando recurrimus.
eo postulamus ea quæ soli potentiæ d
sibilia sunt, & soli liberalitati diuinæ
vt est collatio regni cœlestis. ¶De ora
hoc modo tractabitur. & primò pone
sæ acceptiones huius nominis Oratio
eius descriptiones. Tertio, cõmendati
to, agetur de præparatione orationis.
impedimentis eius. Sexto, ostendetur
orandum. Septimo, vbi orãdum. Octa
do orandum. Nono, quid orandum. D
tur de speciebus orationis. ¶Circa p
tandum quòd oratio quandoq; dicitu
bonũ. Vnde super illud 1. Thessal. vlt.
missione orate. dicit Glos. Semper ora
per bene agit. Quãdoq; verò dicitur
bonitas hominis quæ apparens Deo i
quasi quædam imago Dei, habet quas
tionis apud Deum: sicut & apparitio fi
ram patre suo, est quasi oratio pro nob
Iesus introiuit in cœlum vt appareat n
Dei pro nobis. Sic sumitur, Orate, in
illud 1. Thessal. vlt. Sine intermissione
Iustus nunquam desinit orare, nisi des
esse. Bernard. ad fratres de monte Dei,
dicit de charitate Dei, à qua maxime
in anima, quòd ipsa est oratio nunquam
Charitas, inquit, quæ nũquam deficit, i
intermissione oratio. Et subdit: Est en
iugis bonitas mentis, & bene cõpositi
ad patrẽ Deum in filijs Dei bonitatis
similitudo. Quãdoq; oratio dicitur pet
siue dirigatur ad Deum, siue ad angelo
Sanctos: sic litania oratio est vel oration
doq; vero strictius sumitur, vt dicatur o
tio boni, quæ ad Deum dirigitur; & si

gistris sumitur, vt inferius patebit. Quãdoq;
amplius restringitur, scilicet ad petitionem
est pro adipiscendis bonis. Vnde glos. super
Psal. Exaudiuit Dominus deprecationem
m, Dominus oratione͂ &c. Deprecatio est pro
ouẽdis malis, oratio pro adipiscendis bonis.

e descriptionibus Orationis. CAP. II.

CIRCA secundũ notandũ quòd oratio sic describitur à Ioanne Damasc. Oratio est ascensus intellectus ad Deum. Intellectum verò hic accipias prout comprehendit duas vires, quæ sunt pro-
animæ rationalis, quarum vna est apprehen
altera motiua. Apprehensiua dicitur intelle-
speculatiuus: motiua intellectus practicus.
Deum ascendit, cùm hac consideratione hu-
orum defectuum, ad considerationem boni
cientissimi & potentissimi supplere defectus
transit. Et innuitur in hoc modus quo debet
edere qui vult orare. Primo enim debet defe
suos considerare, deinde ascendere ad eius
alitatẽ, qui hoc potest supplere. Vnde 3. Re-
8. Dixit Salomon templo ædificato: Si quis
ouerit plagam cordis sui, & extenderit ma-
uas in domo hac: tu exaudies in cœlo &c.
lectus practicus ad Deum ascendit desiderio
e, à liberalitate eius sperando impleri deside
suum. Item oratio describitur sic à Ioanne
asc. Oratio est petitio decentiũ à Deo. Non
Dei filios omnia indifferenter petere. Nec
n decet omnia indifferenter dare. Non sunt
da à Deo nisi honesta. Senec. in epistolis:
nta, inquit, dementia est, hominũ turpissima
Deo insusurrant: ita vt si quis aurem admo-
uerit,

uerit, conticescant, & quod scire hominē
Deo narrant. Sic viue cum hominibus, ta
Deus videat: sic loquere cum Deo, tanqu
mines videant. Non decet filios Dei pe
lia: vt sensibilia ista quæ sunt transitoria
ruptibilia. Senec. in epistolis: Maior su
maiora natus, quàm vt mancipium sim
meorum. Item non decet viros virtutis
puerilia. 1. Corinth. 13. Quando factus
euacuaui quæ erant paruuli. Item orati
scribitur: Oratio est pius mētis affectus i
directus. Iste affectus desiderium est. Vnd
illud 1. Thessal. vlt. Sine intermissione o
cit glos. Ipsum desiderium bonum, oratio
si continuum est desiderium, continua est
Pietas, à qua pius est affectus quæ est or
theosebia, siue cultus Deo debitus qui
hendit fidem, spem, & charitatem. Vnde
de orando Deo, ad Probam: Ipsa fide, spe
ritate continuato desiderio semper oramu
in eodem: Ora in spe, ora fideliter & a
Affectus qui est in Deum dicitur dirigi
dum nuntij. Est enim velut nuntius ab
ad Deum missus. Vnde super illud Psal
oratio mea in conspectu tuo. dicit Glos.
magna puræ orationis hic notatur, qui qu
sona quædam ad Deum intrat, & manda
agit quo caro peruenire nequit. Item in
Spiritu & anima, sic describitur: Oratio e
tis conuersio in Deum per pium & humil
ctum. Gregor. verò in sexta parte Mora
quòd veraciter orare est amaros compu
gemitus, & non composita verba resonar
oratio magistraliter sic describitur: Or
ostensio volūtatis nostræ ei à quo impetr
ramus id quod desideramus.

De cõmendatione Orationis. CAP. III.

AD commendationem Orationis, Primò valere potest frequẽs admonitio quam Sacra scriptura facit ad orandum. Ecclesi. 18. Non impediaris orare semper. Iere.33. Clama ad me, & exaudiam te. lach.5.Et nunc clamemus in cœlum. Luc.11. ite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: sate,& aperietur vobis. Aug.Non tamẽ hortur vt peteremus,nisi dare vellet. Erubescat ana pigritia: plus vult ille dare, quàm nos pere:plus vult ille misereri,quàm nos à mise iberari.Item Luc.22.& Matth.26. Vigilate rate ne intretis in tentationem. ad Rom.12. tioni instantes. Idem ad Colos.4.1.ad Thes. Sine intermissione orate. Iac.1.Si quis indi apientia,postulet à Deo &c.Eiusdem 1.Tri r aliquis vestrũ &c.1.Pet.4. Vigilate in ora bus.¶Secũdo exempla,& inter ea est effica mũ exemplum Christi, qui licet oratione nõ geret,cùm per se omnia posset:tamẽ vt daret s exemplum orandi, toties orabat. De eius one habes Matt.14.Dimissa turba ascendit ontem solus orare. Item eiusdem 26. Sedete onec vadam illuc,& orem:progressus pusil procidit in faciem suã, orans & dicens:Pa i &c.Et paulò post:Iterum secũdò abijt, & t, dicẽs:Pater mi &c.Et subditur:Et orauit o eundem sermonem dicens. Idem Marci 1. culo valde surgẽs, egressus abijt in desertũ n,ibiq; orabat.Item Luc.4.Iesu baptizato & te,apertum est cœlum.Et eiusdem 6.Factum diebus illis,exijt in montem orare, & erat noctans in oratione Dei.Item eiusdem 9.Fa-

cta

cta est species eius altera dum oraret. Ite
ctum est cùm esset in loco quodam orans
sauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eu
mine, doce nos orare. Item eiusdem 22.
in agonia prolixius orabat. Eiusdem 2
dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.
Pater, saluifica me ex hac hora. Item eiu
habes multum de oratione eius. ¶ Ad co
tionem etiam orationis valere possunt
alia, & causa breuitatis pauca de illis ta
Legitur Luc. 2. de Anna quòd non disce
templo, ieiunijs & obsecrationibus seru
ac nocte. Et Act. 1. Erant omnes perseuer
oratione vnanimiter cum mulieribus, &
matre Iesu & fratribus eius. Et eiusdē 10
dit Petrus in superiora domus vt orare
beato Martino legitur, quòd etiam mori
ctum ab oratione spiritum non relaxaba
Paulo primo eremita legitur, quòd mortu
si orabat: vnde habuit signum orantis, or
nibus in cœlum erectis, cùm inueniretur
cadauer eius appodiatum arbori à beat
nio, qui de eo ait: Patet quàm assiduè, qu
oraret Deum viuus, qui non desinit ora
tuus. Et Iacôbus Alphæi ex vtero matri
ficatus, ex assiduitate orandi cōtraxerat i
bus suis duritiem camelorum. Et Bartho
centies in die & centies in nocte ante De
nua flectebat. ¶ Tertio, quòd filius Dei a
genter nos voluit instruere ad orandū. Vi
est aliquod opus ad quod ita diligenter i
rit. Ipse enim docuit quid orandum, &
quando, & quomodo orandum, & quo
qua necessitate, vt in sequētibus patere
Noluit nos negligenter addiscere quod
voluit diligenter docere. Verecundum e

s Christi ignorare quod magister eorum di-
ntissimè docuit. Item verecundum est eis ta-
cere quod magister eorum tantum frequen-
. ¶ Quarto, dignitas angelorum orationes
ras Deo offerentium. Tob. 12. dixit angelus
iæ: Quando orabas cum lacrymis, & sepe-
as mortuos: ego obtuli orationem tuã Domi
Non debet homini esse onerosum xeniũ illud
mittere quod angelus nõ dedignatur ei de-
: imò quod plus est, ipse Christus qui in-
tum homo est, summus sacerdos, illud offert
patri. Quod figuratur in hoc quòd diaconus
bulum tradit sacerdoti, & sacerdos thurifi-
Deo. Sic Christus orationes ecclesiæ Deo pa
æsentat, quæ præsentatio multum facit eas
e. Quomodo enim à Deo contemneretur
à tanto mediatore ei præsentatur? ¶ Quin-
ræeminentia quam oratio habet respectu
m operum. Oratio præmium respectu le-
s. Isidorus: Orationibus mundamur, le-
b instruimur, vtrũq; bonũ est si liceat: si nõ
, melius est orare quàm legere. Itẽ præemi-
quam videtur habere respectu ieiunij &
osynæ. Primò in hoc quòd oratio est respe
s quod supra nos est, scilicet respectu Dei:
osyna verò & ieiunium respectu eius quod
nos vel infra nos. Vnde cùm oratio ad di-
m ordinet, in hoc videtur esse dignior,
rea ieiunium & eleemosyna videntur ser-
ationi. Sunt enim velut duæ alæ de qui-
it Isidorus: Qui vult orationem suam vo-
Deum, faciat illi duas alas, ieiunium &
synam. Tob. 12. Bona est oratio cum ie-
& eleemosyna. Oratio columba est, auis
Spiritussancti quæ ramũ oliuæ apportat
cem hominibus impetrat. Ideo dicimus

esse auę Spiritussancti:quia deuota orati
tusancto est.Rom.8. Spiritussanctus pos
nobis gemitibus inenarrabilibus. Bern
pida est omnis oratio, nisi eam præced
ratio. ¶Sexto, facilitas huius operis. S
alicui quòd det eleemosynā, potest ex
cùm non semper habeat homo argentu
sa. Si dicatur ei quòd ieiunet, potest
se,cùm multi propter debilitatē capitis
non possint. Sed ab oratione nullus po
sare se. Quilibet enim potest habere o
saltem mentalem, etiam si sit mutus. V
Apud me oratio. Et super illud,Iustus
feretur &c.dicit Gloss. Semper est ali
quod det,saltem orationem.Chryso. S
tionem quasi spirituale tributum anima
suis viscerib.¶Septimo quòd opus ho
rabile. Multa sunt officia, quę aliquib
ad dedecus:sicut arare.vel fodere:sed o
nulli quantumcūq; nobili cedit ad ded
cùm oramus,ipsi cum Domino loquim
sine dubio magnus honor est.Isido. Qu
Deo esse,frequenter oret & legat:nam
mus,ipsi cum Deo loquimur:cùm verò
Deus nobiscum loquitur.¶Octauo,qu
istud valde lucrosum est.Quod primo
di ex hoc,quòd nihil est ad quod orat
nō possit.Vnde 2.Paral.20. Cùm igno
agere debeamus,hoc solum habemus r
oculos ad te dirigamus. hoc est officium
test homo lucrari omni tempore,in hy
æstate,in sereno & in pluuiali tempore
de nocte, festiuis diebus & ferialibus,
tate & sanitate, in iuuentute & senect
do & eundo, in domo & extra domu
doque vna hora plus lucratur home

im valeat ciuitas vna: quia modica oratio
deuota acquirit homo regnum cœlorum.
lono, orandi necessitas, quam in præsenti
emus. Tria solent esse occasio clamandi
minibus: ignis, aqua, hostes. Bernardus.
c tria quasi singulis diebus incitare debent
vt ad Deum in oratione clamemus. Vix
n est dies in quo domus conscientiæ nostræ
succendantur igne infernali: scilicet ignẽ
cupiscentiæ prauæ. Vnde necesse habemus
nare ad aquam diuinæ gratiæ, & ad aquam
ymarum recurrere. Ignis iste aliquando ex
parte extinguitur, & ex alia parte accen-
r. Ex ipsa enim aqua lacrymarum vnde
it extingui, quandoque vires sumit: vt
aliquis vanè gloriatur de hoc quòd pec-
sua plorat. Item vix est dies in quo homo
sentiat fluctus malarum cogitationum su-
caput cordis sui, vt necesse habeamus fre-
nter clamare illud Matthæi 8. Domine, sal-
os, perimus. Item vix est dies in quo ho-
suos non videat ad portas castri sui: vt cùm
a mala in ore habet, vel fatuam mulierem
cit. Oratio multum competit loco in quo
is. Sumus enim in valle miseriæ: ideo ne-
habemus ad Dei misericordiam frequenter
o clamare. Pugnã habemus cum eo de quo
tum est Iob 41. Nõ est potestas in terra quę
leat cõparari. Ideo necessariò habemus fre-
ter auxilium Dei inuocare. In futuro ces-
hæc pugna: ideo non erit ibi oratio neces-
Augustinus de orando Deo: In vita æter-
erit vlla tẽtatio, itaq; nec oratio: nõ enim
bi boni promissi expectatio, sed redditi
mplatio. ¶ Decimo commendabilis est
à multiplici suo effectu. Notandum ergo

quòd oratio infirmitatem corporis san
clesiast. 38. Fili in tua infirmitate ne d
teipsum: sed ora ad Dominum, & cu
Iac. vlt. Oratio fidei sanabit infirmum.
tam prolongat. Esaiæ 38. Audiui or
tuam, & vidi lacrymas tuas: ecce ego
super dies tuos quindecim annos. Ite
probrio liberat, vt Saram filiam Rague
3. Liberat etiam à mortis periculo, vt Su
Danielis 12. Item à principe iniquo. B
Clamate ad Dominum, & eripiet vos
principum inimicorum. Act. 12. Liberat
de carcere, ecclesia sine intermissione
eo. Item Ionas orans, de ventre ceti
est. Ionæ 2. Item oratio sanat morbos
les. Iaco. vlt. Infirmatur quis in vobis
presbyteros ecclesiæ, & orēt &c. & si in
sit, dimittentur ei. Hieron. Ieiunio sana
stes corporis, oratione pestes mentis.
tio etiam in bello corporali triumph
17. Cùm leuaret manus Moyses, vin
rael. Iudic. 4. Memores estote Moysi s
qui Amalech (non ferro pugnando, sed
sanctis) deiecit. Gloss. super Num. P
vnus sanctus orando, quàm innumeri
res præliando. Oratio sancti cœlum
quomodo hostes in terris non vincat?
tula vna acquirit de cœlo vna hora orā
mille milites armati acquirunt de ter
tempore præliando. Item de hostibus
libus triumphat. Isidorus: Hoc est r
eius qui vitiorum tentamentis æstuat,
ties quolibet tangitur vitio, toties se a
nem subdat: quia frequens oratio vitic
pugnationem extinguit. Dicebat mag
tor Parisiensis: Qui molestatur lux

huiusmodi, certum numerum genuflectionũ cum litania sibi constituat. Item oratio dæmones fugat. Matthæi 17. & Marc. 9. Hoc genus dæmoniorum nõ eijcitur, nisi per ieiuniũ & orationẽ. Idem dæmones cruciat. Vnde clamabat quidam dæmonio plenus, Bartholomææ apostole Dei, incendũt me orationes tuæ. Item oratio hominẽ illuminat. Vnde super illud Act. 10. Erat Petrus in Ioppe orans. dicit August. Oratione melius soluuntur dubia, quàm inquisitione alia. Item ad amorem Dei inflammãt. Vnde 4. Reg. 1. Descendit ignis de cœlo ad orationem Eliæ. Item mundat. Isidorus: Orationibus mundamur. Item confortat. Luc. 22. Positis genibus orabat, dicens: Pater &c. Et subditur: Apparuit autem illi angelus de cœlo, cõfortans eum. Bern. ad fratres de monte Dei: Amorẽ Dei oratio illuminat & cõfortat. Maximæ consolationes ab amicis Dei in orationem recipiũtur. Eccl. 15. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur. Luc. 9. Ascendit Iesus in montẽ vt oraret: & facta est, dum oraret, species vultus eius altera, & vestitus illius albus refulgens. Item oratio etiam ad tranquillitatẽ valet. 1. Timot. 1. Obsecro primũ omnium fieri obsecrationes &c. vt quietẽ & trãquillã vitam agamus. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentẽ fueris deprecatus, statim euigilabit ad te, & paratum reddet habitaculum tuum. Nec solum oratio operatur in terra, sed etiam in cœlo. Aug. Magna virtus orationis, quæ effusa in terra operatur in cœlo. Ipsa cœlum aperit. Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertum est cœlum. Ipsa etiam cœlum claudit. vt patet in oratione Eliæ. 3. Regum 18. Iac. vlt. Multum valet deprecatio iusti assidua. Elias, homo erat similis nobis, passibilis, & oratione orauit &c. Ora-

tio etiam Deum mitigat. Vnde super illu
3. vbi dicitur quòd tribus diebus & tri
ctibus non manducauit neq; bibit:sed in
ne persistẽs cum lacrymis deprecabatur
dicit gloss. Oratio Deum lenit, lacryma
hæc vngit, illa pungit. Oratio velut qu
scutum ab ira Dei protegit. Vnde Sa
cap.18. Properans homo sine querela d
pro populis, proferens seruitutis suæ scu
tionem, & per incensum deprecation
gans, restitit iræ. Oratio quodammod
Deum, & habet in potestate sua. Exod
mitte me vt irascatur furor meus con
Gregorius: Quid est dicere seruo, Dim
nisi deprecandi ausum præbere? quasi
Pensa quantum ad me valeas, & cogno
obtinere poteris quicquid pro populo o
44. Non est qui inuocet nomen tuum,
surgat & teneat te. Ieremiæ 7. Noli or
populo hoc, & ne assumas pro eis lau
orationẽ, & nõ obsistas mihi. Itẽ oratio c
curiã quasi quadã redolẽtia delectat. Ap
bebãt phialas aureas plenas odoramẽto
sunt oratiões sanctorũ. Oratione sancti i
apud Deũ quod volunt, secundũ promis
Christo factas. Mat.18. Si duo ex vobis
rint super terrã, de omni re quamcũq; p
fiet illis à Patre meo. Eiusdem 21. Omn
cunq; petieritis in oratione credentes,
tis. Et Luc.11. Petite, & dabitur vobis &
Ioan.16. Petite, & accipietis.

De præparatione Orationis. CAP

AD præparationẽ orationis, mone
clesi.18. Ante orationem præpara
tuam, & noli esse quasi homo qu

Deum. Orãs tunc Deũ tẽtare videtur, cùm illud pro quo orat, nec impetrare desiderat, nec se accepturũ sperat. Præparatio multũ valet ad hoc vt oratio exaudiatur. Psal. Præparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Huius præparationis figura est, præparatio quam facit sacerdos celebraturus induẽdo se sacris vestibus. Itẽ hãc pręparationẽ nobis cõmendat tẽpli ædificatio, & ornatus ipsius. Prius ædificauit Salomõ templũ, deinde ad Deum orauit. 3. Reg. 8. ¶Et notãdum quòd duplex est præparatio ad orandũ: quædam propinqua, quædam remota. Ad remotam præparationem pertinet, primò quòd homo bene viuat. Greg. super Iob: Sunt nonnulli intra ecclesiam qui prolixas ad Deum preces habẽt, sed vitam deprecantium nõ habent. Item in dialogo: Quid mirũ si postulantes tardè à Domino exaudimur, qui præcipientem Dominũ tardè aut etiã nullo modo audimus? Idem in Moralibus: Clamorem angustiæ tẽpore Dominus nõ audit, quia trãquillitatis tẽpore in præceptis suis ipse clamantem Dominum non audiuit. Isidorus: Nõ potest habere precũ certã fiduciam, qui adhuc in præceptis dei pigritat, & quem peccandi recordatio delectat. Quia præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat non meretur: nec impetrat ab illo bonum quod poscit, cuius legi nõ obedit. Idem: Si id quod Deus præcepit facimus: id quod petimus sine dubio obtinemus. 1. Io. 3. Si cor nostrũ nõ reprehẽderit nos, fiduciã habemus ad Deum, quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniã mãdata eius custodimus. August. in lib. de opere monach. Citius exaudit vna obediẽtis oratio, quàm decẽ millia cõtẽptoris. Psal. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorũ. secũdũ Isid. necessariũ est vt oratiõe operatio, & opere fulcia

tur oratio. Moyses oratione pugnans con
melech, manus habebat ad Deum leuatas
17. Thre. 3. Leuemus corda nostra cum m
ad Dominum. Isido. Cor tuum manibus
qui orationem cum opere subleuat. *In*
Eleuatio manuum mearum sacrificium
tinum. Quod sacrificium erat dignius. 1.
2. Volo viros orare in omni loco, leuan
ras manus. Item ad præparationem re
specialiter videtur pertinere ieiunium
mosyna, quæ specialiter iuuant oratione
de cum thure in quo significatur orationi
tio, offerunt Magi aurum, in quo sign
eleemosyna: & myrrham, in qua significa
nis maceratio, quæ est per ieiunium. Ma
Hæ sunt duæ animæ orationes, de quibu
tur Isido. Tob. 12. Bona est oratio cum iei
& eleemosyna. Qui ieiunio corpus suum
rat, dum miseriam assumit, Dei miseric
prouocat, & sic orationem iuuat. Dan.
faciem meam ad Dominum Deum meum
re & deprecari in ieiunio, sacco & ciner
verò eleemosynam dat, dum misericors
mo existit, Deum sibi misericordē inuitat
5. Beati misericordes, quoniā ipsi misericor
consequentur. Esa. 58. Frange esurienti p
&c. Tunc inuocabis, & Dominus exaud
mabis, & dicet, Ecce adsum, quia misericor
Dominus Deus tuus. Qui vult aliquid
quo impetrare, præmittit munera vt faci
petret. Eccl. 29. Cōclude eleemosynā in sin
peris, & hæc exorabit pro te. ¶ Itē ad pr
tionē remotā videtur pertinere cōfessio
facta. Iac. vlt. Confitemini alterutrū pecca
stra, & orate &c. Et sacerdos celebraturus
facit generalē cōfessionē. ¶ Ad propinquā

præparationẽ, Primò videtur pertinere reuocatio cordis ab exterioribus ad interiora cum retẽtione eius. Mat. 6. Tu autẽ cùm oraueris, intra in cubiculũ tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum &c. Ingressus in cubiculum, est cordis reuocatio. Clausio ostij, est cordis retentio. Fatuũ est Deũ inuocare vt ad se veniat & gratiæ eleemosynã conferat, si homo eum nõ expectat. Bern. Omnes nobis plãgimus deesse gratiã: sed iustius ipsa gratia cõqueritur nõnullos deesse sibi. Idẽ: Sic pauperes cùm multis clamoribus inuocatus fuerit distributor eleemosynarũ diuerticula captant. Isido. Purgandus est primum animus, atq; à tẽporalium rerũ cogitationibus segregãdus, vt pura acies cordis ad Deũ verè & simpliciter dirigatur. Idẽ: Pura est oratio quam in suo tẽpore seculi nõ interueniũt curę, Lõge autẽ à Deo est animus qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. ¶ Secũdo pertinet ad propinquam præparationẽ cõsideratio suijpsius. Bern. ad fratres de monte Dei: Debemus nosmetipsos coram Deo constituere, quasi facie ad faciem, & in lumine eius prospicere tribulationẽ de nobisipsis nobis venientem. Isidorus: Cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt quæ commisimus, quàm dura inferni supplicia quæ timemus. Dicebat quidã, quòd latrones & tyranni docuerãt eum orare. Latro attẽdens quid fecit, & quod tormentum sibi præparatũ sit, inter hæc duo cum multis lacrymis misericordiã petit. Tyranni verò ea quæ sunt miserabiliora in eis improbissimè ostẽdũt, & quæ sana sunt abscondunt, vt magnitudo misericordiæ ad misericordiã excitet. Reg. 8. Si quis cognouerit plagã cordis sui, & extẽderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cœlo. Ex

consideratione peccatorum prouenit luc
multũ valet in oratione, vt inferius oste
Isido. Peccatorum recordatio mœrorem
luctus verò mentem puriorem reddit:quo
let ad hoc vt oratio exaudiatur. August. I
tantum cubiculũ cordis, intus est qui ex
Et super illud Psalm. Iniquitatē si aspexi
de meo,non exaudiet Dominus.dicit gl.
orationis auditur. Libanus Hebræa ling
dor interpretatur.Lingua verò Græca th
dor enim puritatis, & deuotio orationis
thure designatur congruè sibi iungũtur. I
consideratione peccatorum humilitas pr
quę multũ iuuat orationē. Eccl.35. Oratio
liantis se,nubes penetrabit.Item cõsidera
tus periculosi multum valet ad augmētun
rij.Magnitudo vero desiderij multum iuu
tionē ad hoc vt exaudiatur: vt inferius p
¶Tertio pertinet ad præparationē prop
vt attēdatur ad eum cui sacrificium oratio
fert. In Psal. Vacate & videte,quoniam
Deus.Multũ deberet nos reddere attēto
tione hoc,quòd cũ domino maiestatis loc
Gen. 18. dicit Abraham: Loquar ad Do
meũ, cũ sim puluis & cinis.Ber.loquens
ficiente:Admonēdus est,inquit,quanta p
ritate cordis intendere in eum cui sacrific
tionis offert,seipsum intendere qui offert
gere quid offert.Quantum enim videt v
ligit illũ cui offert,tātũ est ei in affectu.S
cundũ ligna syluæ exardescit ignis, Eccl
secundum diuersas meditationes de Deo,
tur diuersæ affectiones. Meditationem
diuinæ sequitur affectio timoris: medita
misericordiæ,affectio spei:meditationem
tiæ omnia videntis, affectio erubescentiæ

tationem bonitatis vel beneficentiæ, affectio gratitudinis vel amoris: meditationem suauitatis diuinæ, affectio quæ potest dici sancta esuries. Secundum verò affectum mentis sequitur affectus orationis. Augustinus de orando Deo, ad Probam: Dignior, inquit, sequetur effectus quem feruentior præcedit affectus. Affectio spei specialiter valet ad impetrandum. Bernard. Quatenus in bonis Domini pedem fiduciæ porrexeris, eatenus posſidebis. Idem: Nihil omnipotentiam verbi clariorem reddit, quàm quòd omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Denique omnia posſibilia sunt credenti. Voluit Christus orantes specialiter attēdere, quòd Deus pater, Deus deorum est, vt fiduciam haberent impetrandi quod peterent. Naturale enim dinoscitur esse patris, filijs vtilia prouidere. Vnde cū dixisſent discipuli ei: Domine, doce nos orare: Respōdit: Cū oratis, dicite: Pater noster. Lu. 11. Et in eodē: Si vos cū sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quāto magis Pater vester cœlestis, dabit spiritū bonū petētibus se? Et Iob 16. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

De impedimentis Orationis. CAP. V.

DIXIT abbas Euagrius: Magnum est quidem sine impedimēto orare, maius etiam est psallere sine impedimento. Dicebat abbas Agathon: Nullum laborem tantum esse in religione, quantum orare Deum. Diabolus enim nullum opus tantum conatur interrūpere, quantum orationē deuotam. Aliud enim opus quousq; perficiatur habet aliquam requiem, oratio autem nullam. Et posſunt enumerari duodecim impedimenta

orat

orationis. ¶ Primum est, peccatum orantis
Cùm multiplicaueritis orationes vestra
exaudiam: manus enim vestræ sanguine
sunt. In Psal. Iniquitatē si aspexi in cord
non exaudiet Dominus. Esa. 59. Peccata
absconderunt faciem eius à vobis ne exa
Ierem. 5. Peccata vestra prohibuerunt bo
vobis. Thren. 3. Nos iniquè egimus, & ad
diam prouocauimus: idcirco inexorabili
eodem: Opposuisti tibi nubem, ne transir
tio. Ioan. 9. Scimus quia Deus peccatores
dit &c. ¶ Secundum est orantis dubietas.
Postulet in fide, nihil hæsitans. Et subdi
hæsitante: Nō æstimet homo ille quòd a
aliquid à Domino. Bern. Indignus cœlest
dictione esse conuincitur, qui Deū dubio
affectu. ¶ Tertium est, quòd non petitur q
tendū est: quia scilicet vile est quod peti
non expediens petenti. Io. 16. Vsque mo
petistis quicquā in nomine meo. Gl. quòd
sit comparatione rei permanētis. Matt. 2
scitis quid petatis. Dictum est filijs Zebed
tentibus honorem. Et Paulo petenti amot
stimuli quæ sibi non expediebat, dictum e
ficit tibi gratia mea: nam virtus in infir
perficitur. Ideò frequenter ecclesia non ex
tur, petendo amotionem tribulationum. E
Misereamur impio, & non discet facere i
Iac. 4. Petitis, & non accipitis, eo quòd m
tatis. Isid. Multi orantes non exaudiuntur
uidet enim Deus illis meliora quàm petu
cut cōtingere solet paruulis, qui ne in scho
pulent, Deum exorant: sed non datur illis
lationis effectus, quia impedit talis exaudi
profectū. ¶ Quartum est, indignitas eius pr
oratur. Ierem. 7. & 11. Noli orare pro p

o,neq; assumas pro eis laudem & orationem:
ia nō exaudiam. Eiusdē 15. Si steterint Moy-
& Samuel coram me, non est anima mea ad
pulū istū. ¶ In Vitispatrū quidā frater patie-
tur molestiam à spiritu fornicationis, & abijt
pe ad seniorem vt pro se oraret. Cumq; fre-
ens oratio senioris eum non iuuaret, Dominus
octe seniori ostēdit negligentiam fratris esse in
usa quare non exaudiretur. Vidit enim senior
onachū sedentē, & spiritū fornicationis in di-
rsis formis mulierum ludentem apud ipsum, &
um cum eis delectari. Vidit etiā angelū Do-
ni astantē & indignantē grauiter contra eun-
m fratrē, quia non surgebat nec prosternebat
in orationibus ante Deum, sed magis delecta-
tur in cogitationibus suis: cognouit ergo se-
or culpā fratris esse quòd ipse nō exaudieba-
pro eo, & dixit fratri: Impossibile est discede-
à te spiritū fornicationis alijs pro te orātibus,
i tuipse laborē assumas in ieiunijs & oratio-
bus & vigilijs, rogans Dominū cum gemitu.
diēs frater verba senioris, cōpunctus est cor-
& per afflictionē corporis meruit misericor-
m. ¶ Quintū est, cogitationū malarū multitu-
Eccl. 10. Muscæ morientes perdūt suauitatē
guenti. Genes. 15. Abigebat Abraham volu-
s à sacrificio. 1. Machab. 2. Templum eius si-
homo ignobilis. Templum spirituale est vt
no ignobilis cùm immundis cogitationibus
upatur. ¶ Sextum est, contemptus diuinæ le-
Prouerb. 28. Qui declinat aurē suam ne au-
t legē, eius oratio erit execrabilis. Prouerb. 1.
ocabunt me, & non exaudiam &c. eò quòd
osam habuerunt disciplinam. ¶ Septimum est,
rities. Quæ duplex est: quædam in pauperes,
qua Prouerb. 21. Qui obturat aurem suam ad
clam

clamorem pauperis, clamabit ipse, & n
dietur. Alia est ad eos qui offenderunt
quis non vult eis remittere. Eccles. 28.
proximo tuo nocenti te: & tunc depre
peccata soluentur. In eodem: Homo ho
uat irã, & à Deo quærit medelã. Mar
stabitis ad orandũ, dimittite si quid ha
uersus aliquem, & Pater vester qui in
dimittet vobis peccata vestra. Quòd si
feritis, nec Pater vester cœlestis dimit
peccata vestra. ¶ Octauum est, peccat
Eccl. 34. Vnus orans, & vnus maledic
vocẽ exaudiet Dominus? Opus malum
additum est quasi quædam maledictio
imprecatio, quæ orationi aduersatur. Q
tum addit, quasi elõgat se à Deo: & id
lius à Deo exauditur. Psalm. Qui elon
Deo, peribunt. Item: Prolongauerunt i
suã. Esa. 55. Inuocate eum dũ prope est.
Appropinquate Domino, & appropinq
bis. Deo appropinquat, qui à malo oper
De hoc impedimẽto & præcedenti, tang
rus, dicens: Duobus modis oratio impe
impetrare quisquam valeat postulata: h
aut quisq; adhuc mala cõmittit, aut si de
ti sibi debita non dimittit. Idẽ: Sicut nul
cit in vulnere medicamentũ, si adhuc fer
sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius a
lor in mente, vel odium manet in pectore
num est, diaboli suggestio quæ multos
tione retrahit. Vnde Greg. in dialogo: I
abbatia Pompeiani abbatis, quidam mo
nõ poterat stare in oratorio in oratione,
per exiuit, qui sæpe correptus noluit se e
re. Sed cum quadam die beatus Benedi
nisset ad eum corripiendũ, vidit quendam

tulum tenentē eum per fimbriam vestimenti.
q; orassent per biduū, Benedictus, Pōpeianus
Maurus, illi tres viderunt puerulum illum, &
tus Benedictus monachū verbere corripuit,
lęmō recessit acsi ipse esset verberatus. ¶ De-
um est, prauitas desiderij. August. Seruat tibi
us quod non vult tibi citò dare, vt discas ma
magnè desiderare. Greg. in Moralib. Aeter-
n vitam si ore petimus, nec tamen corde desi-
amus, clamātes tacemus. Psal. Tacui dum cla
rem tota die. ¶ Vndecimū est, petentis impa-
tia. 1. Reg. 28. Cōsuluit Saul Dominū, qui nō
ōdit ei. Et sequitur: Dixitq; Saul: Quærite
ierē habentē pythonē. Iudith 9. Humilium &
uetorū semp tibi placuit deprecatio. ¶ Duo-
imū est, defectus perseuerantiæ in orando. Lu
1. Si perseuerauerit pulsans &c. Psal. Benedi
Deus qui nō amouit &c. August. Si non est
ta oratio, securus esto ꝙ nec misericordia.

Quando sit orandum. CAPVT VI.

TEMPVS orādi Dominus de-
terminat Luc. 18. dicēs, Oportet
semper orare, & non deficere. Et
eiusdē 21. Vigilate, inquit, omni
tempore &c. Non debet miles
Christi scutum orationis moue-
um bellum durat. Bellum autem durat, cùm
t vita pręsens: militia enim est vita hominis
r terram. Iob. 7. Sapient. 18. Homo sine que-
proferens suæ seruitutis scutum orationem,
t iræ. 1. Thess. 5. Sine intermissione orate.
cula nunquam desunt, ideo continuè indi-
us Dei adiutorio. Nunquam deest miseria,
cōtinuè indigemus Dei misericordia. Ideo si
posset semper esset orandum. Sed quia alia
negot

negotia hoc nō permittūt,præmi
operibus noſtris, & etiā intermi
mus ad Paulā:In principio cuius
mitte Dominicā orationem,& ſ
fronte. Idē:Sicut militē ſine armi
nō cōuenit:ita homini Chriſtiar
licet quolibet ſine oratione. Ber
ſæpe lectionis ſerie affectus , & f
quæ lectionē interrumpat. Hiero
lectio , lectioni ſuccedat oratio.
tēpus,quod tantis operū varietat
Oratio & gratiarū actio deberē
vitæ noſtræ occupare. Oratio o
beret præcedere,gratiarum actio
demus mala vel in nobis vel in
eſſet. Cum videmus bona in nob
gratiarum actioni eſſet inſtandū.
intermiſsione orate , in omnibu
Bern.ad fratres de mōte Dei:Ch
in oratione vel gratiarū actione
ter refundit , quot in ſuis vel ne
cōſolationibus, in proximi etiā
bus vel cōgratulationibus cauſa
rias inuenit pius affectus. Oratio
puè intēdendū eſt,vel cùm maio
vel maior tēporis opportunitas.
tas orādi eſt,vt cùm aliquā grati
mus. Tūc enim inſtandū eſt apud
vt nobis cōſeruet:quia vt ait Gr
amittitur , niſi à largiente cuſto
Nō minor eſt virtus,quàm quær
¶ Quāto aliquis plus habet quod
re , tanto diligētior & magis ſoli
de cōſeruatione. Ideo Dominus
ptiſmi ſuſcepto,orationi ſe dedit
ceſsitas orādi eſt,cùm aliqua ard

us. Ideo Dominus electurus apostolos ora-
nē præsumit. Luc. 6. Item necessitas orandi est
n imminet tribulatio, vel sibi, vel proximo.
de Dominus imminēte passione sua, ter ora-
Matt. 26. Et orationē suam multū protendit.
c. 22. Factus in agonia prolixius orabat. Et
tt. 13. legitur quòd ascendit in montē orare:
nnuitur causa illius orationis, cùm subditur:
uicula autē in medio mari iactabatur flucti-
. De tēporis verò opportunitate notādum ꝙ
rn. ostendit tres horas diei multū opportunas
orationi, dicēs fratribus de mōte Dei: Extra
horas de quibus dicit propheta, Septies in
laudem dixi tibi: matutinum aut vesperti-
n, aut mediæ noctis sacrificium maximè obser
dum est. Non enim ait Propheta frustrà, Ma
stabo tibi, & videbo. sed quia tūc à curis ex-
oribus adhuc sumus ieiuni. Et dirigatur ora-
mea sicut incēsum in conspectu tuo: eleuatio
nuū mearū sacrificiū vespertinū: quia tunc ab
ismodi impedimentis inuenimur digesti. qui
m in nocturnis vigilijs nostris, quibus media
te surgimus ad cōfitendum nomini Domini,
fsionis eundem ordinē contexens: In die, in-
, tribulationis meæ Deū exquisiui, manibus
s nocte contra eum. Et alibi in Psalm. Media
te surgebam ad confitendum tibi. ¶ Ad oran-
mane monemur exemplo Christi. Marc. 1.
uculo valde surgens Iesus, egressus abijt in
rtū locum: ibiq; orabat. ¶ Ad orandū vespe
Matt. 14. vbi sic legitur: Dimissa turba, ascen
n montem solus orare: vespere autem facto,
s erat ibi. ¶ Ad orandū nocturno tēpore, Lu
5. Vbi legitur quòd erat pernoctās in oratio-
Efficacia matutinæ orationis ostendit Iob 8.
dicitur: Si diluculo consurrexeris ad Deum,

Z

& omnipotentem fueris deprecatus, stati
labit ad te. Et filij Israël mane colligeba
na. Exo. 16. Dulcedo enim Spiritussancti
ra impetranda est. Sap. 16. Oportet pr
solem ad benedictionem tuam. Consueue
uites eleemosynam dare pauperi, qui n
primo occurrerit. Idem tempus opportu
orandum est dies Parasceues, in qua D
adeò largus fuit, quòd matrē suam dedit
regnū latroni, corpus & animam in rede
humano generi. Ideo ecclesia illo die pr
bus orat Iudæis, paganis, schismaticis, ha
Itē tempus opportunū est ad orandū ant
sionē Domini, quando aduocatus ecclesi
dum repræsentationē nostram vadit ad
cœlestē: tunc enim formandæ sunt petitio
tempus opportunū ad orandum, est temp
dio inter Ascensionem & Pentecostē. Co
runt enim filij regū dare larga munera f
regno. In Psal. Scitote quoniā mirificauit
nus Sanctū suū, Dominus exaudiet me c
mauero ad eum. Itē tēpus idoneū ad ora
in magnis solēnitatibus. Consueuerūt en
cipes in festis magnis magna munera dar

Vbi sit orandum. CAPVT

NOTANDVM quòd
orandū est, cùm vbiq; sint
la, & vbiq; Dei auxilio in
mus. 1. ad Timoth. 2. Vol
orare in omni loco, leuātes
manus. Sap. 14. Creaturæ
odiū factæ sunt, & in tentationē animæ ho
& in muscipulā pedibus insipientiū. Spec
locus idoneus ad orādum, est locus secretu
de Summo bono; Oratio priuatis locis op

s funditur. Matth. 6. Tu autem cùm oraueris
ra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Pa-
n tuum. Eiusdem 14. Christus dimissa turba
endit in montem solus orare. Et Marc. 1. di-
r quòd abijt in desertum locum, ibique ora-
. Et Lucæ 22. Auulsus est à discipulis suis
ntum iactus est lapidis, & positis genibus
bat. Item locus idoneus ad orandum est tem-
m materiale Deo dedicatũ. Matt. 21. Domus
a domus orationis vocabitur. 3. Regum 9.
udiui orationem tuam &c. sanctificaui do-
n istam &c. & erunt ibi oculi mei, & cor
m cunctis diebus. 2. Paral. 7. Oculi mei erunt
rti, & aures meæ erectæ ad orationem eius
orauerit in loco isto. Et subditur: Elegi & san
caui locum istum: vt sit nomen meum ibi in
piternum, & permaneant oculi mei, & cor
m ibi cunctis diebus. In eodem: Cùm com-
set Salomon fundens preces: ignis descendit
œlo, & deuorauit holocausta, & victimas, &
estas Domini repleuit domũ. Exod. vlt. Post-
n cuncta perfecta sunt, operuit nubes taber-
ulum testimonij, & gloria Domini impleuit
. Christus multum frequentabat templum
eriale. Luc. 19. Erat quotidie docens in tem-
Et eiusdem 21. Erat cunctis diebus docens
mplo. In templo inuentus est à matre sua.
2. & ait: Nesciebatis quia in his quæ sunt
s mei oportet me esse? Eiusdem 19. Intrauit
in templum. Chrysost. Proprium erat boni
t venies primùm ad domũ curreret patris.
atẽ imitator Christi factus, intrans ciuitatẽ,
um ante omnes actus ad ecclesiã curras. &
Matth. 22. Dicit glos. Ingressus vrbem pri
emplum adijt, dans formam religionis vt
unq; imus, domũ orationis, si ibi est, primũ

adeamus, & per orationes Deo commen
agenda negotia secedamus. Itē locus ido
orandū est templū spirituale, scilicet cor
& purū. Cor carnale vel malignū, stabul
spelunca latronū potius esse videtur, quà
plum. 1. ad Cor. 3. Templū Dei sanctum e
estis vos. Psal. Domum tuam decet sanct
Reg. 6. Nihil erat in tēplo quod non au
retur. 1. ad Corint. 3. Nescitis quia templ
estis, & Spiritus Dei habitat in vobis. Io
ritus est Deus: & eos qui adorant eum, i
& veritate oportet adorare. 1. ad Cor. 14
spiritu, orabo & mente.

Quomodo sit orandum. CAP.

ATTENTE orandū e
super illud 1. Petr. vlt.
in orationibus. dicit gl.
mus cogitet aliquid pre
lum quod precatur. In
orare videtur, qui Deum
tur vt ei intendat: ipse v
sibi, nec Deo intendit, sed quod deteriu
munda in corde versando fœtorē horrib
ctu Dei ingerit. Reuocare debet cor suū
orare. 2. Reg. 7. ait Dauid: Inuenit se
cor suū, vt oraret te. Potius orandū est
ore. 1. Reg. 1. Anna loquebat in corde su
illius penitus nō audiebat. Matt. 6. Or
nolite multū loqui. Aug. Diu orare cū v
est improbū neq; inutile: neq; enim hoc
in multiloquio, si diutius oretur: aliud e
multus, aliud diuturnus affectus. Nam &
Domino scriptū est ꝙ pernoctauerit in o
Luc. 6. Absit ab oratione multa locutio,
desit multa precatio si feruēs perseuera

am multū loqui in orādo, est rem necessariam
perfluis agere verbis. Multum autē precari est
Deum quem precamur diuturna & pia cordis
citatione pulsare: quod plerunq; plus gemiti-
s, quàm sermonibus agitur. Item orandum est
m magnitudine desiderij. Deuter. 4. Cùm quæ-
ris Dominū Deum tuū, inuenies eum: si tamen
to corde quæsieris. Iere. 19. Cùm quęsieritis me
toto corde vestro, inueniar à vobis. Magnitu-
desiderij clamor est quem Deus exaudit. De
o clamore Exod. 14. Quid clamas ad me? dicit
ominus ad Moysen. Et Daniel. 13. Exclama-
voce magna Susanna. Dilatatio desiderij est
asi præparatio cordis, vt sit capax eius quod
titur. Augúst. Cur petere, quærere, pulsare nos
mpellit, qui nouit quid nobis sit necessarium
iusquam petamus: nisi quia voluit exerceri no
um desideriū in orationibus, quo possimus ca-
re quod præparat dare? Item Aug. Si aliquādo
ominus tardius dat, cōmendat dona, nō negat.
iu desiderata dulcius obtinentur: Citò autē data
lescunt. Seruat tibi Deus quod non vult citò
re, vt tu discas magna magnè desiderare. Item
randum est cum gemitu & lacrymis. Exod. 2.
udiuit gemitū eorum. 1. Reg. 1. Cùm esset Anna
naro animo, orauit ad Dominū flens largiter.
Psal. Auribus percipe lacrymas meas. Glos.
uæ lacrymæ violētæ sunt in precibus. Eccl. 35.
on despiciet preces pupilli, nec viduā si effun-
t loquelam gemitus. Et in eodem subditur de
crymis viduæ: A maxilla vsq; ad cœlum ascen
nt. Esa. 37. Audiui orationē tuā, & vidi lacry-
as tuas. Osee 12. dicitur de Iacob luctante cum
gelo, Fleuit & rogauit eum. Et Iudith 8. Indul
entiam illius fusis lacrymis postulemus. Heb. 5.
reces supplicationesq; cum clamore valido &

lacrymis offerēs, exauditus est pro sua re
¶Item orandum est humiliter. Psal. Res
orationē humiliū, & non spreuit preces
Ecc.35. Oratio humiliantis se, nubes pen
Iudith 9. Humiliū & mansuetorū semper
cuit deprecatio. Humilitate obtinuit Ch
à Christo quod voluit, catello se cōpara
Christus eam cani cōparasset. Mat.15. &
habetur quòd Christus ei dixerit, Prop
sermonem, vade, exiuit dæmonium de f
Matt.8. Post illud verbū humile Cēturio
mine, non sum dignus vt intres sub tectu
dictū est ei à Christo, Sicut credidisti, fiat
Luc.15. Postquā filius prodigus dixit, N
dignus vocari filius tuus: pater accurrēs
super collū eius. ¶Itē orandū est confide
cut orabat Dauid: Miserere, inquit, mei
in te confidit anima mea. Item orandū e
ueranter: vt ostēdit Dominus Luc.11. exē
ci qui panes necessarios accommodauit,
bitate amici deprecantis deuictus. Et ex
dicis iniqui Deum non timentis & hom
reuerentis, qui improbitate viduæ victus,
ctam fecit ei de aduersario ipsius. Luc.8.
li perseuerando in oratione, Spiritum s
accipere meruerunt. Act.1.

Quid in oratione sit petendum. CA

IN Oratione petenda su
ria & gratia: siue regnū &
tia regni. Matt.6. Primu
rite regnū Dei, & iustitia
& hæc omnia adijciētur
Non monet Dominus v
poralia quærantur. ¶Primo, quia non s
gna peti. Bona infima sunt, & incurvant

amant & quaerunt ea. Quae incuruatio daemonibus placet. Esa. 51. Incuruare, vt transeamus. Bern. Noli acquiescere dicenti, Incuruare vt transeamus: non enim est transiturus, sed te grauiter oppressurus. In Psal. Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem. ad Coloss. 3. Quae sursum sunt quaerite, non quae super terram. ¶ Secundo quia temporalia debentur his qui habent iustitiam regni. Iustitia enim regni filios facit. Filijs verò debetur prouisio. Vnde super illud, Et haec omnia adijcientur vobis, dicit gl. Quia omnia sunt filiorum, & ideo haec omnia adijciuntur etiam non quaerentibus: quibus si subtrahuntur, ad probationem est: si dantur, ad gratiarum actionem. ¶ Tertio, quia nescit homo vtrum sibi expediat temporalia habere, cum ipsa frequentius possessoribus suis noceant. Prouerb. 1. Vsquequo stulti ea quae sunt noxia cupient? Et super illud 2. ad Corint. 13. Virtus in infirmitate perficitur. Dicit glos. August. Cum ea quae Deus laudat & promittit petitis, ab illo securi petite: illa enim propitio Deo conceduntur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite: vt si prosint, det: si scit obesse, non det. Quid enim obsit vel prosit medicus nouit, non aegrotus. Item notandum quod super illud Matt. 26. Et orauit tertiò eundem sermonem dicens: Tangit glos. tria à nobis petenda. Tribus vicibus, inquit, orauit, vt & nos à praeteritis peccatis veniam, à praesentibus malis tutelam, & à futuris periculis cautelam oremus. De primo Ecclesiast. 38. Fili in infirmitate tua ne despicias teipsum: sed ora Dominum, & ipse curabit te. De secundo, Matth. 26. Vigilate & orate vt non intretis in tentationem. De tertio, Lucae 21. Vigilate itaque omni tempore orantes vt digni habeamini fugere quae ventura sunt.

Item notãdum quòd in oratione petere
vt Deus custodiat nos ab occasione
Exemplo Salomonis dicentis Prouerb
dicitatem & diuitias ne dederis mihi :
tantum victui meo necessaria, ne fortè
negandum, & dicam, Quis est Dominu
state cõpulsus furer, & periurem nome
mei. Item possumus in oratione peter
dat nobis occasionem salutis : vt eos
ctè instruant secundum admonitione
Matt.9. Rogate Dominum messis vt m
tarios in messem suam.

De speciebus Orationis.

ORATIO potest di
tionem fructuosam &
sam. Fructuosa oratio
bet species. Quædam
recundo & humili affe
fuit oratio publicani,
debat oculos suos in cœlum leuare. L
talis fuit oratio filij prodigi, qui ait
suũ: Pater, peccaui in cœlum & corã
sum dignus vocari filius tuus. Luc.15.
multũ placet Deo in pœnitẽte, sicut i
displicet ei in peccatore. Bern. Quan
Deo impudẽtia peccatoris, tantum pl
bescentia pœnitẽtis. Similiter humani
multũ placet ei. Bern. Citius placas D
suram tuã seruaueris, & altiora te ne
Quædam oratio fit in puro affectu. si
sanna, Dan.13. dicens: Domine Deus,
hæc isti malitiosè composuerunt adu
¶ Alia species orationis fit lato affectu
Moyses Exod.32. dicẽs: Aut dimitte e
eam : aut si non facis, dele me de libr

psisti. Alia oratio fit grato affectu. Sic monet
ostolus orare ad Col. 4. Orationi instantes, vi
antes in ea gratiarū actione. Oratio infructuo-
militer multas habet species. Quædam enim
imiatica, quæ solis labijs fit. De qua Mat. 15.
pulus hic me labijs honorat: cor autem eorum
e est à me. Esa. 29. sic habetur: Appropinquat
pulus iste ore suo, & labijs suis glorificat me:
autē eius longè est à me. Aug. Sicut vox sine
dulatione quasi vox picarū: sic oratio sine de-
ione quasi mugitus boum. Idem August. Quid
dest strepitus labiorū, si mutū est cor? Qualis
erentia inter paleā & granū, & inter similam
urfur, & inter pellem animalis & ipsum ani-
l: talis est differētia inter sonū vocalis oratio-
, & deuotionē cordis. Praui pastores pro ani-
li solā pellem reddūt: quibus similes sunt qui
lè orant, tantum exteriorū sonū vocalis ora-
nis habentes. ¶ Et notādum quòd deuotio sic
cribitur: Deuotio est teneritudo cordis qua
s de facili in lacrymas resoluitur. Vel sic, De-
io est feruor bonæ voluntatis quē mens cohi-
re nō valēs certis manifestat indicijs. Deuotio
medulla holocaustorum. Sine ipsa holocausta
t arida. Psalm. Holocausta medullata offeram
i. ¶ Alia species infructuosæ orationis est ora-
præter opera: qualis fuit oratio Eliæ, cùm pe-
animæ suæ vt moreretur. 3. Reg. 19. ¶ Tertia
cies est saluti cōtraria. Qualis fuit oratio Pau
etētis à se stimulum amoueri. 2. ad Corint. 12.
Quarta species est oratio præsumptuosa. Qua-
fuit oratio filiorū Zebedæi, qui volebāt per-
nire ad regnū, non per calicis potū: quibus di-
m est, Nescitis quid petatis. Mat. 20. ¶ Quinta
ecies est oratio ridiculosa. Qualis est oratio hy-
critarū, qui elati de multitudine operū suorū,

Deũ quaſi irrident, dum manibus
ſynam gratiæ ab eo petunt. Talis
perbi Phariſæi, dicẽtis: Ieiuno bis i
cimas do omnium quæ poſsideo. L
oportet eſſe manus hominis per hu
hoc vt eleemoſyna gratiæ ei à D
oratio hypocritarum ridiculoſa e
tendunt ad terrã cùm eleemoſynã
qui eſt in cœlis: terrenã enim mer
in operibus ſuis. ¶ Itẽ poteſt diuid
ſtulationem & obſecrationẽ, & or
ſumptam. Et ſumitur hæc diuiſio
1. ad Tim. 2. Obſecro ergo primum
obſecrationes, orationes, poſtulati
actiones. Mẽbra verò iſta notifica
ſtola ad fratres de monte Dei, his
tio, inquit, eſt circa obtinẽda tẽpor
ria vitæ huius, in qua Deus poſtu
approbãs bonã voluntatẽ, facit tan
melius iudicat, & dat libẽter ſequi
Ad poſtulationẽ pertinet petere tr
pacis, ſanitatẽ corporis, temperiẽ a
tio eſt in exercitijs ſpiritualibus an
inſtantia. Oratio eſt hominis Deo
ctio, & familiaris quędã & pia allo
rumactio eſt in intellectu & cogni
Dei bonæ volũtatis indeficiẽs & in
tio. In poſtulationibus piè ac fidel
dum, ſed nõ eſt illis pertinaciter inh
nos neſcimus, ſed Pater noſter qu
quid in temporalibus iſtis neceſſe e
crationibus inſiſtendũ eſt, ſed in om
& patiẽtia, quia nõ afferũt fructum
tia. Nonnunquam enim cùm celeri
ſubuenit, fit obſecrãti cœlum æneun
ferrea. Et cùm relicta ſibi humani c

ad votum exaudiri non meretur: anxietas desiderantis negari sibi existimat quicquid differtur. Cumq; sicut Chananæa illa præteriri se aut despici gemiscit, quasi in immūditia carnis præterita sibi peccata imputari vel improperari imaginatur. Nonnūquam verò sine labore petens accipit, quærēs inuenit, & pulsanti aperitur, & cōsolationes ac suauitates orationis inuenire tandem meretur labor obsecrationis. Nonnūquam etiam puræ orationis affectus & bona illa affectionis suauitas nō inuenitur, sed quasi inuenit eum non petentem, & quasi nesciētem gratia præuenit, & tanquam genus seruorū suscipitur in mensa filiorum, & rudis adhuc & insipiens animus in eum orandi assumitur affectum, qui pro merito sanctitatis reddi solet meritis perfectorum. Quod cùm fit, agitur vt vel in iudiciū suum negligendi, non liceat nescire quid negligat: vel vt prouocatio charitatis amorem in eo vltro se proferentis accendat. In quo, proh dolor, multi falluntur: quia cùm pane pascuntur filiorum, iam se filios esse arbitrantur: & deficientes vnde proficere debebant, ex visitante gratia euanescunt à conscientia sua se esse aliquid arbitrantes, cùm nihil sint.

¶ Item oratio sic potest diuidi. Est oratio quam aliquis pro se ad Deum dirigit: & est oratio qua aliquis pro alio intercedit, quæ suffragium dicitur: quod suffragium humiliter petendum est, & maximè à sanctis qui iam beati sunt. Iob 5. Ad aliquem sanctorū conuertere. Populus etiā humiliter debet suffragiū petere à ministris ecclesiæ. Leuit. 3. Rogāte pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. Item habetur eiusdē 5. & Num. 16. Deprecatus est Aaron pro populo, & plaga cessauit. Ministri etiā ecclesiæ suffragium humiliter debēt petere à populo, exēplo Pauli ad Rom. 15.

Obs

Obſecro, inquit, vos fratres per Domi
ſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatẽ ſ
ritus, vt adiuuetis me in orationibus v
me ad Deũ. ¶Item petendum eſt ſuffrag
qui creduntur eſſe ſpeciales Dei amici
Iob ſeruus meus orabit pro vobis: fa
ſuſcipiam. Illi verò qui in Chriſto deced
dum eſt illud Gen. 40. Memento mei
tibi fuerit. Libenter debet orare vnus
Iac. 5. Orate pro inuicem, vt ſaluemini.
Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatu
mortem: petat, & dabitur ei &c. Mult
ſperandum eſt de ſuffragijs ſanctorũ. ad
Scio quòd hoc mihi proueniet ad ſal
veſtram orationem. Idem ad Philemone
per orationes veſtras donari me vobis.
mendatione & expoſitione Dominicę o
require in ſermone illo epiſtolarum, Om
nimes in oratione eſtote. Iſidor. de ſumn
Fidei ſymbolum & Dominica oratio
lege paruulis eccleſiæ ad cœlorum regn
capeſſenda: omnis enim latitudo ſcript
in eadem oratione Dominica & Symbo
tate concluditur.

De laude Dei, & de neceſſarijs intend di diuinæ. PARS

NVNC tangendum eſt
Dei & gratiarum actio
orationibus ſuis conſue
ſia admiſcere. Et primò
Dei. Ad quam multũ in
Sacra ſcriptura. Dauid:
Deo ſacrificiũ laudis. Idem: Pſallite De
pſallite &c. Eccl. 39. In omni corde & or
date & benedicite nomẽ Domini. Heb.

ramus hostiam laudis semper Deo. Apoc.19. Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis Deum pusilli & magni. Ad laudandum Deum maximè incitat scriptura Psalmorum in tertia quinquagena, quæ in laude terminatur: Omnis spiritus laudet Dominum: & in qua sunt tot psalmi incipientes vel à verbo laudandi, vel cõfitendi, vel cãtandi. ¶ Item ad laudandum Deũ incitat omnis creatura. Gregor. Mirum est quòd homo semper Deũ nõ laudat: quia quælibet creatura ad eum laudandũ semper inuitat. Opera laudabilia artificẽ laudabilem ostendunt. Eccl.9. In manu artificũ opera laudabuntur. Prouerb. vlt. Laudent eam in portis opera eius. August. 4. lib. Conf. Si placent opera Domini, ex his lauda: & in artificem eorũ retorque amorẽ, ne in his quæ tibi placent tu displiceas. Idem intellige de alijs operibus Dei. Laudatio Dei est valde nobilis operatio, cùm angeli & animæ iam beatæ huic operationi intẽdant. In Psal. Beati qui habitãt in domo tua Domine, in secula seculorũ laudabũt te. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Laudationẽ ponit vltimã operationẽ: ideo pallio cõparatur. Esa.61. Palliũ laudis pro spiritu mæroris. Pallium superponitur alijs vestibus. Bern. loquens de cœlesti ciuitate, dicit quòd eius operatio est assidua Dei laudatio: multum gaudere deberet, qui in terris admittitur ad hanc cœlestem operationẽ exercendam. Aug. in lib. de doct. Christ. Deus cùm de illo nihil digni dici possit, admisit tamẽ humanæ vocis obsequiũ, & verbis nostris in laude sua nos gaudere voluit. Bern. super Cant. Nihil ita propriè in terris repræsentat quendam cœlestis habitationis statum sicut alacritas laudantiũ Deum. Qui beati sunt,

perfectè Deum laudant: sed qui sunt in
vita, imperfectè. Vnde iubilant. Iob 38.
laudarent simul astra matutina, & iubi
mnes filij Dei. Greg. Iubilatio dicitur,
dis lætitia oris efficacia non impletur.
angeli, qui iam tantæ claritatis latitu
sublimibus vident. Iubilant verò homi
adhuc in inferioribus oris sui angustias
Bernard. Semiuiuus in terra relictus se
re possum: vbi totus vixero, ibo totus in
¶ Loquela homini data est ad laudãdum
& qui Deum nõ laudat, quasi mutus rep
est. Aug. in lib. Conf. Væ tacẽtibus de t
loquaces muti sunt. Felix esset qui semp
laudi diuinæ insistere. Hieron. Felix lin
nõ nouit nisi de diuinis texere sermonẽ
Semper laus eius in ore meo. Eccl. vlt.
nomen tuũ afsiduè. Esa. 62. Tota die &
cte non tacebunt. operatio ista valde est
tiosa. In Psal. Sacrificiũ laudis honorific
Tob. 12. Opera Dei reuelare & cõfiteri
cum est. Itẽ operatio ista homini valde
Ipsa malignũ spiritũ fugat. 1. Reg. 16. E
tus Domini malus exagitat te. Iubeat D
noster rex, & serui tui qui coram te sunt
hominem sciẽtẽ psallere in cithara: v
arripuerit te spiritus Domini malus, ps
nu sua, & leuius feras. Et subditur in
Dauid tollebat citharam &c. & leuius
Saul: recedebat enim ab eo spiritus m
Psal. Laudans inuocabo Dominũ, & ab
meis saluus ero. Item Spiritusancto viam
rat. Greg. super Ezech. Cùm vox psalmo
intentionem cordis agitur, omnipotenti
ad cor paratur. 4. Reg. 3. Cùm caneret ps
cta est super Eliseum manus Domini. Ite

nem lætificat. In Psalm. Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi. Iac. 5. Tristatur quis in vobis? oret. Aequo animo? & psallat. Glos. Crebra psalmodiæ dulcedine nociuã tristitiæ pestem de corde expellat. Item ad Deum cor eleuat. Bern. Cùm à corde foris missa fuerit omnis immunditia, oculos cordis attollunt meditatio admirabilis essentiæ Dei, & castæ veritatis inspectio, oratio munda & valida, iubilus laudis, & desiderium ardens in Deum. ¶Et notandum quòd homines maximè debent instare laudi diuinæ ex quo sunt redempti. Vnde nato Saluatore, facta est multitudo militiæ cœlestis laudantiũ Deum. Lucæ 2. ad prouocandum homines ad Dei laudem. Dauid: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Et subditur causa: Terra dedit fructum suum. Terra dicitur beata Virgo, quæ dedit fructum sufficientem & hominibus & angelis ad æternam refectionẽ. Esa. 52. Gaudete, & laudate simul deserta Ierusalem: quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem. Fecit Salomon duo Cherubin in lateribus arcæ, habentes pedes obliquatos & quasi ad iubilandum eleuatos, vt in tripudijs habent mulieres saltando iubilantes. Arca figurat Dominicum corpus. Duo Cherubin quasi iubilantes iuxta arcam, sunt clerici & religiosi, filium Dei assumendo humanam naturam humiliatum laudantes & glorificantes. Item legitur Luc. vlt. de discipulis, quòd post ascensionem Domini reuersi sunt in Ierusalem, & erãt semper in templo laudantes & benedicentes Deum. ¶Item notandum quòd operatio ista discretè est exercenda. In Psalm. Quoniam rex omnis terræ Deus, psallite sapienter. Item Bernard. Psallite ei in vociferatione. Vociferatio est desiderij magnitudo.

Vnde super illud Exod.14. Quid clama
Dicit glos. Voces apud aures Dei non
verba nostra, sed desideria. ¶Et qui v
Dei insistere. Primò prouidenda est n
Ecclesiast.15. Non est speciosa laus in o
toris. In Psal. Confessio & pulchritudo
ctu eius. Confessio, inquam, laudis. Ca
net vox tua in auribus meis: vox enim
cis, & facies tua decora. Deniq; sex sunt
ria, quæ tangit Bern. super Cant.13. serm
verbis: Immolantes hostiam laudis, & r
vota nostra de die in diem, curemus o
lantia iungere sensum vsui, affectum sen
tationem affectui, grauitatem exultatio
litatem gratuitati, libertatē humilitati, q
dum liberis purgatę mētis passibus proc
& excedamus per inusitatas quasdā aff
speciales lætitias, in iubileis amœnitati
mine Dei, in suauitate in Spiritusanct
iungendus est vsui: id est psalmorum in
cum attētione prolationi vocis. Vnde su
Psal. Psallite sapienter. Dicit glos. Nem
ter facit quod non intelligit. Bern. Cib
psalmus in corde, non negligat anima il
dentibus intelligentiæ suæ, ne si fortè i
glutiat, frustretur palatum sapore dulci
mel & fauū. ¶Item iungendus est affect
Bernard. Nunquam intelliges Dauid d
experientia ipsos psalmorum indueris
Dauid intelligit in illo psalmo, Domine
rore: qui affectum timoris induit, vt ad
illius furoris quem deus exercebit in die
tremiscat. Hieron. Quoties illam diē cog
corpore cōtremisco. Dauid intelligit in i
Deus iudiciū tuū regi da, qui distinctio
mi iudicij timet, & ad Christum timore

Duplici enim affectu incitabatur Psalmista, cùm illud peteret. Item exultatio iungenda est affectui. Vnde Hieron. Malo psalmum vnũ cum hilaritate mentis decantare, quàm totũ psalterium cum torpore, fastidio, & acedia. Item quia leuitas solet comitari exultationem, iungenda est grauitas exultationi. Dauid: In populo graui laudabo te. Item: Exultate ei cum tremore. & quia homines graues solent contemnere homines leues, vel fauorem vanæ gloriæ de grauitate sua quærere, ideo humilitas iungenda est grauitati. Bernardus: Magna virtus humilitas, sine cuius obtentu virtus non solùm virtus non sit, sed etiam in superbiam erumpit. Item quia humilitatem quandoque sequitur pusillanimitas, iungẽda est etiam humilitati libertas, quæ est cùm cor dilatum est abundãtia gratiæ, vt merè voluntariè faciat quod pro Deo facit. 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. Tullius: Libertas est potestas viuendi vt velis. ¶Item notandũ quòd nõ solum laudãdus est Deus sermone, sed etiam bene viuendo. Laus enim bonæ vitæ magis continua est. Aug. Qui Deũ lingua laudat, nõ semper laudare potest: q Deũ moribus laudat, semp potest. 1. ad Cor. 10. Siue mãducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriã Dei facite. August. Si quod mãducas & bibis, ad refectionẽ corporis sumis reparationẽq́; mẽbrorũ, gratias agẽs ei qui tibi præbuit mortali ac fragili ista supplementorũ solatia, cibus tuus & potus laudat Deũ. ¶Item notandum quòd gratior est Deo laus quę exhibetur in aduersitate, quàm quæ in prosperitate. Gregor. in Moral. Despecta vox confessionis est quam format iucunditas prosperitatis. Et intelligas hoc de confessione laudis. Idem: Sola confessio habet meritum magni ponderis,

quam à veritate rectitudinis nõ separat
loris. in Psalm. Rectos decet collaudati
Recti sunt qui dirigunt cor suum secun
luntatem Dei, quæ est regula, & propor
luntatem melioris suæ voluntati: id est,
tem omnipotentis volũtati infirmi. Cu
dat Deum quãdo sibi bene est: blasphem
do male: rectus verò semper, id est in pro
in aduersis: vt dicit gloss. ibidem.

De his quę possunt hominem incitar tiarum actionem. Et de beneficijs bus homo regratiari debet Deo.

PARS

OCTO sunt quæ possu nẽ incitare ad gratiari ¶Primum est, admoniti rum scripturarum. Bern in referendo gratiã no dus aut segnis. Disce a dona gratias agere, diligenter consider bi apponuntur, vt nulla Dei dona debi rum actione frustrentur. Tob. 3. Omn benedic Deum. ad Col. 3. Omne quodci in verbo aut in opere, omnia in nomin nostri Iesu Christi facite, gratias agent patri. Eiusdem 4. Orationi instantes, in ea in gratiarum actione. Ad Ephe. agentes semper. 1. ad Thes. 5. In omnib agite. ¶Secundũ est admonitio creatur incessanter nos inuitãt ad gratiarũ acti ficiũ enim datũ alicui inuitat eũ vt da agat. Ergo cùm omnia quæ videmus h ta fuerint, secundum illud Gen. 1. Facia nem ad imaginẽ & similitudinẽ nostra sit piscibus maris & volatilibus cœli

terræ vniuersæq; creaturæ: omnia quæ videmus ad gratiarũ actionem nos inuitãt. ¶ Tertium est, ipsum tẽpus in quo sumus, scilicet tẽpus gratiæ: cui nulla operatio magis cõgruere videtur quàm gratiarũ actio. Ideo valde bonũ videt̃ gratiarũ actioni instare. Prou. 15. Sermo opportunus optimus est. Aug. ad sanctum Aurelium: Quid melius animo geramus, & ore probamus, & calamo exprimamus, q̃ Deo gratias? Hoc enim nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grãdius, nec ãgi fructuosius potest. ¶ Quartũ est, ꝙ gratiarum actio operatio est q̃ exercet̃ in paradiso. in Psal. Misericordias Domini in æternũ cantabo. Hoc cãticũ erit gratiarũ actio, de hoc ꝙ fuerim⁹ misericorditer à periculis liberati. Esa. 51. Gaudiũ & letitia inuenie ̃in ea, gratiarũ actio, & vox laudis. Vnde bonũ est assuescere huic operationi quam in futuro exercebimus. Bonũ est addiscere officiũ quod tãdiu facere oportebit. ¶ Quintũ est, vtilitas multiplex q̃ ex hoc opere sequit̃. Prima est, ꝙ ipsa hominẽ in tribulatione custodit, Deũ ei adesse faciẽs, quod figuratũ est Dan. 3. in pueris q̃ in fornace positi gratias agẽtes Deo, ab igne læsi non fuerũt, & quartus apparuit eis similis filio Dei. Secũda est, ꝙ diuinã largitatẽ prouocat ad dãdũ. Prou. 11. Anima q̃ benedicit, impinguabit. Ad locũ vnde exeũt flumina gratiarũ, reuertuntur, vt iterũ fluãt. Eccl. 42. Benedicẽtes Dominũ, exaltate illũ quãtũ potestis: exaltãtes autẽ replebimini virtute. ¶ Sextũ est, ꝙ hęc operatio multũ placet Deo. Gratiarũ actio adeps est spiritualis, de quo Leuit. 3. Omnis adeps Domini erit iure perpetuo. Itẽ vnguentum est quo caput ecclesiæ vngitur. Mat. 26. & Marc. 14. Bern. Bonũ est vnguentum contritionis, quod peccatorũ recordatione cõ ficitur; melius deuotionis, quod fit de re-

cordatione beneficiorum Dei. ¶Septi
ingratitudo quæ gratiarum actioni
rusticitas est magna. Si magna est rust
mittitur vasculum vini gratias non a
ta rusticitas est ei gratias non agere,
ter nobis tribuit bona sua? Greg. Di
per gratias agere, quia Deus nunqu
nefacere. ¶Vltimum est, multiplex m
prouenit ex ingratitudine. ¶Primum
bona iam à Deo accepta, auferri fac
per illud ad Rom. 1. Qui cùm Deũ co
nõ sicut Deũ glorificauerũt, aut grati
dicit August. Quod Deus dederat gr
gratis. Secundum est, quòd impedit
darentur homini, nisi fuisset ingratus.
est dignus dandis qui non agit grat
Bern. Ingratitudo est ventus vrens,
fontem pietatis, rorem misericordiæ,
tiæ. Tertiũ est, quòd nõ solum priuat
nis, imò etiã pœnã addit. Vnde Ezec
est de ingratitudine. Cũ enim Domin
ei triũphũ incredibilẽ, & percussisset
millia in castris Sennacherib: licet se
phũ cum populo hostias Deo immola
mẽ dignè gratias egit, & canticũ nõ
ent in huiusmodi patres consueueran
ideo ægrotauit ad mortem. Esa. 38. ¶
dum quòd gratias agere debemus De
neficiis generalibus, & de specialib. &
laribus. Generalia tangit Bern. dicen
fratres gratias factori nostro, benef
stro, redemptori nostro, remunerato
Primum, quòd nobis præstitit quòd n
mus. Adiecit etiã vnde subsisteres qui
Faciamus, inquit, hominem &c. Quid
stea. Et præsit piscibus &c. Iam tertium

dẽptionis attende. Idem: Fecit te Deus tuus: fe
t tam multa propter te, factus est ipse tecũ ca
vna, te quoq; faciet secũdũ spiritũ vnũ. Bene-
cia specialia sunt tria. Primũ est, beneficiũ ex-
ectationis quo Deus peccatores patiẽter expe
at ad pœnitentiã. Secundũ est iustificationis,
ando diu expectatos conuertit, infundẽdo gra
am suam. Tertium cõseruationis, quãdo cõuer-
s in statu bono conseruat. ¶ Et notandũ quòd
rca vnumquodq; horũ beneficiorũ quinq; at-
ndenda sunt, vt agnoscamus magnitudinẽ eo-
m. Circa primũ debet homo cogitare quoties
eruerit vt tempus pœnitentiæ sibi auferretur.
uoties enim mortaliter peccauit, hoc meruit.
ccator enim indignus est vita, quia ingratus
authori vitæ. Iob 30. Qui ipsa vita putaban-
r indigni. Secũdo debet cogitare quàm proxi-
s fuerit quãdoq; amissioni misericordiæ. Tan
enim misericordia gratior est, quanto pœna
oximior est à qua parcitur. Vt si aliquis suspẽ
ndus iam laqueum haberet in collo, vel si mu
ndus membro iam membrum haberet supra
nũ vbi mutilari deberet, maius beneficiũ re-
caret si tunc liberaretur: Vnde debet homo co
are si quãdoq; fuit in periculo mortis dum in
u erat dãnationis, & quò iuisset si in illo sta-
decessisset, & quid promeruerit apud Deum,
unc Deus ei pepercerit. Tertio debet cogita-
uàm pretiosam rem Deus ei cõtulerit, quã-
ẽpus pœnitẽtiæ ei dedit. ¶ Pretiositas tẽpo-
ex duobus perpenditur. Primo ex hoc, quòd
omento temporis potẽst homo lucrari re-
m æternum. Secundo ex hoc, quòd illis qui
in inferno plus valeret momentum tempo-
n quo pœnitẽtiam agerent, quàm tanta mas-
uri quãta est totus mũdus. Bern. Nihil pre-

tiosius tempore. Sed heu hodie nihil v
tatur. Valde ingratus est peccator qu
conuerti, cùm qualibet hora temporis
Dominus ei, plus valeat quàm centū
ri. Quarto debet cogitare, quàm male
vt res tam pretiosa ei conferretur, qu
tempus sibi prius datum in contumeli
pēderat. Quinto debet cogitare qualit
Deus eum esse vsurum tanto benefic
enim est cumulus diuinæ misericordi
cet Deus sciuerit eum vsurū tanto be
magna parte in cōtumeliā sui: tamen
ꝑpter hoc dare illi. ¶ Circa secundū b
bet homo cogitare primò à quibus vin
liberauerit eum. Tot vinculis est pecc
tus, quot peccatis irretitus: iuxta ill
Iniqtates suę capiūt impiū, & funibus
suorum quisq; constringitur. Et sunt i
vincula ista, quòd nec etiam per mor
doq; soluūtur. Vnde non parū debet
Deo quē Deus ab his vinculis liberau
debet cogitare quot & quanta ei De
pro quolibet enim mortali ei dimisso
mortis æternę. Si quis esset reus morti
quæ momētanea est, pro dimissione il
tus esset illi seruire tota vita sua. Quid
dū est pro dimissione mortis æternæ,
vni soli mortali debet? Aug. Cui dictū
ga, ne moriaris, & distulit: cui dictū est
ne moriaris, & piger fuit. Leuia iubet D
ęternū viuam?, & obedire negligimus.
bet cogitare ad quantā dignitatē Deu
git quādo eū iustificauit. Elegit enim e
gnū ęternū. Quarto debet cogitare in
Deus eū elegerit. Hostis em̄ Dei erat,
etiā pane quo vescebatur. Peccator em̄

Aug. indignus est pane quo vescitur. Quinto debet cogitare quòd Deus relinquit quibus tale beneficium nō præstitit, imò in peccatis suis eos perire permisit. ¶ Circa beneficiū verò cōseruationis. Primo attendēda est difficultas stādi, quæ apparet specialiter in tribus personis, scilicet in Lucifero, qui cū esset maxima arbor paradisi, ad modicū ventū siue flatū superbiæ cecidit. Et in Adā, q cū esset sine corruptione naturaliū: tamē ꝓpter cohabitationē vnius mulieris paradisum amisit. Hier. Memēto semper ꝙ paradisi colonū de possessione sua mulier eiecerit. Si potuit mulier eijcere eū qui iam erat in paradiso, nō est mirum si iam eos impediat qui nōdū in paradisum peruenerūt. Difficultas etiā stādi patet in Iuda, qui cū esset sub tāto pastore & inter tales fratres, tamē occasione modicæ administrationis cecidit, & nō adiecit vt resurgeret. Secūdo debet attendere pugnæ cōtinuitatē in qua sumus. Diabolus enim nos impugnare nō cessat vt saltem tædio vincat. Mirātur aliqui cū audiūt aliquē bonū cecidisse: sed nō est mirū si quādoq; cadat qui cōtinuè est in pugna, imò potius mirum est si aliquando non cadat. Legitur in Vitaspatrū quòd quidam venit ad abbatem Theodorum, dicens ei: Ecce quidam frater reuersus est ad seculum. Respondit abbas Theodorus, In hoc non admireris: sed si audieris quòd præualuit quis effugere de ore inimici, hoc admirare. Tertio debet attendere propriam infirmitatem: tantæ enim infirmitatis est homo vt ad sibilum vnius verbi deijciatur. Quarto hostis impugnantis potestatem cum astutia & crudelitate. De potestate, Iob 42. Non est potestas super terram quæ ei comparetur. De astutia, Genesis tertio, Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ.

De crudelitate. Gregorius: Nihil se fecis
mat, cùm animas non sauciat. Incessant
diabolus sanguinem nostrum. Vnde sa
ga vocatur. Prouerb. 30. Sanguisugæ duæ
liæ, dicētes, Affer, Affer. Quinto debet a
re periculorū varietatē. Tot enim sunt p
quòd quando aliquis vult cauere ab vn
dit in aliud. Vnde Esa. 24. Et erit qui fu
facie formidinis, cadet in foueam: & qui s
cuerit de fouea, tenebitur laqueo. Form
peccatum auaritiæ quod homines formid
cit. Vnde de auro legitur Iob 15. Sonitus
ris semper in auribus eius: & cùm sit pa
semper insidias suspicatur. Fouea est pe
luxuriæ: fouea enim profunda est meretrix
gitur Prouerb. 23. Laqueus verò peccatū
biæ, quo volatilia huius mundi, scilicet n
capiuntur. Singularia beneficia sunt quæ
que singulariter sunt exhibita. Pro quibus
Deo gratię agēdæ sunt, secūdū illud Bern
positum. Disce ad singula dona gratias ag

De Obedientia. PARS X. quæ ha
capitula.

De ordine dicendorum de Obedientia
descriptione eiusdem. CAP.

OBEDIENTIA debe
creatori & creaturæ. De q
modo dicetur. Primò por
descriptiones ipsius. Secūd
commendationes. Tertio
tur de his quę possunt iuuar
dietiā. Quarto, de gradib. obedietiæ. Quin
partibus ipsius. Sexto, de his q̄ obedietiæ a
fant. Septimo tāgetur de errore illorū qui
soli Deo obediēdū esse, & nō homini. ¶ Ob

tia sic describitur: Obediētia est volūtas faciēdi præceptū vel mandatū superioris. Et intelligas mandatū quod fit mediatè per nuntium vel literas: Præceptū verò quod fit immediatè. Vel mandatum intelligas voluntatē indicādi, quæ est sine coactione imperij: Præceptū verò quando est imperij coactio. Itē sic potest describi: Obediētia est obtēperatio secundū regulā sacræ scripturæ maioribus quibuscūq; debita. Et intellige sacrā scripturā largè, etiā pro statutis canonicis & legalibus, in quibus agitur de iurisdictione superiorum. Item sic describitur obediētia: Obedientia est spontaneū & rationale propriæ volūtatis sacrificium. Vel sic: Obedientia est pio studio propriæ volūtatis abnegatio. Et notādū quòd propria volūtas dupliciter accipitur. Vno enim modo dicitur propria volūtas quæ nō est Deo subiecta: & secundum hoc abnegatio proprię voluntatis fit, cùm voluntas nostra diuinæ voluntati subijcitur. Alio verò modo dicitur propria volūtas, volūtas quæ nō est subiecta homini. Et secundū hoc propria volūtas abnegatur in eo qui voto se obligās homini volūtatē suā subdit voluntati humanæ. Et sic abnegatio propriæ volūtatis specialiter videtur pertinere ad religiosos. Pio studio dicitur, ad differentiā illorū qui volūtatē suam humanæ volūtati subdunt timore seruili, vel pro lucro terreno. Et intellige hic pium studium vehementē animi applicationē ad cultum Dei, vt pium hic dicatur à pietate quæ dicitur theosebia. ¶ Et notandum quòd alicui visum est quòd obedientia prout est virtus specialis attenderetur respectu eorū quæ sunt indifferentia. Et ad confirmandū hoc vsus est illo verbo Aug. in lib. de vera religione: Peccatū est nō solū malū, sed etiā vetitum facere: inferens à simili quòd

opus virtutis est nõ solũ bonũ, sed eti
ptũ facere. Ad quod videtur facere q
obediẽtiã Adę experiri voluit in eo qu
dum se erat indifferẽs, scilicet in comes
ctus Ligni sciẽtię boni & mali. Alicui e
est ꝙ obediẽtia secundũ ꝙ est specialis
tẽdatur nõ respectu cuiuscũq; superiori
lùm respectu hominis cui aliquis se spõ
uit. Et subdidit: Sed potest aliter dici ꝙ
dẽtia virtus est quodãmodo generalis
quo ad directionẽ. Dirigit enim opera
virtutũ. Et de iustitia dictũ est quòd est
quantũ ad imperiũ. Imperare enim pot
cæterarũ virtutũ, etsi nõ sufficiat ad e
ea sine cęteris virtutibus. Sic obediẽtia
do generalis est: mouere ẽm pcteft ad o
niũ virtutũ. Omne enim opus virtutis
test à superiore, vel Deo, vel homine. V
quis velit exire in opus virtutis, quia i
à superiore, volũtas illa erit obediẽtiæ.
lũtas faciẽdi iussum superioris quia iussu
cialis actus est obediẽtiæ. Itẽ notãdũ ꝙ
dere se alteri sit humilitatis & obediẽti
runt tamẽ hæ subiectiones. Subdere ẽm
secundũ reputationem humilitatis est. H
propriũ electorũ esse solet, vt de se sent
quàm sint, iuxta verbũ Greg. Itẽ cũ sup
appetitus propriæ excellẽtiæ, humilitas
ptus proprię excellẽtiæ: iuxta Bern. in e
Ad humilitatẽ etiã pertinet amor infer
vel vilitatis, secũdũ illud Bern. super C
rus, inquit, humilis, vilis vult reputari. Et
Cũ inuitatus fueris, vade & recũbe in no
loco. Itẽ subiectio aliqua ad obediẽtiã p
sed hæc subiectio est voluntatis respec
næ volũtatis. Subiectio humilitatis respi

sonā secundū se, subiectio verò obedientiæ respicit eā personā cui aliquis subditur inquantū est præcipiēs, & personā quę subditur inquantū est agens. Exemplū harum duarū subiectionū inuenire possumus, vt videtur in Christo & Ioanne. Matt. 4. Subiectione obedientiæ subiecit se Ioannes Christo, quando consensit vt baptizaret Christum prout Christus volebat. Vnde dicit ibi gl. Vera est humilitas quam non deserit ibi comes obedientia. Christus verò subdidit se Ioanni subiectione humilitatis volēs à Ioanne baptizari. Superioris enim est baptizare, & inferioris baptizari. Act. 20. Beatius est dare, quàm accipere.

De cōmendatione Obedientiæ. CAP. II.

AD commendationē Obedientię, Primo valere possunt admonitiones quæ fiunt in scriptura sacra ad obediendū. Ro. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Eph. 6. Filij obedite parētibus vestris in Domino. Colos. 3. Filij obedite parētibus vestris ꝑ omnia. Hebr. 13. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilāt quasi rationem pro animabus vestris reddituri. ¶ Secūdo, admonitio quam nobis facit etiā creatura insensibilis quæ obediēs est vniuersaliter creatori suo. In Psal. Præceptū posuit, & nō præteribit. Et Baruch 3. Stellæ vocatæ sunt, & dixerūt, Assumus. Itē in Psal. Terminū posuisti quem non transgredietur. Et Matt. 8. Quis est hic, quia & venti & mare obediunt ei? Ambr. in Hexameron: Non mediocris pudor est, imperio Dei insensibilia elementa parêre, & homines non obedire, quibus sensus ab ipso tributus est authore. ¶ Tertio exempla quæ in sacra scriptu-

ra inueniuntur. Et interea specialiter n
sunt, exemplũ Abrahæ, & exemplũ Ch
homo per obedientiã à Deo recessisset, l
lens formare sibi populũ acceptũ, secun
Esa. 43. Populũ istum formaui mihi, laud
narrabit. Abrahã, ex quo populũ sibi fo
voluit probare per obedientiã, & per ill
cuit ei Abrahã. Triplici autẽ præcepto p
obedientiã eius. Primũ fuit de patriæ des
Gen. 12. Egredere de terra &c. Secundũ
circuncisione. Eiusdem 17. Tertiũ de filij
latione. Eiusdem 27. Primo præcepto vo
parare Abraham ab his à quibus ipse or
rat. Vltimo verò ab eo quod duxerat or
ab ipso. Medio vero præcepto voluit eu
rare à seipso quantum ad carnalia deside
cuncisio enim facta in carne, monebat ad
tionẽ superfluorum desideriorũ carnaliun
fiebat in membro illo in quo maximè co
scentia sæuiebat. ¶ Circa tertiũ verò præc
quod fuit de immolatione filij attendere
mus XIIII. pertinẽtia ad difficultatẽ illius
in quo Abrahã voluit obedire Deo præci
¶ Primũ est, quòd Abrahã voluit ad præc
Domini re sibi charissima carere. ¶ Secun
quòd ipse voluit amicissimum occîdi. Pos
quòd aliquis ad præceptum Dei vellet fi
carere ita vt nunquã eum de cætero vider
tamen nollet eum occîdi. ¶ Tertiũ est, quò
luit eum occidi corã se, imò ipsemet manu
pria voluit hæc facere. Multi enim sustin
quòd filij eorũ occiderentur: tamen non po
hæc aspicere vel propria manu facere. ¶ Q
est, quòd filius ille erat vnigenitus. Non
habebat alium filium ex libera vxore. ¶ C
tum est, quòd miraculosè habuerat eũ, quia

vxore vetula & sterili, cùm ipse iam esset senex. ¶ Sextum est, quòd magna promissio facta erat Abrahæ de ipso. ¶ Septimum est, quòd ipse erat solatiũ matri suæ: quod notatur ibi cùm dicitur, Isaac: quod interpretatur risus. Dixit enim mater sua eo sibi dato: Risum fecit mihi Deus, quicũq; audierit, corridebit mihi. Gen. 21. Quid dixisset mater Isaac si Abrahã reuertens de eius immolatione, dixisset ei; Immolaui filiũ tuum? ¶ Octauum est, quòd voluit eum non solum occidi, sed etiã incẽdi. Vnde dicitur ibi, Offer eum in holocaustũ: quod interpretatur totum incẽsum. Noluit ei parcere nec viuo nec mortuo. ¶ Nonũ est, quòd voluit eum ducere per triduũ ad locũ immolationis. Gl. Nõ est iussus Abrahã statim occidere filiũ, sed per triduum ducere ad immolationis locũ, vt longitudine tẽporis tentatio augeretur, & crescentibus curis paterna viscera cruciarentur. ¶ Decimũ est, quòd nõ apparebat aliqua præcepti vtilitas. Quæ enim vtilitas innocentẽ occidere? damnũ verò manifestũ erat. ¶ Vndecimum est, quòd nõ excusasset eũ authoritas præcipientis, cùm nullus testis affuisset, nec crederetur ei si diceret Dominũ hoc ei præcepisse. ¶ Duodecimũ est quòd hoc erat rationi contrariũ. ¶ Tertiũdecimũ est, quia nõ præcesserat in sanctis patribus huiusmodi obedientiæ exemplũ. ¶ Quartumdecimũ est, quòd omniũ ad quorũ notitiam hoc peruenisset imminebat scandalũ. Abraham verò accepto præcepto tam difficili nõ se excusauit, causam præcepti non interrogauit, sicut faciunt quidam imitatores diaboli, qui ait Gen. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis &c. Itẽ nõ procrastinauit mandatũ exequi, nulli consiliũ communicauit. Si aliquid horum fecisset, forsitã meritum amisisset, quia Dominus dixisset

xiſſet ei, Nolebã ꝙ taceres hoc, ſed ad pro
te hoc dixi. Itẽ attendendũ eſt ꝙ vtile ſit
ptum eſſe ad obedientiã. Abrahã enim fil
immolauit, & tamẽ tantũ meritũ habuit o
tia eius. Geneſ. 22. Quia non pepercisti f
vnigenito propter me, benedicã tibi, & m
cabo ſemẽ tuũ. In eodẽ: In ſemine tuo bene
omnes gentes: quia obediſti voci meę. Ho
promptã habet voluntatẽ ad obediendũ
omnibus placet Deo pro infinitis rebu
vnquã facturus eſt. Greg. Nõ eſt manus v
munere, ſi arca cordis plena fuerit bona
tate. Itẽ voluit Deus probare Chriſtum p
dientiam, in quo volebat ſibi formare pop
uum. Chriſtus nõ terrã ſicut Abrahã, ſed
deſeruit. Ipſe matrẽ ſuam dilectiſsimam r
quãdo gladius trãſiturus erat animã eius.
Ipſe domũ reliquit, quia nullam habere
Matt. 8. Vulpes foueas habent, & volucr
nidos: filius autẽ hominis nõ habet vbi ca
clinet. Ipſe formã ſpiritualis circũciſionis
quãdo voluntatẽ patris volũtati ſuæ præ
Matth. 26. Non ſicut ego volo, ſed ſicu
Marc. 14. Non quod ego volo, ſed quod
Et Luc. 22. Non mea voluntas, ſed tua fi
mandato patris in holocauſtum ſeipſum o
Io. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater
cio. ¶ Quarto valere poteſt ad commẽda
obedientiæ quod legitur de Chriſto Heb
quidẽ cùm eſſet filius Dei, didicit ex his q
ſus eſt obedientiam. Didicit, inquam, pe
rientiã. Item didicit in corpore per ea q
ſus eſt in capite. Ipſe fuit & diſcipulus &
obedientiæ. Si filius Dei obedientiã did
laboribus & anguſtijs, non debet homi
onerosum addiſcere eam, & maximè his q

in scholis ipsius, scilicet in claustro. Valde verecundũ erit illis qui diu fuerunt in scholis his, si obediẽtię ignari inuẽti fuerint. Adam inuẽtus est male se habuisse in obedientia, in qua Deus eum probare voluit. Et quàm graue disciplinã Deus ei dederit, omnes nouimus. Filij etiam Israël similiter in obedientia probati sunt, & durissimè flagellati, cùm in ea male se habuerunt. Sic durissimè flagellabũtur qui inobediẽtes inuẽti fuerint. Inobedientia hominẽ de paradiso eiecit. Gen. 3. Obedientia verò eum in paradisum introducit. Luc. vlt. Eduxit eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret eis, recessit ab illis, & ferebatur in cœlum. Felix quem Dominus eduxit in Bethaniam, scilicet in domum obedientiæ. Sperare potest quòd sit ascensurus in cœlum. 1. Pet. 1. Sperate in eam quæ vobis affertur gratiam in reuelationem Iesu Christi, quasi filij obedientiæ. ¶ Obedientiam voluit Christus docere & in mundum istum veniens, & de mundo transiens, & in mundo manens. Primum ostenditur Iob 6. Descendi, inquit, de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Secundum Matth. 26. Non sicut ego volo, sed sicut tu. Io. 14. Sicut mãdatum dedit mihi Pater, sic facio. Bernard. Mementote fratres Christi, ne perderet obedientiam, voluit perdere vitam: in signum quòd obediendo mãdato Patris, mortem sustinebat, inclinato capite emisit spiritum. Ioan. 19. Tertium Ioan. 4. Meus, inquit, cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me. Eiusdem 5. Non quæro voluntatẽ meam, sed voluntatem eius qui misit me. Obedientia est imago cœlestis hominis, sicut inobedientia est imago terrestris hominis. 1. Corint. 15. Sicut portaui-

mus imaginē terreni, ita & portemus im
cœlestis. Eph. 4. Induite nouū hominē q
dum Deū creatus est: id est, opere diuino
ptus, non opere humano more aliorum h
¶ Quinto cōmendabilis est obediētia à f
tiplici effectu. Notandum ergo quod obedi
seruū efficit, quod non est modicū quid.
seruus regis terreni dicitur esse par comit
tum est esse seruū regis æterni? Obediēti
quòd efficit hominē Dei seruū, efficit etiā
hominis dominū. Non verè reputat inob
Deū dominū suum: etsi ore vocet eū D
Luc. 6. Quid vocatis me Domine, Domin
facitis quæ dico? Inobedientes ostēdet D
non fuisse seruos suos, cùm regni cœlorū
eis claudet. Mat. 7. Nō omnis qui dicit m
mine, Domine, intrabit in regnū cœlorū:
facit voluntatē Patris mei qui in cœlis e
intrabit in regnum cœlorū. Magna secu
habere dominū omnipotentē. Ambr. M
timeo, quia bonū dominū habeo. Beatus
habet hunc dominū. In Psal. Beatus pop
ius Dominus Deus eius. Itē: Beata gens c
Dominus Deus eius. Itē obediētia homin
sti fratrē efficit, imò quasi omni genere a
tiæ attinentē. Eccl. 33. Si est tibi seruus fid
tibi quasi anima, quasi fratrem sic tracta
Matt. 12. Quicunq; fecerit voluntatē Pat
qui in cœlis est, ipse meus frater & soror
ter est. Simile Marc. 3. Itē obediētia Deo
obsequiū acceptissimū. 1. Reg. 15. Nunqu
Dominus holocausta & victimas, & nō po
obediatur voci Domini? Melior est obe
quàm victimę. Eccl. 4. Multo melior est o
tia, quàm stultorū victimæ. Licet Deus n
exaudiat quādoq; ad voluntatē, vt exaud

ad vtilitatem: eo quòd ipse scit quid nobis expediat, nos verò hoc nescimus: ipse tamen vult vt seruiamus ei ad eius voluntatē, non ad suam vtilitatē, cùm ipse bonorum nostrorum non egeat, vt cùm voluntas eius semper recta sit. Eccles. 35. Salutare sacrificium est, attēdere mandatis. Deuteron. 12. Quæ præcipio tibi, hoc tantùm facias: non addas quicquā, nec minuas. ¶Itē obedientia in homine habitaculū Deo quasi excidit, expellendo à corde hominis sensum proprium & propriā voluntatē. Vnde Dominus in domo Simonis leprosi discubuit. Luc. 7. sed nō in domo Simonis Cyrenei qui crucem Domini fert in angaria, vbi vnctio deest Spiritussancti, & ideo murmur est ibi. Eccles. 33. Præcordia fatui, quasi rota carri. Rota carri si vncta non fuerit, murmurat. Bethaniæ, quod interpretatur domus obediētiæ, Christus vngitur. Io. 12. Ipse illos diligit qui ibi habitāt. Io. 11. Diligebat Iesus Marthā, & sororem eius, & Lazarū. Cùm deest ei hospitium, venit Bethaniā vt ibi hospitetur. Marc. 11. Circunspectis omnibus, cùm iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cum duodecim. Gl. Vt quod in vrbe nō inueniebat, in agro paruulo apud Lazarum & sorores eius haberet hospitium. Tunc in hospitio vteri virginalis filius Dei receptus est, cùm Maria verbo angeli obediuit. Lucæ 1. Fiat, inquit, mihi secundum verbum tuum. Item obedientia hominem super se leuat. Thren. 3. Leuauit se super se. Nisi corpus esset sociatū spiritui vt sensu eius & imperio regeretur, non ascenderet ad hoc vt remunerationem æternam mereretur. Sic vir simplex per obedientiam ascēdit ad sapientiam, & mores maiorum à quibus regitur, imò quodammodo vsque ad Deum ascendit dum seipsum exuit, & Deū quodāmodo induit.

ad Gal.2. Viuo ego: iam non ego,viuit
me Christus. Sic quodammodo deificatu
secundũ illud: Ego dixi,Dij estis. Et n
deificatur quo ad sensum & voluntatẽ
assumitur,sed quodãmodo quo ad pote
cit enim diuina & mira: vt patet in P
obediẽs Christo iubẽti, ambulauit supe
Matt.14. Et Greg. refert in dialog. ꝙ cũ
dus puer in flumine post vas suũ demer
cùm vellet aquam haurire,beatus Bene
cella existens & hoc intelligens, dixit
Frater Maure,curre,quia puer ille in la
dit,& eum iam longius trahit vnda. Ma
tem existimans se currere super terram
super aquam,& eductum per capillum
Qui postea reuersus ad se attribuit hoc
ti Benedicti. Sed beatus Benedictus attri
bono obedientiæ. ¶ Obedientia ponit h
in excellentissimo statu, & in præsenti
turo. Primum ostẽditur Deut.27. Si aud
cem Domini Dei tui, faciet te Domin
tuus excelsiorem cunctis gẽtibus. Secun
sum est cuidam patrum in extasi posito,
quatuor ordines ante Deum. Primus er
num infirmantiũ & gratias Deo agenti
dus, eorum qui fuerant hospitales. Terti
qui solitudinem sectantur, & non vide
nes. Quartus, eorum qui propter Deum
dientiam solicitè sunt subiecti patribus.
tem hic ordo superior illis tribus, & ma
riam præ cæteris habebat, vtens torqu
Et cùm quæreret senex, quare hoc? Res
est ei, Quoniam omnes alij habent requ
implendo proprias voluntates, quamui
nis operibus: hic autem omnes voluntat
relinquẽs,totus pendet in volũtate patris

tis. Meritò qui hic nullã habent requiem, in futuro summam habebunt. ad Phil. 3. dicitur de Christo, Factus obediẽs vsq; ad mortem &c. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomẽ. ¶ Item obedientia Deum glorificat. Esa. 58. Si glorificaueris eum dum non facis vias tuas, & non inuenitur voluntas tua vt loquaris sermonem, tunc delectaberis super Domino: sustollam te super altitudinẽ terræ &c. Multum glorificat Deum verè obediens qui facit beneplacitũ Dei, cùm Deus etiam hoc mandat ei per vilem personã: & tanto maior est Dei gloria, quãto persona vilior. Ideo verè obediens meritò à Deo glorificatur. 1. Reg. 2. Quicũq; honorificauerit me, glorificabo eũ. Eccl. 10. Semen hominum honorabitur hoc, quòd timet Deũ: semen autẽ hoc exhonorabitur, quòd pręterit mandatũ Domini. ¶ Itẽ obedientia quod vult à Deo impetrat. Gregor. Si obedientes fuerimus præpositis nostris, obedit Deus orationibus nostris. Aug. in lib. de opere monachorũ: Citius exauditur vna oratio obedientis, quàm decẽ millia contẽptoris. 1. Io. 3. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad Deum, quòd quicquid petierimus ab eo, accipiemus: quia mãdata eius custodimus. Et post illud ad Hebr. 5. Exauditus est pro sua reuerentia, subditur tanquam causa illius exauditionis: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam. Obediẽtia quæ est, dicit illud Cant. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Deus enim facit acsi esset totaliter cum obediẽtia: quia obedientia est totaliter cum illo. Verè obedientes dicunt illud ad Roman. 14. Nemo nostrum sibi viuit. Item obedientia à periculoso mari huius mundi liberat. Obediens nauem pertransit huius mundi.

Sap.14. Exiguo ligno credunt homin
ſuas, & trāſeuntes mare per ratem lib
Exiguū lignum eſt humilis obedienti
quaſi nauis inſtitoris. Prouer.vlt. Qui
etiā quieſcens & comedens vel bibēs
quia alieno motu mouetur. Sic obediēs
ligione eſt etiam quieſcēdo, comedēdo
do meretur. ¶Itē obedientia hominē
mirū, cùm de ſuo nihil extendat, quia
reputat: & cùm in cūctis quæ agit vol
rius facere intendat, ideo pro omnibu
meritò remunerationē expectat. Mult
gregauerūt diuitias. Prou.vlt. Obediēt
pergreſſa eſt vniuerſas. Quis eſt qui q
faciet multa ſpecialiter pro ſe de quib
pectat remuneratiouē, niſi ille qui ſub
viuit? Item obedientia quaſi equus in
vadit, alieno ſenſui & alienæ voluntat
dibus alienis innitēdo. Ideo velocius v
pedes quibus innititur velociores ſunt
Multi in religione valde ſurgunt man
quēter ieiunāt, qui ſi eſſent in ſeculo n
agerent. Propter eandem cauſam obe
maculatur. Prou.3. Viæ eius viæ pulc
pter eandē cauſam legitur. Siquidem e
vel periculi eſt in eo quod ei iniungitu
ris eſt qui portat, cuius ſenſui & volun
innititur, niſi manifeſtū peccatū ſit illu
iubetur. De ea videtur ſcriptū eſſe illu
manibus portabunt te, ne fortè offenda
dem pedē tuum. Item obediētia hominē
& exoneratū reddit, cùm obediens à ſe
uiatus ſit. Alij enim incūbit ſolicitudo
& tēporaliter & ſpiritualiter. Ideo non
teſt currere, ſed etiā volare. Si tamē obe
beat duas alas ſibi cōiunctas, ſcilicet vo

paupertatē & castitatē. Apoc. 12. Datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ vt volaret in desertum. Bern. Magna pēna paupertas, qua tam cito volat in cœlū. Nā in alijs virtutibus quę sequuntur, promissio futuro tēpore iudicat: paupertati verò nō tā promittit, quàm datur. Castitas etiā magna pēna est quę hominē expedit ab illa delectatione qua difficillimū est hominē bene vti, & fortissima occasione peccādi, scilicet à muliere per quā diabolus Adā deiecit. Gen. 3. Et quā Iob reliquit, vt per eam eum deijceret. Iob. 2. dixit illi vxor sua, Adhuc tu pmanes in simplicitate tua? ¶ Itē obediētia facit hominē triūphare. Prou. 21. Testis mendax peribit: vir obediēs loquetur victoriam. Testis mendax est qui professus est obedientiā, & eam nō seruat: qui in præsenti perit, cùm in bello spirituali succūbit: & in futuro peribit, quia æternaliter dānabitur. Exemplū habemus de hoc in populo Iudaico qui promisit se seruaturū legē. Exod. 19. Omnia quæ locutus est Dominus faciemus. Itē Iosue 1. Omnia quæ pręcepisti nobis faciemus. Cùm verò trāsgrediebatur legē, vincebatur. Iosue 7. Anathema in medio tui Israël est, nō poteris stare corā hostibus tuis. Adā similiter factus inobediēs suo superiori, habuit repugnans suum inferius. Gen. 3. Qui comedit, & aperti sunt oculi eius. Glos. Aug. Anima rationalis motus bestiales in carne sua erubuit. Et subditur: Motus iste de transgresſione veniebat. Et 3. Reg. 11. legitur de Salomone: Fecit Salomon quod non placuerat coram Domino. Et subditur: Et suscitauit Dominus aduersarium Salomoni. Sic accidit ei qui in religione est, qui obedientiā non seruat ei cui promisit, quòd Dominus permittit eū impugnari & vinci: & sic perit qui propriā volūtatē in religione vult sequi.

tanquam filius perditionis. Iob 17.Ne
ex eis,nisi filius perditionis. Verè filius
nis est qui voluntariè laqueũ sibi iniecit
iturus erat. Prouerb. 6.Illaqueatus es v
tui. Verè filius perditionis est qui de lo
facit sibi locũ damnationis: & cùm ess
tus de mari huius mundi,& iam ingress
religionis,ibi etiã periclitatur. Act.28.
micida est, qui cùm euasit de mari, vlt
non permittit eum viuere. Vir obedier
loqui victoriam,quia habet nobilissimu
triumphi:sicut antiqui patres habita vi
lent cantare canticũ laudis & gratiarũ
Nobilissimũ genus triumphi est seipsu
re : quod facit vir obediens. Vnde sup
Melior est obediẽtia &c. Dicit gl. Greg
diens loquitur victorias. Dum enim ali
humiliter subdimur, nosmetipsos in cor
ramus. Prouer. 17. Melior est qui domin
mo suo, expugnatore vrbiũ. Multi vrb
gna sibi subiugauerunt,qui tamẽ ad hun
phum nobilem non peruenerunt. Hic tr
proprius est hominis. Vincit leo vel aliud
cætera animalia, sed seipsum vincere nõ
Sen. Qui seipsum vincit,contra omnia fo
Obediens Deo,subiectus est:& ideo mer
ra ei sunt subiecta, & nihil ei repugnat.
obedientia pugnat, ideo non est mirũ si ip
phat. Leuit. 26. Si in præceptis meis amb
tis &c. persequemini inimicos vestros,&
coram vobis. ¶ Item obedientia animam
Vnde inauris est aurea quam cœlestis spõ
animę. Prouerb. 25. Inauris aurea,& marg
fulgens,qui arguit sapientem & aurem ol
tem. Margaritum fulgens inauri aureæ d
iungitur, & doctrina mentem illuminar

obedienti vtiliter proponitur. Dat Eliezer Rebeccæ inaures aureas. Genes. 24. Et amici Iob dant ei inaurem & ouem. Iob vlt. Item obediẽtia ecclesiam lętificat. Eccl. 3. Qui obedit patri, refrigerabit matrẽ. Hominem glorificat. ad Rom. vlt. Vestra obedientia in omnẽ locum diuulgata est. Item hominẽ castificat à libidine propriæ volũtatis. 1. Pet. 1. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis. Item obedientia cõseruat animam. Prouerb. 19. Qui custodit mãdatũ, custodit animam suã. Obedientem meritò custodit Deus tanquam suum. Prouerb. 29. Verbum custodiens filius, extra perditionẽ erit. Eccl. 8. Qui custodit præceptum, non experietur quicquam mali. In Vitaspatrum cuidam seni cùm deessent necessaria vitæ, præcepit discipulo suo vt iret in vicum ad ministrum qui solebat ei necessaria deferre. Et ille licet timeret ire propter scãdalum: tamen dixit se iturum propter bonum obedientiæ. Cui senex: Vade, confide in Domino, & proteget te ab omni tentatione. Cùm autẽ venisset frater ad ostiũ ministri senis, aperto ostio inuenit ibi filiã ministri solam, quæ amplexata eum cœpit eum allicere ad cõmixtionem carnis, amplexãs eum. Et cùm vrgerent eum cogitationes, clamauit ad Dominũ, dicens: Domine, propter orationẽ eius qui me misit salua me ex hac hora: & statim inuentus est ad flumen iuxta monasterium suum, & reuersus est ad patrem sine macula. Item obedienti obediunt omnia, & creator & creaturæ. De creatore, habetur Iosue 10. Non fuit postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. De creaturis verò multa habes exempla in Vitaspatrum. Quidam de senioribus misit discipulum suum ad hauriendam aquam, & erat puteus remotus à cella. Discipulus verò obli-

tus fune venit ad puteũ, & præ longitud
non audens reuerti pro fune, ne fortè cō
seniorem, prostrauit se in oratione, & su
oratione, clamauit, O putee putee, misi
tus Iesu Christi abbas meus vt hauriá a
statim ascendit aqua ad os putei, & impl
ter lagenam, glorificans potentiam Sa
Aqua autẽ putei reuersa est ad locum su
in Vitispatrũ Abbas Paulus præcepit
suo Ioanni vt afferret ei fimum boum q
necessarius ad vtensilia. At ille ait: In
fimus est habitat leena. Cui abbas, si ve
per te, alliga eam, & duces eam tecum. I
nes & inuenit leenam irruentẽ super eu
luit eam tenere, sed ipsa aufugit. Ioannes
quebatur eam, dicens, Abbas meus pr
alligatã ducam te ad eum: & statim bes
tit, & tenens eam reuertebatur ad mon
Quod cùm vidisset abbas, ne fortè disci
de extolleretur, dixit ei: Sicut tu insen
ita insensibilem bestiã adduxisti: solue, &
eam vt pergat ad locũ suum. Item obe
mini pacẽ dat. Prouerb. 13. Qui timet p
in pace versabitur. 1. Mach. 14. Siluit t
omnibus diebus Simonis. Siluit: id est
vel pacem habuit. Esa. 48. Vtinã atter
mandata mea, fuisset quasi flumen pax
obediẽtia hominẽ benedici facit. Deute
pono vobis benedictionẽ, si obedieritis
Domini. Eiusdem 28. Venient super
benedictiones istæ, & apprehendent te
præcepta eius audieris. Benedictus tu
te &c. Item facit hominem beatum. Ma
Beatus es Simon &c. Prouerb. 19. Qu
legẽ, beatus est. Obedientia in præsenti
dignum prælatione efficit. Vnde Simo

fecit Dominus cæteris apostolis. Matt. 16. 1. Machab. 2. Simon frater vester scio quòd vir cõsilij est: ipsum audite semper: & ipse erit vobis pater. In vita beati Philiberti dicitur: Præesse non audeat, qui subesse non didicerit. Nec obedientiam à subiectis imploret, qui eam prælatis exhibere non nouit. Obedientia etiã ad regnũ introducit. Mat. 18. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Inobedientia clauem paradisi amisit, sed obedientia eam recuperauit. Vnde Simoni Petro dictum est Mat. 16. Tibi dabo claues regni cœlorũ. Obedientia vitã hominis feliciter cõsummat. Iob 36. Si audierint & obseruauerint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autẽ non audierint, transibunt per gladium. ¶ Sexto valere possunt ad cõmendationem obedientiæ verba sanctorum quæ videntur ostendere præeminentiam huius virtutis ad alias virtutes. Simonem præfecit Dominus cæteris apostolis. Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et obedientia secundũ verba sanctorũ præeminere videtur cæteris virtutibus. Greg. in Moralib. Sola obedientia virtus est quæ cęteras virtutes mẽti inserit, insertasq; custodit. Solent inseri arbori agresti duo ramũculi alicuius nobilis arboris, deinde arbor quæ prius erat agrestis producit flores, fructus, & folia secundum naturam arboris nobilis à qua ramũculi sunt assumpti. Sic obedientia alienum sensum & alienã voluntatẽ assumit, & cordi eius qui promittit obediẽtiam inseruntur, & iam cor illud secundum sensum & voluntatẽ sui superioris operatur. Item dicit Greg. quòd obediẽtia nõ tam est virtus, quàm mater virtutum. Quod ideo potest intelligi esse dictum, quia obediẽtia producere potest motus omnium virtutũ. Omnes enim possunt iuberi; & si aliquis producat motus illos,

quia iussus est, obedientiæ sunt. Item
Gen. 2. Lignumq; scientiæ boni & ma
Aug. Obedientia sola verissima est v
turæ rationali sub Dei potestate deg
potest intelligi dictum esse. Primo, qu
tia perficit hominẽ ex parte illa qua h
rationẽ ad Deũ sub quo est, & respect
est nobilissimus tanquam finis hominis.
optimũ in vnoquoq;. Hic actus est obs
dati diuini. Eccl. vlt. Deum time, & m
obserua: hoc est omnis homo. Hoc innu
hoc quod post illud, Obediẽtia sola est
virtus. subdit: rationali creaturæ sub D
te degẽti. Secũdo potest hoc intelligi d
pter meritũ ad quod valet multum o
Vnde super illud Gen. 2. Lignũq; scie
Aug. Oportebat vt homo sub domin
ab aliquo prohiberetur, vt esset ei virt
obediẽtia. Dum aliquis intẽdit facere v
propriã, nõ videtur mereri apud semeti
illo enim merces expectatur cui seruitur
ius volũtas fit. Non meretur ergo apud
qui vult facere eius propriã voluntatẽ
obediẽtiæ. Greg. Sola est obedientia qu
fidei possidet. Tertia, propter maiorẽ d
tem. Virtus enim est circa difficile, iuxt
tem: & nomen virtutis à vi videtur esse
Difficillimum autem videtur esse agere
quod facit obediẽs, quod sonat nomẽ ob
Obedire est cõtrà audire, scilicet, contra
sensum & propriã voluntatẽ. Greg. sup
gum 15. Melior est obediẽtia, quàm victim
per victimas aliena caro, per obedientia
propria caro mactatur. Obediẽtia quasi
martyriũ est. Greg. Tanto Deũ quisq; ci
cat, quanto repressa arbitrij sui superbia

præcepti se immolat. Obediens quasi proprium caput sibi amputat pro Christo, & caput sibi Christum cõstituit, vel eum qui loco eius est. Qui martyriũ pro Christo sustinet, vnam voluntatem sibi amputat: scilicet voluntatem viuẽdi, sed iste omnẽ voluntatẽ. Obedientia maximè voluntati propriæ detrahit, & ideo virtuti maximè addit. Sapiens: Hoc solũ virtuti adijcies, quod propriæ voluntati detraxeris. Poëta: Est virtus, placitis abstinuisse bonis. Propter ea quæ dicta sunt, amãda est cõsciẽtia à fidelibus tanquam mater eorũ. 1. Pet. 1. Sperate in eam quę offertur vobis gratiã, in reuelationẽ Iesu Christi, quasi filij obedientiæ.

De his quæ possunt iuuare Obedientiam.

CAPVT III.

SEQVITVR de his quę possunt iuuare obedientiã. ¶Et notãdum quòd quinq; sunt quę valere solent ad hoc quòd aliquid sit magis tractabile vel flexibile, & similia his possunt valere ad hoc quòd cor alicuius sit inobediens. ¶Primum est, exilitas. Vt patet in virga quæ propter exilitatẽ flexibilis est. Etiam ferrum si sit exile vel tenue flecti potest. Sic exilitas humilitatis valet ad obedientiam. Vnde cantor magnus Parisiensis humilitatem posuit matrẽ obediẽtiæ. Et Apostolus ad Philip. 2. loquens de obedientia Christi, præmittit de eius humilitate. Humiliauit, inquit, semetipsum, factus obediens &c. Aug. 14. lib. de Ciuit. Dei: Obediẽtia nisi humiliũ esse non potest. Cùm humilitas sit sensus proprij vacuitas, humilis habet vbi sensum alienum recipiat, quasi vacuus à suo: & qui sensum alienum recipit, nisi sit apertè malus, recipit alienã voluntatẽ, & sic fit obediẽs.

Sup

Superbus prius exibit de sensu suo,
piat sensum alienũ vel alienã voluntat
verè obediẽs. Prouerb. 26. Vidisti hom
tem sibi videri: magis spem illo habeb
Cibus in quo nimis est de sale, quasi p
Facilius sal cibo additur, quàm subtra
qui ad religionẽ venit, si sal proprij s
nimium abundet, nõ est aptus religion
homo simplex religionis efficietur,
Bern. ad fratres de mõte Dei: Superb
prudẽs sibi videatur, dimittẽda est sib
da. Si enim admittitur superbus, pri
incipit habitare, incipit leges dare. N
stultus discere nõ potest quas inuenit.
Melior est qui minuitur sapiẽtia, & in
in timore Domini, quàm qui trãsgred
Altissimi. Timor qui æstimat etiã pe
nõ sunt, & defectus suos scrutatur, inu
su indigere: & sic timor humilitatem
Humilitas vero videns sensum suum
ficere, alieno sensui acquiescit: nec v
dulcem illum qui in tot foueas eum pr
scilicet sensum propriũ. ¶ Secundum
ctio. Vnde equus assuescit circũuolut
facilius ad voluntatem sessoris flecti p
uerb. 25. Equus paratur ad diem belli
autem salutẽ tribuet. Equus est religio
num obediẽtiæ impositum est. Zacha
eos equũ gloriæ in bello. Operatur D
religioso gloriosa, & ideo equus glo
dici. Hic per assuefactionem parandus
dientiam, vt nunc ad dexterã prosper
ad sinistrã aduersitatis versatur: aliter
succumbet, quãdo scilicet aliquid gra
getur. Religiosus qui in sua voluntat
destruitur. In Vitispatrũ beatus Anto

t Paulo simplici eremitæ suere & dissuere ve-
imenta, texere & frãgere sportulas: sic volebat
oluntatẽ eius flexibilem & obediẽtem efficere.
Tertiũ est ignis: vt patet in cera, quæ calefacta
facili flectitur: & in metallis quæ ad ignem li-
uefiunt, & sic de facili formã rei cui infundun-
r accipiunt. Sic valere potest ad hoc quòd cor
er obedientiam magis flexibile fiat, ignis diuini
noris: scilicet si ostendatur qualiter Deus dile-
it nos. Luc. 12. habetur de hoc igne. Ignem veni
ittere in terram: & quid volo nisi vt accenda-
r? Frequẽter cogitandus esset amor ille ex quo
ltissimus obedire voluit pro nobis vsq; ad mor
m crucis, vt confunderemur male obedientes
sse ad leuia quæ nobis ex parte eius iniungun-
r. ¶ Quartũ est, separatio rei ab aliquo minus
exibili cui adhærebat: vt patet in corio adhærẽ
ligno, quod flecti nõ potest nisi à ligno separe-
r. Sic expediret ei qui perfectè obedire vellet
uòd voluntatem suã ab omni re temporali sepa
aret & eam recolligeret vt haberet paratã quan
o mandatum superioris veniret. In Psal. Para-
s sum, & non sum turbatus. Item: Paratum cor
eum Deus, paratum cor meum. Bern. Paratum
d sublimia, paratum ad vniuersa quæcũq; præ-
eperis. August. Verus obediens mandatum non
rocrastinat, sed parat aures auditui, linguã vo-
, manus operi, pedes itineri, & se totum intra se
olligit vt mandatũ peragat imperantis. ¶ Quin-
um est, alicuius liquoris admixtio. Vt pellis du-
a vngitur vt sit tractabilior, & terræ duræ aqua
iscetur. Similiter vnctio gratiæ necessaria est vt
or magis obediens fiat. Ideo qui in religione est,
requenter in oratione Deo supplicare debet, vt
ratiam obediendi sibi tribuat, & prælato bene-
lacitum suum de eo inspiret. Aug. 10. lib. Conf.

Dom

Domine, continentiam iubes: da quo
iube quod vis. A simili debet religi
Deo: Obedientiam iubes, da quod iub
quod vis. Potest etiã valere ad obedi
stia imperãtis. Senec. Remissius impe
paretur. Greg. Qui ab vnoquoq; bon
vetat, necessarium est vt multa conce
dientis mens funditus intereat, si à b
bus repulsa ieiunat. Vnde Deus A
arborem prohibuit, omnes alias cõce
& 3. Reg. 12. Populus inobediens fact
pter graue imper.um Roboam.

De gradibus Obedientiæ. C

BERNARDVS
dus obedientiæ tangi
mus est libenter obed
gradũ, vt ipse ait, nõ p
dere qui voluntatẽ p
suam nõ fecerit. Liber
bat qui dicebat, Meus cibus est vt fac
tem eius qui misit me. Ioan. 4. Aug. 1
Optimus minister tuus est, qui non m
tur hoc à te audire quod ipse voluerit
hoc velle quod à te audierit. Bern. Q
cultè satagit, vt quod vult ipse, hoc
iniũgat, ipse se seducit, si fortè sibi qu
dientia blandiatur. Nec enim in ea re
to, sed magis ei prælatus obedit. Par
mini voluntatẽ se ostendit Paulus, dic
Domine, quid me vis facere? Bern. in
bus: Nec dubiũ est quin ampliorẽ grat
tur qui paratũ se exhibet ante manda
qui obedire satagit post mandatũ. Re
minus oblationes voluntarias. Exod.
sermo quem præcepit Deus, Omnis v

prono animo offerat primitias Domino. David: Volũtariè sacrificabo tibi. Coacta sacrificia Deo nõ placent. Sed quidam sunt similes rusticis, qui dominis suis nullum seruitium volunt facere nisi coacti. Et notandũ quòd libenter obedire præcipuè laudabile est, cùm grauia iniunguntur. Vnde super illud 1. Reg. 15. Melior est obedientia &c. dicit gl. Greg. sciendum quòd obediẽtia aliquando si de suo aliquid habet, nulla est: aliquãdo minima est, si suũ aliquid nõ habet. Cùm enim locus superior imperatur, obediẽtiæ virtutem euacuat sibi qui ad hunc proprio desiderio anhelat. Cùm verò probra & cõtumelię imperãtur, nisi hoc ex semetipso animus appetat, obediẽtiæ sibi meritũ minuit, qui ad hanc inuitus descẽdit. Hinc Moyses principatum populi humiliter recusat. Paulus autẽ audacter dicit, Ego nõ solũ ligari in Ierusalem, sed & mori paratus sum. Et notãdum quòd obedientia in difficilioribus gratior est, quàm inobedientia grauior. In obediẽtia verò in facilioribus multũ Deo displicet. Bern. de præcepto & dispẽsatione: In obediendi ratione hæc generalis regula teneatur, vt in difficilioribus quibuscũq; agendis obeditio gratior quàm præuaricatio grauior iudicetur, & in facilioribus minusq; onerosis cõtemptus damnabilior, quàm actus laudabilior æstimetur. Aug. 14. lib. de Ciuit. Dei: In paradiso tanto maior inobedientia fuit, quanto illud quod præceptũ est nullius difficultatis fuit. Vbi enim magna est inobediẽtiæ pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnã satis explicet quantũ malum sit non obedire in re facili, & tãtæ potestatis imperio & tãto terrẽti supplicio?

¶ Secundus gradus est obtemperare simpliciter. Multos enim videmus secundũ verbũ Bern. post præcipientis imperiũ multas facere quæstiones, quas

quare ſæpius ingeminare, vnde hoc v
hoc inuenit conſiliũ, inde murmuratio
ſimulatio, impoſsibilitates, aduocatio
In Pſal. In auditu auris obediuit mihi
ret vno eodẽq; momento proceſsiſſe
tis imperiũ & obſequiũ obſequentis.
citatem obediẽtiæ pertinet, nõ iudica
quare præcipiatur. Bern. in lib. de cõſ
Omnibus nobis in conuerſionis initic
gis virtus eſt neceſſaria, quàm ſimpli
lis, & grauitas verecũda. Bern. ad frat
te Dei: Perfecta obedientia maximè i
eſt indiſcreta: hoc eſt, nõ diſcernere qu
re præcipiatur: ſed ad hoc tãtum niti,
& humiliter fiat quod à maiore præci
loquẽs de nouitio: Stultus fiat vt ſit ſa
omnis eius ſit diſcretio, vt in hoc nul
ſcretio: hæc omnis eius ſapiẽtia ſit, vt i
te nulla ſit ei. Idem in ſermonibus: R
terris diſcretio: ideo diſcretionis locũ
vobis ſuppleat virtus obedientiæ, vt
nihil minus, nihil aliter quàm imperat
tis. Deuter. 12. Quæ præcipio tibi, ha
facias: nec addas quicquam, nec minua
lius Cęſar in perdomãdis hoſtibus qui
rum ſpatiũ ſibi permiſſum trãſiſſet, lice
triumphaſſet, honor tamen debitus ſib
tus eſt: nec vrbem ingredi permiſſus e
vltra terminũ ſibi præfixum morã co
Deuter. 12. Nõ facietis ibi quod nos hi
hodie, ſinguli quod ſibi rectum videtur.
ſuper Cant. Qui veſtri curã ſemel nobi
ſtis, quid rurſus de vobis vos intromitti
ctè obediens debet ſe habere vt iument
Vt iumẽtum factus ſum apud te. Item: I
ſicut oues populum tuũ. Et iterum: Qu

velut ouẽ Ioseph. Simplicitatẽ obediẽtiæ multũ amabãt antiqui patres in discipulis suis: ideo in principio non præcipiebãt eis recta. Vnde in Vitispatrũ, dixit quidã abbati Pastori: Patres seniores nõ loquũtur ab initio fratribus recta, sed magis distorta: & si viderint quia ea quæ torta sunt faciunt, iam eis nõ loquuntur nisi quod expedit, cognoscentes quoniam in omnibus obediẽtes sunt. Debent inferiores audire mandata superiorum, quasi à Deo dicerentur. Matth. 10. Qui vos audit, me audit. Vnde sicuti non discernerẽt si aliquid à Deo eis præciperetur, sed humiliter illud implerent: sic nõ debent disceptare de mandatis prælati. Bern. Nõ te moueat magister imperitus, indiscreta potestas: sed memẽto, quia non est potestas nisi à Deo: & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. ad Col. 3. Serui obedite per omnia dominis &c. Et subditur: Quodcunq; facitis, ex animo operamini sicut Domino, & nõ hominibus. ¶ Tertius gradus est hilariter obedire. Hilarem enim datorem diligit Deus. 2. Cor. 9. secundum verbum Bern. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus multũ colorant obedientiam obsequẽtis. Nubilosa corporis compositio & facies tenebris tristitiæ obfuscata deuotionem ab animo recessisse significat. Quis enim libẽter imperat homini tristitiã efflanti. ad Eph. 6. Omnia facite sine murmurationibus. Eccl. 35. In omni dato hilarẽ fac vultum tuũ. Qui cum murmure obediunt, cum praua falsa Deum pascere volunt. In Psal. Dederũt in escam meam fel. Obedientia taliũ est quasi obediẽtia dæmonum. Ad præceptũ enim Christi exibant dæmonia à mulieris, clamantia. Qui sic obediũt, nõ verẽ sunt obedientes, etsi dicantur esse. Matthæi 27. Inuenerunt hominẽ Cyreneum, nomine Simonem. Ta-

lés sunt vt magni lapides qui mouen
sunt sine afflictione mouētis. Eccl.10.
fert lapides, affligetur in eis. Tales su
carri nō solū in hoc quòd prae defect
murmurant, sed quia vnus alterū pra
vult; non faciam hoc dicit vnus, nisi il
rit. Eccl.33. Praecordia fatui quasi rota
les sunt sicut imagines in aedificijs qu
columnas quae in facie tristitiam osten
latus cuius subditi cum tristitia & mu
diunt, similis est illi qui haberet omn
infirma, quae necesse haberet mouere
mouere posset sine dolore, qui esset in
feria. Praelatus talis imperat isti, &
tur, & contristatur, & ipse cum eo. Si
perat alij, & ille contristatur, & ipse
qui obseq debuerūt, offendūt. ad Heb
te praepositis vestris, & subiacete eis
peruigilāt quasi rationē pro animab⁹
dituri, vt hoc faciāt cum gaudio, & n
hoc enim nō expedit vobis. Sen. in lib
cijs: Ita à natura cōparatū est, vt alt
quàm merita descendant: illa citò des
nax memoria custodiat. Quid expect
dit dum obligat? Satis aduersus eum
qui beneficio eius ignoscit. A simili p
cere quòd satisfacit Deus pro obediē
rum, si affectionem quam ipsi faciunt
bus suis eis ignoscit. ¶ Quartus gradu
citer obedire. Luc.19. dictū est Zachae
descende. Et subditur remuneratio:
quit, salus huic domui facta est. Matth
de Petro & Andrea à Domino voca
continuò relictis retibus secuti sunt e
liter subditur de Iacobo & Ioanne
relictis retibus & patre secuti sunt eu

Perfecta obediētia est sua imperfecta relinquere. Cant. 5. Manus eius tornatiles. In Vitispatrum, Abbas syluanus habebat XII. discipulos, vni eorū nomē Marcus, quē prę cęteris diligebat propter bonū obediētiæ quod erat in eo. Cūq; quidā diceret ei quòd alij discipuli cōtristarētur ex hoc, ipse pulsauit ad ostium vniuscuiusq; vocās eum, & nullus exire voluit. Tandem vocauit Marcum ad eius ostium, qui statim exiuit, & Syluanus in quaterno quem ille scribebat tēporevocationis, literam vltimam imperfectā inuenit, quam post vocationē propter bonum obediētiæ implere noluit. Tunc illi iudicauerūt eum magis esse diligendum, eo quòd Deus magis diligeret eum propter bonum obedientiæ. Item quidam Abbas seniori suo abbati debuit præparare piscem, & apposuit cultellum & incidebat eum, & vocatus ab abbate suo reliquit piscem semicisum propter bonum obedientiæ. Valde gratum solet esse principibus cùm præcepta eorum velociter adimplentur. Prouerb. 22. Vidisti hominem velocem in opere suo: coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles. ¶ Quintus gradus est, viriliter adimplere mandatum. Bernar. Manum tuam insiste ad fortia, agendum est instanter, & constanter obediendum. Nec inter asperitatem verberum tam regalis est semita relinquenda. Et loquitur de semita obedientiæ. Christus hanc semitam etiam pro morte ignominiosissima relinquere noluit. Ad Philip. 2. Factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis. Bern. Mementote fratres, Christus ne perderet obedientiam, perdidit vitam. Idem: Putas obedientiæ fructum, cùm subditus audit obedientiam quam multis expetierat votis, cùm ei prȩcipitur quod redoleat dignitatem? E contrario meritum

afsigna illi obedientiæ quæ terret an
dientis, grauis ad audiendum graui
plendum, grauifsima ad tenendum
gradus eft, humiliter obedire. Et fubd
dus: Magna virtus humilitatis, fine
tu virtus fortitudinis non folum virtu
fed etiam in fuperbiā erūpit. Luc. 17.
tis omnia quæ præcepta funt, dicite, f
les fumus: quod facere debuimus, fec
ptimus gradus eft, indefinēter obedir
Bern. Perfeuerantia fingularis eft filia
gis. Idem: Quid currere prodeft, &
metam deficere? Sic currite vt cōpreh
Cor. 11. Hi funt feptem gradus fcalæ
Iacob. Gen. 28. Hanc vifionem vidit
miens in itinere, lapide fuppofito capi
put ponit in lapide qui Chrifto inhæ
Et fecundū Aug. in itinere dormire, e
ius feculi ab impedimēto fecularium ac
fcere. Beatus Benedictus & Aug. &
qui religiones inftituerunt, cùm Chr
adhæfiffent, & à curis huius feculi q
fpiritualiter viderunt vifionē illā. Sca
dientia eft, cuius duo latera poffunt in
pertas voluntaria & continentia, ve
tiatio proprij fenfus & propriæ volun
tendenda verò funt quatuor quæ de h
cuntur. ¶ Primum eft, quòd erat ftans
ram. In quo notatur rectitudo intent
debet effe in his qui viam obedientiæ
tur. Et excluditur per hoc macula i
terrenæ eorū qui habent terrenam in
in religione. Scala eorum non ftat, fed
cet fuper terram: vel potius directa e
num. Ecclefiaft. 4. Cuftodi pedē tuum i
domum Domini. Pedem, inquam, in

¶Secundum est quòd cacumen eius tãgebat cœ
lum. In quo figuratum est quòd conuersatio reli
giosorum in cœlis debet esse, vel quòd immedia
us transitus est in morte à via perfectæ obedien
iæ in cœlum. Parum enim vel nihil morantur
perfectè obedientes in purgatorio. Et quia ma-
gni lucri est obedientia, vt prius ostensum est, &
deo sufficit hic soluere debita. Et quia in vero
obediẽte Christus viuit & operat. ad Gal. 2. Vi-
uo autẽ, iam nõ ego: viuit verò in me Christus.
Nec est verisimile quòd Deus sit in futuro eorũ
ltor quorum hic est actor. ¶Tertiũ est, quòd Ia
ob vidit angelos ascendentes & descendentes
per scalam illã. In quo insinuatur quòd via obe-
dientiæ vita angelica est. Siue enim descendant
verè obedientes fratribus suis ministrando, siue
scendant Deo assistendo in oratione, lectione,
meditatione, ad modum angelorum voluntatem
Dei peragunt. Vnde quantum ad illos impletur
orationis Dominicæ petitio, Fiat volũtas tua si-
ut in cœlo & in terra, Matth. 6. ¶Quartum est,
quòd Dominus erat innixus scalæ. In quo insi-
nuatur quòd perfecta obedientia se habet imme
diatè ad Deum. Nullum enim interuallum vel
modicum est inter mortem verè obedientis & di
uinam visionem. In Psal. Tenuisti manum dexte
am meam, & in voluntate mea deduxisti me, &
cum gloria suscepisti me. Esa. 58. Si auerteris à
sabbato pedem tuum &c. sustollam te super alti-
tudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob pa
tris tui. Multum deberent incitare eos qui sunt
in scala obedientiæ ad ascendendum viriliter,
spes & desiderium videndi Dominum innixum
scalæ. Sicut cùm acclamatum est in obsidio-
ne alicuius castri, illum habiturum centum li-
bras qui primò intrauerit: spes & desideriũ tanti

lucri facit aliquos per scalam ascende
tes clypeos supra se, licet lapidib
percutiamur. Sic spes & desiderium
iam diximus, deberent facere vt h
scalam obedientiæ ascenderent, omn
tates quæ occurrunt superando. Ma
gnum cœlorū vim patitur, & violent
lud. Item insinuatur in hoc quòd D
innixus scalæ, quòd ipse paratus e
conseruare eos qui viam obedienti
sunt quasi suos. Perfectè obediens è
quitur Dominum. Vnde Dominus
socius vbi deuentum est ad locum d
transeundum, porrigit ei manum iu
Psal. Adhęsit anima mea post te: me
tera tua. Attendendum etiam est qu
Verè Dominus est in loco isto, dicit
Dominū se exhibet verè obedienti,
do, conseruando, & ei prouidendo: &
ille se exhibeat seruū Dei, volūtaten
plendo. Item attendēdum est quòd I
dixit, Quàm terribilis est locus iste
est locus sanctus; scilicet locus reli
pter Domini pręsentiā. Solicitè en
habere qui sunt in religione, propter
minus præsens est. Hoc est vnū illor
requirit ab homine: scilicet solicit
cum Deo suo. Michææ 6. Terror
deberet his qui peccant in locis sa
illorum qui in locis sanctis peccauer
na Luciferi & Adam. Sequitur: N
aliud, nisi domus Dei, & porta c
Dei dicitur religio: quia in verè o
Deus habet dominium. Porta vero
pter propinquitatem quam habet p
dientia ad Dei visionem. Væ illis q

cœli faciunt portam inferni: & de domo Dei, speluncam latronum: vt qui simoniacè intrãt religionem aliquã, vel proprietarij sunt ibi. Mat. 21. Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronũ. Item: Væ illis religiosis qui de scala regni cœlestis scalã faciunt confusionis, quorum peccata tãto amplius fœtẽt hominib. quãto ipsi sunt in gradu altiori.

De partibus Obedientiæ. CAP. V.

EST obedientia reprehensibilis, & est obedientia commendabilis. ¶ Obedientia reprehensibilis est triplex. ¶ Prima est, cùm aliquis obedit creaturę inferiori homine: vt pecuniæ. Eccl. 10. Pecuniç obediũt omnia. ¶ Secũda est, cũ ex remissione superioris & ceruicositate inferioris accidit ꝑ ille obedit ꝗ debet imperare, & ille imperat ꝗ debet obedire: cũ scilicet ille est suprà ꝗ deberet esse infrà, & mẽbrũ super verticẽ se extollit. Prou. 30. Per tria mouetur terra, & quartũ quod nõ potest sustinere, Per seruum cùm regnauerit &c. ¶ Tertia est, cũ aliquis suo superiori in malo obedit. Greg. in Moral. Nunquam per obedientiam malum fieri. Aliquãdo autẽ debet bonũ quod agitur per obedientiã intermitti. Bern. in epistolis: Facere malũ quolibet etiã iubẽte domino, cõstat nõ esse obediẽtiã, sed potius inobediẽtiã. Greg. Caueãt subditi ne plusquam expedit sint subiecti, ne dũ plusquã expedit studẽt subijci, superiorũ cõpellãtur vitia venerari. Aug. Sic modꝰ obediẽtiæ tenendus est, vt bonis in malo nõ consentias, nec malis in bono non contradicas. ¶ Obedientia verò commendabilis quædam est necessaria, quædam abundans vel perfecta. Necessa-

rio est,vt cùm aliquis obedit in his in
netur obedire. Abundans verò est, c
etiam in his in quibus non tenetur ob
nard. Subiectus huiusmodi, obedienti
nibus cohibetur nouerit imperfectam
cta obedientia legem nescit, terminis
tur,neq; contenta angustijs professio
ri voluntate fertur in latitudinē char
ad perfectionem obedientiæ pertinet
facere quod iubetur,sed etiã sicut iub
Illum optimum dixerim obedientiæ g
eo animo opus iniunctum recipit quo
tur. Gen.17. dicitur de Abraham, Et c
carnē præputij eorum statim ipsa die,
cepit ei Deus. Matt.1. Exurgens Iosep
fecit sicut præcepit ei angelus. Io.14.
datũ dedit mihi Pater,sic facio. ¶Item
quòd est obediẽtia quę debetur ex nat
quæ debetur Deo. Act.5. Obedire op
magis quàm hominibus. Et illa qua
parentibus carnalibus. Ad Ephesios se
obedite parentibus vestris in Domino:
iustum. Item ad Col.3. Filij, obedite p
vestris per omnia:hoc enim beneplacit
mino. Item est obediẽtia quæ nõ debet
tura,sed habuit volũtatē principiũ sui,
tatē liberã,vel non liberam. Volũtatē n
sui principiũ habuit obediẽtia quam de
Domino. ad Col.3. Serui,obedite per o
minis vestris. Voluntatē vero liberã su
piũ habuit obediẽtia quam vxor debet v
quam debet subditus prælato. ad Eph. 5
res subditæ sint viris suis in omnibus. G
lieri dicitur: Sub viri potestate eris,& ip
nabitur tui. ad Hebr. 13. Obedite præpo
stris,& subiacete eis.

De his quæ aduersantur obedientiæ. Et de 12. malis quæ propria voluntas homini facit.

CAPVT VI.

OBEDIENTIÆ primo aduersatur proprius sensus, deinde propria voluntas. Sicut equus vidẽs non est idoneus circumire ad molam: sic qui habet propriũ sensum, non est aptus volubilita obedietiæ. Deut. 12. Nõ facietis ibi quod nos acimus hîc hodie, singuli quod sibi rectũ videur. Iudi. 17. In diebus illis nõ erat rex in Israel: ed vnusquisq; quod rectũ sibi videbatur hoc faiebat. Exemplũ relinquẽdi propriũ sensum, deit Christus à matre sua in tẽplo inuẽtus. Luc. 2. Descẽdit cũ eis, & venit Nazareth, & erat subt⁹ illis. Bern. Quis nõ erubescat obstinat⁹ esse cõsilio suo quãdo suũ sapiẽtia ipsa deseruit? ropri⁹ sensus, oculus est veteris hominis qui ini icus est Deo, & ideo eruẽdus est. ¶ De ꝓpria vo ntate, notãdũ est, ꝙ ipsa Deo multũ displicet, abolo multũ placet, homini multũ nocet. Nec irũ si Deo multũ displicet. Ipsa eñ est q̃ Deo imo iniuriatur. Ipsa sola Deo aufert dominum ũ, & dat illud diabolo. Sicut enim obdiẽtia efcit hominẽ seruũ Dei: sic propria voluntas effit eũ seruũ diaboli: ideo multũ placet diabolo. ccl. 18. Post cõcupiscẽtias tuas nõ eas, & à vontate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cõcu iscentias eius, faciet te in gaudiũ inimicis tuis. Propria volũtas homini multipliciter nocet. Primo aufert ei Deũ. Bern. sup Cãt. Nõ dabit obedienti copiã sui tantus obediẽtiæ amator, mori quàm non obedire maluerit. ¶ Secundo neficia Dei homini subtrahit. Greg. Dignum

est vt ab eius beneficijs sit quilib
qui eius nimirum iussionibus non
ctus. ¶ Tertio, meritum euacuat. E
ieiunauimus, & non aspexisti? Et
in die ieiunij vestri inuenitur vo
Bern. super Cant. Grande malum
tas, qua fit vt bona tua tibi bona n
to, hominē excommunicat. 2. ad T
non obedit verbo nostro per epist
tate, & ne cōmisceamini cum illo.
minem furem efficit. Ille enim q
est propriæ volūtatis, cōtractat re
cet seipsum Domino inuito. Matt
post me venire, abneget semetips
Omnis ex vobis qui non renūtia
quæ possidet, non potest meus e
¶ Sexto reddit hominem maledict
Si audire nolueris vocē Domini
stodias & facias omnia mandata e
per te omnes maledictiones istæ, &
te. Maledictus eris in ciuitate, m
gro, maledictum horreum tu
reliquiæ tuæ, maledictus fr
fructus terræ tuæ. ¶ Sept
1. Regum. 15. Quasi pe
gnare, & quasi sc
scere. Gloss. So
tum possidet
tus. Inobedi
est. Gregor.
bire, est pr
quasi à se
cui per in
uo, homin
cui dici
sermone

rex super Israel. ¶ Nono, aduersarium homini suscitat. 3.Reg.11. Fecit Salomon quod non placuerat coram Domino, & suscitauit Dominus aduersarium Salomoni. ¶ Decimo, hominem confundit. Osee 10. Confundetur Israël in voluntate sua. Esa. 45. Confundentur omnes qui repugnant ei. In hoc confunditur qui propriam voluntatem in religione sequitur, quia contrarium accidit ei illius quod intendit. Quærit alicubi consolationem, & ex hoc postea habet maiorem desolationẽ, vel in remorsione conscientiæ,
vel in puniti[illegible] pœnitentiæ, vel in infirmitate
qu[illegible] quam [illegible] hoc sequitur. Qui plus vult
qu[illegible] re v[illegible] m in religione, plus cogi-
fac[illegible] Cùm enim talis non ha-
tur fa[illegible] ud Deum vel homines
b[illegible] ens, multa non conce-
[illegible] luntur vero obedienti.
[illegible] Dei voluntatem non
[illegible] am inuitus. Greg. E
[illegible] mpestas inuenit, fo
[illegible] a authoris voci ob
[illegible] fuerat suo re
[illegible] stus minẽ affligi
[illegible] spiritus exa
[illegible] h [illegible] s in
[illegible] rati deo
[illegible] nus [illegible] Do
[illegible] volu
[illegible] tum,
[illegible] i: fusfisti
[illegible] nis inordin
[illegible] norte tẽpora
[illegible] 17. Qui sup
[illegible] erio, morie
[illegible] n contum
[illegible] imperiũ
[illegible] bus eum
[illegible] erit ori

asſigna illi obedientiæ quæ terret a
dientis, grauis ad audiendum grau
plendum, grauiſsima ad tenendum
gradus eſt, humiliter obedire. Et ſubc
dus: Magna virtus humilitatis, ſine
tu virtus fortitudinis non ſolum virt
ſed etiam in ſuperbiā erūpit. Luc. 17.
tis omnia quæ præcepta ſunt, dicite,
les ſumus: quod facere debuimus, fe
ptimus gradus eſt, indeſinēter obedir
Bern. Perſeuerantia ſingularis eſt fili
gis. Idem: Quid currere prodeſt, &
metam deficere? Sic currite vt cōpreh
Cor. 11. Hi ſunt ſeptem gradus ſcalæ
Iacob. Gen. 28. Hanc viſionem vidit
miens in itinere, lapide ſuppoſito cap
put ponit in lapide qui Chriſto inhæ
Et ſecundū Aug. in itinere dormire, e
ius ſeculi ab impedimēto ſeculariū a
ſcere. Beatus Benedictus & Aug. &
qui religiones inſtituerunt, cùm Ch
adhæſiſſent, & à curis huius ſeculi q
ſpiritualiter viderunt viſionē illā. Sc
dientia eſt, cuius duo latera poſſunt in
pertas voluntaria & continentia, ve
tiatio proprij ſenſus & propriæ volun
tendenda verò ſunt quatuor quæ de h
cuntur. ¶ Primum eſt, quòd erat ſtans
ram. In quo notatur rectitudo inten
debet eſſe in his qui viam obedientiæ
tur. Et excluditur per hoc macula i
terrenæ eorū qui habent terrenam in
in religione. Scala eorum non ſtat, ſed
cet ſuper terram: vel potius directa e
num. Eccleſiaſt. 4. Cuſtodi pedē tuum i
domum Domini. Pedem, inquam, in

¶ Secundum est quòd cacumen eius tāgebat cœlum. In quo figuratum est quòd conuersatio religiosorum in cœlis debet esse, vel quòd immediatus transitus est in morte à via perfectæ obedientiæ in cœlum. Parum enim vel nihil morantur perfectè obedientes in purgatorio. Et quia magni lucri est obedientia, vt prius ostensum est, & ideo sufficit hic soluere debita. Et quia in vero obediēte Christus viuit & operat. ad Gal. 2. Viuo autē, iam nō ego: viuit verò in me Christus. Nec est verisimile quòd Deus sit in futuro eorū vltor quorum hic est actor. ¶ Tertiū est, quòd Iacob vidit angelos ascendentes & descendentes per scalam illā. In quo insinuatur quòd via obedientiæ vita angelica est. Siue enim descendant verè obedientes fratribus suis ministrando, siue ascendant Deo assistendo in oratione, lectione, meditatione, ad modum angelorum voluntatem Dei peragunt. Vnde quantum ad illos impletur orationis Dominicæ petitio, Fiat volūtas tua sicut in cœlo & in terra. Matth. 6. ¶ Quartum est, quòd Dominus erat innixus scalæ. In quo insinuatur quòd perfecta obedientia se habet immediatè ad Deum. Nullum enim interuallum vel modicum est inter mortem verè obedientis & diuinam visionem. In Psal. Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate mea deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Esa. 58. Si auerteris à sabbato pedem tuum &c. sustollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Multum deberent incitare eos qui sunt in scala obedientiæ ad ascendendum viriliter, spes & desiderium videndi Dominum innixum scalæ. Sicut cùm acclamatum est in obsidione alicuius castri, illum habiturum centum libras qui primò intrauerit: spes & desideriū tanti

lucri facit aliquos per scalam ascend
tes clypeos supra se, licet lapidib
percutiantur. Sic spes & desiderium
iam diximus, deberent facere vt
scalam obedientiæ ascenderent, omn
tates quæ occurrunt superando. M
gnum cœlorū vim patitur, & violen
lud. Item insinuatur in hoc quòd D
innixus scalæ, quòd ipse paratus
conseruare eos qui viam obedient
sunt quasi suos. Perfectè obediens è
quitur Dominum. Vnde Dominus
socius vbi deuentum est ad locum
transeundum, porrigit ei manum iu
Psal. Adhęsit anima mea post te: me
tera tua. Attendendum etiam est qu
Verè Dominus est in loco isto, dicit
Dominū se exhibet verè obedienti
do, conseruando, & ei prouidendo:
ille se exhibeat seruū Dei, volūtate
plendo. Item attendēdum est quòd
dixit, Quàm terribilis est locus is
est locus sanctus; scilicet locus rel
pter Domini pręsentiā. Solicitè en
habere qui sunt in religione, propte
minus præsens est. Hoc est vnū illo
requirit ab homine: scilicet solici
cum Deo suo. Michææ 6. Terror
deberet his qui peccant in locis s
illorum qui in locis sanctis peccauer
na Luciferi & Adam. Sequitur:
aliud, nisi domus Dei, & porta
Dei dicitur religio: quia in verè
Deus habet dominium. Porta vero
pter propinquitatem quam habet
dientia ad Dei visionem. Væ illis

ili faciunt portam inferni: & de domo Dei, peluncam latronum: vt qui simoniacè intrãt re-gionem aliquã, vel proprietarij sunt ibi. Mat. . Domus mea domus orationis vocabitur: vos tem fecistis eam speluncam latronũ. Item: Væ is religiosis qui de scala regni cœlestis scalã fa unt confusionis, quorum peccata tãto amplius etẽt hominib. quãto ipsi sunt in gradu altiori.

De partibus Obedientiæ. CAP. V.

EST obedientia reprehensibilis, & est obedientia commendabilis. ¶ Obedientia reprehensibilis est triplex. ¶ Prima est, cùm aliquis obedit creaturę inferiori homine: vt pecuniæ. Eccl. 10. Pecuę obediũt omnia. ¶ Secũda est, cũ ex remissio-superioris & ceruicositate inferioris accidit ille obedit q debet imperare, & ille imperat debet obedire: cũ scilicet ille est suprà q debe-t esse infrà, & mẽbrũ super verticẽ se extollit. rou. 30. Per tria mouet terra, & quartũ quod nõ otest sustinere, Per seruum cùm regnauerit &c. Tertia est, cũ aliquis suo superiori in malo obe t. Greg. in Moral. Nunquam per obedientiam alum fieri. Aliquãdo autẽ debet bonũ quod agi r per obedientiã intermitti. Bern. in epistolis: acere malũ quolibet etiã iubẽte domino, cõstat õ esse obediẽtiã, sed potius inobediẽtiã. Greg. aueãt subditi ne plusquam expedit sint subie-i, ne dũ plusquã expedit studẽt subijci, superio ũ cõpellãtur vitia venerari. Aug. Sic modꝰ obe iẽtiæ tenendus est, vt bonis in malo nõ consen ias, nec malis in bono non contradicas. ¶ Obe ientia verò commendabilis quædam est necesaria, quædam abundans vel perfecta. Necessa-

rio est, vt cùm aliquis obedit in his in
netur obedire. Abundans verò est, c
etiam in his in quibus non tenetur ol
nard. Subiectus huiusmodi, obedienti
nibus cohibetur nouerit imperfectam
cta obedientia legem nescit, terminis
tur, neq; contenta angustijs professio
ri voluntate fertur in latitudinē char
ad perfectionem obedientiæ pertinet
facere quod iubetur, sed etiā sicut iub
Illum optimum dixerim obedientiæ g
eo animo opus iniunctum recipit quo
tur. Gen. 17. dicitur de Abraham, Et
carnē præputij eorum statim ipsa die,
cepit ei Deus. Matt. 1. Exurgens Iose
fecit sicut præcepit ei angelus. Io. 14.
datū dedit mihi Pater, sic facio. ¶Item
quòd est obediētia quę debetur ex nat
quæ debetur Deo. Act. 5. Obedire op
magis quàm hominibus. Et illa qu
parentibus carnalibus. Ad Ephesios fi
obedite parentibus vestris in Domino
iustum. Item ad Col. 3. Filij, obedite p
vestris per omnia: hoc enim beneplacit
mino. Item est obediētia quæ nō debe
tura, sed habuit volūtatē principiū sui,
tatē liberā, vel non liberam. Volūtatē
sui principiū habuit obediētia quam de
Domino. ad Col. 3. Serui, obedite per o
minis vestris. Voluntatē vero liberā su
piū habuit obediētia quam vxor debet
quam debet subditus prælato. ad Eph.
res subditæ sint viris suis in omnibus. G
lieri dicitur: Sub viri potestate eris, & ip
nabitur tui. ad Hebr. 13. Obedite præpo
stris, & subiacete eis.

De his quæ aduersantur obedientiæ. Et de 12. malis quæ propria voluntas homini facit.

CAPVT VI.

OBEDIENTIÆ primo aduersatur proprius sensus, deinde propria voluntas. Sicut equus vidēs non est idoneus circumire ad molam: sic qui habet propriū sensum, non est aptus volubilitati obediētiæ. Deut. 12. Nō facietis ibi quod nos facimus hîc hodie, singuli quod sibi rectū videtur. Iudi. 17. In diebus illis nō erat rex in Israel: sed vnusquisq; quod rectū sibi videbatur hoc faciebat. Exemplū relinquēdi propriū sensum, dedit Christus à matre sua in tēplo inuētus. Luc. 2. Descēdit cū eis, & venit Nazareth, & erat subdit⁹ illis. Bern. Quis nō erubescat obstinat⁹ esse in cōsilio suo quādo suū sapiētia ipsa deseruit? Propri⁹ sensus, oculus est veteris hominis qui inimicus est Deo, & ideo eruēdus est. ¶ De ꝓpria voluntate, notādū est, ꝙ ipsa Deo multū displicet, diabolo multū placet, homini multū nocet. Nec mirū si Deo multū displicet. Ipsa eñ est q̄ Deo primo iniuriatur. Ipsa sola Deo aufert dominum suū, & dat illud diabolo. Sicut enim obdiētia efficit hominē seruū Dei: sic propria voluntas efficit eū seruū diaboli: ideo multū placet diabolo. Eccl. 18. Post cōcupiscētias tuas nō eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cōcupiscentias eius, faciet te in gaudiū inimicis tuis. ¶ Propria volūtas homini multipliciter nocet. ¶ Primo aufert ei Deū. Bern. sup Cāt. Nō dabit inobedienti copiā sui tantus obediētiæ amator, vt mori quàm non obedire maluerit. ¶ Secundo beneficia Dei homini subtrahit. Greg. Dignum

est vt ab eius beneficijs sit quilibet
qui eius nimirum iussionibus non vu
ctus. ¶ Tertio, meritum euacuat. Esa
ieiunauimus, & non aspexisti? Et sub
in die ieiunij vestri inuenitur volu
Bern. super Cant. Grande malum pr
tas, qua fit vt bona tua tibi bona nō
to, hominē excommunicat. 2. ad Th
non obedit verbo nostro per epistol
tate, & ne cōmisceamini cum illo. ¶
minem furem efficit. Ille enim qui
est propriæ volūtatis, cōtractat rem
cet seipsum Domino inuito. Matt. 1
post me venire, abneget semetipsu
Omnis ex vobis qui non renūtiaue
quæ possidet, non potest meus esse
¶ Sexto reddit hominem maledictum
Si audire nolueris vocē Domini De
stodias & facias omnia mandata eius
per te omnes maledictiones istæ, &
te. Maledictus eris in ciuitate, male
gro, maledictum horreum tuum, &
reliquiæ tuæ, maledictus fructus ve
fructus terræ tuæ. ¶ Septimo idolola
1. Regum. 15. Quasi peccatum ariola
gnare, & quasi scelus idololatriæ n
scere. Gloss. Sola est obedientia qua
tum possidet, sine qua infidelis quis
tus. Inobediens negat Deum inqua
est. Gregor. in Moral. Contra condit
bire, est pręcepta eius peccādo trans
quasi à se iugum dominationis e
cui per inobediētiam subesse conten
uo, hominem à dignitate deijcit: vt p
cui dicit Samuel 1. Regum 15. Qu
sermonem Domini, proiecit te Do

rex super Israel. ¶ Nono, aduersarium hominis suscitat. 3. Reg. 11. Fecit Salomon quod non placuerat coram Domino, & suscitauit Dominus aduersarium Salomoni. ¶ Decimo, hominem confundit. Osee 10. Confundetur Israël in voluntate sua. Esa. 45. Confundentur omnes qui repugnant ei. In hoc confunditur qui propriam voluntatem in religione sequitur, quia contrarium accidit ei illius quod intendit. Quærit alicubi consolationem; & ex hoc postea habet maiorem desolationẽ, vel in remorsione conscientiæ, vel in punitione pœnitentiæ, vel in infirmitate quæ quandoque ex hoc sequitur. Qui plus vult facere voluntatem suam in religione, plus cogitur facere contra eam. Cùm enim talis non habeat gratiam illam apud Deum vel homines quam habet verus obediens, multa non conceduntur sibi quæ conceduntur vero obedienti. Ionas effugere voluit vt Dei voluntatem non impleret: impleuit tamẽ eam inuitus. Greg. Ecce Ionam fugitiuum Dei tempestas inuenit, sors ligat, mare suscipit; & quia authoris voci obedire contempsit, ad locũ quò missus fuerat suo reus carcere portatur. ¶ Vndecimò hominẽ affligit. Vnde Saul inobedientem malignus spiritus exagitat. 1. Reg. 16. Homo propriæ voluntatis in religione animum habet inordinatum, & ideo affligitur. Aug. in lib. confessionum: Iussisti Domine, & sic est, vt poena sibi sit omnis inordinatus animus. ¶ Duodecimò, hominẽ morte tẽporali & æterna dignum efficit. Deuter. 17. Qui superbierit nolẽs obedire sacerdotis imperio, morietur. Eiusdẽ 21. Si genuerit homo filium contumacem, qui nõ audierit patris aut matris imperiũ, & coërcitus obedire contẽpserit, lapidibus eum obruet populus. Iosue 1. Qui contradixerit ori tuo, & non obedier

dierit cunctis sermonibus tuis quos
ei, moriatur. 2. Reg.13. Vir Dei qu
fuit ori Domini percussus est à leone
odit Deus, aut quid punit præter
propriam? Cesset enim propria vol
fernus non erit.

De errore illorum qui dicunt so
diendum esse, & nō homini.

FALSITAS huius
cilè manifestari pote
tus testamentū recip
veteri lege præcipiā
imperio sacerdotis, v
vel parentū inobedie
primo habetur Deut.17. Qui superb
obedire sacerdotis imperio, morietur
Iof.1. Qui contradixerit ori tuo & c
Deut.21. Si genuerit homo filiū cōtu
Testimonijs etiā Noui testamēti fals
roris manifestè potest ostēdi. ad Ro.
anima potestatib. sublimioribus subie
enim est potestas nisi à Deo: quę autē
ordinatæ sunt. Itaq; qui resistit potes
dinationi resistit: q autē resistūt, sibip
nē acquirūt. ad Eph.6. Filij obedite p
stris in Domino: hoc enim iustū est. In
ui obedite dominis vestris carnalibus
re & tremore, in simplicitate cordis v
Christo. ad Col.3. Filij obedite parētib
hoc enim beneplacitū est Domino. In
obedite per omnia dominis carnalibus
Admone illos principibus & potestatib
esse. ad Heb.13. Obedite ꝑpositis vestri
cete eis. 1. Petr.3. Subiecti estote omni
creaturæ propter Deū, siue regi quasi p

siue ducibus quasi ab eo missis. In eodem: Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantũ bonis & modestis, sed etiam discolis. Præterea cõstat quòd Christus voluit apostolos esse loco sui, & vicem eius gerere: secundum illud Matth.10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et eiusdem 16. dictum est Petro: Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Item eiusdem 18. Amen dico vobis: quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo &c. Et Ioan.20. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittũtur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Obediendum ergo fuit apostolis sicut Christus, tanquam eius vicarijs. A simili ergo successoribus eorum obediendum est tanquam Christi vicarijs. ¶ Si quis verò dicat quòd obediendũ fuit apostolis tãquam Christo, sed non eorum successoribus. Ergo Christus recessurus ab ecclesia non sufficienter ordinauit de ea, si non ordinauit de ea, nisi quãdiu apostoli viuerent: Si rex Franciæ iturus esset in peregrinationem, & poneret aliquem loco sui vsque ad certũ tempus infra quod sciret se non esse rediturum, ipse non sufficienter ordinaret de regno. Ergo cùm Christus ascensurus in cœlum sciret se non esse rediturum ad ecclesiam ante mortem apostolorum, si ipse solum ordinauit qui essent loco eius dum apostoli viuerent, ipse sufficienter prouidit ecclesiæ suæ. Relinquitur ergo quòd successoribus eorum obediendum sit, sicut & ipsis obediendum fuit. Si quis verò dicat hominibus esse obediendum, sed tantum bonis, non malis, patet primo hoc esse falsum ex verbis Christi Matthæi 23.

Sup

Super cathedram, inquit, Moysi se
bæ & Pharisæi: omnia ergo quæcu
rint vobis, seruate & facite, secundu
ra eorum nolite facere. 1. Petr. 2. Se
estote in omni timore dominis, non
nis & modestis, sed etiam discolis.
tantum bonis esset obediendum, iuri
siç nihil haberet certitudinis, nescitu
sit bonus vel malus. Ecclesiast. 9. S
sapientes, & opera eorum in manu
men nescit homo vtrum amore an
sit: sed omnia in futurum seruantur i
iurisdictio ecclesiæ nihil haberet sta
enim qui est bonus in momento, pot
lus, & iam non ei est obediendum.
cut pictor fœdus depingit statuam
nec vitium pictoris statuam deturpa
latus malus potest facere præcept
nec est periculum his qui subiecti s
diant prælato malo in eis in quibu
prælato bono. Ex quo prælatus mal
testatem. Omnis enim potestas à De
potestati resistit, ordinationi Dei res
man. 13. Si verò prælatus malus pra
lum: tunc planè non est obediendum
super illud ad Rom. 13. Qui resistunt,
mnationem acquirunt. Si ille iubea
debes facere, hic sanè contemne pot
mendo potestatem maiorem. Ipsos h
rerum gradus aduerte. Si quid iusse
nunquid tibi faciendum est si contra
lem iubeat? Rursus si quid proconsul
aliud imperator, nunquid dubitatur
lo illi esse seruiendum? Ergo si ali
tor & aliud Deus iubeat, contempto
perandum est Deo.

De Disciplina. PARS XI. quę habet septem Capitula.

De ordine dicendorum de Disciplina. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina. CAPVT I.

DICTO de Obediētia qua redditur quod debetur superiori, dicendū est de Disciplina qua redditur quod debetur inferiori. De qua hoc modo dicetur. ¶Primo ponētur diuersæ acceptiones huius nominis Disciplina. ¶Secundo, tangetur de his quæ possunt incitare ad faciēdum correptionem. ¶Tertio, de his quæ possunt eam impedire. ¶Quarto, de modo corripiendi, vel corrigendi. ¶Quinto, de his quæ incitare possunt ad libenter recipiendum correptionem. ¶Sexto, de diuersis partibus disciplinæ. ¶Septimo, de erroribus circa disciplinā. ¶Circa primum notandū quod disciplina quādoq; dicitur desideriū corrigendi inferiores, & sic videtur esse pars iustitiæ. Quandoq; autē dicitur disciplina id quod adhibetur ad correptionē aliquorum. Sic sumitur ad Hebr. 12. Fili mi, noli negligere disciplinā. In eodem: In disciplina perseuerate. Itē: Si extra disciplinā estis &c. Quandoq; autē disciplina dicitur effectus disciplinæ sumptæ secundo modo. Et sic videtur eam describere Cyprianus, dicens: Disciplina est morum ordinata correptio, & maiorum præcedentium patrum regularum obseruatio. Item magister Hugo de sancto Victore: Disciplina, inquit, est conuersatio bona & honesta, cui parum est non malum facere, sed studet in his quę bene agit per cuncta irreprehēsibilis apparere

parere. Bern. in epistolis : Disciplin
submittit,ponit supercilia, componit
gat oculos , cachinnos cohibet , mod
guam,gulam frenat,iram sedat,forma
Item magister Hugo de sancto Victo
na est membrorum omnium motus o
dispositio decens in omni habitu & a
sciplina sumpta primo modo poterit
cui idem esse quod zelus. Ad zelum p
tur pertinere dolor de Dei contume
quasi quædam scissura cordis , quam
indicat vestitum scissura.Secũdo tabe
est cùm dolor vehementior aut diutur
Dauid:Super inimicos tuos tabesceb
ira per zelum , quæ est appetitus vlc
offensam : quæ ira si inueterata fuer
odium. De quo in Psalm.Nónne qui
Domine oderam? Idem : Perfecto od
los. Perfectum odium est quo inimic
ad dilectionem vel perfectionẽ perseq
habentes pacem cum eis quãdiu sunt
ci. Vel perfectum odium dicitur odiu
perfectorum , quo peccata hominum
nes odio habentur. Ambros. Qui hab
omnes inimicos suos putant qui sunt
quãuis patrẽ,sororem,de omnibus di
ci facti sunt mihi.Idem : Nemo grauio
mnium,quàm qui omnium lędit autho
Vnumquenq; Christianũ zelus domus
dit.Nõ enim magis est domus tua,quã
habes salutem æternam. Si ergo in d
quid peruersum fiat satagis,in domo D
lus est proposita & requies sine fine ,
pati,quãtum in te est,si quid peruersu
deris. Et notandum quòd non videtu
idem esse zelus & ira per zelum.Bonu

vt ait gl. Aug. super illud Ioan. 2. Zelus domus tuæ. Feruor animi quo mens abiecto timore humano, pro defensione veritatis attenditur, eo comeditur, quo qualibet praua quę viderit, corrigere satagit: si nequit, tolerat & gemit. Ira verò per zelum est ira iusta. De qua glos. super illud Matt. 5. Omnis qui irascitur &c. Iusta ira est mater disciplinæ. Et super illud Iob 5. Virũ stultum interficit iracundia. dicit Greg. Est ira per zelum, qua irasci sicut nostris proximorum erroribus debemus. De hac ira etiam dicit glossa super illud Ecclesiast. 7. Melior est ira risu. Hæc est ira qua vitijs irascimur. Item notãdum quòd super illud Ezech. 4. Sume tibi sartaginem ferream. dicit glos. Greg. Nullum maius sacrificiũ Deo est, quàm zelus animarum. Zelus Dei gloriam in hoc mundo defendit: zelus carbo est quẽ vnus de Seraphin accepit de altari cœlesti, & tetigit labia Esaiæ. Esa. 6. Nam non sunt digna prædicare verbum Dei labia illa quæ hic carbo non tetigerit. In Psal. Mors in labijs eorum. vbi litera communis habet, Gladius in labijs eorũ. In labijs quorundã verbũ Dei quod deberet esse spiritus & vita, mors est. Propter enim defectum zeli, verbum Dei ita frigidè annuntiant aliqui, quòd auditores eorũ indè potius frigescũt quàm accendantur. Propter ignem istum dictum est de Elia, Eccles. 48. Surrexit Elias propheta quasi ignis. Zach. 2. Ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis.

De his quæ possunt incitare ad faciendã correptionem. CAPVT II.

AD correptionem faciendã, notandũ quòd ad hoc primò incitare potest frequẽs admonitio sacræ scripturę. Matt. 18. Si pec-

cauerit in te frater tuus, corripe eu
ipsum solum. ad Gal.6. Si præocc
homo in aliquo delicto, vos qui sp
instruite huiusmodi. 1. ad Thess. 4. R
fratres, corripite inquietos. Prouer
subtrahere à puero disciplinã. Eccl
tibi sunt? erudi illos, & curua illos
lorum. Eiusdem 30. Tunde latera
fans est, ne fortè induret & non cr
eodem: Doce filium tuum, & oper
in turpitudine illius offendas. ad E
cate filios vestros in disciplina &
Domini. ¶ Secundo exempla, & m
plum Christi. De cuius zelo habes
& Ioan. 2. Et in Psalm. Zelus dom
dit me. Esa. 59. Opertus est Domin
li. Et Cant. 2. En ipse stat post pari
dum scilicet zelantis & auscultanti
zeli habes Exod. 32. in Moyse & L
ctam sumentibus de idololatria Iu
Item Num. 25. in Phinees, qui int
Israëlitam coëuntem cum Madiani
Dominus ait ad Moysen, Phinees fi
auertit iram à filijs Israël: quia zelo
tus est contra eos. Item 3. Regum 1
interfecit prophetas Baal. Item 1.
in Matathia qui trucidauit Iudæu
tem idôlis. ¶ Tertio vtilitas ex corr
ueniens, virga correptionis fructife
significata est per virgam illam qua
res & amygdala. Numer. 17. Vtili
ptionis in multis locis insinuat sa
ra. Prouerbiorum 17. Melior est ma
ptio, quàm amor absconditus. Et in
liora sunt vulnera diligentis, quàm
tia odientis oscula. Eiusdem 28. Q

hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quàm qui per linguæ blandimenta decipit. Eiusdem 29. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Ecclesiast. 7. Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi. Eiusdem 30. Qui diligit filium, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo. Item in eodem: Qui docet filium suum, laudabitur in eo. August. ad Vincentium: Non omnis qui parcit amicus est, nec omnis qui verberat inimicus. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere. Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo iustitiam securus negligebat, quàm esurienti panis frangitur, vt iniustitiæ seductus acquiescat. Et qui phreneticū ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus ambos amat. Quis nos potest amplius amare quàm Deus? & tamē nos non solùm docere suauiter, verumetiā salubriter terrere non cessat. ¶ Quarto, malum prouenienns ex defectu correptionis. Quod in multis locis sacræ scripturæ nobis insinuatur. 1. Regum 3. Suscitabo aduersus Heli omnia quæ locutus sum super domum eius, eo quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuit eos. Et 3. Regum 1. Adonias eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Et infrà: Nec corripuit eum Pater suus aliquando, quem occasione regni postea Salomon fecit occidi. Prouerb. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Eiusdem 29. Puer qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Ecclesiast. 22. Confusio patris est de filio indisciplinato. Eiusdem 41. De patre impio queruntur filij, quoniam propter eum sunt in opprobriū vel tormentum. Esa. 14. Præparate eius filios occisioni in iniquitate patrum eorum.

De impedimentis correptionis. CAP. III.

OCTO sunt quæ solent impedire ne correptio debito modo fiat. Primum est, indiscreta humilitas. Aug. loquens prælatis: Cùm necessitas disciplinæ in moribus coërcendis dicere vos dura verba compellit, si etiã ipsi modum vos excessisse sentitis, nõ à vobis exigitur vt à vobis subditur, veniam postuletis, ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur authoritas. Ecclesi.13. Noli esse humilis in sapientia tua. ad Tit.2. Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. ¶ Secundũ est, timor scandali. Veritas vitæ, doctrinæ vel iudicij propter scandalum dimittenda non est. ad Gal.2. dicit Paulus: Cùm venisset Petrus Antiochiam, in facie restiti ei: quia reprehensibilis erat. Matt.15. cùm diceretur Christo, Scis quia Pharisæi audito hoc verbo scãdalizati sunt? Ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plãtauerit Pater meus, eradicabitur. Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorũ. ¶ Tertiũ est, timor mundanus vel humanus. Contra quod legitur de Elia Ecclesi.48. Non pertimuit principẽ, nec superauit eũ verbũ aliquod. Et 3.Reg.18. Dixit Elias ad Achab: Non conturbo ego Israël, sed tu & domus patris tui. ¶ Quartum est, remissio. De qua exemplum habetur in Heli, 1.Reg.2. qui remisse arguebat filios suos, dicens: Quare facitis res huiuscemodi quas ego audio? ¶ Quintum & sextũ sunt austeritas & indiscretio. Contra quæ duo fuerunt in arca testamenti virga, manna, & tabulæ testamẽti. In virga intelligitur correptio. In tabulis, discre-

discretio. In manna, mansuetudo. Contra austeritatē dicitur ad Gal. 6. Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Cōtra indiscretionem dicitur Prou. 14. In ore stulti virga superbię. ¶ Septimum est, ira vel odium. Prou. 19. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere? Eccl. 19. Est correptio mēdax in ira contumeliosi. Videtur esse correptio, quod potius est corruptio vel conuitiatio. ¶ Octauum est, amor terrenorū. Vnde Gen. 4. dixit Cain: Nūquid custos fratris mei sum ego? Cain interpretatur possessio. Amator possessionum custodiam fratrum negligit, non attendens illud Eccl. 29. Perde pecuniam propter fratrem.

De modo faciendi correptionē. CAP. III.

CORREPTIO ꝓcedere debet ex amore. Apoc. 4. Ego quos amo, arguo & castigo. Sed sunt aliqui qui illos maximè volunt corrigere quos videntur nō amare, quorū correptio ab ijs quibus adhibetur, non reputatur correptio, sed hostilis persecutio. Esaiæ 11. Egredietur virga de radice Iesse. Iesse interpretatur incendium. De incendio amoris egredi debet virga correptionis. 2. ad Thes. vlt. Nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite vt fratrem. ¶ Itē correptio debet fieri cum compassione. Gregor. Nequaquam iacentem erigit, nisi qui statum sui rectitudinem per compassionem flectit. August. Duo sunt nomina, homo, peccator: quia peccator est, corripe: quia homo est, miserere. In Psal. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. sicut dicit glos. super illud Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Iustitiæ lumen est misericordia.

Iustitia sine misericordia, cæcus furor est. Zelus absq; misericordia, est vt cæcus sagittarius qui intẽdens occidere ferã, occidit hominẽ: sicut Lamech qui intendens sagittare feram, sagittauit Cain, & occidit eum iuxta traditionẽ Hebræorũ. Ignis zeli ardere debet in oleo misericordiæ. Greg. super Ezech. Zeli sancti districtio, de virtute misericordię necesse est vt ardeat. Ideo necesse est eũ qui habet, alios corrigere, iugiter meditari propriã infirmitatẽ, vt in seipso discat quod alij portare possint. In Psal. Sciant gentes quoniam homines sunt. ad Gal. 6. Cõsiderans temetipsum ne & tu tenteris. Eccl. 31. Intellige quæ sunt proximi ex teipso. Greg. Omnipotens Deus idcirco principi Apostolorũ permisit cadere, vt in culpa sua disceret qualiter alijs misereri deberet. Et de Christo legitur Esa. 53. Virum dolorũ & scientem infirmitatẽ. Qui non didicit pati disciplinã, nescit eam in alios exercere. Quidã religiosi habentes abbatem tortorem crudelissimum, inexpertum disciplinæ quam in alios voluit exercere, coëgerunt eum sedere per mensem inter fratres, & agere se tanquam simplicem fratrẽ: quem quotidie proclamantes, & egregiè verberantes, tandẽ restituerũt eum sedi suæ, dicẽtes, Ecce per mensem fuisti in scholis disciplinæ: & non solum audisti doctrinam disciplinæ, sed etiã sensisti: non erat mirum si nesciebas quod non didiceras: sis memor eorum quæ didicisti, alioquin tibi rememorationẽ faciemus ipsorum. Qui didicit ex his quæ passus est disciplinam. Sunt multi qui alios durè volunt corrigere, sed tamen nolentes corrigi, quorum morbus est Noli me tangere, solo Deo curabilis, cùm omne tactum humanum fugiat. Item correptio fieri debet in mansuetudine. In Psalm. Superuenit mansuetudo, & corripiem

piendi. Seneca: Vitia animi sicut vitia corporis leniter sunt tractanda. Amb. super Lucam: Plus proficit amica correptio, quàm accusatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hæc indignationem mouet. ad Gal. 6. Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Zelus sedet quasi in fornace vel iuxta fornacem, scilicet vim irascibilem: vnde de facili emicant scintillæ iræ quibus turbatur oculus mētis. Cato: Impedit ira animum, ne possit cernere verum. Et super illud Iob. 5. Virū stultū interficit iracūdia: dicit Greg. Ira per zelum turbat. Ipse nanq; zelus rectitudinis, dum aciem mentis agitat, turbat. Ideò viri sancti iram sentientes supersedere volunt correptioni, donec ira cessauerit & tranquillitas in mente facta sit, imitari volentes illum cui dicitur Sapient. 12. Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicas. Iac. 1. Ira viri, iustitiam Dei non operatur. Diogenes cùm esset iratus seruo suo, ait: Iam te, nisi iratus essem, verberibus enecassem. In hominibus iracundis non exilit scintilla de fornace vis irascibilis, sed flamma totum vorans: & quod zelo sancto cœperant, furore consummant. In eis opus sanctum quod zelus sanctus tenebat, ira rapit & sibi vendicat. Scintilla verò iræ etsi aliquid turbationis oculo mentis ingerat, non tamen opus sancto zelo inceptum sibi vendicat. Simile inuenitur in viro qui ex iustitia vult reddere debitum vxori, cuius operi dupliciter potest se ingerere voluptas: vel sic vt opus iustitiæ non auferatur: vel ita vt id totū sibi rapiat: vt scilicet solo voluptatis amore cōsummetur. ad Gal. 3. Sic stulti estis, vt cum Spiritu cœperitis, nunc carne cōsummemini. Simile etiā accidit in illo qui ex charitate incipit dare eleemosynā, cui vana gloria duplex potest se in-

genere. Simile etiam accidit in eo qui ex deuotione inchoat iter Ierosolymitanum, & intrat in eas eius cogitatio de negotiatione ibi exercēda, quæ cogitatio dupliciter potest se ingerere: vt prius. Item correptio secretò facienda est si culpa sit occulta. Matthæi 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solū. Si verò culpa sit manifesta, manifestè facienda est. 1. ad Timot. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Isid. Manifesta peccata non sunt occulta purgatione purganda: palàm enim arguendi sunt, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitādo deliquerunt, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur, necesse est, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ita erga delinquentem sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur expostulat salus. Item in correptione attēdendus est status personarum quæ corriguntur, quia nō sanat oculum quod sanat calcaneū. Cum vetetano parcius agēdum est: vt ait Sen. 1. ad Tim. 5. Seniorē ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. In correptione etiam seruanda est modestia. Tenendum est enim medium inter remissionem & indiscretum zelum. 2. ad Tim. 2. Seruum Domini oportet esse patientē, cum modestia corripiētem. qui non possunt cum benignitate corrigi, terrore sunt corrigendi. August. ad Bonifacium: Quidam dixit de pudore & libertate liberos retinere satius esse, credo quòd metu. Et subdit August. Hoc quidem verum est. Sed sicut meliores sunt quos dirigit amor: ita plures sunt quos corrigit timor. Isid. Qui blando verbo castigatur, & non corrigitur, acrius necesse est vt arguatur: Cum dolore enim abscindenda sunt quæ leniter sanari non

poss

possunt. Qualis debeat esse zelus, ostendit Bern. super Cant. Zelum, inquit, tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruidus, sit inuictus, sit circumspectus. Idem: Quo zelus feruidior, vehementior spiritus, prouisiorq́ charitas, eò vigilantiori opus est scientia, quæ zelo supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Sunt qui zelum habent non secundum scientiã. ad Rom. 10. qui vulgariter vocantur homines sine capite, bellui na rabie sæuiẽtes in peccatores, conuitijs eos dehonestantes, non medicos, sed hostes se exhibentes, quantum in eis est iudicium Dei euacuantes, dum omnia hic vindicare volunt. Si enim hic omnia vindicarentur, vt ait Augustinus, locum diuina iudicia non haberent. Ipsi officium dæmonum, quod est torquere, diligenter facerent si potestatem haberent. In ore eorum personant hæ voces diabolicæ, crucifigatur, confundatur, deponatur & eijciatur. Potestas eorum est vt gladius in manu furibundi: vix ab ore eorum auditur, corrigatur. Ipsi solum vrere norunt, & secare: omni ægritudini ignem & ferrum adhibere volunt, ignorantes quòd omnium medicamentorum saluberrimum est sapientia. Sap. 9. Per sapientiam sanati sunt, quicunq; placuerunt tibi ab initio. Eiusdem 16. Nec herba, nec malagma sanauit eos: sed sermo tuus Domine qui sanat omnia. Peccatores (vt ait Dionysius,) tanquam cæci manuducendi sunt. Tullius: Vndiq; fulciendi sunt qui ruunt, erigendi sunt qui ceciderunt, & sanãdi qui vulnerati sunt, non nouo vulnere transfigendi. Qui zelum indiscretum habent, similes sunt illis qui reficiunt veteres patellas, qui foramẽ vnum volentes obstruere, vno ictu mallei multa faciunt, vel illud augent, vel patellam omnino confringunt. Videā

tur tales credere quòd omnia vasa sint malleabilia, cùm tamē fictilia vel vitrea malleatione potius confringantur. Correptio est vasorum spiritualium confractorum refectio. Ecclesiast. 21. Cor fatui quasi uas confractum. 2. ad Timot. 2. In domo magna sunt vasa non solùm aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia. Hi correptionem hominum facilè desperant, ad male sentiendum de hominibus faciles, ad bene sentiendum difficiles. Hi peruersum ianitorem cordibus suis præfecerunt qui mala fratrum tam facile permittit intrare, bona verò vix vel rarò. Opinionem malam semel de aliquo conceptam vix aut rarò deponunt, contra muscas vel pulices in gladio magno pugnare volunt, similes cuidam qui dum musculam quam videbat super caput alterius volitantem securi intentaret percutere, excerebrauit eum. Multoties dum tales ligna peccatorum intendunt cædere, fugit securis manum eorum, ferrumq; lapsum de manubrio proximum occidit. Deuteron. 19. Glos. Spiritualiter ligna succidimus cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Securis manum fugit, cùm increpatio in asperitatem sese pertrahit, ferrum de manubrio prosilit cùm de correptione sermo durior exit. Tales zelatores pro medicina venenum propinant. Iob 20. Panis eius in vtero eius vertetur in fel aspidum. Tales similes sunt cuidam fatuo qui rectissimè volens procedere sine ruina domorum, non poterat per ciuitatem incedere. Tales spiritualiter multos corruere faciunt. In tempestate & turbine sunt viæ eorū. Naum 1. Prouerb. 10. Quasi tempestas transiens non erit impius. Ipsi similes sunt pugillibus qui incedentes per medium pressuræ, alios impellunt, alios conculcant, alios impediunt à gressu, & maledi-

ctionem multitudinis post se relinquunt. Sic in quacunq; congregatione tales conuersati fuerint post recessum vel decessum, querelas vel maledictiones relinquunt. Hi periculosè ambulant inter ventres prægnantium. Quis enim aborsus enarret factorum propositorum quos faciunt, & suffocationes tenerorum partuum? Tales in principe dæmoniorum eijciunt dæmonia, & in satana satanam expellunt: si tamen expellunt, & non potius introducunt. Interdum enim credentes se expellere spiritum luxuriæ, non expellunt eum, sed latêre cogunt, introducentes cum eo spiritum mendacij, & simulationis, & iræ, & odij. Vnde opportunitate inuenta exeunt vitia vt bestiæ de cauernis cum multitudine nouorum vitiorum. Et est error nouissimus peior priore. Et procurantur quandoq; depositiones habentium zelum indiscretum, vel etiam mors eorum multum attendenda esset, in correctionibus infirmitates corrigendorũ & potestas correptoris, & an stragem multorum operetur correptio vel salutẽ paucorum. Erubescenda est medicis spiritualibus timoratio medicorum corporaliũ, qui adeò solicitè cauent ne medicina eorum alicui sit mortis occasio. Deridenda est quorundam iustitia qui ne amittant de iure suo valens denarium, parati sunt centum marcas expendere. Timendum est ne zelum aliquorum inanis gloria cõcitet, vt accidit cuidam, qui vt iustus iudex appareret, proprium filium pro leui delicto decollauit: mercator insanissimus, qui morte filij sui vanam laudem iustitiæ comparauit. Zelus iste indiscretus procedere solet ex inexperientia disciplinæ in seipsis, & ex ignorãtia propriæ infirmitatis & alienæ, & amore inanis gloriæ. Talibus non est danda potestas; esset enim vt gladius in manibus furibundi.

Ipsi ad instar dæmonum quocunq; introëunt incendium post se dimittunt. Qui verò habent zelum discretũ, medicos corporum imitantur morbos spirituales persequẽtes, salutem verò ægrorum quærentes. Non irascũtur medici corporum patientibus, imò consolantur eos, & ad tollendum horrorẽ medicinæ prius eam degustãt. Item dicit Augustinus de Saluatore: Calicem, inquit, passionis bibit medicus prius, ne illum abhorreret ægrotus. Non puniunt qui habent zelum discretum homines secundum merita, hoc Deo relinquunt: sufficit eis vt faciant eos pœnitere: puniunt vt emendent, vt qui peccauerant humiliter, misericordiæ totaliter se tradant. Tales officium tortoris diabolo & angelis eius relinquunt: tales sic secant putrida, vt sana illæsaq; relinquant. Sic herbas pestiferas euellunt vt salutares non lædant. Sic zizaniam extirpant vt tritico læsionem non inferant. Quidam habentes zelum non secundum scientiam, sic hortos abbatiarum suarum nobiliũ purgauerunt ab arboribus fructiferis, vt ferè ibi nullam relinquerent. ¶ Et notandum quòd cùm parcere & punire sint contraria, & contrariorum eadem sit disciplina, qui nescit parcere, nescit punire. ¶ Et notãdum quòd sicuti zelus indiscretus reprehensibilis est, ita & remissio est reprehensibilis. Bernard. in epistolis: Non irasci vbi irascendum est, nolle emendare peccatum est. Plus verò irasci quàm irascendum est, peccatum peccato addere est. Remissio ipsa est vt somnolentia in rectore nauis. Prouerb. 23. Eris sicut dormiens in medio maris, & quasi sopitus gubernator amisso clauo. Isidorus prælatum negligentem dormiẽti assimilat, de cuius manu baculus cadit pastoralis. Et pictores pingunt ipsum accumbantem in cathedra super cubitum, somno

grau

granatum, & cadentem de manu eius baculum pastoralem. Item remissio pigritiæ in agricola assimilatur. Prouerb. 24. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant superficiem eius spinæ. Remissio est velut defectus latratus in cane gregem seruāte. Esa. 56. Canes muti non valentes latrare. Item defectus gladij in custode. Esaiæ 62. Super muros tuos Ierusalem constitui custodes. Cantic. 3. Inuenerunt me custodes ciuitatis. Item est defectus buccinæ in speculatore. Ezech. 33. Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus non custodierit se, veneritq; gladius, & tulerit de his animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Sunt qui remissionem misericordiam reputant, cùm tamen potius sit crudelitas. Misericorditer agitur cum frenetico, cùm ligatur & à desiderijs suis nociuis cōpescitur: & cum eo qui in igne est, cùm per capillos inde extrahitur, si aliter extrahi non potest. De ore lupi infernalis violenter extrahēdi sunt homines. Amos 3. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremū auriculę: sic eruentur filij Israël. Iob 29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius eripiebam prædam. Molæ diaboli sunt vitia & peccata. Eadē dentes etiā possunt dici. Eccl. 21. Dentes leonis, dentes illius. Item extrahendi sunt homines ab aquis deliciarum, etiam inuiti antequam ibi submergantur. ¶ Et notandū quòd qui habet correptionem facere, non de se, sed de Deo debet confidere, & orationi debet instare, cùm solius Dei sit hominem corrigere. Eccles. 7. Cōsidera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit. Considera &c. id est, discerne

ne quæ opera sint propria Dei, & soli virtuti eius possibilia, & inter ea inuenies illud quod nemo possit &c.

De his quæ possunt incitare ad libenter recipiendum correptionem vel disciplinam.

CAPVT V.

SEQVITVR de his quæ incitare possunt ad libenter recipiendum correptionẽ vel disciplinam. ¶ Ad quod potest valere, Primò multiplex admonitio Sacræ scripturæ. In Psal. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus. Prouerb. 3. Disciplinam Domini, fili mi, ne abijcias. Et eiusdem 4. Tene disciplinam, & ne dimittas eam. ad Hebr. 13. Noli negligere disciplinã. Item: In disciplina perseuerate. ¶ Secundo vtilitas ex disciplina vel correptione proueniens. Prouerb. 29. Virga atq; correptio tribuit sapientiam. Et eiusdem 12. Qui diligit disciplinam, diligit sciẽtiam: qui autem odit increpationes, insipiens est. Disciplina vel correptio placet sapientibus, & in eis proficit: insipientibus verò displicet, nec proficit in eis. Eccl. 10. Vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus. Prouerb. 9. Argue sapientem, & diliget te. Et eiusdem 25. Non amat pestilens eum qui se corripit. Et eiusdem 9. Qui arguit impiũ, sibi maculam generat. Eccles. 1. Peruersi difficile corriguntur. Peruersus est qui intellectu & affectu à bonitate auersus est. Eccl. 32. Homo peccator vitabit correptionem, & ad voluntatẽ suam inueniet comparationem. Prouerb. 17. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Eiusdem 32. Si contuderis

stult

stultum in pila, quasi ptisanas desuper ferientè pilo, non auferetur stultitia eius. ¶ Tertio malum proueniens ex eo quòd disciplina vel correptio abijcitur. Virga enim correptionis in colubrum vertitur. Qui enim hic non corrigitur, in futuro à serpẽtibus infernalibus punietur. Exo. 4. Proiecit Moyses virgam, & versa est in colubrum. Prouerb. 15. Qui increpationes odit, morietur. Et eiusdem 29. Viro qui corripientẽ se dura ceruice contemnit, repentinus superueniet interitus. Ecclesiast. 19. Qui odit correptionem, minuetur vita. Vita inquam triplici, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. Homo qui est sine disciplina, terrenis adhæret de æternis non curans. Iob 17. Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. glos. Qui per disciplinam minimè custodire vitam student, semper per desideria in imis iacent. Qui sine disciplina est, in periculo est. Prouerb. 15. Qui abijcit disciplinam, despicit animam suam. Sicut carnem despicit qui eam nõ vult sale condire. Putrescit enim qui cõtemnit disciplinã, & per consequens abijcit omne bonum. Sapient. 3. Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est. Fugiunt enim eum omnia bona. Talis diabolo multum assimilatur, qui incorrigibilis est. Ecclesiast. 21. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris. Diabolus peccator dicitur antonomasicè. Cui multũ assimilatur qui odit correptionem: vt vestigium valde simile est pedi. Et notandum quòd laudabilius est correptionem libenter accipere, quàm audacter facere. August. ad Hierony. Cùm satius sit à tenendo itinere in nullo quàm in aliquo declinare: multò tamen est mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuiantem.

De partibus disciplinæ. Et primò de Ieiunio & eius cõmendatione: de speciebus eius, & de his quæ debent ipsum comitari. CAP. VI.

EST disciplina ad omnes pertinens, scilicet disciplina proprij corporis. Et est disciplina pertinẽs ad eos qui præsunt cęteris hominibus. ¶Prima multiplex est vt ieiuniũ, asperitas vestium, duricies lectorum, peregrinatio, vigiliæ, disciplina verborũ. Secunda verò duplex est. Quædam spiritualis, cùm scilicet delinquẽtes feriũtur gladio spirituali, quæ specialiter pertinet ad prælatos ecclesiæ. Quædam verò materialis, cùm scilicet delinquẽtes feriũtur gladio materiali, quæ maximè pertinet ad principes terrenos. Omissis alijs partibus disciplinæ prosequemur de Ieiunio. De quo Scriptura sacra multum loquitur, & quòd magnæ efficaciæ est. Ieiunium, vt ait Isidorus in lib. Etymolog. est parsimonia victus, abstinẽtiaq; ciborum. De illo hoc modo dicemus. Primo commendationi eius insistemus. Secundo, agemus de speciebus eius. Tertio, tangemus de his quæ debent concomitari ieiunium. ¶Circa primum notandum quòd ieiunium multipliciter est commendabile. ¶Primo exemplis. Specialiter exemplo Moysi qui ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus, Exod. 34. Item exemplo Eliæ, qui similiter ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus. 3. Reg. 19. Item exemplo Christi, de quo Mat. 4. Et cùm ieiunasset XL. diebus, & XL. noctibus, postea esuriit. ¶Secundo ob hoc, quòd dicitur esse fundamentũ virtutum. Hieron. Ieiunium non est perfecta virtus, sed est cæterarum virtutum fundamentum. ¶Tertio, à multiplici suo effectu. Ieiunium rectè

fact

factum Dei misericordiam impetrat. Vnde Ionæ 3. Facto ieiunio misertus est Dominus Niniuitis. Item gratiam Dei conseruat. Esa. 30. Dabit tibi Dominus panem artum, & aquam breuē: & non faciet à te auolare doctorem tuum. Item ad intelligentiam & sapientiam iuuat. Dan. 1. Tollebat Malasar cibaria, & vinū potus eorū: dabatq; eis legumina. Pueris autē his dedit Deus scientiā & disciplinā in omni libro & sapientia. Danieli autem intelligentiā omniū somniorū & visionum. Exod. 34. Moyses XL. diebus ieiunans, legem suscepit. Et Dan. 10. post ieiunium audiuit ab angelo, Tu ergo animaduerte visionem sermonis, & intellige. Esa. 28. Quem docebit scientiā, & quē intelligere faciet auditū? Ablactatos à lacte: à lacte scilicet tēporalis cōsolationis. Item ieiunium consolationem Dei & angelorū meretur. Vnde post ieiunium Domini, accesserūt angeli, & ministrabant ei. Matt. 4. Cornelio ieiunanti & oranti apparuit angelus. Act. 10. Et 3. Reg. 19. legitur de Elia, q̄ ieiunauit XL. diebus & XL. noctibus, & venit ad montē Dei Horeb, vbi Deus cū eo locutus est. Itē meretur quādoq; materialem refectionem à Deo. Sicut enim testatur Hier. Paulus primus eremita semper ieiunauit, quousq; sibi panis de cœlo mitteretur, qui duplicatus est cū ad eū venisset Antonius. Cui ille: Eia frater comedamus, duplicata est nobis annona. Itē ieiuniū carnem vincit, quæ est hostis familiaris. Hier. super Marcū: Ieiunio passiones corporis, oratione sanandæ sunt pestes mētis. Marc. 9. Hoc genus demonū in nullo potest eijci & exire, nisi in oratione & ieiunio. Sicut ait quidam diabolus: Plus confidit in adiutorio carnis, quàm in alio: quia plus nocet domesticus hostis. Ipse baculo nostro nos cedit, & manus proprio cingulo ligat, vt

caro quæ data est nobis in adiutorium, fit nobis in iniuriam & in scandalum. Bernard. Grauis lucta est & grande periculum aduersus domesticum hostem pugnare, maximè cùm nos aduenæ sumus, & ille ciuis. Hostem istum fugere non possumus, nec fugare: circunferre necesse est, quoniam alligatum est mihi: perimere non licet, sustentare cogor hostem meum, aduersus me nutritio. Et notandum est dignos irrisione illos esse qui dicunt se carnem non posse vincere, cùm homo posset ei ieiunando vincula subtrahere. Nõ est castrũ adeò forte quod nõ posit expugnari, si possint ei victualia subtrahi. Nec est pugil adeò fortis qui etiam à debili vinci non possit, si fortis necesse habet tenere diætã quam debilis voluerit: nec est ignis adeò magn⁹ quod non deficiat si ligna subtracta fuerint. Prouerbiorum 26. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis. Ille qui per impatientiam se excusat de hoc quòd à carne sua vincitur, potest Dominus dicere illud quod dixit Abraham Saræ conquerenti de ancilla sua, Genes. 16. Ecce, inquit, ancilla tua in manu tua est: vtere ea vt libet. Item ieiunium diabolum ab homine expellit, sicut fames cogit lupum exire à nemore. Ieiunium ponit diabolum in arido vbi requiem nõ habet. Mat. 12. Cũ immũdus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærẽs requiẽ & nõ inuenit. Diabolus ad modũ piscis habitat in locis humẽtibus. Iob 40. Isido. Immũdi spiritus ibi se magis immittũt vbi plus viderint escã & potum. Sed per ieiunium diabolus poni debet in loco sicco vt ibi interficiatur: secundũ cõciliũ Raphaelis, Tob. 6. dicentis ad Tobiã minorẽ de pisce magno qui stabat ad deuorandum eum, vt extraheret eum de aqua; quo facto, cœpit palpitare

pitare ante pedes eius, & qui prius stabat ad deuorandū, tunc de facili est occisus. Sic diabolus de facili occiditur in hominibus per ieiunium. Ambrosius: Vides quanta est vis ieiunij, vt ieiunus homo sputo suo terrenum serpentem interficiat: multo fortius ergo spiritualem serpentem. Iudith 13. Post ieiunium amputauit caput Holofernis. Et filij Israël post ieiunium & fletum vicerunt illos de tribu Beniamin. Iudic. 12. Item ieiunium de corpore nostro sacrificium Deo facit in odorē suauitatis. Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuentem, sanctam &c. Eccl. 24. Quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Suauis odor myrrhæ est ieiunij placentia. Valet etiam ieiunium ad corporis sanitatem. Vnde dicitur in medicina, quòd abstinentia est summa medicina. Ecclef. 37. Qui abstinens est, adijciet ad vitam. Item valet contra aduersitates. 1. Esdræ 8. Ieiunauimus & rogauimus Dominum, & euenit nobis prosperè. Quantum ieiunium placeat Deo, figuratum est Gen. 21. vbi Abraham fecit grande conuiuium in ablactatione Isaac. Ieiunium mensa Christi hominem dignum efficit. Bernardus in sermonibus: Non est magnū si ieiunet in Christo qui sessurus est ad mensam patris cum eo. Lucæ 6. Beati qui nunc esuritis, quoniam saturabimini. ¶ Sequitur de speciebus ieiunij. Notandū est ergo φ triplex est ieiuniū, scilicet ieiuniū à peccato, ieiuniū à cibo, & à tēporali gaudio. De primo dicit Hieronym. Tunc præclara est apud Deum abstinentia corporis, cùm animus ieiunat à vitijs. Quid enim prodest tenuari corpus abstinentia, cuius animus intumescit superbia? Isidorus: Qui à cibis abstinent & prauè agunt, dæmones imitantur, quibus esca non

est, & nequitia semper est. Esa. 58. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? Et subditur responsio, Ecce in diebus ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra &c. ecce ad lites & cõtentiones ieiunatis. Glossa. Homo interior vescitur carnibus draconis qui datur esca populis Aethiopum. Et post: Nunquid tale est ieiunium quod elegi? Nõnne hoc est magis ieiuniũ quod elegi? Dissolue colligationes impietatis. ¶ Ieiuniũ à cibo triplex est. Aliud enim est detestabile, aliud laudabile, aliud indifferẽs. Ieiuniũ indifferẽs est quãdo homo ieiunat causa infirmitatis vel indigẽtiæ solum. Detestabile est, vt hypocritis, vel auaris qui ieiunant vt parcãt bursę: vel gulosis, qui ieiunãt vt postea melius comedãt. De ieiunio hypocritarũ, dicitur Mat. 6. Cùm ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritę tristes. Chrys. Si quis ieiunat, & tristem se faciat, hypocrita est: quãto iniquior est qui non ieiunat, sed in facie sua argumentis quibusdã pingit venalẽ pallorẽ. Qui ieiunãt propter laudẽ humanã multum sunt fatui. De hoc enim quod vni hosti subtrahunt, scilicet carnį, duos hostes pascunt, mundum scilicet, & diabolum. Ieiunant enim vt pascant oculos hominum. Puluere etiam vanæ gloriæ pascũt diabolum. Esa. 65. Serpenti puluis panis eius. Auari etiã fatui sunt, qui proprio ori subtrahunt, quod in ore diaboli ponunt. Os diaboli est bursa auari. Hieronym. Sit ieiunium non marsupij lucrum, sed satietas animarum. ¶ Tertio ieiunio ieiunant illi quorum Deus venter est. ad Philip. 3. qui imminente solennitate Dei sui, scilicet ventris, faciunt ieiunium vigiliæ. Greg. in Pastoral. Non Deo, sed sibi ieiunat si ea quæ ad tempus ventri subtrahit, non in opibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. ¶ Ieiunium laudabile describit Hieronymus, dicens:

cens: Sint pura, casta, simplicia, & non superstitiosa ieiunia. Pura, vt homo sit absque mortali. ad Romanos 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentẽ, sanctam &c. Qui in mortali ieiunat, corpus suum velut cadauer mortuum Deo offert. Casta, vt bona intentione fiant. Simplicia, vt non quærat homo delicias. Hieron. Qui Christum desiderat, non curat quàm pretiosis cibis stercus efficiat. Isido. Spernitur ieiuniũ quod in vespere delicijs compensatur. Sunt quidam qui delicatoria volunt habere cùm ieiunant, etiam plus comedunt vna vice quàm comederent duabus si non ieiunarent. Qui talem gratiam videntur facere Deo, qualem facit ille qui dat alicui duos obolos pro denario. Tales videntur velle parum grauare suum hospitem, scilicet carnem, qui soluenda carni duobus terminis, soluunt termino vno tempore medio. Non debent etiã ieiunia esse superstitiosa. Hier. Quid prodest oleo nõ vesci, & molestias quasdam difficultatesq; aliorum quærere? ¶ Ieiunium laudabile tres habet species, scilicet ieiuniũ bonum, melius, & optimũ. Ieiuniũ bonũ est, quãdo cum charitate est, ad satisfaciẽdum Deo pro peccatis. Ambrosius: Qui charitatem non habet, omne bonum amittit quod habet. 1. ad Corint. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autẽ nõ habuero, nihil mihi prodest. Ieiuniũ melius est, quando aliquis ieiunat ad Dei honorem, & proximi vtilitatem, vt scilicet Dei contumeliam in suo corpore vindicet, vt pauperibus tribuat quod sibi subtrahit. Ad tale ieiunium monet Dominus Matthæi 6. dicens: Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum &c. Gloss. interlinearis: Deo ieiunat, qui pro eius amore se macerat, &

quod sibi subtrahit, alteri largitur. Optimũ ieiunium est quando homo ex vna parte abstinet, & ex altera parte bona agere non cessat. Isidorus: Hoc est perfectũ & rationabile ieiunium, quando noster homo exterior ieiunat, & interior orat. Sunt aliqui qui nihil boni possunt facere cùm ieiunant, sed ludunt ne sint otiosi. Bernardus: Pro vitando otio otiosa sectari, ridiculum est. Ieiunant à gaudio temporali viri contemplatiui. Sic ieiunabat qui dicebat, Renuit consolari anima mea. Tob. 3. dicebat Sara: Mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia: nunquam cum ludentibus me miscui, neq; cum his qui in lenitate ambulant participem me præbui. ¶ Sequitur de his quæ concomitari debet ieiunium, quæ sunt tria, Oratio, eleemosyna, & spiritualis lætitia. De primo, Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri cõcedere. De eleemosyna dicit August. in quodam sermone: Tale est ieiunium sine eleemosyna qualis sine oleo lucerna. Homo primum debet exiccari ab aquis deliciarũ per ieiuniũ. Secundò, necessarium est oleum pietatis, quod pertinet ad eleemosynam. Tertio, debet applicari Deo à quo debet illuminari, quod fit in oratione. In his tribus est iustitia hominis, vt dicit gloss. super illud Psal. Apud me oratio Deo vitæ meę. De lætitia, dicit glossa super illud, Tu autem cùm ieiunas, vnge &c. Caput, inquit, vngit, qui spirituali lætitia intus pinguescit. 2. ad Corin. 9. Hilarem datorem diligit Deus.

De erroribus circa disciplinam. Et primò de errore illorum qui dicunt nullum esse excommunicandũ. Et de errore illorũ qui dicũt maleficos nõ esse puniẽdos. CAP. VII.

PRIMO

PRIMO tangitur de errore illorum qui dicunt nullum esse excommunicãdum. Secundo, de errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos pœna tẽporali. ¶ Primus error videtur posse inniti his testimonijs sacræ scripturæ. Legitur Lu. 6. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini. Peccãt ergo sacerdotes q̃ excõmunicationis sententiã ferẽdo homines iudicãt. Itẽ ad Ro. 2. Inexcusabilis es, ô homo omnis q̃ iudicas. In quo eñ iudicas aliũ, te cõdẽnas. Itẽ ad Ro. 12. Benedicite & nolite maledicere. Peccãt ergo sacerdotes qui hominibus maledicunt. 1. ad Cor. 6. Neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Item: 2. Pet. 3. Non reddẽtes malũ pro malo. Ad quod monemur exemplo Christi. 1. Pet. 2. Cũ malediceretur non maledicebat. Itẽ Eccl. 21. Cùm maledicit impius diabolũ, maledicit ipse animã suã. Si diabolus maledicendus non est, multo fortius homines nõ sunt maledicẽdi. ¶ Ad primũ dicẽdũ est ꝙ est iudiciũ iustũ, & est iudiciũ iniustũ. Iudiciũ iniustũ prohibitũ est, iudiciũ verò iustũ nõ est prohibitũ, imò Christus monet ad illud, Io. 7. Nolite, inquit Christus Iudæis, secũdũ faciẽ iudicare, sed iustũ iudiciũ iudicate. De manifestis cõcessũ est nobis iudiciũ, de occultis nõ. 1. ad Cor. 4. Nolite ante tẽpus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscõdita tenebrarum. 1. ad Timo. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Quòd apostoli habuerint potestatem iudicandi, ostendi potest ex eo quod dictum est Petro, Matthæi 16. Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcũq; solueris super terrã, erit solutum & in cœlis. Item eiusdem 18. Quæcunque

alliganeritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Et Ioann. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. 1. ad Corinthios 5. ostendit Apostolus se iudicasse Corinthium fornicatorem: Ego, inquit, absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini Iesu, tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Item eiusdem 6. *An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt?* Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniam angelos iudicabimus? Ad aliud dicendum est, quòd ecclesia non reddit malum pro malo, nec malum optat cùm aliquem excommunicat. Excommunicatio enim medicinalis est: nec est mala, nisi malitia pœnæ: sicut medicina amara dicitur mala, cùm verò bona sit, eò quòd sit morbi expulsiua. Excommunicatio est ad hoc vt homines salubriter confundãtur & cõuertantur. Psalmographus: Imple facies eorũ ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Augustinus: Quicquid facit vera & legitima mater ecclesia, etiam si asperum amarumq; sentiatur, non malum pro malo reddit, sed expellendũ malum iniquitatis, bonum disciplinæ apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Item August. Melius tumor capitis dolet cùm curatur, quoniã dum ei parcitur non sanatur. Ad illud verò Ecclef. 21. Cùm maledicit impius diabolum &c. Dicendum est quòd verbum illud intelligẽdum est quãtum ad illos qui ad sui excusationem maledicunt diabolo, imputantes ei peccatum suum. *Sicut Heua*

pecc

peccatum suum serpenti imputare voluit, & per consequēs authorem serpētis latenter accusauit. ¶ Authoritatem excōmunicandi vel maledicendi, habet ecclesia ex diuersis locis scripturæ sacræ: vt ex Matt. 18. dicēte Domino, Si ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et eiusdē 21. Maledixit Dominus ficulneæ fructum non ferenti. Et Act. 8. dicit Petrus Simoni Mago: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et in 2. canonica Io. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinā nō affert, nolite hūc recipere in domū, nec aue ei dixeritis. 1. ad Corint. 5. Si quis frater nominatur, & est inter vos fornicator aut adulter, aut auarus, aut idôlis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum capere. In eodem: Nescitis quòd modicū fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Item: Auferte malum ex vobisipsis. Eiusdem vlt. Si quis non amat dominum Iesum Christum, sit anathema. Item ad Galat. 1. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Item 1. ad Timot. 1. Ex quibus est Hyemenæus & Alexander, quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. Sicut ouis morbida à grege separatur, ne grex ex ea inficiatur: & sicut membrū infirmum & corruptum abscinditur, ne cætera mēbra per illud corrumpātur: & sicut humores praui à corpore educuntur, ne infirmitatem corpori inducant: sic homines pestilentes ab ecclesia per excommunicationem separandi sunt, ne cæteros corrumpant. Aug. Mali Christiani sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali quando euomantur, tunc releuatur corpus: sic & mali quando exeunt, tunc ecclesia releuatur, & dicit. Ex me exierunt humores isti, sed nō erāt ex me.

De errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos poena temporali.

SEquitur de errore illorum qui dicunt maleficos non esse puniendos poena temporali, maximè morte. Qui error videt posse inniti his testimonijs scripturæ sacræ. Legitur Gene. 1. Quicunq; effuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius. Nulli ergo licet effundere sanguinem humanum. Itē Exo. 20. Non occides: quod verbum assumit Dominus Mat. 5. Deut. 32. Mea est vltio &c. Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris. Item Matt. 10. Ego dico vobis non resistere malo. In eodē: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Si non licet fratri irasci: ergo non licet eum occidere. Item in eodem, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Et eiusdem 13. in parabola de zizanijs superseminatis dicunt serui: Vis imus & colligimus ea? Et ait paterfamiliâs: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Sinite vtraq; crescere vsq; ad messem. Item Luc. 6. Nolite condemnare, & nō condēnabimini. 2. ad Rom. 12. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam. Et 1. Ioannis 3. Omnis qui odit fratrem suū, homicida est. Et scitis quoniā omnis homicida non habet vitā æternam in se manentē. Matthæi 26. Omnes qui acceperint gladiū, gladio peribunt. Itē Ioan. 8. Dimisit Dominus in pace mulierem deprehensam in adulterio. ¶ Ad primum dicendum quòd illa sententia Domini Gene. 9. Quicunq; fuderit sanguinē humanum, fundetur sanguis illius. & illud Mat. 26. Omnes qui acceperint gladiū, gladio peribunt, potius ostēdunt, si quis diligenter inspiciat, aliquem quàm neminem debere occidi. Cùm enim sententia Domini

mini indubitanter sit iusta: Quicunque sanguinem humanum iustè fundet, iustum est vt sanguis eius effundatur: & qui gladium iniustè accipit, iustum est vt gladio pereat: ergo in aliquo casu sanguis humanus iustè effunditur, & homo iustè gladio perit. Et sicut cùm paterfamiliâs prohibet ne quis accipiat de vino alicuius dolij sui, non est intentio sua vt non accipiat cui ipse de illo dederit, vel cui ipse hoc iusserit, sed ne hoc aliquis sua authoritate accipiat. Sic cùm Dominus dixit, Non occîdes, non fuit intentio sua vt non occideret in casibus illis in quibus ipse hoc præciperet: sed ne aliquis occideret aliquem propria authoritate. Vnde post illud verbum, Non occîdes, Dominus in eodem libro in multis casibus præcipit occidi. Illud autem Deuterono. Mea est vltio: verum est: cùm vltio sumitur de aliquo in præsenti: authoritate enim Dei sumitur, & intentio sumentis debet esse, Dei contumeliam vel offensam vindicare. Illud autem Ezechie.18. Nolo mortem peccatoris &c. de morte æterna potest exponi. De morte etiam temporali, verum est quòd Deus nō vult mortē quandoq; peccatoris quem præuidet corrigēdum esse, & misericorditer expectat ipsum ad pœnitētiā: mors verò illius peccatoris qui sibi nocet peccatum peccato addendo, & alijs subuertendo & corrumpendo, de cuius correctione spes non habetur, indubitāter videtur sibi & ecclesiæ Dei inutilis esse. Ad illud verò Matth.5. Ego dico vobis non resistere malo. & illud ad Romanos, cap.12. Non vosmetipsos defendentes charissimi. Dicendum est quòd loco & tempore potest aliquis & debet nō resistere malo, & non defendere se, vt fiebat in primitiua ecclesia quando per miracula & pas-

siones

ſiones ſanctorum eccleſia nouella plantāda erat. Loco etiam & tempore poteſt homo reſiſtere malo, & ſe defendere: aliter enim niſi eccleſia defenderet ſe ab infidelibus, poſſet ab eis occidi: & ſic periret honor & cultus diuinus. Luc. 22. ait Dominus: Qui non habet, vendat tunicam ſuam & emat gladium. At illi dixerūt: Domine, ecce duo gladij hîc. quibus Dominus: Satis eſt. Si non habet eccleſia gladiū materialē, ſed ſolū ſpiritualē, dicendum fuit, Nimis eſt: & non fuit dicendum, Satis eſt. Præterea Paulus voluit vt malo reſiſteretur, cùm ipſe voluit milites armatos ſe perducere ad Felicem præſidem. Act. 23. Luc. verò 6. vbi dicitur, Nolite condemnare: prohibetur condemnatio inordinata: vt cum incerta eſt culpa eius qui condemnatur. Ad illud verò 1. Ioan. 3. Omnis homicida non habet vitam &c. Dicendū eſt quòd non reputatur homicida qui præcepto Dei hominem occidit: ſed qui odio vel deſiderio vindicandi ſe hominem vult occidere. Vnde Matt. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia &c. Tunc ergo homicidium iudicādum eſt, quando ex corde & volūtate propria procedit. Ad illud verò Matt. 13. Non: nè fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite vtraq; creſcere vſq; ad meſſem. Dicendū quòd Dominus non dixit hoc niſi vt parceretur tritico: ergo noluit parci zizanijs in tritici detrimentū: ergo quando non poteſt eis parci ſine tritici detrimento, noluit eis parci: vbi ergo creſcunt zizaniæ & ſuffocant triticum, noluit zizanijs parci. Et hoc etiam obſeruant ruſtici in agris proprijs. Vbi enim vidēt zizaniā vel alias herbas noxias quas poſſunt eradicare ſine tritici dāno, creſcere in agris ſuis, & credunt niſi fuerint eradicatæ triticum ſuffocari, diligenter faciunt

ciunt

ciunt eas eradicari. In agro verò Domini pertinaciter cōtendunt eradicationē in cōsimili casu nullo modo debere fieri. Nec mirū, cùm ipsi zizaniæ sint, & sententiā mortis timeant. Si quis verò dicat quòd hi qui sunt zizania possunt fieri triticum, hoc verum est: sed hoc est incertum, an futuri sint triticum: sed certum est quòd triticum suffocant, quia simplices subuertunt. Raram videmus hæreticorum conuersionem: sed frequentem bonorū subuersionem. Ideo bonum conuersionis rarum & valde incertum & valde difficile, non debet proponi damno magno & frequenter accidenti: ne dum vana spe paucis parcitur, irreparabilis multitudo per eos perdatur. Hoc enim esset acsi paucis lupis in medio gregis existentibus, gregem lacerantibus, parceretur, quia fortè Deus illos oues aut agnos faceret. Et paucos leprosos dimitteremus in medio populi corrumpētes eum, quia forsitan Deus illos sanabit. Facilius rabies lupina sæuit in gregē, quàm mansuetudo ouis transeat in lupos: & contagium lepræ facilius à leprosis deriuatur ad sanos, quàm à sanis sanitas ad leprosos. Quòd autem sit licitum in aliquibus casibus hominem occidere, manifestè potest ostendi his testimonijs sacræ scripturæ quæ sequuntur. Lucæ 19. Inimicos meos qui noluerūt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Matt. 22. Missis exercitibus perdidit homicidas illos. Roman. 14. de illo qui habet potestatē, Dei minister est, vindex in iram ei qui malū facit. Luc. 13. de ficulnea sterili terram occupāte. Succinde, inquit, illam: vt quid etiam terram occupat? Matth. 18. Si manus tua vel pes tuus scādalizat te, abscinde eū & proijce abs te. Ergo ecclesia abscindere debet membrum quod corrūpit cætera mēbra. Tullius: Si-

cut

cut quædā mēbra amputantur si līguere & tanquàm spiritu carere cœperint, noceantq; reliquis partibus corporis: sic ista in figura hominis feritas & immanitas belluæ à communi humanitate segregāda est. Iac. 2. Abrahā pater vester nōnne ex operibus iustificatus est, offerēs Isaac filiū suū super altare? Ergo Abrahā placuit Deo, quia ad præceptū eius voluit occidere filiū suū. ergo qui præcepto Domini hominē occidit, nō peccat. Itē 1. ad Timot. 2. Obsecro primū omniū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietē & tranquillā vitā agamus. Volebat ergo Paulus quòd oraretur pro principibus qui gladiū habēt materialē, quo defendūt ecclesiā, & seruant pacē in ea. Ergo nō est malū quòd ipsi vtantur gladio materiali. ad Rom. 13. Nō est potestas nisi à Deo. Et paulò post: Dei minister est tibi in bonū. Si enim malum feceris, time: nō enim sine causa gladium portat. Luc. 3. Interrogabāt milites Ioannem Baptistam, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminē concutiatis, neq; calumniam faciatis, & contenti estote stipēdijs vestris. Non dixit, Militiā relinquite, stipēdia eorum refutate. Ipse docuisset eos decipere duces si stipendia eorum reciperent, & cùm necessitas esset bellum non facerent: non enim debet stipendia recipere qui non vult militare. Vnde beatus Martinus imperatori rectè respondit: Donatiuū tuum, inquit, militaturus accipiat. Item Petrus occidit Ananiam & Saphiram. Act. 5. ergo licitum est occidere. Si quis dicat quòd occidit verbo & non gladio, quæ vis est in hoc quomodocunque eos occiderit, ex quo occidit? ¶ Rationibus etiā multipliciter potest ostendi quòd liceat

in

in casu hominē occidere. Primo sic, Aut paruuli sunt erudiendi & corripiendi saltē leuibus flagellis, aut non. Si non, ergo dimittendi sunt omnibus vitijs, & minus curandū est de eis quàm de equis & asinis. Si vero paruuli corripiendi sunt, multo magis adulti, cum malitia eorū magis sit noxia. Itē cōstat quòd bruta de puteis vel cisternis extrahuntur si in illa ceciderint. secundū illud Luc. 14. Cuius vestrū asinus aut bos in puteū cadet, & non cōtinuo extrahet illū die sabbati? Multo fortius ergo homines etiam inuiti à periculis corporalibus extrahendi sunt. Si sic rarò occurritur morti corporali: quanto magis occurrendum est morti spirituali? Item si furiosi sint recludendi vel ligandi, ne sibi vel alijs corporaliter noceant: multo fortius mēte insani cohibendi sunt, ne se spiritualiter occidāt. Si verò homines pro leuibus culpis leuiter sunt puniendi, si culpa augeatur, augeri debet & pœna: ergo cum culpa augeri possit vsque ad homicidium, pœna etiam poterit vsque ad homicidium augeri: vt scilicet pro iniusto homicidio quod aliquis commisit, iustè occidatur. Item aut mors corporis est pœna omni culpa maior, aut non. Si sic: ergo Deus male inflixit eam pro comestione pomi vetiti. Si non: ergo aliqua culpa punienda est morte corporali. Item si homicidium iniustum est puniendum, aut erit puniendum morte temporali, aut pœna minore. Si morte temporali, ergo licet aliquem occidere. Si pœna minore, aut in infinitum minore, aut non, Si sic: ergo nullius cōparationis erit id quod patietur qui peccauit ad id quod intulit. Vnde talis erit iustitia, vt si quis damnificasset alium in mille millibus librarum, & puniretur amissione vnius festucæ. Si verò pœna minori, sed non in infinitum, ta-

le est acsi dãnificasset proximũ in tribus marcis, & puniretur in vna. Itẽ qui Deũ impugnat beneficio ab eo recepto, meretur illud beneficiũ amittere: ergo qui vita sua à Deo accepta Deũ impugnat, meretùr vitam æternã amittere. Itẽ si mors æterna est infligẽda pro aliqua culpa, quãto magis tẽporalis? Præterea nónne contra Dei inimicos est pugnandũ quãdiu rebellant, vel saltẽ repugnandum quãdiu impugnãt? ergo si impugnãt vsq; ad mortem corporis, repugnandum erit eis vsq; ad mortẽ. Vel si non est repugnandũ, fugere debet tota ecclesia, vel permittendum est quòd tota occidatur, & quòd cultus Dei destruatur vt corporibus impiorũ parcatur. Patet ergo quòd hæretici sub specie pietatis honorẽ Dei & religionem volũt destruere. Ipsi sunt pij in lupos, & crudeles ouibus & agnis. Matt. 7. Attẽdite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouiũ, intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces. Ipsi pij sunt in fures & alios maleficos, crudeles verò in innocentes. Item si verbo contradicendũ est hæreticis, non est ratio aliqua quare manus potius debeat esse exempta, quàm lingua quin pro Deo pugnet. Item si bestiæ, vt lupi, leones & serpentes exterminandæ sunt pro salute corporũ: quanto fortius spirituales bestiæ pro salute animarũ? Et est cõueniens similitudo, habito respectu ad venenum pseudoprædicatorum. Tullius: Quid interest, vtrũ ex homine se conuertat quis in belluã, an sub hominis figura immanitatẽ gerat belluæ? Item hæreticus in ecclesia est vt ouis morbida in grege: vel vt membrum cancerosum cancro incurabili in corpore: ergo quod faciendum est de oue pro grege, & de membro canceroso pro corpore, hoc faciendum est de hæretico pro ecclesia. ¶ Et notandũ quòd de illis specialiter

ter videtur facięda iustitia qui negant iustitiam faciendā, tanquā de manifestis hostibus iustitiæ. Secundū eos enim iustitia humana, est iniustitia. ¶ Si quis verò dicat hæreticos esse occidendos à Deo, nō ab ecclesia: ergo ecclesia exponęda est, & sine defensione dimittęda. Præterea dicit Dominus Luc. 6. Perfectus omnis erit si sit sicut magister eius. Magister verò noster Deus est: ergo si Deus hæreticos occidit, nō est contra perfectionem bonitatis humanæ hominem occidere. Præterea, qua de causa volunt tantū hæretici parci corporibus malorū à morte? Si propter spē correptionis: vbi non est spes correctionis, ibi debet cessare hæc falsa pietas. Si verò propter pretiositatē vitæ corporis, propter maiorē pretiositatē animarū non erit eis parcendū. Præterea Manichæi qui dicūt corpora esse à diabolo, nō habēt quid respondeant. Destruenda enim erunt à filijs Dei, cùm sint opera diaboli. Qui sunt huius erroris, sub specie pietatis ipsis corporibus nocent. Reprobi enim qui amplius viuēt, amplius in futuro punięntur. Addendo enim peccata peccatis, cumulant supplicia supplicijs, etiam quantū ad corpus, & quælibet pars suppliciorū infernaliū maior videtur esse supplicio mortis corporalis. Itē licet concupiscentia rei alienæ sit prohibita: tamē qui alienā rem iniustè vsurpat, iustè re sua priuatur. Ergo à simili licet homicidiū sit prohibitum: tamen qui iniustè occidit, iustè occiditur. Itē cùm nemo habens mentē bene dispositā, dubitet in rebus cæteris ab homine corruptiua esse auferenda: quare hęretici in solis hominibus hoc non recipiunt? Ad quod potest dici, quòd fures & alij malefici non libēter dant sententiā cōtra seipsos, & nullus credit eis si afferant maleficos nō esse puniędos. Ita hæretici nō libēter dictant

sententiã quam vident contra se esse:imò dicũt maleficos iniustè occidi. Sed non est fides eis in hoc adhibenda. Hierony.super Esaiam:Non est crudelis qui crudeles iugulat, sed crudelis patientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo, crudelem iudicem putat. Cùm hæretici sint intrinsecus lupi rapaces, Matth.7.ipsi bene vellent quòd non essent canes in grege Domini qui eos à grege arcerent. Item si non est distinguendum circa hoc præceptum, Non occides, quia Euangelium non distinguit: ergo occidere semper est mortale peccatum: ergo mortaliter peccat qui pulicem occidit.

De æquitate,& Pietate prout Tullius & Macrobius eam diffiniunt. PARS XII.

DICTO de Obedientia quę est respectu superioris,& Disciplina quæ est respectu inferioris,dicendũ est de æquitate quæ est respectu paris. Et est æquitas amor æqualitatis in his in quibus debet esse æqualitas. Aequitas virtus est valde rara.Ideò potest dici semita.Prouerb.4.Ducam te per semitas æquitatis. Hanc semitam tenet vera sapientia. Prouerb.8. Meum est consilium & æquitas. Et notandũ quòd æquitas multũ valet ad spiritualis ædificij firmitatem. Sicut ædificiũ corporale firmum est si habeat lapides æqualiter dispositos: si verò sint lapides inæqualiter dispositi,minatur ruinã.Sic cõgregatio vbi ęquitas seruatur, stabilis est:vbi verò deest æquitas, stare nõ potest. In Psal. Mirabile templũ tuũ in æquitate.Item æquitas facit ad corporis mystici decorẽ & sanitatẽ. Sicut in corpore humano inæqualitas mẽbrorũ quæ debẽt esse æqualia facit defor

deformitatē, & cum mittuntur humores inæqualiter ad membra ad quæ æqualiter debēt mitti, inducunt infirmitatem: Ita in congregatione inæqualitas magnā facit indecentiam, & in his qui abundant ea quibus alij indigent generat superbiam quasi quoddam apostema vel aliā infirmitatem. Virtus æquitatis valde necessaria est his qui sunt in aliqua societate. Si enim hæc virtus desit, volūt esse domini qui debuerūt esse socij, & super alios se exaltant volētes se præ cæteris honorari: vel se cum grauamine aliorum dilatant, volentes abundanter habere ea quibus alij indigēt. Sen. in lib. de Beneficijs: Quidā cum illi ob virtutē & rempublicam bene gestam, tantum agri sibi decerneretur, quantum arando vna die circūire posset, Non est, inquit, opus eo ciue, cui opus sit plus quàm vni ciui. Et subdit: Quanto maioris viri putas respuisse minus quàm meruisse? Multi enim fines alijs abstulerunt, sibi nemo constituit. De quibusdam congregationibus verū est illud Esa. 59. Aequitas non potuit ingredi. Et inuenitur in eis quod dicitur vulgariter, quòd licet omnes sint fratres, tamen non omnes scutellæ sunt sorores. E cōtrario de filio Dei facto fratre nostro, dicitur Hebr. 3. quòd debuit per omnia assimilari fratribus, vt misericors fieret. Et notabiliter dicitur, vt misericors fieret. Qui enim abundāter habent, nesciūt per experientiā quid sit indigentia, nec cōpatiuntur socijs indigentibus. Itē æquitas valde necessaria est dispensatoribus. Si enim desit hæc virtus, dant abundanter propinquis & familiaribus quod dandū fuit indigentibus, & pascunt oculos diuitum de his quæ subtrahūt necessitati pauperū. Gen. 4. secundum quandam literam: Nónne si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccasti? dispensa-

tores etiã quãdo bonis dant, si propter gratiã vel cõsanguinitatẽ nõ rectè diuidunt, peccant. Bern. Clamãt nudi, clamant famelici & conqueruntur. Et ponit verba cõquerentiũ: Nobis fame & frigore miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria in perticis extensa vel plicata in manticis? Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur quod inaniter expenditis. Idẽ loquens de ecclesia malignantiũ: De sumptibus, inquit, egenorũ seruit oculis diuitum: inueniunt curiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri quo sustententur. Item necessaria est valde virtus æquitatis mercatoribus, vt in põderibus & mensuris nihil iniquũ faciant. Leuit. 19. Statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modius, æquusq́ sextarius. Prouer. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum volũtas eius. Item necessaria est valde iudicibus, vt sine acceptione personæ inter partes contrarias æqualitatem seruent. Deuter. 24. Aequum iudicium sit inter vos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit: quia ego Dominus vester. Sicut Deus non est acceptor personarum, Actu. 10. Ita vult quòd iudices qui iudicando vices eius agunt, non sint acceptores personarum. Iac. 2. Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi.

De Pietate.

SEquitur de Pietate prout Tullius & Macrobius de hac loquũtur. Est autem Pietas, vt ait Tullius, per quam sanguine coniunctis patriæq; beneuolis officium & diligens tribuitur cultus. Ad pietatem sic sumptam ipsa natura hominem incitat. De amore parentum, require in tractatu de Charitate. De honore ver[illegible] parentibus exhibendo, require in tractatu de Superbia. cap. de pec

peccato Irreuerẽtiæ. Et notãdũ quòd cùm patria principiũ generationis dicatur esse, secundũ Philosophũ, quemadmodũ & pater, beneuoli patriæ amandi sunt & honorandi: sic maleuoli patriæ odiosi sunt & detestandi, vt legitur 2. Mach. 5. de Iasone, qui factus est omnibus odiosus, vt refuga legum & execrabilis, vt patriæ & ciuiũ hostis.

De Gratia prout Tullius de ea loquitur: & quæ sint cauenda danti vel accipienti beneficia, & de vindicatione. PARS XIII.

GRATIAM Tullius sic describit: Gratia est, in qua amicitiarũ & officiorũ alterius memoria & remunerãdi voluntas cõtinetur. Hæc virtus valde necessaria est. Nullum enim officiũ in referẽda gratia magis est necessariũ. Ingratitudinẽ quæ est gratię cõtraria enumerat Apostolus 2. ad Tim. 3. inter magna mala quæ erũt nouissimis temporibus, dicens: Hoc scito, quia in nouissimis diebus instabũt tempora periculosa, & erũt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parẽtibus inobediẽtes, ingrati. ¶ Si volueris gratus esse, primo caue ne obliuiscaris beneficij. Senec. 3. lib. de beneficijs: Ingratus est, qui beneficium se accepisse negat quod accepit: ingratus est qui dissimulat, ingratus est qui nõ reddit, ingratissimus omniũ, qui oblitus est. Illi enim si nõ soluunt, tamẽ debent, & extat apud illos vestigiũ meritorũ intra conscientiã inclusorũ. Et aliquando cõuerti ad referendã gratiã aliqua causa possunt, si illos pudor admonuerit, si facilis occasio inuitauerit. Hic nunquam fieri gratus potest, cui beneficiũ totũ elapsum est. Apparet illũ nõ sępe de reddẽdo cogitasse, cui obrepsit obliuio. Nun-

quam voluit esse gratus qui beneficiũ tam lõge præfecit, vt extra conspectũ suum poneret. Quicquid frequens cogitatio exercet aut reuocat memoriæ, nunquã subducit, quę nihil perdit nisi ad quod nõ sæpe respexit. Secũdo caue ne ad beneficiũ impẽdendũ per iniuriã accedas. Sen. 5. libr. de beneficijs: Ingratis & repudiantibus beneficia, nõ quia nolũt, sed ne debeãt, similes sunt ex diuerso nimis grati, qui aliquid incõmodi præcari solẽt his quibus obligati sunt, vt probẽt affectum beneficiorũ memorẽ: quorũ animus similis est prauo amore flagrantibus, qui amicæ suæ optant exiliũ, vt desertã fugientemq; comitentur: optant inopiã, vt magis desideranti donent: optant morbum, vt assideant: & quicquid inimicus optaret, amantes vouẽt. Ferè idem exitus est odij & amoris insani. Idem: Nequitia est, vt extrahas mergere, euertere vt suscites, vt emittas includere. Non est beneficium iniuriæ finis, nec vnquam id detraxisse meritũ est, quod ipse qui detraxit, intulerat. Nõ vulneres me malo, quàm sanes. Potes inire gratiã, si quia vulneratus sum sanas, non si vulneres vt sanandus sim. ¶ Tertio, caue ne nimis festines ostẽdere te gratum. Sen. 5. libr. de Benefic. Ante omnia discamus beneficia debere. Nemo libenter reddit quod inuitus debet: & quod apud se esse non vult, onus iudicat esse, non munus. Idem in eodẽ: Pœnitet accepti beneficij: quem nondũ redditi piget. Non minoris est animi debere, quàm dare: eo q̃ operosius hoc quàm illud, quo maiori diligẽtia custodiũtur quàm dãtur accepta. Idem: Aequè delinquit qui ad referendũ gratiã suo cessat tẽpore, quàm qui alieno properat. Idem Sen. Reijciendi signũ est protinus aliud munus remittere, & munus munere expugnare. Qui nimis citò cupit soluere,

inuit

inuitus debet: & qui inuitus debet, ingratus est. ¶ Quarto, caue ne clàm gratiã referas. Ingratus est enim qui remotis arbitris gratias agit, vt ait Sen. 2. lib. de beneficijs. Et notandũ quòd benefi ciũ benignè accipiẽdum est, licet etiã sit modicũ. Si benignè accipis, retulisti gratiã, sed nõ solutũ te putas. Sen. Qui beneficiũ dat, vult excipi gratè: habet quod voluit, si bene acceptũ est. Idem: Voluntati voluntate satisfacimus, rem rei debemus. Beneficiũ verò rei duplex est, scilicet pecuniæ & operæ. Beneficiũ operæ splẽdidius est: hoc enim ex virtute depromitur, alterũ verò ex arca. Cùm beneficiũ pecuniæ datur, materia exhauritur, vt quo in plures vsus sis, eo minus in multos vti possis: beneficium verò operæ, consuetudine benefaciendi paratiores & exercitatiores facit. Dum Macedonũ fauorẽ pecuniæ largitione captaret Alexander, scripsit ad eum pater hæc verba: Quis error in istã spem te induxit, vt eos tibi fideles putares, quos pecunia corrupisses? ac tũ id agis vt Macedones te regem, sed ministrũ & donatorẽ putarent. Fit enim deterior qui accipit, atq; ad idem semper expectandum paratior. Nõ tamẽ hoc genus benignitatis omninò repudiãdũ est: nam sępe idoneis hominibus indigentibus de re familiari, impartiendũ est, sed diligẽter & moderatè. Multi enim patrimonia effuderũt, incõsultè largiendo. Nihil autẽ stultius est quàm curare vt diutius facere nõ possis quod libenter facias. Sequũtur etiã largitores rapinæ: cùm enim dãdo egere cœperint, alienis bonis manus inferre coguntur, & maiora odia eorũ assequuntur quibus ademerunt, quàm fauores eorũ quibus dederunt.

Quæ sint cauenda danti beneficia.

ET notãdum quòd in dando beneficiũ, primo cauenda est durities. Senec. Non quid detur,

refert, aut quid fiat, sed qua mente. Regũ æquauit opes animo, qui exiguũ tribuit, sed libenter, qui paupertatis suæ oblitus est, dum in eam respicit, qui nõ iuuandi tantum voluntatẽ habuit, sed cupiditatẽ, qui accipere se putauit cum daret. Idem: Multò gratius venit, quod facili, quàm quod plena manu datur. Idem: Nemo libẽter debet quod nõ accepit, sed quod expressit. ¶ Secũdo dilatio. Sen. in lib. de benefi. Errat si quis sperat responsurum sibi, quem dilatione lassauit, expectatione torsit. Eodẽ animo beneficiũ debetur quo datur. Idem: Qui tardè fecit, diu noluit. Cùm ita à natura cõparatũ sit vt altius iniuriæ quàm merita descendant, & illa citò defluãt, has tenax memoria custodiat: quid expectat qui offendit dum obligat? Satis aduersus illum gratus est, si quis beneficio eius ignoscit. Idem. 2. lib. Cùm homini probo ad rogandum os suffunditur rubore, qui hoc tormentũ remittit, munus suũ multiplicat. Grauissimis viris nulla res carius cõstat, quàm quę precibus empta est. Molestum verbũ est, onerosum, & demisso vultu dicendũ, rogo. Nihil æquè amarum, quàm diu in spe pendere. Aequiore animo quidam ferũt præcidi spem suã, quàm trahi. Idẽ: Verũ est tantum te gratiæ demere, quantũ moræ adijcis. Idem: Quemadmodũ acerbissima crudelitas est quæ trahit pœnã, & misericordiæ genus est citò occidere: ita maioris est muneris gratia quo minus diu pependit. Omnis benignitas properat, & propriũ est libenter faciẽtis citò facere. ¶ Tertio ne beneficiũ quod das ei cui datur vel alij obsit. Ea vtamur liberalitate quæ prosit amicis, noceat nemini. Sen. 2. lib. de benefi. Quemadmodum pulcherrimũ est opus inuitos nolentesq́ seruare: ita rogantibus pestifera largiri, blandum & affabile odium est. Pecuniam non dabo, quam numer

numeraturā adulteræ sciam, ne in societate turpis facti, aut cōsilij inueniar. Idem: Quid turpius, quàm (quod euenit frequētissimè) vt nihil intersit inter odium & beneficiū? ¶ Quarto ne beneficium maius sit facultate tua. Senec. Cùm summæ amicitiæ sit, amicū sibi æquare, vtriq; simul consulendum est. Dabo egenti, sed vt ipse nō egeam. Succurram perituro, sed vt ipse non peream. ¶ Quinto cauenda est exprobratio. Senec. Hæc beneficij inter duos lex est: alter statim obliuisci debet dati, alter memor esse accepti. ¶ Sexto malitiosa astutia inficiendi. Dixit Antigonus Cynico petenti talentum, Plus esse, quàm Cynicus debeat petere. Petenti verò nummū, respondit, Minus esse, quàm regem oporteat dare. Ecce malitiose negabat: nam posset dare talentū, quia ipse rex erat: vel nummum, quia ille Cynicus. E contrario Alexander nihil animo nisi grande concipiens, cuidam vrbem donabat: & cùm ille refugisset munus, dicens illud non cōuenire suæ fortunæ: Nō quæro, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. ¶ Septimo cauendum de ingrato querelam facere. Meliorem facies ingratum ferendo, peiorē conquerendo. Nemo id esse quod iam videtur timet, deprehenso pudor emittitur. Sen. Ingratus est aduersus vnum beneficiū, aduersus alterum non erit, duorum oblitus est, tertium in eorum quæ exciderāt memoriā reducet. Quæ ratio est exacerbare eum in quem magna contuleris, vt ex amico fiat inimicus? Senec. Si Deum imitaris, da etiam ingratis: nam & sceleratis sol oritur. Idem: Ego beneficio meo, cùm darem, vsus sum: nec ideo pigrius dabo, sed diligentius: quod in hoc perdidi, ab alijs recipiā, sed huic ipsi beneficiū dabo. Benefacio igitur tanquam bonus agricola, cura cultuq; sterilitatem soli vincens. Non

est magni animi beneficium dare & perdere, sed est magni animi perdere & dare. Idem 5. lib. de Beneficijs: Propositum est optimi viri & ingẽtis animi tandiu ferre ingratũ, donec fecerit gratũ.

De Vindicatione.

SEquitur de Vindicatione quam sic describit Tullius: Vindicatio est per quam vis aut iniuria & omninò omne quod obfuturũ est, defendendo & vleiscendo propulsatur. Hæc virtus maximè necessaria est habenti potestatem secularem. Rom. 13. Dei minister est, vindex in iram ei qui malum facit. 1. Pet. 3. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam à Deo missis ad vindictam malefactorum.

De Misericordia. PARS XIIII. quæ subdiuiditur in septem capitula.

De ordine dicendorum de Misericordia: & de descriptionibus eiusdem. CAP. I.

SEQVITVR de Misericordia de qua hoc modo dicetur. Primo ponentur eius descriptiones. Secũdo, eius cõmendationes. Tertio, quędã meditationes quæ misericordiã iuuãt. Quarto, diuisiones pertinentes ad misericordiã. Quinto, dicetur de quo sit faciẽda eleemosyna. Septimo, quomodo facienda. ¶ Circa primũ notãdũ quòd misericordia sic describitur: Misericordia est virtus per quam animus super calamitate afflictorũ mouetur. Damascenus verò dicit, quòd misericordia est tristitia in alienis malis. Isid. 9. lib. Etymol. dicit quòd misericors à cõpatiendo alienæ miserię vocabulũ est sortitus: & hinc appellata est misericordia, quòd miserũ cor faciat dolens de aliena miseria.

De

De cõmendatione Misericordiæ. CAP. II.

MISERICORDIAM commendat nobis & natura & Sacra scriptura. Natura multipliciter. ¶ Primo, naturali compassione quam habẽt membra vnius corporis adinuicem. 1. Corint. 12. Si quid patitur vnum membrũ, cõpatiuntur omnia membra. ¶ Secundo, naturali pietate quam videntur habere animalia eiusdem speciei adinuicem. Dicitur enim in lib. de natura animalium, quòd non est auium vnius speciei vt se comedant. Item quòd mortua equa pullum eius relictũ alia suscipit nutriendum. ¶ Tertio, pietas quæ videtur esse animaliũ etiam irrationabiliũ ad res alterius speciei. Dicuntur enim leones ad viam reducere aberrantes, & parcere hominibus prostratis coram se, & animalibus infirmioribus quàm ipsi sint, nisi necessitas famis ad aliud eos coegerit. Item multis experimẽtis cõpertum est, quòd lupi vel lupę paruulos derelictos & à matribus expositos ab alijs bestijs defendunt & etiã nutriunt. ¶ Scriptura cõmendat nobis misericordiam multiplici admonitione. Deuter. 15. Omnino indigẽs & mendicus non erit inter vos. In eodem: Non contrahes manũ, sed aperies eam pauperi. Item: Præcipio tibi vt aperias manũ tuã fratri tuo egeno & pauperi. Tob. 4. Noli auertere faciẽ tuã ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Eccl. 9. Oleũ de capite tuo non deficiat: id est, misericordia de corde. Eccles. 29. Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius. In eodem: Propter mandatum assume pauperem. Eiusdem 7. Pauperi porrige manũ tuam. In eodem; Exorare & facere eleemosynã ne despicias.

Eiusdem 29. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis quàm aurum. Zachar. 7. Misericordiam & miserationes facite vnusquisq; cum fratre suo. Matt. 19. Si vis perfectus esse &c. Lucæ 6. Estote misericordes. In eodem: Omni petenti te, tribue. Item: Date, & dabitur vobis. Eiusdem 11. Quod superest, date eleemosynã, & ecce omnia sunt munda vobis. Itẽ 12. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. In eodem: Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum indeficientem in cœlis. Eiusdem 16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis &c. 2. Corint. 8. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Ephes. 4. Estote inuicem benigni, misericordes. 1. Pet. 3. Estote compatientes, fraternitatis amatores, misericordes. 2. Pet. 1. Ministrate in pietate fraternitatis amorem. Item misericordiam commendat & creator & creatura. Creator, dum exemplo suo ad misericordiã nos monet, miserationes enim eius super omnia opera eius. vt dicitur in Psal. Item misericordia eius plena est terra. Ioel. 2. Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Eius propriũ est misereri semper, & parcere. Lucæ 6. Estote misericordes sicut & Pater vester misericors est. Balaam: Maximam potestatem accipiens, datorem potestatis iuxta possibilitatem suam debet imitari. in hoc autem Deum maximè imitabitur, si nihil iudicauerit quàm misereri pretiosius. Creatura commendat nobis misericordiã, dum viri sancti exemplo suo ad eam nos monent. Inter exempla verò sanctorum maximè nos monet ad misericordiã exemplum Christi hominis: misericordia seu pietas crux aurea fuit quam Christus portauit, quæ videtur fuisse acerbioris supplicij, quàm crux

exte-

exterior, si magnitudo amoris quo nos diligebat attendatur. Sicut enim non fuit amor sicut amor eius: sic non videtur fuisse dolor sicut dolor eius. Dolor, inquam, compassionis. Thren. 1. Videte si est dolor sicut dolor meus: misericordia filium Dei de cœlo deposuit, & corpore induit. iuxta verbum Aug. Ipsa etiam pro redemptione pauperum eam vendidit. August. Redemit venditus, viuificauit occisus, honorauit iniuriatus, misericordia eum vsq; ad pedum nostrorũ ablutionem humiliauit. Item eum vt clypeũ nobis opposuit, vt scilicet ictum sustineret quem Deus pater humano generi minabatur. Tunc impletũ est illud, Scapulis suis obumbrabit tibi. Et illud: Scuto circundabit te veritas eius. Item illud Sapient. 5. Dextera tua teget eos. Dextera Dei patris, Filius est. Tunc exaudita est oratio illa, Custodi nos Domine vt pupillam oculi. Pupilla oculi manus oppositione custoditur, vt manus ictum suscipiat quem pupilla susceptura erat. Misericordia eum fideiussorem pro hominibus posuit morti adiudicatis. Eccles. 29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris: animam enim suam posuit pro te.

¶ Ad cõmendationem etiam Misericordiæ facit, quòd ipsa super omnia Deo placet, & diabolo displiçet, & homini prodest. ¶ Primum ostenditur diuersis testimonijs scripturæ. August. Non est quod ita faciat Deo amabiles, vt pietas. In Psal. Diligite misericordiam & iudiciũ. Prou. 21. Facere misericordiam & iudicium magis placet Deo, quàm victimæ. Osee 6. Misericordiã volui, & non sacrificium. Matt. 9. Discite quid est, Misericordiam volo, & nõ sacrificium. Ratio quare misericordia tantum Deo placet, hæc est, quia Deo maximè assimilatur, vt prius ostensum est. Eccles. 13. Omne animal diligit simile sibi. Misericord

ricordia vnguentum est quo vngitur Christus,& maximè quantum ad membra illa quæ maximè vnctione indigent, scilicet quantum ad pedes. Quod figuratum est in hoc quòd Magdalena vnxit pedes eius. Lucæ 6. Bern. Bonum est vnguentum contritionis quod de recordatione peccatorum conficitur: melius deuotionis, quod fit de recordatióne beneficiorum Dei. Porrò vtrūq; vincit vnctio pietatis. Misericordiā Christus specialiter consuluit, Matt.19. Si vis perfectus esse &c. Illam vltimum remedium posuit. Lucæ 11. Verūtamen quod superest, date eleemosynam &c. Recessurus etiam ab apostolis suis, misericordiam illis commendare in pedum ablutione voluit. Ioan.13. Sicut enim facto illo iuxta historiā commendauit nobis humilitatem: ita secūdum mysterium commendauit nobis pietatem. Aqua enim in peluí est pietas in corde. Ipse etiam in die iudicij de operibus misericordiæ specialiter disceptabit. Matthæi 25. Misericordia diabolo maximè displicet, cùm per eam maximè vincatur. Vnde super illud Psal. Misericordia mea & refugium meum. dicit glos. De nullo sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Cùm diabolus in multis respectu hominis excellat: in hoc tamen quòd misericordia non habet, homo ei præcellit. Ipse crudelis est, & non miserebitur. Iere. 6. Misericordia homini maximè prodest. 1. ad Timot. 4. Exercitatio corporis ad modicum vtilis est: pietas autē ad omnia vtilis est. Quàm vtilis sit pietas seu misericordia homini, manifestum fiet si multiplicem effectum eius ostendamus. ¶ Notandum ergo quòd misericordia peccato obstat. Ecclesiast. 4. Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. In multa peccata caderet peccator, à quibus eleemosynæ quas facit

eum

eum custodiunt. Item spatium pœnitentiæ homini impetrat. Vnde dicitur promissionem habere vitæ quæ nunc est, & futuræ. 1. ad Timot. 4. vbi dicit glos. Si quis misericordiã sequitur, si lubricum carnis patiatur, vapulabit quidem, sed non peribit. Quod non est intelligendum de illo qui propter fiduciã quam habet in eleemosynis quas facit peccat. Tali enim dicitur ad Rom. 2. An ignoras quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adduxit? Tu autem secũdum duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram. Item bona temporalia multiplicat. Greg. in dialog. Terrenæ substantiæ per hoc quòd pauperibus distribuuntur, multiplicantur. Bonifacius duodecim aureos accepit de cista nepotis Constantini presbyteri, & dedit pauperibus, quos ille acceperat de equo suo vendito: qui cùm reuersus audisset cistam suam fractam, iratus est in episcopum. Et episcopus ingressus ecclesiam, rogauit vt Dominus daret ei aliquid quo mitigaret furorẽ presbyteri, & inuenit statim in sinu suo duodecim aureos fulgentes, quos dedit, & dixit ei: Scito quia post mortem meã episcopus non eris huius loci. Ille enim collegerat illos aureos pro acquirendo episcopatu post mortem eius. Idem Bonifacius cùm esset puer omne triticum matris suæ expendit in vsus pauperum: quod cùm mater horreum ingressa perpendisset, cœpit eum increpare, & seipsam pugno cædere in facie. Sed oratione facta à Bonifacio, statim horreum plenum inuentũ est. Quo viso mater cœpit eum vrgere vt daret, quia ita celeriter posset quæ petisset accipere. Luc. 6. Date, & dabitur vobis. Prouerb. 11. Alij diuidũt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Eiusdem 27. Qui dat pauperi, non indigebit; qui despicit deprecatio-

nem,

nem, sustinebit penuriã. 3. Reg. 18. Illi viduæ quæ Eliam pauit, farina & oleum non defecerunt. Ratio huius potest esse: quia homo misericors fideliter dispensat pauca bona sibi commissa, & ideo meritò super multa constituitur. Matth. 25. Item Deum placat. Prouerb. 21. Munus absconditum extinguit iras: & donum in sinu, indignationem maximam. Gen. 32. Placabo eum muneribus quę præcedunt. Tob. 3. dicitur de eleemosyna, quod ipsa est quæ purgat peccata. Esa. 58. Si effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua. Lux, inquã, gratiæ. Misericordia à seruitute diaboli liberat. Esa. 10. Computrescet iugum à facie olei. Oleum dicitur misericordia: quia sicut oleum cæteris liquoribus supernatat, sic opus misericordiæ præcellit respectu aliorum operum. Misericordia à morte spirituali suscitari facit. Sicut Dorcas plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat meruit corporaliter suscitari. Act. 9. Misericordia meretur à Domino visitari. Sicut legitur de Cornelio. Act. 10. Erat Cornelius eleemosynas multas faciens plebi, & ait angelus ei: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriã in conspectu Domini. Contra peccata nihil tantum videtur valere quantum misericordia. Vnde super Matt. 12. Extende manum tuam, & extendit, & restituta est sanitati. dicit glos. Nihil plus valet curationi quàm eleemosynarum largitas. Et subditur: Frustrà pro peccatis rogaturus manus ad Deum expandit, qui has ad pauperes pro posse nõ extendit. Item gratiã cõseruat. Eccl. 29. dicitur de eleemosyna: Gratiam eius quasi pupillam conseruabit. Item hostẽ impugnat. In eodem: Super scutum & super lanceam aduersus inimicum tuũ pro te pugnabit. Item quæ petit à Deo, imp

impetrat. Eccl.29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc exorabit pro te. Esaiæ 58. Frange esurienti panem tuum &c. Et subditur: Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: & clamabis, & dicet, Ecce adsum. quia misericors sum Dominus Deus tuus. Misericordia multũ potest erga Deum. Ipsa videtur Dei sententias reuocare, vt in Niniue. Ionæ 3. Et Achab 3. Reg. 21. Legitur etiam 10. Iudicũ: Non addã, inquit Dominus, vt liberẽ vos. Et pòst legit: Doluit Dominus super miserijs eorũ. Hæc luctatur cũ Domino, vt Iacob luctatus est cũ angelo Gen. 32. Et Sap. 18. legitur de Aaron, quòd resistit iræ. Grego. Iræ Dei tunc resistitur, quãdo ipsemet qui irascitur opitulat. Misericordia dicit Deũ vincere quodãmodo. Vnde dicit ecclesia, Qui te vincit clemẽtia, vt ferres nostra crimina. Dicitur etiã peccata nostra de eius memoria delere. In Psal. Omnes iniquitates meas dele. Ezec. 18. Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis quę operatus est &c. omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. Misericordia Deo fœnerat. Prou. 19. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. Eiusd. 22. Qui accipit mutuũ, seruus est fœnerantis. Est ergo Deus quasi in potestate hominis perfectè misericordis, sicuti seruus in potestate Domini, & ille qui mutuum accepit in potestate fœneratoris. Item misericordia non solum potest in terra, sed in cœlo. Ipsa cœlũ inclinauit. Ista inclinatio manifestata est ex hoc quòd breuior est nunc via in cœlũ quàm esse solebat. Adẽ per multa millia annorũ vix peruenit illuc, modò verò vna hora quãdoq; peruenitur. Itẽ misericordia est ostium cœli: Christum scilicet qui dicit Ioan. 10. Ego sum ostiũ: fregit in die Parasceues, & fecit volare quasi in duo frusta: scilicet cor-

pus & animam: & sic pauperibus cœlestem ingressum patefecit. Ipsa viã paradisi dilatat. Prou. 18. Donum hominis dilatat viam eius, & ante principes spatium ei facit. Item misericordia hominem filium Dei efficit. Eccl. 4. Esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri eorũ: & eris tu velut filius Altissimi, filius obediẽs, & miserebitur tui magis quàm mater. Misericordia Deum suum efficit. Hebr. 13. Beneficẽtiæ & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus. Ipsa specialiter honorat Deũ, propter eum pauperibus sua tribuẽdo. Prou. 14. Honorat Dominũ qui miseretur pauperis: ideo merito in futuro à Deo honorabitur. Item misericordia à pœna pro peccatis debita hominẽ absoluit. Prouerb. 13. Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ. Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime. 4. Reg. 4. Pauper mulier oleo sibi multiplicato soluit creditori suo. Item misericordia amicos & adiutores sibi multiplicat. Ipsa pauperes facit stipendiarios suos. Greg. Pauperes nõ sunt contemnendi vt egeni, sed exorandi vt patroni. Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Prou. 22. Victoriam & honorem acquiret qui dat munera. Item misericordia hominem in bono roborat. Ecclesiast. 3. de dante eleemosynam: In tempore casus sui inueniet firmamentum. Item misericordia homini benedici facit. Vnde eleemosyna vocatur benedictio. 2. ad Corint. 9. Homini misericordi benedicit Deus. Deu. 15. Omnino indigens & mendicus non erit inter vos, vt benedicat tibi Deus. Benedicit etiam ei populus. Prouerb. 19. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. Deu. 33. Benedictus filius Aser, sit placens fratribus, & tingat in oleo pedem suum. Hæc tria concomitantur se, tingere

in

in oleo pedem affectus, esse benedictum & placentem hominibus. Ruth.2. Sit benedictus qui misertus est tui. Misericordi etiã benedicit pauper, qui ab eo recipit eleemosynam. Iob cap.29. Benedictio perituri super me veniebat. Item misericordia moriẽti societatem facit. Ambrosius: Non sunt bona hominis quæ secum ferre non potest. Sola misericordia comes est defunctorum. Ipsa etiam animam in infernum ire nõ permittit. Tob.12. dicitur de eleemosyna, ꝙ à morte liberat, & non patietur animas ire in tenebras. Ipsa etiã in iudicio liberat & regnum accipit. Tob.12. dicitur de eleemosyna, quod facit inueniire vitã æternã. In Psal. Iucũdus homo qui miseretur & cõmodat, disponet sermones suos in iudicio. Ibi specialiter fiet disceptatio de operibus misericordiæ. Matt.25. Venite benedicti Patris mei, percipite &c. Esuriui enim, & dedisti mihi manducare &c. Misericordia filium Dei immũdum fecit descẽdere. Eadem homines in cœlum facit ascendere. Ad hoc signandum Christus à monte Oliueti in cœlum ascendit. In mõte enim Oliueti eminentia misericordiæ designatur. Legitur etiam 3. Reg.6. quòd in ingressu oraculi fecit Salomõ duo ostiola de lignis oliuarum. Quæ duo ostiola possunt intelligi duæ partes misericordiæ. Vna est, qua compatimur miseriæ spirituali. Qui perfectè misericors est, iam beatus reputatur certa spe, tandem beatus futurus in re. Misericordes maximè de Dei misericordia sperare possunt. In Psal. Ego sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei. In Psal. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Prou.14. Qui miseretur pauperi, beatus erit. Matthæi 5. Beati misericordes. Item misericordia loca in regno cœlorum assignat. Ec-

clef. 16. Omnis misericordia faciet vnicuiq; locum secundũ intellectum peregrinationis illius, & secundũ meritũ operũ illius. Misericordia est negotiatrix prudẽtissima. Mat. 25. Prudẽtes virgines acceperũt oleũ in vasis suis. Qui verè prudens est, oleum pietatis vult habere in corde suo sine quo nõ habetur ignis charitatis. 1. Ioann. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Iac. 3. Sapientia quæ desursum est, plena est misericordia. Negotiationem misericordiæ specialiter consuluit filius Dei. Mat. 10. Vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus. Voluit Paulus vt Timotheus hãc negotiationẽ præciperet his quos habebat regere. 1. ad Timo. 6. Diuitibus huius seculi pręcipe facile tribuere, cõmunicare, thesaurizare sibi fundamentũ bonũ in futurũ. ¶ Misericordia in negotiatione videtur Deũ circũuenire, dũ pro luto tẽporaliũ æternas diuitias recipit. Osee 11. Circũuenit me in negotiatione Ephraim. Aug. Præbe tectũ, & accipiet cœlũ. ¶ Misericordia calicẽ frigidæ aquæ proximo tribuit, & torrẽtẽ voluptatis æternæ recipit. Ipsa terram in cœlũ commutat, hæc est commutatio dextræ excelsi. ¶ Misericordia hominẽ periculose oneratum vtiliter exonerat, & proximũ eius iuuat. August. in libro de Disciplina Christiana, loquens ad diuitem: Da, inquit, aliquid. Da aliquid proximo tuo. Da aliquid fratri tuo. Da aliquid comiti tuo. Vita ista via est simul ambulãtis. Sed fortè dicis, Ego diues, ille pauper. Sarcinam tuam commemoras. Pondus tuum laudas. Et quod grauius est, constrinxisti ad te sarcinam tuam, iam non potes porrigere manum. Onerate, ligate, quid te iactas? quid te laudas? Solue

vin

vincula colli tui. Minue de sarcina tua. Da comiti, & illũ adiuuas & te releuas. ¶ Misericordia vnde dare videtur potius accipit. Vnde August. Reminiscere, inquit, nõ solum quid des, sed quid accipias. Panis quem das, terra est, de terra in terram, vt fulciatur terra, vt reficiatur terra. Poterit itaque pauper dicere, Viue, ne plus tibi præstem accipiendo quàm tu dando. Si enim non esset qui à te acciperet, non erogares terrã & emeres cœlũ: cõtemne me, si nihil petis ab eo qui fecit me & te. Si enim petiturus es quia me exaudisti, tibi præstas vt exaudiaris. Age illi gratias qui rem tam pretiosam vili pretio te facit emere. Das quod in tempore perit, accipis quod manet in æternum, vnde sis socius angelorum, vnde nunquam sitim famemque patiaris. Et subdit: Nemo dicat, quia præstet pauperi: sibi enim plus præstat, quàm pauperi. ¶ Misericordia bona sua quæ dare videtur, in saluo ponit, & inde thesaurum facit. Matthæi 6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Et beatus Laurentius: Facultates ecclesiæ quas requiris, manus pauperũ in cœlestes thesauros deportauerunt. Tob. 4. dicitur. Da eleemosynam. Præmiũ enim bonũ tibi thesaurizas in die necessitatis. Augustinus: Considerate fratres, quàm multi subitò bona omnia perdiderunt, quæ studiosissimè recondebant, vel cùm vno impetu hostili captiui ducti sunt, vel cùm eis discedentibus flamma successit. O quomodo tales pœnituit: quia non audierunt Domini consilium, scilicet, Da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Audires amicum tuum consilium tibi dantem de thesauro tuo, & contemnis Deum consilium dantẽ de corde tuo. Inuasit hostis domum, nunquid inuaderet cœlum? Occidit seruum custo-

dem, nunquid occideret dominum seruatorem? Qui sunt pauperes quibus damus, nisi delatores nostri? Delatori tuo das, in cœlum portat quod das: an excidit tibi? Greg. Securius diuitiæ trāsferuntur de patria in patriā per manus plurium, quàm per manus vnius. secundum Augu. Manus pauperū sunt gazophylaciū Christi. Vnde quod in manu pauperis ponitur, in gazophylacio Christi mittitur. imò quod plus est, in manu Dei ponitur: & ideo iam auferri nō potest ei qui dedit, cùm nō sit qui de manu eius possit eruere. Misericordia bona terrena quæ possessoribus suis solent esse noxia, vtiliter expēdit. Isido. Hoc tantū habet bonū possessio præsentiū rerum, si vitam reficiat miserorū. ¶ Et notandū quòd virtus misericordiæ nō solū est valde vtilis, sed etiam valde mirabilis Ipsa de malis aliorum melioratur, de sordibus aliorum sanatur, de paupertate ditatur, de infirmitatibus aliorū sanior efficitur, ipsa portat onera aliorū implēs legē Christi. ad Gal. 6. Alter alterius onera portate &c. Et quāto plura bona portat, tanto velocius currit, quia ad beatitudinem festinantius tendit. Ipsa onera aliena frequenter furatur hominibus nescientibus, dum ipsis negligentibus peccata eorum assumit & portat, dolendo, ludendo, orando, pro eis eleemosynam faciendo, disciplinis se affligendo. Misericordia quanto plura onera proximi portat, tanto oneribus propriorum peccatorum magis se exonerat. Misericordia de fœtore eorum qui spiritualiter sunt mortui non moritur, sed potius viuificatur. Ipsa est quę colligit de spinis peccatorum vuas, & de tribulis ficus. Misericordia mala aliena in bona conuertuntur. Duæ virtutes sunt quæ omnia quæ proximi sunt acquirere videntur, scilicet charitas & pietas. Charitas

ritas bona proximi sua facit. Gregorius: Pensent inuidi quantum bonum est charitas quæ aliena bona sine labore nostro nostra facit: pietas verò aliena mala sua facit. Vnde hæ duæ virtutes veniētes ad iudicium de nundinis huius mundi, ditissimæ, quantum ad meritum, inuenientur, & ideò abundantissimè remunerabuntur. Hæ duæ virtutes alæ sunt quibus fouentur proximi bona, & portantur eius onera. Vnde super illud, Sub vmbra alarum tuarum protege me. dicit glossa: Misericordia & charitas sunt alæ patris quibus nos protegit. De his alis Matthæi 23. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? ¶ Itē misericordia de vno obsequio duplicem habet mercedem. In præsenti enim remuneratur & in futuro, vt prius ostensum est. Ipsa de vna seminatione duplicem messem colligit. Ipsa seminat in terra, & metet in cœlo: ipsa consilio domini agros aridissimos elegit ad seminandum. Lucæ 14. Cùm facis prandium, voca pauperes &c. Et hi vberius ei fructificant. ¶ Et notandum quòd opus misericordiæ semini comparatur. 2. ad Corinthios 9. Qui parcè seminat, parcè & metet. eo ꝙ semini in multis assimiletur. Semen absconditur, sic eleemosyna occultè danda est. Ecclesiastici 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Item semen perdi videtur, cum seminando potius renouetur: sic eleemosyna cùm datur, perdi videtur, sed sic melius seruatur. Eccl. 29. Perde pecuniam propter fratrem, & nō abscondas illam sub lapide in perditionem. Isidorus: Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus. Diu cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo dese-

rimus, aut illæ nos viuentes deserunt. Et super illud Matth. 16. Qui perdit animam suam propter me, inueniet eam. dicit glos. Quasi dicatur agricolæ: Si frumentũ seruas, perdis: si seminas, renouas: solas quas dederis semper habebis opes. Item semen cum fœnore surgit: & qui dat eleemosynam, cẽtuplum accipit. Vnde super illud Prouerb. 19. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. dicit interli. Centuplum accepturus. Eccl. 35. Retribuẽs Deus est, & septies reddet tibi. Semen pretiosius in vno anno seminatur, & in alio anno metitur: semen verò minus pretiosum vt hordeum, in eodem anno seminatur & metitur. Sic eleemosyna pretiosa est quæ seminatur in anno gratię, cuius messis expectatur in anno gloriæ. Item semẽ gelu pressum & retardatum haberius fructificat: Sic eleemosyna quæ aduersitate premitur, maiorem habitura est remuneration&: vt eleemosyna cui detrahitur, magis remuneranda est ꝙ quæ laudat. Itẽ misericordia hic quasi omnia tormenta sustinet. 2. ad Cor. 12. Quis infirmatur, & ego infirmor &c. Ideo in futuro merito nõ ei à tormento parcetur. Ipsa est quę exemplo Petri dicit Domino: Tecum parata sum in mortem & in carnẽ ire. Luc. 22. Ideò in futuro merito è carcere infernali immunis erit. Item ad cõmendationem misericordiæ valere potest detestatio sui oppositi. ¶ Notandum ergo quòd non solùm immisericordia indigna est venia, imò quod plus est, homini immisericordi videntur peccata iam dimissa reuocari. Matth. 18. Serue nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me: nónne oportuit & te misereri &c. Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus quoadusque reddderet vniuersum debitum. Misericordia verò literas remissionis habet in Euangelio

gelio etiam tria paria. Primo, Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Cum misericordia Dei fons sit, & misericordia nostra fluuius: quomodo esse posset quòd fluuius misericordiæ nostræ ad proximum flueret, & fons diuinæ misericordiæ nobis siccus esset? Aug. Fluit riuus, & fons siccabitur. Item cùm omne animal diligat simile sibi, Ecclesiast. 13. quomodo hoc esse posset quòd Dei misericordia hominem misericordē damnaret? Secundo, Mat. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Tertio, Luc. 6. Dimittite, & dimittetur vobis. Item vbi est misericordia, est peccatorum abundantia. Osee 4. Nō est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Et subditur: Maledictum & mendaciū & homicidiū & furtū & adulterium inundauerunt. Item illi cui deest misericordia, fiet iudicium sine misericordia. Iac. 2. Iudicium sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam. Immisericordi aures Dei clausæ sunt & in præsenti & in futuro. Prouer. 21. Qui obturat aurē suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Exemplum habemus de hoc Luc. 16. in diuite epulone, qui panis micas Lazaro negauit, in tormentis positus guttam aquæ postulās non accepit. Item ad commendationē misericordiæ facit, si ostendatur eius præeminētia ad alias virtutes. ¶ Notandū ergo ꝙ respectu abstinentiæ in hoc præeminet, quòd abstinentia Deo corpus immolat. ad Rom. 12. Obsecro vos per misericordiā Dei vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuētē. Misericordia verò immolat cor. Respectu verò charitatis in hoc præeminet misericordia, quòd charitas est fluuius bonitatis ripas suas nō exiens. Pietas verò est flu-

uius bonitatis ripas suas nō exiēs, & latè extrà inūdās. Charitas enim vt charitas, tantū sua cō municat: pietas autem, & hoc facit & aliud: mala em̄ aliorū insuper sibi assumit. Parū est sua largiri, quod facit charitas: sed cumulus charitatis est seipsum largiri ad cōpatiendū, quod facit pietas. Respectu autē iustitię, prout iustitia strictè sumit, & est opposita misericordię, hāc habet ēminētiā, quòd ipsa est summa iudiciariæ potestatis. Misericordia enim sup omnia opera eius. Iac. 2. Misericordia superexaltat iudiciū. Vnde licet appellare à curia iustitiæ ad curiā misericordię. Vnde si vides tibi imminere grauamē à iustitia, imò quocūq; modo contra te iudicet etiā iustè, aliter enim facere non potest, confidenter appella ad Dei misericordiā: quoniam iustitia necesse deferre habet appellationi tuæ. Forū curiæ misericordiæ, est forū pœnitentiale: hoc est solum adiutorum refugium. In hoc foro feruntur sententiæ absolutionis etiam confitentibus culpas suas. In alijs curijs si quis confitetur homicidium, dicitur à iudice, suspendatur: in hoc si confitetur, absoluitur. Item respectu obedientiæ commendabilis est misericordia. Interdum enim obedientiæ & etiam cæteris virtutibus nititur contraire. Vnde narrat Gregorius in libro Dialogor. quòd Paulinus episcopus se in seruitutem posuit pro quodam captiuo redimendo, licet addictus esset curæ pastorali, & Deus qui miseretur omnibus alijs miserentibus, eum postea in plenitudinem officij & dignitatis restituit. Et quidam conuersus Carthusiensis proficiscēs ad nundinas, & quadraginta libras secum deferens vt eas expenderet in necessitatibus domus suæ, comitem habuit in via militem veteranum debilem & pauperem, quem cùm agnouisset gra-

tum esse ære alieno & ire ad petendū inducias à creditore, conuersus dixit militi quòd iret secū: qui ingressi sunt domū creditoris, & cùm peterēt inducias, denegauit eis creditor, addēs quòd filiū eius vinctū in carcerē poneret, nisi ea die redderet vniuersum debitum, & tota eius hæreditas ei appropriaretur. Pro quo cùm intercederet conuersus creditor multa conuitia ei intulit. Ad quē cōuersus, Hodie, inquit, liberabitur iustus iste de carcere mortis, & proijciens ante pedes XL. libras, redemit filium militis de carcere, ipsumq; à debito liberauit. Qui rediens narrauit fratribus quæ gesta erant. Illi verò quasi viri spirituales multū in hoc facto commēdabant eum. Item quidam sanctus homo quendam pœnitentem ligatū à summo pontifice exonerauit tunica plumbea. Qui interrogatus qua authoritate hoc fecisset. Respondit, Authoritate illius qui ait, Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Matt. 5. Virtus misericordiæ maximè competit statui miseriæ in quo sumus. Hanc virtutem didicit Christus plus quàm XXX. annis. ad Hebr. 4. Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. Bernar. Multa voluit pati Christus, vt compati sciret.

De his quæ possunt iuuare misericordiam.

CAPVT III.

TANGENDAE sunt aliquæ meditationes quæ possunt iuuare misericordiā. Quarū prima attendit circa naturæ cōformitatē. Aliquis enim moueri potest ad miserendū ꝓximo, habito respectu ad naturæ cōformitatē. Esa. 58. Cùm videris nudū, operi eum, & carnē tuā ne despexeris. ¶ Secūda atten-

attendit principij nostri vnitatē. Sumus enim omnes ex vno patre & vna matre. Aug. in libr. de disciplina Christiana: Si putamus nō esse proximos nisi qui de eisdē parētibus nascūtur, Adam & Heuam intendamus, & omnes fratres sumus. ¶ Tertia attēditur circa miseriam propriā, vt homo intelligat quæ sunt proximi ex seipso. Prouerb. 19. Homo indigēs, misericors est. Homo qui indigentiam magnam habuit, alienæ indigentiæ compati nouit. ¶ Quarta attendit spiritualem fraternitatē. Fratres enim sumus ex vno patre, scilicet Deo nati: & vna matre, scilicet ecclesia, eandem habituri hæreditatem. 1. Io. 3. Qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatē habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Quinta attendit Dei in homines paternā charitatē. 1. Io. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur & simus. Secundum hanc meditationem operatur qui dat pauperi, eò quòd credit eum filiū Dei. ¶ Sexta attendit capitis ecclesiæ & membrorū vnitatē, quæ tanta est quòd caput reputat sibi fieri quod membris fit. Sicut caput corporis reputat sibi beneficiū exhiberi quod pedibus exhibetur: sic beneficiū pauperibus exhibitum Christus sibi reputat exhiberi. ¶ Et notandū circa hanc meditationem, quòd quandoque pauper eleemosynam quærit ab aliquo, ille à quo petitur quatuor debet attendere. ¶ Primo, quis petat, quoniam Deus. Matth. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hieron. Quotiescūq; manum pauperi extēderis, Christum cogita. Aug. in libr. de disciplina Christiana: Christus petit, & non accipit, & offendis nomen pietatis crudelibus verbis, & dicis: Et quid seruo filijs meis? Christū illi oppono, filios

suos

ſuos mihi reponit. Magna iniuſtitia vt habeas vnde luxurietur filius tuus, egeat Deus tuus. Cũ enim legiſti, Quod vni ex minimis meis feciſtis, & mihi feciſtis. & non timuiſti: ecce quis eget, & filios tuos numera: poſtremo numera filios tuos, adde vnũ illum inter illos, Dominũ tuum numera: vnum habes, ſit ille ſecundus: duos habes, ſit tertius: tres habes, quartus ſit. ¶ Secundo debet cogitare quid petit Deus: quoniã ſuum petit, non tuũ. Vnde valde ingratus eſt qui de bonis Dei abũdanter habet ad menſam ſuã, & tamen non vult dare modicum panis Deo petenti. Aug. Dicit ibi Chriſtus, Da mihi de eo quod dedi tibi. De meo quæro, & mihi non donas: da, & reddo: habuiſti me largitorẽ, facito debitorẽ. ¶ Tertio, cogitare debet ad quid petat: nõ enim petit ad dandũ, ſed ad mutuandũ & ad cẽtuplas vſuras. Aug. Miſer homo, quid fœneraris homini? fœnerare Deo, & centuplũ accipies, & vitam æternã poſsidebis. Mira ingratitudo hominum qui nolunt accõmodare Deo ad tales vſuras ad quales accõmodarent alicui Iudæo vel Saraceno. ¶ Quarto debet cogitare quòd ipſe habet petere à Deo regnũ æternũ, qui modo petit ab eo modicum panis: & ſi negat Deo hoc modicum, negabit ei Deus regnũ ſuum. Prou. 21. Qui obturat aurẽ ſuam ad clamorẽ pauperis, clamabit & ipſe, & nõ exaudietur. Sapiens: Ne dubites cum magna petas, impendere parua. ¶ Septima meditatio attendit liberalitatem quam habent homines ad membra diaboli. Si enim diuites mali declinent ad eos, importuniſsimè inuitantur & quaſi dilaniantur, & pro illis magnæ expenſæ fiunt. Chriſtus verò in mẽbris ſuis vix inuenire poteſt vnde ſuſtentetur. ¶ Octaua attendit Dei pietatem quam nobis exhibuit in ſua paupertate,

te, quādo seipsum pro nobis dedit & pro nostra redemptione vendi voluit.

De diuisionibus pertinentibus ad Misericordiam, & de operibus misericordiæ per ordinem: primo de spiritualibus, circa quæ tanguntur octo incitantia ad compatiendum Crucifixo pro nobis, deinde de corporalibus. CAPVT IIII.

NOTANDVM quòd est misericordia commendabilis, & est misericordia detestabilis. Commendabilis est, quæ est respectu personæ: detestabilis, quæ est respectu culpæ. Greg. in homil. Ad culpas quisq; nō debet cōpassionē exercere, sed zeli. Cōpassio quippe homini, & vitijs rectitudo debetur, vt in vno eodēq; homine & diligamus bonum quod factū est, & persequamur mala quę fecit. Itē Greg. Sunt pleriq; qui cōpassionē proximo nō spiritualiter, sed carnaliter impendūt, vt ei nō ad virtutē, sed quasi miserādo ad culpas faueāt. Qui carnaliter hominibus miserētur, potius sunt crudeles ꝙ̄ misericordes, licet misericordes vocētur. Prou. 20. Multi misericordes vocātur: virū autē fidelē quis inueniet? ¶Itē notandum ꝙ quædā opera misericordię sunt spiritualia, quædā corporalia. Spiritualia sunt, vt cordis cōpassio, iniuriarū dimissio, peccantiū correctio, ignorantium instructio. de compassione dicit gl. Greg. super illud Iob 30. Compatiebatur anima mea pauperi. Plus est cōpassio, ꝙ̄ datū: quia rem quālibet plerūq; dat etiā qui nō cōpatitur: numquam qui verè cōpatitur, quod necessariū cōspicit proximo suo negat. Ibidē dicit interl. Plus est

de

de seipso dare, quàm de suis. Itē Greg. Exteriora largiēs rem extra seipsum prębuit: qui autē fletū & compassionē proximo tribuit, ei etiā aliquid de seipso dedit. Cōpassio crux est interior, cuius brachiū superius est cōpassio qua quis compatitur Christo pro nobis passo: brachiū inferius est cōpassio, qua quis cōpatitur his qui sunt in purgatorio. Sinistrū verò brachiū est cōpassio qua quis cōpatitur his qui sunt in hoc mundo quantum ad pœnalē miseriam. Dextrū brachium est compassio qua quis compatitur animabus quæ pereunt in hoc mūdo. Aug. Súntne in te viscera Christianæ cōpassionis, qui plāgis corpus à quo recessit anima, & nō plāgis animā à qua recessit Deus? Eccl. 22. Luctus mortui, septem dies: fatui autē & impij, omnes dies vitæ illorū. ¶ Et notandum ꝙ multa sunt propter quæ aliquis solet alij multū cōpati, quę omnia circa Christū occurrūt. ¶ Primū est, doloris magnitudo. Hæc causa verè fuit in Christo. Thren. 3. O vos omnes qui trāsitis per viā, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus. ¶ Secundū est, amoris magnitudo. Hęc causa fuit in beata Virgine, cùm propter magnū amorē quem habebat ad filiū suum, gladius pertransibat animā eius. Luc. 2. De Dauid etiam legitur 2. Reg. 18. quòd dicebat, Fili mi Absalon, Absalon fili mi, quis mihi det vt ego pro te moriar? id est, vice tui. Videbatur reputare mortem filij sui grauiorē sibi propria morte. De bono patre dicitur Eccl. 30. Pro animabus filiorū colligabit vulnera sua, & super omnē vocem turbabuntur viscera eius. Propter hanc causam filij qui tenerrimè amant matres suas, molestius sustinēt cùm eas vident percuti, quàm si ipsimet percuterentur. Sed quis dubitat Christū magis a nādum esse à nobis, quàm carnales matres? Quæ mater

tot

tot & tanta passa est pro filio suo, quãta Christus pro nobis? Nónne matrẽ propriã reliquit pro nobis? Reliquit etiã synagogã matrẽ suam, & insuper animã suã morti exposuit pro nobis. Iere. 12. Reliqui domũ meã, dimisi hæreditatẽ meã, dedi dilectã animam meam in manus inimicorũ eius.

¶ Tertium est innocentia. Magis enim solemus cõpati ei qui innocẽter patitur. Quæ causa verè fuit in Christo: ipse enim peccatum nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. 1. Pet. 2. Propter hoc ecclesia quæ lætatur in passionibus aliorum sanctorum, in die passionis Christi contristatur.

¶ Quartũ, quando pro culpa nostra aliquis patitur: tunc enim homo qui habet nobilẽ animum dolorẽ illum suũ reputat per compassionẽ, sicut suus est per occasionem. Sicut patet in Dauid 2. Reg. vlt. qui cùm vidisset angelũ populum occidentẽ, propter hoc quòd ipse fecerat eũ numerari, dixit ad Dominum: Ego sum qui peccaui, ego inique egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur obsecro ira tua contra me. Hæc causa bene fuit in Christo, iuxta illud Esa. 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus propter scelera nostra. Nostra est passio Christi per occasionẽ, etiam quantũ ad vtilitatẽ: & ideo deberet esse nostra quantum ad compassionem.

¶ Quintũ est, patiẽtis nobilitas. Quæ causa vera fuit in Christo, qui fuit nobilissimus tanquã Altissimi filius. Valde alienũ erat tale opus ab eo: iuxta illud Esa. 18. Alienum est opus eius vt operetur opus suum, peregrinũ est opus eius ab eo.

¶ Sextũ est patientis benignitas. Hæc causa verè fuit in Christo. ad Tit. 3. Apparuit benignitas &c. Matt. 11. Discite à me, quia mitis sum. Cùm homo benignus & mitis homini gratis cedat, quę causa est eum gladio perforari? Itẽ quæ conuen

uenientia est stipitis rigidi & duri ad hominē benignū & dulcē? Ideo ecclesia in illo dulci plāctu qui in Dominica passione incipit cātari, specialiter plāgit hoc, quòd clauis & lancea mite corpus perforatur, & poscit vt arbor crucis ramos suos flectat, & naturalis rigor lētescat, vt superni membra regis miti tendat stipite. ¶ Septimum est, pietas ipsius patientis. Magis enim aliquis cōpatitur ei quē nouit esse pium & cōpatientē, quàm ei quem nouit esse sine pietate. Ipse etiam Deus nō miseretur hominibus duris, & sine misericordia. Iac. 2. Iudicium sine misericordia ei qui non fecerit misericordiā. Bern. Nemo duri cordis salutē vnquā adeptus est, nisi fortè quem miserans Deus abstulerit ab eo cor lapideū, & dederit cor carneum. Hæc causa bene fuit in Christo, qui ex cōpassione passus est ea quæ sustinuit in mūdo isto. ¶ Octauum est, exemplum aliorum compatientium alicui. Hoc enim solet hominem incitare ad similiter compatiendum. Quæ causa bene inuenitur circa Christum, cui creaturæ insensibiles quasi compassæ fuerunt. Vnde sol radios suos abscondit quasi nuditati eius tenebras faciēs. Petræ etiā scissæ sunt quasi compatiētes. ¶ Ad iniuriarum dimissionem monemur, Luc. 6. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Matth. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorū, dimittet vobis Pater cœlestis delicta vestra. Eiusdem 18. Domine, quoties peccabit frater meus in me, & dimittam ei vsq; septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagesies septies. August. in Enchiridion: Multa sunt genera eleemosynarum quæ cùm facimus adiuuamur vt nobis dimittantur peccata. Sed interea nihil est maius quàm cū ex corde dimittimus quod in nos quisq; peccauit. Idē in lib. de Rectitudine catho-

licæ conuersationis: Quare non dimittat quis fratri parum, vt ei Dominus dignetur dimittere totum? Nam & hoc eleemosynę genus est, vt dimittat aliquis ex toto corde ei à quo læsus fuerit. Isid. Non solum qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, sed & qui inimicum diligit, & qui lugēti affectum compassionis & consolationis impartitur, aut in quibuslibet necessitatibus alijs consilium adhibet, sine dubio eleemosynam facit. ¶ Ad corripiendum fratrem peccantē monet nos Dominus Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. ¶ Ad instructionem ignorantiū monemur ad Gal. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Daniel. 12. Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates. Eccles. 38. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus illius fideles sunt. ¶ Opera misericordiæ corporalia sunt illa sex quæ tanguntur Matth. 25. Esuriui &c. Septimum est, quod tangitur Tobiæ 2. scilicet sepelire mortuos. Aliqua horum tanguntur Esa. 58. Dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne opus dirumpe. Hoc pertinet ad visitationem incarceratorum. Frange esurienti &c. Ibi tanguntur tria alia opera manifestè. Et carnē tuā ne despexeris. hoc pertinet ad visitationē infirmorum. ¶ Ad duo prima opera incitámur frequenti scripturæ admonitione. Neemiæ 8. Mitte partes eis qui non præparauerūt sibi. Tob. 4. Panem tuum cum egenis & esurictibus comede. Prouerb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potum da illi. Ecclesiast. 11. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies illū. ¶ Aquæ transeuntes sunt

pop

populi mortales. 2. Reg. 14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terrã quæ non reuertuntur. Luc.3. Qui habet escas, det non habenti. Item excitamur ad ea exemplis sanctorum patrum. Tob.1. De facultatibus suis esurientes alebat. Ioan. 31. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea &c. Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus conteratur. Item incitamur ad ea mercedis promissione. Ezechiel.18. Si panem esurienti dederit, vita viuet. Matt.10. Qui potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantũ in nomine discipuli. Amen dico vobis, non perdet mercedẽ suã. Luc.14. Cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles & claudos, & cęcos, & beatus eris, quia non habent vnde retribuant tibi. Retribuetur autẽ tibi in resurrectione iustorum, qui cibum sine potu ministrant pauperi. Tale prandium dant domino quale consueuit dari asino. Item qui de his que habent ad mensam suam nihil volunt dare pauperibus, in futuro nihil boni inueniẽt. Iob 20. Nõ remansit de cibo eius, & propterea nihil remanebit de bonis illius. ¶ Sequitur de tertio opere misericordiæ, quod est colligere hospitem. ¶ Circa quod opus, Primò tãgetur de his quæ pertinẽt ad eius commendationem. ¶ Secundo, qui hospites sint maximè recipiendi. ¶ Tertio, quomodo sint recipiendi. ¶ Circa primum notandum quòd hospitalitas ad susceptionem gratiæ pręparat. Quod figuratũ est in hoc quòd duo discipuli Christum cognouerunt, cùm eum ad hospitium inuitassent. Luc. vlt. quãdoq; diuina cognitio infunditur alicui occasione alicuius sancti viri in hospitio recepti. Itẽ bona temporalia multiplicat: vt patet in illa vidua quæ Eliam in hospitio suo suscepit; cui

farina & oleum non defecerunt. 3. Reg. 17. A malo etiam temporali seruat: vt patet in Raab, quæ recepit nuntios filiorum Israël: & ideo à morte saluata est. Iosue 6. Sola Raab meretrix viuat &c. ad Hebr. 11. Raab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens expoliatores cum pace. Itē Deum & angelos meretur recipere, qui hospitalitati deseruit. Reputatiuè semper Deum recipit, cùm recipit aliquem nomine ipsius. Matth. 10. Qui recipit vos, me recipit. Eiusdem 18. Qui suscipit vnum talem paruulum in nomine meo, me suscipit. Item 25. Hospes eram, & collegistis me. Io. 13. Qui accipit si quē misero, me accipit. Personaliter etiam quandoq; suscipit Deum. Vnde refert Greg. in homil. Euangelij quod legitur secūdo die Paschæ, quòd quidā paterfamiliâs multum fuit hospitalis. Quadā autem die cùm peregrinos suscepisset, & aquam daret manibus in humilitate, vnus fuit inter eos in cuius manibus aquam fundere debuit. Et cùm reuersus vrceum accepisset, eū nou inuenit. Cumq; hoc factū apud se miraretur, eadē nocte ei Dominus per visionē dixit: Cæteris diebus me in mēbris meis, hesterno autē die me in memetipso suscepisti. Itē Gregor. in homilia illius Euangelij, Videns Iesus ciuitatem, fleuit super illam, dicēs: Quia &c. Quidam Martyrius nomine, vitæ valde honorabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis mater præerat. Pergens itaque leprosum quendam quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire & præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium quo idem Martyrius monachus ire festinat. Vir autē Dei eiusdē

lep

leprosi lassitudinem misertus, pallium quo vestiebatur in terram protinus proiecit, & expandit ac desuper leprosum posuit, eumq; suo pallio vndiq; constrictũ super humerum leuauit, secũq; reuertens detulit. Cumq; iam monasterij foribus appropinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis clamare vocibus cœpit, Currite, ac ianuas monasterij citius aperite: quia frater Martyrius venit, Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in ea specie apparens qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis Deus & homo Iesus Christus, ad cœlum Martyrio aspiciente redijt, eisq; ascendens dixit, Martyri, tu me non erubuisti super terram: ego te non erubescã super cœlos. Qui sanctus vir mox vt esset monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit, Frater Martyri, vbi est quem portabas? Cui ille respõdens, dixit: Ego si sciuissem quis esset, pedes eius tenuissem. Tunc isdẽ Martyrius narrabat, quia cùm eum portasset, pondus eius minimè sensisset. Nec mirum: quomodo pondus eius sentire poterat, qui portantem portabat? Eccles. Specie leprosi apparuit, & is qui est reuerendus super omnia, videri despectus infra omnia dedignatus non est. Cur hoc, nisi vt nos sensu tardiores admoneret, quatenus quisquis ei qui in cœlo est festinat assistere? Humiliari in terra & compati abiectis & despicabilibus fratribus non recuset. Item Gregor. in homilia Euangelij quod legitur secũda die Paschæ, Pensate fratres quanta hospitalitatis virtus sit. Ad mensas vestras Christum suscipite, vt vos ab eo suscipi ad conuiuia æterna valeatis. Præbete modo Christo peregrino hospitium, vt nos in iudicio nõ quasi

peregrinos nesciat, sed vt proprios ad regnū reci piat. Angelos etiam meretur suscipere. Heb. 13. Hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt angelis hospitio receptis: vt Abraham, Gen. 13. Et Loth, eiusdem 19. Origen. Domos hospitales ingressi sunt angeli, domos verò hospitibus clausas ignis & sulphur succendit. Hieron. Abraham & Loth angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt. Idem: Abraham crebro hospitalitatis officio dum non refutat homines, suscipere meruit Dominum. Mat. 10. Quicunq; non receperit vos, nec audierit sermones vestros. Amen dico vobis, quòd tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij. ¶ Circa secundum notandum est, quòd maximè hospitio recipiendi essent boni viri. 4. Regum 4. Animaduerto quòd sanctus Dei est iste qui transit per nos frequenter: faciamus ei cœnaculum paruū, & ponamus in eo lectulum & mensam, & sellam, & candelabrum. Et econtrario in aliquibus locis boni viri vel nō recipiuntur, vel male recipiuntur. Serui vero diaboli cum magno gaudio recipiuntur. Iudic. 19. Vadimus ad domum Dei, & nullus sub tectum nos vult recipere. Similem querelam multi boni viri hodie possunt facere. Sapient. 19. Alij ignotos non recipiebant aduenas. Alij autem bonos hospites in seruitutem redigebant. Matthæi 8. Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Luc. 20. Non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ierusalem. Ioan. 5. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Item peregrini potius recipiendi sunt, quàm indigenæ: quia magis indigent. Iob 31. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Esaiæ 58. Egenos

vagosq; induc in domum tuam. 3. Ioannis 1. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres: & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ. ¶ Circa tertium notandum quòd hospites suscipiendi sunt frequenter. ad Rom. 12. Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Sectari frequentatiuum est. Item hospites ad hospitium cogendi sunt. Vnde super illud Lucæ vlt. Et coegerunt eum. dicit glos. Quo exemplo docemur quòd peregrini non solum sunt ad hospitium vocandi, sed etiam trahendi. Genes. 19. Compulit illos oppidò vt diuerterent ad eum. ¶ Item cum magna reuerentia sunt suscipiendi. Vnde quidam vir religiosus dicebat, fratres aduenientes debere adorari, cùm certum sit in aduentu eorum aduentum Domini Iesu Christi haberi. Sic recepit Abraham tres viros. Genes. 18. Quos cùm vidisset Abraham, occurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit pronus in terram. Item sic recepit Loth angelos. Gen. 19. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis, adorauitq; pronus in terram. Item recipiendi sunt hilariter, non cum murmure. 1. Petri 4. Hospitales inuicem sine murmuratione. Item ministrandum est eis abundanter. Iudic. 18. Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum quæso ne in platea maneas. Item seruiendum est eis diligenter. 4. Regum 4. Ecce sedulè in omnibus ministrasti nobis. Sunt aliqui qui de verbis multis solent seruire hospitibus suis. Vbi autem verba plurima, ibi frequenter egestas. Prouerb. 13. Facit etiam ad hoc quòd hospitalitas Deo sit gratior, si dominus domus in propria persona hospitibus suis seruierit. Vnde dicit Hieron. loquens de Abraham qui tres viros su-

sceperat. Gen. 17. Non seruis præcepit vt hominibus ministrarent, nec bonum quod exercebat per alium minuit, sed quasi præda reperta cum Sara humanitati solus incubuit. Ipse pedes lauit, ipse humeris suis vitulum de armento portauit, ipse vt seruus stetit peregrinis prandentibus & manibus coctos cibos ieiunaturus apposuit. ¶ Itẽ protegendi sunt qui hospitio recipiuntur à recipientibus. Gen. 19. Abutimini filiabus meis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis. Iudic. 19. Nolite fratres malum hoc facere, quia ingressus est homo hospitiũ meum. ¶ Item incitandi sunt ad comedendum verbo & exemplo. In dialogo legitur quòd abbas Cassianus venit ad quendam senem qui dedit ei mãducare cum suis socijs vsq; ad satietatem, & hortabatur eum plus comedere. Qui cùm diceret se esse satiatum, Respondit: Ego diuersis fratribus hodie superuenientibus septies manducaui, & adhuc esurio. Tu verò semel manducans es satiatus. Et dixit ieiunium esse frangendum propter hospites: quia in hospite suscipitur Christus, & nõ possunt filij sponsi lugere quandiu sponsus est cum eis. Item quidam senex in Sicilia multum fuit hospitalis faciens manducare omnes ad se venientes. Venit autem ad eum quidam solitarius nolens refici, dicens se ieiunare. Cui senex: Exeamus, & oremus sub arbore hac, & cui fuerit arbor inclinata, ipsum sequamur. Orante autem solitario arbor nõ est inclinata: orante autem illo sene hospitali, arbor inclinata est. ¶ Sequitur de quarto opere misericordiæ quod est vestire nudos. Ad quod Sacra scriptura monet, Tobiæ 4. De vestimentis tuis nudos tege. Item Esa. 58. Cùm videris nudum, operi eum. Et Luc. 3. Qui habet duas tunicas, det non habenti. Hoc opus misericordiæ

nob

nobis multum cõmendant exempla sanctorum. Et primò exemplum Dei, qui Adam & vxori eius postquam ceciderant in statum miseriæ, fecit tunicas pelliceas. Genes.3. Item exemplum Tobiæ qui nudis vestimenta præbebat. Tob.1. Et exemplum Iob: Si despexi, inquit, prætereuntem, eo quòd non haberet indumentum, & absq; operimento pauperem. Si nō benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Iob 31. Hoc operæ misericordiæ Dorcas digna fuit suscitari. Act.9. Item huic operi misericordiæ promittitur vita æterna. Ezech. 19. Si nudū vestimento operuerit, vita viuet. Hoc opus misericordiæ videtur præcellere respectu præcedentium, in hoc quòd non vnam miseriam reuelat, sed multas. Primum opus repellit famem, secundum sitim: sed hoc opus expellit erubescentiam de nuditate, & molestiam frigoris. Item vestis dato pauperi memoriale est ei vt oret pro eo qui sibi eam dedit. Non transit hoc beneficium ita citò, sicut beneficium cibi vel potus. ¶ Sequitur de quinto opere misericordiæ, quod est visitare infirmos. Ad quod monemur Eccles.7. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. Hoc opus misericordiæ valde placet Deo. Iac.1. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem, hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Valde etiam est vtile homini. Iob 5. Visitans speciem tuam, non peccabis. Qui huic operi misericordiæ insistit, peccatum facilius vincit. Et sicut miseria infirmitatis famem & sitim & frigus videtur excedere: sic hoc opus misericordiæ videtur præcellere respectu præcedentium. Vnde in Vitaspatrum. Frater quidam interrogauit quendam senem, dicens; duo fratres sunt, quorum vnus ieiunat sex

diebus, & multum laborans, alius verò seruit ægrotantibus, cuius opus magis acceptum est Deo. Respondit senex: Si frater ille qui sex diebus laborans ieiunat appendat se per nares, non potest esse æqualis illi qui infirmãtibus deseruit. Hoc opus misericordiæ cõmendauit nobis filius Dei exemplo suo visitans genus humanum in infirmitate positum. Luc. 1. Visitauit nos oriens ex alto &c. ¶ Sequitur de opere misericordiæ, quod est visitare eos qui sunt in carcere. Ad quod monemur. Hebr. 13. Mementote vinctorũ, inquit &c. Eiusdem 10. Vincti compassi estis. ¶ Et notãdum quòd visitandi sunt in carcere non solùm vt necessaria eis ministrentur, vel aliqua consolatio eis adhibeatur, sed etiam vt à carcere liberentur. Ecclesiast. 4. Libera eum qui iniuriam patitur de manu superbi. In Psal. Egenum de manu peccatoris liberate. Itẽ: Domine, quis similis tibi, eripiens inopem de manu fortiorum eius? Hoc opus misericordiæ commendatur nobis varijs exemplis sanctorum. Legitur de Tobia quòd pergebat per omnes qui erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Iob 29. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Daniel Susannam adiudicatam morti, liberauit. Daniel. 13. Et Nicolaus tres pueros morti addictos. Prouerb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem &c. ¶ Sequitur de septimo opere misericordiæ, quod est sepelire mortuos. Eccl. 7. Mortuo non prohibeas gratiam. Glos. ad eleemosynam pertinet sepultura mortuorum. De hoc opere misericordiæ commendantur viri Iabes Galaad. 2. Reg. 2. Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam cum domino vestro Saul, & sepelistis eum. Cõmendatur etiam de hoc Tobias. De quo legitur Tob. 2. quòd cùm nuntiatum esset ei

quòd

quòd vnus de filijs Israël iugulatus iaceret in platea, statim exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus, tollensq; illud portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. & Marc. 14. dicitur de Magdalena: Bonum opus operata est in me, præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Hoc opus misericordiæ exercuerunt Ioseph & Nicodemus Christo. Ioan. 19. & Zozimas vnico leone obsequente sepeliuit cadauer illius pœnitentis Mariæ Aegyptiacæ. Hoc opus misericordiæ cõmendatur nobis exemplo etiam brutorum animalium. Legitur enim in lib. de Natura animalium, quòd mortuo delphino, circũstant alij delphini ne comedant pisces mortuũ, & deferunt eum in profundum, atq; sepeliunt. ¶Et notandum quòd multi propter peccata sua hoc beneficio priuantur. Esa. 14. Tu proiectus es de sepulchro tuo quasi stirps inutilis. In eodem: Quasi cadauer putridum non habebis consortium, neq; eris cum eis in sepultura. 4. Reg. 9. Iezabel comedent canes in agro Iezrael, nec erit qui sepeliat eam. Ierem. 22. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Eiusdem 25. Non sepelientur in sterquilinium, super faciem terræ iacebunt. Et 2. Machab. 5. Iason qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus & insepultus abijcitur à sepultura. Ecõtrario corpora sanctorũ in pace sepulta sunt. Eccl. 44. ¶Item notandum quòd antiqui eligendo sepulturam, respectum habuerunt vel ad patres suos, vel ad sanctitatem eorum cum quibus sepeliri voluerunt. Genes. 48. dicit Iacob, Facies mihi misericordiam vt non sepelias me in Aegypto, sed dormiam cum patribus meis. Eiusdem 49. Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici.

3. Reg.

3.Reg.13. Cùm mortuus fuero, sepelite me in sepulchro in quo vir Dei sepultus est. 4.Reg.13. Quidam sepeliẽtes viderunt latrũculos,& proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei, & reuixit. ¶ Præter septẽ opera misericordiæ de quibus dictum est, videntur etiã esse quędam alia opera misericordiæ, vt accõmodare indigenti. Tripliciter enim facit quis eleemosynã, vel dando, vel accõmodando, vel remittendo. Eleemosyna mutui in hoc commendabilis est, quòd multoties fieri potest,& tamẽ nõ perit ei qui eam facit. Recuperat enim quod accõmodauit. Ad hoc opus misericordiæ monemur Matt.5. Volenti mutuare à te, ne auertaris. & Luc.6. Mutuũ date nihil inde sperantes. Deuter.15. Si vnus de fratribus tuis ad paupertatẽ venerit, nõ obdurabis cor tuum, nec cõtrahes manũ: sed aperies eam pauperi,& dabis mutuũ quo indigere prospexeris. Recuperare etiam proximũ videtur esse opus misericordiæ. Eccl.29. Recupera proximũ tuũ secũdum virtutem tuam. Item opus misericordiæ esse videtur, loca lutosa vel aquas periculosas pontibus vel aliter peruia & meabilia facere. Et hoc opus misericordiæ vno denario potest aliquis bene facere omnibus illis qui per pontem transituri sunt.

De quo sit Eleemosyna facienda. CAP. V.

NOTANDVM quòd eleemosyna faciẽda est de his quæ iustè acquisita sunt. Leuit.2. Omnis oblatio quæ offertur Domino, absq; fermento erit: absq; fermento, inquam, iniquæ acquisitionis. Prouerb.3. Honora Dominum de tua substantia. Tob.4. Fili, de tua substantia fac eleemosynã. & distinguntur circa eleemosynam tres gradus: est

enim

enim eleemosyna bona,melior,optima.Bona est, quæ fit de patrimonio Christi,in quo solã dispensationem clerici habent. Bern.Facultates ecclesiarum patrocinia sunt pauperũ, & sacrilega eis crudelitate subripitur quicquid sibi ministri & dispensatores, non vtiq; Domini & possessores vltra victum & vestitũ accipiũt. Melior est,quæ fit de proprio matrimonio. Optima est, quæ fit de his quæ acquiruntur proprio labore. Ephes.4. Qui furabatur,iam non furetur:magis autẽ laboret manibus suis operando quod bonũ est,vt habeat vnde tribuat necessitatẽ patienti. Non placet Deo eleemosyna de furto vel rapina facta,ab eo qui potest scire cui sit restituẽda. Aug. Quale est illud munus quod alter cum gaudio accipit, alter cum lacrymis amittit? Eccl.34. Immolantis ex iniquo maculata est oblatio, & non sunt beneplacitæ Deo subsannationes impiorum. In eodem:Dona iniquorum nõ probat Altissimus. ¶Item qui offert sacrificiũ ex substantia pauperis,quasi qui victimat filium in conspectu patris. Item eiusdem 35.Noli offerre munera praua:non enim suscipiet illa Deus. Deuter.17.Non immolabis Domino Deo bouẽ & ouem in quo est macula,aut quippiã vitij: quia abominatio est Domino Deo tuo.Esa.61.Ego Deus diligẽs iudiciũ, & odio habẽs rapinã in holocaustum. Mat.1.Intulistis de rapinis munus: nunquid suscipiã illud de manu vestra?1.Paralip.vlt.Quę de manu tua accepimus,dedimus tibi. Nõ ea quæ accepimus de manu diaboli. Prouerb.13.Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ. Restituẽda sunt mala acquisita de alijs, scilicet nostris. Eleemosynas debemus facere,exemplo Zachæi Luc.19.Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus:& si quem defraudaui,reddo quadruplum. Greg.Quicquid in

Dei

Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei nō placat iracundiam, sed irritat. Sicut aqua si munda est lauat, si verò immunda inquinat: sic eleemosyna si fit de re iniustè acquisita inquinat: si verò fit de re iustè acquisita lauat. Et sicut non est danda eleemosyna de re furtiua, sic nec accipienda Tobiæ 2. Non licet nobis edere de furto aliquid, aut cōtingere. Leuit. 11. Nolite contaminare animas vestras, nec tāgatis quicquam eorū, ne immūdi sitis. Et notandum quòd eleemosyna est tanto Deo gratior, quāto res quæ datur danti erit charior. 2. Reg. vlt. Non offerā Domino, ait Dauid, holocausta gratuita? Tamen non multum expedit pauperibus qui non sunt assueti delicijs, dare delicias & sumptuosa cibaria, nisi quando sunt infirmi. Aug. in lib. de verbis Domini, Vtantur diuites superfluis, dent pauperibus necessaria: vtātur pretiosis, dent pauperibus vilia. Dicit Hieron. sup Malach. quòd indignū est dare Deo quod dedignatur homo. Ministris Dei propter honorē eius cui ministrant delicata & sumptuosa dari possent. Eccl. 14. Dignas Deo oblationes offer. Num. 18. Quæ offertis de decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erūt.

Cui sit danda Eleemosyna. CAP. VI.

ELEEMOSYNA danda est pauperi. Luc. 33. Cùm facis conuiuiū, voca pauperes & debiles &c. Et Tob. 4. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede. Debemus in hoc imitari Deum, de quo Luc. 2. Esurientes impleuit bonis. & in Psal. Quia satiauit animam inanem. 4. Reg. 4. Eliseus implet vasa vacua. Hierony. Illis tribue diuitias tuas qui non phasidas aues, sed siliginis panem

comedunt, qui famem expellant, nõ qui augeant luxuriam. Idem: Da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non quo augeantur opes. Pars sacrilegij est, res pauperum dare nõ pauperibus. Item dandum est non solum bonis, sed etiam malis, vt simus imitatores eius qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Mat. 5. & Lucæ 6. Omni petenti te, tribue. Maximè tamen dandum est bonis. Eccl. 12. Si bene feceris, scito cui feceris. Ibidẽ: Bene fac iusto, & inuenies retributionem magnam. Et si non ab ipso, certe à Deo. Ibidẽ: Da bono, & ne recipias peccatorem. Bene fac humili, & ne dederis impio. Quod intelligendum est in duobus casibus: Vnus est, si credas quòd propter bonũ tuum negligat iustitiam. Alius est, cùm non datur intuitu pietatis: vt faciunt illi qui dant histrioni causa histrionatus. Eccles. 7. Bonum est sustentare iustum. Sapiens: Cui des videto. Item dandũ est diuersis, non tantum vni. In Psalm. Dispersit, dedit pauperibus. Matt. 20. Volo & huic nouissimo dare sicut &c. Hieron. Pecuniã tuam vt singulis necessariũ est distribuas; nõ ad luxuriam, sed ad necessitatem.

Quomodo sit danda Eleemosyna. CAP. VII.

ELEEMOSYNA danda est animo volũtario. Deus enim plus respicit ad animum, quàm ad datum. Prouerb. 16. Spirituum ponderator est Deus. Eiusdem 21. Appendit corda Deus. 1. Reg. 16. Deus intuetur cor. Et super illud Matt. 10. Quicunq; dederit vni ex inimicis meis calicem &c. dicit glos. Nota Deum ad pium affectum dantis respicere magis quàm ad quãtitatem rei exhibi-

ta.

tæ. Et super illud Matthæi 19. Ecce nos reliquimus omnia. dicit Greg. Cor & non substantiam Deus pensat, nec perpendit quid in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Hieron. Quæ efferuntur, non sui pondere, sed offerentium voluntate pensantur. ¶ Item danda est eleemosyna cum vultus hilaritate. Eccl. 25. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad Corint. 9. Hilarem datorem diligit Deus. August. Qui dat vt careat tædio interpellantis, nō vt reficiat viscera indigentis, & rem & meritum perdit. ¶ Item danda est cum sermonis dulcedine. Eccles. 4. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & responde ei in pacifica mansuetudine. Eiusdem 18. Fili, in bonis tuis non des querelam, & in omni dato non des tristitiã verbi mali. Greg. Sunt nōnulli qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulata, prius in eos cōtumeliosa verba iaculantur: qui si rebus ministeria perficiunt pietatis, in verbis contumeliosis humanitatis gratiam perdunt: ita plerunq; videantur iniuriæ illatæ satisfactionem exoluisse, cùm post contumelias dona largiũtur. Nec debet sequi improperatio. Eccl. 18. Stultus acriter improperabit. Eiusdẽ 20. Datus insipientis non erit tibi vtilis &c. Exigua dabit & multa improperabit. ¶ Item danda est eleemosyna cum festinatione. Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo, Vade, & cras reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Eccles. 7. Cor inopis ne afflixeris, & ne protrahas datum angustianti. Iob 31. Si oculos viduæ expectare feci &c. Super illud Psal. Producens fœnum iumentis. dicit glos. Beatus qui præoccupat vocem petituri. Dauid: Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem. Prouerb. 12. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. Debet etiam homo dare eleemosynã dum sanus & viuus

est.

est. Eccl. 14. Fili, si habes, bene fac tecũ, & Deo dignãs oblationes offer: memor esto, quoniã mors nõ tardabit. ¶ Itẽ ante mortẽ benefac amico tuo, Christo scilicet. Eiusdẽ 18. Mem ẽto paupertatis in die abũdãtiæ. ad Gal. 6. Dum tẽpus habemus operemur bonũ ad omnes. Eleemosyna quam aliquis dat in vita sua, est sicut lucerna quæ præcedit aliquẽ, seruans eum ne cadat in lutũ vel foueã. Eleemosyna verò quę fit pro eo post mortẽ, est sicut lucerna q̃ fertur alicui post tergum, quæ non custodit hominem quin cadat in foueam inferni, à qua non est liberatio. ¶ Itẽ danda est eleemosyna cum humilitate, ita vt nec vanã gloriam inde quæras, nec pauperem cui das despicias, nec pro eleemosynis quas das, si in peccato mortali es, salutem præsumas. ¶ Ad primum monemur, Matt. 6. Te faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Eccl. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Prouerb. 21. Munus absconditum extinguit iras. Gregor. Sufficit iustis ab eo videri à quo expectant remunerari. Item valde bona sua paruipendunt, qui ad eorum remunerationem laudes hominum sufficere credunt. Et in legenda beati Nicolai dicitur, Ex quo homo est in huius mundi voragine propter delicta sua deiectus, nullum eius bonum sic Deus approbare legitur, vt eleemosynam, si tamen ob mũdi fiat gloriam. ¶ Ad secundum monemur Esaiæ 58. Carnem tuam ne despexeris. Et super parabolam de diuite & Lazaro, Lucæ 21. dicit gloss. Si quæ reprehensibilia videmus in pauperibus, non debemus despicere: quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat. Iob trigesimoprimo, Si comedi buccellam meam solus. Gregorius: Solent nonnulli multa largiri, sed habere paupe-

res socios in domestica cõuersatione refugiunt, gratiam vitæ communis non habentes. Sed iste præiudicium pietati se facere existimaret, si solus comederet quod Dominus omnium communiter creasset. ¶ Ad tertiũ monemur Eccl. 7. Ne dicas, In multitudine munerũ meorum respiciet Deus, & offerente me Deo Altissimo, munera mea recipiet. Et super illud Iob 15. Non credat frustrà errore deceptus quòd aliquo pretio redimendus sit. dicit glos. Eleemosyna non valet ei qui in malo permanet. August. in Enchirid. Non æstimet aliquis illa nefanda crimina qualia qui agunt regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiãdus est Deus: non ad hoc quodammodo emendus, vt ea liceat impune committere. ¶ Item eleemosyna danda est propria manu. Prouer. vlt. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Danda est etiam secundũ facultatem dantis. Eccl. 14. secundũ vires tuas exporrigens da pauperi. Eiusdem 15. Da Altissimo secundum donatum eius. Tob. 4. Quomodo potueris, ita esto misericos: si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libẽter impartiri stude. Nullus potest excusare se à collatione eleemosynæ, etiam si sit pauper, cùm tantũ placeat quãdoq; Deo quando pauper dat pro Deo obolũ, sicut si diues daret pro Deo centum marcas. Libenter emeret pauper carnes in macello, si tantum crederet se habiturum pro vno obolo quantũ diues pro centũ solidis. Luc. 21. dixit Dominus de paupere vidua ꝗ miserat duo æra minuta in gazophilaciũ, Vidua hęc pauper plus quàm omnes misit. Si non potest dare

pau

pauper obolum, det calicem aquæ frigidæ, & non perdet mercedem suam. Matt.10. Si hoc non potest, det verbum consolationis, vel orationis. Super illud, Iustus autem miseretur, & tribuet, dicit glos. Iusto semper est aliquid quod det, saltem orationem. Item danda est eleemosyna ordinatè, vt homo primo misereatur suijpsius. Eccl. Miserere animæ tuæ placens Deo. Aug. in Enchirid. Qui eleemosynam ordinatè vult dare, à seipso debet incipere. Item in lib. de rectitudine catholicæ conuersationis, Deus rogat vt tui miserearis, & nō vis: quomodo te Deus exaudiet in die necessitatis supplicantem, cùm tu eum pro teipso non audis rogantem? Item August. Quid est miserius misero non miserante seipsum? Ecclesiast.14. Qui sibi nequā, cui bonus? Sicut non esset misericors qui matris suæ indigenti non misereretur, licet aliorū misereretur: ita non est verè misericors qui animæ suæ infirmantis ad mortem non miseretur, cum magis eam diligere debeat quàm matrē. Sapiens: Semper tibi proximus esto. Item ad ordinē misericordiæ pertinet vt potius misereamur animæ quàm corporis, & potius ei qui est in maiori miseria, quàm ei qui est in minori.

De his quæ omnibus debemus, vt est dilectio, veritas & fides, & præcipuè de veritate & eius descriptione, de incitātibus ad amorē veritatis, & de errore illorū qui dicūt veritatem non esse iuramento firmandam.

PARS XV.

De debito dilectionis, legitur ad Rom.13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. De dilectione, require in

tractatu de Charitate. De veritate hoc modo agetur. Primo ostendetur quid sit veritas, prout veritas pars est iustitiæ. Secundo tangetur aliqua quæ ad amorem veritatis possunt incitare. Tertio destruetur error illorum qui dicũt veritatem in nullo casu firmandam esse iuramento. ¶ Circa primum notandum est, quòd est veritas increata, & est veritas creata. Veritas verò creata triplex est, scilicet veritas signati siue rei: & veritas signi, & veritas vtentis signo. Ad veritatem rei videtur pertinere illud August. in lib. Soliloquiorum: Verum est id quod est. Et illud Philosophi: Vnũquodq; sicut se habet ad esse, ita ad veritatẽ. Ad veritatẽ verò signi pertinere videtur illa descriptio Philosophi: Veritas est adæquatio rei & intellectus, siue adæquatio signi & signati. Veritas verò prout pertinet ad hominẽ vtẽtem signo, pars videtur esse iustitiæ, quæ sic describitur à Tullio in 1. Rhetoric. Veritas est per quam immutata ea quæ sunt aut antè fuerunt, aut futura sunt dicuntur. Ad amorem veritatis monemur Prou. 2 Veritatẽ eme &c. Veritas emitur quando cũ magno studio vel labore cognitio veritatis acquiritur, vel quãdo cum damno magno vel multorum odio veritas in iudicio vel doctrina dicitur. A veritate nullo modo recedẽdũ est, quicunq; inde debeat scandalizari. Vnde super illud Matt. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis &c. dicit Gl. Nota quòd in quãtum potes sine peccato vitare scandalum proximi, debes: quòd si de veritate est, pro scandalo veritas relinqui non debet. Et intelligitur hoc de triplici veritate, scilicet vitæ, iudicij & doctrinæ. ¶ Item monemur ad amorem veritatis. Eccles. 37. Ante omnia opera verbũ verax præcedat te. Et eiusdem 4. Non contradicas verbo veritatis vllo

mod

modo. Sancti antiquitus multum deferebant veritati. 2. ad Cor. 13. Non possumus aliquid aduersus veritatē, sed pro veritate. Ad perhibēdū testimonium veritati, venit filius Dei in mundū. Io. 18. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Sed hodie veritas exosa habetur. Terentius in Andria: Veritas odium parit, obsequium amicos. Ad Galat. 4. Ego inimicus vobis factus sum verum dicens vobis. Bern. super Cant. Amara est veritas sine condimento gratiæ. Hodie diminutæ sunt veritates à filijs hominum. Dauid: Nō est in ore eorum veritas. Cor eorum vanū est. Veritati hodie detrahitur. Ioan. 6. Quare detraxistis sermonibus veritatis? Veritas hodie captiua detinet. Vix enim inuenit qui velit eam dicere. ad Ro. 1. Veritatem in iniustitia detinēt. Seneca: Monstrabo tibi quid omnia possidentibus desit, scilicet qui verum dicat. Veritas hodie vndiq; impugnatur, ita vt frequenter necesse habeat corruere: secundum illud Esa. 59. Corruit in platea veritas. Et Dan. 8. Prosternetur veritas in terra. Veritas in terra prosternitur, quādo aliquid terrenum veritati præponitur. Veritas hodie à multis vili pretio venditur. Prouerb. 28. Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit, & pro buccella panis deserit veritatem. Multi hodie deserunt veritatem vitæ, & ideò fugit ab eis veritas doctrinæ. Sicut econtrario sequitur veritas doctrinæ eos qui habent veritatem vitæ. Ecclesi. 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt: & veritas ad eos qui operantur illam, reuertetur. Veritas hodie adeò vilipenditur vt à quibusdam ei præponatur falsitas, ab alijs præponatur ei vanitas, & ab alijs ipsa vmbra vel pictura veritatis. Veritati falsitatē proponunt homines incō[?]-

deratè loquentes qui tota die volunt esse in verbis,& ideò multotiens mentiuntur. Bern. in sermonibus: Quid ni periclitetur castitas in delicijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc seculo nequam? Vanitatem præponunt veritati amatores temporalium istorum quæ vana sunt, eo quòd non dant plenitudinem cordi possidentis, nec fulcimentum innitenti, nec fructum expectatum circa ea laboranti. in Psal. Vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mēdacium? Vmbrā & picturā præponūt veritati hypocritæ, qui apparentiam sanctitatis ipsi sanctitati præponūt. Veritas quę sic modo cōtemnitur inualescet,& in futuro amatores suos liberabit,& hostes cōdēnabit. Io. 8. Vos cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. 2. Esdræ 4. Veritas manet & inualescit in æternum,& viuit, & obtinet in secula seculorum. Sicut se habet denarius falsus ad verū: sic se habet homo mendax ad hominem veracem. Vnde cùm homines multum doleant & offendātur si vnus de eorū seruientibus recepit eis vnū falsum denarium pro bono, mirum est quomodo non multum dolent cùm falsitatem in seipsis deprehēdunt. Viliores se vidētur habere, quàm vnum denarium. ¶ Et notādum quòd veritatem habere debemus quātum ad omnes. Nulli enim mētiri debemus, vt ostēdit August. in lib. de doctrina Christiana, dicens: Omnis qui mentitur, iniquè facit. Nemo enim mentiēs in eo quòd mētitur seruat fidē. Nā hoc vtiq; vult, vt cui mētitur fidem sibi habeat, quam tamē mentiēdo ei nō seruat: omnis autem fidei violator, iniquus est.

De errore illorum qui dicūt veritatem nō esse iuramento firmandam.

NVllā veritatē iuramēto esse firmadā, asserētes, omne iuramētū esse illicitū dicunt. Qui

error occasionē potuit habere ex illo ṽbo Domini, Mat.5. Ego dico vobis, nō iurare omninò. Itē ex illo verbo Iac.5. Ante omnia fratres nolite iurare. Ad idē facere videt̃ illud verbū Aug. in quodā sermone, Falsa, inqt, iuratio exitiosa est: vera iuratio periculosa est, nulla iuratio secura: ergo vt videtur ab omni iuratione abstinēdū est. Ecōtrario verò manifestè ostēdit̃ ꝙ licitū sit iurare. Primo sic iurauit Dominus. Gen.21. Per memetipsum iuraui, dicit Domin⁹, ꝙ si quis nō recipiat vetus testamētū, probatur hoc per illud ad Heb. 6. Abrahæ promittēs Deus, quoniā neminē habet per quē iuraret maiorem, iurauit per semetipsum: ergo homini licitū est iurare. Et quòd hoc argumētū valeat, probat̃ per illud Luc.6. Perfectus omnis erit si sit sicut magister eius. Magister noster Deus est, secūdū illud Io.13. Vos vocatis me magister & Domine, & bene dicitis: sum etenim. & Mat.23. Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est, Christus. ergo nō est cōtra statum perfectionis iurare. Item iurauit angelus: Apocal. 10. quem Ioannes vidit stantem super mare & super terram, & leuauit manum ad cœlum, & iurauit per viuentē in secula seculorum. ¶ Itē iurauit Apostolus ad Phil.1. dicēs: Testis est mihi Deus. & 2. ad Corin.1. Ego testē Deū inuoco &c. Si quis verò dicat non esse iuramentum, in illis apparet hoc esse falsum, ꝑ hoc quod dicit̃ Ier.4. Iurabunt, Viuit Dominus in veritate, & iudicio, & iustitia. Non ergo solū est iuramētum si dicatur, Per Deū, vel simile, imò etiā si dicat̃, Testis mihi Deus: vel, Viuit Domin⁹, ex quo nomē Dei in testimonium vel cōfirmationē veritatis assumit̃. Cùm ergo Deus & angelus & homo sanct⁹ iurēt, mirū est quomodo nō vult iurare hæretic⁹, quasi Deo & angelis & sanctis sanctior esse

velit. Videtur assimilari diabolo potius quàm angelo, vel Deo, vel homini sancto: diabolũ enim nõ memini me legisse iurasse ad confirmationem veritatis. Præterea præcepit Deus iurare, Exod. 22. dicens: Si quis commendauerit viro pecuniã aut vas in custodiã &c. Et post in eodem: Si quis cõmendauerit proximo suo bouẽ &c. iusiurandũ in medio erit, q nõ extẽderit manũ ad rẽ proximi sui &c. Et Deut. 6. Dominũ Deũ tuũ timebis, & illi soli seruies: ac per illius nomen iurabis. Et eiusdem 10. Iurabitq; in nomine illius. Item in Psal. Quis habitabit in tabernaculo tuo &c. & subditur, Qui iurat proximo suo, & non decipit. Matthæi 5. Reddes Domino iuramenta tua. Præterea iurant omnes nationes, & Gentiles & Iudæi, & Christiani. Sed secũdum philosophum, Vox omnium vox naturæ est: ergo natura dictat quòd licitum est iurare. Philosophus: Iurare nisi vbi necesse est, graui viro parum conuenit. Itẽ licet assumere nomẽ Dei ad adiurandũ aliquem. 2. ad Thessal. vlt. Adiuro vos per Dominum &c. ergo licet illud assumere ad aliquid iurandum. Si enim licet nomẽ Domini assumere ad monẽdũ aliquẽ vt aliquod opus bonũ faciat, secũdum illud ad Rom. 12. Obsecro vos per misericordiã Dei vt exhibeatis corpora vestra &c. Et eiusdẽ 15. Obsecro vos per Dominũ nostrũ Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris. A simili licebit nomen Dei assumere ad monẽdũ aliquẽ vt ipse credat veritati vtili, cùm fides sit adeò grata Deo q sine ea nemo ei placeat. Præterea, cùm dicit Dominus, Quod abundantius iis est, à malo est: aut intelligitur, id est malum est: aut intelligitur q sit à malo, id est ab infirmitate nõ credẽtis. Si primo modo, ergo malum est quando Dominus ad

maiorē cōfirmationē dicit, Amē amē dico vobis. Sermo enim eius debuit esse, est, est, nō, nō, & nō debuit aliqd addere. Malū etiā fuit quādo Apostolus ad confirmationem verbi sui addidit, Testis est mihi Deus. ad Rom. 1. Et 2. ad Corinth. 11. Deus & pater Domini nostri Iesu Christi scit quòd non mentior. Et ad Galat. 1. Quæ scribo vobis, ecce corā Deo quòd non mentior. Præterea cū in veteri lege prohibita esset iuratio ꝑ creaturas, si Dominus voluit ostendere iurationē omnem esse prohibitam, & facere additionem ad veterem legem, potius debuit hoc specificare de iuratione per creatorem, quàm per creaturam, cùm iuratio per creaturam satis esset prohibita in veteri lege. ¶ Argumenta etiam quibus vtūtur hæretici ad confirmationem dicti erroris valde debilia sunt. Vt est illud Iac. 5. Ante omnia nolite iurare. Si enim propter hoc, quia ibi dicitur, Nolite iurare. peccatum mortale est iurare. Ergo cùm Dominus dicat Matth. 23. Et patrem nolite vocare vobis super terrā. peccatum mortale erit vocare aliquem patrē super terram. Item si ideò in nullo casu iurandum est, quia Dominus dicit Mat. 5. Ego dico vobis non iurare omninò. Ergo cùm aliquis dicit alicui colligenti, saluiam vel petrosillū in horto suo, vt non colligat illud omninò: ipse prohibet eū vt nihil inde colligat. quod manifeste falsum est, secūdū etiā communē vsum loquēdi & etiā quod in alia facultate dicit. Vnde versus: Omnis nō nullus, nō omnis dic aliquis nō. Præterea causa quam Dominus subdit, cū dicit: Neq; per cœlum, quia thronus Dei est &c. nō est cōpetēs causa quare nūquam sit iurādū: sed quare nō sit passim iurādum, siue omnib. modis, etiā per creaturā huiusmodi: quia in contēptu ipsius, contēnit ipse cuius est thronus. Præ-

terea aut semper fuit illicitum iurare, aut incœpit esse illicitum ab illa prohibitione Christi. Ego autem dico vobis non iurare omninò. Primum constat esse falsum, cùm lex vetus iurare præcepit, & cum ratio naturalis non dictet hoc malum esse. Secundum etiam videtur falsum esse per hoc quod Dominus dicit, Quod abundantius est, à malo est, tanquam ius declarans, & non tanquam ius statuens. Præterea quare prohibuit Deus iuramentum vniuersaliter? Si id prohibuit propter periculum periurij, eadem ratione votum debuit prohibere, imò eadem ratione etiam à prohibitione debuit abstinere. Prohibitio enim ista facit plures trãsgressores quàm sint illi qui incurrunt periurium: hoc enim facit omnes iurantes transgressores, sicut prohibitio: & constat quòd plures iurant, quàm peierent. ¶ Itẽ quæ est ratio ista quòd non sit iurandũ per Ierusalẽ, quæ est ciuitas regis magni, quando illud quod iurat verbũ est eiusdẽ regis, & scriptũ sit, Cœlũ & terra trãsibũt &c. Mat. 24. Prętere a sicut magis cauẽdũ est paruulo ab accessu ad aquã vel ad aliud periculũ, quàm adulto qui scit sibi bene cauere: sic magis cauendum fuit in hac parte populo Iudæorũ rudi & paruulo, quàm populo discreto Christianorũ. Vnde si propter periculũ prohibitũ est, magis debuit prohiberi tũc. Itẽ cũ sensus sit, Ego dico vobis nõ iurare omninò &c. id est vt nõ iuretis omninò. Si mortale peccatũ est iurare, quia Christus dicit nõ iurari: ergo eodẽ modo facere cõtra quodq; dictũ à Christo, erit mortale: ergo solũ pręcepta & prohibitiones erũt, & nõ erũt cõsilia aliqua, nec admonitiones ad aliquid melius, & omnes qui erunt circa statum perfectionis, erũt in statu dãnationis, cũ ad pfectionẽ moneat Christus, dicẽs Matt. 5. Estote perfecti sicut

&

& Pater vester cœlestis perfectus est. Et mortaliter peccabit, qui fecerit contra illud, Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Lucæ 6. Et iterum qui facit contra illud, Omni petenti te, tribue. Et contra illud, Omnia quæcunque vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis. Matth. 7. Et contra illud Matt. 5. Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. & contra illud Matth. 5. Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alterã. Contra quod tamẽ fecit Christus Io. 18. qui percutienti maxillam eius, non præbuit alteram, sed allegauit iustitiam suam, dicens: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo &c. Paulus Actuum 23. principi sacerdotum qui præceperat os Pauli percuti, dixit: Percutiet te Deus paries dealbate. August. Ista præcepta magis pertinent ad præparationem cordis, quæ intus est, quàm ad opus quod in aperto fit: vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolẽtia, in manifesto autẽ fiat quod ei videtur prodesse posse quibus bene velle debemus. Præterea, quomodo onus Christi erit leue, si quæcunq; ipse dicit præcepta sunt vel prohibitiones? Item per quod iurat quilibet, illud veneratur, hoc amat, hoc timet. vt dicit Gl. Matt. 5. Vnde cùm iurare per Deum in veritate vtile sit, Deo honorificum & proximo vtile, & sic deseruiat dilectioni Dei & proximi: quare erit illicitũ vel prohibitum, cum plenitudo legis sit dilectio? ad Rom. 10. Et cũ in duobus mãdatis de dilectione Dei & proximi vniuersa lex pẽdeat & prophetę, Mat. 22. Pręterea, iurare nihil aliud videtur esse, quàm nomẽ Dei assumere ad confirmationẽ eius quod dicitur, sicut haberi potest ex duobus locis scripturæ sacræ. Exo. 20. Nõ assumes nomẽ Dei tui in vanũ.

Assumere enim nomē Dei in vanum, est iurare in vanum. Et ex illo verbo ad Hebr. 6. Omnis cōtrouersiæ eorū finis,ad confirmationē,est iuramentū, qua descriptione recepta, facile est ostēdere quòd liceat iurare. Cùm enim filius Dei in hoc natus sit & venerit in mundū, vt testimoniū perhiberet veritati,vt ipse ait Ioan.18.verisimile est quòd nomē suū nō neget ad eandem veritatem confirmandam,imò quod plus est,ad confirmationem veritatis mori voluit. Item cùm Deus pater sic dilexerit mūdū,vt filiū suum vnigenitum daret. Ioan.3. verisimile est quòd nomē suum ei non neget. ad Ro.8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo nō cum illo omnia nobis donauit. Itē cùm principes huius mūdi talis sint bonitatis in subditos suos, vt sigillis suis eis confirment veritatem vtilem, nunquid cœlestis Deus habebit hanc bonitatem in subditos suos, vt nomine suo permittat eos vti ad cōfirmandā veritatem? Simile argumētum facit Dominus Matt.7. dicens: Si ergo vos cùm sitis mali,nostis bona data dare filijs vestris: quāto magis Pater vester qui in cœlis est,dabit bona petentibus se? Item si Deus sigillum suum commendauit seruis, verisimile est quòd non neget illud filijs. ad Rom.7. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritū adoptionis filiorum. Ex prędictis manifestum est quòd iurare non est vniuersaliter malum. imò licitum est iurare ad confirmandam vtilem veritatem. Respondendum est est ergo ad ea quæ ipsi obijciunt. Notandū ergo ꝙ potuit esse multiplex causa quare Dominus diceret illud Matt.5. Ego dico vobis non iurare omninò &c. Prima potuit esse, quia iuramētum quādoq; vilipēdi facit simplicem assertionē: nec

iam

iam reputant multi simplex mendacium, ex quo non est ibi periuriũ. Sicut multi hodie iuramenta sine solẽnitate facta non reputant propter iuramenta solennia. Deus ergo volens suos veritatẽ seruare in simplici sermone sicut in sermone iurato, voluit vt non iurarẽt quantum esset in eis. Aug. super epistolam ad Gal. Non est cõtra Deĩ præceptum iuratio: sed ita intelligitur Deus prohibuisse à iuramento, vt quantum in ipso est quisq; non iuret: quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum suaue aliquid. Idem in sermone Domini de monte: Iuramentum faciendum est in necessarijs, cùm pigrĩ sunt homines credere quod est eis vtile. Iuratio non est bona, non tamẽ mala cùm est necessaria; ideò non est appetenda, vt bona, non tamen fugienda tanquam mala, cùm necessaria est. Gl. super Matt. 5. Sermo fidelis pro iuramẽto debet haberi: & meritò, tanquã verbũ dictũ in tẽplo corã altari, imò corã Deo. Templũ enim in baptismo dedicatũ, est ipse fidelis. Deus autẽ est in hoc templo sancto suo, fides verò altare est. ¶ Secũda causa potuit esse periculũ idololatriæ, & tertia periculũ periurij. Ex frequẽti enim iuratione frequẽs sequitur periuriũ. Et hæc duo pericula sequebantur præcipuè ex iuratione creaturarũ: ideo talẽ iurationem præcipuè dissuadet Dominus. Gl. Illi vel cœlũ plus aliquid suspicabantur, vel per illud iurantes non putabant se iuramento teneri: ideò iuramentum sic temperat, vt cœlũ & creatura Dei credatur nõ plus aliquid, & quia thronus eius est, periuriũ timeatur. Aug. In nouo testamẽto dictũ est, ne omninò iuremus: quod mihi quidem propterea dictum esse videtur, non quia verum iurare peccatũ est, sed quia peierare immane peccatum est, à quo nos longe esse voluit,

qui

qui omninò ne iuraremus admonuit. Idē in quodam sermone: Qui iurat, iuxta præcipitium periurij est: qui non iurat, longe est. ¶ Quarta causa potuit esse perfectio mansuetudinis quam voluit esse in discipulis suis, quibus dixit illud verbum sicut in Euangelio, Matth. patet, qui illud verbum ponit. Iuramentum verò frequenter est ex ira & impatientia: ideò voluit Dominus eos à iuramento cauere. ¶ Septem verò dissuadentur circa iuramentum. ¶ Primo, appetitus iurandi. Iac. 5. Ante omnia fratres nolite iurare. ¶ Secundo, assiduitas iurandi. Ecclesiast. Iuratione ne assuescat os tuum. Ibidem: Vir multum iurans replebitur iniquitate. Chrysost. Nemo est qui frequenter iuret qui non aliquando periuret. ¶ Tria alia innuunt per oppositū, Ierem. 4. vbi dicitur, Iurabunt, Viuit Dominus in veritate, & iudicio, & iustitia. Et sunt illa tria, falsitas, defectus deliberationis, & iniustitia. ¶ Sextum est, iurare per creaturas. ¶ Septimum est, iurare pro nullo. Exod. 20. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Non enim habebit insontem Deus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra. Illud verò Matt. Ego dico vobis non iurare omninò, sic intelligendum est: Ego dico vobis vt non iuretis omninò. id est, passim: neque etiā per cœlum &c. Nec sequitur ex hoc, Ergo nunquā iuretis, sicut opponendo ostendebatur. Et hoc innuitur per causam quæ subditur: Neque per cœlū, quia thronus Dei est, hoc enim, quòd cœlum est thronus Dei, nō est causa quòd per cœlū non sit iurandū, sed est causa quòd per cœlū nō est passim iurandū, acsi peierando per illud Deus non offendatur, cùm cœlū thronus Dei sit, & in cœlo Deus cōtemnatur. Ad idem videtur pertinere illud Matth. 23. Væ vobis qui dicitis, Quicunque

per

per templū iurauerit, nihil est &c. Et subditur: Qui iurat in tēplo, iurat in eo qui habitat in templo: & qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eū. Sicut nō valet hoc argumentū: Iste qui vult se radi, & superfluitatem capillorū præscindi, nō vult vt capilli sibi omninò abscindātur: ergo ipse nihil vult de capillis suis præscindi. Ita nō valet hoc argumentum, Dico vobis non iurare omninò: ergo vt nūquam iuretis. Ad illud verò Iac. 5. Ante omnia nolite iurare, quadruplex potest esse responsio. ¶ Primò, vt prohibeatur ibi iuramentum quod aliquis facit quamcitò incipit loqui: illud enim est ex libidine iurandi: prius enim debet esse sermo vester, est, est: non, non: quod si nō credatur vobis quod vtile est credi, potest sequi iuramentum. ¶ Secundo potest intelligi esse dictū illud cōtra illos qui habēt in consuetudine ante vnūquodq; verbum ponere iuramentum, sicut modo mos est Gallorum. ¶ Tertio potest dici quòd Iacobus loquebatur illis qui erant in tribulatione. Sicut enim dicit glos. super principium Canonicæ eius, occiso Stephano facta est persecutio magna in ecclesia quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ præter apostolos. His dispersis qui propter iustitiam passi sunt, mittit epistolam: monens ergo eos ad patientiā & quædam alia, ante omnia vult vt à iuramentis quæ impatientiam solent sequi caueāt. Sicut febricitanti prohibetur specialiter bibere, licet alia multa magis sint nociua, quia ad illud magis pronus: sic qui tribulantur magis proni sunt ad iuramenta. Et illa iuramenta frequenter sunt Dei blasphemiæ: & quandoq; tantum illaqueāt homines quòd in magna seruitute est homo, vt impossibile videatur sibi quādoq; seruare quod

quodcunq; iurauit. Vnde sequitur, vt nō sub iudicio decidatis, scilicet à libertate vestra per obligationē. ¶ Quarto potest intelligi ꝙ affectio siue volūtas iurādi prohibeatur. Vnde nō dicit, Nō iuretis: sed, nolite iurare: nec sequitur ex hoc ꝙ iurare sit mortale, sicut ex illo verbo Domini Matt. 23. Patrē nolite vocare vobis super terram. non sequitur quòd mortaliter peccet qui aliquem patrē vocat super terrā. Voluntariū ergo iuramentū prohibetur ibi. Sed duplex est voluntarium. Quoddam quod est purè voluntarium, & quoddam quod habet aliquid cogens exterius, licet non sufficiens: & primum hic prohibetur, secundum non. Ad verbum verò Aug. dicendum est quòd sicuti transire mare nunquā est securum, & tamē quandoq; est necessariū, & quandoq; sine naufragio aliquis illud transit: sic iuratio nunquā est secura, & tamen quandoq; est necessaria, & quandoq; sine peccato iuratur.

De Fide, prout fides idem est quod fidelitas.

PARS XVI.

EST etiam Fides virtus quā promissa complentur. Vnde Isid. 10. lib. Etymol. Fidelis dicitur quis, pro eo quod fit ab eo illud quod dicit vel promittit bonum. Et sicut veritas seruat hominē ne aliquē fallat in verbis: sic fides seruat hominē ne aliquē fallat in factis. Fides tamen quādoq; largè sumitur: & sic ad eam pertinet seruare hominē ne fallat aliū verbo vel facto. & sic sumit Aug. fidē in lib. de doctrina Christiana, dicens: Nemo mentiens in eo quod mētitur seruat fidē. Homo fidelis cōfidentē de se nō fallit. Fides prout est virtus theologica, est virtus qua ęterna bona

bona credimus. Fides verò prout hic de ea loquimur, est virtus cui bona nostra in præsenti credimus. Ad hanc virtutẽ monemur Apoc. 2. Esto, inquit, fidelis vsq; ad mortẽ, & dabo tibi coronã vitæ. Hæc virtus multũ commendabilis est. Prouerb. 28. Vir fidelis multum laudabitur. De hac cõmendatur Abrahã. Eccl. 44. Abrahã, inquit, in tẽtatione inuẽtus est fidelis. Itẽ Moyses Num. 12. Moyses, inquit Deus, in omni domo mea fidelissimus est. Et Dauid 1. Reg. 22. Quis in omnibus seruis tuis sicut Dauid fidelis? Fidei virtus est valde rara & valde chara. Prou. 22. Virũ fidelẽ quis inueniet? 1. ad Cor. 4. quęritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur: quæritur, inquã, & vix inuenitur. In primitiua ecclesia inter duodecim apostolos inuẽtus est vnus infidelis, & alij fideles fuerunt. Hodie vndecim inueniũtur infideles, quãdo vnus inuenit fidelis. Huic virtuti cõmittit Dominus bonorũ suorũ dispẽsationẽ. Matt. 24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudẽs quẽ cõstituit dominus super familiã suã vt det illis cibũ in tẽpore? ¶ Item huic virtuti dat Dominus augmentũ gratiæ. Luc. 19. Euge serue bone, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatẽ habẽs supra decẽ ciuitates. Item huic virtuti dat Dominus gloriã suã. Mat. 25. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã: intra in gaudiũ domini tui. ¶ Et notandũ ꝙ fides specialiter cõmendabilis est in amico. Eccl. 6. Amico fideli nulla est cõparatio. In eodẽ: Amicus fidelis medicamentũ vitæ. Item valde cõmendabilis est in seruo. Eccles. 33. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrẽ sic tracta eum. Specialiter etiã cõmendabilis est in nũtio. Prou. 13. Legatus fidelis sanitas. E cõtrario legatus infidelis pestilentia est terræ ad quam mittitur: malo

enim exẽplo multos corrũpit. Prou. Sicut frigus niuis in die messis: ita legatus fidelis ei qui misit eum. Frigus nimis in die messis refrigerat, & legatus si fidelis sit ei à quo mittitur, quasi quoddam refrigerium est: à cura enim & solicitudine in parte eum liberat. E contrario verò dicitur de infideli nuntio. Prouerb. 25. Dens putridus & pes lassus qui sperat super infideli in die angustiæ. Dens putridus ori grauem dolorem ingerit. Vnde vulgariter dicitur quòd non est dolor sicut dolor dentis. Infidelis ergo nuntius est ei qui in eo sperat, vt dens putridus, quia est occasio ei magni doloris. Est etiã vt pes lassus. Sicut enim multum affligitur qui desiderat peruenire ad locum aliquem, & præ lassitudine non potest: sic affligitur ille qui expectat nuntium infidelem, qui moram nimiam facit. ¶ Et notandum quòd aliquis fidẽ debet alij in quatuor. Primo, vt cum verbo non fallat. August. in lib. de doctrina Christiana: Omnis qui mentitur, iniquè facit. Secũdo vt arcanum eius nõ denudet. Prou. 11. Qui ambulat fraudulẽter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici cõmissum. Eccl. 27. Qui denudat arcana, amici fidem perdit. ¶ Tertio in hoc vt in aduersis eum non deserat. Eccles. 22. Fidem posside cum amico in paupertate illius, vt & in bonis illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis. ¶ Quarto, in hoc vt in donorum sibi commissorum administratione fideliter se habeat. ¶ Fidelitas verò quantum ad bona commissa in quinque attenditur. ¶ Primum est, vt ipse bona sibi commissa nõ dissipet. ¶ Secundum, vt ea studiosè multiplicet. ¶ Tertium, vt eum qui tradidit, parte lucri quę ad eum pertinet non defraudet. ¶ Quartum est, vt bona sibi commissa, proditiose sua non faciat. ¶ Quintum

tum est, vt inimico eius qui sibi ea commisit illa non tradat. De primo legitur Lucæ 16. Hic diffamatus est apud ipsum, eo quòd dissipasset bona illius. & Esaiæ 14. Tu terram tuam disperdidisti. ¶ Tripliciter autem fit hæc dissipatio. ¶ Primo, quando aliquis vitam suam quam debuit ei pendere ad honorem Dei & vtilitatem animæ suæ, expendit in Dei contumeliam & damnationẽ animæ suæ, consumendo eam in seruitio diaboli. Prou. 5. Non des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Item intellige de his qui res suas in seruitio diaboli expendunt, seruos diaboli instantissimè inuitantes, filios verò Dei durissimos se exhibentes. ¶ Secũdo, quando aliquis desistit ab opere incœpto ante cõsummationem. Prouerb. 18. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipãtis. Mollis est qui cedit duris. Dissolutus est qui nullo amore ad opus bonum ligatus est, & talis reputatur dissipator operum suorum. ¶ Tertio, quando aliquis quod ædificat verbo, destruit exẽplo. Ecclesiast. 33. Vnus ædificans & vnus destruens: quid prodest illis nisi labor? Circa secundum notandum quòd circa multiplicationẽ triplex potest esse infidelitas. ¶ Prima est, cum pecunia Domini abscõditur. vnde Matt. 25. reprehẽditur seruus malus & piger qui pecuniã Domini sui abscõdit. ¶ Secunda est, cum pecunia Domini in mercibus quæ minoris lucri sunt ponitur. Hæc infidelitas est in illis qui legẽ Domini per quam lucrari animas possent contemnunt, & physicam vel leges per quas temporalia lucrantur addiscunt. Nunquid infidelis esset nuntius alicuius mercatoris, qui domino suo emere posset scarlatam eodem pretio quo emit burellum, si eam non emeret? ¶ Tertia infidelitas est in eis qui

merces domini vendunt vbi minus vendibiles sunt. Sicut accidit in eis qui Parisius docent vbi doctrina eorum vix auditur, & alibi nolunt docere vbi doctrina eorum chara haberetur.

¶ Circa tertium notandum quòd lucrum bonorum operum in tres partes diuiditur. ¶ Prima pars est gloria quæ ad Deum pertinet: iuxta illud apostoli, Soli Deo honor & gloria. ¶ Secunda pars est exemplum bonum quod pertinet ad proximum. Vnde Matt. 5. Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona &c. ¶ Tertia pars est vtilitas mercedis quæ pertinet ad Deum qui opera bona facit. Deum ergo defraudat parte sua lucri qui gloriã quærit de bonis operibus quæ agit. Bern. Fidelis reuera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunte à te, tamen transeunte per te, nihil manibus tuis adhærere cõtingat. ¶ Circa quartum verò notandũ quòd illi qui bona sibi cõmissa proditiose sua faciũt, cùm infideliter se habeant in paucis, ipsi non constituentur super multa. vnde Luc. 16. Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrũ est quis dabit vobis? Alienũ vocat bonũ transitoriũ, nostrũ verò æternũ. Et ibidem: Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est. Et qui in modico iniquus est, in maiori iniquus est. ¶ Circa quintum notandum quòd velut castrum nostræ bonæ fidei commissum est corpus nostrum vel anima nostra. Vulgariter dicitur quòd bonum castrum custodit qui corpus suum custodit. Sed melius castrum custodit qui animam suam custodit. Hoc castrum corporis diabolus sibi quærit reddi, quãdo peccata spiritualia suggerit. Castrũ verò animę sibi quærit reddi, quando peccata spiritualia suggerit: quando verò nos suggestioni eius consenti-

mus,

mus, castrũ nobis à Deo cõmissum hosti eius tanquàm proditores tradimus. Et valde infideles sumus, præcipuè si non præmittamus nuntium ad dominum nostrum pro succursu, cùm ipse possit nobis subuenire, & etiam velit. Non enim vult exhæredari. 1. ad Corinth. 10. Fidelis est Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Nuntius qui ad Deum mittendus est in tentatione, est oratio. Vnde super illud Psal. Intret in conspectu tuo oratio mea. dicit glos. Magna virtus orationis ostenditur, quæ quasi quædam persona ad Deũ intrat, & illuc mãdatũ peragit quò caro peruenire nequit. Inexcusabilis est qui prius castrũ suũ reddit, quàm pro succursu miserit, vel qui nõ expectat succursum pro quo misit.

TRACTATVS SEXTVS tertiæ partis principalis vnum continens capitulum est, de diuisione Virtutum Cardinalium, secundum Macrobium.

VLTIMO de quatuor Virtutibus cardinalibus ponenda est diuisio, quam ponit Macrobius his verbis: Qui æstimant nullis nisi philosophãtibus inesse virtutes, virtutũ officia sic dispẽsant. Prudẽtiæ dicunt esse mundũ istum, & omnia quæ in mundo sunt diuinorũ contẽplatione despicere: omnemq; animi cogitationẽ in sola diuina dirigere. Temperãtiæ omnia relinquere inquantum natura patitur quæ corporis vsus requirit. Fortitudinis, non terreri animã à corpore quodãmodo ductu philosophiæ recedentẽ: nec altitudine perfectè ad superna ascensionis horrere. Iustitiæ, ad vnam sibi propositi huius consentire viam vniuscuiusq; virtutis obsequium. Atque ita fit vt

secundum hoc tam rigidæ diffinitionis abruptũ, rerum publicarũ rectores beati esse non possint. ¶ Sed protinus gradus virtutum sic dirigit: Quatuor, inquit, sunt quaternarum genera virtutum. Ex his primò politicæ vocantur. Secundæ, purgatoriæ. Tertiæ, animi iam purgata. Quartæ, exẽplares, & sunt politicæ hominis, quia sociale animal est. His boni viri reipublicæ consulunt, vrbes tuentur, his parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt, his ciuium salutem gubernant, his socios circunspecta prouidentia protegũt, iusta libertate deuincunt, hisq́; sui memores alios fecere merendo. Et est politica prudentia, ad rationis normam quę cogitat quæque agit vniuersa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, humanisq́; actibus tanquam diuinis arbitris prouidere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circunspectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis animum supra periculi metum agere, nihilq́; nisi turpia timere, tolerare fortiter vel aduersa vel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatem, fiduciã, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiæ nihil appetere pœnitendum, in nullo moderationis legem excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur modestia, verecundia, abstinẽtia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, prudentia. Iustitiæ seruare vnicuique quod suum est. De iustitia veniunt innocentia, amicitia, cõcordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secundę, quas purgatorias vocant, hominis sunt qui Dei in se capax est, solumq́; eorum quę animũ eius expediũt qui decreuit se à corporis contagione purgare, & quadam humanorum fuga solum se inserere diuinis. Hæ sunt otiosorum qui

qui à rerumpublicarum actibus se sequestrant. Harũ quid singulæ velint, superius expressimus, cùm de virtutibus philosophantium diceremus. Tertiæ sunt purgati iam defecatiq; animi, ab omni mũdi huius aspergine detersi. Illic prudentiæ est diuina nõ quasi in electionẽ præferre, sed sola nosse: & hæc tanquam nihil aliud sit intueri, temperantiæ terrenas cupiditates nõ reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis passiones ignorare, non vincere, vt nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ itaq; cum superna & diuina mẽte sociari vt seruet perpetuũ cum ea fœdus imitãdo. Quartæ exemplares quæ in ipsa diuina mente consistunt à quarũ exemplo reliquæ omnes per ordinem defluunt. Nam si rerum aliarũ, multo magis virtutum ideas esse in mente credendum est. Illic prudentia est mens ipsa diuina, Temperãtia quæ in se perpetua intentione conuersa est, Fortitudo quòd semper idem nec aliquando mutatur, Iustitia quòd perenni lege à sempiterna operis sui continuatione non flectitur.

Quartæ partis principalis, DE DONIS. TRACTATVS.

De ordine dicendorum de donis: & quare vocentur dona. PARS. I.

DICENDVM est de donis quę Christus in se habuit. Esa. 11. Requiescet super eũ Spiritus Domini, spiritus sapientiæ &c. Quæ etiã fidelibus dedit. ad Ephes. 4. Ascẽdẽs in altũ captiuã duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. De donis verò hoc modo agetur. ¶ Primo ostẽdetur quare dona vocẽtur. ¶ Secũdo, tãgentur aliqua pertinẽtia ad cõmẽdationẽ donorũ, & ad manifestandũ nume-

rum corũ. ¶ Tertio, agetur per ordinem de singulis. ¶ Circa primũ notandum quòd Deus volens ostẽdere hominibus sanctitatẽ Christi mediatoris Dei & hominũ in quo sperare debebant, iuxta illud Eccl. 24. In me omnis spes vitæ & virtutis, voluit ostẽdere eum conceptũ esse ex Spiritu sancto. Mat. 1. Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. In eodẽ, Quod enim in ea natũ est, de Spiritusancto est. Item voluit ostẽdere Spiritum sanctum in eo cõtinuè mansurũ. vnde Esaias loquens de flore ex quo mundus sperare debebat fructum salutis, ait: Requiescet super eũ spiritus Domini. ibi dicit glos. In euãgelio Nazareorum quod Hebraicè scriptũ est, ita habetur: Factũ est cùm ascendisset Dominus de aqua, descẽdit fons omnis spiritus, & requieuit super eũ, & dixit ei: Expectabam te, fili mi, in omnibus prophetis vt venires & requiescerẽ in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus qui regnas in sempiternum. Et Ioan. 1. Vidi, inquit Ioannes Baptista, spiritũ descendentẽ quasi columbam de cœlo, & manẽtem super eum, & ego nesciebam: sed qui misit me baptizare in aqua: ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. gl. Specialiter dicitur spiritus manere in Christo à quo nũquam per peccatum recessit. Esaiæ 61. Spiritus Domini super me. Item glos. super Ioannẽ, Spiritussanctus in sanctos venit, & propter peccata recedit. Secundũ aliquem effectum, descẽsus spiritus super Christum in specie columbæ, idem ostẽdit quod ostendit vox de cœlo veniens. Matthæi & Lucæ 3. Hic est filius meus dilectus &c. Spiritus enim sonat idẽ quod charitas. sicut dicit glos. super illud Apocalyp. 1. A septem spiritibus qui in conspectu throni eius

sunt.

sunt. Similis vox audita est in transfiguratione. Mat.17. vbi verò Esaias ostendit Spiritũ sanctũ in Christo mãsurum, enumerãtur nobiles effectus qui à Spiritu sancto fuerunt in Christo, cùm dicitur: Requiescet super eum spiritus sapiẽtiæ & intellectus &c. Illi verò effectus rectissimè dona vocantur: vel septiformis gratia Spiritussancti. Cùm enim Spiritussanctus bonitas sit liberalissimè se & sua cõmunicans: ipse est primum donum, quia se gratissimè cõmunicat. Aug. Magna misericordia Dei donũ dat æquale sibi. Nam Spiritussanctus donũ est. De hoc dono legitur Act.2. Baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionẽ peccatorum vestrorũ, & accipietis donũ Spiritussancti. In ipso etiam dantur liberalissimè cætera dona: ideò effectus Spiritussancti rectissimè dona vocãtur. Nomine enim doni gratitudo vel liberalitas insinuatur. Donum enim iuxta verbum, est datio irreddibilis, quæ scilicet fit sine spe retributionis. Seneca libro quarto de Beneficijs: Non est beneficium quod in quæstum mittitur. Idem in eodem: Si Deum imitaris, da gratis beneficia. Item rectissimè vocatur septiformis gratia. Gratia enim dicitur eo quòd gratis detur. Præterea vbi enumerantur illi septem effectus Spiritussancti qui in Christo fuerunt, agitur de filio Dei veniente ad sponsam suam. Sponsus verò ad sponsam veniens dona cõsueuit afferre: ideo congruè illi septem effectus dona vocantur.

De commendatione donorum, & numeri eorum manifestatione. PARS II.

CIRCA secundum notandum, quòd ista septem dona sunt quasi septem stellæ in dextra Christi. Apocal. 1. & 3. Stellæ dici possunt, quia noctem præsentis vitæ illuminant.

Præsens vita nox dicitur,& propter aduersitates quibus plena est, & propter tenebrositatẽ culpæ & ignorantiæ quæ in ea abundant. In dextera verò Christi sunt hæ stellæ, quia Christus donationem horum donorũ ad manum suam retinuit. Item hæc dona sunt septem lucernæ, de quibus Exod. 26. Facies lucernas septẽ,& pones eas super candelabrũ. glos. Lucernæ septẽ,sunt septem dona Spiritussancti,quæ in Christo cũcta semper manserunt, & fidelibus secundum voluntatẽ eius distributa sunt. Hæ super candelabrũ ponuntur, quia requieuit super Christum spiritus sapientiæ &c. Item hæc dona sunt septem lampades,de quibus Apocal. 4. & 7. Lampades ardentes erũt ante thronũ, quæ sunt septẽ spiritus Dei. Interl. Dona Spiritussancti quæ accẽdunt & illuminãt, parata omnibus, quæ sunt sedes Dei. Item hæc dona sunt septẽ oculi Apoc. 4. Et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei. Zach. 4. Super lapidem vnum septem oculi sunt. Et exponit glos. de Christo,qui est lapis angularis coniungens duos parietes in vnũ, super quẽ lapidem sunt septem oculi. De quibus Esaiæ 11. Requiescet super eum Spiritus Domini &c. Item hęc dona sunt septem crines qui caput ecclesiæ, Christum scilicet,ornauerunt: quibus etiam caput spõsæ Christi,scilicet cor debet esse ornatum. Hos crines dæmones conantur abradere. His crinibus ablatis homo debilis remanet, vt Samson. Iudic. 16. Ista septem dona sunt cõtra septẽ mala quę enumerat Greg. super illud Iob 1. Ventus vehemẽs irruit à regione deserti &c. His verbis, Spiritus qui mentem ante omnia prudentia,temperantia, fortitudine, iustitia format, eandem contra singula tentamenta septem virtutibus instruit. Contra stultitiam sapientia,contra hebetudinem intellectu, contra

præc

præcipitationē consilio, contra timorem fortitudine, contra ignorantiā scientia, contra duritiam pietate, cōtra superbiā timore. Tria istorū malorum ad affectum videntur pertinere. Vnū est respectu Dei, scilicet superbia quæ est inordinatè excellentia animi. Aliud respectu proximi, scilicet durities. Tertium respectu inimici, scilicet timor vel pusillanimitas: contra superbiā est donū timoris. Greg. super Ezech. Per timorem humiles sumus, pietas est contra duritiā. Idem: Per pietatem sumus misericordes. Fortitudo est cōtra pusillanimitatē. Quatuor mala videntur pertinere ad intellectū, scilicet stultitia siue insipiētia, quæ est quādo intellectus sapore terrenorū, impeditur à gustando saporē æternorū. ¶ Secundū est hebetudo, quæ est grossities intellectus qua impeditur ne penetret interna mysteriorum, & ne agnoscat creatorem in creaturis. ¶ Tertiū malum est ignorantia quæ est defectus discretionis quantum ad ea quæ cōmuniter sunt agenda. ¶ Quartum est præcipitatio quātum ad deliberationē eorū quæ sunt ardua & quæ pertinent ad perfectionē salutis. Cōtra hæc quatuor mala vltima sunt donum sapientiæ, & donū intellectus, donū scientiæ, & donum cōsilij. Donū sapiētiæ lumē est quo agnoscuntur superiora. Scientia, lumen est quo agnoscuntur inferiora. Intellectus, lumē est, quo agnoscuntur interiora: vnde à legendo intus dicitur intellectus. Donū consilij est lumen à quo cognoscūtur periculosiora. ¶ Assignātur & aliter septē mala præsentis vitæ cōtra quæ sunt hæc septem dona. ¶ Primum malum est puerilitas. Esaiæ 65. Puer centū annorū morietur. 1. ad Cor. 14. Nolite pueri effici sensibus. Sap. 12. Infantiū insensatorum more viuentes. Sen. Plerunq; est cùm non pueritia, sed quod grauius est puerilitas remanet.

Cont

Contrà hoc malum est maturitas sapiêtiæ. Greg. super Ezech. Per sapientiam maturi sumus. Ad maturitatem sapientiæ pertinet puerilia despicere, & digna viris intellectu capere & affectu desiderare. Puerilia intelligas, lac suauitatis temporalis, & bona temporalia, quæ sunt vt pira & poma comparatione æternarum diuitiarum. Digna viris intelligas gaudia æterna. ¶ Secundum malum est brutalitas qua exteriora sola in rebus sensibilibus capimus illis solis hętentes & quasi foris stantes: intima verò eorum cognitione non attingimus. Contra hoc malum est donũ intellectus penetrãs interiora. Greg. super Ezech. Intellectus tollit hebetudinem. ¶ Tertium malum est periculositas. Contra quod est donum consilij. Prouerb. 24. Erit salus vbi multa cõsilia. ¶ Quartum malum est certaminũ spiritualium continuitas. Contra quod est donũ fortitudinis. Mundus iste campus est certaminis. Bernar. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus. Iob 7. Militia est vita hominis super terrã. ¶ Quintum malum est error circa bona & mala, & secũdum qualitatem & secundum quãtitatem. Secundum qualitatem, cùm creduntur bona quæ sunt mala. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malum. Secundum quãtitatem, quando creduntur magna bona quæ sunt parua, & econuerso. Contra hoc malum est donum scientiæ. Sciẽtia respicit bonũ & malum: vnde nominatur lignum scientiæ boni & mali. Genes. 2. Propter hunc errorem dicitur Sap. 14. In magno viuentes inscientiæ bello, tot & tanta mala pacem appellãt. ¶ Sextum malum est vitæ execrabilitas: quæ scilicet vita nostra Deo non est honorifica, imò est cõtumeliosa. Contra quod est donũ pietatis, prout dicitur pietas veneratio sanctorũ, primo Dei, deinde eorum quæ ei sanctificata

ficata sunt. ¶ Septimũ malum est stulta securitas, qua nihil est periculosius homini tot malis obsesso. Prouerb. 28. Qui confidit in corde suo, stultus est. ¶ Et notandum quòd minimũ horum donorum pręualet omni auro quod est in mundo. Minimum videtur esse donũ timoris, de quo tamen legitur Ecclesi. 23. Nihil melius quàm timor Dei. De pietate verò legitur 1. ad Timot. 4. Pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est & futuræ. Fortitudo verò hominẽ reddit insuperabilem Prouerb. 30. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Qui habet donum fortitudinis, dicit illud, Omnia possum in eo qui me cõfortat. ad Philip. 4. Sapientia in terra manẽs ad mensam cœlestem sedet. Timor vendicat infernũ vbi vitia exurit. Sapientia paradisum, quæ iam æterna prægustat. Fortitudo verò & pietas vendicant tibi præsentia. Pietas aliena mala cõpatiẽdo sibi bona efficit. Fortitudo verò propria mala, patiẽter ea tolerãdo, sibi in bonũ cõuertit. Item fortitudo ad bona ardua hominem potentem reddit. Intellectus sapientiam dirigit. Consiliũ fortitudinem, scientia pietatem. Timor verò à fide dirigitur, qui cùm in Christo non fuerit inter dona nõ numeratur. Non enim enumerantur inter dona omnes gratię Spiritussancti, sed gratiæ excellentes quæ in Christo fuerunt. ¶ Et notandum quòd tres illarum gratiarũ indubitanter pertinent ad intellectum, scilicet donũ scientiæ, consilij, & intellectus. Tres indubitanter ad effectum, scilicet donum timoris, pietatis, & fortitudinis. Donum verò sapientiæ secũdum quosdam pertinet ad intellectum, secundum quosdam ad effectum. Secũdum veritatem verò videtur ad vtrunq; aliquo modo pertinere. Vnde possumus dicere quòd quatuor dona pertinent ad intellectum,

ctum, quatuor aliquo modo pertinēt ad effectum. Quadruplex enim cognitio salubris præcellentiam habens potest esse in intellectu, duæ pertinent ad id à quo sumus, scilicet ad Deum. Deus tripliciter in præsenti cognoscitur. ¶ Primo fide, quæ est cognitio initialis ad omnes pertinens, & innititur authoritati. ¶ Secundo cognoscitur intellectu, qui innititur rationi. Aug. in lib. de vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi. ¶ Tertio cognoscitur Deus experientia: gustando scilicet eius suauitatē. Secūda & tertia cognitio de Deo præcellentiam habent respectu primæ: & ideò gratiæ excellentes sunt quæ pertinent ad eas & enumerantur inter dona. Tertia salubris cognitio præcellentiam habens, pertinet ad id quod à nobis est, quod arduum est vel periculosum: quæ præcellentiam habet respectu illius cognitionis, est circa alia quæ nō sunt ardua vel periculosa. Gratia pertinens ad hanc cognitionē dicitur donum consilij. Quarta cognitio est circa res ipsas quæ propter nos sunt specialiter quantum ad bonitatem & malitiam eorum, & habet præcellentiam respectu aliarum cognitionum quę sunt de rebus quantum ad alias rerum dispositiones. Et gratia ad hanc cognitionem pertinens dicitur donum scientiæ. ¶ Item quadruplex ordinata affectio potest esse in affectu: duæ respectu mali, & duæ respectu boni. Malum fugiendum est & fugandum. Fuga mali remoti, scilicet mali futuri, illa virtuosior est præcellentiam habēs respectu fugæ mali propinqui. Malum enim propinquū facilè est fugere, scilicet malū præsens. Item fuga mali quod ducit ad futurum, scilicet mali culpæ, præcellentiam habet, cùm malum culpæ bonum videatur, eo quòd sit delectabile. Gratia ergo pertinens ad

fug

fugam mali futuri & eius quod ducit ad illud, excellens gratia est, & vocatur donum timoris. Item fugare miseriam à proximo per cōpassionem, mala eius sibi assumendo, & bona sua ei cōmunicando, gratiæ excellentis est. Fugare miseriam à seipso, non est multum virtuosum. Et gratia illa præcellens donum pietatis dicitur. Respectu verò boni sunt duæ affectiones excellentes: vna respectu boni summi quod est finis: scilicet esuries, seu sitis suauitatis diuinę. Amor illius suauitatis omniū est: omnes enim beatitudinē appetunt, sed esuries illa paucorum est. Respectu verò boni: quod est ad finem, quod arduum est, est affectio fortitudinis quæ excellit respectu affectionis quæ est ad bona quæ non sunt ardua. Vnde gratia pertinens ad illam affectionem, donum fortitudinis dicitur. ¶Item notandum quòd inter istas septem gratias prout in Christo fuerūt, tres sunt pertinentes ad diuina, & quatuor ad humana. Ad diuina, donum intellectus quo cognoscitur Dei veritas, & donū sapientiæ quo gustatur eius suauitas, & donū timoris quo honoratur Dei sublimitas. Timor enim reuerentiæ in Christo fuit: reuerendissimè enim se habuit ad Deū homo ille, non æquans se illi secūdum humanitatem, sed ei subiectissimus existens. Ad humana verò pertinent alia quatuor dona: humana enim diuiduntur in ea quæ agēda sunt cōmuniter ab omnibus & sunt in præcepto, & ea quæ pertinēt ad perfectionem salutis. Ad ea quæ communiter agenda sunt ab omnibus, pertinet donum pietatis cui lumen ministrat donum sciētiæ. Pietas enim quasi negotiatrix est & cōmutatrix: ideo necessarium est ei lumen scientiæ quo agnoscat ea quibus negotiatur. Circa ea quæ pertinēt ad perfectionem est donum fortitudinis, cui lumē ministrat donum

cons

consilij, hominē seruans à præcipitatione in talibus vbi ipsa valde periculosa est. ¶Item notandum quòd dono timoris sapientia inchoatur. Prouerb. 1. Timor Domini, principiū sapientiæ. Dono sapientiæ cōsummatur, donis verò medijs proficiendo ad consummationē sapientiæ appropinquat. ¶Item notandum quòd duo dona pertinent ad cōtemplationem, scilicet donum intellectus & donū sapientiæ. Dono intellectus contemplamur Deum in creaturis, dono sapientiæ in se. Alia quinq; dona pertinent ad actiuam. Timore declinatur malum. Prouerb. 15. Per timorē Domini declinat omnis à malo. Dono pietatis & dono fortitudinis ad lumē sciētiæ & cōsilij fiunt bona.

De dono Timoris. PARS III. quæ habet quatuor capitula.

De ordine dicendorum de dono Timoris. Et de descriptionibus eiusdem. CAP. I.

CONSEQVENTER agēdum est de singulis donis per ordinē. Et primò de his quæ pertinent ad actiuam. Actiua enim prior est tempore quàm contemplatiua. Oportet enim quòd homo primo exerceat se in actiuam, quàm ascendat ad cōtemplatiuam. Lia prior fuit nata quàm Rachel. Gen. 29. Et prius fuit tradēda nuptui. Vnde legitur in eodem quòd Laban dixit Iacob cōquerenti de hoc quod Lia ei supposita esset pro Rachele. Non est in loco nostro cōsuetudinis vt minores antè tradamus ad nuptias. Inter donā verò pertinentia ad actiuam prius dicetur de dono timoris, quo à nobis inchoandum est si volumus proficere. August. in sermone quodam de timorē Domini: Esaias dona enumerans, à sapiētia peruenit

uenit ad timorẽ, tanquã de sublimi descẽdens ad nos, vt doceret ascendere illuc. Ergo peruenit vnde debemus incipere proficiendo. ¶ De timore verò hoc modo agetur. Primo ponentur eius descriptiones. Secundo, commendationes. Tertio, agetur de speciebus timoris. Quarto, de his quæ valere possunt ad incutiendum nobis timorem. ¶ Circa primum notandum quòd timor est spiritualis fuga mali ne perdat homo quod amat. Et est sumpta hæc descriptio de gl. Aug. super Ioannem, 10. cap. vbi loquitur de mercenario. Fuga timoris non est fuga ignauiæ, sed est fuga sapientiæ. Iob 28. Ecce timor Domini ipse ea sapientia. Fuga timoris fuga est cautæ declinationis. Prouer. 14. Sapiens timet & declinat à malo, stultus transilit & confidit. Talis est fuga Parthorum, quæ non est ignauia, sed bellandi peritia. Fugiendo vincunt Parthi: ideò fugientes ab his quibus nota est eorum peritia timentur. sic timor dum timet timetur, secundum illud Philosophi: Qui timet Deũ, omnia timent eum: qui verò non timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, caput tremulũ habuit, & ait: Omnis qui inuenerit me, occidet me. Gen. 4. Non est turpis fuga, iacula cauere vel protegendo vel abscondendo se, vel simulata fuga hostes ab vrbe longe abstrahere sicut legitur fecisse populus Domini. Iosue 7. Item dicit August. 14. lib. de Ciuitate, quòd timor est amor fugiẽs quòd ei aduersatur. Itẽ timor est affectio futuri mali. secũdum Damascenum, timor est expectatio mali. dicit enim, Expectatum malum timorem constituit, præsens verò tristitiam.

De commendatione Timoris.

CAPVT. XL.

AD commendationẽ Timoris diuini, Primò valere possunt admonitiones quas scriptura sacra facit ad timendũ Deũ. Leui. 30. Time Dominum Deũ tuũ. Deut. 6. Dominũ Deum tuũ timebis. Iosue 10. Timete Dominũ, & seruite ei corde perfecto. In psal. Seruite Domino in timore. Item: Timete Dominum omnes sancti eius. Eccl. 2. Fili, accedẽs ad seruitutẽ Dei, sta in iustitia & timore. Eiusd. 7. In tota anima tua time Deũ. Matth. 10. Timete eũ qui potest & corpus & animã mittere in gehẽnã ignis. Secũdo promissiones quas scriptura facit timẽtibus Deum. Tob. 4. Multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus à peccato, & fecerimus bene. Eccles. 1. Timenti Deum bene erit in extremis, & in diebus defunctionis suę benedicetur. In eodẽ: Timẽti Dominũ bene erit, & in diebus consolationis suæ benedicetur. Tertio quòd scriptura sacra à Deo beatificat timentes Deum. Prou. 28. Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mẽtis est duræ, corruet in malum. Eccl. 15. Beatus cui donatũ est habere timorem Domini. Eiusdem 33. Timenti Deũ beata est anima eius. In Psalm. Batus vir qui timet Dominum. ¶ Quarto, excellentia quam in Scriptura sacra ostenditur habere timor respectu cæterarum gratiarum. Ecclesiast. 25. Timor Domini se super omnia superposuit. Eiusdem 23. Nihil melius quàm timor Domini. Bernardus: super Cant. In veritate didici nihil æquè efficax esse ad gratiam promerendã, retinendam & recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. ¶ Quinto, quòd timor Dei valde placet Deo. Sicut patet his verbis Scripturæ quæ sequuntur, quæ

ostendunt quòd beneficus sit Deus his qui timẽt eum. In Psal. Oculi Domini super metuẽtes eum. oculi, inquã, misericordiæ. Firmamẽtũ est Dominus timẽtibus eũ. Dedisti hæreditatẽ timentibus nomẽ tuũ Domine. quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est Dominus timentibus se. Volũtatem timentium se, faciet. Eccles. 33. Timenti Deum, non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit eum à malo. Act. 10. In omni gẽte qui timet Deũ, & operatur iustitiã, acceptus est illi. ¶ Sexto cõmẽdabilis est timor Domini à multiplici eius effectu. ¶ Notãdũ ergo quòd timor Domini malũ culpæ quod in homine inuenit, expellit: scilicet peccatũ. Eccle. 1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, nõ poterit iustificari. Greg. in homil. Praua mẽs si nõ propter timorẽ queritur, ab assuetis vitijs nõ emẽdatur. Iosue 10. Timuimus valde, & prouidimus animabus nostris. Eccl. 2. Qui timent Dominũ, præparabunt corda sua, & in cõspectu illius sanctificabũt animas suas. Aug. Timor medicamẽtũ est, charitas sanitas. Michee 6. Salus erit timẽtibus nomẽ suum. Esa. 26. A timore tuo Domine cõcepimus, & quasi parturiuimus spiritum salutis. Malach. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. Item timor à malo culpæ futuro custodit. Hieronym. in epistolis: Timor virtutum custos est, securitas ad lapsum facilis. Exod. 20. Vt probaret vos venit Dominus, & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis. Timor Domini odit malum. Prou. 8. ideò non permittit illud in domũ cordis intrare. Timor in æternum quasi expauentaculum ponit in corde hominis, & ad deterrendũ vitia & dæmones. Ipse est ianitor cordis, vitia ab ingressu eius claua terribili deterrens. Cla

na illa infinitæ est magnitudinis, cùm sit pœna æterna. Ipse gladiũ ex vtraq; parte acutum: gladium, inquam, diuinæ sententiæ ad deterrendos fures spirituales intentat. Ipse latrones in terra corporis mei habitãtes crucifigit. In Psal. Cõfige timore tuo carnes meas. Timor vigil est, & tẽpore pacis & tẽpore belli vigilans, pacẽ & securitatẽ suspectã habens. Ipse virtutes excitat ne ad similitudinẽ ferri inquietè consumantur rubigine, & ne securi subitò ab hostibus occidantur. Cùm enim virtutes dixerint, Pax & securitas, repentinus eis superueniet interitus. 1. ad Thessal. 5. Timor comprimit virtutes ne euanescãt. Eccles. 27. Si non in timore Domini instanter tenueris te, citò subuertet domus tua. ¶ Itẽ timor à bonis transitorijs qui solent esse occasio peccati expedit, sicut timor naufragij nauem facit exonerari. Iob 31. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & põdus eius ferre non potui. Greg. Cùm fluctus tumentes desuper eminent, nulla tunc cura rerum temporaliũ nauigantibus, nulla carnis delectatio ad mẽtem reducitur. Ea quoq; ex naui proijciunt pro quibus longa nauigia sumpserunt. Itẽ ad mala præsentis pœnæ hominem intrepidum reddit. Ecclesiast. 34. Qui timet Deum, nil trepidabit. Itẽ cor hominis congregat & restringit. Ecclesiast. 21. Qui timet Deum, conuertetur ad cor suum. Item timor bonorum abundantiam introducit. Ecclesiast. 15. Qui timet Deum, faciet bona. Ecclesiast. 7. Qui timet Deum nihil negligit. Cor est, vbi timor Domini est, sicut ager plenus cui benedixit Dominus. Genes. 27. Est etiam sicut paradisus propter amœnitatem & fertilitatem. Ecclesi. 40. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnẽ gloriam operuerũt eũ. supple

bene

benedictiones. In Psalm. Non est inopia timentibus eum. Eccle. 40. In timore Domini non est minoratio. Prou. 19. Timor Domini ad vitam, & in plenitudine cõmorabitur absq; visitatione pessimi. Timori custodit Dominus bona sua ad seruãdũ. Esa. 33. Timor Domini ipse est thesaurus eius. Timor Domini plenitudinẽ virtutum operatur. Timorem sequitur spes. Prou. 23. In timore Domini esto quotidie, & habebis spem in nouissimo. Timentibus dominationes, factæ sunt promissiones. In Psal. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Item timor Domini introducit charitatem, sicut seta linũ. iuxta verbum Augustini. Eccl. 15. Timor Domini initiũ dilectionis eius. Itẽ principiũ est sapiẽtiæ. Prou. & Eccl. 1. Bern. super Cant. Instructio doctos facit, affectio sapientes. aliud est multas diuitias scire, aliud possidere: nec notitia diuitẽ facit, sed possessio: nec cognitio sapiẽtẽ, sed timor facit qui & afficit. Tu ne sapiẽtem dixeris, quẽ sua sciẽtia inflat. ¶ Itẽ Bernardus: Initium sapientiæ, timor Domini: quia tunc primo Deus animæ sapit, cùm eam afficit ad timendum, non cùm instruit ad sciendum. Times Dei iustitiam, times Dei potentiam, & sapit tibi Deus iustus & potens: quia timor est sapor. Porrò sapor facit sapientem, sicut scientia scientem. Timori sapiunt mala prout debent sapere. Et hæc est prima species saporationis spiritualis. Ecclesiastic. 1. Radix sapientiæ, timere Deum. In eodem: Plenitudo sapientiæ, timere Deum. Item in eodem: Corona sapientiæ timor Domini. Corona facit ad ornatum capitis, & timor Dei est ornamentum sapientum. Sapientibus etiam causa est coronæ æternæ. Item Prouer. 16. Timor Dei disciplina sapiẽtiæ. Homines

literati absq; timore Dei indisciplinati sunt: sed timor Domini hominē grauem & maturum reddit. Greg. Ancora mentis, pondus timoris. Item timor Dei hominem temperatum reddit. Prouerb. 12. Finis modestię timor Domini. id est, consummatio modestiæ. Item timor Domini hominem fortem efficit. Prou. 14. In timore Domini fiducia fortitudinis. Hæc fiducia debilitatem hominis in Dei fortitudinem mutat. Esa. 40. Qui sperant in Domino, mutabūt fortitudinē. Greg. In via Domini timor operatur fortitudinē, in via seculi debilitatem. Signum fortitudinis est, quòd timor Dei vincula cupiditatum dirumpit. Item quòd cum ardoribus habitat sempiternis. Esa. 33. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis? Timor facit impleri illud Esa. 35. Tunc saliet sicut ceruus claudus. secundum illud Poetæ: Pedibus timor addidit alas. Timor transilire facit montes & colles altitudinum terrenarum. Timor fortissimos reddit pœnitentes ad portanda onera pœnitentię. Timor carcerem inferni, mortem, & tormenta quæ hostis ei minatur, in gladium & ignem contra eum conuertit. Hæc sunt eius refugium, ijs se tuetur contra tela inimici. In igne illo ardorē concupiscentiarum extinguit. De inferno quasi de turri fortissima tela hostium despicit. timor ad infernū cōfugiens ab illo maximè fugit. ¶ Item timor hominē obedientem reddit. Eccl. 2. Qui timent Dominum, inquirēt quæ beneplacita sunt ei. In eodem: Qui timent Dominum, custodient mandata illius. Genesis 22. dictum est Abrahæ obedienti: Nunc cognoui quòd timeas Dominum. Grego. in 1. parte Moral. Deū timere est, nulla quæ facienda sunt præterire. Quomodo timor plenitudinem virtutum

tutum operetur, ostendit Bernardus ad fratres de monte Dei, loquens de ingratitudine religiosorum, Timor Dei incipit operari omnium virtutum plenitudinem, dum per iustitiam defert maiori, per prudentiam non credit se sibi, per temperantiam refugit discernere, per fortitudinem totum se obedientiæ subdit non discernendæ, sed adimplendæ. Item timor Domini est fons vitæ indeficiens. Prouerbiorum 14. Timor Domini, fons vitæ vt declinet à ruina mortis. Eiusdem 10. Timor Domini apponet dies. Prouerbiorum 19. Timor Domini ad vitam, supple, seruandam. Item timor Domini hominem glorificat. Humiliat enim hominẽ, humilem verò spiritu suscipiet gloria. Prouerbiorum 29. Ecclesiast. 1. Timor Domini, gloria & gloriatio. Eiusdem 1. Semen hominum honorabitur hoc quod timet Deum. Eiusdem 25. Gloria senum timor Domini. Iudith vlt. Qui timent te, Domine, apud te magni erunt per omnia. Prouerbior. vlt. Mulier timens Deum, ipsa laudabitur. Eccles. 25. Quàm magnus est qui inuenit sapiẽtiã & sciẽtiã, sed nõ est super timentẽ Deũ. ¶ Item timor Dei dũ vana delectatione hominẽ cohibet, verã delectationem Dei meretur. Eccl. 1. Timor Domini lætitia, & corona exultationis. In eodẽ: Timor Domini delectabit cor, & dabit lętitiã & gaudiũ in longitudine dierũ. Timor Dñi est sicut ventus aquilo dissipãs pluuias. Prou. 15. Ipse nubes carnaliũ cogitationũ & affectionũ fugat, & mẽtẽ serenat, riuos cõcupiscẽtiarũ restringit, reptilia vitiorum de terra corporis humani exterminat, mare mũdi cõgelãdo cõsolidat, vt sup illud ambulare qs possit: sicut fecit Petrus Matt. 14. Vbi timor est, frigus est, ardores desideriorum carnalium & secularium temperans. Timor

medium fornacis Babylonicæ facit quasi ventum roris flantem. Daniel. 3. Timor Dei adeò hominem meliorat, vt vnus timens Deum mille alijs præferendus videatur. Ecclesiast. 15. Melior est vnus timens Deum, quàm mille filij impij. Bona etiam transitoria multum meliorare videtur. modicum enim cum timore Dei præferendum esse videtur multis diuitijs sine timore Domini. Prouerbiorū 15. Melius est parum cum timore Domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Et vt breuiter dicamus, finis salubris doctrinæ videtur esse timor Domini. Ecclesiast. vltimo: Finem loquendi pariter omnes audiamus. Time Deum &c. ¶ De timore dicitur Esaiæ 11. quòd Christum repleuerit, cùm de alijs donis tantummodo dicat quòd in Christo requiescerent. Timor Dei replere debet viros sanctos. Bernardus loquens de spiritu timoris: Nec mirum, iste est qui totum sibi debeat hominem vendicare: Item: Non est quo admittas superbiam repletus timore Domini. Viri sancti timent semper & vbiq;. Eccl. 18. Homo sapiēs in omnibus metuit. Prouerb. 28. Beatus homo qui semper est pauidus. Quòd semper sit timendū, ostendit Bern. super Cantic. dicens: Cùm adest gratia, time ne nō dignè operis ex ea. Amplius time subtracta gratia, quia relinquit te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius tunc timendum, ne fortè contingat patri recidiuū. Recidere enim quàm incidere deterius est, iuxta illud Ioan. 5. Ecce iam sanus factus es: noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ¶ Aliæ tres causæ timoris possunt assignari. Quarum prima tangitur in Psalm. Delicta quis intelligit? Delictum dicitur peccatum omissionis à delinquendo. Multi verò sunt qui licet non committant peccatum

mor-

mortale, nesciũt tamẽ vtrũ omittẽdo mortaliter peccent. ¶ Alia causa timoris potest esse, quia multa videntur homini bona quæ Deus intelligit esse mala. Gregor. Plerunq; in conspectu sordet æterni iudicis quod intentione fulget operantis. 1. ad Corint. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. ¶ Tertia causa est, quia nescit homo qualis futurus sit finaliter, licet in præsenti sit bonus. Ecclesiast. 9. Sũt iusti atq; sapientes, & opera eorũ in manu Dei: & tamen nescit homo vtrũ amore an odio dignus sit. Intellige finaliter. Potest enim aliquis in momẽto cadere, & non adijciet vt resurgat. ¶ Vbiq; timendum est, quia de quolibet statu aliqui damnãtur. Osee 13. Consolatio abscondita est ab oculis meis: quia ipse inter fratres diuidet. Et loquitur de inferno. Mat. 24. Duo in lecto, vnus assumetur, & alius relinquetur. Lectum intelligas quietem contemplationis. Timendum est homini ex omni parte. Homo enim est sicut castrum vndique portas habens per quas capi potest. Portæ istæ, sensus sunt. Est etiam homo sicut castrum obsessum vndique ab hostibus. Sapientiæ 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Viri sancti non solùm timent in malis, sed etiam in bonis. Iob 9. Verebar omnia opera mea. Gregorius: Piarum mentium est, ibi culpam agnoscere vbi culpa non est. Idem: Si placere Deo veraciter cupimus, postquam peruersa subegimus, ipsa in nobis bene gesta timeamus. Gregorius in secunda parte Moralium: Iusti omne quod agũt metuunt, dum cautè considerant ante quem iudicem stabunt.

De speciebus Timoris. CAP. III.

NOTANDVM quòd super illud Prouerb.1. Timor Domini, principium sapientiæ. distinguit Glos. Bedæ duas species timoris his verbis: Duo sunt timores Domini: seruilis, qui principium sapientiæ est: & amicabilis, qui perfectionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium est sapientiæ: quia qui post errata sapere incipit, primò timore diuino corripitur ne puniatur: sed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor Domini permanens in seculum seculi, quem non excludit charitas, sed auget, quo timet filius ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat. Ber. in sermonibus distinguit tres species timoris, his verbis: Primus timor est, ne cruciemur in gehenna. Secundus, ne exclusi à visione Dei priuemur tam inæstimabili gloria. Tertius rapiet animam omni solicitudine timidam, ne fortè deseratur à gratia. Sed nec Beda, nec beatus Bernardus ponunt species timoris nisi diuini. Vnde possunt distingui sex species timoris, vt enumerentur omnes species timoris, siue sit timor bonus, siue malus, vel neq; bonus neq; malus. ¶ Prima species timoris est timor naturalis quo quilibet timet naturaliter nociuū naturę. Hic timor nō est meritorius, neq; demeritorius, quia nō subest libero arbitrio. Hoc timore timuit Christus naturaliter mortem. Marc.14. Cœpit Iesus pauere. ¶ Secūda species est timor humanus: cùm scilicet aliquis timet amplius debito corpori suo. Qui timor prohibetur Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Et procedit ex nimio amore præsentis vitæ. Et sicut amor præsentis vitæ quandoq; est veniale peccatum, vt quando est citra Deum. Quandoq; verò est mortale, vt quando

non

non est citra Deum. Ita timor humanus, est veniale peccatum; quando oritur ex amore veniali. Quandoque mortale, vt cum oritur ex amore mortali. De quo amore Ioann. 12. Qui amat animam suam, perdet eam. Ex timore humano negauit Petrus Christum. Matthæi 26. Marc. 14. Lucæ 22. ¶ Tertia est, timor mundanus, quando aliquis nimis timet rebus suis. Iste timor fuit in Iudæis cum occiderent Christum. Ioan. capite duodecimo: Si dimittimus eum, sic omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. Iste timor multum habet cruciatus. Augustinus: Diuitiæ plus excruciant adeptæ amissionis timore, quàm concupitæ adeptionis ardore. ¶ Quarta species est, timor seruilis. Timor seruilis est, vt ait Augustinus, cum propter timorem gehennæ continet se homo à peccato. Et iste timor non est cum charitate. Vnde Augustinus loquens de hoc timore: Inaniter, inquit, putat victorem se esse peccati, qui timore non peccat: quia si non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Idem: Ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri: sed ideo nõ facit, quia nõ potest impune fieri. Nam quantũ in ipso est, mallet non esse iustitiã prohibentẽ atque punientẽ. Et vtiq; si mallet non esse iustitiã, quis dubitabit quòd si posset, eã auferret? Ac per hoc quomodo iustus est iustitiæ talis inimicus? vt si potestas detur, præcipientem auferat, ne cõminantem vel iudicãtem ferat. Inimicus ergo iustitiæ est, qui præ timore non peccat. Amicus autem erit, si eius amore nõ peccet. Item super illud Psalmographi, Confige timore tuo carnes meas, dicit glossa, Timor legis seruilis pædagogus in me præcessit, qui ad castum duxit.

xit, sed non crucifixit carnem: quia viuit peccandi voluntas, & sequeretur opus si speraretur impunitas. Et secūdum hanc glossam, non solum vocatur timor seruilis quando aliquis dimittit peccare timore pœnæ futuræ: sed quando dimittit peccare timore pœnæ temporalis: vt faciebant multi in veteri lege, & vt fit hodie in multis religionibus. Roman. capite 8. Non accepistis spiritū seruitutis iterū in timore &c. Timor seruilis est quasi vestis de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum cœlorū. Nō licebat indutum sacco ingredi aulam Assueri. Esther 4. ¶ Quinta species est, timor initialis, qui est cum imperfecta charitate. De quo 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorē, quoniā timor pœnā habet. gl. Timorē illum de quo dicitur, Initium sapientiæ timor Domini. Quo timet quisq; incipiens opera iustitiæ, ne veniat districtus iudex, & se minus castigatū dānet. Qui habet hunc timorē, timet puniri, & timet à Deo separari quem iam amat: sed timor separationis principalior est. ¶ Sexta species est, timor filialis, qui est cum perfecta charitate, qui secundum aliquem vsum suum manebit in patria. De quo in Psal. Timor Domini sanctus permanet in seculū seculi. Qui habet timorem filialē, cauet offensam patris cœlestis, sicut bonus filius, etiā si sciret ex illa offensa nihil mali sibi accidere. Cum illo timore securitas est cùm assit perfecta charitas. 1. Ioan. 4. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscū, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Glos. Per hoc habemus fiduciam, quia imitamur perfectionem dilectionis eius in hoc mundo, amando scilicet inimicos. Vbi est perfecta charitas, deest remorsio conscientiæ, & timor æternæ pœnæ. 1.

Ioan.

Ioan. 4. Qui timet, nõ eſt perfectus in charitate. Gloſ. ſuper illud, Charitas foras mittit timorem. Perfecta charitas perfectam iuſtitiã facit: nec habet vnde timeat, ſed deſiderat. Dicuntur ſancti maximè timere gehennam, quia maximè cauent ea quæ ad gehennam ducunt. Gregor. ſuper Iob: Mens plus illuminata, plus timet. Hieronym. Prudenter timetur quicquid accidere poteſt. Vſus timoris filialis in patria, dicitur eſſe quædam reſilitio à Dei altitudine in propriam paruitatem. Poterit tamen videri alicui quòd timor filialis in patria, ſit voluntas cauendi Dei offenſam, vel quædã fuga ſpiritualis diuinæ altitudinis, qua ſcilicet electi refugiunt ſe æquare Deo, volẽtes eſſe ei ſubiectiſsimi. ¶Et notãdum quòd cùm timor ſit fuga mali, malum verò diuidatur in malum pœnæ & malũ culpæ, timor filialis fugit malũ culpæ, ſcilicet Dei offenſam: timor verò naturalis, naturaliter fugit malũ pœnæ. ¶Fuga verò mali pœnæ voluntaria pertinet ad alias quatuor ſpecies timoris: malũ pœnæ diuiditur in pœnã ſenſus, & pœnã dãni: & vtraq; diuiditur in temporalẽ pœnam & æternã. Fuga pœnæ ſenſus tẽporalis pertinet ad timorẽ humanum. Fuga verò pœnæ ſenſus æternæ, ad timorẽ ſeruilẽ. Fuga damni temporalis, ad timorẽ mundanum. Fuga damni æterni, ad timorem initialẽ. ¶Itẽ notandũ quòd timor ſic deſcribi poteſt: Timor eſt ſpiritualis fuga rei præpotentis vel excellentis. Et intelligas rem præpotentem, quæ præpotẽs eſt ſecundũ ſuſpicionẽ vel opinionẽ timẽtis. Res verò illa vel eſt bona vel mala. Si bona, fuga illius pertinet ad timorem reuerentiæ. Si verò malum eſt, aut fuga illius mali eſt bona aut mala. Si mala eſt, pertinet ad timorem humanum, vel mundanum. Ad timorem humanũ,

si illud malū pertinet ad ipsam personā. Ad mundanum verò si malum illius pertineat ad damna rerum. Si verò fuga illa bona est, & est sine charitate, pertinet ad timorem seruilem. Si verò est cum charitate, sed imperfecta, pertinet ad timorem initialem. Si verò est cum charitate perfecta, pertinet ad timorem filialem. Et notandum quòd cū aliquod periculū homini imminet, ipse timere debet eum qui habet omnia in sua potestate. Gregor. Quicquid est quod exterius sæuit, per hoc ille metuendus est qui hoc interius dispo nit. Psal. Timeat Dominum omnis terra. Aug. Si creaturæ sæuiāt, Deū time, nō illas, quia omnia sub ipso sunt. Gl. Cupiditatem nocēdi per te habes: potestatē autē nocendi si ille nō dat, non habes. Ideò Deus homo stans ante hominē, ait: Nō haberes in me potestatem, nisi esset *datum tibi* desuper. Nec etiam ipse diabolus vel vnam ouiculam potuit tollere viro sancto Iob, nisi prius diceret, Mitte manum tuam. Iob 2. hoc est, da potestatem. 1. Mach. 2. A verbis viri peccatoris ne timueritis: quia eius gloria stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur. Esa. 8. Timorem eius, scilicet populi coniurantis contra me, non timeatis, neque paueatis: Dominum exercituū ipsum sanctificate, ipse pauor vester, & ipse terror vester. Itē Esa. 51. Quis tu, vt timeas ab omni mortali, & à filio hominis qui quasi fœnum arescet? Prouerb. 29. Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur. ¶Item notandum quòd Ioannes Damascenus distinguit sex species timoris, vnamquāq; describens his verbis: Diuiditur timor in sex species, in segnitiem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam. Segnities est timor futuræ operationis. Erubescentia

tim

timor est in expectatione conuitij. Verecundia timor est in turpi facto. Admiratio est timor ex magna imaginatione. Stupor est timor ex inconsueta imaginatione. Agonia est timor per casum: scilicet per infortunium. De erubescentia, dicit Ioannes Damascenus, quòd est optima passio. Philosophus de iuuene quodam: Erubuit, salua res est. Sen. in epistolis: Verecundia bonū in adolescente signum est. Tullius in lib. de Offic. Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. Bern. super Cant. Nescio si quicquam gratius verecundia in moribus hominum deprehendi queat. Verecundia omnium est ornatus ætatum: sed in tenera ætate amplius pulchriusq; enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? quàm pulchra hæc & quàm splendida gemma morum in vultu adolescentis, quàm vera & minimè dubia, bonæ nuntia spei, bonæ indolis index est. Quid ita? turpiloquij & omnis deinceps turpitudinis fugitiuum. Soror est continentiæ. Nullum est æquè manifestū signum columbinæ simplicitatis. Et ideò testis est innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens: vt nihil in ea turpe vel indecorum residere attentet quod non illico prodat. Idem: Verecundia spiritalis gloria est conscientiæ, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, insigne totius honesti. De erubescentia bona vel mala, require in tractatu de Superbia, vbi agitur de ornatu mulierum.

De his quæ possunt incutere Timorem. De attendendis circa extremum iudicium. Et varietate, acerbitate, & infinitate pœnarum infernalium. CAPVT IIII.

DVODECIM sunt quæ possunt homini incutere timorem. ¶Primum est, consideratio lacrymarum Christi. Verisimile est statum illũ valde periculosum esse pro quo Deus fleuit. De lacrymis Christi, habetur Luc. 19. Vidẽs Iesus ciuitatẽ, fleuit super illam. Et Io. 11. Et lacrymatus est Iesus. Et 5. ad Heb. Cum clamore valido, & lacrymis preces offerẽs, exauditus est pro sua reuerentia. Bern. Cõpatitur Dei filius, & plorat: homo patitur, & ridebit. ¶Secundũ est, cõsideratio passiõis Christi. Bern. Ex cõsideratione remedij, periculi mei ęstimo quãtitatẽ. Filius enim occidi iubetur, vt vulneribus meis pretioso sanguinis illius balsamo medeatur. Agnosce homo quàm grauia sint illa vulnera pro quibus necesse est Christũ Dominũ vulnerari. Sic medicinæ æstimatio, & timoris & doloris est exaggeratio. ¶Tertiũ est, consideratio culpabilitatis nostræ. Si enim timet aliquis, cùm scit se reũ esse vnius criminis in curia alicuius terreni principis: quantũ timere potest qui tot & tantorũ criminũ scit se reum esse apud districtissimũ iudicẽ? ¶Legitur de quodã rege nobilissimo qui fuit in Græcia, qui memor malorũ suorũ & diuini iudicij, semper tristis erat, etiam cùm solẽnitates cũ principibus suis celebrabat. Qui interrogatus super hoc à quodã fratre suo, voluit ei causam suæ tristitiæ ostendere, & misit buccinatores suos ante portã eius, quod secundũ consuetudinẽ illius regni certissimũ erat signum mortis. Et cùm frater regis ad regem esset adductus, & nõ modicũ timeret & valde tristis esset, requisiuit rex quare nõ gauderet. Cui cùm frater respõdisset, quomodo in statu tali gaudere posset, indicauit ei rex causam tristitiæ suæ. Si enim ille

tantum timebat qui sciebat regẽ esse fratrẽ suũ, & qui nullo sciebat se esse culpabilẽ apud eum, quia aliqua signa offensæ regiæ audierat: meritò timere poterat qui in tot & tantis sciebat culpabilẽ se esse apud Dominũ maiestatis. Hier. in epistolis: Si tanta cura pertimescitur iudiciũ pulueris, qua intẽtione cogitandum est, qua formidine præuidendũ tantæ iudiciũ maiestatis? ¶ Quartũ est, cõsideratio humanæ infirmitatis & impatientiæ. Adeò enim sunt homines impatientes, quòd musca vna si eos diu infestauerit, facit eos irasci quandoq; vsq; ad Dei blasphemiam. Et modica pœna tẽporalis quãdoq; affligit hominẽ vsq; ad tædiũ vitæ: vt patet in Elia. 3. Reg. 19. qui petijt animæ suæ vt moreretur. ¶ Quintũ est, misericordia quam Deus exhibet hominibus in præsenti. Secundũ enim magnitudinẽ misericordię in pręsenti, erit magnitudo iustitię in futuro. Sicut enim Deus est summè misericors, ita summè iustus. Et sicut opera misericordiæ ipsius in præsenti reputantur stultitia, cõparatione facta ad hominũ misericordiã: Sic iustitia eius in futuro furor hominibus apparebit. Naum 1. Vlciscẽs Deus, & habens furorẽ. Furor videbitur quando peccatores pro quorũ salute mori voluit, in ignẽ proijciet, nec eos de cętero ab igne eruet. Sicuti mulier furibũda iudicaretur, si filiũ suum in ignẽ proijceret, & inde extrahi nõ permitteret. ¶ Sexto, valere possunt ad timorẽ incutiendũ opera iustitiæ, quę legitur Deus fecisse in mũdo isto: vt est vindicta quam sumpsit de Lucifero, & angelis qui ei adhæserũt, quos propter peccatũ superbiæ irremediabiliter damnauit. Luc. 10. Videbam satanã quasi fulgur de cœlo cadentem. 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit &c.

Gloss. Rudentes sunt funes quibus nautæ vela su-
spendunt, vt flante aura portus tranquillitatem
relinquant, seq; ambiguis fluctibus credant: qui-
bus rudentibus conuenienter immundorum spi-
rituũ conamina comparantur, qui mox vt flante
superbia impulsi se aduersus creatorem erexé-
runt, ipsis elationis suæ conatibus in abyssi pro-
fundum sunt rapti. Aliud opus iustitiæ est, pœna
mundo inflicta pro peccato primorum paren-
tum. Pro peccato enim gulæ totus mundus adiu-
dicatus est morti tẽporali, & alijs miserijs huius
exilij. Aliud opus iustitiæ fuit diluuium quo to-
tus mũdus pro peccato carnis est submersus, ex-
ceptis octo animabus. Gen. 7. Iob 26. Cum vix
paruam stillam sermonis eius audierimus, quis
poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri? To-
nitruum intelligas terribilem aduentum maie-
statis eius, vel sententiam dandam in extremo
iudicio. Stillam sermonis, intelligas iustitiam
præsentem. ¶ Septimo, facilitas pereundi & spi-
ritualiter & corporaliter, quę est in mundo isto;
propter quam in vmbra mortis dicimur esse.
Esa. 9. Habitantibus in regione vmbræ mortis
lux orta est eis. Lucæ 1. Visitauit nos oriens ex
alto: illuminare his qui in tenebris & in vmbra
mortis sedent. ¶ Octauo, Dei omnipotentia, cui
nemo potest resistere, & quam nemo potest effu-
gere. In Psalm. Quis nouit potestatem iræ tuæ?
Esaiæ 47. Vltionem capiam, & non resistet mi-
hi homo. Luc. 12. Illum timete qui postquam oc-
ciderit, habet potestatem mittere in gehennam.
In Psalm. Si ascendero in cœlum, tu illic es: si
descendero in infernum, ades &c. ¶ Nono, Dei
sapientia lucidè videns omnia, cui nihil potest
abscondi. 1. Regum 16. Deus intuetur cor. Boë-
tius: Magna nobis, si dissimulare nolumus, in-

.:: 1 / i dicta

dicta est probitatis necessitas, cùm agamus coram oculis iudicis cuncta cernentis. ¶ Decimò, zelus diuinæ iustitiæ, qui ex hoc apparet quòd Deus pater potius voluit vt eius vnigenitus pœnam quàm debebat humanum genus, solueret, quàm ipse eam remitteret. Roman. 8. Qui proprio filio suo non pepercit. Bernar. super Cant. Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet seruo nequam? Luc. 23. Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet? ¶ Vndecimum, extremum iudicium, circa quod multa attendenda sunt quæ valere possunt ad incussionem timoris. ¶ Primum est hoc, quòd scriptura facta in tot locis comminationes facit pertinentes ad hoc iudicium. Deuter. 32. Si arripuerit iudicium manus mea, reddam vltionem hostibus meis: & his qui oderunt me, retribuam: inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus deuorabit carnes: id est, carnaliter viuentes. Iob 19. Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatis, gladius est, & scito te esse iudicium. In Psalm. Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Esaiæ 13. Vlulate, quia propè est dies Domini. In eodem: Ecce dies Domini veniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisque. Ieremiæ 46. Dies ille Domini Dei dies vltionis, vt sumat vindictam de inimicis. Ezechiel. 1. Propè est dies occisionis. Ioelis 2. Propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. In eodem: Magnus dies Domini & terribilis valde, & quis sustinebit eum? Amos 5. Væ desiderantibus diem Domini. Sophon. 1. Vox diei Domini amara tribulabitur ibi fortis. In eodem: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ. Malachiæ 4. Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes su-

perbi, & omnes facientes impietatẽ stipula. In eodem: Ecce ego mittã vobis aliũ prophetã antequã veniat dies Domini magnus & horribilis. ad Heb. 10. Terribilis est expectatio iudicij, & ignis æmulatio quæ cõsumptura est aduersarios. In eodem: Horrendũ est incidere in manus Dei viuentis. ¶ Secundum est, solicitudo quam habebant amici Dei antiquitus. De hoc iudicio Iob 31. Quid faciã cùm surrexerit ad iudicandũ Deus? & cùm quæsierit, quid respõdebo ei? Eiusdẽ 14. Quis mihi tribuat vt in inferno protegas me, & abscõdas me donec pertranseat furor tuus? Hieronym. Siue comedam, siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper insonare videtur auribus meis illa terribilis tuba, Surgite mortui, venite ad iudicium. In Psalm. Domine ne in furore tuo arguas me. In Vitaspatrum dixit abbas *Amon* cuidã fratri interroganti aliquẽ sermonẽ, Vade, & fac talem cogitationẽ tuam, qualẽ faciunt illi qui sunt in carcere. Illi enim interrogant homines, vbi est iudex, & quãdo veniet, & in ipsa expectatione poenarũ suarum plorãt. Sic & monachus debet animã suã obiurgare, dicẽs: Væ mihi si nõ cogitauero, quomodo habeo astare ante tribunal Christi, & actuum meorum reddere rationẽ. Si sic semper meditatus fueris, poteris saluus esse. ¶ Tertio, attendenda sunt signa terribilia præcedentia iudicium. Quinq; signa tanguntur Luc. 21. Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentiũ, præ confusione sonitus maris & fluctuũ. Duo prima specificãtur Ioel. 2. vbi dicitur, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinẽ, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. De tribus simul habetur Apocal. 6. Vidi, & ecce terræmotus factus est magnus, & sol factus est niger tanquã saccus cilicinus, &

luna

luna tota facta est sicut sanguis, & stellæ cœli ceciderunt super terram sicut ficus emittit grossos suos cùm à vento magno mouetur. De eisdē similiter habetur Matt. 24. Sol obscurabitur, & luna nō dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo. De quarto signo quod erit pressura in terris, legitur similiter Mat. 24. Erit tunc tribulatio qualis nunquam fuit ab initio mūdi vsq; modo, neq; fiet. ¶ Quintū signum est cōfusio maris: quam cōfusionem aliqui æstimāt fore quòd mare cum fragore magno peribit, secundum illud Apocal. 21. Et mare iam non est. Hieron. in annalibus librīs Hebræorū, inuenit quindecim signa quindecim dierum ante diem iudicij: sed vtrum cōtinui futuri sint dies illi, an interpolati, non expresſit. Prima die eriget se mare quadraginta cubitis super altitudinē montiū, stans in loco suo quasi murus. Secundo, tantum descendet vt vix videri posſit. Tertio, marinæ belluæ apparētes supra mare dabunt rugitus vsq; ad cœlū. Quarto, ardebit mare & aqua. Quinto, herbæ & arbores dabunt rorem sanguineū. Sexto, ruent ædificia. Septimo, petræ adinuicē collidentur. Octauo, generalis fiet terræmotus. Nono, æquabitur terra. Decimo, exibunt homines de cauernis, & ibunt velut amentes & non poterunt mutuo loqui. Vndecimo, surgent ossa mortuorū, & stabunt supra sepulchra. Duodecimo, cadent stellæ. Tertiodecimo, morientur homines viuētes tunc, vt cum mortuis resurgant. Quartodecimo, ardebit cœlū & terra, scilicet superficies terræ & aëris. Quintodecimo, fiet cœlum nouū, & terra noua, & resurgent omnes. ¶ Et posſunt assignari sex causæ quare signa iudiciū præcedent. Prima, vt magnum malum futurum nūtient. Greg. in homil. illius Euangelij, Erūt signa in sole &c. Quid terrores quos cernimus, nisi

sequẽtis iræ precones dixerim. ¶Item in homilia illius euangelij, Cùm audieritis prælia. Vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur, & per crebra mala quæ præueniunt indicãtur mala perpetua quæ subsequentur. Et subdit Gregor. Multa debẽt mala præcurrere, vt malum valeãt sine fine nuntiare. Secũda causa est quam tangit Greg. in eadem homil. dicẽs: Quia in cunctis delinquimus, in cunctis ferimur. Et subdit: Omnia quæ ad vsum vitæ accepimus, ad vsum cõuertimus culpæ: sed cuncta quæ ad vsum prauitatis inflexjmus, ad vsum nobis cõuertuntur vltionis. Tertiam causam tangit Beda, dicens: Appropinquante suo termino, elementa quasi pauida nutant & tremunt. Quarta causa est, vt scilicet creaturæ ostendantur paratæ esse ad vlciscendũ creatorem de hostibus suis. Imminente guerra solet fieri armorũ ostensio, & faciũt principes vt subditi eorũ armati cõueniant: sic fiet antequam Deus vindictam sumat de inimicis suis. Sap. 5. Accipiet armaturã zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorũ. Eiusdem 16. Creatura tibi factori deseruiens exardescet in tormentũ aduersus iniustos. Quinta causa tangitur super illud Esa. 24. Erubescet luna, & cõfundetur sol. Glos. Cernẽs illos qui eius lumine fruebantur nihil dignum Dei bonitate fecisse. Sexta est, vt sint incitamenta doloris. Chrysost. Patrefamiliâs moriente domus eius turbatur, familia plangit, & nigris se vestimẽtis induit. Sic humano genere, propter quod facta sunt omnia, circa finem constituto, totus destruitur mundus. Cœli ministeria lugent & candore deposito tenebris induuntur. ¶Quarto, attẽdenda sunt insignia passionis Christi: scilicet crux, claui, lancea, quæ ante iudicem erunt, & in carne eius videbuntur cicatrices vt videant in

quem

quem pupugerũt. Zach. 9. & Apoc. 1. Tunc peccatoribus exprobabitur magnum beneficiũ eis exhibitũ, scilicet beneficiũ passionis Christi, & requiret Christus mortẽ suam ab eis tanquã pretium quod pro eis dedit, cùm seipsos ei abstulerint, quos ita carè emerat: & ostendetur magna ingratitudo eorum qui semel crucifixum pro eis iterum crucifixerũt. Hebr. 6. Rursum crucifigentes in semetipsis Filium Dei. Vnde multum confundentur insignia passionis Christi videntes. Matt. 24. Tunc apparebit signum Filij hominis in cœlo. Chryso. Non erit tunc necessitas accusationis, cùm viderint crucem, & ipsum Christũ habentem in corpore suo testimonia passionis. ¶ Quinto, attendenda est curiæ illius magnitudo corã qua reprobi cõfundentur. Totus enim mundus erit congregatus ibi. Ioel. 2. Congregabo omnes gẽtes, & deducam eas in vallẽ Iosaphat, & disceptabo cum eis. Matt. 25. Sedebit super sedẽ maiestatis suæ, & cõgregabuntur ante eũ omnes gentes. ad Rom. 14. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Cano. Iudæ: Ecce venit Dominus in sanctis milibus facere iudiciũ &c. ¶ Sexto, iudicis summa potestas à qua non licebit appellare. Non est qui de manu eius possit eruere. Iob 10. ¶ Septimo, iudicis perspicacitas, qui in eis quæ modo videntur esse iustitiæ, iniustitiã agnoscet. In Psal. Cùm accepero tẽpus, ego iustitias iudicabo. Isid. Ad districti examen iudicis, nec iustitia iusti secura est, nisi pietate diuina, vt & ipsa iustitia qua quisq; iustus est, Deo iustifica, nec iustificetur. Iudex ille non solum magna, sed etiam parua quæ nunc vilipenduntur in iudiciũ adducet. Eccl. 12. Cuncta quæ fiũt adducet Deus in iudiciũ. Et super illud Iob 31. Nonne ipse cõsiderat vias meas &c. dicit Glos. Sic Deus vniuscuiusq;

vias considerat:sic gressus dinumerat, vt nec minutissimæ cogitationes eius iudicio, nec verba tenuissima quę apud nos vsu viluerũt, indiscussa remaneantur. De cogitationibus dicitur Sap.6. Item cogitationes vestras scrutabitur. De verbis Matt.12. De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationẽ in die iudicij. Etiã de tempore quod hodie multũ vilipẽditur, ratio exigetur. Bern. Omne tempus tibi impensum, requiretur qualiter fuerit à te expẽsum. Idem: Sicut capillus non perit de capite: ita nec momentum peribit de tempore. Iudex scrutabitur Ierusalem in lucernis. Sopho.1. Nec solum exiget rationem de peccatis proprijs, sed quodammodo de alienis. Genes.4. vbi est Abel frater tuus? Ezech.3. & 33. Sanguinẽ eius de manu tua requirã. Iudex rationem exiget etiam de bonis quę ipse homini cõmisit, siue sint bona naturæ, siue fortunæ, siue gratiæ, & de malis quæ ei dimisit. Item exiget rationẽ de malis operibus quæ homo cõmisit, & de bonis operibus quæ omisit. ¶ Octauo, iudicis inflexibilitas: quia si beata Virgo & omnes angeli & sancti & sanctæ rogarent in iudicio pro aliquo qui tũc esset in mortali peccato, iudex nõ exaudiret eos. Prouerb.6. Zelus & furor viri nõ parcet in die vindictæ, nõ acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redẽptione dona plurima. Chrysost. Tunc nec diuitiæ diuitibus prosunt, nec parentes parentibus intercedunt, nec angeli (sicut solebant) pro hominibus faciũt verbum, quia natura iudicij non recipit misericordiam. Prouerb.11. Non proderunt diuitiæ in die vltionis. ¶ Nono, magnus zelus iudicis. De quo zelo in multis locis loquitur Scriptura sacra. Dan.7. Thronus eius flammæ ignis. Malach.3. Quis stabit ad videndum eum? ipse enim quasi ignis

ignis conflans. Sap. 5. Accipiet armaturam zelus eius. Esa. 30. Ardens furor eius, & grauis ad portandum. Eiusdem 66. Ecce Dominus in igne veniet. Apocal. 6. dicent montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum & ab ira agni. secundum August. mallent reprobi omne tormentũ sustinere, quàm faciem iudicis irati videre. ¶ Decimo, causæ magnitudo: magnum enim est de quo erit illud iudicium. Illi enim qui obtinebit in illo iudicio, adiudicabitur regnum æternum. Ille verò qui cadet à causa illa, adiudicabitur morti æternæ. Mat. 25. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. ¶ Vndecimo, terribilitas sententiæ quæ tonitruum dicitur. Iob 26. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Gregor. in Moral. Quis eius iram toleret, cuius & ipsa non potuit mansuetudo tolerari? August. super Ioan. Qui ceciderũt ad vnam vocem Christi morituri. Ioan. 18. Quid faciẽt sub voce iudicaturi? Esa. 30. Labia eius impleta sunt indignatione, & lingua eius quasi ignis deuorans. Osee 11. Quasi leo rugiet. Amos 4. Leo rugiet, quis non timebit? Zachar. 9. Exibit vt fulgur gladius eius. Apoc. 1. & 19. De ore eius gladius ex vtraq; parte acutus exibat. Gladius acutus ex vtraq; parte est sententia qua anima cum corpore damnatur. ¶ Duodecimo, sententiæ irreuocabilitas. Euolat enim emissum irreuocabile verbum iudicis. ¶ Tertiodecimo, multitudo ministrorum ad executionem sententiæ paratissimorũ. Matt. 13. In consummatione seculi, mittet Filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. In eodem: Sic erit in consummatione seculi; exibunt angeli, & separabunt malos de

medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ¶ Quartodecimo, angustia reproborum. Gregor. O quàm angustiæ erūt vndiq; reprobis: vide. Superius erit iudex iratus subtus horrendum chaos inferni: à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahentia, intus cōscientia vrens, foris mūdus ardens. miser peccator sic deprehensus quò effugiet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. Si quæris, quis eū accusabit? Dico, totus mundus: nam offenso creatore totus mūdus perditum habet odio. Mundus persequetur eum flamma & igne. In Psalm. Sicut ignis qui cōburit syluā, & sicut flamma cōburēs montes: ita persequeris eos in tēpestate tua. Item: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Angustia reproborū ostenditur Esa. 2. Ingredere in petrā, & abscondere in fossa humo à facie timoris Domini. In eodem: Introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis Domini. Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient: & desiderabūt mori, & fugiet mors ab eis. ¶ Quintodecimo, impotentia reproborū, quæ non poterunt resistere: sicut nec palea resistere potest igni, vel aliquis ligatus his qui eum ligauerunt. Matth. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. Eiusdem 13. In tempore messis dicā messoribus: Colligite primū zizania, & alligate ea in fasciculos ad cōburendum. Chrysost. Nec resistendi virtus, nec fugiendi facultas, nec pœnitentiæ locus, nec satisfactionis tempus. Ex angustia omniū rerum nihil remanet nisi luctus. Matth. 24. Tunc plangent omnes tribus terræ. ¶ Sextodecimo, defectus auxilij, quia nō audebit nec angelus nec aliquis sanctus pro aliquo damnato rogare. Christus qui tantum homines dilexit quòd dedit semetipsum

ipsum pro eis, ridebit de damnatione eorum. Prouerb.1. Ego quoq; in interitu vestro ridebo. Sancti etiam qui pro salute hominum morti se exposuerunt, lætabuntur, quia videbunt Dei contumeliā vindicari. In Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam. Nec cōpatientur sancti miseriæ reproborum. Vnde glos. super illud Luc.16. Inter nos & vos magnum chaos firmatū est &c. Iustorū animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam tunc authoris sui iustitiæ cōiunctæ tanta rectitudine cōstringuntur vt nulla ad reprobos cōpassione moueātur. ¶ Decimoseptimo, denudatio peccatorū. Eccles.11. In fine hominis denudatio operū illius. Esa.47. Reuelabitur ignominia tua, videbitur opprobriū tuum. Ierem.20. Confundentur vehementer, quia non intellexerūt opprobrium sempiternū quod nunquam delebitur. Naum 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam gentibus nuditatē tuam, & regnis ignominiā tuam. Matt.10. Nihil opertum quod non reueletur &c. 1. Corint. 4. Veniet Deus, qui & illuminabit abscōdita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. ¶ Decimooctauo, aduersarij erunt multi, & fortes aduersabuntur peccatoribus, & angeli, & homines. Iob 20. Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Loquitur de impio. Aduersabuntur eis nō solum dæmones, sed etiam ipsi sancti. Sapient.5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt & qui abstulerunt labores eorū. Maximi aduersarij erunt peccata quæ damnandos tradent. Sap.4. Venient in cogitatione peccatorū timidi, & traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. ¶ Decimonono, certitudo reatus. Ad certitudinem istam faciet hoc, quòd ipse iudex erit testis. Ipso

enim

enim vidente peccata sunt cōmissa. Hierony. 29. Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. Malac. 3. Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris. Item ad certitudinem faciet quòd ipsi peccatores habebūt literas propria manu scriptas in conscientijs suis quæ testificabuntur contra eos. Dan. 7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Libri, inquam, cōscientiarum. Apoc. 20. Iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera eorum. ¶ Vigesimo, virtutū cœlestiū cōmotio. Mat. 24. Virtutes cœlorum mouebuntur. Chrysost. Si rex terrenus processurus contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouentur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet: quanto magis rege cœlesti exigente iudicare viuos & mortuos, angelicæ virtutes commouentur, terribiles ministri terribiliorem Dominū præcedentes? Iob 26. Columnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius. Interl. Non timore pœnali, sed admiratione. Hieron. Quid faciet virgula deserti, vbi cōcutitur cedrus paradisi? Ad hoc iudicium valde districtum perueniendum est in præsenti, vt rationē reddamus corā vicarijs Christi. In Psal. Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. Hæc computatio frequenter facienda esset, & strictè frequenter propter labilitatem memoriæ. Bern. Computatio dilata, multa faciet obliuisci. Strictè, ne minima prætereantur. Matth. 10. Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. Ex hoc quòd non cogitatur hoc iudicium, multa mala proueniūt. In Psal. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Et subditur causa: Auferūtur iudicia tua à facie eius. Prouerb. 28. Viri iniqui non cogitant iudicium: qui autem requirunt Dominum, animaduertunt

omn

omnia. Ecclesiast.18. Ante iudicium interrogate ipsum. Cogitandum esset illud iudicium cùm aliquid graue pro Deo toleratur. Gregor.in homil. Illum diem fratres charissimi, illum ante oculos ponite, & quicquid modo graue cernitur, in eius compassione vigetur.

De poenis inferni.

DVodecimo, valere potest ad incutiendum timorem consideratio poenarũ futurarũ. Circa quas multa attendenda sunt. ¶ Primum est, acerbitas earum. Grauissima enim poena quæ in hoc mundo toleratur, minor est etiam poena purgatorij. Aug. Miro modo licet æternus non sit, grauis est ignis ille: exuperat enim omnem poenã quam aliquis in hoc mundo perpessus est. Secundũ est, poenarum diuersitas. & inueniuntur in Sacra scriptura nouem poenæ. Prima est, ignis. Secunda, vermis. de quibus Esa. vlt. Vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum nõ extinguetur. Iudith 16. Dabit eis ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsq; in sempiternum. Iob 20. Deuorauit eum ignis qui non succenditur. Non est necesse quòd ignis ille succendatur, cùm nunquam extinguatur. Ecclesiast.7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Eiusdem 21. Stupa collecta synagoga peccantium, & cõsummatio eorum flamma ignis. Apocal.20. Qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnũ ignis. Matt.25. Discedite à me maledicti in ignẽ æternum. Lucæ 16. Crucior in hac flamma, ait diues epulo. ¶ Tertia est, foetor quasi sulphuris. In Psal. Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. Esa.30. Flatus Domini quasi torrens sulphuris succẽdens eam. Apoc.21. Pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure. ¶ Quarta erit frigus. Matt.13. Ibi erit fletus & stridor dentium.

tium. Stridor dentium solet sequi frigus. Iob 24. Ad nimium calorem transient ab aquis niuium. ¶ Quinta erit fames. Esa. 65. Serui mei comedent; & vos esurietis: erit ibi tanta inopia quòd nec vnã guttam aquæ habere poterunt, vt patet in diuite epulone in inferno sepulto. Luc. 16. Iob 27. Apprehendet eum quasi aqua inopia. vbi dicit glo. Diues in inferno, cogente inopia, vsq; ad minima petenda perductus est, qui sua tenacitate vsq; ad minima neganda pauperibus restrictus est. Item Greg. Guttam petijt qui micam negauit. Ibi erit tantus defectus boni, vt mors quæ in mundo isto præ cæteris timetur, ab hominibus desideretur. Apocalyp. 9. Desiderabunt homines mortem, & mors fugiet ab eis. Ibi habebit locum illud Eccl. 41. O mors, quàm bonum est iudicium tuum? Vtilius esset homini si tunc se interficere posset, quàm si posset interficere diabolum: quia diabolo interfecto non cessaret cruciatus eorum. Ibi erunt septem anni magnæ penuriæ obliuiscẽ facientes abundantiam præsentis vitæ. Gen. 41. Maxima penuria quæ erit ibi, erit priuatio diuinæ visionis. Greg. in Moralib. Fames interficit, quia suã faciem illis redẽptor abscondit. ¶ Sexta pœna erit tortorum. De qua Matt. 18. Tradidit eum tortoribus, donec redderet omne debitum. ¶ Septima erit horror, tam loci, quàm dæmonũ. Iob 10. Ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Eiusdem 20. Vadent, & venient super eum horribiles. Si tantum horrorẽ habet homo quãdo videt in præsenti vnum dæmonem, quantus horror erit vbi tot horribiles apparebunt & magis horribiles, vt videtur, quàm appareant in præsenti? Si vnus de ministris carceris infernalis tantum habet horrorem, quid habebit horroris ipse carcer? ¶ Octaua pœna & nona, erunt tenebræ

bræ & vincula. De quibus Matt. 22. Ligatis manibus eius, proijcite eum in tenebras exteriores. secundum Greg. in Moral. Ignis infernalis concremationem habet, sed lumen non habet: & non solum erit ibi pœnarum varietas, sed earum contrarietas. Greg. Horrendo modo tunc erit miseris dolor cum formidine, flamma cum obscuritate, & in eorum interitu ipsa à suis qualitatibus tormenta discordant, quia à conditoris voluntate dum viuerent discrepabant. Fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia mors semper viuit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Mors perimit & extinguit, dolor cruciat & pauorē non fugat, flamma comburit, sed tenebras non discutit: quia enim cum diabolo contra suum creatorem concordarunt, creaturæ cōtrariæ conuenient ad eorum pœnas. Item Greg. Sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloris angustia pulsati, semper pauore feriuntur, vt & quod timent tolerent, & rursum quod tolerant sine cessatione pertimescant. ¶ Tertium, attendendum circa pœnas est earum diuturnitas. Matthæi 25. Ite maledicti in ignem æternum. Diuturnitas pœnæ multum affliget reprobos. Satis facilè est iacere in vno lecto suaui & mundo: & tamen si alicui posito in tali lecto diceretur, Iace, & quiesce, quia oportebit te ibi iacere XX. annis: ipse responderet, Potius vellem esse mortuus. Quid ergo erit de illo qui erit in igne ardenti, & sciet se mansurum ibi non tantum per XX. annos, vel centum, vel mille, sed per infinita secula seculorum? In hac meditatione dicitur fuisse conuersus Falco, qui postea fuit episcopus Tholosanus. Esaiæ 33. Quis poterit habitare cum ardoribus sempiternis?

nis. Iob 20. Luet qui fecit omnia, nec tamen consumetur. gl. Vt sine fine crucietur, viuere sine fine cōpellitur. Interl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in poena. August. 19. libro de Ciuit. Dei. Ibi dolor permanet vt affligat, & natura perdurat vt sentiat: quia vtrunq; non deficit, nec poena deficiet. ¶ Quartum est, poenæ vniuersalitas. Vniuersæ enim partes hominis post diem iudicij erunt in igne. Cùm aliquis non posset sustinere ignem in minima parte digiti per vnam horā, quantus erit dolor quando totus homo erit in igne æternaliter? Aug. 13. lib. de Ciuit. Dei: Nūquam erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors sine morte. Hieron. Tanta in inferno erit vis doloris quòd mens ad aliud dirigi nō poterit, nisi ad id quod vis doloris impellit. Signum huius doloris est, quòd Dominus toties in Euāgelio dicit, Ibi erit fletus, & stridor dentium. Matt. 13. & 22. & 25. Si singulis diebus in quibus erunt damnati in inferno, flerent vnicam lacrymam materialem, plus exiret aquæ processu temporis ab vno damnato, quàm omnia vasa huius mūdi caperent. Quod patet ex hoc, quòd omnia vasa huius mūdi finita sunt & numero & magnitudine: infinitis verò diebus erunt reprobi in inferno. ¶ Quintum est, cōsolationis defectus. Bern. Quid erit cùm se viderit illa miseranda conditio omni cōsolatione nudatam in illas tenebras exteriores excuti, & ab illa beatorum ecclesia perpetua excōmunicatione excludi? ¶ Sextum est, poenarum infernalium inutilitas. Præsens poena est breuis, & leuis, & fructuosa: sed futura est longa, & grauis, & infructuosa: quia si aliquis fleret in inferno tantum lacrymarum quātum est aquæ in toto mundo, non sufficeret ad absolutionem peccati vnius mortalis. Plus virtutis haberet hic lacrym

crymã, q̃ omnes illę. Aug. de Fide, ad Petrum: In inferno etsi erit stimulus pœnitudinis, nulla erit ibi correctio volũtatis, à quibus ita culpatur iniquitas sua, vt nullatenus possit ab eis vel diligi vel desiderari iustitia. ¶ Præter prædicta notandum quòd malis dolor veniet ex diuersis causis. Primò ex bonorum temporalium amissione. In Psalm. Cùm interierit, non sumet omnia, neque descẽdet cũ eo gloria eius. Secũdo, ex hoc quòd tempus merendi transijt: Ierem. 8. Transit æstas, finita est messis, & nos saluati non sumus. Tertio, ex amissione æternæ gloriæ. In Psal. Pones eos vt clibanum ignis in tẽpore vultus tui: id est, dum sancti vultũ vel faciẽ tuam videbunt. Chrysostomus: Omnes gehennæ superat cruciatus, carere bonis quibus in potestate habueris perfrui. Quarto, ex praua societate. Socios eñ habebunt dæmones horribiles, & homines igne infernali exustos. Esaiæ 13. Vnusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum. Naum 2. Facies omnes sicut nigredo ollæ. Ioelis 2. Omnes vultus eius redigentur in ollã. Quinto, ex loci qualitate qui erit tenebrosus & fumosus: quod valde graue erit diuitibus qui in præsenti domos volebant habere sine fumo. Esa. 65. Isti fumi erunt in furore meo.

De Dono pietatis. PARS IIII.

DONVM Pietatis ascendẽdo est post donũ Timoris. Aug. in quodã sermone de Timore: Esaias sapientiæ adiunxit intellectũ, tanquam quærẽtibus, vnde ad sapiẽtiã veniretur? Respõderet, Ad intellectũ. Vnde ad intellectum? A consilio. Vnde ad cõsiliũ? A fortitudine. Vnde ad fortitudinem?

A sciẽtia. Vnde ad sciẽtiã? A pietate. Vnde ad pietatẽ? A timore. Greg. super illud Iob 51. Ibãt filii eius &c. videtur velle quòd pietas prout est vnũ de septem donis, pro misericordia sumatur, Dicit enĩ, Pietas opera misericordiæ docet. Et paulò post dicit in eadẽ gl. Pietas sine sciẽtię discretione quomodo misereat, ignorat. Gl. verò super 5. Matt. videtur velle ꝙ pietas sumat pro cultu Dei, seu pro veneratione rerũ sacrarũ. Dicit enim: Secũda est pietas quę cõuenit mitibus. qui enim piè quærit, honorat sancta. Et idẽ videtur Aug. cũ Greg. sensisse. quia secũdũ Aug. pietas hominẽ iugo Dei subijcit, tãquã animal mãsuetũ. Sicut timor iugũ diaboli abijcit: sic pietas Deũ coli vel honorari facit. Et adaptat donũ timoris humilitati seu paupertati spiritus, quæ laqueos diaboli euadit: pietas verò mansuetudini. vnde dicit Aug. In timore cor contritum & humiliatum sacrificatur Deo. Vnde ascenditur ad pietatẽ vt nõ resistatur volũtati eius vt dicatur, Non quod ego volo, sed quod tu. In timore Dei, Beati pauperes spiritu. In pietate verò, Beati mãsueti. Et secũdum veritatẽ misericordia & veneratio sanctorum cõcomitãtur se. Misericors enim Deum veneratur in paupere: immisericors verò Deum in paupere despicit. Prouerb. 14. Qui calumniatur egẽtem, exprobrat factori suo: honorat autem eum, qui miseretur pauperis. Honorantur etiã angeli in pauperibus, cùm pauperes honorantur propter angelos ei ad custodiam deputatos, & contemnuntur angeli in contemptu pauperum. Matth. 18. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est. ¶ Et notãdum quòd aliquibus videtur pietas prout est donum, differre

à mise

ã misericordia in hoc, quòd pietas respicit spiritualem necessitatem, misericordia verò respicit corporalē necessitatē. Occasiones verò sic distinguēdæ sunt, ex eo quod dicit gl. super illud 1. Timot. 4. Pietas ad omnia vtilis. Omnis summa disciplinæ Christianæ cōsistit in pietate & misericordia. Cōnumerātur enim ibi misericordia & pietas tanquā diuersa. Aliquibus etiam videtur quòd pietas releuando miseriam proximi procedat ex principijs fidei, misericordia verò procedat ex principijs iuris naturalis. ¶ Misericordia dat pauperi eleemosynam, quia frater noster est naturalis eiusdē speciei nobiscum: pietas verò dat eleemosynā, quia filius Dei est, vel mēbrum corporis Christi: vel quia Christus reputat sibi fieri quod fit pauperibus. De misericordia & veneratione sacrarū rerū & creatoris & creaturarum, habitum est in tractatu de Iustitia: ideò de dono pietatis breuiter hic pertrāsimus.

De donò Scientiæ. PARS. V.

SCIENTIA, prout donū est, sic videtur posse describi: Scientia est humanarum rerum cognitio, salubertimę fidei deseruiens. Et sumit hæc descriptio ex verbis Aug. 14. libro de Trinitate: Philosophi, inquit, disputātes de sapientia, diffinierūt eā, dicentes: Sapientia est rerū humanarū diuinarūq; scientia. Ego quoq; vtrarunq; cognitionē, id est, diuinarū & humanarū, & sapiētiā & sciētiā dici posse non nego. verū iuxta distinctionē Apostoli 1. ad Cor. 12. Alij datur sermo sapiētiæ, alij autē sermo sciētiæ. Illa diffinitio diuidēda est, vt verū diuinarū cognitio propriè sapiētia nūcupet; humanarū vero cognitio, propriè

ſcientiæ nomẽ obtineat. Nunc quicquid ſciri ab homine poteſt in rebus humanis, vbi plurimum ſuperuacuæ vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſcientiæ tribuo: ſed illud tantum quo fides ſaluberrima quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, roboratur, defenditur. Poteſt etiam ſic deſcribi: Scientia eſt lumen hominem dirigens in actione vel vſu temporalium. Auguſt. ſuper 1. ad Corinth. 12. Sapientia eſt in contemplatione æternorum, ſcientia eſt in actione temporaliũ. Item Auguſt. Diſtat ab æternorum cõtẽplatione actio qua bene vtimur tẽporalibus rebus: & illa ſapientiæ, hæc ſcientiæ deputatur. Item Auguſtinus in lib. de Trinitate: Hæc eſt, inquit, ſapientiæ & ſcientiæ recta diſtinctio, vt ad ſapientiam pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis: ad ſcientiam verò temporalium rerum, cognitio rationalis. Aliquibus tamẽ videtur ꝙ ſciẽtia prout donũ eſt, dicatur cognitio boni & mali. Vnde ſecũdũ eos ad donũ ſciẽtiæ pertinet diſcernere quæ ſint vera bona & vera mala, & quæ ſint vmbræ verorũ bonorum & malorũ. Item ad donum ſcientiæ pertinet diſcernere inter maiora bona & minora, & maiora mala & minora. Auguſt. in ſermone de Timore & Pietate: Merebuntur ſcientiæ gradum, vt nouerint mala de quibus fleuerunt. ſcilicet, mala culpæ: & in quo malo ſint huius peregrinationis & mortalitatis, etiam cùm felicitas ſecularis arrideat. Itẽ Aug. in lib. de doctrina Chriſtiana, loquẽs de hac ſcientia, dicit quòd facit hominẽ interius lamentantem, non exterius ſe iactantem. Eccl. 1. Qui adit ſcientiã, adit & laborem. Et ſuper illud Beati qui lugent. Mat. 5. dicit gl. Pij ſcientiæ ſpiritu illuſtrantur, vt ſciãt quibus malis inuoluantur. ¶ Et notandum quod mala in quibus ſumus

in

in hoc exilio, quæ ad donum scientię pertinent, quædam sunt ex parte animæ, quædam ex parte corporis, quædam ex parte proximorum, quædam ex parte dæmonũ, quædam ex pare rerum corporalium subiectarum. Ex parte animæ sumus quantum ad vim rationabilem in Aegypto tenebrarum vbi multis plagis percutimur, sicut Aegyptus multis plagis percussa est. Quantũ verò ad vim cõcupiscibilẽ, sumus quasi in Mari rubro, vbi varij fluctus cõcupiscẽtiarum sibiinuicẽ succedunt, vbi etiam fœtor & salsedo carnalis voluptatis est. Voluptas carnalis est velut aqua salsa, sitim prouocans, non sedans. Ioann. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Quantum verò ad vim irascibilem, sumus in deserto, vbi serpentes igniti sunt, scilicet mortis iræ. In deserto isto aquæ dulces non inueniuntur. Et sicut filij Israel Aegyptum reliquerunt, & Mare rubrum, & desertum transierunt antequam ad terrã promissionis peruenirent: sic tenebras ignorantiæ oportet relinquere, & carnales voluptates contemnere, & ferocitatem deponere antequam ad trãquillitatem consciẽtiæ pertingamus. Ex parte verò corporis in multis malis sumus. Corpus enim est velut grauis sarcina ipsi spiritui. Sap. 10. corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Item est velut domus ruinosa & perstillãs. Prouerb. 19. Tecta iugiter perstillantia, litigiosa mulier, caro scilicet. Eiusdem 27. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur. Item est vt seruus maleuolus. Eccl. 33. Seruo maleuolo tortura & cõpedes. Et est vt equus indomitus. Ecc. 30. Equus indomitus euadet durus. Et est vt falsus amicus. Eccl. 6. Est amicus secundũ tẽpus suũ, & non permanebit in die tribulationis. In eodem; Est amicus qui conuertitur ad

inimicitiā. Itē: Est amicus socius mēsę & nō ſtmit nebit in die neceſsitatis. Itē corpus eſt malus cō ſiliarius. Eccl. 37. A cōſiliario malo ſerua animā tuam. Et eſt hoſtis domeſticus. Sapiēs: Nulla peſtis efficacior eſt ad nocendum, q̄ familiaris inimicus. Ex parte etiā proximorū ſumus in multis malis. Ipſi enim impellūt nos ad mortē. Sen. in epiſtolis: Inuitū alter alterū tradimus. quomodo autē reuocari ad ſalutē poſſunt quos nemo retinet, populus impellit. Interrogatus quidā philoſophus, quid eſſet inimiciſsimū homini. Reſpondit, Alter homo. Periculoſius eſt homini venire inter homines, q̄ inter lupos. Lupus ſolo ore nocet: homo verò nō ſolo ore, nec etiā minus ore, q̄ lupus nocet. Lupus nocet corpori: homo vero nocet animę. Multi homines ſunt velut ſerpētes igniuomi, ignē infernalē ſpirātes. Iac. 3. *Lingua noſtra ignis eſt, vniuerſitas iniqtatis*, Et paulò poſt dicit q͂ inflāmat rotā natiuitatis noſtræ inflāmata à gehēna: id eſt, inflāmat vitā noſtrā inſtabilē à ſuggeſtione diaboli inflāmata. Cùm aliquis venit inter homines, periculoſum eſt ei & audire & audiri. Bernard. Detrahere, vel detrahentem audire, quod horum damnabilius, non facile dixerim. Item periculoſum eſt & videre & videri: oculi enim hominum quaſi vim faſcinandi haberēt, bona multorum quo ad valorem ſæpe adnihilant. Ipſi etiā ad modum baſiliſci, ſolo viſu multos interficiunt: illos ſcilicet qui ſunt cupidi vanæ gloriæ & vanæ laudis. De malis in quibus ſumus reſpectu dæmonum, require in tractatu de Patientia. cap. de Sufferentia tentationum. Ibi enim dictum eſt de deceptionibus & impugnationibus dæmonū. ¶ Ex parte rerū inferiorum in multis malis ſumus. Laquei enim ſunt nobis res illæ. Vnde verè poſſumus dice-

re

re quod laqueos comedimus, bibimus, & vestimus. Cibo enim & potu & vestibus multis multi à diabolo capiuntur. Sapientiæ 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Item ad donum scientiæ pertinet cognoscere infirmitatem peccati originalis. Cui infirmitati attestatur corruptio palati interioris, quæ facit vt mala homini sapiant & bona desipiant. Sicut enim mala dispositio palati corporis indicat infirmitatem corporalem: sic mala dispositio palati interioris infirmitatem spiritualem. Infirmitas originalis velut lepra est, propter quam aliquis deijcit extra castra electorũ, quasi indignus eorum consortio. Vnde qui decedunt non baptizati, non admittuntur in ignem purgatorij. Itẽ ad donum scientiæ pertinet agnoscere varias infirmitates spirituales similes infirmitatibus corporalibus quæ in hominibus inueniũtur. In aliquibus febris spiritualis est, vt in illis qui ardore luxuriæ vexantur. Quę febris figurata est Io. 4. in febre filij reguli, qui infirmabatur Carphanaũ: in villa scilicet pinguedinis. Aliqui paralysi laborãt spirituali, quorum sanatio figurata est in curatione paralytici. Matt. 9. Aliqui melancholia laborant, qui semper lugubres sunt, habẽtes seculi tristitiã quę mortẽ operatur. 2. ad Cor. 7. Aliqui sunt velut phrenetici, gaudẽtes quãdo esset flẽdũ. Aliqui spirituali hydropisi laborãt, in quibus sitis cupiditatis sedari nõ potest: quorũ figurã tenet hydropicus, quẽ Dominus sanauit. Luc. 14. Aliq adeò incuruati sunt ad bona tẽporalia, ꝙ cor suũ ad cœlestia erigere nõ possunt. Quorum infirmitas figurata est in infirmitate mulieris quæ erat inclinata, nec omninò poterat sursum respicere, quam Dominus sa-

nauit. Luc. 13. Aliqui ad modum insanorum se reges aut principes esse credunt, & mirabiliter gaudent, quia habent insignia dignitatis vel honoris: cùm secundũ veritatem contẽptibiles sunt, & indigni etiam cibo quo vescuntur. Aliqui ad modum maniacorũ trepidãt vbi tripidandũ non esset. Iob 15. Sonitus terroris in auribus eius: & cũ sit pax, ille semper insidias suspicatur. Itẽ ad donum scientiæ pertinet discernere inter vitã verã & non veram, & inter veram mortẽ & non veram. Vera mors, est mors gehennæ: & causa eius, scilicet peccatũ. Aug. Vera mors est quam homines non timent, separatio animæ à Deo. Vera vita est coniunctio animæ cum Deo, vel per gratiam, vel per gloriam. Item ad donum scientiæ pertinet agnoscere breuitatẽ præsentis vitæ. Iac. 4. Quid est vita nostra? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Iob 7. Memento quia ventus est vita mea. Item ad scientiam pertinet agnoscere amaritudinem præsentis vitæ. Iob 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miserijs. Ecclesiastic. 30. Melior est mors, quàm vita amara. Item pericula huius vitæ. Ioann. 7. Militia est vita hominis super terram. Alia litera habet, tentatio. Scientiæ etiam attribuitur abstinere à malis, & liberari à malis. Iob 17. secundum aliã literam. Abstinere à malis est scientia. Prouerb. 11. Iusti autem liberabuntur scientia. Item ad donum scientiæ pertinet discretio maiorum bonorum & minorum. Discretio multis deest, qui habentes zelum Dei non secundum scientiam, minima bona magno amore amplectuntur, maxima negligentes. Donũ scientiæ ostẽdit spiritualem compassionẽ præferẽdam esse corporali, & prius occurrendum molestijs & damnis spiritua-

libus

libus, quàm operalibus: prius pascendas esse animas & vestiēdas, quàm corpora: & prius ædificandū tēplū Dei viuū lapidibus viuis, q̄ tēplū forinsecū de lapidibus nō viuis, & amplius studendū esse decori templi spiritualis q̄ materialis. Minima tamen bona non esse negligenda. Matthæi 23. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Itē ad donū scientiæ pertinet agnoscere deceptiones quas bona præsentia faciūt amatoribus suis. Credunt enim veram suauitatem esse in eis, cū ecōtrario eos pungāt. Vnde Dominus vocat eas spinas. Matt. 13. Item credūt verā abundantiam seu sufficientiam esse ex eis, cum econtrario eos potius exinaniant. Luc. 1. Diuites dimisit inanes. Itē credūt honorē & gloriam ex eis habere, cū ecōtrario eos in seruitutē vilē redigāt. Vnde in Psal. vocātur viri diuitiarum, qui nihil inuenerunt in manibus suis. Vnde sequitur, Imagines eorum ad nihilum rediges. De distinctione scientiæ à fide, prudentia, consilio, & intellectu, Require in tractatu, de Fide. cap. de commēdatione fidei. Item in tractatu, de Prudentia, vbi agitur de speciebus Prudentiæ.

De dono Fortitudinis. PARS VI.

POST donū scientiæ tangēdum est de dono fortitudinis. vnde August. postquam locutus est de sciētia quæ facit homines lugentes, subdit: Inde assurgunt ad fortitudinem, vt mundus eis crucifigatur & ipsi mundo. Gal. 6. & toleret fames sitisq; iustitiæ. Postquā aliqs abiecit iugū diaboli per timorē humiliantē, & māsuetè portat suaue iugū Christi p pietatē, & agnoscēs mala hui⁹ exilij, lu

ctū gaudio prælegit, ipsę est crucifixus sibi mortuus mūdo, & mūdus mortuus ei. Ipse nec bona mūdi cōcupiscit, nec mala pertimescit. Iustitiæ viuere vult, eam esurit & sitit, & ad eā fortis est. De fortitudine dicit glo. Greg. super illud Iob 1. Faciebant cōuiuia per domos &c. Fortitudo in die suo pascit, dum cōfidentiā cōtra aduersa trepidanti dat. Idē in eadem Glos. Vile est consiliū sine fortitudine, quia quod tractando inuenit, sine viribus ad actum nō perducit. Itē super illud Iob. 1. Consurgēsq; diluculo offerebat &c. dicit gl. Offert per singulos, dum pro vnaquaq; virtute Deo preces immolat, ne sapiētia eleuet, ne intellectus erret, ne cōsiliū dum se multiplicat cōfundat, ne fortitudo per fiduciā precipitet, ne sciētia inflet, ne pietas extra rectū vertat, ne timor plus iusto trepidans desperet. Dicunt aliqui fortitudinē prout donum est, in hoc differre à fortitudine cardinali virtute, quòd fortitudo virtus cardinalis est circa arduum naturæ simpliciter. Fortitudo verò donum est circa arduum naturæ etiam adiutæ à gratia: vt est, Relinquere omnia, & similia, quæ propter sui difficultatē vel arduitatem non sunt in præcepto. De fortitudine, require in tractatu de Virtutibus cardinalibus.

De Dono Consilij. PARS VII.

POST donū fortitudinis, dicendum est de dono consilij. Vnde August. postquam locutus est de fortitudine, subdit: Verumtamen si qua delicta minutatim furtimque subrepunt, deesse cōsiliū non debet. Neq; enī tantum potest fortitudinis gradus, vt qui cū astutissimo aduersario cōtinua certatione confligit, nō aliquādo feriatur, maximè per tētationes linguæ. Quod est ergo cōsiliū, nisi, Dimittite, & dimittetur

tur vobis? Luc.6. Et ideo quinta beatitudo est, Beati misericordes. Idem in lib. de fide ad Petrũ, Firmissimè tene, etiã iustos & sanctos homines, exceptis illis qui paruuli baptizati sunt, sine peccato hic neminẽ viuere posse, semperq; omni homini esse necessariũ & peccata sua vsq; in finẽ vitæ præsentis eleemosynis diluere, & remissionẽ à Deo humiliter & veraciter postulare. De dono cõsilij dicit Greg. super 1. Iob. Cõsiliũ in die suo pascit, dum ratione animũ implet, prohibẽs esse præcipitẽ. Idẽ in eadẽ gl. Fortitudo quæ plus potest sine moderamine ratiõis, præceps ruit: vt patet in eo q vouet quod post præ difficultate nõ implet. Prou. 20. Ruina est homini deuotare sanctos: & pòst, vota retractare. ¶ Et notandũ q nomen cõsilij quãq; largè, quãq; strictè sumit. Prout largè sumit cõsiliũ, est examinata seu excogitata ratio alicuius faciẽdi vel non faciẽdi. Rationẽ hic intelligas opus ratiõis, scilicet respõsionẽ rationabilẽ certificãtẽ eũ q petit cõsiliũ. Strictè verò sumptũ dicit cõsiliũ, Dei volũtas, ad quã non cõstringimur imperio propter eius arduitatẽ vel difficultatẽ, sed est in potestate nostra vt impleamus illud vel nõ impleamus. Bern. ad fratres de mõte Dei: Nõ est vestrũ lãguere circa cõmunia præcepta, nec attẽdere qd Deus præcipiat, sed qd velit, probãtes quæ sit Dei volũtas, beneplacẽs & pfecta. De hoc cõsilio intelligit verbũ Aug. dicẽtis: Si cõsilio vti volueris, minus boni adipisceris, nõ mali aliquid perpetrabis. Cõsiliũ sic sumptum, illuminatio diuina est. Sen. in epistolis: Bonus vir sine Deo nemo est. Non potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo adiutus exurgere. Ille dat magnifica cõsilia & recta. Talia fuerũt quæ attulit in mundum istum sapientia Dei patris. Esa.9. Vocabitur nomen eius, admirabilis, consi

consiliarius. Ista sunt consilia pacis quæ attulit rex pacificus. De quibus Prou.12. Qui ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudium. Vnde consilium pacis est abrenuntiatio diuitiarum. Senec. Quietissimè viuerent homines si hæc duo verba tollerentur, meum & tuum. Hoc consilium habetur Matt.19. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quę habes &c. Aliud consiliũ pacis est de continẽtia. De quo consilio Matt.19. discipulis dicentibus, Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Dicit Christus, Nõ omnes capiunt verbũ istud, sed quibus datũ est. Et subdit: Qui potest capere, capiat. Qui intendit delicijs carnis, non habet pacem: cùm caro sit mulier litigiosa. Prouerb.19. & 27. Aliud consilium pacis, est consilium de patientia. Sine patiẽtia non habetur vera pax, patiẽtia cedendo persecutori pacem sibi seruat. Sicut dicitur vulgariter, Non qui percutit, sed qui repercutit bellũ facit. Non potest esse bellũ si vnus iniuriã ab alio sibi illatam patienter portat. Aliud consilium pacis est consiliũ de humilitate. Humilitas est virtus Christi in qua pax fit. In Psal. Fiat pax in virtute tua. Humilitas cum his qui oderunt pacem, est pacifica: scilicet cum superbis. Ipsa nulli molesta est, nullum comprimit vel angustat. Ipsa est velut quoddam inane & vacuũ spirituale, vbi sine contradictione superbus se dilatat. Ipsa timori alieno non obsistit: sed sicut corpora concaua intra concauitatem suam corpora tumida recipiũt: sic humilitas molestiam superbo illatam infra sinũ profunditatis suæ recipit. ¶Et notandum quòd consilium Christi à multis despicitur. Lucæ 7. Pharisæi & legisperiti consilium Dei spreuerũt in semetipsis. In Psal. Non sustinuerunt consiliũ. ¶Item notandum quòd consiliũ sicut & prudentia

tia de faciẽdis est. Et est consiliũ de his quæ sunt ad finẽ. Damascenus: Ad finem est quod cõsiliabile est. De differentia verò consilij & prudẽtiæ, require in tractatu de Prudentia. vbi agitur de speciebus prudentiæ. Item notandũ quòd consilium quatuor attendit: expediens, facile, certum, tutũ, & cõtraria his: scilicet damnosum, difficile, incertũ & periculosum: qui consiliũ dat alijs paribus, expediens debet præponere dãnoso, facile difficili, certũ incerto, tutũ periculoso. ¶ Item notandũ quòd quidã dicunt ad donũ cõsilij pertinere an sit operandũ: ad prudentiã verò, qualiter sit operandũ. ¶ Item notandum quòd in quibusdã inuenitur aliquid simile dono consilij per experientiam multam. Ecclesiast. 34. Vir in multis expertus, cogitabit multa. Itẽ: Qui nõ est expertus, pauca recognoscit. Sed illa experientia non est verè donũ consilij. Consiliũ enim lumen est cœleste, excellẽtius quàm lumen prudentiæ, cum ipsam prudentiã rectificet. Per donum enim consilij declinat prudẽtia ne eam pœniteat. Eccles. 32. Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. ¶ Item notandũ quòd circa consiliũ sunt quinq; commendabilia. ¶ Primum est, gratia consilium requirendi, quæ est in eo qui non est præceps ad operandum. Prouerb. 19. Qui festinus est pedibus, offendet. ¶ Secũdum est, gratia consiliarium eligendi. ¶ Tertium, gratia dandi consilium. ¶ Quartum, gratia examinandi consilium. ¶ Quintum est, gratia acquiescendi consilio. De primo legitur Tob. 4. Consilium semper à sapiente require. Prouer. 11. Vbi non est gubernator, corruit populus: salus autem vbi multa consilia. Simile eiusdẽ 24. Erit salus vbi multa consilia sunt. Eiusdem 13. Astutus omnia agit cum consilio; qui autem fatuus est, aperiet stulti-

tiam.

tiam. Item 15. Dissipantur cogitationes vbi non est consilium: vbi verò plures consiliarij, confirmantur. Eiusdem 20. Cogitationes cõsilijs roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella. Cogitationes hic intelligas proposita quę cõcipiuntur, quæ cõsilijs perficiuntur. Tullius in Rhetoric. Parua foris sunt arma, nisi sit consiliũ domi. 1. Mach. 5. In illa die ceciderũt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium. Eccl. 30. Fili, sine consilio nihil facias &c. Eiusdem 37. Ante omnem actum præcedat consilium stabile. Prouerb. 4. Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. ¶ Ad eligẽdum consiliarium monemur Ecclesi. 6. Multi pacifici sint tibi, & cõsiliarius sit tibi vnus de mille. Pro cõsiliario ante omnes eligẽdus est Deus. Tob. 4. Omnia consilia tua in ipso permaneant. Iac. 1. Si quis sapientia indiget, postulet à Deo. Eccl. 39. In oratione confitebitur Domino, & ipse diriget consilium eius. Eiusdem 37. In omnibus his deprecare Altissimum, vt dirigat in veritate viam tuam. Deinde recurrendum est pro consilio ad viros bonos. Eccl. 37. Cor boni consilij statue tecum. Et subditur: Anima viri sancti annũtiat aliquando vera, quàm septẽ circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Matt. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Esa. 19. Sapientes cõsiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens. Ecclesi. 37. A consiliario malo serua animam tuam. Prouerb. 12. Consilia impiorum fraudulenta. Sed facienti consilium nequissimum, super eum deuoluetur. Ecclesiast. 27. Eiusdem 8. Cum fatuis non habeas consilium: non enim poterunt diligere, nisi ea quæ eis placent. Iob 31. Consilium impiorum longe sit à me. Gen. 49. In consilium eorum

non veniat anima mea. In Psalm. Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum. Ecclesiast. 8. Coram extraneo ne facias cōsilium: nescis enim quid pariet. Non est etiam habendum consilium cum homine de negotio quod eum tangit, vel de eo quod nimis odit, vel nimis diligit, ne vel fallatur vel fallere velit. De hac materia habetur Ecclesiast. 37. Noli, inquit, consiliari cum socero tuo, vel cum patre vxoris tuæ. Ad literam, de aliquo quod videtur esse contra vxorem: vel cum amicis carnalibus, de his quæ sunt contra carnem. Ierem. 19. Vnusquisque à proximo suo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Michææ 7. Noli credere amico, & noli confidere in duce. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Bern. Amicos consulat quæ non legit, quòd inimici hominis domestici eius. Genes. 31. Iacob ignorante Laban socero suo, cum filijs & vxoribus atque pecoribus suis recessit de Mesopotamia in terrā Chanaan. Legitur etiā Iudic. 19. quòd Leuita quidā qui credidit socero suo, vt cum eo tribus diebus maneret, in via amisit vxorē suam à Gabaonitis oppressam, vnde postea strages populi magna secuta est. Ecclesiast. 37. A zelantibus te abscondi consilium. Zelātes intelligas, vel inuidentes, vel nimis amantes. Item non est consilium quęrendum à iuuenibus. Roboam regnum pro magna parte amisit consilio iuuenum acquiescens, consilio senum relicto. Eccles. 25. Quàm speciosa veteranis sapiētia, & gloriosus intellectus, & consiliū. Gratia etiā dādi cōsiliū cōmendabilis est. 1. Mach. 2. Ecce Simon frater vester, scio quia vir cōsilij est, ipsum audite semper. Præcipuè commendabilis est gratia in his qui habēt alios regere. Eccl. 25. Quàm speciosum canitiei iudicium, & presbyteris

teris cognoscere consiliũ. Gratia etiã examinandi consiliũ commẽdabilis est. Sen. Prudẽtis propriũ est examinare cõsilia multorũ, & non citò facili credulitate ad falsa prolabi. Itẽ cõmendabilis est etiam gratia acquiescendi consilio. Prouerb. 12. Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit consiliũ. Eiusdem 13. Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Moyses acquieuit consilio Iethro, licet minor esset. Exodi 18. Non sic ille adolescens, qui audito verbo Domini, Si vis perfectus esse &c. abijt tristis. Erat enim habens multas possessiones. Matt. 19.

De præeminentia vitæ contemplatiuæ respectu actiuæ. PARS VIII.

DICTO de donis pertinentibus ad vitam actiuã, dicendum est de donis pertinẽtibus ad vitã contemplatiuam. In hac verò parte, Primò tangetur de præeminẽtia vitæ contemplatiuæ ad actiuam. Secũdo, distinguetur contẽplatio à meditatione seu cõsideratione simplici & cogitatione: & tangetur de speciebus considerationis & contẽplationis. Tertio, agetur de dono intellectus. Quarto, de dono sapientiæ. ¶ Circa primum notandũ quòd duodecim sunt in quibus vita contemplatiua præeminentiã videtur habere respectu actiuæ. ¶ Primũ est, quòd contemplatiua meliori intendit, Deo scilicet, cum actiua intendat proximo. Contemplatiua dicit, Mihi adhærere Deo, bonum est. Luc. 10. Vnum est necessarium. glos. Bedæ, scilicet Deo iugiter inhęrere. In Psal. Vnã petij à Domino, hanc requiram. Isidorus in libr. differentiarum: Inter actiuam & cõtemplatiuam vitam hæc distantia est. Actiua vita est quæ in

oper

operibus iustitiæ & proximi vtilitate versatur. Contemplatiua autem quæ vacans ab omni negotio, in sola Dei dilectione defigitur. Vna in opere bonæ conuersationis, altera in contemplatione immutabilis est veritatis. Idem in libr. de Summo bono: Actiua vita mundanis rebus bene vtitur. Contemplatiua verò mundo renuntians, soli Deo viuere delectatur. ¶ Secūdum est, quòd contemplatiua clarius videt. Vnde Genes. 29. dicitur de Lia, quòd lippis erat oculis. Gregorius: Mens quæ contemplando otia appetit, plus videt, sed pauciores filios Deo generat: qui verò ad laborem prædicationis se dirigit, minus videt, & amplius parit. ¶ Tertium est, munditia seu pulchritudo. Vnde Genes. 29. dicitur de Rachele, quòd decora erat facie & venusto aspectu. Prouerb. 3. Dicitur de sapientia. Viæ eius, viæ pulchræ. Cantic. 5. Laui pedes meos, dicit sponsa: quomodo inquinabo eos? ¶ Quartum est, securitas. Secura est vita cōtemplatiua respectu actiuæ. Prouerb. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Glos. Facile euadit laqueos in terris, qui oculos habet in cœlis. Prouerb. 3. Omnes semitæ eius pacificæ. ¶ Quintum est, quies: quieta est vita contemplatiua. Vnde Luc. 10. dicitur de Maria quòd sedens secus pedes Domini audiebat verbū illius. Glos. Maria sedet, quia contemplatiua pacatis vitiorum tumultibus optata, iam in Christo mentis quiete fruitur. Martha stat, quia laborioso actiua desudat in certamine. De Martha ibidem dicitur: Martha, Martha, solicita es &c. Et Ioan. 11. dicitur quòd Maria domi sedebat. Hæc tria, scilicet pulchritudo, securitas, quies, tanguntur Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. De securita-

te tangitur Deut.33. Amantissimus Domini habitabit cōfidenter. Amantissimus Domini est vir contemplatiuus. ¶ Sextum est, iocunditas. Iocundior est cōtemplatiua quàm actiua. Vnde super illud Luc.10. Maria sedens secus pedes Domini &c. dicit gl. Intenta erat Maria quomodo pasceretur à Deo, intēta erat Martha quomodo pasceret Dominū. Hæc conuiuium parat Domino: in cōuiuio Domini illa iam iocundatur. Gregor. in Moral. Contemplatiua vita meritò maior est, quàm actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat: illa verò sapore intimo venturā iam requiem degustat. ¶ Septimum est, contemplatiuæ permanētia. De qua Luc.10. Maria optimā partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Gl. Contemplatiua hic incipit, & in cœlesti patria perficietur: quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, cùm ipsum quē amat viderit, in amore amplius ignescit. Et subditur: Actiua cum corpore deficit: quia in æterna vita panem non porriget esurienti: quia nemo esuriet, nec cætera opera pietatis aget, quia non erunt necessaria. ¶ Octauū est, deuotio. Vnde Maria Christum vngit. Matth.26. Marc.13. Lucæ 7. Ioan.12. ¶ Nonum est, Dei familiaritas. Contemplatiua Deo familiarior est. Vnde figuratur per Ioannem Euangelistam, sicut tangit glos. super illud Ioan. vltim. Conuersus Petrus vidit discipulum quem diligebat Iesus. Et sequitur in glos. Hanc plenè Christus diligit, & seruat in æternum. Loquitur de contemplatiua. ¶ Decimum est, pretiositas. Contemplatiua pretiosior videtur esse quàm actiua, eo quòd sit rarior. Isid. in libro de summo bono: Actiua communis multorum est, contemplatiua verò paucorum. Hoc figuratum est Genes.6. vbi dicitur de arca: In cubito cōsummabis summitatem

eius.

tiua. Inferius tamen erat valde lata. Vnde ibidem dicitur, Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo. Quod exposuit Gregor. dicens: Videmus multos in ecclesia superbire & lasciuire, & terrenis rebus inhiare, irasci, rixari, & proximum lædere: sed quia ecclesia tolerat eos vt conuertantur, quasi in arcæ latitudine bestiæ fuisse dicuntur. Videmus alios aliena non rapere, illatam iniuriam æquanimiter portare, rebus proprijs contentos esse, humiliter viuere: sed quia iam pauci sunt, angustatur arca. Alios videmus etiam possessa relinquere, nullum terrenis rebus studium dare, inimicos diligere, carnem domare, omnes motus ratione premere, per cœleste desiderium contemplationis penna subleuari: sed quia valde rari sunt, iam arca iuxta cubitũ ducitur, vbi homines & volatilia cõtinẽtur. ¶ Vndecimum est, quòd vita cõtemplatiua vitæ cœlesti similior est. Vnde eadẽ opera ad cõtemplatiuam videntur pertinere, quæ assignat Aug. beatæ vitæ, vlt. libr. de Ciuit. Dei, dicens: Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. In Psalm. Vacate & videte, quoniã ego sum Deus. ¶ Duodecimũ est, quòd vita contẽplatiua finis videtur esse actiuæ. Finis verò melior est his quæ sunt ad finem. Per actiuam trãsitus ad contẽplatiuã. Isidorus in lib. de summo bono: Qui prius in hac vita proficit, bene ad contemplationẽ cõscendit. Greg. Qui ad arcem cõtemplationis ascendere desiderat, prius necesse est vt in campo actionis se exerceat. Gen. 29. Lia prius introducta est ad Iacob: licet Iacob aliter speraret. Et cùm ipse de hoc conquereretur, responsum est ei, Non est in loco nostro cõsuetudinis vt minores antè tradamus ad nuptias.

De distinctione contemplationis à simplici consideratione, seu meditatione & cogitatione, & de speciebus cõsiderationis & contemplationis. PARS IX.

CONSEQVENTER distinguenda est cõtẽplatio à simplici consideratione seu meditatione. Et tangendũ est de speciebus considerationis & cõtẽplationis. ¶Notandum ergo quòd Bern. 2. lib. de cõsideratione, distinguit inter contemplationẽ & consideratione, ijs verbis: Cõsiderationẽ, non id per omnia quod contemplationẽ intelligi volo, quòd cõtemplatio ad rerũ certitudinem, consideratio ad inquisitionẽ magis se habeat. Iuxta quem sensum potest cõtemplatio diffiniri, verus certusq; intuitus animi de quacunq; re, siue apprehensio veri non dubia. Cõsideratio autem, intenta ad vestigandum cogitatio, vel intentio animi vestigantis verum, quanquam soleant indifferẽter pro inuicem vsurpari. Deinde diuidit ea quæ cõsideranda sunt ijs verbis: Quatuor tibi consideranda reor, Te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. In quinto verò libro de consideratione, dicit considerationem peregrinari, cùm ab his quæ suprà sunt, ad inferiora deflectitur. Velim, inquit, hoc solerter aduertas vir sagacissime Eugeni: quia toties peregrinatur consideratio tua, quoties ab illis rebus ad ista deflectitur inferiora & visibilia, siue intuenda ad notitiam, siue appetenda ad vsum, siue pro officio disponenda vel actitanda. Si tamẽ ita versatur in ijs vt per hæc illa requirat, non procul exultat: sic considerare, repatriare est. Sublimior iste præsentium ac dignior vsus rerum, iuxta sapientiam

Paul

Pauli: Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sanè hac scala ciues non indigent, sed exules. Quid opus scalis teneti iam solium? creatura cœli illa est præsto habens per quod potius ista intueatur. Videt verbum, & in verbo facta per verbum: nec opus habet ex ijs quæ facta sunt, factoris notitiã mendicare. Neq; enim vt ipsa nouerit, ad ipsa descendit quæ ibi illa videt, vbi lõge melius sunt quàm in seipsis. Deinde in eodem libro distinguit diuersas species considerationis, his verbis: Magnus ille, qui vsum sensuum veluti quasdam ciuium opes expendere fatagit, dispensando in suam & multorum salutem. Nec ille minor, qui hunc sibi gradum ad illa inuisibilia philosophando cõstituit: nisi quòd hoc dulcius, illud vtilius: hoc facilius, illud fortius esse constat. At omnium maximus qui spreto ipso vsu rerum & sensuum quantum quidem humanæ fragilitati fas est, non ascensorijs gradibus, sed inopinatis excessibus auolare interdum contemplando, ad illa sublimia consueuit. Ad hoc vltimum genus illos pertinere reor excessus Pauli. Excessus, non ascensus: nam raptum potius fuisse quàm ascẽdisse ipse se perhibet. Et subdit Bern. Vis tibi has considerationis species proprijs distingui nominibus? dicamus si placet. Primam dispensatiuam, secundam æstimatiuam, tertiam speculatiuam. Dispensatiua est consideratio sensibus sensibilibusq; rebus ordinatè & socialiter vtens ad promerendum Deum. Aestimatiua est consideratio, prudenter quæque scrutans ac ponderans ad inuestigandum Deum. Speculatiua est consideratio, se in se colligens, & quantum diuinitus adiuuatur, rebus humanis eximens, ad contemplandũ Deum rapitur. Quod prima optat, secundã adorat, ter-

tia gustat. Ad quē tamen gustum perducūt & cæteræ, etsi tardius, nisi quòd prima laboriosius, secunda quietius peruenit. Dixisti, inquis, satis qua via ascendatur: etiā quò ascendendum dicere habes. Falleris si illud speras, ineffabile est. Tu me existimas loqui quod oculus non vidit, nec auris audiuit &c. Nobis, inquit, reuelauit Deus per Spiritū suum. 1. ad Corint. 2. Ergo quæ supra sunt, non verbo docentur, sed spiritu reuelantur. Verum quod sermo non explicat, consideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur. Sanè eorum admonitus quę suprà sunt, non te existimes mitti à me suscipere solem, lunam, stellas &c. Ista siquidem omnia etsi suprà loco, pretio infra sunt & dignitate naturæ. Sunt enim corpora cui portio spiritus est. Angeli sancti & Deus supra te sunt, Deus natura, angeli gratia. ¶ Idem in eodem distinguit quatuor species contemplationis respectu dei, his verbis: Prima & maxima contemplatio est, admiratio maiestatis. Hæc requirit cor purgatum, & à vitijs liberum atq; exoneratū peccatis, vt facilè ad superna leuet: interdum quoq; per aliquas morulas stupore & extasi suspensum teneat admirantem. ¶ Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuēs iudicia Dei, quo sanè pauido aspectu Deum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum, humilitas: nempe si nutet, illa virtutum aggregatio non nisi ruina est. ¶ Tertia contemplatio occupatur vel potius otiatur circa memoriam beneficiorum: & ne dimittat ingratum, solicitat memorantem ad amorem benefactoris. ¶ Quarta, quæ retro sunt obliuiscens, in sola requiescit expectatione promis-

sor

sorum. Quæ cùm sit meditatio æternitatis, siquidem quæ promittuntur æterna sunt, longanimitatem aliæ & perseuerantiæ dat vigorem. Deinde adaptat Bernard. quatuor dictas species contemplationis quatuor quæ tangit Apostolus ad Ephes. 3. Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Longitudinem, inquit, apprehendit meditatio promissorum. Latitudinem, recordatio beneficiorum. Sublimitatem, contemplatio maiestatis. Profundum, inspectio iudiciorum. Idem in eodem libro: Deus est longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Res vna est longitudo propter æternitatem, latitudo propter charitatem, sublimitas propter maiestatem, profunditas propter sapientiam. Ista non disputatio comprehendit, sed sanctitas. Sanctum facit affectio sancta, & ipsa gemina timor Domini sanctus, & sanctus amor. Iis perfectè affecta anima veluti quibusdam duobus brachijs comprehendit, amplectitur, stringit, tenet, & ait: Tenui eum, nec dimittam. Et timor quidem sublimi & profundo, amor lato longoque respondet. Quid tam timendum, quàm potestas, cui nō potes resistere, quàm sapientia, cui abscondi non potes? Poterat minus timeri Deus alterutro carens: nunc autem perfectè oportet timeas illum, cui nec oculus deest omnia videns, nec manus omnia potens. Item quid tam amabile quàm amor ipse quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta æternitas facit, quæ dum non excidit, foras mittit suspicionem. Stupenda planè sublimitas maiestatis, pauenda abyssus iudiciorum, feruorem exigit charitas, æternitas perseuerantiam sustinendi. ¶ Richardus de sancto Victore in libro de contemplatione, distinguit inter contemplatio-

nem, meditationem, & cogitationem, his verbis: Sciendum est quòd eandem materiam aliter per cogitationem intuemur, aliter per meditationem rimamur, aliter per contemplationem miramur. Cogitatio per deuia lento pede sine respectu peruentionis passim huc illucq; vagatur. Meditatio per ardua viæ sæpe & aspera ad directionis finem cum magna animi industria nititur. Contemplatio libero volatu quocunq; eam fert impetus, mira agilitate circumfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit, & vt multum currit contemplatio, ante omnia circũuolat. Cogitatio est sine labore & fructu: in meditatione est labor cum fructu. Contemplatio permanet sine labore cum fructu, in cogitatione euagatio, in meditatione inuestigatio, in contemplatione admiratio. ¶ Deinde tria prædicta sic describit: Contemplatio est libera mentis perspicacia in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa. Vel contemplatio est perspicax & liber animi contuitus, in res perspiciendas vsquequaq; diffusus. Meditatio verò est studiosa mentis intentio circa aliquid inuestigandum diligenter insistens. Vel sic: Meditatio est prouidus animi obtuitus in veritatis inquisitione vehementer occupatus. Cogitatio autem est improuidus animi respectus ad euagationem pronus. ¶ Distinguit etiam inter contemplationem & speculationem his verbis: Quamuis contemplatio & speculatio pro inuicẽ poni soleant, aptius tamen speculationem dicimus quãdo per speculum cernimus: Contemplationẽ verò quando veritatem sine aliquo inuolucro vmbrarũq; velamine in sui puritate videmus. Et sic contemplatio valde strictè accipitur. Commune est, tam contemplationi quàm meditationi circa vtilia occupari & in sapiẽtiæ vel scientiæ studijs versari.

sari. Sed in hoc solent differre à cogitatione quæ se consueuit ad inepta & friuola relaxare. Fit tamen sæpe vt in cogitationum nostrarum euagatione aliquid animus incurrat, quod scire vehementer ambiat, fortiterq́; insistat: sed dum mens huiusmodi inquisitioni studium impendit, iam cogitatio in meditationem transit. Item veritatem diu quæsitam tandemq́; inuentam, mens solet cum auiditate suscipere, mirari cum exultatione, eiusq́; admiratione diutius inhærere. Et hoc est meditationem in cõtemplationem transire. ¶ Contemplationis formam in cœli volatilibus videmus. Videas alia nunc se ad altiora tollere, nunc se ad inferiora demergere, & eosdem ascensionis descensionisve suæ modos sæpius repetere. Videas alia nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum diuertere, & nunc in hanc, nũc in illam partem declinando, in anteriora parum vel penè nihil se promouere, & easdem discursuũ suorum vicissitudines multa instantia multipliciter reiterare. Videas alia sub magna festinantia se in anteriora extendere, sed mox sub eadem celeritate in posteriora redire, & sæpe idipsum agere, eosdem excursus atq; recursus diutina frequentatione continuare atq; protrahere. Videre licet alia, quomodo se in gyrum flectunt, & quàm subitò, vel quàm sæpe eosdem vel similes, nunc autem paulò latiores, nunc paulò contractiores circuitus repetũt, & semper in illud ipsum redeunt. Videre licet alia, quomodo alis sæpe reuerberatis, se in vno eodemq́; loco diutius suspendunt, & mobili se agitatione quasi immobiliter figũt, & ab eodem suspẽsionis suæ loco diu multumq́; hærentia penitus non recedunt, ac si operis & instantiæ suæ executione prorsus videantur exclamare, & dicere: Bonum est nos hic esse. Iuxta

hoc sanè propositarũ similitudinũ exemplar contemplationis nostræ volatus multiformiter variatur, & personarũ negotiorumq; varietate vario modo formatur. Nũc de inferioribus ad summa ascendit, nunc de superioribus ad ima descendit, & nunc de parte ad totum, nunc de toto ad partem considerationis suæ agilitate discurrit, & ad id quod sciri oportet, nũc à maiori, nunc à minori argumentũ trahit. Modo autem in hanc, modo in oppositã partem diuertit, & contrariorũ notitiam ex cõtrariorum scientia elicit, & pro vario oppositorũ modo ratiocinationis suæ executionem consueuit variare. Aliquando in anteriora currit, & subitò in posteriora redit, modò ex affectibus, modò ex causis & qualibuscunq; antecedentibus vel consequẽtibus cuiuslibet rei modũ vel qualitatẽ deprehendit. Quandoq; verò quasi in gyrum speculatio nostra ducitur, dum vnicuiq; rei quæ sint cum multis cõmunia considerantur, dum ad vnam quamlibet rem determinandum, nunc à similibus, nunc à similiter se habentibus seu cõmuniter accidẽtibus, ratio trahitur, & assignatur. Tunc autem in vno eodemq; loco cõsiderationis nostræ defixio quasi immobilis sistitur, quãdo in qualiscũq; rei esse vel proprietate perspicienda atq; miranda cõtemplationis intentio libenter immoratur. Modus cõtemplationis qui quodammodo fieri solet, antè & retro insinuatur Ezech. 1. Ibant animalia, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. De illo qui quasi sursum & deorsum est, dicitur in Psal: Ascẽdunt vsq; ad coelos & descendunt vsq; ad abyssos. De illo qui est velut in gyrum, dicit Propheta: Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Esa. 60. ¶ Deinde distinguit species contemplationis his verbis: Sex sunt cõtemplationũ genera. ¶ Primum est, in

imag

imaginatione,& secundum solam imaginationē. ¶Secundū est, in imaginatione secūdum rationē. ¶Tertiū est, in ratione secundum imaginationē. ¶Quartū est, in ratione & secūdū rationē. ¶Quintum est, supra rationē, sed non præter rationem. ¶Sextū supra rationē est,& videtur esse præter rationē. ¶Duo itaq; sunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. ¶In imaginatione, cùm obstupescētes attēdimus corporalia ista, quę sensu corporeo haurimus quàm sint multa, quàm magna, quàm diuersa, quàm pulchra vel iucūda. Et in his omnibus creatricis illius superessentiæ potentiā, sapientiā, munificentiā mirādo veneramur. Tunc contemplatio nostra in imaginatione versatur:& secūdū solā imaginationē formatur, quādo nihil argumentando quærimus, sed liberè mens nostra huc illucq; discurrit, quò eam in hoc spectaculorū genere admiratio rapit. ¶Secūdum genus est, quādo ad ea quę in imaginatione versamus,& quæ ad primum cōtemplationis genus pertinere iam diximus, rationē quęrimus & inuenimus, imò inuētā & notā in cōsideratione cum admiratione adducimus. In illo res ipsas, in isto earum rationē, ordinem, dispositionem,& vniuscuiusq; rei causam, modum & vtilitatē rimamur, speculamur, miramur. ¶Tertiū genus est, quādo per rerū visibilium similitudinē in rerum inuisibilium speculationem subleuamur. ¶Quartum est, quando semoto omnis imaginationis officio, illis solis animus intēdit quæ imaginatio non nouit, sed quæ mens ex ratiocinatione colligit vel per rationē comprehēdit: vt quādo inuisibilia nostra quæ per experientiā nouimus, & ex intelligētia capimus, in cōsiderationē adducimus,& ex eorū cōsideratione in cœlestiū animorū & supermundanorum intellectuū cōtemplationē assurgimus.

Quin

¶ Quintum est, quando ea ex diuina reuelatione cognoscimus quæ nulla humana ratione plenè comprehendere, quæ nulla nostra ratiocinatione integrè inuestigare sufficimus. Talia sunt illa quę diuinitatis natura, & illa simplici essentia credimus & scripturarum diuinarum authoritate probamus super rationem: nec tamen præter rationem censenda est, quando ei quod per intelligentiæ aciem cernitur, humana ratio cōtrariare non potest, quin potius facilè acquiescit & sua attestatione alludit. ¶ Sextum est, quando animus ex illa diuini luminis irradiatione cognoscit atque considerat, quibus omnis humana ratio reclamat. Talia sunt penè omnia quæ de personarum trinitate credere iubemur. Duo ex his qui imaginatione consistunt, quia solis sensibilibus intendunt, duo in ratione consistunt: quia solis intelligibilibus insistunt, duo intelligentia subsistunt, quia solis intellectibilibus intendunt. Sensibilia dico, sensu corporeo præceptibilia. Intelligibilia dico, inuisibilia, humanæ tamen rationi comprehensibilia. Intellectibilia dico, inuisibilia & humanæ rationi incomprehensibilia. ¶ Proprium est, primæ cōtemplationi simpliciter & sine vlla ratiocinatione visibilium admirationi inhærere. ¶ Proprium est, secundæ visibilium rerum rationi ratiocinando insistere. ¶ Proprium est, tertiæ per visibilia ad inuisibilia ratiocinando ascendere. ¶ Proprium est, quartæ ex inuisibilibus inuisibilia ratiocinando colligere, & per expertorum intelligentiam ad ignoratorū notitiam proficere. ¶ Proprium est, quintæ in intellectibilium intelligētia rationem admittere. ¶ Proprium est, sextæ intellectibilium intelligentia omnem humanam ratiocinationem transcendere. ¶ His sex contemplationum alis à terrenis suspendimur,

&

& ad cœlestia leuamur. Citra perfectum te esse non dubites, si adhuc aliquibus illarum cares. Mecum & cum mei similibus bene agitur, si vnum ex his tribus alarum paribus datur. Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Terrenũ & nondum cœleste animal es, quandiu tantum duabus alis contentus fueris, habes tamen vnde corpus tuum velare vnde volare possis. Corpus velare est mundanorum concupiscentiam ex mundanæ mutabilitatis consideratione temperare, imò in obliuionem adducere. Volare est ab amore mundi se elongare. Nitere in ijs alis quantum poteris, apprehendere saltem nouissima maris. Si sumpsero, inquit, pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Extrema maris, mundi terminus, ac vnicuiq; vitæ propriæ defectus. Extrema maris tenere, est mundi finem atq; vitæ exitum cum desiderio expectare. Extremum maris apprehenderat, qui dicere poterat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Parum tibi esse debet has duas alas accepisse: sed vt probes te cœleste animal esse, stude & satage saltem duo paria habere. Cœlestia animalia erãt quæ vidit Ezechiel. Quatuor, inquit, facies vni, & quatuor pennę vni. Ezech. 1. Duabus corpus suum velabãt: nam cæteris duabus volabant. ¶ Sunt corpora cœlestia & sunt corpora terrestria. Si totũ corpus tuum lucidum fuerit non habens in se aliquam partem tenebrarum, vtile tamen erit illud ab humanæ arrogantiæ oculis abscondere, & sub humanæ mutabilitatis incerto propriæ estimationis claritatẽ temperare. Eccl. 9. Nescit enim homo finem suũ &c. In primo alarum pari velet homo corpus suum. in secundo volet ad cœlum. Satagat studio & desiderio in cœlestibus esse, vt possit cum Apostolo

stolo dicere. Nostra conuersatio in cœlis est. Philipp. 3. Veruntamen si vsq; ad tertium cœlum penetrare paras, nunquam id in duobus alarum paribus posse præsumas. Oportet enim sex cõtemplationum alas assignatas habere qui cupit ad tertij cœli secreta diuinitatisq; arcana volare. Has sex alas contemplationum soli perfecti in hac vita vix habere possunt. Has in futura vita electi tam in hominibus quàm in angelis habituri sunt, vt de vtraq; natura veraciter dici possit: quia sex alæ vni, & sex alæ alteri. Esa. 6. Primum genus contemplationis debet esse insipientium. In hoc genere cõtemplationis homo Deum in omnibus operibus eius mirabilẽ, laudabilem, & amabilem reperit. Psal. Domine Dominus noster, quàm admirabile &c. Ecce mirabilem. A solis ortu vsq; ad occasum laudabile nomen Domini. Ecce laudabilem. Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Ecce amabilem. Hæc speculatio triplex est. Prima, in rebus. Secũda, in operibus. Tertia, in moribus. Prima etiam tres habet species. Quarum prima est in materia. Secunda, in forma. Tertia, in natura. Materiam & formam visu corporeo facilè deprehendimus: nam lapidem à ligno trian gulum, à quadrangulo sine errore discernimus. Natura consideratur in rerum qualitate intrinseca. Forma consistit in qualitate extrinseca. Qualitas rerum interior ex magna parte, corporeo percipitur sensu: sicut sapores gustu, odores olfactu. ¶ Operatio duplex est: alia enim est naturæ, alia industriæ. Operationem naturæ facilè deprehendere possumus, vt in graminibus, arboribus, animalibus. In graminibus quomodo crescunt, maturescũt. In arboribus similiter quòd frondent, florent, fructificant. In animalibus quomod

modo concipiunt & pariant, quòd alia nascuntur, & alia moriuntur. ¶ Disciplina verò morum partim ex institutione diuina, partim processit ex institutione humana. Ad diuina instituta pertinent obsequia diuina, & quælibet ecclesiæ sacramenta: ad instituta humana pertinẽt humanæ leges. Humana institutio est propter vitam inferiorem, diuina propter vitam superiorem. In hoc genere cõtemplationis Propheta ostẽdit se exercuisse, dicens: Meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar. Item: Delectasti me Domine in factura tua. Et iterum: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. ¶ Hoc genus cõtemplationis rectè in septẽ gradus distinguere possumus. Primus cõsistit in illa admiratione rerũ quæ surgit ex cõsideratione materiæ. Secũdus, in illa admiratione rerum quæ surgit ex cõsideratione formæ. Tertius, in illa admiratione rerum quam gignit cõsideratio naturæ. Quartus, in illa admiratione quæ est circa operationem naturæ. Quintus, in illa admiratione quæ est circa operationẽ industriæ. Sextus, in considerandis & admirandis institutionibus humanis. Septimus, in considerandis & admirãdis institutionibus diuinis. ¶ Secundo generi cõtemplationis penè tota mũdana philosophia materiã ministrat, latẽtes rerũ visibiliũ causas suę sagacitatis inuestigatione inueniẽs, & in palàm producẽs. Et possunt distingui septẽ gradus in secũdo genere cõtemplationis: similes septem gradibus distinctis in primo genere, cùm circa eadẽ versetur hæc cõtẽplatio, & prima, scilicet circa sensibilia. ¶ Tertiũ genus contẽplationis in quinq; gradus distinguitur secũdum quinq; modos cõsiderationũ ex quibus inuisibiliũ inuestigatione similitudinum ratio quæritur vel assignat

gnatur. Primus modus est, quãdo similitudo sumi tur ex eo vnde ipsum est, vel quod ipsum est. Secundus & tertius similitudinẽ trahit ex eo quòd in ipso est. Quartus & quintus, ex eo quòd per ipsum est. Primus trahitur ex materiæ proprieta te, vt ibi crura illius columnæ marmoreæ quæ fundatæ sunt super bases aureas. Cant. 5. Secundus & tertius, ex rei ipsius qualitate: sed secũdus ex qualitate extrinseca, quod diximus formã: tertius ex qualitate intrinseca, quod diximus naturam. Qualitas extrinseca cõstat in colore & figura. A colore similitudo assignatur ibi, Dilectus meus cãdidus & rubicũdus. Cant. 5. A figura, ibi: Aspectus earum & opus earũ quasi si sit rota in medio rotæ. Ezech. 5. Extrinseca qualitas pertinet ad solum visum, quẽadmodũ intrinseca qualitas ad cæteros sensus. Ad auditũ pertinet illud, Et vocem quam audiui tanquam vocem citharedorum &c. Apocal. 14. Ad odoratum illud, Sicut cinnamomum & balsamum &c. Ecclesi. 24. Ad delicias gustus, illud: Spiritus meus super mel dulcis. Eccl. 24. Ad delicias tactus, illud Psal. Sicut vnguẽtum in capite. Quartus, ex eo quòd in ipsa re vel ab ipsa fit secundum motum naturalem: vt ibi, Quomodo descẽdit imber & nix de coelo &c. Esa. 55. Quintus ex eo quod agitur secũdum motum artificialem: vt ibi, Superædificati super fundamentum Apostolorum &c. Ephes. 2. In quarto genere contemplationis primum est, vt redeas ad teipsum, intres ad cor tuum, discas æstimare spiritum tuũ. Discute quid sis, quid fueris, quid esse debueris, quid esse poteris, quid fueris per naturam, quid modo sis per culpam, quid esse debueris per industriam, quid adhuc esse possis per gratiam. Nunquid menti excidit quòd regnum Dei intra nos sit? Lucæ 17. Et quia simile est regnum

coel

cœlorum thesauro abscondito in agro. Matth. 13. Omni custodia serua cor tuum. Prouerbio. 4. Audi Dauid, quomodo tibi seipsum in exemplum proponat: Meditatus sum, inquit, nocte cum corde meo; & exercitabar, & scopebam spiritũ meum. Meditabatur ille cum corde suo, meditare & tu cum corde tuo. Scopebat ille spiritum suum, scope tu spiritum. Exerce agrũ istum, attende temetipsum. Absq; dubio, insistens huic exercitio, inuenies thesaurum istum absconditum in agro. Ex hoc exercitio crescit auri copia, multiplicatur scientia, augmentatur sapientia. Ex hoc exercitio cordis oculus mũdatur, ingenium acuitur, intelligentia dilatatur, nihil rectè æstimat, qui seipsum ignorat. Nescit quòd sub pedibus suis omnis mundana gloria iacet, qui conditionis suæ dignitatem nõ pensat. Nescit omnino, nescit quid de spiritu angelico, quid de diuino sentire debeat, qui spiritũ suum prius non cogitat. Si nondum idoneus es incitare teipsum, quomodo ad illa rimanda idoneus eris quæ sunt supra teipsum: Si nondũ idoneus es intrare in tabernaculum primũ, qua fronte præsumis ingredi in tabernaculum secundum? hoc est in sancta sanctorum? Si cupis euolare vsq; ad secundum seu tertium cœlum, sit tibi transitus per primum. In corde hominis inuenire licet animã quandam plenitudinem orbis terrarum. Ibi sua quædam terra suum habet cœlum. Nec vnũ tantùm, sed secundum post primum, & tertium post secundum erit. Tenet imaginatio vicem primi cœli, ratio secundi, intelligentia tertij. Et horum quidẽ primũ cæterorũ cõparatione grossum quidẽ est atq; corpulentũ, eò ꝙ sit imaginarium, post se trahẽs & in se retinẽs formas rerũ corporalium. Reliqua verò duo huius comparatione

sunt valde subtilia, & omninò incorporea; & ab eius crassitudine multum remota. Sic sanè cœlum hoc exterius quod nos dicimus firmamentum, absque vlla dubitatione constat esse visibile atque corporeum, & ipsum quidem primum & omnium infimum. quod autem est terra ad hoc visibile cœlum, hoc est sensus corporeus ad illud internum fantasticum & imaginarium cœlum. Nam sicut hoc visibile cœlum omnium quæ terra gignit atque nutrit multitudinem sinus sui magnitudne comprehendit: sic omnium quæ sensus attigit similitudines, infra sinum suum imaginatio includit. In primo continentur omnium visibilium imagines & similitudines rerum. Veritatem, qui summa veritas est, reseruauit sibi: rerum verò imagines qualibet hora formandas concessit suæ imagini, scilicet animæ. Facile est enim animæ humanæ omni hora quaslibet rerum figuras per imaginationem fingere. Ad secundum pertinet visibilium omnium rationes, diffinitiones, & inuestigationes inuisibilium. Ad tertium spectant spiritualium etiam diuinorum comprehensiones. Intelligentiæ oculus est sensus ille quo inuisibilia videmus: non sicut oculo rationis, quo occulta & absentia per inuestigationem quærimus & inuenimus: sicut sæpe causas per effectus, vel effectus per causas, & alia atque alia quocunque ratiocinandi modo comprehendimus. Sed sicut corporalia corporeo sensu videre solemus visibiliter, præsentialiter, atq; corporaliter: sic vtique ille intellectualis sensus inuisibilia capit, inuisibiliter quidē, sed præsentialiter, sed essentialiter. Sed habet sanè oculus hic intellectualis ante se velū magnū oppansum ex peccati delectatione fuscatū, & tot desiderioꝝ carnal

nalium varia multiplicitate contextum, quòd contemplantis intuitum à diuinorum secretorum arcanis arceat, nisi quantum diuina dignatio quemlibet pro sua aliorũmve vtilitate admiserit. Testatur hoc Propheta, clamãs: Reuela oculos meos. Nusquã tibi in omni Dei opere quàm in animæ creatione, reparatione, glorificatione apparet eius potentia sublimior, vel sapientia mirabilior, vel misericordia iucundior. ¶ Primo, spiritualis natura creatur vt sit. ¶ Secundo, iustificatur vt bona sit. ¶ Tertio, glorificatur vt beata sit. Per creationem ad bonum imitatur, per iustificationẽ in bono dilatatur, per glorificationem in bono consummatur. ¶ Prima bona sunt creatoris dona. ¶ Secunda bona, sunt creatoris dona & creaturæ merita. ¶ Tertia bona, creatoris dona & creaturæ præmia. Ex ipsa creationis conditione naturale est omni rationali creaturæ esse, scire, & velle. Cognosce homo quæso dignitatem tuam, cogita excellentem illam animæ tuæ naturam, quomodo fecerit eam Deus ad imaginem & similitudinem suam, quomodo sublimauerit eam super omnem corpoream creaturam. Et statim mirari incipies quomodo virgo inclyta filia Sion proiecta sit de cœlo in terrã, & ad Deũ clamabis, Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Cogita quàm necessariũ, & diuinæ bonitati quam congruum, tam dignæ creaturæ boni aut mali discretionem & arbitrij libertatem concedere, vt esset bonum eius tam acceptum quàm voluntarium, tam gratum quàm gratuitũ. Agnosce quãtum emineas per ingeniũ brutis. Agnosce quantum subiaceas per intellectum spiritibus angelicis. Si attendas primũ, cantabis præcordialiter: Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum. Si secundum, clamabis,

Deus, tu scis insipientiā meam. Inuestiga diligenter volūtatem, non solum tuam, sed alienam seu bonam seu malam. Cognosce tuam, vt sciaś quid corrigere, seu vnde debeas gratias agere. Cogita animas perfectorū & peruersorum, spirituū bonorum & spirituū malignorū, vt elucescat quid imitari, quid vitare expediat. Opus iustificationis sine duobus non consummatur. Nunquid enim perficitur si creaturæ suæ creator non cooperetur? Glorificationis nostræ modum quis sensus hominum capere, quæ ratio potest comprehendere? Sed glorificationi nostræ certitudinem fidei attestatione tenemus, quamuis qualitatis vel quantitatis eius modum per intelligentiam necdū capere possimus. Sed pro modico & penè pro nihilo reputat, quicquid humana auiditas per experimētum non probat. Scimus autē, quia post plenam mundationē conscientiæ, post multa exercitia iustitiæ incipit tandē aliquando mens humana sperare quod prius vix poterat credere. Nunquam desistas, nunquā quiescas, donec futuræ illius plenitudinis aliquas (vt ita dicam) arras obtineas, donec æternæ felicitatis quantulascunq; primitias accipias, donec diuinæ suauitatis dulcedinē prægustare incipias. Ad huius desiderium animare nos voluit qui dixit, Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo &c. ¶ Quartum contemplationis genus in quinq; gradus potest diuidi. In primo gradu consideramus ea quæ pertinent ad animæ qualitatem vel essentiæ ipsius proprietatem, quòd vita quædam & perpetua sit quæ nullis pœnis extingui possit, quòd non solū possit in perpetuum viuere, sed corpus etiā ad vitam & ad sensum animare, quod nullo sustētamēto egeat, quod sine subsidio sempiternè

sub

subsistat, quomodo sit per tot corporis membra diffusa, cùm ipsa sit simplex, quomodo in toto corpore suo quasi in suo quodāmodo sit vbiq; tota. Quemadmodum Deus inuenitur vbiq; totus in omni creatura sua, quomodo in illo suo mundo sola voluntate omnia mouet atq; disponit, sicut in hoc mundo Deus solo voluntatis nutu omnia regit, qui eodem voluntatis nutu omnia creauit. In secundo gradu considerantur ea quæ ad cognitionem sunt. In hac consideratione miramur volubilitatem cogitationis, agilitatem imaginationis, ingenij acumē, discretionis examen, capacitatē memoriæ, viuacitatem intelligentiæ, & circa hæc alia quælibet stupenda. In tertio gradu consideramus rationalis animi volūtatē, multiplicemq; eius affectionem. In quarto contemplamur & admiramur quomodo tot animi affectiones redigūtur in virtutes inquātū per discretionē disponūtur, & in bona intētione figuntur. Cū enim nihil aliud sit virtus quàm affectio ordinata & moderata, ex intētione bona agitur vt sit affectio ordinata, & per descriptionem efficitur vt fiat moderata. In quinto gradu aspirātis gratiæ modos cum admiratione attēdimus. Absq; dubio quicquid boni in bonorum cordibus agitur, septiformis ille spiritus per inspirantem gratiam operatur. Ecce vnus atq; idem spiritus tot mensibus semper & vbiq; præsidet, & gratiæ suæ munera multipliciter impendit. In duobus vltimis generibus contemplationis, puta quia opus est intima potius cōpūctione quàm profunda inuestigatione, suspirijs quàm argumētis, crebris gemitibus quàm copiosis argumentationibus. ¶ Scimus quia cordis intima nil adeò purgat, mentisque munditiam nil adeò reparat, nihil sic ambiguitatis nebulas detergit, cordisq;

serenitatem nil melius, nil citius adducit, quàm vera animi contritio, quàm profunda & intima animæ compunctio. Sed quid ait scriptura? Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Matthæi 5. Studeat ergo cordis munditiæ qui cupit Deum videre. O quàm prudenti circunscriptione. O quàm frequenti increpatione oportet inuigilare ne vllus mentis excessus vel cogitationis euagatio discretionis perspicaciam lateat, nec sine redargutione fortiq; castigatione pertranseat. Cùm rationalis creatura quantum ad aliqua Deo sit similis, secundum illud, Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Genes. 1. Et secundum illud, Tu signaculũ similitudinis plenus sapiẽtia & decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Ezech. 28. Et quantum ad aliqua sit dissimilis, secundũ illud, Deus, quis similis erit tibi? Contemplatio quãtũ ad primũ nõ est præter rationẽ. Cõtẽplatio verò quãtũ ad alia est præter rationẽ. ¶ Aues cùm volare volunt, alas suas expandunt: sic debemus & nos cordis nostri alas per desiderium extendere, & diuinæ reuelationis horam semper expectare, vt quacunq; hora diuinæ inspirationis aura mentis nostræ nubila deterserit, veriq; solis radios detexerit, excussis statim contemplationis suę alis, mẽs nostra se ad alta eleuet, & euolet, & fixis obtutibus in illud æternitatis lumen quod desuper radiat, omnia mundanæ volubilitatis nubila transcẽdat. Hoc figuratum est in duobus Cherubim qui erãt expãdẽtes alas. Exo. 25. Debemus autẽ non solũ ad hoc quod in hac vita habere possumus, verũetiã ad illud diuinæ contemplationis spectaculum quod in futura vita speramus, animas nostras suspendere, & in huiusmodi expectatione vehementi desiderio anhelare. Debet

bet

het anima perfecta omni hora suæ peregrinationis terminum cum desiderio expectare. Hinc est quòd Abraham in ostio tabernaculi sui sedebat. Genes. 18. Elias in speluncæ suæ ostio stabat. 3. Regum 19. Debet anima sancta & veri sponsi amica ad dilecti sui aduentum, summo cum desiderio anhelare, parata semper vocâti occurrere. Debet semper in hoc solicita esse, ne subitò adueniens minus ornatam inueniat, vel diu exclusus vllam molestiam sustineat. Molesta satis verba æstuantique desiderio multum onerosa. Manda remanda &c. Dicit huiusmodi anima in suis sordibus inuenta. Certe aduentum tuum præscire debuissem, vt te solenniter susciperem. De cætero aduentum tuum mihi prænũtia. Ecce vox dilecti pulsantis, aperi mihi soror mea. Cantic. 5. Respondet, Expecta modicum. O quantum timeo ne istud modicum protrahas in longum, donec transeat. Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat. Cantic. 5. Permodica morula patienti desiderio satis est molesta. Scimus quia singularis amor consortem non recipit. Vide ergo ne tunc primo incipias perstrepentium turbas eijcere velle, cum iam ipse incœperis ad ostium pulsare. Alioquin quid iã eris dictura, nisi, Expecta, reexpecta. Expectandum sanè, itẽq; reexpectãdum ad eijciẽdũ turbam extraneorũ, ad eijciẽdũ familiã tuorum. Omnes cogitatus tam vani quàm noxij extranei iudicandi sunt, qui nulli nostræ vtilitati deseruiũt. Illos verò quasi domesticos famulantes habemus quos nostris vsibus implicamus. Quia verò singularis amor solitudinem amat, totam hanc turbam non solum cogitationum, verumetiam affectionum oportet eijcere, vt dilecti amplexibus liceat inhærere. Quanta quæso in hac

expectatione mora. Modicum ibi, modicũ ibi. Modicum in horto, dum tumultuationum turba dirigitur. Modicum in vestibulo, dum thalamus adornatur. Modicum in thalamo, dum lectulus sternitur: id est, intimus animæ sinus ad summã pacem & tranquillitatem componitur. Dilectus auditur per recordationem, videtur per admirationem, deosculatur per dilectionẽ, amplexatur per delectationem. Vel si hoc melius placet, auditur per reuelationem, videtur per contemplationem, deosculatur per deuotionem, astringitur ad dulcedinis suæ infusionem. Auditur per reuelationem donec voci eius paulatim inualescente, tota perstrepentium tumultuatio sopiatur, solaq; ipsius vox audiatur, donec omnis illa tandẽ tumultuantium turba dispareat, solusq; cum sola remaneat, & solum sola per cõtemplationẽ aspiciat. Videtur per contemplationem donec ad insolitæ visionis aspectum pulchritudinisq; admirationem paulatim anima incalescat, magis magisq; inardescat, & tandem aliquando incãdescat, donec ad veram puritatem internamq; pulchritudinem tota reformetur, & ille internæ habitationis thalamus, purpura & bysso, hiacyntho, coccoq; bis tincto vndiq; perornetur, donec tandem aliquando thalamo perornato & introducto dilecto, fiducia iã inualescente desiderioq; perurgente, cùm se vlterius cohibere nõ valeat, subitò in oscula ruat, & impressis labijs intimæ deuotionis oscula figat. Puto quia experta dulcedine tanta, de cætero nõ possit anima illa pulsanti dilecto aliquas moras nectere. Sed quamuis iam prompta sit aduenientem suscipere, nescio si æquè parata sit vocãti occurrere. Aliud est cum ipso introire, atq; aliud ad ipsum exire. Quid est eius introire, nisi se totam in seipsam colligere? Quid

Quid est eius exire, nisi seipsam extra semetipsam totã effundere? Nihil aliud est animã cum dilecto suo in cubiculũ ingredi, & solã cum sola morari, dulcedineq; perfrui, nisi exteriorum omniũ obliuisci, & in eius dilectione summè & intimè delectari. Se solã cũ dilecto videt, quãdo exteriorũ omniũ oblita, ex his quæ in intimis suis cõsiderat, animũ suũ in affectũ dilecti sui inflãmat, tam ex bonorũ quàm malorũ suorũ cõsideratione in gratiarum actionem assurgit, & hinc pro impensa gratia, hinc pro indulta venia intimæ deuotionis victimas persoluit. Vsq; in intimum dilectus perducitur, & in optimo collocatur, quando ex intimo affectu & super omnia diligitur. Cogita quid sit quod in vita tua ardentius dilexisti, anxius concupisti, quod te iocũdius afficiebat profundiusq; delectabat. Considera si eandem affectionis violentiam, dilectionisque abundantiam sentis, quando in summi dilectoris desiderium inardescis, quãdo in eius dilectione requiescis. Nondum intimum illum affectionis tuæ sinum tenet, si intimæ dilectionis aculeus animam tuam in diuinis affectibus minus penetrat, quàm in alijs affectibus aliquando penetrare solebat. Sed si tantam vel validiorem dilectionis violentiam in intimis tuis circa diuina prospexeris, quàm aliàs, nũquã expertus fueris: vide adhuc si in horto fortè aliud aliquid sit in quo delectari vel consolari possis. Quod si est, nondũ audeo dicere, dilectũ intimum ardentissimi amoris sinũ tenere. Satage trahere eũ adhuc ad interiora cordis: quis enim neget cor tales recessus habere, in quib. summi & singularũ amoris violẽtia, cùm aliquid ꝑ affectũ infixerit, aliena omninò delectatione auelli nõ possit? Certè si alienã aliquã cõsolationẽ quæris vel recipis,

Deũ quãuis fortaſsis ſummè,nõdũ tamẽ ſingula riter diligis. Nõdũ ergo in intimũ perducitur. Si ergo nõ ſatagis introducere eũ ad intima tua, quomodo te credẽs poſſe ſequi eum ab ſublimia ſua. ¶Et notandum φ ſublimitas diuinarũ reue lationũ, manifeſtum eſt diuinæ dilectionis indi cium. Iam non dicã, inquit, vos ſeruos,ſed ami cos:quia omnia quæcũq; audiui à Patre meo,no ta feci vobis. Ioan. 15. Ex magnitudine diuinæ di lectionis pendet modus diuinæ reuelationis. Co medite,inqt,amici,& bibite,& inebriamini cha riſsimi. Cant. 5. Qui comedunt dum cibũ maſti cant,non ſine mora vel qualicunq; labore quo delectantur,traijciunt. Qui bibunt cum velocita te vel facilitate, quod ſitiũt traducũt. Nunquid non videntur tibi comedere qui cum multo ſtu dio & longa meditatione vix poſſunt ad verita tis delicias pertingere?Bibunt qui ex diuinis re uelationibus cũ facilitate & iocũditate hauriunt quod de intima ſuauitate veritatis ardenter con cupiſcunt. ¶Item notandum quòd ea quæ circa vnitatem diuinitatis conſiderantur quæ ad quin tum genus contemplationis pertinent, ſunt hu manæ intelligẽtiæ modum excedentia:nihilomi nus tamen ſunt rationi conſentanea. Credimus diuinam eſſentiã eſſe ſummè vnam & ſimpliciſsi mam. Credimus etiã eam eſſe omne bonũ. Exod. 33. Ego oſtendam omne bonum tibi, ait Domi minus Moyſi. Item credimus eam eſſe immen ſam, licet ſimpliciſsimã. Magnus,inquit, Domi nus,& laudabilis nimis,& magnitudinis eius nõ eſt finis. His aſſertionib. ratio humana facile ac quieſcit. Bonũ enim illud pfectũ & omninò ſuf ficiẽs nõ eſſet,ſi in eo aliquid boni defuiſſet. ¶Itẽ ſi compoſitum eſſet naturaliter, diuidi poſſet: & ſic eſſet commutabile, & non eſſet optimum.

Simplicissimũ est quantũ ad essentiam, multiplicissimũ quantũ ad efficaciã. Virtute est immensus, essentia est summæ simplicitatis. Itẽ notandũ quòd inter spectacula trium vltimarũ cõtẽplationũ debemus libẽter discurrere, si volumus diuinã reuelationẽ nobis fieri. Dictũ est enim Moysi Exo. 25. De loco qui erat in medio duorũ cherubin, inde loquar ad te. ¶ Itẽ notandũ ꝙ quamuis familiare sit & quasi propriũ videatur duobus nouissimis contemplationum generibus per mentis excessum videre, quatuor autem primis quasi domesticum & penè velut singulare sine vlla animi alienatione in cõtemplationẽ assurgere, possunt tamẽ omnia atq; solent modo vtroq; contingere. Horũ autẽ qui in suis contẽplationibus supra semetipsos ducũtur, & vsq; ad mentis excessum rapiũtur, alij hoc expectãt & accipiũt ex sola vocante gratia, alij verò vt hoc possint sibi cõparant, cum gratiæ tamẽ cooperatione ex magna animi industria. Et illi quidẽ hoc donum quasi fortuitum habent: isti verò iam ex virtute possidẽt, qui ex magna iam parte illud possunt cùm volũt. Vnius rei figurã habemus in Moyse. Alterius autẽ in Aaron. Quòd enim Moyses in monte per nubẽ arcam videre meruit, sola reuelantis Domini gratia fuit. Aaron autem iam ex magna parte in potestate habebat quoties idipsum ordo vel ratio poscebat, in sancta sanctorũ intrare, & intra ipsum velum arcam Domini videre. ¶ Item notandũ quòd tribus modis in gratiam contemplationis proficimus. Aliquando ex sola gratia, aliquando ex adiuncta industria, aliquando ex aliena doctrina. ¶ Item tribus modis videtur contemplationis qualitas variari. Modo enim agitur mentis dilatione, modo mentis subleuatione, aliquando mentis alienatione.

Ment

¶Mentis dilatatio est, quando animi acies latius expanditur & vehementius acuitur, modū tamen humanæ industriæ non supergreditur. ¶Mentis subleuatio est, quando intelligentiæ viuacitas diuinitus irradiata, humanæ industriæ metas transcēdit, nec tamen in mentis alienationem trāsit, ita vt supra se sit quod videat, & tamen ab assuetis penitus non recedat. ¶Mentis alienatio est, quando præsentium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam & humanæ industriæ inuium animi statum diuinæ operationis transfiguratione transit. ¶Hos tres contemplationis modos experiuntur qui vsq; ad summam huius gratiæ arcem sublimari merentur. Primus surgit ex industria humana. Tertius, ex sola gratia diuina. Medius autem ex vtriusq; permixtione, humanæ scilicet industriæ & gratiæ diuinæ. De primo legitur: Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Esa. 60. De secundo, Qui sunt isti qui vt nubes volant. Eiusdem 60. De tertio, Ego dixi in excessu meo. ¶Ille motus qui fit mētis dilatatione, tribus solet gradibus excrescere: arte, exercitatione, attentione. Artem nobis ad aliquid veraciter comparamus, quando quomodo aliquid agendum sit veraci traditione seu sagaci inuestigatione addiscimus. ¶Exercitatio est, quādo id quod arte percipimus, in vsum adducimus & in eiusmodi officij executionē nos ipsos prōptos & expeditos efficimus. Attētio est, quando studio quod exequimur summa diligētia insistimus. Itē ille cōtēplationis modus qui in mētis subleuatione accidit tribus gradib. excrescit. Intelligētia nāq; humana diuinit⁹ inspirata & in illo cœlesti lumine irradiata, aliquādo subleuat supra scientiā, aliquādo etiā supra industriā, aliquādo autē supra naturā. Supra sciētiam, quādo aliquis tale

alię

aliquid ex diuina reuelatione cognoscit, quod modũ propriæ scientiæ vel intelligẽtiæ excedit. Supra industriã, quando ad illud humana intelligentia diuinitus illuminatur ad quod nulla sua sufficit scientia, nec illa quam interim habet, nec sua vlla industria cõparare valet. Supra naturã, quãdo humana intelligẽtia diuina inspiratione afflata, nõ cuiuscũq; hominis, sed generaliter totius humanæ naturæ modum industriæq; metas transgreditur. Omne genus prophetiæ sine mentis alienatione videtur ad hunc tertium subleuationis gradum pertinere. Nonne supra humanã naturam est, videre de præteritis quod iam non est? videre de futuris quod nondũ est? videre de præsentibus quod sensibus absens est? videre de alieni cordis secretis quod nullum sensui subiectum est? ¶ Tribus de causis in mentis alienationem abducimur. Nam modò præ magnitudine deuotionis, modo præ magnitudine admirationis, modo præ magnitudine exultationis fit, vt semetipsam mens omninò non capiat, & supra semetipsam eleuata in alienationem transeat. Magnitudine deuotionis, quãdo tanto cœlestis desiderij igne succẽditur, vt amoris intimi flamma vltra humanum modum excrescat, quæ animam humanam ad ceræ similitudinem liquefactam ad pristinos status resoluat, & ad instar fumi attenuatum in superna eleuet, & ad summa emittat. Magnitudine admirationis, quando diuino lumine irradiata, & summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tam vehemẽti stupore concutitur, vt à suo statu funditus excutiatur, & in modum fulguris coruscantis, quanto profundius per despectũ sui inuisæ pulchritudinis respectu in ima deijcitur, tanto sublimius, tanto celerius per summorum desideriorum stuporem reuerfata

&

& super semetipsam rapta in sublimia eleuetur. Magnitudine exultatiõis, quãdo intima illa internæ suauitatis abundantia potata, imò plenè inebriata, quid sit, qd fuerit penitus obliuiscitur, & insuper mundanũ quẽdam affectum sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Hi tres modi excessionis in canticis describuntur. Primus, cùm dicitur, Quæ est ista quæ ascendit per desertũ sicut virgula fumi, & ex aromatibus mirrhæ & thuris & vniuersi pulueris pigmentarij? Can. 3. Secundus ibi, Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora cõsurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Cant. 6. Tertius ibi, Quæ est ista quæ ascẽdit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectũ suũ? Cant. 8. ¶ Circa primũ notandũ, quòd per fumũ intelligimus deuotæ mentis desideriũ, qui fumus ab igne spiritualis amoris surgit. Virgula gracilis & recta, est tuũ desiderium anxium & vnicũ, surgens ex intentione recta. Per mirrhã, intelligas carnis contritionẽ. Per thus, cordis deuotionem. ¶ Per vniuersum puluerem pigmentariũ, omnium virtutum consummationem. Nunc anima sancta veraciter quasi fumus & per desertũ ascendit, quando ex his quæ in semetipsa inuenit, siue bonis siue malis, affectũ suum in cœlestis sponsi desideriũ accendit. ¶ Circa secundũ notandum quòd mens velut aurora consurgit, quæ ex visionis admiratione paulatim ad incrementa cognitionis proficit. Aurora paulatim eleuatur, eleuando dilatatur, dilatando clarificatur. Sed miro modo, dum tandẽ in diem desinit, per promotionis suæ incrementa ad defectum venit: & vnde accipit vt maior sit, inde ei accidit vt omninò non sit. Sic humana intelligentia diuino lumine irradiata, dum intellectibilium contemplatione suspẽditur, dum in eorum

admiratione distēditur, quāto ad altiora vel mirabiliora ducit, tanto amplius dilatatur: & vnde infimis remotior, in semetipsa purior, & ad sublimia subtilior inuenitur. Sed in hac subleuatione dum mens humana semper ad altiora crescit, dū diu crescendo tandem aliquando humanæ capacitatis metas transcendit, fit demum vt à semetipsa penitus deficiat, & in supermundanū quendam transformata affectum, tota supra semetipsam eat. Et sicut matutina lux crescendo desinit non quidem esse lux, sed esse lux matutina, vt ipsa aurora iam non sit aurora: ita humana intelligentia ex dilatationis suæ magnitudine quandoque accepit vt ipsa iam non sit ipsa: non quidem vt non sit intelligentia, sed vt iam non sit humana. Et sicut primus excessionis modus ex deuotione surgit, sic iste in deuotionem desinit. Ibi ex nimio veritatis desiderio ad veritatis contemplationem assurgitur, hic ex veritatis reuelatione eiusque contemplatione ad deuotionem animus inflammatur. Quod fortè innuitur, cùm dicitur: Pulchra vt luna, electa vt sol. Aurora & luna lucem habent, sed calorem non habent, sol autem vtroq; præpollet: quid sole lucidius? quid sole feruentius? Videtis ergo quòd illa mentis ascensio quæ hoc loco designatur, cuius extrema soli comparantur, nō in qualēcunq;, sed in summam deuotionē quandoq; designat, quāuis à sola claritate veritatisq; illuminatione incipiat. Et notandum quòd ille diuinæ reuelationis splendor quandoq; præuenienti meditationi occurrit, quandoque ipsam humanam præmeditationem præuenit & modò quærentem adiuuat, modò torpentem excitat. Hinc est quòd regina Austri regem Salomonem quæstiōibus pulsat .3. Reg. 10. Hinc est, q vinctū Petrum

trum angelus cum luce visitans, à corporis sui somno excutit & educit. Act. 12. Quæ est ista regina Austri, & illius calidæ regiõis inhabitatrix & domina, & videndi Salomonis desiderio succensa, nisi anima sancta sensibus & appetitibus carnis, cogitationibus & affectibus mẽtis fortiter præsidẽs, & summi regis veriq́ prorsus Salomonis dilectione feruẽs, vidẽdiq́ desiderio ardens? Regina Saba prius quærit & audit, postea videt & intelligit, tandẽ autẽ obstupescit & deficit. Primum est, meditationis. Secundũ, contẽplationis. Tertium, extasis. Meditatione assurgitur in contemplationẽ, contẽplatione in admirationẽ, admiratione in mẽtis alienationem. ¶ Circa tertiũ notandũ quòd quasi de deserto humanus animus ascendit, quando supra semetipsum mẽtis alienatione trãsit, quãdo semetipsum in imo deserẽs, & ad cœlũ vsq; pertrãsiens solis diuinis se totũ per contemplationẽ & deuotionẽ emergit. Deliciarũ affluentia ascẽsionis tũc causa existit, quando ex illa diuinæ dulcedinis infusione quam in intimis sentit seipsam anima sancta pręgaudio & exultatione nõ capit, intantũ vt exultationis suæ magnitudo eam extra semetipsam effundat. Huius rei formã in animalibus possumus percipere. Solent nanq; in suis lusibus saltus quosdã dare. Sic pisces dum in aquis ludũt, supra aquas exiliũt. Nemo autẽ tantã cordis exultationẽ vel subleuationẽ de suis viribus præsumat, vel suis meritis ascribat. Vnde & illa anima quæ de deserto ascẽdere sic describitur, dilecto suo innixa perhibetur. Quid est dilecto inniti, nisi virtute illius & nõ proprijs viribus promoueri? Deducit eã dilectus per desertũ in nube diei, & tota nocte in illuminatiõe ignis. Nõ haberet quomodo æstus concupiscẽtiæ temperaret sibi, nisi virtus Altissimi

obum

obũbraret. Illi deesset vnde tenebras ignorãtiæ suæ illuminaret, nisi in lumine illius videret lumen. Accipit itaq; dilecta ex munere dilecti sui duo remedia cõtra duo principalia mala: refrigerij nubẽ cõtra cõcupiscentiã carnis, & reuelationis lucẽ cõtra ignorantiã mẽtis. Qui ad hanc gratiam profecit, cùm eam sibi vltra solitũ subtrahi iam sentit, est ꝙ facere debeat vnde ad eã reparandã adiuuari valeat. Debet animus qui huiusmodi est, proprijs meditatiõibus cordis in se exultationẽ reparare, & impẽsa sibi diuinorũ beneficiorũ munera ante recordationis suæ oculos reuocare, & ex eiusmodi recordatione seipsum ad profundã & deuotã gratiarũ actionẽ instigare, & tandẽ aliquãdo internũ illud spiritualis harmoniæ organũ ex affectu in diuinas laudes laxare. Dum itaque eiusmodi studijs intima cordis affectio in diuinæ confessionis magnificentiã plena deuotione resoluit: quid aliud ꝗ̃ quoddã (vt ita dicã) spiraculũ aperit, ꝑ quod in illud cordis nostri vasculũ diuinę suauitatis abũdantia infũdat? Hinc est ꝙ Eliseus propheta verbũ Domini requisitus, cùm se pręsensisset spiritũ prophetię tũc tẽporis nõ habere, facit psaltẽ adduci, quo pręsente atq; psallẽte statim spiritũ propheticũ hausit, osq; suũ in verba prophetiæ relaxauit. 4. Reg. 3. Quid est autẽ psaltẽ adducere, nisi prouida meditatione exultationẽ cordis reparare, & ex diuinorum beneficiorũ vel promissorũ recordatione cordis deuotionẽ excitare? Tunc psaltẽ psallere facimus, quãdo ex magno cordis tripudio in diuina præconia iubilamus, & in gratiarũ actionẽ assurgẽtes, ex intimis visceribus in diuinas laudes cum magno cordis clamore roboramus. Hęc itaq; agẽtes, quid aliud quàm viã sternimus per quam venientẽ visitantemq; nos Dominũ exci-

piamus? Sacrificiū, inquit, laudis honorabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Ad eiusmodi psaltis vocem spiritualis animus medullitus tangitur, & irruente in eo spiritu spiritualiter afficitur. Et dum ad diuinam inspirationem intellectualis sensus aperitur, quodammodo in eo gratia reparatur. Solet dulcis harmonia cor exhilarare, & ei gaudia sua ad memoriā reuocare, & quo amor vehementius animum afficit, eo profundius audita harmonia affectum tangit: & quo profundius per affectionem tangitur, tanto efficacius ad sua desideria renouatur. Quid igitur aliud de prophetico viro sentire oportet, nisi quòd exterior harmonia spiritualē harmoniam ei ad memoriam reduxit, & audita melodia audientis, animum ad assueta gaudia reuocauit atque leuauit? ¶ Dictum est quibus de causis mentis alienatio accidere soleat: nunc illud adijciendum videtur, quibus gradibus ascendat. Ascendit autē aliquando supra sensum corporalem, aliquando etiam supra imaginationē, aliquando verò supra rationem. Quis duos primos ascensus negare audeat, cùm illū qui supra rationem est, Apostolica authoritas conuincat? Scio, inquit, hominem siue in corpore, siue extra corpus: nescio, Deus scit, raptum vsq; ad tertium cœlum. 2. ad Corint. 12. Ecce quia humanam rationem mentis alienatione transierat, quid circa se ageretur discernere nequibat. Ista quę praecedunt, extracta sunt ex libro Richardi de contemplatione. Tres discipuli in Christi transfiguratione ceciderunt in faciem suam. Mat. 17. quia sensus imaginatio & ratio in Dei contemplatione deficiunt. Paulus etiam lucis circunfulgentia excæcatur. Actuum 9. Corpus etiam debilitatur. Ezech. 2. Vidi, & cecidi in faciem meam. Greg.

In

In quantam miseriam cecidimus, qui ipsum bonum ferre non possumus ad quod creati sumus. Daniel. 10. Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo.

De duodecim quæ præparāt hominem ad diuinorum contemplationem. de octo gradibus secundum Bern. quibus viri contemplatiui ascendunt. Item de septem gradibus secūdum August. & de diuersis speciebus visionum. PARS X.

IN summa notandum est quòd XII. videntur esse quę hominem præparant ad diuinorū contemplationem. ¶ Primū est, exercitatio in operib. actiuę. Nō quàm citò peccato Deo reconciliatur, dignus est videre eius faciem. Absalon māsit duobus annis in Ierusalem, & faciem regis nōn vidit. 2. Regum 14. ¶ Secundum est puritas. Aaron non intrabat in sancta sanctorum, nisi prius lotus. Leuit. 16. Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Bernard. ad fratres de Monte Dei: Hoc ineffabile cùm non nisi ineffabiliter videatur, qui vult videre, cor mundet: quia nulla similitudine corporis dormienti, nulla corporea specie vigilanti, nulla indagine rationis, nisi mundo corde humiliter amantis videri potest vel apprehendi. Tertium est, solitudo. Osee 2. Adducam eam in solitudinē, & loquar ad cor eius. & Gen. 32. legitur de Iacob ꝙ remāsit solus: & ecce vir luctabatur cum eo vsq; mane. Apparuit Dominus Moysi in interioribus deserti. Exod. 3. Bern. O anima, sola esto, vt illi te solam serues quem ex omnibus elegisti. Item

Bern. Dei filius verecundus amator est, & non vult sponsæ suæ secreta reuelare in publico. Quæ anima sit sponsa Christi, ostendit Bern. super Canti. his verbis: Animam quam videris relictis omnibus, verbo votis omnibus adhærere, verbo viuere, verbo se regere, de verbo cócipere, puta coniugē. Attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariendi, & ex hoc etiam diuersas soboles, sed etiā non aduersas, cùm sanctę matres aut prædicando, animas, aut meditando intelligentias pariunt spirituales. In hoc vltimo genere exceditur, & seceditur etiàm à corporalibus sensibus, vt sese non sentiat quæ verbū sentit. Hoc fit cùm mens ineffabili verbi illecta dulcedine quodammodo se sibi furatur, imò rapitur atq; illabitur à seipsa, vt verbo fruatur: aliter sanè afficitur mens fructificās verbo, & fruens verbo. Illic solicitat necessitas proximi, hic immutat suauitas verbi. Et quidē læta in prole mater, sed in amplexibus sponsa lætior. Chara pignora filiorum, sed oscula plus delectant. Pergat quis forsitan quęrere à me verbo frui quid sit. Respondeo. Quærat potius expertum à quo id quærat: aut si & mihi daretur experiri, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: Siue, inquit, excedimus mente Deo, siue sobrij sumus vobis. hoc est, aliud mihi credo, solo arbitro Deo, aliud vobis committo. Bonum est saluare multos: excedere autem & in verbo esse multo iocundius, aut quando hoc aut quandiu hoc dulce commercium, sed breue momentum & experimentum rarum. ¶ Quartum est, desolatio. Deuteron. 8. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna. Iacob timebat multum Esau, quando vidit visionem illam, pro qua dixit, Vidi Dominum facie ad faciem. Genes. 32. Et Stephanus in

trib

tribulatione positus vidit gloriam Dei. Actu.7. Et Ioannes in exiliũ relegatus à Domitiano, vidit visiones quæ in Apocal. scriptæ sunt. Greg. super illud Gen.32. Vidi Dominum facie ad faciem. Prius exurẽte tristitia caligo detergitur, & sic resplendente raptim in circunscripto lumine mens illustratur, quo in gaudio cuiusdã securitatis absorbetur, & quasi post defectũ præsentis vitæ vltra se rapta in quadam nouitate recreatur. Ibi mens ex immenso fonte visionis superno rore aspergitur: ibi non se sufficere ad illud quod rapta est contemplatur, & veritatem sentiendo videt: quia quanta est ipsa veritas non videt, cui tanto se lõge esse æstimat, quãto appropinquat: quia nisi vllam vtcunque conspiceret, non eam conspicere se non posse sentiret. ¶Quintum est, silentium. Maria tacet Lucæ 7. Pharisæo eam contemnente. Item eiusdem 10. Martha petente eam sibi dari. Et Matth.26. cùm discipuli essent ei molesti pro effusione vnguenti. Ad contemplatiuam pertinet audire verbum internum, quod in taciturnitate magna vult audiri. Dauid: Audiam quid in me loquatur Dominus Deus. Eccles.22. Audi tacens. In eodem: Vbi non est auditus, non effundas sermonem. Thren.3. dicitur de taciturnitate & solitudine: Sedebit solitarius, & tacebit. Ibidem: Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei. Etiam si quis Mariam alloquitur, silenter debet loqui. Ioan.11. Martha vocauit Mariam silẽtio, Magister adest &c. ¶Sextum est, gratiarum actio & vox laudis. In Psalm. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. ¶Sex alia tanguntur Genes.8. quorum primum est humilitas, quæ tangitur in hoc quòd Dominus dicitur apparuisse Abrahæ in conualle Mambre. Interl.

Apparet Deus humilibus. Mambre, interpretatur claritudo, vel perspicuitas. Conuallis Mambre, est duplex humilitas: cordis scilicet, & corporis, in qua clarius Deus videtur. Bern. Superbo oculo Deus nō videtur, syncero patet. Idem: Quisquis curiosus est scire quid sit hoc verbo frui. Para illi non aurem, sed mentem: non docet hoc lingua, docet gratia: abscōditur hoc à sapientibus & prudentibus, & reuelatur paruulis. Magna, fratres, magna & sublimis virtus humilitas quæ promeretur quod nō docetur, & digna adipisci quod non valet addisci: digna à verbo & de verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare nō potest. Locus Mariæ erat ad pedes Christi. Luc. 7. Stans retro secus pedes &c. Eiusdē 10. Quæ sedens secus pedes &c. Io. 11. Videns eum, cecidit ad pedes eius. Eiusdem 12. Vnxit pedes Iesu. Et Ioan. 20. Voluit tangere pedes eius, sed non est permissa. Noli, inquit, me tangere. Glos. Hic innuitur quod pedes eius amplecti voluit. Item Matt. vlt. dicitur de ipsa & socia eius. Accesserunt & tenuerunt pedes eius. ¶ Secundum est quies, quod tangitur ibi, Sedēti &c. Thren. 3. Sedebit solitarius &c. Ioan. 11. Maria autem domi sedebat. Genesis 28. Vidit Iacob in somnis scalam. Hanc visionem videt Iacob dormiēs in itinere. Augustinus: In itinere dormire, est in via huius seculi ab impedimento secularium actionum quiescere. De somno isto legitur Cantic. 5. Ego dormio, & cor meum vigilat. Sapient. 8. Intrans in domum meam conquiescam cum illa. ¶ Tertium tangitur cùm dicitur, In ostio tabernaculi. ¶ Ostium tabernaculi, est exitus de corpore isto. In ostio tabernaculi sedent qui mortem habent in desiderio, & vitam in patientia. Iacob luctante cum angelo neruus emar-

cuit.

cuit. Gen.32. Amor enim præsentis seculi deficere debet in viris contemplatiuis. Greg. Iacob qui cum angelo contendit, contemplatiui viri animam exprimit, quæ cùm Deum cõtemplari nititur, velut in certamine modo quasi superat: quia intelligendo & sentiendo de incircũscripto lumine aliquid gustat, modo verò succumbit, quia degustando iterum deficit. Quasi ergo vincitur angelus, quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandũ quòd idem victus neruũ tetigit, & marcescere fecit, & extũc Iacob vno pede claudicauit: quia omnipotens Deus, cùm per desiderium & intellectum cognoscitur, voluptatem carnis arefacit: & qui prius quasi duobus pedibus nitentes & Deum videbamur quærere, & seculum tenere, post agnitionem suauitatis Dei, vnus in nobis pes sanus remanet, alter claudicat: quia debilitato amore seculi, solus amor Dei conualescit. ¶ Quartũ est, feruor charitatis quod tangitur ibi: In feruore Dei, Aaron cum igne & thymiamate intrat in sancta sanctorum. Leuit.16. August. in libro Soliloquiorum: Sapientiam castissimo conspectu atq; complexu nullo interposito velamento, quasi nudam videre ac tenere desideras, qualem se illa non sinit, nisi paucis & electis amatoribus suis. An verò si alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure se tibi non daret si aliud à te quicquam præter se amari comperisset. Sapientiæ castissima pulchritudo, se tibi, si in solam arseris, demonstrabit. ¶ Quintum est, cordis eleuatio, quæ est meditando de supernis, quod tangitur ibi, Cumq; eleuasset oculos Christus, in monte transfiguratur. Matth.17. & Marc. & Luc.6. Numer.13. Cùm veneritis ad montes, considerate terrã qualis sit. Eiusdem 27. Ascende in montẽ istum Abarim, & contempla-

re terrā quam daturus sum filijs Israël. Deuter. 3. Ascende cacumen Phasge &c. In Psalm. Memor fui Dei, & delectatus sum. Sapien. 6. Cogitare de illa, sensus est consummatus. Loquitur de sapientia increata. ¶ Sextum est, oratio, quod tangitur ibi, Ne transeas seruum tuum. Iesu orante, apertum est cœlum. Lucæ 3. Item: Eodem orante, facies eius facta est altera. Lucæ 9. Oratione dilectus est aduocandus, tenendus & reuocandus. Bern. super Cant. Dicamus verbum Dei Deum sponsum animæ, & venire ad animam, & iterum dimittere eam, tantùm vt sensu animæ non verbi motu ista fieri sentiamus. Verbi gratia: Cùm sentit gratiam, agnoscit præsentiam: cùm non absentiam quærit, & rursum præsentiam quærit. Verbo abeunte, vna interim & continua animæ vox, continuum desiderium eius. Ideò subtraxit se vt auidius reuocaretur, teneretur fortius. Præteriens teneri vult, abiens reuocari. O modicum non modicum, ô modicū longum. Pie Domine, modicum dicis, quod non videmus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est multum valde nimis. Veruntamen vtrunq; verum & modicum meritis, & non modicum votis. Quomodo non tardabit si moram fecerit, nisi quo ad meritum. Plusquam satis est, non est tamen satis ad desiderium. Prodar sanè vt prosim: & si profeceritis vos, meam insipientiam consolabor. Fateor & mihi aduentasse verbum in insipientia: dico pluries, & interdum potui sentire. Introitū ego sentire nunquam, sed ne exitū quidem. An fortè nec introiuit, nec de foris venit: porrò nec de intra me venit, quoniam bonum est, & scio quia nō est in me bonū. ad Rom. 7. Si aspexi foras, exterius comperi illud esse. Si intus, etiam ipsum interius erat. Et cognoui verū esse quod legeram: quia in ipso

ipso viuimus, mouemur, & sumus. Act. 17. Tantū ex motu cordis intellexi præsentiam eius. Cœpit eum euellere & destruere, ædificare & plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, & hoc mihi signum ascensionis eius. Tristis necesse sit anima mea, donec iterū reuertatur, & recalescat cor meum. Diuina bonitas lumen suum secūdum beneplacitū suum viris cōtemplatiuis ostendit. Iob 36. In manibus abscondit lucem, & præcepit ei vt rursus adueniat. Annuntiat de ea amico suo quòd possessio eius sit, & ad eam possit ascēdere. Ascensus contemplantiū Dei virtute fit. Eiusdem 39. Nūquid ad præceptū tuum eleuabitur aquila? Glos. Hoc loco nomine aquilæ, subtilis sanctorū intelligentia, & subtilis eorū cōtemplatio figuratur. Aquila enim acutè videt, & altè volat. In Psal. Super excelsa statuit me. Esa. 58. Sustollam te super altitudinem nubiū, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Deus dux & doctor est contemplantium. Prouerb. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Viam aquilæ in cœlo. Quæ dicta sunt præparatiua ad diuinorū contemplationem, tangit Bern. his verbis: Quæ oculos mētis emundant, vt ad lumen verum subleuari possint, hæc sunt: Secularis curæ abscissio, carnis afflictio, cordis contritio, frequens & pura delicti cōfessio, & lauacrum fletus. Et cùm foris missa fuerit omnis immūditia, sursum eos attollunt meditatio admirabilis essentiæ Dei, & castæ veritatis inspectio, oratio munda & valida, iubilus laudis & desiderium ardens in Deum.

De octo gradibus secūdum Bernardum, quibus viri contemplatiui ascendunt.

ITem Bernard. distinguit VIII. gradus quibus viri cōtemplatiui ascendunt, loquens fratribus

de monte Dei. ¶ Primus est, perfecta obedientia. ¶ Secũdus est, corpus suum in seruitutẽ redigere. ¶ Tertius est, vsu boni consuetudinem vertisse in dilectionem. ¶ Quartus est, intelligere quæ in doctrina fidei apponuntur ei. ¶ Quintus est, talia præparare qualia apponuntur. ¶ Sextus est, cùm in affectum mẽtis transit iudiciũ rationis. ¶ Septimus est, reuelata facie speculari gloriam Dei. ¶ Octauus est, transformari à claritate in claritatem, quasi à Domini spiritu.

De septem Gradibus secundum August.

AVgust. verò VII. gradus tangit in libro de Quantitate animæ, in quorum vltimo ponit cõtemplationem. ¶ Ad primũ gradum pertinent operationes homini cum arbustis communes, vt quòd anima præsentia sua corpus viuificat, colligit in vnũ, & in vno tenet, defluere & cõtabescere nõ sinit, alimenta per membra distribuit, congruentiam corporis & modum seruat, & nõ tantum in pulchritudine, sed etiam in crescendo & gignẽdo. ¶ Ad secundum gradũ pertinent operationes communes homini & brutis, vt sentire & moueri. ¶ Ad tertiũ gradũ pertinent operationes propriè hominis, cõmunes tamẽ bonis & malis: vt agros colere, vrbes cõstruere, & loqui futura, ex præsentibus conijcere. ¶ In quarto gradu omnis bonitas incipit, & omnis vera laudatio. Ad hũc gradum pertinent opera virtutũ. In hoc gradu anima se non solum suo corpori, sed etiã vniuerso corpori audet præponere, & bona eius sua non putare, atq; potentiæ pulchritudiniq; suæ cõparata contemnere, & à sordidis se abstrahit, totamq; emaculat. & hæc pertinere videntur ad virtutem temperantiæ. Item roborat se aduersus omnia quæ à proposito & sententia mouere moliuntur, hoc ad fortitudinem. Item societatem hu-

manam magnipendit: nihil vult alteri quod sibi nolit accidere: hoc est ad iustitiam. Sequitur authoritatem & præcepta sapientiū,& per hoc sibi loqui Deum credit. hoc ad prudentiam. In hoc præclaro actu animæ inest adhuc labor, & contra huius mūdi molestias atq; blanditias magnus cōflictus. ¶ Ad quintum gradum pertinet vt anima ab omni labe libera maculisq; lota in hoc statu se teneat. Aliud enim est efficere, aliud tenere puritatem, vt ait August. alia prorsus actio quæ se inquinata reintegrat,& alia quæ non patitur rursum inquinari. Tunc ingenti quadam & incredibili fiducia pergit in Deū, id est in ipsam cōtemplationem veritatis,& illud propter quod tantum laboratum est altissimū & secretissimum prēmium. ¶ Sextus ergo erit iste actionis gradus. Aliud enim est mundari ipsum oculum animæ,ne frustrà & temerè aspiciat, aliud ipsum custodire & firmare sanitatem, aliud iam serenum atq; rectum aspectum in illud quod est videndum dirigere. Quod qui prius volunt facere, quàm mundati & sanati fuerint,luce reuerberantur veritatis. ¶ Septimus & vltimus animæ gradus,est visio & contemplatio veritatis: neq; est iam gradus, sed quædam mansio. Primus actus dicatur animatio. Secundus, sensus. Tertius, ars. Quartus,virtus. Quintus,tranquillitas. Sextus,ingressio. Septimus,cōtemplatio. ¶ Et notandum quòd ad Dei contemplationem non admittitur homo nisi innouatus: vnde de ascensu contemplationis verum est illud Ioan.3. Nemo ascēdit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit. Vnde cautè locutus est Apostolus 2.Corint.12. Scio,inquit,hominem in Christo &c. raptū huiusmodi vsq; ad tertium cœlum. Non raptus fuisset, nisi in Christo,id est in Christi conformitate fuisset.

De

De triplici specie visionis.

ET distinguuntur ibi in glossa tres species visionis, scilicet corporalis, imaginaria, & intellectualis. Corporalis est, cùm quędã corporaliter videntur Dei munere, quæ alij videre nequeunt: vt Balthasar vidit manũ scribentem in pariete. Dan. 5. Imaginaria est, quando aliquis in extasi vel in somno videt non corpora, sed imagines rerum Dei reuelatione, vt Petrus vidit discum. Act. 10. Visus intellectualis est, quando nec corpora, nec imagines eorum videntur: sed incorporeis substantijs intuitus mentis mira Dei potentia figitur. Talis fuit visio Pauli. Et videtur secundum August. quòd ipse viderit Deum facie ad faciem. Aug. Cur non credamus quòd tanto Apostolo doctori gentium rapto vsq; ad excellentissimam visionem, voluit Deus demõstrare vitam in qua post hanc videndus est in æternum? Et secundum hoc illud Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet: exponendum erit de homine humano modo viuente. secundum illud Aug. in lib. de Trinitate: Videri, inquit, diuinitas humano visu nullo modo potest, sed eo visu videtur quo iam qui vident, nõ homines, sed vltra homines sunt. Et super Exod. 33. dicit glos. Greg. In hac carne viuẽtibus inæstimabili virtute crescentibus contemplationis acumine, potest æterna Dei claritas videri: non tamen videbit homo, & viuet: quia qui sapientiã quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, vt Dei amore teneatur: qui raptus est, sensu non vtitur. Vnde narrat August. de quodam sacerdote, qui quando audiebat aliquod delectabile, præ gaudio statim quasi mortuus erat, & appositum ignem corpori non sentiebat. Item Bernard. ad fratres de Monte Dei, loquens de verbo illo Iob 36. Abscondi lucem

in

in manibus. videtur dicere quòd Deus in cõtem platione videatur sicut ipse est. Electo, inquit, & dilecto Dei vicissim lumen vultus Dei ostenditur, sicut lumen clausum in manibus, patet & latet ad arbitrium tenẽtis, vt per hoc quòd quasi in transcursu vel in puncto videre permittitur, inardescat animus ad plenam possessionem luminis æterni & hæreditatem plenæ visionis Dei. Cui vt innotescat aliquatenus id quod ei deest, nõnunquam quasi pertransiens gratia perstringit sensum amãtis, & eripit eum sibi, & rapit in diem qui est à multitudine rerum ad gaudia cœlestia, & pro modulo suo ad momẽtum & punctum idipsum ostendens ei videndum sicuti est. Interim etiam ipsum efficit in idipsum, vt sit suo modo sicuti illud est: vbi cùm didicerit quid sit inter mundum & immundum, redditur sibi, & remittitur ad mundandum cor ad visionẽ, ad aptandum animam ad similitudinem, vt si aliquãdo rursum admittatur, sit purior ad videndum, & stabilior ad fruendum. Nunquam enim melius deprehendit modus humanæ imperfectionis, quàm in lumine vultus Dei, in speculo diuinæ visionis. Idem in eadem epistola: Deus semper quæritur, vt dulcius inueniatur: dulcissimè inuenitur, vt diligentius quæratur. Hoc ergo ineffabile cùm non nisi ineffabiliter videatur, qui vult videre, cor mundet. & subditur: Hæc est facies Dei quam nemo potest videre & viuere mundo. Item Aug. in lib. Soliloquior. Quando fueris talis vt nihil prorsus terrenorũ te delectet, mihi crede, eodem momen [illegible] puncto temporis videbis quod cupis. [illegible] ad cõtemplationem vtilia, Require in [illegible] Spei. cap. de rebus sperandis.

NOTANDVM quòd donum intellectus secūdum quosdā, dicitur gratia intelligēdi salubres significationes signorū naturalium vel positiuorum. Ad quod facit quod dicit Dominus discipulis Mat. 10. quærentibus vt edisseret eis parabolam: Adhuc, inquit, & vos sine intellectu estis. Credebant mysticū quod erat propriè dictum. Vnde nō habebāt notitiā circa mysteria parabolarū. Item eiusdem 15. cùm discipuli ad literā intelligerent illud quod Dominus dixerat eis, Cauete à fermēto Pharisæorū: reprehendit eos Dominus, dicēs: Nondum intelligitis &c. Item ad idē facit quod legitur Dan. 10. In visione opus est intelligentia. Item in Psalm. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus. Equus & mulus à foris manent in rebus sensibilibus exteriora solum videntes, interiora non agnoscentes. Ad idem facit quod dicit Greg. super illud Iob 1. Filij eius faciebant cōuiuia &c. Intellectus, inquit, in die suo pascit, dum de auditis cor illustrat. Item super illud Iob 1. Ventus vehemens irruit à regione deserti. Spiritus mentē instruit cōtra hebetudinē. Intellectu animus hebes est, quo rebus hæret, à foris non ingrediēs, ad significata earū: quam hebetudinem donum intellectus expellit. Vnde dicitur intellectus, quasi interna lectio. Hoc donū nō habuerūt Philosophi, qui visibilia huius mūdi nō acceperunt vt signa, sed quasi materialiter, qui arguuntur. Sap. 13. Si enim tantum potuerūt scire vt possent æstimare seculum, quomodo huius dominū facilius nō inuenerunt? Ipsi similes fuerūt pueris qui in libris pulchris & deauratis literarum pulchritudinē mirantur, de his quæ scriptura significat non curantes. Aug. in lib. de lib. arbit. Admirat

ratot creaturarum & eis inhærens, non admirãs artificem, similis est homini qui syllabas decēter ornatas miratur,& in eis adhæret relicto sententiæ principatu. Signa naturalia sunt omnes creaturæ. Omnes enim nobis loquūtur Dei laudem, & nostrã eruditionē. Deus enim effudit sapientiã super omnia opera sua. Eccl.1.Iob 12. Nimirum interroga iumēta, & docebūt te:& volatilia cœli,& indicabūt tibi. Loquere terræ,& respōdebit tibi,& narrabūt ea pisces maris. Salomon sapiētiam quæsiuit tam in herbis,quàm in arboribus, etiam in animalibus. Disputauit enim ab hysopo vsq; ad cedrū, & de omnibus generibus animalium,per singula præponens parabolam. Et Aristoteles interrogatus à quo tot & tãta didicisset. Respōdit, A rebus quæ mentiri nō norunt. Aug. in lib. de lib. arbit. Quocūq; te vertis,veritas vestigijs quibusdam quæ operibus suis impressit, loquitur tibi, & te in exteriora relabentem ipsis exteriorū formis intus reuocat. Sap.13. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter potest creator earum videri. ad Rom.1. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciuntur. Ad donū intellectus secūdum hanc acceptionē pertinēt parabolæ euãgelicæ & alia mystica quę in scriptura inueniūtur. Bern. in Sermonibus, loquēs de apparitionibus Christi post resurrectionē: In spiritu intellectus aperuit eis sensum,vt intelligerēt scripturas. Vnde secūdū hoc illud quod dicit Aug. in lib. de doct. Christ. quòd cognitio Sacræ scripturæ pertinet ad donū scientiæ: nō est intelligendū vniuersaliter,sed solū de illa parte scripturæ quæ de miseria humana loquitur. Signa positiua sunt,vt quę sub veteri lege vel noua sunt instituta. Ad donū igitur intellectus pertinet intelligere ea quæ creaturæ nobis

nat

naturaliter significant: quæ significatio maximè est ratione similitudinis. Et secūdū hoc creaturæ sunt quasi libri naturales. Sed velut libri factitij in quibus per donū intellectus legimus quæ ad nostrā salutē pertinēt, sunt vt formę ecclesiarū, & situs, & ornatus. Itē habitus personarū ecclesiasticarū, & ornatus earū in suis mysterijs. De diuersis libris in quibus homo legere debet, Require in Sermonibus epistolarū de verbo illo, Quęcūq; scripta sunt, ad nostrā doctrinā scripta sunt. ¶ Secundum aliquos verò donum intellectus dicitur lumē quo inuisibilia cognoscūtur. Ad quod videtur facere quod legitur in 5. lib. Bern. de cōsideratione, vbi ipse distinguit inter intellectū, fidē, & opinionē, vnūquodq; eorū describens. Fides, inquit, est volūtaria quædā & certa prælibatio nedum propalatę veritatis. Intellectus est, rei cuiuscunq; inuisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est, quasi pro vero habere aliquid quod falsum esse nescias. In eodē: Intellectus rationi innititur, fides authoritati, opinio sola verisimilitudine se tuetur. Idem August. in lib. de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi: quod erramus, opinioni. Item August. in quodam sermone, de Timore: Sextus, inquit, gradus est intellectus vbi ab omni falsitate carnalis vanitatis corda mundantur, vt pura intentio dirigatur in finem: propterea & sexto loco dicitur, Beati mundo corde.

De dono Sapientiæ. PARS XII.

SAPIENTIA quādoq; largè sumitur, scilicet pro sapida sciētia: secūdū illud Eccl. 6. Sapientia doctrinæ secūdum nomē eius. Sapidam sciētiam habet, cui res quas agnoscit sapiūt vt debēt: quādo scilicet mala culpæ sunt ei ama-

ra;

ra, bona temporalia vilia, spiritualia chara. Bernard. in sermonib. Inuenisti planè sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius seculi desiderabilia paruipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt. Quandoque sapientia strictè sumitur pro cognitione æternorum. secundum illud Augustin. in libro de Trinit. Hæc est, inquit, sapientiæ & scientiæ recta distinctio, vt ad sapientiam pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis, ad scientiam verò temporalium rerum cognitio rationalis. Et secundũ hanc acceptionẽ sapientia non est omnino diuersa à dono intellectus. Strictius etiã sumitur sapientia pro cognitione suauitatis diuinæ per experientiam habita, & sic à dono intellectus est diuersa. Et differt à dono intellectus in hoc, quòd sapientia tantum veritati æternæ cõtẽplandæ intendit. Intelligentia verò non modo de æternis est, sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Isid. in lib. differentiarum: Sapientia tantũmodo æterna cotemplatur. ¶ Itẽ intellectu intelligibilia capimus tantum. Sapientia verò non modo capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Donum sapientiæ habebat Augustinus, dicens lib. 10. Confes. Aliquando, inquit, intromittis me in affectum multum inusitatum introrsum nescio quam dulcedinẽ, quæ si perficiatur in me, nescio quid erit quòd vita ista non erit. Sed recido in hęc ærũnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo. Sed multũ teneor. quãtũ cõsuetudinis sarcina digna est. Hic esse valeo, nec volo: illic volo nec valeo, miser vtrobiq;. Quasi p auditũ cognitionẽ habet suauitatis diuinæ qui credit illi verbo, Eccl. 24. Spiritus meus

super mel dulcis. Vel illi, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Cognitio quæ habetur per donum intellectus, est quasi cognitio per visum: cognitio verò quæ habetur per donum sapientię, est quasi cognitio per gustum. In Psal. Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus. Donum sapiētiæ tranquillat mentem, & reficit. Greg. Ab intellectu ascenditur ad sapientiā, vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapiētia maturè disponat. Gloss. super Matth. 5. In septimo est sapientia: id est, contemplatio veritatis pacificans totum hominem. August. in sermone de Timore: Cum in finem peruentum fuerit, iam requiescitur. Et quis finis, nisi Christus qui est finis legis ad iustitiam? Et sapientia Dei quis, nisi Christus? Propter hoc sicut septimo posita est sapientia, sic septimo ponitur, Beati pacifici. De sapientia dicit Gregorius super Iob 1. Sapientia in die sua pascit, dum de æternorum spe & certitudine mentem reficit.

QVINTAE PARTIS PRINCIPALIS DE BEATITVDINIBVS TRACTATVS.

De dicendorum ordine in isto tractatu. Et de descriptione Beatitudinis. PARS I.

VLTIMO dicendum est de Beatitudinibus, de quibus habetur Matt. 5. De illis verò hoc modo dicetur. Primo ostendetur quid sit beatitudo prout hic sumitur. Secundo tangentur quædam attendenda & admiranda circa doctrinam illam Saluatoris in qua gratiæ illæ quæ dicuntur beatitudines, nobis commendantur. Tertio de singulis agetur per ordinem. ¶ Circa primum notandum

dum ꝙ beatitudo prout hic sumitur,sic potest describi: Beatitudo est gratia nō cuicūq;,sed verè sapiēti nota,faciēs ad suauitatē cōsciētiæ,propinqua gloriæ. Et videt̄ posse sumi hæc descriptio ex eo quod dicit Ambr.in lib.de Offi. Dico, inquit, beatam vitam consistere in altitudine sapientiæ,suauitate conscientiæ, virtutis sublimitate. Quod dictum est, Beatitudo est gratia non cuicunque, sed verè sapienti nota: sumi potest ex eo quod dicit beatam vitam consistere in altitudine sapientiæ. Ad eos qui habent profundam sapientiam,pertinet cognoscere quòd paupertas hominem beatam efficiat:& sic de cęteris gratijs quas Dominus cōmendat. Bern. in sermonibus:Quid tam absconditū quàm paupertatem esse beatam? Matth.11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. A sapiētibus,inquā, huius mundi. Quod dictum est, Faciens ad suauitatem conscientiæ,sumi potest ex eo quod Amb. dicit, In suauitate cōscientię beatam vitam consistere. Paupertas & cæteræ gratiæ quas Deus commendat, videntur habere miseriam vel antecedentem vel concomitantem, vel esse ipsa miseria: tamen secundum veritatem, ad suauitatem seu tranquillitatem conscientiæ faciunt. Quod dictum est, Propinqua gloriæ: potest sumi ex hoc quod Ambr.dicit,virtutis sublimitate. Virtus sublimis,est virtus perfecta:virtus perfecta,est virtus propinqua fini suo,siue gratia ꝓpinqua glorię. Beatitudo,prout hic sumit̄,est beatitudo vię: & ideò est beatitudo semiplena. Plena enim beatitudo erit patriæ quam notificat Aug.in Ench. dicens:Ille beatus est qui omnia quę vult habet: nec aliqd vult quod nō decet. In eo in quo sunt gratiæ illæ quas Dominus commendat, iam est impletum illud, Non aliquid vult quod non de-

cet. Illud verò, Omnia quæ vult habet. quātum ad bona transitoria videtur esse impletum, cùm ipse ea contemnat, & amplius etiam de illis habeat quàm velit: quantum verò ad vera bona quæ sunt futura, non est hoc in eo impletum: quodammodo tamen habet ea, scilicet in spe, etsi non in re. Ferè etiam habet ea in re propinquitate vel facilitate perueniendi ad ea. Vnde & pauperum spiritu, & eorum qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, dicit Dominus iam esse regnum cœlorum.

De quinque attendendis & admirandis circa doctrinam illam quæ est compendium nouæ legis. PARS II.

CIRCA secundum notandum quòd quinq; sunt attendenda & admiranda circa dictam doctrinam quæ compendium est nouæ legis. Explanatio verò eius subditur in alijs quæ dicit Dominus in illo sermone, sicut patet ex gl. Vnde sup illud, Ascēdit in mōtē. dicit gl. In hoc mōte nouū testamētū in cordibus filiorū scribit, incipiēs à beatitudine, qui in mōte Sinai vetus testamentū in lapidib. seruis dedit, incipiēs à timore. Et alia gl. dicit, Sicut Moyses decē præcepta proponēs postea p partes explicat: sic Christus quasi virtutū genera octo beatitudines proponit, ex quibus pēdēt q̄ in mōte dixit. ¶Primū, attendēdū & admirandū circa doctrinā illā est, legislatoris benignitas. Secūdū, in eiusdē authoritas. Tertiū, doctrinæ sublimitas. Quartū, sententiarū extraneitas. Quintū, doctrinæ integritas. ¶Benignitas legislatoris in hoc apparet, q ipse nec p̄cipit, nec prohibet, nec cōminatur, sed dulcedine mercedis

dis tēperat difficultatē laboris. Vnde lex eius benè potest intelligi illa lex clemētiæ, de qua dicit Salomon in fine Prouer. loquens de sapiente muliere: Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Verè non est similis illi in legislatoribus. Iob 36. Non sunt similes ei qui multitudine præceptorū & prohibitionum subditis suis obstruunt viam paradisi, & comminationes multas eis facientes non dant locum timori Altissimi. Authoritas legislatoris maxima est. Ipse enim iudex est qui hanc legem dat. Ideò magna securitas est his qui eam obseruant. Iob 31. Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat ipse qui iudicat, vt in humero meo portem illum? In humero portare, est secundum Greg. scripturam operatione perficere. Ad doctrinam istam pertinet illud Eccl. 24. Ego ex ore Altissimi prodij. Si vestes quę tetigerunt Saluatorem pro reliquijs habentur, quare verba quæ processerunt de ore eius pro reliquijs non habentur? Nullum verborum illorum negligendum esset. In Psalm. Folium eius non defluet. Diligenter essent audienda verba illa & memoriæ infigenda. Eccles. 8. Ego os regis obseruo. Credendum est quòd verba ipsius magnæ sint virtutis. Illi enim specialiter dicitur in Psalm. Diffusa est gratia in labijs tuis. Et Luc. 4. Mirabantur omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore illius. & Cantic. 5. Anima mea liquefacta est vt dilectus locutus est. ¶ Sublimitatem doctrinæ Christus ostendere voluit in hoc, quòd doctrinam illam in monte tradidit. Vnde gl. super illud, Ascendit in montem. Altiorem, inquit, docturus iustitiam, quàm illam quæ est Scribarum & Pharisæorum. Item alia Gloss. Ascendit in montem, vt altiora virtutum

culmina doceret. Propoſuit Dominus in monte illo abſcondita cœleſtis ethicæ. Vnde impletum fuit illud, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à cõſtitutione mundi. Matt. 13. Et eſt ſumptũ de Pſal. Ibi tradidit regulas viuendi quæ ad regimen totius mundi ſufficerent, ſi ſecundum eas regere ſe vellet. Ibi tradidit principia moralis philoſophiæ, quibus veritas vitæ demonſtratur & æterna felicitas non tam infertur quàm confertur. Ibi ſol intelligentiæ velut octo radios ex ſe emiſit ad eccleſiæ illuminationem. Ibi fons ſapientiæ, verbum ſcilicet Dei in excelſis. Eccleſ. 1. Nouum teſtamentum velut quendam fluuium paradiſi emiſit: vt tangitur in Gloſ. Hic eſt torrens ille, de quo Ezech. 47. Viuent omnia ad quæ venerit torrens. Ad hunc fluuium pertinet illud Eccleſ. 24. Ego quaſi fluuius Dorix, & quaſi aquæductus exiui de paradiſo. Dorix interpretatur medicamentum generationis. Os illud cuius apertionem Matthæus commemorat, verè vena vitæ fuit. Prouerb. 10. Vena vitæ os iuſti. Lex vetus promittebat ſuis obſeruatoribus benedictionem temporalis proſperitatis, & tranſgreſſoribus comminabatur maledictionẽ tẽporalis aduerſitatis. Deu. 28. Sed lex noua obſeruatores ſuos beatos prædicat. Magis enim Deo aſsimilat q̃ illa. Quãto verò aliquis Deo ſimilior eſt, tanto in maiori tranquillitate eſt. Vnde ſuper illud Iere. 17. Ego autẽ nõ ſum turbatus, te paſtorẽ ſequens. dicit Gl. Quãto magis Chriſtũ ſequeris, tanto minus turbaris. In doctrina illa erexit nobis Chriſtus ſcalam mirabilẽ, cuius vtraq; extremitas tãgit cœlũ. In cõmẽdatione enĩ primæ beatitudinis & vltimæ dicitur, Quoniã ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. quomodo regnum cœlorũ ſit pauperũ ſpiritu, & quomodo

eorum qui persecutionē patiūtur propter iustitiā, dicetur; cùm de illis beatitudinibus specialiter agetur. ¶ Sētētiæ illius doctrinæ valde extraneæ sunt à sentētijs sapiētiæ mūdanæ, quæ miseros iudicat quos illa doctrina beatificat. Sunt eñi octo illa verba quasi octo positiones ipsius ducis philosophiæ. Positiones, inquā, extraneissimæ, sed tamē verissimæ. Causa quare sapientia Dei adeò extraneū iudiciū habeat à iudicio mūdanę sapiētiæ, hæc est: quia lumē sapiētiæ diuinæ magis est sufficiēs ad visionē eorū quæ sunt propè, & eorū quę sunt lōge. Attingit enim à fine vsque ad finē. Sap. 8. Lumen verò mundanæ sapientiæ modicū est, nō sufficiens nisi ad visionem præsentium. Sapientia mundana superficialiter solum res aspicit: sapientia verò Dei interiora penetrat, ideò suauitatem inuenit quam non inuenit sapientia mundi. Simia si loqui posset, nucem amaram diceret propter corticis amaritudinē. Qui verò nucē frangit, & ad nucleum peruenit, dulcedinem in nuce inuenit. Doctrina illa integra est quantum ad principia moralis sapientiæ. Licet anima multas conditiones in rebus attendat, tamen specialiter ipsa sapiens iudicatur secundum conditiones quæ sunt bonitas & malitia. Anima enim sapiens est si bona & mala sapiunt ei vt debent. Bern. in sermonibus: Inuenisti sapientiā, si tibi horum singula sapiunt prout sunt. Perfectè ergo principia moralis doctrinæ tradi videntur in illis octo verbis in quibus anima ad bonum & ad malum perfectè ordinatur. Ad bonū ordinatè se habet, si modica bona modicum diligat, si vera bona esuriat & sitiat, & si eis ita adhæreat vt nulla pœna ab eis separari valeat. Ad primum pertinet illud, Beati pauperes spiritu &c. Ad secundum illud

Beati qui esuriunt &c. Ad tertiũ, Beati qui persecutionẽ &c. ¶ Ad bonum quis ordinatè se habet, si nulli malum inferat, si sibi illatum vel gratis assumptum æquanimiter feriat, si alij illatum pro posse auferat, si studiosè cauet vt nec inquinetur malo culpæ, nec perturbetur malo pœnæ. Ad primum pertinet illud, Beati mites. Ad secundum illud, Beati qui lugent. Ad tertiũ illud, Beati misericordes. Ad quartũ illud, Beati mundo corde. Ad quintum illud, Beati pacifici. Secũdum Glos. in septem primis est perfectio: in octaua, perfectionis ostensio. Ad perfectionẽ duo pertinent, scilicet purgari à noxijs, & impleri bonis. Purgari verò à noxijs, est prius naturaliter. August. Bono implendus es, funde malum: paupertas spiritus, & mansuetudo fundunt malum. Paupertas spiritus fundit mala illa quæ veniũt nobis à bonis quæ intra nos sunt, scilicet solicitudinem seculi & amorem. Mansuetudo verò fundit mala illa quæ veniunt nobis ab his quæ contra nos sunt. Expellit enim perturbationes quas in nobis faciunt aduersa. ¶ Quinq; verò beatitudines sequentes pertinent ad repletionẽ boni. Duplex est enim bonum præter bonum delectabile: scilicet bonum expediens, vt est medicina, vel incisio propter salutem corporis facta, & bonum simpliciter. Ad bonũ expediens pertinet illud, Beati qui lugent. Qui enim habet gratiam lugendi, renuit consolari, eligens hic salubriter cruciari vt possit sanari in futuro, & possit veraciter delectari. Ad bonum simpliciter pertinent quatuor sequentes beatitudines. Duæ primæ ad actiuam, & duæ aliæ ad contemplatiuam. Illud, Beati qui esuriunt &c. pertinet ad bonum ad quod tenemur. Illud, Beati misericordes, ad bonum ad quod non tenemur. Aliarum

dua

duarum quæ pertinēt ad contemplatiuam, prior pertinet ad intellectum, posterior ad affectum. Item prima septem beatitudinum quæ pertinent ad perfectionem animæ, expedit vim concupiscibilem, scilicet paupertas spiritus: mansuetudo verò expedit vim irascibilem. Vis verò rationabilis postquam cor expeditum est, ab amore mundi per paupertatem spiritus, & perturbationibus iræ per mansuetudinem, vacare potest & videre statum in quo homo est. Quam visionem sequitur luctus: quia qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Eccl. 1. Luctus verò purgat mentem, reliquias infirmitatis expellens, & infectionem palati spiritualis quæ erat de febre iniquitatis remouens. Ideò post luctum bene sequitur esuries iustitiæ: sicut homo perfectè purgatus & sanitati corporali restitutus esurire solet. ¶ Et notandum quòd non tam citò animus perfectè sanatur quàm citò peccatum ei remittitur. Vnde August. 14. lib. de Trinit. Sicut aliud est febrem, aliud infirmitatem febre factam curare. Item aliud est telum de corpore demere, aliud vulnus eo factum secunda curatione sanare: Ita aliud est causam afferre languoris, quod per indulgētiam fit omnium peccatorum: aliud ipsum languorem curare, quod paulatim proficiendo fit in renouatione huius imaginis. Primum facit Deus per se & secum: secundum facit Deus per hominem, & cum homine. Ideò dicitur in Psal. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas. Sanare infirmitates numeratur quasi diuersum cū eo quod est propitiari iniquitatibus: quia verò esuriens & sitiēs iustitiā, ex fragilitate quādoq; cadit, saltē venialiter. Septies enim cadet iustus. Prou. 24. necessaria sunt homini opera misericordiæ quibus homo se abluat.

Luc. 11. Veruntamen quod superest, date eleemosynã, & omnia mũda sunt vobis. ¶ Sexto verò loco rectè ponit mũditia cordis ꝓparãs ad Dei visionẽ, cùm omnia ꝑcedẽtia vel indicatiuà sint, vel effectiua munditiæ, esuries & sitis eam indicant, cætera eam efficiunt. Visionem verò Dei sequitur gustatio diuinæ suauitatis: qua degustata animus amore & desiderio eius capitur, & propter hoc auertit se & abrumpit ab alijs, vt Deo totaliter vacet. Gustato enim spiritu, vt ait Aug. desipit omnis caro. vnde talis studet paci faciendæ & conseruandæ in se, sciens quòd in pace factus est locus eius. Ideo septimo loco rectè ponitur illud, Beati pacifici. Tres primæ faciunt ad hoc vt vetus homo exuatur: quatuor sequentes ad hoc vt nouus homo induatur. Ad quod monemur Ephes. 4. Deponite vos *secundum* pristinam conuersationem veterem hominem qui corrumpitur secũdũ desideria erroris, & induite nouũ hominẽ qui secũdum Deũ creatus est. Et ad Col. 4. Expoliãtes vos veterẽ hominẽ cum actibus suis, & induentes nouum hominem &c. Ideo septimo loco rectè dicitur, Quoniam filij Dei vocabuntur. Filius Dei est homo nouus. Filius Adam homo vetus. Bern. in sermo. inter dictas septem beatitudines sic distinguit: Attende, inquit, quemadmodum in tribus prioribus sibiipsi reconciliatur anima: in duobus, quæ sequuntur proximò: in sexto, Deo: in septimo, alios reconciliat, tanquam receptus in gratiam Domini & felici familiaritate donatus. Nam paupertate, mansuetudine, fletu, renouatur in anima similitudo quædam & imago æternitatis omnia tempora complectentis, dum paupertate futura meretur, mansuetudine sibi præsentia vendicat. Hoc videtur dici propter hoc quòd mansuetus sibi

domin

dominatur, cum homini immansueto potius dominetur ira. Et subdit Bern. Luctus pœnitentiæ præterita quoq; recuperat, sicut scriptũ est: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Porrò iustitia & misericordia perfectè proximo cohęremus, dum quicquid volumus nobis fieri alijs nõ facimus per iustitiã, & quæcũq; volumus vt faciant nobis homines, & nos faciamus illis per misericordiam. Iam reconciliati nobis, reconciliati etiam proximo fiducialiter per munditiam cordis, reconciliamur Deo. Beati verò qui de sua reconciliatione non ingrati & pro fratribus suis piè solliciti, eos quantum præualent, & sibi & Deo recõciliare laborant.

De paupertate spiritus, & eius descriptione: quare etiam pauperes spiritu sint beati, & regnum cœlorum sit ipsorum, ac cui dono paupertas spiritus adaptetur.

PARS III.

CONSEQVENTER dicendum est de singulis beatitudinibus. Et primo de paupertate. De qua hoc modo dicetur. Primò ostendetur quid dicatur paupertas spiritus. Secundo quomodò pauperes spiritu sint beati. Tertiò, quomodo regnum cœlorum sit pauperum spiritu. Quarto, cui dono paupertas spiritus adaptetur. Quinto, agetur specialiter de his in quibus paupertas spiritus consistit. ¶ Circa primũ notandũ quòd Bern. in sermonib. vocat paupertatẽ spiritus voluntariam paupertatẽ, quę est cũ spirituali intentione, sic dicens: Diligenter attende quòd non simpliciter

ter pauperes nominat, propter plebeios pauperes, necessitate miserabili, non voluntate laudabili. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriam. Scio tamen hoc in loco Dominum non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & philosophi sua omnia reliquisse dicuntur, vt expediti mundialibus curis studio vanitatis possent vacare liberius, & volebant sensu abundare in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, Spiritu: id est spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu: spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali propter solum beneplacitum Dei & animarum salutem. Super illud verò Matth. 5. Beati pauperes: quædam interl. dicit. Voluntate. Alia interl. dicit, Pauper spiritu est humilis corde. Glos. verò hæc duo coniungit, dicens: Paupertatis deuotio habet duas partes, rerum abdicationem, & spiritus contritionem. ¶ Si quis tamen diligẽter attendat, paupertas spiritus videri poterit consistere in tribus, secundum tres vires animæ: scilicet in humilitate secundum vim rationabilem, vt sumamus humilitatem pro illa humilitate, de qua Bernard. Est humilitas quam in nobis veritas parit. Item in libro de decem gradibus humilitatis: Humilitas est virtus qua homo verissima sui cognitione sibiipsi vilescit. Et in diffidentia de proprijs viribus quantum ad vim irascibilem. Diffidentia enim de proprijs viribus commendabilis est, sicut diffidentia de Deo est vituperabilis. Et in contemptu siue prauo amore rerum temporalium quæcunq;

sint

sint res illæ, siue sint diuitiæ, siue alia. Et iste contemptus pertinere videtur ad vim concupiscibilem. Et sub isto tertio membro contineri illa videtur species humilitatis, quæ est contemptus propriæ excellentiæ: de qua loquitur Bernard. in epistolis: Possumus tamen dicere paupertatem spiritus consistere in duobus: scilicet in humilitate, & rerum temporalium abdicatione: sicut tangit glos. Et tunc accipietur humilitas ita largè vt comprehendat diffidentiam de proprijs viribus. Sicut in tractatu de Superbia, præsumptio posita est species superbiæ. Dicunt etiam aliqui, ad paupertatem spiritus pertinere spiritualem mendicationem, qua quis mendicat ea quæ sunt spiritus, improbum se diuitibus spiritualibus exhibendo, nunc subsidium orationũ, nunc panem doctrinæ humiliter petendo. Sed ista mẽdicatio sequela est verę humilitatis. Item dicunt aliqui, paupertatem spiritus esse cùm aliquis agnoscit se non habere dominium aliquod, nec in se nec in eis quæ sua videntur, sed solum administrationem: Deum verò omnium esse verum dominum intelligit. Hæc paupertas spiritualis est, cùm sedem habeat in ipso spiritu. Et qui hanc paupertatem habet, omninò sine proprio est. Prouerb. 14. Acceptus est regi minister intelligens. Intelligens, inquam, se solum ministrum esse, & nullius dominum.

Quare pauperes spiritu sunt beati.

Circa secundum notandum est quòd proprijssima causa quare pauperes spiritu sint beati, est illa quam Dominus assignat, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. quasi diceretur: Videntur esse pauperes, sed verè sunt diuites. Prouerbior. 13. Est quasi pauper cùm in multis diuitijs sit. 2. ad Corinth. 6. Sicut egentes, multos

tos autem locupletantes tanquam nihil habentes & omnia posſidentes. Tria genera hominum ſolent haberi pro pauperibus, licet nihil poſsideant, licet electi ad dignitatem magnam, & qui diuitias multas quas habent in tuto loco repoſuerunt, & hæredes principum. Et hæc tria inueniuntur in pauperibus ſpiritu. Iac. 2. Nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Ad beatitudinem etiam pauperum ſpiritu facit, quòd ipſi liberi ſunt à multiplici miſeria quæ ſuperbiam ſequitur. De quo require in tractatu de Superbia. Item à multiplici miſeria in quam ponũt diuitiæ amatores ſuos. De quo require in tractatu, de Auaritia. Quando etiã ponẽtur ea quæ pertinent ad commendationẽ paupertatis & humilitatis, amplius patebit quomodo pauperes ſpiritu ſint beati.

Quare pauperum ſpiritu ſit regnũ cœlorum.

Circa tertium notandum quòd pauperum ſpiritu regnum cœlorum eſt, facilitate acquirendi. Pauperes enim ſpiritu ſunt contẽptores mundi, & humiles: qui verò contemnunt mundum, habent eum ſub pedibus, & ſunt ſupra mundum. Humilitas verò eſt quaſi clauis regni cœlorum contra quam non valet aliqua clauſura. Apocalyp. 3. Ecce dedi oſtium apertum coram te, quod nemo poteſt claudere, quia modicam habes virtutem. Facile ergo eſt pauperibus ſpiritu intrare in regnum cœlorum, qui ſunt iam ſupra mundũ, & clauem habent tam efficacem. Præterea humilitas eſt de qua dictum eſt quòd laqueos mundi euadit. De paupertate autem verum eſt, quòd fruſtrà ante eam rete iacitur. Prouerb. 1. Fruſtrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Pennati ſunt contemptores mundi. Humilium eſt regnũ cœlorum, iuxta illud: Sinite paruulos venire ad me,

&

nolite prohibere. Talium enim est regnū cœlorum. Luc.18. ¶Triplici ratione humilitatis videtur esse regnū cœlorū. ¶Primo, propter eius capacitatē. Ipsa enim in præsenti capax est gratiæ, quam tumor superbiæ repellit. Iac.3. Humilibus autem dat gratiā: & quia est capax gratiæ, in futuro erit capax gloriæ. ¶Secundo propter fidelitatem. Cùm enim ipsa fidelis sit in modico, super multa constituetur. Matth.25. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Bernard. super Cant. Fidelis reuera famulus es, si de multa gloria domini tui, etsi non exeunte de te, tamen transeunte per te, nil manibus tuis adhærere contingat. ¶Tertio ratione vicissitudinis. Humilitas Deum in se recipit: ideò meritò in regno Dei recipietur. Prouerb.29. Humilem spiritu suscipiet gloria. Humilitas in præsenti Deū honorat: ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Ecclesiast.3. Magna potentia Dei solius, & ab omnibus honorabitur. 1.Reg.2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Item diffidētium de proprijs viribus est regnum cœlorum. id est, robur & effluentia cœlestis auxilij. De cœlo enim venit eis auxiliū, cùm de Deo & de sanctis eius confidāt, & non de proprijs viribus. Luc.12. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri meo dare vobis regnum. Contemptoribus verò rerum temporalium regnum cœlorum est quasi iure emptionis. Bern. in sermonib. Pauperibus pariter & martyribus regnum cœlorū promittitur: quia paupertate quidē emitur, sed in passione pro Christo absq; omni dilatione percipitur. Mat.19. Omnis qui reliquerit domū &c. cētuplū accipiet & vitā æternā possidebit. Itē Ber. in sermonib. Quid sibi vult q eadē promissio facta est martyribus & pauperibus, nisi quia verè martyrij

gen

genus paupertas voluntaria est. ¶Item mendicantium suffragia sanctorum, regnum cœlorum est: quia regnum cœlorum pietatis est. Quicquid autem habet pietas, pauperum est. Ecclesiast. 16. Omnis misericordia faciet locum vnicuiq; &c. Domus cœlestis sicut & alia domus Dei pauperum est. Illorum verò qui nihil proprium se habere intelligũt, sed omnia commodata vel commendata à Deo reputant, est regnum cœlorum, tanquam eorum qui Deo sunt fidelissimi, nullius rei dominium sibi vsurpantes, sed omniũ rerum dominium Deo relinquentes. Ad beatitudinem horum facit, quòd si auferatur ab eis aliquid eorum quorũ onus & periculum habebunt, nullam molestiam sentiunt, sed suam exonerationem hoc reputãt. Præterea cùm propriam voluntatem nõ habeant, & cõtra voluntatẽ propriã eorum nihil fit, ideo molestia carent. Hoc enim solum molestum est alicui quod contra eius voluntatem fit.

Paupertas spiritus dono timoris adaptatur.

Circa quartum notandũ, quòd paupertas spiritus dono timoris adaptatur, & quãtum ad humilitatem, & quantum ad rerum temporaliũ paupertatem. Quantum ad humilitatem: quia timor humilitatem introducit, sicut aliquis solet se inclinare timore gladij super eum eleuati. 1. Petr. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. Paupertas verò rerum temporaliũ bene timori adaptatur. Timentium enim est proijcere quæcunq; fugæ suæ cursum impediunt, & quæcunq; euasioni suæ obstãt. Multi timore periculi, quod est in mundo isto, mundum relinquunt. Vnde super illud Iob 31. Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum. Glos. Fluctus cùm tumentes desuper eminent, ea ex naui proijciunt pro quibus nauigia sumpserunt.

De

De Humilitate. PARS IIII. Quæ subdiuiditur in quinque capitula.

De ordine dicendorum de humilitate, & eius descriptione. CAPVT I.

CONSEQVENTER agẽdum est de his in quibus consistit paupertas spiritus, scilicet de humilitate. Sicut enim initiũ omnis peccati superbia. Eccl. 10. sic initium nostrę reparationis videtur esse humilitas. Hieron. Prima virtus Christianorum est humilitas. ¶ De humilitate verò hoc modo agetur. Primo ponẽtur eius descriptiones. Secundo, eius commendationes. Tertio, tãgetur de causis humilitatis. Quarto, de signis eius. Quinto, ponẽtur diuisiones ad humilitatẽ pertinentes. ¶ Humilitatẽ sic describit Aug. Humilitas est ex intuitu propriæ cõditionis & sui conditoris, voluntaria mentis inclinatio in suo imò ordinabilẽ ad suum conditorem. Humilitas est velut quædam mentis incuruatio seu genuflexio coram Deo, eum semper venerans. Causa vna huius inclinationis est intuitus propriæ cõditionis. Propriam conditionem intuebatur Abraham, cùm diceret: Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Genes. 18. Item qui dicebat: Putredini dixi, Pater meus es: mater mea & soror mea vermibus. Iob 18. Ad hunc intuitum mittimur. Michææ 6. Humiliatio, inquit, tua in medio tui: id est, in ventre. Voluit Dominus ventrem ante esse, vt homo semper videre posset materiam suæ humiliationis. Alia causa inclinationis est intuitus conditoris, in quo nullus est defectus: vnde comparatione eius magis apparent defectus nostri. Iob 25. Stellæ non sunt mundæ

in conspectu eius: quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis? Esa. 64. Quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Greg. Sæpe iustitia nostra ad examen diuinæ iustitiæ deducta, iniustitia est, & sordet in districtione iudicis quod fulget in æstimatione operantis. Iob vlt. Nunc oculus meus videt te, idcirco me reprehendo. Bern. ad fratres de mōte Dei: Nunquã se melius deprehēdit modus humanæ imperfectionis, quàm in lumine vultus Dei: in speculo diuinæ visionis mens humilis in suo imo manet, tractat enim quæ in se infirma sunt. Sen. in epistolis: Quod homines libētissimè de alijs faciunt, de te male existima: illud autem maximè tracta quod in te esse infirmissimũ senties. Si palea locum supremum tenet non sui nobilitate, sed vento & sui vanitate: granum verò quod pretiosum est tenet locũ imum: sic superbia vilis, elationis opinione, vel ambitionis præsumptione, super alias se extollit: humilitas verò in imo remanet: tamē illud imum ordinabile est ad Deum. Deus enim in corde humili quiescit. Vnde super illud Psal. Parata sedes tua extunc. dicit glos. Anima tranquilla & humilis, sedes est Dei. Aug. 11. lib. Confes. O quàm excelsus es, & humiles corde sunt domus tuæ. Bern. in libr. de Cōsideratione, satis insinuat quid sit imum hominis, & quid sit illud quod ad conditorem ordinatur. Vbi considerationem sui in tria diuidit: scilicet in considerationem quid, quis, & qualis sis. quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. Et subdit: Est in diffinitione hominis quem dicũt animal rationale, mortale: quod diligentius intueri licet si libet cōsiderãti duo hęc simul, rationale & mortale. Is tibi exinde occurrit fructus, vt & mortale quod in te est rationale humiliet, & rursum ration

tionale mortale cõfortet, quorũ neutrũ neglectui erit homini circũspecto. Mortale ergo imũ hominis intelligas: id verò quo ordinatur homo ad suum conditorem intelligas rationalẽ. Inquantũ mortalis, est homo puluis & cinis: inquantũ rationalis, est capax Dei. ¶ Itẽ humilitas sic potest describi: Humilitas est voluntarius contemptus sui. Vel sic: Humilitas est sensus propriæ vacuitatis seu inanitatis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis, eam sic describit: Humilitas est veritas qua homo verissima sui cognitione sibiipsi vilescit. In epistolis verò sic eam describit: Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ. Prior descriptio Bernardi videtur pertinere ad humilitatem intellectus, sequens verò ad humilitatem affectus. In Vitaspatrum, Frater quidam interrogauit quendam senem, quid est humilitas. Et ille respondit: Qui vult esse humilis, fugiat eligens taciturnitatem.

De cõmendatione Humilitatis. CAP. II.

NOTANDVM quòd ad cõmendationẽ eius, Primò valere potest multiplex admonitio quã scriptura sacra facit de ipsa. Eccles. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Notabiliter dicitur, Quãto magnus es. melius enim sedet humilitas in maioribus. Ber. in lib. de Cõsideratione: Cum omni indifferenter personæ humilitas sit quædam turris fortitudinis à facie inimici, nescio quo pacto tamen vis eius maior in maioribus & in clarioribus clarior comprobatur. Nulla splendidior gemma in omni præcipuè ornatu summi pontificis. Item Bernard. In alto non altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius vel

rarius apud homines. Hier. Nihil est quod nos hominibus ita gratos & Deo faciat, quàm si vitę merito, magni humilitate sumus infirmi. Greg. in Moral. Mirũ est cùm in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Vnde pensandũ est, quia potẽtes quiq; cùm humiliter sapiunt, culmen extraneæ & quasi positæ longè virtutis attingunt. Bern. ad Eugenium Papam: Salubris copula, vt cogitans te summum pontificem, attendas pariter te vilissimũ cinerem nõ fuisse, sed esse. Bern. Non est magnum esse humilem in abiectione, magna prorsus & rara virtus est humilitas honorata. Item monemur ad humilitatem Ecclesiast. 7. Humilia, inquit, valde spiritum tuum. Valde debemus nos humiliare. Quantumcunq; enim nos humiliauerimus Christo, humiliores non erimus. Luc. 14. Recũbe in nouissimo loco. Non dicit in medio. Ostium paradisi humile est. Ioan. 10. Ego sum ostium. Ingressuro per istud ostium non est periculum quantumcunque se inclinet: sed si parum plus iusto se erexerit, offendet. Bernard. Non est planè timenda quantalibet humiliatio: horrenda autem nimisq; pauẽda vel minima temerè præsumpta erectio. Quamobrem noli te cõparare, ô homo, maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Item monemur ad humilitatem. 1. Petr. 2. Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum. Eiusdẽ 5. Omnes inuicẽ humilitatẽ insinuate. In eodẽ, Humiliamini sub potenti manu Dei. ¶ Secundo possunt valere ad humilitatis commendationẽ exempla. Inter quę præcipuũ est exemplũ Christi, qui humillimus fuit. August. Ambula per Christi humilitatẽ, vt venias ad ęternitatẽ. Deus Christus patria est quò imus: homo Christus est via qua imus. Ad illum imus, per illum imus: quid

quid timemus? ne erremus. Item putabas fortè sapientiam Dei dicturam, Disce quomodo cœlos feci & astra. Non: sed prius illud, Quoniam mitis sum, & humilis corde. Vis capere celsitudinem Dei, cape prius humilitatem Dei. Item Augustin. 14. lib. de Ciuitate Dei: Nunc in ciuitate Dei in hoc seculo peregrinanti maximè cõmendatur humilitas, & in eius rege qui est Christus maximè prædicatur. Cõtrarium huic virtuti elationis vitium in eius aduersario qui est diabolus maximè dominari, sacris literis edocetur. Humilitatem exemplo suo Christus docuit, & nascendo, & moriẽdo, & prædicando, & miracula agendo. Bernard. loquens de illo verbo, Paruulus datus est nobis. Esa. 9. Studeamus, inquit, effici sicut iste paruulus, discamus ab eo, quia mitis est & humilis corde, ne magnus videlicet Deus siue causa factus sit homo paruulus. Aug. Medicina tumoris hominis est humilitas Christi. Erubesceret homo esse superbus, quia humilis factus est Deus. Erubesceret miles sedere in scamno, si videret regem sedere ad terram. Esaiæ 64. Vtinam dirumperes cœlos, & venires. A facie tua montes defluerent. id est, superbi humiliarentur. Bern. Intolerabilis impudentiæ est, vt vbi se exinaniuit maiestas, infletur vermiculus, & tumescat. Greg. Quanta virtus humilitatis, propter quam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsq; ad passionem paruulus factus est. Bernard. Quid magis admirandum, quid amplius detestandum, quid grauius puniendum, quàm quòd videns Dei filium summum in regno angelorum, nouissimum factum in regno hominum, apponat adhuc magnificare se homo super terram? Magisterium humilitatis specialiter sibi Christus ascribit Matthæi 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis

corde. August. in lib. de Virginitate: Non dicit, Discite à me mundum fabricare, aut mortuos suscitare: sed quia mitis sum, & humilis corde. O doctrinam salutarem, ô magistrū dominumq; mortalium, quibus mors poculo superbiæ propinata atque transfusa est: noluit docere quod ipse non nosset, noluit iubere quod ipse non faceret. In eodem: Itáne magnum est esse paruum, vt nisi à te qui tam magnus es fieret, disci omninò non posset? Ita planè: non enim aliter inuenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto. Christus in operibus suis multum voluit nobis humilitatem commendare: matrem humilem voluit habere. Lucæ 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ &c. Item voluit habere domum humilem, quia diuersorium & lectum humilē, quia præsepium & vestem humilem, quia pannis inuolutus est. Lucæ 2. Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Bernard. in Sermo. loquens de illo verbo angeli dicto pastoribus, Luc. 2. Hoc vobis signum inuenietis, Infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Non sine certi ratione mysterij pannis Saluator obuoluitur & ponitur in præsepio, quando idem manifestè in signum nobis commendatur ab angelo. Hoc, inquit, vobis signum inuenietis &c. In signum positi sunt panni tui, ô bone Iesu, sed in signum cui hodie à multis contradicitur. Agnosco certe, agnosco Iesum magnum sacerdotem sordidis opertū vestibus, dum altercaretur cum diabolo. Zach. 3. Exemplum dedit nobis, vt & nos eadem faciamus. Vtilior siquidem in conflictu lorica ferrea, quàm stola linea, licet oneri illa sit, hæc honori. Erit càm membra sequentur caput, vt corpus vniuersum vno spiritu psallat & dicat, Concidisti

sti saccum meum, & circūdedisti me lætitia. Christus humilibus per angelum natiuitatē suam nunciat, quia pastoribus. Bernar. in Sermone: Quod multa hodie gēmis & auro fulgent altaria, quantis vbiq; pallijs & aurifricijs parietes adornantur, putas ad hæc diuertent angeli & pannosos homines declinabunt? Si ita est: cur pastoribus ouiū magis apparuere, quàm terræ regibus, quàm templi sacerdotibus? Item Christus circūciditur, in quo magnū humilitatis dat exemplum. secundum enim Bernar. in incarnatione minoratus est paulominus ab angelis, sed in circūcisione multo minus: quia latronis cauterio est signatus. Ber. Vestigium nullum vulneris habens, alligaturam vulneris non refugit. Non sic impij, non sic agit peruersitas elationis humanæ. Erubescimus vulnerum ligaturā qui de vulneribus etiā interdum gloriamur. Qui sine peccato est, non dedignatus est peccator reputari, & nos esse volumus, & nolumus æstimari. Itē Christus hominibus humiliter subditur, Luc. 2. Descēdit cum eis, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Quis? quibus? Deus hominibus. Item Christus humiles sibi sociauit, quia piscatores. Mat. 4. Ioanni etiam se subdidit ab eo baptizandus. Matth. 3. Attendendum verò est mirabile certamen quod ibi fuit inter humilitatem Saluatoris, & humilitatē præcursoris. Ioannes enim prohibebat eum, dicens: Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me. Cui Christus, Sine modo: sic decet nos implere omnē iustitiā. Bern. Sic planè, sic decet vt vincat etiam humilitate qui sublimitate vincebat. Cessit humilitas præcursoris tanquam minor, & quia obedientia tulit auxilium humilitati Saluatoris. Vnde factæ sunt duæ cōtra vnā. Gl. super illud, Tunc dimisit. Vera est, inquit, humilitas quam non deserit comes

obedientia. Item Christus paruulum amplexus. Mar.9. Et eiusdem 10. increpat prohibentes paruulos ad eum venire, & complexans eos, imponens manus super illos, benedixit eis. Itẽ in praedicatione sua gloriã patris quaerit. Ioan.14. Sermonem quem audistis non est meus, sed eius qui misit me Patris. Eiusdem 17. Ego te glorificaui super terram, dicit filius ad Patrem. Eiusdem 8. Ego honorifico Patrem meum. In eodem: Ego gloriam meam non quaero. Eiusdem 6. Iesus cùm cognouisset quia venturi essent vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. Item exemplum dat humilitatis in miraculorum operatione. vnde Matt.8. dicit lepro so mundato: Vide nemini dixeris. Item incensus solutione. Matt.17. & in pedum ablutione. Io.13. Exemplum dedi vobis, vt & vos similiter faciatis. Matt.20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Item in hoc quòd asinare voluit, non equitare. Mat.21. Et post illud Zach.9. Sedẽs super asinam. subditur: Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Ierusalem. Specialiter contra superbiam, quae est in equitaturis voluit Dominus asino insidere. ¶ Item in passione. ad Philipp.2. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem. ibi dicit glos. August. Ecce habemus humilitatis exemplum, superbiae medicamentum: quid igitur intumescis homo? O pellis morticina, quid tenderis? ô sanies foeda, quid inflaris? Princeps tuus humilis est, tu superbus: caput est humile, & membrum superbum. ¶ Tertio potest valere ad commendationem humilitatis, si ostendatur quãtum ipsa placet Deo. ¶ Notandum ergo quòd humilitas miro modo Deo redolet, & caetera bona hominis ei redolere facit. Cant.1. Cùm esset rex in accubitu suo,

nard

nardus mea dedit odorem suum. Nardus propter sui paruitatem, humilitatem designat. Et sicut species aromaticæ cùm in puluerem rediguntur vehementius redolent; sic bona hominis cùm per humilitatem quasi comminuta fuerint, Deo sunt gratiora. Cant. 3. Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Vbi humilitas est, adest feruor qui ad redolentiam maiorem solet facere. Humilis nihil reputat se habere vel facere, ideò feruens est. Item Spiritussanctus liberè flat in corde humili, quod etiam facit ad maiorem redolentiam. Cant. 4. Veni Auster, persla hortum meum, & fluant aromata illius. Humilitatem respicit Deus oculo misericordiæ. Lucæ 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. In Psalm. Humilia respicit in cœlo, & in terra. Genes. 29. Vidit Deus humilitatem meam. Esaiæ vlt. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu? Superbum verò respicit Deus oculo iustitiæ. In Psalm. Retribuet abundanter facientibus superbiam. Esa. 2. Dies Domini exercituum super omnem superbum. Humilitatem exaudiuit Dominus. Iudith 9. Humilium & mansuetorum placuit tibi semper deprecatio. In Psal. Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Ecclesiast. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Greg. Magnus est creatori nostro ad recipiendum fletus humilium, misericordiæ sinus. Propter defectum humilitatis parum audit Deus hodie orationes ecclesiæ. Humilium memor est Deus. In Psal. In humilitate nostra memor fuit nostri. Superbos quasi non agnoscit Deus. Vnde dicit superbis virginibus, Mat. 25. Nescio vos. Humiles liberat Deus, & à malo pœnæ & à malo culpæ.

In Psalm. Humiliatus sum, & liberauit me. 3. Regum 21. Nonne vidisti Achab humiliatū coram me? quia humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius. 2. Paralip. 12. Quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira Domini. Non tenet Dominus iram suam contra humilitatem. Responsio enim mollis humilitatis, frangit iram Domini. Prouer. 15. Humilis reputatione sui, vermis est. In Psal. Ego sum vermis, & non homo. Quis honor esset Deo vindicare se de verme vno? Iste modus placandi Deum, scilicet per humilitatem, videtur esse communis Gentilibus, Iudæis & Christianis. Ierem. 6. Accingere cilicio, & conspergere cinere. Iob vlt. Meipsum reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Iudith 5. Posuit puluerem super caput suum. Iosue 7. Iosue & senes Israël proni ceciderunt in terram, & miserunt puluerem super capita sua, cum viri vrbis Hai cecidissent de populo Iudæorum trigintasex viros. Et Ionæ 3. legitur quod rex Niniue audito verbo Ionæ, indutus est sacco, & sedit in cinere. Responsio mollis quam fecit humilitas Dauid Sauli, videtur iram eius fregisse. 1. Reg. 24. Quem persequeris rex Israël, quē persequeris? ait Dauid. Canem mortuū, & pulicem vnū. Et respondit Saul tanquàm placatus: Nunquid hęc vox tua est, fili mi Dauid. Sicut leo animalia sibi repugnātia lacerat & conculcat, subiecta verò illæsa abire permittit: Sic Deus humili parcit, superbum verò persequitur. Sap. 6. Exiguo cōceditur misericordia. Dauid humiliter confitens peccatum suum, audiuit à Propheta, Dominus quoq; transtulit peccatum tuum. 2. Reg. 12. In Psal. Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Humilitas admodum astuti luctatoris, dum se Deo subdit, quasi eum vincit. Humilitas

vid

videtur Dei sententias reuocare, vt patet in humiliato Achab. 3. Reg. 21. & in Ezechia. Esa. 38. Et Niniuitis. Ionæ 3. Deus humiles etiã in præsenti exaltat: vt patet in Saul. 1. Regum 15. Nónne cùm paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es. Saul abscondit se domi cùm quæreretur in regem. 1. Regum 10. Et de Dauid sublimando dicitur eiusdem 16. Abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Moyses humilis, princeps populi constituitur à Domino. Exod. 3. Quis sum egó, ait Moyses, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël ex Aegypto? Et Ieremias humilis, super gente & regna constituitur. Ierem. 1. A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. ait Ieremias. Et Gedeon humilis, dux populi constituitur. Iudic. 6. Ecce, inquit, Gedeon, familia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Ioan. 5. Ponis humiles in sublime. Nummus qui descendit in statera, in thesaurum mittitur: qui verò ascendit, reprobatur. Sic superbi reprobantur à Deo. Humiles verò approbantur. In Psalm. Ipsi de manu tua repulsi sunt. Humiles se deijciunt, Deus verò eos exaltat. Hieronym. loquens de Paula: Quanto plus se deijciebat, tanto magis à Christo subleuabatur. Humilibus in præsenti dat Deus gratiam suam, in futuro verò suam gloriam. 4. Regum 4. Vasa vacua replet Eliseus. Iacob. 3. & 1. Petri 5. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Bernardus: Qui de suis confidit meritis, & proprijs innititur operibus, cor illius non intrat gratia, nimirum plenus est, nec in eo inuenit gratia locum sibi. Non patitur natura vacuum quin illud repleat, nec gratia humilitatem quin illi se infundat. ¶ Humilitas gratiam

haur

haurit vt vas inclinatum. Ecclesiast.12. Humiliare Deo, & expecta manus eius. ¶ Quòd Deus humiles glorificet, patet ex his verbis Sacræ scripturæ quæ sequuntur. Iob 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. In Psal. Tu populum humilem saluum facies. Item humiles spiritu saluabit. Prouerb.15. Gloriam præcedit humilitas. Eiusdem 18. Antequam glorificetur cor, humiliatur. Item 19. Humilem spiritu suscipiet gloria. Item Matth.19. & Marci 10. & Luc.18. dicitur de paruulis. Talium est regnum cœlorum. & Lucæ 14. & 18. Qui se humiliat, exaltabitur. Eiusdem 12. dicitur pusillis: Complacuit patri vestro dare vobis regnum. Item eiusdem 14. dicitur: Recumbe in nouissimo loco, vt cùm venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Eiusdem 18. Quicunq; non receperit regnum Dei vt puer, non intrabit in illud. Matthæi 18. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Nec mirum si Deus humiles honoret, cùm ipsi etiam honorent eum. Ecclesiast.3. Magna potentia solius Dei, & ab humilibus honoratur. 1. Reg.2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Humilitas est locus habitationis gloriæ Dei. Humilis enim gloriam suam Deo relinquit, cùm superbus eam sibi vsurpet. Bern. in Sermonibus: Elatus quantum in se est Deum inhonorat. Gloriam meam, ait Dominus, alteri nō dabo. Et superbus: Ego, inquit, mihi eam licet nō dederis, vsurpabo. Non enim placet illi angelica distributio, dans gloriam Deo, pacem hominibus. Humilis Deum magnificat, superbus verò magnificat seipsum. Humilis est vox illa Luc.1. Magnificat anima mea Dominum. & iterum vox illa Ioan.3. Illum oportet crescere, me autem minui.

Item

Item Deus dona humilitatis specialiter acceptat. Vnde Exod.17. dicitur de altari: Non solidum, sed inane & concauum facies illud. Altare est cor altum, in eminentia scilicet perfectionis existens: quod per humilitatem debet esse inane, & concauum, vt Deo sint grata quæ ibi offeruntur. Greg. in 1. parte Moral. Vt cuiuslibet facta digniora sint, necesse est vt apud sese semper indigna videantur. Ad literam voluit Dominus vt altare esset concauum, vt capere posset ignem & eius materiam: ligna scilicet & victimas. Nec cor humanum capit ignem Spiritussancti, nisi humile fuerit. Ligna etiam sacrorum verborum & victimas exemplorum bonorum non capit, nisi sit humile. Designatur enim superbus ducere inuenta vel dicta ab alijs, & nullum vult imitari. Item humilitati Deus se ostendit. Gen. 18. Apparuit Dominus Abraham in conualle Mambre. Humilitas specialiter videtur habere gratiam apud Deum. Ecclesiast. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Nec mirũ: hæc enim virtus specialiter subdit hominem diuinæ maiestati. Bern. in Sermonibus, loquens de illo verbo angeli Lucæ 2. Inuenietis infantem pannis inuolutum &c. Quid est, inquit, quòd sola ab angelo videtur commendari humilitas? Et respondet. Fortè specialius commendat angelus humilitatẽ, quia ruentibus cæteris per superbiam, ipse in humilitate stetisset. Aut certè preterea cœlitus enũtiatur humilitas, quòd hæc quasi propria virtus diuinæ sit exhibenda maiestati. Præterea humilitas Deo est fidelissima & deuotissima. Bona enim Dei sibi nõ vsurpat. Ipsius est vox illa Esaiæ 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Ipsa homini dicit illud 1. ad Corint. 4. Quid habes quod non accepisti

pisti? Si autem accepisti, quare gloriaris quasi nō acceperis? ¶ Quarto valere potest ad commendationem humilitatis si ostendatur quantum ipsa homini prosit. ¶ Notandum ergo quòd ipsa sapientiam introducit. Prouerb. xi. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Matth. xi. Reuelasti ea paruulis. Superbia non habet vbi sapientiam recipiat. Didymus Philosophus ad Alexandrum: Deus præsto est largiri sapientiam, sed non habes vbi recipias. Greg. in Pastoralibus: Pupilla oculi nigra videt, & albuginem tolerans nihil videt, quia humanæ sensus cogitationis si stultum se peccatoremq́ intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sapiētiæ seu iustitiæ sibi attribuit, à luce se supernæ claritatis excludit. Ptolomeus philosophus: Inter sapiētes sapientior est qui humilior existit. Beda: Humilitas est clauis scientiæ. Ipsa humilitas magna pars videtur esse sapientiæ. Gregor. Prima stultitia angeli fuit elatio cordis. Vera sapientia efficitur hominis humilitas suæ æstimationis. Aug. de verbis Domini, Quāto humilius sedebat Maria, tanto amplius capiebat. Confluit enim aqua ad humilitatem vallis de supercilio mōtis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis: Bona via humilitatis qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes sapientię percipiuntur. In Vitispatrum, quidam frater ieiunauit septuaginta hebdomadas, petens à Deo vt reuelaret ei de quodam sermone scripturarum: & cùm nón fuisset ei reuelatum, exijt ad quendam fratrem vt requireret ab eo, & in itinere obuiauit ei angelus, dicens: Septuaginta hebdomadas quas ieiunasti non te fecerunt proximum Deo: nunc verò quia humiliatus es, ita vt ad fratrem pergeres, missus sum tibi indicare sermonē: & docens eum

ang

angelus sermonem, recessit ab eo. ¶ Item, humilitas charitatem reparat. Bernard. Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. Item à laqueis liberat. Antonius: Vidi omnes laqueos inimici tensos in terra, & ingemiscens dixi: Quis, putas, transiet ista? Et audiui vocem dicentem, Humilitas non solum est gratia, sed etiam vas aliarum gratiarum: & non quodcunq; vas, sed vas admirabile. Vas istud impletione capacius efficitur. Cùm datur humili augmentum gratiæ, ipsa humilitas sicut & cæteræ gratiæ crescit. Vnde capacior fit, ipsa cum Dei liberalitate certare videtur, à qua petere non cessat, semper habens vbi recipiat. Quanto enim magis recipit, tanto magis vacuam se recognoscit. Humilitas seipsam euacuat, vt capacior fiat: qui enim verè humilis est, se humilem non reputat: ideo expeditissimus est ad gratiæ susceptionem. Humilitas est luminare quod non minuitur in consummatione. Ecclesi. 43. In ea impletur illud, Cùm consummauerit homo, tunc incipit. Eiusdem 18. Humilitas cùm omnia facit, nihil facit. Verè enim humilis impleuit illud Lucæ 17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus. ita humilitas de maioritate oneris roboratur: verè humilis omnia bona quæ à Deo recipit, onera esse intelligit, quibus se Deo obligari credit. vnde illis humilior efficitur, sicut ramus arboris ex multitudine fructuum inclinatur. & sic quanto maius est onus, tanto robustior est humilitas. Item humilitas de morte viuificatur, de morte ditatur, de detrimento augetur. Humilitas nutrix est dilectionis. Chrysost. Nutrix dilectionis est humilitas, odij mater est superbia. Item humilitas tutissima est. In imo enim est, & non habet quo cadat, vt dicit August. Ipsa

in tentatione hominem seruat. Vnde glos. super epistolam ad Corint. Humilitas custodit in omni tentatione, vt non crepet in fornace, qui non timet vento superbiæ. Humilitas abscondendo bona nostra, seruat ea. Greg. Perit omne quod agitur, si non solicitè in humilitate custoditur. Idem: Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi puluerem in vento portat. August. Nisi humilitas omnia quęcunq; bene fecimus & præcesserit, & comitata & consecuta fuerit, iam nobis de aliquo facto bono gaudentibus totum aufert de manu superbia. Item humilitas de serpente infernali triumphat, caput eius conterendo. Genes. 3. Ipsa conteret caput tuum. Dauid Goliam in capite percutit, & sic eum deuincit. 1. Reg. 17. In hoc capite ecclesia eum percutit in quadragesima capite ieiunij, cùm capitibus fidelium cinerem superponit. Humilitas specialiter dicitur vincere diabolum. Greg. Tot iaculis nos diabolus percutit, quot tentationibus affligit: & nos contra eum iacula mittimus, cùm confessi humiliter respondemus. Diabolus dixit Machario: Humilitas tua sola me vincit. Interrogatus quidam senex quare inquietaremur à dæmonibus, dixit: quia abiecimus arma nostra quæ sunt contumeliæ, paupertas, humilitas, patiētia. Et super illud ad Rom. 7. Et per illud, dicit gl. Esto humilis, ne de te præsumas, & poteris vincere. Augustinus: Solus vincitur qui de se præsumit: solus vincit, qui de se non præsumit. Humilis ideò vincit, quia Deus in eo pugnat: verè enim humilis Deo attribuit gloriam quæ est de victoria: & ita per consequens ponit super eum pugnam. Eiusdem enim pugna, & de victoria pugnæ gloria. Præterea verè humilis de vulnere suo roboratur, & de infirmitate fortior efficitur. 2. Corint. 12. Cùm infirmior tunc

potēs sum. Ideo nō est mirū si nō vincatur. Item humilitas propter sui exilitatem & nihilitatem, ab hoste nō tenetur: ideo meritò nō vincitur. 4. Reg. in fine. Nabuchodonosor trahēs rete captiuitatis per terram Iudæorum, nobiles & magnos cepit, & duxit in captiuitatē, pauperes verò reliquit. Superbia propter causas oppositas semper vincitur. Humilitate vincit homo seipsum, quæ victoria est valde difficilis. Greg. Plus stupeo Dauid saltantem, quàm pugnantē: pugnando hostem subdidit, saltando seipsum vicit, quē Michol ex timore regij generis insana humiliatum despexit. ¶ Itē humilitas pacatissima est. Pacem enim videtur habere cū suo opposito, scilicet cū superbia. Superbus vnus alium superbum non patitur, nec cum eo pacem habet. Tumor enim vnius, tumorē alterius pungit. Apud geometras demonstratum est quòd sphærica corpora quæ quasi tumida sunt, non possunt se cōtingere nisi in solo puncto. Vnde pungere se inuicē possunt, sed non planè aut rectè sibi inuicē applicari. Sic est de cordib. supbia tumescētibus, corpus concauum sphæricū, corpus infra cōcauitatē suā potest recipere: sic & humilis cū superbo pacē potest habere. Item humilitas astutissima esse videtur. Quod satis patere poterit, si attendatur quomodo cum superbia diuidat mundum. ¶ Notandum ergo quòd in diuisione mundi superbia accipit extrà, humilitas verò intrà. Vnde super illud Ioan. 6. Eum qui venit ad me non eijciam foras. dicit gl. Superbi est foras eijci, qui nihil habet in bono interiori, neq; hîc, neq; in futuro. Ad humiles pertinet illud, Gloria nostra hæc est testimoniū cōscientiæ nostræ. 2. ad Cor. 1. Sen. Sapiens intra se omne bonum terminabit. Verè sapiens, est verè humilis. Humilitas vult habere troffe-

lum, superbia verò operimento contenta est. humilitas vult habere equum, superbia verò sellam & frenum. Item accipit humilitas nucleũ, superbia verò corticem. Item superbia accipit altum, humilitas imũ. Superbia habet montes, humilitas valles. Ideò superbia habet ventũ. Perstant enim altissima venti. Habet etiam ariditatem, duritiem, sterilitatem, præcipitiũ. Opposita verò his habet humilitas. Bern. Facile est in alto se contuentem obstupescere, & de vita periclitari. Item superbia accipit florem, humilitas fructum. Hier. 48. Date florẽ Moab. Moab interpretatur ex patre: & significat superbos, qui de nobilitate paterna gloriantur. Itẽ superbia accipit pulchrũ, humilitas boniũ. Superbia accipit esse in opinione vel visione hominũ, vel dictione, humilitas verò esse in rei veritate. Vnde dicitur de hypocritis, Omnia opera sua faciunt vt videãtur ab hominibus. Mat. 23. Superbia accipit paleã, humilitas granũ. Superbia accipit imaginem siue picturam honestatis, humilitas veram honestatem. Sapiẽs: Apud sapientes sunt honesta, apud vulgus simulacra rerum honestarum. Item superbia elegit ascendere, humilitas descendere. Bernard. O peruersitas, ô abusio filiorũ Adam: quia cùm ascendere difficillimum sit, descendere facillimũ. Ipsi leuiter ascendunt, & descendunt difficilius, parati ad honores & celsitudines graduum ecclesiasticorum ipsis angelicis humeris formidãdas. Item superbia accipit publicum, humilitas absconditum. Esa. 23. Erit vir quasi qui absconditur à vento, & celat se à tempestate. Item superbia accipit quod est contentionis, humilitas verò quod est pacis. Humilitas recumbit in nouissimo loco. Luc. 14. superbia verò gloriari vult. Gloria verò res cõtentionis est; cum enim vnus

laud

laudat eum qui superbus est, duo eum vitupe-rant. Prouerb. 22. Arma & gladius in via superbi: custos autem animę suæ longe recedit ab eis. Custos animæ suæ est verè humilis. Item humilitas valde gloriosa est. Bern. Gloriosa res est humilitas, qua ipsa quoq; superbia palliare se appetit, ne vilescat. Idē: Quid facit superbia sub pānis humilitatis Iesu? Nunquid non habet quo se palliet humana malitia, nisi vnde inuoluta est infantia Saluatoris? Humilitas laudem fugit, laus verò eam sequitur tāquā laude dignā. Econtrario superbus laudem sequitur, laus verò eum fugit tanquam laude indignum. Superbia in ore hominum se & sua ponit, ideò nō est mirū si morsus detractionū frequenter ibi sentit. Humilitas verò altissimum ponit refugium suum. Ipsa enim dicit illud 1. ad Cor. 4. Qui autem iudicat me, Deus est: ideo morsus detractorū eam non attingunt. Superbi velut idôla sunt quæ vanissimè laudātur: sicut viri virtutū dij dicuntur. In Psal. Ego dixi, Dij estis. Ipsi sunt velut simile sanctorum, speciem sanctitatis habentes, virtutem autē Dei abnegātes. 2. ad Timot. 3. Ipsi etiam sunt sicut arundo quæ mouetur, non quia viuat, sed sed quia vento agitatur: sic ipsi mouentur ad opera de genere bonorum vento inanis gloriæ, non à spiritu vitæ. Matth. 10. Quid existis in deserto videre arundinē vento agitatam? ¶ Et notādum quòd vtilitas humilitatis in homine ex diuersis figuris quibus ipsa designatur, potest in magna parte ostendi, de quibus paucas ponere sufficiat. Humilitas vallis est fertilissima. In Psal. Valles abundabunt frumento. id est, humiles populi bonis operibus. Ipse est vallis lacrymarum in qua benedictionem dabit legislator. Ibi inueniuntur aquæ gratiarum. In Psalmis:

Inter medium montium pertransibunt aquæ. Aug. Alta siccantur, ima replentur. Item ipsa est fundamentum cæterorum bonorum. August. Magnus vis esse, à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis, de fundamento cogita humilitatis. Bernard. Bonus fundus humilitas, in quo omne ædificium spirituale cōstructum crescit in templum sanctum in Domino. ¶Humilitas est nihilū illud super quo terra ecclesiæ fundata est. Iob 26. Appendit terram super nihilum. ¶Humilitas facit hominem pulchrum nihil, sed superbia facit hominem turpem nihil. ad Galat. 6. Si quis se existimat aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Item ipsa est radix cæterarum virtutum. Greg. Origo virtutis, humilitas est. Illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est in humilitate perdurat. August. Arborem attendite, figit radicem in humili vt vertice tendat ad coelū. Idem: Sine radice auras petis, ruina est ista, non incrementum. Item humilitas est via ad sublimitatem. Bern. Per humilitatē ascēdit ad sublimitatē: quia hæc est via, & nō est alia præter ipsam: qui aliter vadit, cadit potius quàm ascēdat. Christus cū per naturā diuinitatis nō haberet quò ascēderet, quia vltra Deū nihil est: tamē ꝑ descēsum quomodo cresceret inuenit. Item humilitas est quasi aquæductus per quem gratia ad hominē venit. Bern. Ideo fluenta gratiæ tanto tēpore defuerāt, quia nondum interuenerat aquęductus. Aquæductum istum intelligas humilitatem Mariæ. Multum nititur diabolus destruere aquæductū humilitatis. Holofernes præcepit incidi aquæductum, Iudith 7. Item humilitas est turris fortissima. Amatoribus mundi videtur esse humilitas in imo, sed secundum veritatem in alto est. Luc. 16.

Quod

Quod altum est hominibus, abominatio est apud Deum. Et ecõtrario: quod altum est Deo, abominatio est hominibus. Greg. in 2. parte Moral. In sublimi sunt humiles positi: quia vnde se in omnibus despiciunt, inde contra omnia securiores fiunt. Aug. 14. lib. de Ciuit. Dei: Est aliquid humilitatis miro modo quod sursum faciat cor, & est aliquid elationis quod deorsum faciat cor. Itẽ in eod. Humilitas exaltat quæ facit esse subditũ Deo: elatio autem quæ in vitio est, respuit subiectionem, & cadit ab illo quo non est quicquam superius, & ex hoc est inferius: & fit quod scriptũ est, Deiecisti eos dum alleuarẽtur. Ipsum quippe extolli iam deijci est: humilitas per hoc ostẽditur esse in alto, quia propinqua est Altissimo. Glos. super illud, Iuxta est Dominus ijs qui tribulato sunt corde. Altus quidem est Dominus, incuruatur tamẽ humili, & non se erigenti. Item humilitas est clauis paradisi. Apoc. 3. Ecce dedi coram te &c. ¶Item est vas securissimum, & habitaculum Dei quietissimum, de quibus prius habitum est. ¶Humilitas in floribus viola est: ipsa etiã in odoramentis est thus, quod quãto in fumum magis tenue rosolutum fuerit, tanto maioris suauitatis odorẽ spargit. Sic humilitas dum proprium est subiectum, quasi in nihilum extenuat, gratissimum odorẽ Deo spirat, ipsa est vt cinamomum quod est cinerei coloris. Cinerẽ enim se reputat humilis. Ipsa est vt odorẽ amissum iuxta foetentia recuperans. Et etiã vt amethistus ebrietatẽ superbæ præsumptionis tollẽs. Et est vt iaspis fantasmata fugans. Cor superbi fantasias patitur, somnians se aliquid esse, cùm nihil sit. Itẽ est vt saphyrus cuius virtus est humores corporales reprimere. Et est vt onychinus, cuius virtus esse dicitur hominẽ inuictũ red-

dere, quam virtutem humilitas indubitanter habet. Item est vt diamas cuius virtus dicitur esse facere gratiosum, quod est veræ humilitatis. Sicut enim odibilis corā Deo & hominibus est superbia: ita gratiosa coram Deo & hominibus est humilitas. Item est vt balsamum quod fundum petit, & ad seruandum à corruptione est efficacissimum. Amb. Custos virtutum humilitas. Item humilitas est vt gracilitas in sponsa regis cœlestis, ad decētiam eius faciēs, in corruptione eius attestans. Econtrario tumor superbiæ corruptioni spirituali attestatur. Superba anima de maligno spiritu concepit eius primogenitam, scilicet superbiam. Dicitur vsualiter, & creditur à multis, mulieres interdum à dæmonibus impregnari. Multi tamen credunt eas ex hac impregnatione nihil habere in vtero nisi ventum, nec aliter detumescere nisi multæ ventositatis emissione. quod parabola est spiritualis impregnationis diabolicæ. Ventositas à superbo per iactantiam sic emittitur, vt tamen non minuatur, sed per humilem cōfessionē verè euacuatur. Sunt qui non timent cōfiteri hanc grossitiē diabolicam, dicentes se esse grossi vel magni cordis. Et quod horribile est dictu, quidam impregnati sunt à proprio patre, qui de nobilitate patris tumescunt. Alij ab vniuersitate cognatorum suorum. Aliqui etiā à toto populo, vt principes qui de multitudine populi tumescunt: vt rex Dauid faciens numerari populū. 2. Reg. 24. Ecōtrario rex Xerxes cū corā se videret exercitū suū multitudinis innumerabilis, attēdēs ꝙ totus ille exercitus infra centū annos in puluerē cōuertēdus esset, dixisse fert: Regē tāti exercitus & tā fortis me vocāt homines, ego verò fateor me regem esse pulueris. Quædā etiam animæ grossæ sunt de virginitate

quod

sua, quod valde mirũ videtur, hę sunt virgines fatuę, de quibus legitur Mat. 25. ¶ Et notãdũ q̃ humilitas in nobis supplet defectus aliorũ bonorũ. Bern. Apud dominũ fratres ius habere nõ possumus, quoniam in multis offendimus omnes. Sed nec fallere eum: ipse enim nouit abscondita cordis, quanto magis opera manifesta? Nec resistere viribus, quoniã omnipotẽs est. Quid ergo restat nisi ad humilitatis remedia tota mẽte cõfugere, & quod in alijs minus habemus de ea supplere? Itẽ sine humilitate cętera bona nobis dona non sunt, nec Deo placẽt. Ber. Sine humilitate audeo dicere, nec virginitas Marię Deo placuisset. Itẽ magna virtꝰ humilitatis, sine cuiꝰ obtẽtu nõ solũ virtus, virtus non fit, sed etiã in superbiã erũpit.

De causis humilitatis, & ijs quę valent ad humilitatem. CAP. III.

NOTANDUM quòd in omnibus rebus causas humilitatis inuenire possumus, si diligenter attendamus, videlicet in eis quę sunt infra nos, & in eis quę sunt in nobis, & in eis quę sunt iuxta nos, & in eis quę sunt contra nos, & in eo quod est supra nos. ¶ Infra nos sunt corporalia ratione carẽtia, vt elemẽta terrę nascẽtia, animalia irrationalia coeli luminaria. ¶ In terra quę est infimũ elemẽtorũ, multas causas humilitatis inuenire poteris. Primo ergo attẽde q̃ in eam reuersurus es. Gen. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã de qua sumptus es. Quãdo ergo terrã respicis, quasi sepulchrũ vel cœmeteriũ tuum respicis. Attẽde etiam quòd terra quę nũc est sub pedibus tuis quãdoq; futura est super caput tuũ. Item attẽde quantum ea indigeas, ipsa

est quæ te sustentat. Si ipsa dirupta fuerit sub pedibus tuis, sicut fuit sub pedibus Datan & Abiron, Num. 16. Viuus in infernũ descendens. Item ipsa miro modo ex se producit Dei virtute vnde pasceris: quod si non faceret, fame perires. Item si ligna non produceret vnde calefis, perires frigore. ¶In aere etiam multas causas humilitatis potes inuenire. Primum ergo attende quòd sine aere nec ad momentum potes viuere, nisi enim ad refrigeriũ cordis aera attraxeris, suffocaris. Item attende quòd si aer à vento frigido cõmotus fuerit, te intolerabiliter affligit: si pestilens fuerit, te interficit. ¶Item in aqua multas causas humilitatis potes inuenire. Si aqua nõ fuerit, vt porcus immũdus eris. Itẽ sine aqua terra & arida & sterilis erit, & sic fame peribis. ¶Similiter si ignis non esset, fame & frigore perires. Non haberes enim vnde cibaria decoqueres, vel te calefaceres. Præterea ignis paratus est ad torquendum impios. Eccles. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Deut. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima &c. Quomodo superbiat homo facinorosus ad cuius combustionem fornax iam succensa est. Item attende circa terræ nascentia, quantum illis indigeas: attende etiam bona quæ sunt in eis, quibus tu cares, vt est fulgor auri, pulchritudo florum. Matth. 6. Cõsiderate lilia agri quomodo crescunt: nõ laborant neq; nent. Dico autẽ vobis quoniã nec Salomõ in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. ¶Itẽ circa animalia irrationalia attende multa bona quibus tu cares: vt est suauitas cantus in multis auibus sine magisterio alicuius creaturæ. Ad quam suauitatem tu multis annis eductus non posses pertingere. Itẽ velocitas quæ est in auibus & in

qui

quibusdam quadrupedibus. Fortitudo etiam & pulchritudo & abundans vestitus, te verò oportet mendicare ab eis vnde nuditatem tuam operias, & vnde pulchritudinem tuam ornes, & debilitatem & tarditatem tuam iuues. ¶ Circa luminaria verò cœli attende quãtum luce eorum indigeas. Sine luce enim oculi essent tibi inutiles. ¶ In nobis etiam multas causas humilitatis inuenies, & ex parte corporis, & ex parte animę. Ex parte corporis, siue respicias eius originem, siue eius finem, siue statum eius præsentem. Bern. Vide vnde veneris, & erubesce: vbi es, & ingemisce: quò vadis, & contremisce. Si attendas vnde corpus venit, inuenies quòd ex putredine. Iob 17. Putredini dixi, Pater meus es. Attende etiam vlterius grauamina quæ matri quæ te concepit feceris. Bern. In sordibus generamur, in tenebris confouemur, matres nostras multum oneramus, in doloribus perturimur, in partu matres nostras more vipereo laceramus. Attende etiam quòd nudus nascitur homo membris impotens, & plorare incipiens. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ. August. Puer à ploratu incipit. Sap. 7. Primam vocem similem hominibus emisi plorans. Attẽde etiam ad quẽ finẽ deueniat corpus. Puluis enim & cinis fit. Gen. 3. Puluis es & in puluerẽ reuerteris. Item Gen. 18. Loquar ad Dominũ meũ, cùm sim puluis & cinis. Nõ est mirum si se erigat cõtra dominũ suũ miles qui habet castrum super altam rupem inexpugnabile: sed fatuus est valde qui nõ habet domũculã nisi de palea quę facillime potest comburi, si cõtra dominũ suum potentem erigat. Sic fatuissimus est homo cuius habitatio, scilicet corpus ad calorem febrilem in cinerẽ redigitur, nec exigitur ad hoc ignis si contra Deum se erigit. Item

corpus à vermibus est corrodendum. In Psalm. Ego sum vermis. Ecclesiast. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. 1. Machabæor. 2. Gloria peccatoris, stercus & vermis. Corpus enim vnde gloriatur, saccus est stercorum, & cibus & materia vermium. Præsentem statum corporis attendebat quæ dicebat, Humiliatio tua in medio tui. Michææ 6. Hieronymus: Quomodo superbiat qui secum semper sentinam portat. ¶Ex parte etiam animæ multas causas humilitatis possumus inuenire. Aut enim scit homo se esse in mortali, aut non. Si scit, in inferiori statu est quàm canis, vel porcus, vel bufo: cùm debitor sit duplicis mortis, temporalis scilicet, & æternæ: illa verò vnicam mortem debeant. Item miseriam habet & culpæ & pœnæ, cùm illa solum habeat miseriam pœnæ: & in hoc solis dæmonibus similis est. Si verò nesciat se esse in mortali, nescit tamen se esse in statu salutis. Scit se quandoque debitorem fuisse mortis æternæ, nescit vtrū adhuc peccatum sibi dimissum sit. Eccl. 10. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum reseruantur incerta. Grego. Ad hoc cuncta nobis de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatem. ¶Item ad humilitatem valere possunt, etiam si sciremus nos esse in statu gratiæ, negligentia proficiendi quam in nobis videmus, difficultas standi, facilitas cadendi. Ad sibilum enim vnius verbi quandoq; deijcitur aliquis, difficultas resurgendi, debilitas minima etiam vitia vincendi. ¶Item circa ea quæ sunt iuxta nos multas causas humilitatis possumus inuenire, vt si attendamus multos de fratribus nostris esse leprosos, multos cæcos,

mul

multos impotentes, multos mendicos, & alijs diuersis miserijs afflictos. Iob 5. Visitās speciem tuam non peccabis. Item si attendamus eos qui contra nos sunt, materiam humilitatis inueniemus. Hostes enim inuisibiles nos strangularent, nisi diuina protectio hoc impediret. Iob 41. Non est potestas super terram quæ comparetur ei qui factus est vt nullū timeret. Thren. 3. Misericordia Domini quòd nō sumus cōsumpti. Itē supra nos causas humilitatis inuenire possumus, si attēdamus Dei omnipotentiam paratam ad vindictam superborum. ¶ Tribus de causis solet aliquis se inclinare vel demittere: vel quia gladius capiti eius imminet, vel quia transiturus est per ostium humile, vel propter societatem alicuius magnæ personæ quam ad terram videt sedere. Similibus de causis debet per humilitatem se homo inclinare. Si enim per superbiam se erexerit, gladius Dei omnipotentis euaginatus est super caput eius. 1. Pet. 5. Humiliamini sub potēti manu Dei. Item necesse habet transire per humile ostium paradisi. August. super illud Ioan. 10. Ego sum ostium. Ostiū humile est: si sano capite volumus intrare, oportet caput demittere. Item sanctus sanctorum & cæteri sancti in mundo isto humiliter se habuerunt. Matt. 10. Sufficit seruo si sit sicut dominus eius. Simile Io. 15. Siue respiciamus ad bona, siue ad mala, inuenire possumus materiam humilitatis. Bona nostra aliunde habemus, imperfectè ea habemus, perdere ea possumus. Et si attentè ea inspicere volumus, non dominium rerum, sed onus & periculum in illis habemus. Pro illis censum magnum debemus, & non solùm ea perdere, sed etiam pro illis perdi possimus. De malis verò manifestum est quòd se humiliare debent homines, maximè si sint pecca-

ta

ta mortalia cum pro illis adiudicati sint patibulo infernali: mirũ est quòd tot & tãtæ causæ humilitatis homines humiles nõ faciũt. Bern. O mira vanitas, ô mira fatuitas cordis nostri, cuius elationem perfectè dirimere, cuius ceruicosus motus omninò domare, humilitatis materia tanta non sufficit, quin adhuc superbiat terra & cinis.

De ijs quæ valent ad humilitatem.

ET notandũ quòd ad humilitatem valere possunt ista quæ sequũtur. ¶ Primo, familiaritas humilium. Sicut enim qui cõmunicauerit superbo, induet superbiam. Ecclesiast. 13. Ita qui communicauerit humili, induet humilitatẽ. ¶ Secundo, meditatio propriorum defectuum. Gregor. in homil. Sancti viri vt humilitatis in se virtutem custodiant, cùm quædam mirabiliter sciunt, ante mentis oculos student reuocare quod nesciunt, vt dum ex parte infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfectus est eorum animus se non extollat. Sicut qui emit veterem vestem, ponit digitum vbi vestis habet aliquod foramen: ita verè humilis habet oculum ad defectũ si quis est in eo. Item Greg. Magnus esse vnusquisque studeat, sed tamen magnum se esse nesciat: qui vult esse perfectè humilis, necesse est vt bona sua etiam à proprijs oculis abscõdat. ¶ Tertium est, respectus meliorum. Gregor. Non quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite. Idem: Sicut incentiuum elationis est respectus deterioris: ita cautela humilitatis est consideratio melioris. ¶ Quarto, cùm quis assuescit sustinentiæ contumeliarum. Bern. in epistolis: Humiliatio via est ad humilitatem: sicut patientia ad pacem, sicut electio ad scientiam. Si ergo virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. ¶ Quinto, cùm aliquis se exercet in

hum

humilibus officijs:exẽplo Domini qui lauit pedes discipulorum. Io.13. Superbi ad minora officia se indignos reputant. Alij verò reputant eos indignos maioribus officijs: & sic inutiles sunt tam ad maiora quàm ad minora officia. Nolunt enim facere quod possunt, nec possunt quod volunt. Vnde accidit eis sicut illis qui rebus quas habent vendere nimia pretia imponunt, imò se ab eis non expediũt. Nolunt enim inde accipere quòd possent habere: nec possunt habere quod vellent accipere. ¶ Sexto memoria mortis, quod docet ecclesia in principio quadragesimæ, imponens cineres capitibus, dicens: Memento homo quia cinis es, & in cinerẽ reuerteris. ¶ Et notandum quòd homo debet se reputare cinerẽ, & ex parte corporis & ex parte animæ. Ex parte corporis, propter propinquitatẽ & certitudinẽ quã habet ad hoc vt in cinerẽ redigatur. Sic enim solet loqui scriptura vbi aliquid quod futurũ est, dicatur iam propter propinquitatem vel certitudinem. Greg. Ferè se mortuum considerat, qui se moriturũ non ignorat. ad Rom. 8. Corpus moriturum est propter peccatũ: id est, necessitati moriendi addictum. ¶ Quantum verò ad animam, debet homo cinerem se reputare quo ad tria. ¶ Primo, quo ad vilitatem. Cinis enim valde vilis est, licet materia ex quo factus est fuerit pretiosa: sic qui est in statu peccati, quasi nullius valoris est respectu valoris in quo erat ante peccatum. In Psal. Ad nihilum deductus est in cõspectu eius malignus. Imò minus quàm nihil videtur esse, nisi sit spiritualiter resurrecturus. Melius enim esset ei non esse, quàm malum esse si perseueret ita. ¶ Secundo quo ad hoc: quia sicut cinis resistere non potest modico flatui quin ab eo dispergatur, sic peccator resistere non potest sibilo

mod

modici verbi. In Psalm. Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis. ¶ Tertio, quo ad hoc: quia sicut cinis non potest naturaliter redire ad statum materiæ vnde factus est, sed Dei virtute: sic peccator non potest redire ad statum bonum, nisi Dei virtute. Ecclesiast. 7. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit. Verè Deus illos despicit quos luto peccati ita diu iacere permittit. Nec mirũ, cùm ipsi eum despiciant. Esa. 5. Væ qui spernis, nónne & ipse sperneris? Humilibus qui se cinerem reputant, specialiter debetur corona. Esa. 61. Ad annuntiandũ mansuetis misit me, vt darem eis coronam pro cinere. Non reputat se cinerem ex parte corporis, qui bruneta vel scarleta corpus suum induit: quis enim, nisi fatuus, talem saccum facit cineribus suis? Item non reputat se cinerem ex parte animæ qui amat altitudinẽ. Non enim expedit cineri esse in alto, ne à vẽto dispergatur. Dixit Dominus Moysi & Aaron, Exo. 9. vt tollerẽt plenam manum cineris de camino & spargerent in cœlum, & subsecuta sunt vlcera & vesicæ. Sic cùm aliquis in alto ponitur, sequuntur vesicæ superbiæ & vlcera vanæ gloriç, vt lepro sus & vlcerosus interius coram Deo appareat, quantũcunq; exterius pulcher videatur. Item nõ videtur se cinerẽ reputare qui prçsumit ꝙ quãdo volet se emẽdabit. Eccl. 29. Repromissio nequissima multos perdidit. Magna est illius fatuitas qui cinerẽ illũ cuius pars est in vinea sua, & alia in agro, & sic de cæteris possessionibus eius, credit per seipsum congregari, & nouum hominem interiorẽ inde fieri: cùm hoc solius virtutis diuinæ sit, sicut suscitatio corporũ ex pulueribus. Et notandũ quòd memoria mortis valde vtilis est homini. Eccles. 7. In omnibus operibus tuis memorare

morare nouissima tua, & in æternũ nõ peccabis. Hieron. in epistolis. Platonis est sententia omniũ sapientiũ vitã, meditationẽ esse mortis. Sapiens. Sũma philosophia assidua est mortis meditatio. Eccl. 38. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuũ. Meũ heri, tuũ hodie. Hoc dicitur in persona mortui loquẽtis ad viuũ. Specialiter mortis memoria necessariã est iuueni. Vnde Thre. 3. post illud, Bonũ est viro cùm portauerit iugũ ab adolescentia sua. Subditur: Ponet in puluere os suũ. Os sapientiũ in corde eorũ. Eccl. 21. Os ergo in puluere ponit qui cogitat quòd puluis sit. In hac meditatione proijciẽda est cupiditas & vanitas seculi, vnde Leuit. 1. præcepit Dominus vt faciẽs holocaustũ de turturibus vel pullis colũbę, proijceret vesiculã gutturis & plumas in locum cinerũ. Holocaustũ facit Deo de turture, qui dat se Deo vt ei seruiat in claustro: de colũba, qui dat se Deo vt ei seruiat in mundum. Turtur enim amat solitudinem, colũba gregatim volat. Vesicula gutturis quæ est quasi horreũ auiũ, cupiditatem mũdi signat, pluma verò leuitatem. In loco ergo cinerũ vesiculã proijcit, qui consideratione mortis suæ cupiditatem à se abijcit non curans acquirere ea quæ in breui perdat, & à quibus perdatur. Ber. Vtinã tantũ cõgregata perirẽt, & nõ cõgregator eorũ. Tolerabilius esset insudare labori perituro, q̃ perempturo. Plumã verò in loco cinerũ proijcit, qui cõsideratione mortis vanitatẽ huius mũdi refugit, intelligẽs fatuũ esse in via ad mortem gaudere. August. Nihil aliud est tempus præsentis vitæ, quàm cursus ad mortem. ¶ Valet autem mortis memoria ad ista sex quæ sequuntur. ¶ Ad fugandum exercitum vitiorum, vel saltem terrendum. Sicut timent latrones iudicis aduentum, sic vitia mortem. Terribilis est

eis

eis locauiste quasi porta inferni. Aut ex toto hominẽ deserũt tunc, aut saltẽ tremũt. Thren. 1. Sordes eius in pedibus eius: non est recordata finis sui. Iumentũ cauda se defendit à muscis, sic homo à vitijs consideratione mortis. Secundo valet ad cõtemptũ mũdi. Vnde Hieron. Facile contemnit omnia qui se semper cogitat moriturũ. Eccl. 10. Si annis multis vixerit homo, & in ijs omnibus lętus fuerit, meminisse debet tenebrosi tẽporis & dierum multorũ: qui cùm venerint, vanitatis arguẽtur pręterita. In morte arguit vanitatis omne quod est in mũdo, scilicet cõcupiscẽtia oculorũ, & cõcupiscẽtia carnis, & superbia vitæ. Cõcupiscẽtia oculorũ in hoc ꝙ homo nudus reuertit in terrã. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Cõcupiscẽtia carnis in hoc, ꝙ corpus in delicijs nutritũ vermibus datur. Superbia vitę in hoc, ꝙ ille qui volebat esse super homines, ponitur sub terra quæ est infimũ elemẽtorũ. ¶ Tertio valet ad sui cõtemptũ. Facit enim ꝙ homo cognoscat se quasi ꝑ resolutionẽ, qui modus cognoscẽdi verissimus est. Et hoc est quod Dauid orat. Sciãt, inquit, gẽtes, quoniã homines sunt: id est, de humo. ¶ Quarto valet ad hoc vt homo rectè se regat in via pręsentis vitę. Sicut aues cauda regũt se volãdo & pisces natando. Iob 12. Interroga iumẽta, & docebũt te: & volatilia coeli, & indicabunt tibi &c. qui vult nauẽ regere ponit se in fine nauis. Et sapiẽs considera tione finis regit se in ijs qui sunt ad finẽ. ¶ Quinto ad temperandã præsentẽ lætitiã, sicut & alia mala poenæ. Eccl. 11. In die malorũ ne immemor sis bonorũ. Memoria mortis multũ valet ad temperandã præsentem lætitiam, quia multũ habet amaritudinis. Eccl. 41. O mors, quàm amara est memoria tua homini iniusto. ¶ Sexto ad hoc vt hom

homo rectè iudicet de præsenti vita & futura. Qui enim per meditationem ponit se in articulo mortis, quasi medius est inter præsentē vitam & futuram, vtrãq; videns de prope. Qui tenet se in initio vitæ suæ vel prope interponēs sibi & vitę futuræ, quicquid sperat se victurū, longe est à vita futura, vnde bona illius modica ei videntur. Quasi in initio vitæ suæ se tenebat qui dicebat Luc. 12. Anima mea, multa habes bona posita in annos plurimos: requiesce, bibe, comede, epulare. Sed Deus posuit eum in fine vitę, dicens: Stulte, hac nocte animam tuam repent à te.

De signis Humilitatis. CAPVT IIII.

PRIMVM humilitatis signum est amor humilium personarum. Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi. ¶ Secundū est, fuga altitudinis. Humilitas laudes fugit sicut venenum, & sicut sagittas mellitas, & vt sermones fascinantes. Sap. 4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Et sicut rete expāsum gressibus suis. Prou. 29. Homo qui blādis fictisq; sermonibus loquit amico suo, rete expādit gressibus eius. Christus qui verè humilis erat, fugit volētes eū rapere in regem. Io. 6. ¶ Tertiū est, amor propriæ vilitatis. Bern. Verus humilis vilis vult reputari, nō humilis prædicari. Gaudet de contēptu sui, hoc solo sanè superbus, ꝙ laudes contēnit. De hoc exemplū habemus in Dauid. 2. Reg. 6. Ludā, inquit, & vilior fiā. Et in dialogo Greg. legitur de quodā statura paruo qui Cōstantinus dicebat, ꝙ cùm dixisset ei quidā ꝙ nihil hominis haberet, protinus lætus in amplexū eius ruit, eūq; ex amore nimio cōstringere brachijs cœpit & osculari, magnasq;

gratias agere q̄ de se talia indicasset, dicens: Tu solus es qui in me oculos apertos habuisti. Et de Dauid legit 2. Reg. 16. Dimittite, inquit, eum vt maledicat mihi. & Act. 5. Et illi ibant gaudētes à cōspectu cōcilij: quoniā digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliā pati: humilitas opprobrijs pascitur vt cibo proprio. Thren. 4. Saturabitur opprobrijs. Sicut se habet superbia ad gloriā, sic humilitas ad ignominiā. Vnde sicut superbia gaudet de gloria, sic humilitas de ignominia. Humilitati ea sunt pretiosa quæ alij essent vilia. Ipsa enim sputū abominationis & contēptus cōuertit quasi in aurum & gemmas. Ipsa vilis vult videri alijs, sicut & sibi vilis videtur. Et quanto est sibi vilior, tanto est Deo pretiosior. Greg. in Moral. Tanto vnaquæq; anima fit pretiosior in conspectu Dei, quāto pro amore Dei despectior fit ante oculos suos. Item Greg. Tanto fit quisq; vilior Deo, quanto pretiosior sibi. Et tanto pretiosior Deo, quanto propter eum vilior. ¶ Quartum est, si humilia officia libēter quis facit. De hoc exemplum habemus in Abigail. 1. Reg. 25. pro qua cùm misisset Dauid vt eam duceret in vxorem, ipsa ait: Ecce famula tua sit in ancillā, vt lauet pedes seruorū domini mei. In Vitaspatrū, quidam senex perfectus virtutibus orauit Dominū, Ostēde mihi Domine quid sit perfectio animæ, & faciā. Et cùm requireret consiliū à quodam alio sene: ille respondit ei de hoc per reuelationem: Vis facere quicquid dico tibi. At ille, Volo. Et dixit: Vade, pasce porcos: & fecit sic. Et cùm alij viderent quòd pasceret porcos, dixerunt quòd factus esset fatuus. Et visa eius humilitate, reuocatus est ad locum suum. ¶ Quintum est, si consilio acquiescit: sicut hoc quòd aliquis nō acquiescit consilio, signum est superbiæ. Greg. de non acqui

acquiescēte cōsilio: Si se, inquit, meliorē non crederet, nequaquā cunctorū consilia suæ deliberationi postponeret. ¶ Sextū est, si cōtumeliam vel etiā correptionē mansuetè audit. Greg. Qui gloriā nō quærit, cōtumeliā non sentit. Idem: Non timet cōfundi in conspectu hominū qui solū gloriam quærit apud Deum. ¶ Septimū est, si secretum diligit. Bern. loquens de illo verbo 2. ad Corint. 12. Parco autē &c. Quàm pulchrè, inquit, dicit parco. Non parcit sibi arrogans, non superbus, non cupidus vanæ gloriæ, vel iactator actuū suorum, qui vel sibi arrogat, vel mentitur de se quod non est. Solus verè humilis parcit animæ suæ, qui ne putetur quod non est, semper quantū in se est vult nesciri quod est. ¶ Octauum est, si libenter obedit: ad Philip. 2. Exinaniuit semetipsum factus obediens vsq; ad mortē. Exinanitio præmittitur tanquā causa obedientiæ. Qui enim humilis non est, non libenter obedit.

De diuisione humilitatis. CAPVT V.

CONSEQVENTER ponendæ sunt diuisiones ad humilitatē pertinētes. Notandū ergo quòd est humilitas ficta, & est humilitas vera. De ficta legitur Eccles. 19. Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Vera humilitas est humilitas cordis: de qua Mat. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Non fictè. dicit interl. Humilitatem cordis sequitur humilitas exterior, sicut ramus prodit ex radice. 1. Petri 5. Omnes inuicem humilitatem insinuate. ¶ Item est humilitas sufficiens & abundans & superabundans. Quam diuisionem innuit glos. super illud Matthæi 3. Sic decet nos

implere omnẽ iustitiã.id est,humilitatẽ, dicit gl. & subditur : Perfecta humilitas habet tres gradus. ¶Primus est, subdere se maiori, & se non præferre æquali.hic vocatur sufficiẽs, quia sufficit aliquẽ sic humiliari:& iste gradus omni iusto est necessarius.¶Secundus gradus est,subdere se æquali,nec præferre se minori.hic dicitur abundans. ¶Tertius est, subesse minori in quo est omnis iustitia.Hunc Christus impleuit.¶Itẽ humilitas diuiditur in humilitatẽ intellectus;quæ consistit in cognitione veritatis:& in humilitatẽ affectus,quæ cõsistit in contẽptu vanitatis.Sicut beatus Bern.superbiã diuidit in sex species : Superbia,inquit,in species duas diuiditur.In cęcam & vanam superbiã:quarũ prior intelligentiæ,posterior voluntatis vitiũ est.Idẽ:Est humilitas quam in nobis veritas parit, & non habet calorem:& est humilitas quam charitas format & inflãmat: atq; hæc quidẽ in affectu, illa in cognitione consistit. ¶Cõmuniter etiã quatuor gradus humilitatis distinguuntur. Quorum primus est, aspernere mundum,siue mundi gloriã.Secundus,spernere nullum. Tertius, spernere sese. ¶Quartus, spernere se sperni. ¶De XII. gradibus humilitatis quos Bern. distinguit, require in tractatu de Superbia.3.parte,35.cap.¶Notãdum quòd Bernard. in libro suo de XII. gradibus humilitatis, non expresse illos XII. gradus humilitatis posuit; sed per oppositum eos insinuat. Bern. in prologo libri illius tituli inquit,qui de gradibus humilitatis inscribitur : Pro eo forsitan quòd non humilitatis gradus, sed superbiæ potius distingui describiq; videatur,calumniam patietur:sed hoc à minus vel intelligentibus vel attẽdentibus tituli rationem.Idem in libro eodẽ:Idem sunt gradus ascendentium in solium & descendentium, &

& eadem via ascendentiū in ciuitatē & recedentium, & idem ostium ingredientium domum & egredientiū. Per vnam deniq; scalā ascendentes angeli & descēdentes Iacob apparuerunt. In eodem: Proponat tibi beatus Benedictus gradus quos ipse prius in corde suo disponit. Ego quid proponam tibi non habeo nisi ordine descensionis meæ, in quo tamē si diligenter inspicitur, via forsitan ascensionis reperitur. Si enim tibi Romam tendēti, homo inde veniens obuiaret, quæsitus viā, quid melius quàm illā qua venit ostenderet? Deniq; castella, villas & vrbes, fluuios ac montes per quos transierit nominat, suum denuntians iter, tuum tibi prænūtiat: illa vt eadem loca recognoscas eundo quæ ille pertransijt veniendo. ¶ Hi sunt XII. gradus humilitatis secundum sanctum Benedictum. Primus est, si quis timorem Dei in memoria habeat, Dei præcepta & pœnas paratas eorum transgressoribus, & præmia parata obseruatoribus, & sic omni hora à peccatis se custodiat. ¶ Secundus est, si quis non amans propriam voluntatem, desideria sua non delectetur implere. ¶ Tertius est, si quis pro Dei amore omni obediētia maiori se subdat. ¶ Quartus est, si in ipsa obedientia contra aspera patientiam amplectatur. ¶ Quintus est, si omnia mala sua abscondita abbati suo humiliter confiteatur. ¶ Sextus est, si ad omnia quæ sibi iniunguntur indignum se iudicet. ¶ Septimus est, si omnibus se inferiorem & viliorem non solum lingua sua se pronuntiet, sed etiam intimo credat cordis affectu. ¶ Octauus est, si nihil agat monachus nisi quod communis monasterij regula probat, maiorum exempla hortantur. ¶ Nonus est, si linguam suam cohibeat, & eam vsque ad taciturnitatem teneat. ¶ Decimus est, si non sit facilis

& pronus in risu. ¶ Vndecimus est, si pauca verba & rationabilia habeat, & non loquatur clamorose. ¶ Duodecimus est, si non solùm in corde humilitatem habeat, sed etiam corpore ostendat eam semper defixis in terram aspectibus.

De Paupertate. PARS V.

PAVPERTAS quandoq; dicitur carentia diuitiarũ. Et secundum hoc dicit Aug. Inuestiganti singularum rerum naturas, non inuenietur quid sit paupertas, nuditas & foramen. Sic paupertas, priuatio est. Priuationes verò causæ sunt directè aliarum priuationũ, & occasiones multorum bonorum. Multa vitia elongata sunt ab eis qui hãc paupertatẽ habent. Greg. Habẽt sancti hoc proprium: nam vt semper ab illicitis longè sint, à se plerunq; licita abscindunt. ¶ Quandoq; dicitur paupertas contemptus diuitiarum. Senec. Nemo dignus Deo, qui opes non contempserit. Tertiò dicitur paupertas amor paupertatis. Bernard. in epistolis: Non paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Deniq; beati pauperes non rebus, sed spiritu. Idem: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorem. Idem: Amicitia pauperũ regis amicos constituit, amor paupertatis reges. Item: Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ est: sponte appetere, sapientiæ laus est. ¶ Et notandum quòd paupertas multis de causis amanda est. Quarũ prima & maxima est, quòd Deus eam amat. Cuius amoris primũ signũ est, quòd filius Dei voluit eam assumere. Bern. in Sermonibus: Fortè aliquis arbitraretur filio Dei sublimia esse quærenda palatia, vt cum gloria rex gloriæ susciperetur: sed nõ propter hoc illũ rega-

galib

galibus illis sedibus venit. In sinistra eius diuitiæ & gloria: in dextera longiturnitas vitæ. Horum omniũ ęterna in coelis affluentia suppetebat: sed paupertas non inueniebatur in eis. Porrò in terris abundabat & superabundabat hæc species. Nesciebat homo pretium eius. Hanc itaq; filius Dei cõcupiscens, descendit vt eam eligeret sibi, & nobis quoq; sua æstimatione faceret pretiosam. De paupertate Christi habetur Luc. 2. Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia nõ erat ei locus in diuersorio. Item Mat. 18. vbi misit Dominus Petrum ad piscãdum pro tributo soluẽdo, dicit glos. Tantæ fuit paupertatis, vt vnde daret tributũ non haberet. & super illud Mar. 11. Circũspectis omnibus cùm iam vespera esset hora, exijt in Bethaniã cum duodecim. Dicit glos. Circũspectis si quis eum hospitio susciperet. Tantæ enim paupertatis fuit, & ita nulli adulatus, vt in tãta vrbe nullum inueniret hospitiũ. 2. ad Corint. 8. Scitis gratiã Domini nostri Iesu Christi, quoniã propter nos egenus factus est cùm esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Thren. 3. Recordare paupertatis meæ &c. Bern. Magna abusio & nimis magna, vt diues esse velit vermiculus vilis propter quem Deus maiestatis & Dominus sabaoth voluit pauper fieri. Paupertas Christi crescendo processit. In natiuitate pãnis inuolutus est, & pro domo habuit diuersoriũ: deinde hospitiũ nõ habuit. Matt. 8. Filius hominis nõ habet vbi caput suũ reclinet. & Mar. 11. Circunspectis &c. In passione verò etiã proprijs vestibus spoliatus est. Mat. 27. Exuẽtes eum &c. Aliud signũ amoris Dei ad paupertatẽ est, quòd propter pauperes filius Dei in mũdum venit. In Psal. Propter miseriã & gemitũ pauperum nunc exurgã, dicit Dominus Luc. 4. Euãgelizare pau-

peribus misit me. Bern. in Sermonibus: Quærat diuitias paganus qui sine Deo viuit: quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit, sed qua fronte, magis autem qua mente Christianus diuitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicauit? Pauperes Christus in principio doctrinæ suæ beatos prædicauit. Mat. 5. & Luc. 6. & diuites infelices. Lucæ 6. Væ vobis diuitibus: pauperes indicat Christus dignos mēsa sua. Vnde Lucæ 14. leguntur pauperes ad coenam Domini introducti. In Psal. Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Pauperes Deus adiuuat. In Psalm. Et audiuit pauperem de inopia. Illis parcit. Esa. 49. Pauperū suorū miserebitur, illos elegit. Esa. 48. Elegi te in camino paupertatis. Iacob. 2. Nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo? Illos exaudit. In Psal. Desideriū pauperū exaudiuit Dominus. Eccl. 21. Deprecatio pauperis ex ore vsq; ad aures perueniet. Illorum est memor. In Psal. Non in finem obliuio erit pauperis. Illorū est solicitus. In Psal. Ego autē mendicus sum & pauper: Dominus autem solicitus est mei. Illorū est refugium & fortitudo. In Psal. Factus est Dominus refugiū pauperi. Esa. 25. Factus est fortitudo pauperi &c. Illos saluat. In Psalm. Parcit pauperi & inopi: & anima pauperū saluas faciet. 2. Reg. 22. Populum pauperem saluū facies. In Psal. eripiens inopem de manu fortiorū eius. Societatem pauperū prææelegit Dominus in mundo isto societati diuitum. Lucæ 14. Omnis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. 1. Reg. 30. Dauid puerum Aegyptium assumpsit, quem Dominus suū reliquerat. Sic Christus assumit quos mūdus reliquit. Psal. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autē assumpsit me. Item: Tibi derelictus est pauper. Greg. in

hom

homil. Hos elegit Deus quos despicit mundus: quia plerūq; ipsa despectio, hominem reuocat ad semetipsum. Idem: Infirmi quiq; atq; in hoc mundo despecti plerūq; tanto celerius vocē Dei audiunt, quāto in hoc mundo non habent vbi delectentur. Item pauperibus regnū cœlorum tribuitur. Matt. 5. & Luc. 6. Et non solum ad possidendum, sed etiam ad dandum alijs. Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Ipse Deus pauperum est. Num. 18. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem: ego pars & hæreditas tua. Ipse est spes pauperum, & exultatio. Esaiæ 14. In ipso sperabunt pauperes populi eius. Eiusdem 29. Pauperes homines in sancto Israël exultabunt. Ipse de pauperibus specialiter requiret in iudicio: vt habetur Matth. 25. Imò ipse pauperibus iudicium tribuit. Iob 36. & Matthæi 19. Vos qui secuti estis me &c. sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël. Pauperes honorat, dicens: In Psalm. Honorabile nomen eorum coram illo. Illos agnoscit, & nominatim vocat: vt patet in Lazaro, Lucæ 16. Illos ab angelis deportari facit ad locum quietis. In eodem: Factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Et vt vno verbo dicatur, tanta est dilectio eius ad pauperes, vt quod fit pauperi, sibi reputet fieri. Matt. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis; & quod vni eorum non fecistis, mihi non fecistis. Væ pauperibus, si eum non amant qui tantum eos amat, qui tot signa amoris eis ostendit. Multum contemnerentur pauperes in mundo isto, nisi Christus eos tantum honorasset. ¶ Multis alijs de causis amanda est paupertas. ¶ Prima est, quia est

valde munda: sicut econtrario diuitiæ immundæ sunt, amatores suos inquinantes. Quod in rerum natura Deus significari voluit, in hoc quòd aurũ & argentum quæ videntur esse pretiosiora inter eas, tangentes inquinant. Bern. in epistolis: Beatus qui post illa non abijt quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. Ecclesi. 13. Qui tetigerit picẽ, inquinabitur ab ea. Et super illud Iac. 1. Religio munda &c. dicit glos. Qui temporalia non diligit, immaculatum ab hoc seculo se custodit. ¶Item paupertas est Deo propinqua. Quod figuratum est Luc. 2. in hoc quòd pastores de loco vicino venerũt ad Christum. Econtrario verò reges à remotis partibus venerunt. Mat. 2. Paupertas etiã sancta est, tanquam locus in quo mãsit filius Dei plus quàm triginta annis. Exo. 3. Solue calciamẽta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Paupertas specialiter potest dici terra sanctorũ. Esa. 26. In terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Dei. Esa. 60. Adorabunt vestigia pedum tuorum. In eodem: Locum pedum meorũ glorificabo. Item expedita est. Greg. Liberius ad patriã tendimus, quia quasi in via pondere caremus. Idem: Terrena substantia æternæ felicitati comparata, pondus est non subsidiũ. Aug. in lib. de verbis Domini: Abijce à te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates & tędia quæ te pluribus annis inquietant. Hieron. in epistolis: Si habes, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Si nõ habes, grandi onere liberatus es. Greg. Qui mihi onus diuitiarum abstulit, me ad currendum citius expediuit. Item paupertas læta est. Seneca: Sæpe pauper fidelius ridet: nulla ei in alto solicitudo est. Idem: Qui felices vocantur, hilaritas ficta est, & grauis tristitia eo quidem

gran

grauior, quia in terillum non licet penitus esse miseros, sed inter ærumnas cor ipsum excedentes necesse est agere felicem. August. in lib. Confess. loquens de quodam mendico exhilarato vino: Ille, inquit, lætabatur, ego anxius eram. Nimirũ ille felicior erat, non tantum quia hilaritate perfundebatur cum ego curis anxiarer: verumetiam quod ille bene sperando acquisierat vinum, ego autẽ mentiendo quærebam typum. In Vitispatrum, quidam pauper habebat vitam mattam, de cuius medietate se cooperiebat, aliã medietatem sibi submittebat, & erat validum frigus: & pater monasterij de nocte exiens, audiuit eum dicentẽ: Gratias ago tibi Domine: Quot sunt modo diuites in custodia, & qui in inferno sedẽt, aut pedes habent in ligno cõstrictos. Ego autẽ velut imperator sum, extendens pedes meos, & quò volo ambulo. Senec. Felix paupertas læta: nec tamen paupertas est, si læta est. Greg. Cui cum paupertate bene conuenit, non est pauper. Item paupertas secura est. Gregor. Magna est securitas cordis: nil concupiscendo habere secularis. Seneca: Etiam in obsessa via pauperi pax est. Gregor. Qui nihil habet in mundo quod diligat, nihil est in mundo quod pertimescat. Paupertas iuxta verbum Sapientis, bonum est sine calumnia. Pro ea non mouentur lites, nõ timet fures vel raptores, non timet aëris passiones, ipsa est donum à paucis cognitum. Poëta: O munera nondum intellecta, domi paupertas, angustiq; lares. Ecclesiast. 11. Paupertas & honestas à Deo sunt. Paupertas secura est, & temporaliter & spiritualiter. Prouerb. 1. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Gl. Facile laqueos euadit in terris qui oculos habet in cœlis. Iob 28. Abscondita est in terra [illegible] Cain [illegible] caput [illegible]

Cain interpretatur possessio: qui possessiones habent in mundo isto, in tremore sunt. In Psal. Trepidauerunt vbi non erat timor. Iob 15. Sonitus terroris semper in auribus eius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Item paupertas quieta est. Senec. Quietissimè viuerent homines si hęc duo verba tollerentur, meũ & tuum. Greg. Quid in hac vita laboriosius, quàm terrenis desiderijs æstuare? quid quietius, quàm nihil huius seculi appetere? Hinc est quòd Israël custodiam sabbati accepit in munere, Aegyptus percutitur muscarum multitudine. Item paupertas licet terra macilenta videatur, fertilissima est verorum bonorum. Gen. 41. Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. in hac terra voluit plãtari vnigenitus Dei, lignum scilicet vitæ. Item paupertas vitijs materiã subtrahit: quia nõ habet vnde suum paupertas pascat amorem. Iuuenalis: Præstabat castas humilis fortuna Sabinas. Senec. Inquis. Pecuniam perdidi. O te felicem si cum illa auaritiam perdidisti: sed si manet illa apud te, es tanto felicior, quo tanto malo materia subducta est: paupertas vermem diuitum superbiam occidit. Ipsa etiam duas filias sanguisugæ infernalis, quę semper clamant, Affer, affer, suffocat. scilicet gulam & luxuriam. De quibus habetur Prou. 30. paupertas medicinalis est. Gregor. Quos morum infirmitas vulnerat, paupertas medicina sanat. Ipsa purgat eos qui sunt aurum & argentũ: ideo caminus dicetur. Esaiæ 48. Elegi te in camino paupertatis: ipsa est fortitudo sanctorum, sicut diuitiæ sunt fortitudo diuitum. Prouerb. 10. Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius. ipsa est vt fossatum profundissimũ quod diabolus multum nititur implere. Habac. 1. Cõportabit aggerem, & capiet eam mira fatuitas aliquorum qui diabol

bolum iuuant ad implendum fossatum castri sui. Habac. 2. Væ qui congregat non sua. Vsquequo aggrauat contra se densum lutum, pauperes in ecclesia remanent, dum diuites in regnum diaboli transferuntur. Sicut Nabuchodonosor pauperes dimisit in terra promissionis, nobilibus translatis in terram suam. Iere. 39. Sophoniæ 3. Derelinquam in medio tui populum pauperem. Pauperum est hæreditare regnum cœlorum: mobilia verò huius seculi sunt diuitum, sicut figuratum est Gen. 25. vbi Abraham dedit Isaac cuncta quæ possidebat, filijs autem concubinarum largitus est munera. Paupertatē posuit filius Dei vt fundamentum religionis Christianæ. Matt. 5. Iob 26. Qui extendit aquilonem super vacuum. Super vacuum, inquam, paupertatis. Aquilonem vocat ecclesiam de Gentibus conuersam, quæ congelata erat in peccatis suis. Paupertatem posuit Christus gradum quo ad perfectionem ascenditur. Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Paupertas mater & nutrix & custos religionis est. Vnde qui ingrediuntur religionem, ad eam voto se astringunt. E contrario abundantia religionem destruit. Adeò enim occupat eam, vt meditationes, lectiones, orationes quibus debet sustentari, in ea pereant, ita quòd seruitium ecclesiæ est inordinatus strepitus. Amos 5. Aufer à me tumultum carminum tuorum. Vbi ipsa non est, vitia sunt in pace. Non fiunt ibi correptiones, sed supputationes, vt potius videantur trapezetæ quàm religiosi. Virgæ sunt ibi potius ad ostensionem quàm ad vitiorum effugationem. In refectorio lapidatur sobrietas varietate ferculorum. Ministri manibus eleuatis varia portantes fercula afferunt vnde ipsa lapidetur: sicut Iudæi afferebant

lap

lapides ad beati Stephani lapidationem. In claustris vbi est abundantia temporalium, inueniuntur multi habitum religionis deferentes, qui tamen non sunt religiosi. Sicut clerici qui communiter dicuntur Goliardi, quandoque habitum monachalem deferunt, & tamen monachi non sunt. Aliqui proijciuntur ibi à parentibus sicut catuli quos matres non sufficiūt enutrire. Aliqui etiam intrant vt fures: vt scilicet ditentur & possint res monasterij consanguineis suis dare. Aliqui instar vulpis se mortuos spiritualiter simulant, vt prædam faciant. Vbi est abundantia, behemoth quiescit, qui in arido paupertatis, requiem non inuenit. Lucæ 11. Paupertas omnes ingredientes in mundum istum excipit: sed postea à multis eijcitur de possessione sua sine culpa sua: sed in exitu de mundo isto, iterum recuperat eos. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Paupertas seruitutem diuitiarū quæ adeò generalis est, excutit. Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Ipsa cum Petro super aquas ambulat, scilicet super mare huius mundi. Matth. 14. Bern. in Sermonibus: Hæc prærogatio debebatur Petro: nouum iter & noui modus itineris. Antiquorum sanè patrum diebus, donec in terris videretur & conuersaretur inter homines Deus maiestatis, non erat euangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Domini solo interim spiritu sequebantur. ¶ Paupertas luto diuitiarū si affluat, nō vult cor apponere. Ipsa ordinem naturæ seruat. Sicut enim terra exterior pedibus, sic ipsa terrena calcat mentis affectibus. Ipsa de fimo stabuli thesaurum facere dedignatur. Stabulum est hæc pars mūdi in qua sumus, quia habitaculum est iumenti nostri, scilicet corporis. ¶ Paupertas terram talpis & serpentibus relinquit. Esaiæ 65.

Serp

Serpenti puluis panis eius. Ipsa hominem custodit ne à serpente infernali comedatur, Cassiodorus super illud Psal. Omnia à te expectãt. Quem Deus pro malis suis abijcit, fit diaboli pabulum: quapropter si in escam inimici dari nolumus, nõ debemus esse terreni: quia sic in principio maledictus est vt terram comedat. Gen. 3. ¶ Paupertas amatores suos miro modo facit abundare. Habent enim de ea quantum volunt. Eccles. 11. Est homo marcidus, egens recuperatione: plus deficiens virtute, & abundans paupertate. Paupertas etiam terrenis diuitijs facit quodammodo abundare. pauper enim diuitias quas pro Christo contemnit, quodãmodo habet, dum eas Christo vendit, & de illis in coelo thesaurum facit. Vnde Dominus emit à Petro quod pro eius amore reliquerat. Matt. 19. quod non fecisset, nisi illius fuissent. Non enim emeret prædam. Quando aliquis ex corde dicit, Volo habere thesauros regios vel imperiales, & hoc propter Christum: statim Christo eos vendidit, & in cœlo eos thesaurizauit, & hoc sine damno eorũ qui eos possidebant. Remanent enim eis pleno iure. Et quod mirum est, eosdem thesauros diuersi possunt vendere, & in cœlo thesaurizare. Et nõ solum hæc possunt facere de his quæ sunt, sed etiam de his quæ non sunt, sed possunt esse. Bernar. in Sermonibus: O mira nouitas eius qui omnia noua facit: tollens iugum inuenit requiẽ, relinquens omnia centuplum habet. ¶ De illa verò paupertate quæ est eorum qui habent multas diuitias, quarũ non se reputant dominos, sed solum ministros, notandum quòd ipsa valde gloriosa est. Ipsa est velut lilium inter spinas. De paupere huiusmodi verum est illud Prouerb. 14. Est quasi pauper cum multis diuitijs sit. Ipse in diuitijs dupliciter negotiatur, bene ministrando

&

& non amando. Ipſe diuitias terrenas in arca ſeruat, & tamen in theſauro cœleſti eas reponit: qui enim ad pios vſus diuitias ſeruat, non claudens viſcera ſua indigentibus, in cœlo iam eas repoſuit, cùm eas corde iam Deo obtulerit. Pios vſus diuitiarum intelligas etiam vxorum & filiorum competentes prouiſiones, cùm ad Dei honorem & animarum ſalutem referuntur. Non ſic eſt de illis qui auarè retinendo diuitias, quos nõ paſcunt occidunt, dum eos fame mori permittunt, qui pauperibus partem ſuam auferunt. Et notandum quòd qui amat paupertatem, nõ debet eius ſequelam fugere: ſcilicet famem & ſitim, nuditatem, defectum tecti, defectum auxiliorũ, defectum conſolationum. Bern. in Sermonib. Videmus aliquos pauperes qui ſi veram haberent paupertatem, non adeò puſillanimes inuenirentur & triſtes, vtpote reges vt reges coli. Sed hi ſunt qui pauperes eſſe volunt, eo tamen pacto vt eis nihil deſit: & ſic diligunt paupertatem vt nullam inopiam patiantur.

De Manſuetudine & eius deſcriptione. Quare etiam manſueti ſint beati: vbi XVI. tanguntur pertinentia ad commendationem manſuetudinis. Et quare manſueti poſſidebunt terram, ac cui dono manſuetudo adaptetur.

PARS VI.

POST paupertatem ſpiritus dicendum eſt de Manſuetudine quæ commendatur in verbo illo, Beati mites &c. Et ſequitur bene manſuetudo paupertatẽ ſpiritus. Qui enim verè humilis eſt, cùm nihil habeat ſui reputatione, nõ habet

vnde

vnde turbetur, nec contra se quæ fiunt, fieri reputat: Item qui terrena nō amat, elōgauit à se causam perturbationū. Sicut terra mixta aquæ eam turbidā reddit, sic terrena humano cordi p amorem sociata, causæ sunt perturbationū. Si verò à corde humano fuerint separata, est tranquillitas in mēte. ¶ De mansuetudine verò hoc modo dicetur. ¶ Primo ostēdetur quid sit mansuetudo. ¶ Secundo quando mites sint beati: vbi tangetur de his quæ ad cōmendationē māsuetudinis pertinent. ¶ Tertio, quare māsueti possidebunt terram. ¶ Quarto, quod donum huic beatitudini adaptetur. ¶ Mansuetudinem sic describit Peregrinus sacerdos: Mansuetudo, inquit, est modesti animi tranquillitas, quæ nulla incurrentium rerum tribulatione agitatur. Mansuetudo videtur esse temperantia seu modestia vis irascibilis respectu mali vel inferendi vel destruendi: moderationem verò irascibilis in qua multum regnat impetuositas, sequitur mentis tranquillitas. gloss. super Matth. 5. Mores temperāt mansuetudo & lenitas. Mansuetudo est dulcedo animi quam non vincit amaritudo. Vnde gloss. super Matth. 5. Mitis est quem mentis asperitas seu amaritudo non afficit: sed simplicitas fidei ad omnem iniuriam patiendam instruit patienter. Hæc dulcedo quandam causam habere videtur sanitas virium animæ. Prouerb. 16. Dulcedo animæ est sanitas ossium. Māsuetudo bonitatis est, malitiam vincēs, nulli malum vincens, mala in bonū conuertens. gl. super Matth. 5. Mansuetus nō irritat vel irritatur: nō nocet, vel nocere cogitat. Et alia gloss. Mitis est quem non rancor vel ira afficit: sed omnia æquanimiter sustinet. Mansueti si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Mar. vlt. Mansuetudo mollities est seu

suauitas malo cedēs, subesse sciēs, superiori non resistens, tractabilis siue bonis cōsentiēs. Primū tāgit gl. super illud Mat. 5. Beati mites qui cedūt improbis, & vincūt in bono malū. Secūdum tangit alia gl. ibidē: Qui piè ꝗrit, honorat sancta, nō reprehendit, non resistit, quod est mitem fieri. Tertium tangit glossa super illud Galat. 5. Fructus spiritus, est charitas &c. Mansuetudo quòd non intractabilis, sed potius tractabilis est: quia mansuetudo vel in toto vel in parte videtur esse idem cum clementia, de qua dictum est in tractatu de Temperantia, vbi inuenies aliqua vtilia ad materiam istam. Aliquando etiam benignitas pro mansuetudine accipitur. Tamen super illud 1. ad Corinth. 13. Charitas patiens est, benigna est, vult gloss. quòd benignitas consistat in largitione suorum, dicens: Benigna est. id est, larga egenis. Et super illud Ephe. 4. Estote inuicem benigni, dicit glos. id est, de facultatibus largi. Et super illud Galat. 5. Benignitas. dicit glos. largitas rerum. Animus mansuetus nobilitatem veram habere videtur, & nobilitatem quam aliena rusticitas non corrumpit. Nobiles huius mundi parum sunt nobiles seu curiales, vt primo rusticitatem huiusmodi nō faciant: sed si eis facta fuerit, parati sunt eam reddere: sed Dominus vult filios suos adeò nobiles esse, vt nulla rusticitas eis facta eos possit rusticos efficere, vt scilicet nulla rusticitas de eis exeat. ¶ Circa secundum notandum est, quòd prima causa & maxima quare mites sint beati, est illa quam Dominus tangit, Quoniam ipsi possidebunt terram. Secunda est, quia sunt immunes à miseria quæ iracundiam vel rabiem comitatur: de qua miseria require in tractatu de Ira. Tertio, ad beatitudinem mitium facit excellentia huius virtutis, sci-

lic

licet mansuetudinis: quæ excellentia apparebit si ponentur ea quæ ad eius commendationem pertinent.

De commendatione Mansuetudinis.

ET possumus 16. ponere ad eius commendationem pertinentia. ¶ Primum est, quòd natura hominem ad mãsuetudinem incitat. Figura enim hominis exterior indicat quòd homo mansuetus esse debeat. Et Sapiens dicit hominem esse animal mansuetum natura. In omni specie animalis figura corporis attestatur naturæ interiori: sicut vngues acuti, magni, & fortes, & curuati, & dentes magni, & scissio oris magna attestatur rabiei, vt apparet in leonibus. Contraria verò his attestantur mãsuetudini, vt in homine. Homines crudeles quasi non sunt homines, in animalia enim syluestria trãsierunt. ¶ Secundum est, mansuetudo Dei, quam scriptura sacra tantum nobis prædicat. Dan. 3. Fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam. Sopho. 2. Quærite Dominum omnes mansueti terræ: quærite iustum, quærite mansuetum. Ioel. 2. Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est. In Psalm. Suauis est Dominus in omnibus vijs suis. ¶ Tertiũ est, ꝙ hæc virtus speciale ornamentũ fuit mediatoris. In Psal. Propter veritatẽ & mãsuetudinem &c. Mat. 21. Ecce rex tuus tibi venit mãsuetus. Ier. 11. Ego quasi agnus mãsuetus qui portatur ad victimã. Mat. 11. Discite à me, quia mitis sum. ¶ Quartũ est, quòd hæc virtus enumeratur inter fructus spiritus. Galat. 5. ¶ Quintũ est, ꝙ hæc virtus ornamẽtum est multũ decens serui Dei. Eph. 4. Obsecro vos vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis cũ omni humilitate & mãsuetudine. 1. ad Timot. 6. Tu autem homo Dei sectare patientiã & mansuetu

dinem. Item 2. ad Timot. 2. Admone illos neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem. ¶ Sextum est, quòd Christus magisterium huius virtutis sibi specialiter inscribit. Vnde gloss. super illud Matth. 5. Huius virtutis quasi magnae magistrum se facit Dominus: quod non faceret nisi via summae perfectionis ista virtus esset. ¶ Septimum est, quòd haec virtus diuina acquirit. Eccl. 10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere facit mites pro eis. ¶ Octauũ, quòd eadẽ conseruat. Prou. 20. Roboratur clemẽtia thronus regis. ¶ Nonum, quòd vitam corporis cõseruat. Prou. 11. Clemẽtia praeparabit vitam, & sectatio malorum mortem. Eiusdem 12. Qui suauis est, viuit in moderationibus. ¶ Decimũ est, quòd seruat animam. Eccl. 10. Fili, in mãsuetudine serua animam tuam. Mansuetudo est sicut antemurale in castro animae, lapides durorum verborum leniter excipiens, & ideo ictus frustrans & hominem à laesione custodiens. Sicut vasa vitrea in foeno, vel alia re molli inuoluuntur, & sic à cõfractione seruantur: sic mansuetudo animã seruat, ne ira eam confringat. ¶ Vndecimum, quòd animum delectat. In Psal. Mansueti haereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Mansuetudo est velut culcitra mollissima in lectulo floridae cõscientiae, in qua animus cum Deo quiescit. Cant. 1. Lectulus noster floridus. ¶ Duodecimũ, quòd proximum cõrrigit. In Psal. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. ¶ Tredecimum, quòd proximi gratiam acquirit. Eccles. 3. Fili, in mãsuetudine opera tua perfice, & sup glo riam hominum diligeris. Ezech. 3. Vt adamãtem & silicem dedi faciem tuam. Sicut adamas ferrũ attrahit, sic mansuetudo corda hominũ. ¶ Decimum

mum quartum, quòd iram proximi frāgit. Prou. 15. Responsio mollis frangit iram. ¶ Quintumdecimum, quòd hominem Deo valde placentē reddit. Eccl. 1. Et quod beneplacitum est ei, fides & mansuetudo. Hæ duæ gratiæ multū placēt Deo in homine, quia fides facit vt homo possideatur à Deo quantum ad intellectū: Mansuetudo facit vt homo possideatur à Deo quātum ad affectū. Mansuetudo facit hominem à Deo exaudiri. In Psal. Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Iudith 9. Humiliū & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Et Dominus beato Dionysio in carcere posito: Benignitas & dilectio quam semper habuisti, facient vt quicquid petieris, aliquibus impetres. Itē māsuetudo dignum facit Dei allocutione. In Psalm. Docebit mites vias suas. Eccles. 5. Esto mansuetus ad audiendum verbū Dei. Iac. 1. In mansuetudine suscipite insitum verbum. Exo. 33. loquebatur Dominus cum Moyse, qui fuit mitissimus hominum, facie ad faciem, sicut homo solet loqui ad amicū suū. Mansuetudo etiam dignum facit Dei defensione. Num. 12. Locuta est Maria & Aaron contra Moysen &c. quod cùm audisset Dominus, iratus est valde. Erat enim Moyses mitissimus. & subditur: Maria apparuit candēs lepra. ¶ Decimūseptimum est, quòd in iudicio saluat. In Psal. Cū exurgeret in iudicio Deus, vt saluos faceret omnes māsuetos terræ. Itē: Diriget māsuetos in iudicio, & exaltabit māsuetos in salutē. Esa. 11. Arguet in æquitate pro māsuetis terræ. ¶ Circa tertiū notādum quòd māsueti possidebūt terrā viuētium. Vnde gl. Virtus māsuetudinis possidebit terram viuentium, & delectabitur in multitudine pacis. Māsueti in præsenti pacifici possidentur à Deo; ideo lege vicissitudinis in futuro

possidebunt Deum; qui est beata habitatio viuentium. August. Nullius erit Deus possessio, nisi eius quem ipse prius possederit. Praeterea, mansueti possident nunc corda sua: homines immansueti non dominantur cordibus suis, sed potius ira dominatur in eis. gloss. super Matth. 5. Mites sunt qui malis moribus dominantur: perfecta virtus morum possessio. Prou. 16. Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Item mansueti bona spiritualia si qua habent possident: homines iracundi ea nō possidēt, etiā ad horam ea habeant. Ignis enim irae in momēto eos depauperat. Item bona terrae magnificè possident, vt non turbentur si ea amiserint. Qui ex amissione bonorum terrenorum turbantur, non possident ea, sed potius ab eis possidentur. Serui enim eorum sunt, non domini. Vt igitur gratiae tāquam merito gloria succedens vt praemium respondeat, mansueti qui in praesenti se & sua possident, tam spiritualia quàm terrena, meritò in futuro terram viuentiū possidebunt. Ber. videtur intelligere hoc verbum, Beati mites &c. de terra quam calcamus. Ait enim: Si humilibus datur coelum, mitibus terra: quid relinquitur immitibus & crudelibus, nisi infernalis miseria? Idē in Sermo. verbum predictū exponit de terra corporis, his verbis: Hanc terrā corpus nostrum intelligo: quod si possidere vult anima, si regnare desiderat supra mēbra sua, necesse est vt ipsa sit mitis & superiori suo subiecta: quoniā tale inueniet inferius suū, qualem se exhibuerit superiori. Armat eñ creatura ad vlciscēdā sui iniuriā creatoris: & ideo nouerit anima q̄ rebelle inuenit sibi corpus suū, se quoq; minus q̄ȝ oporteat superiorib. potestatibus esse subiectā: māsuescat ipsa, & humilietur sub potenti manu Altissimi subie-

cta fit Deo, & his pariter quibus vice eius debet obedire prælatis, & continuo corpus suum inueniet obediens & subiectum. Veritas enim est quę loquitur, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. ¶Et notandum quòd vera mansuetudo apparet, quando homini aliquid dicitur, vel fit cõtra eius voluntatem. Ber. Sunt alij mittes, sed quandiu, nihil dicitur aut agitur, nisi pro eorũ arbitrio. Patebit autẽ quàm lõge sint à vera mãsuetudine, si vel leuis oriatur occasio. Hæc mãsuetudo quomodo hæreditabit quę ante hæreditatẽ deficit? ¶ Circa quartũ notandũ quòd donum pietatis adaptatur mansuetudini. Si enim pietas accipiatur pro misericordia, manifestũ est quòd qui habet pietatẽ, malo proximi cõpatitur, nec vult nocere proximo. Vnde qui pius est, est mansuetus. Si verò pietas pro cultu Dei sumatur, cultus Dei est iugum Dei suaue & onus leue. De quo legitur Matt. 11. Qui mansuetus gratis se inclinat & superponit, sicut mansuetus aliud abijcit. Vnde qui mansuetus est, pius est.

De luctu & eius descriptione, de speciebus luctus, & quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quæ ad cõmendationẽ lacrymarũ pertinent; de impedimẽtis etiã lacrymarũ, & cui dono luctus adaptetur. PARS VII.

POST paupertatẽ spiritus & mansuetudinẽ, dicẽdũ est de luctu. Cũ enim terrenitas vix ad plenũ à corde amoueat, trãquillitas autẽ mãsuetudinis sæpe corrũpat, necessarius est luctus, vt aqua lacrymarũ terrenitas perfectè expellatur. Iob 14. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra con-

sumitur. Et vt incendia iræ aqua lacrymarum perfectè extinguātur. ¶ De luctu vero hoc modo dicetur. Primo ostendetur quid sit luctus, prout beatitudo dicitur. Secundo distinguentur diuersæ species luctus, vt manifestum fiat cui luctui consolatio debeatur. Tertio, ostendetur quomodo lugētes sint beati: vbi tangetur de his quæ pertinent ad commēdationem luctus seu lacrymarū. Quarto, dicetur de impedimētis lacrymarum. Quinto, quod donū aptetur huic beatitudini. ¶ Circa primum notandum, quòd luctus prout sumitur pro beatitudine, est gratia vehemēter dolendi de malo quod accidit, vel de bono quod deficit. Luctus verò sic sumptus nō est in iis qui adhuc sunt in peccatis suis. Gregor. in Moral. Nisi à reatu culpæ quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, perfectè flere non possumus, quod in nobisipsis contra nosmetipsos dolemus. Malum verò in descriptione posita intelligas, non id quod mūdus vocat malū, scilicet pœnā temporalē quæ medicinalis est: sed quod verè malum est, scilicet malum culpæ, & pœnā futuram quæ eius est sequela. Bonum etiam non intelligas bonum periculosum, vt est pecunia: sed verum bonum, scilicet bonum gratiæ vel gloriæ. Dolor huiusmodi signum est salutis. Grego. in Moral. Argumentū salutis est vis doloris.

De speciebus luctus.

Circa secūdū notādū quòd sup Mat. 5. distinguit gl. duas species luct9. Prior est, luctus pro peccatis, vel suis vel alienis. Secūdus est, ex desiderio cœlestis patriæ. Prior est irriguū inferius, secūdus irriguū superius. De quibus legitur Ios. 15. & Iudic. 1. Ille lauat præsentes sordes: hic verò accēdit acrius æternorū amatores: vt dicit gl. super Matt. 5. Aliqui etiā distinguūt quatuor species

cies luctus. Primus luctus est luctus pro proprijs peccatis. De quo in Psal. Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei &c. Secũdus est luctus pro alienis peccatis. Iere. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ lacrymarũ, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Tertius est, pro incolatu præsentis miseriæ. Dauid: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Quartus, pro dilatione patriæ. In Psal. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, &c. Hæ quatuor species luctus sunt velut quatuor hydriæ quas iussit Elias impleri aqua, & effundi super holocausta: quam effusionem ignis cœlestis subsecutus est. 3. Reg. 18. ¶ Possunt etiam distingui sex species luctus, quarum prima est ex consideratione diuinæ offensæ vel contumeliæ. Secunda est, ex consideratione gehennæ. Greg. super Iob, Super omnia præuisio inferni compunctionem prouocat. Tertia est, ex cõsideratione alienæ miseriæ. ad Rom. 12. Flere cum flentibus, gaudere cum gaudẽtibus &c. Quarta est, ex præsenti affectione. Thre. 1. Plorans plorauit in nocte. Quinto, pro spirituali absentia sponsi. Mat. 9. Nõ possunt filij sponsæ lugere quandiu est sponsus cum eis &c. Sexta pro dilatione patriæ. Hæ sex species sunt velut sex hydriæ quas Dominus iubet aqua impleri Io. 2. ¶ Potest tamen poni diuisio luctus generalior, vt distinguamus luctum in luctum malum, & in luctum bonũ, & luctum indifferentem. Luctus malus est, vt luctus cupiditatis. De quo dictum est, Ploratur lacrymis amissa pecunia veris. Vel luctus deceptionis. De quo poeta, Vt flerent, oculos erudiere suos. Vel luctus inordinatæ compassionis. De quo Augustinus in primo libro Confessionum: Cogebar, inquit, plorare Didonem mortuam, quæ se occi-

dinem. Item 2. ad Timot. 2. Admone illos neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem. ¶ Sextum est, quòd Christus magisterium huius virtutis sibi specialiter inscribit. Vnde gloss. super illud Matth. 5. Huius virtutis quasi magnae magistrum se facit Dominus: quod non faceret nisi via summae perfectionis ista virtus esset. ¶ Septimum est, quòd haec virtus diuina acquirit. Eccl. 10. Sedes ducum superborum destruxit, & sedere facit mites pro eis. ¶ Octauũ, quòd eadẽ conseruat. Prou. 20. Roboratur clemẽtia thronus regis. ¶ Nonum, quòd vitam corporis cõseruat. Prou. 11. Clemẽtia praeparabit vitam, & sectatio malorum mortem. Eiusdem 12. Qui suauis est, viuit in moderationibus. ¶ Decimũ est, quòd seruat animam. Eccl. 10. Fili, in mãsuetudine serua animam tuam. Mansuetudo est sicut antemurale in castro animae, lapides durorum verborum leuiter excipiens, & ideo ictus frustrans & hominem à laesione custodiens. Sicut vasa vitrea in foeno, vel alia re molli inuoluuntur, & sic à cõfractione seruantur: sic mansuetudo animã seruat, ne ira eam confringat. ¶ Vndecimum, quòd animum delectat. In Psal. Mansueti haereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Mansuetudo est velut culcitra mollissima in lectulo floridae cõscientiae, in qua animus cum Deo quiescit. Cant. 1. Lectulus noster floridus. ¶ Duodecimũ, quòd proximum cõrrigit. In Psal. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. ¶ Tredecimum, quòd proximi gratiam acquirit. Eccles. 3. Fili, in mãsuetudine opera tua perfice, & sup gloriam hominum diligeris. Ezech. 3. Vt adamãtem & silicem dedi faciem tuam. Sicut adamas ferrũ attrahit, sic mansuetudo corda hominũ. ¶ Decimum

mum quartum, quòd iram proximi frágit. Prou. 15. Responsio mollis frangit iram. ¶ Quintumdecimum, quòd hominem Deo valde placentē reddit. Eccl. 1. Et quod beneplacitum est ei, fides & mansuetudo. Hæ duæ gratiæ multū placēt Deo in homine, quia fides facit vt homo possideatur à Deo quantum ad intellectū: Mansuetudo facit vt homo possideatur à Deo, quātum ad affectū. Mansuetudo facit hominem à Deo exaudiri. In Psal. Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Iudith 9. Humiliū & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Et Dominus beato Dionysio in carcere posito: Benignitas & dilectio quam semper habuisti facient vt quicquid petieris, aliquibus impetres. Itē mansuetudo dignum facit Dei allocutione. In Psalm. Docebit mites vias suas. Ecclesi. 5. Esto mansuetus ad audiendum verbū Dei. Iac. 1. In mansuetudine suscipite insitum verbum. Exo. 33. loquebatur Dominus cum Moyse, qui fuit mitissimus hominum, facie ad faciem, sicut homo solet loqui ad amicū suū. Mansuetudo etiam dignum facit Dei defensione. Num. 12. Locuta est Maria & Aaron contra Moysen &c. quod cùm audisset Dominus, iratus est valde. Erat enim Moyses mitissimus. & subditur: Maria apparuit candēs lepra. ¶ Decimūseptimum est, q̄ in iudicio saluat. In Psal. Cū exurgeret in iudicio Deus, vt saluos faceret omnes māsuetos terræ. Itē: Diriget māsuetos in iudicio, & exaltabit māsuetos in salutē. Esa. 11. Arguet in æquitate pro māsuetis terræ. ¶ Circa tertiū notādum quòd māsueti possidebūt terrā viuētium. Vnde gl. Virtus māsuetudinis possidebit terram viuentium, & delectabitur in multitudine pacis. Māsueti in præsenti pacifici possidentur à Deo; ideo lege vicissitudinis in futuro

possidebit Deum; qui est beata habitatio viuen tium. August. Nullius erit Deus possessio, nisi eius quem ipse prius possederit. Præterea, mansueti possident nunc corda sua: homines immansueti non dominantur cordibus suis, sed potius ira dominatur in eis. glos. super Matth. 5. Vites sunt qui malis moribus dominatur: perfecta virtus morum possessio. Prou. 16. Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Item mansueti bona spiritualia si qua habent possident: homines iracundi ea nō possidēt, etiā si ad horam ea habeant. Ignis enim iræ in momēto eos depauperat. Item bona terræ magnificè possident, vt non turbentur si ea amiserint. Qui ex amissione bonorum terrenorum turbantur, non possident ea, sed potius ab eis possidentur. Serui enim eorum sunt, non domini. Vt igitur gratiæ tāquam merito gloria succedens vt præmium respondeat, mansueti qui in præsenti se & sua possident, tam spiritualia quàm terrena, meritò in futuro terram viuentiū possidebunt. Ber. videtur intelligere hoc verbum, Beati mites &c. de terra quam calcamus. Ait enim: Si humilibus datur coelum, mitibus terra: quid relinquitur immitibus & crudelibus, nisi infernalis miseria? Idē in Sermo. verbum prędictū exponit de terra corporis, his verbis: Hanc terrā corpus nostrum intelligo: quod si possidere vult anima, si regnare desiderat supra mēbra sua, necesse est vt ipsa sit mitis & superiori suo subiecta: quoniā tale inueniet inferius suū, qualem se exhibuerit superiori. Armat eīm creatura ad vlcīscēdā sui iniuriā creatoris: & ideo nouerit anima q rebelle inuenit sibi corpus suū, se quoq; minus q̄ oporteat superioribus potestatibus esse subiectā: mãsuescat ipsa, & humilietur sub potenti manu Altissimi subie-

cta fit Deo,& his pariter quibus vice eius debet obedire prælatis,& continuo corpus suum inueniet obediens & subiectum. Veritas enim est quę loquitur, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. ¶ Et notandum quòd vera mansuetudo apparet, quando homini aliquid dicitur, vel fit cõtra eius voluntatem. Ber. Sunt alij mites, sed quandiu, nihil dicitur aut agitur, nisi pro eorũ arbitrio. Patebit autẽ quàm lõge sint à vera mãsuetudine, si vel leuis oriatur occasio. Hæc mãsuetudo quomodo hæreditabit quæ ante hæreditatẽ deficit? ¶ Circa quartũ notandũ quòd donum pietatis adaptatur mansuetudini. Si enim pietas accipiatur pro misericordia, manifestũ est quod qui habet pietatẽ, malo proximi cõpatitur, nec vult nocere proximo. Vnde qui pius est, est mansuetus. Si verò pietas pro cultu Dei sumatur, cultus Dei est iugum Dei suaue & onus leue. De quo legitur Matt. 11. Qui mansuetus grauis se inclinat & superponit, sicut mansuetus aliud abijcit. Vnde qui mansuetus est, pius est.

De luctu & eius descriptione, de speciebus luctus, & quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quæ ad cõmendationẽ lacrymarũ pertinent, de impedimẽtis etiã lacrymarũ, & cui dono luctus adaptetur. PARS VII.

POST pauptatẽ spiritus & mansuetudinẽ, dicẽdũ est de luctu. Cũ eñ terrenitas vix ad plenũ à corde amoueat, trãquillitas autẽ mãsuetudinis sæpe corrũpat, necessarius est luctus, vt aqua lacrymarũ terreneitas perfectè expellatur. Iob 14. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra con-

sumitur. Et vt incendia iræ aqua lacrymarum perfectè extinguātur. ¶ De luctu vero hoc modo dicetur. Primo ostendetur quid sit luctus, prout beatitudo dicitur. Secundo distinguentur diuersę species luctus, vt manifestum fiat cui luctui consolatio debeatur. Tertio, ostendetur quomodo lugētes sint beati: vbi tangetur de his quæ pertinent ad commēdationem luctus seu lacrymarū. Quarto, dicetur de impedimētis lacrymarum. Quinto, quod donū aptetur huic beatitudini. ¶ Circa primum notandum, quòd luctus prout sumitur pro beatitudine, est gratia vehemēter dolendi de malo quod accidit, vel de bono quod deficit. Luctus verò sic sumptus nō est in ijs qui adhuc sunt in peccatis suis. Gregor. in Moral. Nisi à reatu culpæ quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, perfectè flere non possumus, quod in nobisipsis contra nosmetipsos dolemus. Malum verò in descriptione posita intelligas, non id quod mūdus vocat malū, scilicet pœnā temporalē quę medicinalis est: sed quod verè malum est, scilicet malum culpæ, & pœnā futuram quæ eius est sequela. Bonum etiam non intelligas bonum periculosum, vt est pecunia: sed verum bonum, scilicet bonum gratiæ vel gloriæ. Dolor huiusmodi signum est salutis. Grego. in Moral. Argumentū salutis est vis doloris.

De speciebus luctus.

Circa secūdū notādū ꝙ sup Mat. 5. distinguit gl. duas species luct⁹. Prior est, luctus pro peccatis, vel suis vel alienis. Secūdus est, ex desiderio cœlestis patriæ. Prior est irriguū inferius, secūdus irriguū superius. De quibus legitur Iosu. 15. & Iudic. 1. Ille lauat præsentes sordes: hic verò accēdit acrius æternorū amatores: vt dicit gl. super Matt. 5. Aliqui etiā distinguūt quatuor spe-

cies

cies luctus. Primus luctus est luctus pro proprijs peccatis. De quo in Psal. Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei &c. Secũdus est luctus pro alienis peccatis. Iere. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ lacrymarũ, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Tertius est, pro incolatu præsentis miseriæ. Dauid: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Quartus, pro dilatione patriæ. In Psal. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, &c. Hæ quatuor species luctus sunt velut quatuor hydriæ quas iussit Elias impleri aqua, & effundi super holocausta: quam effusionem ignis cœlestis subsecutus est. 3. Reg. 18. ¶ Possunt etiam distingui sex species luctus, quarum prima est ex consideratione diuinæ offensæ vel contumeliæ. Secunda est, ex consideratione gehennæ. Greg. super Iob, Super omnia præuisio inferni compunctionem prouocat. Tertia est, ex cõsideratione alienæ miseriæ. ad Rom. 12. Flere cum flentibus, gaudere cum gaudẽtibus &c. Quarta est, ex præsenti affectione. Thre. 1. Plorans plorauit in nocte. Quinto, pro spirituali absentia sponsi. Mat. 9. Nõ possunt filij sponsæ lugere quandiu est sponsus cum eis &c. Sexta pro dilatione patriæ. Hæ sex species sunt velut sex hydriæ quas Dominus iubet aqua impleri Io. 2. ¶ Potest tamen poni diuisio luctus generalior, vt distinguamus luctum in luctum malum, & in luctum bonũ, & luctum indifferentem. Luctus malus est, vt luctus cupiditatis. De quo dictum est, Ploratur lacrymis amissa pecunia veris. Vel luctus deceptionis. De quo poeta, Vt flerent, oculos erudiere suos. Vel luctus inordinatæ compassionis. De quo Augustinus in primo libro Confessionum: Cogebar, inquit, plorare Didonem mortuam, quæ se occi-

dit ob amorem, cùm interea meipsum in ijs à te morientem Deus vita mea siccis feram oculis miserrimus. Quid enim miserius misero non miserante seipsum? Vel luctus æternæ damnationis. Matth. 8. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Idem eiusdem 13. & 22. & 24. & 25. Et Lucæ 13. Prouerb. 14. Extrema gaudij luctus occupat. ¶ Et notandum quòd idem faciunt prudentes & imprudentes. Sed imprudentes illud non faciunt tempore opportuno. Ecclesiast. 20. Imprudens non seruabit tempora. Sene. De negligentibus facere quod faciendum est, tunc lacrymæ nihil profuturæ caduit. Plorabunt fatui sicut hic sapientes plorant: sed tunc plorabunt, quando lacrymæ erunt eis inutiles. Si non plorarent damnati, nisi lacrymam vnam corporalem singulis diebus quibus erunt in inferno, plus plorarent quàm sint aquæ in mari. Omnes enim guttæ maris finitæ sunt, & posset Deus dicere: tot sunt, & non plures: damnati verò sine fine erunt in inferno. ¶ Luctus bonus triplex est: scilicet luctus compunctionis & deuotionis, compassionis & deuotionis. De primo in Psalm. Lauabo per singulas noctes lectum meum &c. De luctu compassionis, Iob 30. Flebam quondam super eo qui afflictus erat. Ecclesiast. 22. Super mortuum plora, defecit enim lux eius. Et super fatuum plora, defecit enim sensu. Ierem. 13. Plorans plorabit anima mea, & oculus meus educet lacrymã: quia captus ex rex Domini. Eiusdem 14. Deducant oculi mei lacrymã per noctem & diem &c. Thren. 2. Defecerunt præ lacrymis oculi mei super contritione populi mei. Ezech. 32. Omnia luminaria coeli mœrere faciam super te. Luctus deuotionis est, vt cum anima viri perfecti Dei dulcedinem experta, deflet absentiam spon

ſponſi quo ad ſenſum dulcedinis. Bernar. ad fratres de monte Dei loquens de illo qui repellitur à lumine Dei ad quod admiſſus eſt. Si amat, inquit, flere, dulcia habet, & non ſine multo gemitu cogitur redire ad conſcientiam ſuam. Item luctus deuotionis eſt, qui eſt ex deſiderio diuinæ viſionis. In Pſal. Sitiuit anima mea ad Deũ fontẽ viuum &c. Fuerunt mihi lacrymæ meæ &c. Luctus etiam deuotionis eſt luctus quẽ habet anima viri perfecti ex magnitudine gaudij ſpiritualis. De luctu deuotionis intelligi poteſt illud Auguſt. in lib. de Ciuit. Dei: Quãto, inquit, eſt quiſq; ſanctior & deſiderijs ſanctis plenior: tanto eius in orando fletus vberior. Idem in lib. Soliloquiorũ: Modum, inquit, vis habere lacrymas meas, cùm miſeriæ meæ modum non videam. Impatiens eſt amor: nec lacrymis modus ſit, niſi amori detur quod amatur. ¶ Luctus indifferens eſt: vt luctus afflictionis temporalis, vel etiam gaudij. Tob. 11. Fleuerunt ambo cum gaudio. Geneſ. 43. Erumpebant lacrymæ, & introiens cubiculũ fleuit. Secundum gloſ. luctus pro peccatis vel pro deſiderio cœleſti, conſolationem meretur: alius verò luctus non. Secundum Bernard. Luctus eorum qui perſeuerantiam non habent, non meretur conſolationem. Alios, inquit, lugentes video: ſed ſi de corde procederent lacrymæ, non tam facile ilico ſoluerentur in riſum. Nunc autem cùm abundantius otioſa & ſcurrilia verba profluant quàm prius lacrymæ, lacrymas huiuſmodi de his eſſe non arbitror quibus conſolatio diuina promittitur: quãdoquidem poſt illas tam facile conſolatio vilis admittitur.

Quare lugentes ſint beati.

Circa tertiũ notãdũ ꝙ prima & maxima cauſa quare lugẽtes ſint beati eſt quã Dominus

tang

tangit, dicens: Quia consolabuntur. Simile Lucæ 6. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. ¶ Lugentes in futuro consolabuntur Dei visione, & etiam multis alijs modis. Esa. vlt. In Ierusalem consolabimini: videbitis, & gaudebit cor vestrum. Et Lucæ 15. Dictum est diuiti de Lazaro, Nunc hic consolatur, tu verò cruciaris. Ioannis 15. Tristitia vestra vertetur in gaudium. quod significauit aquæ mutatio in vinum. Ioan. 2. Iere. 31. Cõuertam luctum eorum in gaudium. In presenti etiam lugentes consolantur. Exod. cap. 15. Aquæ Mara versæ sunt in dulcedinem. Tobiæ 8. Post lacrymationem & fletum exultationem infundis. Augustinus in lib. Confes. Quantum inquit, fleui in hymnis & canticis tuis suaue sonantis ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. De tali qui habet abundantiam dulcium lacrymarum, verum est illud quod solet dici communiter: Iste est sicut piscis qui natat in aqua. De suauitate ista non gustat cor ignobile. Prou. 14. Cor quod nouit amaritudinẽ animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Greg. in Moral. Luctu suo, anima pascitur, cùm ad superna gaudia flendo subleuantur. Et intus quidem doloris sui gemitũ tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat. Idem in eodẽ: Fit plerunq; vt in ipsis pijs fletibus gaudij claritas erumpat, vt mens quæ cæca iacuerat, ad inspectionẽ fulgoris intimi suspirijs vegetata conualescat. ¶ Aliud ad beatitudinem faciens in lugentibus luctu salubri potest esse, quòd tales immunes sunt à tristitia huius seculi, quæ mortem operatur. 2. ad Corinthios 7. Bernard. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Mortis horrorem, a iudi-

cū tremendum valde discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ, & cogita humanæ vitæ pericula: cogita fragilitatem propriam, & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi parum senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorē molestiā occupaueris. Sed nec patiet Dominus sine cōsolatione te esse: quoniā est pater misericordiarū, & Deus totius consolationis. Et complebitur omninò quod pollicetur Veritas, Beati qui lugent &c. ¶ Tertio, ad beatitudinem lugētium facit, quòd lacrymæ eos mundant. Sunt & cæteri affectus lacrymarum, de quibus in earum commendatione dicetur.

De commendatione lacrymarum.

ET notandū quòd ad commendationē lacrymarū, Primo valere possunt exhortationes quas scriptura sacra facit ad flendū. Ierem. 6. Luctum vnigeniti fac tibi. Eiusdem 9. Docete filias vestras lamentum. Luc. 23. Super vosipsas flete, & super filios vestros. Iac. 4. Miseri estote, & lugete. Eiusdem 5. Plorate vlulātes in miserijs vestris. ¶ Secūdo exempla, inter quæ præcipuū est exemplum Christi. Ber. Christus compatitur & plorat: homo patitur, & ridebit. De luctu Christi habes ad Hebr. 5. Cum clamore & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. Et Luc. 19. Vides ciuitatem fleuit super illam. & Ioan. 11. Et lacrymatus est Iesus. Primo fletu commendauit nobis fletum compunctionis. Creditur enim fletum illum emisisse in cruce. Crux verò statum pœnitentiæ designat. In secundo, fletum compassionis. In tertio, fletum deuotionis, quando fleuit Lazarum reuocaturus ad præsentem miseriam.

Bern.

Bern. in Sermonib. Christũ super Lazarũ & super ciuitatẽ fleuisse, & in orationibus pernoctasse lego: risisse verò aut iocasse nunquã. Commendantur etiam lacrymę exemplo Petri. Matt. 26. Egressus foras fleuit amarè. Hieron. in epistolis: Petrũ ter negantẽ in locũ suum amaræ restituere lacrymæ. Item exemplũ Magdalenæ. Luc. 7. Lacrymis cœpit rigare pedes eius. ¶ Tertio, ad cõmendationẽ lacrymarũ potest locus valere in quo sumus. Aug. In valle miseriæ sumus, in qua eo magis flendum est, quo minus flemus. In Psal. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum. Eccl. 22. Musica in luctu importuna narratio. ¶ Quarto, tẽpus in quo sumus. Eccl. 3. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tẽpus flendi est in præsenti, vbi est multa materia fletus, & lacrymæ sunt in suo valore. Materia fletus sunt Dei iniuriæ & cõtumeliæ, strages animarũ, incolatus præsentis miseriæ, dilatio patriæ. De multiplici materia fletus, require in tractatu de Luxuria, cap. de Choreis. In futuro erit tempus ridendi. Qui erunt in paradiso, non habebunt materiã fletus. In his verò qui erũt in inferno lacrymæ nullius erunt valoris. Tunc absterget Deus omnem lacrymã ab oculis sanctorum. Apoc. 7. Esa. 25. Auferet Dominus Deus omnẽ lacrymã ab omni facie. Bernar. Felices lacrymæ quas pia manus conditoris absterget. Tunc ridebunt electi pleno ore. Iob 8. Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Hic ridetur ore semipleno: quia hic impletur illud Prouerb. 14. Risus dolore miscebitur.

De virtute lacrymarum.

De virtute lacrymarum, Notandum est quòd lacrymæ primo animam mundant. Aqua

etiam

etiam lacrymarum est velut mare æneum, in quo ingressuri tabernaculum vel templum, manus & pedes lauabant. Exod. vlt. Et 3. Regum 7. Aqua etiam lacrymarum est lauatorium in claustro spirituali. Quasi aqua de puteo est, si lacrymæ veniant de profundo peccatorũ. Et si sint pro proprijs peccatis, tunc est puteus in ipso claustro. Si verò sunt pro peccatis alienis, & non pro proprijs: tunc habet claustrum illud aquã quasi de alieno puteo, & videtur habere malũ prouisorem. Si verò lacrymæ pro incolatu huius miseriæ vel pro dilatione patriæ, tunc est aqua quasi de fonte viuo. Ioan. 4. Aqua quam ego dabo ei, fiet fons aquæ salientis in vitam æternam. Aqua lacrymarum, balneum est in quo abluuntur animę, vt sponsæ regis cœlestis fiant. Ierem. 4. Laua à malitia Ierusalem cor tuum, vt salua fias. Item lacrymæ delent literas mortis, quas qui peccat, diabolo scribit manu propria in libro conscientiæ. Daniel. 7. Sedit iudicium, & libri aperti sunt. Libri, inquam, scilicet conscientiarum. Literæ istæ effusione proprij sanguinis delendæ essent, si aliter deleri nõ possent. Sic Christus deleuit chirographum nobis contrarium. Coloss. 2. Delens quod aduersus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Item diabolum submergunt. Aqua lacrymarum est quasi mare rubrum, vbi Pharao infernalis cum exercitu vitiorum submergitur. Exod. 14. In Psalm. Contribulasti capita draconum in aquis. ¶ Item lacrymæ terram cordis irrigant, & fœcundant. Aqua lacrymarum est vt fons paradisi. Genes. 2. Fons ascendebat de terra, irrigans vniuersam superficiem terræ. Ecclesiastic. 14. Rigabo hortum

tum plantationis. In Psalm. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Item lacrymæ holocaustum impinguant. Gregorius super Ezechiel. Holocaustũ aridum, est bonum opus quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocaustum pingue, est bonum opus quod cùm agitur, etiam lacrymis impinguatur. Item lacrymæ ardorem concupiscentiarum sedant. Gregor. in Moralib. Flammam suggestionum diaboli citius extinguit vnda lacrymarum. Si aliquis videat domum conscientiæ suæ igne concupiscentiæ succendi, recurrere debet ad aquam lacrymarum. Item mentem humiliant. Prouerb. 12. Mœror in corde iusti humiliabit eum. Item mentem mitigant. Bernard. in Sermo. Equum indomitum flagella domant: animam immitem cõtritio spiritus & assiduitas lacrymarum. Et vt breuiter dicatur, omnẽ infirmitatem spiritualem sanant. Iob 5. Mœrentes erigit sospitate. Item à Deo quod homo vult impetrant. 1. Reg. 1. Cùm esset Anna amaro animo, orauit Deum, flens largiter, quæ à Domino exaudita est. Esa. 38. dictum est Ezechiæ: Vidi lacrymam tuam, & ecce sanaui te. Tob. 3. Orauit Tobias cum lacrymis, & Sara similiter, & exauditæ sunt preces amborum. Iudith 8. Indulgentiam eius cum lacrymis postulemus. In Psalm. Auribus percipe lacrymas meas. August. Quæ violentæ sunt in precibus. Item: Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Ierem. 31. In fletu venient, & in misericordia reducam eos. Christus cum lacrymis preces offerens exauditus est. ad Hebr. 5. ¶ Item lacrymæ oculum cordis clarificant. Vnde aqua lacrymarum est natatoria Siloë. Ioan. 9. Abij in natatorium Siloë, & laui, & vidi. Greg. Mens lacrymis baptizata, in cõtemplatione videt limpidius. Idem: Sæpe quod torpent

pentes latuit, flentibus subtilius innotescit. Aqua lacrymarum est collyrium visum iuuans. Apocalyp.3. Collyrio inunge oculos tuos, vt videas. Item lacrymæ mentem eleuant. Genes.7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime. Gregor. in Moral. Cùm per fletum mens ad summa rapitur, compunctionis suæ pœnam gaudens miratur, & libet affecti, quia afflictione sua se conspicit ad alta subleuari. Item lacrymæ vitam perditam reparant. Gregor. Tempus redimimus, quando ante actam vitã quam lasciuiendo perdidimus, flendo reparamus. Item regnum cœlorum quasi quadam vi obtinent. Gregor. in Homil. Regnum cœlorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur. Lacrymæ vt virtus earum breuibus verbis exprimatur, operantur in cœlo, in terra, & in inferno. In cœlo. Vnde Ecclesiast. 35. Nónne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt ad cœlum. In terra operantur, cùm multiplices habeant effectus in hominibus, vt prius ostensum est. In inferno, cùm ignem infernalem extinguant, quantũ ad eum qui eas effundit. Item lacrymæ possunt in Deum, in angelos, in dæmones & homines. In Deum, dum eum quasi cogunt ad miserandum. Vnde super illud Tob.3. Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicit gl. Oratio Deum lenit, lacryma cogit. Lacrymæ Deum faciunt quasi obliuisci iniquitatum nostrarum. Lacrymæ etiam angelos lætificãt. Luc.5. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, secundũ Bern. Deliciæ angelorum, sunt lacrymæ pœnitentium. In dæmones possunt lacrymæ, cùm ab eis submerguntur, vt prius dictum est.

De impedimentis lacrymarum.

CIrca quartũ notandũ est quòd sex videntur esse impedimẽta lacrymarũ. ¶ Primũ est superbia, quæ est vt terra arẽs. Iosue 15. & Iudith 1. Terram arentẽ dedisti mihi. In Psal. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Humilitas est quasi aquæductus per quem lacrymæ veniunt, quem diabolus vult incidi. Iudith 7. Incidi præcepit Holofernes aquæductum. Ipsa est vallis ad quam descendunt aquæ lacrymarum. ¶ Secundum est, amor terrenorum. Vnde Cain interfecit Abel. Genes. 4. Cain interpretatur possessio, Abel luctus. Gen. 26. Omnes puteos quos foderãt serui Abraham, obstruxerunt Palæstini implentes humo. ¶ Tertiũ est, durities siue impietas. Gen. 29. Os putei grandi lapide claudebatur. Homines qui non habent pietatem ad proximum, non inueniunt Deum sibi misericordem: ideo corda eorum sunt vt petra durissima. Iob 12. Si continueris aquas, omnia siccabuntur. Ideo necesse esset vt virga Dei percuterentur, vt aqua lacrymarum inde exiret. Deuter. 8. Eduxit riuos viuos de petra durissima. Item in Psalm. Percussit petram, & fluxerũt aquæ &c. ¶ Quartũ est, nimia occupatio. Genesis 36. Ana inuenit aquas calidas in solitudine. Esa. 22. Recedite à me, amarè flebo. ¶ Quintum est, ignorantia. Quod impedimentum tangit Dominus Luc. 19. dicens: Si cognouisses, & tu, supple, fleres. ¶ Sextum est peccati magnitudo. Bern. in lib. de Consideratione: Si doles, condoleo: si non, doleo tantum & maximè sciens à salute longius abstitere membrum quod obstupuit, & ægrum sese sentientẽ periculosius laborare. Greg. in homil. loquẽs de Pharisæo & Magdalena & Christo. Inter duos ægros medicus aderat, sed vnus æger in febre integrum sensum

sum tenebat, alter verò in febre carnis & sensum perdiderat mētis. In ægritudine sensum perdiderat qui hoc ipsum quod à salute longe esset ignorabat.

Coadaptatio luctus in donum scientiæ.

CIrca quintū notandū quòd luctui adaptatur donū scientiæ. Vnde interl. Hi scientiæ spiritu illustrātur, vt sciant quibus malis inuoluātur. Hāc adaptationē insinuat Salomon Eccl. 1. Qui addit, inquit, scientiā, addit & laborē. & non potest homo scire quibus bonis vel malis sit in præsenti vita & non esse in luctu. Mala enim per se luctum inducūt, bona verò tēporalia causam luctus: id est peccatū. Aug. Si bene est, tumes: si male, doles. Hanc adaptationem insinuat nobis ipsa natura. Ad idem enim membrum pertinent visus & luctus. Idem insinuatur nobis Luc. 19. Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam.

De Esurie Iustitiæ. PARS VIII.

RECTE post prædicta, de Esurie Iustitiæ dicendū est, quia prædicta valēt ad esuriē iustitiæ. Humilitas quę ad paupertatē pertinet, valet ad hanc esuriem: quia humilis sentit propriā vacuitatē, ideo esurit repletionē. E contrario superbus qui habet vanā plenitudinē, habet fastidiū iustitiæ. Itē paupertas volūtaria animā euacuat ab amore mūdi. Vnde reddit eam capacem amoris veri boni. Amor enim mūdi, & amor veri boni mutuo se expellunt ab anima: coangustatum est enim stratum, vt alter decidat, & pallium breue amoris vtrunq; operire non potest, mundum scilicet & verum bonum. Esa. 28. Mansuetudo valet ad hanc esuriem, quia animam

euacuat ab amore iniustitiæ. Homines immites esuriunt malitiam seu proximi iniuriam: ideo nō possunt perfectè esurire iustitiam. Luctus etiam facit ad hanc esuriē. Qui enim lugent, recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & concipiunt facere dignos fructus pœnitentiæ, volentes seruire iustitiæ, sicut iniustitiæ prius seruierunt. ad Roman. 5. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ. Bernar. Esuriem iustitiæ ad præcedentē ordinat beatitudinem, his verbis: Quid aliud est, inquit, hæc consolatio quæ lugentibus promittitur, quàm procedens de spe veniæ gratia deuotionis, & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ licet exiguus, quibus interim benignissimus Deus afflictam refrigerat animam. Sed gustus ille nihil aliud est quàm irritamentum desiderij, & incentiuum amoris, sicut scriptum est: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Propterea ilico subinfertur, Beati qui esuriunt &c. ¶Et notandum quòd iustitia hic sumi potest generaliter pro probitate, seu bonitate, seu rectitudine vitæ. Ad quod pertinet quod dicit glos. Amatores, inquit, veri boni sunt, quibus non satis est quòd iusti sunt, sed semper sitiunt opus iustitiæ. Vel potest sumi iustitia prout ad eam pertinet reddere vnicuique quod suum est. Vnde glos. Iustitia est sua cuique tribuere, sibi, & proximis, & Deo. ¶Item potest sumi prout attenditur in inflictione pœnarum. Vnde Bernard. in Sermo. Alij, inquit, tam vehementer contra aliorum delicta zelant, vt videri possent esurire & sitire iustitiam, si esset apud eos de suis quoque peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus & pondus, vtrunque abominatio

est

est apud Deum. Nam contra alios tam imprudenter quàm inaniter æstuant, seipsos tam insipienter quàm inutiliter palpāt. Esuriem iustitiæ, intelligas non quemcunq; amorem iustitiæ, sed amorem valde intensum. ¶Et notandū quòd opera bona cibus sunt animæ. Virtutes enim quæ sunt quasi quædam membra animæ inde sustentantur, reficiuntur, augētur, roborantur. Ioan. 4. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. Ad virtutes pertinet illud Esaiæ 4. Panem nostrum comedemus. Ipsæ de labore suo viuunt: proprijs enim operibus pascuntur, & sine illis deficiunt. Ideo recte dicitur esuries esse iustitiæ. Esuries enim est respectu nutrimenti & refectionis. Qui esuriunt & sitiunt iustitiam: id est, vitæ rectitudinem vel bonitatem, & in se & in alijs beati sunt: quia satiabuntur in futuro adepto quod desiderant: vt dicit glos. interl. Tunc enim nullus erit cum eis qui bonus non sit, & qui bene non agat. Item qui iustitiam secundo modo esuriunt, nunc saturabuntur. Totaliter enim viuent Deo: vnde se totaliter reddēt Deo, à quo totaliter habent: & sic verè erunt iusti. Item qui esuriunt iustitiam tertio modo, tunc saturabuntur: quia tunc nullum malum relinquetur impunitū. Tunc enim implebitur illud Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam. ¶Item qui esuriunt & sitiunt iustitiam, habēt beatitudinem viæ. Primo propter lætitiam quæ iustitiam comitatur. In Psal. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda. Econtrario iniustitiam comitatur miseria, à qua miseria ipsi immunes sunt. Prouerb. 14. Miseros facit populos peccatum. August. in libro de libero arbitrio: Tanta est beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere. Secundo, quia quanto habent

maiorem esuriem iustitiæ, tanto habẽt maiorem lætitiam operando iustitiam. Prou.13. Desideriũ si cõpleatur, delectat animã. In eodem: Lignum vitæ desideriũ veniens. Tertio, quia spiritualem sanitatem habẽt. Esuries enim iustitiæ attestatur spirituali sanitati: sicut rectitudo appetitus corporali sanitati. Quarto, quia esuriẽ iustitię sequitur abundãtia bonorum operum: vnde multiplicatur lætitia annexa bono operi. Anima bonis operibus abundans, est sicut arbor benedicta habens fructuum abundantiam: anima verò sine bonis operibus, est vt arbor maledicta. Matt.21. Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternũ: ait Dominus, maledicens ficui. Item anima abundans bonis operibus, est vt mulier quæ lætatur de multitudine filiorum: quæ verò est sine operibus, est vt mulier sterilis quæ se miseram reputat. 1. Reg.1. Ait Anna quæ fuit sterilis: Mulier, inquit, infelix nimis ego sum. ¶Et notandum quòd sicut mulieres steriles multum desiderant fructum: sic anima multum desiderare debet fructum bonorum operum. Exemplum primi desiderij habes in Rachele. Genes. 30. Da mihi, inquit, liberos, alioquin moriar. Exemplum secundi desiderij in Bernar. dicente super Cant. Quàm mitius me priuares, ô amara mors, vitę vsu quàm fructu: nam vita sine fructu grauior mors. Denique duo mala parantur arbori infructuosæ, securis & ignis. Fame iustitiæ multi sancti mortui sunt mundo. Multi etiam mortui sunt morte corporali, quia pro illa morti se exposuerunt. Esurienda est iustitia vt thesaurus alijs thesauris præualens. Ecclesiast. 29. Pone thesaurum tuum in pręceptis Altissimi, & proderit tibi magis quàm aurum. Alios thesauros relinquit homo cùm moritur. Sed hunc thesaurum secum defert.

fert. Non est cessandum à bonis operibus pro amico aliquo. Bona enim opera faciunt homini societatem in morte, cùm amici nolunt hoc facere. Apocalyp. 14. Opera enim illorum sequuntur illos. Bona opera hominem ornant & honorant in illa magna curia quæ erit cùm fiet vniuersale iudicium. In Psal. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato &c. Item bona opera in futura vita hominem pascunt. Prouerb. vlt. Date illi de fructu manuum suarum. De iustitia require in tractatu de Virtutibus cardinalibus, vbi habes specialem tractatū de ipsa. ¶ Aptatur autem esuries iustitiæ dono fortitudinis. Vnde interl. Esuries iustitiæ spiritu fortitudinis fulcitur, ne in via lassescat. Item glos. Hæc virtus sine spiritu fortitudinis non impletur: quia per eum esuriendo ad satietatem quandoq; venimus. Aliqui verò ideo esuriem iustitiæ dono fortitudinis adaptant: quoniam de refectione & exercitio operum est robur virtutum. Posset tamen dici quoniam de fortitudine est ista esuries: sicut de fortitudine vis appetitiuę corporalis est esuries corporalis, & de debilitatione fastidium. Et sicut de fortitudine bellica est esuries certaminum: sic de dono fortitudinis esuries iustitiæ in præsenti, quę certamen habet. Iob 7. Militia est vita hominis super terram.

De Misericordia. PARS IX.

SEQVITVR de Misericordia. De qua congruè post prædicta tāgendum est: quia post prohibitionem cordis per paupertatem spiritus à bono quod infra nos est, & per mansuetudinem à malo, & post ablutionem cordis per lauacrum

lacrymarum necessaria est directio cordis ad verum bonum, ad quam pertinet esuries iustitiæ, & deinde ad malum quod fit per misericordiã quâ malis proximi compatimur. Misericordes verò ideo beati sunt, quia literis patẽtes habent euangelij quòd ipsi misericordiam cõsequentur. Misericordes alienam miseriam in præsenti per compassionem sibi assumunt: & ideo in futuro iure vicissitudinis Christus eos à miseria liberabit. ¶ De Misericordia, require in tractatu Cardinalium virtutum, vbi habetur specialis tractatus de ipsa. Ea verò quæ ponuntur ibi ad ipsius commendationem, valere possunt ad ostendendam misericordium beatitudinem. Adaptatur autem misericordia dono consilij. Vnde glossa, Misericordia eget spiritu consilij, sine quo nemo circumspectè miseretur. Initium est sui misereri, finis est pro alio mori. Ordo enim est miserẽdi, vt vnusquisq; incipiat à se. Finem Christus insinuat, pro peccatoribus mortuus est ex misericordia. Misericordiam specialiter consuluit Veritas iuueni requirenti quid boni faceret, vt vitam æternam haberet: Si vis, inquit, perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Matth. 19. ¶ Et notandum quòd verè misericors est, qui est misericors de suo. Bernard. in Sermone: Sunt alij misericordes de his quæ ad ipsos non pertinent, qui scandalizantur quòd non datur hominibus abundanter: sic tamen vt nihil penitus eos grauet: qui si misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Si non possent de substantia terrena, de voluntate bona darent. His qui contra eos peccare fortè viderentur, indulgentiam darent. Dulce signum, verbum bonum, quod est super datum optimum, vt eorum mẽtes ad pœnitentiam prouocarent. Deniq; & his omnibus

quos

quos in peccato esse cognoscerent, cōpassionem impenderent & orationē: alioquin misericordia eorū nulla est, & misericordiā cōsequūtur nullā.

De munditia cordis, & eius descriptione: de his quæ eam efficiunt vel custodiunt: quare etiā misericordes sint beati: vbi tangitur de his quę faciunt ad cōmendationem munditiæ, de partib. eius ac cui dono adaptetur.

PARS X.

SEQVITVR de mūditia cordis, de qua hoc modo dicetur. Primo ponentur eius descriptiones. Secundo, tangetur de his quæ munditiā efficiunt vel custodiūt. Tertio ostendetur quare mundi corde sint beati: vbi tangetur de his quæ pertinent ad cōmendationem munditiæ. Quarto, tangetur de partibus munditiæ. Quinto, ostendetur quod donum huic beatitudini adaptetur. ¶ Circa primū notandum quòd munditia sic describitur: Munditia est vtriusq; hominis integritas, diuini amoris intuitu obseruata. Potest etiam sic describi: Munditia est puritas animi, omnem abhorrēs immunditiam. Bernar. in epistolis dicit, quòd puritas cordis consistit in quærenda gloria Dei & vtilitate proximi. Et loquitur de puritate cordis respectu operum. Super illo verbo Matt. 5. Beati mundo corde. dicit interl. quos non arguit conscientia peccatorum.

De his quæ efficiunt munditiam.

CIrca secūdum notādum, quòd octo sunt quæ videntur valere ad munditiā efficiendam vel custodiendam. ¶ Primum est, aqua sapientiæ salutaris. Multum valet ad mūditiam quòd homo

libenter audiat verbũ Dei, vel quòd libenter studeat in scriptura sacra. Ioan. 14. Vos mundi estis propter sermonẽ quem locutus sum vobis. Eiusdem 18. Sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Dupliciter valet sermo Dei ad mũditiam. Primo, quia ostẽdit maculas cordis: & secũdum hoc dicitur speculum. Secũdo, quia dat aquã gratiæ. Prouer. 13. Doctrina bona dabit gratiam. Et figuratum est per lauatorium, de quo legitur Exod. 38. quòd habebat specula exterius, in quibus ingrediẽtes tabernaculũm immunditiã suam videre poterãt, & intus aquã vnde eam lauabãt. Sapientiæ studium ad munditiã valet: quia tollit otiũ, quod est occasio immũditiæ. Bern. Omnium tentationũ & cogitationũ malarum & inutilium sentina est otiũ. Propterea generat castas affectiones. Vnde dicitur vinũ germinans virgines. Zachar. 9. id est, virginales affectiones. Bernar. super Cant. Intrãs sapiẽtia dum sensum carnis infatuat, purificat intellectum cordis, palatum sanat, & reparat. Sano palato sapit, iam bonũ sapit ipsa sapientia qua in bonis nullum melius. ¶ Secundum est cõtritio cordis ex qua est aqua lacrymarum. Multum valet ad mũditiã, quòd homo frequenter se abluat cum aqua ista. Cui aquæ admiscendus est cinis: memoria scilicet propriæ mortis, vel temporalis, vel æternæ, vel etiam memoria Dominicæ mortis. Per hũc modum fit lixiuia ad abluendum valde efficax, in qua bonum esset lauare quasi per singulas noctes linteamina illius lecti, in quo tantus hospes debet iacere, Deus scilicet. Hanc ablutionem non dedignabatur facere Dauid, licet rex esset: Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meum. ¶ Tertium est frequens confessio. Confessione mundandum est templum spirituale. Quod figuratũ est 1. Mach. 4. vbi legitur

fur quòd Iudas mundauit templum Gentibus inquinatũ. Iudas enim, confitens interpretatur. Attendenda sunt verò verba quæ ibi dicit Iudas: Ecce, inquit, contriti sunt inimici nostri: ascendamus nũc mundare sancta, & renouare. Contritio inimicorũ mundationem Iudę præcessit: sic contritio de peccatis quam ex auditu verbi diuini homo recipit, præcedit confessionẽ peccatorũ. In Psal. Facta est Iudæa sanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade, & lauare septies in Iordane. Septies in Iordane lauatur, qui humiliter septẽ criminalia peccata cõfitetur. Bern. in epistolis ad quãdam virginem: Audi cui places, ama vnde places. Ama confessionẽ ob quam amaris: ama confessionẽ, si affectas decorem. Confessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. In Psal. Confessionem & decorem induit. Confessio & pulchritudo in cõspectu eius. Reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. ¶ Quartum est, vitæ austeritas tam in victu quàm in vestitu. ¶ Sicut defricatio & abstersio cum pãno aspero valere solet ad munditiam scyphi: sic vitæ austeritas valet ad munditiã spiritualem. De hac asperitate habemus exemplum in Ioanne Baptista. Matthæi 3. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre. ¶ Quintum est, eleemosynarũ largitio. Luc. 11. Verũtamen quod superest, date eleemosynam, & omnia mũda sunt vobis. ¶ Sextum est, oratio. Luc. 9. Facta est dum oraret species eius altera, & vestitus eius albus & refulgens. Munditia orando acquiritur. Ideo orat Psal. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum &c. Matt. 8. Domine, si vis potes me mundare. Orando etiam cõseruatur. Machab. 13. Sancte sanctorum Domine, conserua in æternum do-

mum

tum istam impollutam, quæ nuper mundata est. ¶ Septimum est, lima correptionis. Qui munditiam desiderat, correptionem non fugiat, sed appetat. Bernar. in Sermonibus: Sunt qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint ex desiderio cordis mundandi id agere: omnia enim in confessione lauantur, nisi quòd ea quæ sponte dicunt alijs ab alijs patiēter audire nō possunt. Qui si verè mundari desiderarent, vt videtur, nō irritarentur: sed haberent eis gratiā, qui suas illis maculas demonstrarent. Gregor. Ille solus amicus meus erit, qui ante aduentum districti iudicis maculas mentis meæ tergit. Sunt quidā infelices qui à lima correctionis ex qua debuerunt contrahere mūditiam, potius cōtrahunt rubiginem, dum de correctione indignātur, & deteriores fiunt. De tali potest dici illud Psal. Destruxisti eum ab emundatione vel emendatione. id est, vnde debuit emundari vel emendari. ¶ Octauum est, ignis tribulationis, quo Deus purgat illos quos aurum & argentum reputat. Vnde gaudere debet homo cùm videt se in igne tribulationis positum. Iac. 1. Omne gaudium existimate, fratres, cùm in varijs tentationibus incideritis. Ille qui in igne tribulationis per impatientiam exuritur, paleam se esse ostendit, non aurum vel argentum. Vnde multum potest timere illud Matt. 3. Paleas autem comburet igni inextinguibili. Ambrosius super Beati immaculati. Sicut aurum bonum: ita ecclesia cùm vritur, detrimenta non sentit, sed magis fulgor eius augetur. ¶ Et notandum quòd in veteri lege fiebat triplex sanctificatio. ¶ Primo, per aquam expiationis. de qua Numer. 30. ¶ Secundo, per sanguinem. ad Heb. 9. Omnia penè secundum legem in sanguine mundantur. Tertio vnctione, vt tabernaculum & vasa eius, & Aaron cum filijs suis.

Ex

Exod.30. Possunt hæc referri ad triplicem baptismum, scilicet fluminis qui propriè dicitur baptismus. Et baptismum sanguinis, quo beatus Mauritius cum socijs suis baptizatus est. Et baptismum fluminis, scilicet Spiritussancti, quo saluantur illi qui non possunt habere baptismum, sed credunt & conteruntur de peccatis suis: & libenter reciperēt baptismum si possent habere. Vel in ablutione per aquam facta, intelligi potest sanctificatio quæ fit per solam gratiam Dei. Vt in paruulis qui baptizantur. In ablutione facta cum sanguine, intelligitur ablutio quæ fit per pœnitentiam quæ est quædam carnis mortificatio & crucifixio. ad Galat.5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs: per sanctificationē verò vnctione factam significatur sanctificatio, quæ fit per augmētum gratiæ, & sanctificatio specialiter quæ fit in ministris ecclesiæ. Sicut enim mundius seruanda sunt calix & alia vasa ecclesiæ, quàm vasa cōmunia: sic ministri ecclesiæ maioris mūditiæ debent esse, quàm laici. Exod.30. eadem vnctione iubentur sanctificari Aaron & filij eius, & vasa tabernaculi. In ecclesia etiam ministri ecclesiæ habent quoddam speciale sacramentum, scilicet sacramentum ordinis quo excellentius cæteris sanctificentur. ¶ Et notandum quòd ea quæ intrabāt vnctionem illam, insinuant quomodo ministri ecclesiæ debent sanctificari. ¶ Primum erat myrrha prima & electa. Sic dicitur myrrha illa quæ sponte manat ab arbore, & est pretiosior quàm illa quę eijcitur per incisionem corticis & signat mortificationem carnis quæ fit in iuuentute, quæ Deo est gratior & homini vtilior. Prius myrrha pœnitentiæ condienda est, quàm vermibus vitiorum computruerit. ¶ Myrrha est fatuitas aliquorum,

rum, qui myrtha ista nolunt se inungere donec toti cōputruerint vermibus vitiorū. ¶ Secūdum erat, cinnamomū, quod est cinerei coloris, quod cūm frangitur, in modum nebulæ spiramentum visibile emittit: vt dicit glos. super Exod. 30. Et signat humilitatem ministrorū ecclesiæ, quę talis debet esse, vt populum visibiliter ædificet, cum debeat esse exemplaris. ¶ Tertium erat, casia, quæ crescit in aquis, & significat idem quæ in aquis Sacræ scripturæ crescit: & sic tenenda est vt accipitur ex aquis Sacræ scripturæ. Nō enim debet homo sequi rationem suam in ijs quæ fidei sunt. ¶ Quartū erat calamus. Et dicit gl. Exo. 30. quòd est arbor aromatica crescēs iuxta Libanū. Et super illud Ezec. 27. Calamus in negotiatione tua. dicit glos. quòd in calamo vocalis sonus significatur. Vnde per calamum intelligitur deuotio ecclesiastici officij, eo quòd calamo canitur. Quod multum consolatur & ædificat populum Dei. Ijs quatuor speciebus admiscebatur oleum de oliuetis, per quod significatur pietas, cui quatuor prædicta debent deseruire. Minister ecclesiæ pietati se totum debet dare vt sit vir *misericordiæ*. Exemplum habemus de hoc in oculo qui tenerior & cōpassibilior est cæteris membris & lacrymis propinquus. Idem debet esse in clero, qui est quasi oculus ecclesiæ. Item de hoc exemplū habetur in Christo qui totus fuit misericors. Misericordia eum traxit de cœlo. Ipsa eum per vias asperas huius vitæ duxit, pro redemptione miserorum eum vendidit, & morti crucis eum exposuit. Si ministri ecclesiæ essent ipsius misericordiæ in præsenti, vix essent aliqui quin saluarentur. Misericordia enim iure vicissitudinis eorum esset in futuro. Mortificatio carnis tunc seruit pietati, quando quod ori subtrahitur, pau-

perib.

peribus datur. Humilitas, quando in proprijs vestibus parum expenditur, vt in pauperibus vestiendis multum expendatur. Fides, cùm aliquis frequenter meditatur, pauperem esse membrum Christi vel filium Dei, vel quòd Christus sibi reputat fieri quod pauper fit, & alia quæ sunt fidei quæ pietatem incitant. Doctrina fide pietati seruit, cùm Doctor intendit ijs quæ ecclesiam ædificant. Glossa super 1. ad Corint. 8. Hic Deum diligit, qui charitatis causa scientiam temperat vt prosit fratri pro quo Christus mortuus est. Ecclesiasticum etiam officium pietati debet seruire, vt ministri ecclesiæ studeant subuenire animabus quæ in præsenti pereunt, & illis qui in purgatorio cruciantur. ¶ Item notandum quòd ministros ecclesiæ maximè decet munditia, & maximè in eis indecens est immunditia seu macula quinque de causis. ¶ Prima est, quia ipsi sunt oculi ecclesiæ. In Psal. Oculi mei languerunt præ inopia. Præ inopia, inquam, luminis. Exponit hoc glossa de Apostolis qui fuerũt maiores ministri Christi. Macula in oculo maximè est noxia. Macula in cæteris membris etsi ea deturpet, tamen non reddit ea inutilia: possunt enim exercere officia sua. Multi maculatis pedibus rectè incedunt. Macula verò in oculo eum inutilem reddit. Etiam modicum pulueris visum oculi impedit. Gregor. Nequaquam in membro maculam purè considerat oculus quem puluis grauat. ¶ Secũda, quia sunt vt speculum ecclesiæ. Laici enim multum ad eos inspiciunt. Vnde satis possunt dicere illud 1. ad Corint. 3. Spectaculum facti sumus mundo. Sicut de Christo dicitur Sapient. 7. quòd est speculum sine macula: ita pro possibilitate sua ipsi deberent esse speculum sine macula, in quo purè reluceret Christi imago. Si macula fuerit

rit in speculo, illam videt qui in eo faciem videre quærebat: sic si macula fuerit in ministris ecclesiæ, ad illam respiciet populus, & secũdum eam se maculabit. Minister ecclesiæ debet dicere illud 1. ad Corin. 3. Estote imitatores mei, sicut & ego Christi. ¶ Tertia, quia sunt vasa electionis regi regum, & Domino dominantiũ. Modica macula in scypho vinum infusum abominabile reddit & inutile quantum ad potum regis: sic sapientia in multis propter maculam vitæ abominabilis redditur Deo & hominibus. Greg. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio cõtemnatur. De vno vase electionis habes Act. 9. Vas, inquit, electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram Gentibus, & regibus, & filijs Israël. Vasa verò electionis hodie in vasa cõmunia sunt mutata. Osee 8. Factus est Israël in nationibus quasi vas immundum. Iudæi immundum cõmune dicebant. Huius immunditiæ in magna parte est negligentia circa custodiã oris. Num. 19. Vas quod non habuerit operculum nec ligaturam desuper, immundum erit. ¶ Quarta, quia habent mundare alios, ideo oportet eos esse mundos. Eccl. 34. Ab immundo quid mundabitur? Sicut non est calidi frigefacere, nec frigidi calescere: ita non videtur immundi mundare. Greg. Superiectas sordes tergere nõ valet manus quę lutũ tenet. Neemiæ 12. Mundati sunt sacerdotes & Leuitæ & mundauerunt populum. 1. Machab. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, voluntatẽ habentes in lege Dei, & mundauerunt sancta. ¶ Quinta, quia ministri sunt Altissimi: ideo sicut ipse immaculatus est, oportet eos esse immaculatos. In Psalm. Ero immaculatus cum eo &c. Item: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. ad Ephes. 1. Elegit nos vt essemus sancti & immaculati in

cons

conspectu eius in charitate.

Quare mundi corde sint beati.

CIrca tertium notandum quòd prima & maxima causa quare mūdi corde sunt beati, est illa quam Dominus tangit, Quoniam ipsi Deum videbunt. In futuro videbunt eum facie ad faciē, in quo erit maxima delectatio. Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christū. Et super illud Psal. Ostendā illi salutare meum. dicit glo. id est Christum in maiestate. Et subditur: Hæc visio est tota merces. In præsenti etiam videtur Deus à mundis corde, eo modo quo prius ostensum est quarta parte, in tractatu de Cōtemplatione. Bernar. Pura veritas non nisi puro corde videtur, ad Hebr. 22. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum. Mundi corde non solum sunt beati beatitudine spei, sed etiam beatitudine viæ, quia liberi à miseria immunditiæ, quæ magna est. In Psalm. Beati immaculati in via. Apoc. 12. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni.

De ijs quæ faciunt ad commendationem munditiæ.

ET notandum quòd duodecim sunt quę faciūt ad cōmendationem munditiæ cordis. ¶ Primum est, multiplex exhortatio quam scriptura sacra facit ad munditiam vel mūdationē. Leuit. 11. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item eiusdem 19. & 20. Item Deut. 18. Perfectus eris absq; macula cum Deo tuo. Eccl. 9. Omni tempore vestimenta tua sint cādida. 2. Pet. 3. Satagite immaculati & inuiolati inueniri. Esa. 1. Lauamini, mundi estote. Hier. 4. Laua à malitia cor tuum Ierusalem. Esaiæ 3. Mundamini qui fertis vasa Domini. ¶ Secundum est, quòd ipsa est na-

turalis animæ. Bernard. in Serm. Sicut corporis natura est sanitas, ita cordis natura est puritas. ¶ Tertium est, quòd gaudium habet sibi adeò annexum quòd ipsa vocatur gaudium. vnde super illud ad Gal. 5. Fructus spiritus est charitas, gaudiũ dicit glos. id est, puritas animi. ¶ Quartũ est, purgatio quam naturaliter faciũt creaturæ irrationabiles, & etiã insensibiles, quasi exosam haberẽt immũditiã. Purgat se mare, mortuos ad litus expellens, purgat se vinum, purgat se etiam quod decoquitur. Corpora etiam animalium vim expulsiuam habent qua noxia à se expellunt. ¶ Quintum est, detestatio sui oppositi, scilicet immunditiæ peccati. ¶ Et notandum quòd quinque sunt ex quibus intelligi potest quàm timenda sit immunditia peccati. ¶ Primum est, dignitas rei quam peccatum inquinat. Panno pretiosiori magis timemus inquinationẽ, etiam anima quæ per peccatum inquinatur imago Dei est, & vnita diuinæ naturæ in persona Christi. Quid diceretur de illo qui imaginem Crucifixi, vel beatæ Virginis in lutum proijceret, vel crucẽ quæ corpus Christi tetigit paucis horis? ¶ Secundum est, difficultas recedendi, quæ patet in Lucifero à quo immunditia peccati separari non potuit ex quo ei adhæsit. Item ex quo homo peccauit, nullus purus homo à peccato perfectè purgatus est, vt dignus esset videre faciem Dei: donec Christi sanguis effusus est, quo illa purificatio perfecta est. Præterea immunditia vnius mortalis peccati non potest ablui tota aqua quæ sub cœlo est, nisi aqua gratiæ desursum descendat quæ cor abluat. ¶ Tertium est, huius immunditiæ vilitas. quod patet per hoc quòd Dominus immunditiam corporalem non reputat comparatione immunditiæ spiritualis. Matt.

15.

15. De corde exeunt cogitationes malæ &c. Hęc sunt quæ coinquinant hominem. Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem. Hæc immunditia pulcherrimam creaturam, scilicet Luciferū ita deturpauit: & cùm esset in tam sublimi statu, adeò eum vilificauit, vt serpētibus & bufonibus inferior videatur esse in hoc quòd bonū ei esset si nunquā fuisset. Vilitatē huius immunditiæ ostēdit Dauid, dicens: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis. ¶ Quartum est hoc, quòd Deus non habet adeò bonum amicum quem non odiret ad mortem etiam æternam propter maculam vnius mortalis peccati. Ecclesiast. 12. Altissimus odio habet peccatores. ¶ Quintum est, quòd macula hæc adeò deturpat rem in quam cadit & deteriorat, quòd nisi virtute diuina remoueatur, perdita est, & melius esset ei nihil esse quàm sic esse. ¶ Sextum faciens ad commendationem munditiæ est, quòd ipsa multum placet Deo. 1. ad Thessal. 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. ¶ Signa huius placentiæ multa sunt. ¶ Primum est hoc, quòd ipse filius Dei dignatus est humiliare se ad mundationē hanc faciendam. ad Hebræos 1. Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantię eius, portansq; omnia, verbo virtutis suæ purgationē peccatorum faciens &c. ¶ Secundum est, quòd ipse discessurus à discipulis suis documentum dedit eis de hac mundatione. Io. 13. Si ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Ablutio illa figura erat spiritualis ablutionis, qua volebat eos abluere se inuicē. ¶ Tertiū est, ꝙ cum tātis expensis voluit facere hanc mundationem. Voluit enim nos mundare sanguine suo. ad Tit. 2. Dedit semetipsum pro nobis, vt nos redime-

ret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populū acceptabilem. ad Hebr. 13. Vt sanctificaret populum suum, extra portam passus est. Apoc. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Pro mundatione mundi fecit Deus diluuium in mundo isto. Gen. 7. Et ante diem iudicij præcedet ignis qui comburet faciem mundi, qui ascendet tantū quantum aquę diluuij ad purgandum mūdum. ¶ Quartum est, quòd voluit septem sacramenta esse in ecclesia Dei: quę omnia sunt vel ad sanctitatem faciendam, vel construēdam, vel augendam. ¶ Quintum est, quòd Deus mundos corde in sui societate recipit, & in præsenti, & in futuro. In Psal. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo &c. Et respondetur, Qui ingreditur sine macula. Ioan. 13. Si non lauero te, nō habebis partem mecum. 1. Ioan. 3. Omnis qui habet spem in eo, sanctificat se, sicut ipse sanctus est. Apoc. 3. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua, & ambulabunt mecum. Eiusdem 21. dicitur de ciuitate cœlesti: Nō intrabit in eam aliquid coinquinatum. ¶ Sextum est, quod mundis corde abundanter dat Deus bona sua. Iob 17. Mundis manibus addet Deus fortitudinē. ¶ Septimū faciēs ad cōmēdationē mūditiæ est, q̄ ipsa cor hominis Dei habitaculū facit. Aug. Mūda tātū cubiculū cordis: intus est q̄ exaudiat. 1. Paral. 29. Opus grāde est: nō homini paratur habitatio, sed Deo. ¶ Octauū est, quòd pinguedinē deuotionis recipit. In Psal. Pinguescent speciosa deserti. ¶ Nonum est, quòd amicum Dei cōstituit. ¶ Decimum est, quòd gratiā labiorū tribuit. Quæ duo tāguntur Prou. 22. Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorum, amicum habebit regem. ¶ Vndecimum est, quòd radix est totius munditię. Ad

mun

munditiam enim interiorem sequitur exterior munditia. ad Roma. 11. Si radix est sancta, & rami. ¶ Duodecimũ est, quòd ad Dei manifestam visionẽ perducit. Mat. 5. Beati mundo corde. &c.

De partibus munditiæ.

CIrca quartũ notãdum quòd est munditia ficta, & est munditia vera. Ficta munditia est immunditia superficialis: vt munditia Pharisæorum. de qua Matth. 23. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina & immunditia. Et subditur: Pharisæe, ecce munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, vt fiat & id quod foris est mundum. De ficta munditia tangitur Prou. 30. Generatio quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis. ¶ Munditia vera est puritas cordis. Et diuiditur in munditiam intellectus, & munditiã affectus. Bernardus in Sermonib. Duo, inquit, sunt quæ in nobis purganda sunt: intellectus & affectus. Intellectus vt nouerit, affectus vt velit. Intellectus purgandus est à tribus, scilicet à falsis, ab otiosis & vitiosis. Falsitas intellectum obtenebrat. Otiosa eum impediunt. Abusio enim intellectus est, cùm occupatur circa inutilia. Omnis autem potentia sui abusione præpeditur: vitiosa verò eum coinquinant. Item purgãdus est intellectus vt oculus animæ à macula, quæ intelligi potest prudentia carnis, vel opinio propriæ munditiæ. Item à superafluente humore, scilicet ab importunitate mundanæ solicitudinis. Affectus verò mundandus est à superaspersione, & infectione, & admixtione sordium. Superaspersio in primis motibus, infectio in desiderio moroso, admixto in amore. Amor enim est quædam admixtio siue vnio amantis ad amatum. Item

affectus purgandus est à terreneitate, scilicet ab amore diuitiarum, & à crassitudine deliciarum & rubigine iræ vel odij, vel alterius malitiæ. Item purgandus est affectus à macula quę est ex inordinato appetitu boni, & à macula, quæ est ex inordinato appetitu mali, & à macula quæ est ex inordinato appetitu amborum. Prima macula est, vt macula luxuriæ vel auaritiæ. Secunda est, macula malitiæ. Tertia est, macula superbiæ. *Superbus appetit alienum malum propter proprium bonum, vt proximi delectionem propter sui exaltationem.* Ipse vult facere de fratre suo scabellum pedum suorum, vt sic altior appareat. Munditia à macula malitiæ nihil aliud videtur esse quàm innocentiam, quæ sic describitur: Innocentia est puritas animi omnem iniuriæ illationem abhorrens. Item notandum quòd cor mundandum est vt speculum, vt sic Deo inspectori faciem suam puram reddat. Abluendum est hoc speculum lauacro lacrymarum. Mundandum est tersione, quæ est confessio & oratio pro venialibus, & defricatione quæ fit vitæ asperitate. ¶ Item mundandum est cor, vt vas cui balsamum cœlestis sapientiæ debet infundi. ¶ Munditia cordis adaptatur dono intellectus. ¶ Circa quartum notandum, quòd munditia cordis dono intellectus adaptatur. Facit enim munditia cordis ad intelligentiam, sicut puritas & claritas pupillæ facit ad visionem oculi, & munditia speculi ad speculationem faciet, & munditia vasis ad hoc quòd pretiosus liquor ei infundatur. glossa super Matth. 5. facit adaptionē his verbis: *Spiritus intelligentiæ huic gradui adaptatur: quia intellectus mentis oculus est, & expletio mandatorum Dei aperit intellectum.*

De

De Pace, & eius descriptione: de commendatione Pacis, de ijs quæ ad pacem habendam valere possunt, de ijs quæ paci aduersantur, & de diuisionibus ad pacem pertinentibus: qui sint pacifici, & quare sint beati, ac cui dono hæc beatitudo adaptetur.

PARS XI.

SEQVITVR de gratia quæ commendatur nobis in illo verbo, Beati pacifici &c. De qua hoc modo agetur. ¶ Primo descriptiones pacis ponentur. ¶ Secūdo, eius cōmendationes. ¶ Tertio, tangetur de ijs quæ ad pacē habendam valere possunt. ¶ Quarto, de ijs quæ paci aduersantur. ¶ Quinto, ponentur diuisiones ad pacem pertinentes. ¶ Sexto, ostendetur qui sint pacifici. ¶ Septimo, quare pacifici sint beati. ¶ Octauo, quod donū huic beatitudini aptet. ¶ Pax sic describitur: Pax est cōcordantiū in bono mentium ordinata tranquillitas. Aug. 9. lib. de Ciuit. Dei, multas ponit descriptiones particulares pacis, his verbis: Pax, inquit, corporis, est ordinata tēperatura partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax corporis & animæ, ordinata vita, & salus animantis. Pax hominis mortalis & Dei, ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia ciuium. Pax cœlestis ciuitatis, ordinatissima & concordissima socie-

tas fruendi Deo & inuicem in Deo. Pax omniū rerum, trāquillitas ordinis. Et subdit descriptionem ordinis: Ordo, inquit, est pariū dispariumq; rerum sua cuiq; loca tribuens dispositio. Ad pacem generaliter pertinere videtur carentia repugnandi. Vnde dicit gloss. super Matth. 5. Vera pax est vbi nihil repugnat. Aug. 19. lib. de Ciuitate Dei: Quid est aliud victoria, nisi subiectio repugnātium: quod cùm factum fuerit, pax erit.

De commendatione Pacis.

Circa secundum notādum quòd 12. sunt quæ ad pacis commendationē pertinere videntur. ¶ Primum est, naturale desiderium pacis, quod inest omnibus. De quo August. 19. lib. de Ciuitate Dei: *Sicut nemo est qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit.* Quandoquidem & ipsi qui bella volunt, nihil aliud quàm vincere volunt. Ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nam quid est aliud victoria, nisi subiectio repugnantiū: quod cum factum fuerit, pax erit. Idem in eodem: Superbus peruersæ imitatur Deum: odit namq; cum socijs æqualitatem sub illo, sed imponere vult socijs dominationem suam pro illo. Odit ergo iustam pacem Dei, & amat iniquam pacem suam. Non amare tamen qualemcunq; pacem nullo modo potest. Nullius quippe vitium contra naturā est, vt naturæ deleat extrema vestigia. Secundum est, multiplex exhortatio ad pacē quæ nobis fit. Ad pacem monuit nos multitudo angelorum nato Domino, dicens: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus. Lucæ 2.* Ad hanc voluit *Christus apostolos monere illos, in quorum domum intrarent. Matthæi 10. Intrantes domum salutate eam, dicentes: Pax huic domui.* Et Lucæ 10. Dictum est discipulis: In quamcunq; do-

mum

mum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Ad pacem etiam monuit Christus Ioann. 20. in duobus locis. Tota doctrina eius ad pacẽ videtur fuisse. Vnde super illud Ioann. 16. Hæc locutus sum vobis vt in me pacem habeatis. dicit gl. Non solum quæ in cœna, sed quæ ab initio, & maximè quæ in cœna hac de causa dicit dicta, vt in illo pacem haberent. Ad idem debet esse doctrina ecclesiæ. Columba ramum oliuæ portat in ore suo. Genes. 8. Oliua signum est pacis: columba signum est Spiritussancti. In hoc ergo signatum est, quòd viri spirituales debent portare in ore pacem, vt ad ea quæ pacis sunt admoneãt. Ad pacem monet Apostolus ad Roman. 14. Quæ pacis sunt sectamini &c. Eiusdem 12. Si fieri potest quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. 2. ad Corinth. 4. Pacem habete. ad Eph. 4. Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. ad Hebr. 12. Pacem sequimini cum omnibus. ¶ Tertium est, frequens oratio quam sancti pro pace faciunt, & ab alijs fieri volunt. Numeri 6. Conuertat Deus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Ierem. 29. Quærite pacem ciuitatis &c. In Psalm. Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem. 2. Machabæor. 1. Adaperiat Dominus cor vestrum &c. & faciat pacem. Paulus ferè in singulis epistolis suis pacem optat ijs quibus scribit. Similiter Petrus in suis epistolis. ¶ Quartum est, quòd pax est verum bonum amicorum Dei. Vnde super illud, Pax super Israël. dicit glossa, Vno verbo omnia bona dicit: qui pacem non habet, infelix est. In Psalm. Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt. Pacem specialiter reliquit Christus discipulis suis recessurus ab eis. Io. 14. Pacem relinquo vobis, pacem meam

do vobis. ad Heb. 4. Relinquitur sabbatismus populo Dei. Solent homines morituri aliqua relinquere dilectis suis, & magis dilectis meliora. In hoc ergo quòd pacem Christus reliquit apostolis sibi dilectissimis, monstrauit pacem optimam esse. Multum dolere deberet qui se videt exhæredatum ab eo quòd Christus specialiter fidelibus legauit. 3. Reg. 21. dicit Naboth ad Achab: Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatẽ patrũ meorum. nec voluit aliquo modo vineam quam habebat is hereditariè, cõmutare. Pacẽ comitatũ gaudiũ. Prou. 12. Qui ineũt pacis consilia, sequitur eos gaudiũ. ¶ Quintũ est, quòd pax finis videtur esse omniũ, etiã sui cõtrarij. Aug. Tantũ bonũ est pax, vt etiã suo cõtrario quæratur. Idẽ: Cõstat pacem belli esse optabilẽ finem. Omnis homo etiam belligerando pacẽ requirit. ¶ Sextum est, quòd pax enumeratur inter fructus spiritus. Gal. 5. Fructus autẽ spiritus, sunt charitas, gaudiũ, pax: charitate diligũtur quę sunt diligẽda, & odiuntur quæ sunt odio habenda. Si assint quæ diliguntur, est gaudiũ: si absint quæ odiũtur, est pax. ¶ Septimũ est, quòd pax est specialis locus Dei. Psal. In pace factus est locus eius. Ad hoc significãdum, templũ Salomonis in pace factũ est. 3. Reg. 5. Nunc requiẽ dedit Dominus Deus mihi per circuitũ: & nõ est satã, neq; occursus malus. Quamobrem cogito ædificare templum nomini Dei mei. Ad idem ostẽdendũ noluit filius Dei nasci in mundo isto donec vniuersus orbis pacatus fuit: & durauit pax illa 12. annis. 2. ad Cor. vlt. Pacem habete, & Dominus pacis erit vobiscũ. 1. ad Cor. 4. Non est Deus dissensionis, sed pacis. Deus est pacis quasi possessiuè: quia vbi pax, ibi Deus. ¶ Octauum est, ꝙ Deus ita carè pacẽ emere voluit. Chrysost. Pro pace loquimur pro qua

Dei filius passus est, propter quam crucifixus est & sepultus, quam nobis pro omni cēsu hæreditatis reliquit. Voluit Dei filius mori vt nos reconciliaret Deo patri. Voluit quasi matrimoniū contrahere cum sorore nostra: scilicet cum humana natura, vt pax in mūdo reformaretur. Adhuc etiam pacem peccatorum paratus est emere regno cœlorum. Væ illis qui tam honorabilem pacē recusant. ¶ Nonū est, ꝙ pax mundissima est. Mūdat enim aquā mundantē cætera. Si aqua turbata in pace dimittatur, clara efficitur. Decimū est, ꝙ clarè videri facit. Aqua turbata nō reddit imagines, vt ait Gregorius: sic cor turbatū non clarè videt. In Vitispatrū tres studiosè diligēteꝗ se facti sunt monachi. Quorū vnus elegit litigantes ad pacem reducere. Alius visitare infirmos. Tertius abiit quiescere in solitudine. Primus laborās circa lites hominū nō valēs eas sedare, tędio victus venit ad eum qui seruiebat infirmis, & inuenit eum animo deficientē. Qui de communi consensu abierunt tertium videre in Eremo, dicentes ei tribulationes suas, & rogantes vt eis diceret statum suum: qui reticens paululū, misit aquā in scyphum, dicens eis: Attēdite in aquam, & erat turbulenta. Et post modicum dixit eis: Attēdite quomodo limpida facta est. Et cùm intenderent in eam, viderunt vultus suos tanquam in speculo. Et tunc dixit eis: Sic est qui in medio hominū consistit. nō enim videt peccata sua. Cū autem quieuerit, & maximè in solitudine, tunc peccata sua conspicit. ¶ Vndecimum est, quòd pax præsens arra est futuræ pacis. Esa. vlt. Erit sabbatū ex sabbato. ¶ Duodecimū est, ꝙ pax grata est, & Deo & hominibus. Eccl. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus, Concordia fratrum, amor

amor proximorum, & vir & mulier sibi bene consentientes.

De his quæ valent ad pacem habendam.

CIrca tertium notãdum quòd duodecim sunt quæ ad pacem habendam valere possunt. ¶ Primum est, amor pacis. Non enim dat Deus tantum bonum illud contemnenti, sed cum desiderio magno quærenti. In Psal. Inquire pacem, & persequere eam. Hoc est contra quosdam qui pacem oblatam reciperent, sed eam primo non quærerent. Hi non videntur intelligere pacem hæreditatem esse Christianorũ. Si enim se agnoscerent exhæredatos ab eo quod Christus eis legauit, non expectarent quòd alius eos incitaret ad hæreditatẽ eorũ recuperandã. ad Heb. 12. Pacem sequimini cum omnibus. ad Rom. 14. Quæ pacis sunt, sectamini inuicẽ & in omnes. ¶ Secundum est, vt à peccato nos remoueamus, & ab eo pro posse caueamus. Nõ potest enim verã pacẽ habere qui male viuit. Prou. 16. Cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoq; eius conuertet ad pacem. August. 19. lib. de Ciuitate Dei. Pacem, inquit, iniquorũ in comparatione pacis iustorum: ille videt nec pacem esse dicendã, qui nouit præponere recta prauis, & ordinata peruersis. Sapient. 14. Magna mala pacem appellant. Esa. 48. Nõ est pax impijs, dicit Dominus. Quomodo pax vera est illi qui guerram habet cum omnipotente, cui iustitia Dei gladium euaginatum tenet super caput, qui in domo propriæ conscientiæ litem habet, cui omnia nocent & bona & mala? Sicut enim bonis bona & mala cooperantur in bonũ: ita & malis bona & mala cooperantur in malũ. Quomodo verã pacem habet qui iacet in spinis vitiorũ, quem vermis conscientiæ mordet, qui onus diaboli cõtinuè portat, qui iacet-

cet in immūditiā quam nobilitas animi naturaliter refugit? ¶ Tertiū est, quòd voluntatē nostrā diuinæ voluntati studeamus conformare. Luc. 2. Pax hominibus bonæ volūtatis. Quomodo pacem potest habere qui ei resistit cui nequit præualere? Iob 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Voluntati illius cui placent ea quæ placēt Deo, nihil repugnat, sicut neq; voluntati diuinæ: ideo pacem habet. August. Qui iugo Christi subiectus est, subiecta habet cætera, & non laborat: quia non resistit quod subiectum est. ¶ Quartum est, frequentatio humilis confessionis. Esa. 57. Creaui fructum labiorum pacem. 2. Reg. 12. Peccaui Domino, ait Dauid. Dixitq; Nathan ad eum: Dominus quoq; transtulit peccatū tuum. ¶ Quintum est, districtio iustitiæ. Esa. 32. Erit opus iustitiæ pax. In Psalm. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esa. 60. Ponam visitationē tuam pacem, & præpositos tuos iustitiam. ¶ Sextum est, terrenorum contemptus. Non enim potest habere veram pacem, qui continuè sequitur quod non potest consequi. Ecclesiast. 34. Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum: sic qui attendit ad visa mendacia. Gregor. Quid quietius, quàm nihil in hoc mundo appetere? quid laboriosius, quàm terrenis desideriis æstuare? Hinc est quòd Israël sabbatū accepit in munere, Aegyptus percutitur muscarum multitudine. ¶ Septimum est, mansuetudo. In Psalm. Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Homo immansuetus & impatiens qui aduersa fugit: quæ si effugit, non potest habere veram pacem: sed qui aduersa amplectuntur tanquam pretiosa & salubria: exemplo Christi, qui quod carni molestius erat, elegit. secundum Bernard. Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Ad

Hebr.

Hebr. 12. ¶ Octauum est, moderata occupatio. Otiosus veram pacem non potest habere. Inertia enim est impatiens sui. vt ait Seneca Prouerbiorum 21. Desideria occidunt pigrum: noluerunt quicquam manus eius operari: tota die concupiscit & desiderat. Item nimia occupatio aufert pacem. Martha enim turbatur erga plurima. Lucæ 10. Exod. 18. Stulto labore consumeris: ait Iethro ad Moysen. Et subditur: Vltra vires tuas est negotium. glossa Augustin. Vbi mihi videtur significari nimis internum humanis actibus animum Deo quodammodo vacuari, quo fit tanto plenior, quanto in superna & æterna liberius extenditur. ¶ Nonum est, quòd homo non se intromittat de impertinentibus ad se. Dilatatio enim solet habere scissuram: vt dicit beatus Bernardus. Prouerbiorum 18. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. De dilatatione reprehenditur Petrus. Ioan. vltimo, à Domino dicente sibi: Quid ad te? tu me sequere. Et discipuli Actuum 1. Non est vestrum, inquit, nosse tempora vel momenta &c. ¶ Decimum est, amor sacræ scripturæ. In Psalm. Pax multa diligentibus legem tuam. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica. Sicut sacra scriptura hominem reddit pudicum, ita eum in pace custodit. Et sicut piscis in aqua quiescit, & extra aquam verò palpitat. Tob. 5. Sic cor humanum in aqua sapientiæ salutaris quiescit: extra verò inquietatur. ¶ Vndecimum est, frequentatio orationis, in qua Spiritussancti gratia hauritur, in quo solo est pax vera. Vnde pax numeratur inter fructus spiritus. Ad Galat. 5. ad Roman. 14. Sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritusancto. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipoten-

tem

tem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitię tuæ. ¶ Duodecimum est, si sensus tuos diligenter custodias. Ecclesiast. 28. Ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Esaiæ 26. Claude ostia tua super te. Discipuli ostia habebant clausa quando Dominus dixit eis: Pax vobis. Ioan. 20.

De his quæ aduersantur paci.

Circa quartum notandum quòd paci videntur aduersari bellum, & lites, & tumultus interiores & exteriores, & inquietudo secūdum locum. Inquietudo etiam volūtatis fugientis malum vel præsens vel futurum, vel sequentis bonum, & non consequentis: timor mali futuri, & dolor de malo præsenti pacem perturbant. In Psalm. Non est pax ossibus meis à facie iræ tuę: à facie peccatorum meorum. Item molestia quam aliquis in vitijs sustinet, pacem turbat. Ecclesiast. 33. Præcordia fatui quasi rota carri. Fatuus qui in murmure est, de hoc quod sustinet sicut rota carri murmurat: vnde non est in pace. Item non est in pace qui transitoria ista fugacia appetit. Appetitio enim illa quædam spiritualis motio est. Vnde August. Pacem animæ irrationalis dixit esse ordinatam requiem appetitionum, vt prius habitum est.

De diuisione pacis.

Circa quintū notādum quod triplex est pax, scilicet temporis, pectoris, & æternitatis. De prima legitur 4. Regum 20. Sit tantum pax & veritas in diebus meis. In Psalm. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Esaiæ 47. Vtinam attendisses ad mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua. Baruch 3. Si in via Dei ambulasses, habitasses vtique in pace super

per terram. Augustin. 19. libr. De Ciuitate Dei: Tantum est pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri. ¶ De pace pectoris, Ioan. 14. Pacem relinquo vobis. De pace æternitatis, Esaiæ 32. Sedebat populus meus in pulchritudine pacis. In Psalm. Qui posuit fines tuos pacem. ad Philippens. 4. Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra. Glos. 1. Deus qui est summa pax quæ nec cogitari potest: & ideo extra eum nullo opus est. Custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. id est, voluntates & intellectus vestros, vt extra ipsum nihil intelligatis vel appetatis. Gregorius: Quid est pax transitoria, nisi quoddam vestigium pacis æternæ? Quid ergo dementius esse potest, quàm vestigia impressa pulueri diligere, sed ipsum à quo impressa sunt non amare? ¶ Item notandum quòd est pax bona, & est pax mala. De bona iam dictum est. Pax verò mala est triplex, scilicet inordinata, simulata, inquinata. Inordinata est, cùm superior obedit inferiori: vt ratio sensualitati, vel prælatus subdito. Prouerbior. penultim. Per tria mouetur terra, & quartum sustinere non potest. Per seruum cùm regnare cœperit. Eiusdē 19. Non decet seruum dominari principibus: Pax ista deterior est quàm guerra. Hanc pacem seruauit Adam potius obediens vxori, quàm Deo. Genes. 3. Quia audisti vocem vxoris tuæ &c. maledicta terra in opere tuo. Pax simulata fuit pax Iudæ. Lucæ 22. Iuda, osculo Filium hominis tradis? Et 2. Regum 20. dixit Ioab ad Amasam, Salue mi frater, & tenens manu dextera mentum Amasę, percussit eum in latere, & effudit

dit inteſtina eius. in Pſalm. Loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. Ierem.9. In ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur,& occultè ponit ei inſidias. Pax inquinata, eſt eorum qui ſunt in malo concordes: vt Pilatus & Herodes in morte Chriſti pacificati ſunt. Lucæ 23. Matt.10. Nolite arbitrari quòd venerim pacem mittere in terram:non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. Gregor. in ſexta parte Moraliũ. Sicut eſſe noxium ſolet ſi veritas deſit bonis:ita perniciosum eſt ſi non deſit malis. Idem: Peruerſos quippe vnitas corroborat,Deum concordat,& tanto magis robuſtos quanto vnanimes facit. ¶Item notandum quòd diſtinguitur quadruplex bellum, ſcilicet inter carnem & ſpiritum, inter hominem & Deum, inter hominem & angelum, inter hominem & hominem.Et ecõtrario quadruplex pax. Pacem inter carnem & ſpiritum facit ſubiectio carnis ad ſpiritum. Gen.13.dictum eſt Agar ancillæ Saræ: Reuertere ad dominam tuam, & humiliare ſub manibus eius. Secundam pacem facit iuſtitia ex parte noſtra, & miſericordia ex parte Dei. In Pſal. Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi,iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Tertiam pacem fecit incarnatio filij Dei. Reconciliati enim ſunt angeli homini, cùm agnouerunt humanam naturam aſſociatam diuinæ naturæ in vna perſona. Eſa.57. Creaui fructum labiorum pacem. Pacem ei qui longe,id eſt homini: & pacem ei qui propè eſt,id eſt angelo.Pacem vocat fructum labiorum: quia prædicta erat per prophetas.Itẽ quia orationibus erat impetrata. Vltimam pacem facit patientia,vel manſuetudo.ad Rom.12.Si fieri poteſt quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes,non voſmetipſos defenden-

tres charissimi. Greg. in Pastoral. Lex Christi est charitas vnitatis. Quam soli perficiunt, qui nec cùm grauantur excedunt.

Qui sint pacifici.

CIrca sextũ notandũ, quòd gratia quæ in verbo isto, Beati pacifici &c. cõmendatur, nõ est pax, sed gratia faciẽdi pacem in se vel in proximo, & hoc vel respectu Dei vel respectu proximi. Vnde pacifici amatores pacis sunt, qui studiose intendũt paci faciẽdæ vel in se vel in proximo. Et primo in se. Vnde gl. super Mat. 5. Pax à vobis incipit: quia dũ lex carnis repugnat legi mentis, non modo alteri, sed nec nobis possumus esse pacifici. Sed postquã intus spiritus imperat vt totus homo spiritui seruiat: tunc pax ad alios deriuatur, vt pacẽ cum omnibus habeamus. Ber. in Serm. Sunt aliqui qui si viderint quempiã vel leuiter scandalizatũ, valde soliciti sunt quomodo in pacẽ eum reducere posint: & viderẽtur pacifici, nisi quòd eorũ cõmotio, si fortè quicquam cõtra eos factũ dictúmve videbitur, tardius vniuersis difficiliusq; poterit sedari. Qui nimirũ si verè pacẽ diligerent, haud dubiũ quin eam quærerent sibiipsis. Itẽ super Matt. 5. dicit gl. Pacifici sunt qui omnes motus animi cõponunt & rationi subijciũt, quia his nihil repugnat. Bern. in Sermo. Per mũditiã cordis recõciliamur Deo: beati verò qui de sua recõciliatione nõ ingrati, & pro fratribus suis piè soliciti, eos quoq; quantũ præualẽt & sibi & Deo recõciliare laborãt. Quibus enim laudibus dignũ, quãto amplectendũ putas affectu, fratrẽ illum qui sine querela cõuersatur inter fratres, tota solicitudine cauet ne quid in eo sit quod ab alijs portari oporteat, & quicquid in alijs est onerosum patiẽtissimè portat, qui singulorum scandala sua reputat. Et cum Apostolo

loquit

loquitur, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scãdalizatur,& ego nõ vror? Qui verè pacificus est,etiam belligerando est pacificus. Aug. Pacem debet habere voluntas,bellũ necessitas. Non pax quæritur vt bellũ excitetur:sed bellũ geritur,vt pax acquiratur.Esto ergo in bello pacificus, vt eos quos expugnas ad pacis vtilitatẽ vincendo perducas. Beati enim pacifici. Idem: Hostẽ pugnantẽ necessitas perimat,nõ volũtas. Sicut rebellãti & resistenti violẽtia redditur:ita victo vel capto misericordia iam debetur,maximè in quo pacis perturbatio nõ timetur. ¶Et notandũ quòd pacẽ pectoris non abrumpit pugna cum vitijs si quandoq; accidat. Vnde glos.super Matth.5. In præsenti homo pacatus,etsi bellum gerat cum vitijs, in nullo pacẽ abrumpit quam Dominus dedit. Vnde pax multa diligentibus legem tuam Domine &c.

Quare pacifici sint beati.

CIrca septimũ notandũ, q causa qua pacifici sint beati,est illa quam Dominus tãgit, quia filij Dei vocabũtur. In præsenti merito vocãtur filij Dei,quia exercent officiũ illud quod habuit filius Dei in mundo isto. Ipse enim in mũdo isto bella pacificauit.In Psal.Ibi cõfregit potentias, arcum,scutum,& gladiũ,& bellum. In aduentu suo fuit impletũ illud Esa.2.Conflabunt gladios suos in vomeres &c.Ephes.2.Ipse est pax nostra &c. Ipse sedauit litẽ quæ erat inter nos & Deũ. Psal.quoniã fecisti iudiciũ meũ, & causam meã. Esa.63. Ego sum qui loquor iustitiam,& propugnator sum ad saluandũ. Primum pertinet ad litis sedationẽ. Secundũ ad belli pacificationẽ. Itẽ ipse tumultum sedauit, dum silentio suo silendi exemplũ dedit. Esa.53.Quasi agnus coram tondente se obmutescet.Et Luc.23.Coram Herode

nihil omninò respondit. Inquietudinem quātum ad locum pacificauit, quando apostolis dixit: Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Luc. vltim. Inquietudinem animi pacificauit, cùm dixit Ioan. 14. Manete in me, & ego in vobis. Eiusdem 15. Manete in dilectione mea. ibidem 17. Hæc locutus sum vobis vt in me pacem habeatis: in mundo autem pressuram habebitis. Christus finis est, ideo in eo quiescitur. Nō est quiescendum in via, sed in fine viæ. ad Roman. 10. Finis legis Christus ad iustitiam credenti. August. in lib. Confes. Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Christus molestias mitigare venit, in cuius signū ecclesia cruces oleo facit in his qui baptizantur, vel ordinātur, vel cōfirmantur, vel ad honorē regni sublimantur, & etiam in dedicatione ecclesiarum. Cruciatus præsentis exilij per Adam factus est: oleatio verò siue mitigatio per Christū.

Donum sapientiæ adaptatur paci.

Circa octauū notandū quòd donum sapientiæ huic beatitudini adaptatur: qui enim pacē faciūt, quasi lectū Deo præparāt, locū scilicet quietis. in Psal. In pace in idipsum &c. Vnde ipsi sunt quasi cubicularij Dei & secretarij, & cōsilia sapientiæ eis reuelātur. Præterea animus pacatus clarius videt: vt prius ostensum est per exemplū de aqua. Eccl. 38. Sapientiā scribe in tēpore vacuitatis. id est, vacuationis & quietis. ideo dicitur in Psalm. Vacate primum. Deinde subditur, Videte quoniam suauis est Dominus.

De Patientia persecutionū. PARS XII.

VLTIMO tangendum est in tractatu de Beatitudinibus, de Patientia persecutionū. Et breuiter de ea dicetur, quia in tractat

statu de cardinalibus Virtutibus specialiter de Patientia tractatum est. Hanc beatitudinem post prædictas ordinat Glos. super Matth. 5. dicens: Qui vsq; ad sapientiam per prædicta conscendunt, perfecti & roborati non cedunt persecutioni: quia neq; mors, neq; vita eos potest separare à Christo. Item sicut tangit Glos. in patientia persecutionũ est ostensio perfectionis & probatio: sicut in præcedentibus perfectio. Eccles. 2. In igne probatur aurum & argentum: homines verò receptibiles in camino humiliationis. Eiusdem 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. ad Rom. 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. Qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, sunt beati: non qui patiuntur propter scelera sua. 1. Pet. 4. Nemo vestrũ patiatur quasi homicida aut fur &c. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiã, beati. Causa quare tales sint beati, est quam Dominus tangit, Quia ipsorum est regnum cœlorum. Bernar. in Sermo. Pauperibus pariter & martyribus regnum cœlorum promittitur: quia paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo sine omni dilatione percipitur.

¶Eorum qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, regnum cœlorum est. Primo, quia iustitia pro eis erit in futuro, sicut ipsi modo sunt pro iustitia. Vnde obtinebit eis regnum cœlorũ. Non enim poterit aliquid fieri in iudicio extremo contra iustitiam. Ecclesiast. 4. Vsq; ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Secundo, quia regnum cœlorum expositum est vim inferentibus. Matt. 11. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Quasi publicè de illo clamatum est, Qui potest capere capiat. Matthæi 19. Patientes persecutionem quasi

quadam vi illud capiant. ¶ Tertio, quia pretium habent pro quo regnum cælorum venale expositum est. Matt. 20. Sedere ad dexteram vel ad sinistram, non est meum dare vobis. Vendere potius hoc volebat, quàm intuitu consanguinitatis eis dare. August. in persona Domini: Venale habeo. Quid Domine? Regnum cœlorũ. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita. ¶ Quarto, quia tales Christo societatem faciunt in vigilia præsentis afflictionis, in pane doloris, & aqua tribulationis: ideo merito erunt socij eius in festo æternæ iocunditatis. ad Rom. 8. Cohæredes autem Christi: si tamẽ compatimur vt simul & glorificemur. 2. ad Timot. 2. Si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. 2. ad Corint. 1. Sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis. Luc. 22. Vos estis qui permansistis mecum in tẽtationibus meis, & ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Eccl. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate ipsius, vt in bonis ipsius læteris. ¶ Quinto, quia ipsi habent onus cœlestis hæreditatis in præsenti, & ideo merito in futuro emolumentum eiusdem hæreditatis ad eos pertinebit. Præsentes pressuræ, sunt debita quibus obligauerunt parẽtes nostri cœlestem hæreditatem.

SVMMAE VIRTVTVM,
FINIS.

INDEX RERVM SINGVLARIVM QVAE IN hac Virtutum Summa continentur.

Arg

Cred

Char

Cont

terr

Diu

hum

por

Fides

atten-

Ioann

Orat

Patient

Pax

lum

Trib

FINIS INDICIS SVMMAE VIRTVTVM.

3000,–
Juli '85